

Tadqiqot.uz

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

**31 DEKABR
№35**

CONFERENCES.UZ

**“ЎЗБЕКИСТОН ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАРИ”
10-ҚИСМ**

**«ИННОВАЦИОННЫЕ НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
УЧЕНЫХ И МОЛОДЕЖИ УЗБЕКИСТАНА»
ЧАСТЬ-10**

**«INNOVATIVE SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH OF SCIENTISTS AND YOUTH OF
UZBEKISTAN»
PART-10**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Ўзбекистон олимлари ва ёшларининг инновацион илмий-амалий тадқиқотлари” [Тошкент; 2021]

“Ўзбекистон олимлари ва ёшларининг инновацион илмий-амалий тадқиқотлари” мавзусидаги республика 35-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 декабрь 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 559 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шаҳрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

1. Оппоқхонов Азизхон Акмалхон ўғли ИИБ АКАДЕМИЯСИ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА “ЭКСПЕРТ КРИМИНАЛИСТИК ФАО- ЛИЯТ ФАНЛАРИ”	23
2. Boqiyeva Dilnoza Qo'qonovna PIRLS GA TAYYORGARLIK – O'QISH DARSLARINI MAZMUNAN TAKOMILLASHTI- RISH YO'LLARI	26
3. Abdullayeva Gulnoza, Nurmetova Gulchehra BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA OG'ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH	28
4. Abdullayeva Zamira Po'latovna BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA MIQDORLARNI O'RGATISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	30
5. Allaberganova Muborak, Quryozova Dilnoza BOSHLANG'ICH SINFLARDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISHNING MAQSAD VA VAZIFALARI	32
6. Mahmudov Nurilla Normirza o'g'li OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA JISMONIY TARBIYA VA SPORTNI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA TALABALARNI SOG'LOM TURMUSHGA TAYYORLASH BO'YICHA XORIYAY ILG'OR TAJRIBALAR	34
7. Otanozarova Shohista, Matrasulova Iroda BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA OG'ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH	36
8. Рашидова Мунаввар Хайдаровна ЗНАЧЕНИЕ УСТНЫХ КОММУНИКАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ В РАЗВИТИИ КОММУНИ- КАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ.....	38
9. Эрназарова Рушана Комиловна, Абдиназарова Нозимахон Комил кизи ЎҚУВЧИЛАРНИ БИЛИМ, КЎНИКМА ВА МАЛАКАЛАРНИ НАЗОРАТ ҚИЛИШДА БАҲОЛАШНИНГ АҲАМИЯТИ.....	40
10. Jumayeva Oydin Shaxriyrovna SO'Z TURKUMLARINI O'RGANISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH	42
11. Odilova Gulnoraxon Akbarovna TEKNOLOGIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHDA TO'GARAKLARNING AHAMIYATI	45
12. Abdusalimov Firdavs Farxodovich ZAMONAVIY BANK XIZMAT KO'RSATISH TASHKILOTLARIDA MARKETING FAOLIYATINI TASHKIL QILISH VA UNI SAMARALI BOSHQARISH YO'LLARI	46
13. Aminjonova Zulayho Qosimovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI FANINING O'QITILISHI	48
14. Ashurova Shoir Shodiyevna O'ZBEK TILI DARSLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	49
15. Boymurodova Xurshida G'oyibnazarovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA SAVOD O'RGATISH BOSQICHLARI	51
16. G'aybullayeva Xolida BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI FANINING MAQSAD VA VAZIFALARI.....	53

17. Murodullo Gulmuhamedov Xo'janazarovich O'QUVCHILAR BILIM KO'NIKMA VA MALAKALARINI OSHIRISHDA NAMUNALI DARSNING AHAMIYATI.....	54
18. Istamova Aziza Bakhodirovna, Halimova Munisa Rasulovna NEW TECHNOLOGIES FOR TEACHING, LEARNING AND TRAINING.....	56
19. Masharipova Moxinur, Abdurahmonova Zubayda BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI PIRLS XALQARO BAHOLASH TADQIQOTLARIGA TAYYORLASH.....	57
20. Narziyeva Shahribonu Karimovna SAVOD O'RGATISH KO'NIKMALARI.....	59
21. Norqo'chqarova Rayhon Bahrom qizi YURTIMIZDA CHET TILINI O'QITISHNING AHAMIYATI HAMDA UNI O'RGANISH UCHUN ZARUR BO'LGAN INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR	61
22. Nuriddinova Sanobar Abduhalikovna MAKTABDA O'ZBEK TILI FANIDAN "OT SO'Z TURKUMI" MAVZUSIDA NAMUNAVIY DARS ISHLANMASI.....	63
23. Olimov Xurshid Avazbekovich BIOLOGIK TA'LIMDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARINI O'RNI.....	64
24. Otajonova Roza Erkinbayevna CHET TILINI ZAMANOVIY TA'LIM METODLARI YORDAMIDA O'RGATISH.....	65
25. Rakhimova Zukhra Maksudovna, Sharipova Shakhodat Ravshanovna THE ROLE OF INTERACTIVE METHODS OF TEACHING IN ENGLISH LESSONS.....	67
26. Rizayeva Guli Normo'minova BOSHLANG'ICH SINF DARSLARINI TASHKIL ETISHDA PEDAGOGIK HAMKORLIK	68
27. Ro'ziyeva Gulandom Suvonovna PIRLS – BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING BILIMINI BAHOLASH DASTURI	70
28. Ro'ziyeva Sitorabonu Xudoyqul qizi 1-SINFLARGA O'QISH FANINING O'QITILISHI.....	71
29. Safarova Feruza Mehriddinovna O'QISH FANINING O'QITILISHI VA UNING AHAMIYATI	72
30. Shodiyeva Laylo THE IMPORTANCE OF EDUCATION USING INNOVATION TECHNOLOGY OF LANGUAGE TEACHING.	74
31. Shodiyeva Nilufar Isomitdinova BOSHLANG'ICH SINFLARDA SANOQ SISTEMALARI	76
32. Ashirova Dilrabo Turdiyevna, Turdiyeva Shoir Shodiyevna BOSHLANG'ICH SINF MATEMATIKA DARSLARIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH	78
33. Xalilova Maftunaxon Ibragimjonovna PIRLS XALQARO BAHOLASH DASTURINING BOSHLANG'ICH SINFLARDA QO'LLANILISHI	80
34. Xalidbekova Dilafruz Abdurasulovna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA DIQQATNI JAMLASHGA VA TEZKORLIKKA O'RGATISHDA O'YIN METODLARINING SAMARADORLIGI	82
35. Xudayberdiyeva Dilorom PROFESSIONALLY IMPORTANT QUALITIES AND SKILLS OF A YOUNG TEACHER	84
36. Xudayqulova Munavvar Gafurovna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA KREATIVLIKNI RIVOJLANTISH	86

37. Yuldashev Shavkat Raximberganovich, Atajonov Ollabergan Boltaboyevich TA'LIM TIZIMIDA JISMONIY TARBIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHNING AFZALLIKLARI.....	88
38. М.Ю.Юлдашева ОПРЕДЕЛЕНИЕ НАИБОЛЕЕ РАЦИОНАЛЬНЫХ ПУТЕЙ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ.....	90
39. Achilova Gulchehra Adilovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH DARSLARINI TASHKIL ETISH.....	92
40. A'zamova Oybachin Avazjon kyzy, Toshova Oyista Karimovna HOW TO MOTIVATE YOUNG LEARNERS TO LEARN FOREIGN LANGUAGE	94
41. Abdishukurova Difuza Muhammadovna, Babajonova Yulduz Xudoyorovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARNI QIZIQISHINI OSHRISHDA «RUCHKA STOL O'RTASIDA» INNOVATION TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH.....	95
42. Abdrimova Muhabbat MAKTABDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA “6x6x6” METODIDAN FOYDALANISH.....	96
43. Abdullaeva Sabokhat Normatovna, Bakieva Zuhra Alimovna THE IMPORTANCE OF ROLE-PLAYING IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES	97
44. Abdullayev Ulug'bek Ollayorovich, Abdullayev Mexroj Ulug'bekovich MATEMATIKA VA INFORMATIKA FANINI O'QITISHDA “REZYUME” INTERFAOL TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH.....	98
45. Abdullayeva Mahliyo YUQORI SINFLARDA ONA TILI VA ADABIYOT FANINI O'QITISHDA SINKVEYN INTERFAOL USULIDAN FOYDALANISH	100
46. Abdullayeva Fotima, Abdullayeva Zuhra ZOOLOGIYA FANIDAN “HASHAROTLARNING TABIATDA VA INSON HAYOTIDAGI AHAMIYATI” MAVZUSINING O'RGANISHDA KEYS-STADIDAN FOYDALANISH.....	101
47. Ahmedova Tamara Matchanovna, Otajonova Ilmira Samandar qizi BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIK BILIM, KO'NIKMA VA MALAKALARNI SHAKLLANTIRISHDA OG'ZAKI HISOBLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	102
48. Akramova Gulbahor Davlatovna BOSHLANG'ICH TA'LIM ONA TILI DARSLARIDA TA'LIMY O'YINLAR	104
49. Alijonova Iroda Nabijonovna MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA TOLERANTLIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARADORLIK DARAJASI.....	106
50. Allaberganova Inobat Rajabboyevna, Jumaniyazova Muhayyo Yusupovna Ollaberganova Shahlo Ro'zmatovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA IZOHLI DIKTANTDAN FOYDALANISHNING MOHIYATI	108
51. Allanazarova Shodmonoy Bahtiyor qizi, Ibodullayev Yunusbek Ergash o'g'li HUQUQIY MADANIYAT VA HUQUQIY ONG.....	110
52. Aminboyeva Yorginoy Zaynitdinovna MAKTABDA INGLIZ TILI FANINI O'QITISHDA “KIM CHAQQON” METODIDAN FOYDALANISH.....	112
53. Aniyozova Feruza, Latipova Nargiza PEDAGOGIK TA'LIM TIZIMIDA INNOVATION JIHATLAR.....	114
54. Annazarova Dildora Rustamboyevna, Qurbanova Farida Kupalbayevna MUAMMOLI TA'LIMNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	116

55. Asadova Farida Idiyevna UZUNLIK VA UNING O'LCHOV BIRLIKLARI	118
56. Ashirova Malohat Qodirovna, Allaberganova Dilfuza Maratovna, Xidirboyeva Dilfuza Baxtiyarovna, Boltayeva Nafisa Ravshanbek qizi TA'LIM TIZIMIDA MILLIY PEDAGOGIKANING MOHIYATI.....	120
57. Ashurova Mohichehra Soliyevna MASALA TUSHUNCHASI BILAN TANISHTIRUVGA OID TAYYORGARLIK ISHLARI.....	122
58. Atajanova Gavxar Bekturdiyevna, Xidirova Darmonjon, Sabirova Barno Normat qizi O'QISH JARAYONINI SAMARALI TASHKIL ETISHDA O'QITUVCHILARNING PEDAGOGIK QOBILIYATLARINI OSHIRISH.....	123
59. Atajanova Sadoqat Xaitbayevna DARSLARDA O'QUVCHILARNING DAM Olish DAQIQALARINI TASHKIL QILISH	125
60. Atamurotova Shohida Shomurotovna O'QUVCHILARNING BOG'LANISHLI NUTQINI O'STIRISH YO'LLARI	127
61. Kalandarova Mohira Amanbayevna, Ataxonova Manzura Rajabboyevna ONA TILI FANIDA SINTAKTIK VOSITALARDAN FOYDALANISH	128
62. Axmatova Muxlisa Rahmatovna ONA TILI DARSLARIDA YOZMA SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISHNING YANGICHA USULLARI.....	130
63. Babadjonova Dilshoda, Bobojonova Nargiza IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNI TARBIYALASH BO'YICHA TAVSIYALAR.....	132
64. Babajanova Rushana Rajapboyevna, Miskinova Ro'za Shamuratovna MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA INNOVATSIYA USULLARI	134
65. Babakhanova Sanobar Satimboyevna, Matyakubova Saodat Amanbayevna MAKTABDA BIOLOGIYA VA KIMYO FANIDAN FERMENTLAR MAVZUSINI O'QITISHDA «SWOT-TAHLIL» INTERFAOL O'QITISH METODIDAN FOYDALANISH	136
66. Babakhanova Saodat, Khudaiberganova Shakhlo IMPROVING READING SKILLS IN ENGLISH STUDY	137
67. Babayeva Sharofat Usmonovna UMUMTA'LIM MAKTABLARDA INFORMATIKA FANINI O'QITISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH.....	138
68. Baxramova Nazokat Mansurjanovna, Abduhafizova Gulmira Muhammadjon qizi O'QISH DARSLARINING SIFAT - SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA QO'LLANILADIGAN METODLAR.....	139
69. Baxtiyorov Elmurod Umarbek o'g'li BUGUNGI KUNDA TA'LIMDA YUZAGA KELAYOTGAN MUAMMOLAR	141
70. Bayjanova Umida MAKTABDA BOSHLANG'ICH SINFLARNI O'QITISHDA "QOR BO'RON" INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISH.....	142
71. Bobojonova Dilorom ONATILI FANIDAN O'QUVCHILAR BILIMINI BAHOLASH, RAG'BATLANTIRISHDA "SIRLI BAHO" USULIDAN FOYDALANISH.....	144
72. Boboyeva Dilsora Toshpo'latovna ADABIYOT DARSLARIDA BAHS-MUNOZARA USULLARIDAN FOYDALANISH	145
73. Botirova Dilfuza O'runboyevna O'QISH MALAKALARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH USULLARI	147
74. Bozorova Shahlo Hamzayevna, Sharipova Zebiniso Zokirjonovna INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN THE LEARNING PROCESS	149

75. Burxanova Lolaxon Kamolxonovna, Muminova Marifat Abdumajidovna, Pirmatov Davron Tojidinovich	
DARSLARDA O'YINLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH ORQALI O'QUVCHILARNING BILIMI VA FAOLLIGINI OSHIRISH	151
76. Dadaxonova Orzijon Rashidovna, Murodova Oysuluv Abduhakimovna, G'aniyeva Muyassar Abdusalomovna	
BOSHLANG'ICH SINFLARDA DARSLARNI SAMARALI TASHKIL ETISH UCHUN METODLAR	153
77. Davletova Shoxida Bazarbayevna, Salayeva Zebo Shanazarovna	
TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM YONDASHUVLARINI QO'LLASH	155
78. Djamuratova Nasiba Uktamovna	
INGLIZ TILI DARSLARIDA QO'LLANADIGAN USUL VA O'YINLAR	157
79. Djumaniyozova Mexribon	
BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARIDA SOG'LOM TURMUSH TARZI HAQIDAGI BILIMLARNI SHAKLLANTIRISH SHAKLLARI VA USULLARI	159
80. Egamberdiyev Xusain Sadullayevich, Matyoqubova Tojigul Boboyevna	
MAKTABDA YUQORI SINFLARDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH	161
81. Egamberdiyeva Gulnoza Urinboyevna, Yusupova Sayyora Udamuratovna, Madrimova Momojon Abdirimova, Yuldasheva Latofat Yuldash qizi, Siddiqova Shoirsa Sadullayevna	
O'QUVCHILARNING MA'NAVY-INTELLEKTUAL SHAKLLANISHIDA BAXOLASH TIZIMINING AHAMIYATI	162
82. Egamberganova Nazokat	
MAKTABDA TABATSHUNOSLIK FANINI O'QITISHDA "KIM CHAQQON" DIDAKTIK O'YIN TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	164
83. Ergasheva Madinabonu	
SKALYAR MAYDON TUSHUNCHASI	166
84. Eshmetova Malika Davlatbayevna, Babaxanova Tojigul Saidjonovna	
MAKTABDA TARIX VA XUQUQ FANLARINI O'QITISHDA "XULOSA-DARAXT HOSILIDA" USULIDAN FOYDALANISH	168
85. Matrizayeva Malika Ikromovna, Eshanova Nilufar Xudayberganovna	
MAKTABLARDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHNING MAQSADI VA UNING DOLZARB MUAMMOLARI	169
86. Matkarimova Faroxat Kuziyevna, Olloberganova Fotima Xojinazarovna	
BIOLOGIYA DARSLARIDA QIZIQARLI MA'LUMOTLAR	171
87. Fayziyeva E'tibor Sherqulovna	
BOSHLANG'ICH TA'LIMDA IQTIDORLI O'QUVCHILAR UCHUN QO'SHIMCHA MATERIALLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	173
88. Fayziyeva Zebiniso Shuxratovna	
ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARINI TASHKIL ETISHDA INTERFAOL METODLARDAN SAMARALI FOYDALANISH	176
89. Gadoyeva Muxlisa Zokirovna	
INFORMATIKANI O'QITISHDA O'YINLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	178
90. Gandjayev Murod Atanazarovich, Karimova Dinara Zaxirovna	
O'RTA MAKTABLARDA INGLIZ TILINI O'QITISHDA INNOVATSION YONDOSHUV	181
91. Ganjayeva Hilola Komil qizi	
RUS TILI DARSLARIDA O'YIN TEXNOLOGIYASI	183

92. Xayitbayeva Sanobar Nazirovna	
TARIX FANINI O'QITISHNING ZAMONAVIY USLUBLARI	185
93. Hodiyeva Sohiba Jabborovna	
IJTIMOIIY FANLARNI O'QITISHDA LOYIHA METODIDAN FOYDALANISH	186
94. Hojiyeva Oysuluv Jabborovna	
BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARIDA XALQ OG'ZAKI IJODINI O'RGANISH.....	188
95. Ibragimova Aziza Solmonjonovna	
BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINING NUTQINI O'STIRISHDA XALQ OG'ZAKI IJODI JANRLARINING O'RNI	190
96. Ibragimova Iqbol Ismoilovna	
MAKTABDA INGLIZ TILI FANINI O'QITISHDA STRUKTURAVIY USULIDAN FOYDALANISHNING SAMARALI YO'LLARI.....	192
97. Ibragimova Kuvonch Ikromovna	
MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA UMUMLASHTIRISH METODINING AXAMIYATI	193
98. Imomova Nilufar	
DIE ARBEIT MIT DEM COMPUTER/NOTEBOOK IM DEUTSCHUNTERRICHT.	194
99. Inoyatova Hamida Hamidullayevna, Abdumajidova Tilobatxon Qodirxonovna, G'afurova Gulchehra Abduhamidovna	
BOSHLANG'ICH SINFLARDA DARS JARAYONINI FAOLLASHTIRISHDA TURLI XIL O'YINLARDAN FOYDALANISHNING SAMARASI.....	195
100. Isoqova Dilafruz Ibodullayevna	
ZAMONAVIY AXBOROT TEXNOLOGIYALARI O'RTA MAKTAB O'QUVCHILARIDA TANQIDIY FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA.....	197
101. Isoqova Dilafruz Ibodullayevna	
O'RTA MAKTABDA MATEMATIKANI O'QITISHNING SAMARALI USULLARI	199
102. Isoyeva Xolida Tajiyevna, Allabergenova Manzura Qaxramonovna	
INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA FIZIKA FANINI O'QITISH.....	201
103. Jalolova Gulchiroy	
O'QISH FANINING TARBIYAVIY AHAMIYATI VA MAKTABLARDA O'QITILISHI	202
104. Jamolova Sojida Jalolovna	
TARIX O'QITISHDA AJDODLAR MEROSIDAN FOYDALANISH	203
105. Jumabayeva Charosxon Omonbayevna, Yeshimbetova Nasiba Adambayevna	
TA'LIM SAMARADORLIGINI INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.....	205
106. Jumaniyazov Xursandbek Masharipovich, Ibragimova Munira Shuxratbekovna	
MAKTABDA BOSHLANG'ICH SINFLARDA TARBIYA DARSINI O'QITISHDA "DUMALOQ STOL" INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISH.....	207
107. Nilufar Jumaniyazova Sobirovna	
BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINI TABIATNI ASRASHGA O'RGATISH VA JONIVORLARNI ASRAB-AVAYLASH RUHIDA TARBIYALASH	208
108. Jumaniyazova Kumuri Allaberganovna, Boboxonova Saodatjon Xamrobek qizi	
O'QUVCHILAR MA'NAVIYATIGA INTERNETNING SALBIY TA'SIRI VA UNING OLDINI OLISH.....	210
109. Jumaniyozova Sadoqat Soporboy qizi, Ruzmatov Yunus G'ayrat o'g'li	
MAKTABDA INFORMATIKA FANINI O'QITISHDA FIKRLARNING SHIDDATLI HUJUMI METODIDAN FOYDALANISH	212

110. Jurayeva Malika Xasanboyevna, Jurayeva Ra'nojon Islomjonovna O'QUVCHILARNI XALQARO BAHOLASH TADQIQOTLARIDA ISHTIROK ETISHDA TAYYORGARLIGINING AMALIY YECHIMLARI.....	213
111. Karimberdiyev Azizbek Jumanazarovich, Yaqubov Faxriddin Matchanovich, Raximboyeva Roviyaon Shavkat qizi UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMIDA ANANAVIY VA INTERFAOL USULLARIDAN FOYDALANISHNING USLUBIY ASOSLARI.....	216
112. Karimova Shahla Samandarovna, Qarriyeva Dinora Qurbondurdiyevna MAKTABDA BOSHLANG'ICH SINFLARNI MATEMATIKA FANIDAN "VAQT O'LCHOV BIRLIGINI" O'QITISHDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH.....	218
113. Karimova Moxira Odambayevna XALQ HUNARMANDCHILIK MAHSULOTLARINI TAYYORLASH TEXNOLOGIYASI.....	219
114. Khudayberganova Madina USE OF INTERACTIVE METHODS IN TEACHING ENGLISH AT SCHOOL	221
115. Khudayberganova Shukurjon Bakhodirovna CLASSROOM MANAGEMENT	222
116. Komolov Shonazar Jumabayevich MAKTABLARIDA FIZIKA FANINI O'QITISHDA "KIM, QAYERDA XATO QILDI?" METODINI QO'LLASH.....	223
117. Kubeyeva Asemay Begaliyevna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QITISH USLUBINI TASHKIL ETISH	225
118. Kushnazarova Sevara Olimjanovna, Begliyev Reymbergen INNOVATSION FAOLIYATINI AMALGA OSHIRISH USULLARI.....	227
119. Kushnazarova Zulfiya Kuchkarovna, Erkaeva Marifat Karimovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA OG'ZAKI HISOBLASHNI RIVOJLANTIRISH TEX- NOLOGIYASI	229
120. Kutliyeva Iroda, Xujayeva Muhayyo MATEMATIKADA "FIKRLASH" TUSHUNCHASI.....	231
121. Atolyeva Lola G'afurovna "5-SINF ONA-TILI FANIDAN NAZORAT ISHLARI YUZASIDAN".....	233
122. Madaminova Oyshajon Mahsudbekovna, Fazilova Azada Xalillayevna MATEMATIKA DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH	235
123. Makhmudova Kamola Olimovna, Rajabova Dilsora Ziyodullayevna INTERACTIVE METHODS OF ACTIVITIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES	236
124. Mamatova Dilafruz Axmedjanovna MAKTABLARDA KIMYO FANINI O'QITISHDA ASSESMENT INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISH.....	238
125. Ashurov Muxammadjon Raimovich BOSHLANG'ICH SINFLARDA PIRLS - XALQARO BAHOLASH TADQIQOTI	240
126. Axmedova Dilafruz Alovuddin qizi, Mardimov Ashraf Rezamidin o'g'li, Norxodjayev Ergash Alisherovich YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH MASALASI.....	242
127. Masharipov Dadaxon Egambergan o'g'li BARKAMOL AVLODNI JISMONIY TARBIYALASHDA OILA, MAKTAB VA MAHALLA HAMKORLIGI».....	244
128. Masharipova Saboxat Shavkat qizi, Qurbonova Dilbar Yo'ldoshevna MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI	246

129. Masharipova Gulnoza, Jumaboyeva Nilufar RUS TILI DARSLARIDA RUS MADANIYATINI TANISHTIRISH VOSITASI SIFATIDA BADIY MATNDAN FOYDALANISH.....	248
130. Matkarimova Farog'at Ro'zmetovna MAKTABDA BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA INSERT TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	250
131. Matkarimova Laylo Bazarbayevna, Nurjanova Sharofat Abdolyazovna UMUMTA'LIM MAKTABLARIDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI YU- ZASIDAN TAVSIYALAR	252
132. Matnazarov Omonboy Quramboyevich, Sadadinov Nuraddin Shukirillayevich MAKTABDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI	254
133. Matniyozova Shoir Latipovna, Yakupova Nargiza Xudarganovna TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH USULLARI.....	255
134. Matniyazova Hilola Bahodirovna TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR	257
135. Matyakubova Bibijon Kuvondikovna, Jumaniyazova Mubarak Toxirovna MAKTABDA TEXNOLOGIYA DARSLARIDA INTERFAOL TEXNALOGIYALARDAN FOYDALANISH MANZARASINI TASVIRLASH.....	259
136. Matyoqubova Muqaddas Nurmatovna, Yusupova Go'zaljon Isakovna GEOGRAFIYA FANINI O'QITISHDA EVRISTIK SUHBAT METODIDAN FOYDALANISH	261
137. Muhammadiyeva Lola Abdixomidovna, Ochilova Umida Yorlakobovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MIQDORLARNI O'RGATISH METODIKASI	262
138. Mukimova Laylo Shirinboyevna, Eshmonova Muqaddas Nematullayevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA CHIROYLI YOZUV MALAKALARINI SINGDIRISH USULLARI	264
139. Намозова Д.Б. К ВОПРОСУ О ФОНЕТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ	266
140. Narzullayeva Ma'rifat Shuhratovna TARBIYA UNING MAZMUNI, MAQSADI VA TAMOYILLARI MAVZUSINI O'QUVCHI- LARGA O'RGATISH USULLARI YUZASIDAN USLUBIY TAVSIYALAR.....	268
141. Nazarova Gulrux Adizovna BOSHLANG'ICH SINF ONA TILI DARSLARIDA GRAMMATIK MASHQLAR ORQALI O'QUVCHILARDA IJODIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	270
142. Nazirava Fatimaxon Raxmatovna, Muminova Muazzam Yakubdjanovna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARNI KASBIY KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH USULLARI.....	272
143. Niyazov Akmal Erkinovich HARBIY MAHORATNING YOSH KADRLAR TARBIYASIDAGI AHAMIYATI.	273
144. Norboyeva Amina BOSHLANG'ICH SINF DARSLARINI TASHKIL ETISHDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH USULLARI.....	275
145. Norboyeva Dilnoza Axmedovna, Kushnazarova Sayyora Kuchkarovna XALQARO BAHOLASH DASTURLARINI TA'LIM TIZIMIGA JORIY ETISH MEXANIZMLARI	277
146. Norova Gulhayo Mirzog'olibovna O'QISH DARSLARIDA NUTQ O'STIRISHNING AHAMIYATI.....	279
147. Norova Sarvar Shokirova AXBOROT , MA'LUMOT VA BILIMLAR HAQIDA TUSUNCHA	280

148. Nurjonova Ro'za Rajabboyevana	
MAKTABDA KIMYO FANINI O'QITISHDA UNING OLDDAGI VAZIFALARI.....	282
149. Nurmetova Adolat Kuzibayevna, Begliyev Reymbergen	
O'QUVCHILAR BILIM SIFATINI OSHIRISHDA KOMPETENTLIK YONDASHUVIGA ASOSLANGAN O'QITISHNING ZAMONAVIY USUL VA VOSITALARI.....	283
150. Nurova Rayxan Beknazarovna	
TA'LIM-TARBIYA BOSHLANG'ICH TA'LIMNING ASOSI.....	285
151. Nurumova Mahbuba Madreyomovna, Yarashbayev Mamur	
MAKTABDA TARIX FANINI O'QITISHDA YANGI INTERFAOL METOD KEYS-STADI	287
152. Ollomova Fazilat, Kadirova Rayxon, Oripova Shahnoza Ibodullayevna, Ravshanova Nafisa Hamdamovna	
DARSLARDA MULTIMEDIALI VOSITALARDAN FOYDALANISHDA UCHRAYDIGAN MUAMMOLAR VA ULARNI HAL QILISH.....	288
153. Oripova Shahnoza Ibodullayevna, Ravshanova Nafisa Hamdamovna	
QANDAY O'QITAMIZ VA KIM O'QITADI?	290
154. Otajonov Dadaboy Sa'dullayevich, Qarriyeva Gulra'no Erkabayevna	
MAKTABDA GEOGRAFIYA FANINI O'QITISHDA «“6x6x6”» TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	292
155. Otajonova Shirin	
BOSHLANG'ICH SINIF DARSLARIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O'RNI	293
156. Otajonova Muqaddas Sotimovna, Bobojonova Oltinoy Otoxonovna	
SIMOB ELEMENTINING ORGANIZIMDAGI AHAMIYATI.....	295
157. Otamurotova Dilnoza Farxodovna, Aminova Feruza Shakirjonovna	
O'RTA TA'LIM MAKTEBLARIDA FIZIKA FANINI O'QITISHDA YANGI DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISHNING SAMARASI.....	297
158. Ozodova Shahodat Quadrat qizi, Qilicheva Zebo Ozodovna	
MAKTABDA GEOGRAFIYA VA FIZIKA FANINI O'QITISHDA INSERT VA FSMU INTERFAOL TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	298
159. Palvanova Yoqutjon Maxsudovna, Davletova Dilafruz Palvannazirovna	
METHODS OF TEACHING ENGLISH GRAMMAR IN SECOND LANGUAGE CLASSROOM.....	300
160. Tojibayeva Malohat Kuziyevna, Xodjaniyazova Ruxiya Allakuliyevna	
BOSHLANG'ICH SINIF DARSLARINI INNOVATSION METODLAR ORQALI TASHKIL ETISH.....	301
161. Po'latova Maqsuda G'ayratovna	
ANDROID DASTURLASH YO'NALISHI BO'YICHA QO'LLANMA.....	303
162. Po'latova Malika To'liqinova	
TEXNOLOGIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHDA INNOVATSION PEDTEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	304
163. Polyozova Shaxnoza Axmed qizi	
MAKTABDA KIMYO FANINI O'QITISHDA KEYS-STADIY TEXNOLOGIYASI.....	306
164. Pulatova Gulnoza Navoiy viloyati	
GOOGLE CLASSROOMDA O'QUV JARAYONINI TASHKIL ETISH.....	307
165. Qalandarova Gulnoza Sattorovna	
BIOLOGIYA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARNI QO'LLASH.....	309
166. Qalandarova Zamira Rahimovna, Botirova Sayyora Abdrimovna	
MAKTABDA ONATILI FANINI O'QITISHDA SWOT-TAHLIL INTERFAOL TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	310

167. Qo'ldosheva Gulandom BOSHLANG'ICH TA'LIMDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH	312
168. Qo'shnazarova Nazokat Salijonovna, Yuldashova Gulnoza Ravshanbekovna TEXNOLOGIYA FANI PEDAGOGIKA FANINING TARMOQLARIDAN BIRI SIFATIDA	314
169. Qobulova Nasiba Ro'zmat qizi BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA O'QITISH METODLARI	316
170. Qodirova Matluba Nosirovna RUS TILI DARSLARINI QIZIQARLI TASHKIL ETISHDA QO'LLANADIGA USUL VA O'YINLAR	318
171. Qodirova Moxichehra To'rayevna SIFATLI TA'LIM-TARAQQIYOT GAROVI	320
172. Quryozov Begjon, Matmurotov Yoqubboy BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI FANINI O'QITISHDA "ZIG- ZAG" INTERFAOL METODDAN FOYDALANISH	322
173. Radjapova Raziyaon Marimovna, Masharipova Galina Remirovna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA TABIATSHUNOSLIK TUSHUNCHALARNI SHAKLLANTIRISH USULLARI	324
174. Raimjonova Xaytxon Rustamovna MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHNING AHAMIYATI	326
175. Rajabova Umida Baxodirovna, Sharipova Sadoqat Qo'ziboyevna MAKTABDA YUQORI SINFLARDA ONA TILI VA ADABIYOT FANINI O'QITISHDA FSMU YANGI TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	328
176. Rajapov Temurbek, Xudayberganova Intizor MAKTABDA KIMYO FANINI O'QITISHDA "ZIG- ZAG" INTERFAOL METODDAN FOYDALANISH	329
177. Raximov Karimbay, Djumaniyazova Dinara Kalandarovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOY- DALANISH	330
178. Raximova Dilobar, Ro'zmetova Oygul BOSHLANG'ICH SINF ONA TILI DARSLARIDA TA'LIMY O'YINLARDAN FOYDALANISH	332
179. Raximova Dilorom Burxoniddinova BOSHLANG'ICH TA'LIM FANLARINING MOHIYATI	334
180. Raximova O'g'iljon Kurbanovna, Saidova Mu'tabar Rustamovna MAKTABDA KIMYO FANINI O'QITISHDA SYUJETLI - ROLLI O'YINLARDAN FOYDALANISHNING AXAMIYATI	335
181. Raximova Sabohat Shavkatovna MATEMATIKA DARSLARINING BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITILISHI	337
182. Raxmatova Munisa Faxriddinova BOSHLANG'ICH TA'LIMDA NOANANAVIY DARS TURLARI	338
183. Rimma Ramilevna Zamilova МЫШЛЕНИЕ КАК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ	340
184. Hilola Ro'zmetova Otanazarovna BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUV	342
185. Ro'zmetova Malika Amatovna O'QUVCHILARGA MUAMMOLI MAVZULARNI O'RGATISHDA SAMARALI USULLARIDAN FOYDALANISH	344

186. Ro'ziyeva Dilbar O'zganovna, Axmedova Saida Shavkatovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI BO'YICHA TAVSIYALAR	346
187. Ro'zimova Oygul Saburbayevna MAKTABDA ONA TILI VA ADABIYOTI FANINI O'QITISHDA "TAQDIMOT" INTERFAOL USULI.....	348
188. Rustamova Sitara Ilxomovna BIOLOGIYA DARSLARIDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH.....	349
189. Ruzmetova Gulnoza Ilxamovna, Sadaddinova Bikajon Maksudovna TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA MODULLI TA'LIM TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	351
190. Ruzmetova Shoxnoza Ulugbekovna INFORMATIKA FANINI O'QITISHDA "TUSHUNCHALAR TAHLILI" METODIDAN FOYDALANISH	353
191. Saburova Kamola Ravshanbek qizi INFORMATIKA FANINI O'QITISHDA RAQAMLI AXBOROT, MULTIMEDIA VA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	354
192. Salayeva Mekhrshod Masharipovna EFFECTIVE TECHNIQUES IN TEACHING VOCABULARY TO YOUNG LEARNERS	355
193. Samandarova Munajat Qahramon qizi TA'LIM- TARBIYANING O'QUVCHILAR HAYOTIDAGI O'RNI.....	356
194. Samandarova Nafosat Qodirberdiyevna, Qurbonova Shaxlo Aminovna INFORMATIKA FANINING MAQSAD VA VAZIFALARI. TA'LIMYIY TARBIYAVIY AHAMIYATI. KOMPYUTER GRAFIKASI MISOLDA	358
195. Samandarova Risolat UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA BIOLOGIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHDA ZAMONAVIY METODLAR	360
196. Sanayeva M.I O'QUVCHILARNING BIOLOGIYA FANIDAN IJODIY FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	362
197. Saparniyazova Sevara, Xudayberganova Manzura O'RTA MAKTABLARDA KIMYO FANINIDAN O'QUVCHILAR BILIM DOIRASINI OSHIRISHDA ISHCHANLIK O'YINDAN FOYDALANISH.....	365
198. Saparova Surayyo Yusupboyevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA TABIIY FAN DARSLARIDA AMALIY MASHG'ULOTLARNING O'RNI VA AHAMIYATI	366
199. Sardorova Nilufar Zokirovna BOLA TARBIYASIDA MAKTAB, OILA VA MAHALLANING O'ZARO HAMKORLIGINI OSHIRISH CHORA TADBIRLARI VA AHAMIYATI	368
200. Sattorova Dildora Botirboyevna O'QUVCHILAR YOZMA SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA DIKTANTNING AHAMIYATI	370
201. Sattorova Muxlisa Ramazonovna BOSHLANG'ICH SINF O'QISH DARSLARIDA O'QUVCHILAR NUTQINI RIVOJLANTIRISH VA MATN BILAN ISHLASH USULLARI	372
202. Setniyozova Nargiza Rozzoqberdiyevna, Abdullayeva Shoxida Allayarovna MAKTABDA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIGA SO'Z TURKUMLARINI O'RGATISHDA "BESHINCHISI (OLTINCHISI, YETTINCHISI) ORTIQCHA" METODIDAN FOYDALANISH.....	374

203. Seytmuratov Sardorbek Seytmuratovich, Yuldasheva Sharofat Kuzyeyvna BILIM, KO'NIKMA VA MALAKALARIDA BO'SHLIQLARI BO'LGAN O'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA O'QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATI VA KASBIY KOMPETENSIYASI	375
204. Sharipova Sohiba Safarovna TARBIYA FANIDAN METODIK QO'LLANMA.....	377
205. Sharipova Fazilat Ollaberganovna, Masharipova Zamira O'QUVCHILARGA ONA TILI FANINI BIOLOGIYA FANI BILAN BOG'LAB O'RGATISHNING YUQORI SAMARASI.....	378
206. Sharipova Hilola Nuriddinovna YUQORI SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA SON TUSHUNCHASI.....	380
207. Shodiqulova Shahina Sherzod qizi GLOBALLASHUV SHAROITIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O'RNI.....	381
208. Shonazarova Ra'no Halimovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA ASOSIY MATEMATIK TUSHUNCHALAR.....	383
209. Sultanova Asolat Botirovna, Murotova Farogat Sultanovna MAKTABDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISHDA "MUAMMOLI VAZIYAT" USULIDAN FOYDALANISH	384
210. Temirova Zamira Oripovna HADISLARDA OTA-ONALARNING BURCH VA VAZIFALARI HAQIDA.....	386
211. Tilavova Gulnoza Ravshanovna, Gafurova Gulrukh Bakhtiyorovna DEVELOPING THE STUDENT'S ABILITY TO COMMUNICATE IN A FOREIGN LANGUAGE	388
212. Torayev Doniyor Oktamovich, Otayev Iskandarbek Ilxomovich UMUMIY O'RTA TA'LIM MUASSASALARIDA "TARBIYA" FANINI O'QITILISHINING AHAMIYATI.....	390
213. Tosheva Nargiza Abdumajitovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA KICHIK GURUHLARDA ISHLASH TIZIMINI QO'LLASH USULLARI BO'YICHA USLUBIY TAVSIYALAR.....	391
214. Toshqulov Baxodir, Pardayeva Hulkar UMUMINSONIY QADRIYATLAR ASOSIDA KASBIY KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH	393
215. Toxirova Ilmira Rajapbayevna, Matnazarova Ayshajon Karimboyevna MAKTABDA BIOLOGIYA FANIDAN "HUJAYRALARNING BO'LINISHI" MAVZUSINI O'QITISHDA KEYS-STADI INTERFAOL TEXNALOGIYADAN FOYDALANISH.....	395
216. To'xsanova Surayyo O'QISH DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH	396
217. To'xtayeva Muqaddas Sherali qizi SIFAT SO'Z TURKUMINI HOSIL QILISHDA AFFIKSATSIYANING O'RNI.....	398
218. Tuliyeva Shaxnoza Rashid qizi, Bekmetova Nurxon Sultonbayevna ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH	400
219. Turdiyeva Zilola Isroilovna TABIATSHUNOSLIK DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLAR.....	402
220. Tursunova Difuza KIMYO DARSLARIDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARI.....	404
221. Urazmetova Muyassar Maxsudovna, Ashirova Zamira Shamuratovna TABIY FANLARNI O'QITISHDA SIFAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ASOSIY OMILLARI	406
222. Vaisova Zulfiya Kuramboyevna, Masharipova Muqaddas Samandarovna MAKTABDA BOSHLANG'ICH SINFLARNI O'QITISHDA SYUJETLI - ROLLI O'YINLAR INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISH	408

223. Xayriddinova Nigora Usmonxonovna, Dadaxonova Madina Olimxonovna, Temirova Odina Raximxonovna	
BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA MILLIY VA UMUMMADANIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH	409
224. Xayriyeva Gulchehra Faxriddinovna	
"MS EXCELDA MATEMATIK AMALLAR VA FUNKSIYALARNI QO'LLASH USULLARI" MAVZUSIDA TAYYORLANGAN METODIK TAVSIYASI	411
225. Xo'jaboyeva Sadoqat Abduraxmonovna, Sherova Sayohat Xudaybergan qizi	
RIVOJLANTIRUVCHI TOPSHIRIQLAR TIZIMI YORDAMIDA O'QUVCHILARINING MANTIQUIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH.....	415
226. Xo'jayeva Oyshajon	
BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH	417
227. Xujamuratova Ozoda Riyimberganovna	
MAKTABDA GULLI O'SIMLIKLAR MAVZUSINI O'QITISHDA "ZIG-ZAG" YANGIN INTERFAOL TEXNALOGIYASIDAN FOYDALANISH	419
228. Xusinov Maxsudbay Ataxonovich, Xusainov Otajon Ikrombayevich	
MAKTABDA YUQORI SINFLARDA MATEMATIKA FAINI O'QITISHDA TAJRIBA VA KUZATISH METODI	420
229. Yuldasheva Shahnoza Ikromovna, Abdullayeva Dilmora Fayzullayevna	
MAKTABDA ONA TILI VA INGLIZ TILI FANLARIDA INTEGRATSIYANING ROLI VA UNING AHAMIYATI	421
230. Yusupova Dilnoza Maxammadinovna	
BOSHLANG'ICH TA'LIMDA NASRIY ASARLARNING O'QUVCHILARNI TARBIYALASHDAGI AHAMIYATI.....	422
231. Yusupova Muyassar Masharipovna, Abdullayev Og'abek Erkinboy o'g'li	
O'RTA MAKTABLARDA ONA TILI VA ADABIYOT FANINIDAN "ZULFIYA" HALQ SHOIRASI MAVZUSINI O'QITISHDA "BLITS-SO'ROV" USULIDAN FOYDALANISH.....	423
232. Yusupova Sayyora Raximovna, Matrasulova Zulfiya Masharipovna	
MAKTABDA BOSHLANG'ICH SINFLARNI ADABIYOT FANIDAN O'QITISHDA "MUSTAQIL ISH " INTERFAOL METODIDA FOYDALANISH	424
233. Yusupova Zubayda Axmedovna, Hasanova Nigora	
BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA FAININI O'QITISHDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH.....	426
234. Yusupova Yorqinoy Abdullayevna	
INGLIZ TILI DARSLARIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O'RNI VA ROLI	427
235. Zaripova Dilobar Salimovna	
TA'LIMDA "USTOZ-SHOGIRD" TIZIMI- SIFAT VA SAMARADORLIK KAFOLATI	429
236. Zeboxon Qutlimuratova, Zaripo'va Muhabbat Ikramovna	
MAKTABDA KIMYO FANIDAN O'QUVCHILARNI QIZIQISHINI OSHIRISHDA "BAXRI-BAYT" USULIDAN FOYDALANISH	430
237. Zoirova Dilnoza Shavqidinovna	
THE METHODS OF TEACHING ENGLISH TO YOUNG LEARNERS	431
238. Zoirova Dilnavoz.....	433
YOSHLAR MA'NAVIYATINI SHAKLLANTIRISHDA TARIXIY XOTIRANING ROLI.....	433
239. Zoirova Shohsanam Ma'murjonovna	
PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR-O'QUVCHILARNING QIZIQISHINI VA QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI SIFATIDA	435

240. Абдиева Матлуба Тажимуратовна НРАВСТВЕННОЕ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ	437
241. Абдуллаев Ахмеджон Мавлонович, Гобулов Хасанбой Раджаббоевич ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НОВЫХ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ПРИ ПЕРЕХОДЕ РУС- СКИХ И ЛИТЕРАТУРНЫХ УЧАЩИХСЯ В ШКОЛЕ	438
242. Абдурахимова Лола Анваровна КЛИНИК ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШДА ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАР- НИ ВА БАҲОЛАШ УСУЛЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ	439
243. Абдурахимова Лола Анваровна ИННОВАЦИОН УСУЛЛАР ЁРДАМИДА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ ОЛИШ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	441
244. Адамбаева Зайнаб Азимбаевна МАКТАБ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА “ТЕХНОЛОГИЯ”	443
245. Болтаева Наргиза Нигматуллаевна УСПЕШНОСТЬ ОБУЧЕНИЯ УЧЕНИКОВ В МЛАДШОЙ ШКОЛЕ	446
246. Бекчанов Умрбек Азатович ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРЕПОДАВАНИИ ХИМИИ.	447
247. Ибрагимова Интизор Батыровна ФОРМИРОВАНИЕ ИНТЕРЕСА ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ	449
248. Икрамова Любовь Олеговна ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДОВ ПРОЕКТА В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ КАК ФАК- ТОР ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ	450
249. Камалова Тамара Юсуповна, Ходжаниязова Манзура Бабахановна ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В ОБУЧЕНИИ ЯЗЫКАМ	452
250. Кенжаева Дилбар Эшмаматовна, Нурбобоева Асила Кенжаёр кизи ЎҚУВЧИЛАР ФАОЛЛИГИНИ ОШИРИШДА ИННОВАЦИЯЛАРНИНГ РОЛИ	455
251. Мингбаева Барно Убайдуллаевна ЎҚИШ ДАРСЛАРИ ВА ДАРСДАН ТАШҚАРИ ЖАРАЁНЛАРДА ЎҚУВЧИЛАРНИ БАДИЙ АСАР НАМУНАЛАРИГА ҚИЗИҚТИРИШДА ҚУЙИДАГИ ИШ ШАКЛЛАРИ- ДАН ФОЙДАЛАНИШ	457
252. Axmedov Munisbek Muhammad o'g'li, Ro'zmetov Rustam Ramanovich МАКТАБЛАРДА ФИЗИКА ФАНИНИ О'ҚИТИШНИНГ АМАЛИЙ АНАМИЯТИ	459
253. Темирова Шоира Гайбуллаевна МИНИТЕКСТ КАК СОВРЕМЕННОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СРЕДСТВО	461
254. Avulova Dilnoza Ma'rufjonovna, Abdulloyeva Rushana Eshpulotovna COMMUNICATIVE APPROACH TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES	462
255. Madrimova Bonuxon Begnazar qizi, Matkarimova Shirin Otaboyevna BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARINI KITOBXONLIKKA MEHR UYG'OTISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI	464
256. Ollaberganova Nilufar Quvondiqovna, Pirjanova Malohat Jumanazarovna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING BILISH FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH	466
257. Polvonova Zamira Sharipovna, Ataxonova Nasiba Radjapovna BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHISI FAOLIYATIDA MULOQOTNING O'RNI	468
258. Ro'zmetov Aziz Qadambayevich, Rajapova Dilnoza Bozorboyevna ACTIVEPRESENTER DASTURIDAN FOYDALANIB TEST YARATISH USULLARI	471
259. Sharipova Mohichehra Ramazonovna, Ruziyeva Gulzoda Shamsiddin kzy SOME ADVANCED METHODS OF TEACHING READING	473

260. Tojiboyeva Aygul Sa'dullayevna, Yakubova Go'zal Kurbanboyevna BOSHLANG'IC SINF O'QUVCHILARNING KASBIY MADANIYATINI MILLIY QADRIYATLAR ASOSIDA SHAKLLANTIRISH.....	474
261. Дусиева Флора Тураевна, Бахриддинова Дилбар Расуловна УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА АХБОРОТ КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯ- ЛАРНИ ҚЎЛЛАБДАРС ЎТИШНИНГ ЗАРУРАТГА АЙЛАНИШИ.....	477
262. Кучимова Нилуфар Туранбаевна ТАЛАБАЛАРИНИНГ КОММУНИКАТИВ-ДИДАКТИК КОМПЕТЕНТЛИКНИ РИВОЖ- ЛАНТИРИШ МУАММОСИНИНГ ПЕДАГОГИК НАЗАРИЯСИ.....	479
263. Пардаева Диёра Тохировна ТИЛ БИРЛИКЛАРИ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТУЗАТУВ- ЧИ УСУЛЛАРИНИ ТАМОЙИЛЛАРИ	481
264. Ўрозова Райхон Абдиалимовна, Ризаева Дилдора Хакимовна БОШЛАНГИЧ ТАЪЛИМДА ТЕХНОЛОГИЯ ДАРСЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИ- РИШДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ.....	483
265. Чориева Садоқат Очиловна, Норова Чарос Рустамовна ЎҚУВЧИЛАРНИНГ БИЛИМ, КЎНИКМА ВА МАЛАКАЛАРИНИ ОШИРИШДА НА- МУНАЛИ ДАРСНИНГ АҲАМИЯТИ	485
266. Kutlimuratova Surayyo Shamuratovna THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH IN USE OF COMMUNICATION TECHNIQUES	487
267. Ro'zmetova Nargiza Shuhrat qizi, Saylxonov Doniyor Dilshodovich FIZIKA VA MATEMATIKA FANLARINI O'QITISHDA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	488
268. Esanova Gulsara Kenjayevna SAVOD O'RGATISH DAVRDA YOZMA SAVODXONLIK MALAKALARINI TARKIB TOPTIRISH	490
269. G'ulomova Zuhra Mehriddinovna PISA TEXNOLOGIYASI ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING ADABIY KITOBXONLIK MALAKASINI SHAKLLANTIRISH.....	492
270. Ismatova Gulbahor ONA TILI DARSLARIDA DIKTANT YORDAMIDA SAVODXONLIKNI OSHIRISH	494
271. Karimova Munira BOLA TARBIYA TASHKIL ETISHDA OILA MAKTAB VA MAHALLA HAMKORLIGI.....	496
272. Mamatova Mutabar Rashidovna 4-SINF O'QISH DARSLARI ORQALI O'QISH SAVODXONLIGINI TAKOMILASHTIRISH.....	498
273. Normamatova Qursiya G'ulomiddinovna SAVOD O'RGATISH DAVRIDA O'QUVCHILARNI O'QISH MALAKALARINI SHAKLLANTIRISH.....	500
274. Ochilova Marhabo Mardonovna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI PIRLS XALQARO TADQIQOTIGA TAYYOR- LASH	502
275. Otaqulova Malohat Ma'mirovna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING NUTQINI O'STIRISHDA LUG'AT USTIDA ISHLASH YO'LLARI	504
276. Qo'chqorova Gulzira Abdurasulovna MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASASALARIGA "ILK QADAM" O'QUV DASTURI ASOSIDA TA'LIM JARAYONINI TASHKIL ETISH.	506

277. Umarova Iroda Sadridin qizi MAVZU: BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA DARSLARDA O'QUVCHILARNI KREATIV FIKRLASHGA O'RGATISH.....	508
278. Xurramova Gulhayo Mahmud qizi BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA INSHO YOZISH KO'NIKMASINI SHAKILLANTIRIS.....	510
279. Yaxshiboyeva Dildora Jumaniozovna BOSHLANG'ICH SINFLARDAGI BO'SH O'ZLASHTIRUVCHI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH USULLARI.....	512
280. Yusupova Noila Ibadullayevna 3-SINFLARDA SHE'RIY JANRLARNI O'QITISH METODIKASI.....	514
281. Berdiyev Avazjon G'aniyevich SINKVEYN METODIDAN FOYDALANIB DARS SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	516
282. Bekchanova Shoirra Ollayorovna, Babadjanov Zokir Kadamovich DARSLARIDA MUAMMOLI VAZIYAT USULINI QO'LLASH METODIKASI.....	518
283. Davletova Manzura Nozorovna, Sobirova Shoxista Azadovna O'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA O'QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATI VA KASBIY KOMPETENSIYASI.....	520
284. Jumayev Bo'ri Suyunovich O'ZBEKISTONNING KIMYO FANI YUTUQLARI.....	522
285. Mo'minova Gulcherhra Adashovna ONA TILI DARSLARIDA O'YINLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	524
286. Tajibayeva Gavharjon Bazarboyevna O'ZBEK TILINI O'RGANUVCHILAR UCHUN NUTQIY VAZIYATDA PROPOZITSIYANING IFODALANISHINI O'RGATISH.....	526
287. Turg'unova Gulrux Uyg'un qizi UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMIDA KIMYOVIY TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI.....	528
288. Xasanova Shahodat Sheramat qizi SAVOD O'RGATISH DAVRIDA O'QISH VA YOZUV DARSLARI.....	530
289. Жумаева Махзуна Фахрединовна РАЗВИТИЕ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ.....	531
290. Ёулдашева Гузаль Эргашевна РУССКИЙ ЯЗЫК КАК ПРЕДМЕТ ИЗУЧЕНИЯ.....	533
291. Xo'jaqulova Madina Mansurovna SAVOD O'RGATISH JARAYONIDA YOZUVGA O'RGATISH.....	535
292. Abduazizova Munajat Mo'minjonovna XIVA XONLIGIDA MADANIY HAYOT VA ME'MORCHILIK.....	536
293. Azimova Mabuda Yusubjanovna JAHON ORO BEGIM.....	537
294. Mamajanov Rasuljon Raximjonovich JALOLIDDIN MANGUBERDI.....	538
295. Yuldasheva Aziza Soburovna SHAROF RASHIDOV DAVRIDA O'ZBEKISTON SANOATINI RIVOJLANISHI.....	539
296. Payg'ambarova Nodiraxon Alisher qizi HALIMA XUDOYBERDIYEVANING HAYOTI VA IJODI.....	541
297. Khidirova Nilufar TECHNIQUES FOR USING FILMS IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN ENGLISH.....	542
298. Yunusova Dilnoza Alisher qizi O'SMIRLIK DAVRIDA SHAXSNING SHAKLLANISHI.....	545

299. Qalandarova Gulnora Rajabovna	
KIMYO FANINI O'QITISHDA METODIK TAVSIYALAR.....	547
300. Maxmudova Nigora	
BOSHLANG'ICH TA'LIMNI TASHKIL QILISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIC TEKNOLOGIYALAR.....	548
301. Saidaxmedova Nargiza Mullaxonovna	
BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINING ISTE'DODI VA IQTIDORINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI.....	549
302. Ismoilova Nilufar Abdujabborovna	
MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM JARAYONINI TASHKIL QILISH.....	550
303. Sharofiddinova Surayo Mamadiyrovna	
MAKTABGACHA TA'LIM SHAKLI VA TURI HAQIDA BOSHLANG'ICH TUSHUNCHALAR.....	551
304. Ismoilova Iroda Karimovna	
MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTINING MAQSAD VA VAZIFALARI.....	552
305. Ibragimova Munira Baxodirovna	
MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	553
306. Tasheva Nasiba Salimovna	
MAKTABGACHA TA'LIM SOHASINING HUQUQIY VA QONUNIY ASOSLARI.....	554
307. Nilufar Sangilova, Madina Rahmatullayeva, Ali Axmedov	
MAHALLIY SHAROITDA YETISHTIRILADIGAN MAKKAJO'XORI NAVLARINI O'RGANISH VA KONSERVASH TEKNOLOGIYASI.....	555
308. Toxirova Muxlisa Yaxyoyevna	
DARSDA FOYDALANILGAN INNOVATSION VA QIZIQARLI METODLAR.....	557

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

ИИВ АКАДЕМИЯСИ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА “ЭКСПЕРТ КРИМИНАЛИСТИК ФАОЛИЯТ ФАНЛАРИ”

Оппоқхонов Азизхон Акмалхон ўғли
ИИВ Академияси “Криминалистик
экспертизалар кафедраси” Ўқитувчиси
Телефон: +998911475895
E-mail: azizxon.9121@gmail.com

Аннотация. “Эксперт криминалистик фаолият фанлари”дан курсантларни ўқитиш учун зарур шарт-шароитлар, таълим жараёнида илмий ва амалий ёндашув.

Калит сўзлар. Давлат таълим стандарти, экспертларни тайёрлаш, илмий ва амалий, эксперт криминалистик фаолият фанлари.

Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идораларининг жиноятчиликка қарши кураш фаолияти самарадорлиги жуда кўп жиҳатдан замонавий фан ва техник ютуқларидан фаол ва ўз вақтида фойдаланишга боғлиқ. Шу боисдан Ўзбекистон Республикаси ИИВнинг меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлари ва Вазирлик Ҳайъати қарорларида такрор ва такрор равишда жиноятларни очиш ва тергов қилишни эксперт-криминалистик таъминотининг сифатини юксалтириш, Эксперт-криминалистик хизматлар ходимларининг билим савияси ва касбий тайёргарлигини ошириш бўйича вазифалар қўйилади. Бу вазифаларни ҳал этилиши бир қатор ташкилий ва илмий чоралар мажмуи орқали, жумладан, суд хатшунослик экспертиза соҳасида янги методларни ишлаб чиқиш ва амалий фаолиятга татбиқ этиш орқали амалга оширилиши белгиланди, Эксперт-криминалистика хизматлари фаолиятини янада такомиллаштириш, моддий-техника базасини янгилаш, ушбу хизмат ходимлари – эксперт-криминалистларнинг касбий маҳоратини юксалтиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.¹

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Эксперт криминалистика хизматида фаолият олиб боровчи кадрлар тайёрлашнинг асосий шаклларида бири бу ИИВ Академияси “Криминалистик экспертизалар кафедраси”да таълим олишдир. Ҳозирги кунда эксперт криминалистика хизмати иш жараёнида экспертларнинг касбий тайёргарлиги сезиларли даражада ўзгаришларга учради.

Ўқув жараёни давомида курсантларнинг билим, кўникма, илмий ва амалий тажриба, қобилият ва шахсий хусусиятлар шакллантириш бўйича алоҳида эътибор қаратилди. ИИВ Академияси “Криминалистик экспертизалар кафедраси” битирувчилари учун билим кўникмалари амалий ва назарий тарзда олиб борилмоқда.

“Эксперт криминалистик фаолият фанлари”дан таълим жараёнида фойдаланиш учун ўқув методик қўлланмалар ишлаб чиқилди. ИИВ ЭКБМ² ва Тошкент шаҳар ЭКМ³ ходимлари билан ҳамкорликда амалий дарслар олиб борилмоқда. Хусусан, ЭКФ мутахассислиги йўналишида кадрлар тайёрлашда замон талабидаги кадрларни етиштириш учун ИИВ Академиясида бир қатор кенг тармоқли ишлар амалга оширилоқда. Назарияни амалиёт билан боғлаш, ҳалқаро ҳамкорлик ва тажрибалар алмашиш, мутахассисларни машғулотларга таклиф этиш ва бошқалар. Булар ҳаммаси албатта курсантларга жуда бой

1 Хатшунослик экспертизаси: Маърузалар курси / Тузувчилар: Т. Б. Маматкулов, А. Д. Хусанов; Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2017. – 220 б.

2 Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Эксперт криминалистика бош маркази

3 Эксперт криминалистика маркази

тажрибага эга бўлишида фойда келтиради.

Эксперт-криминалистик фаолиятда — мутахассислик бўйича рақобатбардош умумқасбий тайёргарликка эга бўлиш; юриспруденсия соҳасида назарий билимларни қўллаш; ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлардаги касбий фаолиятида қонунчилик нормаларини қўллай олиш; барча ҳуқуқ тармоқларига тааллуқли бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тузиш; барча ҳуқуқ тармоқларига тааллуқли бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни ҳуқуқий экспертизадан ўтказиш; барча ҳуқуқ тармоқларига тааллуқли бўлган масалалар бўйича малакали хулосалар ва маслаҳатлар бериш; ҳуқуқ ижодкорлик фаолиятида, хусусан, қонун лойиҳалари ва қонун ости норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳасини ишлаб чиқиш бўйича амалий кўникмалар; шахс, жамият ва давлатнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга ҳамда инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлашга қаратилган замонавий усулларни ўз касбий фаолиятида қўллаш; ғайриҳуқуқий ҳатти-ҳаракатларга қарши курашиш, шунингдек, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш жараёнида замонавий ахборот технологияларидан фойдаланиш; зарур ҳуқуқий ахборот билан ишлаш ва таҳлил қилиш; фан ва техниканинг замонавий ютуқларини ҳисобга олган ҳолда ўз касбий фаолиятидаги вазифаларни касбига мувофиқ тарзда бажариш; жиноят ва тезкор ишлар бўйича криминалистик (дактилоскопик, трасологик, баллистик, хатшунослик ва ҳужжатларнинг техник-криминалистик) экспертиза ва тадқиқотлар ўтказиш; криминалистик экспертиза ва тадқиқотларини тайинлаш ва ўтказишда учрайдиган хатоларни аниқлаш ва уларни бартараф эта олиш; ғайриҳуқуқий ҳатти-ҳаракатларга қарши курашиш, шунингдек, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлашга қаратилган тадбирлар ва самарали усулларни ишлаб чиқиш ҳамда амалга ошириш; ўз касбий компетенциясини янада ошириш бўйича фаолият кўрсатиш қобилиятига эга бўлиши керак.¹

Шу билан бирга етук малакавий кадрларни тайёрлаш жараёнида қуйидаги талабларга эътибор беришимиз мақсадга мувофиқ деб ўйлаймиз:

1) малакали ўқитувчиларнинг мавжудлиги.

Ўқитувчиларни малакасини аниқлашнинг икки жиҳати мавжуд яъни ўқитувчининг амалий тажрибаси ва ушбу турдаги мутахассислик сертификатига эга бўлиши. Шу қаторда педогогик маҳорати ҳам шаклланган бўлиши керак.

Ўқитувчининг мутахассис сифатидаги малакаси янада кўпроқ мезонларга боғлиқ. Биринчиси: тегишли касбий(мутахассис) таълимнинг мавжудлиги. Иккинчиси: эксперт криминалистика хизматида амалий иш тажрибага эга эканлиги. Учинчиси: мустақил экспертиза ўтказиш учун рухсатномага эга эканлиги. Тўртинчиси: ўз касбий даражасини доимий равишда ошириб бориш. Бешинчиси: мунтазам равишда тергов ва эксперт криминалистика хизматининг ҳозирги ҳолати ва эҳтиёжларини ўрганиб бориш². Олтинчиси: тадқиқот ишларида, дарслик ёзишда, семинар ва конференцияларда иштирок этиш, илмий мақолалар ёзиш ва бошқалар³.

2) замонавий ўқув методик материалларни мавжудлиги.

“Эксперт криминалистик фаолият фанлари”нинг ўқув-услубий мажмуаси қуйидагиларни ўз ичига олади:

Ишчи фан дастури, фонд маъруза, иш режа, семинар ва амалий машғулотлар режаси, дарсликлар ва бошқалар. Дарс давомида оғзаки тушунтиришдан ташқари, асосий тезисларни мултимедия ёрдамида тушунчалар, диаграммалар, расмлар ва бошқа кўринишлар билан олиб бориш керак. Шунингдек, кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан энг муҳим ва мураккаб мавзуларни ўрганишда фойдаланиладиган кўргазма материаллар тайёрланади.

3) замонавий моддий-техник базанинг мавжудлиги.

Ҳозирги кунда “Эксперт криминалистик фаолият фанлари”дан дарсларни ўтказиш учун

1 G. F. Nikishin, X. T. Nazarov, Sh. X. Xasanov, A. D. Xusanov. Ichki ishlar organlari ekspert-kriminalistika xizmati xodimlarining ish faoliyatini tashkil etish: O‘quv qo‘llanma /. – T.: O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2015. – 44 b.

2 Меринова Е.А. Роль научного кружка в подготовке судебных экспертов // Судебная экспертиза: дидактика, теория, практика: Сб. науч. тр. М.: Московский университет МВД России, 2007. Вып. 3.

3 Проткин А.А., Лютов В.П. Основные направления развития вузовской науки в Московском университете МВД России // Судебная экспертиза: дидактика, теория, практика: Сб. науч. тр. М.: Московский университет МВД России, 2012. Вып. 8.

лаборатория шароитида энг замонавий техник воситалар билан жихозланган, шу жумладан: мультимедиа проектори, интерактив доска, компьютерлар, сканерлар, принтерлар, камера-лар, репродукция ускуналари, ёритгич ва микроскоп “URB-7”, “Regula” хужжатларни тек-шириш учун кўп функцияли видеоспектрал комплекслар ва бошқалар. Рўйхатда келтирил-ган ускуналарнинг мавжудлиги курсантларга турли техник криминалистик воситалар билан ишлаш кўникмаларини эгаллаш ва мустахкамлаш имконини беради. Бу эса юқори малакали кадрлар тайёрлашга хисса қўшади.

4) ўқитишнинг амалий йўналиши.

Амалий ва назарий машғулотлар учун амалиётнинг ҳозирги ҳолатини ҳисобга олган ҳолда объектларни тайёрлашда кафедра профессор-ўқитувчилари ҳаракат қилишади. Бунга ИИБ ЭКХ ходимлари яқиндан ёрдам беради. Дарс жараёнида объектларни ўрганишда кур-сантлар турли хил усуллардан лаборатория шароитида мавжуд бўлган турли криминалистик техник жихозлардан фойдаланадилар. Шу билан бирга криминалистик техник жихозлар билан ишлаш давомида амалий кўникмаларга эга бўладилар.

“Эксперт криминалистик фаолият фанлари”дан дарсларни ўрганишда курсантлар то-монидан ўтказиб юборилган семинар ва амалий машғулотларни қўшимча тарзда ўқув машғулотлари олиб борилади. Амалий машғулотларда берилган топшириқларни бажариш-да курсантлар мустақил тайёргарлик соатларида лаборатория шароитида техник жихозлар-дан фойдаланадилар.

5) билимни юқори сифатда мунтазам назорат қилиш.

Маълумки курсантлар билимини назорат қилиш жорий, оралик ва якуний шаклида амал-га оширилади. Курсантларни ўқув жараёни давомида ютуқларини кузатишга катта эъти-бор бериш керак. “Эксперт криминалистик фаолият фанлари”ни ўрганишда жорий назорат қилиш оғзаки, ёзма, сўров, тест ва амалий топшириқлар каби кўринишда интерфаол метод-ларни қўллаган ҳолда ўтказилади. Жорий назоратни сифатли ўтказишда ўқитувчидан кур-сантларни тайёрлашда камчиликларини ўз вақтида аниқлаш ва уни вақтида бартараф этиш талаб этилади.

ИИБ Академияси ахборот ресурс марказида курсантлар самарали билим олишлари учун, фойдаланиши мумкин бўлган катта ҳажмдаги замонавий ўқув-услугий, илмий, бадий ва бошқа турдаги адабиётлар мавжуд. Керакли манбаларни излаш учун эса, ахборот ресурс марказида электрон кутубхона тизими билан жихозланган бўлиб, калит сўз ёрдамида адаби-ётларни излашда тезлаштириш имконини беради. Бундан ташқари кафедрада ўқув, услубий ва бошқа турдаги маълумотлар учун ўзининг электрон ресурслари мавжуд бўлиб, улар кур-сантлар орасида мавзуларни ўрганиш жараёнида тарқатилади.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, ИИБ Академияси криминалистик экспертизалар кафедрасида ҳозирги кунда зарур бўлган “Эксперт криминалистик фаолият фанлари”дан илмий ва амалий билимларга асосланган ёндашувни тўлиқ жорий этган ҳолда, замонавий базавий таълим дастурлари доирасида эксперт криминалистика хизмати учун етук мутахас-сисларни тайёрлаш учун мўлжалланган.

Адабиётлар:

1. *Меринова Е.А.* Роль научного кружка в подготовке судебных экспертов // Судебная экспертиза: дидактика, теория, практика: Сб. науч. тр. М.: Московский университет МВД России, 2007. Вып. 3.
2. *Проткин А.А., Лютов В.П.* Основные направления развития вузовской науки в Мос-ковском университете МВД России // Судебная экспертиза: дидактика, теория, практика: Сб. науч. тр. М.: Московский университет МВД России, 2012. Вып. 8.
3. *Т.Б. Маматкулов, А.Д. Хусанов.* Хатшунослик экспертизаси: Маърузалар курси / Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси, 2017. – 220 б.
4. *G. F. Nikishin, X. T. Nazarov, Sh. X. Xasanov, A. D. Xusanov.* Ichki ishlar organlari ekspert-kriminalistika xizmati xodimlarining ish faoliyatini tashkil etish: O‘quv qo‘llanma /. – Т.: O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2015. – 44 b.

PIRLS GA TAYYORGARLIK – O’QISH DARSLARINI MAZMUNAN TAKOMILLASHTIRISH YO’LLARI

Boqiyeva Dilnoza Qo’qonovna

Qashqadaryo viloyati Yakkabog’ tumani

XTBga qarashli 34-maktab boshlang’ich sinf o’qituvchisi

“Eng muhim va dolzarb masalalardan biri - yuksak ma’naviyatli, zamonaviy bilim va kasb-hunarlariga, o’z mustaqil fikriga ega bo’lgan yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashdan iborat”.

O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev

Annotatsiya: Maqolada PIRLS ga tayyorgarlik – o’qish darslarini mazmunan takomillashtirish yo’llari haqida malumot berilgan.

Kalit so’zlar: PIRLS, o’qish, bosqich, PISA, zamonaviy texnologiyalar.

Boshlang’ich ta’limning dastlabki bosqichida bolaning o’qish tezligini oshirish, ifodali o’qish malakalarini egallash, matn ustida ishlash, she’r va kichik hajmdagi matnlarni yod olish, tushunganlarini gapirib berish kabi ish turlarini ko’proq o’qtazishga harakat qilish kerak. Amaldagi “O’qish” kitobidagi rasmlar, bolalarning his-tuyg’ulari va nutqini o’stirishga harakat qiladi hamda ularni ijodiy tahlil qilishga o’rgatadi. O’quvchi rasmlarni tomosha qilar ekan har bir tasvirga o’z munosabatini bildiradi, ulardan zavq oladi, o’zi ham asar mazmuniga mos rasmlar chizishga, o’z taassurotlarini ifodalashga o’rganadi. Darslikda berilgan har bir matn o’quvchilarning fikrlash doirasini o’stirish bilan birga ularga tevarak-atrofga munosabat, odob-axloq malakalarining shakllanishiga, insonparvar bo’lish, asardagi qahramonlarga taqlid qilish, ularndagi eng yaxshi xislatlarni egallash, mehnatsevar, jasur, kamtar, vijdonli, bilimli, mehribon, halol va aqlli bo’lish kabi xislatlarni o’zlashtirishlariga yordam beradi.

O’qituvchi bolalarni darslik bilan ishlashga, undan foydalanishga, mundarijaga qarab kerakli asarni topib o’qishga o’rgatish zarur. Ta’kidlash kerakki, “O’qish” darslarida bolalarning nutq o’stirish bilan bog’liq tasavvur va tafakkur qilish faoliyatlari uzviy holda rivojlantiriladi. Jumladan, hikoya ertaklarni so’zlab berishda asar qahramonlari ovozigacha taqlid qilish, rasm va narsalarni taqqoslab tasvirlash, sayr va tomosha, o’yin-mehnatlari haqida hikoya qilish, misollar keltirish, matnda tasvirlangan voqealar haqida xulosalar chiqarish, badiiy matn ustida ishlashga o’rgatish, matnni qismlarga bo’lish, ular mazmuniga oid sarlavhalar topish, mazmuniga doir ijodiy rasmlar ishlash o’quvchilarning PISA va PIRLS taqqiqot dasturiga tayyorlanishiga katta yordam beradi.

O’quvchilarni darsda faolligini ta’minlash, o’zlashtirishi va imkoniyatlariga qarab qo’shimcha vazifalar berish, darsni qiziqarli va samarali bo’lishi uchun dars jarayonida muammoli vaziyatlarni yuzaga keltirish, yechimini topishga barchani jalb qilish, uyga berilgan vazifalarni me’yorlash, ortiqcha yuk bilan o’quvchilarni band etmaslik, ularning zo’riqishlariga yo’l qo’ymaslik kerak. Uyda beriladigan vazifalar o’quvchining bilimi va qobiliyatiga, qiziqishiga qarab qo’shimcha qilish kerak. Buning uchun o’qituvchi o’quvchilarni bilim darajasini yaxshi bilishi lozim.

O’qituvchi darsda berilgan vaqtni to’g’ri taqsimlashi, undan unumli foydalanishi zarur. Ya’ni, sinf xonasini dars o’tishga tayyorlash, dars jarayonida har bir daqiqadan unumli foydalanish, ko’rsatiladigan ko’rgazmalar, o’qib beriladigan har bir matn yoki multimedia ilovalarini oldindan tayyorlab qo’yish orqali darsning samarali o’tishiga erishiladi. O’qituvchining mazmunli nutqi bolalarni bolalarni o’ziga yaqinlashtiradi, darsga qiziqishini oshiradi. O’qituvchining mahorati shundaki, u o’zining pedagogik faoliyati mobaynida bir butun jamoaga ta’lim- tarbiya beribgina qolmay balki, ularni yuksaklikka chorlaydi.

Dars murakkab jarayon bo’lib, uning samaradorligi ko’p jihatdan o’quvchilarning faolligiga bog’liq. O’quvchilarni faollashtirish uchun esa pedagogik texnologiyalarning ilg’or usullaridan o’yin, bahs, suhbat, viktorina, musobaqa, sayohat, seminar, davra suhbat, rolli o’yinlar qo’llash, darslik bilan ishlash va amaliy mashqlarlarga ko’proq vaqt ajratish lozim. Bu texnologiyalar o’quvchilarni darsga bo’lgan qiziqishini yana bir bor oshiradi. Bunda o’quvchilarga bir-birlarining fikrlarini to’ldirishga imkoniyat berish, o’quvchi fikrini bilishga harakat qilish, mashg’ulotlarga qaratilgan bu ishlar o’qituvchining o’z darslarini tashkil etishda ilg’or pedagogik va axborot – kommunikatsiya texnologiyalaridan unumli foydalanish uchun sharoit yaratadi.

Darslarni AKT , zamonaviy pedagogik texnologiyalar , audio va vediofilmlar va boshqa ko'rsatmali qurollardan o'rinli foydalanish asosida tashkil etishlari samadorlikni yuqori bo'lishiga sabab bo'ladi .Ushbu bilim va ko'nikmalarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan “Aqliy hujum”, ”Tushunchalar texnologiyasi”, ”Muammoli vaziyat” usullaridan foylanish ham o'quvchilarni matnni to'g'ri o'qish malakasini rivojlanishiga yaxshi samara beradi.

PIRLS xalqaro baholash dasturiga o'quvchilarni tayyorlash uchun avvalo, o'qituvchilar uchun seminarlar, treninglar ,master-klasslar sonini ko'paytirish yaxshi natijalar beradi deb o'ylayman .PIRLS-2021 tadqiqotlariga ishtirok etish O'zbekiston yoshlarini,o'quvchilarini bilim darajasini boshqa davlatlar o'quvchi yoshlari bilan solishtirish imkoniyatini beradi.O'quvchilarimizni o'zlariga bo'lgan ishonchlarini yana bir baravar oshirishiga yordam beradi.

Xalqaro tadqiqot dasturlaridan PIRLS dasturi boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini tekshirish va natijalarni yaxshilash uchun o'quvchilarni 1-sinfligidan bu dasturga tayyorlab borishni maqsadga muvofiq deb o'ylayman.Bu dasturga tayyorlash va yaxshi natijaga erishish uchun o'qituvchilar uchun yana bir ma'suliyatli vazifadir.Bu dasturda o'quvchilarimiz yaxshi natijalarga erishishlariga Vatanimiz bayrog'ini yana yuqoriga ko'tarishlariga ishonamiz va harakat qilamiz.Barkamol , yetuk, bilimli farzandlarni tarbiyalash- asosiy maqsadimizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Boshlang'ich ta'limda ta'lim –tarbiya sifatini oshirishning dolzarb vazifalari Toshkent-2015 yil
2. Xalqaro tadqiqotlarga tayyorgarlik ko'rish uchun qo'llanma Toshkent-2019yil.

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA OG‘ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH

Abdullayeva Gulnoza Xorazm viloyati

Bog‘ot tumani 27-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Telefon: +99897 792 89 86

Nurmetova Gulchehra Xorazm viloyati

Bog‘ot tumani 2-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Telefon: +99897 203 78 72

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning og‘zaki nutqini rivojlantirishda ertak, tez aytish va didaktik o‘yinlardan foydalanish yoritib berilgan. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqi o‘stirishning o‘ziga xo‘susiyatlari yoritib berilgan. O‘quvchilarda og‘zaki nutqni rivojlantirishga oid metodik tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: Og‘zaki nutq, rivojlanish, ma‘naviy yuksalish, lug‘at ishi, ijodiy fikrlash, didaktik o‘yinlar, kreativ faoliyat, o‘zaro hamkorlik.

Muloqot madaniyatining jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni kishilarni o‘rtasidagi tinchlik va osoyishtalikning eng muhim tamal toshi ekanligi avvaldan ma‘lum. Bolalarda og‘zaki nutq nutqning so‘zlashuvi shaklini reali. Nutq-bu insonning eng oliy murakkab ruhiy vazifalaridan biri bo‘lib hisoblanadi. Inson tashqi olamdagi predmetlar va hodisalarni sezgi organlari yordamida va nutq vositasida idrok etadi. Ma‘lumki, so‘zlashuv tili nutq o‘stirish dastlabki bosqichi takomillashib boradi. So‘zlashuv tili esa o‘qilgan matnlarni og‘zaki hikoya qilishda namoyon bo‘ladi. So‘zlashuvga o‘rganish barcha darslar jarayonida amalga oshadi, lekin o‘qish darslari yetakchi ahamiyat kasb etadi.

Kichik yoshdagi maktab o‘quvchilariga ma‘naviy kamolot ona tili orqali mujassamlashadi. O‘qish nutq o‘stirish ta‘lim-tarbiya jarayonidagi eng muhim vositalaridandir. O‘qituvchining turli fanlarini o‘qitishdan maqsadi o‘quvchilarning nutq madaniyatini nutq ko‘nikmalarini shakllantirish, ijodiy qobiliyatlarini taraqqiy ettirish kabi masalalarni o‘z ichiga oladi. O‘qituvchi nutqi o‘quvchilar uchun na‘munadir.

O‘quvchilarning nutqi ravon, tushunarli bo‘lishi uchun eng avvalo uning nutqidagi nuqsonlarni bartaraf etishda e‘tibor berish zarur. Nutq ichki va tashqi ko‘rinishga ega. Ichki nutq odamning o‘z ichiga gapiradigan passiv nutqi bo‘lib, u ikkinchi kishining ishtirokini talab qilmaydi. Shuning uchun bu nutq o‘z-o‘ziga qaratilgan sanaladi, uni nazorat qilib bo‘lmaydi. Ichki nutq og‘zaki va yozma nutqning asosi sifatida xizmat qiladi. Tashqi nutq boshqalarga qaratilgan va nazorat qilish mumkin bo‘lgan faol nutq bo‘lib, u og‘zaki va yozma ko‘rinishga ega.

Boshlang‘ich sinfdan kichik yosh bolalardan o‘quvchilar o‘qiydilar. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarning nutqidagi kamchiliklarini tanqid qilish ehtiyotkorlikni talab etadi. O‘qituvchining nutqi o‘quvchilarni o‘ziga ergashtirib, ularga ham yoqimli nutq madaniyatini tarbiyalaydi boshlang‘ich sinf “o‘qish kitobi”da “ertaklar yaxshilikka yetaklar” bo‘limi berilgan. Unda keltirilgan ertaklar bolalarni odob-axloqqa o‘rgatishi, ma‘naviy jihatda rivojlantirishi muhim ahamiyatga egadir. Masalan, “uch o‘rtoq” ertagidagi dexqon va boy obrazlari o‘quvchilar ongida yaxshi va yomondan nafratlanish, undan yiroqlashish kerakligi haqida tasvvur hosil qildi.

Maqtanchoqlik, adolatsizlik, och ko‘zlik juda yomon odat ekanligi, saxiylik, do‘stga mehribon bo‘lish rostgo‘ylik insonning manaviy yuksalishiga yordam beradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarning nutqini o‘stirish ishlari ularning lug‘atini boyitish bilan bog‘liqdir.

O‘qituvchi o‘z nutqining bolalarga qanday ta‘sir etayotganini kuzatishi, tushunarli va qiziqarli bo‘lganini hisobga olish kerak. Agar o‘quvchilar darsga e‘tiborsiz o‘tirsalar, demak, o‘qituvchi nutqining ta‘sir kuchi sust. Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning og‘zaki nutqini rivojlantirishda tez aytishning o‘rni ham beqiyosdir, Xalq og‘zaki ijodi turlaridan biri tez aytish ayrim nutq tovushlarining ko‘p qaytarilishi yoki tovushlarning so‘z va iboralar tarkibida talaffuzni qiyinlashtiradigan darajada murakkab joylashishiga asoslanadi. Tez aytish – o‘zbek xalq og‘zaki ijodining bir turi. Tez aytishda yangilashib ketish mumkin bo‘lgan qiyofadosh so‘zlardan tuzilgan jumlar qo‘llanadi. Unda muayyan tovushlar, ayniqsa, jarangli undoshlar takrorlanadi va so‘zlar ritm, urg‘ular bilan tez aytiladi. Tez aytishda har bir tovush o‘z o‘rnida to‘g‘ri, ravon talaffuz etilishi shart. Tez aytishlar bolalarning fikrlash qobiliyatini so‘z boyligini oshirishga va nutqning ravon bo‘lishiga xizmat qiladi. Boshlang‘ich sinflarda tez aytishlardan turli tadbirlarda, dars jarayonida,

dam olish daqiqalarida foydalanish mumkin.

Masalan: Asalari asalini ayiqdan ayamadi. Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning og‘zaki nutqini o‘stirish rejali tashkil etilsa, bu sohadagi tadbirlar muntazam ravishda amalga oshirib borilsagina, u o‘quvchining butun vujudida, uning xususiyatiga tasavvuriga, iroda va xarakteriga, nihoyat fikrlash faoliyati va qobiliyatiga ta’sir etib nutqning ravon, ifodali bo‘lishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. A. Mirzaahmedov. «O‘quvchilar faolligini oshirishda noan’anaviy darslar», Til va adabiyot ta’limi jurnali., 2016 y. 3-son.
2. J.G‘.Yo‘ldoshev, S.A.Usmonov. «Pedagogik texnologiya asoslari» T.: “O‘qituvchi” nashriyoti, 2004 y.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA MIQDORLARNI O'RGATISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Abdullayeva Zamira Po'latovna

Shovot tumani 3-umumiy o'rta ta'lim maktabi

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Telefon raqami: 99-546-62-30

Annotatsiya: maqolada maktabda boshlang'ich sinf o'qituvchilarining matematika darslarida miqdor o'lchamlarini o'rganish usullari haqida fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: matematika, miqdor, o'lcham, zamonaviy ta'lim.

Ta'lim berish-tarbiyani ham o'z ichiga oladi. Ta'lim ishi-respublikamizni aql-zakovat va ilm borasidagi kuch-quvvatini rivojlantirish, jamiyat, davlat va oila oldidagi o'z ma'suliyatini anglaydigan har jihatdan barkamol, erkin shaxslarni shakllantirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. Maktabda matematika o'qitishning maqsadi jamiyatning ijtimoiy iqtisodiy rivojlanishiga, insonparvarlik demokratik guruhlarga asoslangan davlat talablariga mos kelishi kerak. Matematika bolalarda tafakkur, xotira, diqqat, kuzatuvchanlik, ijodiy fikrlashni rivojlantirishga imkon beradi. Shuningdek, matematika o'quvchilarning mantiqiy fikrlash malakalarini o'stirishi, ularning o'z fikrlarini aniq to'g'ri va tushunarli bayon etishi uchun zamin hozirlaydi.

Barkamol insonni tarbiyalash boshlang'ich sinf o'qituvchilariga katta ma'suliyat yuklaydi. Ushbu fikrlarni tasdiqlagan holda Respublikamiz Prezidenti Sh.Mirziyoyev shunday fikr bildiradi: “Yoshlarimiz haqli ravishda vatanimizning kelajagi uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olishga qodir bo'lgan, bugungi va ertangi kunimizning hal etuvchi kuchiga aylanib borayotgani barchamizga g'urur va iftixor bag'ishlaydi. Bu sohada olib borayotgan keng miqiyosli ishlarimizni, xususan ta'lim- tarbiya bo'yicha qabul qilingan umummilliy dasturimizni mantiqiy yakuniga etkazishimiz zarur”.

Mamlakatimizda boshlang'ich sinflarda matematika kursini o'zlashtirishning dastlabki bosqichi sifatida qaraladi. Shu sababli boshlang'ich sinflarda ishlashga o'rta maktabda matematika o'qitishda ko'zda tutiladigan umumiy masalalarni hisobga olish va bu masalalarni boshlang'ich ta'limning ahamiyatini to'g'ri baholash kerak. Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'tiladigan har bir mavzu bolaning ham aqliy rivojiga, ham jismoniy ruhiyatiga ta'sir ko'rsatishi lozimdir.

Boshlang'ich sinf matematikadan o'rin olgan mavzulardan biri-bu boshlang'ich sinflarda miqdor o'lchamlarini o'rganish usullaridir. Miqdorlar, xuddi raqamlar kabi boshlang'ich sinflarda matematika mashg'ulotlarining asosiy tushunchasi bo'lib, bolalarda miqdor haqida predmetga va voqelikka o'lchov bilan bog'liq tasavvur hosil qilish uchun foydalaniladi. Boshlang'ich sinflarda o'rganiladigan miqdor tushunchasi arifmetik materialni o'rganish bilan bir vaqtda uzviy bog'liqlikda amalga oshiriladi.

Bir necha yillar davomida matematika darslarida va hayotda Yevropa tillarida nomlanadigan miqdorlardan foydalanib kelinmoqda. Respublikamiz mustaqillikka erishgach, o'zbek tiliga davlat tili maqomi berilib, milliy qadriyatlarimiz tiklangan bir paytda, ota-bobolarimiz kundalik hayotda foydalangan miqdor o'lchov birliklarini maktab boshlang'ich sinf matematika kursidan boshlab o'rganishni hozirgi zamon talabi deb bilamiz.

Zamonaviy miqdor o'lchovlari

Matematikada o'rganiladigan asosiy tushunchalardan biri miqdor tushunchasidir. Boshlang'ich sinflarda uzunlik, jismning massasi va hajmi, vaqt, shaklning yuzi kabi miqdorlar o'rganiladi. Boshlang'ich sinflarda bu miqdorlarini asosiy miqdorlar deyiladi. Bundan tashqari boshlang'ich sinf o'quvchilari ba'zi hosilaviy miqdorlar (harakat tezligi va boshqalar) bilan ham tanishadilar. Hosilaviy miqdorlarni o'rganishda ularni o'lchash masalasi o'rganilmaydi. 1-2-sinflarda o'quvchilar uzunlik, massa (og'irlik) hajm, vaqt haqida va ularning o'lchov birliklari haqida tasavvurga ega bo'ladilar. Misollarni yechish jarayonida ular baho, qiymat, miqdor, narx, tezlik, masofa, unumdorlik tushunchalari bilan tanishadilar.

U yoki bu miqdor haqida tasavvurni shakllantirish va ularni o'lchash usullari o'ziga xoslikka ega bo'lsa ham, har bir miqdorni o'rganishda umumiy bosqichlarni alohida ta'kidlash maqsadga muvofiq bo'lar edi. O'qituvchi har bir miqdorni o'rganish jarayonida ana shularga tayanib, o'quvchilar faoliyatini quyidagicha tashkil etishi mumkin:

1. Bolalarda mavjud mazkur miqdorlar haqidagi tushunchalarni aniqlash.
2. Bir xil nomli miqdorlarni solishtirish.
3. Mazkur miqdorning o'lchov asboblari bilan tanishtirish.
4. O'quvchilarda o'lchash ko'nikmalari hosil qilish.
5. Bir xil nomdagi miqdorlarni qo'shish va ayirish
6. Ikki xil nomli miqdorni qo'shish va ayirish.

Qadimiy o'lchov birliklari

Boshlang'ich sinf matematika darslarida quyidagi qadimiy o'lchov birliklarini o'quvchilarga o'rgatish mumkin:

- 1 qarich – 20 sm
- 1 quloch – 1 m 40 sm
- 1 suyam – 15-16 sm
- 1 pud – 16 kg
- 1 do'l – 90-100 gr
- 1 chorak – 4 kg

Hozirgi kun matematikasida miqdor birliklaridan foydalanish davomida eski va zamonaviy miqdor o'lchovlari birliklari o'rtasidagi farq dars mobaynida o'quvchilarga tushuntirib borilsa maqsadga muvofiq bo'ladi, chunki bu bilan ishlatilmay yo'qolib ketayotgan birliklarni saqlab qolish ham mumkin.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, miqdorlar va ularning o'lchov birliklari bilan tanishuv nafaqat amaliy ahamiyatga ega, ayni vaqtda u o'quvchilarda hayotiy muammolarni ko'ra bilish imkoniyatini shakllantirish va shu bilan ularning bilishga qiziqish ishtiyoqini rivojlantirishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. “Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini biralikda barpo etamiz”. T.: 2017y.
2. Jumayev M. va boshqalar. “Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi”. T.: 2015 yil.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISHNING MAQSAD VA VAZIFALARI

Allaberganova Muborak Xorazm viloyati

Bog'ot tumani 25-maktab Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon:+998 99 348 01 07

Quryozova Dilnoza Xorazm viloyati

Qo'shko'pir tumani 24-maktab Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon:+998 94 311 56 99

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'lumotlarini oshirish, darslarni o'zlashtirish darajasini ko'tarishga ko'maklashishda sinfdan tashqari mashg'ulotlarni tashkil qilish va sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'quvchilar dunyoqarashini to'g'ri shakllantirishi hamda ahloqiy kamol topishiga ko'maklashishi hamda sinf tashqari mashg'ulotlarning afzalliklarida xususida so'z boradi.

Kalit so'zlari: sinfdan tashqarimashg'ulotlar, o'quvchilar jamoalari, o'z-o'zini boshqarish, g'amxo'r munosabat, individual jamoa.

Yosh avlodni hozirgi zamon fani asoslari bilan qurollatirish orqali ularning aqliy jihatdan maksimal darajada rivojlanishlariga erishish umumta'lim maktablari oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ma'lumotini oshirish va darslarni o'zlashtirish darajasini ko'tarishga ko'maklashishi uchun, boshlang'ich maktabda sinf mashg'ulotlari bilan bir qatorda sinfdan tashqari ishlarni ham o'tkazish zarur. Sinfdan tashqari va maktabdan tashqari ishlar bolalar bilan olib boriladigan ta'lim-tarbiya ishlarining ajralmas qismi bo'lishi bilan birga, o'quvchilarni bilimga va mehnatga bo'lgan havaslarini ortiradi, shuningdek, o'zlashtirish sifatini oshirishga va xulqini yaxshilashga ta'sir etadi. Sinfdan tashqari ishning asosiy maqsadi o'quvchilardagi fanga bo'lgan qiziqishni rivojlantirish, ularni darsda olgan bilimlarini to'ldiruvchi va chuqurlashtiruvchi bilim, malaka va ko'nikmalar bilan qurollantirishdan iborat. Umuman boshlang'ich maktabda sinfdan tashqari ishlar sinf ishlari bilan mustahkam bog'langan bo'lib, sinf ishlarining davomi bo'ladi, ayrim vaqtlarda esa uni chuqurlashtiradi. Sinfdan tashqari ishlarning ikki turini bir-biridan farqlash lozim. Uning birinchisi dastur materialini o'zlashtirishda orqada qoladigan o'quvchilar bilan ishlash, bunga qo'shimcha dars va konsultatsiyalar kiradi. Ikkinchisi, matematikani o'rganishga qiziquvchi o'quvchilar bilan o'tkaziladigan mashg'ulotlar. Ma'lumki birinchi tur mashg'ulotlar hozirgi vaqtda barcha maktablarda mavjud. Bunda mashg'ulotlarni 3-4 o'quvchidan iborat kichkina guruhlar bilan haftada bir marta o'tkazish maqsadga muvofiqdir.

Sinfdan tashqari ishlarni tashkil qilish va o'tkazish asosida quyidagi qoidalar yotadi: 1. Sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'quvchilarning darsda oladigan bilimlarini, malaka va ko'nikmalarni hisobga olgan holda o'tkaziladi;

2. Sinfdan tashqari ish ixtiyoriylik, tashabbuskorlik prinsiplari va o'quvchilarning harakatlari asosida tuziladi, hamda o'quvchilarning individual talablarini qanoatlashtirish maqsadida o'tkaziladi.

Mashg'ulotlar murakkablashib ketsa, uni o'tkazish uchun taxminan bir soat vaqt ajratish mumkin. Materiallar hamma vaqt o'quvchilarning hisoblash malakalarini egallashiga muvofiq qilib tanlanadi, masalalarga kelganda esa, ular shu sinf uchun programmada ko'rsatilgan masalalarning ko'rinishi va tipiga qaraganda boshqacharoq bo'lishi ham mumkin. Ziyraklik masalalari esa bu chegaradan chetga chiqishi va shuning bilan birga masala yechishni o'rganishga muvaffaqiyatli yordam berishi mumkin.

Sinfdan tashqari ishlar orqali quyidagilar amalga oshiriladi:

- bilimlarni va amaliy ko'nikmalarni chuqurlashtirish hamda kengaytirish;

- o'quvchilarning mantiqiy tafakkurlarini, topqirliklarini, matematik ziyrakliklarini rivojlantirish;

Sinfdan tashqari ishlarning shakllari:

- Sinfdan tashqari ishlar ayniqsa boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun katta ahamiyat kasb etadi.

Ularga nutqini o'stirish, olingan bilim va malakalarni mustahkamlash uchun yordam beradi. Yangi qo'shimcha ma'lumotlar manbai hisoblanadi.

- Sinfdan tashqari ishlarning ta'limiy ahamiyati – o'quvchilarga qo'shimcha bilim, malaka va

ko‘nikmalar berish.

-Tarbiyaviy ahamiyati – o‘quvchilarning ijodiy faoliyat ko‘rsatishiga, nutq odobiga, mustaqil fikrlashiga zamin hozirlash.

Xulosa qilib aytganda sinfdan tashqari mashg‘ulotlar o‘quvchilarni erkin fikrlashga, ularni bo‘sh vaqtini mazmunli tashkillashga, dars jarayonidagi muammoli va qiyin toshiriqlarni bajarishga ko‘mak beradi. Sinfdan tashqari mashg‘ulotlar boshlang‘ich sinf ona tili va matematika darslarida va o‘qish darslarida, sinfdan tashqari o‘qish tartibida tashkillanadi. Bu jarayon o‘qituvchii ixtiyorida bo‘lib mavzu tanlash erkin hisoblanadi. Bundan ko‘zlangan maqsad o‘quvchilarni turli konkurs tadbir va to‘garaklarga jalb etish tabiat qo‘yniga sayohatlarni tashkillash kabilardan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karima Qosimova va boshqalar . Ona tili o‘qitish metodikasi. – T.: 2009.
2. Nurmatova M. Ifodali o‘qish to‘garagi. Til va adabiyot talimi. 1992 yil. 1 son.
3. Jalilova M. Nematova G. Takrorlash mashg‘ulotlarini . Topqirlar bellashuvi tarzida otkazish. Til va adabiyot talimi 1994 yil 2-3 sonlari.

**OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA JISMONIY TARBIYA VA SPORTNI
RIVOJLANTIRISH ASOSIDA TALABALARNI SOG'LOM TURMUSHGA
TAYYORLASH BO'YICHA XORIJJAY ILG'OR TAJRIBALAR**

Mahmudov Nurilla Normirza o'g'li.

NamDU mustaqil tadqiqotchisi. +998990390708

Nurillo.mahmudov.90@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada oliy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish asosida talabalarni sog'lom turmushga tayyorlash bo'yicha xorijiy ilg'or tajribalar hamda dunyoning yetakchi olimlarining olib brogan izlanishlari va tadqiqotlari to'g'risida ma'lumot keltirib o'tilgan.

Kalit so'z: shaxsiy gigiena, to'g'ri ovqatlanish, zararli odatlar, sog'lom turmush tarzi, salomatlik.

O'tgan asrning 80-yillarida salomatlikni saqlash xamda mustahkamlashda, kishilarning uzoq va baxtli umr koo'rishlarida eng muhim tadbir turmush tarzi va uni sog'lomlashtirish ekanligi ham ilmiy, ham amaliy tomondan isbotlandi. Shundan beri sog'lik haqida gap ketganda, kishilarning turmush tarzini sog'lomlashtirish to'g'risida ko'p gapiriladi. Hattoki, bu masala muhim davlat xujjatlari Prezident farmon va qonunlarida xam o'z aksini topgan. Bu masalaga bag'ishlab qanchadan-qancha yig'ilishlar, muhokamalar o'tkazilib, maqolalar, eshittirishlar, ko'rsatuvlar berilmoqda. Lekin, sog'lom turmush tarzi nima? Unga erishmoq uchun nima qilmok, kerak, degan savollarni ko'ndalang qo'ysangiz, ko'pchilik bu masalalarda umumiy gapdan boshqa biron-bir mantiqiy tushunchaga ega emaslar. Shuning uchun sog'lom turmush tarzi nima va unga erishishning talablari nimadan iborat, degan savollarga javob berishga xarakat qilamiz.

Sog'lom va uzoq umr kurish insoniyatning azaliy orzusi bo'lganligiga shubxa yo'q. Shu nuqtai nazardan har qanday jamiyatning oldida turgan asosiy vazifa insoniyatning ana shu orzusini ruyobga chiqarishdan, ya'ni kishilar sog'ligi va uzoq umr ko'rishlari uchun sharoit yaratishdan iborat. Kishilik jamiyatining turli davrlarida sog'lik masalasi turlicha hal qilingan. Ijtimoiy formatsiyalar rivojlanish sayin sog'lik xususiylikdan umumiylikka, tor doiradagi guruxlar manfaatidan umuminsoniy manfaatlar darajasiga ko'tarilgan. Lekin xamma davrlarda ham sog'lom turmush tarzi sog'likni saqlashning asosiy talablaridan hisoblangan. Xozirgi zamon sog'lom turmush tarzi to'g'risidagi qarashlar rivojiga nazar tashlaydigan bo'lsak tarixiy ma'lumotlar 1832 yilga — Amerikalik tibbiyotchi Silvester Grexemga (1794—1851) borib taqaladi.

Silvester Grexem xristianlikka kuchli e'tiqodi bo'lganligi uchun Angliyadan Amerikaga ko'chib borgan xristianlarga vegetarianlik bo'yicha ma'ruzalar o'qiydi. Sababi, xristianlikning ba'zi udumlariga ko'ra, hayvonlar go'shtini, jumladan, tuxumni xam iste'mol qilish gunoh hisoblanar edi. O'sha davrda Amerikaning Filadelfiya shtatida vabo kasalligi keng tarqalib, ko'pchilik bu kasallikdan o'lib ketayotgan edi. Grexem kuzatib ko'radiki, uning maslaxati bilan vegetarianlikka rioya etayotganlardan hech kim vabo bilan og'rimaydi. Shunda u vegetariancha ovqatlanish organizmning himoya kuchlarini oshiradi, degan qarorga keladi va bu fikrni keng targ'ibot, tashviqot qilishni davom ettiradi. Shu zaylda sog'lik masalasida noan'anaviy fikrlovchi kishilar, aniqrog'i, tibbiyotchilar ko'payib, ular ichida sog'lom turmush tarzi sohasida jaxonshumul ishlar qilgan fidoyilar va olimlar yetishib chiqadilar. Amerikada — Govard Xey, Djennings, Trol, Tilden, Djekson, Gerbert SHelton, Pol Bregg, Alisa Cheyz, Yaponiyada — Kotsudzo Nishi, Jorj Ozava, Imamura Motoo, Germaniyada — Maks Gerzon, Isroilda — Mixael Goren, Rossiyada — Yuriy Nikolaev, Aleksandr Mikulin, A.N.Kokosov, Nadejda Semenova va boshqalar.

Shuni ham ta'kidlash lozimki, sog'lom turmush tarziga o'tgan kishilarning ko'pchiligi o'zlari og'ir dardlarga duchor bo'lib, ularning ayrimlari rasmiy tabobat tomonidan davolab bo'lmazligi tan olingan kishilar bo'lganlar. Lekin, ular dard oldida tiz cho'kib o'tirmasdan, o'zlarining xayotlari uchun o'zlari kurashganlar. Masalan, Govard Xey — buyrak shamollashi (glomerulonefrit), Pol Bregg — o'pka sili, Kotsudzo Nishi — ichak sili, Maks Gerzon — migren, Mixael Goren — buyrak sili, Aleksandr Mikulin — yurak infarkti, Nadejda Semenova — poliartrit, Luiza Xey — bachadon raki bilan og'rib, faqatgina turmush tarzlarini sog'lomlashtirishlari hisobiga og'ir dardlardan xalos bo'lganlar. Shunisi diqqatga sazovorki, ularning ko'pchiligi vrach bo'lmaganlar. Kotsudzo Nishi — metropoliten injeneri, Mixael Goren — botanik, Nadejda Semenova — injener texnolog, Aleksandr Mikulin — aviakonstruktor, Luiza Xey — cherkov xodimi bulishgan. Shu bilan birga,

ular uz vaqtida ancha an'analashib borayotgan, nuqul dorilar va jarrohlik usullari bilan davolashga asoslangan tabobatga tanqidiy qaraganlar. Sog'likni saqlashni tabiiylikda, badan xususiyatlarini hisobga olgan holda turmush tarzini tashkil etishda, deb bilganlar. Ular o'zlarining bu sohadagi fikrlarini jaxon jamoatchiligiga yetkazish maqsadida kuchli tashkilotchilik va targ'ibotchilik ishlarini xam olib borganlar.

Sog'lom turmush tarzining bu fidoyilari fikr va qarashlarini rasmiy tabobatning eng nomdor vakillari, akademiklar Yuriy Lisitsin, Nikolay Amosov, Fedr Uglov, Yevgeniy CHazov, G. I. Saregorodtsev, Galina Shatalova va shular singari ko'pgina olimlar ko'llab-kuvvatlaganlar Xamda ularning takliflarini uz turmushlarida qo'llaganlar.

Akademik Yu.Lisitsin uzok, yillardagi ilmiy izlanishlar hamda bu sohadagi mavjud fikr va mulohazalarni umumlashtirib, kishilar sog'ligi 50—55% ularning tur-mush tarziga, 20—25% irsiy omillarga, 15—20% atrof-muhitga bog'liq, tibbiy xizmat esa kishilar sog'ligini atigi 8—10% gina ta'minlay olishi mumkin, degan qarorga keladi. Demak biz qanchalik ko'plab kasalxonalar qursak ham, tabobat xodimlarini tayyorlasak ham, dori va tibbiy asbob-uskunalarini ishlab chiqarsak ham, yangi va yangi davolash usullarini tabobat amaliyotiga tatbiq etsak ham, kishilar sog'ligini 8—10% dan ortiq ta'minlay olmas ekanmiz. Bundan 5 ming yil muqaddam Misr tabobatida sog'lom turmush tarzining asosiy talablari badanni tozalash, parhezga rioya qilish, ozodalikni ta'minlash, tanani chiniqtirish tarzida belgilangan.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Choriev, R. K., Khakimova, M. F., Daminov, O. O., Gaffarov, H. R., & Tuychiev, K. E. (2020). Mechanisms of professional competence development for future teachers. Solid State Technology, 63(2).
2. Boltaeva M. L., Mahmudov N. EMERGENCY INSTEAD OF MATERNITY EDUCATION PROCESS DEVELOPING TRAINING ACTIVITIES //Scientific Bulletin of Namangan State University. – 2019. – T. 1. – №. 6. – S. 456-459.
3. Umida B. Ways of Improving the Organization and Management of Socio-Spiritual Environment in Secondary Schools //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES. – 2021. – T. 2. – №. 6. – S. 98-103.

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA OG‘ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH

Otanozarova Shohista,

Xorazm viloyati Bog‘ot tumani
7-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
Email:shohistaotanazarova@gmail.com

Matrasulova Iroda ,

Xorazm viloyati Urganch tumani
50-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
Telefon:+998997055357

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning og‘zaki nutqini rivojlantirishda ertak, tez aytish va didaktik o‘yinlardan foydalanish yoritib berilgan. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqi o‘stirishning o‘ziga xo‘xususiyatlari yoritib berilgan. O‘quvchilarda og‘zaki nutqni rivojlantirishga oid metodik tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: Og‘zaki nutq, rivojlanish, ma‘naviy yuksalish, lug‘at ishi, ijodiy fikrlash, didaktik o‘yinlar, kreativ faoliyat, o‘zaro hamkorlik.

Muloqot madaniyatining jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni kishilarni o‘rtasidagi tinchlik va osoyishtalikning eng muhim tamal toshi ekanligi avvaldan ma‘lum. Bolalarda og‘zaki nutq nutqning so‘zlashuvi shaklini reali. Nutq-bu insonning eng oliy murakkab ruhiy vazifalaridan biri bo‘lib hisoblanadi. Inson tashqi olamdagi predmetlar va hodisalarni sezgi organlari yordamida va nutq vositasida idrok etadi. Ma‘lumki, so‘zlashuv tili nutq o‘stirish dastlabki bosqichi takomillashib boradi. So‘zlashuv tili esa o‘qilgan matnlarni og‘zaki hikoya qilishda namoyon bo‘ladi. So‘zlashuvga o‘rganish barcha darslar jarayonida amalga oshadi, lekin o‘qish darslari yetakchi ahamiyat kasb etadi.

Nutq ichki va tashqi ko‘rinishga ega. Ichki nutq odamning o‘z ichiga gapiradigan passiv nutqi bo‘lib, u ikkinchi kishining ishtirokini talab qilmaydi. Shuning uchun bu nutq o‘z-o‘ziga qaratilgan sanaladi, uni nazorat qilib bo‘lmaydi. Ichki nutq og‘zaki va yozma nutqning asosi sifatida xizmat qiladi. Tashqi nutq boshqalarga qaratilgan va nazorat qilish mumkin bo‘lgan faol nutq bo‘lib, u og‘zaki va yozma ko‘rinishga ega. Boshlang‘ich sinfdan kichik yosh bolalardan o‘quvchilar o‘qiydilar. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarning nutqidagi kamchiliklarini tanqid qilish ehtiyotkorlikni talab etadi. Qo‘pol tanbih, noto‘g‘ri tanqid o‘quvchilar o‘rtasidagi yaxshi muomalani buzishi o‘quvchini o‘rinsiz ranjitishi mumkin, shuning uchun ham o‘qituvchi nutqiy muomala qilishga pedagogik odob talablariga rioya qilish zarur.

O‘qituvchining nutqi o‘quvchilarni o‘ziga ergashtirib, ularga ham yoqimli nutq madaniyatini tarbiyalaydi boshlang‘ich sinf “o‘qish kitobi”da “ertaklar yaxshilikka yetaklar” bo‘limi berilgan. Unda keltirilgan ertaklar bolalarni odob-axloqqa o‘rgatishi, ma‘naviy jihatda rivojlantirishi muhim ahamiyatga egadir. Masalan, “uch o‘rtoq” ertagidagi dexqon va boy obrazlari o‘quvchilar ongida yaxshi va yomondan nafratlanish, undan yiroqlashish kerakligi haqida tasvvur hosil qildi. Maqtanchoqlik, adolatsizlik, och ko‘zlik juda yomon odat ekanligi, saxiylik, do‘stga mehribon bo‘lish rostgo‘ylik insonning manaviy yuksalishiga yordam beradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqini o‘stirish ishlari ularning lug‘atini boyitish bilan bog‘liqdir. Bolalarnig so‘z boyligi qanchalik ko‘p bo‘lsa, u shunchalik ravon gapiradigan bo‘ladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari nutq o‘stirishda yod oldirishi, so‘zlarning ma‘nosini tushuntirish yoki qayta hikoya qilish kabi usulardan foydalanibgina qolmay, balki ular uchun qiziqarli faoliyat bo‘lgan o‘yinlardan foydalanish yuqori natijalarga erishishda katta yordam beradi. Darslarda o‘quvchilar zo‘r qiziqish bilan ishtirok etadi. Masalan: “hiikoya tuzish” o‘yinida o‘qituvchi xat taxtaga bir nechta so‘z yozib qo‘yadi.

Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning og‘zaki nutqini rivojlantirishda tez aytishning o‘rni ham beqiyosdir, Xalq og‘zaki ijodi turlaridan biri tez aytish ayrim nutq tovushlarining ko‘p qaytarilishi yoki tovushlarning so‘z va iboralar tarkibida talaffuzni qiyinlashtiradigan darajada murakkab joylashishiga asoslanadi. Tez aytish – o‘zbek xalq og‘zaki ijodining bir turi. Tez aytishda yanglishib ketish mumkin bo‘lgan qiyofadosh so‘zlardan tuzilgan jumlar qo‘llanadi. Unda muayyan tovushlar, ayniqsa, jarangli undoshlar takrorlanadi va so‘zlar ritm, urg‘ular bilan tez aytiladi. Tez aytishda har bir tovush o‘z o‘rnida to‘g‘ri, ravon talaffuz etilishi shart. Tez aytishlar bolalarning

fikrlash qobiliyatini so‘z boyligini oshirishga va nutqning ravon bo‘lishiga xizmat qiladi.

Boshlang‘ich sinflarda tez aytishlardan turli tadbirlarda, dars jarayonida, dam olish daqiqalarida foydalanish mumkin. Masalan: Asalari asalini ayiqdan ayamadi. Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning og‘zaki nutqini o‘stirish rejali tashkil etilsa, bu sohadagi tadbirlar muntazam ravishda amalga oshirib borilsagina, u o‘quvchining butun vujudida, uning xususiyatiga tasavvuriga, iroda va xarakteriga, nihoyat fikrlash faoliyati va qobiliyatiga ta’sir etib nutqning ravon, ifodali bo‘lishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. A. Mirzaahmedov. «O‘quvchilar faolligini oshirishda noan’anaviy darslar», Til va adabiyot ta’limi jurnali., 2016 y. 3-son.
2. J.G‘.Yo‘ldoshev, S.A.Usmonov. «Pedagogik texnologiya asoslari» T.: “O‘qituvchi” nashriyoti, 2004 y.
3. Qosimova K., Matchonov S., G‘ulomova X., Yo‘ldosheva Sh, Sariyev Sh. Ona tili o‘qitish metodikasi. Toshkent: ”Noshir”, 2009.

ЗНАЧЕНИЕ УСТНЫХ КОММУНИКАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ В РАЗВИТИИ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

Рашидова Мунаввар Хайдаровна

доцент кафедры Изучения языков
Университета Общественной Безопасности
Республики Узбекистан
munarashidova@mail.ru

Успех развития коммуникативной компетенции в обучении говорению неразрывно связан с материалами или заданиями, которые даются курсантам. При обучении говорению преподаватели действительно должны обращать внимание на задания, которые в большей степени ориентированы на устную коммуникацию. Тенденция опоры на личностно-ориентированную коммуникативные задачи настоятельно предполагает достижение цели развития коммуникативной компетентности. Безусловно, устные коммуникативные задания активизируют интерес курсантов к естественному изложению своих идей в устной форме. Курсанты наслаждаются процессом общения, созданным без особого вмешательства учителя. Передача смысла и управление взаимодействием в их речевой деятельности происходит автоматически.

По мнению Брандл (Brandl) коммуникативные упражнения, ориентированные на учащихся, дают гораздо больше возможностей для обоюдного понимания передаваемой мысли, чем упражнения ориентированные на учителя. При выполнении данного рода заданий, улучшается грамматическая точность, повышается социолингвистическая осведомленность, совершенствуется самокоррекция, улучшается произношение [1].

Задача преподавателя, определить с какими сложностями сталкиваются курсанты при выполнении устных коммуникативных заданий, и как следует выстроить задание, чтобы курсанты выполнили его без затруднений при этом также необходимо учитывать их интересы и нужды. Наиболее правильным решением будет, если преподаватель спросит курсантов, что они находят наиболее сложным в этих видах заданий. Затем преподавателю следует рассмотреть способы решения выявленных проблем путём обсуждения их в учебных группах. Наконец, после анализа с преподавателем, курсанты будут иметь чёткое понятие, что делает одни коммуникативные задачи успешными, а другие неудачными.

При разработке коммуникативных заданий преподавателю лучше всего начать с размышления о требованиях, которые коммуникативное задание предъявляет к курсанту. Требования могут быть когнитивного, лингвистического и коммуникативного характера. При разработке заданий важно соблюдать баланс. Задания не должны быть слишком сложными или слишком легкими. Далее преподавателю необходимо рассмотреть особенности, которые объединяют большинство хорошо разработанных коммуникативных заданий.

От того, как структурировано коммуникативное задание, во многом зависит ее конечный успех в аудитории. При рассмотрении вопроса о том, как структурировать задание, Ли (Lee) предлагает, чтобы преподаватели задавали себе эти четыре вопроса:

1. Какую информацию предполагается извлечь из взаимодействия учащихся?
2. Каковы соответствующие подкомпоненты темы?
3. Какие задачи могут выполнять учащиеся для изучения субкомпонентов? (Например, создание списков, заполнение диаграмм и т. д.)
4. Какая лингвистическая поддержка понадобится учащимся?[2]

Хейкрафф (Hayscraft) утверждает, что эффективным способом стимулирования речи учащихся является создание материалов с естественными ситуациями которые состоят из таких заданий как вопросы и ответы, предложения и реакции на них, мнения и аргументы и т. д. Кроме того, различные материалы связанные с решением проблем стимулируют учащихся раскрывать свои идеи и работать не в одиночку а со всей аудиторией [3].

Использованная литература

1. Brandl, K. 2009. Chapter 8 Developing oral communication skills. In Communicative Language Teaching in Action. Upper Saddle River, NJ: Pearson/Prentice Hall.
2. Lee, J. 2000. Tasks and Communicating in Language Classrooms. New York: McGraw-Hill. p. 35-36
3. Haycraft, J. 1978. An Introduction to English Language Teaching. Singapore: Longman Group, Ltd. p.82
4. Rashidova Munavvar Xaydarovna. 2020. Problems of teaching communicative English language at the Military Institute of the National Guard of the Republic of Uzbekistan and the ways of eliminating them. EPRA International Journal of Research and Development. Volume 5. Issue 3. pp.502-504
5. Rashidova Munavvar Xaydarovna. 2020. Problems of competence approach in teaching a foreign language in a non-linguistic tertiary institution. EPRA International Journal of multidisciplinary Research. Volume 6. Issue 3. pp.165-167

ЎҚУВЧИЛАРНИ БИЛИМ, КЎНИКМА ВА МАЛАКАЛАРНИ НАЗОРАТ ҚИЛИШДА БАҲОЛАШНИНГ АҲАМИЯТИ

Эрназарова Рушана Комиловна, Абдиназарова Нозимахон Комил қизи
Қашқадарё вилояти, Яккабоғ тумани 8-сонли мактаб ўқитувчилари

Аннотация. Мақолада ўқувчини бошқариш ва уни шахс сифатида шакллантиришда ўқитувчининг вазифалари, бурчлари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар. Когнитив ўқув, кўникма, билим, баҳолаш, аффеktiv ўқув.

Таълим оловчилар томонидан ўқув материаллари ўзлаштирилганлигини, кўникма ва малакалар ҳосил бўлганлигини текшириш ва баҳолаш таълим жараёнининг зарур таркибий қисми ҳисобланади. Бу фақат ўқитиш натижаларини назорат қилиш эмас, балки ўқув жараёнининг турли босқичларида таълим оловчиларнинг билиш фаолиятига раҳбарлик қилиш ҳамдир. Баҳолаш таълим жараёнининг маълум босқичида ўқув мақсадларига эришилганлик даражасини олдиндан белгиланган мезонлар асосида ўлчаш, натижаларини аниқлаш ва таҳлил қилишдан иборат жараёндир.

Баҳолаш таълим жараёнининг маълум босқичида, ўқув мақсадларига эришганлик даражасини олдиндан белгилаб қўйилган мезонлар асосида белгилаш, ўлчаш ва таҳлил қилиш жараёнидир.

Билимларни текшириш ва баҳолашнинг таълимий аҳамияти шундаки, бунда ўқув материалларининг ўзлаштирилганлиги ҳақида таълим берувчи ҳам, таълим оловчи ҳам муайян маълумотга эга бўлади. Баҳолаш натижасида таълим берувчи учун таълим оловчиларнинг нимани билиши ва нимани тушунмаслиги, қайси материал яхши ўзлаштирилгану, қайси бири ҳали етарли даражада ўзлаштирилмаганлиги маълум бўлади. Бу таълим оловчининг билиш фаолиятини келгусида ташкил этиш ва бошқариш учун асос бўлиб ҳисобланади. Таълим берувчи ўз ишининг афзалликларига ва камчиликларига танқидий баҳо беради. Ўз иш методларига тузатишлар киритади.

Шунингдек, баҳолаш натижалари таълим берувчининг ўқув дастурларига материалларни таълим берувчиларнинг билиш имкониятлари нуқтаи назаридан қайта кўриб чиқиши ва баҳолаши учун ҳам муҳимдир.

Баҳолаш натижасида тушунча ва қонун-қоидаларнинг қайси бирлари қийин, қайси бирлари эса осон ўзлаштирилиши аниқ ва равшан бўлади. Бу таълим оловчининг ижодий тарзда дарсга тайёргарлик кўриши ва ўқув машғулотини ўтказиш учун асос бўлиб хизмат қилади. Шунингдек, таълим оловчига ҳам таълим жараёнида қайси ўқув материални яхши, қайсинисини қониқарли ва нимани ёмон ўзлаштиргани маълум бўлади. Билимларни текширмасдан таълим оловчи ўз билимларини чуқур, ҳам томонлама ва тўғри баҳолашга қодир эмас. Баъзан унга гўё у ўқув материални яши эгаллаб олгандай туюлади, амалиётда эса материални яхши билмаслиги, яхши тушунмаслиги маълум бўлиб қолади. Баҳолаш натижасида таълим оловчиларнинг ўрганилаётган материалларни билиш, тушуниш, эса сақлаб қолиш, англаб, амалда қўллай олиш, таҳлил қилиш ва ўз билимларига танқидий баҳо бериш даражалари аниқланади.

Билимларни, кўникма ва малакаларни назорат қилиш ва баҳолашнинг тарбиявий аҳамияти шундаки, бунда таълим оловчиларнинг ўқишга, ўз ютуқлари ва муваффақиятсизликларига нисбатан муносабати шаклланади, қийинчиликларни енгиш истаги туғилади. Баҳолаш ҳамиша таълим оловчининг ўзига нисбатан муносабатини, туйғуларини, унинг характериға ирода, ҳамкорлик, ўзаро бир-бирига ёрдам бериш каби сифатларини шакллантиришга қаратиши лозим бўлади.

Баъзан баҳолаш жараёнида таълим оловчи қўшимча билим, кўникма ва малакаларга ҳам эришади. Таълим жараёнида ўзлаштирамаган тушунчаларнинг моҳиятини тушуниб етади. Шу боис, баҳолашни таълим олиш жараёнининг мезони деб ҳам айтиш мумкин.

Таълим оловчи ўртоқларининг, ота-оналарининг унга, унинг мактабдаги ютуқларига ва муваффақиятсизликларига муносабатига ҳеч қачон безътибор бўлмайди. Унинг билимларига берилган баҳолар ушбу муносабатни белгилайди. Мана шунинг ҳам мақтов, маъқуллаш, танбех бериш ёки ёмон баҳо қўйиш таълим оловчи шахсининг фазилатларини, унинг тенгдошлари жамоасидаги ва катта ёшдагилар орасидаги мавқеини шакллантиради.

Бу, айниқса, ўсмирлар орасида катта аҳамиятга эга.

Билимларни назорат қилиш ва баҳолаш давлат аҳамиятига эга. Баҳолаш натижаларни умумлаштириб, таълим муассасаси жамоасининг таълим-тарбия соҳасидаги фаолиятига, ўқувчиларнинг умумий ўзлаштириш даражасига баҳо берилади ва тегишли хулосалар чиқарилади. Давлат таълим стандартларида давлат томонидан қўйилган талаблар нечоғлик бажарилаётгани аниқланади.

Хулоса килиб айтганда, назарий билимлар баҳоланаётганида когнитив ўқув мақсадларига эришганлик даражалари аниқланади. Амалий кўникма ва малакалар баҳоланаётганида психомоторик, хулқ-атвор ва шахсий фазилатлар баҳоланаётганида эса – аффектив ўқув мақсадларига эришганлик даражалари аниқланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Маънавият юлдузлари. Т.2000.
2. Ишмуҳамедов.Р.Ж. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. Т.2004.

SO'Z TURKUMLARINI O'RGANISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH

Jumayeva Oydin Shaxriyorovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
XTB ga qarashli 42-umumiy o'rta ta'lim
maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda o'rganiladigan so'z turkumlari bilan bog'liq mavzularni interfaol usullar orqali o'rganish ahamiyati, noan'anaviy dars metodlarining nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik mahorat, kreativlik, komil inson, multimediya, “Didaktik o'yin”, Masha”.

So'zlar lug'aviy ma'nolari morfologik belgilari va gapda bajaradigan sintaktik vazifalariga ko'ra o'zaro farqlanuvchi turli guruhlarai tashkil etadi.

So'zlarning lug'aviy va grammatik jihatdan farqlanishiga ko'ra bunday guruhlariga bo'linishi so'z **turkumlari** deyiladi. Shunga ko'ra, so'zlarni turkumlarga ajratishda quyidagi uch muhim belgi asos bo'ladi.

Boshlang'ich sinflarda so'z turkumlarini o'rgatish metodikasi

DTSga muvofiq, boshlang'ich sinflarda morfologiyadan: ot, sifat, son, fe'l, kishilik olmoshi sintaksisdan: gap, ega, kesim, ikkinchi darajali bo'lak, uyushiq bo'lak, undalma kabi tushunchalarni, so'z yasallishidan: o'zak, qo'shimcha, o'zakdosh so'zlar kabi tushunchalarni shakllantirish ustida ish olib boriladi. Grammatik tushunchalar so'z, so'z birikmasi, gap, morfema, leksika, fonema va boshqalarning o'ziga xos muhim belgilarini aniqlash va umumlashtirish natijasi hisoblanadi. O'qituvchi bu tushunchalarni shakllantirish jarayonini boshqarishi, o'quvchilar aqliy faoliyatini to'g'ri tashkil etish uchun tushuncha nimaligini bilib olishi, bu jarayonning xususiyatlarini, tushunchani qanday sharoitda o'zlashtirilishi samaraliroq bo'lishini ko'z oldiga keltira olishi kerak.. Boshlang'ich sinflarda grammatik tushunchani o'zlashtirish uzoq davom etadigan va kichik yoshdagi o'quvchilar uchun ancha murakkab jarayondir. Shunga ko'ra, o'qituvchi boshlang'ich sinflarda tushunchani o'zlashtirishga oid ishlarni tashkil etishda o'rganiladigan tushunchaning lingvistik mohiyatini, bilimlarni o'zlashtirish jarayoning psixologik-didaktik xususiyatlarini, o'quvchilarning nutqiy va aqliy faoliyatini rivojlanish darajasini aniq bilib olishi zarur. Grammatik tushunchalardan so'z turkumlari (ot, sifat, son, olmosh, fe'l) boshlang'ich sinflarda soddadan murakkabga qarab, izchillik tizimida o'rgatiladi. So'z turkumlari ustida ishlash jarayonida o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqiy malakalari, kishilarning aloqa vositasi bo'lmish tilning hususiyatlari, to'g'ri nutqning ahamiyati haqidagi bilimlari takomillashib boradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ot, sifat, son, fe'lning quyidagi xususiyatlarini bilib oladilar va shu o'rgangan belgilari asosida so'z turkumlarini taqqoslaydilar: Shaxs, narsa, belgi, miqdor va tartib, harakat yoki holatni bildiradigan so'zlar;

Bu so'zlarning qanday so'roqlarga javob bo'lishi; So'zlarni o'zgarish-o'zgarmasligi va doimiyligi; Gapda qanday bo'lak vazifasida kelishi.

O'quvchilarni o'rganganlariga qarab, har bir so'z turkumining grammatik belgilari haqidagi bilimlari kengaya boradi. Boshlang'ich sinf ona tili dasturiga ko'ra, o'quvchilarda so'zlarni dastlab, javob bo'ladigan so'roqlariga qarab guruhlab, o'rgatiladi. 3-sinfda "So'z turkumi" tushunchasi shakllantiriladi. Bunda o'quvchilar har bir so'z turkumiga xos ayrim belgilar: so'z turkumining umumlashtirilgan leksik ma'nolari, otlarning birlik va ko'plikda qo'llanishi, bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar, ot, sifat, son va fe'lning gapdagi vazifasi bilan tanishtiriladi. 4-sinfda so'z turkumlarining morfologik-sintaktik

xususiyatlari haqidagi bilim chuqurlashtiriladi: o'quvchilar otlarning egalik va kelishiklar bilan o'zgarishini, sifat va sonning gapdagi vazifasini, shaxs-son va zamonni o'rganadilar.

O'quvchilar
ongida mavzuni so'z
turkumlarini muhrlanib
qolishi uchun ona
tili fanidan “so'z
turkumlari” mavzusida
zakovat kechalari
o'tkazish mumkin.
Bundan tashqari so'z
turkumlari mavzusini

turli didaktik
tarqatmali o'yinlar
orqali ham singsirish
mumkin. Masalan:
“MASHAGA
YORDAM” O'YINI

Yoki o'inni
boshqacha tusga
o'zgartirish ham
mumkin.

Masha so'z
turkumlarini
qanday ajratarkan?

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonova N., O'rinboyeva L. Ona tili / O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma / 2-sinflar uchun. – Toshkent: “Ehtremum-press”, 2014. – 80 b.
2. Masharipova U., Umarova M., Boynazarova D., Nabiyeva M. Ona tili / O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma / 4-sinflar uchun – Toshkent: “Ehtremum-press”, 2017 – 88 b.
3. Tal'at G'afforova. Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Tafakkur, 2011. – 160 b.

TEKNOLOGIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHDA TO‘GARAKLARNING AHAMIYATI

Odilova Gulnoraxon Akbarovna

Farg‘ona viloyati Dang‘ara tumani

19-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi

Texnologiya fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: maqolada texnologiya darslarning samarali tashkil etishda sinfdan tashqari to‘garaklarning foydali jihatlariga oid fikrlar berilgan.

Kalit so‘zlari: texnologiya, to‘garaklar, texnologik madaniyat, kompetentsiya

“Texnologiya” darsligi insonlar hayotida muhim o‘rin tutuvchi amaliy mehnat faoliyatiga tayyorgarlik ko‘rishda muhim o‘rin tutadi. Texnologiya” fanining o‘ziga xos xususiyati o‘quvchilarni ma’naviy va moddiy madaniyat dunyosiga jalb qilishdir. Agar o‘quvchilar adabiyot, tarix va boshqa darslarda ma’naviy madaniyat bilan tanishsalar, unda zamonaviy inson bo‘lgan moddiy madaniyat dunyosi boshqa maktab fanlarini hisobga olmaydi, bu esa o‘quvchilarni zamonaviy jamiyatga moslashishini qiyinlashtiradi. Umumiy ta‘lim tizimida “Texnologiya” fanining vazifalari o‘quvchilarning mehnat va texnologik madaniyatini, texnologik bilim va ko‘nikmalar tizimini shakllantirish va mehnatni tarbiyalashni o‘z ichiga oladi. Uning shaxsiyatining fuqarolik va vatanparvarlik fazilatlarini, mehnat bozori sharoitida ularning ongliylik va erkinlik bilan o‘ziga maqul bo‘lgan kasbni o‘zi tanlashiga, gumanistik va pragmatik yo‘naltirilgan dunyoqarashni shakllantirishda yordam beradi. Umumiy o‘rta ta‘lim muassasalarida texnologiya o‘quv fanini o‘qitishning asosiy maqsadi - o‘quvchilarda texnik-texnologik hamda texnologik jarayon davomida bajariladigan operatsiyalar yuzasidan olgan bilim, ko‘nikma va malakalarini mustaqil amaliy faoliyatida qo‘llash, kasb-hunar tanlash, milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida ijtimoiy munosabatlarga kirisha olish kompetensiyalarini shakllantirishdan iborat. Bugungi kunda jamiyatimiz uchun har tomonlama rivojlangan, fan – texnika yutuqlarini hayotga tatbiq eta oladigan yetuk kasb egalarini tayyorlash masalasi turibdi. Bu masalani hal etishda sinfdan tashqari to‘garaklarning o‘rni katta. Umuman texnologiya fani insonlar hayotida muhim o‘rin tutuvchi amaliy mehnat faoliyatiga tayyorgarlik ko‘rishda zarur o‘rin tutadi. Texnologiya fanidan to‘garaklarni maxsus jihozlangan xonada o‘tkaziladi. Texnologiya fanidan o‘quvchilarning jinsi, yosh xususiyatlaridan kelib chiqib tashkil etiladi. Texnologiya fanidan to‘quvchilik to‘garagi ham qizlarimizga yoqib, ko‘proq mavsumiy hisoblanadi. To‘qish o‘rganish uzoq vaqt talab etmaydigan hunar bo‘lib, unchalik katta tajribaga ega bo‘lmasdan ham bu ishni uddalasa bo‘ladi. To‘garakda mashg‘ulotlar ham nazariy ham amaliy tarzda olib boriladi. Oddiydan murakkabga, kichik hajmli buyumlardan katta kiyim – kechaklar tikishni o‘rganishadi. O‘g‘il bolalar uchun texnologiya fanidan to‘garak tashkil etishda ularning qiziqishlaridan kelib chiqib amalga oshiriladi. Maktabda to‘garak darsdan tashqari mashg‘ulotlarni tashkil qilishning keng tarqalgan va chuqur tadbiq etilgan shakli hisoblanib, ixtisoslashuvdan qat‘iy nazar ularning ko‘plab umumiy tomonlari mavjud. Shuning uchun turli to‘garaklarning rahbarlari boshqa ixtisosdagi to‘garaklar ishidagi ijodiy mehnatga yonaltirishga oid ilg‘or tajribalarni chuqur o‘rganib, zamon bilan hamnafas bo‘lishi, o‘z ustida ko‘p ishlashi, eng ilg‘or tajribalarini chuqur o‘rganib, eng yaxshi tomonlarini o‘z ishida qo‘llashlari yuqori natijalarga erishish imkonini beradi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkin, texnologiya fanini ta‘lim tizimiga joriy qilish, ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan barqaror rivojlantirish orqali o‘quvchilarda texnik-texnologik hamda texnologik jarayon davomida bajariladigan operatsiyalar yuzasidan olgan bilim, ko‘nikma va malakalarini mustaqil amaliy faoliyatida qo‘llash, kasb-hunar tanlash, milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida ijtimoiy munosabatlarga kirisha olish, mehnat bozorida zarur bo‘ladigan kompetensiyalarni shakllantirishga erishiladi. Bu esa o‘z navbatida kadrlarni tayyorlash, mavjud kadrlar ta‘minotini modernizatsiyalash va inson potentsialidan samarali foydalanish uchun keng yo‘l ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Bekmurodova S. Texnologiya fanini o‘qitishga yangicha yondashuv. –T.: 2017
2. Mavlonova R, To‘raeva O, Xoliqberganov K. Pedagogika. –T.: 2001

ZAMONAVIY BANK XIZMAT KO'RSATISH TASHKILOTLARIDA MARKETING FAOLIYATINI TASHKIL QILISH VA UNI SAMARALI BOSHQARISH YO'LLARI

Abdusalimov Firdavs Farxodovich

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti yo'nalish
Iqtisodiyot (tarmoqlar va soxalar) 2-bosqich magistranti.

Annotatsiya: Maqolada zamonaviy bank marketingning maqsadi bir tomondan yuqori darajadagi qiymatni taklif qilgan holda yangi iste'molchilarni jalb etish, ikkinchi tomondan esa ehtiyojlarni qondirish orqali mavjud iste'molchilarni saqlab qolish hamda ularni sonini oshirib borishi to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'z: zamonaviy bank, iqtisodiyotda, iste'molchilar, kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, modernizatsiyalash, makroiqtisodiy, barqarorlik.

Аннотация: В статье утверждается, что целью современного банковского маркетинга является, с одной стороны, привлечение новых клиентов путем предложения высокой стоимости, а с другой стороны, удержание и увеличение числа существующих клиентов путем удовлетворения потребностей.

Ключевые слова: современный банкинг, в экономике, потребители, малый бизнес, частное предпринимательство, модернизация, макроэкономика, стабильность.

Annotation. The article argues that the goal of modern banking marketing is, on the one hand, to attract new customers by offering high value, and on the other hand, to retain and increase the number of existing customers by satisfying needs.

Key words: modern banking, in the economy, consumers, small business, private entrepreneurship, modernization, macroeconomics, stability.

Kirish. Bozor munosabatlariga o'tish sababli korxona va tashkilotlar oldida yuzaga kelayotgan qiyinchiliklar ko'p jihatdan korxona rahbar xodimlarining bozor qonunlari va uni o'rganish usullari bilan yetarlicha tanish emasligi tufayli paydo bo'lmoqda. To'la xo'jalik hisobi va o'z-o'zini moliyalashtirish tamoyillariga o'tishda korxona va tashkilotlar ilgari hech bo'lmagan hodisaga duch keldilar: ular ishlab chiqaradigan mahsulotga talab yo'q, korxona mutaxassisleri esa uni qanday qilib ichki va jahon bozorlariga chiqarishni bilmaydilar. Shunday qilib, O'zbekiston bozor iqtisodiyoti sari bormoqda va shu yo'lda ko'p qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu muammolarning yechimi ko'p jihatdan marketingdan qanchalik ijodiy va maqsadli foydalanishimizga bog'liqdir. Chunki, bank marketinggi bozorda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishning jahon tajribasi xazinasi hisoblanadi.

Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoev 7-fevra kungi Farmoni bilan 2017-2021-yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini tasdiqladi. Avvalo, ushbu ustuvor yo'nalishlar va ulardagi amalga oshirilishi nazarda tutilgan vazifalar hamda chora-tadbirlarning ijrosi bugungi kunning hayotiy va ijtimoiy zarurati ekanligini ta'kidlash lozim. Shu jumladan milliy iqtisodiyotning mutanosibligi va barqarorligini ta'minlash, uning tarkibida sanoat, xizmatlar ko'rsatish sohasi, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ulushini ko'paytirish, xizmatlar ko'rsatish sohasini jadal rivojlantirish, yalpi ichki mahsulotni shakllantirishda xizmatlarning o'rni va ulushini oshirish, ko'rsatilayotgan xizmatlar tarkibini, eng avvalo, xizmatlarning zamonaviy yuqori texnologik turlari hisobiga tubdan o'zgartirish zarurdir.

Respublikamizda amalga oshirilayotgan islohotlarning hozirgi bosqichida iqtisodiyotni erkinlashtirish, mamlakatni modernizatsiyalash, makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash evaziga uzluksiz iqtisodiy o'sishga erishishdek dolzarb vazifa qo'yilgan. Bu esa o'z navbatida, iqtisodiyotda erishgan yutuqlarning asosi-bozor iqtisodiyoti, mulk shakllarining takomillashuvi, iqtisodiyotdagi keskin tuzilmaviy o'zgarishlar, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulotdagi ulushining ortib borishi bilan baholanmoqda.

Respublikada iqtisodiy islohotlarning hozirgi davrida xizmat ko'rsatish tashkilotlarida marketing faoliyatini tashkil qilish va uni samarali boshqarishga e'tibor kuchaya bormoqda. Bank marketingining maqsadi - kapital bozori talablariga moslashish uchun zarur sharoitlar yaratish, bozorni o'rganish, raqobatbardoshlikni va foydalilikni oshirish bo'yicha tadbirlar tizimini ishlab chiqishdan iborat.

Bank marketingining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: banklar uchun alohida qiziqish

uygʻotadigan kapital bozorida talablarni va uning alohida segmentlarini oʻrganish; foizlar siyosatini tahlil qilish; reklama; bank passivlari va aktivlarini kengaytirish; bank faoliyatini rejalashtirish tizimini ishlab chiqish; xodimlarni boshqarish; mijozlarga xizmat qilishni tashkil etish.

Bank marketingi deganda, shuningdek, pul jagʻarmalarini va mablagʻlarini akkumulyatsiya qilish yoʻnalishi boʻyicha, ham kreditlar berish yoʻnalishi boʻyicha konkret bank faoliyatiga boʻzordagi maʼlum talabni tushunish kerak. Maʼlumki, banklar oʻz faoliyatini asosan jalb qilingan mablagʻlarga (depozitlar va qoʻyilmalar) asoslantiradi. Shuning uchun bank marketingini ishlab chiqishda iloji boricha koʻproq pul mablagʻlarini jalb qilish muhim jihat hisoblanadi. Bunda banklar funksional jihatdan tijorat, jamgʻarma, ipoteka, investitsiya, ixtisoslashgan banklarga boʻlinishini hisobga olish lozim. Bank marketingining shakllanishi banklarning marketing faoliyati asosan boʻzordagi ulushini kengaytirishga, yanada universalashishga, yangi bank xizmatlarini joriy qilishga, filiallar tarmogʻini kengaytirishga, xizmat koʻrsatish sifatini oshirishga yoʻnaltiriladi. Marketing xizmati banklarning barcha tarkibiy boʻlinmalari ishlari asosiga quriladi.

Marketing soʻzi ingliz tilidan tarjima qilinganda, boʻzordagi faoliyat, bozor faoliyati, bozor-ni tadqiq qilish maʼnosini bildiradi. Marketingning qachon paydo boʻlganligi haqida koʻpgina fikrlar mavjud. Qatʼiy nuqtai nazarlardan biri shundan iboratki, marketingning birinchi elementlari (ogʻzaki reklama, almashuv shakllarini kelishish) odamzod natural xoʻjalikning yakkaligidan xalos boʻlib, savdoning shakllari paydo boʻlgan paytdan boshlab vujudga keldi. Vaholanki, agar reklama marketingning muhim funktsiyasi ekanligini tan olsak, bundan uch ming -yil ilgari Vavilonda qochoq qullar evaziga mukofot: ikkita hoʻkiz va da qiluvchi maxsus belgilar mavjudligini yodga olish joizdir. Bank marketing amali-ilmiiy fan sohasi sifatida AQShda qoʻllanila boshladi. U yerda bu vaqtda ommaviy isteʼmol jamiyati shakllanayotgan edi. Shuningdek, odamzod tarixida birinchi bor isteʼmolchilik boyliklarining asosiy miqdori, shu jumladan, uy-joy, avtomobillar, uy-roʻzgʻor boʻlsa ham, aholining keng qatlamlari uchun ochildi. Ular bozorni qanday qilib tasvirlash kerak.

Qanday qilib uni maqsadli bozor doirasida isteʼmolchilarning ehtiyojlari va talablarini baholash, bozorda kerakli boʻlgan isteʼmol xususiyatlari boʻlgan tovarni yaratish va sinashni, narx vositasida tovarning qimmatliligi gʻoyasini isteʼmolchilarga yetkazishni, tovar hammaga qulay boʻlishi va yaxshi tanilishi uchun tajribali vositachilarni tanlashni, isteʼmolchilar tovarni tanishlari va uni olish ishtiyoqida boʻlishlari uchun tovarni reklama qilish va siljitishni bilishi kerak.

Mijozlar bilan munosabatlar qurish va ular uchun qiymat yaratish bugungi kunda juda muhimdir. Keskin texnologik oʻzgarishlar va iqtisodiy, ijtimoiy va atrof-muhit muammolariga yuz tutayotgan mijozlar ehtiyotkorlik bilan xarj qilishmoqda va brendlar bilan munosabatlarini qaytadan baholab chiqishmoqda. Marketing biznes faoliyatining boshqa funktsiyalaridan farqli oʻlaroq, asosan isteʼmolchilarga aloqador masalalar bilan shugʻullanadi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki. Biz ushbu kurs davomida bank marketingini chuqurroq va kengroq tushunchasini bilib olamiz, ammo hozir biz uni sodda qilib tushuntiradigan boʻlsak, marketing-bu isteʼmolchilar bilan munosabatlarni samarali boshqarishdir. Bank marketingning maqsadi bir tomondan yuqori darajadagi qiymatni taklif qilgan holda yangi isteʼmolchilarni jalb etish, ikkinchi tomondan esa ehtiyojlarni qondirish orqali mavjud isteʼmolchilarni saqlab qolish hamda ularni sonini oshirib borishdan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini taʼminlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. Toshkent: «Oʻzbekiston» NMIU, 2017. – 48 b.
2. A.Coliev. S.Buzrukhonov. Marketing, oʻquv qoʻllanma 2010 yil, 425bet.
3. J.Jalolov, I.A.Ahmedov, I.S.Xotamov, A.O.Ergashev. Marketing tadqiqotlari. oʻquv qoʻllanma. 2012 yil

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI FANINING O'QITILISHI

Aminjonova Zulayho Qosimovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani

12-umumta'lim maktabi

Boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

Telefon: +998 90 717 76 33

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinflarda ona tili fanini o'qitishning afzallik tomonlari, o'quvchilarga o'zbek tilini o'rgatish yo'llari, nutqni, o'qish va yozishni, grammatika va imloni o'zlashtirib olishi yo'llari haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: metod, ona tili, davlat ta'lim standarti, metodika

Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi fanining predmeti o'quvchilarga o'zbek tilini o'rgatish yo'llari va vositalari, ona tilini egallash, ya'ni nutqni, o'qish va yozishni, grammatika va imloni o'zlashtirib olish to'g'risidagi ilmdir.

Boshlang'ich sinflarda ona tilining o'qitish metodikasi quyidagi bo'limlarni o'z ichiga oladi:

1. Savod o'rgatish metodikasi. Bu bo'limda o'quvchilarga o'qish va yozishni o'rgatish asosiy vazifa hisoblanadi.

“Alifbe” ga asoslangan holda qisqa muddatda o'quvchilar o'qish, yozishga o'rgatiladi, so'ng o'qish va yozish ko'nikmasi takomillashtiriladi, bora-bora malakaga aylantiriladi. O'qish va yozish malakasi nutqqa oid malaka. O'qish va yozish malakasi nutq faoliyatining boshqa turlari bilan ham bog'liq. Malakaning shakllanishi uchun bir faoliyat bir necha marta takrorlanishi mumkin. Yozuvda o'quvchi tovushni harfga, o'qishda esa harfni tovushga aylantirishdek murakkab murakkab aqliy faoliyatni bajaradi.

2. O'qish metodikasi. Bu bo'limda o'quvchilarni ravon, to'g'ri, tez(me'yorida), ongli va ifodali o'qish malakalari o'rgatiladi

O'quvchi matnni to'g'ri, tez, tushunib o'qish, mazmunini o'zlashtirish bilan ilk bor o'qish darslarida tanishadi. O'qish darslari orqali o'quvchilarning Davlat ta'lim standarti talablari bo'yicha o'zlashtirishlari ko'zda tutilgan o'qish ko'nikmalari hamda bilimlarni egallashlariga yo'l ochiladi. O'qish darslari savod o'rgatish davrida o'quvchilarni bo'g'in, so'z va gaplar bilan tanishtirish va ularni o'qish, rasmlar asosida hikoya qilish tarzida uyushtirilsa, o'qish texnikasi egallangandan so'ng o'qish muayyan mavzular bo'yicha tanlangan badiiy, axloqiy-ta'limiy, ilmiy-ommabop asarlar kiritiladi.

3. Grammatika, fonetika, so'z yasallishini o'rganish. Bu bo'lim harfiy elementlarni to'g'ri yozishga va husnixatga o'rgatishga, grammatik tushunchalar, boshlang'ich imlo malakalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

4. Nutq o'stirish metodikasi. Bu bo'lim boshlang'ich sinflarda alohida o'rin tutadi.

O'quvchilar birinchi navbatda tilni, nutqni o'quv predmeti sifatida anglaydilar, ular xohlagan va qiziqarli narsa va hodisalar haqida o'ylab, rejali nutq tuzish zarurligini ham tushuna boshlaydilar. Ular o'zining grafik shakli bilangina emas, balki leksikasi, sintaktik va morfologik shakli bilan ham og'zaki nutqdan farq qiladigan yozma nutqni ham egallaydilar. Metodika bolalar nutqini boyitishi, sintaktik va bog'lanishli nutqini o'stirishni ham ta'minlashi kerak. Shuni aytib o'tish kerakki, bog'lanishli nutq maktablarda alohida bo'lim sifatida o'rganilmaydi, u til fanining boshqa bo'limlari bilan bog'langan holda shakllantiriladi. Inson hayotida muhim ahamiyatga ega bo'lgan o'qish faoliyati barcha predmet darslarida amalga oshiriladi. Lekin o'qishga o'rgatish yo'l-yo'riqlarini o'qish metodikasi ishlab chiqadi. O'qish metodikasi kichik yoshdagi o'quvchilarning umumiy rivojlanishi, psixologiya, xususiy metodika sohasidagi yutuqlar asosida takomillashtirilib boriladi.

Foydalaniladigan adabiyotlar:

1. Davlat ta'lim standarti. 2020-y

2. B. To'xliyev, M. Shamsiyeva. O'zbek tili o'qitish metodikasi. Toshkent. 2006-y.

O‘ZBEK TILI DARSLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Ashurova Shoira Shodiyevna
TTYSI Akademik litsey o‘qituvchisi
Telefon: +998 94 620 21 72

Annotatsiya: Darslarni o‘qitishning yangi innovatsion pedagogik texnologiyalari asosida amalga oshirilishining natijalari. Darslarning samaradorligini oshirish uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol usullardan namunalar aks etgan. Interfaol usullar yordamida dars o‘tish o‘quvchining intellektual faolligini, o‘quv harakati sifatini, aqliy izlanishini takomillashtirishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: *pedagogik texnologiya, interfaol usul, test, metod, topshiriq, fikrlash, inovatsion, ijodiy fikrlash.*

Hozirgi zamon sharoitida, darslarni o‘qitishning yangi innovatsion pedagogik texnologiyalari asosida amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir. Yangi innovatsion pedagogik texnologiyalarning xislati shundaki, unda qo‘yilgan maqsadlarga erishish kafolatini beruvchi o‘quv jarayoni rejalashtiriladi va amalga oshiriladi. Darhaqiqat, mashg‘ulotlarning muvaffaqiyatli o‘tishining 80 foizi ta‘lim jarayonini to‘g‘ri loyihalashtirish, tashkil etish va uni amalga oshirishga bog‘liqdir.

Hozirda darslarda eng ko‘p qo‘llaniladigan o‘qitishning interfaol usullari quyidagicha:

I. Topshiriq, mashqni bajarishga doir metodlar:

O‘zbek tili grammatikasiga oid biror-biror qoidani o‘qituvchi o‘quvchilarga tanishtirib bo‘lganidan keyin, uni mustahkamlash maqsadida turli xil topshiriqlar beradi. Ular yozma yoki og‘zaki shaklda bo‘lishi mumkin.

Mustaqil ishlash uchun topshiriqlar.

Og‘zaki: 1. Savollarga to‘g‘ri javobni tanlang.

2. Darak gapni so‘roq gap bilan o‘zgartiring.

3. Mantiqsiz gapni tuzating va to‘g‘ri javobni ayting.

Yozma: 1. Berilgan so‘zlar ishtirokida grammatik jihatdan to‘g‘ri gap tuzing.

2. Berilgan gapni to‘ldirish uchun grammatik jihatdan mos keluvchi so‘zni tanlang.

So‘zlar vositasida o‘yinlar nomi.

“So‘zni takrorla va qo‘sh”

Bunda o‘quvchi bitta mavzu doirasida so‘z aytadi, boshqalar davom ettiradi.

Masalan. Oila-ona, oila- xotirjamlik, oila- urf-odatlar...

Orzu-yaxshi o‘qish, orzu- yetuk mutaxassis, orzu- uchuvchi bo‘lish, orzu- baxtli hayot...

Davom ettira olgan oxirgi o‘quvchi g‘olib bo‘ladi.

“So‘zni yozishni bil”

Bu o‘yin usulidan ko‘zlangan maqsad o‘quvchilarni lug‘at ustida ishlashga undaydi va yozma savodxonligini oshiradi. Bir o‘quvchi so‘zni o‘z tilida so‘raydi, ikkinchi o‘quvchi shu so‘zni o‘zbek tilida to‘g‘ri yoza olishi kerak. So‘zni to‘g‘ri yozgan o‘quvchi o‘yinni davom ettiradi.

Bu xil metodlarda “Topshiriq”, “O‘yla, esla ayt”, “Javobni top”, “O‘yin-topshiriq”, “Sayohat” kabi mashq, topshiriqlar bajariladi.

II. Ijodiy fikrlash, hozirjavoblikni shakllantiruvchi usullar.

O‘zbek tili darsida so‘zlar vositasida turli o‘yinlar tashki qilinadi. Maqsad o‘quvchilarning so‘z boyligini boyitish hamda fikrlash doirasini yanada kengaytirish. Bunday o‘yinlar qisqa vaqtga mo‘ljallangan bo‘lib, o‘quvchilarni guruh bo‘lib mashq qilishga odatlantiradi. Bunday usullarga o‘zbek tiliga oid tashkiliy o‘yinlar, “Rasmi test kartochkalari”, “Mavzuga mos krossvordlar yechish”, “Quvnoq musobaqa” va boshqalarni kiritish mumkin. Dars jarayonida o‘yinlarning muntazam ravishda qo‘llanilishi o‘zbek tili fanini o‘rgatishni elementlar bosqichdan murakkabiga qadar bo‘lgan yo‘lni sezilarli darajada osonlashtirib, o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga chorlaydi.

III. O‘ylash, fikrlash, ijro etishga doir interfaol usullar.

Rasmlarga qarab mustaqil hikoya tuzish va so‘zlab berish. Bunda o‘quvchiga hikoya tuzish uchun quyidagi yo‘l-yo‘riqlar beriladi:

Mustaqil matn tuzish: Hikoya mavzusiga oid so‘z va iboralarni tanlash, ya‘ni so‘zlarni o‘rganish. Hikoyaga mustaqil ravishda reja tuzish va reja asosida hikoya yozish.

Dastlab matn ustida ishlashni boshlaganda, uning barcha bosqichlarida o‘quvchilarga amaliy yordam beriladi. Bunda o‘quvchilar diqqatini matnning yoki hikoyaning g‘oyasiga qaratish mumkin. Bu bosqichda, o‘quvchilarni o‘zbek tilida so‘z yasash usullari, so‘zlarni qanday so‘z turkumlariga mansubligi hamda nazariy bilimlarini ham mustahkamlab borishlari maqsadga muvofiqdir. Keyingi bosqichda esa o‘quvchilar mustaqil reja tuzishadi va shu reja asosida hikoya yoki matn yozishadi.

IV. O‘zaro musobaqa, fikrlarni bayon etish va tushuntirishga doir usullar.

Bunday usullarga — “Anjuman”, “Musobaqa”, “Tanlov”, “Sinov”, “Yuzma-yuz” kabilarni kiritish mumkin. Masalan, “Sinov” usulini qo‘llashda o‘quvchilarga test kartochkalari tarqatiladi. Ushbu kartochkalar faqat o‘rganilgan mavzuga oid bo‘lib, unda testlar oddiydan murakkabga qarab tuzilishi lozim. Bunday testlar orqali o‘quvchilarning erkin fikrlash qobiliyati o‘shib, o‘zbek tiliga bo‘lgan qiziqishlari ortadi. Interfaol usullarning ta‘limiy xususiyatlari quyidagilarga bo‘linadi. Bunda interfaol usullar ta‘limda subyekt-obyekt faoliyatini ifodalaydi.

1. O‘quvchilarning bilish faoliyatini boshqarish: sinf o‘quvchilari kichik guruhlariga bo‘linib, guruhlararo muloqot, bahs-munozara orqali ta‘lim beriladi.

2. Interfaol usullarning ta‘lim oluvchilarga yo‘naltirilganlik xususiyati, ya‘ni shaxsga yondashuvchanligidir. Interfaol usulning bu xususiyati o‘quvchilarning yakka tartibda, guruh shaklidagi o‘zaro hamkorligini ifodalaydi. Bunday faoliyatda o‘quvchilarning xilma-xilligi namoyon bo‘ladi.

3. Izlanish, ijodiy faoliyat ko‘rsatish, o‘zaro hamkorlikni ta‘minlashga doir xususiyatlari. Bunda o‘quvchilar yakka va guruh shaklida ijodiy izlanib, izlanish natijalarini tahlil qiladilar. Bu esa darsda o‘quvchining faolligini oshiradi, izlanish, o‘ylab topish, uning to‘g‘riligini o‘zaro mulohaza bilan isbotlashga intilishni shakllantiradi.

4. Shaxs sufatlarini shakllantirish xususiyati. Interfaol usullar o‘quvchilarni bilishga qiziqtirish, shu bilan birga bilimga intilishini, topqirligini oshirib boradi. Bu esa, o‘quvchining intellektual faolligini, o‘quv harakati sifatini, aqliy izlanishini takomilashtirishga yordam beradi.

5. Interfaol usullar o‘quvchining odobli, tartibli bo‘lishi, har bir fikrni o‘ylab, dalil-isbotlar asosida ifodalashga o‘rgatadi.

Xulosa o‘rnida shuni ta‘kidlash lozimki, o‘qituvchi mavzuning o‘quvchiga to‘la tushunarli bo‘lishini ta‘minlash uchun dars jarayonida interfaol usullar va innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish, ta‘lim samaradorligining yanada oshishiga katta hissa qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. H.Omonov. M. Xattabov. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.-T.2016
2. Bobokalonov R, Na‘matova G. Ona tili o‘qitishning yangi texnologiyasi haqida. –T..1998.
3. Mamatova G, Boqiyeva X, Masharipova U. Ona tili o‘qitish metodikasi
4. X.S. Muxitdinova, G.Z. Muxamedjanova, F.S. Talipova, R.B. Eshbayeva O‘zbek tili 10-11-sinf darsligi.,-2017,2018.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA SAVOD O'RGATISH BOSQICHLARI

Boymurodova Xurshida G'oyibnazarovna

Qashqadaryo Qarshi tuman
46-umumiy o'rta ta'lim maktabi
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktablarda samarali ta'limni tashkil etishning ilk qadamlaridan biri bo'lgan savod o'rgatishni yuqori saviyad tashkil etish haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Savod o'rgatish, tayyorgarlik davri, harfni terish kartoni, magnit doskasi, sirli mato, rasmlar,

Savod o'rgatish jarayonidagi o'qish darslarining asosiy vazifasi o'quvchilarga tovush va harfni tanishtirish, ularning to'g'ri talaffuzini o'rgatish orqali bolalarda to'g'ri, ongli, ifodali o'qish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. Shuningdek, o'quvchilar lug'atini boyitish, bog'lanishli nutqini o'stirish, bilimni boyitish, tafakkurini shakllantirish, eshitish, qabul qilish sezgisini o'stirishda ham bu davr mas'uliyatligi bilan alohida o'rin tutadi.

Tayyorgarlik davri o'qishga o'rgatish uchun zamin hozirlaydi. Bu davrda bolalarda o'zgalar nutqini eshitish, diqqatni to'plash, til birliklarini (tovush, bo'g'in, so'z, gap) farqlash, ajratish, ularning vazifalarini anglash kabi xususiyatlar shakllantiriladi. Bular o'quvchilarning o'qishni muvaffaqiyatli egallashlariga yordam beradi. O'qishga o'rgatish uchun, avvalo, o'quvchi tovush va harf bilan yaxshi tanishtirilishi lozim. Tovush va harf bilan tanishtirishda bo'g'indan tovushni ajratish tamoyiliga rioya qilinadi. Harf bilan tanishtirish bir necha xil yo'nalishda amalga oshirilishi mumkin:

1. Mazmunli rasm yuzasidan savol-javob usuli bilan bog'lanishli hikoya tuzdiriladi. Undan kerakli gap, so'ng kerakli so'z ajratib olinadi, so'ngra so'z ustida yuqoridagi kabi tahlil ishlari uyushtiriladi.

2. So'z asos qilinib, analitik mashqlar yordamida o'rganiladigan tovush ajratib olinadi. Masalan: uy. O'qituvchi uy rasmini ko'rsatadi, o'quvchilar uning nomini — so'zni aytadi. O'qituvchi u tovushini cho'zib (u-u-u-y) aytadi va qaysi tovushni cho'zib aytayotganini o'quvchilardan so'raydi. O'quvchilar u tovushini aytgach, uning xususiyatlari haqida savol-javob o'tkaziladi. U tovushli so'zlar o'ylab toptiriladi. Shundan so'ng u harfi kesma harfdan yoki rasmi alifbodan ko'rsatiladi. Bunda u harfining shaklini esda olib qolishlariga alohida e'tibor qaratiladi.

O'qishdan oldin o'tkazilgan tayyorlov suhbat ham, o'qilgan matn yuzasidan o'tkazilgan suhbat ham shu maqsadga — ongli o'qishga xizmat qiladi. Sharoitga qarab, bolalarga nimanidir o'qishni talab qiladigan muammoli holatni yaratish ham zarur. Bunday holat „Alifbe “dan yoki harf terish matosidan, o'qiladigan topishmoqdan foydalanib yoki muammoli savolni keltirib chiqaradigan taxminiy suhbat yordamida hosil qilinishi mumkin. Masalan, Qishda qushlar qayerga uchib ketadi? (harf terish matosida: issiq o'lkalarga uchib ketadi). Mana shu kabi tayyorlov mashg'ulotlari o'qishning yuqori darajada ongli bo'lishini ta'minlaydi.

O'rganilgan harflar ichiga bugun o'rganiladigan harf aralashtirib qo'yiladi, bolalar uning ichidan notanish harfni ajratadilar, so'ng o'qituvchi bu harf ifodalaydigan tovushni aytadi. O'quvchilar tovushning xususiyatlarini aytadilar. Shu harfni kesma harflar ichidan topib, kitob sahifasidan, rasmi alifbodan ko'rsatadilar. Shu tariqa tovush-harf bilan tanishtirilgach, o'qishga o'rgatish ustida ishlanadi.

O'qishga o'rgatishda bo'g'in asos qilib olinadi. Buning uchun o'qituvchida bo'g'in jadvali bo'lishi lozim. Bo'g'in jadvali asosida o'qish namunasi ko'rsatiladi, ya'ni harflab emas, ichida, birinchi harfni ko'z bilan ko'rib, uning nomini dilda saqlab, ikkinchi harfni ko'rish va ikkalasini bog'lab, unlini mo'ljallab ulab aytish tushuntiriladi. Bo'g'in o'qish o'qituvchining namunasi asosida doimiy ravishda har bir darsda izchil olib boriladi.

O'qish darsida asosiy ish turlari quyidagilardir:

1. O'rganiladigan yangi tovushli so'zni (shu tovush so'z boshida, o'rtasida, oxirida kelgan so'zni) bo'g'in-tovush tomonidan tahlil qilish bilan ajratish. Bunda yangi tovush ajratiladigan so'zni o'quvchilar rasm asosida o'zlari tuzgan gaplar ichidan oladilar. Tovushni ajratishda shu so'zning chizmasi-modeliga asoslanadilar. Tovushlarni eshitish, talaffuz qilish, ularning artikulyatsiyasi (nutq organlarining tovush chiqarishdagi ishi) ustida mashq qilinadi.

2. Kichik va bosh harflar bilan tanishtiriladi. Bo'g'inlar o'qitiladi.
 3. So'zlarni awal xattaxtdan, keyin „Alifbe“dan o'qish. Harf bo'g'inlaridan harf terish kartonida so'z, so'z birikmasi, gap tuzish va ulami o'qish, so'z ma'nosi ustida ishlash.
 4. Matnni o'qish va tahlil qilish, uni qayta o'qish, rasmning matnga bog'liqligini belgilash.
 5. Nutq o'stirish: lug'atini boyitish, so'z birikmasi, gap, bog'lanishli hikoya tuzish.
 6. Umumlashtirish: yangi harfni jadvalga qo'yish, yangi o'rganilgan tovushning unli yoki undosh ekanligini aniqlash, yangi harfni ilgari o'rganilganlar bilan qiyoslash, tovush va harfning ahamiyatini takrorlash va hokazo.
 7. O'rganilganlarni mustahkamlash darsida yangi tovush ajratiladi, yangi harf bilan tanishtirish mashqidan tashqari, barcha ish turlaridan foydalaniladi, shuningdek, qo'shimcha so'zlar va matnlar bilan ishlanadi; matnni o'qish va tahlil qilishga, ko'rgazma vositalar bilan ishlashga (harfni terish kartoni, magnit doskasi, sirli mato, rasmlar va boshq.) nutq o'stirishga, o'yinlar va qiziqarli materiallarga, ilgari o'rganilgan tovushlar va harflarni takrorlab mustahkamlashga alohida ahamiyat beriladi, tarqatma materiallardan ham foydalaniladi.
- Xulosa qilishimiz mumkinki, boshlang'ich sinflarda pedagogning asosiy vazifasi o'quvchilariga samarali ta'limni ta'minlab berishdir. Zero, boshlang'ich ta'limning asosiy vazifasi ham, birinchi o'rinda, o'quvchilar uchun savod o'rgatishdan boshlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karima Qosimova, Safo Matchonov, Xolida G'ulomova, Sharofat Yo'ldosheva, Sharoljon Sariyev "Ona tili o'qitish metodikasi" Toshkent «NOSIR» nashriyoti 2009
2. S.Matchonov, A. Shojalilov, X. G'ulomova, Sh. Sariyev, Z.D olimov. O'qish kitobi (4-sinf uchun darslik). — T.: „Yangiyul polygraph service“, 2007.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI FANINING MAQSAD VA VAZIFALARI

G'aybullayeva Xolida

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani 12-maktab

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Telefon: +998 90 618 04 82

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda ona tili fanining o'qitilishi, maqsad va vazifalari, ta'lim jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalarni faol qo'llash, ta'lim sifat samaradorligini oshirish, tahlil qilish va amaliyotga joriy etish haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: ona tili, zamonaviy texnologiyalar, metod, usul, dars, interfaol o'yinlar, noan'anaviy.

Mamlakatimiz kelajagi bugun maktablarda ta'lim-tarbiya olayotgan farzandlarimizga, ularning har tomonlama yetuk va barkamol insonlar bo'lib yetishishlariga bog'liq. Bu mas'uliyatni vazifani bajarish hozirgi zamon o'qituvchisi, ayniqsa, boshlang'ich sinf o'qituvchilaridan o'z kasbiy mahoratlarini oshirib borish, ilg'or pedagogik texnologiyalar mohiyatini anglash va ulardan o'z darslarida unumli foydalanishni taqozo etadi. Ta'lim jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalarni faol qo'llash, ta'lim sifat samaradorligini oshirish, tahlil qilish va amaliyotga joriy etish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir.

Boshlang'ich ta'limda interfaol metodlar o'quvchilarning yosh xususiyatlari, savodxonlik darajalariga mos didaktik o'yinlar, evristik suhbatlar, qiziqarli multimedialardan foydalanishni o'z ichiga oladi.

Boshlang'ich sinfda ona tili ta'limi bolalarning tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirish, erkin fikrlay olish, o'zgalar fikrini anglash, o'z fikrini og'zaki va yozma bayon eta olish, jamiyat a'zolari bilan erkin muloqotda bo'la olish kabi ko'nikma va malakalarga xizmat qiladi. Bu vazifalarni amalga oshirish ko'p jihatdan o'qituvchining mahoratiga bog'liq.

Ona tili darslarining maqsad va vazifalari, dars jarayoniga ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish bo'yicha tavsiya berilgan. Shuningdek, darsda o'quvchilarning faolligini oshirish va fikrlash orqali o'zlashtirishlarini ta'minlash maqsadida multimedia ilovalar tayyorlanadi. Ularda o'quvchilarni to'g'ri talaffuzga, til ma'nolarini to'g'ri anglashga, og'zaki va yozma nutqlarining savodli bo'lishiga, husnixat bilan savodli yozishga o'rgatish; Vatanimizning o'tmishi; buguni va mustaqillik yillaridagi taraqqiyoti, milliy urf-odatlarini, borliq va jamiyat haqidagi mavjud bilimlarini yanada boyitish maqsad qilib olindi. Bu maqsadni amalga oshirishda turli metodlardan va metodik ish turlaridan foydalanildi. Ular o'quvchilarni o'ylashga, izlanishga, xulosalar chiqarishga undaydi, ona tiliga bo'lgan qiziqishlarini oshiradi.

Maktabda ona tili fanining maqsadi o'quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirishga qaratiladi. Ona tili mashg'ulotlarida nutqning asosiy xom-ashyosi so'z ustida ishlash, o'quvchilarning lug'at boyligini oshirish, so'zdan to'g'ri va o'rinli foydalanish malakalarini takomillashtirish – ta'limimiz oldida turgan muhim vazifadir.

Maktablarda ona tili o'rgatishning mazmuni jamiyat rivojlanishining hozirgi bosqichida davlatimizning maktab oldiga qo'ygan vazifasiga moslangan. Bu vazifalar ko'p qirrali bo'lib, ularni bajarish o'quvchilar ongini o'stirishga, ularga g'oyaviy-siyosiy, axloqiy, estetik, mehnat tarbiyasini berishga yo'naltirilgan. Ona tilini o'rgatish natijasida o'quvchilarda o'z fikrini Grammatik to'g'ri uslubiy aniq, mazmunli, ohangga rioya qilib ifodalay olish va uni imloviy to'g'ri yoza olish ko'nikmalari shakllaniriladi. Bu vazifa o'quv predmeti sifatida o'zbek ilining o'ziga xos xususiyati bolib, o'quvchini shaxs sifatida shakllantirishga yo'naltirilgan umumta'lim vazifalari bilan bog'liq holda amalga oshiriladi.

Ona tili darslarida asosiy diqqat bolaning nutq va lug'at boyligini o'stirish, imloviy savodxonligini tarkib toptirish, ya'ni to'g'ri o'qish va yozish hamda husnixat ko'nikmalarini shakllantirishga qaratiladi.

Boshlang'ich sinf darsliklarida o'quvchilarning til materiallarini oson o'zlashtirishlarini, Grammatik tahlilni sodda, aniq yo'llar bilan amalga oshirishlari va ijodiy fikrlashga o'rgatish maqsadida turli jadval, rebus va boshqotirmalardan foydalanilgan.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbek tilini o'qitish metodikasi. Ot so'z turkumini o'qitishning zamonaviy usullari. N. Abdurahmonova. Toshkent. 2020-yil.
2. A. G'ulomov, M. Qodirov "Ona tili o'qitish metodikasi". Toshkent. 2001-y.

O'QUVCHILAR BILIM KO'NIKMA VA MALAKALARINI OSHIRISHDA NAMUNALI DARSNING AHAMIYATI

Murodullo Gulmuhamedov Xo'janazarovich

Qashqadaryo viloyati Kasbi tuman 15-maktab

boshlang'ich sinf o'qituvchisi

+ 99891 958 49 25

Annotatsiya: Pedagog har bir darsini „namunali dars“ asosida tashkil etishi, metodlarni o'z o'rnida qo'llay olishi, qo'llayotgan har bir metodi darsning samarasini samarali bo'lishiga xizmat qilishi haqida fikr yuritilgan

Kalit so'zlar: Bilim Ko'nikma Malaka, Klaster, aqliy hujum uslubi,

Yosh avlodga jahon andozalari darajasida bilim berish, ularni har jihatdan rivojlantirishga erishish umumta'lim maktablari oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. Bu vazifani bajarishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanib o'tiladigan noan'anaviy namunali darslarning o'zni va ahamiyati katta. Xo'sh namunali dars nega o'tiladi? Uning oddiy darsdan farqli jihatlari nimada? kabi savollarga aniq asosli javob aytish ko'pchilikda bir oz qiyinchilik tug'dirishi rost. Namunali dars asosan namunaviy usulda tashkillashtiradi. O'quvchilar amaliy davomida o'quv yilining muayyan davri mobaynida o'rgangan bilim ko'nikmalarini namoyish etadilar. Maktabning namunali darslariga ota-onalar, mahalla vakillari, o'qituvchilar taklif etilib, dars jarayonini kuzatib boradilar. Dars so'ngida ular o'z fikr-mulohazalarini «dars tahlili daftariga» yozib qoldiradi. Ushbu dars kuzatuvchi tomonidan ko'pincha yuqori baholanadi. Ayniqsa o'quvchilarning iqtidori mustaqil fikrlashi, o'z fikrlarini dadil, biyron tilda bayon eta olishlari barchada katta ta'surot qoldiradi. Bunday tadbirlarini o'tkazilishi «Oila - mahalla - ta'lim muassasasi» hamkorligini kuchaytirishga ham yordam beradi.

Bugungi kunda maktab oldiga qo'yilgan eng muhim vazifalardan biri ta'lim sifati va samaradorligini yangi bosqichga ko'tarishdir. Shuningdek, ilm-fan, texnika va ishlab chiqarish sohalarining tez suratlarda, jadallik bilan rivojlanib borayotgani har bir pedagog zimmasiga yangidan yangi mas'uliyat va vazifalarni yuklamoqda. Ota-onalar erta tongdan farzandini «darsga kechikma», darsda e'tiborli bo'l, «odobli bo'l», yaxshi baho olib qayt, «singari nasihatlarini bilan ezgu umidda maktabga kuzatadilar. O'z kasbining fidoyisi bo'lgan har bir o'qituvchi maktab ostonasidan odimlar ekan, o'y-xayolida «kechagidanda yaxshiroq dars o'tyapmanmi?», «o'quvchilarning faolligini yanada oshirishga intilyapmanmi?», «o'z darsimga qanoat hosil qilyapmanmi?» degan savollarga o'z-o'zidan javob qidiradi. Dars - bu ta'limning asosi, o'qituvchi rahbarligida o'quvchilar uchun sinfda aniq maqsadlarini ko'zlab belgilangan vaqti mobaynida o'quv-tarbiya jarayonining tashkil etilishidir. O'qituvchi darsga puxta tayyorharlik ko'rib, qirq besh daqiqalik darsning maqsadiga mos talablarni to'g'ri bajarishni burch deb hisoblashi zarur. Dars turli ilg'or uslublar asosida o'tilsa, o'quvchi mavzuni tez, oson va samarali o'zlashtirib olishga harakat qiladi. Bugungi zamonaviy o'qituvchi asosiy vazifasi ham sifatli dars o'tib, yaxshi tarbiya berish, dars muqaddasligini mas'uliyat bilan his qilish hisoblanadi.

Afsuski, maktabdagi dars haqida eskicha fikr yuritadigan, o'zi o'qigan davrda dars qanday o'tilgan bo'lsa, hozir ham shunday, deb o'ylaydigan ota-onalar ham topiladi. Namunali darslar orqali ular bugungi kundagi ta'lim-tarbiya jarayoni ilg'or pedagogik texnologiyalar asosida samarali tashkil etilayotganidan darslarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalardan foydalanib yuqori natijaga erishilayotganidan, o'quvchilarning zamonaviy laboratoriya jihozlardan foydalanishga kun sayin qiziqishi oshib borayotganidan xabar topadi, shaxsan guvohi bo'ladi. Ota-onalar kim bo'lishidan qat'iy nazar yoki qayerda ishlashidan qat'iy nazar, jamiyat, qolaversa, maktab, maktab oldida farzandining darsga tayyorgarlik bilan borishi, mashg'ulotlarda faol qatnashishi, tirishqoq va intiluvchan bo'lishini nazorat qilishi lozim. Bu borada aniqroq fikr yuritadigan bo'lsak, darslarni yangi pedagogik texnologiyalar, innovatsion, interfaol usullarda tashkil etish o'quvchilar uchun ham ancha qulaylik yaratadi. Buning mohiyati shuki, o'qituvchi o'z ustida ishlaydi, darsga ilmiy yondashadi, izlanuvchanligi oshadi, kompyuter va boshqa texnika vositalaridan foydalanadi.

Boshlang'ich sinflarda asosiy fanlar o'qish, ona tili, matematika fanlarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlashi qobiliyatlarini shakllantirish va rivojlantirishga o'z fikrlarini mustaqil bayon qila olish, egallagan bilimlarini ijtimoiy faoliyatlariga qo'llash hamda ta'limning ikkinchi bosqichida

namunali darslarda asosiy fanlarda xizmat qiladi .

Namunali darsda boshlang'ich sinflarda matematika , ona tili , o'qish va boshqa fanlarda ham o'quvchilarning taffakur , diqqat , xotira , ijodiy tafakkur etish va kuzatuvchanliklikni rivojlantirishga xizmat qiladi .Shuningdek , matematika o'quvchining mantiqiy fikrlash , o'qish va onatili darslarida o'quvchilarni og'zaki va yozma nutqini yaxshilash fikrlash malakalarini oshirish , uning o'z fikrini aniq , to'g'ri va tushunarli bayon etishi uchun zamin hozirlaydi . O'qituvchining vazifasi har bir darsda o'quvchilarni o'qitishda bu imkoniyatlardan samarali foydalanish kerak .O'qituvchi namunali darsda faqat faol bo'lmasdan har bir o'tadigan darsida hozirgi zamon talabiga asoslangan holda o'quvchilarni faolligini oshiruvchi vositalardan uslublardan foydalanish kerak . Bu uslublar maktab pedagogikasi uchun yangilik emas . Bu metotlardan doim foydalanib kelinmoqda . O'qituvchi namunali darsida ham va har bir o'tiladigan darsida metotlardan talablar asosida foydalana olsa , o'quvchilarning dars materiallarini o'zlashtirish darajasi ancha yuqori bo'ladi .

Umumta'lim maktablarida ilg'or pedagogik texnologiyalar asosida o'tilgan namunali darslar o'zining yaxshi natija va samarasini bermoqda. Jumladan, bugun o'qituvchilar darsni „ klaster, „ aqliy hujum», „ topqirlar bahsi», „ so'z ustuni», „ kim to'g'ri va tez topadi» kabi bir necha usullardan foydalanib o'tmoqda. Bir narsa ayonki, o'qituvchi amaliyotchi sifatida o'quv-tarbiya jarayonining past-balandini, muammolari - yu o'quv-metodik materiallarining samaradorlik darajasini ko'proq biladi, xolis baholaydi. Dars jarayonida zamonaviy ta'lim usullaridan foydalanadi. O'z mehnatining natijasidan, mahsulidan qanoat hosil qiladi, quvonadi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, pedagog har bir darsini „namunali dars» asosida tashkil etishi, metodlarni o'z o'rnida qo'llashi shart. Qo'llayotgan har bir metodi har bir metodi darsning samarali bo'lishiga xizmat qilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish shakl, metod va vositalarini o'rganish va tizimlashtirish (Pedagogika // M.X. To'xtaxodjayeva)
2. O'quvchilarning bilim , konikma va malaka mezonlarini o'rganish (Pedagogika // M.X. To'xtaxodjayeva)
3. Boshlang'ich ta'lim jurnali (2020-2021)

NEW TECHNOLOGIES FOR TEACHING, LEARNING AND TRAINING

**Istamova Aziza Bakhodirovna,
Halimova Munisa Rasulovna**

English teachers of the secondary
school №3, Navoi, Kyzyltepa

Information technology is perhaps causing the most visible changes in the way we live. It includes telephones, television, satellite and cellular communications, computer networks, fax machines and the Internet, which is a complex mix of many technologies. Those of us who are afraid of new technology must not bury our heads in the sand. Rather we must shape the technology to strengthen the role of higher education and we must actively steer the technology into the future we want.

Higher education institutions in the region should support not only the more mature delivery mechanisms such as books and videotapes, but the more advanced distance learning channels including interactive multimedia, the Internet, the World Wide Web, video-conferencing and satellite television.

Universities should also recognise that information technologies can contribute to their positioning in the marketplace, by enabling them to serve not only traditional students but also businesses, professional associations and other public and semipublic bodies. They can offer distance education, multimedia, resources for self-paced, self-directed learning and Internet access. These create opportunities for networking and for establishing consortia, and eventually for breaking barriers, building bridges, and in the end, consolidating friendship.

If the universities are not able to take up the new role that is offered to them, and do not deploy the new Information technology tools needed for adult training and distant learning, other private or public enterprises will progressively displace the old institutions, leaving them stuck in a limited niche.

Thus, Tempus has made direct and indirect contributions to consolidating the structures of civil society in its partner countries. By stimulating co-operation between universities and businesses it has also generated a major transfer of expertise and has highlighted the qualifications which are essential in the labour market.

As part of EU's pre-accession strategy, Tempus has made an effective contribution to the development of civil and economic society, and it still has a major role to play in building cohesion.

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI PIRLS XALQARO BAHOLASH
TADQIQOTLARIGA TAYYORLASH**

**Masharipova Moxinur
Abdurahmonova Zubayda**
Xorazm viloyati Bog'ot tumani
9-son umumta'lim maktabi
Boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilarini PIRLS xalqaro baholash tizimiga tayyorlash masalalari haqida ma'lumotlar berilgan. Shuningdek bu borada amalga oshirilishi kerak bo'lgan ishlar ham ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: PIRLS, hikoya, o'qituvchi, o'quvchi, test, ota-ona, shaxmat.

*PIRLS*ga tizimli tayyorlashda sinfdan tashqari o'qish, mustahkamlash, takrorlash darslari hamda to'garaklarning o'rni juda muhim. Bunda o'quvchining dunyoqarashini kengaytirish, mustaqil fikrlashi, obrazli tafakkurini rivojlantirish o'ta muhim hisoblanadi. Albatta bu ishda ota-onaning o'z o'rni bor. Oilada kattalar kitob o'qisa, bola ham bora-bora ularga ergashadi. Yoshiga munosib kitoblarni olib berishda o'qituvchi tavsiyasiga amal qilish foydali hisoblanadi. Bo'sh vaqtida bola oldi-qochdi seriallar, multfilmlar emas, bolalar uchun ishlangan mantiqqa boy filmlar, hayvonot va nabotot dunyosi haqidagi ko'rsatuvlarni kuzatib borishi ham yaxshi samara beradi. Sportning deyarli barcha turlari, ayniqsa shaxmat o'quvchining diqqatini oshirishiga, maqsad sari olg'a intilishga, mustaqil qaror qabul qilish layoqati shakllanishiga yordam beradi.

Dars jarayonida yoki bola bilan muloqot qiladigan tanaffuslar chog'ida uning to'g'ri yoki noto'g'ri fikrini tinglab, to'g'ri xulosani hayotiy faktlar orqali chiqarish o'ta muhim. O'qituvchining o'quvchidan adabiy tilda gapirishini talab etishi o'quvchining o'z ustida yanada izlanishini taqozo etadi va bu kitobxonlik sari yo'l ochib beradi.

I. Asar mazmuni bilan tanishgan o'quvchi tayyorgarlikning keying bosqichlarida qiynalmaydi.

II. Asar mazmuni asosida savol-javob o'tkaziladi. Asar qismlariga ajratilib, har bir qismga o'quvchilar tomonidan sarlavha toptiriladi.

III. Tuzilgan reja asosida asar mazmuni so'zlatiladi. So'zlash jarayonini qiziqarli o'tkazish uchun “Ikki xil tanlov” metodidan foydalanish o'rinli. voqealar ketma-ketligini yanada mustahkamlash maqsadida “Charxpalak” metodidan ham foydalanish o'rinli. Bunda asar matni jadvalda aralash holda beriladi

Har bir qism raqamlanadi. Masalan: 1, 2, 3, 4, 5. Raqam joylashgan xona, asardagi gap ro'barosiga “+”belgisi qo'yiladi. Adabiyotni tushunish va baholash uchun har bir o'quvchi tilni tushunishi va badiiy shakllarni bilishi kerak. ***Badiiy matn. Permyak Yevginiy Andreevich “Tanish izlar”*** Nikitaning bobosi bog'bon. Bo'sh vaqtlarida ov qilishni sevadi. U yaxshi ovchi ham edi. O'rmon sirlarini yaxshi biladi. Nevarasini ham birga olib yurganda, o'rmondagi izlarni ko'rsatardi ko'rsatib turib, shunday deb takidlardi: -Asr yasha, asr o'rgan va bil. Bilim hech qachon ortiqchalik qilmaydi. Nikita bobosini tinglab, o'zicha o'ylardi:

“Barcha keksalar bolalarga aql berishga usta. Hayvon izlarini bilish menga nima keragi bor, qachonki men mashinist bo'lmoqchiman. Elektr poyezdlarini haydayman”. Nikita faqat poyezdlar haqida o'ylardi. Elektrovozlardagi har bir bolt, har bir qismni ko'zdan kechirardi. Bolalar ham u bilan poyezdlarni tomosha qilgani borishardi. Bir marta bekatdan qishloqqa to'g'ri yo'ldan o'rmon orqali qaytishga to'g'ri keldi. Ham yaqin, ham kayfiyat a'lo.

Birinchi qor ustidan quvnoq yugurib ketdilar. Qor ustida esa turli xil izlar. Izlar nimaniki ekanligini bolalar bilishmay ustida yugurishadi. Balki tulkini yoki yovvoyi ehkini ko'rib qolisharmidi?! Quyonna ko'rib qolishsa ham ajab emas. Izlar ustida yugura-yugura oxiri adashib qolishdi. Bolalar qo'rqib ketishdi. Kimdir hatto yig'ladi ham.

-Bu sening gaping bilan bo'ldi, Nikitka... Endi o'rmondan qanday chiqib olamiz?

Axir odam yuradigan yo'lkalari qor bilan qoplandi. Nikita jim, o'zini oqlamadi. Balki biror kishi bu kimsasiz o'rmonda uni “eshitarmi” deb o'ylardi. Birdan Nikita qor ustida izlarni ko'rib qoldi. Bobosi ko'rsatgan ko'p izlardan faqat shu izlarni esda saqlab qolgan edi.

-Ure, bolalar!-qichqirdi Nikita. -Mening izimdan yuringlar. Sizlarni yashash joyiga olib boraman. Bolalar Nikita ko'rsatgan izlar ortidan uzoq yurdilar va yashash manziliga keldilar.

O'rmon qo'riqchisining uyiga. Qo'riqchining uyidan qishloqqacha esa qatnov yo'li. Tunda ham adashmaysan.

-Sen bizni qanday izlar orqali olib chiqding ?- so'rashdi bolalar Nikitadan .

-It izlari orqali, -javob berdi u.

-It izlari doim yashash joyiga olib keladi.

Chunki it o'rmonda qancha yugurmasin, albatta uyga qaytadi. Buni menga buvam o'rgatganlar. Nikita uyga charchab qaytgan bo'lsada, juda baxtli edi. Bir lahza u bobosini qattiq quchoqlab oldi va qulog'iga nimalardir deb pichirladi. Balki mehribon bobosiga “rahmat” aytgandir.

“Tanish izlar” matniga savollar:

1. Nikitaning bobosi bo'sh vaqtida nimani yoqtirardi?

a. baliq tutishni

b. gazeta o'qishni

d. ov qilishni

2. O'rmonda bobosi Nikitaga nimalarni ko'rsatardi?

a. hayvonlarni

b. izlarni

d. daraxtlarni

3. Bolalarni o'rmonga qanday kayfiyat olib kirdi?

a. qo'rqinchli

b. xush

d. ezgin

4. Nikita bolalarini o'rmondan nimaning izlariga qarab olib chiqdi?

a. bobosining izlariga qarab

b. itning izlariga qarab

d. quyon izlariga qarab

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. . Permyak Yevginiy Andreevich *“Tanish izlar”*

2. “Oriental Art and Culture” Scientific-Methodical Journal - (3) III/2020 ISSN 2181-063X 218

<http://oac.dsmi-qf.uz>

3. <https://cyberleninka.ru/article/n/boshlangich-sinf-o-quvchilarini-pirls-xalqaro-baholash-tadqiqotlariga-tayyorlash/viewer>

SAVOD O`RGATISH KO`NIKMALARI

Narziyeva Shahribonu Karimovna
Navoiy viloyati Qiziltepa tumani 12-maktabi
Boshlang`ich ta`limi o`qituvchisi
Telefon: +998 91 250 60 37

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang`ich sinflarda savod o`rgatishning yo`llari va savod o`rgatish davrida o`qish va yozish harakatini maqsadga muvofiq ravishda bajara olish o`qish va yozish ko`nikmalari bayon etiladi.

**Kalit so`zlar:** savodxonlik, davlat ta`lim standarti, o`qish va yozish malakasi

Maktabda o`qitish o`qish va yozishdan boshlanadi. “Alifbe”ga asoslangan holda qisqa vaqt ichida o`quvchilar o`qish va yozishga o`rgatiladi, ya`ni o`qish va yozish ko`nikmasini egallaydilar. O`qish va yozish ko`nikmasi takomillashtirila borib, malakaga aylantiriladi. Malakaning shakllanishi uchun bir faoliyat bir necha bor takrorlanishi lozim. Yozish malakasida o`quvchi ruchkani qanday ushlash, qanday yurgizish haqida o`ylab o`tirmay, so`z va gaplarni yoza boshlaydi. Demak, o`qish va yozish malakasi harakatning o`ylab o`ylab o`tirmay amalga oshirilish jarayonidir.

O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi “Umumiy o`rta va o`rta maxsus, kasb-hunar ta`limining davlat ta`lim standartlarini tasdiqlash to`g`risidagi 187-sonli qarori ta`lim-tarbiya sohasini zamon talablariga mos ravishda takomillashtirish, o`qitish sifati va samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur DTS ning maqsadi – umumiy o`rta ta`lim tizimini mamlakatda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, rivojlangan xorijiy mamlakatlarning ilg`or tajribalari hamda ilm-fan va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan holda tashkil etish, ma`naviy barkamol va intellektual rivojlangan shaxsni tarbiyalashdan iborat.

Savod o`rgatish davrida o`qish va yozish harakatini maqsadga muvofiq ravishda bajara olish o`qish va yozish ko`nikmasi deyiladi. Bu ko`nikma bilimni talab qiladi, chunki har qanday ko`nikma bilimsiz shakllanmaydi. Bilim ko`nikmaga aylanmagan bo`lishi mumkin. Masalan, V harfining elementlarini, yozuv chiziqlari orasiga qanday joylashtirilishini bilib, uni daftarda yoza olmasligi yoki o`quvchi harflarni tanib, ularni o`qiy olmasligi mumkin. Yozish ko`nikmasini hosil qilish uchun boshqa faoliyat turlari, ya`ni yozish jarayonida partada to`g`ri o`tirish, ruchkani barmoqlar orasida tutish, daftarni qiyalikda qo`yish kabilar ham o`rgatiladi.

Bola o`qish paytida bitta harfni ko`radi, uni bilish uchun rasmlarni ko`z oldiga keltiradi, rasmlarni ko`z oldiga keltiradi, rasmlarni yoki boshqa harflarni eslaydi, esga tushirgach, uni aytishga oshiqadi, biroq o`qituvchi aytishga yo`l qo`ymaydi. Undan bo`g`inni aytishni talab qiladi. O`quvchi ikkinchi harfni eslab qolguncha, birinchisi sedan chiqib qoladi yoki ularni qo`shib bo`g`in, bo`g`indan so`z hosil qilguncha, o`qish jarayoni sustlashadi.

1. Ko`pincha bola o`qiyotgan qatorni yo`qotib qo`yadi, harfni, bo`g`inni, so`zni qayta o`qishga to`g`ri keladi. O`quvchining diqqati kengaygan sari bo`g`in va so`zni butunligicha idrok eta boshlaydi.

Savodni o`rgatishni to`g`ri tashkil etish uchun bolalarning unga nutqiy tayyorgarligini maxsus o`rganishni talab etadi. Maxsus o`rganish avgust oyida, hatto undan oldin – bahordan boshlanadi. Bunda 1-sinfga keladigan o`quvchining oilasiga yoki bolalar bog`chasiga boriladi, suhbat o`tkaziladi, bolalarning umumiy bilim saviyasi aniqlanadi.

Tanishish natijasini hisobga olish va nutqiy tayyorgarlikni o`rganish uchun quyidagilarni aniqlash tavsiya etiladi:

1. **O`qish ko`nikmasini aniqlash.** So`zni sidirg`a o`qiydi; bo`g`inlab o`qiydi;
2. **Yozuv ko`nikmasi.** Hamma harfni yozishni biladi, so`z yozadi (bosma yoki yozma); ayrim harflargina yozishni biladi (bosma yoki yozma);
3. **Tovushni tahlil qilishga tayyorgarligi.** So`zni bo`g`inlarga bo`ladi; so`z yoki bog`indagi tovushni ajratadi;
4. **Og`zaki bog`lanishli nutqi. She`rni yoddan o`qish.**
 - a) 3 ta yoki undan ortiq she`rni biladi, uni zavqlanib aytadi;
 - b) 1-2 ta she`rni biladi, aytishga uyaladi;
5. **Og`zaki bog`lanishli nutqi. Ertak aytish.**

- a) Bir yoki bir nechta ertakni biladi va aytib bera oladi;
- b) Ertakni biladi va uni aytib berishga harakat qiladi, lekin ayta olmaydi;

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati:

1. O`zbek tilini o`qitish metodikasi. O`qitishning zamonaviy usullari. N. Abdurahmonova. Toshkent. 2020-yil.
2. A. G`ulomov, M. Qodirov “Ona tili o`qitish metodikasi”. Toshkent. 2001-y.

YURTIMIZDA CHET TILINI O‘QITISHNING AHAMIYATI HAMDA UNI O‘RGANISH UCHUN ZARUR BO‘LGAN INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR

Norqo‘chqarova Rayhon Bahrom qizi

Tashkent Davlat O‘zbek tili va Adabiyoti Universiteti.

Tarjima Nazariyasi va Amaliyoti ta’lim yo’nalishi 1-bosqich talabasi.

Annotatsiya: Maqolada Ingliz tili darslarida innovatsion usullarni qo’llash natijasida o’quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi, nutqi ravonlashadi, tez va to’g’ri javob berish malakasi shakllanishi to’g’risida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘z: og‘zaki nutqda, chet tili, ilm-fan, pedagogik texnologiyalar, mantiqiy fikrlashini.

Аннотация: В статье представлена информация о развитии у студентов навыков логического мышления, беглости речи и способности быстро и точно реагировать в результате использования инновационных методов на уроках английского языка.

Ключевые слова: в устной речи, иностранном языке, науке, педагогических технологиях, логическом мышлении.

Annotation. The article provides information on the development of students’ logical thinking skills, fluency of speech and the ability to respond quickly and accurately as a result of the use of innovative methods in English lessons.

Key words: in oral speech, foreign language, science, pedagogical technologies, logical thinking.

Vatanimiz mustaqillika erishgandan so‘ng chet tillariga bo‘lgan qiziqishlar yanada ortdi, hamda biz yosh avlod uchun yanada kattaroq imkoniyatlar yaratildi. Birinchi Prezidentimiz Islom Abdug‘anievich Karimov ta’kidlaganidek, ”hozirgi kunda xorijiy tillarni o‘rganishga yurtimizda kata ahamiyat berilmoqda. Bu albatta, bejiz emas. Bugun jahon hamjamiyati o‘ziga munosib o‘rin egallashga intilayotgan mamlakati uchun, chet ellik sheriklarimiz bilan hamkorlikda o‘zining buyuk kelajagini qurayotgan xalqimiz uchun xorijiy tillarni mukammal bilishning a‘miyatini baholashning xojati yo‘qdir” Ushbu qimmatli fikrning mantiqiy davomi sifatida shu maolumlarni ham takidlab o‘tishimiz joiz, Mamlakatimiz yuqori va tez suroatlarda rivojlanib borganligi sababli, har sohada rivojlanishlar takomillashuvlar yangiliklar sezilarli darajada oshmoqda. Boshlang‘ich bosqichda o‘qishning, asosan, ovoz chiqarib o‘qish turiga kata etibor talab etiladi, bunda esa o‘quvchiga qiyin bulmasligi uchun, avvalo, oson so‘zlardan o‘rganib, undan so‘ng esa murakkablashib boraveradi. U haqiqiy og‘zaki nutqda ishlash uchun faqat tayyorgarlik bosqichini o‘taydi. Qolaversa, so‘zlarni ravon va to‘g‘ri o‘qish chet tiliga bo‘lgan qiziqishni oshiradi. Matbuot va nashriyotlar bundan tashqari ommaviy axborot vositalari, internet va boshqa shu kabi materiallardan foydalanib qo‘shimcha darslarni tayyorlab kelishni uy vazifalar qilib berish ta’lim sifatini oshiradi.

Bugungi kunda ingliz tili o‘qituvchilari Amerika Qo‘shma Statlari, Angliya pedagoglari tajribasiga tayangan holda quyidagi innovatsion metodlardan foydalanib kelishmoqda: “Hikoya zanjiri” (a chain story) usuli o‘quvchilarning og‘zaki nutqini o‘stirishda yordam beradi; – “Rolli o‘yinlar” (Acting characters) bu usul darsning barcha tiplarida qo‘llanilishi mumkin. Hunarga o‘rgatish uchun “Interpreter”, “Translator”, “Writer”, “Poet” kabi kasbdagi kishilar darsda ishtirok etishib o‘quvchilar bilan suhbatlashishlari mumkin; – “Allomalar yig‘ini” (Thinkers meeting) U.Shekspir, A.Navoiy, R.Burns kabi shoirlar va yozuvchilarni “taklif qilish” mumkin. Bunday paytda ular aytib ketgan hikmatli so‘zlardan darsda foydalanish yoshlarni komil inson bo‘lib tarbiyalanishiga yordam beradi; – “Rasmlar so‘zlaganda” (When pictures speak) usuli ancha qulay bo‘lib, ingliz tilini o‘rgatishda, talaba, o‘quvchilarning og‘zaki nutqini rivojlantirishda yordam beradi, buning uchun mavzuga oid rasmlardan foydalanish lozim; – Kviz kartochkalari (quiz cards) o‘quvchilarning soniga qarab kartochkalar tarqatiladi va hamma talabalar bir vaqtda darsda ishtirok etish imkonini beradi bu esa vaqtni tejaydi. Ko‘rib chiqqanimizdek, har bir innovatsion texnologiya o‘ziga xos afzallik jihatlariga egadir. Bunday usullarning barchasida o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlik, o‘quvchining ta’lim jarayonidagi faol harakati ko‘zda tutiladi.

Xorijiy tillarni o‘rganishning bir qancha tarmoqlari mavjud; (o‘qib tushunish, eshitib yozish gapirish va yozish) turlariga ajratiladi. Inson go‘dakligidayoq chet tilini o‘rganib dunyoga kelmaydi, u ham bir ma’lum mashaqqatlar evaziga vujudga keladi. Yoshlar bunday qulayliklardan

foydalangan xolatda, oldimizga qo'ygan maqsadlarimiz sari intilishimiz maqsadga muvofiqdir. Interaktiv ta'lim usuli bilan o'quvchilar uchun o'quv muxitida bevosita muloqot qilishadi, bu esa o'z navbatida tajriba manbai bo'lib xizmat qiladi. Chet tillarini o'rganishda pedagogik usullarni tushunishda o'zaro munosabatda o'quvchilarini va o'qituvchilarni o'qitishni tashkil etadi, ularni tayyorlash nazarda tutadi. Interaktiv mashqlar va odatiy ishlardagi asosiy farqlar, ular nafaqat o'rganilgan materialni birlashtirishga, balki yangi rejalarni amalga oshirishga bizga katta yordam beradi.

Xulosa, qilib aytadigan bo'lsak, Ingliz tili darslarida innovatsion usullarni qo'llash natijasida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi, nutqi ravonlashadi, tez va to'g'ri javob berish malakasi shakllanadi. Bunday usullar o'quvchida bilimga qiziqishini oshiradi. O'quvchi darslarga puxta hozirlik ko'rishga intiladi. Bu esa o'quvchilarni ta'lim jarayonining faol sub'yektlariga aylantiradi.

Foydanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Bekmuratova U. B. “Ingliz tilini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish” mavzusida referat. Toshkent — 2012 yil
2. Отабоева, М. Р. Chet tilini o'qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalaridan foydalanish va uning samaradorligi / М. Р. Отабоева. — Текст: непосредственный, электронный // Молодой ученый. — 2017. —

МАКТАБДА О‘ЗБЕК ТИЛИ ФАНИДАН “ОТ СО‘З ТУРКУМИ” MAVZUSIDA
NAMUNAVIY DARS ISHLANMASI

Nuriddinova Sanobar Abduhalikovna,
Navoiy shahar, 1 – AFCHO‘IM
I toifali o‘zbek tili fani o‘qituvchisi

Mavzu: Ot haqida ma’lumot

Maqsad: Ta’limiy: “Ot haqida ma’lumot” yuzasidan o‘quvchilar bilimini mustahkamlash.

Tarbiyaviy maqsad: Mustaqil Vatanimizning har bir muvaffaqiyati, istiqlol yo‘lida qilinayotgan ishlari bilan faxrlanish va Vatanga mehr hissiyotini uyg‘otish, har qanday tajovuzkor kimsalardan nafratlanish; san’at turlarini bilish va ularni bir-biridan farqlay olish;

Rivojlantiruvchi maqsad: So‘zlarni tog‘ri yozish malakalarini rivojlantirish

Fanga oid kompetensiyalar: Og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirish. Mustaqil fikrlashga o‘rgatish. Mavzuga oid so‘zlarni og‘zaki va yozma nutqda qo‘llay oladi;

Metod: suhbat, tushuntirish, “Savol-javob” metodi.

Jihoz: darslik, rangli ko‘rgazmalar, harakatli ko‘rgazmalar, plakatlar, kitob

Tashkiliy qism: Salomlashish, o‘quvchilarni darsga tayyorgarliklarini tekshirish. Aylanma daftarlarni almashtirish. Chiroyli va xatosiz yozish yuzasidan ko‘rsatmalar beraman.

II. O‘tilgan mavzuni takrorlash: O‘quvchilarning olgan baholarini qisqacha tahlili o‘tkaziladi. Yo‘l qo‘yilga xatolari yuzasidan ko‘rsatma beraman. “So‘z turkumlariga doir mashlar”: yuzasidan savol-javob o‘tkaziladi.

Yangi mavzu bayoni: 1-2 -mashq. Bajarilishi yuzasidan ko‘rsatma beraman. Daskada va mustaqil bajaradilar.

DARSNING BORISHI:

1-mashq. Matnni o‘qing.

Un, guruch, non, yog‘, shakar, qand, makaron va boshqa shu kabi mahsulotlar oziq-ovqat do‘konlarida sotiladi.

Dehqon bozorlaridan yil bo‘yi piyoz, kartoshka, karam, sabzi kabi sabzavotlarni, shuningdek, olma, olxo‘ri, tog‘olcha, uzum, nok, behi, anor kabi mevalarni xarid qilish mumkin.

Bu mahsulotlar kishilar tomonidan iste‘mol qili- nadi. Ular tarkibida inson salomatligi uchun zarur darmondorilar bor.

Matn necha qismdan iborat? Birinchi qismda nimalar haqida gapirilgan? Ikkinchi qismda-chi?

Matndagi nima? so‘rog‘iga javob bo‘lgan sabzavot va meva nomlarini ko‘chirib yozing.

2-mashq. O‘qing. So‘zlarga so‘roq bering.

Televizor, bola, kitob, o‘quvchi, parta, doska, chegarachi, javon, daftar, ishchi, ruchka, eshik, qalam, shifokor. So‘zlarini namunadagidek yozing.

Namuna Shaxslar: *Kim?* bola..... Narsalar: *nima?* Kitob,.....

Shaxs va narsa nomini bildirib, kim? yoki

nima? so‘rog‘iga javob bo‘lgan so‘zlar ot deyiladi. Cho‘pon, stoi, chaqmoq, o‘rdak, randa, binokor, to‘zon, quvur kabi so‘zlar otlardir.

Mustahkamlash: 1-2 mashq. Bajarilishi yuzasidan ko‘rsatma beriladi: so‘zlarni o‘qing. so‘z boshida kelgan undoshni to‘g‘ri ayting. Daskada va mustaqil bajariladi.

Uyga vazifa va darsni yakunlash: Darsda faol qatnashgan o‘quvchilarni rag‘batlantiraman. Daskada mashq bajargan o‘quvchilarni baholayman. O‘quvchilarga uy vazifasini bajarilishi yuzasidan ko‘rsatma berib darsni yakunlayman.

Uy vazifasi **2 -mashq.** Mashqni bajarilishi yuzasidan ko‘rsatma beraman.

O‘qing. Ular qaysi so‘z turkumi ekanini ayting. Har bir so‘z guruhiga o‘zingiz yana ikkitadan so‘z qo‘shing.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbek tili 6 sinf darsligi 23-27 betlar A.Rafiyev

BIOLOGIK TA'LIMDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARINI O'RNI

Olimov Xurshid Avazbekovich

TFI akademik litseyning biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Innovatsion ta'lim texnologiyalarini amalda qo'llash biologiya ta'limida yangi mavzuni bayon qilishda bilimlarni faollashtirish, o'tilganlar bilan taqqoslash, mustahkamlash, boblarni umumlashtirish, sinov darslarini tashkil etishda, o'quvchilarni o'zaro hamkorlikda ish olib borishda, kichik guruhlarda mustaqil va birgalikda faoliyat olib borish istiqbollari ko'rsatib bergadi.

Kalit so'z: innovatsion pedagogika, interaktiv, ta'limda innovatsiya

Hozirgi davr ta'lim taraqqiyoti yangi yo'nalish innovatsion faoliyatni maydonga olib chiqdi. “Innovatsion pedagogika” termini va unga xos bo'lgan tadqiqotlar 60 yillarda paydo bo'lgan.

Interaktiv so'zi inglizcha – interact fe'lidan kelib chiqqan bo'lib, – inter o'zaro ma'nosini, – act esa harakat qilmoq, ta'sir etmoq ma'nosini bildiradi. Bundan kelib chiqib, bu metodlar o'quvchilarning o'zaro bir – biriga ta'siri, fikri, mulohazasi, faolligi orqali mustaqil muloqot o'rnatish degan ma'noni beradi. Ta'limda innovatsion metodlarning an'anaviy metodlardan farqi shundaki, innovatsion metodlar o'quvchining mustaqil holda erkin fikr yuritishi va o'qituvchiga hamkor sifatida ishlashiga qaratilgan metoddir, an'anaviy metodlar esa o'quvchining faktlarni esda saqlash qobiliyati va uning hajmiga qaratilgan metoddir. Bu bilan ta'limda an'anaviy metodlarni chegaralab o'qitishimiz kerak degan xulosa emas, balki faqatgina o'quvchilarning bilish faolligini va ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladigan effektiv usul va vositalarni qo'llash kerak.

Innovatsion ta'lim texnologiyalari biologik ta'limni yangicha tashkil qilinishiga asos yaratadi. Bunday ta'limda pedagoglar, kompyuter dasturchilari va mutaxassislari yordamida qalbi pok, mehridaryo o'quvchilar uchun yangi o'qitish kurslarini yaratishlari taqozo etiladi. Hozirda ta'lim muassasalari innovatsion kompyuter, axborot va kommunikatsiya texnologiyalari asosida jihozlanmoqda.

Ta'lim tizimida zamonaviy innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari:

➤ O'quvchilarga keng spektrdagi imkoniyatlarni taqdim etadi, ya'ni o'rganilayotgan ob'ekt – predmetni multimediali tizimlar yordamida o'rganish;

➤ O'zlashtirilayotgan o'quv materiallarini qayta - qayta namoyish qilish va imitatsiya qilish imkoniyatini beradi;

➤ Maxsus kompyuter dasturi yordamida predmetning o'lchami va hajmini, uni mukammalroq o'rganish maqsadida, kattalashtirish yoki kichiklashtirish, yaqinlashtirish yoki uzoqlashtirish imkoniyatini beradi;

➤ Virtual tasvir yordamida oddiy, tabiiy holatda yaratib bo'lmaydigan sharoitlarni kompyuter yordamida tasvirlash va har xil o'lcham hajmga ega bo'lgan eksperiment natijalarini ekranda paydo qilish mumkin.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqqan holda, shuni ta'kidlash mumkinki, ta'limda innovatsion texnologiyalarini qo'llash o'quvchilarning ijodiy fikrlashi va fikrini bayon qila olishiga qaratilgan metod ekanligiga amin bo'ldik. Shuni ham ta'kidlab o'tmoq joizki, o'qituvchi darsga tayyorlanayotganida darsning maqsadiga muvofiq keladigan turli xil interaktiv va innovatsion o'yin - topshiriqlarni tanlash lozimligini unutmaslik kerak. Darsga tayyorlanishda o'qituvchi o'yin - topshiriqlarning miqdorini, uni bajarishga sarflanadigan vaqtini ham aniq belgilab olishi lozim. Topshiriqni bajarishga ko'p vaqt sarflash o'quvchilar faolligini oshirishga putur yetkazib qo'yishi mumkin. Shu sababli o'yin - topshiriqlarni sharti o'quvchilarning yosh xususiyati va real o'quv imkoniyatlariga muvofiq kelishi lozim. Shundagina u ta'limda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan to'g'ri va oqilona foydalangan bo'ladi. Bu esa ta'limda innovatsion texnologiyalarining qanchalik muhim ekanligini ko'rsatib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. X.I.Ibragimov., U.Yo'ldoshev., X.Bobomirzayev. “Pedagogik psixologiya”. Toshkent 2007 – yil.

2. Tolipov O., Usmonboeva M. “Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot” Toshkent: Fan 2005 y.

CHET TILINI ZAMANOVIY TA'LIM METODLARI YORDAMIDA O'RGATISH

Otajonova Roza Erkinbayevna

Xorazm viloyati Urganch tumani

39-sonli umumiy o'rta ta'lim

maktabi ingliz tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida ingliz tili darslarida qo'llaniladigan ta'lim metodlaridan foydalanish haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: til, chet tili, dars, o'quvchi, zamonaviy metodlar, metodika, aqliy hujum, yalpiy fikriy hujum.

Til o'rganish kishilik jamiyatida bag'oyat muhim sohalardan biri hisoblanadi. Muloqot vositasi bo'lmish tilni tabiiy muhitda ya'ni oilada, jamoatchilik orasida yoki uyushgan holda amaliy egallash mumkin. Til hodisalariga oid bilimlar esa nazariy jihatdan o'rgatiladi. Xalqaro munosabatlar avj olgan zamonamizda tillarni bilish, ayniqsa ko'p tillilik ulkan ahamiyat kasb etadi.

Chet til o'qitish metodikasi fan sifatida 200 yildan ortiq tarixga ega. Bu davr ichida chet til o'qitish metodikasiga turlicha munosabatlar bildirilganini kuzatish mumkin. Bunday qarashlardan biri akademik L.V.Shcherbaga mansub hisoblanadi. Uning fikricha, har qanday fanni o'qitish metodikasi fan bo'lishiga qaramasdan, nazariy fan hisoblanmaydi. U amaliy masalalarni hal qiladi. Jumladan, chet til o'qitish metodikasi ham faqat psixologiya dalillariga tayanmaydi, balki umumiy va xususiy tilshunoslik tadqiqotlariga asoslanadi. Agar tilshunoslik til hodisalarining kelib chiqishi va harakatlanish qonuniyatlari bilan shug'ullansa, metodika bu qonuniyatlarga asoslanib zarur til hodisasidan amalda foydalanish uchun nima qilish kerak degan savolga javob beradi.

Chet tilini rivojlantirish orqali dunyo tan olgan davlatlar standartiga javob bera oladigan maktab dars, darslik yaratish biz pedagogklarning vazifamizdir. Quvonarlisi, ingliz tilida biyron so'zlasha oladiganlar maktabning birinchi sinfidayoq topilayotgani, tizimda ingliz tili mutaxassislarining ko'p mehnati singayotganidan dalolatdir. Ayniqsa, chet tilida xalqaro darajalarga erishayotgan o'quvchilar safi kundan kunga ko'payib bormoqda. Shuningdek, milliy oliygoharimizdan tashqari dunyoning top 1000 talikka kirgan universitetlarga bir o'quvchining yettitadan ortig'iga talaba bo'layotgani ham bizni quvontiradi. Darvoqe, fanni o'zlashtirish biroz murakkab jarayon. O'zga tilni o'z tilidek mukammal o'zlashtirishda esa pedagogning mahoratiga bog'liq. Bunda yangi pedagogik uslublardan foydalanish ham muhim ham samaralidir. An'anaviy darsdan ko'ra o'quvchi yangi texnologiyalardan foydalanib o'tilgan darsda o'zlashtirish ko'rsatkichi yuqori bo'ladi.

Bizningcha darslarda o'quvchilar bilan “aqliy hujum” metodi orqali dars tashkil etish ancha samara beradi. Mazkur metod o'quvchilarning mashg'ulotlar jarayonidagi faolliklarini ta'minlash, ularni erkin fikr yuritishga rag'batlantirish hamda bir xil fikrlash inertsiasidan ozod etish, muayyan mazvu yuzasidan rang-barang g'oyalarni to'plash, shuningdek, ijodiy vazifalarni hal etish jarayonining dastlabki bosqichida paydo bo'lgan fikrlarni yengishga o'rganish uchun xizmat qiladi. “Fikriy hujum” metodining asosiy tamoyili va sharti mashg'ulotning har bir ishtirokchisi tomonidan o'rta tashlanayotgan fikrga nisbatan tanqidni mutlaqo ta'qiqlash, har qanday luqma va hazil-mutoyibalarni rag'batlantirishdan iboratdir. Bundan ko'zlangan maqsad o'quvchilarning mashg'ulot jarayonidagi erkin ishtirokini ta'minlashdir. Ta'lim jarayonida ushbu metoddan foydalanish o'qituvchining pedagogik mahorati va tafakkur ko'lamining kengligiga bog'liq bo'ladi.

Ingliz tili darslarida “yalpiy fikriy hujum” metodi ham yuqori natijaga erishishni ta'minlaydi. Metod o'quvchilar tomonidan yangi g'oyalarning o'rta tashlanishi uchun sharoit yaratib berishga xizmat qiladi. Har bir 5 yoki 6 nafar o'quvchilarni o'z ichiga olgan guruhlar 15 daqiqa ichida ijobiy hal etilishi lozim bo'lgan turli xil topshiriq yoki ijodiy vazifalar belgilangan vaqt ichida ijobiy hal etilgach, bu haqida guruh a'zolaridan biri axdorot beradi. Guruh tomonidan berilgan axborot (topshiriq yoki ijodiy vazifaning yechimi) o'qituvchi va boshqa guruhlar a'zolari tomonidan muhokama qilinadi va unga baho beriladi. Mashg'ulot yakunida o'qituvchi berilgan topshiriq yoki

ijodiy vazifalarning yechimlari orasida eng yaxshi va o'ziga xos deb topilgan javoblarni e'lon qiladi. Mashg'ulot jarayonida guruhlar a'zolarining faoliyatlari ularning ishtiroklari darajasiga ko'ra baholab boriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jalolov Jamol. Chet til o'qitish metodikasi. “O'qituvchi“ nashriyot-matbaa ijodiy uyi, Toshkent – 2012.
2. Bekmuratova U. B. “Ingliz tilini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish” mavzusida referat. Toshkent — 2012 yil
3. Internet manbalari.

THE ROLE OF INTERACTIVE METHODS OF TEACHING IN ENGLISH LESSONS.

**Rakhimova Zukhra Maksudovna,
Sharipova Shakhodat Ravshanovna,**
teachers school N16 in Urgench
district of Khorezm region.

Abstract: This article describes the main point of the school lessons which is considered one of the current issues in the education system, particularly in the English language lessons using interactive methods and its importance.

Keywords: interactive methods, innovation, English, education process, communication.

Teaching process is mainly based on two activities. They are imparting knowledge and acquiring knowledge. In the first case teacher sends information and the learners receive it. The innovative methods also deal with this process and their aim is to evaluate the activities of a teacher and learners using new ways and methods of teaching including new technical means of teaching. As we know that methodological approach in teaching foreign languages may be divided into three groups. They are Passive methods, Active methods and also Interactive methods.

The interactive learning is important for personal and professional development. Interaction helps involve students in performing activities with technical terms, and such activities can enhance vocabulary acquisition and promote the development of lexical skills. Students are able to take control of their learning process and also figure out their preferred resources with the help of interactive technology. In this way, they can choose the method to present projects and also develop important research skills for the upcoming days. Furthermore, students are able to develop their communication as well as collaborative expertise by working on shared projects or documents and this will help them significantly afterward when they mature into working individuals. Interactive activities include the organization and development of dialogical speech, aimed at interaction, mutual understanding, solving problems, which are important for each participant in the educational process. Interactive learning technologies can be used to conduct classes inside or outside the classroom in the form of extracurricular activities. The method of conducting a lesson is active, that is, no student is left without attention and, in a favorable atmosphere, even passive students tend to be active participants. Interactive teaching methods include: presentation, heuristic conversations, role plays, discussions, “brainstorming”, competitions with practical tasks and their further discussion, design of technical plans, projects, carrying out of creative activities, the use of multimedia computer programs and the involvement of English-speaking professionals. **In conclusion**, it should be noted that all interactive methods and techniques develop communicative skills, help establish emotional contacts between students, teach them to work in a team, listen to their comrades’ opinion, and establish more close contact between students and the teacher. Practice shows that the use of interactive methods and techniques in a foreign language lesson relieves nervous tension among students, makes it possible to change the forms of activity, to switch attention to the core issues of the topic of employment. Ultimately, the quality of the material supply and the effectiveness of its assimilation significantly increases, and consequently, the motivation to learn a foreign language from schoolchildren.

References

1. Pometun, O. & Py`rozhenko, L. (2004). Modern lesson. Interactive learning technologies. K. (in Ukrainian).
2. Gin, A. (2000). No bloody attack: Brainstorming training technology: [Interesting and simple form of training]. Zavuch (Pershe veresnya), 8, 7-11. (in Ukrainian). 3. <https://moluch.ru/conf/phil/archive/177/9583/>
4. Polat E.S. Novie pedagogicheskie i informatsionnie texnologii v sisteme obrazovanie: posobie dlya studentov. -Rostov, 2005.

BOSHLANG'ICH SINIF DARSLARINI TASHKIL ETISHDA PEDAGOGIK HAMKORLIK

Rizayeva Guli Normo'minova

Qashqadaryo viloyati Qamashi tumani
63 – maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinf darslarini tashkil etishda pedagogik hamkorlikni tashkil etish to'g'risida yoritilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik hamkorlik, hamkorlik, interaktiv metodlar.

Boshlang'ich sinf darslarini tashkil etishda pedagogik hamkorlikning mazmunini umumiy o'rta ta'lim maktablarida darsni tashkil etishning bir necha turlaridan foydalanildi. Ammo, ularning har birini tuzilishi o'ziga xos bo'lib, bir-biridan farq qiladi. Ularning tuzilishi asosan darsdan ko'zlangan maqsadga bog'liq. Ta'limiy maqsad va vazifalar esa dars turning nomlanishidan ko'rinib turibdi. Masalan: yangi mavzuni bayon qilish mustahkamlash, takroriy umumlashtiruvchi, aralash, nazorat dars turlari. Ular bosqichma bosqich bir-birini to'ldirib boradi. Ya'ni, dastlab yangi mavzu haqida bilim beriladi, keyingi darsda o'quvchilar bilimlari amaliy ko'nikma va malakalar bilan mustahkamlanadi. Navbatdagi dars turida egallagab bilim va ko'nikmalar takroriy umumlashtiriladi. Aralash dars turida o'quvchilar turli faoliyatlar bilan shug'ullanadilar, nazorat darsida esa o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilgan bilim, ko'nikmalar tekshiriladi va baholanadi. Boshlang'ich sinf darslarini tashkil etishda pedagogik hamkorlikning mazmunini boshlang'ich sinflarda takroriy umumlashtiruvchi dars turning tuzilishi quyidagicha:

1. Darsning tashkiliy qismi
2. darsning maqsad va vazifalarini belgilab olish.
3. O'quv materiallarini umumlashtirish va tizimlashtirish.
4. Dars yakuni va uyga vazifa.

Boshlang'ich sinf darslarini tashkil etishda pedagogik hamkorlikning mazmunini bu dars turini tashkil etishning o'ziga xos va murakkablik jihatida shundaki, unda o'quv materiallarning chegaralari aniq belgilab olinishi, asosiy g'oya, tushuncha, qoida, unga mos mashq topshiriqlarini ajratib olish lozim. Masalan: darsda nutqning ega, kesim, ikkinchi darajali bo'laklari qaytariladi. Vaqtning chegaralanganligi sababli ularning har biri ustida to'xtalib bo'lmaydi. Shuning uchun ham tanlangan mashq va topshiriqlarda nutqning tarkibiy qismlari o'zaro aloqador shaklida bo'lmog'i lozim. Qaytarish jarayonida darsning tarbiyaviy jihatiga e'tibor kuchaytiriladi. Bunda o'quv materiallari ko'proq qiziqarli hodisa, voqea dalillar bilan bog'liq bo'ladi. Boshlang'ich sinf darslarini tashkil etishda pedagogik hamkorlikning mazmunini tizimlashtirish va umumlashtirish darsining o'ziga xos xususiyatlaridan biri shundaki, o'qituvchining o'zi qamrab tushuntirib, aksincha o'quvchilarning bilish faoliyatini boshqaradi. Boshlang'ich sinflarda o'quv materiallarini tizimlashtirish asosan amaliy o'quv faoliyatida amalgam oshiriladi. Yuqori sinflarda esa e'tibor nazariy tahlilga qaratiladi. Bu esa o'quvchilar tomonidan umumlashtiruvchi xulosalar chiqarishga va mabtiqiy to'g'ri fikrlash qobiliyatlarining rivojlanishiga olib keladi. Ma'lumki, har bir o'quv predmeti, undagi materiallar boblarga, qismlarga, bo'laklarga alohida mavzularga bo'lib o'rganiladi. Umumlashtiruvchi darslar esa tarkibiy qismlarga bo'lib, o'rganilgan materiallarni umumlashtirishga, ular o'rtasidagi aloqadorlikni, yaxlitlikni anglab yetishga yordam beradi. Boshlang'ich sinflarda har bir fan o'ziga xos tarbiyaviy qismlardan iborat bo'lganligi sababli umumlashtiruvchi darslar o'quv yili, choraklarining turi bosqichlari davriga to'g'ri keladi. Asosan o'quv predmetining ma'lum bir qismi, bobi o'tib bo'lingan davrda choraklar, o'quv yili yakuniy davrlarida ko'proq qo'llaniladi. Umumlashtiruvchi darslarni tashkil etishda pedagogic hamkorlik natijasida o'quvchilar umumlashgan holdagi tasavvurga ega bo'ladilar. Tushuncha va kategoriyalar o'rtasidagi aloqadorliklari anglab yetadilar, bilimlarini tartibga tizimga soladilar. Ularda idrok, tasavvur, mantiqiy tafakur rivojlanadi, dunyoqarashi kengayadi, murakkab topshiriqlarni bajara olish ko'nikmalari tarkib topadi. Boshlang'ich sinf darslarini tashkil etishda pedagogik hamkorlikni turini to'g'ri tashkil etishning maqsad va vazifalarini chuqur tushungan holda didaktik qoidalarga rioya qilishi lozim. U eng avvalo darsning asosiy vazifalariga rioya qilishi lozim. Ta'lim jarayoning ta'limiy tarbiyaviy va rivojlantiruvchi 3 ta asosiy vazifalari bo'lib, har bir darsda ta'limning ushbu funksiyalari amalga oshirilishi shart xisoblanadi. Darsning ta'limiy tarbiyaviy va rivojlantiruvchi

funksiyalarining turlari, shuningdek ularni amalga oshirish usullarini izlash boshlang'ich ta'lim metodikasi va amaliyotning takomillashuviga yordam beradi. O'qituvchining o'qitish jarayonida ta'lim tarbiya va rivojlantiruvchi funksiyalarini amalga oshirish yo'llarini bilish, ijodkorlik va pedagogik mahoratni talab qiladi. Davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturi asosida o'quvchilarni tegishli bilim, ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish ta'limiy vazifadir. Boshlang'ich sinflarda darslarni tashkil etishda pedagogik hamkorlikning mazmunini har bir darsda ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalar u yoki bu darajada amalga oshirishga qaratilsa u o'qituvchining bilish faoliyatida asosiy o'rinni egallaydi. Bunday holda o'qitishning boshqa vazifalari hamda ularga muvofiq topshiriqlar mazkur darsdagi o'quv jarayonining yordamchi komponenti hisoblanadi.

Boshlang'ich sinflarda ta'limni tashkil etishning bir necha shakllari, dars turlaridan foydalanish mumkin bo'lib, ularning har biri o'z xususiyatlariga ega. Ulardan o'qituvchi maqsadli foydalanishi zarur bo'ladi. Darslarni tashkil etishda pedagogik hamkorlikning turi boshlang'ich sinflarda alohida ahamiyatga ega bo'lib, uning o'z maqsadi va vazifalari bor. Boshqa dars turlari singari umumlashtiruvchi darslarga ham bir qator talablar qo'yiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zaripov K. “Yangi pedagogik texnologiyalarni tadbiq etish bosqichlari” Xalq ta'limi 1997. 4-son.
2. Inomova M. “Ta'limga yangicha yondashuv”. Boshlang'ich ta'lim 2000. 5-son. 10-12 bet.

PIRLS – BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING BILIMINI BAHOLASH DASTURI

Ro'ziyeva Gulandom Suvonovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani 11-maktab

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon: +998 91 991 62 56

Annotatsiya: Ushbu maqola turli mamlakatlarda boshlang'ich sinfda tahsil oluvchi o'quvchilarning matnni o'qish va tushunish darajalari sifatini baholab beruvchi Xalqaro baholovchi dastur - PIRLSning ahamiyati va o'quvchilarning tayyorgarligi borasida olib boriladigan ishlar xususida.

Kalit so'zlar: PIRLS, boshlang'ich sinflar, Xalqaro baholash dasturi, savodxonlik, matn, kreativ fikrlash.

PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study – xalqaro o'qish savodxonligini o'rganishidagi yuksalish) – bu turli mamlakatlarda boshlang'ich sinfda tahsil oluvchi o'quvchi yoshlarning matnni o'qish va tushunish darajalari sifatini baholab beruvchi xalqaro baholash tizimidir. Ushbu sinov turi har 5 yilda bir marta o'tkazishga mo'ljallangan bo'lib, uning oxirgi 2016-yilgi tadqiqotlari natijalariga ko'ra Rossiya Federatsiyasi yetakchilik qilmoqda. Mazkur davlatlarda o'qish savodxonligi bo'yicha yuqori natijalar quyidagi omillar bilan bog'liq: uydagi kitoblar va raqamli qurilmalarning mavjudligi, ziyoli ota-onalar va ularning kitobga bo'lgan muhabbati, bola maktabga borgunga qadar o'qish-yozishni o'rganganligi hamda maktabgacha ta'lim muassasalariga qamrab olish ko'rsatkichining yuqoriligi.

PIRLS Xalqaro baholash dasturida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qib tushunish ko'nikmalarini qay darajada rivojlanganligi haqidagi ma'lumotlarni xalqaro miqyosda taqqoslash imkonini beradigan, o'qish va o'qitishni yaxshilashda ta'lim sohasidagi davlat siyosatiga xizmat qilishi mumkin bo'lgan tahlillarni taqdim etadigan yirik xalqaro baholash dasturi hisoblanadi.

Hozirgi vaqtda PIRLS ta'rifi ko'ra, o'qish savodxonligi jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma til shakllarini tushunish va ulardan foydalanish, shuningdek, matnlardan turli shakllarda ma'no hosil qila olish qobiliyati hamdir.

Yaqin yillarda o'tkaziladigan PIRLS xalqaro baholash dasturida 70 ga yaqin davlatlar qatorida mamlakatimizdagi 4-sinf o'quvchilari ham ilk marotaba ishtirok etadi. O'quvchilarning erishgan yutuqlarini baholash barcha o'quvchilardan emas, balki ushbu qatlam vakillari sifatida tanlab olingan o'quvchilardan ob'ektiv testlarni o'tkazish orqali amalga oshiriladi. Maktablarda xalqaro tadqiqotlarga tayyorgarlik ko'rish, o'quvchilardan so'rovnomalar olish, har tomonlama savodxonlik darajasi yuqori bo'lgan o'quvchilarni aniqlash borasida ko'pgina ishlar amalga oshirilmoqda. Tadqiqotlardagi matnlar murakkabligiga ko'ra, o'rtacha 500dan 800 tagacha, o'quvchilarning o'qish savodxonligi darajasi past bo'lgan mamlakatlar uchun 400 – ta, PIRLSda esa, taxminan 1000 ta so'zdan iborat bo'ladi. Matnning mazmuni 9-10 yoshdagi o'quvchilarga mos, ayrim madaniyatlarga juda xos bo'lgan mavzulardan chetlashgan, shuningdek, qiziqarli hamda o'quvchiga unchalik tanish bo'lmaydi. Xalqaro tadqiqotlarga tayyorgarlik ko'rish, o'quvchilarning savodini oshirish o'qituvchilardan katta mas'uliyat talab etiladi.

PIRLS tadqiqotida O'zbekiston Respublikasining ishtirok etishi ta'lim sifatini oshirish, xalqaro miqyosda mamlakat nufuzini mustahkamlash bilan birga, o'quvchilar bilimini xalqaro talablar darajasida olib chiqishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Xalqaro tadqiqotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash. “Sharq” nashriyoti. Qo'llanma. Toshkent-2019
2. Internet ma'lumotlari.

1-SINFLARGA O'QISH FANINING O'QITILISHI

Ro'ziyeva Sitorabonu Xudoyqul qizi
Navoiy viloyati Qiziltepa tumani 6-maktab
Boshlang'ich ta'limi fani o'qituvchisi
Telefon: +998 90 237 52 66

Annotatsiya: Ushbu maqola 1-sinflarda o'qish fanining o'tilishi, ahamiyati va o'qish fanining maqsad va vazifalari, o'qish fanidan DTS va uzviylashtirilgan o'quv dasturi talablariga muvofiq o'quv yili yakunida 1-sinf o'quvchisi o'zlashtirishi zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: o'qish fani, pedagogik texnologiya, DTS, bilim, ko'nikma, malaka, og'zaki nutq, ta'lim-tarbiya

Mamlakatimiz kelajagi bugun maktablarda ta'lim-tarbiya olayotgan farzandlarimizga, ularning har tomonlama yetuk va barkamol insonlar bo'lib yetishishlariga bog'liq. Bu mas'uliyatli vazifani bajarish hozirgi zamon o'qituvchisi, ayniqsa, boshlang'ich sinflarda ta'lim beruvchilardan o'z kasbiy mahoratlarini doimiy tarzda oshirib borishlari, ilg'or pedagogik texnologiyalarning izchil metodlari mohiyatini to'liq anglashlari va uni o'z darslarida mohirona foydalanishlarini talab etadi. Bugun ta'lim jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalarni faol qo'llash, ta'lim samaradorligini oshirish, tahlil qilish va amaliyotga joriy etish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir. O'quvchilarning fikr doirasi, ongi, dunyoqarashlarini o'stirish, ularni mustaqil fikrlaydigan, erkin fikrlaydigan insonga aylantirish juda ham muhimdir. boshlang'ich sinflarda ko'proq bolalarning yoshini, bilim saviyasini hisobga olish lozimligini unutmaslik lozim. Ularga oddiy, oson va vaqt kam sarflanadigan o'yin mashqlaridan foydalanib darslar o'tish yaxshi samara beradi. Ko'proq atrof-muhit bilan bog'lab o'tilgan mashg'ulotlar bolalar ongini, dunyoqarashini, erkin fikrlash, bayon etish qobiliyatlarini, mustaqil ishlash ko'nikmasini rivojlantiradi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash metodikasini yaxshi egallashlari va o'z faoliyatida ulardan unumli foydalanish yo'llarini bilishlari zarur.

1-sinf o'quvchilarining o'qish fanidan maqsad va vazifalari shuki, o'qish fanidan DTS va uzviylashtirilgan o'quv dasturi talablariga muvofiq o'quv yili yakunida 1-sinf o'quvchisi o'zlashtirishi zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalardir.

Bilim: 1) hikoya, she'r, ertak, topishmoq, maqol, tez aytish va janrlari; 2) badiiy asar mazmunini bilish; 3) asardagi eng qiziqarli lavhalarni bilish.

Ko'nikma: 1) matndagi so'zlarning ma'nilarini izohlay olish; 2) matn mazmunini ko'rgazmalar vositasida to'liq qayta hikoyalay bilish; 3) tayyor reja asosida matn mazmunini ko'rgazmalar vositasida to'liq qayta hikoyalab berish; 4) asar qahramonlarining salbiy va ijobiy xatti-harakatlarini aniqlash va baholay olish.

Malaka: 1) o'z tarkibida tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish; 2) so'zlarni bo'g'inlab, so'ng matnni o'qish; 3) hikoya, she'r, ertak, topishmoq, maqol, tez aytish va rivoyat janridagi asarlarni ifodali o'qish; 4) badiiy asar maxmunini va asardagi eng qiziqarli lavharni bilish; 5) tayyor reja asosida matn mazmunini ko'rgazmalar vositasida to'liq qayta hikoya qilib berish; 6) bir daqiqada 25-30 so'zni o'qish; 7) o'qigan asari yuzasidan o'z fikr-mulohazalarini bildirish; 8) o'qilgan asar asosida rasm chizish; 9) o'quv yili yakunida 5 ta she'rni yoddan aytib berish.

Shuningdek, 1-sinfda o'qish fanini o'qitishning maqsad va vazifalarini quyidagicha belgilangan;

1) Kichik hajmdagi matnlarni mustaqil ravishda o'qib, gapirib berish, ularga mos maqollar topib, fikrni to'ldirish. Kichik she'riy parchalarni va ayrim savol-javobli matnlarni yod olish.

2) O'qish ko'nikmalari. Matnlarni sidirg'a o'qishga o'rgatish. Tanish bo'lmagan matnlarni ongli o'qish malakasini egallash.

Foydalanilayotgan adaboyotlar ro'yxati:

1. N. Saidaxmedov. Yangi pedagogik texnologiyalari. – T., “Moliya”, 2003.
2. T. G'afforova va boshqalar “O'qish kitobi”, 1-sinf, – T., “Sharq”, 2013. – 128-bet.
3. T. G'afforova “Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar”, – T., “Tafakkur”, 2011-yil.

О'QISH FANINING О'QITILISHI VA UNING АҲАМИЯТИ

Safarova Feruza Mehriddinovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani 12-maktab

Boshlang'ich ta'limi fani o'qituvchisi

Telefon: +998 91 252 41 76

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinflarda o'qish fanining o'qitilishi, afzalliklari, o'qitishda ilg'or pedagogik texnologiyalardan keng foydalanish, o'quvchilarning dunyoqarashini rivojlantirishdagi o'rni bo'yicha ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: o'qish fani, pedagogik texnologiya, o'quv dasturi, kompetensiya, davlat ta'lim standarti, ifodali o'qish.

O'quvchilarga ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalar asosida ta'lim berish mamlakatimizning ta'lim sohasidagi amalga oshirilayotgan ustuvor vazifalardan biridir. Shuningdek, komil insonni voyaga yetkazishda boshlang'ich ta'lim, shubhasiz, poydevor vazifasini o'taydi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi 187-sonli “Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risidagi” gi qarori bilan tasdiqlangan umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti hamda xalq ta'limi vazirining 2017-yil 3-iyundagi 190-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan umumiy o'rta ta'lim maktablarining 1-4-sinflari uchun o'qish fani dasturi amaliyotga joriy etildi.

Bugungi kun talablaridan kelib chiqqan holda o'qish fanini o'qitishning sifat va samaradorligini oshirish maqsadida kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan DTS va o'quv dasturlari asosida 4-sinf o'quvchilari uchun hamkorlik, didaktik o'yin texnologiyalari va integratsiyalashgan ta'lim mazmunini ochib berishga qaratilgan darslik va qo'llanmalar yaratilgan. Darsliklarda o'quvchilar o'zlashtirishi lozim bo'lgan bilim, malaka, ko'nikmalar hamda kompetensiyalar yoritib berilgan. O'quvchilar jamoada ishlash, mustaqil izlanish, erkin fikrlash, muammoli vaziyatlarning yechimini topa olish hamda maqsadli foydalanish hamda o'rgatish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

O'qish darslarini davlat talablari asosida hayotiy tajribalarga, kuzatishlarga suyanib, hayotga bog'lab o'tishi uning ta'sirchanligi ongli idrok etishlarini ta'minlaydi. O'qish va nutq o'stirishning ta'limiy-tarbiyaviy maqsadlari, sinflar bo'yicha o'qish mazmunini o'qish ko'nikmalarining og'zaki va yozma nutqlarini rivojlantirish usullarini, o'qish mashg'ulotlarining yozma nutq bilan bog'lanish kabi masalalar aniq kiritilgan. O'qish darslar davomida o'quvchilar so'zdagi harflarni bir-biriga bog'lab yozish, so'z va gaplarni kichik hamda bosh harflarni alifbe kitobida berilgan tartibda yozishga o'rgatiladi. Boshlang'ich sinflarda o'qish darslari yuqori sinflardagi o'zbek adabiyoti, tarix, geografiya, biologiya va boshqa fanlarni o'zlashtirish uchun dastlabki asosni yaratadi. Shuning uchun boshlang'ich sinflardagi o'qish darslariga jiddiy e'tibor talab qilinadi. O'qish darslarini talabdagidek olib borish uchun o'qituvchi asosan quyidagilarga e'tibor berishi lozim. 6-10 yoshdagi bolalar bir soatga mo'ljallangan saboqni sabr-toqat bilan tinglay olmaydilar. Ularning ruhiy tuzilishi qoyil harakatda, xayoli o'yinda bo'ladi. 10-15 minutdan ortiq davom etadigan gaplarni tinglay olmaydilar. Shu tufayli bu sinflarda ta'lim-tarbiya vazifalari, asosan, o'yin, ashula, qisqa muddatli qiziqarli suhbat, hikoyalash va ifodali o'qish orqali amalga oshiriladi.

O'qish darslarida o'quvchilarni ifodali o'qishga o'rgatishning, asosan, ikki yo'li bor:

1. Dars jarayonida turli matn xarakteridan kelib chiqib, o'quvchilarni ifodali o'qishga o'rgatish;
2. O'qish darslari materiallariga berilgan soatlarni qisqartirish hisobiga maxsus ifodali o'qish dasturlari tashkil etish.

Boshlang'ich sinf “O'qish kitobi” darsliklariga kiritilgan muayyan mavzular o'quvchilarni badiiy adabiyotning sehrli olamiga olib kirishi, dunyoqarashlarini milliy istiqlol mafkurasi asosida to'g'ri shakllantirishga qaratilishi bilan belgilanadi. Shunga ko'ra, o'qish darslarining yetakchi xususiyati o'quvchilarning savodxonligini ta'minlash bilan birga, o'quvchilarni milliy mafkura

asosida yuksak axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga qaratiladi. O`qish darslari uchun tanlangan mavzular o`quvchilarga kundalik hayot mustaqillikni mustahkamlash va insoniy munosabatlar bo`yicha ham bilim va tarbiya berishni ko`zda tutadi.

Foydalaniladigan adabiyotlar:

1. T.G`afforova. Boshlang`ich ta`limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent. 2011-yil.
2. Umumiy o`rta ta`limning Davlat ta`lim standarti va o`quv dasturi. Toshkent. 2017-yil.
3. S. Matjonov va boshqalar. “O`qish kitobi”.4-sinf. Toshkent. 2017-yil.

THE IMPORTANCE OF EDUCATION USING INNOVATION TECHNOLOGY OF LANGUAGE TEACHING.

Shodiyeva Laylo,

An English teacher of the secondary school № 18,
Navoi region, Uchkuduk

Any house, as you know, starts with an architectural plan. Now we are all less afraid of the huge fortress called “Foreign language”, on top of which proudly flies the flag. Moreover, in this case, this required plan will provide knowledge of modern methods of studying.

Modern world of emerging trends in technology, everything is flexible, especially the teaching of English language. Methods of teaching English language have developed rapidly over the past forty years. So it is important that language learners as well as teachers adopt and understand the various techniques of language teaching and upgrade themselves of the same. Teachers teaching English at various grades must also be able to adapt themselves to the needs of the young minds and how in turn will help to bring about drastic changes in the society. According to academic research, linguists have demonstrated that there is not one single best method to teach English language and that no one teaching method is inherently superior to the others. In this modern era of information and technology, due to rise in Globalization and Commercialization, English language teaching (ELT) has become an integral part of our educational scenario and occupies a pivotal position. ICT has become an essential part in our daily life because technology has brought in several changes. In the recent years English language teaching has undergone drastic changes with the advent of latest methodologies and techniques. This subsection attempts to present harnessed views of scholars on the teaching of English Language with information and communication Technologies. As there are many of such technologies, the discussion will be done under two headings “multimedia and Internet.

Multimedia as a concept has diverse definitions. Some scholars consider multimedia as devices that combine texts with images. Stemler cited in Parveen and Rajesh considers multimedia as devices that incorporate text, graphics, animations or real video into English lesson. Through multimedia, real life situations are brought into the classroom. The application of multimedia in the learning and teaching of English creates opportunity for the teacher to bring almost real life situation in to the classroom. Multimedia can be used in different ways by teachers of English Language in Large classes. Language teachers have been avid users of technology for a very long time. Among the old technologies used in the teaching of English Language were gramophone records used by language teachers in order to present pupils with recordings of native speakers’ voices, and broadcasts from foreign radio stations which were used to make recordings on reel-to-reel tape recorders. Others commonly used in Uzbek schools where teachers have access to these technologies and power supply include slide projectors, film-strip projectors, and film projectors. Videocassette recorders and DVD players are also used by language teachers that have access to simple power supplies like portable generators. There are literature books especially Shakespearian plays that have videodiscs which teachers of English Literature use to supplement their lessons. Materials or diagrams can be displayed to a large class thereby enabling more time for teaching and class discussion. However, the teacher must select appropriate existing method as the power point projector will only facilitate viewing and understanding of the major points. The teacher for example may prepare and present outline, introduction, body and conclusion of an essay in slides. In order to be elaborate, the teacher explains all the strategies/methods of presentation of each to the pupils.

The problem militating against the use of these technologies is not only procuring them but many teachers have limited knowledge of how to use them. Today, audio software which contains options such as play, stop and record is at the disposal of the teacher. Although audio visual software does not contain images or animations, pupils can easily use it on their own. One of the disadvantages of audiotapes / audio software is that the pupils are placed in the position of passive receivers as

they are utilized for teaching receptive skills mostly. The introduction of computer and videodiscs has made the pupils as active users of the devices and offered greater interactivity between them and learning. However, with the advent of digital quality and lower connection costs, there is now considerable potential for its extended use – including the possibility of conference calls.

In English medium universities in Uzbekistan, large class sizes are common phenomenon especially the use of English classes. Due to the large size of the classes, the teacher finds difficulties in treating individual pupil's problems. Email can be utilized by the teacher to interact and attend to the pupils' individual problems.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA SANOQ SISTEMALARI

Shodiyeva Nilufar Isomitdinova

Navoiy viloyati Qiziltepa tuman
XTB ga qarashli 2-umumta'lim maktabi
boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun zarur pozitsion va nopozitsion kabilar tushunchalar yoritilgan.

Raqamlarning yozuvdagi joylashuviga, ya'ni pozitsiyasiga bog'liq sanoq sistema pozitsion sanoq sistema deb ataladi. Pozitsion sanoq sistemasida berilgan sonning qiymati sonni tasvirlovchi raqamlarning egallagan o'rniga bog'liq bo'ladi. Barcha mavjud tillar kabi sonlar tili ham mavjud bo'lib, u ham o'z alifbosiga ega. Mazkur alifbo hozir jahonda qo'llanilayotgan 0 dan 9 gacha bo'lgan o'nta arab raqamlaridir, ya'ni: 0,1,2,3,4,5,6,7,8,9. Bu tilda o'nta belgi (raqam) bo'lganligi uchun ham, bu til o'nlik sanoq sistemasi deb ataladi.

Bizning kundalik hayotimizda qo'llanilayotgan o'nlik sanoq sistemasi hozirgidek yuqori ko'rsatkichni tez egallamagan. Turli davrlarda turli xalqlar bir-biridan keskin farqlanuvchan sanoq sistemalaridan foydalanganlar.

Qadimgi Bobilda ancha murakkab bo'lgan sanoq sistemasi – 60lik sanoq sistemasi qo'llanilgan. Bu sanoq sistemasining qoldiqlari hozir ham bor. Masalan:

1 soat = 60 minut

1 minut = 60 sekund

XVI – XVII asrlargacha Amerika qit'asining katta qismini egallagan atstek va mayyalarda 20 lik sanoq sistemasi qo'llanilgan. Bunday misollarni ko'plab keltirish mumkin.

Biz asosan o'nlik sanoq sistemasidan foydalanamiz. Lekin, o'nlik sanoq sistemasidan kichik sanoq sistemalarida sonlarni belgilash uchun arab raqami belgilaridan foydalaniladi. Masalan, beshlik sanoq sistemasida 0, 1, 2, 3, 4 raqamlari, yettilik sanoq sistemasida esa 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6 raqamlaridan foydalaniladi.

Hisoblash texnikasida va dasturlashda asosi 2, 8 va 16 ga teng bo'lgan sanoq sistemalari qo'llaniladi.

O'n ikkilik, o'n oltilik sanoq sistemalarida qanday belgilardan foydalaniladi? - degan savolga javob aniq: raqamlardan keyin lotin alifbosidagi bosh harflardan foydalaniladi.

Shunday qilib, o'n ikkilik sanoq sistemasida raqamlar 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, A, B kabi; o'n oltilik sanoq sistemasida esa 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, A, B, C, D, E, F kabi yoziladi.

Kompyuterlarda boshqa sanoq sistemalaridan quyidagi imkoniyatlari bilan farqlanuvchi ikkilik sanoq sistemasidan foydalaniladi:

- uni ishlashini tashkil etish uchun ikki turg'un holatli qurilmalar zarur (tok bor – tok yo'q, magnitlangan yoki magnitlanmagan);
- axborotni ikki holat orqali tasvirlash ishonchli va ta'sirlarga chidamli;
- ikkilikdagi arifmetika boshqalaridan sodda.

Ikkilik sanoq sistemasining asosiy kamchiligi – sonlardagi xona(razryad)larning juda tez ortib ketishidir. O'nlik sanoq sistemasidan ikkilikka va teskari o'tkazishlarni kompyuterning o'zi bajaradi. Lekin kompyuterning imkoniyatlaridan oqilona foydalanish uchun uning tilini tushunish zarur bo'ladi. Shular sababli sakkizlik va o'n oltilik sanoq sistemalari ishlab chiqilgan.

Bu sistemalardagi sonlar o'nlik sanoq sistemasi kabi oson o'qiladi, lekin ikkilik sanoq sistemasidagi sondan 3 (sakkizlikda) va 4 (o'n oltilikda) marta kam razryad talab qiladi, chunki $8 = 2^3$ va $16 = 2^4$.

Ma'lumki, sanoq sistemasidagi raqamlar tartiblangan bo'ladi. Raqamni surish deganda uni sonlar alifbosida o'zidan keyin kelgan raqamga almashtirish tushuniladi. Masalan, 1ni surishda 2ga, 2ni surishda 3ga, va hokazo, almashtiriladi. Eng katta raqamni surih (masalan, o'nlik sanoq sistemasidagi 9ni) deganda 0ga almashtirish tushuniladi. Ikkilik sanoq sistemasida 0ni surishda 1ga, 1ni surishda 0ga almashtiriladi.

*Pozitsiyali sanoq sistemasida **butun sonlarni** quyidagi **qonuniyat asosida hosil qilinadi**: keyingi son oldingi sonning o'ngdagi oxirgi raqamini surish orqali hosil qilinadi; agar surishda biror raqam 0ga aylansa, u holda bu raqamdan chapda turgan raqam suriladi.*

Shu qonuniyatdan foydalanib, birinchi 10 ta butun sonni hosil qilamiz:

- Ikkilik sanoq sistemasida : 0, 1, 10, 11, 100, 101, 110, 111, 1000, 1001;
- Uchlik sanoq sistemasida : 0, 1, 2, 10, 11, 12, 20, 21, 22, 100;
- Beshlik sanoq sistemasida : 0, 1, 2, 3, 4, 10, 11, 12, 13, 14;
- Sakkizlik sanoq sistemasida : 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11.

Pozitsion sanoq sistemasi o‘zining qulayligi bilan hayotda keng qo‘llanilmoqda.

Boshqa usulda tuziladigan sanoq sistemalari ham mavjud. Ular pozitsiyaga bog‘liq bo‘lmagan sanoq sistemalari deyiladi. Masalan rim raqamlari. Mazkur sistemada maxsus belgilar to‘plami kiritilgan bo‘lib, ixtiyoriy son shu belgilar ketma-ketligidan iborat bo‘ladi.

Rim sanoq sistemasida

Bir (1)	—	I belgi bilan;
Besh (5)	—	V belgi bilan;
O‘n (10)	—	X belgi bilan;
Ellik (50)	—	L belgi bilan;
Yuz (100)	—	C belgi bilan;
Besh yuz (500)	—	D belgi bilan;
Ming (1000)	—	M bilan belgilanadi.

Bu belgilar va ularning kombinatsiyasi yordamida turli sonlarni hosil qilinadi. Masalan, 1 dan 3 gacha - I, II, III kabi, to‘rt (4) – IV , 5 – V tarzida ifodalanadi. Bu yerda 4 sonini yozish uchun 5 sonidan 1 sonini ayirib yoziladi, ya’ni I belgi V dan oldinga qo‘yilsa ayirish ma’nosini, agar keyinga qo‘yilsa qo‘shishni anglatadi. Umumiy holda: 6 – VI, 7 – VII, 400 – CD, 600 – DC ko‘rinishda ifodalanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 3-sinf matematika darslik S. BURXONOV, O‘. XUDOYOROV, Q. NORQULOVA , N. RUZIKULOVA, L. GOIBOVA
2. <http://reja.tdpu.uz/> sayti

**BOSHLANG'ICH SINFLAR MATEMATIKA DARSLARIDA PEDAGOGIK
TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH**

**Ashirova Dilrabo Turdiyevna
Turdiyeva Shoir Shodiyevna**

Qashqadaryo viloyati Qamashi tumani
63 – IDUMI boshlang'ich sinf o'qituvchisi

ANNOTATSIYA: ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda matematika fanining o'qitishda interfaol metodlarni qo'llash haqida yoritilgan.

KALIT SO'ZLAR: blits so'rov, bahs – munozara, adashgan zanjirlar.

O'quvchilarda hozirjavoblik hissini rivojlantirish, bahs-munozara, erkin fikrlashga asoslangan tafakkur tarzini sfakillantirishdan iborat. Hozirda keng qo'llanib kelayotgan interfaol metodlar turlari juda ko'p bo'lib, ularning hammasi ham boshlang'ich ta'limda qo'llash uchun yaroqli emas. Bunga 1- navbatda boshlang'ich sinf o'quvchisining o'qish, yozish tezligining kichikligi va sinfda aksariyat hollarda 30 tadan ortiq o'quvchi o'qishi bo'ladi. Interfaol metodlar nisbatan kichik auditoriyalarga (30 tagacha) va ko'proq uzluksiz ta'lim tizimining o'rta va yuqori bo'g'inlariga mo'ljallangan bo'lib, boshlang'ich sinflarda qo'llash tajribalari juda kam. Shuning uchun yangi texnologiyalarning faqat boshlang'ich sinf matematika darslarida qo'llash mumkin bo'lganlari haqida so'z yuritiladi.

Interfaol metod sinfda o'tiladigan mavzular yuzasidan muammoli vaziyatlarni muhokama qilishda “Aqliy hujum”, “Adashgan zanjirlar”, “Savol bering”, “Insert”, “BBB”, “Bahs - munozara”, “Muammoli savollar”, “Kichik guruhlarda ishlash”, “Burchaklar metodi”, “Kubiklar” metodlari asosida bahs, munozara orqali ularni yechimini topishda yaqindan yordam beradi. Yoki biror ifoda qiymatini qulay usulda hisoblash yuzasidan takliflar yig'iladi.

Masalan: 1 dan 20 gacha bo'lgan barcha natural sonlar yig'indisini topish yo'li so'raladi. Hamma takliflar qabul qilinadi. Ularning bir nechitasi bo'yicha yig'indi topiladi va usullar taqqoslanadi. Eng qulay usulni taklif qilgan guruh yoki juftlik taqdirlanadi.

Darsda berilgan masala, misol va topshiriqni juft bo'lib hal qilishi ham o'quvchilarni o'zaro fikr almashishga, bir – birini to'ldirishi, kerak bo'lsa bir – biriga o'rgatishga o'rgatadi. Bunday usulni “Juftlikda ishlash” deb ataladi.

O'qituvchi o'quvchilar mustaqil hal qilishi mumkin bo'lgan istalgan vazifani juftlikda topshiradi. Bunday topshiriqini ijodiy xarakterda bo'lishi maqsadga muvofiqroqdir.

Buning uchun quyidagi metodik usullarni tavsiya etamiz.

2 – SINFLAR “Sehrlil boqqa sayohat” mavzusida musobaqa darsi.

Bu musobaqa darsida o'quvchilar uchta guruhga bo'linadi va guruh boshliqlari tayinlanadi.

Ifodalar tuzish va yechish.

1. Bu o'yinda uchala guruhdagi hamma o'quvchilar ishtirok etadilar.
2. Ularning har biri 10 ichida qo'shish va ayirishga doir ifodalar yuzib
3. yechishadi.

Masalan:

$$\begin{array}{lll} 3-1=4 & 6-1=5 & 4-2=6 \\ 8-2=10 & 10-3=7 & 5-2=7 \text{ va hokazo.} \end{array}$$

Ifoda tuzib, ishlab bo'lgan o'quvchilar ikkitalab to'g'ri va teskari sanashadi. O'quvchilar tuzgan ifodalarning yechimi tekshirilib, yutuq va kamchiliklari ko'rsatiladi. Ifodalarni to'g'ri hisoblagan guruhga qizil yulduzcha, bitta xatto qilgan guruhga ko'k yulduzcha, bitta guruhga ko'k yulduzcha, ikki va undan ortiq xato qilgan guruhga sariq yulduzcha beriladi.

2. O'quvchilarga “Tun” so'zi aytilishi bilan bolalar boshlarini parta ustiga qo'yadilar. O'qituvchi ertak aytadi:

- Bir bor ekan, bir yo'q ekan, qadim zamonda bir sehrlil bog'bo'lgan ekan. Bog'da daraxtlar qishin – yozin ko'm – ko'k bo'lib, mevalari pishib yotarkan. Qo'llarida oltin baliqlar suzib yurarkan, - deb sinf taxtasiga uzum, nok va olmalari pishib turgan daraxtlar hamda uning yoniga qo'l qo'yadi. Bolalarga “Kun” deyilishi bilan ular uyg'onishadi.

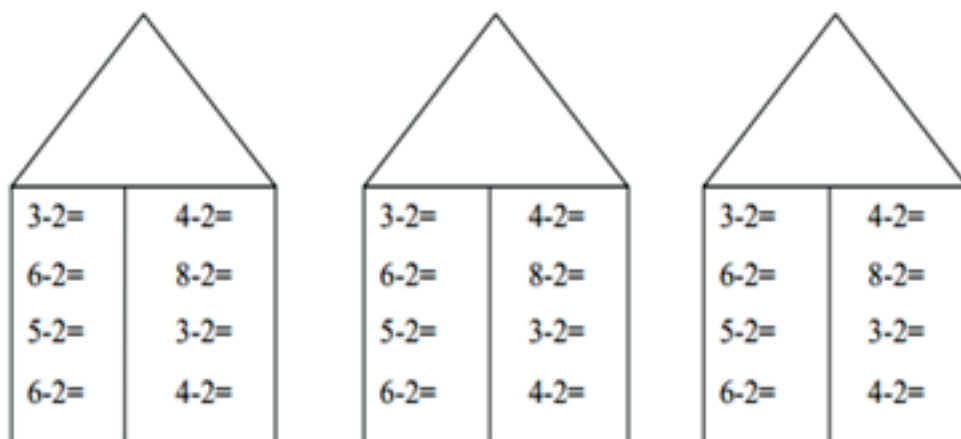
O'quvchi sinfdagi ayrim “Bilmasvoy” o'quvchilarga ishora qilib:

- Bolalar, ularga yordam beramiz?

- Ha, yordam beramiz!

Endi har bir guruh uchun sehrli boqqa bittadan uycha qurib olamiz. O'qituvchi uychaga misollarni yozib qo'ygan bo'ladi. O'quvchilar misollarning javobini qalam bilan yozadilar.

Uychadagi misollarning tez va to'g'ri yechilganligiga qarab, guruhlarga yulduzchalar beriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. - Qarshi.: Nasaf, 2000.
2. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari. -T.: 2005.

PIRLS XALQARO BAHOLASH DASTURINING BOSHLANG‘ICH SINFLARDA QO‘LLANILISHI

Xalilova Maftunaxon Ibragimjonovna

Farg‘ona viloyati Marg‘ilon shahar

3-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: maqolada PIRLS xalqaro baholash dasturining boshlang‘ich sinflarda qo‘llanilishining foydali jihatlari yoritilgan.

Kalit so‘zlari: xalqaro baholash dasturi, o‘qish darsi, PIRLS, PISA, TIMSS.

Ta‘lim sifati va samaradorligini oshirishda ilg‘or xorijiy tajribalarni o‘rganish, xalqaro standartlar talablarining joriy etilishi muhim ahamiyatga ega. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda qabul qilingan 997-sonli “Xalq ta‘limi tizimida ta‘lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi” qarori, ta‘lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasidek nufuzli tashkilot bilan hamkorlik aloqalarining yo‘lga qo‘yilishi bunga ilk qadam bo‘lib hisoblanadi. Qariyb 60 yildan ko‘proq vaqt mobaynida ta‘lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasi ta‘limni qiyosiy o‘rganish sohasida yetakchi tashkilot bo‘lib kelmoqda. Mazkur tashkilot ta‘lim tizimida davlat siyosati va amaliyotning ta‘sirini chuqurroq o‘rganish maqsadida ta‘lim sohasida keng miqyosli tadqiqotlar olib boradi. Bu tadqiqotlar ta‘lim jarayonlari va natijalarini ko‘rib chiqib, ta‘lim sifatiga ta‘sir etuvchi omillarni qiyosiy tahlil qiladi. Xalqaro baholash dasturlari boshlang‘ich sinflardan boshlab amaliyotga joriy etilmoqda. Boshlang‘ich sinflarda xalqaro baholash dasturlarining PIRLS, TIMSS, EGMA va EGRA turlaridan foydalaniladi. PIRLS (Progress in International Reading and Literacy Study) boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining matnini o‘qib tushunish darajasini baholash bo‘yicha xalqaro tadqiqot dasturidir. Boshqacha qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qib tushunish ko‘nikmalarini qay darajada rivojlanganligi haqidagi ma‘lumotlarni xalqaro miqyosda taqqoslash imkonini beradigan, o‘qish va o‘qitishni yaxshilash uchun ta‘lim sohasidagi davlat siyosatiga oid ma‘lumotlarni taqdim etadigan yirik xalqaro baholash dasturidir. Ushbu sinov turi har 5 yilda bir marta o‘tkazishga mo‘ljallangan bo‘lib, uning oxirgi 2016-yilgi tadqiqotlari natijalariga ko‘ra Rossiya Federatsiyasi yetakchilik qilmoqda. PIRLS dasturi 2001-yilda Ta‘lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasi tomonidan tashkil etilgan. Xalqaro tadqiqotni tashkil etish uchun barcha mas‘uliyat Chestnut Hill Boston kollejiga yuklatilgan. Shuningdek, tadqiqot uchun topshiriqlarni tayyorlash Germaniya ma‘lumotlar markazida amalga oshiriladi. Xalqaro baholash dasturi PIRLS dunyoning turli mamlakatlari milliy ta‘lim tizimida o‘qish savodxonligi bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlar va natijalarni qiyoslashga yo‘naltirilgan. Har besh yilda o‘tkaziladigan PIRLS dasturi 4-sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini xalqaro darajada baholaydi. O‘qish savodxonligi o‘quvchilarning ilmiy va shaxsiy muvaffaqiyatini o‘sishi uchun asos bo‘lib xizmat qiladi, shuningdek, PIRLS ta‘lim sohasida olib borilayotgan siyosatning muvaffaqiyatga ta‘sirini baholash uchun qimmatli vosita hisoblanadi. O‘qish savodxonligi – jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma tilning shakllarini idrok etish va amaliyotda qo‘llay olish qobiliyatidir. Hozirgi vaqtda PIRLS ta‘rifiga ko‘ra, o‘qish savodxonligi jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma til shakllarini tushunish va ulardan foydalanish, shuningdek, matnlardan turli shakllarda ma‘no hosil qila olish qobiliyati hamdir. PIRLS yosh o‘quvchilarning sinfda va sinfdan tashqari o‘qishining ikkita maqsadiga qaratilgan: Bular: badiiy tajriba orttirish hamda ma‘lumot olish va ulardan foydalanish uchun o‘qishdir.

PIRLS o‘qish maqsadlarining har birida to‘rtta keng tushunish jarayonini birlashtiradi: diqqatni jamlash va aniq ko‘rsatilgan ma‘lumotlarni topish, to‘g‘ridan to‘g‘ri xulosalar chiqarish, g‘oyalar va axborotni talqin qilish va uyg‘unlashtirish, kontent va matn elementlarini baholash va tanqid qilish. PIRLSda har bir matn parchasi yoki matn yuzasidan beriladigan savollar to‘rtta tushunish jarayonini baholash uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. O‘quvchilar matndan ma‘no hosil qilar ekan, ular aniq tushuntirilmagan g‘oyalar yoki ma‘lumotlarga nisbatan tushuntirishlar beradi. Xulosalash o‘quvchilarga matndan tashqariga chiqishga imkon beradi. Ko‘pgina hollarda muallif matnini o‘quvchining aniq yoki bevosita xulosa chiqarishi uchun yaratadi. O‘quvchilar oddiy xulosalar bilan bir qatorda, matndagi g‘oyalar va axborotlarni talqin qilishda va uyg‘unlashtirishda aniq

yoki umumiy ma’nolarga e’tibor berishlari yoki tafsilotlarni umumiy mavzular va g’oyalar bilan bog’lashlari mumkin. To’liq javob berish uchun o’quvchidan barcha matnni yoki hech bo’lmaganda uning muhim qismlarini, shuningdek, matndan tashqaridagi fikrlarni yoki axborotni tushunish talab qilinadi. PIRLS tadqiqotida ishlatiladigan matnlar tarkibi 1000 ta so’zgacha bo’lib, badiiy matnlar asosiy mavzuga ega, u berilgan matndan tashqari o’quvchi tomonidan umumlashtiriladigan, axborot matnlari o’quv materiallardan olinmagan mavzuni yoritib bergan bo’lishi kerak. Matnda Hech qanday so’zlashuvga oid so’z yoki jargon ishlatilmaydi hamda ortiqcha texnik ifodalar olib tashlanadi. Matnning mazmuni 9–10 yoshdagi o’quvchilarning yosh xususiyatlariga mos kelishi, ayrim madaniyatlarga juda xos bo’lgan mavzulardan chetlanishi, shuningdek, matn shu yoshdagi maktab o’quvchilari uchun qiziqarli va zavqli bo’lishi hamda o’quvchi uchun unchalik tanish bo’lmashligi lozim.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, Boshlang’ich sinf O’qish darslarida PIRLS testlaridan foydalanish o’quvchilarning fikrlash qobiliyatini oshiradi, ularda o’qib tushunish malakasi rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining “O’zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risidagi” 2019-yil 29-apreldagi PF-5217 sonli Farmoni
2. O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to’g’risidagi” 2018-yil 8-dekabrdagi 997-sonli qarori
3. A. Ismoilov, D. Norboyeva, K. Kucharova, Z. Qosimova, N. Aminova. Xalqaro tadqiqotlarda boshlang’ich sinf o’quvchilarining savodxonligini baholash. (o’quv qo’llanma) – T.: 2019

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA DIQQATNI JAMLASHGA VA TEZKORLIKKA O'RGATISHDA O'YIN METODLARINING SAMARADORLIGI

Xaldibekova Dilafruz Abdurasulovna

Angen shahar 43-sonli IDUMning
birinchi toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Tel: +99893 627 56 77

Anotatsiya: Ma'ruza hozirgi kunda dolzarb bo'lgan mavzuda yozilgan. Har tomonlama yetuk, komil insonni tarbiyalash har bir pedagogning vazifasi. O'qituvchi bilimli bo'lish bilan birga ruhshunos ham bo'lishi kerak.

Kalit so'zlar: ixtiyoriy diqqat, ixtiyorsiz diqqat, ixtiyoriy diqqatdan so'nggi diqqat, ob'yekt, mimika.

Ta'lim va tarbiya murakkab va mashaqqatli jarayongina bo'lib qolmay, hamisha dolzarb masaladir. Prez identimiz va hukumatimizning xalq ta'limiga jiddiy e'tibori va g'amxo'rliqi bejiz emas. Zero ta'lim va tarbiya ning birligi va ustivorligi kelajagimiz ravnaqining asosidir. Prezidentimizning xalq ta'limini rivojlantirish maqsadida qabul qilinayotgan qator farmon va qarorlari har bir pedagog oldiga burch va mas'uliyat yuklaydi. Boshlang'ich ta'limni ta'lim va tarbiyaning poydevori deyish mumkin. Zero tagzamini mustahkam imorat umrboqiy bo'lganidek, boshlang'ich ta'limni puxta egallagan o'quvchi kelajakda komil inson bo'lib etishadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi jiddiy e'tibor berish kerak bo'lgan narsa o'quvchilar diqqatining kuchi va barqarorligini oshirishdir.

Diqqat aqliy faoliyatini muayyan bir ob'yektga yo'naltirish va ana shu ob'yektda ma'lum muddat ushlab turishdir. Aqliy faoliyatini barcha turlarida diqqat ishtirok etadi. Agar odam diqqatini o'zi idrok etayotgan narsaga qaratmasa, hech bir ish - harakat sifatli bo'lmaydi.

O'quvchi biror bir predmetga qarab tursa ham uni ko'rmasligi mumkin. Diqqatni qaratish orqali sezgilar kuchaytiriladi. Diqqat - bilim faoliyatining zaruriy shartidir. Eng oddiy ishlardan tortib, o'ta jiddiy, murakkab ishlarni diqqatning ishtirokisiz bajarib bo'lmaydi. Diqqat mimikada, tashqi qiyofada aks etadi. Lekin aytim hollarda bu qiyofa chalg'ituvchi bo'lishi ham mumkin.

Diqqat 3 turli bo'ladi:

- Ixtiyoriy diqqat.
- Ixtiyorsiz diqqat.
- Ixtiyoriy diqqatdan so'nggi diqqat.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ixtiyorsiz diqqat kuchli bo'ladi. Xonaga eshitilgan biror bir tovush, nur, o'rtog'ining past ovozidagi so'zi o'quvchi diqqatini tez bo'ladi. O'quvchilarda ixtiyoriy diqqatni shakllantirish uchun o'qituvchi o'quvchilarni, yoshini, individual xususiyatlarini hisobga olish zarur. Ayrim hollarda biror narsani boshlash qiyin bo'ladi. Ixtiyoriy tashkil qilingan diqqatni ixtiyorsiz holatga o'tishi, ixtiyoriy diqqatdan so'nggi diqqat deyiladi. Diqqat beqaror va barqaror bo'ladi. Diqqatning ko'chishi deganda biz uni 1 narsadan 2-narsaga yoki faoliyatini 1-turidan 2-siga o'tishini tushunamiz.

Boshlang'ich sinf o'quvchisi diqqatni kuchli, ko'lami keng va barqaror bo'lish uchun o'qituvchi nimalarga e'tibor berish zarur?

Avvalo o'qituvchi bolalar psixologiyasini yaxshi bilishi, yosh va individual xususiyatlarga e'tiborli bo'lish kerak. O'zi har tomonlama namunali, nutqi, tashqi ko'rinishi chiroyli bo'lish kerak. O'qituvchilar diqqatni o'zi xoxlagan tomonga yo'naltira olish, faoliyat turini o'zgartirgan holda o'quvchilar zerikishi, charchashini oldini olishi kerak. O'quvchilar diqqatni ko'lami va e'tiborini oshirish uchun o'qituvchi ona tili va o'qish darslarida 1 qator usullardan foydalanish mumkin. 1-matnli topshiriqlar, suratli topshiriqlar.

O'qituvchi o'tgan mavzuni umumlashtirayotganda bu matnga mutlaqo aloqasiz darslarni qo'shib ketadi. O'quvchilar sezgirlik bilan bu jummalarni farqlay bilishi kerak. “Olaparni toping” kabi topshiriqlar. Bunda o'quvchi matnning har bir jumlasiga diqqat qilishi kerak bo'ladi. “Kim ko'p so'z topadi?” o'yini ham o'quvchidan diqqat va sezgirlik talab etadi. Bunda o'quvchi bir vaqtning o'zida 2 xil so'zni hosil qiladi. Suratli topshiriqlar. Bularga “Rasmdagi farqni toping?”, “Rassom xatosini toping?” kabi topshiriqlarni kiritish mumkin. 2 ta bir xil ko'ringan rasmda aslida bir nechta farq berilgan bo'ladi. O'quvchi esasezgirlik bilan bu farqlarni topishi kerak.

“Rassom xatosini toping?” topshirig’ida o’quvchi rassom atayin yo’l qo’ygan topshiriqlar qovuntarvuzlarning daraxtda o’sishi, tovuqlarning, mushuklarning suvda suzishi, kuchuklarni o’t yeyishi va h.k.larni aniqlashi kerak.

O’qituvchi yangi mavzuni boshlashdan oldin o’quvchilar diqqatini jamlab olishi kerak. O’qituvchi matnni o’qib beradi. O’quvchilarga matn mazmunini so’zlatish ularni matnni diqqat bilan eshitishini talab qiladi. Matn mazmunini so’ralganda har bir o’quvchi o’ziga xos hikoya qiladi. Bir o’quvchi matndagi asosiy o’rinlarga e’tibor bersa, boshqasi ikir-chikirlarigacha aytib o’tadi. Yana biri esa mayda elementlarga e’tibor berib asosiylariga diqqat qaratmaydi. O’qituvchi qayta hikoya qilish jarayonida muhim element va o’rinlarni ta’kidlab o’tishi kerak. Hozirgi shiddatkor zamonda informatsiyalar shunchalik ko’pki u insondan diqqat va tezkorliknitalab etmoqda. O’quvchilar intellektual salohiyatini oshirish, bilimli hozirjavob bo’lib yetishish uchun boshlang’ich sinfligidanoq tarbiyalab borish zarur. O’qituvchi darsda musobaqa o’tkazganda o’quvchi har yo’qlama ishlaydi. O’rtog’ini bajargan ishini kuzatadi, ishning davomini ongida ishlab chiqadi, to’g’ri va noto’g’ri javobni farqlaydi. O’quvchi ko’p narsani bilish mumkin, lekin u javob berishda qiynaladi. Chunki unda tezkorlik yetishmaydi. Tezkor savol-javoblar, kubiklardan shakl va tasvir hosil qilish o’quvchini faolroq bo’lishga tezkorlikka o’rgatadi. Bunda o’quvchilarni guruhlariga bo’linadi va qiyinlik darajasi bir xil bo’lgan topshiriqlar beriladi. Bunday topshiriqlar o’quvchilarni nafaqat tezkorlik, balki jamoa bo’lib ishlashga ham o’rgatadi.

O’qituvchining vazifasi har tomonlama yetuk, bilimli, komil insonni tarbiyalashdir. Bu o’qituvchidan bilim, izlanuvchanlik va pedagogik mahorat talab qiladi. O’qituvchi darsning har bir daqiqasidan shunday unumli foydalanishi kerakki 1 soatlik darsni “Yirik bir asar” darajasiga yetkaza olishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.Voxidov “Bolalar psixologiyasi” Toshkent 1982 yil.
2. E.G’oziyev “Psixologiyada shaxs tushunchasi” Toshkent 2000 yil.
3. S.Matchonov, A.Shojalilov 4-sinf “O’qish kitobi” 2017-yil.

PROFESSIONALLY IMPORTANT QUALITIES AND SKILLS OF A YOUNG TEACHER

Xudayberdiyeva Dilorom

2nd year master's student of Gulistan State University

Telephone number: +998994421027

dilorom.suleymanova@bk.ru

Annotation: The article examines the professional and personal skills of a young teacher. Also considered are the qualities that were proposed by famous researchers.

Key words: intellect, upbringing, educator, personality, artificial, creativity, skill, significant characteristics.

It is well known that the system of education and upbringing is the main source of multiplying the intellectual potential of society. The key position in this system is occupied by the teacher, since it is he who determines the progress of the general education school. The success of education directly depends on the personality of the teacher, his professional and general cultural background, on his creative potential. As before, the words of K.D. Ushinsky remain relevant: “In upbringing, everything should be based on the personality of the educator, because the upbringing force is poured out only from the living source of the human personality.

No statutes and programs, no artificial organism of an institution, no matter how cleverly it may be invented, can replace the personality in the matter of education. “

The success of a teacher's work is determined not only by the methods of teaching and upbringing available in his arsenal, but to a greater extent is determined by his personality, character, skill, relationships with students, and a creative attitude to work. The personality of the teacher is the main condition and means of success in the pedagogical process; neither teaching aids nor skillfully executed methodological developments can replace it. A teacher will be able to fulfill his task only if he continuously enriches himself with scientific knowledge, pedagogical skills, improves his personality, and achieves pedagogical skills.

The composition of professionally significant characteristics of a teacher's personality is quite extensive - it includes, along with several tens of social characteristics, several tens of psychological ones. Analysis of research (F.N.Gonobolin, V.N. Krutetsky, N.V. Kuzmina, Yu.N. Kuljutkin, G.S.Sukhobskaya, etc.) allows us to highlight the following main professional qualities of the teacher's personality:

- mental;
- didactic (the ability and ability to process the material of science into the material of the academic subject available to students; apply and develop a system of effective teaching methods; provide feedback, etc.);
- perceptual qualities (the ability and ability to penetrate the mental world of students, developed psychological observation);
- organizational qualities;
- strong-willed professional qualities (the ability to overcome difficulties, show perseverance, endurance, determination, exactingness, etc.);
- communicative;
- tact;
- pedagogical imagination, ability to distribute attention;
- personality dynamism - the ability to volitional influence and logical conviction;
- emotional stability (the ability to control oneself);
- optimistic forecasting;
- creativity [1].

There are four stages in the development of a professional orientation:

- identifying interest in a profession as a reflection of the need to acquire it;
- the formation of a stable interest in professional activity;
- the formation of purposefulness in mastering the basics of pedagogical skills;
- the formation of a complex of qualities that are professionally significant for teaching [2].

The highest form of professional orientation is characterized by pedagogical skill.

The problem of pedagogical creativity and improvement of the teacher's professional skills should be solved in a comprehensive manner, in the process of the teacher's creative self-development. Each teacher can become a creative teacher "... with a great desire, a clear goal, with perseverance and hard work, with incessant work on self-education, the development of a general culture of the individual ..." [3].

Constant creative professional and personal self-education will help the teacher to develop the necessary qualities and skills in order to master pedagogical skills and become a master of pedagogical work, create his own creative laboratory.

The list of literature:

1. Gonobilin F.N. "About some professional qualities of a teacher// Psychological issues" — M., 2001.
2. Special pedagogy. 3rd p. Volume 1. Under publishing of Nazarova N.M. ... - Academia, 2017 – 304p.
3. Platonov K.K. About system of psychology. – M. 1999. – 125 p.
4. Afonin I.D. Pedagogy and psychology of high education/ I.D.Afonin., A.I.Afonin. – M.: Rusigns, 2018 – 256 p.
5. Platonov. K.K. The structure and developing of personality. – M., 2001 – 134 p. 6. G.Harmer The methods of researching of pedagogical activity. – Penguin 36 – 37 pages.

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA KREATIVLIKNI RIVOJLANTISH

Xudayqulova Munavvar Gafurovna

Andijon viloyati Baliqchi tumani

54-umumta’lim maktabi Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativlikni rivojlantish xususiyatlari, o‘quvchilarda ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda nimalarga ahamiyat berilish lozimligi xususida fikrlar berilgan.

Kalit so‘zlari: boshlang‘ich ta’lim, kreativlik, bahs-munozara metodi, ijodiy qobiliyat, tanqidiy fikrlash, tafakkur.

O‘zbekiston Respublikasining ta’lim sohasini isloh qilishdagi sa’y harakatlarining biri – bu pedagog kadrlarning zamon talablariga hamnafas tarzda faoliyat yuritishlari, har tomonlama rivojlangan komil shaxsni tarbiyalashga doir chukur bilim, ko‘nikma, malaka va madaniyatga ega bo‘lishlarini talab etmoqda. Bu esa o‘z-o‘zidan ta’lim va tarbiya ishlarining qonuniyatlarini o‘rganuvchi pedagogika faniga «kreativlik» degan tushunchani olib kirdi. Ayniqsa ilmiy bilimning bugungi kundagi rivojlanishi, kreativlikning shaxsni, jamiyatni va davlatni rivojlantirishga ta’siri ushbu masalasini ilmiy pedagogik nuqtai nazardan chuqur o‘rganishni talab etmoqda.

Ijodiy tafakkur sohibini, ya’ni o‘sayotgan, rivojlanayotgan va tarqqiyot sari yuz tutayotgan mamlakatimiz uchun zarur bo‘lgan ijodiy va mustaqil fikrlay oladigan shaxsni tarbiyalab voyaga yetkazish biz muallimlar oldida turga eng muhim va dolzarb vazifa hisoblanadi.

Bugungi kunda boshlang‘ich ta’limning asosiy maqsadi bolani o‘qishga bo‘lgan ijodiy munosabati, o‘qish savodxonligi, turli ma’lumotlar bilan ishlashi, matematik amallarni bilishi, ularni kundalik hayotda qo‘llay olishi, mantiqiy va erkin fikrlashi, o‘z-o‘zini boshqarishi, jamoada o‘zini tuta bilishi, yozma, og‘zaki muloqat madaniyat qoidalarini egallashi, chet tillarini puxta o‘rganishi ta’lim poydevorini mustahkamlashdagi omildir. Ta’limiy faoliyatni tashkil etishda o‘quvchilarning kreativ fikrlashini shakllantirish usullarini qo‘llash, ulardan unumli foydalanish ta’lim oluvchining bilim, malaka, ko‘nikma o‘zlashtirish jarayonini qulaylashtiradi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini kreativ, tanqidiy fikrlashga o‘rgatishdan asosiy maqsad - o‘quvchilarni jamiyatda o‘z o‘rinlarini topishi va yutuqlarga erishishi uchun zarur kompetensiyalar bilan ta’minlashdir. Tajribalar o‘tkazish, voqea-hodisalarni o‘rganish va unga o‘z munosabatini bildirish, rolli o‘yinlar, o‘qitishning yangi usullaridan foydalanish o‘quvchilarning motivatsiya va kreativ fikrlashini rivojlantiradi, shuningdek o‘qishga, o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Hozirgi kunda boshlang‘ich sinf o‘quvchilar kreativligini o‘rganish alohida ahamiyatga ega bo‘lganligi bois ko‘plab tadqiqotlar amalga oshirilyapti. Bolalarning kreativligini shakllantirishning asosiy xususiyatlari quyidagilar hisoblanadi:

- *bolaning ijodiyotda turli qirralarini namoyish etishi uchun yo‘l ochib berish;*
- *bolalarda bilishga oid qiziqishlarini rivojlantirishga qaratilgan motivatsion qiziqish tomonlariga e’tibor berish;*
- *jarayonda bolaning o‘zi ham faol ishtirok etadi ya’ni tarbiyalanuvchi tarbiyaning faqat obyektigina emas, balki atrofidagi voqealarga ta’sir etuvchi subyekt hamdir.*

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarning kreativ qobiliyatini rivojlantirish usullari va vositalariga ta’sir qiluvchi muhim metodlardan biri Bahs-munozara metodi hisoblanadi. Bahs-munozara usuli o‘quvchilarni mustaqil va jadal fikrlashga, hozirjavoblikka, aytilgan fikrning to‘g‘ri yoki noto‘g‘riligi haqida o‘ylashga va o‘z fikrini mantiqli, izchil isbotlashga o‘rgatadi va kreativligini rivojlantirishga yordam beradi.

Boshlang‘ich sinf o‘qish darsida berilgan Hakim Nazirning «Qodir bilan Sobir» hikoyasini olaylik, o‘quvchilarni kreativligini rivojlantirish bahs-munozara usuli samarali bo‘lishi mumkin:

O‘quvchilarning diqqati hikoyaning nomiga qaratiladi. Hikoya o‘qituvchi tamonidan o‘qib beriladi. Hikoya o‘qib bo‘lingach, o‘qituvchi o‘quvchilarga quyidagi savollar bilan murojaat qilishi mumkin:

- *Hikoyada asosiy qahramonlari kimlar ekan?*
- *Qodirning xulq-atvori sizga yoqdimi?*
- *Sobirni maqtanchoq deya olasizmi?*
- *Qodir bilan Sobir do‘st ekanmi?*

– *Nima uchun?*

O‘quvchilar javobi doskaga yozib boriladi. O‘quvchilar Qodirning o‘ziga xos xususiyatlarini o‘zlarining tasavvurlaricha ifodalab berishlari mumkin. O‘qituvchi Qodirning salbiy xususiyatlarini aniqlab, uni klaster usulida doskaga yozadilar. Shu bilan birga ularni hikoyaning kerakli o‘rinlaridan topib o‘qib berishlari ham mumkin.

Keyingi darslarda o‘quvchilar bilan Sobirning o‘ziga xos xususiyatlari yuzasidan bahs-munozara uyushtirish mumkin. Bunda o‘quvchilarning nutqi rivojlanadi, muloqot madaniyati shakllanadi, fikrlash qobiliyati o‘sadi, kreativligi rivojlana boradi.

Yuqorida ta’kidlab o‘tilganidek, boshlang‘ich sinf o‘qish darslarida bahs-munozara usulidan foydalanish o‘qituvchilardan xushyorlikni, mustaqil, ijodiy va dadil fikrlashni, hozirjavoblikni talab etiladi. Har bir o‘quvchini aytilgan fikrini va o‘z fikrini mantiqli va izchil isbotlashga o‘rgatadi. Bahs-munozara oqibatida eng to‘g‘ri va ma’qul yechimga kelinadi. O‘z fikrini himoya qilish uchun turli usul va vositalarni ishga solish, ijodiy fikrlash, nutq imkoniyatlaridan unumli foydalanishga o‘rgatadi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativligini rivojlantirishni tur xil usullari mavjud. Pedagogik faoliyatning individual uslubini shakllantirishda har bir o‘qituvchi o‘zi uchun o‘quvchilarni o‘qitishning har qanday samamarli shakllari va usullarini tanlashi lozim. Shu bilan birga o‘quvchilarning kreativligini rivojlantirishga ta’sir ko‘rsatishini ta’minlash kerak albatta.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Usmonboyeva M. To‘rayeva A. Kreativ pedagogika. – T.: 2016
2. Mavlanova R A., Raxmonqulova N X. Boshlang‘ich ta’limda pedagogika, innovatsiya, integratsiya. – T.: 2013
3. Aliyev A. O‘quvchilarning ijodkorlik qobiliyati. – T.: 1991

TA'LIM TIZIMIDA JISMONIY TARBIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHNING AFZALLIKLARI

Yuldashev Shavkat Raximberganovich
Atajonov Ollabergan Boltaboyevich
Xorazm viloyati Urganch tumani
42-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi
Jismoniy tarbiya fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Maqolada umumta'lim maktablarda jismoniy tarbiya darslarining tashkil etishning afzalliklari yoritilgan.

Kalit so'zlari: jismoniy madaniyat, sport, jismoniy mashqlar.

O'quvchilarning jismoniy tarbiyalash va jismoniy tarbiya tadbirlarini tashkil etish va o'tkazish borasida maktabda dars shakli, darsdan va maktabdan tashqari shakllari bilan bir qatorda oilada jismoniy tarbiyadan uy mashg'ulotlari katta ahamiyat kasb etmoqda. “Umumta'lim maktablari uchun jismoniy tarbiyadan davlat ta'limi standart” asosida «jismomiy tarbiya o'quv dasturi»da o'quvchilarga uyga beriladigan vazifalariga alohida e'tibor qaratilgan. Topshiriqlar dasturning har-bir bo'limlar uchun tuzilgan bo'lib, jismoniy tarbiya o'qituvchilaridan tadbirlar uyushtirish davomida ma'suliyat bilan yondoshini talab etadi. Jismoniy tarbiya o'qituvchisi har-bir darsda o'qituvchilarni jismoniy mashqlar bilan mustaqil shug'ullanish uchun chiniqtirish hamda harakatga bo'lgan ehtiyojini shakllantirish zarur.

Ertalabki badan tarbiya mashg'uloti 5-10 daqiqa davom etib, har oyda yangi mashg'ulot turi tanlanadi, mashg'ulotlar bilan reja asosida ovqatlangan holda ochiq havoda, yengil sport kiyimida shug'ullanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Jismoniy tarbiya darslari o'quvchilarni harakat ehtiyojlarini to'la taminlay olmaydi. Shuning uchun bolalarni harakatga bo'lgan tabiiy ehtiyojini taminlash uchun hafta davomidagi harakat faolligi 12-15 soat bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Jismoniy tarbiya o'quv darslari va o'yin faoliyatlari o'quvchilarning funksional va yosh xususiyatlariga to'la mos kelishi zarur, aqliy va statik ortiqcha yuk hajmining olishi bilan yuzaga keladigan charchoq, harakat faolligini yetishmovchiligini bolalarning ish qobiliyatining va jismoniy rivojlanishi susayishiga olib keladi hamda bolani kasallanishiga sabab bo'ladi. Shuning uchun berilayotgan yuklama me'yorida bo'lishi zarurdir. Harakat faoliyatini me'yorida ta'minlash sog'lom turmush tarzi asosidir. Bunday vazifalarni amalga oshirishda jismoniy tarbiya tadbirlarini ahamiyati kattadir.

Umumta'lim maktablarida o'quvchilar kun tartibidagi jismoniy tarbiya tadbirlarini tashkil etish va o'tkazishda jismoniy tarbiya o'qituvchisi iqlim, maktab sharoiti va o'quv dasturi materiallariga asoslanib tuzilgan dars rejalaridan foydalanilgan holda jismoniy tarbiya tadbirlarini tashkil etib boradi. Jismoniy tarbiya tadbirlari o'quvchilarni o'qishlari davomida jismoniy tarbiya va sportga bo'lgan qiziqishlarini yanada oshirish maqsadida tashkil etiladi. Tadbirlar asosida bolalarning sog'lom bo'lishi, jismoniy mashqlarni mukammal egallashi hamda kelgusida yuqori malakali sportchi yoki murabbiy bo'lishiga imkon beradi. Umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya jarayonlari, jismoniy tarbiya tadbirlari o'quvchilarini jismoniy rivojlantirish, sog'lomlashtirish va hayot faoliyatiga tayyorlashdan iborat bo'ladi. Jismoniy tarbiya jarayonlari o'quvchilarni barcha sinf bosqichlarida tashkil etiladi. Jismoniy tarbiyani tashkil etishda ta'lim muassasaning pedagogik jamoasi jismoniy tarbiya o'qituvchilari va sport murabbiylarning roli katta. Jismoniy tarbiya tadbirlari ertalabki badantarbiya, jismoniy tarbiya darslari sport to'garaklaridagi mashg'ulotlar, sport musobaqalari va bayramlar hamda dam olish kunlari va ta'tillarda olib boriladigan turizm mashg'ulotlari hisoblanadi. Jismoniy tarbiya tadbirlarida o'quvchilar hayotiy zarur harakatlar yurish, yugurish hamda sakrash va uloqtirish, tirmashib chiqish mashqlarni bajarib harakat malaka va ko'nikmalari shakllantiriladi. Jismoniy tarbiya vositalari bo'lib hisoblangan jismoniy mashqlar va tabiatning sog'lomlashtiruvchi kuchlari hamda gigienik vositalar yordamida ijobiy o'zgarishlar sodir bo'ladi va organizm sog'lomlashadi. Jismoniy tarbiya darslari o'quvchilarni jismoniy harakatlarga va sport turlarining texnikasi va taktikasiga o'rgatish vazifalarini bajaradi. Jismoniy tarbiya darslari sinf bosqichlariga muvofiq turli shakllarda tashkil etiladi. Boshlang'ich sinflarda jismoniy tarbiya darslari harakatli o'yinlar, gimnastika hamda yengil atletika mashqlaridan iborat bo'ladi. yuqori sinf o'quvchilarining jismoniy tarbiya tadbirlari bolalarni jismoniy harakatlarga

bo‘lgan ehtiyojini qondirish, ularni ko‘proq harakatlar bajarishga jalb etishdan iborat bo‘ladi.

Umumta’lim maktablarida o‘quvchilarni jismoniy tarbiya tadbirlarida jismoniy rivojlantirish jarayonlari jismoniy harakatlar va jismoniy mashqlar bajarish yordamida tashkil etiladi. Jismoniy rivojlanish darajalari bolalarning tana tuzilishidagi ijobiy o‘zgarishlar bo‘y o‘sishi, vazn ortishi, o‘pkaning tiriklik sig‘imi kengayi hisobiga ko‘krak qafasini aylanasi ortishi, muskul kuchini ortishi munosabati bilan tana qismlari muskullarni shaklini o‘zgarishi, yurak qon-tomir tizimi va boshqa organlarning jismoniy yuklamalarga chidamliligi ortishida namoyon bo‘ladi. O‘quvchilarni jismoniy rivojlanishini tashqi kuzatuvda aniqlanadigan natijalar tana tuzilishini ijobiy o‘zgarishida deb belgilash mumkin. Shuningdek o‘quvchilarning jismoniy rivojlanishi jismoniy fazilatlar kuch, chidamlilik, tezkorlik, chaqqonlik va egiluvchanlik sifatlarini rivojlanganligi bilan baholanadi. Jismoniy fazilatlarni baholash, jismoniy tayyorgarlikni baholash mezonlari, Alpomish va Barchinoy test sinovlari orqali o‘tkazilishi mumkin. Kuch fazilatini rivojlanganlik darajasi dinamometrlarda yoki kuch mashqlarini bajarish bilan baholanadi. Chidamlilikni baholashda uzoq masofaga yugurishlar va kross yugurishlar bo‘yicha sinovlar o‘tkaziladi. Tezkorlikni baholash uchun esa qisqa masofaga yugurishlar, estafeta yugurishlar va mokkisimon yugurishlar bo‘yicha sinovlar topshiriladi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, jismoniy tarbiya va sport o‘quvchi tafakkurining rivojlanishiga, jismoniy sifatlarining o‘sishiga, ularning texnik va taktik harakatlarni o‘rganishiga yaqindan yordam beriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Abdullaev A., Xonkeldiev Sh. X. Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi. –T.: 2001
2. Salamov R.S. O‘quvchilarni jismoniy tarbiyalash jarayonida harakatli o‘yinlar. –T.: 2005

ОПРЕДЕЛЕНИЕ НАИБОЛЕЕ РАЦИОНАЛЬНЫХ ПУТЕЙ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

М.Ю.Юлдашева

Старший преподаватель «Методика начального образования»
Регионального центра переподготовки и повышения квалификации
работников народного образования города Ташкента

Аннотация. В данной статье рассматривается одна из наиболее актуальных проблем начальной школы в системе современного образования, а именно, проблема качества образования, которая вызвана чрезмерным увеличением требований учащихся и запросом семьи, общества и государства к результатам образования. Представлены технологии и методики, положительно влияющие на показатель качества образования в начальной школе.

Ключевые слова: начальная школа, качество образования.

Начальное образование выступает важнейшим средством самореализации и самоутверждения ребёнка как субъекта, уже способного определить цель, смысл и ценность требований современной культуры к учебной, семейно-бытовой, досуговой деятельности человека.

Сегодня школа нацелена на достижение нового, современного качества образования, на решение жизненно важных задач и проблем. Чем же должен овладеть ученик, выходя из стен начальной школы?

Конечно же – умением учиться. Прежде всего, у ученика должны быть сформированы универсальные учебные действия. И учитель если, конечно же, он заботится о своих учениках, их будущем, должен помочь им освоить новые жизненно необходимые навыки.

Качество образования — это степень удовлетворенности ожиданий различных участников образовательного процесса: учащихся и их семей, администрации школы, остальных членов педагогического коллектива, внешних организаций, с которыми сотрудничает образовательное учреждение для достижения результата. Качество образования состоит:

1. Из высокого уровня профессионализма педагогов (*качество содержания образовательного процесса, качество преподавания*);

2. Из материально – технического обеспечения школы;

3. Из создания комфортности в обучении школьников, соблюдения санитарно-гигиенических норм и прочности знаний учащихся (*качество знаний, умений; качество владения опытом творческой деятельности; качество воспитанности; качество развития личности*).

Для достижения наиболее качественного усвоения знаний, учебный процесс необходимо реализовать максимально эффективным, поэтому на помощь приходят дидактические и методические приёмы и методы, и, конечно же, находки и идеи новых технологий самого учителя.

Использование различных технологий и методики, помогающие в повышении степени качества образовательного процесса.

1. Для предупреждения неуспеваемости применяются **технологии уровневой дифференциации**.

2. С целью повышения качества обученности применяются **технологии личностно-ориентированного образования**.

3. Развития у школьников умений применять полученные знания в практической деятельности достигаются **технологиями игрового обучения**.

4. При изучении нового материала, когда дети не получают готового знания, а сами его формируют, применяются **технологии проблемного обучения**.

5. Для развития исследовательских навыков обучающихся в процессе обучения применяются **проектные методы**.

Это также является средством повышения качества образования – учебный проект, влияет на повышение способностей младших школьников.

Большое внимание необходимо уделять сохранению здоровья детей при обучении, применяя для этого **здоровьесберегающие технологии**.

Результатами применения этих технологий являются: снижение утомляемости обучающихся, профилактика заболеваний опорно-двигательной системы и органов зрения, ведь сохранение здоровья учащихся – это одна из основных целей, стоящих перед педагогами.

Здоровьесберегающие технологии – идут рука об руку с дифференцированным обучением. Разноуровневое обучение бережёт психологическое и физическое здоровье школьника. Выполняя задание по свои силам, обучающийся чувствует себя защищённым. А начинается всё с улыбки, с которой учитель заходит в класс. Его спокойная, но не монотонная речь снимает эмоциональное напряжение школьников, вносит нотку доверительных отношений.

Можно предложить составить предложение, отражающие последние спортивные новости. Немаловажным считается момент прощания с детьми. Их обязательно надо похвалить. Допустим, вот таким образом: я сегодня вами довольна... И всё это – здоровьесберегающие технологии.

Таким образом, поиск новых форм и методов обучения является обновлением содержания образования. И современные образовательные технологии, развивают личность ребенка, его творческие возможности, сохраняют физическое здоровье, достигаются высокие результаты в учебной деятельности.

Качество образования «задает» качество жизни человека и общества. И задача – совместно, и каждому - искать пути повышения качества образования, ведь качество образования это – итог деятельности школы, то есть работы каждого учителя.

Литература

1. Манвелов С.Г. Конструирование современного урока. - М.:Просвещение, 2002.
- 2). Ларина В.П., Ходырева Е.А., Окунев А.А. Лекции на занятиях творческой лаборатории «Современные педагогические технологии».- Киров: 1999 – 2002.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH DARSLARINI TASHKIL ETISH

Achilova Gulchehra Adilovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
xalq ta'limi bo'limiga qarashli
30-umumiy o'rta ta'lim maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

***Annotatsiya.** Boshlang'ich sinf o'qituvchilariga darslarini tashkil etish va uslubiy yordam berish.*

***Kalit so'zlar:** O'qish darslari, materiallar, tez, ravon*

1. Sinf o'quvchilarini o'qishga tayyorlash. O'qish matnini tahlil qilish, o'qish turlari; o'qish sifati, to'g'ri va to'liq o'qitish, ifodali o'qish, o'qish texnikasi.

2. Matn ustida ishlash, matnni mazmunini idrok etishni tekshirish, matnni tahlil qilish.

3. O'qish qobiliyatini o'stirish, xato va kamchiliklarini ko'rsatish, dialog va monolog.

Boshlang'ich sinflarda o'qitilayotgan ona tili o'qish darslari adabiyot fanining tarkibiy qismi hisoblanadi. Dasturlarning o'qish va nutq o'stirish bo'limida o'tkaziladigan mashg'ulotlar mazmuniga; o'quvchilarni to'g'ri, ravon, ma'lum darajadagi tezlik bilan ifodali o'qishga o'rgatish; bolaning ona - Vatan, uning tabiati kishilar mehnatidagi qahramonlik, jasurlik, milliy istiqlol g'oyalarini ular ongiga singdirish kabi bilimlarni boyitish orqali o'quvchilarning bilim, ko'nikma malakalari kengaytiriladi, shakllanadi va mustahkamlanadi.

O'qish darslarini Davlat talablari asosida hayotiy tajribalarga, kuzatishlarga suyanib, hayotga bog'lab o'tishi uning ta'sirchanligi ongli idrok etishlarini ta'minlaydi. O'qish va nutq o'stirishning ta'limiy - tarbiyaviy maqsadlari, sinflar bo'yicha o'qish mazmunini o'qish ko'nikmalarining og'zaki va yozma nutqlarini rivojlantirish usullarini, o'qish mashg'ulotlarining yozma nutq bilan bog'lanish kabi masalalar aniq kiritilgan.

O'qish darslar davomida o'quvchilar so'zdagi harflarni bir-biriga bog'lab yozish, so'z va gaplarni kichik hamda bosh harflarni alifbe kitobida berilgan tartibda yozishga o'rgatiladi.

Boshlang'ich sinflarda o'qish darslari yuqori sinflardagi o'zbek adabiyoti, tarix, geografiya, biologiya va boshqa fanlarni o'zlashtirish uchun dastlabki asosni yaratadi. Shuning uchun boshlang'ich sinflardagi o'qish darslariga jiddiy e'tibor talab qilinadi. O'qish darslarini talabdagidek olib borish uchun o'qituvchi asosan quyidagilarga e'tibor berishi lozim. 6-10 yoshdagi bolalar bir soatga mo'ljallangan saboqni sabr toqat bilan tinglay olmaydilar. Ularning ruhiy tuzulishi qoyil harakatda, xayoli o'yinda bo'ladi. 10-15 minutdan ortiq davom etadigan gaplarni tinglay olmaydilar. Shu tugayli bu sinflarda ta'lim-tarbiya vazifalari, asosan o'yin, ashula, qisqa muddatli qiziqarli suhbat, hikoyalash va ifodali o'qish orqali amalga oshiriladi.

Ifodali o'qish turli badiiy va amaliy matnlarni puxta o'zlashtirishning muhim metodlaridan biri sifatida o'qituvchi uchun kalit rolini bajaradi. Ifodali o'qish darslarda o'quvchilarning zerikishiga yo'l qo'ymaydi, aksincha, faollashtiradi, badiiy asarlarga qiziqishini kuchaytiradi, adabiyotga havas uyg'otadi.

O'qish darslarida o'quvchilarni ifodali o'qishga o'rgatishning, asosan ikki yo'li bor:

1. Dars jarayonida turli matn xarakteridan kelib chiqib, o'quvchilarni ifodali o'qishga o'rgatish;

2. O'qish darslari materiallariga berilgan soatlarni qisqartirish hisobiga maxsus ifodali o'qish dasturlari tashkil etish.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni ifodali o'qishga o'rgatish usullari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. To'g'ri o'qish. Birinchi sinfda jiddiy ahamiyat berish talab qilinadi. Har bir so'z, bo'g'in va tovushni to'g'ri, eshtarli, talaffuz etilishiga erishish lozim.

2. Ongli o'qish. O'quvchi har bir gap, gapdagi so'z, so'zdagi bo'g'inlarni o'qish jarayonida uning ma'nosini tushunib o'qishi kerak.

3. Tez va ravon o'qish. Sekin yoki juda tez o'qish emas, balki gapirganday, o'rtacha tezlik sur'atiga amal qilinib, ham to'g'ri, ham ongli, ham sidirig'asiga ravon o'qishni ta'minlash zarur. Agar o'quvchi, labi labiga tegmay, haddan yashqari tez yoki aksincha sekin, tutilib o'qisa ko'r - ko'rona, ma'nosiga tushunmay qolishi mumkin.

O'rtacha tezlikda o'qishga o'quvchi harf tovushlarni o'rganayotgan vaqtdan boshlab asos yaratiladi. Biroq dastlabki o'rinda to'g'ri va ongli o'qish jarayonidagi o'rtacha tezlik darajasiga erishiladi.

To'g'ri o'qishga o'rgatish uchun quyidagi usullardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. So'zlarni bo'g'inlarga bo'lib o'qish. Masalan: “Fazliddin” Faz-lid-din, ro'z-no-ma. Shuningdek, buzib o'qigan ayrim so'zlarni to'g'ri o'qiy olmasa uni bo'g'in tovushlarga bo'lib o'qigan ayrim so'zlarni ovoz chiqarib takror o'qish. Tez aytish ham ancha foydali usullardan hisoblanadi. Ongli o'qishga o'rgatish uchun notanish so'zlarga izoh berish, matn yuzasidan berilgan savol topshiriqlarni o'rgatish matn yuzasidan savollar tuzish, reja asosida matn mazmunini qisqartirib, kengaytirib so'zlash kabi usullar ham muhim yordam beradi.

Ravon o'qishda matndagi tinish belgilariga amal qilinishi lozim. Ifodali o'qishga o'rgatishning eng muhim usullaridan biri o'qituvchining namunali ifodali o'qishidir. Buning uchun o'qituvchi o'qitishning pauza, urg'u, ohangi, sur'at kabi texnik-nazariy vositalari haqida yetarli bilim mahoratga ega bo'lishi, og'zaki nutq madaniyatini puxta egallashi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Boshlang'ich ta'lim jurnallari.
2. Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim talablari va o'quv dasturi.
3. 2-3-sinf uchun dasturlar.

HOW TO MOTIVATE YOUNG LEARNERS TO LEARN FOREIGN LANGUAGE

A'zamova Oybarchin Avazjon kyzy, Toshova Oyista Karimovna

English teachers of the secondary school №1,
Navoi region Kyzyltepa district

More and more people speak English than any other language, but according to expert's non-native speakers by three to one. "There are never before been a language that is been spoken more as a second language than a first," they say. By the end of last year, the number of adult English speakers in Asia had reached about 350 million. And according to the British Council, in ten years' time more than 2 billion people will study English and about half the world's population will speak it. Motivation is a source for people's process of doing something, to achieve an aim and needs. A motivation is what encourage the person to do without hesitating or at least increase their interesting in specific behavior. How we can find the motivation to learn foreign language? Finding motivation is very important part of our responsibility to teach language.

If you've a background in education, maybe you heard that motivation divided into two parts 1) extrinsic 2) intrinsic. Extrinsic is motivation which we get from environment or conditions that ambience us. It makes us to achieve desire from outcome. For example, in schools where teenagers study English deeply students go shopping, order food, acting lessons- all in English. They be awarded with some book, picture, presents and they seem to enjoy the experience moreover it is motivated them. The second one is the intrinsic motivation which comes from ourselves. It is self-desire giving new challenges. For example, student like wanting to learn Indian because she loves Indian culture or because she enjoys listening Indian music. Intrinsic motivation is self-improvement doing good in flying color.

How to develop motivation to teach foreign language?

When students unwillingly doing something it's important to motivate them by to start emphasizing, helping them. Naturally, they are still upset or angry. They don't want to learn or understand. Motivate adults and young generation who want to learn foreign language, to communicate quickly and effectively is very important. If they have desire to learn vocabulary and grammar they strongly focused on remember it. Secondly, when you as a teacher motivate your student to learn foreign language you open up a world of job opportunities to him. Learning a second language opens up professional suitable moments. There are many ways improve their conditions however they need stimulate to help them through reach prospects. Motivation as an advertising to increase peoples willing to study second language. Learning second language give lucky chance to student open new world, new culture (music, food, theatre, poetry) new traditions different behavior. Looking the world from another site and become more an open minded, recognize favorite professionalism, develop life-long friendship. As we are teacher or tutor we know that it is not an easy process, and it does take more time and more effort. But at the end you will gain a background knowledge and a number of benefits. Motivation like to impress people around you. In order to look deeper in a teaching and learning process. Never completely lose touch with real life. Always try to keep contact with native speakers. Using authentic material make your classes more powerful. Never afraid to face some difficulties related in this way. You will see how your brain are increasing during learning process. Learning second language altered your mind (as you will learn grammar and vocabulary) you can read newspaper, magazines and close to know foreign countries life style. At the end you will product your environment.

Teachers as Motivators in learning foreign language. With an open minded amount of negative talk about learning a new language—that it's too hard; that it's only for the chosen few, the linguistically gifted or the wealthy. All of them are important and useful. I'd like to remind every language teacher reading this post of that special place we occupy. Instead of causing burnout, we can really light a fire in the insides of our students. With our words, our aim, our hopes, our actions and our strong belief in our students, we can scale up their selfbelief and flicker a mental transformation that will make them unstoppable in learning any foreign language. However, we can open not only a whole new opportunity or culture, but a whole new world of learning possibilities. Yes, that's really the advantage space we occupy. Some of the students already know what he or she will do.

Literature:

1. Gail Sheehy, "Predictable Crises of Adulthood" from Passages. Copyright Cynthia Ozick, "On Permission to Write " from Metaphor and Memory.
2. Chris Redston Gillie Cunningham. Cambridge University Press Jennifer. Hyser@state.mn.us

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARNI QIZIQISHINI OSHRISHDA
«RUCHKA STOL O'RTASIDA» INNOVATSION TEXNOLOGIYASIDAN
FOYDALANISH**

**Abdishukurova Dilfuza Muhammadovna
Babajonova Yulduz Xudoyorovna**

Bog'ot tumani 10 maktab boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol uslublardan foydalaniladi.

Kalit so'z: integratsiya, sintez, stol, ruchka, pedagogik, Beruniy, yodgor.

Integratsiya–tarqoq, bo'lak–bo'lak, ayrim–ayrim xoldagi narsalarni bir butun, yaxlit, tizimlashgan holatga keltirish. Integratsiya–turli fanlarga oid bilimlarni yagona maqsadni hal etishga yo'naltirishdan iboratligini anglash S.L.Rubinshteyn integratsiya masalasini yechishda fikrlash xodisani bog'liqlik yo'llarini analiz qilishdan va keyingi bosqichda sintezlashdan iborat deb ko'rsatadi. shaxs sifatida shakllanishi, uzoq umr ko'rishinining sabablari inson psixikasining rivojlanishiga bog'liq. Bu borada buyuk ajdodlarimiz Abu Rayhon Beruniy “O'tmishdan qolgan yodgorliklar” asarida odamning uzoq umr ko'rishini biologik va irsiy omillar bilan bog'laydi.

«Ruchka stol o'rtasida» metodi. Butun guruhga topshiriq beriladi (masalan, o'quvchi shaxsining rivojlanishi va shakllanishiga ta'sir etuvchi, shaxs rivojlanishi va shakllanishining asosiy omillarini birma-bir ko'rsatib o'tilsin). Har bir o'quvchi bitta javob variantini bir varaq qog'ozga yozib, uni qo'shnisiga beradi, o'z ruchkasini esa stolning o'rtasiga surib qo'yadi.

Topshiriqqa misol: O'qituvchining guruhga beradigan topshirig'i shaxs rivojlanishi va shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillarni hayotiy misollar bilan sharhlab berish. Ajratilgan 10-15 daqiqa vaqt ichida guruh mumkin qadar ko'proq sonda javob variantlari berishi kerak. Bir varaq qog'ozga yozilgan topshiriq bir o'quvchidan ikkinchisiga uzatiladi. O'quvchi javobni yozib, qog'ozni keying o'quvchiga uzatadi, ruchkasini esa, o'ziga ro'baro' qilib, stolga qo'yib qo'yadi. Javobni bilmaydigan o'quvchi qog'ozni keyingi o'quvchiga uzatadi-yu, lekin ruchkasini qo'lida olib qoladi. Bu metodikaning yana bir sharti: bitta variantni ikki qayta berish mumkin emas, boshqacha aytganda, qaytariqlar bo'lishiga bu o'rinda yo'l qo'yilmaydi. Topshiriq bajarildi. Javob variantlari yozilgan qog'oz o'qituvchida. U o'sha variantlarni sanab o'tadi. Variantlar sanab o'tilar ekan, ularning biri muhokama qilib boriladi: Insondagi tug'ma qobiliyatni qanday izohlaysiz? Bolani o'rab turgan ijtimoiy muhit deganda nimani tushunasiz? Va hokazo.

«Ruchka stol o'rtasida» metodi bir qancha afzalliklarga ega. Jumladan, o'qituvchi mashg'ulotga kim tayyor, kim tayyor emasligini ko'rib turadi:

– mashg'ulotga tayyorlanmagan o'quvchi og'zaki muhokama paytida ko'rib chiqilayotgan mavzu yuzasidan anchagina foydali bilimlar olishi mumkin;

– bu guruhda olib boriladigan ish bo'lib, o'quvchilar intizomini mustahkamlaydi va ularni jipslashtiradi, chunki o'z variant ustida juda uzoq o'ylab o'tiradigan o'quvchi butun guruhga ajratilgan vaqtni sarflaydi. Shuningdek, o'quvchi mashg'ulotga tayyor bo'lmasa, bunda ham u guruhga pand beradi, chunki guruh uning uchun ishlashi kerak bo'ladi;

– o'quvchilar o'z javoblarini ikki marta: yozma ish paytida va og'zaki muhokama vaqtida tahlil qilib borishadi.

Shunday qilib, ta'lim jarayonida qo'llaniladigan mazkur interfaol usullar o'quvchi-o'quvchilarning mustaqilligi, ishchanligi, uyushqoqligi, xushmuomalaligi, ijodiy fazilatlarini kamol toptirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rustambek Q. O. L. Birinchi sinf chapaqay o'quvchilarining maktabga moslashishi, maktabga moslashishi davridagi pedagogik yordamning mazmuni //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – T. 1. – №. 1.

2. Sanaqulov X.R., Xodiyeva D.P. Satbayeva «Mehnat va uni o'qitish metodikasi». Darslik. T.: TDPU. 2015-yil.

3. Sh.Mirziyoyev Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent – “O'zbekiston” – 2016.56B.

МАКТАБДА МАТЕМАТИКА ФАНИНИ О'QITISHDA “6X6X6” METODIDAN FOYDALANISH

Abdrimova Muhabbat Yangiariq tuman

23-son maktabining matematika fani o'qituvchisi

Annatotsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda maktabda o'quvchilarning o'quv va ijodiy faolliklarini oshiruvchi hamda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasidagi ma'lumotlarni qamrab oladi.

Kalit so'zi. metodi, tajriba, fikr, o'quvchi, ta'lim, bilim, ijod, aqil, faoliyat.

“6x6x6” METODI “6x6x6” metodi yordamida bir vaqtning o'zida 36 nafar o'quvchini muayyan faoliyatga jalb etish orqali ma'lum topshiriq yoki masalani hal etish, shuningdek, guruhlarining har bir a'zosi imkoniyatlarini aniqlash, ularning qarashlarini bilib olish mumkin. Bu metod asosida tashkil etilayotgan mashg'ulotda har birida 6 nafardan ishtirokchi bo'lgan 6 ta guruh o'qituvchi tomonidan o'rta tashlangan muammoni muhokama qiladi. Belgilangan vaqt nihoyasiga yetgach o'qituvchi 6 ta guruhni qayta tuzadi. Qaytadan shakllangan guruhlarining har birida avvalgi 6 ta guruhdan bittadan vakil bo'ladi. Yangidan shakllangan guruh a'zolari o'z jamoadoshlariga guruhi tomonidan muammo yechimi sifatida taqdim etilgan xulosani bayon etib beradilar va mazkur yechimlarni birgalikda muhokama qiladilar. “6x6x6” metodining afzallik jihatlari quyidagilardir: - guruhlarining har bir a'zosining faol bo'lishiga undaydi; - ular tomonidan shaxsiy qarashlarning ifoda etilishini ta'minlaydi; - guruhning boshqa a'zolarining fikrlarini tinglay olish ko'nikmalarini hosil qiladi; - ilgari surilayotgan bir necha fikrni umumlashtira olish, shuningdek, o'z fikrini himoya qilishga o'rgatadi. Eng muhimi, mashg'ulot ishtirokchilarining har bir qisqa vaqt (20 daqiqa) mobaynida ham munozara qatnashchisi, ham tinglovchi, ham ma'ruzachi sifatida faoliyat olib boradi. Ushbu metodni 5, 6, 7 va 8 nafar o'quvchidan iborat bo'lgan bir necha guruhlarda qo'llash mumkin. Biroq yirik guruhlar o'rtasida “6x6x6” metodi qo'llanilganda vaqtni ko'paytirishga to'g'ri keladi. Chunki bunday mashg'ulotlarda munozara uchun ham, axborot berish uchun birmuncha ko'p vaqt talab etiladi. So'z yuritilayotgan metod qo'llanilayotganda mashg'ulotlarda quruhlarning tomonidan bir yoki bir necha mavzuni qilish imkoniyati mavjud. “6x6x6” metodidan ta'lim jarayonida foydalanish o'qituvchidan faollik, pedagogik mahorat, shuningdek, guruhlarni maqsadga muvofiq shakllantira olish layoqatiga ega bo'lishni talab etadi. Guruhlarning to'g'ri shakllantirmasligi topshiriq yoki vazifalarning to'g'ri hal etilmasligiga sabab bo'lishi mumkin. Bu metod yordamida mashg'ulotlar quyidagi tartibda tashkil etiladi:

1. O'qituvchi mashg'ulot boshlanishidan oldin 6 ta stol atrofiga 6 tadan stol qo'yib chiqadi.
2. O'quvchilar o'qituvchi tomonidan 6 ta guruhga bo'linadi. O'quvchilarni guruhga bo'lishda har o'rindiqni nomlab, nomlangan varaqchalarni olganlar o'z o'rinlariga joylashadilar.
3. O'quvchilar joylashib olganlaridan so'ng o'qituvchi mashg'ulot mavzusini e'lon qiladi va guruhlariga muayyan topshiriqlarni beradi. Ma'lum vaqt belgilanib, munozara jarayoni tashkil etiladi.
4. O'qituvchi guruhlarining faoliyatini kuzatib boradi, kerakli o'rinlarda guruh a'zolariga maslahatlar beradi, yo'l-yo'ruqlar ko'rsatadi hamda guruhlar tomonidan berilgan topshiriqlarning to'g'ri hal etilganligiga ishonch hosil qilganidan so'ng guruhlardan munozaralarni yakunlashlarini so'raydi.

5. Munozara uchun belgilangan vaqt nihoyasiga yetgach, o'qituvchi guruhlarni qaytadan shakllantiradi. Qaytadan shakllangan guruhlarining har birida avvalgi 6 ta guruhdan bittadan vakil bo'ladi. Yangidan shakllangan guruh a'zolari o'z jamoadoshlariga guruhi tomonidan muammo yechimi sifatida taqdim etilgan xulosani bayon etib beradilar va mazkur yechimlarni birgalikda muhokama qiladilar.

Bu metod yordamida matematika darslarida o'quvchilarni bilimlarini mustaxkamlashda foydalaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tolipov O'.Q., Usmanboyeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. Mono-grafiya. Toshkent: “Fan”. 2005.
2. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Qarshi. Nasaf. 2000

THE IMPORTANCE OF ROLE-PLAYING IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Abdullaeva Sabokhat Normatovna,
teacher school №32,

Bakieva Zukhra Alimovna,
teacher school №33

In Yangibazar district of Khorezm region.

Abstract: The article describes the experiment which substantiates the efficiency of role-playing games applying in legal English classes.

Key words: role-playing, teaching, learning, developing, language skills.

Role-play is an effective technique to animate the teaching and learning atmosphere, arouse the interests of learners and make the language acquisition impressive. So this research will mainly focus on how to apply it successfully and take the most advantage of it in English class. The outcome shows there are four crucial factors for its success: the topic chosen should be real and relevant; the teachers need feed-in the appropriate language; correct errors in a proper way; some of teachers role are facilitator, spectator or participant. Incorporating role-play into the classroom adds variety, a change of pace and opportunities for a lot of language production and also a lot of fun.

Role-play can also develop students fluency in the target language, promote students to speak interact with others in the classroom, increase motivation and makes the teaching learning process more enjoyable. The importance of role playing can be highlighted as an effective way for children to make sense of the world around them:

- develops communication and language skills;
- allows children to act out and make sense of real-life situations;
- develops social skills as children collaborate with others;
- helps children learn about different cultures;
- encourages children to express their ideas and feelings in a relaxed environment;
- sparks creativity and imagination;
- develops children`s awareness of themselves and others.

Before teachers start a role play with their class, they need to be clear on what language skills they want them to develop. Is the role play designed to help them with the future tense, with question forms or with a certain vocabulary group? Being clear in their aims for the role play will inform the preparation and follow up activities they choose to do. Teachers should assess the level and age of the class in order to prepare them effectively for the role play. A lower level class may need more initial input in identifying the language they will need for the role play. Teachers could do preliminary activities where they the language in written form or though a reading task. It may be helpful to write key language up on the board as a reference. High level classes will need less initial input but they will still get more out of the activity if teachers can prepare them by describing the role play situation and getting them to suggest phrases and words that may be useful.

There are lots of different ways to structure role plays in the classroom. Much will depend upon the size of the group and the characters of the students within it. Role play is a great way to get students using and developing their language skills in a real world setting. With good planning, students are sure to gain confidence and language ability whilst having a little fun at the same time.

In conclusion, using role plays in classes is important. Because they are used to allow students to practice speaking in a conversational situation, build confidence and fluency, assess progress, and put learning into action. They are often set up to target particular grammar points- simple past tense, future with “going to”, infinitives and etc.

References

1. Alkin, M.C. & Christie, C.A. (2002). e use of role-play in teaching evaluation. American Journal of Evaluation, 23. (2), 209–218.
2. Alvesson, M. & Sveningsson, S. (2008). Changing organizational culture: Cultural change work in progress. London: Routledge.
3. Alvesson, M. & Sveningsson, S. (2003). e great disappointment act: Di□culties in doing “leadership”. Leadership Quarterly, 14. 359–381.

MATEMATIKA VA INFORMATIKA FANINI O'QITISHDA “REZYUME” INTERFAOL TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH.

Abdullayev Ulug'bek Ollayorovich
Abdullayev Mexroj Ulug'bekovich.

Bog'ot tumani 10- maktabning
.Matematika va informatika fani o'qituvchilari

Annatotsiya: Ushbu maqolada har bir jamiyatning kelajagi uning ajralmas qismi va hayotiy zarurati bo'lgan ta'lim tizimining rivojlanishida muhim rol o'ynaydigan yangi interfaol metod haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'z: debat, pedagogik, axborot, ta'lim, fikr, jamoa, siyosati, metod.

Har bir pedagog shuni doimo hisobga olishi va esda tutishi lozimki, dars o'quv-tarbiya jarayonining asosiy shaklidir. Dars jarayonida har tomonlama rivojlangan shaxsni tarbiyalashga e'tibor qaratiladi, birinchi navbatda bu amalga oshiriladi. Shuning uchun ham mamlakatimizda faoliyat olib borayotgan soha mutaxassislarining fikricha “Pedagogik texnologiya” bu o'quvchilarni o'qishi, o'rganish va ularni har tomonlama rivojlantirish qonun qoidalarini o'z ichiga olgan pedagogik tadbirlar tizimida iboratdir deyiladi.

Bu texnologiya murakkab, ko'p tarmoqli, mumkin qadar muammoli mavzularni o'rganishga qaratilgan. Texnologiyaning mohiyati shundan iboratki, bunda bir yola mavzuning turli tarmoqlari bo'yicha axborot beriladi. Ayni paytda ularning har biri alohida nuqtalardan muhokama qilinadi. Masalan, ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik va kamchiliklari, foyda va zararlari belgilanadi.

O'quvchilarni erkin, mustaqil, tanqidiy fikrlashga, jamoa bo'lib ishlashga, izlanishga, fikrlarni jamlab taqqoslash uslubi yordamida mavzudan kelib chiqqan holda o'quv muammosini yechimini topishga hamda kerakli xulosa yoki qaror qabul qilishga, jamoaga o'z fikri bilan ta'sir etishga, uni ma'qullashga, shuningdek, berilgan muammoni yechishga o'rgatish.

Ma'ruza darslarida (imkoniyat va sharoit bo'lsa), seminar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarida yakka (yoki kichik guruhlar ajratilgan tartibda o'tkazish, shuningdek uyga vazifa berishda ham qo'llash mumkin.

Mashg'ulotda foydalanadigan vositalar - A-4 formatdagi qog'ozlarida (guruh soniga qarab) tayyorlangan tarqatma materiallar, flomaster yoki rangli qalamlar.

Mashg'ulotlar o'tkazish tartibi: O'qituvchi o'quvchilarning soniga qarab 3-5 kishidan iborat kichik guruhlariga ajratadi.

O'qituvchi o'quvchilarni mashg'ulotning maqsadi va o'tkazilish tartibi bilan tanishtiriladi va har bir kichik guruhga qog'ozning yuqori qismida yozuvi bo'lgan, ya'ni asosiy muammo, undan ajratilgan o'quv muammolari va ularni yechish yo'llari belgilangan, xulosa yozma bayon qilinadigan varaqlarni tarqatadi.

Har bir guruh a'zolari ularga tushgan varaqlardagi muammolarning afzalligi va kamchiliklarini aniqlab, o'z fikrlarini flomaster yordamida yozma bayon etadilar. Yozma bayon etilgan fikrlar asosida ushbu muammoni yechimini topib, eng maqbul variant sifatida umumiy xulosa chiqaradilar.

- Kichik guruh a'zolaridan biri tayyorlangan materialni jamoa nomidan taqdimot etadi. Guruhning yozma bayon etgan fikrlari o'qib eshittiriladi, lekin xulosa qismi bilan tanishtirilmaydi.
- O'qituvchi boshqa kichik guruhlardan taqdimot etgan guruhning xulosasini so'rab, ular fikrini aniqlaydi, guruhlar fikridan so'ng taqdimot guruhi o'z xulosasi bilan tanishtiradi;
- O'qituvchi guruhlar tomonidan berilgan fikrlarga yoki xulosalarga izoh berib, ularni baholaydi, so'ngra mashg'ulotni yakunlaydi.

Ilova (misol tariqasida)

O'quvchilar bilimini nazorat qilish							
Kampyuter		Telefon		Arifmetika		Internet	
Afzalligi	Kamchiligi	Afzalligi	Kamchiligi	Afzalligi	Kamchiligi	Afzalligi	Kamchiligi
Xulosa:							

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Tolipov O', No'monova N. Ta'lim-tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar. G'G' Xalq ta'limi. - Toshkent, 2002. - N 3. 23-29b.
2. R. Ishmammedov "O'quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash uslubiyati", Toshkent, RBIMM-2008 yil.
3. Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O., Usmanov N. Pedagogika fanidan izohli lug'at. T.: Fan va texnologiya, 2009. - b. 348.

YUQORI SINFLARDA ONA TILI VA ADABIYOT FANINI O'QITISHDA SINKVEYN INTERFAOL USULIDAN FOYDALANISH

Abdullayeva Mahliyo Xorazm viloyati

Yangiariq tumani 15- son maktabning
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annatotsiya: Bu maqolada Sinkveyn metodi har bir o'qituvchi o'zi dars beradigan o'quvchilarning xarakteri, iqtidori va qiziqishlaridan kelib chiqib o'ziga xos yo'nalishda tashkil etishi, o'zgartirishi, ijodiy rivojlantirishi yoki o'xshash variantlaridan foydalanishlari mumkinligi haqida bayon qilingan.

Kalit so'zi: metodi, axborot, zamonaviy, o'qituvchi, o'quvchi, ta'lim, fikr.

Bir so'z bilan aytganda, bunday o'yinlar mavzularni o'quvchilarga oson va tushunarli berishning yo'llaridan biri hisoblanib, o'qituvchi yangi-yangi ta'limiy o'yinlarni darslarida qo'llashi, hatto o'zi ham shunday o'yinlarni o'ylab topishi mumkin. Zero, biz yangiliklar, axborotlar asrida yashayapmiz.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev “Bizning vazifamiz – to'plangan tajriba va ilg'or xalqaro amaliyotga suyanan holda, o'zimizning taraqqiyot va yangilanish modelimizni qat'iy amalga oshirishdan iborat. Shu borada yaqin va o'rta muddatga belgilangan marralarga erishish uchun qat'iyat bilan harakat qilishimiz zarur” deb ta'kidlaganlari bejiz emas. Negaki, taraqqiyotga erishishda mamlakat jtimoiy tizmining barcha sohaları faol bo'lmoqliklari shart.

Ta'limda o'quvchilarga ma'lum bilimlar tizimini yetkazib, ularni faqat eslab qolishning o'zi bugungi kunda yetarli bo'lmay qoldi. Zamonaviy bilim olishda motivatsiya uyg'otish, mustaqil bilim olish ishtiyoqini hosil qilish, integratsiya asosida ta'lim berish dolzarb vazifalardandir. Pedagogik texnologiya ana shunday talabni ro'yobga chiqarishga qaratilgan ta'lim tizimidir.

Integrativ darslarni tashkil qilish orqali munozara qildirish, fantaziya qila olishga o'rgatish, guruhlararo musobaqa, savol-javoblar tashkil qilish mumkin.

Bunday zamonaviy dars turlarini qo'llashdan asosiy maqsad o'quv jarayonida tinglovchilar faoliyatini faollashtirish, o'quv materialini o'zlashtirishning yuqori darajasiga erishishdan iborat. Ana shunday texnologiya o'quvchilarda dunyoni o'zgacha tasavvur qilishga o'rgatadi, amaliyotni hayot bilan bog'lashga, nazariy qoidalarni so'zma-so'z yodlamaslikka, shaxs va jamiyat uyg'unligini anglashga, fikrlar rang-barangligiga erishishga, nostandart tafakkur qilishga, shuningdek, o'zo'zini rivojlantirish yo'llarini tushunishga imkon yaratadi.

“Besh satr “ (Sinkveyn) usuli. Bu usulda axborotlardan xulosalar chiqarish, murakkab his-tuyg'ularni qisqacha bir-ikki og'iz so'z bilan ifodalashga yordam beradi. Sinkveyn besh satrli she'r bo'lib, axborot va ma'lumotlarni qisqa ifodalar bilan berishni o'rgatadi. Uni yozish qoidasi quyidagicha:

- 1-satrdan mavzu nomi bir so'z (ot) bilan beriladi
- 2-satrdan mavzuni tasvirlash ikki so'z(sifat) bilan beriladi
- 3-satrdan mavzu harakatini tasvirlash uchta so'z (fe'l) bilan beriladi
- 4-satrdan to'rtta so'zdan iborat qisqa jumla
- 5-satrdan yuqoridagilarning hammasini tasvirlaydigan bir so'z(sinonim) bilan beriladi.

Namuna :

- 1.O'qish
- 2.Erkin ,faol
- 3.O'qimoq,yozmoq,gapirmoq
- 4.Beshikdan qabrgacha ilm izla
- 5.Ta'lim

Bu usul ko'nikma hosil qilishda, tushuncha va axborotlarni umumlashtirish hamda ixchamlashtirish uchun tez va kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Mirziyoyev Sh. M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston NMIU, 2016.
2. Qosimova K., Matchonov S. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent “Noshir” nashriyoti, 2009, 351.
4. Yo'ldosheva D. Ashurbayeva R. Ona tili ta'limida zamonaviy pedagogik texnologiyalar.-T.: Turon Zamin Ziyo. 2018.
5. Internet materiallari : <http://go.mail.ru/searchi?>. “ Ta'lim texnologiyalari”

**ZOOLOGIYA FANIDAN “HASHAROTLARNING TABIATDA VA INSON
HAYOTIDAGI AHAMIYATI” MAVZUSINING O’RGANISHDA KEYS-STADIDAN
FOYDALANISH**

Abdullayeva Fotima, Gurlan tumani 5-maktab
Abdullayeva Zuhra, Gurlan tumani
23-son maktabning biologiya fani o’qituvchilari

Annatotsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda maktabda o’quvchilarning o’quv va ijodiy faolliklarini oshiruvchi hamda ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi pedagogik texnologiyalarni qo’llash borasidagi ma’lumotlarni qamrab oladi.

Kalit so’: metodi, tajriba, fikr, o’quvchi, ta’lim, bilim, ijod, aqil, faoliyat.

Keyingi yillarda ta’limda o’quvchilar faolligini orttirishga xizmat qiluvchi turli-tuman ishlanmalardan foydalanish yaxshi natijalar bermoqda. Shunday ishlanmalardan biri - keys-stadidir. Adabiyotlarda keys-stadidan foydalanish samarador ekanligi haqida materiallar berilmoqda.

1. Hasharotlarning qaysi tuzilish belgilari ularni tabiatda keng tarqalishiga imkon beradi?

Ushbu savolga hasharotlarning bo’g’imlardan tashkil topgan gavdasining tuzilishiga qarab fikr yuritish. Gavdaning bo’g’imlardan tuzilganligi jonivorga qanday imkoniyatlar berishini o’ylab ko’ring.

2. Ba’zi hasharotlarni suvda yashashga qanday moslanishlari borligini bilasiz?

Ularni suvda yashashga gavda tuzilishlari, nafas olish tizimlarini o’rganish orqali javoblar izlang.

3. Hasharotlarning nega o’pkasi yo’qligini izohlang. CHuvalchanglar, qisqichbaqasimonlarning nafas olish tizimiga qiyoslagan holda hasharotlarning traxeya bilan nafas olishga o’tish sabablarini tushuntiring.

4. Hasharotlar qoni tarkibida gemogloblin bo’lmaslik sabablari nimada?

Hasharotlar qon aylanish tizimi to’g’risidagi mavzu materiallarni eslang. So’ngra umurtqali hayvonlar qon tarkibida gemogloblin borligi sababini aniqlang. Bajargan ishlaringizdan xulosa sifatida hasharot qonida gemogloblin yo’qligi sababi, mohiyatini izohlang.

5. Asalarilarning kemirib yalovchi og’iz apparatining vazifasi nimalardan iborat?

Asalari bunday og’zi yordamida qanday vazifalarni bajarishini o’ylab ko’ring. Dalilaringizni isbotlang.

6. Ba’zi tekinho’r hasharotlarning qanotlarini reduksiyaga uchrash sabablarini tushuntiring.

Buning uchun tekinho’r hasharotlarning hayot jarayonlari, qaysi organizmlarda yashashi kabi masalalarni o’ylab ko’ring. Javoblaringizni misollar bilan tushuntiring

7. Ba’zi hasharotlar juda ko’p, ba’zilarini esa kam tuxum qo’yish sabablari nimalarga bog’liq deb hisoblaysiz?

Bu xodisani qaysi sabablarga ko’ra izohlaysiz?

8. CHet davlatlardan yurtimizga kelib qolgan ba’zi zararkunanda hasharotlar bizning sharoitimizda juda tez ko’payib, keng tarqalib ketish sabablarini izohlang.

Bu jonivorlar yangi yashash sharoitlariga qanday moslashadi? Fikringizni misollar bilan izohlang

9. Hasharotlarning g’umbaklik davrining mohiyati nimada? G’umbak qanday vazifa bajaradi. Fikringizcha, hasharot g’umbaklik davrini o’tamasdan voyaga yetadimi ?

10. Jamoa bo’lib yashovchi hasharotlarda namayon bo’ladigan polimorfizm xodisasi sababini tushuntiring. Jamoadan ajrab ketgan hasharot mustaqil yashab ketadimi?

11. Tabiatda tarqalgan ayrim zararkunanda hasharotlar foydali bo’lishi mumkinmi?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mavlyanov O.M., Xurramov Sh.X. Norboev Z.N. Umurtqasizlar zoologiyasi. Toshkent, O’zbekiston, 2002.

2. Jumaniyozova M.T. Ta’lim jarayonida o’qituvchilarni innovatsion faoliyatga tayyorlashning pedagogik asoslari: Ped.fan.nomz. ... diss.avtoref. – T.: 2007.

3. Saidaxmedov N.S., Abduraximov S.A. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiyalar. TDTU. Toshkent. 2010.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIK BILIM, KO'NIKMA VA MALAKALARNI SHAKLLANTIRISHDA OG'ZAKI HISOBLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Ahmedova Tamara Matchanovna

Xorazm viloyari Bog'ot tumani

1-son maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Otajonova Ilmira Samandar qizi

Xorazm viloyari Bog'ot tumani

1-son maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon: +998(99)-043-35-31

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'qituvchilariga matematika darslarini sifat-samaradorligini oshirishga yordam berish maqsadida yozildi. Unda matematika darslarida og'zaki hisoblashni o'rgatish, matematikaga bo'lgan qiziqishlarini oshiruvchi topshiriqlar bilan ishlash kabilar o'rin olgan.

Kalit so'zlar: “Minglik”, induksiya, hisoblagich, motivatsiya, kreativ, ko'paytma, komponent, amallar.

Arifmetik amallarni o'rganishdagi navbatdagi juda muhim masalalar og'zaki va yozma hisoblash usullaridan ongli foydalanish asosida o'quvchilarda hisoblash ko'nikmalarini shakllantirish bilan bog'liqdir.

Og'zaki hisoblashlarning asosiy ko'nikmalari 1va 2-sinflarda shakllanadi. 2-sinfda Minglik mavzusida hisoblashlar ustida ish boshlanadi va bu ish 3 –sinfda poyoniga yetadi. Shu bilan birga yozma hisoblashlarda og'zaki hisoblash ko'nikmalari takomillasha boradi, chunki og'zaki hisoblashlar yozma hisoblash jarayonida tarkibiy element sifatida kiradi.

Og'zaki hisoblash ko'nikmalariga ega bo'lish yozma hisoblashlarni ko'proq muvaffaqiyatli bajarishni ta'minlaydi.

Og'zaki hisoblash usullari ham yozma hisoblash usullari ham, yuqoriga ta'kidlaganidek, amallar hisoblari va ulardan kelib chiqadigan natijalarni amallar komponentlari bilan natijalari orasidagi bog'lanishlari belganlikka asoslanadi.

Ammo og'zaki va yozma hisoblash usullarining farq qiluvchi xossalari ham bor.

Og'zaki hisoblash xossalari:

1) Hisoblashlar yozuvlarsiz (ya'ni miyada bajariladi) yoki yozuvlar bilan tushuntirib berilishi mumkin. Bunda yechimlarni:

a) tushuntirishlarni to'la yozish bilan (ya'ni hisoblash usulini dastlabki mustahkamlash bosqichida) berish mumkin.

Boshlang'ich maktab 2-sinfining ikkinchi yarmida hamda 3va 4-sinflarda asosan og'zaki hisobni ko'rish- eshitish mashqlari ustida olib boriladi. Bu sinflarda masalalarni og'zaki yechish va tez hisoblash mashqlarga har kuni 5-7 minut vaqt berish lozim. Og'zaki hisobni qancha vaqt davom qildirish kerakligini o'qituvchi o'zi aniqlaydi, chunki og'zaki hisobga beriladigan vaqt ko'p sabablarga, masalan: o'qituvchilarning faolligiga ularning tayyorganligiga va boshqalarga bog'liqdir.

4-sinflarga o'qish yilnig 1-choragida o'qitiladi Yig'indi va ko'paytmaning guruhlash va taqsimot qonunlari esa dasturga to'g'ridan to'g'ri kirgizilmagan, lekin ular to'g'risida faqat 4-sinfining 2-choragida bu xossalarga taalluqli ko'rsatma bor.

Ko'paytmani bir songa va aksincha, bir sonni ko'paytmaga ko'paytirish.

Bu qonunlar 4-sinf o'quvchilariga eng sodda (elementar) shaklda, (konkret) aniq material ustiga, induksiya metodi bilan berilishi kerak. O'quvchining ravishda sonli misollarni tanlab oladi, ularning har birini o'quvchilar bilan sinfda tekshirib chiqadi, ayrim misollarni tekshirishdan xususiy xulosa chiqariladi, xususiy xulosalar esa qonuniy umumiy shaklini chiqarish bilan tamomlanadi, bu tekshirilgan xususiy hollarni umumlashtirishda iborat bo'ladi. Bu xulosa muvofiq ravishda tanlab olingan misol va masalalar yechish bilan mustahkamlashadi.

Og'zaki hisob mashg'ulotida o'qituvchi stol, partalar ustidan hamma narsani olib qo'yishni taklif qiladi. Og'zaki hisob vaqtida tamoman tinchlik hosil qilish, bolalarning ko'z oldida, ularning diqqatini hisobdan alahsitadigan narsalardan holi bo'lishi kerak. O'qituvchi kerak bo'ladigan misollarni chaqqonlik bilan tanlab ola bilishi va masalalarni tez tuzib olishi va buning uchun u darsga

tayyorlanish, misol masalalar oldidan belgilab qo'yishi va ularni esda saqlashi lozim. O'qituvchi kerak bo'ladigan misollarni chaqqonlik bilan saylab ola bilishi va masalalarni masalalarnitez tuzib olishi kerak. Buning uchun u darsga tayyorlanish, misol va masalalarni oldindan tanlab qo'yishi va ularni esda saqlashi lozim.

Matematika o'qitish o'quvchilarni savodlikka, tirishqoqlikka, puxtalikka, o'z fikrini va xulosalarini nazorat qila olishga ayniqsa, kuzatish, tajriba va fahmlash asosida aytiladigan fikrlarning ravon bo'lishini ta'minlaydi. Shuningdek, matematika fanini o'qitish o'quvchilarda diqqat va fikrni bir narsaga to'play bilishni ham tarbiyalaydi. Hozirgi vaqtda hayotimizning hamma sohalarida hisoblagich asboblari ish yuritish kata ahamiyatga egadir, lekin shu bilan bir qatorda, kundalik turmushda og'zaki hisoblashni bilish talab qilinadi.

O'g'zaki hisoblashning metodik ahamiyati shundan iboratki, og'zaki hisoblashdan yaxshi malaka orttirilganda yozma hisoblashda puxta malaka hosil bo'ladi. O'qituvchining ijodiy yondashuvlari asosida bu ko'nikmalari shakllantirish bir muncha qulay o'zlashtirishni ta'minlab beradi. Shuningdek, o'quvchilar motivatsiyasini va diqqat e'tiborini jamlashga hamda zerikishlarini, murakkab jarayondan osonlik bilan nayijaga erishishga yetaklaydi va darsning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. O'qituvchining kreativ yondashuvlar asosida faoliyatini tashkil etishi o'quvchilarning fanga bo'lgan ijodiy mu nosabatlarini ham tarkib toptirishga yo'naltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. Bikboyeva N U, R I Sidel'nikova, G A Adambekova. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi-T: “O'qituvchi” 1996-yil
2. Ahmedov M. Abdurahmonova N. Jumayev M. Y 1-sinf matematika darsligi-T: “Sharq” 2005-yil
3. Bikboyeva N U va boshqalar. 4-sinf matematika darsligi.- T: “O'qituvchi” 2005-yil

BOSHLANG‘ICH TA’LIM ONA TILI DARSLARIDA TA’LIMIY O‘YINLAR

Akramova Gulbahor Davlatovna

Navoiy viloyati, Qiziltepa tumani

15-umumiy o‘rta ta’lim maktabi

boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich ta’lim ona tili darslarida ta’limiy o‘yinlar xususida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: ta’limiy o‘yinlar, Do‘stingizni qutqaring, «Pochtachi», boshlang‘ich, hamkorlik, do‘stlik

O‘quvchilarning hayotiy faoliyatini, ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining asosiy faoliyatini o‘yinlar tashkil etadi. O‘yinlar o‘quvchilar shaxsini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Unda o‘quvchi har tomonlama shakllanadi. ta’lim jarayonining esa natijalariga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. O‘yinlar o‘quvchilarda diqqatni jamlash, xotirani mustahkamlash, to‘laqonli fikrlash, irodasini mustahkamlash kabi ta’limiy sifatlarni shakllantirsa, bir- biriga mehribon bo‘lish, jamoani qadrlash, sadoqat, intiluvchanlik, bir- birining fikrini qadrlash kabi tarbiyaviy jihatlarga ham ega. Bundan tashqari o‘yin jarayonida o‘quvchilar o‘rtasida jamoani shakllantirish, hamkorlik, do‘stlikni qaror toptirish, muloqot qilishga, hamfikir bo‘lish muhitini ham yaratadi. Bu esa o‘quvchilarning yanada hamjihatlikka olib keladi.

Ona tili darslarida tashkil etilgan o‘yinlar o‘quvchilarning har tomonlama fikrlashga undaydi. Ularning ta’lim jarayoniga ham foydasi katta. Ta’lim sifatini va mazmunini oshirishga, tayanch va fanga oid kompetentsiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Sizlarga ana shunday o‘yinlardan kiritilgan bir nechta dars ishlanmalardan namuna keltiramiz.

“Do‘stingizni qutqaring” o‘yini. Bu o‘in quyidagicha tashkil etiladi.

O‘qituvchi rasm ko‘rsatadi va shu rasm asosida savol-javob o‘tkazadi: O‘quvchilarni uch guruhga bo‘lib olamiz. Har bir guruhdan bittadan eng yaqin bo‘lgan do‘stlarini sinf xattaxtasi yoniga taklif etamiz. Ularni hayolan o‘rmonga tushib qolganliklarini aytib agar mening savollaringga javob bersa navbat bilan har bir to‘g‘ri javobga bir qadam uyiga yaqinlashadilar.

– rasmda qaysi xona tasvirlangan?

– Sinf xonasi qanday ko‘rinishga ega ekan?....

Eng birinchi uyiga borgan guruh g‘olib bo‘ladi. **“O‘z o‘rnini top”** ta’limiy o‘yini. Har bir guruh aralash holda berilgan so‘zlardan birgalikda gaplar hosil qilishadi.

Maktabda, bugun, ona tili, besh baho, men, oldim, fanidan.

Darsda, husnixat, yozdim, men, mashqni, asosida.

Xursand, mendan, bo‘ldilar, ustozim.

Mana shu so‘zlardan foydalanib matn hosil qiling.

O‘quvchilar aralash so‘zlardan gap tuzib, matn hosil qilishadi va o‘qib berishadi:

Mana shu so‘zlardan foydalanib matn hosil qiling.....

Shundan so‘ng so‘z va gap o‘rtasidagi farq qisqacha tushuntiriladi:

– **Gap fikr bildiradi, xabar beradi. So‘z esa narsa nomini, rangni, sonni, harakatni bildiradi.**

Shundan so‘ng o‘qituvchi o‘quvchilarga quyidagi savollar bilan murojaat etadi:

– Gap qanday harf bilan boshlanadi?

– bosh harf bilan boshlanadi.

– oxiriga qanday tinish belgilari qo‘yiladi?

– nuqta.

– Demak, firimizni bildirish uchun gaplardan foydalanar ekanmiz. Gaplar yig‘ilib nutqni tashkil etar ekan. nutqimizni daftarda bayon etsak, yozma nutq hisoblanadi. talaffuz qilsak, og‘zaki nutq

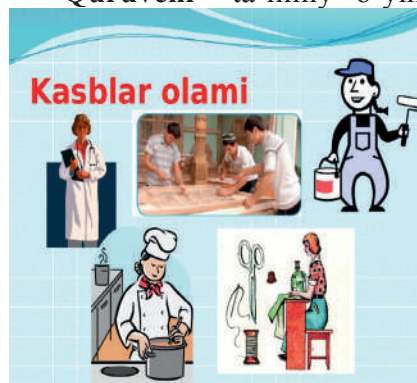
deyiladi.

«Pochtachi» ta’limiy o’yini. Bunda o’quvchilardan biri pochtachi sifatida sinfga kirib keladi va o’quvchilarga bittadan surat solingan xatjild topshiradi. Har bir o’quvchi qo’lidagi suratda nimalar tasvirlanganligini so’zlab beradi. Boshqa o’quvchilar o’rtoqlarining hikoya davomida nechta so’zdan foydalanganini sanab boradi. So’zlardan ko’p va o’rinli foydalangan o’quvchi g’olib sanaladi.

“Do’stingizni qutqaring” o’yini orqali o’quvchilar guruh bo’lib bir-biriga mehrlari bo’lish, hamjihatlik, bilimini yanada mustahkamlash, tezkorlik, hozirjavoblik jihatlari oshirishga undaydi.

“Alifbo bilag’oni” o’yini orqali o’quvchilarning alifboni qanchalik chuqur o’rganganliklarini nazorat qilish nmaqsadida foydalanish yanada foydali bo’ladi. Darslar davomida bu o’yindan turli o’rinlarda foydalanish mumkin. Bu o’yin orqali o’quvchilarning bilimini, xotirasini yanada charxlashga yordam beradi.

“Quruvchi” ta’limiy o’yini esa o’quvchilarning bilimini mustahkamlashga, bir necha fikrlardan faqat to’g’risini ajrata olishga, o’z fikriga ega bo’lish kabi larni shakllantiradi. Bu o’yinni har bir o’qituvchi o’zining mavzusidan kelib chiqib darsning turli o’rinlarida qo’llashi mumkin. Mustahkamlash va umumlashtirish darslarida yaxshi samara beradi.

Shunday qilib, o’yinlarning o’quvchilar bilimini oshirishda, mustahkamlashda, bilimi boyishida o’rni kattadir. O’yin, ayniqsa boshlang’ich sinf o’quvchilarining asosiy faoliyat turi bo’lganligi uchun ham, bu darslarda qo’llanish o’quvchilarga o’zlashtirishga katta yordam beradi. O’qituvchining esa maqsadiga yetaklaydi. Ta’lim sifatining oshishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. R. Mavlonova, N. Raxmonqulova.
2. Internet saytlari: -ziyoNet .uz, kitob.uz, multimediya .uz

МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ YOSHDAGI BOLALARDA TOLERANTLIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARADORLIK DARAJASI

Alijonova Iroda Nabijonovna

Andijon Davlat Universiteti

Pedagogika psixologiya yoʻnalishi

2-bosqich magistranti

Tel:998-91-618-83-63

Annotatsiya: Maktabgacha ta’lim yoshdagi bolalarda tolerantlik tafakkurini shakllantirishning usul va yoʻllari tajriba–sinov jarayonda qoʻllaniladigan turli pedagogik texnologiyalar mazmuni va tartibi bilan bogʻliq boʻlgan voqelikdir.

Tolerantlikni shakllantirish jarayoni ta’lim tizimi boʻyicha boʻlib tashlanganligi, uning turli ijtimoiy-gumanitar va ijtimoiy-siyosiy fanlar tarkibida konsepsiyalashmagan tarzda oʻqitilishi mana shu jarayonlarning barchasi uchun muvofiq keladigan metod va usullarning qoʻllanilishini kun tartibiga qoʻyadi. Shu bilan birga, avvallari qayd etilganidek, tolerantlik tafakkuri faqat bilimlar tizimini emas, balki amallar tizimini ham oʻz mazmuniga qamrab oladi. Demak, tolerantlikni shakllantirishning usul va yoʻllarini ishlab chiqishda nazariy bilimlar amaliy jarayonlar bilan taʼminlangandagina biz belgilangan maqsadga erishamiz.

Kalit soʻzlar: Tadqiqot, tajriba, ijtimoiy, tafakkur, konsepsiya, metod, texnologiya, tizim, falsafiy, kategoriya

Oʻzbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach demokratik huquqiy davlat kuchli fuqarolik jamiyati qurilishi yoʻlidan bormoqda. Dunyoviy davlatchilik asoslari uning bosh tamoyillaridan biri tolerantlik, yaʼni ba gʻrikenglik gʻoyalariga tayanadi. XXI asr takomilini tolerantlik tafakkurisiz tasavvur etib boʻlmaydi. Tolerantlik tafakkuri millatlar, elatlar, xalqlar, madaniyatlar, qarashlar, mafkuralar xilma-xilligi sharoitida ularning barchasining oʻzaro hamkorlik va bir-birini qabul qilish, tenglik va oʻzaro hurmat asosida yashash jarayonlarini bildiradi. Maktabgacha ta’lim yoshdagi bolalarda tolerantlik tafakkurini shakllantirishning usul va yoʻllari tajriba–sinov jarayonda qoʻllaniladigan turli pedagogik texnologiyalar mazmuni va tartibi bilan bogʻliq boʻlgan voqelikdir. Tolerantlikni shakllantirish jarayoni ta’lim tizimi boʻyicha boʻlib tashlanganligi, uning turli ijtimoiy-gumanitar va ijtimoiy-siyosiy fanlar tarkibida konsepsiyalashmagan tarzda oʻqitilishi mana shu jarayonlarning barchasi uchun muvofiq keladigan metod va usullarning qoʻllanilishini kun tartibiga qoʻyadi. Shu bilan birga, avvallari qayd etilganidek, tolerantlik tafakkuri faqat bilimlar tizimini emas, balki amallar tizimini ham oʻz mazmuniga qamrab oladi. Demak, tolerantlikni shakllantirishning usul va yoʻllarini ishlab chiqishda nazariy bilimlar amaliy jarayonlar bilan taʼminlangandagina biz belgilangan maqsadga erishamiz. Bugungi kunda tolerantlik tafakkurini butun ta’lim-tarbiya tizimi uchun ishlangan yaxlit konsepsiyaga boʻlgan pedagogik ta’lim ehtiyojlari oshib borayotganligi ma’lum boʻldi. Maktabgacha ta’lim, umumiy ta’lim va oʻrta maxsus hamda kasb-hunar ta’limi va nihoyat oliy ta’lim bosqichlarining har biri uchun tolerantlik tafakkurining qaysi bilim va koʻnikmalari majmuini berish lozim, tolerantlik mazmunining bosqichlararo boʻlinishini taʼminlash, ularni oddiylikdan murakkablikka qarab harakatini taʼminlash, ana shu masalaning ilmiy jihatdan asoslab berilishi pedagogik tadqiqotlar oldida turgan dolzarb vazifa ekanligi ma’lum boʻldi. Afsuski, bugungi kunda aynan tolerantlik tafakkurini shakllantirishning pedagogik jarayonlari borasida bir necha tadqiqotlardan boshqa nazariy va amaliy izlanishlar mavjud emas. Chunki ozi ishtirokchi bolgan vaziyatlar boʻyicha qilingan xulosalar bolalar ongiga chuqur kirib boradi va xotirada uzoq saqlanibshi inobatga olindi. Mana shunday asosda tashkil qilingan pedagogik faoliyat bolalarda olingan bilimlarning hayotiy tajribalar bilan uygʻunlashuvini, ularda ijodiylik va erkinlikni ragʻbatlantirilishi, ma’lum koʻnikma va tajribalarning pedagogik jarayonda mustahkamlanishini yuzaga keltirdi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning malaka va koʻnikmalarini rivojlantirishga qaratilgan ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar va pedagogik metod esa oz mazmuniga – 74 tadqiqot-targʻibot; - tahlil-tasnif; - ta’lim-tarbiyaviy yoʻnalishdagi faoliyat turlarini jam etadi. Bolalarda tolerantlik tafakkurini ular amaliy malakasi va koʻnikmalarini targʻibot va tashviqot faoliyatlarini rivojlantirish asosida tashkil etish ta’lim jarayonidagi barcha mavjud ishtirokchilar, pedagog, oliy ta’lim muassasasi ma’naviy-ma’rifiy tizimi, ta’lim muassasasidagi jamoat tashkilotlari, undan tashqaridagi nodavlat tashkilotlarining

umumiy-maqсадli faoliyatini nazarda tutadi. Targ'ibot-tashviqot faoliyati tolerantlik mazmunining muhim alomatlaridan bo'lgan mafkuraviy immunitetni shakllantirishga qaratilgan ishlarning alohida diqqat va etibor bilan olib borilishini talab etadi. Xullas, tolerantlik nafaqat ijtimoiy-ma'naviy tushuncha. Tolerantlik inson axloqi meyorlarining bugungi kunda talab etilayotgan bosh omillaridan biridir. Yani, tolerantlik *inson xulq-atvori konsepsiyasining* muhim qadriyatlaridan birihisoblanadi. Mazkur konsepsiya o'z mazmuniga milliy qadriyatlar tizimi bilan bir qatorda umumbashariy qadriyatlar tizimini ham birlashtiradi va o'zaro muvofiqlashtiradi. Shunday ekan, bolalarda tolerantlik tafakkurini shakllantirish jarayonida tolerantlikni milliy va umumbashariy xulq-atvor va axloq mayor ekanligini o'quvchilarga singdirish uning mohiyatini to'g'ri anglanishiga olibkeladi. Chunki tolerantlik siyosiy, ijtimoiy, diniy, ma'naviy, ma'rifiy bilimlar majmuasi orqali bunyod bo'ladi hamda insonning zamonaviy jamiyatlarda yashash meyorlarini belgilash asosida shakllantiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida (yangi tahriri) O'zbekiston Respublikasining Qonuni. Xalq so'zi, 1998 yil 15 may.
2. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. –T.: O'zbekiston,
- 3 .Karimov I.A. Milliy istiqlol mafkurasi –xalq e'tiqodi va buyuk kelajakka ishonchdir. –T.: O'zbekiston, 2000. -40 b.
- 4 .Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. –T.: Xalq merosi, 1993. – 224b
- 5 .Abul Muhsin Muhammad Boqir ibn Muhammad Ali. Bahouddin
6. Balogardon. Forschadan. M.Hasaniy tarjimasini. –T.: Yozuvchi

BOSHLANG'ICH SINFLARDA IZOHLI DIKTANTDAN FOYDALANISHNING MOHIYATI

Allaberganova Inobat Rajabboyevna
Jumaniyazova Muhayyo Yusupovna
Ollaberganova Shahlo Ro'zmatovna

Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
15-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Boshlang'ich sinflarda olingan bilim, to'g'ri o'qish va yozuv kelajak hayot uchun asos bo'ladi. Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda ona tili darslarida izohli diktantdan foydalanish, fe'l so'z turkumini o'rganishda izohli diktantdan foydalanish metodikasi haqida mulohaza yuritilgan.

Kalit so'zlar: izohli diktant, boshlang'ich ta'lim, ona tili darslari, fe'l so'z turkumi, o'quvchi, dars, imlo.

Ma'lumki o'quvchilarning boshlang'ich sinflarda olgan ta'limi yuqori sinflarga o'tganda asos bo'ladi va yana bu bilimlar uning keyingi hayotida ham muhim rol o'ynaydi. Boshlang'ich sinflarda to'g'ri va xatosiz yozish eng muhim jarayonlardan biridir. Buni tekshirish va nazorat qilish uchun bizga izohli diktant kerak bo'ladi. Izohli diktant boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun ko'zlangan diktant matnidagi talaffuzi va imlosi qiyin yoki izohlab so'zlarni o'zlashtirish, ularning ma'nosini tushunish va shunday mavzularga doir imloviy qoidalarini darajasini aniqlash uchun o'tkaziladi. Bu diktantning boshqa diktantlardan farqi shundaki, diktant matniga oid imloviy va boshqa qoidalar diktant yozdirishdan oldin tushuntirilmaydi. Bunday diktantlar o'quv darsliklari asosida ham o'tkazilishi mumkin. O'quvchilar esa yozgan diktantlarini kitobdagi matnga solishtirib xatolarini tuzatishlari mumkin. Lekin barcha o'quvchilar ham o'z xatolarini o'zlari bila olmaydilar, natijada xatoliklar o'tib ketishi mumkin. Shuning uchun o'quvchilar tomonidan yo'l qo'yilgan xatoliklar diktant yozib bo'lingandan keyin tuzatiladi va izohlanadi. Bunda quyidagi usullar yordam beradi:

- ✓ O'qituvchi o'quvchilar yo'l qo'ygan xatoliklarni og'zaki usulda izohlaydi va tushuntiradi.
- ✓ Diktant yozdirayotgan o'qituvchining o'zi tuzatishi va izohlashi o'zi mumkin. Bunda o'qituvchi proyektor yoki doskada qiyin so'zlarning imlosi va izohini ko'rsatadi.
- ✓ O'quvchilar yozgan xato so'zni boshqa o'qituvchi doskada yozib ko'rsatadi. Bunda o'qituvchilar soni ikkita bo'lishi shart.
- ✓ O'quvchilar o'zaro birining xatosini boshqasi tushuntirishi va izohlashi mumkin. Diktantni bexato yozgan o'quvchilar xatoliklar bilan yozgan o'quvchilarning xatosini doskada izohlaydilar.

Yuqoridagi usullar orqali o'quvchilarning yozgan diktantidagi xatoliklari tuzatilsa va izohlansa, o'quvchilarning qay darajada savodxonligini aniqlash haqqoniy amalga oshirilgan bo'ladi. Belgilangan matn o'quvchilarga yozdiriladi. Undagi so'zlarning imlosi eslatilmaydi. O'quvchilar matnni yozib bo'lganlaridan keyin undagi so'zlarni qanday yozganliklari tekshiriladi.

Izohli diktantni yozdirishda quyidagilarga rioya qilinishi kerak:

- 1) bunday diktantlar matni “Ona tili” faning o'quv dasturi va o'quvchilarning savodxonlik darajasiga asoslanishi kerak.
- 2) diktant matning asosi aynan imlosi qiyin yoki izohtalab so'zlar asosida bo'lishi lozim.
- 3) diktant matnini o'qituvchi o'quvchilarga sodda va ravon aytib turishi shart, lekin imlo qoidalarini eslatmasligi kerak.
- 4) yozilgan diktant yuqorida ko'rsatilgan metodlar orqali tekshirilishi va izohlanishi shart.
- 5) diktant yozishda xato qilmagan yoki kam xato qilgan o'quvchilar rag'batlantirilishi maqsadga muvofiq.

Izohli diktantga xuddi ta'limiy diktantlarning boshqa turi kabi alohida dars soati ajratilmaydi, ya'ni dars soatining ma'lum bir qismida yozdirilishi mumkin.

Quyida biz o'z pedagogik faoliyatimizda fe'l so'z turkumini izohli diktant asosida tashkil etib ta'limda samarali bo'lib kelgan usullardan namunalar keltiramiz. Bu usullaridan boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'z ish faoliyatlarida foydalanishlari mumkin. Pedagogik amaliyot jarayonida qo'llanilgan izohli diktantlarning ayrimlaridan misollar keltiramiz.

Aka-uka

Zarif shaharda yashaydi. U qishloqdagi xolasining uyiga bordi. Zarif u yerda Zafar akasiga yordamlashdi. Ikki aka-uka juda inoq bo'lib qolishdi.

Topshiriq. Harakatni bildirgan so'zlarni so'roqlar yordamida toping.

Chittak

Ikkita chittak qirq tup olma daraxtini zararkunandalardan tozalaydi. Ular yoz kunlari erta tongdan to qorong'i tushguncha „ishlaydilar“. Agar chittakning yozda hasharotlarni ovlab uchib o'tgan yo'lini bir-biriga qo'shsak, Yer shari aylanasi to'g'ri keladi.

Bizda bunday foydali qushlar juda ko'p.

Topshiriq. Fe'llarni toping va fe'l yasovchi qo'shimchalarni belgilang.

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, izohli diktantdan samarali foydalanish o'quvchilarning nafaqat o'tilgan darslar bo'yicha olgan bilimlarini tekshirish, balki ularning dunyoqarashini, mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish vazifasini o'taydi. Diktantning bu turi keyinchalik rasmiy hujjatlarni yozish va tayyorlashda muhim ahamiyatga ega, shuning uchun bunday diktantlar tez-tez o'tkazilib turilsa, o'quvchilarning savodxonlik darajasi ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. K. Qosimova va boshq. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent. 2009
2. Q. Abdulayeva va boshq. Diktantlar to'plami. Toshkent. 2016.
3. D. Eshonqulova, G. Rahmatova. Diktantlar to'plami. Toshkent-2018.

HUQUQIY MADANIYAT VA HUQUQIY ONG

Allanazarova Shodmonoy Bahtiyor qizi

Xorazm viloyati Bog'ot tumani
1-son maktabi Huquq fani o'qituvchisi.
+998(88)453-40-06

Ibodullayev Yunusbek Ergash o'g'li

Xorazm viloyati Bog'ot tumani
7-son maktabi Huquq fani o'qituvchisi.
+998(88)601-04-08

Anotatsiya: huquqiy madaniyat tushunchasi, huquqiy ong, huququqiy axloq uning huquqiy madaniyatdan farqli tomonlari. Fuqarolarning huquqiy madaniyatini rivojlantirish bosqichlari.

Kalit so'zlar: Madaniyat, huquq, huquqiy madaniyat, huquqiy ong, huquqiy axloq, fuqaro, jamiyat, Davlat, Konstitutsiya.

Sayyoramizning ertangi kuni, farovonligi farzandlarimiz qanday inson bo'lib kamolga yetishi bilan bog'liq. Bizning asosiy vazifamiz – yoshlarning o'z salohiyatini namoyon qilishi uchun zarur sharoitlar yaratishdan iborat.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev

Hozirgi kunda dolzarb mavzulardan biri bu fuqarolarning huquqiy madaniyati va huquqiy savodxonligini shakllantirishdir. Shuning uchun ham 1997-yil 29-avgustda “Fuqarolarning huquqiy madaniyatini yuksaltirish to'g'risida”gi milliy dastur qabul qilindi.

Huquqiy madaniyat-fuqarolarning o'z haq-huquqlarini huquqiy ongga tayangan holda o'zgalar manfaatiga zid kelmaydigan tarzda amalga oshirilishi tushuniladi. Huquqiy ong bilan huquqiy madaniyat o'zaro chambarchas bog'liq bo'ladi. Huquqiy ong-bu ijtimoiy ongning shakllaridan biri bo'lib, kishilarda huquqqa, qonunchilikka, huquq tartibotga va boshqa huquqiy hodisalarga nisbatan bo'lgan g'oyalar, his-tuyg'u tasavvurlar yig'indisi.

Muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek “Biz jamiyatimizda shunday huquqiy madaniyatni shakllantirishimiz kerakki, unga muvofiq Konstitutsiya va qonunlarga amal qilish, boshqalarning huquq va erkinliklari, sha'ni va qadr-qimmatini hurmat qilish majburiyat emas, balki kundalik qoida va odatga aylanishi kerak.” Buning uchun albatta jamiyat a'zolarining huquqiy ongi yuksak bo'lishi, ma'rifatli yuksak ma'naviyat egasi bo'lishlari zarurdir. 2019-yilning 9-yanvar kuni Prezidentimiz tomonidan “Jamiyatda Huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida”gi farmoniga imzo chekildi.

Unda har bir inson mamlakatimizda istiqomat qilar ekan, uning manfaatlari shu jamiyatning boshqa a'zolari tomonidan hurmat qilinishiga erishish lozimligi ta'kidlanadi. Hozirgi kunda bunday emas. Chunki bunday bo'lishi uchun aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksak darajada bo'lishi talab etiladi. Afsuski fuqarolarning savodxonlik darajasini oshirishga, ularning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksak darajaga ko'tarishga to'sqinlik qilayotgan bir qator muammo va kamchiliklar mavjudligi farmonda qayd etib o'tilgan.

Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish “shaxs-oila-mahalla-ta'lim muassasasi-tashkilot-jamiyat” prinsipi bo'yicha tizimli va uzviy tashkil etilishi ham farmonga belgilab qo'yilgan. Farmonga binoan: Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish konsepsiyasi va shu konsepsiyani 2019-yilda samarali amalga oshirish bo'yicha “Yo'l xaritasi” ham tasdiqlangan.

Aholining birinchi navbatda yoshlarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish bo'yicha turli chora-tadbirlarni amalga oshirish lozim. Jumladan: jamiyatda qonunlarga hurmat ruhini qaror toptirish; maktabgacha ta'lim tizimidan boshlab, aholining barcha qatlamlariga huquqiy ong va huquqiy madaniyatni chuquqr singdirish; mamlakatga daxldorlik, vatanparvarlik hissini kuchaytirish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish. Davlat organlari, jamoat va fuqarolik jamiyatlari institutlari hamkorlikda jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish bo'yicha o'z harakatlarini amalga oshirishlari lozim.

Yuqoridagi masala yuzasidan ta'lim muassasalrida ham o'quvchilarning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlari haqidagi bilimni musahkamlash, ularning huquqiy savodxonligi va madaniyatini oshirishda har yili an'anaviy o'tkazib kelinayotgan

“Konstitutsiyabaxtimiz poydevori”, “Sen qonunni bilasinmi?”, “Huquq bilimdonlari” ko’rik-tanlovlari ham alohida ahamiyat kasb etmoqda. Bu sa’y-harakatlar o’sib kelayotgan yosh avlodning mamlakatimiz qonunchiligi haqidagi bilimi va huquqiy madaniyatini oshirish, ularni Konstitutsiya va qonunlarda belgilangan huquq va majburiyatlarini anglagan jamiyatning faol a’zolari sifatida tarbiyalashga xizmat qilishi shubhasiz.

O’z huquqiy madaniyatini shakllantirishi uchun shaxs:

- O’z huquqiy bilimlarini muttasil oshirib borishi;
- Amaldagi qonunchilik hujjatlari bilan tanish bo’lishi;
- Huquqiy faoliyatda ajdodlarimizdan meros bo’lib kelgan ijtimoiy qoidalarni ham e’tiborga ola bilishi;
- Hokimiyat organlarining funksiyalari va vazifalarini bilishi va ular bilan o’zaro munosabatga kirisha olishi;
- Huquqiy tartibot sohasining jamiyatdagi o’rnini to’g’ri idrok qilishi va ularning vazifalarini to’g’ri anglashi zarurdir.

Xulosa qilib aytadigan bo’lsak, jamiyatning demokratiya yo’lidan jadal rivojlanishi va bu borada amalga oshirilayotgan islohotlarning muvaffaqiyati, ko’p jihatdan, odamlarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyat darajasiga bog’liqdir. Yuksak huquqiy madaniyat-demokratik jamiyat poydevori va huquqiy tizimining yetuklik ko’rsatgichidir. Huquqiy ta’lim, tarbiya, targ’ibot, tashviqot borasidagi davlat tomonidan yaratilgan shart-sharoitlardan unumli foydalanish va o’z huquqiy ongini o’stirib, huquqiy madaniyatini shakllantirish mamlakatimizning har bir fuqarosining burchidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. “O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi” 1992-yil 8-dekabr.
2. 2019-yilning 9-yanvar kuni Prezidentimiz Savkat Mirziyoyev tomonidan “Jamiyatda Huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to’g’risida”gi farmoni.

МАКТАБДА INGLIZ TILI FANINI O'QITISHDA “KIM CHAQQON” METODIDAN FOYDALANISH.

Aminboyeva Yorqinoy Zaynitdinovna

Otadjanova Xosiyat Boltayevna

Urganch tumani 18- maktab

Ingliz tili fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tilida qo'llaniladigan interfaol texnologiyalar, yangi bilimlarni egallash, mustaqil ishlash kabiyo ma'lumotlar ketirilgan.

Kalit so'z: O'quv, tarbiya, ijodkor, pedagogik, shaxs manfaati, ta'lim, ijtimoiy.

Ilg'or pedagogik texnologiya bo'yicha o'tiladigan darsni o'qituvchining o'zi va kasbdoshlari tomonidan tahlil qilishi bo'yicha fikr va mulohazalar muhim rol o'ynaydi. Bunday dars mashg'ulotlarini uyushtirishda faqat bilim bayon qilinib qolmay, balki uning mazmuni yoritiladi, talabalarning shaxsiy – kasbiy qobiliyatlari shakllantiriladi. Demak, har bir dars qiziqarli, ijodiy izlanuvchanlik va mustaqillik asosida qurilishi lozim. Bunda darsni to'g'ri tahlil qilish o'qituvchini yuksaklikka erishishga va o'z ustida ishlashga undaydi, istiqbolli natijalarni ilg'ay olishni o'rgatadi hamda dars samaradorligini oshiradi.

Mamlakatimiz uzluksiz ta'lim tizimida ham chet tillarni o'rganish bo'yicha Davlat ta'lim standartlari loyihasini ishlab chiqish jarayonida “Ta'lim to'g'risida” va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi qonunlari talablari asosanildi hamda dunyoning rivojlangan mamlakatlarining ijobiy tajribalari va “Xorijiy tillarni bilish bo'yicha umumyevropa kompetensiyalari” tizimi chuqur o'rganib chiqildi. Uzluksiz ta'lim tizimida chet tillarini o'rgatish bo'yicha ishlab chiqilgan davlat ta'lim standartlarining ahamiyati shundaki, unda o'quvchi-yoshlarni chet tillarda erkin muloqot qila olish ko'nikmasini shakllantirish eng muhim vazifalardan biri etib belgilangan bo'lib, bir nechta yo'nalishlarni qamrab olgan. Ta'lim jarayonida mazkur metodni qo'llashdan maqsad-o'quvchilar tomonidan mavzuni puxta o'zlashtirishga erishish bilan birga ularni faollikka undash, ularda hamkorlikda ishlash, ma'lum vaziyatlarni boshqarish hamda mantiqiy tafakkur yuritish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.

Ingliz tili grammatikasiga oid biror-biror qoidani o'qituvchi o'quvchilarga tanishtirib bo'lganidan keyin, uni mustahkamlash maqsadida turli xil topshiriqlar beradi. Ular yozma yoki og'zaki shaklda bo'lishi mumkin. Ayniqsa maktab o'quvchilarining bilimni mustahkamlashda turli hil didaktik o'yinlardan foydalanish juda samarali natijalar beradi.

“KIM CHAQQON”

“Lug'atlarni takrorlash” da shu har bir mavzuga taluqli bo'lgan o'simliklar, hayvonlar va jixozlar nomi aytiladi: bu yerda har bir guruh o'ziga ajratilgan o'simliklar, hayvonlar va jixozlar nomini ko'proq aytish va xatosiz yozish kerak.

O'quvchilar uch guruhga ajratiladi.

Plants	Animals	Birds
A peach	A lion	A peacock
A cherry	A deer	An eagle
An apple	A varan	A sparrow
A tulip	A fox	A humming bird
A carnation	A wolf	A penguin
A oak	A lizard	A swallow
A christmas tree	A turtle	An ostrich
A pear	A cow	A crow
An apricot	A shark	A woodpecker
the Rose	A whale	A seagull bird

“Kim chaqqon” o'yin texnologiyasi qisqa vaqtda amalga oshiriladigan tizimlashgan guruhii

mashg'ulot bo'lib, uni o'tkazish oson va oldindan tayyorgarlik ko'rish shart emas. U ko'p vaqt olmaydi. O'yin o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishlarini kuchaytirib, darsning boshida, o'rtasida oxirida o'tkazish tavsiya qilinadi.

Foydalanilagan adabiyotlar.

1. R.H. Jo'raev, A. Zushunov “Ta'lim jarayonida o'quv fanlarini integratsiyalash omillari. O'qituvchilar uchun o'quv qo'llanma”. Sharq., 2006 yil.
2. Saidaxmedov N.S. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiyalar. T., 2003y.
3. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.

PEDAGOGIK TA'LIM TIZIMIDA INNOVATSION JIHATLAR

Aniyozova Feruza, Latipova Nargiza

Urdu huzuridagi fizika, matematika,
informatika fanlariga ixtisoslashgan
maktabning o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogik jamoasini innovatsion jarayonga bo'lgan e'tibori va ahamiyati keltirib o'tilgan. Pedagogik faoliyatni innovatsion rivojlantirish zaruratiga to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsion, raqobatbardosh, kasbiy-pedagogik, psixologik, pedagogik jamoa, motivatsion, mikro muhit.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy o'zgarishlar ta'lim sohasida qayta qurish jarayonlari uchun sharoit yaratdi – bu yangi tipdagi maktablarning yaratilishi, turli pedagogik yangiliklar, mualliflik huquqi dasturlari va darsliklarning amaliyotga faol joriy etilishidir.

Umumiy ta'lim tizimidagi o'zgaruvchan vaziyat o'qituvchilar uchun yangi ta'lim ehtiyojlarini yuzaga keltiradi. Bu esa pedagogik ta'lim tizimida tabiiy o'zgarishlarga olib keladi. “Innovatsion uslubiy ish” tushunchasi kasbiy-pedagogik faoliyatning yangi (innovatsion) usullarini yaratish yoki rivojlantirishga qaratilgan kasbiy-pedagogik faoliyatning bir qismini anglatadi.

Bugungi kunda ta'limni isloh qilish sharoitida ta'lim muassasasida innovatsion jarayonlarga ehtiyoj, amaliyotchi o'qituvchining o'z pedagogik faoliyatida innovatsiyalarni o'zlashtirish, rivojlantirish va ulardan foydalanishga yo'naltirilganligi, ijodiy tabiatiga shubha yo'q. O'qituvchining o'zini o'zi anglashi va shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ta'minlaydigan faoliyat va innovatsion uslubiy ish uchun shartlar: ta'lim xizmatlari sifati va darajasini oshirish; ta'lim xizmatlari bozorida o'qituvchilarning raqobatbardoshlik darajasini oshirish; o'quv jarayonini uslubiy va ilmiy - uslubiy ta'minlash; ta'lim jarayonini didaktik ta'minlashdir.

Biroq, amaliyotda biz ko'pincha o'qituvchilar va rahbariyatning “yuqoridan” kiritilgan innovatsion loyihalarga rasmiy munosabatda bo'lamiz. Ko'p qarama-qarshiliklar paydo bo'ladi: jamoatchilikning ta'lim innovatsiyalariga bo'lgan qiziqishi va ko'pchilik o'qituvchilarning xabardorligi yo'qligi o'rtasida ularning faoliyatining pedagogik jarayonni ijodiy takomillashtirish va kasbiy o'zini o'zi rivojlantirishga yo'naltirilganligini belgilaydigan innovatsiyalarni rivojlantirishga qiziqishdir.

Ta'limdagi innovatsion jarayonlarning ob'ektiv zarurati va mahalliy darajadagi o'qituvchilar va ta'lim muassasasi ma'muriyatining innovatsion g'oyalarni tashkilot va pedagogik xodimlarning rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan qiymat-semantik darajada shaxsiy qabul qilishga tayyor emasligi o'rtasida; o'quv jarayonini takomillashtirish uchun hamda o'qituvchi va ta'lim muassasasining pedagogik jamoasini innovatsion jarayonga uning shaxsan ishtirok etuvchi sub'ektlari sifatida jalb qilish zarurati va rahbariyatning ta'lim muassasasidagi o'qituvchilarning ijro faoliyatiga doimiy e'tibor qaratilishi lozimdir.

Pedagogik xodimlar ishini sifat jihatidan yaxshilash uchun guruh potentsialidan foydalanishning ortib borayotgan roli va ta'lim muassasasidagi boshqaruv faoliyatining o'quv (va, xususan, innovatsion) faoliyatining kollektiv mavzusiga etarlicha yo'naltirilmaganligi muhimdir.

Bu qarama-qarshiliklarni bartaraf etish yo'llarini ta'lim muassasasi pedagogik jamoasining o'zlashtirilgan innovatsiyaga qiziqishini shakllantirish bilan bog'liq holda ko'ramiz. Amalda buni zarur psixologik va pedagogik sharoitlar tizimini yaratish orqali amalga oshirish mumkin, jumladan:

- a) innovatsion jarayonni tashkiliy va tizimli ta'minlash;
- b) innovatsion jarayonni psixologik ta'minlash;
- c) professor-o'qituvchilarning innovatsion faoliyatining shaxsan muhim yo'nalishi;
- d) maktab pedagogik jamoasida innovatsiyalarga qiziqishni shakllantirish bo'yicha rahbarning ilmiy tashkil etilgan faoliyati.

Fanda «innovatsiyalarga qiziqish», «pedagogik jamoaning innovatsiyalarga qiziqishi» tushunchalarining mazmuni ishlab chiqilmagan. Falsafiy, sotsiologik, psixologik va pedagogik tadqiqotlarni tahlil qilish, qiziqish va innovatsiya muammolariga bag'ishlangan bo'lib, bizga ushbu tushunchalarni mustaqil ravishda aniqlash imkonini berdi. Innovatsiyalarga qiziqish - bu

o'qituvchi shaxsining innovatsion jarayonlarni shaxsiy va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan qadriyatini qabul qilishga asoslangan barqaror tanlab yo'nalishi bo'lib, uning innovatsion faoliyatda innovatsiya sub'ekti va o'zini o'zi anglash sub'ekti sifatida ishtirok etishini faollashtiradi. Professor-o'qituvchilarning innovatsiyalarga bo'lgan qiziqishi pedagogik faoliyatning kollektiv sub'ektining mulki bo'lib, ta'lim tizimini takomillashtirishdagi ob'ektiv ijtimoiy ehtiyojlarning jamoa a'zolarining qiymat-semantik shaxsiy sohasiga o'tishini aks ettiradi va jamoaning barqaror yo'nalishida namoyon bo'ladi. innovatsiyalarni ishlab chiqish, ulardan foydalanish va tarqatish bo'yicha faoliyat, innovatsiyalar jarayoni va natijalariga barqaror ijobiy hissiy-qiymatli munosabat va ularning ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatini yuqori baholash zarur. Bunday qiziqish inson yoki jamoaning o'zlashtirilayotgan yangiliklarga hissiy-baholash munosabati sifatida namoyon bo'ladi, inson tajribasini ijodiy o'zgartirishga hissa qo'shadigan, tizim va usullardagi sifat o'zgarishlarini belgilaydigan faoliyatni tanlash va amalga oshirishga rag'bat sifatida namoyon bo'ladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, professor-o'qituvchilarning innovatsiyalarga bo'lgan qiziqishi uning alohida a'zolarining manfaatlari yig'indisi emas. Shaxsiy va jamoaviy manfaatlar nafaqat bir qism va yaxlit, ijtimoiy va individual, ob'ektiv va sub'ektiv sifatida o'zaro bog'liqdir. Innovatsiyaga qiziqish individual-individual va jamoaviy namoyon bo'lish darajasida turli mezonlarga ega. O'qituvchi tomonidan ta'lim jarayonini takomillashtirishning qadriyati va ma'nosi sifatida qabul qilingan innovatsion faoliyatga qiziqish uning pedagogik faoliyatni amalga oshirishning ma'lum usullarini rad etishga tayyorligi (motivatsion, axborot, faoliyatga asoslangan va refleksiv) sifatida namoyon bo'ladi. faoliyat va ongli ravishda tanlangan va ijobiy baholangan ilg'or usullarni qadrlash kerak. Kollektiv manfaatlar boshqa mezonlar bilan belgilanadi: ijtimoiy va shaxsiy manfaatlar jamiyati va pedagogik xodimlarning qiymat-semantik birligi innovatsiyalarga nisbatan; individual, guruh va jamoaviy sub'ektlar tomonidan bir-birini shaxsiy va kasbiy manfaatlarni amalga oshirish va o'z samaradorligini oshirish uchun zarur shartlar sifatida qabul qilish innovatsion jarayon muammolarini hal qiladi.

Shunday qilib, ta'lim muassasasi xodimlarining innovatsiyalarga qiziqishi quyidagi hollarda shakllanadi:

bir necha kishidan iborat guruh yoki butun pedagoglar jamoasiga xos va muhim bo'lgan umumiy ijtimoiy va individual manfaatlar mavjud;

jamoada (guruhda) shaxsning (individual va kasbiy, ijtimoiy) manfaatlarini qondirish uchun shartlar hisobga olinadi va amalga oshiriladi; shu asosda bir xil qiziqish va ehtiyojlarga ega bo'lgan odamlar muayyan amaliy muammolarni hal qilish uchun guruhlar yoki jamoalarga birlashtiriladi;

shaxs o'zi bog'laydigan guruhni o'z xavfsizligi, o'zini o'zi tasdiqlash, samaradorlik, o'zini o'zi anglash, o'zini o'zi amalga oshirish uchun muhit va shart sifatida qabul qiladi.

Shuningdek, guruh o'zining individual salohiyatiga ega bo'lgan shaxsni qadriyat va o'z samaradorligining sharti sifatida qabul qiladi, bu guruh tomonidan shaxsni bostirishning aniq usulidir. Qulay ichki innovatsion muhit (guruhda, jamoada mikro muhit) yaratilgan, shuningdek, shaxsiy manfaatlar va butun o'qituvchining manfaatlarini saqlash, rivojlantirish va amalga oshirishga qaratilgan tashqi innovatsion muhitning qulay ta'siri ta'minlangan. xodimlar, tashkilotni rivojlantirish bo'yicha professor-o'qituvchilari tomonidan innovatsiyalarni o'zlashtirish natijasida yuzaga keladigan yoki maqsadli ravishda yaratilgan vaziyat, joriy qilingan yangilik yuzaga keladigan shartlar, sharoitlar majmui pedagogik jamoa uchun shaxsan ahamiyatli, qadriyat sifatida tan olinadi va qabul qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Хуторской, А. Личностная ориентация образования как педагогическая инновация / А. Хуторской // Школьные технологии: науч.-практ. журн. школ. технолога (завуча). - М., 2010. - N 1. - С. 3-12.
2. Якиманская, И.С. Личностно - ориентированное обучение в современной школе.- Москва, 2009

MUAMMOLI TA'LIMNING O'ZIGA XOS JIHATLARI

Annazarova Dildora Rustamboyevna

Yangiariq tumani 19-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (97) 458 53 85

annazarovadildora_19@inbox.uz

Qurbanova Farida Kupalbayevna

Yangiariq tumani 19-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (94) 113 18 12

faridakupalbayevna_1812@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola muammoli ta'limning o'ziga xos jihatlari hamda kreativlikni rivojlantirish haqida.

Kalit so'zlar: Muammoli ta'lim, reproduktiv, ilmiy-izlanishli metodlari, kreativ ta'lim, sgeato, kreativ pedagogika.

Muammoli ta'lim sohasida qalam tebratgan M.I.Mahmudov, M.N.Skatkin, A.M.Matyugikven, I.Ya.Larner kabi olimlarning xulosalariga ko'ra quyidagi metodlarni keltirish mumkin:

- Tushuntirish, namoyish etish, Reproductiv, Muammoli bayon qilish, Ilmiy-izlanishli metodlari mavjud.

Yuqoridagilardan shunday xulosa chiqarish mumkinki, ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda muammoli o'qitish metodlari juda zarur va kerak.

Chunki muammoli ta'lim o'quvchini izlanishga, ijodkorlikka, erkin fikrlashga o'rgatadi. O'quvchida bunday sifatlarning shakllanishi, o'quv-biluv mas'uliyatini oshiradi, mustaqil bilim olish uning kundalik odatiy holatiga aylanadi. Bu esa ta'lim mazmunini, yangi dastur va standartlarni o'zlashtirib olishga kafolat. Bo'ladi.

Kreativ ta'lim o'quvchining ijodiy qobiliyatini takomillashtirishga yo'naltirilgan bo'ladi. Ayniqsa muammoli, loyihalashtirilgan va jadallashtirilgan ta'limlarning qo'llanishi o'quvchida yaratuvchanlik, bunyodkorlik qobiliyatlarini o'sishiga olib keladi.

An'anaviy shaklda olib boriladigan ta'lim o'quvchiga ilgaritdan ma'lum axborot, bilim, tushuncha, ko'nikma va malakalarni berish bilan chegaralanadi.

Lekin kreativ oriyentatsiyadagi darslar jarayonida qabul qiluvchi ob'ektdan ijodkor (kreativ) sub'ektga aylanadi. Predmetni (tomon, mazmuni) o'zlashtiruvchi o'ziga nisbatan yaratuvchanlik bilan yondoshish asosida o'zlashtirib oladi. Har bir faktik materialga ijodiy va tanqidiy karay oladi. Olinayotgan o'quv materialiga unga yangicha qarash, qo'shimcha materiallarni olish, o'zlashtirishga yo'l ochadi. Ko'pincha bunday hollar o'zlashtirishga evristik yondashuvni shakllantiradi.

Bu esa mutaxassislarni kelajakda olgan bilim, ko'nikmasining faqat ijrochisigina bo'lib qolmay, balki o'z kasbiy faoliyatiga ijodkorlik, yaratuvchanlik asosida qarashga olib keladi.

Hozirgi kun ta'lim tizimining bosh va asosiy maqsadi ham ijodiy fikrlaydigan mutaxassislarni va yuksak darajadagi fikr yurituvchi shaxsni tarbiyalash va tayyorlashdan iborat.

Sir emaski, mamlakat taraqqiyotida texnologiya, xom ashyo, jihozlar, energo resurslar, ekologik o'zgarishlar borgan sari globallashtirib, uning boshqaruvchisidan yuksak mahorat egasi bo'lishni talab etmoqda. Umuman ta'lim tizimida ham uning dasturlari, mazmuni, standartlari takomillashib bormoqda. Bunday tezkor o'zgarishlar bilim olishning yangi texnologiyalari, masofaviy, loyihalangan ta'lim, media ta'limini, ya'ni shaxsiy ijodkorlikka asoslangan ta'limni joriy qilish ehtiyojini keltirib chiqarmokda.

Kreativ ta'limning maqsad va vazifalari hozirgi mavjud ta'lim asosan ilgaridan mavjud bo'lgan an'anaviy didaktikaga asoslangan, ya'ni o'quv jarayonida ilgaridan fanga ma'lum bo'lgan bilimlarni o'qitish, o'rgatish etkazish bilan xarakterlanadi. O'qituvchi ilgaridan ma'lum reproduktiv faoliyatni olib boradi. Bu esa asosan o'quvchining ta'lim mazmunini yodlab olishi, qayta takrorlab berishi bilan cheklanadi. Ya'ni, ta'lim ilgaridan ma'lum predmet "avval hunar o'rgat, keyin shogird o'z xohishicha nimani ijod kilsa -qilaversin" yo'sinida ish tutish rasm bo'lgan.

Bunday holda bilim olish konsepsiyasi to'rt bosqichda amalga oshiriladi:

- Bilim bilan tanishish, ma'lum axborotni tushunib olish, voqealarni bir-biridan ajrata olish;
- Bilimdan nusxa olish, olgan bilimlarini takrorlash;
- Bilim - malaka, olgan bilimlarini amaliy faoliyatda qo'llay olish;

- Bilim-transformatsiya, olgan bilimlarini, keyingi yangi bilimlarni, yangi vazifalarni bajarishda qullash (ya'ni ijodiy foydalana olish darajasi)dir.

Agar umumta'lim maktablari birinchi, ikkinchi darajadagi bilimlarni o'rgatsa, oliy ta'lim uchinchi, oliy ta'limdan keyingi ta'lim to'rtinchi darajadagi, ya'ni ilmiy izlanish, aspirantura, doktoranturalarda bilim berishni davom ettiriladi. Undan keyingi ta'lim "beshikdan qabrgacha", "umr bo'yi uzluksiz" ta'lim davom ettiriladi.

Shuni yodda saqlash kerakki, ijodkor yaratuvchi shaxsni tarbiyalash -fanga ma'lum bo'lgan bilimlarning o'zinigina o'zlashtirish bilan kifoyalanmay, olingan bilimlar zahirida yangi bilimlarni kashf etishlari bilan muhimdir.

Bunga yorqin misol, ulug' allomalarimiz muso al-xorazmiy matematika fanining asoschisi, al-farg'oniyni turli fanlarga tegishli buyuk kashfiyotlari, al-farobiyning (70 dan ortiq tillarda erkin so'zlashgan), tovush tezligi, chastotasi, moddiyot, issiqlik, harakat, optikaga oid kashfiyotlari, abu rayhon beruniyning (komusiy olim) mineralogiya, geodeziya, jug'rofiya, falakkiyot (astronomiya) fanlari rivojiga qo'shgan katta hissasi, abu ali ibn sinoning "tib qonunlari", "ko'z anatomiyasiga" bag'ishlangan kitoblari, ulug'bekning "zijji kuragoniy" asari. Ularning koldirgan asarlari hozirda ham mamlakatimizda va ko'plab evropa mamlakatlarida o'qib o'rganilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Abdullayeva Sh. Ta'limda o'qituvchi shaxsi va o'quvchi faoliyatini uyg'unlashtirish texnologiyalari. // Molodoy uchyony, 2016 yil. 9-son.

2. Azizxo'jayeva N. O'qituvchi tayyorlashning pedagogik texnologiyasi. T.: TDPU, 2000.

UZUNLIK VA UNING O'LCHOV BIRLIKLARI

Asadova Farida Idiyevna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
xalq ta'limi bo'limiga qarashli
30-umumiy o'rta ta'lim maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya. Boshlang'ich sinflarda uzunlik o'lchov birligi haqida yozilgan

Kalit so'zlar: Uzunli o'lchov birliklari, miqdor, gramm

Bolalar uzunlik jismning davomiyligini narsaning o'lchamlarini tasvirlaydigan xossasi ekanini maktabgacha bo'lgan davridayoq tassavur qila oladilar. Bolalar uzunroq-qisqaroq, keng-tor, baland-past, yo'g'on-ingichka, munosabatlarni to'g'ri aniqlay oladilar. O'qitishning navbatdagi vazifasi-o'lchash ishining mohiyatini ochib berish, uzunlikning turli o'lchov birliklarining ahamiyatini ko'rsatish va o'lchov asboblariidan foydalanishga o'rganishdan iborat. Tayyorgarlik bosqichining birinchi davridayoq o'qituvchi “miqdor” tushunchasini rivojlantirish imkoniyatiga ega. “Miqdor” so'zining o'zi ko'pchilik bolalarga tushunarli emas, chunki bu so'zni ular kam ishlatadilar. O'qituvchining vazifasi narsalarning hossasi taqqoslanayotganda bu taqqoslashni miqdor jihatdan ifoda qilish mumkinligini miqdor haqida so'zlash mumkinligini har doim ko'rsatib berishdan iborat. “Uzun qisqa” mavzusi bo'yicha dars parchasini keltiramiz. Darsning maqsadi. Uzunlik tushunchasini jismning o'lchamlarini tavsiflaydigan hossasi sifatida shakllantirish. Ish narsalarning uzunliklarini ko'z bilan chamalab va ustiga qo'yish usuli bilan taqqoslashdan boshlanadi.

Qadimgi Sharq o'lchov birliklari.

- 1 Marhala 25-30 kilometr ga teng.
- 1 Sotix — maydon o'lchovi bo'lib, $10 \times 10 = 100$ metr kvadratga teng.
- 1 Botmon — 78 pudga yoki 128 kg. ga teng.
- 1 Qarich — bosh barmoq bilan jimjiloqning barmoq yoyilmasiga teng, ya'ni 19-20 santimetr ga teng.
- 1 Enlik — bir barmoq eniga teng (18-20 mm) yoki 1 enlik-6 ta arpa donasining bo'ylanmasiga teng.
- 1 Farsax (farsang) — masofa o'lchov birligi — 6 km. ga teng.
- 1 yig'och — masofa o'lchov birligi — 5985 metr, ba'zi joylarda 8-9 km. ga teng
- 1 tanob — maydon o'lchovi, turli joylarda turlicha: bir gektarning oltidan biridan to yarim gektarigacha bo'lgan.
- 1 Put — 16 kg.
- 1 Isbat (barmoq) — 2-2,5 santimetr.
- 1 Qadoq — 409,5 gramm.
- 1 Chorak — 250 gramm.
- 1 Tutam — (Markaziy Osiyoda)=9 sm: arqon yoki tayoqni siqib ushlagan qo'l to'rtta barmog'ining kengligiga mos tarzda tanlangan uzunlik birligi.
- 1 Qadam — 63-71 sm. ga teng uzunlik o'lchovi.
- 1 Shair — 1 misqolga teng. 1 misqol-asosan 4,25 gramm, ba'zan 4,50 gramm, 4,64 gramm deb olingan.
- 1 Quloch — ikki qo'lning o'rta barmoq uchlari orasidagi masofaga teng.
- Monat tarzda tanlangan uzunlik o'lchovi, 8 qarichga teng.
- 1 Quloch Buxoroda=142 sm., Farg'onada 167 sm.
- 1 Arshin — bir qadamga teng.
- 1 Qadam (Markaziy Osiyoda) — 63-71 sm. deb olingan.
- 1 Tosh (farsax) — Sharq mamlakatlarida keng qo'llanilgan. 9-12 ming qadamga yoki 6-8 chaqirimga to'g'ri kelgan masofa.
- 1 Chaqirim — 1006 metr ga teng.
- 1 Gaz — 0,71 metr ga teng uzunlik o'lchov birligi. Hozirgi vaqtda bir gaz (Eronda) 104 sm. ga teng. Ilgari Markaziy Osiyoda 24 barmoq eni (1 barmoq eni 6 dona arpa doni eniga teng) yoki 7 musht eni (tayoqni ushlagandagi eni) 1 gaz bo'lgan. Xorazmda 1 gaz 12 dyuym (30,48 sm.) ni tashkil qilgan. Buxoroda 1 gaz XVI-XVII asrlarda 78,74 sm., XIX asrda 106,68 sm., Toshkent,

Samarqand va Turkistonda (XIX asrda) 88,9 sm. Andijon va Marg‘ilonda (XIX asrda) 83-84 sm. bo‘lgan.

1 Paxsa — 60 santimetrغا teng.

1 Qo‘sh (suv) — ho‘kiz bilan bir kunda haydalgan yerni sug‘orish uchun ketgan suvga teng deb olingan.

1 Tegirmon — tegirmon toshini aylantiradigan miqdordagi ariq suviga teng.

1 Paysa — 50 grammga teng og‘irlik o‘lchovi.

1 Paqir — 2 tiyinlik chaqa pul.

1 Miri — 5 tiyinlik chaqa pul.

1 Tanga — Buxoro amirligida 15 tiyinga, Qo‘qon xonligida 20 tiyinga teng bo‘lgan kumush pul.

1 So‘lkavoy — 1 so‘mlik tanga.

1 Aruzza (guruch doni)-0,017 gramm.

1 Sha‘ira (arpa doni)-0,059 gramm.

1 Habba — 0,059-0,071 gramm.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. «ЛИДЕР ПЕДАГОГ» -

2. https://t.me/joinchat/AAAAAEw_5zyFf-JIRIOM7Q

3.3-sinf matematika darslik

TA'LIM TIZIMIDA MILLIY PEDAGOGIKANING MOHIYATI

Ashirova Malohat Qodirovna

Xorazm viloyati Urganch tumani

15- son maktab Fizika fani o'qituvchisi

Allaberganova Dilfuza Maratovna

Xorazm viloyati Urganch tumani

15- son maktab matematika fani o'qituvchisi

Xidirboyeva Dilfuza Baxtiyarovna

Xorazm viloyati Urganch tumani

15- son maktab ingliz tili fani o'qituvchisi

Boltayeva Nafisa Ravshanbek qizi

Xorazm viloyati Urganch tumani

15- son maktab ingliz tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada insonni har tomonlama tarbiyalash, ajdodlarimiz ma'rifat, ma'naviyat va madaniyatini yosh avlodga o'rgatish, ularni komillikka yetkazishda milliy pedagogikaning ahamiyati haqida mulohaza yuritiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim, tarbiya, milliy pedagogika, xalq pedagogikasi, milliy urf-odatlar, an'analar, marosimlar, usul.

Milliy pedagogika xalqimizning ma'naviy boyliklaridan biri bo'lib, u tarbiyaning maqsad va vazifalarini, shaxs kamolotini rivojlantirishda muhim yo'nalishlarni ifoda etuvchi bir qancha vositalarning majmuidir. Chunki unda xalqning avloddan – avlodga o'tib kelayotgan tajribalari va pedagogik bilimlari namoyon etilgan. Xalq pedagogikasi o'zbekona axloq-odob va tarbiyaning barcha qirralarini o'ziga mujassamlantirgan. Xalq pedagogikasida turli xil tarbiya usullari va vositalardan foydalaniladi, bu usul vositlar nihoyatda rang-barang bo'lib, ko'p tomonlari bilan ilmiy pedagogikadan ustunlik qiladi. Chunki bu usullar ilmiy pedagogikani shakllanishida ham o'z ta'sirini o'tkazgan. Xalq pedagogikasida qo'llanilgan juda xilma-xil tarbiya usullarini quyidagi tarzda umumlashtirish mumkin.

1. Tushuntirish (o'rganish, odatlantirish, mashq qildirish).

2. Namuna (maslahat berish, uzr so'rash, yaxshiliklar haqida so'zlash, o'rnatish bo'lish).

3. Nasihat berish o'g'itlar undan (ko'ndirish, iltimos qilish, tilak, istak bildirish, maqullash, rahmat aytish, duo qilish, oq yo'l tilash va hokazolar).

4. Jazolash (ta'qiqlash, gina, tanbeh berish, koyish, ayblash, uyaltirish, va hokozolar).

Agar sinchiklab qaralsa yuqorida keltirilgan to'rt xil usul umumiy bir yaxlitlikni ifodalaydi. Ya'ni yoshlarning mustaqil kuzatuvchanligiga e'tibor beriladi. Unda ham tushunmagan kattalarning nasihati, o'g'iti orqali narsa va hodisalarning mohiyatiga yotadigan bo'lishadi. Bordini bunda ham tushunmasa, yoki tushunishni istamasa unda qoralash va jazo usullaridan foydalanishga to'g'ri keladi. Xalq pedagogikasining nodir namunalari tarbiyaviy usullari va tarbiyaviy ta'sirlar muayyan vositalar orqali amalga oshirilgan. O'quvchi yoshlarni tarbiyalashda milliy an'analar umuminsoniy qadriyatlar asos qilib olinishi kerak. Bular o'z navbatida yangicha tarbiyaning o'zgacha muvofiq uslub va shakllarni taqozo etadi. Inson qalbiga ekilgan yaxshilik orada o'n yillar unib chiqadi. Buni ilmiy asoslab oldindan ko'ra bilish kerak. Xalq pedagogikasi kishi aqli va qalbiga ta'sir etib, ularning ishida va turmushida, fe'l-atvori va odobida, mehr-shavqat, odillik, poklik, oliyjanoblik, haqgo'ylik, halollik kabi fazilatlarni shakllantirgan.

Milliy pedagogikaning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- xalq og'zaki ijodi;
- milliy urf-odatlar, an'analar va marosimlar;
- xalq o'yinlari va o'yinchoqlar;
- diniy ta'limot;
- xalq amaliy san'ati va hunarmandchiligi;
- milliy musiqa va qo'shiqchilik san'ati, milliy cholg'u asboblari;
- tasviriy san'at;
- tarixiy yodgorliklar va milliy me'morchilik;
- xalq raqs san'ati;

- yosh avlodni mustaqil hayotga tayyorlash, ularni kasb-hunarga yo‘naltirish;
- Markaziy Osiyo mutafakkirlarining asarlari;

Xalq pedagogikasi o‘quvchilarni xalqimizning urf-odatlariga, qadriyatlariga, diniga, tiliga, Vataniga, milliy va umuminsoniy boyliklariga mehr-muhabbat ruhida tarbiyalashning asosidir. Pedagogika fani inson manfaati, erkinligi va qadr-qimmatiga xizmat qiluvchi tinchlik, mehnat va ozodlik, adolat va baxt kabi umuminsoniy qadriyatlarga asoslanadi, ulardan kelib chiqib O‘zbekiston xalqi manfaatlariga suyanib qulay va asoslik yo‘nalishlarni tadqiq etadi.

Pedagogika fani metodologiyasining yaratilishida qomusiy mutafakkir va pedagoglarning o‘rni diqqatga sazovordir. Al-Xorazmiy, Ibn-Sino, Abu Rayhon Beruniy, Rudakiy, Firdavsiy, A.Navoiy, Voiz Koshifiylar o‘z ijodiyotlarida pedagogikaning metodologik asosini yaratdilar. Hozirda barkamol inson tarbiyasidagi g‘oya va ta’limotlarni o‘rganib unga suyangan holda milliy mafkurasini mustahkamlash bugungi kunning asosiy talabidir. Darhaqiqat, insonni ma’rifatli va ma’naviy komillikka erishishi pedagogika fanining yetakchiligida amalga oshiriladi. Insonni tarbiyasi haqidagi g‘oyalar, qoidalar, qonunlar dastlab qissalarda, pandnomalarda, yozma yodgorliklarda, hadislarda asoslab berilgan. Milliy pedagogika-muayyan davlat konstitutsiyasi, ta’lim to‘g‘risidagi qonunlarni hamda istiqbolli rivojlanish dasturi, jamiyat taraqqiyotining umumiy qonunlari, xalqning milliy-ma’rifiy merosi va ta’lim-tarbiya sohasida erishgan jahon miqyosidagi yutuqlari asosisidagi shakllangan hamda millatning muayyan tarixiy rivojlanish jarayonidagi talablariga javob beruvchi ta’lim-tarbiya nazariyasi, usul va usullarini ifodalovchi ilm-fan majmuidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. N.Atayeva, F.Rasulova, S.Hasanov. Umumiy pedagogika o‘quv qo‘llanma: Toshkent 2011
2. B.Ziyamuxammedov Pedagogika: T.2000
3. Internet saytlari.

MASALA TUSHUNCHASI BILAN TANISHTIRUVGA OID TAYYORGARLIK ISHLARI

Ashurova Mohichehra Soliyevna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
XTB ga qarashli 30-umumiy o'rta
ta'lim maktab boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda masala tushunchasi bilan o'quvchilarni tanishtirish bosqichlari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: masal, matematika, son, o'quvchi, raqamlar, sxema.

Bu bosqichda “masala” iborasini ishlatgan ma'qul. Tayyorgarlik davridagi ishdan maqsad – bolalarga real hayotda yuz beradigan holatlarni matematik simvollar tiliga o'tkazish imkoniyatini anglatishdan iboratdir. Bu holatda rasmlar yordamida masalalar tuzilishining zarurati yo'q. Yaxshisi kichik hikoya shaklida bayon etilgan holatni bolalar matematik belgilar bilan daftarga yozib olish imkoniyati bo'lsin. Hikoya uchun $+$ = yoki $-$ = . Sxematik shakldagi yozuvlar ko'rsatkich (yo'llanma) bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bu shakllar ichiga bolalar tegishli sujetdagi raqamlar (sonlarni) qo'yadilar (yozadilar).

Sodda va murakkab masalalar bolalarning fikrlash qobiliyatlarini rejalashtirishning foydali vositasi bo'lib, odatda, o'z ichiga “yashirin informatsiyani” oladi. Bu informatsiyani qidirish, masala yechuvchidan analiz va sintezga mustaqil murojaat qilish, faktlarni taqqoslash, umumlashtirish va hokazolarni talab qiladi. Bilishning bu usullarini o'rgatish matematika o'qitishning muhim maqsadlaridan biri hisoblanadi. Masalalar yechish orqali o'quvchilarda ushbu malakalar tarkib topmog'i lozim.

1. Masalani tinglashni o'rganish va uni mustaqil o'qiy olish. Masala ustida ishlash uning mazmunini o'zlashtirishdan boshlanadi. O'quvchilar hali o'qish malakasiga ega bo'lmagan dastlabki vaqtlarda ularni o'qituvchi o'qib beradigan masala matnini tinglashga, shartning muhim elementlarini tovush chiqarib ajratishga o'rgatish kerak. Shundan keyin masala shartini yaxshiroq o'zlashtirish maqsadida, har bir o'quvchi masala matnini tinglabgina qolmay, balki masalani mustaqil o'qib chiqishi zarur; Masala matni o'qituvchi yoki o'quvchilar tomonidan bir-ikki marta o'qiladi, ammo bunda bolalarni masala matnini bir marta o'qishdayoq uning mazmunini tushunib olishga asta-sekin o'rgata borish kerak.

2. Masalani dastlabki analiz qilish (ma'lumni noma'lumdan ajarata olish malakasi). Ma'lumni noma'lum-dan, muhimni nomuhimdan ajratish, masalada berilganlar bilan izlanayotganlar orasidagi bog'lanishni ochish - bu eng muhim malakalardan biri. Bunday malakaga ega bo'lmay turib, masalalarni mustaqil yechishga o'rganib bo'lmaydi.

3. Masalani qisqa yozish malakasi. Masala matni ustida og'zaki ishlagandan keyin uning mazmunini matematik atamalar tiliga o'tkazish va qisqa yozuv shaklidagi matematik strukturasini belgilash kerak (rasmlar, chizmalar, sxemalar, jadvallar). Shuni nazarda tutish kerakki, barcha hollarda ham qisqa yozuvni bajarish bilan bir vaqtda masala shartining tahlili ham amalga oshiriladi. Aslini aytganda, qisqa yozuvning vazifasi shundan iborat. Haqiqatan ham masala shartining qisqa yozuvi o'quvchilar xotirasiga tayanch bo'lib, son ma'lumotlarni tushunish va ajratish imkonini beradi, shu bilan birga ularning ratsional yozilishi masalada nima berilgan va nimani izlash kerakligini bayoniy tushuntirish imkonini yaratadi.

4. Sodda masalalarni yechishda amal tanlashni asoslab berish va murakkab masala tahlilini amalga oshirish, so'ngra yechish rejasini tuzish malakasi. Oldin sodda masalani yechishda amal tanlash masalasini qarab chiqishga to'xtalamiz. Bu malaka birinchi sinfdan boshlab tarkib topa boshlaydi, ikkinchi va uchinchi o'quv yillarida yanada rivoj toptiriladi, ya'ni ba'zi tanish masalalarga nisbatan amal tanlash ishini bajarish asosi o'zgartiriladi.

5. Yechimni bajarish, uni o'qituvchi talabiga mos qilib rasmiylashtirish va masala savoliga javob berish malakasi. Sodda masalalardan boshlaymiz. Sodda masalani arifmetik usul bilan ham, algebraik usul bilan ham yechish mumkin. Bu o'rinda masalalarni arifmetik usul bilan yechish haqidagina so'z boradi, masalani algebraik usulda yechish keyinroq alohida qaraladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov M. Abduraxmonova N. Jumaev M.E. Birinchi sinf matematika darsligi.) Toshkent. “Sharq” 2005 yil., 160 bet
2. Axmedov M va boshqalar. To'rtinchi sinf matematika darsligi. Toshkent. “O'qituvchi” 2005 yil

O'QISH JARAYONINI SAMARALI TASHKIL ETISHDA O'QITUVCHILARNING PEDAGOGIK QOBILIYATLARINI OSHIRISH

Atajanova Gavxar Bekturdiyevna

Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
15-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
jismoniy tarbiya fani o'qituvchisi

Xidirova Darmonjon

Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
15-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
musiqqa madaniyati fani o'qituvchisi

Sabirova Barno Normat qizi

Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
15-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini samarali tashkil etishda o'qituvchilarning pedagogik qobiliyatlarini oshirib borish, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik masalalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: o'qish, o'qituvchi, qobiliyat, pedagog, faoliyat vazifa, talab, jarayon, tur.

Inson avvalo harakat qiladi va harakatining yengil bo'lishini keyinchalik shu harakatning bekorga ketmasligini istaydi. Agarda insonda mana shunday go'zal xususiyatlar yoki fazilatlar birlashsa, shundan so'ng u o'zida go'zallik, fazilat va irodani boshqa kishilarda hosil qilish yo'lini o'rganishi kerak. Lekin, buning uchun undan zo'r kuch va qudrat talab qilinadi. Bunday faoliyatda bo'lish jamiyatning eng ishonchli kishisi, ajdodlarni avlod bilan bog'lovchi yetakchi kuch “O'qituvchi”ga xos va mosdir.

To'g'ri ma'noda o'qituvchi so'zi maxsus tayyorgarlikdan o'tgan va o'quv muassasalarida ta'lim-tarbiyaga doir muayyan ish olib borayotgan kishidir. O'qituvchi so'zini keng ma'nosida bilim, malaka va ko'nikmalarni tarkib toptirayotgan, hayotda murabbiylik qiladigan va yo'llaydigan, ya'ni pedagogik faoliyat bilan shug'ullanadigan hamma kishilarni o'qituvchi deb ataydilar.

Pedagoglik kasbi boshqa kasblardan ko'pgina belgilari bilan farq qiladi. Pedagogning mehnat predmeti odam, mehnatning maqsadi insonni qayta o'zgartirish, pedagogning mehnat quroli-uning nutqi, pedagogning ma'naviy – siyosiy, kasbiy qiyofasiga qo'yiladigan yuksak talablar-uni doimo takomillashtirishga, to'xtovsiz o'z ustida ishlashga majbur etadi.

Mohir pedagog doimo o'z o'quvchilari va ularning ota-onalari hurmatini qozongan bo'ladi.

Pedagogik faoliyat uchta asosiy vazifani bajaradi:

1. Ta'lim (o'qituvchilar), ishlab chiqarish (ishlab chiqarish ta'limi muxandisini, masterlari), ijtimoiy hayotning aniq bo'limida tarbiya sohasidagi davlat vazifalarini amalga oshirish, pedagogik vazifalarni maxsus qo'yish va hal etish yo'li bilan;

2. Ta'limni tashkil etish va o'quvchilarning muayyan bilim, malaka va ko'nikmalar doirasini egallab olish maqsadida unga rahbarlik qilish bilan;

3. Shaxsning sifatlarini, tarbiyalanuvchilarning xarakter xususiyatlari va irodasini tarkib toptirishga, ularda o'z-o'zini tarbiyalash va o'z-o'zini takomillashtirishga intilish tuyg'usi va hokozolarni rivojlantirishga qaratilgan tarbiyani amalga oshirish bilan xarakterlanadi.

O'qituvchi faoliyatining tuzilishini aks ettiruvchi maxsus pedagogik qobiliyatlarni quyidagicha ifodalash mumkin:

1. Boshqa kishilarning psixologiyasini tushunish, ularga kerakli yo'nalishda ta'sir ko'rsatish usullarini topish, o'z faoliyati va uning natijalarini obektiv baholash qobiliyatlari (gnostik qobiliyatlar);

2. O'quv tarbiya materialini ta'lim-tarbiya vazifalari munosabati bilan tanlash, ta'lim-tarbiya jarayonini, o'z faoliyatlari va o'quvchilar faoliyatini rejalashtirish qobiliyatlari (konstruktiv qobiliyatlar);

3. O'z mehnatini va boshqa kishilar faoliyatini tashkil etish qobiliyati (tashkilotchilik qobiliyatlar);

4. O'quvchilar, ota onalar va jamoatni tarbiyalashda ishtirok etuvchi boshqa kishilar bilan aloqa

oʻrnatish qobiliyati (kommunikativ qobiliyatlar).

Aytib oʻtilgan qobiliyatlar oila, maktab ishlab chiqarish taʼlimidagi hayotning turli vazifalar taʼsiri ostida, ijtimoiy ishlar asrida va asosiy jarayonlarida rivojlanib boradi. Shu qobiliyatlar zaminida tegishli bilim malaka va koʻnikmalar muvaffaqiyatliroq shakllanadi.

Pedagogik ishni pedagogning oʻz shogirdlariga boʻlgan zoʻr muhabbatsiz tasavvur qilib boʻlmaydi.

Oʻqituvchi emotsional, joʻshqinlik, samimiy va ilmiy asoslarda dars berolmasa, oʻquvchilarga taʼsir koʻrsata olmaydi. Uning barcha sifatleri ichida bilim, malaka va koʻnikmalari boy boʻlsa ham uning natijalari jamoadagi, yashash joyidagi obroʻ-eʼtiboriga ham bogʻliq. Obroʻning kuchi oʻqituvchining tarbiyalanuvchilarga taʼsiri bilan bogʻliq. Oʻquvchilar oʻqituvchining mohirligini, bilimdonligini, odob-xulqi, oqilona yurish-turishi oʻquvchilarga demokratik munosabati, umuman hayot turmushdagi benuqson sifatleri bilan obroʻ-eʼtiboriga sazovor boʻladi.

Malumki, odam tabiatning oʻlik materiali emas, u faol, harakatchan, ayni vaqtda har bir odamda oʻz shaxsiy xususiyatlar, atrof-muhitga, borliqqa «oʻz tabiati bilan qaraydigan goʻzalliklar toji». Demak, pedagogik mehnatning obʼekti boʻlgan inson (ayni vaqtda oʻziga nisbatan subʼekt) bilan muloqotda boʻladi. Shuning uchun ham u doimo izlanishda boʻlmogʻi lozim. Shuning bilan bir qatorda pedagog tarbiya tashkilotchisi, qayta tarbiyalovchi, subekt – tarbiyachi, ota-ona, jamoatchidir.

Oʻqituvchilarning pedagogik qobiliyati, mahorati, ularni ilgʻor pedagogik texnologiyalardan foydalanishga, oʻquvchilarni oʻzini-oʻzi boshqarishga, mavzu toʻgʻrisidagi axborotlarni kengroq uzatish va qabul qilishga, dars mobaynida monitoring olib borishga, oʻquvchilarni vatanparvarlik gʻoyalari bilan tarbiyalash va yana bir qancha insoniy fazilatlar bilan taʼlim-tarbiya berishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Golish L.V., Fayzullayev D.M. “Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish”. Taʼlimda innovatsion texnologiya seriyasi. Toshkent. 2010 yil.
2. Ishmuhamedova R., Abduqodirov A. “Taʼlimda innovatsion texnologiyalar”. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Isteʼdod” jamgʻarmasi. 2008 yil.
3. www.google.com

DARSLARDA O'QUVCHILARNING DAM OLISH DAQIQALARINI TASHKIL QILISH

Atajonova Sadoqat Xaitbayevna

Xorazm viloyati Urganch shahar
23-son umumiy o'rta ta'lim maktabining
Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada dars jarayonlarida muntazam bir joyda o'tirish orqali kelib chiqadigan muammolar, jismoniy mashqlar orqali bularga yechim topish masalalari, shuningdek darslarda dam olish daqiqalarini tashkil qilish masalalari haqida mulohaza yuritilgan.

Kalit so'zlar: dars, jismoniy mashq, gimnastika, ziyraklik, diqqat, dam olish daqiqasi, kayfiyat.

Jismoniy mashqlar bilan muntazam shug'ullanadigan kishi hayoti davomida duch kelgan har qanday qiyinchiliklarni osonlik bilan yengib, doimo ruhan tetik jismonan baquvvat bo'ladi. Jismoniy mashqlar bilan muntazam shug'ullangan kishining tana a'zolarini modda almashinuvi faollashishi tufayli uning hujayra to'qimalari o'sib, yangilanib borishi natijasida umumiy rivojlanish sodir bo'ladi va inson tanasida qontomir harakatlari ortib boradi. Jismoniy tayyorgarlikka ega bo'lgan kishi dam olish vaqtida tez uyquga ketadi va kun bo'yi orttirgan charchoqlari tez yo'qoldi. Uning ishtahasi yaxshi bo'ladi, ovqat hazm qilish a'zolari me'yorida ishlaydi, kayfiyati doimo yuqori darajada bo'ladi.

Yaxshi jismoniy tayyorgarlikka ega odam kam kasal bo'ladi, maboda kasal bo'lib qolsa, xastalikni oson va to'liq yengadi, ish qobilyatini esa tez tiklaydi. Inson sog'lom baquvvat bo'lsa, hayot go'zalligini yaxshi idrok etadi, aql - zakovati ham yuksaladi, atrof - muhitni ziyraklik bilan kuzatadi. Shu nuqtai nazardan, o'quvchilarimiz uchun badantarbiya muhim omil. Ta'bir joiz bolsa, harakatsiz odam bir yerda turib qolgan ko'lmak suv kabidir.

Uzoq muddatli aqliy mehnatdan keyin o'quvchilarda ishlash sur'ati pasayadi va dars vaqtida betoqat bo'lib, haddan tashqati ko'p harakat qilish, o'tirgan joyida tez- tez turib ketish, bir- birlari bilan gaplashish, atrofga alanglash shovqin ko'tarish holatini kuzatish mumkin. Ayniqsa darsning 25- 30 daqiqalarida o'quvchilar diqqati sezilarli darajada pasayib, o'zlashtirish qiyinlashadi. Aqliy charchash bilan birga, qomatni tutib beruvchi bel, yelka, bo'yin muskullari ham toliqadi. Toliqish natijasida bel bukilib, yelkalar pastga tushib, bosh ham oldinga egiladi, qomat muvozanati buziladi. Agar bu holat takrorlanaversa, o'quvchilarning o'zlashtirishi, qomati, salomatligiga ham salbiy ta'sir etadi. Aqliy va jismoniy mehnatni navbati bilan olib borish asosida bunday toliqishning oldi olinadi. Dam olish daqilari o'tkaziladigan jismoniy mashqlar o'quvchilar faolligini oshiradi. O'quvchilarning ko'p vaqt harakatsiz o'tirishi organizmning quyi qismlarida, bosh miyaning qon bilan to'la ta'minlanmasligiga sabab bo'ladi. Bu esa, o'z navbatida, asab hujayralarining hayotiy faoliyatiga shikast yetkazadi. Natijada diqqatingiz ham beqarorlashadi. Bundan tashqari ko'p vaqt bir joyda qimirlamay o'tirganingizda, belingiz toliqadi, ruchka ko'p vaqt qo'lda tutganingizda barmoqlaringiz qotib qoladi.

Badantarbiyani bajarishdan maqsad butun tana a'zolarining o'z vazifalarini mukammal bajarishlarini ta'minlashdan iborat. A'zolarimizdan ba'zilarining quvvatini oshirish, ba'zilarini esa quvvatsiz holda qoldirish maqsadini amalga oshirish imkonini bermaydi. Tana a'zolarini turli harakatlaridan iborat bo'lgan gimnastika mashqlari, suvda suzish, futbol o'yini kabi turli mashqlar chiniqtirib turish kerak. Ota – bobolarimiz “Harakatda barakat” deb bejiz aytishmagan. Faol jismoniy mehnat va badan tarbiyasi salomatlik garovidir. Shular qatorida turli sport va mashq turlari bilan muntazam shug'ullanib borish jismoniy kamolotga yetishish imkonini beradi.

O'quvchilarning toliqishining oldini olish maqsadida mashqlar darsning 25- 30 daqiqalarida 2-3 daqiqa bajariladi. Bunda oson, o'tirib yoki o'rindan turib bajariladigan, panjalar, bo'yin yelka belga ta'sir etadigan mashqlarni tanlash lozim. Darsda qomatni to'g'ri shakllantirish mashqlari ham o'tkazilishi mumkin, bunda

- ish jarayonida stol va partada to'g'ri o'tirish;
- devorga boshning orqa qismi, yelka, tovonlarni tekkazib turish va qo'llarni yon tomonga, yuqoriga ko'tarish;
- ohista o'tirib - turish mashqlarini bajarish;
- chap (o'ng) oyoqning tizzasini oldinga, yon tomonga, orqaga ko'tarish, qo'llar beldagi holatda

va shunga o'xshash mashqlarni bajarishlari mumkin.

Uzoq o'tirish natijasida gavdaning pastki qismi qattiq toliqadi. Bu toliqishni bartaraf etish uchun tik turib bajaradigan, oldinga, yonga egilish, o'tirib turishdan iborat mashqlarni tanlash lozim.

Tanlangan dam olish daqiqasi she'r aytib bajarilsa, o'quvchilar zakovati, nutqini o'stirishga va kayfiyatini ko'tarishga ham yordam beradi. Quyida boshlangich sinf darslarida dam olish daqiqalarida foydalanadigan she'rlardan namuna keltiramiz. O'quvchilar partadan chiqib harakatlar bilan aytadilar. Bu dam olish daqiqasi o'quvchilarning kayfiyatini yanada ko'tarib darsga bo'lgan qiziqishini yanada oshiradi.

1. Tong nimadir, bolalar

Aytingchi - chi, gul -lolalar

Nega tongni kutishar?

Hotto bobo - momolar?

2. Barmoqcham barmoqcham

Charchab qolding barmoqcham

Endi biroz chigil yoz

Shunda bo'lar xating soz.

Tong - bu quyosh kulgusi

Undan nurlar to'kilar

Quyosh kulsa, kuy, qo'shiq

Shirin alla to'qilar.

3. Doim bo'y cho'zib ko'kka

O'sar tog'ri va ko'kka.

Terakjon shuning uchun,

Binoga bo'lar ustun.

Bu kabi dam olish daqiqalarida foydalanadigan she'rlardan ko'plab keltirish mumkin. Ammo dam olish daqiqalari haddan tashqari uzoq davom etsa ham, yaxshi natija bermaydi va o'quvchilarni darsdan chalg'itadi. Shunday ekan, hamkasblarimizga dam olish daqiqalaridan muntazam, o'z o'rnida foydalanishni tavsiya qilamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. K.Qosimova Ona tili o'qitish metodikasi.

2. Boshlang'ich sinflar uchun DTS.

3. Internet saytlari.

О‘QUVCHILARNING BOG‘LANISHLI NUTQINI O‘STIRISH YO‘LLARI

Atamurotova Shohida Shomurotovna

Xorazm viloyati Tuproqqal’a tumani

19- maktabi boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Telefon: +99 8996684418

Annotatsiya: Ushbu maqolada yosh avlodni mustaqil O‘zbekistonimizning munosib fuqarolari etib tarbiyalashda boshlang‘ich ta’limning alohida o‘rni va o‘quvchilarning bog‘lanishli nutqini o‘stirish yo‘llari xususida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: ona tili, bog‘lanishli nutq, boshlang‘ich ta’lim, tafakkur qilish faoliyati, mantiqiy va grammatik qoidalar.

Yosh avlodni mustaqil O‘zbekistonimizning munosib fuqarolari etib tarbiyalashda boshlang‘ich ta’limning alohida o‘rni bor. Ayniqsa, boshlang‘ich sinflardagi ona tili ta’limi sohasi bolalarning tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirishga, ularda erkin muloqotda bo‘la olish ko‘nikma va malakalarini rivojlantirishga xizmat qilish DTS da ta’kidlangan. Bunda o‘quvchining fikrlay olishga katta e’tibor qaratiladi. Bu esa bolaning bog‘lanishli nutqini o‘stirish vazifasini qo‘yadi. Fikrni bayon etish ehtiyojini amalga oshirishga qaratilgan, tugallangan mavzuni ifodalaydigan, mantiqiy va grammatik qoidalar asosida tuzilgan, mustaqil tugallangan va o‘zaro bog‘langan ma’noli qismlarga bo‘linadigan nutq bog‘lanishli nutq deyiladi.

Boshlang‘ich sinflarda, jumladan, 3-sinfda bog‘lanishli nutq birligi deb o‘qituvchi bergan savolga o‘quvchilarning keng, mukammal og‘zaki javobini, shuningdek, ta’limiy bayon va inshoni ko‘rsatish mumkin.

3-sinf o‘quvchilarining bog‘lanishli og‘zaki nutqini o‘stirishda o‘qilgan asarlardagi voqealar izchilligini belgilay olishi, unda tasvirlanayotgan voqea-hodisalarning o‘zaro bog‘lanishini tushunish, savollarga berilgan javobni matndan tanlab olish orqali tasdiqlash talab etiladi.

O‘quvchilar matnni mazmunan tugallangan qismlarga bo‘la olishlari lozim. Asardagi yoki uning qismlaridagi asosiy mazmunini ajrata bilish, o‘qituvchi yordamida o‘qigan asarining rejasini tuzish va uning mazmunini qisqacha bayon eta olish malakalarini shakllantirish bog‘lanishli nutqni o‘stirishdagi muhim bosqich sanaladi. 3-sinf o‘quvchilari qahramonlar xatti-harakatini, xulq-atvorini, personajlarning fikr va his-tuyg‘ularini taqqoslash, tushunishlarini o‘zlarining bog‘lanishli nutqlari orqali namoyon etib boradilar. Shuning uchun ham dasturning “Bog‘lanishli nutq” bo‘limida bayon va insho tipidagi yozma ishlarga ko‘proq e’tibor beriladi.

3-sinf o‘quvchilari o‘quv dasturida belgilangan tartibda majburiy standart nazorat ishlari sirasida ona tilidan II chorakda bir bayon, III chorakda ham bir bayon, IV chorakda bir bayon va bir insho yozadilar. Bunda o‘qituvchi o‘quvchilarning bog‘lanishli nutqini ifodalagan matnning reja asosida to‘liq bayon etilishi, gaplarni to‘g‘ri tuzish, lug‘at boyligidan unumli foydalanishi, rejaga muvofiq fikrning yangi qatordan yozilishi, tinish belgilarining to‘g‘ri ishlatilishi va chiroyli yozuv kabi mezonlar asosida tekshiradi.

Bayon va insholarni tahlil qilish, ularda o‘quvchilar yo‘l qo‘ygan xatolar ustida ishlash ham 3-sinf o‘quvchilarining bog‘lanishli nutqini o‘stirish yo‘llaridan biri hisoblanadi. Shuningdek, 3-sinf o‘quvchilarining ob-havo kundaligini yuritish, sinfdan tashqari o‘qigan asarlarining qisqacha mazmunini yozib borish, berilgan so‘z va turli gaplar yordamida kichkina hikoyalar yozish mashqlari kabilar ham ularning bog‘lanishli nutqini o‘stirish vositalari hisoblanadi.

O‘qituvchi 3-sinf ona tili darslarida yuqorida ko‘rsatilgan ish turlariga mohirlik bilan yondoshib, ulardan unumli foydalana olsa, o‘quvchilarining bog‘lanishli nutqini o‘stira oladi. Zero, o‘z fikrini mantiqiy izchillikda ifodalay oladigan, savodxon va ma’naviy barkamol insonlarni tarbiyalash har bir o‘qituvchi –pedagogning bosh vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Umumiy o‘rta ta’limning Davlat ta’lim standarti va o‘quv dasturi. Boshlang‘ich ta’lim. – Toshkent: “Sharq” nashriyot –matbaa konserni; 1999, 7-maxsus son.
2. Qosimova K. Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: “O‘qituvchi”, 1985.
3. Fozilov S., Xudoyberganova M. Ona tili. 3-sinf uchun darslik. –Toshkent: “O‘qituvchi”, 2008.
4. 3-sinf uchun majburiy standart nazorat ishlarini o‘tkazish yuzasidan tavsiyalar. –Toshkent, 2005.

ОНА ТИЛИ ФАНИДА СИНТАКТИК ВОСИТАЛАРДАН FOYDALANISH

Kalandarova Mohira Amanbayevna

Xorazm viloyati Urganch shahar

19-sonli IDUMning ona tili va
adabiyot fani o'qituvchisi

Ataxonova Manzura Rajabboyevna

Xorazm viloyati Urganch shahar

19-sonli IDUMning ona tili va
adabiyot fani o'qituvchisi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada nutqda sintaktik vositalardan foydalanish, adabiy nutqning funksional uslublari va nutq ko'rinishlarining muhim vazifalari batafsil yoritilgan.

Kalit SO‘ZLAR: funksional uslub, ilmiy uslub, publitsistik uslub, suhbat uslubi, rasmiy uslub, badiiy uslub, estetik vazifa.

Aslida, uslub - bu nutqni inson faoliyatining ma'lum bir sohasi uchun ajralmas bo'lgan funktsiyalarga bo'lish. Odamlar faoliyatning barcha sohalarida muloqot sohasida nutqda leksik, frazeologik, grammatik va fonetik vositalarni tanlash va ishlatishda bir-biridan aniq farq qiladi. Ommaviy nutq vositalarini bunday ajratish nutqning turli shakllarining paydo bo'lishiga olib keladi. Nutq uslubi tilning vazifasi bilan uzviy bog'liqdir. Shuning uchun ular funksional deb ataladi va u uslub deb ataladi. Funksional uslub nutqdan butunlay farq qiladigan narsa emas, balki muhim adabiy nutq doirasida ko'rinadigan, o'ziga xos xususiyati va xizmati bilan ko'makchi vazifadir. Funksional uslub nutqning muhim vazifalariga ko'ra, ya'ni aloqa, ta'sir vositasi sifatida turli qismlarga bo'linadi. Adabiy nutqda quyidagi funksional uslublarni mavjud: 1) Suhbat uslubi. 2) Rasmiy uslub. 3) Ilmiy uslub. 4) Publitsistik uslub. 5) Badiiy uslub.

Suhbat uslubi - bu odamlarning kundalik norasmiy, erkin so'z kontekstida til birliklaridan foydalanish. Bu turdagi vazifa uslubi bevosita muloqot qilish, til vositalaridan tanlanmagan holda foydalanish, shuningdek, ohanglar, mimikalar, imo-ishoralar, oddiy leksik va frazeologik birliklar, ekspressiv vositalardan keng foydalanish kabi o'ziga xos ish sharoitlari bilan tavsiflanadi. Misol uchun, ikkinchi turdagi juftlik, masalan, farzand ko'rish, vafot etish, imtihondan o'tmaslik asosan, nutq usulidir. Suhbat uslubi fonetik, leksik, morfologik va sintaktik xususiyatlarga ega.

Rasmiy uslub — hozirgi o'zbek adabiy tilining rasmiy yozishmalar va huquqiy masalalarda qo'llaniladigan shakli. Qonunlar, farmonlar, farmoyish va ko'rsatmalar, shartnomalar, turli rasmiy hujjatlar, tashkilotlar o'rtasidagi yozishmalar matnlari rasmiy uslubda yoziladi. Bu uslub boshqa uslublardan leksik va grammatik xususiyatlari bilan ajralib turadi. Rasmiy uslubda so'z va so'z shakllarini qo'llashda ma'lum cheklovlar mavjud. Xususan, rasmiy uslubda kamaytiruvchi, qo'shimchali, bo'rttirma, marosim yoki dialektal so'zlardan foydalanilmaydi. Rasmiy hujjatlar matnining xolislik, aniqlik, ixchamlik, mazmunning to'liqligi kabi zaruriy sifatleri uning o'ziga xos so'z qo'llanishi, morfologik va sintaktik xususiyatlari bilan ta'minlanadi. Ushbu uslubda ranning qurilishi odatda tasniflovchi, qayd qiluvchi va qaror qabul qiluvchi qismlarning birligiga asoslanadi. Shu sababli rasmiy hujjatlarda nisbatan uzun gaplar, murakkab, izchil gaplar ko'pincha qo'llaniladi. Rasmiy uslubda so'roq olmoshlari va olmoshlari deyarli qo'llanilmaydi, asosan olmosh va buyruq gaplar.

Rasmiy hujjatlar matnini tuzishda statik, qoliplashgan iboralar keng qo'llaniladi. Ilmiy usul fan, texnika va ishlab chiqarish bilan bog'liq funksional usuldir. Bu uslubda tabiat va ijtimoiy hayot hodisalari aniq tasvirlanadi va tushuntiriladi. Funksional uslubning bu turi terminologik va mavhum lug'at, murakkab sintaktik tuzilmalarning qo'llanilishi, so'zlarning aniq, to'g'ridan-to'g'ri ma'noda qo'llanilishi, mavjudligi bilan tavsiflanadi. Ilmiy uslubda turli fan sohalariga oid ramzlar, ramzlar va raqamlar ham qo'llaniladi. Publitsistik uslub – ijtimoiy va siyosiy so'z va iboralarining qo'llanishi, janrlarning xilma-xilligi va natijada o'ziga xos xususiyatga ega bo'lgan funksional uslub turidir. Badiiy uslub tilning kommunikativ va estetik vazifalarini uyg'unligi, boshqa uslublarni elementlaridan keng foydalanish, ifodali va tasvirllovchi vositalardan keng foydalanish, so'z va shakllanish belgilarining obrazli, metaforaviy qo'llanilishi bilan tavsiflanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. T.Qudratov.Nutq madaniyati asoslari T., O'qituvchi, 1993 y.
2. A.Xo'jayeva Notqlik. T., 1967 y.
3. E.Begmatov.Noyobning nodir boyligi T., O'zbekiston, 1980 yil.
4. M.Usmonov.Yoshlar axloqiy madaniyati. T., O'qituvchi, 1988.
5. Bahriddinova B. Maktabda so'z tarkibi bilan bog'liq mavzularni o'qitishga “Til va adabiyot ta'limi” Toshkent. 2009. 7-son, 78-85-betlar.
6. Tursunov U, Muxtorov J, Rahmatullayev.SH. Hozirgi o'zbek adabiy tili.Morfologiya. Toshkent. O'qituvchi, 1965.

ONA TILI DARSLARIDA YOZMA SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISHNING YANGICHA USULLARI.

Axmatova Muxlisa Rahmatovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
xalq ta'limi bo'limiga qarashli
42-umumiy o'rta ta'lim maktab
Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

***Annotatsiya.** Ushbu tizes o'quvchilarda yozma savodxonlikni rivojlantirishda turli ta'limiy o'yin va uslublardan foydalanish bilan o'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirib borish va olgan bilimlarini turli vaziyatlarda qo'llay bilishni o'rgatishda o'qituvchilarga ko'maklashadi.*

***Kalit so'zlar:** Tabiatshunoslik, raqamlar tilsimi, charxpalak metodi*

Azaldan savodxonlik masalasi eng dolzarb vazifalardan biri bo'lib, u o'quvchining bilimi, dunyoqarashi, aqliy salohiyatini anglatib turgan. Shuning uchun ona tili darslarida o'quvchilarda nafaqat bajarilgan ishning nazoratini olib borish, balki xatoliklarining mohiyatini anglash va ularni o'z vaqtida bartaraf etish ko'nikmasini shakllantirish maqsadga muvofiqdir.

Buning uchun o'qituvchi sinfdagi har bir o'quvchi bilan alohida shug'ullanishi, olingan nazorat ishlaridan so'ng o'quvchining xatolarini yozib borishi va sinf bo'yicha yo'l qo'yilgan xatoliklar foizini ishlab chiqib shu bo'yicha o'quvchilar bilimida kuzatilgan bo'shliqlar ustida shug'ullanib borishi samarali bo'ladi.

Ma'lumki, o'quvchilar ta'kidnoma, yozma matn, ijodiy bayon, insholar yozish jarayonida imloviy, ishoraviy, uslubiy xatoliklarga ko'p yo'l qo'yadilar. Nazorat ishlaridan so'ng xatolar ustida ishlanadi. Nazorat ishlarining tahlili soatlari quruq, bir xil qolipda o'quvchini zeriktiradigan bo'lib qolmasligi kerak. Dars jarayonida har bir o'quvchi ham mavzuni birdek o'zlashtira olmaydi. Shu ma'noda sinfdagi barcha o'quvchining o'zigagina xos bo'lgan bilimlaridagi bo'shliqlarga e'tibor berish, ular bilan dars jarayonida va to'garak mashg'ulotlarida alohida shug'ullanish, turli tadbirlarga jalb etib borish ham o'z samarasini beradi.

Yozma savodxonlikni o'stirishda darslarda turli ta'limiy uslub va sinfga moslab ta'limiy o'yinlardan foydalanish, tahlil darslarini boshqa fanlarga bog'lab o'tish ham kelajakka savodxon yoshlarni yetishtirishimizga imkon beradi. Mavzulardagi mashqlarni bajartirishda o'quvchilarning husnixatiga, yozma savodxonligiga e'tiborni qaratish, faol o'quvchilarni rag'batlantirib borish yozma savodxonlikni o'sishiga zamin yaratadi. Darsliklardagi har bir mavzu mashqlarini bajartirishda “Eng oqila, eng dono”, “Savodxon bolajon”, “Savodxonlar mamlakatining shohi va malikasi”, “Zukkolik cho'qqisi” kabi turli ta'limiy o'yinlardan foydalanish yaxshi samara beradi. Yuqorida aytilganidek, bu ta'limiy o'yinlarni boshqa fanlarga bog'lagan holda o'tkazish ham mumkin. Masalan, 5-sinflarda adabiyot fani soatlarida “Xalq maqollari”, “Topishmoqlar”, “O'zbek xalq ertaklari” mavzulari va botanika fanidan esa turli o'simliklarni tavsiflash mavzulariga bog'lab xatoliklar ustida ishlash o'quvchini qiziqitirib boradi. Ko'pincha kelishik va egalik qo'shimchalarini so'zlarga qo'shishda o'quvchilar ikkilanadilar. Buni bartaraf etish uchun “Eng oqila, eng dono” ta'limiy usulidan foydalaniladi. Kompyuterdan foydalanib xalq maqollaridan qo'yib eshittiriladi va har bir guruhdan bittadan o'quvchi doskada, qolganlar esa daftarlariga maqollarni yozib borishadi. Maqollar yozib bo'lingach, monitorda to'g'ri varianti yozib ko'rsatiladi. Masalan: Xalqqa xizmat – oliy himmat. Ko'kka boqma, ko'pga boq. O'zingga ravo ko'rmaganni, o'zgaga ham ravo ko'rma. Ko'pincha bilak, tilak, ko'ngil kabi so'zlarga egalik, kelishik qo'shimchalari qo'shilganda xatoliklar kuzatiladi. Bunda ham maqollar yordamga keladi: Bilagi zo'r birni yiqar, bilimi zo'r mingni yiqar. Ko'ngli ochiqning qo'li ochiq. O'yin yakunida g'olib o'quvchi aniqlanadi.

Bir-birini tanqid qilish, ya'ni “Bilimingni aniqla” o'yini. Bunda guruhlardan bittadan o'quvchi chiqadi va har bir o'quvchiga adabiyot darsligida o'tilgan ma'lum bir asardagi jumla o'qib beriladi. Doskadagi o'quvchi hikoyani davom ettiradi. Boshqa o'quvchilar diktant qilib yozadilar. Olti daqiqa so'zlar yoziladi va bir guruh ikkinchi guruh qatnashchilarining xatolarini topadilar.

“Sayohat kemasida” ta'limiy usuli. Bu usul ayniqsa

6-sinflarda “Ot”, “Atoqli otlar”, “Joy nomlari va ularning imlosi”, “Tarixiy sana va bayram nomlari”, “Tashkilot, korxona, muaassasa nomlari” mavzularidan so'ng olingan nazorat ishlarining tahlilini o'tkazishda qo'l keladi. O'yin jarayoni geografiya, tarix, botanika fanlariga

bog'lab olib boriladi. Bu ta'limiy o'yinda ham sinf uch guruhga bo'lib olinadi. Har bir jamoadan bittadan o'quvchi chiqib, globusdan ma'lum mamlakatni topishni va unga oid geografik va tarixiy ma'lumotlarni yozishni o'simlik va hayvonot olamini qisqacha bayonlashni so'raydi. Guruhlar jamoa bo'lib ishlab, sayohatchi muxbir sifatida maqola tayyorlaydilar. Har bir jamoa boshqa jamoaning matnini tekshiradi. Bu usuldan maqsad o'quvchilar ko'pincha joy nomlarini yozishda chalkashadilar, globus va karta bilan ishlaganda esa mamlakat nomlarining yozilish eslarida qoladi.

“So'zdan so'z yasa” usuli. Bunda monitorda uchta so'z yoziladi va shu so'zlardan uch daqiqa ichida so'zlar yasash talab etiladi, bunda o'quvchilarning zukkoligi ortib boradi.

“Bilim-do'stlik, hamjihatlik bekati” usulida o'quvchilar topshiriqlarni bajargach, bir-birlarining daftarlarini tekshirishadi. So'ng ish natijalari birgalikda muhokama qilinib, umumiy xatoliklar aniqlanadi.

“Adabiyotga, she'riyatga sayohat” usuli. Bunda o'quvchilar o'zlari mustaqil ravishda o'qigan asarlari asosida insholar yozib keladilar. Buni ko'pincha to'garak mashg'ulotlarida olib borish ham mumkin.

“Yodingda qolsin” usuli. Kompyuter orqali o'n soniya ichida o'nta so'z eshtiriladi va so'zlarni eslab qolib uch daqiqa ichida yozish talab etiladi, so'ng xato yozilgan so'zlar monitorda tahlil etiladi.

“Xatosini top” usulida o'qituvchi o'quvchilar ko'p xato qiladigan so'zlar ishtirokida matn tuzadi va monitorda ko'rsatiladi. O'quvchilar matndagi xatoliklarni topadilar. Bu usul 6-sinflardagi “Tarixiy sana va bayram nomlari”, 7-sinflardagi “Ish qog'ozlari ustida ishlash”, “Qisqartma otlar imlosi” mavzulari asosida olib borish yaxshi samara beradi. B uni tarqatmali materiallar bilan olib borish ham yaxshi samara beradi.

“Ona tilim-boy tilim” usulida o'quvchilarga turli rasmlar tarqatiladi. Ulardan shu rasmlar orqali adabiy til me'yorlarida matn tuzish talab etiladi. Matn tuzishda shevada so'zlamaslik, so'zlarni to'g'ri qo'llash, ma'nodosh, shakldosh so'zlarni o'z o'rnida ishlatishni talab etish o'quvchining nutqiy va yozma savodxonligini oshiradi.

O'quvchilar o'rtasida yozma savodxonlikni yaxshilashda dolzarblikdan tushmayotgan masala h va x undoshlarini so'zlar ichida to'g'ri yozish masalasidir. Bu og'riqli nuqtani bartaraf etish usullaridan biri ko'p kitob o'qishni tatbiq etish bo'lib, har soatlarda o'quvchilardan lug'at daftarlariga o'zi o'qigan asar gazetadagi maqola yoki she'rlar ichidan h va x undoshlari qatnashgan o'nta so'z yozib kelish so'raladi va o'quvchilar rag'batlantirib boriladi.

Yozma savodxonlikni rivojlantirishda turli ta'limiy o'yinlardan foydalanish o'quvchilarning fanga va kitob o'qishga bo'lgan qiziqishlarini oshiradi, natijada o'quvchilar o'z savodxonliklari ustida ko'proq ishlaydilar

Kitobni ko'p o'qigan bolaning savodxonlik darajasi, aqliy salohiyati hamda xotirasi mustahkamlanib boradi, ijodiy fikrlash va nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash malakasi mustahkamlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Til va adabiyot ta'limi” jurnali. 2019, 3-son.
2. 5-sinf. “Adabiyot” darsligi. S. Ahmedov, B. Qosimov, R. Qo'chqorov, Sh. Rizayev.

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNI TARBIYALASH BO'YICHA TAVSIYALAR

Babadjonova Dilshoda

Xiva shahar 97-son ixtisoslashtirilgan
davlat maktab internati boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Bobojonova Nargiza

Xiva shahar 4-son o'rta maktabning
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotasiya: Ushbu maqolada imkoniyati cheklangan o'quvchilarni tarbiyalashda oilada va maktabda qo'llash mumkin bo'lgan tavsiyalar keltirib o'tilgan. Imkoniyati cheklangan bolaning jamiyatga ijtimoiy integratsiyalashuvining omillari keltirilgan.

Kalit so'zlar: individual, hissiy nuqson, nostandart bola, psixolog va pedagog, optimizmn.

“Tasodifan tug'ilgan bolalar yo'q. Birorta ham abadiyat sayohatchisi tasodifan tug'ilmaydi. Har bir bola yer hayotidagi hodisadir. U tug'ilishi kerak bo'lganligi uchun tug'ilgan. Dunyoda unga etishmagani uchun dunyoga kelgan. U dunyoning yo'li xuddi shunday, dunyo unga yo'l bo'lganidek. Uning ruhini tanasi bilan solishtirmang: u ruhda emas, tanada go'dak. Va ruhda u Haqiqat tashuvchisidir va O'lmaslik, Cheksizlik. Unda maqsad, missiya bor. Uning missiyasiga xizmat qilish uning ruhiga yuksalish beradi”.

Hozirgi vaqtda Yer aholisining har o'ndan biri, ya'ni. 500 milliondan ortiq odamning kundalik hayotida jismoniy, aqliy yoki hissiy nuqsonlar bilan bog'liq ma'lum cheklovlar mavjud. Ular orasida kamida 150 million bola bor. Har to'rtinchi oila u yoki bu tarzda nogironlik muammosiga duch keladi.

Va shunga qaramay, davom etayotgan sa'y-harakatlarga va tibbiyotda sezilarli yutuqlarga qaramay, nogironlar soni asta-sekin, lekin barqaror ravishda o'sib bormoqda. Masalan, maxsus ta'limga muhtoj bolalar soni har yili 3-5 foizga oshib bormoqda. Bular asosan tug'ma patologiyasi bo'lgan bolalardir: miya yarim palsi, ko'rlik, karlik, aqliy zaiflik va boshqalar.

Ko'pincha, kasalliklari tufayli bunday bolalar faol hayot tarzini olib bora olmaydilar, tengdoshlar ular bilan muloqot qilishdan va ularni o'yinlariga qo'shishdan qochishlari mumkin. Bolaning normal hayotini amalga oshirish zarurati va uning imkonsizligi o'rtaida nomuvofiqlik holati yuzaga keladi. Ushbu tavsiyalar pedagoglarga imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlashni yaxshilashga yordam beradi.

Darsliklar va o'quv dasturlari:

vazifalarni aniq va tushunarli tushuntirish;

yozma topshiriqlarni almashtirish;

darsliklarni muqobil formatda, lekin bir xil yoki oddiyroq mazmunda taqdim etish.

Sinfda, guruhda ishlash:

individual qoidalar mavjudligi;

sinfda qo'shimcha materiallar mavjudligi.

individual rejalar tuzish;

zarur bo'lganda sinfni tark etish va nafaqaga chiqish imkoniyatini ta'minlash;

dori-darmonlarni qabul qilish zarurligi to'g'risida ogohlantiruvchi xatti-harakatlardagi o'zgarishlarni bilish.

O'qituvchi sinfda samimiy muhit yaratishga hissa qo'shishi kerak. Qo'rquvda yashaydigan bolalar darsni o'rgana olmaydi, shuning uchun o'qituvchi zo'ravonlikka duch kelgan o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashi kerak. Bolaning yaqinda erishgan yutuqlari nishonlanishi kerak. O'qituvchi har bir o'quvchining individual harakatlarini ochiq maqtash orqali har bir bolani birdek qadrlashini ko'rsatishi kerak.

Agar bola sog'lig'i sababli uzoq vaqt turolmasa, u ovqat xonasida navbatda turmasligiga ishonch hosil qilishingiz kerak. Kerakli eshitish yoki ko'rishda muammolari bo'lgan bolalarni guruh faoliyatida to'liq ishtirok etishlari mumkin bo'lgan joyda stolga o'tirishlariga ishonch hosil qilish lozim.

O'qituvchi sinfdagi munosabatlar qanday rivojlanishidan xabardor bo'lishi kerak. Jamoada do'stlik va tushunish hukmronlik qiladigan muhitni yaratish muhimdir. Shunda har bir yangi

kelgan kishi sevgi va quvonch bilan kutib olinadi. Yangi sinfga kirgan bolaning dastlabki ikki hafta ichida kamida ikkita do'sti bo'lishi bir xil darajada muhimdir.

O'qituvchi sinfda har bir bola o'z fikrini yoki qiziqishini erkin ifoda eta oladigan muhit yaratishi kerak. Imkoniyati cheklangan bolani tarbiyalash maxsus bilimlarni talab qiladi, agar kerak bo'lsa, oilada shaxslararo munosabatlarni qayta qurish, o'zaro munosabatlarning yovuz uslublaridan voz kechish va kamchilikni, oilaning turini, turmush sharoitini hisobga olgan holda tarbiya ishlarining taktikasini qo'llashni talab qiladi. Ammo shuni tushunishimiz kerakki, barcha holatlar uchun tarbiyalash uchun tayyor retseptlar bo'lishi mumkin emas. Ota-onalar o'z farzandlarining rivojlanish naqshlarini o'rganishlari va ularning harakatlarini ular bilan bog'lashlari kerak. Rivojlanishda nuqsonlari bo'lgan bolalar bilan tuzatish ishlarining samaradorligi, umuman olganda, ota-onalarning va korreksion-integrativ pedagogik jarayonning barcha ishtirokchilarining muvofiqlashtirilgan va o'zaro bog'liq harakatlariga bog'liq.

Imkoniyati cheklangan bolaning jamiyatga ijtimoiy integratsiyalashuvining muvaffaqiyati ko'p jihatdan ota-onalarning pedagogik malakasi darajasiga bog'liq.

Imkoniyati cheklangan bolalar juda qiyin ahvolda. Ular o'rganishlari, tengdoshlari bilan muloqot qilishlari va rivojlanishi kerak. Ota-onalar juda og'ir yuk ostida. Ba'zi tavsiyalar ota-onalarga bolani tarbiyalashda yordam beradi.

Nogiron bolalari bor ota-onalar uchun:

- vaziyatni qanday bo'lsa, shunday qabul qilish muhimdir. Nima bo'lganining sababi haqida o'ylamaslik;

bolangizga ko'proq mehr va e'tibor berishga ishonch hosil qiling

uni tengdoshlar bilan muloqotda cheklamang;

bolangizga o'zi qaror qabul qilishga ruxsat bering;

xatti-harakatingizni va tashqi ko'rinishingizni kuzatib boring. Farzandingiz siz bilan faxrlanishi kerak;

agar uning talablari haddan tashqari bo'lsa, bolaga biror narsadan voz kechish juda muhimdir; psixolog va pedagoglarning maslahatlarini tinglash;

bolangizga turli adabiyotlarni ko'proq o'qing;

bolangizni uyda ham, jamoat joyida ham o'zi bo'lishga o'rgating;

uni mustaqil kattalar hayotiga tayyorlang. Axir u katta bo'ladi va o'zi yashashga majbur bo'ladi;

o'zingizni hayotdan, zavqdan mahrum qilmang. Axir, siz tomondan qurbonlik sizga hech qanday yordam bermaydi.

Agar ota-onalar hayotdan zavq olsalar, ular o'z farzandlariga ko'proq narsani berishlari mumkin. Muammo bo'yicha ilmiy-uslubiy adabiyotlarni o'rganish bizga alohida bolali ota-onalarni oilada tarbiyalash juda ko'p ma'naviy va jismoniy kuch talab qilishiga tayyor bo'lishi kerak degan xulosaga kelishimizga imkon berdi. Ular hayoti davomida jismoniy salomatlik, ruhiy muvozanat va optimizmni saqlab qolishlari kerak. Nostandart bolaning ota-onasidan biri yoki ikkalasi ham maxsus pedagogika va psixologiya sohasida yuqori malakali mutaxassislarga aylanadi, kitoblar yozadi, Internetda veb-saytlar yaratadi, boshqa oilalar bilan tajriba almashadi va bu sohada o'z qobiliyatlarini to'liq amalga oshiradi.

Shunday qilib, shuni ta'kidlash mumkinki, nogiron bolalar bilan ishlashda faqat ota-onalar va o'qituvchilarning birgalikdagi ishi kelajakda bolaning shaxsiyatini rivojlantirish va uning moslashuvi muammosini hal qilishga olib keladi. Imkoniyati cheklangan bolalar aholining alohida ijtimoiy himoyalangan guruhidir. Bolalarning sog'lig'i va rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari bolalar nogironligining shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Болотов В.А. Об интегрированном воспитании и обучении детей с отклонениями в развитии в дошкольных образовательных учреждениях. Метод. Письмо Министерства образования РФ. М., 2002. - 12 с.

2. Хайртдинова Л.Ф. Формирование начальных представлений о себе у дошкольников с нарушением интеллекта. Дефектология. № 1. М., 2002 - 81-89с

МАТЕМАТИКА ФАНИНИ О'QITISHDA INNOVATSIYA USULLARI

Babajanova Rushana Rajapboyevna.

Xorazm viloyati Urganch shahar
19-sonli IDUMning matematika
fani o'qituvchisi

Miskinova Ro'za Shamuratovna

Xorazm viloyati Urganch shahar
19-sonli IDUMning matematika
fani o'qituvchisi

Xulosa: Maqola matematika fanini o'qitishdagi innovatsion jarayonlarni ochib beradi. Matematika yordamida ta'limning ijtimoiy ahamiyati jamiyatda to'laqonli ishlashi uchun matematikaning yordamida insonning intellektual rivojlanish darajasini ko'tarishdan iborat.

Kalit so'zlar: innovatsion jarayon, matematikani o'qitish.

Umumta'lim maktabini modernizatsiya qilish ta'limning nafaqat o'quvchilar tomonidan ma'lum hajmdagi bilimlarni o'zlashtirishga, balki uning shaxsini, uning bilim va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilganligini nazarda tutadi. “Umumta'lim maktabi umuminsoniy bilim, ko'nikma va malakalarning ajralmas tizimini, shuningdek o'quvchilarning mustaqil faoliyati va shaxsiy javobgarligi tajribasini, ya'ni zamonaviy ta'lim sifatini belgilovchi asosiy kompetentsiyalarni shakllantirishi kerak.

Matematik ta'limning asosiy maqsadlari:

- o'quvchilarning intellektual rivojlanishi, matematik faoliyatga xos bo'lgan va inson uchun jamiyatda to'laqonli hayot uchun zarur bo'lgan fikrlash fazilatlarini shakllantirish;
- amaliy faoliyatda qo'llash, turdosh fanlarni o'rganish, uzluksiz ta'lim uchun zarur bo'lgan aniq matematik bilimlarni, ko'nikma va ko'nikmalarni o'zlashtirish;
- matematikani va matematik faoliyatni o'zlashtirish jarayonida shaxsni tarbiyalash;
- matematikaning g'oyalari va usullari, matematikaning tasvirlash shakli va voqelikni bilish usuli sifatida g'oyalarini shakllantirish.

Matematikani o'qitishning maqsadlari to'rtta kompetensiya guruhlari bo'yicha aniqlashtiriladi.

Maktab bitiruvchisining matematik (pragmatik) kompetentsiyasi:

- matematik bilimlardan, arifmetik, algebrik va geometrik apparatlardan hayotdagi muammolarni tavsiflash va yechishda foydalanishni biladi;

- matematik tilda algoritmik ko'rsatmalar va ko'rsatmalarni malakali bajarishga qodir;

Ijtimoiy va shaxsiy vakolatlar:

- matematikaga xos fikrlash uslubiga, uning mavhumligiga, qat'iyligiga egalik qiladi;
- asosli fikr yuritishni, mantiqiy xulosalarni chiqarishni, tasdiqlangan fikrlarni isbotlanmaganlardan ajrata olishni, hukmlarni asoslashni biladi;

Umumiy madaniy vakolat:

- matematikaning umuminsoniy madaniyatning ajralmas qismi sifatida ahamiyatini tushunadi va oqilona tushuntira oladi;

- turli xil fan va amaliyot sohalarida, matematika, tabiiy va gumanitar fanlarda dalillarga qo'yiladigan talablarning farqi to'g'risida tasavvurga ega.

Mavzu va dunyoqarash vakolatlari:

- matematik nazariyaning aksiomatik konstruktsiyasi, aksiomalarning bilim va amaliyotning boshqa sohalar uchun ahamiyati to'g'risida;

- matematik modellarni qurish va tadqiq qilish texnikasiga egalik qiladi.

Matematikaning yordami bilan ta'limning ijtimoiy ahamiyati shundaki, insoniyatning intellektual rivojlanish darajasini matematikaning yordamida uning jamiyatda to'la-to'kis ishlashi uchun, jamiyatning har bir a'zosi funktsional savodxonligini ta'minlash, bu butun jamiyatning intellektual darajasini ko'tarishning zaruriy shartidir.

Matematika yordamida ta'lim sharoitida “Matematika” ta'lim yo'nalishi aynan umumiy ta'lim predmeti sifatida harakat qiladi, uning asosiy maqsadi intellektual tarbiya, o'sib borayotgan yosh avlodning tafakkurini rivojlantirish, bu uning zamonaviy jamiyat hayot sharoitlariga erkin va og'riqsiz moslashishi uchun zarurdir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Ishmuhamedov R. Innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. -T.: 2003 yil.
2. Farxodjonova, N.F. (2016). Xalqaro darajadagi o'quv jarayoniga innovatsion texnologiyalarni qo'llash muammolari. Innovatsion tendentsiyalarda, xalqaro makonda o'zaro munosabatlarning ijtimoiy-iqtisodiy va huquqiy muammolari.

MAKTABDA BIOLOGIYA VA KIMYO FANIDAN FERMENTLAR MAVZUSINI O'QITISHDA «SWOT-TAHLIL» INTERFAOL O'QITISH METODIDAN FOYDALANISH

Babakhanova Sanobar Satimbayevna
Matyakubova Saodat Amanbayevna
Urganch tumani 46-son maktabning
Biologiya va kimyo fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda maktabda o'quvchilarning o'quv va ijodiy faolliklarini oshiruvchi hamda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasidagi ma'lumotlarni qamrab oladi.

Kalit so'zi: metodi, tajriba, fikr, o'quvchi, ta'lim, bilim, ijod, aqil, faoliyat.

Interfaol o'qitish bu bilish faoliyatini rivojlantirishning maxsus tashqiliy shakli bo'lib, interfaol o'qitish jarayonida ta'lim oluvchi o'qitishning ob'ektidan o'zaro hamkorlikning sub'ektiga aylanishi, o'quv jarayonida faol ishtirok etishi bilan tavsiflanadi.

Zamonaviy pedagogik-psixologik tadqiqotlarning amaliy yo'nalishi sifatida bugungi kunda pedagogikada o'qitishning bir necha metodlari farqlanadi:

1. Passiv - ta'lim oluvchi o'qitishning «ob'ekta» sifatida namoyon bo'ladi (tinglaydi va kuradi);
2. Aktiv - ta'lim oluvchi o'qitish jarayonining «sub'ekti» sifatida namoyon bo'ladi (mustaqil ish, ijodiy topshiriqlar);
3. Interfaol - pedagog va ta'lim oluvchilarning o'zaro hamkorligi.

Interfaol so'zi inglizcha so'z bo'lib, «inter» - o'zaro va «act» - harakat qilmok ma'nolarini bildirib, ularning umumiy mazmuni interfaol - ya'ni o'zaro harakat qilmok; ma'nosini anglatadi. Bunday o'zaro harakat turlariga «talaba - o'qituvchi» va «talaba-talaba»ning maqsadli harakatlarini kiritish mumkin. Interfaol o'qitishda o'qituvchi o'quv faoliyatning faol tashkilotchisi bo'lib, o'quvchi bu faoliyatning sub'ekta sifatida namoyon bo'ladi.

O'qitishning interfaol metodlari hayotiy vaziyatlarni modellashtirish, rolli o'yinlardan foydalanish, muammolarni hamkorlikda yechishda ko'rib chiqiladi.

“Fermentlar” mavzusini o'qitishda juda ko'plab pedagogik texnologiyalar qo'llanildi va shular orasidan mavzuga mos bo'ladigan blis-so'rov, FSMU, SWOT tahlil va keys-stadi texnologiyalari tanlab olinadi.

Biologiya va kimyo fanidan fermentlar mavzusini o'qitishda Swot- tahlil metodning maqsadi: mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni xal etish yullarni topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholashga, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

- S - (strength) - kuchli tomonlari
- W - (weakness) - zaif, kuchsiz tomonlari
- O - (opportunity) - imkoniyatlari
- T - (threat) – to'siqlar.

Namuna: Biologiya va kimyo fanidan fermentlar mavzusini o'qitishda multimediyaviy vositalaridan foydalanishning kuchli va kuchsiz tomonlari, ichki imkoniyatlari hamda o'qitishda multimediyaviy vositalaridan foydalanishga to'siqlik.

S - O'qitishda multimediyaviy vositalaridan foydalanishning kuchli tomonlari Axborotlarni samarali o'zlashtirish

W - O'qitishda multimediyaviy vositalaridan foydalanishning kuchsiz tomonlari Axborotlarni qabul qilishni faqat bir tomonlama bo'lishi, sinfda pedagogik muloqotning sustlashuvi

O - O'qitishda multimediyaviy vositalaridan foydalanishning imkoniyatlari (ichki) Sinfni jalb etish, vaqtdan yutish, samarali o'zlashtirish, tezkor qabul qilish, ijodiy tasavvurni shakllantirish

T - To'siqlar (tashqi) Texnika va shaxs omilining qarama-qarshiligi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yo'ldoshev J.F., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. — T.: RTM, 2004. - 104 b.
2. Мирзарахметова Д.Т. Основы биологической специфичности. Услуги кўлланма. Тошкент: ЎЗМУ. 2006. 112с.

IMPROVING READING SKILLS IN ENGLISH STUDY

**Babakhanova Saodat ,
Khudaiberganova Shakhlo**
teachers school N16 in Urgench
district of Khorezm region.

Abstract: The most common problem for an English learner is the difficulty in understanding the articles they are reading. Therefore, how to improve reading ability in learners draws more and more attention. This article has analyzed some common reading skills and put forwards some suggestions for the further improvement of English learners from personal experience, which may help to improve the learners' reading competence. **Key words:** reading skill, skimming, scanning, reading methods, activities.

Nowadays, many foreign and second language learners studying at schools learn English not only for general purposes but for more specific uses. Students learn English for academic purposes and their academic study will usually involve specialized areas across different disciplines in physical sciences as well as in social sciences. Teachers come across with different problems in teaching English for specific purposes, one of them is reading comprehension of the learners they teach. Reading section is the best habit that should be done for the students to enlarge their knowledge, information and science. The first problem of the students is understanding the meaning of vocabulary in reading text. Reading to learn also involves complex thinking skills in which students must be able to make the material their own through activities which guide them into analyzing texts, such as summarizing passages and chapters, finding comparison and contrast or cause and effect examples, following an argument in the text. Many of the reading to learn activities lend themselves to thematic or topic-centered reading in which a set of material is composed of a variety of passages, all with common subject area focus. By reading in depth around a particular subject area, students experience marked growth in background knowledge.

Learning by doing activities help students extract meaning from texts by using note-taking skills, following directions. Solving problems set up in the text and similar methods. By manipulating the data, learners gain more experience with the language as well as with the underlying organizational systems presented in the material.

In order to read effectively, learners need to use different reading techniques for different purposes and texts. Learners should always read for a clearly defined purpose.

Skimming will help learners grasp the general idea or gist of a text. They might quickly read the table of contents, the headings or the abstract.

Scanning allows them to locate precise information. They identify key terms or expressions which will alert to where their subject is being addressed.

Detailed reading allows them to critically consider aspects of the text. Revision reading involves reading rapidly through material with which you are already familiar, in order to confirm knowledge and understanding.

In conclusion, most of the reading skills, such as how to deal with the unfamiliar words, how to find the main idea, how to critically read, and how to comprehend better by various kinds of resources can be developed by following the techniques mentioned above.

REFERENCE:

1. David Numan, Language Teaching Methodology P.70 Lexican Relationship.
2. Gibbon , H. (2000) How to Read .Privitization Yearbook, London: Thomson, Financial.
3. Anderson, R,C, Spiro, R.J., – Montague,W.E.(Eds).(1997).Schooling and the Acquisition of Knowledge. Hillsdale:35.
4. Anderson, R.c.,Osborn,J.,– Tierney,R.J.(Eds.).(1984).Learning to read in American schools: Basal Readers and Contents Texts.
5. Allington, R.L.”How policy and Regulation Influence Instruction For

UMUMTA'LIM MAKTABLARDA INFORMATIKA FANINI O'QITISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

Babayeva Sharofat Usmonovna.

Xorazm viloyati Urganch tumani 16-son
Maktabining informatika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola umumta'lim maktablarda informatika fanini o'qitishda interfaol metodlarning o'rni haqida bayon qiladi. Bunday metodlardan foydalanib dars jarayoni olib borilganda o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishi yanada oshadi va ko'proq samara beradi.

Kalit so'zlar: interfaol metod, informatika, o'quv jarayoni, innovatsiya.

Interfaol o'qitish – muloqotli o'qitish bo'lib, jarayonning borishida o'qituvchi va o'quvchi orasida o'zaro ta'sir amalga oshiriladi. Interfaol o'qitishning mohiyati o'quv jarayonini shunday tashkil etishdan iboratki, unda barcha o'quvchilar bilish jarayoniga jalb qilingan bo'lib, erkin fikrlash, tahlil qilish va mantiqiy fikr yuritish imkoniyatlariga ega bo'ladilar.

Darslardagi interfaol faoliyat o'zaro tushunishga, hamkorlikda faoliyat yuritishga, umumiy, lekin har bir ishtirokchi uchun ahamiyati nazorat topshiriqlarini birgalikda yechishga olib keladigan muloqotli aloqani tashkil etish va rivojlantirishni ko'zda tutadi.

Interfaol metodlardan foydalaniladigan o'quv jarayonida o'quvchilar tanqidiy fikrlashga, shart-sharoitlarini va tegishli axborotni tahlil qilish asosida murakkab muammolarni echishga, alternativ fikrlarni chamalab ko'rishga va asosli ravishda qarorlar qabul qilishga, bahslarda ishtirok etishga, boshqalar bilan muloqot qilishga o'rganadilar. Buning uchun darslarda individual, juftli va guruhli ishlar tashkil etiladi, izlanuvchi loyihalar, rolli o'yinlar, ijodiy ishlar qo'llaniladi, hujjatlar va axborotning turli manbalari bilan ish olib boriladi.

Quyida bir qator interfaol metodikalarning tavsifi va mohiyatini keltiramiz:

“Aqliy xujum” metodi. Mazkur metod muayyan mavzu yuzasidan berilgan muammolarni hal etishda keng qo'llaniladigan metod sanalib, u mashg'ulot ishtirokchilarini muammo xususida keng va har tomonlama fikr yuritish, shuningdek, o'z tasavvurlari va g'oyalaridan ijobiy foydalanish borasida ma'lum ko'nikma hamda malakalarni xosil qilishga rag'batlantiradi. Ushbu metod yordamida tashkil etilgan mashg'ulot jarayonida ixtiyoriy muammolar yuzasidan bir necha original yechimlarni topish imkoniyati tug'iladi.

“Bumerang” texnologiyasi. Ushbu metod o'quvchilarni dars jarayonida, darsdan tashqarida turli adabiyotlar, matnlar bilan ishlash, o'rganilgan materialni yodida saqlab qolish, so'zlab berish, fikrini erkin holda bayon eta olish, qisqa vaqt ichida ko'p ma'lumotga ega bo'lish hamda dars mobaynida o'qituvchi tomonidan barcha o'quvchilarni baholay olishga qaratilgan.

“Zinama-zina” texnologiyasi. Ushbu metod o'quvchilarni o'tilgan yoki o'tilishi kerak bo'lgan mavzu bo'yicha yakka va kichik jamoa bo'lib fikrlash hamda xotirlash, o'zlashtirilgan bilimlarni yodga tushirib, to'plangan fikrlarni umumlashtira olish va ularni yozma, rasm, chizma ko'rinishida ifodalay olishga o'rgatadi. Bu metod o'quvchilar bilan yakka holda yoki guruhlariga ajratilgan holda yozma ravishda o'tkaziladi va taqdimot qilinadi.

Xulosa qilib aytganda, ta'limda ko'plab innovatsion usullar samarali bo'lib, ayniqsa ta'limda aniq maqsad qo'yish yoki fanlararo bog'lash, aniq maqsadga erishish ko'p foydali xisoblanadi. «Maqsadli yondashuv» uslubi ta'limda o'quvchilarni ijodiy fikrlashga, fanning mazmun mohiyati va maqsadini o'rgatadi. U nafaqat o'quv-bilim faoliyatini tizimlashtiradi, jadallashtiradi, balki ta'lim oluvchilarning umumiy madaniyatini yuksaltirishga ham xizmat qiladi, predmetlararo bog'lanish tufayli maqsadlar turli darajada namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Farberman. B.L. . “Ilg'or pedagogik texnologiyalar”. T: 2001 y.
2. Azixxodjaeva N.N. Pedagogicheskie tehnologii i pedagogicheskoe masterstvo. Ucheb.posobie.- Toshkent. TDPU 2003. - 192 s. <http://www.aci.uz/uz/news/uzaaa/article/110/>.
3. Informatika o'qituvchisi Xaytullayeva Nafisa Sahobiddinova blogi.

О'QISH DARSLARINING SIFAT - SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA QO'LLANILADIGAN METODLAR

Baxramova Nazokat Mansurjanovna
Abduhafizova Gulmira Muhammadjon qizi

Abdulahayeva Gulchehraxon Ibragimxonovna
Namangan viloyati Kosonsoy tumani
8-sonli maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqola tavsiyaviy harakterga ega bo'lib unda boshlang'ich sinflarda o'qish darslarining vazifalari, o'quvchilarning o'qish malakasini takomillashtirish va o'qish samaradorligini oshirishda qo'llash uchun metodlar va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: o'qish, sifat, samaradorlik, motiv, o'qituvchi, vazifa, izohli o'qish, ijodiy o'qish, ta'lim, metod, tasavvur.

Mamlakatimiz rahbari prezidentlik faoliyatining ilk kunlaridan boshlab yurtimizda innovatsion va kreativ fikrlaydigan, zamonaviy kadrlar tayyorlash, yoshlarni vatanparvarlik ruhida, yuksak ma'naviyat egalari etib tarbiyalash, shu maqsadda ta'lim tizimini takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratdi va jarayon xozirgacha davom etmoqda. Haqiqatan ham, jahondagi rivojlangan davlatlar tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, ularda jamiyat hayotini o'zgartirishga qaratilgan islohotlar avvalo ta'lim tizimidan, bog'cha, maktab, tarbiya masalasidan boshlanganini ko'ramiz. Chunki maktabni o'zgartirmasdan turib, odamni, jamiyatni o'zgartirib bo'lmaydi. Ta'lim va tarbiyaning asosi, poydevori bu – maktab. Maktabni maktab qiladigan kuch esa o'qituvchilardir.

Jamiyat va ilm-fan tinimsiz taraqqiy etaveradi. Yangiliklar yaratilaveradi. Yangiliklarni ta'lim jarayoniga olib kirish va joriy etish bugungi kun o'qituvchisining vazifasidir. Bilimli, yuqori malakaga ega bo'lgan o'qituvchi kadrlargina jamiyatning ta'lim oldiga qo'ygan vazifasini amalga oshirishga qodir bo'ladi. O'qituvchining izlanishi, bugungi kun talablari asosida o'z-o'zini tarbiyalashi, o'z ustida tinimsiz ishlashi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirishi va ta'lim jarayonida qo'llay olishi ta'lim samaradorligini oshiradi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining ta'sirchanligini oshiradi, o'quvchilarning mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi, o'quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni oshiradi, bilimlarni mustahkam o'zlashtirish, ulardan amaliyotda erkin foydalanish ko'nikma va malakalarini shakllantiradi.

Insonning shakllanishi va ma'naviy yuksalishida ona tili va o'qishning o'rni beqiyosdir. Barcha bilim va tajribalar ushbu fanlar orqali shakllantiriladi. Shuning uchun ham birinchi sinfdanoq ona tili va o'qish fanlarini o'qitilishiga alohida e'tibor qaratmoq joizdir. Boshlang'ich sinflarda ona tili ta'limi ona tili va o'qish darslari orqali beriladi. Ona tili va o'qish darslarini yanada takomillashtirish, uni zamon talablari asosida tashkil etish asosiy vazifadir. O'qish darslari atrof-muhit, insoniy munosabatlar, Vatanning o'tmishi va hozirgi kundagi hayoti, unda insonlarning o'rni haqidagi mavzular o'quvchilar bilimlarini oshiradi, dunyoqarashlarining shakllanishiga, ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga katta ta'sir ko'rsatadi. Natijada o'quvchilarda ijobiy-axloqiy sifatlar shakllana boshlaydi., vatanparvarlik, vatanga muhabbat, insonparvarlik hislari rivojlanadi. Quyida biz boshlang'ich sinflarda o'tiladigan o'qish fani va unga aloqador bo'lgan jihatlarni ko'rib o'tamiz. O'qish darslarining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- To'g'ri, tez, ongli va ifodali o'qishga o'rgatish. O'qish malakalarini takomillashtirish.
- O'qish darslarida o'quvchilarni axloqiy tarbiyalash va bilimni rivojlantirish vazifalarini aniq belgilash, dunyoqarashini shakllantirish. Shuning bilan birga ekologik, estetik, mehnat, iqtisodiy va huquqiy tarbiya berish.
- O'quvchilarda ijobiy tasavvur, nutq va tafakkurni o'stirish.
- Qadim-qadimdan ardoqlanib kelingan kitobga mehr-muhabbatni tarbiyalash, uni e'zozlashga o'rgatish.
- O'quvchilarni mustaqil fikrlashga, fikrlarini erkin bayon etishga o'rgatish.

O'qish inson hayotida muhim ahamiyatga ega. O'qishni bilmagan odamning ko'zi ojiz kishidan farqi yo'q. O'qish faoliyati boshlang'ich sinflarda barcha fanlarda amalga oshiriladi, lekin o'qishga o'rgatish o'qish darslarining asosiy vazifasidir. Kichik yoshdagi o'quvchini o'qishga o'rgatishda ularning umumiy rivojlanishi, psixologiyasini hisobga olish zarur. O'quv materialining hajmini oshirib yuborish, tinmay bir maromdagi o'qishni tashkil etish bolani o'qish mashg'ulotidan

beziradi. O'quvchilarni qiziqarli topshiriqlar, didaktik o'yinlar asosida o'qitish o'qishga o'yin tusini beradi. Bola o'ynab charchamagandek, o'qib charchaganini sezmaydi.

1-sinfda o'qish darslari bir qancha vazifalarni bajaradi:

-o'quvchilar asar mazmunini to'g'ri idrok etishlari, bilimlarini mukammal egallashlari, hayot haqida ma'lum tasavvurga ega bo'lishlari zarur.

- bo'g'in tuzilishi murakkab bo'lmagan so'zlarni bo'g'inlab to'g'ri o'qish. Bolalar hayoti bilan bog'liq bir bo'g'inli, ikki bo'g'inli so'zlarni bir tekis o'qishlariga erishish. Buning uchun o'qituvchi o'qiladigan asar matnini o'rganish jarayonida o'qilishi qiyin o'rinlarni belgilashi va o'qishni differensial usulda tashkil etishi, ya'ni o'qilishi qiyinroq o'rinlarni yaxshiroq o'qiydigan o'quvchilarga, oson o'qiladigan o'rinlarni o'qish malakasi bo'sh o'quvchilarga o'qitishni mo'ljallashi lozim.

- bog'in tuzilishi murakkab so'zlarni kartonga solib yoki xattaxtaga bo'g'inlarga bo'lib yozish, jo'r o'qitish usulidan foydalanish, so'z ma'nosini izohlash yo'li bilan to'g'ri o'qishni amalga oshirish kerak.

1-sinflarda o'qishning ovoz chiqarib, ba'zan shivirlab o'qish turidan foydalanish talab etiladi. Chunki o'qituvchi o'quvchilarning to'g'ri o'qishini hisobga olish va to'g'irlash imkoniyatiga ega bo'lishi lozim. O'qish darslarida turli janrdagi asarlarni o'rganishda ham o'quvchilarning badiiy asarni chuqur o'zlashtirishlarini, asarni tahlil qila olishlarini ta'minlashi kerakligini hisobga olgan holda metod tanlashga e'tibor qaratildi. O'qish darslarida izohli o'qish, ijodiy o'qish, yarim izlanishli, reproduktiv metodlardan foydalanish mumkin. Izohli o'qish boshlang'ich sinf o'quvchilarining yoshi va saviyasiga mos bo'lgan, ularning asta-sekin o'sishini ta'minlaydiga metod ekanligi uzoq yillik tajribalarda sinaldi. Izohli o'qish ongli, tushunib o'ylab o'qishga o'rgatadi.

Izohli o'qish tamoyillari: O'qishni hayot bilan bog'lab tashkil etish, o'qishning ongli va ta'sirchan bo'lishini tashkil etish, o'quvchilarning hayot tajribasiga, taassurotlariga asoslanish, o'qishni ko'rgazmali tashkil etishni taqozo etadi.

Ijodiy o'qish asar o'qib berilgach, o'quvchilarda hosil bo'lgan tasavvurni aniqlash maqsadida o'tkaziladigan suhbatda, hikoyalardagi lavhalarga sarlavha topishda, reja tuzishda, asar ustida ijodiy xarakterdagi yozma ish yozishda o'quvchilarni faollashtiradi.

Reproduktiv metodda asar matni qismlarga bo'linadi, yozuvchining aytmoqchi bo'lgan fikriga o'quvchilar diqqatini tortib, uni aniqlab, yozuvchi voqeani ifodalashda foydalangan so'z, ibora ifodalarni aniqlab ko'rsatadi, ularga yuklatilgan ma'noni o'quvchilar bilan birga aniqlaydi. Bular o'quvchilar uchun bir ko'rsatma vazifasini bajaradi. O'qituvchining yo'llovchi savollari yordamida bu vazifani o'quvchilar o'zlari mustaqil bajaradilar.

Xulosa qilib aytganda, o'qish fanida yuqorida aytilgan metod va usullardan foydalanish orqali o'quvchining o'qish malakasi takomillashadi, mustaqil fikrlash va og'zaki bayon eta olish qobiliyatlari shakllantirib boradi. Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan zamonda ta'lim tizimiga ham yangiliklar kiritish zarur. Har bir o'qituvchi-pedagog o'z darslarida yangi texnologiyalar, metodlarni qo'llashi lozim deb hisoblaymiz, buning natijasida esa vatan uchun kerakli bo'lgan kadrlarni voyaga yetkazish va yurtimiz rivojiga hissamizni qo'shish yotadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Safarova R.G., Abdullayeva B.S. Boshlang'ich ta'lim konsepsiyasi.
2. Umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun darsliklar.
3. Internet ta'lim saytlari.

BUGUNGI KUNDA TA'LIMDA YUZAGA KELAYOTGAN MUAMMOLAR

Baxtiyorov Elmurod Umarbek o'g'li
Yangiariq tumani 23-son maktabning
Tarbiya va Huquq fani o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim va tarbiya odamlarining eng qadimgi madaniy faoliyatidan biriligi, muayyan bilim va ko'nikmalarni egallagan holda, inson doimo ularni boshqalarga etkazishga harakat qilganligida kelib chiqadigan muammolar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zi: ta'lim, muammo, kelajak, bilim, ko'nikma, malaka, huquq.

Yurtimizda ilmu ma'rifatga bo'lgan ishtiyoq, intilish azaldan qadrlab kelinadi. Buyuk bobokalonlarimiz o'zlarining yuksak aql salohiyatlari bilan dunyo tamadduniga salmoqli hissa qo'shgan. Ilmli inson har qanday jamiyatda qadrlangan, uning sha'ni, nufuzi jamiyat oldida yuksak bo'lgan.

“Xozirgi kunda faqat bilimi kuchlilar oliy o'quv yurti talabasi bo'lishi lozim!” degan adolatli tamoyil hududlar bo'yicha o'qituvchilar taqsimotini buzib yubordi. Masalan, qaysidir hududda matematika fani o'qituvchisi ko'p, boshqa joyda esa mazkur fan muallimiga ehtiyoj kuchli. Taqsimot notekis, vaziyat past-baland! Hammasiga sabab-hududlar kesimida mutaxassisga ehtiyojni avvaldan hisobga olinmagani. Ayni damda ham shu tamoyil ta'lim sohasiga aloqador qabul jarayonlarida hamon davom etmoqda. Shunday davom etilsa, ma'lum hududda o'qituvchilar soni ortib boraveradi va ularni ish bilan ta'minlash muammo bo'lib qolaveradi.

Bugungi kunda maktab ta'lim soxasida ko'pgina muammolar yuzaga kelmoqda.

1. Maktablarda ba'zi fanlardan kadrlarning yetishmasligidir. Har bir fanning o'zini egasi o'qitmasa o'quvchilarning savodsizligiga olib keladi.

2. Pedagogik yo'nalishdagi oliy o'quv yurtlarida talabalarga qo'yiladigan talablarni maktab o'quv dasturlaridan kelib chiqib belgilanishi darkor. Men bu o'rinda Huquq yo'nalish bo'yicha fikrimni aytaman. Davlatimiz rahbari kitobxonlikka alohida e'tibor berayotgan bir pallada huquq yo'nalishda tahsil olayotgan talabalar o'zbek va jahon konunchiligini eng sara namunalari matni bilan tanishishi majburiy qoidaga aylantirilishi shart. Faqat maktab huquq o'quv dasturida, iloji boricha, qonun-qoidalar maydalashtirilib va mavhumlashtirilib yuborilmagani ma'qul. Bu jarayonda e'tibor qaratiladigan konsultatsiyadagi har bir modda bosqichma-bosqich o'rgatish.

3. Bugun maktablarda vaziyat shu darajada murakkabki, bitiruvchisi oliy ta'lim muassasasiga kirmagan maktab byudjetini qisqartirish va ushlab qolingan mablag'ni bitiruvchisi oliy o'quv yurti talabasiga aylangan maktab hisobiga o'tkazish mutlaqo o'zini oqlamaydi, ayniqsa pandemiya paytida.

4. Ta'lim muammolarining yana bir jihati darsliklar saviyasi bilan aloqador. Deylik, boshlang'ich sinf “O'qish kitobi” darsliklarida, asosan, yil fasllari tarannum etilgan matnlar beriladi. Umuman olganda, “O'qish kitobi” darsliklari yil fasllari bilan bog'liq konsepsiya asosida yoziladi. Mutlaqo eskicha yondashuv! Biz XXI asrda yashayapmiz. Bugun axborot texnologiyalari zamoni. O'quvchiga Stiv Jobs, Bill Gyots, Oleg Durov, Mark Sukurberg haqidagi badiiy matnlarni yetkazish davri. O'quvchi shunday taraqqiyot sari intilmoqda.

5. Keyingi muammo maktab muhiti. Maktabda ilmiy muhitning yo'qligi malakali kadrlar yetishmovchiligiga va malakasiz kadrlarning ko'pligiga olib keladi.

6. Yana bir muammo Byurokratiya. Mazmunga emas, shaklga qaraladi. Pedyuklamalar, plakatlar, ko'rgazmali qurollar va boshqalar.

7. O'qituvchi qog'ozlar orasida qolib darsga tayyorgarlik ko'rishga ham umuman vaqt yo'q. Natijada o'quvchilar faqat kaspek yozadi va dars mazmun, moxiyatiga tushunmay qolaveradi.

8. Pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalarida o'quv dasturlarini xalqaro tadqiqotlar talablariga moslashtirish, ammo juda chuqurlashmaslik kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. N.N. Azizxodjaeva Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: Moliya, 2003.
2. B.Qodirov, Ta'limdagi zamonaviy mammolar. Toshkent 2021. <https://cyberleninka.ru/article/n/>.
3. Ta'lim global muammo sifatida, 2021 yil, 30 iyul. <https://hozir.org/.html>.

МАКТАБДА BOSHLANG'ICH SINFLARNI O'QITISHDA “QOR BO'RON” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISH

Bayjanova Umida

Yangiariq tumanidagi 23-sonli maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Qor bo'ron” metodi orqali maktablarda boshlang'ich sinf o'quvchilarini fanlarga qiziqtirish, aqliy, ruhiy, axloqiy sifatлари va yoshlikdan fikrlash qobiliyatini oshirishga bog'liq bo'lgan ma'lumotlarni qamrab olgan.

Kalit so'z: metod, interfaol, ta'lim, tarbiya, o'qituvchi, o'quvchi, pedagog.

“Interfaol” tushunchasi ingliz tilida “interact” (rus tilida “interaktiv”) ifodalanib, lug'aviy nuqtai nazardan “inter” - o'zaro, ikki taraflama, “act” - harakat qilmoq, ish ko'rmoq kabi ma'nolarni anglatadi.

Interfaol ta'lim — ta'lim jarayoni ishtirokchilarining bilim, ko'nikma, malaka hamda muayyan ahloqiy sifatlarını o'zlashtirish yo'lida birgalikda, o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etishga asoslanuvchi ta'lim.

O'qituvchi ta'lim jarayonida interfaol ta'lim yordamida o'quvchilarning qobiliyatlarını rivojlantirish, mustaqillik, o'z - o'zini nazorat, o'z - o'zini boshqarish, samarali suhbat olib borish, tengdoshlari bilan ishlash, ularning fikrlarini tinglash va tushunish, mustaqil hamda tanqidiy fikrlash, muqobil takliflarni ilgari surish, fikr - mulohazalarini erkin bayon qilish, o'z nuqtai nazarlarini ximoya qilish, muammoning echimini topishga intilish, murakkab vaziyatlardan chiqqa olish kabi sifatlarını shakllantirishga muvaffaq bo'ladi.

Boshlang'ich sinflarda ona tili, adabiyot va boshqa fanlardan beriladigan bilimlar mazmunini o'zbek tilining tovush tuzilishi va yozma nutqda tovushlarni ifodalash usullari haqidagi, so'zlarning o'zgarishi va gapda so'zlarning bog'lanishi haqidagi, so'zlarning morfemik tarkibi va so'z yasalishi, so'zlarning leksik – semantik guruhi haqidagi, o'zbek tilining to'g'ri yozuv qoidalari va tinish belgilarining ishlatilishi haqidagi bilimlar tashkil etadi.

Ta'lim jarayonida didaktik o'yinli texnologiyalar didaktik o'yinli dars shaklida qo'llaniladi. Ushbu darslarda talabalarning bilim olish jarayonini o'yin faoliyati bilan uyg'unlashtiriladi. Shu sababli, talabalarning bilim olish faoliyati, o'yin faoliyati bilan uyg'unlashgan darslar didaktik o'yinli darslar deb ataladi.

“Qor bo'ron” metodi ikkiga ajratilgan guruh o'quvchilari bir muammo yuzasidan eng ko'p to'g'ri javoblar topish maqsadida birgalikda muhokama yuritishadi. Har bir to'g'ri javob yumaloqlangan qor ko'rinishida o'sha guruh hisobiga yozib qo'yiladi; to'plangan umumiy ballar miqdori asosida guruhlar baholanadi.

Muammo bitta guruhda yoki ikki kichik guruhlarda muhokama qilinadi. Bunda topshiriqlar har xil yoki butun guruhga bitta bo'lishi mumkin. Guruhlar qo'yilgan muammoni ma'lum muddat muhokama etib, natijani boshqalarga ma'lum qilishadi. Muammo yechimining eng yaxshi varianti tanlab olinadi.

Masalan: Bu metoddan 3-sinfda “So'z turkumi” tushunchasini hosil qilishda foydalanish mumkin. Bunda o'quvchilarga quyidagi savolni beriladi:

- So'zlarni ma'nolariga ko'ra qanday turlarga bo'lib o'rganiladi?

Ularning javobini doskaga yozib boriladi. Shundan so'ng shaxs va narsa bildirgan so'zlar ot; belgi bildirgan so'zlar sifat; harakat bildirgan so'zlar fe'l; miqdor bildirgan so'zlar son degan

atama bilan tanishtirildi va yuqoridagi soʻzlar tarmoqqa kiritildi. -Oʻylang ot, sifat, feʼl, sonni bitta soʻz bilan nima deb nomlash mumkin?

Soʻz turkumlari mavzusi boʻyicha klaster tuzishdan mavzuni oʻrganmasdan oldin foydalanish oʻquvchilarni yangicha fikr yuritishga undaydi. Metodist olimlar aytganidek, klasterni mavzuni oʻrganishni boshlash jarayonida tuzish “ bilimlarga yetib borish strategiyasi” ekanini isbotlaydi.

Foydalaniladigan adabiyotlar.

1. O.U.Avlayev, S.N. Joʻrayeva, S.P.Mirzayeva “Taʼlim metodlari” oʻquv-uslubiy qoʻllanma, “Navroʻz” nashriyoti, Toshkent – 2017

ONATILI FANIDAN O'QUVCHILAR BILIMINI BAHOLASH, RAG'BATLANTIRISHDA “SIRLI BAHO” USULIDAN FOYDALANISH

Bobojonova Dilorom Yangiariq tumani

23-sonli maktabining
ona tili va adabiyot fan o'qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada ona tili va adabiyot fanlarini o'qitish jarayonida yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash, dars o'tish jarayonida aynan dars mavzusiga mos interfaol metodlarni qo'llay olish va yangi interfaol yordamida o'quvchilarni bilimini baxolash ko'rsatib berilgan.

Kalit so'z: interfaol, tarbiya, pedagogik, metod, texnologiya, ta'lim, o'quv.

Har bir darsda ta'limning aniq maqsadi belgilanishi o'qitish texnologiyasini loyihalashda muhim shartlardan biri sanaladi. Bunda fan mavzulari bo'yicha o'qitishning tashxislanuvchi maqsadi aniqlanadi. Darhaqiqat, har qanday fan o'zining paydo bo'lgan vaqtidan boshlab katta bilimlar hajmini to'plagan va u yuqori tezlikda boyitib bormoqda. O'qitish faqat zaruriy axborotlarigina tanlab olish va o'quvchining o'zlashtirish qobiliyatlariga mos holda ular hajmini miqdoriy o'lchamga keltirish zarur.

Ona tili fanidan o'quvchilar bilimini baholash, rag'batlantirishda “sirli baho” usulidan foydalanish juda samara beradi.

Butun dars davomida faol o'quvchilar berilgan barcha mashqlarni to'g'ri va tez ishlab boradilar. Sust o'zlashtiruvchi o'quvchilar esa, aksincha bir-ikkita mashqlarni to'g'ri ishlay oladilar-u, shu to'g'ri ishlangan mashqlari uchun namunali baho olishni istaydilar.

Bu vaqtda o'qituvchi o'quvchilar bilimini baholashga qiynaladi. Chunki kam mashqlarni ishlasada, bu o'quvchilar ham mashqlarni to'g'ri ishlagan bo'ladi. Quyidagi metodni qo'llash orqali bu muammoni bartaraf etish va o'quvchilarning darsga qiziqishini yanada oshirish mumkin.

O'qituvchi ona tili darsi mavzusini e'lon qiladi. Mavzu yuzasidan kerakli so'zlar va ularning ifodalari haqida batafsil ma'lumot beradi.

Shundan so'ng mashqlarni yechish boshlanadi. 1- mashiqning sharti e'lon qilinadi. Mashqlarni to'g'ri va tez ishlagan o'quvchilar daftariga o'qituvchi baho emas, balki “B” harfli belgini qo'yadi. Keyin 2-mashiqni ishlashga kirishadilar. Bu mashiq uchun “I” harfi bilan belgi qo'yiladi. 3-mashiq uchun “L” harfi va h.k. Shu tariqa keyingi mashqlar ishlanadi.

Agar bitta o'quvchi dars davomida berilgan hamma mashqlarni to'g'ri va tez ishlasa, (bu darsda 8 ta mashiq) ketma-ket ball o'rniga “namunali” so'zini hosil qiluvchi harfli belgilar qo'yib boriladi. Dars yakunida “Bilimdon” so'zining barcha harflarini (hech bo'lmaganda 7 tasini) to'plagan o'quvchilarga “Ona tili fanidan namunali o'quvchi” deb yozilgan rag'bat kartochkasi beriladi va “5” baho bilan baholanadi.

Dars davomida “Bilim” harflarini to'play olgan o'quvchilarga “Ona tili darsida yaxshi qatnashchi” kartochkasi beriladi va “4” baho bilan baholanadilar.

Dars davomida 4 tagacha mashiq ishlay olgan o'quvchilarga “Ona tili qiziqarli fan. O'z ustingizda ishlang.” Kartochkasi beriladi va bu o'quvchilar “3” baho bilan baholanadilar.

Bu metodni qo'llash orqali quyidagi natijalarga erishish mumkin:

1. O'quvchilar sirli harflarini yig'ishga qiziqib, mashqlarni tezroq yechishga intiladilar, o'z ishlari natijasi bilan qiziqadilar.

2. Hatto “3” baho olgan o'quvchi ham bu bahodan norozi bo'lmaydi, aksincha, nima uchun past baho olganligini tushunadi va o'z ustida ishlashni boshlaydi.

Bu metod bilan ona tili fanidan o'quvchilar bilimini baxolash va rag'batlantirish, ta'lim jarayonini mukammal andoza asosida loyihalashga erishish, mazkur loyihalardan oqilona foydalana olish ko'nikmalariga ega bo'lishi ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Tolipov O'.Q., Usmanboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. Mono-grafiya. Toshkent: “Fan”. 2006.

2. N. Mahmudov, A. Nurmonov A. Sobirov, D. Nabiyeva O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tasdiqlagan. Uchinchi nashri «TASVIR» 2013.

ADABIYOT DARSLARIDA BAHS-MUNOZARA USULLARIDAN FOYDALANISH

Boboyeva Dilsora Toshpo‘latovna
Qiziltepa tumani 7– umumta’lim
maktabi ingliz tili fani o‘qituvchisi

Annatsiya: Maqolada adabiyot darslarida bahs - munozara usullarini tashkil etishning adabiyot ta’limidagi o‘rni haqida yoritilgan.

Kalit so‘zlar: badiiy adabiyot, «Yulduzli tunlar», bahs-munozara darsi, suhbat-dars, sinov-dars, konferensiya-dars, sayohat-dars.

Bahs-munozara usullari orqali adabiyot nazariyasidan ma’lumotlar berishni o‘quvchilarga ilk bora o‘rgatishni boshlar ekanmiz, ularga adabiyot nazariyasi nima ekanligi haqida atroflicha izoh berib o‘tish joiz va shartdir, aks holda dars samaradorligiga bu omil teskari ta’sir qiladi. To‘g‘ri, adabiyot nazariyasi haqida jahon adabiyotshunoslari yakdil bir fikrga kelishmagan, lekin umumiy tarzda e’tirof etilgan qoidalar mavjuddir. Bu quyidagilar: Badiiy adabiyot, uning jamiyat hayotida tutgan o‘rni va ahamiyati, yaratilish qonunlari, taraqqiyot yo‘llari, badiiy asarning tasviri vositalari, tarkibiy qismlari va turlari haqidagi fan. Adabiyot nazariyasi, adabiyot tarixi va adabiy tanqid bilan birga adabiyotshunoslik deb atalmish butun bir fanni tashkil etadi.

Ma’lumki, keyingi paytlarda ilg‘or tajribali o‘qituvchilar tomonidan darsning seminar-dars, bahs-munozara darsi, suhbat-dars, sinov-dars, konferensiya-dars, sayohat-dars kabi turlari o‘tkazilmoqda. Bunday dars turlari o‘quvchining dars paytidagi loyqaydligiga barham berib, unda faollikni uyg‘otadi, yoshlarni o‘ylashga, muhokamali fikr yuritishga, so‘zlash va izlanishga hamda mehnat qilishga o‘rgatadi. Ayniqsa, bahs-munozara darslar o‘quvchini ma’lum bir muammo ustida bosh qotirishga, shu muammoga o‘z munosabatini bildirgan holda yondashish, uni hal etishga yo‘llovchi dars turidir. Bahs-munozara darslarni alohida qirq besh daqiqali dars tarzida yoki darsning ma’lum bosqichida o‘tkazish mumkin. 45 daqiqali dars davomida o‘tkazilgan bahs-munozara darsi, bahs-darsi deb, darsning ma’lum bir bosqichida uyushtirilgan bahs esa darsning bahsli bosqich deb yuritiladi. Bahs-munozara dars o‘tkazish uchun o‘quvchilar oldindan tayyorlanishi: ularga muammoli savollar berilishi va shu muammoni har bir o‘quvchi o‘zicha hal qilgan holda darsga tayyorlanib kelishi kerak.

Bahs-munozara darslarini har bir o‘rganilgan asar yuzasidan pala-partish tashkil qilib bo‘lmaydi. Buning uchun o‘qituvchi asarni avval o‘zi sinchiklab o‘rganib, bahs-munozaraga sabab bo‘la oladigan o‘rinlarni belgilashi, shu o‘rinlar asosida o‘quvchilarda munozara qo‘zg‘ay oladigan savollar tayyorlashi, keyin ulardan o‘quvchilarga havola qilishi zarur. Lekin bahs-munozara usullari orqali adabiyot nazariyasidan ma’lumotlar berish uchun bahs-munozara darsi bo‘lishi shart emas, uni har xil dars turlarida qo‘llash mumkin.

Pirimqul Qodirov «Yulduzli tunlar» romani ustida salkam 10 yil (1969-1978) davomida ish olib bordi. Adib shu murakkab, sharaflil vazifani muvaffaqiyatli ado etgan, asarda shoir va shox Bobur hayotini tasvirlash muhim o‘rin tutadi. Bu ulkan, murakkab shaxsning tarix sahnasiga chiqqan kunidan boshlab, to o‘limiga qadar salkam qirq yillik hayoti, shuningdek shaxsiy qiyofasi, xarakteri, oilaviy muhiti, ijodkor-shoir, olim sifatidagi ma’naviy-ruhiy dunyosi, sarkarda, shoh, foh sifatidagi faoliyati-barcha tomonlari bir roman doirasida keng yoritilgan, haqqoniy ko‘rsatilgan.

O‘qituvchi o‘quvchilar bilan bahs-munozara o‘tkazish uchun Bobur shaxsining ikki jihati shoh va shoirligini bir-biriga solishtirishni qaysinisi ustunlik qilishini so‘raydi, o‘quvchilar bilganicha javob qaytarishadi. So‘ng xulosani o‘qituvchi chiqaradi: «Bobur o‘rta asrning o‘ta murakkab, ziddiyatli bir pallasida- temuriylar saltanatining o‘z yurtida emirilishi, o‘zga yurtlar-Afg‘oniston va Hindistondagi yangidan tiklanishi davrida yashadi. Temur nasli orasida temuriylar salanatinini eng qaltis damlarda saqlab qolish uchun astoydil kurashgan eng sobit shaxs ham, yangi imperiyaning asoschisi ham shu Bobur bo‘lib chiqdi. Demak, Bobur shaxsi, uning shaxs va sarkarda sifatida qudratli davlatning so‘nggi kunlari-yemirilish davri fojiasini ta’tib ko‘rgan mag‘lub shaxs, ammo yiqilsa ham kurashdan to‘ymagan, ahdidan qaytmagan, birlashgan qudratli davlat tuzish rejalarini o‘zga ellarda amalga oshirishga majbur bo‘lgan va bunga erishgan g‘olib shaxs. Ikkinchi tomondan, Bobur Sharqning ulug‘ mutafakkurlari, birinchi galda Alisher Navoiyning yuksak insonparvarlik g‘oyalari ruhida tarbiyalangan, inson qalbini, uning dardu tashvishlarini yurakdan his etishga

qobil barkamol bir odam, nozikta’b, haqquy shoir, san’atkor, olim. Bobur ko’ngli ezgu tuyg’ularga moyil, toju-taxtning bevafoqligini, shafqatsizligini biladi, nechabor undan voz kechmoqchi ham bo’ladi. Biroq, ayni paytda, o’zining temuriyzoda ekanini ham unutmaydi, temuriyzoda sifatida saltanat oldida o’z burchi va mas’uliyatini hamma narsadan ustun qo’yadi. Shu bilan barobar, yozuvchi tarixda o’tgan ulkan siymolarga baho berishda to’plangan mu’tabar tajribalarga tayanib, Boburning o’z davriga nisbatan amalga oshirgan xayrli, ilg’or tadbirlarni, xususan, markazlashgan davlat uchun kurash, Hindistonni birlashtirish, turli el, din va diniy mazhablarni murosaga keltirish, obodonchilik ishlarini yo’lga qo’yish, mayxo’rlikni man etish singari xayrli ishlarni xolisona, haqqoniy ko’rsatib beradi. Bu ishlar juda katta qiyinchiliklar, ziddiyatlar bilan amalga oshganligini o’quvchiga etkaza oladi. So’ng o’qituvchi roman janrining qoidasi bilan o’quvchilarni tanishtiradi: «Roman-katta hajmli epik asar bo’lib, uning asosiy xususiyatlari inson hayotini butun murakkabligi bilan har tomonlama va to’liq tasvirlashdan, ishtirok etuvchi shaxslar taqdirini aks ettiruvchi ko’p rejali syujetga ega bo’lishdan iboratdir».

Xulosa qilish mumkinki, bahs-munozara usulida adabiyot nazariyasidan ma’lumotlar berish, o’quvchilarda adabiyotga qiziqishni oshiradi, uni ongli ravishda tushunishga olib keladi. Ijodiy qahramonlarga o’xshashga, salbiy «qahramon»lardan nafratlanish hissini paydo etadi. Bu pirovard natijada-vatanparvarlikni keltirib chiqaradi. Buyuk adib Abdulla Qahhor aytganidek, «Adabiyot-atomdan kuchli». Insoniylikka chorlovchi badiiy adabiyot turlarining imkon qadar ko’pgina janrlarni o’qib-o’rgangan har qanday kitobxon-shaxs bo’lib etishadi. Shaxs bo’lib etishgan inson-Vatanining buyukligi uchun kurashadi. Yana shunisi borki, qay darajada iste’dodli bo’lmasin, jahonga tanilgan yozuvchi, shoir, dramaturglar adabiyotni, shu jumladan adabiyot nazariyasini qunt bilan o’qib-o’rgangan, uqqan insonlardir. Demak, barkamol insonlarni tarbiyalab chiqarishning katta va ma’uliyatli bir qismi, biz adabiyot o’qituvchilarning zimmasiga tushadi, bu bizning sharaflari vazifamiz va burchimizdir!

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ishmuhammedov R. Yo’ldoshov M.Ta’lim va tarbiya tizimida pedagogic texnologiyalar.T.,”Nihol nashriyoti”.-2013.

О'QISH MALAKALARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH USULLARI

Botirova Difuza O'runboyevna

Xorazm viloyati Bog'ot tumani

46-son maktabning

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu o'qish malakalari va ularni takomillashtirish usullari to'g'risida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: o'qish malakalari, ongli o'qish, analitik bosqich, sintetik bosqich, to'g'ri o'qish, tez o'qish, ifodali o'qish, intonatsiya.

O'qish ko'nikmalari savod o'rgatish jarayonida shakllanadi, o'qitishning keyingi bosqichlarida takomillashadi.

O'qish malakalari deganda badiiy asar matnini to'g'ri, tez, ongli va ifodali o'qish tushuniladi. O'qish darslarida o'quvchilarning o'qish malakalari shakllantiriladi va takomillashtiriladi.

O'qish malakasining sifatlari o'zaro bog'liq bo'lib, ularning asosi **ongli o'qish** hisoblanadi. O'quvchi matnni tez va to'g'ri o'qisa-yu, anglab o'qimasa yoki uning tez o'qishi natijasida boshqalar matn mazmunini tushunmasa, to'g'ri o'qisa-yu, o'ta sekin o'qisa, nutq bir-liklari orasida to'xtamlarga e'tibor bermasa, matnda ifoda etilayotgan fikr tushunilmaydi. Muayyan tezlikda va to'g'ri o'qish ongli o'qishga xizmat qiladi, to'g'ri, tez va ongli o'qish esa ifodali o'qishning asosi hisoblanadi.

O'qish malakasini egallash ancha murakkab bo'lib, uni shakllantirish uzoq vaqtni talab etadi. Ruhshunos olim T. G. Yegorov o'zining „Очерки психологии обучени детей чтению” nomli asarida o'qish malakalarini shakllantirish jarayonini uch bosqichga ajratadi: *analitik bosqich, sintetik bosqich va avtomatlashgan bosqich*.

Analitik bosqich savod o'rgatish davriga to'g'ri keladi, bunda so'zni bo'g'in-harf tomonidan tahlil qilish va bo'g'inlab o'qish malakasi shakllantiriladi.

Sintetik bosqich uchun so'zni sidirg'a o'qish xarakterlidir; bunda so'zni ko'rish orqali idrok qilish va uning talaffuzi so'z ma'nosini anglash bilan asosan mos keladi. O'qish so'z ma'nosini idrok qilish bilan amalga oshadi. O'quvchilar sintetik bosqichga 3-sinfda o'tadilar. Bundan keyingt yillarda o'qish **avtomatlasha** boradi.

To'g'ri o'qish. To'g'ri o'qish deganda xato qilmasdan, yanglishmasdan o'qish tushuniladi, ya'ni to'g'ri o'qish so'zning tovush-harf tarkibini, grammatik shakllarini buzmasdan, so'zdagi tovush yoki bo'g'inni tushirib qoldirmay, boshqa tovushni qo'shmay, harflar o'r-nini almashtirmay, aniq talaffuz qilib, so'zga urg'uni to'g'ri qo'yib o'qish hisoblanadi.

O'quvchilar ko'pincha quyidagi sabablarga ko'ra **xatoga** yo'l qo'yadilar:

1. So'zni talaffuz qilish bilan uning ma'nosini tushunish o'rtasida puxta sintez bo'lmagani uchun bola so'zning oldin tovush tomonini ko'radi, uni talaffuz qilishga oshiqadi. So'zning ma'nosini esa e'tibordan chetda qoldiradi.

2. So'z ko'p bo'g'inli bo'lib, bola uni oldin eshitmagan bo'lsa, xatoga yoi qo'yadi.

3. So'zning ma'nosini bilmaslik tufayli xatoga yo'l qo'yadi.

4. Tez o'qiyman deb xatoga yo'l qo'yadi.

5. To'g'ri o'qish yorug'likka va yorug'likning tushishiga ham bog'liq.

6. Undosh tovush so'zning o'rtasida va oxirida kelgan yopiq bo'g'inli so'zlarni o'qishda qiynaladilar.

Xato o'qishning oldini olish uchun quyidagilar e'tiborga olinadi:

1. Matnni o'qitishdan oldin undagi o'qilishi qiyin so'z, birikma
2. va gaplarni aniqlash va ular ustida ishlash usullarini belgilab olish.
3. Tuzilishi murakkab so'zlarni bo'g'inlab o'qilishini mashq qildirish.
4. Matnni o'qishdan oldin uning mazmunini tushunishni qi-
5. yinlashtiradigan so'zlarning lug'aviy ma'nosini tushuntirish. So'z
6. ma'nosini izohlash usullarini aniqlash.
7. Vazifalarni aniq va tushunarli qilib berish.
8. Matnni diqqat-e'tibor bilan o'qishlari uchun sharoit yaratish.
9. Oldin ichda o'qitish, so'ng ovoz chiqarib o'qitish.

6. O'qitishda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, ya'ni matnni oson, o'rtacha qiyinlikda va qiyin o'qiladigan o'rinlarini belgilab olib, unga kuchi yetadigan o'quvchilarga oldindan taqsimlab berish.

7. O'quvchilarning o'qishini muntazam tekshirib turish.

8. Xatoning xarakteriga qarab, uni metodik tomondan to'g'ri tuzatish yo'lini aniqlash.

9. O'quvchilarni xato qilish mumkin bo'lgan o'rindan ogohlantirib turish.

10. Xatcho'pdan foydalanish.

Tez o'qish. Tez o'qish rne'yoriy tezlikda o'qish bo'lib, bunda o'qish sur'ati matnning mazmunini tushunishdan ajralib qolmasligi kerak. O'qish tezligi matnni tushunish tezligi bilan muvofiq ravishda o'sib borishi lozim. O'qilayotgan asar mazmunini o'zlashtirishni, matn mazmunini ongli idrok etishni ta'minlaydigan o'qish **tez o'qish** deyiladi.

Ongli o'qish. Ongli o'qish yaxshi o'qishning asosiy sifati hisoblanadi. Ongli o'qish o'qilgan matnning aniq mazmunini, asarning g'oyaviy yo'nalishini, obrazlarini va badiiy vositalarining rolini tushunib o'qish, shuningdek, asarda tasvirlangan voqea-hodisalarga o'z munosabatini ifodalay olishdir.

Ifodali o'qish. Ifodali o'qish intonatsiya — ohang yordamida asarning g'oyasi va jozibasini to'g'ri, aniq, yozuvchi niyatiga mos ravishda ifodalay bilishdir. „Ifodali o'qish adabiyotni aniq va ko'rgazmali o'qitishning dastlabki va asosiy shaklidir“, deb ta'kidlaydi metodist olimi M.A.Ribnikova.

Intonatsiya (ohang). Intonatsiya og'zaki nutqning birgalikda harakat qiluvchi elementlari: urg'u, nutq tempi va ritmi, pauza, ovozning past-balandligining yig'indisidir. Bu elementlar bir-biriga ta'sir etadi va hammasi birgalikda asarning mazmunini, g'oyasini, qahramonlarning turli kayfiyatini, ichki kechinmalarini ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva Q., va boshqalar “Savod o'rgatish darslari” T, “O'qituvchi”1996 yil. 18. Abdullayeva Q. va boshqalar “2- sinfda o'qish darslari”, T., 2004 yil.

2. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent. 2006.

3. Bo'ri Ziyamammedov, Mamarajab Tojiyev. Pedagogik texnoloya- zamonaviy o'zbek milliy modeli. Toshkent. 2009.

INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN THE LEARNING PROCESS

Bozorova Shahlo Hamzayevna, Sharipova Zebiniso Zokirjonovna

English teachers of the secondary school №1,
Navoi region Kyzyltepa district

In modern conditions, the development of productive technologies in the field of education is becoming an integral part of the modernization process. The possibilities of an extensive path to the development of education are ending, in which an increase in education and professionalism is associated with an increase in the volume of knowledge, and the transition to an intensive path of development of education begins. It requires the development of fundamentally new educational approaches, as opposed to the reproductive technologies widely spread today, based on the simple reproduction of information. New technologies should be based on productivity, creativity, mobility and be based on scientific thinking, the formation of which among students becomes the main task of the educational process. Widespread in the educational process are active teaching methods. Interactive methods are a system of rules for the interaction of teachers and students in the form of educational games and situations that provide pedagogically effective cognitive communication. Interactive learning is based on the personal experience of the participants, their direct interaction with the field of mastered knowledge. Ready-made knowledge is not given during such lessons, the teacher encourages students to search for information on their own. In the process of organizing, managing and controlling the development of interactive communication, he primarily uses indirect methods of pedagogical activity, providing children with independence in the choice of means to achieve their goal, adequate educational activities, and activity partners. Thus, with interactive learning, the functions of the main participants in the educational process: the teacher and the student, noticeably change.

Preparation for a lesson on the basis of interactive learning begins with the formulation of its topic, which must certainly contain a problem, a field of contradiction, otherwise the condition for a clash of different points of view, versions will not be provided. The creation of a problematic situation and its solution is directly related to the function of creative thinking. Students are gradually becoming familiar with the method of finding and finding the unknown, learning to focus not so much on the result as on the analysis of the process of achieving it. In the course of such work, students have a need to reasonably, reasonably express their opinion, without which knowledge can not become a conviction, become truly their own. The teacher's task is not to form an unmistakable opinion, since this does not exist at all, but to teach students to follow the path of independent discoveries and discoveries. Using the technology of problematic training and education creates favorable conditions for enhancing students' oral speech activity, which in turn contributes to the development of personal qualities necessary for effective communication. One of the interactive educational technologies that support the competency-based approach in education is the technology for developing critical thinking of students. The idea of developing critical thinking is quite new for Russian didactics. They started talking about a holistic technology for the development of critical thinking only in the mid-90s. But already today there are a lot of supporters of the development of critical thinking of students. Critical thinking does not mean negativity or criticism, but a reasonable consideration of the diversity of approaches in order to make informed judgments and decisions. Orientation to critical thinking presupposes polite skepticism (nothing is taken on faith), doubt in generally accepted truths means the development of a point of view on a particular issue and the ability to defend this point of view with logical arguments.

The formation of critical and creative thinking is also carried out through the use of the project method. His main thesis is: I know why I need what I know, where and how I can apply this knowledge. Each student, taking part in the design, finds a job taking into account the level of his intellectual development, the level of training on this problem, his abilities and inclinations.

Thus, the project method is one of the most productive and progressive pedagogical technologies. It allows you to develop students' cognitive skills, critical thinking, the ability to independently construct their knowledge, navigate in the information space. During each lesson, a stage of updating knowledge is necessary; it can be carried out using the "brainstorming" method. There are different forms of "brainstorming": a group line (a joint search for possible solutions to an existing problem); group feedback (identification of deficiencies in the existing problem);

individual (each participant in a short period of time must formulate at least one original idea). Before the start of the “brainstorming”, it is necessary to create a benevolent attitude among the students and achieve relaxedness.

During the “brainstorming”, only clarifying questions are possible, critical comments and interim assessments are absolutely unacceptable, and encouragement and support from partners is welcome. Participants must formulate judgments and ideas briefly and clearly, act on the principle “the more ideas, the more determined the attack, the closer the achievement of the goal of the assault.”

One of the most important forms of educational activity that stimulates the initiative of students is discussion. During the discussion, educational material is acquired through:

- exchange of information between participants;
- different approaches to the same subject;
- coexistence of various, up to mutually exclusive, points of view; - the ability to criticize and even reject any opinion; - search for group agreement in the form of a common opinion or decision.

The task of the discussion is to collectively and from different angles, discuss and explore controversial issues from different angles. The main rules of the discussion: - you cannot criticize people, only their ideas:

- the purpose of the discussion is not to determine the winner, but in consensus;
- all participants should be involved in the discussion;
- speeches should take place in an organized manner, with the permission of the host, skirmishing is unacceptable;
- Each participant should have the right and opportunity to speak out;
- all positions are subject to discussion; - during the discussion, participants can change their position;
- Argumentation must be based on indisputable facts; - In conclusion, always should be summed up.

During the discussion, the teacher should make sure that too emotional and talkative students do not replace the topic, and that criticism of each other’s positions is justified. Combining work in groups with solving a problem situation creates the most effective conditions for the exchange of knowledge, ideas and opinions, provides a comprehensive analysis and an informed choice of a solution to a particular topic. Pupils master oratory skills, the art of polemic, which in itself makes an important contribution to their personal development.

In general, I would like to note that independent cognitive and cognitive activity is the main means of developing a student’s personality, it reveals its potential abilities, and forms the skills of self-education and orientation necessary in the modern world in a rapid flow of information. Using interactive technologies is the best way to enhance this activity among students.

DARSLARDA O'YINLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH ORQALI O'QUVCHILARNING BILIMI VA FAOLLIGINI OSHIRISH

Burxanova Lolaxon Kamolxonovna

Namangan viloyati Kosonsoy tumani
8-sonli maktabning texnologiya fani o'qituvchisi

Muminova Marifat Abdumajidovna

Namangan viloyati Kosonsoy tumani
8-sonli maktabning texnologiya fani o'qituvchisi

Pirmatov Davron Tojiddinovich

Namangan viloyati Kosonsoy tumani
8-sonli maktabning informatika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta'lim fanlarni o'qitishda o'yinli texnologiyalardan foydalanish orqali o'quvchilarning bilimi va faolligini oshirishni yoritish bilan bir qatorda, ularning tarbiyaviy jihatlari haqida ham so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: umumta'lim fanlar, o'quvchi, o'yinli texnologiyalar, bilim, faollik, ijod, didaktik, tarbiya.

Ta'lim jarayonidagi o'quvchining faolligi, didaktikaning asosiy tamoyillaridan biri bo'lib kelgan va shunday bo'lib qoladi. O'quvchining faolligi, maqsadli yo'naltirilgan boshqaruvchi pedagogik ta'sirlar va pedagogik muhitning tashkil etilishi natijasidir. O'quvchilarning faolligini ta'minlovchi, o'qitish texnologiyalaridan biri - pedagogik ishbilarmonlik o'yini hisoblanadi. O'yin faoliyatiga qiziqish, o'quvchilarning o'z-o'zini ifoda etishi, ro'yobga chiqarish kabi ehtiyojlarini qondiruvchi, musobaqalashish elementlari orqali ta'minlanadi. O'yinning ajoyib xususiyati shundaki, u bir vaqtning o'zida ham rivojlanish ham o'rganish hisoblanadi.

O'yinli texnologiyalar turli shaklda bo'lsada, ularning barchasi o'z mazmuniga ko'ra yagona maqsad sari yo'naltirilgan, ya'ni ular o'quvchilarning nazariy bilimlarini chuqurlashtirish, kengaytirish, egallangan nazariy bilimlaridan amaliyotda mustaqil va samarali foydalana olish ko'nikmalarini hosil qilish, ularni ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni uyushtirishga tayyorlash, ijtimoiy faollikni shakllantirish, yetuk axloqiy sifatlarni tarkib toptirish, teran va sog'lom fikr, keng dunyoqarash egasi bo'lgan komil shaxsni kamol toptirishdan iborat vazifani hal etadi.

O'yin ijtimoiy tajribalarni o'zlashtirish va qayta yaratishga yo'nalgan vaziyatlarda, faoliyat turi sifatida belgilanadi va unda shaxsning o'z xulqini boshqarishi shakllanadi va takomillashadi. L.S.Vigodskiy o'yinni bolaning ichki ijtimoiy dunyosi, ijtimoiy burtmalarni o'zlashtirish vositasi sifatida ta'riflaydi.

A.N.Leontev o'yinga shaxsning hayolotdagi amalga oshirib bo'lmaydigan qiziqishlari (manfaatlari)ni xayolan amalga oshirishdagi erkinligi sifatida qaraydi. Psixologlar ta'kidlaydilar, o'yinga kirishib ketish qobiliyati kishi yoshiga bog'liq emas, lekin har bir yoshdagi shaxs uchun o'yin o'ziga xos bo'ladi.

O'yinli faoliyat muayyan funksiyalarni bajarishga bag'ishlangan bo'ladi. Ular quyidagilar: maftunkorlik; kommunikativlik (uyushtiruvchilik); o'z imkoniyatlarini amalga oshirish; davolovchilik; tashxis; millatlararo muloqat; ijtimoiylashuv.

O'qituvchi-pedagog avval o'quvchilarni individual (yakka tartibdagi), so'ngra guruhli o'yinlarga tayyorlashi va uni o'tkazishi, o'yin muvaffaqiyatli chiqqandan so'ng esa, ularni ommaviy o'yinlarga tayyorlashi lozim. Chunki o'quvchilar didaktik o'yinli mashg'ulotlarda faol ishtirok etishlari uchun zaruriy bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari, guruh jamoasi o'rtasida hamkorlik hamda o'zaro yordam vujudga kelishi lozim.

O'yinlarning muhim qirralari S.A.Shmakov tomonidan yoritilgan. U erkin rivojlanuvchi faoliyatni farqlaydi. Bunday faoliyat faqat natija (tadbirni) tufayli bahra olish uchun emas, balki xohishlarga ko'ra, faoliyat jarayonining o'zidan bahra olish uchun qo'llanadi.

O'yin ijodiyligi bilan ajralib turadi. U mumkin qadar boy, faol xarakterga-«ijod maydoni»ga ega bo'ladi. O'yin uchun hissiy ko'tarinkilik hosdir. U o'zaro kurash, musobaqalashish, raqobat shaklida namoyon bo'ladi. O'yinning o'yin mazmunini aks ettiruvchi, uni rivojlantirishning mantiqiy va vaqtincha izchilligini ko'zda tutgan bevosita tegishli va unga nisbiy aloqador qoidalari bo'lishini ko'rsatadilar.

Tadqiqotchilar nazariy aspektda o'yinga faoliyat, jarayon va o'qitish metodi sifatida

qaraydilar. O'yin faoliyat sifatida maqsadni belgilab olish, rejalashtirish va amalga oshirish, natijalarni tahlil qilishni qamrab oladi va bunda shaxs subekt sifatida o'z imkoniyatlarini to'la amalga oshiradi. O'yinli faoliyatni motivatsiyalash o'yin xarakterining musobaqalashish shartlari, shaxsning o'zini namoyon qila olishi, o'z imkoniyatlarini amalga oshirish ehtiyojlarini qondirishdan kelib chiqadi. Jarayon sifatida o'yin tuzilmasi (G.K.Selevko ta'biricha) quyidagilarni o'z ichiga qamrab oladi:

- o'ynash uchun olingan rollar;
- bu rollarni ijro etish vositasi bo'lgan o'yin harakatlari:
- predmetlarni, ya'ni haqiqiy narsalarni shartli, o'yin narsalari o'rnida qo'llash;
- o'yinda ishtirok etuvchilarning real o'zaro munosabatlari;
- o'yinda shartli ravishda yaratilgan syujet (mazmun)-ijro sohasi

O'yindan tushunchalar, mavzu va hatto o'quv predmeti bo'limni o'zlashtirishda o'qitish metodi va mustaqil sifatida foydalaniladi. O'yin bilish va uning bir qismi (kirish, mustahkamlash, mashq, nazorat) tarzida tashkil etiladi.

O'yinlar turli maqsadlarga yo'naltirilgan bo'ladi. Ular didaktik, tarbiyaviy, faoliyatni rivojlantiruvchi va ijtimoiylashuv maqsadlarini rivojlantirishni kengaytirishga qaratilgan bo'ladi. O'yinning tarbiyaviy maqsadi mustaqillik, irodani tarbiyalash, muayyan yondashuvlar, nuqtai nazarlar, ma'naviy, estetik va dunyoqarashni shakllantirishdagi hamkorlik, kollektivizmni, jamoaga kirishib keta olishni, kommunikativlikni tarbiyalashga qaratilgan bo'ladi.

Faoliyatni rivojlantiruvchi o'yinlar diqqat, xotira, nutq, tafakkur, qiyoslash malakasi, solishtirish, o'xshashini topish, faraz xayol, ijodiy qobiliyat, empatiya, refleksiya, optimal yechimni topa olish, o'quv faoliyatini motivatsiyalashni rivojlantirishga qaratilgan. Ijtimoiylashuv o'yinlari jamiyatning me'yorlari va qadriyatlariga jalb qilinish, muhit sharoitlariga ko'nikish, ehtirolarni nazorat qilish, o'z-o'zini boshqarish, muloqatga o'rgatish, psixoterapiyani nazarda tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yangi pedagogik texnologiya-hayotiy ehtiyoj. Xalq ta'limi jurnali.
2. A.Abduqodirov, R.Ishmuhammedov. "Ta'limda innovatsion texnologiyalar". 3. S.Usmonov. "Pedagogik texnologiya asoslari".

BOSHLANG'ICH SINFLARDA DARSLARNI SAMARALI TASHKIL ETISH UCHUN METODLAR

Dadaxonova Orzijon Rashidovna

Murodova Oysuluv Abduhakimovna

G'aniyeva Muyassar Abdusalomovna

Namangan viloyati Kosonsoy TXTBga qarashli

8-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Tel: +998943000236; +998931901033; +998998117623

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda darslarni samarali tashkil etishda qo'llaniladigan interfaol metodlar haqida, bu metodlardan qanday foydalanish yo'llari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: dars, metod, innovatsiya, o'quvchi, ta'lim. kompetensiya, o'yin.

Ma'lumki har bir davlatning ravnaq topishi, kelajagi shu davlatning ta'lim tizimiga borib taqaladi. Puxta bilimga ega bo'lgan yoshlar esa baxtli kelajakning quruvchilari hisoblanadi. Yoshlarni har tomonlama komil inson qilib tarbiyalash esa eng avvalo boshlang'ich sinf o'qituvchilari zimmasiga yuklatilgan. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'z darslarini yangi pedagogik texnologiyalarga asoslanib, turli interfaol usullar yordamida tashkil etishi va barcha o'quvchining diqqatini jalb qila olishi lozim. Buning uchun esa o'qituvchi o'z ustida tinmay ishlashi, izlanishi, yangiliklar yaratishi, turli axborot kommunikatsiya va texnika vositalari bilan samarali ishlay olish ko'nikmasiga va kasbiy kompetensiyaga ega bo'lishi talab etiladi.

Yoshlarning ta'lim- tarbiyasiga oid masalalar har doim davlatimiz rahbari va xalq ta'limi vazirligining diqqat markazida bo'lib kelmoqda. Yosh avlodning puxta bilim egallashlari uchun zamonaviy maktablar, turli texnika vositalari bilan jihozlangan fan kabinetlari, turli yo'nalishlardagi to'garaklar, bolalar ijodiyot markazlari tashkil etilmoqda. Yoshlarning bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish maqsadida "Beshta muhim tashabbus" chora tadbirlari qabul qilindi va ijrosini ta'minlash yo'lga qo'yildi.

O'quvchilarni darslarda yanada faol bo'lishlari uchun turli interfaol usullardan foydalansak darslarimiz samarali bo'ladi. Buning uchun pedagoglar doimo o'z ustida ishlab, barcha darslarida yangi innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda darslar tashkil etishi lozim.

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning qiziqishlarini orttirish o'qituvchi mahorati va u qo'llaydigan usul, vositalar, metodlar orqali amalga oshiriladi. Quyida o'z darslarimizda qo'llab, yuqori samaralarga erishishga sababchi bo'lgan interfaol usullardan ba'zilarini keltirib o'tamiz.

"Bo'sh o'tirma va tolma" metodi. O'qituvchi A3 formatdagi qog'ozga har bir guruh uchun alohida ari inlarini va asalarini suratlarini tayyorlab qo'yadi. Topshiriqlar guruhlariga alohida beriladi. Guruhlar topshiriqlarni to'g'ri bajarib olsa, asalarilar o'z inlariga kira oladi. Asalarilar o'z inlarini izlab topishida o'quvchilar shu topshiriqni tezda bajarib, o'z bilimlari bilan asalarilarni o'z inlariga kirib yashashiga yordam beradilar. Bunda guruhlardagi barcha o'quvchi ishtirok etishi talab etiladi.

Bu ta'lim texnologiyasi bolalardan chaqqonlikni, topshiriqlarni to'g'ri bajarishni talab etadi. Bu texnologiya orqali bolalar chaqqonlikka, epcillikka, to'g'riso'zlikka o'rganishadi, bir maqsad sari jipslashishga va o'zaro hurmat hissining shakllanishiga sababchi bo'ladi. Shuning bilan bir qatorda o'quvchilarni hashorotlar, hayvonlar, o'simliklarga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishga undaydi. Bu metoddan barcha fanlarda foydalansa bo'ladi.

Darslarni o'tishda o'qituvchi mavzuni hayot bilan bog'lagan holda kundalik hayotda ko'rib turgan voqea va hodisalar, narsalar bilan amaliy ko'rsatib tushuntirilsa, shu mavzu bola xotirasida muxrlanib qoladi.

"Yosh tadbirkor" metodi. Sinf o'quvchilari beshta guruhga ajratilib, nomlanadi. O'qituvchi maktab maketlarini qismlarga ajratib guruhlar oldiga qo'yadi. Buning uchun darsning har bir etapida berilgan topshiriq va savollarga guruhlarining bergan javoblariga qarab bino bosqichma-bosqich quriladi. Qaysi guruh topshiriqlarga to'g'ri javob bera olmasa binosi qurilmay qoladi. Bunda darsda faol ishtirok etgan guruh binoni qura oladi va shu guruh g'olib sanaladi. G'olib bo'lishga esa barcha guruh o'quvchilari birdek intilishadi. Bundan ko'rinib turibdiki, ushbu metod

o'quvchilarni faollikka chorlaydi. Bu metoddan ham barcha fanlarda foydalanish mumkin.

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning kasbiy ko'nikmalarini shakllantirishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish, o'quvchilarda zarur bilim va malakalarni hosil qilish, insoniy fazilatlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Darslarga oid didaktik, ko'rgazmalar, multimedia, kompyuterdan va innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda dars o'tish kutilmagan a'lo natija beradi.

“Faol pochta” metodi. Darsda bu metoddan foydalanish juda yaxshi samara beradi. Bu metoddan darsning barcha bosqichlarida foydalansa bo'ladi. Bu metodning yana bir afzalligi shundaki, barcha o'quvchilar faol ishtirok etadilar. Bunda sinf o'quvchilari 4 ta guruhga ajratiladi. Guruhlar bir- birlari bilan maktub almashadilar. Ya'ni, 1- guruh a'zolari 2- guruh a'zolariga, 2- guruh a'zolari 3- guruh a'zolariga, 3- guruh a'zolari 4- guruh a'zolariga, o'z navbatida 4- guruh a'zolari 1- guruhdagi o'quvchilarga maktub yo'llaydilar. Maktubda esa har bir o'quvchi o'rganilgan mavzu yuzasidan boshqa o'quvchiga savol tuzib yo'llaydi. Maktublar almashilgandan keyin esa yana qaytib o'z egasiga qaytariladi. Dars oxirida o'qituvchi o'quvchilarni baholash bosqichida maktub egalaridan natijalarning to'g'ri yoki noto'g'ri bajarilganligini so'raydi. Bu savolga maktubiga noto'g'ri javob olgan o'quvchilargina javob berishadi. To'g'ri javob olgan maktub egalari esa jim turishadi. Shu orqali o'qituvchi bir vaqtning o'zida butun sinfni baholay oladi. Shu o'rinda o'qituvchi o'quvchilarga elektron pochta haqida, undan qanday foydalanish mumkinligi haqida ham o'quvchilarga tushuncha beradi.

Xulosa qilib aytganda, interfaol usullar va turli ta'lim texnologiyalari bilan boyitilgan bunday darslar o'quvchilarning bilim salohiyatini, faolligini oshirish bilan bir qatorda o'qituvchining ham o'z ustida tinimsiz ishlashi uchun turtki bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirishning Harakatlar strategiyasi to'g'risidagi 07.02.2017 yildagi PF-49 47-sonli Farmoni.
2. U.Tolibov, M.Usmonboyeva Pedagogik texnologiya nazariya va amaliyot.
3. www.ziynet.uz

**ТА’ЛИМ-TARBIYA JARAYONIDA SHAXSGA YO’NALTIRILGAN TA’LIM
YONDASHUVLARINI QO’LLASH**

Davletova Shoxida Bazarbayevna

Urganch tumani 27-son maktab o’qituvchisi

Telefon: +998 (99) 564 10 28

davletovashoxida_27@inbox.uz

Salayeva Zebo Shanazarovna

Urganch tumani 27-son maktab o’qituvchisi

Telefon: +998 (97) 510 05 39

zebo.shanazarovna_27@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada o’quvchining shaxs sifatida shakllanishiga yordam beruvchi shaxsga yo’naltirilgan ta’lim yondashuvlari qo’llashga oid ma’lumotlar berilgan.

Kalit so’zlar: Noan’anaviy ta’lim yondashuvlari, shaxsga yo’naltirilgan ta’lim, shaxsga yo’naltirilgan ta’lim yondashuvlari, tizimli yondashuv, faoliyatga yo’naltirilgan yondashuv.

Pedagogik-psixologik hamda fanlarni o’qitish metodikalariga bag’ishlangan ko’plab adabiyotlarda o’quvchining individual xususiyatlarini ochib berishga uning qobiliyatlarini rivojlantirish qiziqishlarini e’tiborga olgan holda shaxs sifatida shakllanish ishiga yordam beruvchi yakka tartibda olib boriladigan ta’lim shaklini shaxsga yo’naltirilgan ta’lim deb qaraladi.

Bu ta’lim o’z mohiyatiga ko’ra ta’lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to’laqonli rivojlanishlarini ko’zda tutadi. Bu esa ta’limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma’lum bir ta’lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, mutaxassislik faoliyati bilan bog’liq o’qish ma’qsadlaridan kelib chiqqan holda yondoshilishni nazarda tutadi.

Ta’lim tarbiya jarayonida qo’llaniladigan barcha usullar shaxsga qaratilganini e’tirof etgan holda alohida olingan o’quvchiga ta’limiy – tarbiyaviy ta’sir etish usulini ham shaxsga yo’naltirilgan ta’lim usuli deb ataymiz. Shaxsga yo’naltirilgan ta’lim asosini anglash va bir-birini tushunish tashkil etadi. An’anaviy ta’lim asosini tushuntirish tashkil etib, bu tushunchalar farqi quyidagicha sharxlanadi: tushuntirish – bitta sub’ekt, monolog; anglash – ikkita sub’ekt bir-birini tushunishi, hamkorlik, dialogdir.

Shaxsga yo’naltirilgan ta’lim asosini tushuntirishdan anglashga, monologdan dialogga, ijtimoiy nazoratdan rivojlanishga, boshqarishdan o’z-o’zini boshqarishga o’tish tashkil etadi. Pedagog fanni o’quvchilar bilishiga emas, ularning hamkorlik qilishiga, ijodkorlik xususiyatlarini namoyon qilishiga erishishi kerak. O’quvchini pedagogik qo’llab-quvvatlash o’qituvchining asosiy vazifasi bo’lishi kerak. O’quvchining qo’yilgan masala ustida ijodiy izlanish, masalani tadqiq etishga tajribasi, imkoniyatlari, salohiyati yetarli emas. O’qituvchining maslahati va yordamiga muhtoj.

O’qituvchining qo’llab-quvvatlashi Sh.Amanashvili ta’kidlashicha quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- bolani sevis;
- bola yashayotgan muhitni odamiylashtirish;
- o’z bolaligini bolada ko’rish.

Xorijiy psixologik tadqiqotlar pedagogning vazifasi bola shaxsini shakllantirishda, rivojlantirishda deb ta’kidlaydi. K.Rodgers fikriga ko’ra o’qituvchi sinfda o’quvchining individual rivojlanishiga ta’sir etuvchi muhitni yaratish uchun quyidagilarga amal qilishi kerak:

- o’quv jarayoni davomida o’quvchilarga to’la ishonchni namoyon qilishi;
- har bir o’quvchi va sinf oldida turgan maqsad va vazifalarni aniqlashtirish va ifoda qilishda ko’maklashishi;
- o’quvchilarda ichki rag’bat (motiv) mavjudligiga asoslanishi;
- har bir o’quvchi uchun o’qituvchi turli tuman tajribalarga ega, zarur bo’lganda doimo murojaat etish mumkin bo’lgan manba bo’lishi;
- o’qituvchi doimo o’quvchilar guruhi ruhiyatini sezishi va uni qabul qilishi;
- guruhdagi o’zaro muloqotning faol ishtirokchisi bo’lishi;
- o’z xis – tuyg’ularini ochiq ifoda etishi;
- har bir o’quvchi his-tuyg’ulari va kechinmalarini tushunishga erishishi;
- o’z-o’zini va o’z imkoniyatlarini yaxshi bilishi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etuvchi o'qituvchi quyidagi talablarga javob berishi kerak:

- bolaga, madaniyat va ijodga qadr qiymatli munosabatda bo'lishi;
- insoniy pedagogik munosabatni namoyon qilishi;
- bolaning ruhiy va jismonan sog'lig'ini saqlashi;
- o'quv-rivojlantiruvchi va madaniy-axborot ta'lim muhitini yaratishi va muntazam boyitishi;
- ta'lim mazmunini o'quvchi shaxsini shakllantirishga qarata takomillashtirishi;
- o'quvchi shaxsini shakllantirish va rivojlantirishga xizmat qiluvchi turli tuman pedagogik texnologiyalarni egallashi;
- har bir o'quvchining o'ziga xos tomonlarini qo'lab-quvvatlashi va rivojlantirishi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ishmuxamedov R.J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – T.: «Nihol» nashriëti, 2013, 2016. – 279b.
2. Sergeev I.S. Основы педагогической деятельности: Учебное пособие. – SPb.: Piter. Seriya «Uchebnoye posobiye», 2004 – 316 s.
3. Sayidahmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar. – T.: Moliya, 2003. – 172 b.
4. Tolipov O., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbiqiy asoslari – T.: 2006. – 163 b.

INGLIZ TILI DARSLARIDA QO‘LLANADIGAN USUL VA O‘YINLAR

Djamuratova Nasiba Uktamovna

Navoiy viloyati Navoiy shahar
5-IDUM ingliz tili fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tili darslarida turli metodlardan foydalanish va ularning ahamiyati haqida to‘xtalib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: usul, o‘yin, pedagog, amaliy, mahorat, tajriba, texnika...

O‘qituvchi qo‘llaydigan yangilik turlicha masalan ta’lim yoki tarbiyaning yangi mazmuni, shakli, metodi, pedagogik mehnatning eng ta’sirchan takomillashtiruvchi yo‘llarini belgilashdan iborat bo‘lishi mumkin. Ilg‘or pedagogik tajribani ifodalovchi yana bir mezon uning yuqori natijalarga erishishi uchun zamin hozirlashidir. Bunda o‘quvchilarning bilim va tarbiyalanganlik darajasi hisobga olinishi zarur. Qo‘yilgan bahoga, o‘tkazilgan tarbiyaviy tadbirlarning soni emas, ularning o‘quvchilarni inson sifatida shakllanishiga ta’sirining mezonini sifatida qarash lozim.

Bundan tashqari ilg‘or pedagogik tajribaning olinishi lozim. Chunki, yuqori natijaga erishishda o‘quvchilar va o‘qituvchilarning kuchini, vaqtini tejash, ularni toliqtirishdan asrash ham muhimdir. Ilg‘or pedagog tajribaning o‘z-o‘zidan emas, balki ommaviy tajriba shakllangan tajribalar, boshqa o‘qituvchilarning ish uslubi bilan vorislik asosida tarkib topishi uning ta’sirchanligini oshiradi va tarqalishini osonlashtiradi. Bu mezonlar ilg‘or pedagogik tajribalarni oddiy tajribadan ajratish va uni avaylab yoyishga yordam beradi. Ilg‘or tajribalarni faqat viloyat yoki Respublika bo‘ylab izlab yurish shart emas. Har bir pedagogik jamoada ajralib turadigan pedagoglar bo‘ladi. Bu esa pedagogik jamoadagi muhitga bog‘liqdir. Bu muhitni mo‘tadillashtirib, kerakli yo‘nalishga burib yuborishda maktab rahbarlari, maktab metodika kengashining ham o‘ziga xos usuli bo‘lishi tabiiy.

Pedagogik mahorat o‘z ichiga pedagogik texnikani oladi.

Pedagogik texnikaning yana bir muxim tarkibiy qismi pedagogning mimik, tantomimik xarakterlaridir. Aniq imo-ishora, yuz-ko‘z, gavda harakati, ma’noli qarash, rag‘batlantiruvchi yoki istehozli tabassum pedagogik ta’sir ko‘rsatishda so‘z bilan tushuntirishga qaraganda ancha samarali muomila vositasi bo‘la oladi.

Pedagogik texnikani egallash o‘qituvchining eng yaxshi tarbiyaviy ta’sir ko‘rsata olishini ta’minlaydi. U o‘qituvchining kuchini, vaqtini tejash, ijodiy ishlashi uchun sharoit yaratadi. Pedagogik sezuvchanlik va fahm-farosat ham pedagogik mahoratni egallashda muhim ahamiyatga ega. Pedagogik mahorat pedagogik texnikaning eng muhim, nozik qismi hisoblangan so‘z bilan ta’sir qiladi. A.S.Makarenko “**Mening tajribam haqida**” ma’ruzasida yozilgan ediki: “Men” bu yoqqa kel deb aytilishning 15-20 xil ohangini o‘rganib olganidan keyin, yuz gavda, ovoz tuzilishidan 20 xil nozik farqlar bera bilishini o‘rganib olganidan keyingina haqiqiy murabbiyga aylandim.

Ex.4 Write sentences in the correct form

1. has got pencil a he
2. teacher is my father a
3. every I to go day school
4. is a month spring March
5. subject is favorite English my

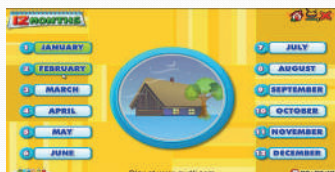
Pedagogik texnologiya pilappoyalari sari intilayotgan o'qituvchi uchun keyingi bosqich pedagogik ijod qilishni bilishi kerak. Pedagogik ijod fan va san'atning yaxlitligidan iborat faoliyat. Pedagogik ijod faoliyati sifatida yangilik yaratish bo'lib, o'zining takrorlanmas ijtimoiy mohiyati bilan ajralib turadi. Bu ayniqsa **ingliz tili ustozlari** zimmasiga ulkan mas'uliyatni yuklaydi.

**PUZZLE “YES OR NO”
TRY TO FIND HIDDEN ANIMAL**

Answer the questions.

- What is your mother name?
- What is your favourite months, days, seasons?
- What is your favourite subject?
- What time is it now?
- How old are you?

Ingliz tili o'qituvchilaridagi pedagogik ijodning o'ziga xosligi, takrorlanmasligi shundaki, uning mahsuli sifatida inson shaxsi shakllanadi. Amaliy faoliyatni ilmiy ijoddan farq qilmoq kerak.

Ilmiy ijod jarayonida ta'lim tarbiyaning avval noma'lum bo'lgan yangicha nazorat va oqibatida hozirgi zamon maktabining murakkab muammolari yechiladi, kelajakda uning rivojlanish istiqbollari belgilanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jalolov J “Chet tili o'qitish metodikasi” Toshkent 1996-yil
2. Farberman B “Ilg'or pedagogik texnologiyalar” Toshkent 2000-yil

BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARIDA SOG'LOM TURMUSH TARZI HAQIDAGI BILIMLARNI SHAKLLANTIRISH SHAKLLARI VA USULLARI

Djumaniyozova Mexribon
Urganch tumani 36-IDUM
boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining sog'lom turmushga o'rgatish va ularni shu yo'nalishda ham tarbiyalash bo'yicha ma'lumotlar keltirilgan. O'yinlar sog'lom turmush tarzi mavzusidagi tushunchalarni, bilimlarni, bilimlarni mustahkamlashga qaratilganligi aytib o'tilgan.

Kalit so'zlar: salomatlik darslari, raqobat, shaxsiy, intellektual, ma'naviy, tashabbuskorlik va fidoyilik.

Boshlang'ich maktab o'quvchilarining sog'lig'ining yomonlashishi muammosini hal qilishning mumkin bo'lgan usullaridan biri bu ularning sog'lom turmush tarzi haqidagi bilimlarini shakllantirishdir. Sog'lom turmush tarzi haqidagi bilimlar dars jarayonida va sinfdan tashqari mashg'ulotlarda shakllanadi. Sog'lom turmush tarzi haqidagi g'oyalarni rivojlantirish jarayonida oddiy usul va usullarga ustunlik berish yaxshidir: “salomatlik darslari”, amaliy mashqlar, suhbatlar, o'qish, rasm chizish, tabiatni kuzatish, o'simliklarga g'amxo'rlik qilish, o'yinlar.

Hozirgi kunda “Salomatlik darslari” juda mashhur bo'lib, ular kamida oyda bir marta o'tkaziladi. Mavzular ushbu sinf o'quvchilariga mos keladigan turlicha tanlangan. Bunday darslar uchun bolalar she'r o'rganadilar, viktorinalarda qatnashadilar, bir-birlari bilan tanishadilar yoki sog'lom turmush tarzi qoidalarini o'zlari ishlab chiqadilar. Natijada, bolalarda ushbu qoidalarga rioya qilish uchun ijobiy motivatsiya paydo bo'ladi.

Amaliy mashg'ulotlar kichik yoshdagi maktab o'quvchilari orasida sog'lom turmush tarzi asoslarini shakllantirishning mashhur usuli hisoblanadi. O'qituvchi amalda, masalan, qo'l yuvish, tishlarni yuvish ketma-ketligini ko'rsatishi mumkin.

Suhbatlar bolalar ishining juda zarur shaklidir. Ularning assortimenti eng keng bo'lishi mumkin va birinchi navbatda, bolalarni eng ko'p tashvishlantiradigan muammolarga to'xtalib o'tadi: bular tabiatni muhofaza qilish va yomon odatlarning oldini olish muammolari va boshqalar.

Rasm chizish - muloqot to'siqlarini engishning kuchli usuli, bu jarayon bolalarga dam olishga va o'z fikrlariga e'tibor berishga yordam beradi. O'qituvchi bolalardan o'zlarini sog'lom saqlash uchun nima qilishlari mumkinligi haqida o'ylashni va iloji boricha ko'proq narsalarni chizishlarini so'rashi mumkin.

O'yin - bu bolangizning uzoq vaqt samarali ishlashi uchun eng samarali faoliyatdir. O'yinlarda bolalar turli munosabatlarga kirishadi: hamkorlik, bo'ysunish, o'zaro nazorat va boshqalar. O'yindan foydalanib, o'yin qoidalarini ularning ta'lim va tarbiyaviy vazifalariga bo'ysundiradigan ulkan salohiyat ochiladi. Ochiq o'yinlar fazoviy orientatsiyani o'zlashtirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratadi, idrok va g'oyalarni yaxshilaydi. Atrofdagi harakatlardan olingan taassurotlarni doimiy ravishda taqqoslash va aniqlashtirish orqali bola kuzatuvchan bo'lishni o'rganadi, o'z muhitidagi ob'ektlar o'rtasidagi munosabatlarni tushunadi. O'yinlar harakat yo'nalishi, ob'ektlarning joylashuvi va o'zaro pozitsiyalari haqida olingan bilimlarni yaxshilaydi. Raqobat elementlari bo'lgan ochiq o'yinlarda bolalarning vosita faoliyatiga ijodiy munosabati tarbiyalanadi; maqsadlilik, intiluvchanlik, mas'uliyat, fikrning tanqidiyligi, qiyinchiliklarni engishda qat'iyatlilik, kuzatuvchanlik, faollik kabi fazilatlar shakllanadi; fantaziyalarni rivojlantirish, tashabbuskorlik va fidoyilik, ijodiy rejani amalda amalga oshirish qobiliyati.

Ochiq o'yinlar jismoniy faollik ko'nikmalarini mustahkamlaydi, shuningdek, jamoaviy faoliyat orqali bolaning ijtimoiylashuvini ta'minlaydi. Qoidaga ko'ra, bunday o'yinlar hech qanday maxsus jihoz yoki inventar talab qilmaydi. Ularga deyarli hamma joyda osongina kirish mumkin, xoh o'rmonda bo'sh joy bo'lsin, xoh hovlidagi kichik maydon. Har bir ochiq o'yinda zarur fazoviy yo'nalishni ta'minlaydigan, bolaning harakatlarining maqsadi va usullarini belgilaydigan qoidalar mavjud. Ochiq o'yinlarni havoda o'tkazish maqsadga muvofiqdir, bu metabolizm va organlar faoliyatini yaxshilaydi.

Intellektual o'yinlar - o'yinlar sog'lom turmush tarzi mavzusidagi tushunchalarni, bilimlarni, bilimlarni mustahkamlashga qaratilgan.

Shunday qilib, kichik yoshdagi maktab o'quvchilarida sog'lom turmush tarzi haqidagi bilimlarni shakllantirishga qaratilgan ishda bolalar bilan ishlashning har qanday usullari amalga oshiriladi: qiziqarli suhbat, hikoya, dars mavzusi bo'yicha bolalar kitoblarini o'qish va muhokama qilish, tomosha qilish. filmlar. O'quv jarayonini tashkil etish shakllari ham har xil bo'lishi mumkin: sinfda va sinfda tabiat, ekskursiyalar, darslar - sayohatlar, bayramlar, o'yinlar, viktorinalar va boshqalar. Sog'lom turmush tarzi to'g'risidagi bilimlarni shakllantirish samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining o'z ishida qo'llaydigan turli xil uslublarga, ulardan ta'lim jarayonini qurishda foydalanishga bog'liq bo'ladi. , ularni o'zgartirish , lekin tarbiyada eng katta samaradorlikni faqat o'qituvchining o'zi namuna bo'lganda va ta'lim tizimida ish olib borilganda kutish mumkin.

Bolalarni juda yoshligidanoq ularning salomatligini qadrlashga, asrashga va mustahkamlashga o'rgatgandagina eng katta samaradorlikni kutish mumkin. Agar biz sog'lom turmush tarzini shaxsiy namunamiz bilan ko'rsatsak, shundagina kelajak avlodlar nafaqat shaxsiy, intellektual, ma'naviy, balki jismonan ham sog'lom va barkamol bo'lishiga umid qilishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ананьева Н.А. Физическое развитие и адаптационные возможности школьников [Текст]: под ред. Н.А.Ананьева, Ю.А. Ямпольская. - М.: 2002. - 224 с.
2. Виноградов П.А. Физическая культура и здоровый образ жизни [Текст]: учеб. пособие - М.: 2003. - 360 с

**МАКТАБДА YUQORI SINFLARDA МАТЕМАТИКА FANINI O‘QITISHDA
INNOVATSION TA‘LIM TEXNANOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH**

Egamberdiyev Xusain Sadullayevich
Matyoqubova Tojigul Boboyevna
Bog‘ot tumani 10- maktabning
matematika fani o‘qituvchilari

Annotatsiya: Bu maqolada shiddatli axboratlashuv jarayoni amalga oshib borayotgan hozirgi davrda har bir soha kishisi zamon bilan hamnafas ravishda innovatsion texnologiyalarga, innovatsion vositalarga murojaat qilishiga to‘g‘ri kelmoqda shu jumladan matematika fani ham bunday oqimdan chetda qolayotgani yo‘qligi haqida ma‘lumotlar bayon qilingan.

Kalit so‘z: matematika, innovatsiya, masofaviy ta‘lim, internet, online video.

O‘zbekiston Respublikasi taraqqiyotida halqning boy ma‘naviy salohiyati va umuminsoniy qadriyatlarga hamda hozirgi zamon madaniyati, iqtisodiyoti, ilmi, texnikasi va texnologiyasining so‘nggi yutuqlariga asoslangan mukammal ta‘lim tizimini barpo etish dolzarb ahamiyatga ega.

O‘quv materialini ko‘rgazmali taqdim etish va shu bilan birga o‘qitishni samaradorligini oshiruvchi yordamchi materiallar ta‘lim vositalari hisoblanadi. Ta‘lim berishning texnik vositalari – o‘quv materialini ko‘rgazmali namoyish etishga, uni tizimli yetkazib berishga yordam beradi. O‘quvchilarga o‘quv materialini tushunishlariga va eslab qolishlariga imkon beradigan vositalarga quyidagilar misol bo‘lishi mumkin: diaproektor, grafoproektor, doska-bloknот, doska-stend. Yordamchi ta‘lim vositalariga grafiklar, chizmalar, namunalar, tarqatma materiallar va boshqalar misol bo‘ladi.

Hozirgi kunda matematikani o‘qitishni tashkil etishni innovatsion yo‘llaridan biri masofaviy ta‘lim. Masofaviy ta‘limni tashkil etish natijasida ta‘lim olish jarayonini qulaylashtirish imkoni tug‘iladi. Masofaviy ta‘limni tashkil etish vositalari quyidagilardan iborat: maxsus ekran va proektor, Internet brauzeri va online video, shular orqali biror bir oldindan tanlangan mavzuni masofadan turib o‘rgatish mumkin bu asosan videokonferensiya orqali amalga oshiriladi.

Matematikani o‘qitishda masalalar markaziy rol o‘ynaydi va o‘quv jarayonining ham vositasi, ham maqsadi sifatida e‘tirof etilishi mumkin. O‘quvchi nuqtai nazaridan masala ta‘limning maqsadidir, chunki u masala yechilishini daftarga qayd etish, natijani olish va uni to‘g‘riligini tekshirish kabi tushuniladi. O‘qituvchi nuqtai nazardan masala o‘qitish vositasi hisoblanadi. U ma‘lum bir matematik nazariyani shakllantirishga yordam beradigan natijalarni olishi uchun masalani tavsiya etadi. Mazkur holatda matematikani masalalar nazariya masalalari sxemasi bo‘yicha o‘qitish haqida gapirish lozim.

A.A.Stolyar masalalarni shakllantirishda nomatematik sohada yuzaga kelgan muammoli vaziyatlardan kelib chiqishni va ulardan mos masalalarni shakllantirish zarurligini ta‘kidlaydi.

Nazariy materiallarni qayta ishlash yana masalalar orqali amalga oshiriladi. Masalalarning ko‘p xilliligi ularni ma‘lum tanlangan asoslarga ko‘ra klassifikatsiyalash ehtiyojini keltirib chiqaradi. Bunday asoslar didaktik maqsadlar, bajaruvchi vazifalari, tuzi-lishlari, yechilish usullari va boshqalar bo‘lishi mumkin. Matematikani o‘qitish jarayonida masalalar quyidagi didaktik maqsadlarga xizmat qiladi: - Matematikani o‘rganishga qiziqishni orttiradi;

- O‘rgatuvchi masalalarni o‘zlashtirishga yordam beradi;

- Intellektni, dunyoqarashni, ma‘naviy sifatlarni rivojlantirishga yordam beradi.

Yuqorida ko‘rsatilgan didaktik maqsadlarni amalga oshirish butun ta‘limning maqsadiga erishish imkonini beradi. Jumladan, ma‘lum tipdagi masalalar ta‘limning alohida maqsadlariga erishishga yordam beradi. O‘shib kelayotgan yosh avlodni yetuk ma‘naviyatli, bilimli, malakali kadr etib tarbiyalash har bir pedagogning asosiy vazifasidir va bu ishlarni biz ham munosib ravishda amalga oshirilishiga o‘z hissamizni qo‘shishga harakat qilamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston respublikasi — Ta‘lim to‘g‘risidagi qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” // Barkamol avlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. T.: Sharq, 1998. –b. 57.

O'QUVCHILARNING MA'NAVY-INTELLEKTUAL SHAKLLANISHIDA BAXOLASH TIZIMINING AHAMIYATI

Egamberdiyeva Gulnoza Urunboyevna

Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
15-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

Yusupova Sayyora Udamuratovna

Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
15-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

Madrimova Momojon Abdirimova

Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
15-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

Yuldasheva Latofat Yuldash qizi

Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
15-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

Siddiqova Shoiri Sadullayevna

Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
15-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
rus tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada baholash tizimining o'quvchilarni intellektual rivojlantirishda tutgan o'rni va ahamiyati, baholash tizimining yangi usullarini ishlab chiqish masalalari haqida mulohaza yuritilgan.

Kalit so'zlar: o'quvchi, baholash tizimi, shakllanish, reyting, bilim, malaka, ko'nikma, ma'anaviy–intellektual rivojlanish, o'qituvchi.

Yoshlarni mustaqil bilim olishga o'rgatish bugungi kunning eng muhim va dolzarb vazifalaridan biridir. O'quvchilarning bilimni aqliy kamolotlarini nazorat qilish va baholash davlat miqyosida muhim ahamiyatga egadir. Shu bilan birga nazorat va baholash jarayoni o'quvchi shaxsini rivojlantirishga va tarbiyasiga ta'sir ko'rsatadi.

Bilimlarni nazorat qilishda qo'yilgan ball va baholar o'quvchi qanday taassurotlar qoldirganini, ular o'rtoqlarining o'qishdagi yutuq va kamchiliklariga qanday munosabatda bo'lishlarini doim kuzatib borishlari lozim. O'quvchilarning intellektual imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish ularning bilim faoliyatining psixologik-pedagogik qonuniyatlarini chuqur bilishni taqozo etadi.

Ko'pchilik mutaxassis olimlar o'quvchilarni baholash salbiy oqibatlariga olib keladi, deb hisoblaydilar. Faqat baho uchun o'qish bilimning ijtimoiy ahamiyatini pasaytirishi mumkin. Shunga ko'ra bilimni tekshirishning boshqa usullarini topish hamda qo'llash hozirgi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Yoshlarni tarbiyalash jarayoni ma'naviy-intellektual rivojlanish sifatlarini aniqlashning aniq maqsadi va vazifalari ishlab chiqilgan bo'lib, boshlang'ich sinfdan boshlab o'quvchidagi bor imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga asos bo'ladi. O'quvchilar tafakkurini rivojlantirishning eng samarali yo'li o'quvchilarda ongli bilim, mustahkam ko'nikma va malakalarini shakllantirish jarayonini ularning tarbiyasi bilan birga tashkil etishdir. Buning uchun o'qituvchi tinimsiz izlanishi, o'qitishning yangi texnologiyalaridan samarali foydalanishi lozim.

Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi asosida ishlab chiqilgan davlat ta'lim standartlarida ta'limning har bir bosqichida o'quvchilar egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarning minimal darajasi belgilab berilgan. Lekin bu bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish jarayoni bolaning intellektual imkoniyatlarini hisobga olib tashkil etilsa yuqori samaradorlik ta'minlanadi.

Ma'naviy intellektual shakllanish sifatlarini zamonaviy uslublarda aniqlash tarbiya jarayoniga samarali o'zgartirishlar kiritadi. O'quvchi yoshlarning ma'naviy-intellektual shakllanish sifatlaridagi kamchiliklarini tuzatish, tarbiya mazmuni usullari va tashkiliy shakllarini yaxshilashga mos tuzatishlar kiritish lozim bo'ladi.

Qo'yilayotgan talablar bilan har tomonlama intellektual rivojlantirishning muttasil emasligi haqida tafovut yaratadi. Ayniqsa, mutaxassis tayyorlashda maktabdan boshlab oliy o'quv yurtlarini bitirib chiqqanlarigacha nazorat shaklining to'liq bo'lmaganligi ta'lim tarbiya jarayonining asosiy muammolarini tashkil etadi. Masalaning muhim tomoni shundaki, mutaxassislar ommaviy tusda tayyorlanganda tarbiyachilarning har bir o'quvchi bilan yetarli darajada yakkama-yakka muloqot qilishga vaqt yetmaydi. Muloqot tezkor savol-javob tarzida o'tsa tabiatdan bunday muloqot o'quvchini ham o'qituvchini ham qanoatlantirmaydi. O'quvchilar bilimni nazorat qilish va baholash o'quv yili davomida har doim muntazam amalga oshirilishi uchun reyting tizimi joriy qilinib, u ba'zan o'tkaziladigan tasodifiy tekshirishlarni oldini oladi va tartibli doimiy baxolash uchun imkoniyatlar ochib beradi.

Umumiy o'rta ta'lim reyting tizimi to'g'risidagi nizomda “O'quvchilar bilim darajasi sifatini nazorat qilishning reyting tizimini joriy etishning asosiy maqsadi nazoratning har xil turlari va shakllaridan foydalanish yo'li bilan umumiy o'rta ta'lim davlat standartlari talablari bajarilishini ta'minlash, ta'lim samaradorligini oshirish hamda o'quvchilarning intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishdan iborat” deb ko'rsatilgan.

Hozirgi kunda uzluksiz ta'limning umumiy o'rta ta'lim, o'rta maxsus, kasb hunar ta'limi va oliy ta'lim bosqichlarida o'quvchilar bilimi reyting tizimida baholanadi. Baholashning bunday shakli o'quvchilarni butun o'qish davomida o'z bilimlarini oshirish uchun muntazam ishlashni hamda o'z ijodiy faoliyatini takomillashtirishni rag'batlantirish g'oyasiga asoslanadi.

Kadrlar tayyorlash Milliy dasturida shaxsni rivojlantirishga berilgan juda katta e'tiborning boisi shundaki, faqat shaxsning kamoloti uning intellektual zakovatigina jamiyat taraqqiyotining omili bo'la oladi. Shaxsdagi intellektual zakovat esa yaxshi tashkil etilgan ta'lim tarbiya jarayonidagina uyg'onishi taraqqiy etishi va shaxs kamolotini ta'minlashi mumkin. Shunday ekan o'qituvchi o'quvchilarning intellektual imkoniyatlarini maksimal ishga solish yo'lini izlab topishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Lex.uz O'zbekiston Respublikasi qonun xujjatlari to'plami elektron bazasi.
2. O'zbekiston Respublikasining “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” to'g'risidagi Qonuni
3. R.Mavlonova; O.To'rayeva Pedagogika. Toshkent. O'qituvchi, 2002 y.

МАКТАБДА ТАБИАТSHUNOSLIK FANINI O'QITISHDA “KIM CHAQQON” DIDAKTIK O'YIN TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH.

Egamberganova Nazokat Yangiariq tumani
23-sonli maktabining boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi.

Annatotsiya: Bu maqolada maktabda tabiatshunoslik fanini qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o'quvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish kabi belgilarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'z: fikr, bilim, ong, tafakkur, o'quvchi, og'zaki, yozma, didaktik.

Tabiatshunoslik fanlarni o'qitish jarayoniga ta'lim texnologiyalarini tatbiq etish tabiiy fanlar mazmunini yangilash, ularning asoslari borasida o'quvchilarga chuqur nazariy bilimlarni berish, nazariy bilimlar asosida amaliy faoliyat ko'nikma va malakalarini shakllantirish, takomillashtirish imkonini beradi. Tabiatshunoslik fanlarni o'qitish jarayoniga yangi ta'lim texnologiyalaridan foydalanish shaxs kamolotini ta'minlashga xizmat qiluvchi mustaqil fikr yuritish, o'z ustida ishlash, faoliyatga nisbatan ijodiy yondashish kabi xislatlarning ham shakllanishiga zamin yaratadi.

Tabiatshunoslik mashg'ulotlarida o'yin texnologiyalaridan foydalanish jadallashtiruvchi va faollashtiruvchi faoliyat bo'lib, o'quvchilarning og'zaki va yozma nutq ko'nikmalarini tarkib toptiradi.

Tabiatshunoslik mashg'ulotlari jarayoniga didaktik o'yinlarni tatbiq etish orqali ta'lim sifati va samaradorligini oshirish.

Ta'limiy o'yinlardan, avvalo, mavzuga oid oddiy qiziqarli savol-javoblardan darsning ma'lum qismida foydalanish lozim. Shu tarzda testlar, boshqatirma, tez aytish kabi o'yinlar muntazam o'tkazib turilsa, o'quvchilarda ma'lum bir ko'nikmalar to'planib boradi. Bu esa o'quvchilarda ma'lum bir tayyorgarlikni, mustaqil o'qishni, ommaviy axborot vositalarini kuzatib borishni talab etadi. Shunga ko'ra o'quvchilar egallashi shart bo'lgan ko'nikma va malakalar: qayta (ko'rsatma) olish, aniqlash (o'lchay) olish, tasvirlay olish, tushuntira olish va bashorat qila olish kabilarni hosil qiladi.

“KIM CHAQQON”

“Tabiiy o'simliklar” mavzusini o'tishda shu mavzuga taluqli bo'lgan o'simliklar nomi aytiladi: bu yerda har bir guruh o'ziga ajratilgan o'simliklar nomini ko'proq aytish va xatosiz yozish kerak. Tog', adir, o'rmon, yaylov va cho'llarda, ya'ni tabiat bag'rida o'sadigan o'simliklar tabiiy o'simliklar deb ataladi O'simliklarni o't, buta va daraxt turlariga bo'lib o'rganamiz.

O'quvchilar uch guruhga ajratiladi.

O'tlar	Butalar	Daraxtlar
Yalpiz	Anor	Archa
Zubtutum	Na'matak	Shaftoli
Qoqio't	Limon	Gilos
Ajriq	Mandarin	Olcha
Sachratqi	Atrgul	Terak
Ayiqtavon	Juzg'un	Tol
Lola	Quyonsuyak	Zarang
Beda	Saksovul	Anjir
Qamish	Qoraqat	Eman

“Kim chaqqon” o‘yin texnologiyasi qisqa vaqtda amalga oshiriladigan tizimlashgan guruhviy mashg‘ulot bo‘lib, uni o‘tkazish oson va oldindan tayyorgarlik ko‘rish shart emas. U ko‘p vaqt olmaydi. O‘yin o‘quvchilarning fanga bo‘lgan qiziqishlarini kuchaytirib, darsning boshida, o‘rtasida oxirida o‘tkazish tavsiya qilinadi.

Foydalanilagan adabiyotlar.

1. R.H. Jo‘raev, A. Zushunov “Ta‘lim jarayonida o‘quv fanlarini integratsiyalash omillari. O‘qituvchilar uchun o‘quv qo‘llanma”. Sharq., 2006 yil.
2. A.D.Bahromov, Sh.M.Sharipov, M.T.Nabiyeva “Tabiatshunoslik” Umumiy o‘rta ta‘lim maktablarining 3-sinfi uchun darslik, Toshkent-2016.

SKALYAR MAYDON TUSHUNCHASI.

Ergasheva Madinabonu

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
8-umumiy o'rta ta'lim maktabi
matematika fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Matematikani o'rganishning bevosita amaliy tatbiqlaridan tashqari yosh mutaxassislarini har taraflama rivojlangan komil inson qilib tarbiyalashda uning alohida o'ringa ega ekanligini ta'kidlamasdan bo'lmaydi. Tahliliy mulohaza, mantiqiy mushohada, fazoviy tasavvur, abstrakt tafakkur inson faoliyatining barcha sohasi uchun zarur qobiliyatki, bular matematikani o'rganish jarayonida shakllanib boradi.

Kalit so'zlar. Invariant, maydon, differensial geometriya, tenzor, vector, revolyutsiya, koordinatalar sistemasi, Dekart.

Dekart tomonidan koordinatalar sistemasini kiritilishi matematika va uning tatbiqlarida revolyutsiya yasadi. Keyingi qadam vektor hisobning kiritilishi bo'ldi. Ba'zi fizik masalalarni yechish uchun esa murakkab miqdorlar - tenzorlar kerak bo'ladi. Tenzor kattaliklar nisbiylik nazariyasi va differensial geometriyada keng qo'llaniladi. Tenzor miqdorlar fizik jarayon xususiyatlarini invariantlari yordamida aniqlashga yordam beradi. Invariantlar deb shunday bog'lanishlarga aytiladiki, ular bir sistemadan boshqasiga o'tganda o'zgarmaydi. Fizika va mexikaning qonunlari koordinatalar sistemasini tanlashiga bog'liq emas. Shuning uchun biror fizik jarayonning asosiy xususiyatini aniqlash uchun uning koordinatalar sistemasiga bog'liq emasligini ko'rsatish kerak bo'ladi. Fizik jarayonni ifodalovchi tenglamalarda bir sistemadan ikkinchisiga o'tish zaruriyati tug'iladi. Shuning uchun ham tenzor hisobning asosiy usulida koordinatalar sistemasini almashtirish yotadi. Fizik kattaliklar birliklarga ega. Fizik jarayonni ifodalovchi tenglamaning hadlari bir xil o'lchamli bo'lishi kerak. Bu holat esa tenglama hadlarining bir xil rangli tenzor ekanligini taqozo qiladi.

Fazodagi biror D sohaning har bir M nuqtasiga aniq qonun bo'yicha biror $u(M)$ son mos qo'yilgan bo'lsa, bu sohada $u-u(M)$ skalyar maydon berilgan deyiladi. D soha sifatida fazoning biror bo'lagi, sirti yoki chizig'i bo'lishi mumkin. Faraz qilaylik, D soha biror jism bilan to'ldirilgan bo'lsin. D sohaning biror M nuqtasida jism zichligi $p(M)$ bo'lsin. Bunday maydonni jismning zichliklar maydoni deyish mumkin. M dan boshqa nuqtada jism zichligi boshqa bo'lishi mumkin, ya'ni jism D sohada notekis taqsimlangan bo'ladi. Agar skalyar maydon sohaning barcha nuqtalarida bir xil bo'lsa, bunday maydonni bir jinsli maydon deyiladi. Agar skalyar maydonning qiymati bir nuqtadan boshqa nuqtaga ko'chganda o'zgarsa bunday maydonga bir jinssiz maydon deymiz. Xuddi shuningdek, atmosferaning har bir nuqtasiga bosimning aniq qiymatini mos qo'yish mumkin bo'lganligi sababli, atmosferadagi bosimlar maydoni berilgan, deyish mumkin. Qizdirilgan jismning har bir ichki nuqtasiga temperaturaning aniq qiymatini mos qo'yish mumkin bo'lganligi tufayli, qizdirilgan jism ichida temperaturalar maydoni berilgan, deb aytish mumkin. Ba'zan skalyar maydonning qiymati vaqtga qarab ham o'zgarib borishi mumkin. Masalan, qizdirilgan jism temperaturasi tashqi muhit temperaturasiga qarab o'zgaradi. Bunday maydonlar nostasionar skalyar maydonlarni tashkil qiladi. Agar skalyar maydon vaqtga bog'liq bo'lmasa bunday maydonlarni stasionar (barqaror) maydonlar deyiladi. Agar skalyar maydon simmetriklik xususiyatiga ega bo'lsa, uni tahlil qilish juda osonlashadi. Agar koordinata sistemasini shunday tanlash imkoniyati bo'lsaki unda maydon funksiyasi faqat ikki o'zgaruvchiga bog'liq bo'lsa bunday maydonlarga yassi maydon deyiladi. Yassi maydonga bir xil isitilgan uzun aylanma trubali issiqlik trassasining atrofiga joylashgan tuproq temperaturasini keltirish mumkin. Bunday holatda truba o'qiga perpendikulyar joylashgan barcha tekisliklarda tuproq harorati bir xil kechadi. Bunda tuproq temperaturasini aniqlovchi funksiya ikki o'lchovli bo'ladi (truba o'qi bo'ylab olingan koordinataga bog'liq bo'lmaydi). Agar koordinatalar sistemasi shunday tanlansaki, unda skalyar maydon faqat bir koordinataning funksiyasi bo'lsa. Masalan, tinch holatda bo'lgan suv havzasining temperaturasini bir o'lchamli deyish mumkin. Bunda suv havzasining temperaturasi suv sathidan qancha pastda joylashganligiga bog'liq bo'ladi. Skalyar maydonni silindrik koordinatalar sistemasida ham qarash mumkin.

Maydon skalyari bir xil qiymatlarga erishadigan maydon nuqtalari to'plamiga shu maydonning sath sirtlari (yoki ekvipotentsial sirtlar) deyiladi. $u = u(x,y,z)$ funksiya bir qiymatli bo'lganligi

uchun har xil C larga mos kelgan sath chiziqlari o‘zaro kesishmaydi. Sath sirti deb ataluvchi bu sirt nuqtalarida u o‘zgarmas qiymatni saqlaydi. Fizik nuqtai nazardan maydonning sath sirlari maydonning fizik hodisa bir xil sodir bo‘ladigan nuqtalarining geometrik o‘rnini bildiradi. Xususan, yassi skalyar maydon qaralayotgan bo‘lsa, «sath sirlari» deyish o‘rniga «sath chiziqlari» degan ibora ishlatiladi. Masalan, sinoptik kartalarda belgilanadigan izobaralar (teng bosim chiziqlari) va izotermalar (teng temperatura chiziqlari) mos ravishda bosimlar maydonni va temperaturalar maydoninig sath chiziqlarini ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Mallin R. X. Maydon nazariyasi. « O ‘qituvchi» nashriyoti, Toshkent, 1965.
2. Xushvaqtoy M. Dalaboyev U. Asadova S. Vektor va tenzor analiz asoslari. Toshkent, «Universitet», 1988.
3. www.ziyouz.com

МАКТАБДА ТАРИХ ВА ХУҚУҚ ФАНЛАРИНИ О’ҚИТИШДА “ХУЛОСА-ДАРАХТ ХОСИЛИДА” УСУЛИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Eshmetova Malika Davlatbayevna

Urganch tumani 18- maktab Huquq tarbiya

Babaxanova Tojigul Saidjonovna

Urganch tumani 18- maktab Tarix fani o’qituvchilari

Annatotsiya: Bizga ma’lumki tarix-juda qadimiy fanlardan biri hisoblanadi. Xuquq esa yangi fanlar qatoriga kiradi. Tarix fanini kelajakni ko’rsatuvchi “Ko’zgu” desak bo’ladi va bu ko’zguga qarab har qanday inson, jamiyat, xalq o’z kelajagini belgilab olishi mumkin.

Kalit so’zi: ko’zgu, tarix, xuquq, didaktik, o’quv, fan, dars, daraxt.

Agarda, dars jarayonida didaktik shartlarga amal qilinsa, o’qitishga mujassam yondashishda samaradorlikka erishiladi: o’rganilayotgan o’quv fanlari bo’yicha mavzularni mazmunan uyg’unlashtirish orqali o’quv rejalariga fanlararo aloqadorlik asosida tashkil topgan dars soatlarini kiritish; o’quv fanlararo aloqadorlik asosida tashkil etilgan darslarning ta’lim sifatini ta’minlash va uning tarbiyaviy jihatlarini kuchaytirish; darslarda mazmunan bir-biriga yaqin yoki aralash o’quv fanlari tarkibidagi tushunchalar yordamida o’quvchilarning ilmiy dunyoqarashi hamda muayyan ko’nikma va malakalarini shakllantirish.

Har bir metod o’quvchilarning yoshi, qiziqishlari, o’gil bolalar va qiz bolalar sonining proporsiyasi, o’zlashtirish jarayonining tez yoki nisbatan sekin ekanligi, qobiliyatlari va ustunlik jihatlarini hisobga olgan holda oson va qiyin turlarga bo’lingan holda tanlanishi va tayyorlanishi muallimdan talab etiladi.

“Xulosa-daraxt hosilida” - Mavzuning asosiy mazmunini keltirib chiqaruvchi savollarga javob berish natijasida tahlil qilinib, yakuniy xulosani keltirib chiqaruvchi o’yinli usuldir. Bu o’yinli usul orqali o’quvchi mavzuning asosiy xulosasini chiqarishni va bir-biri bilan fikr almashinib, voqealar bayonini yoritib borishni ta’minlaydi.

Qo’llash bosqichlari bo’yicha tavsiyalar:

1. Ko’proq o’tilgan mavzuni mustahkamlash chog’ida ishlatilishi kerak.

2. Bu usul 5-9-sinflarda amalga oshirilsa maqsadga muvofiq bo’ladi.

3. “Xulosa-daraxt xosilida” usulini o’tkazish uchun birinchi navbatda plakatga yoki sinf taxtasiga daraxt chiziladi va daraxt novdalariga mavzuning asosiy mazmunini tashkil etuvchi sodda savollar hamda o’quvchilarni fikrlashga chorlaydigan muammoli savollar yozib qo’yiladi. Sodda savollar yozilganligining asosiy sababi sizga ma’lumki faqat agar muammoli savollar yozilsa a’lo baholarga o’qiydigan o’quvchilar javob berishi mumkin, lekin past o’zlashtiruvchi o’quvchilar javob

bera olmasligi mumkin. Shuning uchun ham sodda savollar sinfdagi barcha o’quvchilar ishtirokini ta’minlaydi. Bu esa o’quvchilar o’rtasida raqobat kelitirib chiqaradi.

4. Daraxt novdalariga yuqoridagi tartibda savollar yozib qo’yilgandan so’ng, o’quvchilarning javoblari qisqartirilib, daraxtning “Javoblar” qismiga yozib boriladi. Javoblar to’g’ri yoki savoldan ozroq chetlashgan, noto’g’ri bo’lsa ham daraxtning “Javoblar” qismiga yozib boriladi. Savol tug’ilishi mumkin nima uchun noto’g’ri yoki mavzudan ozroq chetlashgan javoblar ham

yozib boriladi. Buning asosiy sababi tahlil jarayonida o’quvchining hatosini o’quvchilar to’g’irlashadi va bu jarayon esa baxs-munozarani keltirib chiqaradi.

5. Daraxtning “Javoblar” qismidagi javoblar o’quvchilar bilan birgalikda tahlil qilinib eng to’g’ri va eng maqbul xulosa javobi daraxtning “Javoblar” qismidan chiqqan “Javoblar xulosasi” qismiga yoziladi. Shu tartibda hamma savollarga javob berib bo’lgunga qadar davom etadi.

6. “Javoblar xulosasi” qismidagi javoblarning xulosasi o’quvchilar bilan birgalikda tahlil qilinib, eng so’nggi mavzuning asosiy xulosasi daraxtning “Yakuniy mavzuning asosiy xulosasi” qismiga yoziladi. Ko’rinib turibdiki mavzuning asosiy xulosasi javoblarning bosqichma-bosqich tahlili jarayonida kelib chiqayapti.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Umumiy o’rta ta’lim davlat ta’lim standarti va o’quv dasturi. «Ta’lim taraqqiyoti», 3-maxsus son.-T.: «Sharq», 1999 y.

2. Tarix o’qitish metodikasi. Toshkent, 2005 yil

3. Nurg’oziyev Shuhrat Xasanovich — Do’stlik TXTMFMT va TEB ga qarashli 10-umumiy o’rta ta’lim maktabi tarix fani o’qituvchisi.

МАКТАБЛАРДА МАТЕМАТИКА ФАНИНИ О’ҚИТИШНИНГ МАҚСАДИ ВА УНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Matrizaeva Malika Ikromovna

Xorazm viloyati Urganch shahar 19-sonli
IDUMning matematika fani o’qituvchisi

Eshanova Nilufar Xudayberganovna.

Xorazm viloyati Urganch shahar 19-sonli
IDUMning matematika fani o’qituvchisi

ANNOTATSIYA: Maqolada umumta’lim maktablarida matematika o’qitishning asosiy vazifasi va uning dolzarb masalalari, matematika fanlari nazariyasi va unga bog’liq masalalar, tadqiqot va matematik model batafsil yoritilgan.

KALIT SO’ZLAR: abstrakt fan, dolzarb masala, didaktika, umumiy maqsad, falsafa.

Darhaqiqat, matematika qiziqarli fandır. Uning ma’nosi boshidan oxirigacha inson aqli va mantiqiy tasavvurining mahsulidir. Hatto matematik masalalarni yechishdagi musobaqalar ham azaldan insonning bilim salohiyatini rivojlantirish vositasi hisoblanib kelgan. Bundan ko’rinadiki, matematika fanining eng muhim vazifasi o’quvchilarni fikrlashga, to’g’ri fikrlashga, mantiqiy va mushohada qilishga o’rgatishdir. O’quvchilarni matematika kabi fikrlashga va fikrlashga majbur qila olmaydigan fan yo’q. Matematika darslarida turli boshqotirma, masala va misollar yechish orqali o’quvchilar to’g’ri fikrlashga, mantiqiy fikrlashga o’rganadilar. Umumta’lim maktablarida matematika o’qitishning asosiy vazifasi kundalik hayotda va mehnatda qo’llaniladigan, o’quvchining yoshiga xos va kelajakdagi ta’lim uchun muhim bo’lgan matematik bilim va ko’nikmalarni intellektual egallashni mustahkamlashdan iborat.

Matematikani o’qitish fani bevosita didaktikaga asoslanadi: psixologiya, falsafa, chizmachilik, pedagogika. Matematika, tarix, mantiq va boshqa fanlar. Matematika fani nazariyasini va uni o’qitish bilan bog’liq muammolarni o’rganishda matematika fanining o’ziga xos tomonlarini va uni o’qitishni hisobga olish maqsadga muvofiqdir. Matematika boshqa fanlar kabi haqiqiy tabiiylikni o’rganadi. Haqiqiy mavjudotning turli modellarini quradi. Agar aniq fanlar o’z tadqiqotlarida tajribaga tayansa, matematika tajribaga tayanmaydi. Amaliyotda nazariya va matematika o’rtasidagi bog’liqlikni o’rnatish bilan bog’liq muammolarni tushunish va tasavvur qilish uchun tajribadan foydalanish mumkin. Ammo tajriba usuli matematikada isbot hisoblanmaydi. Tabiiy va aniq fanlar real borliqning noma’lum tuzilmalarini aniqlash maqsadida tajriba o’tkazsa, matematika moddiy olamning ko’rib chiqilayotgan modellarida yangi xususiyatlarni kashf etadi va yangi modellar yaratadi. Maktabda matematika o’qitishning asosiy vazifasi o’quvchi yoshiga mos kundalik turmushda va mehnat faoliyatida qo’llaniladigan, kelajakda ta’lim olishni davomi ettirishda zarur bo’lgan matematik bilimlar va ko’nikmalarini ongli ravishda mustahkam egallashni ta’minlashdan iborat. Matematika o’qitish metodikasi fani bevosita falsafa, psixologiya, pedagogika, didaktika, matematika fanlari, chizmachilik, mantiq, tarix va boshqa fanlarga asoslanadi. Matematika fani nazariyasi va uni o’qitish bilan bog’liq muammolarni tadqiqot qilishda matematika fani va uning o’qitishning o’ziga xos xususiyatlarini inobatga olish maqsadga muvofiq bo’ladi.

Zamonaviy ta’limda ta’lim oluvchi uchun dars jarayonidan tashqari vaqtlarda ham o’z ustida ishlashlari, bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish uchun imkoniyat yaratiladi. Matematika boshqa fanlar (fizika, ximiya, tarix va hokazo) kabi haqiqiy borliqni o’rganadi. Haqiqiy borliqning tuzilishi va undagi qonun qoidalarini tadqiqot qiladi. Umuman hodisalarni yaxlit talqin qilish imkonini beruvchi matematik modellashtirish bunga misol bo’la oladi. Matematika fanlarining abstrakt xossalarini o’rganadi. Matematik ob’ektlar tarkibidan ajratilgan holda o’rganiladi, ob’ektning ta’mi, hidi, qattiqligi yoki yumshoqligi kabi xususiyatlar hisobga olinmaydi. Chunki, matematik obyektidagi bu xossalar umumlashtiriladi, abstraktlanadi va ular yordamida matematik

nazariya yaratiladi. Aks holda, nazariyani yaratib bo'lmaydi. Matematik xulosalar (natijalar) asosan mantiqiy xulosalar bilan olinadi. Eksperimental usul bilan olingan natija matematika nuqtai nazaridan to'g'ri hisoblanmaydi. Matematik xulosalar inkor etib bo'lmaydigan xulosalardir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yunusova D.I. Matematika o'qitishning zamonaviy texnologiyalari, (darslik) T.: 2007 y.
2. Mirzaahmedov M., Ragimqoriev A., Ismoilov Sh. Matematika, Umumta'lim maktablarining 6-sinflari uchun darslik.
3. Mirzayev Ch., Sodiqov Yu., Baxromov J. Matematikani o'qitishning zamonaviy muammolari “Aqliy rivojlanish va tarbiya muammolari” O'zMU “Pedagogika va umumiy psixologiya” kafedrasining davriy ilmiy maqolalar to'plami, 2013 y.

BIOLOGIYA DARSLARIDA QIZIQARLI MA'LUMOTLAR.

Matkarimova Faroxat Kuziyevna,
Xiva shahar 16-son maktab biologiya o'qituvchisi
Oллоberganova Fotima Xojinazarovna
Xiva shahar 16-son maktab biologiya o'qituvchisi

Annotatsiya: Tezisdagi biologiya darslarini mavzuga doir qiziqarli ma'lumotlar bilan boshlashning va darslarda AKT vositalarini qo'llashning ahamiyati haqida so'z boradi

Kalit so'zlar: bilim, ko'nikma, qiziqarli ma'lumotlar, ob'ekt, AKT vositasi, multimediya.

Bugungi kun ta'limi o'qituvchilardan kompetentli bo'lishni talab qiladi. O'qituvchi darsda yangi pedagogik texnologiyalardan juda samarali va o'rinni qo'llashi bilan birga darslarda ko'rgazma qurollar bilan bir qatorda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan ham foydalanib olib borish samaralidir. Dars jarayonida o'qituvchi nazariy bilimlarni shunchaki tushuntirib emas, balki ko'rsatib, bajarib ko'rsatib, tirik tabiat ob'ektlarining o'zini ko'rsatib tushuntirib berishi o'quvchilarda yangi mavzu bo'yicha bilim va ko'nikmalarni shakllantirishda muhim hisoblanadi. Darslarni noan'anaviy usulda tashkil etish, o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini yanada oshiradi.

Darslar dars mavzusiga doir qiziqarli ma'lumotlar bilan boshlanganda o'quvchi diqqatini behtiyor dars mavzusiga, mavzudagi ob'ektga qaratadi. Masalan zoologiya darslarida asalarilar haqida dars mavzularida asalarilar haqidagi qiziqarli faktlar o'quvchini diqqatini mavzuga jamlashda yordam beradi. Jumladan

1. Asalarilar - changlatuvchi hasharotlar. Darhaqiqat, ularsiz gullar hech qachon meva bo'lolmas edi, demak biz mazali olma yeyolmasdik.

2. 500 g asal ishlab chiqarish uchun bitta asalari uyadan gulga va orqaga 10 million marta uchishi kerak.

3. Dunyoda yigirma mingga yaqin ari turlari mavjud. Asalarilar esa, yigirma ming tur arilar orasida, insonni birinchi marta chaqqandan so'ng albatta halok bo'luvchi yagona ari turi hisoblanadi.

4. Asalarilar inson tomonidan iste'mol qilinadigan mahsulot (asal) tayyorlovchi yagona hashorot turi hisoblanadi. Boshqa hech qaysi hashorot inson tomonidan iste'mol qilinuvchi mahsulot tayyorlamaydi.

5. Asal hech qachon aynimaydi. U tabiiy antibakteriya, antimikrob bo'lib, har qanday buzuvchi, aynituvchi mikroblarga qarshi kurasha oladigan mahsulotdir.

Biologiyani o'qitishda o'qitishning reproduktiv metodlari bo'lgan og'zaki bayon, ko'rgazmali va amaliy metodlar bilan birgalikda muammoli izlanish metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Muammoli hikoya metodida, o'qituvchi yangi mavzuni o'rganish jarayonida muammoli vaziyatlarni yaratadi, o'quvchilar bilan hamkorlikda hikoya muammoli savollarga javob topishga, o'quv farazlarini xosil qilish va dalillashga imkon yaratiladi, o'quvchilarning javoblari asosida muammolar hal etiladi.

Zamonaviy maktab o'quvchilarining aksariyati adabiy manbalardan emas, balki Internet manbalaridan ma'lumot manbai sifatida foydalanishlari hech kimga sir emas. O'qituvchining vazifasi talabalarni topilgan ma'lumot bilan to'g'ri ishlashga o'rgatish, uni tuza olish, mantiqiy doiralarni tuzish, savollar berish va asosiy narsani ajratib ko'rsatishdir. O'quvchilarning axborot dasturlari bilan ishlashi natijasida o'quv va aqliy mehnat ko'nikmalari rivojlantiriladi.

Multimediya prezentatsiyalaridan foydalanish o'quv materialini algoritmik tartibda to'liq struktura ma'lumotlari bilan to'ldirilgan yorqin namunali tasvirlar tizimi sifatida taqdim etish imkonini beradi. Bunday holda, idrok qilishning turli xil kanallari jalb qilinadi, bu sizga ma'lumotni nafaqat faktik, balki assotsiativ shaklda o'quvchilarning uzoq muddatli xotirasida joylashtirishga imkon beradi.

Darslarni jumladan zoologiya darsida fan tirik tabiat haqida bo'lganligidan o'rganilayotgan ob'ektni suratini gavdalantirish orqali darslarni mustahkamlash o'quvchi tafakkurida ob'ekt haqida yanada kengroq ma'lumot qolishini ta'minlaydi. Jumladan AKTdan foydalangan holda asalarini tashqi tuzilishini o'rganishda "Hayvonni jonlantirish" metodidan foydalanishda ko'rgan

tasvirni eslab qolishi osonroq kechadi. Bunda hasharotning har bir organi bo'yicha ekranda bir nachta variantlar namoyon bo'ladi. O'quvchi ko'krak qismini gavdalantirganda variantlardan mosini, qanotlarini va boshqa qismlarini tasvirlashda variantlardan mosini tanlaydi. To'g'ri tanlov bo'lishini esa o'qituvchi nazorat qiladi.

AKTni biologiyani o'qitish jarayonida qo'llash uning samaradorligini oshiradi, uni yanada vizual, boy qiladi (o'quv jarayonining intensivligi oshadi), maktab o'quvchilarida turli xil umumiy ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi, dars sifatini yaxshilaydi va darsda ishlashni osonlashtiradi.

Biologiya darslarida AKTdan foydalanish o'qituvchilarni pedagogik fanning rivojlanish tendentsiyalari haqida xabardor bo'lishimga imkon beradi. Kasbiy darajani ko'tarish, bilimlarni kengaytirish, eng muhimi o'quvchini muvaffaqiyatga yo'naltirish orqali o'quvchi va kompyuter o'rtasidagi faol muloqot orqali o'rganish motivatsiyasini kuchaytirishga imkon beradi; biologiyada asosiy bilimlarni o'rganish, ularni tizimlashtirish; darslik va qo'shimcha adabiyotlar bilan mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. O.Mavlonov., 7-sinf “Zoologiya”, O'zbekiston milliy ensiklopediyasi 2017.
2. Ю.В., Соколова Т.О. Технология використання гамьютерных моделей при вивченні медичий біологічної фізики // [Електронний ресурс].
3. SH. Hasanova. Biologiya darslarida axborot va innovatsion texnologiyalardan foydalanish. Toshkent “Yangi asr avlodi» 2012

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA IQTIDORLI O‘QUVCHILAR UCHUN QO‘SHIMCHA MATERIALLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

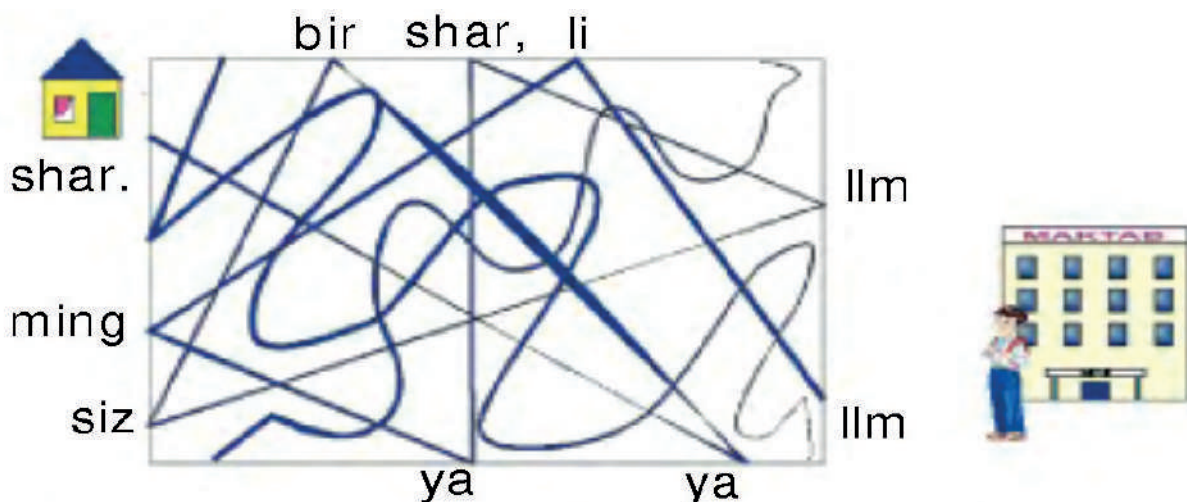
Fayziyeva E’tibor Sherqulovna
Navoiy viloyati, Qiziltepa tumani
15-umumiy o‘rta ta’lim maktabi
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich boshlang‘ich ta’limda iqtidorli o‘quvchilar uchun qo‘shimcha materiallardan foydalanishning ahamiyati xususida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: rebus, krossvord, interfaol usul, iqtidorli, bo‘laklarni birlashtir...

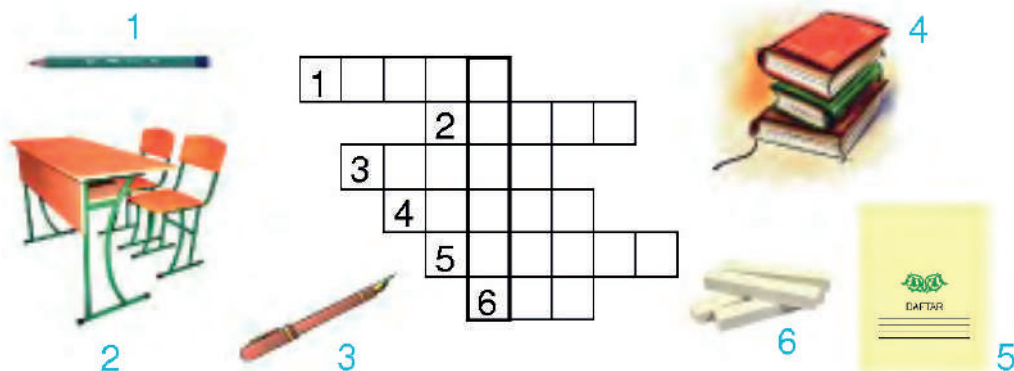
Barchamizga ma’lumki, bugungi kunda har bir pedagogning o‘z oldiga qo‘ygan asosiy vazifalardan biri har bir o‘quvchiga puxta va chuqur bilim berish, o‘z tilimizga nisbatan qiziqishni oshirish, ularning har tomonlama rivojlanishlarini ta’minlashdan iborat. Bu hol davr talabiga mos holda o‘qitish metodlarini yanada takomillashtirishni talab etadi. O‘qitishda o‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish o‘quvchilarning ongliligi va faolligini ta’minlash bilan uzviy bog‘liq.

Bunda interfaol usullarning ahamiyati katta. Ayniqsa, iqtidorli o‘quvchilar mavzuni oson o‘zlashtirib, darsda bo‘sh qolmasligi uchun o‘qituvchida hamish qo‘shimcha materiallar bo‘lishi lozim. Quyida shulardan bir nechtasini taqdim etishni joiz topdim.

Ilmli ming yashar, ilmsiz bir yashar

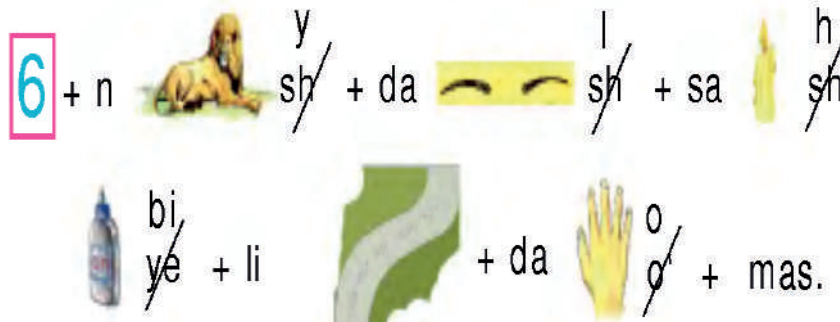
Maktab uchun kerakli o‘quv qurollari nomini qo‘yib, krossvordni yeching. Kalit so‘zni toping (maktab)

K	i	t	o	b	-	o	f	t	o	b
o	k	u	l	a		n	i	o	t	o
p	k	l	m	n		a	l	g'	a	l
t	i	k	a	a				a		a
o		i		n						

Krossvord yechiladi va eng yaqin do'stimiz nomi kelib chiqadi.
Rebusni yechib, bilimli hamma vaqt kuchli bo'lishini isbotlang

Oltin yerda qolsa ham, bilimli yo'lda qolmas

“Topib o'qi” o'yini

Quyoshning gaplarini o'qing

Tog'ning gaplarini o'qing.

Tunning gaplarini o'qing

Ushbu savollar orqali o'quvchilar quyosh, tun, tog'ning gaplarini o'qib beradilar.

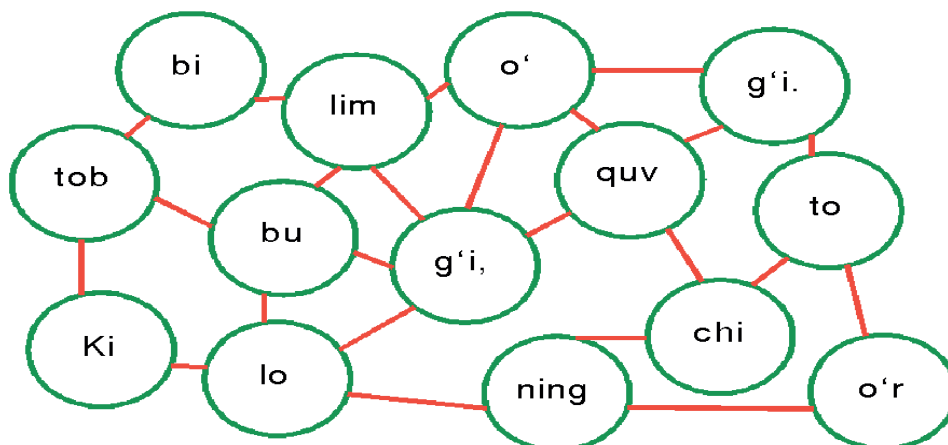
“Bo'laklarni birlashtir” o'yini

1. Idishlardagi bo'g'inlarni faqat bir marta ishlatib to'g'ri o'qisangiz, bo'limda o'rganilgan mavzuga taalluqli hikmatli so'z hosil bo'ladi.

Nima eksang, shuni o'rasan.

“Bo'g'inlardan maqol hosil qil” o'yini.

Kitob bilim bulog'i, o'quvchining o'rtog'i.

Bugungi kunda jamiyatimizda yangi ijtimoiy munosabatlarning shakllanishi, ta'limning jahon ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi zamonaviy pedagogik texnologiyalarda yangicha yondashuv zarurligini taqozo etmoqda. Bu yondashuvlar o'z navbatida o'quv jarayonining tashkiliy va metodik jihatlariga muayyan ijobiy o'zgarishlar olib kirmoqdaki, ularning ko'pchiligi pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat bilan uzviy bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Umumta'lim fanlari metodikasi” jurnali, 1-, 2-, 3-, 4-sonlar, 2018-y
2. Internet saytlari va metodik qo'llanmalar.

ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARINI TASHKIL ETISHDA INTERFAOL METODLARDAN SAMARALI FOYDALANISH

Fayziyeva Zebiniso Shuxratovna
Qiziltepa tumani 7– umumta’lim
maktabi ona tili fani o’qituvchisi

Annotatsiya: maqolada ona tili va adabiyot darslarida foydalanishga tavsiya etiladigan interfaol metodlardan foydalanish keltirilgan.

Kalit soʻzlar: interfaol, innovatsion texnologiya, charxpalak, taqdimot usuli, tanlash, ixtiyoriy, bajarish, majburiy, imkoniyat, metod, texnologiya.

Bugungi kunda jamiyatimizda yangi ijtimoiy munosabatlarning shakllanishi, ta’limning jahon ta’lim tizimiga integratsiyalashuvi zamonaviy pedagogik texnologiyalarda yangicha yondashuv zarurligini taqozo etmoqda. Bu yondashuvlar o’z navbatida o’quv jarayonining tashkiliy va metodik jihatlariga muayyan ijobiy o’zgarishlar olib kirmoqdaki, ularning ko’pchiligi pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat bilan uzviy bog’liq.

Har bir darsni o’ziga xos usul asosida o’tish, o’quvchining fanga bo’lgan qiziqishini oshirish, uning qalbida ilmga muhabbat uyg’otish o’qituvchining mahoratiga bog’liq. O’qituvchining mahoratini oshirishga xizmat qiluvchi vositalardan biri zamonaviy pedagogik texnologiyalardir. Har bir zamonaviy pedagog mavjud pedagogik texnologiyalarni o’z darslarida qo’llasa, albatta ijobiy natijaga erishadi. Bugungi kun o’qituvchisining maqsadi barkamol yoshlarni tarbiyalash, ularga puxta ta’lim-tarbiya berish, zarur axborotlar bilan ta’minlash, mustaqil fikrlashga o’rgatish, bilim va hayotiy ko’nikmalar hosil qilish, ular qalbida vatanparvarlik, xalqparvarlik tuyg’ularini qaror toptirishdan iborat. Bu ezgu maqsadlarni ilg’or pedagogik va innovatsion texnologiyalar asosida o’tilgan mashg’ulotlarda amalga oshirish mumkin.

Noan’anaviy darslarni tashkil etishda interfaol metodlar muhim bo’g’in hisoblanadi. Ular o’qituvchi va o’quvchilarning o’zaro faol munosabatlarida tashkil etiladigan mashg’ulot turidir. Bunda o’qituvchi va o’quvchi o’zaro hamkorlikda ishlaydi. Fikrlar to’qnashuvi yuzaga keladi. O’quvchining erkin fikrlash jarayoni yangi pog’onaga ko’tariladi. O’qituvchi shu tarzda o’quvchilarni faollashtiradi, o’zlashtirishi past o’quvchilar dunyoqarashi va tafakkurini boyitib boradi.

Ma’lumki, hozirgi kunda interfaol metodlarning yuzdan ortiq turi mavjud bo’lib, ularning aksariyati tajriba-sinovdan o’tib, yaxshi natija bergan. Keng qo’llaniladigan usullar – “Klaster”, “Aqliy hujum”, “Davom ettir”, “Taqdimot”, “Blits-so’rov”, “Muammoli vaziyat” kabilardan foydalanib, darsda samarali natijalarga erishish mumkin. Darsning o’tilgan mavzuni so’rash qismida “Sinkveyn”, “Teskari test”, “Aql charxi” metodlarini, yangi mavzuni tushuntirish qismida “Insert”, “Pinbord”, “Zinama-zina”, “Bumerang” texnologiyalarini, mavzuni mustahkamlash qismida “Venn diagrammasi”, “Baliq skeleti”, “Nima uchun?”, “Qanday?”, “Konseptual jadval”, “Nilufar guli” kabi grafik tashkil etuvchilar hamda “Tushunchalar tahlili”, “T-jadval”, “Rezyume”, “Kungaboqar”, “Charxpalak” metodlarini, uyga vazifa berishda “FSMU”, “Klaster”, “BBXB” metodlarini qo’llash dars samaradorligini ta’minlab, o’quvchilarning bilimini oshirishga yordam beradi.

Ona tili va adabiyot darslarida ham yuqorida sanab o’tilgan interfaol metodlardan tashqari “Ha... yo’q”, “Ta’rif egasini top”, “Men kimman?”, “Domino” kabi didaktik o’yinlardan foydalanish mumkin. O’yin vaqtida o’quvchilar o’zini erkin tutadi, bilimini namoyon etgisi keladi. Natijada o’quvchida ishonch, qat’iyat paydo bo’ladi. Munozaraga kirishishni o’rganadi. Fikrini asoslashga odatlanadi. Bunda o’quvchilarning yoshi, bilim darajasi inobatga olinishi lozim.

O’qituvchi va o’quvchining maqsaddan natijaga erishishida qanday texnologiyani tanlashlari ular ixtiyorida, chunki har ikkala tomonning asosiy maqsadi aniq natijaga erishishga qaratilgan bo’lib, bunda ishlatiladigan texnologiya o’quvchilarning bilim saviyasi, guruh tabiati va sharoitga qarab tanlanadi.

“Charxpalak”. Ushbu texnologiya o’quvchilarni o’tilgan mavzularni esga olish, mantiqan fikrlab, berilgan savollarga mustaqil ravishda to’g’ri javob berish va o’z-o’zini baholashga o’rgatishga hamda qisqa vaqt ichida o’qituvchi tomonidan barcha o’quvchilarning bilimlarini baholashga qaratilgan. Bu usulni qo’llashdan maqsad o’quvchilarni dars jarayonida mantiqiy fikrlash, o’z

fikrlarini mustaqil ravishda erkin bayon eta olish, o‘zlarini baholash, yakka va guruhlarda ishlash, boshqalar fikriga hurmat bilan qarash, ko‘p fikrlardan keraklisini tanlab olishga o‘rgatishdir. Ushbu texnologiya ona tili va adabiyot darslarining boshlanishi va oxirida yoki biron-bir bo‘lim tugallanganda o‘tilgan mavzuning o‘quvchilar tomonidan qay darajada o‘zlashtirilganlik darajasini baholash, takrorlash, mustahkamlash uchun mo‘ljallangan.

“Charxpalak” texnologiyasi quyidagicha amalga oshiriladi:

- o‘quvchilar sharoitga qarab guruhlariga ajratiladi;
- tarqatma materiallar guruh a‘zolariga tarqatiladi;
- belgilangan vaqt ichida guruhlar tarqatmadagi topshiriqni bajarib, uning o‘ng burchagiga guruh raqamini, chap burchagiga esa o‘zining ramziy belgisini qo‘yib ushbu tarqatmani keying guruhga “charxpalak aylanmasi” yo‘nalishida almashtiradilar;
- boshqa guruh a‘zolari ham tarqatmadagi vazifani bajaradilar va o‘zgartirishlar kiritadilar;
- materialning oxirgi almashishidan so‘ng har bir guruh o‘zi ilk bor to‘ldirgan tarqatmani o‘z ramziy belgisi asosida tanlab oladi;
- o‘qituvchi tarqatma materialda berilgan vazifalarni o‘qiydi va jamoa bilan birgalikda to‘g‘ri javobni belgilaydi yoki tarqatma materialdagi vazifalar ekranda yoritilib, to‘g‘ri javob aytib o‘tiladi;
- har bir o‘quvchi to‘g‘ri javob bilan belgilangan javoblaridagi farqlarni aniqlaydilar va o‘zlarini baholaydilar.

Yuqorida keltirilgan interfaol metodlarni ona tili va adabiyot darslarida qo‘llash natijasida o‘quvchilarning fanga bo‘lganqiziqishlarini oshirishga, o‘zlarining fikrini erkin bayon eta olishga, atrofida gilarining fikrlarini hurmat qilishga, o‘zining nuqtayi nazarini himoya qila olish qobiliyatlarini rivojlantirishga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Rafiyev A. , G‘ulomova N. Ona tili va adabiyot (kasb-hunar kollejlari uchun darslik). T. , “Sharq”, 2013.
2. Erkaboyeva N. Q. Adabiyot fanidan savol-javoblar to‘plami. T. “Navro‘z”, 2018.

INFORMATIKANI O'QITISHDA O'YINLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Gadoyeva Muxlisa Zokirovna

Navoiy viloyati Qiziltepa
tumani xalq ta'limi bo'limiga qarashli
42-umumiy o'rta ta'lim maktab
informatika fani o'qituvchisi

Mamlakatimizda Prezidentimiz rahnamoligida axborot-kommunikasiya texnologiyalarini hayotimizning barcha jabhalari, jumladan, ta'lim jarayoniga keng tatbiq etishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bu 2012 yil 21 martda qabul qilingan “Zamonaviy axborot-kommunikasiya texnologiyalarini yanada kengroq joriy qilish va rivojlantirish chora-tadbirlari”ga oid qaror va “Axborotlashtirish to'g'risida”gi qonunda, belgilangan asosiy vazifalardan biridir. Zero, zamonaviy axborot texnologiyalarini samarali qo'llash talabalarga bilim berish sifatini oshirish, uning mazmun-mohiyatini takomillashtirish, ta'limni zamonaviy talablar darajasida tashkil etish, ta'lim muassasalarida ta'lim samaradorligini oshirish maqsadida ta'lim-tarbiya jarayoniga yangi pedagogik, axborot texnologiyalarini joriy etish, ularda interfaol usul va vositalardan foydalanish ko'zda tutilgan. Shu sababli, bugungi kunda ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan “Informatika” fani o'qituvchilari oldida quyidagi muhim vazifalar turadi:

- talabalarining mustaqil bilim olish, o'rganish qobiliyatlarini shakllantirish va rivojlantirishda fanning o'rni va ahamiyatini oshirish;
- mashg'ulotlarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish va o'tkazish;
- talabalarining faolligini oshirish, o'zlashtirish darajalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan metod va shakllarni qo'llash;
- ta'lim jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish.

Yuqorida sanab o'tilgan vazifalardan ko'rinib turibdiki, ta'lim muassasalarida talabalarini mustaqil bilim olishiga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishga o'rgatish va doimiy ravishda faolligini oshirib borish lozim. O'quv jarayonida kompyuter texnologiyalari va axborot-kommunikasiya vositalaridan foydalangan holda ta'lim jarayonini tashkil qilish ta'lim samaradorligini ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shunday ekan, “Informatika” fanini o'qitish samaradorligini oshirish o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish hamda o'tkazishda pedagogik va axborot texnologiyalaridan keng foydalanish, o'qitish mazmuniga mos dasturiy ta'minotini ishlab chiqish, ularni o'quv jarayoniga joriy etish asosiy vazifalardan hisoblanadi. Ushbu vazifalarni dolzarbligini e'tiborga olgan holda “Informatika” fanini o'qitishda o'yinli texnologiyalardan foydalanish holatini o'rganish, tahlil etish, ulardan samarali foydalanish metodikasini, mos uslubiy tavsiyalarni ishlab chiqish zarur.

O'yinli texnologiyalardan foydalanishning asosini talabalarining faollashtiruvchi va jadallashtiruvchi faoliyati tashkil etadi. O'yin olimlar tadqiqotlariga ko'ra mehnat va o'qish bilan birgalikda faoliyatning asosiy turlaridan biri hisoblanadi. Psixologlarning ta'kidlashlaricha, o'yinli faoliyatning psixologik mexanizmlari shaxsning o'zini namoyon qilish, hayotda o'z o'rnini barqaror qilish, o'zini o'zi boshqarish, o'z imkoniyatlarini amalga oshirishning fundamental ehtiyojlariga tayanadi. O'yin bilish va uning bir qismi (kirish, mustahkamlash, mashq, nazorat) tarzida tashkil etiladi.

O'yinlar turli maqsadlarga yo'naltirilgan bo'ladi. Ular didaktik, tarbiyaviy, faoliyatni rivojlantiruvchi va ijtimoiylashuv maqsadlarda qo'llanadi. O'yinning didaktik maqsadi bilimlar doirasi, bilish faoliyati, amaliy faoliyatida bilim, malaka va ko'nikmalarni qo'llash, umumta'lim malaka va ko'nikmalarni rivojlantirish, mehnat ko'nikmalarini rivojlantirishni kengaytirishga qaratilgan bo'ladi. O'yinning tarbiyaviy maqsadi mustaqillik, irodani tarbiyalash, muayyan yondashuvlar, nuqtai nazarlar, ma'naviy, estetik va dunyoqarashni shakllantirishdagi hamkorlikni, kollektivizmni, jamoaga kirishib keta olishni, kommunikativlikni tarbiyalashga qaratilgan bo'ladi[2].

Rebus, krossvordlar ham o'yinli texnologiyalarga sirasiga kiradi. “Rebus” so'zi lotin tilidan olingan bo'lib, “So'zlar orqali emas, balki rasmlar orqali ifodalash” ma'nosini anglatadi. Bu - biror so'z yoki atamaning rasmlar, notalar, xarflar bilan birgalikda ifodalanishi orqali hosil qilingan jumboqdir.

Rebus – keng tarqalgan va eng mashxur o'yinlar sirasiga kiradi. U orqali maqollarni, she'r

qismlarini, biror iborani yoki so'zni berkitish mumkin. Undan ilk bor Fransiyada XV asrda qo'llanilgan.

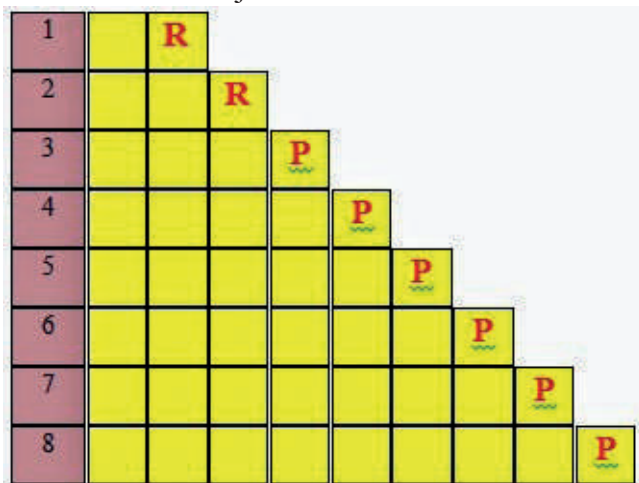
Eng birinchi rebuslar to'plami Etenom Taburo tomonidan Fransiyada 1582 yili chop etilgan. Keyinchalik Angliya, Germaniya, Italiyaga tarqalgan. Rossiyada birinchi rebuslar “Illyustrasiya” jurnalida 1845 yili chop etilgan.

Rebus — bu atamalarni ko'ngil ko'taruvchi xarakterdagi shifrlashdir. Quyida rebus qoidalariga to'xtalamiz:

- Rasmning chap yuqorisidagi apostroflar soni rasm nomining chap tomonidan o'chiriladigan xarflar soniga mos keladi;
- Rasmning o'ng yuqorisidagi apostroflar soni rasm nomining o'ng tomonidan o'chiriladigan xarflar soniga mos keladi;
- So'z o'rtasidagi xarflarni o'chirish uchun bu xarflar rasm ustida yozilib ustidan chiziladi;
- So'zdagi belgini almashtirish: “2=d” 2 – xarfni “d” xarfiga almashtirish, “r=p” esa xarbi “r” belgi “p” belgiga almashtirish tushiniladi;
- Rasm nomidagi belgilarning joylashgan o'rni tartib raqamini o'zgartirish orqali yangi hosil qilish mumkin;
- Rasmni teskari qo'yish orqali so'z ham teskari o'kiladi.

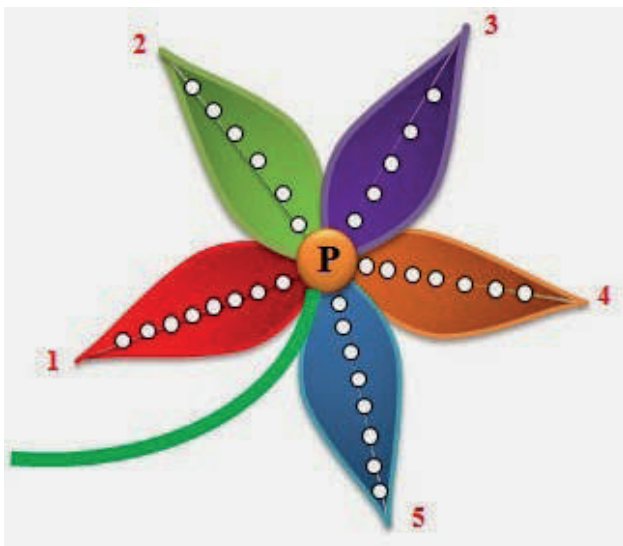
“Informatika” fanidan talabalar bilimini nazorat qilish va baholash uchun quyidagi vazifalarni taklif etish mumkin:

O'yin davomida talabalar ma'lum qiyinchiliklarni yengadilar, o'z kuchlarini sinaydilar, malaka va bilimlarini rivojlantiradilar.

Ko'pchilikka ma'lum va ommabop bo'lgan krossvord o'yini talabalarda qiziqish uyg'otishi tabiiydir. Krossvord ko'rinishidagi so'rov shakli talabalar uchun har doim qiziqarli va o'ziga tortadigan metoddir. Ushbu o'yinga talabalar shu darajada kirishib ketadilarki, hatto, o'zlari ham informatikaning turli mavzulari bo'yicha krossvordlar tuzishlari mumkin. Mustaqil ijodiy faoliyatning bunday shakli foydali bo'lishi bilan birga, faqatgina bilimdon talabalarinigina emas, balki past o'zlashtiruvchilarni ham qamrab oladi. Boshqa o'quv fanlaridan past o'zlashtiruvchi talabalar ko'pincha informatikadan yaxshi va tirishqoq talabalarga aylanadilar. Krossvord –

ingliz tilidagi “cross-word” so'zidan olingan bo'lib, “so'zlar kesishishi” degan ma'noni bildiradi. Krossvordlar sodda bo'lishi bilan birga, mashhur olimlar, allomalar ismlariga, mavzuga aynan mos keluvchi maxsus atamalarga diqqatini jalb etishning samarali vositasi hamdir. Quyida “Informatika” fanidan krossvordlardan namunalar keltiramiz.

1) Oxiri “R” bilan tugaydigan “Informatika”, “Algoritmash va dasturlash tillari” fanlariga doir so'zlarni toping, krossvordni to'ldiring va har bir tushunchaga ta'rif bering. Ushbu krossvordda dasturlash tillariga oid so'zlar lotin alifbosida yoziladi. Krossvordda or, var, unar, binar, skaner, monitor, strimmer, prosessor kabi so'zlar ishtirok etishi mumkin.

2) Krossvordlar odatda trapesiya, to'g'rito'rtburchak shakllarda beriladi. Quyida biz talabalarning qiziqishini orttirish maqsadida uning shaklini o'zgartirib gul tasviriga joylashtirdik.

1. Qattiq disk (vinchestor).
2. Axborotlarni ko'rish qurilmasi (monitor).
3. Rasmlar va matnlarni kompyuter

xotirasiga kiritish uchun hizmat qiladigan qurilma (skaner).

4. Magnit lentada arxiv ma'lumotlarni saqlash uchun hizmat qiladigan qurilma (strimmer).

5. Arifmetik yoki mantiqiy amallarni bajarib, butun sistemaning ishini nazorat qiluvchi qurilma (prozessor).

Ta'lim jarayonida o'yinlardan foydalanish talabalarni xursand qilish maqsadida foydalanilmasligi zarur. U albatta didaktik bo'lishi, ya'ni darsda hal qilinadigan aniq o'quv tarbiyaviy vazifalarga bo'ysunishi kerak. Shuning uchun ham, o'yin avvaldan rejalashtiriladi, uning dars tuzilmasidan o'rni yaxshilab o'ylab chiqiladi, uni o'tkazish shakli belgilab olinadi va shu asosda o'yinlar tayyorlanadi. O'yinli texnologiyalar o'qitishning boshqa shakllari va metodlari kabi yuqori samara beradi. Talabaga har qanday fan, hususan, informatika fanining zamonaviy rivojlanish darajasidagi bilimlarni berish o'yinning asosiy maqsad bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. – T.: O'zbekiston, 1999. - 48 b.
2. Азизходжаева Н.Н. Педагогические технологии и педагогическое мастерство. Учеб. пособие.- Тошкент. ТДПУ 2003. - 192 с.
3. <http://www.aci.uz/uz/news/uzaaa/article/110/>

O'RTA MAKTABLARDA INGLIZ TILINI O'QITISHDA INNOVATSION YONDOSHUV

Gandjayev Murod Atanazarovich

Urganch tumani 4-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (93) 466 59 00

gandjayevmurod_9500@inbox.uz

Karimova Dinara Zaxirovna

Urganch tumani 8-son maktab o'qituvchisi

Telefon: + 998 (90) 578 90 01

dk_zaxirovna9001@inbox.uz

Annotatsiya-Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida ingliz tilini o'qitishda innovatsion yondashuvlar o'quvchilarning erkin fikrlashi, nutqiy teranliklari, hozirjavobliklari, til o'rganishga bo'lgan ishtiyoqi, darslarda faol qatnashishlari uchun o'qituvchi muallimlar tomonidan ilgari surilayotgan zamonaviy usullar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar-Innovatsiya, grammatik struktura, leksik birlik, fonetik o'zgarishlar, boshlang'ich ta'lim.

Bugungi kunda yosh avlodning xorijiy tillarni, ayniqsa ingliz-tilini o'rganishga bo'lgan qiziqishi ortib bormoqda. Shu boyis, umumta'lim maktablarida bu tilni chuqurroq o'rgatish uchun pedagog xodimlardan innovatsion usullardan keng foydalanish talab etilmoqda. Shu sababdan, 2012-yil 10-dekabrda qabul qilingan “Chet tillarini o'rganish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida”gi hamda 2013—2014 yildan boshlab umumta'lim maktablarining birinchi sinflarida xorijiy tillarni uzluksiz o'rgatishning joriy etilishi buning yaqqol isbotidir. Ingliz tili jahon tili sifatida deyarli barcha sohalarida eng kerakli til sifatida namoyon bo'lmoqda, shu sababli nafaqat boshlang'ich sinflarda, iqtisodiy, fan, va madaniy jihatdan rivojlangan davrlarning tillarini o'rganish jahon ilm-fani va taraqqiyoti yutuqlarini egallashning bosh omili ekanligini to'liq anglagan holda yuqori sinf o'quvchilari doirasida ham kasb tanlashlarida albatta tilning ahamiyatiga katta e'tibor qaratilmoqda. Boshqa sohalar singari til o'rganish ham o'quvchi yoshlarning zehni bilan birgalikda yosh davrlariga ham bog'liq.

Kichik yoshli bolalarda til o'rganishga bo'lgan xohish-istak juda yuqori, ayniqsa hozirgi axborot kommunikatsiya vositalari bilan bu holat yuqori ko'rstikchlarni ko'rsatmoqda. Davlatimiz tomonida maktablarda yaratilgan shart-sharoitlar, o'quv xonalarining zamonaviy texnologiyalar bilan johzlanganligi, yosh bilimli kadrlar bilan ta'minlanganligi, maktab drslaridan tashqari mustaqil shug'illanish uchun barcha sinflar uchun online telekanallardagi televizion online darslarning tashkil etilganligi tahsinga sazovordiz. 1 va 2- sinf o'quvchilari tildagi grammatik, leksik, fonetik, birliklarni tushunmasliklari mumkin ammo multfilmlar, o'yinlar, rasmlar orqali tilni a'lo darajada o'zlashtirishlari mumkin. Shunga ko'ra grammatikada asosan ikki xil usuldan unumli

foydalaniladi

- Inductive

- Deductive

Induktiv usulda o'quvchilarga avval grammatik qoidalar tushuntirilib so'ngra misollar orqali mustahkamlanadi. Bu usul ko'pincha yuqori sinf o'quvchilari uchun foydali. Masalan zamonlar, predloglar, artikllar yuqori sinf o'quvchilari uchun ma'lum termenlar bo'lib ular gaplarda ega, kesim aniqlovchi, to'ldiruvchi, hol kabi gap bo'laklarini qo'yib gap tuza olishadi. Deduktiv usulda avval ma'lum o'yinlar, mashqlar orqali mavzu tanishtirilib, so'ngra qoidaga bog'lab tushuntiriladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ega, kesim, fe'l va boshqa birliklar haqida ma'lumotga ega bo'lmaganliklari sababli ularga o'yinlar qo'shiqlar orqali mavzu tushuntirish samaraliroq. Masalan Can –ingliz tilida “qila olmoq” modal fe'li bo'lib qo'shiqlar handout materiallar orqali o'rgatiladi.

-Can you play football

-Can you phone call

-It is very easy

-Can you do it Nansy?

Psixologlar fikriga ko'ra yoshi katta insonlarga nisbatan bolalarda yangilikka qiziqish, o'qish,

o'rganishga bo'lgan ishtiyoq 70-80% kuchliroq bo'lar ekan. Kundalik hayotimizda ham bajara ololmaydigan vazifalarni ham bolalar ogohlantirishlarga qaramasdan bajarib ko'rishga harakat qilishadi. Bir xillikdan juda tez zerikishadi shu sababli pedagog kadrlardan yangicha uslublarda, noan'anaviy tarzda darslarni tashkil etish, o'rganilayotgan xorijiy tilning muhitini to'liq yarata olish talab etiladi.

Shunday ekan ustoz-muallimlar interfaol, innovatsion va qiziqarli usullardan foydalanib darslarni tashkil etishlari lozim. O'quvchilar bilan individual tartibda, guruhlarda va juftliklarda ishlashlarini joriy etishi turli musobaqalar ko'rinishida o'yinlar tarzida, rang-barang ko'rgazmali qurollardan foydalanilgan holda dars o'tishlari va har bir darsga albatta alohida tayyorgarlik ko'rib kelishlari talab etiladi. Bunday tipdagi darslaro tilga bo'lgan mehrni, ishtiyoqni oshiradi, nafaol o'quvchilarni faollashtiradi, o'quvchilar o'rtasida sog'lom raqobatni shakllantiradi. Raqobat esa yuksalishning poydevori.

Ingliz tilini o'qitishdagi yana bir muhim jihat shuki o'quvchining qay holatda ma'lumotni to'laonli qabul qilishini nazorat qilish. Bir guruhdagi bolalarning o'y xayollari, fikrlashi, dunyoqarashi ma'lumotni qabul qilishi turlicha bo'ladi. Shunga ko'ra o'qituvchi har bir o'quvchining xarakteri xususiyatidan kelib chiqqan holda ta'lim jarayonini olib borishi kerak. Misol uchun, qaysidir o'quvchida ko'z bilan eslab qolish, yana birida eshitish orqali eslab qolish qobiliyati tabiatdan shakllangan bo'lishi mumkin. Shu xususiyatlarga ko'ra ingliz tilini o'rganish asosiy 3 yo'nalishda bo'ladi

- Visual learning- ko'rish orqali ma'lumotni eslab qolish
- Auditory learning -eshitish orqali ma'lumotni eslab qolish
- Kinaesthetic learning- harakatlar orqali ma'lumotni eslab qolish

Yuqoridagi xususiyatlarni inobatga olgan holda o'qituvchi o'quvchilar bilan dars mobaynida, mashqlar bajarishda, rol playlar tayyorlashda, o'yinlar orqali mavzu tushintirilsa yoki tashkillashtirilsa sezilarni natija hosil qiladi va o'quvchida til o'rganishga motivatsiya beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Iriskulov A. T. va boshqalar Kids' English pupil's book 2-sinf-Toshkent-O'zbekiston; 2014.
2. Hoshimov O'. H, Yakubov I.Y.A. Ingliz tili o'qitish metodikasi-Toshkent-2003-yil.

RUS TILI DARSLARIDA O'YIN TEXNOLOGIYASI

Ganjayeva Hilola Komil qizi
Xorazm viloyati Bog'ot tumani
21-son maktabning Rus tili
fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada rus tili darslarida o'yin texnologiyalaridan foydalanish va o'yin texnologiyalarining ahamiyati to'g'risida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: o'yinlar, o'yin pedagogik texnologiyasi, ta'lim o'yinlari.

O'yinlar - mashqlar odatiy mashqlarga yaqin. Ular uchun material ko'ngilochar tadbirlar, topishmoqlar emas, oddiy o'quv mashqlari bo'lib, ular faqat maxsus tarzda taqdim etiladi. Odatda, bolalar juda qiyin va zerikarli bo'lgan vazifalarni oladilar, ammo grammatika bo'yicha bilimlarni mustahkamlash, kuchli imlo ko'nikmalarini rivojlantirish uchun zarurdir. Va bu yerda ishning o'yin shakli ularga qiyinchiliklarni yengishga yordam beradi.

Darslarni fonetika, morfologiya, sintaksis bilan zerikarli va oddiy emas, balki quvnoq va qiziqarli qilish juda muhimdir. Men bunday darslarda o'quvchilar yanada faol bo'lishiga amin bo'ldim. Bunday darslarda o'qishni istamagan o'quvchilar juda ishtiyoqlidir. Albatta, o'rta maktabda bunday darsni tayyorlash o'qituvchidan ko'p vaqt talab etadi. Ammo o'qituvchi bolalarning qanchalik hayajonlanganini ko'rganida, bu oqlanadi.

Ta'rifga ko'ra, o'yin - bu o'zini o'zi boshqarish xatti-harakati rivojlanib, yaxshilanadigan jamoat tajribasini qayta qurish va o'zlashtirishga yo'naltirilgan faoliyat turi

Quyidagi muammolarni hal qilish uchun o'yin texnologiyalaridan foydalaniladi:

- kognitiv qiziqishni faollashtirish;
- jamoatchilikni rivojlantirish;
- ijodiy ifoda uchun sharoit yaratish;
- xotira, e'tibor, fikrlash, tasavvurni rivojlantirish;
- ijtimoiy guruhning bir qismi sifatida konstruktiv aloqa;
- jamoada ijobiy psixologik muhitni yaratish.

O'yin aql-idrokni, ishtirokchilardan e'tiborni talab qiladi, chidamlilik, qat'iyatlilikni o'rgatadi, ularning tasavvurini, qiziquvchanligini rivojlantiradi, tez harakat qilish, to'g'ri yechimlarni topish uchun ta'limotlarni rivojlantiradi, hayajonli vaziyatlarni yaratadi, izlaydi, o'z jamoasiga yordam berish istagini keltirib chiqaradi. Ushbu texnologiya men uchun juda qiziq va bu menga tilshunoslikning aniq bo'limlarini o'rganayotganda yanada qiziqarli va rang-barang o'yinlarni taklif qilishga undaydi.

O'yin texnologiyasi dunyodagi eng qadimgi texnologiyalardir. Bu bilim, donolik, dunyo tajribasini yangi avlodga yetkazishning bir usuli. O'yin mehnat va o'qish bilan birga insonning asosiy faoliyatlaridan biridir. O'yin, o'yin-kulgi, dam olish, o'rganish, ijodkorlikka aylanishi mumkin.

- ta'lim jarayonini faollashtirish va kuchaytirishga asoslangan zamonaviy maktabda o'yin faoliyati quyidagi holatlarda qo'llaniladi:

- fanning kontseptsiyasini, mavzusini va hatto qismini o'zlashtirish uchun mustaqil texnologiyalar sifatida;

- yanada kengroq texnologiyaning elementlari sifatida (ba'zan juda muhim);
- dars (dars) yoki uning qismi (kirish, tushuntirish, birlashtirish, mashq, nazorat) sifatida;
- darsdan tashqari texnologiya sifatida.

“O'yin pedagogik texnologiyasi” tushunchasi turli xil pedagogik o'yinlar shaklida pedagogik jarayonni tashkil qilish uchun juda keng usul va usullarni o'z ichiga oladi.

Dars shaklida o'yin uslublari va vaziyatlarni amalga oshirish quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

didaktik maqsad o'quvchilar uchun o'yin vazifasi shaklida belgilanadi;

o'quv faoliyati o'yin qoidalariga bo'ysunadi; o'quv materiali uning vositasi sifatida ishlatiladi, didaktik vazifani o'yinga aylantiradigan raqobat elementi o'quv faoliyatiga kiritiladi;

didaktik vazifani muvaffaqiyatli bajarish o'yin natijasi bilan bog'liq.

Ta'lim o'yinlari quyidagi tasnifga ega.

Faoliyat turi bo'yicha: jismoniy, intellektual, mehnat, ijtimoiy va psixologik;

Pedagogik jarayonning tabiati bo'yicha:

1. ta'lim, o'qitish, nazorat qilish va umumlashtirish;
2. bilim, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi;
3. reproduktiv, samarali, ijodiy;
4. kommunikativ, diagnostika, kasbga yo'naltirish va hk.;

O'yin uslubining tabiati bo'yicha: mavzu, rol, taqlid va hk.;

O'yin muhiti bo'yicha: ob'ektlarsiz, kompyuter, xona va hk.

O'yin texnologiyasi.

O'yin elementlari va ta'limotlarning uyg'unligi ko'p jihatdan o'qituvchining o'yinlarning funksiyalari va ularning tasnifini tushunishiga bog'liq. Avvalo, ularni darsning maqsadlariga qarab ajratish kerak.

Ta'limiy. Agar unda qatnashayotgan o'quvchilar yangi bilim, ko'nikmalarni egallasa yoki o'yinga tayyorgarlik jarayonida ularni o'zlashtirishga majbur qilsa o'yin bo'ladi. Bundan tashqari, assimilyatsiya natijasi qanchalik yaxshi bo'lsa, kognitiv faoliyatning motivi nafaqat o'yinda, balki materialning mazmunida ham aniq namoyon bo'ladi.

Boshqarish didaktik maqsad - ilgari olingan bilimlarni takrorlash, birlashtirish, tekshirish. Unda ishtirok etish uchun har bir o'quvchi muayyan lingvistik tayyorgarlikka muhtoj.

Umumlashtirish o'yinlar- bilimlarni birlashtirishni talab qiladi. Ular turli xil ta'lim vaziyatlarida harakat qilish ko'nikmalarini olishga qaratilgan ob'ektlararo aloqalarni o'rnatishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yo'ldoshev J, Hasanov S. Pedagogik texnologiyalar. - T.: «IQTISOD-MOLIYA», 2009.
- Internet manbalar:
2. Ziyonet ta'lim portali
 3. Aim.uz.

TARIX FANINI O'QITISHNING ZAMONAVIY USHLUBLARI.

Xayitbayeva Sanobar Nazirovna

Xorazm viloyati Urganch shahar
19- sonli IDUMning tarix fani o'qituvchisi

***Annatsiya:** Mazkur maqola tarix o'qitish metodikasi fanining mazmun-mohiyatini o'quvchi yoshlargayetakazish, fanning maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan holda talabalar bilimini oshirish, fanning sir-asrorlarini o'quvchilar ongiga singdirish bo'yicha o'qitishning texnologiyalashtirish qoidalari, usul, vositalaridan foydalanishning ta'lim texnologiyasi keltirilgan.*

***Kalit so'zlar:** Ilmiy tafakkuri, ilmiy pedagogik, o'qitish uslubi, ma'naviy barkamol.*

O'zbekiston tarixini o'rganish o'quvchilarni avlodlarimizning ko'p ming yillik madaniy va ma'naviy merosi, ularni jahon ilmiy tafakkuri va madaniyati taraqqiyotiga qo'shgan ulkan hissasi bilan tanishtirish, madaniyatimizning benazir allomalari nomlarini hurmat bilan tilga olish, ular bilan fahrlanishga, milliy iftixor tarbiyasini amalga oshirishga yordam beradi. Shunday qilib, O'zbekiston tarixi o'qituvchilarining milliy ongini o'stirishda, o'zlikni anglashda, ular siyosiy madaniyatini oshirishda, mustaqil respublikamizning ijtimoiy faol va ma'naviy barkamol kishilarni haqiqiy inson, vatanparvar qilib tarbiyalashda juda katta imkoniyatlarga egadir.

Maktablarda O'zbekiston tarixini o'qitishning bu imkoniyatlaridan samarali foydalanish o'qituvchiga, uning mazkur tarixning yangilangan mazmunini, uni o'qitish uslubi, ta'lim va tarbiya ishlarini ilmiy asosda uyushtira olishiga bog'liqdir.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tarix fanining asosiy maqsadi eng qadimgi davrdan hozirgi kungacha bo'lgan Vatanimiz va jahon tarixiga oid eng muhim voqealar bilan o'quvchilarni tanishtirish, ularni O'zbekiston va jahon xalqlarining madaniy va ma'naviy merosiga, ilg'or an'analariga, milliy va umumbashariy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, buyuk merosimizning davomchilari hamda uni boyituvchilari bo'lmish munosib vorislarni tarbiyalashdan iborat. Tarix o'qitish metodikasi ilmiy pedagogik fan bo'lib, u o'quvchilarga tarixdan puxta bilim berish, ularni milliy istiqloq g'oyasi ruhida tarbiyalash va kamol toptirishda o'rta ta'lim tizimida o'qitiladigan tarix fanining maqsadini, ta'lim-tarbiya vazifalari, mazmuni, metod va usullarini hamda tarix o'qitishning eng muhim vositalarini belgilab beradi. Tarix fani o'zining mustaqil tekshirish predmetiga ega. O'rta ta'lim tizimida tarix fanining o'qitilishi va o'qitish jarayonining o'rganilishi tarix o'qitish metodikasining predmetini tashkil etadi. O'qitish jarayonining ob'ektiv suratlarda amal qiladigan o'z qonuniyatlari bor. Ularni bilib olish va ta'lim-tarbiya jarayonida bu qonuniyatlarga amal qilish, ulardan oqilona foydalanish o'rta ta'lim tizimida tarix o'qitishni ilmiy asosda olib borishning muhim shartidir.

Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari va ular o'rtasidagi aloqalar tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari (maqsadi, mazmuni, o'qitishning metod va usullari, natijalari) o'rtasidagi qonuniyatli aloqalar quyidagicha namoyon bo'ladi: ta'lim-tarbiya vazifalarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi o'qitishning mazmuniga, g'oyaviy-siyosiy va nazariy jihatdan pishiq bo'lishiga bog'liq bo'lganidek, o'quvchilarning tarix fanini o'zlashtirish darajasi ham o'z navbatida o'qitishning o'rganiladigan mavzuning maqsadi, ta'lim-tarbiya vazifalari va mazmuniga mos keladigan ta'lim shakllari, o'qitish metod va usullari hamda vositalaridan qay darajada maqsadga muvofiq foydalana bilishiga bog'liqdir.

Foydanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Q. Usmonov. O'zbekiston tarixi. Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun darslik. -T.: —O'qituvchi. 2005.
2. J. Rahimov O'zbekiston tarixini o'rganishda arxiv manbalaridan foydalanish. T. O'qituvchi. 1995
3. T. Rahmatullayev. O'zbekiston xalqlari tarixini o'rganishda arxeologiya materiallaridan foydalanish T. O'qituvchi. 1994.

IJTIMOIY FANLARNI O‘QITISHDA LOYIHA METODIDAN FOYDALANISH

Hodiyeva Sohiba Jabborovna

Qiziltepa tumani 21 umumta’lim
maktabi tarbiya va huquq fani o‘qituvchisi

Kalit so‘zlar: ta’lim jarayoni, kadrlar tayyorlash, loyiha metodi, tarbiya ta’limi, mustaqil fikrlash, mustaqil tadqiqot, loyiha papkasi, muammoning yechimi

Ma’lumki, uzluksiz ta’lim tizimi eng avvalo, jamiyatning ma’naviy va intellektual salohiyatini kengaytiradi, qolaversa, davlatning ijtimoiy va ilmiy–texnik taraqqiyotini takomillashtirish omili sifatida ishlab chiqarishning barqaror rivojlanishini ta’minlaydi. Ta’lim jarayonida pedagogik texnologiyalarning rivojlanishi va ularning o‘quv–tarbiya jarayoniga kirib kelishi oqibatida har bir inson uchun o‘z kasbiy tayyorgarligini, mahoratini kuchaytirish imkoniyati yaratiladi. Ushbu vazifalarning muvaffaqiyatli hal etilishi ta’lim–tarbiya jarayonida innovatsion texnologiyalaridan biri – loyiha metodidan foydalanish ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ta’limda o‘quv loyihalarini amalga oshirish hozirgi paytda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bu metod Yevropa va Amerika ta’lim tizimida keng tadbiiq qilingan bo‘lib, u yuqori darajadagi samaradorligi bilan ajralib turadi. Loyiha metodi asosida o‘qitish ta’lim oluvchilarda ijodkorlik qobiliyatlarini shakllantirishda, bilimlarni mustaqil egallash hamda ushbu bilimlarni kelgusi hayotda tadbiiq etishga, mustaqil fikrlash, ijodkorlik xususiyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Loyiha deganda, o‘qituvchining ilmiy rahbarligi ostida talaba tomonidan bajariladigan intellektual-amaliy tUSDagi ijodiy topshiriq–vazifa tushuniladi. Loyiha metodi mavjud bilim va malakalarni amaliy qo‘llash, tahlil va baholashni nazarda tutuvchi majmuali o‘qitish usullari amalga oshiradi. Ta’lim oluvchilar yuqori darajada, boshqa o‘qitish usullaridan foydalanishga qaraganda, rejalashtirishda, tashkillashtirishda, nazoratda, tahlil qilish va vazifani bajarish natijalarini baholashda ishtirok etadilar. Loyiha metodi – o‘quvchilarning mustaqil faoliyatiga yo‘naltirilgan metod bo‘lib, unda ta’lim oluvchilarning o‘quv–bilish usullari va faoliyatlarini ma’lum bir to‘plam va bu ko‘zda tutilayotgan natijalarni faoliyatning aniq natijasi ko‘rinishida taqdim etadilar. Loyiha metodi bilim va malakalarni amalga qo‘llash, tahlil va baholashni nazarda tutuvchi majmuali o‘qitish usuli sifatida tadbiiq etadi. Ta’lim oluvchilar yuqori darajada, boshqa o‘qitish usulidan foydalanishga qaraganda, rejalashtirishda, tashkillashtirishda, nazoratda, tahlil qilish va vazifani bajarish natijalarini baholashda ishtirok etadilar. Loyiha ilmiy metodik jihatdan anglangan, umumlashtirilgan, turkumlangan va uni samarali qo‘llash doiralari belgilangan bo‘lishi kerak. O‘quv vaziyatlarini loyihalashtirishda muammolilik, o‘quvchilarning imkoniyatlarini maksimal tarzda ta’minlash, o‘zaro hamjihatlikda o‘qitish, mustaqil o‘qish kabi tamoyillarga tayanishi lozim. Loyiha–bu ma’lum bir natijani qo‘lga kiritishga yo‘naltirilgan yaxlit amaliy faoliyatdir. Uni amalga oshirish bosqichma–bosqich sodir bo‘ladi: harakat g‘oyadan natijaga qarab boradi, loyihaning tugallanishi esa, ya’ni ish yakunlarini muhokama etish, uni boshqa kishilarga namoyish etish imkoniyati o‘quvchiga qilingan sa’yi–harakatlarni anglab yetish va oqlash tuyg‘usini beradi. Loyiha jamoaviy sa’yi–harakatlar natijasi bo‘lib, faoliyatning hal qiluvchi bosqichida hamjihat bo‘lib ishlash fikrini, axborot ta’minotining to‘liqligini, kengligini, har bir kishining ijodiy yondoshish hissasini tahlil qilishni taqozo etadi. Loyiha metodidan avval o‘rganilgan materialni mustahkamlashda va uni o‘zlashtirish davomida ham foydalanish mumkin.

Loyiha texnologiyasi esa o‘quv jarayoniga loyihalar metodi asosida maqsadli topshiriqlarni tadbiiq qilishga asoslangan faoliyat hisoblanib, faoliyat natijasi sifatida loyiha papkasi (loyiha portfoliosi) ya’ni, loyihani bajarish davomida to‘plangan materiallar (hujjatlar, ma’lumotlar, ko‘rgazmali vositalar)ning yig‘ma jildi yuzaga keladi. O‘rta maktabda, xususan, tarbiya ta’limida turli o‘quv loyihalarini qo‘llash ta’lim samaradorligiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. O‘qituvchi tomonidan taklif etiladigan loyihalar tarbiya fanidan an’anaviy sinf–dars jarayonidagi zerikarli holatni barataraf qilib, tarbiya fanini atrofficha o‘rganishga qaratiladi. Loyihalar ilmiy–amaliy jihatdan puxta ishlanib, ulardan kutiladigan natijalar oldindan taxmin qilinadi.

Loyiha mavzusi: Bobolarimizning bebaho merosi

Bajarish muddati: 15. 10. 2021. / 15. 11. 2021

Bajarish shakli: mavzuni fotoalbom tarzida yoritib berish

Loyiha ni bajarishning I - bosqichi

1–Manba va adabiyotlarni izlash

2–Topilgan adabiyotlarni taxlil qilish va saralash

3– Internet orqali mavzuga doir ma’lumotlarni yuklab olish

Loyiha ni bajarishning II – bosqichi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bahodirov R. Abu Abdulloh al-Xorazmiy va ilmlar tasnifi tarixidan.-T.: O‘zbekiston, 1995. Ajratib olingan manba va adabiyotlar ko‘rildi hamda o‘qib chiqildi.

Ma’lumot olindi:

Zaminimizda yashab o‘tgan buyuk allomalarimiz, mutafakkir bobolarimizning ibratli hayoti va faoliyati, bemisl ilmiy-ijodiy kashfiyotlari bugun ham jahon ahlini hayratga solayotganini g‘urur bilan ta’kidlash lozim. Darhaqiqat IX-XII asrlarda yurtimiz ilm-fanda yuksak taraqqiyotga erishdi. Bu davrda yashab, ijod qilgan buyuk bobolarimiz jahon ilm-fani taraqqiyotiga ulkan hissa qo‘shganlar. Ayniqsa, aniq va tabiiy fanlar taraqqiyotiga qo‘shgan betakror hissalar bilan o‘z nomlarini abadiylikka muhrlaganlar. Ushbu asrlarda ulug‘ dargoh, bilim maskani bo‘lgan Xorazm Ma’mun akademiyasi tashkil qilinib faoliyat yuritdi. Akademiya olimlarining jahon ilm-fani ravnaqi uchun qo‘shgan hissasi beqiyos va hanuzgacha hurmat bilan yodga olinadi. Xorazm Ma’mun akademiyasi faoliyatini oladigan bo‘lsak, bu mo‘tabar ilmiy maskanda Sharq va G‘arb o‘lkalaridan kelgan, turli millat va dinga mansub bo‘lgan olimlar faoliyat ko‘rsatgan bo‘lsa-da, uning negizini Abu Nasr ibn Iroq, Abu Rayhon Beruniy va Ibn Sino, Mahmud Xo‘jandiy, Ahmad ibn Muhammad Xorazmiy va Ahmad ibn Hamid Naysaburiy kabi mana shu bizning mintaqamizda tug‘ilib, kamol topgan yetuk allomalar tashkil etgani barchamizga g‘urur va iftixor bag‘ishlaydi.

TASSAVUR VA TUSHUNCHA XOSIL QILINDI:

Arablar istilosidan so‘ng IX–XII asrlarda mahalliy hukmdorlar boshchiligida vujudga kelgan markazlashgan davlatlar davrida mamlakatda vujudga kelgan ijtimoiy-iqtisodiy, ma’naviy-madaniy qulay vaziyat shunday muhitni yaratdiki, natijada bu mintaqadan o‘z qobiliyatlari, yorqin va betakror ijodlari, ulkan madaniy-ma’rifiy durdonalari bilan jahon madaniyati sivilizatsiyasi xazinasiga bebaho hissa qo‘shgan ajoyb allomalar, fan va madaniyat sohiblari, olimu donishmandlar, mumtoz adabiyot daholari kamolotga etdilar.

Bu allomalar Bog‘dod va Urganch akademiyalarida ijod qildilar va ilm-fan taraqqiyotiga xissa qo‘shdilar. O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan so‘ng, uzoq yillar mobaynidan nomlari, asarlari va kashfiyotlari bizga noma’lum bo‘lib kelgan bu allomalarni asta-sekinlik bilan yurtdoshlarimiz, butun jahon tanimoqda, tan olmoqda. Bu allomalarimizning yozgan asarlari, kashfiyotlari va g‘oyalari bugungi kunda ham har bir sohada dasturul amal bo‘lib xizmat qilmoqda.

Loyiha ni bajarishning III – bosqichi

Barcha adabiyot, fotosuratlar, tassavur va tushunchalar yordamida mavzuga oid fotosuratlar jamlanib fotoalbomyaratildi.

O‘quvchilar manbalardagi ma’lumotlar, dalillarni ixtiyoriy, mustaqil o‘rganish, izlanish orqali o‘tmish hayotga kirib boradilar va o‘tmish hayotni o‘z tasavvurlarida qayta tiklab, beixtiyor o‘tmishni hozirgi zamon bilan taqqoslaydilar.

Loyihalash ishlari oldindan tayyorgarlik ko‘rishni talab etadi, shuning uchun vazifa oldindan aniqlanadi. O‘quvchilar ishlab chiqilgan topshiriqlarni mustaqil ravishda o‘zaro taqsimlashadi. Tarbiya o‘qitish jarayonida loyihalash faoliyatini amalga oshirishda o‘quvchilarning yoshga doir xususiyatlarni hisobga olgan holda loyiha metodidan foydalanish lozim.

Hozirgi kunda hayotning barcha jabhalaridagi o‘zgarishlar misli ko‘rilmagan darajada tez ro‘y bermoqda. Ma’lumotlar hajmi doimo o‘sib bormoqda. Shuning uchun ta’lim tizimining vazifasi nafaqat ma’lum bir bilimlar berish emas, balki o‘quvchilarni mustaqil ravishda bilimlarni egallashga o‘rgatishdan iboratdir. Loyihalarni yaratish o‘quvchilarga ma’lumotni mustaqil tadqiq etish va o‘zlashtirish, olingan material bilan mustaqil ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun maksimal imkoniyatlarni taqdim etadi, bunda yoshlar tafakkur faoliyatining mahsuldor usullarini o‘zlashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Golish L.V., Fayzullayeva D.M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish: O‘quv uslubiy qo‘llanma/ Innovatsion ta’lim texnologiyasi seriyasi. – T.: Iqtisodiyot. 2012. 145- bet.

2. Safarova R., Yusupova F., Toshova N., va boshqalar. O‘quvchilarning bilish faoliyatini kengaytirishga yo‘naltirilgan o‘quv vaziyatlarini loyihalashning nazariy-amaliy asoslari. T. Fan va texnologiya nashriyoti. 2012 yil 4- bet

3. Панченко С. Метод проектирования на уроках истории//.Общероссийское педагогическое экспертное Интернет сообщество. История. 2013 г. С-2

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA XALQ OG‘ZAKI IJODINI O‘RGANISH

Hojiyeva Oysuluv Jabborovna

Qiziltepa tumani 21-umumta’lim
maktabi boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Kalit so‘zlar: Qo‘shiq, Ertak, Maqol, Matal, “Yor-yor”, “Chittigul”, “Laylak keldi”.

Xalq og‘zaki ijodi xalqning turmush tajribalari asosida yuzaga kelgan. Xalq og‘zaki ijodi yozma adabiyotdan ancha ilgari paydo bo‘lgan va yozma adabiyotning bunyodga kelishi uchun zamin hozirlagan. Xalq yaratgan asarlar o‘zining g‘oyaviyligi, til boyligi va badiiyligi bilan ajralib turadi. U xalqning yengilmas irodasini, kelajakka bo‘lgan ishonchini, haqiqat, adolat, tinchlik va baxt haqidagi tasavvurlarini yaqqol aks ettiradi. Xalq shoirlari yoki jamoat tomonidan yaratilib, og‘izdan-og‘izga, avloddan-avlodga o‘tib kelgan badiiy asarlar xalq og‘zaki ijodi deyiladi. Xalq og‘zaki ijodi mehnat jarayoni bilan bog‘liq. Xalq shu mehnat jarayonining turli sharoitlariga mos ravishda bolalar uchun ertak, qo‘shiq, topishmoq, maqollar yaratgan. Ularni bolalar juda sevib o‘qiydilar.

Xalq og‘zaki ijodida, ya’ni ertakda yaxshilik yomonlik ustidan, to‘g‘rilik egrilik ustidan g‘alaba qiladi. Mehnatkash xalqning turli orzu-istaklari hikoya qilinadi. Qo‘shiq turli davrdagi hayotga va marosimlariga mos ravishda yaratiladi. Qo‘shiqlarda xalqning orzu-istaklari o‘z aksini topdi. Masalan, “Yor-yor”, “Chittigul”, “Laylak keldi”.

Qo‘shiq – kuyga solib aytiladigan kichik lirik she’r. Qo‘shiq o‘quvchilarning nafosatini o‘stirib ularni hayotga muhabbat, vatanparvarlik, do‘stlik kabi fazilatlar ruhida tarbiyalaydi.

Qo‘shiqlarning quyidagi turlari mavjud:

1. Lirik qo‘shiqlar. Bunday qo‘shiqlarda insonlarning ruhiy olami, ishqiy kechinmalari aks etadi, to‘rt misralik bandlardan tashkil topadi, ular kasb, payt, o‘rin tanlamaydi: ularni istalgan vaqtda istalgan kishi xohishiga ko‘ra baland ovoz bilan yoki xirgoyi qilib aytaveradi.

2. Mehnat qo‘shiqlari:

a) Dehqonchilik bilan bog‘liq qo‘shiqlar: qo‘sh qo‘shiqlar, o‘rim qo‘shiqlari, yanchiq qo‘shiqlari (“Xo‘p mayda”lar), yorg‘ichoq qo‘shiqlar

b) Chorvachilik bilan bog‘liq qo‘shiqlar: sog‘im qo‘shiqlari: xo‘sh-xo‘sh govmishim, turey-turey, churiyalar.

c) Hunarmandchilik bilan bog‘liq qo‘shiqlar: charx qo‘shiqlari, bo‘zchi qo‘shiqlari, o‘rmak qo‘shiqlari (o‘zbek ayollarining gilam to‘qish bilan bog‘liq mehnat qo‘shiqlari), kashta qo‘shiqlari

3. Mavsumiy – marosim qo‘shiqlari:

Yil fasllari tasvirlangan qo‘shiqlar mavsum qo‘shiqlari deyiladi. Qadimgi qo‘shiqlarning namunalari Mahmud Qoshg‘ariyning “Devonu lug‘otit - turk” asari orqali yetib kelgan. Bizgacha yetib kelgan mavsumiy – marosim qo‘shiqlari quyidagilar:

a) Sust xotin (yomg‘ir chaqirish qo‘shig‘i). Bunda bahor oylarida yomg‘ir yetarli yog‘masa, qishloq ayollari yig‘ilib, poliz qo‘riqchisiga o‘xshash qo‘g‘irchoqqa keksa ayol ko‘ylagini kiydirib, qishloqdagi barcha xonadonlarga kirishib, Sust xotin qo‘shig‘ini aytib yurganlar. Xonadon egalari ularni shodlik bilan qarshi olib, qo‘g‘irchoq ustidan suv sepishib, marosim ishtirokchilariga xayr-sadaqa qilishgna. Marosim tugagach yig‘ilgan xayr-sadaqa hisobiga Sust xotiga atab katta is chiqarishgan.

b) Choy momo (shamol to‘xtatish). Bunday qo‘shiqlarda iltijo qilinadigan Choy momo tarixan Chuy momo, ya’ni Shamol momo obrazidan iborat bop‘lib, u zardushtiylikning shamol tangrisi hisoblangan.

O‘quvchilarda ifodali o‘qish va ifodali nutq malakalarini hosil qilishda va uni takomillashtirishda dono xalqimiz tomonidan yaratilgan maqol va topishmoqlardan ham foydalaniladi. Maqol – xalqimizning dono, purhikmat ifodalari, yirik madaniyat arboblari, olimlar, davlat arboblariining ibratomuz gaplari, xalqning hayotiy tajribalari asosida yuzaga kelgan dono fikrlarni ixcham shaklda ifodalovchi asarlardir. Maqollar xalq tomonidan yaratilgan ixcham va timsolli, chuqur ma’noli gaplardan iborat. O‘quvchilarga rostgo‘ylik, do‘stlik, mehribonlik, mehnatsevarlik, to‘g‘rilik kabi fazilatlarini singdirishda maqollar muhim ahamiyatga ega. Ularda eng yaxshi insoniy fazilatlar ulug‘lanadi. O‘quvchilarning ma’naviy kamol topishiga yordam beradi.

Topishmoq – narsa yoki hodisalarning ataylab yashiringan belgisi, shakli, xatti-harakati, holati va vazifasini boshqa narsa yoki hodisalariga qiyoslash asosida topishga asoslangan she’riy yoki

nasriy tuzilishdagi savol va topshiriqlar. Topishmoqlar xalq turmush bilan chambarchas bog‘liq holda yaratiladi. Topishmoqlar ustida ishlash o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga o‘rgatadi, zehni o‘stirdi, lug‘at boyligini o‘stiradi, ifodali o‘qishga o‘rgatadi.

Maqollar va topishmoqlarni o‘rganishga alohida soat ajratilmaydi. Darslarda maqollardan o‘rganilayotgan badiiy mazmuniga boglab, matn yuzasidan xulosalar chiqarishda, mustaqil ishlashda foydalaniladi.

Ertak – hayot haqiqatiga asoslangan, xayolot va fantastika xususiyatlari bilan yo‘g‘rilgan, odamlarga ibrat o‘git beruvchi og‘zaki hikoyalar hisoblanadi. Kichik yoshdagi o‘quvchilarning sevib, qiziqib o‘qiydigan asarlari ertaklardir. Ayniqsa, hayvonlar haqidagi ertaklarni bolalar zo‘r qiziqish bilan o‘qiydilar. Ertakdagi mard, kuchli, dovyurak qahramonlar, yaxshilikning yovuzlik ustidan g‘alabasi bolalarni o‘ziga tortadi. Timsollarning hatti-harakatlariga qarab ertaklardan foydalaniladi.

Masallarni o‘rganish o‘quvchilarga ahloqiy ta’lim berishda asosiy vositalardan biri sifatida xizmat qiladi. «Masal, axloqiy mazmunni kinoyaviy obrazlar orqali aks ettiradigan badiiy asardir. U ko‘proq she’riy yo‘lda yoziladi. Masalda insonlarga xos xususiyatlar kinoyaviy obrazlar – hayvonlar, jonivorlar va o‘simliklar dunyosiga ko‘chiriladi. Ko‘pincha masalning kirish qismida, ba’zan oxirida qissadan hissa, ya’ni ibratli xulosa chiqariladi».

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING NUTQINI O'STIRISHDA XALQ OG'ZAKI IJODI JANRLARINING O'RNI

Ibragimova Aziza Solmonjonovna

Namangan viloyati To'raqo'rg'on tumani

53-sonli maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada 1-sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini o'stirishda xalq og'zaki ijodi janrlari va turli metodlarning o'rni haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: 1-sinf, nutq, xalq og'zaki ijodi, folklor, qo'shiq, ertak, topishmoq, tez aytish, masal, o'quvchi.

Ma'lumki, boshlang'ich maktablarning 1-4- sinf o'quvchilari bilan ishlash juda murakkab jarayondir. Endigina 1-sinfga kirib kelgan yosh bolalar turli xil saviyada va xarakterda bo'lgan bolalardan iborat bo'lib, ularning bilimi hamda dunyoqarashini muayyan nuqtaga keltirish uchun o'qituvchi ancha mehnat qilishiga va ter to'kishiga sabab bo'ladi.

Bolalar bog'cha yoshidanoq kichik-kichik she'rlar, topishmoqlar, tez aytishlarni bog'cha opasi yordamida yod oladi. Bu usul esa maktabda ham ancha qo'l keladi. O'quvchilarga xalq og'zaki ijodi mahsuli bo'lmish ertak, topishmoq, she'r kabi kichik janrlarni yodlatish orqali ularda mustaqil fikrlash ko'nikmasining shakllanishi va og'zaki nutqining o'sishining asosiy sabablardan biri bo'la oladi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi izlanuvchan va faol bo'lishi, o'quvchilar nutqi ustida ishlashi, ularga qo'shiq yodlatish, maqollar va topishmoqlar aytirish, masallarni o'qib o'rgatish, kichik-kichik ertaklarga qiziqtirish kabi ishlardan erinmasligi kerak.

1- sinfdan boshlab o'quvchilarni kitob o'qishga qiziqtirish, bunda folklor namunalaridan ijodiy foydalanish yaxshi samara beradi.

Ushbu janrlar yodlashga qulay bo'lib o'quvchilar tomonidan tez o'zlashtiriladi. Ayniqsa bolalarga xalq og'zaki ijodiga oid “Boychechak”, “Non yopganda”, “Ho-yu chittigul” singari qo'shiqlar yodlatish orqali xotiraning kuchayishi, og'zaki nutqning ravonlashishiga erishiladi.

Ertak janri ham bolalar uchun juda qiziqarli bo'lib, unda bolalar o'zlarini xuddi ertak qahramonlaridek his qila oladi, bu esa o'quvchida ijodkorlik tuyg'usini uyg'otadi. Sinfdan mashg'ulot davomida sahnalashtirilgan ertaklar va ularning qahramonlari o'quvchilar qalbida uzoq vaqt saqlanib qoladi. Shuningdek, o'quvchilarda ertak o'qish asosida yaxshilikning yomonlik ustidan g'alaba qozonishi, milliy qadriyat va an'analarga sodiqlik, mehnatsevarlik, oqko'ngillik singari ma'naviy fazilatlar shakllanadi.

1-sinf darsliklarida oz bo'lsa-da, ertaklarga ham o'rin ajratilgan. Ertaklarni o'rganishda soddadan murakkabga tomon prinsipi asosida ish ko'rish lozim. Dastlab, “Sholg'om”, “Bo'g'irsoq”, “Bo'ri va echki bolalari”, “Zumrad va Qimmat” kabi ertaklarni o'qishni tavsiya qilish mumkin. Keyinchalik esa turli hayvonlar haqidagi ertaklarni o'qitish bolalarda ushbu janr namunalariga qiziqishni oshiradi. Bora-bora o'quvchilar maktab kutubxonasidan turli xil mazmundagi ertak kitoblarini olib mustaqil o'qishga qiziq boshlaydilar. Mustaqil o'qish uchun rasmiy ertak kitoblardan foydalanish ertakni bola xotirasida uzoq vaqt saqlanishiga ko'maklashadi. Ertaklarning xarakter xususiyatlariga qarab, ularni oldin o'qib, mazmunini so'zlatish, savol-javob qilish, rollarga bo'lib o'qitish, ertak-spektakl tarzida sahnalashtirish kabi ko'plab usullarni ishlatish mumkin.

O'quvchilar og'zaki nutqini o'stirishda masallarni o'rgatish yaxshi samara beradi, ayniqsa, masallarni o'rganishda rollarga bo'lib o'qish, qissadan hissa chiqarish, ana shu hissaga mos maqollardan misollar keltirish orqali o'quvchilar nutqining ravonlashishiga zamin yaratiladi.

Topishmoqlar bolalarning tafakkur qilish qobiliyatini o'stirishda katta ahamiyatga ega. Topishmoqlarni o'rgatish jarayonida soddadan murakkabga tomon ish tutish lozim. Topishmoqning javobini topishda rangli rasmlardan foydalanish 1-sinf o'quvchilari uchun juda qulay bo'lishi bilan birga o'quvchining xotirasida uzoq vaqt saqlanib qolishiga asos bo'ladi.

Darsliklarda ham bu usul keng qo'llanilgan bo'lib, turli xil sabzavot, mevalar, maishiy turmushga oid buyumlar haqidagi topishmoqlarni bolalar qiziqib tinglashadi va tezda javoblarini topishadi.

Topishmoqlarni o'rgatishda o'quvchilarni ikki guruhga ajratish va musobaqa tarzida olib borish juda qulay usullardan biri. Bunda birinchi guruh ikkinchi guruhga topishmoq aytadi, ikkinchi

guruh esa javobini topadi. O‘yin shu tarzda davom ettiriladi va bunda ko‘pchilik o‘quvchining ishtiroki ta‘minlanadi, bolalar bir-biridan g‘olib kelishi uchun bor qobiliyatlarini ishga soladilar, bunda o‘qituvchi e‘tiborli bo‘lgani holda musobaqani xolisona baholab borishi lozim.

Xalq og‘zaki ijodining tez aytish janri ham o‘quvchi nutqini rivojlantirishda yaxshi natija beradi. 1- sinfda tez aytishlarni o‘rgatishda, asosan, unli va undosh tovushlarga asoslangan matnlarni, dastlab kichik hajmdagi unli tovushlarga asoslangan tez aytishlarni mashq qilgan foydalidir, chunki, 1- sinf o‘quvchisi hali ravon nutqqa ega emasligi sababli undosh tovushli tez aytishlarni aytishda tovushlar takrori ko‘proq yanglishishga olib keladi. Bu janr ustida ko‘p mashq qilish lozim, sababi tez aytishni ko‘p aytish orqali bolada talaffuz qobiliyati shakllanadi va xotira mustahkamlanishiga ham yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda 1- sinfda xalq og‘zaki ijodi namunalarini o‘rgatish mashaqqat talab qilsa ham, natijasi yaxshi samara beradi, shuningdek o‘quvchilarda badiiy asarlarni o‘qishga qiziqish paydo bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G‘.Jahongirov O‘zbek bolalar folklori.
2. K.Usmonova Adabiy ta‘limda ilg‘or pedagogik texnologiyalar.
3. Umumta‘lim maktablarning boshlang‘ich sinf darsliklari.

МАКТАБДА INGLIZ TILI FANINI O'QITISHDA STRUKTURAVIY USULIDAN FOYDALANISHNING SAMARALI YO'LLARI

Ibragimova Iqbol Ismoilovna

Xiva tumani 11-son maktabning
ingliz tili fani o'qituvchisi

Annotasiya: Ushbu maqolda interfaol ta'lim metodlarining hozirda eng ko'p tarqalgan va barcha turdagi ta'lim muassasalarida keng qo'llanayotgan metodlardan biri ekanligi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'z: Interfaol, kollej, litsey, ta'lim, tarbiya, metod, maktab, bilim.

Zamonaviy jamiyatda chet tillari kasbiy ta'limning muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Bunday bilimlarni insonlar dastlab maktab, kollej, litsey, keyinchalik institutlarda, o'quv kurslarida yoki mustaqil ravishda xorijiy tilni o'rganishga yordam beruvchi asosiy ma'lumot to'plamlari bilan tanishgan holda o'rganadilar.

Turli usullarni birlashtirib o'qituvchi muayyan ta'lim dasturlarini yechishga qodir bo'ladi. Shu munosabat bilan o'qituvchilar va talabalar xorijiy tillarni o'qitishning zamonaviy usullari bilan tanishishlari kerak. Natijada maqsadlariga erishish uchun eng samarali usullarni tanlay bilish ko'nikmalari shakillanadi.

Maktab o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ta'lim va tarbiya tizimida ingliz tili darslaridan foydalanish tajribasini umumlashtirmasdan mumkin emas. Ingliz tili, uning rivojlanish tarixi, xalq madaniyati va kundalik hayotini o'rganish nafaqat talabalarning ingliz tilini o'rganishga qaratilgan faoliyati, balki chet tilini o'qitishni ta'minlaydigan va maktab o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini aniq hayotiy material bo'yicha rivojlantirish shartlaridan biri sifatida qaralishi kerak.

Metod haqida emas, balki strukturaviy modellarni ishlab chiqish mashqlariga asoslangan usullar haqida gapirish to'g'ri bo'lar edi. Ko'pincha bu usullar 1916 yilda nashr etilgan birinchi qidiruv jadvallari muallifi X. Palmer nomi bilan bog'liq. Ushbu usullar quyidagi harakatlar ketma-ketligini o'z ichiga oladi:

1) grammatik tuzilishga ega nutq namunalarini u yoki bu ketma-ketlikda tinglash.

Masalan :

This book / pen / ruler / child / and so on.

This is not a book / pen / ruler / child.

This is my book / my pen / my ruler.

Is this a book / pen / son?

2) o'qituvchi yoki ma'ruzachi tomonidan namunalarni xor va individual o'qish.

3) Ishlab chiqilgan tuzilmalar yordamida o'qituvchi bilan va juftlikda savol-javob mashqlari.

Masalan :

Is this a book? "Yes, that's right." / No, it's not.

4) Ko'p tuzilmalar bilan ta'limiy dialog.

Ushbu usulning afzalliklari:

- grammatik tuzilish uzoq va maxsus tayyorgarlik ob'ektiga aylanadi;

- o'quvchilar dinamik stereotipni, tayyor grammatik tuzilmani nutqda avtomatik ravishda ishlatishga qobiliyatlarini rivojlantiradi, chunki u bilan bir xil turdagi harakatlarni takrorlash chas-totasi uni ajralmas butun sifatida xotirada o'rnatadi.

O'smirlarda ijodiy qobiliyatlarni shakllantirish ijodiy fikrlashni rivojlantirishga va ayniqsa, shunga o'xshash narsalarga asoslangan **komponentlar** kabi:

Analitik komponentlar - shunga muvofiq, kontseptual va mantiqiy fikrlash - izchillik, harakatchanlik, selektivlik, assotsiativlik, aql, farqlash qobiliyati va hk.;

Hissiy komponentlar(hissiy - majoziy fikrlash): tasvirlarning yorqinligi, voqealarni, faktlarni, hodisalarni hissiy baholash va boshqalar.

Ijodiy komponentlar(vizual-samarali fikrlash): oqilona echimlarni izlash, nostandart (indiv-duallik, o'ziga xoslikning namoyon bo'lishi, stereotiplardan xalos bo'lish), natijani oldindan bilish qobiliyati, faoliyatdagi eng yaxshi bilim va ko'nikmalarni sintez qilish istagi, mumkin bo'lgan variantlardan eng maqbul echimni tanlash va to'g'ri tanlovni asoslash qobiliyati.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Soheili, Alizadeh, Murphy, Bajestani, Ferguson. Teachers as Leaders: Classroom Management Techniques, 2015

2. Berliner, Brophy & Good. Classroom management, 1986-1988

MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA UMUMLASHTIRISH METODINING AXAMIYATI

Ibragimova Kuvonch Ikromovna

Urganch tuman 18- maktab

Matematika fani o'qituvchisi

Annatotsiya: Bu maqolada matematika fanini o'qitishda umumlashtirish metodining ahamiyati, o'quvchilarning bilim darajasini oshirishdagi o'rni, matematik tushunchalarni to'liq o'rganib olishi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zi: matematika, tushuncha, maktab, teorema, masala, misol, fikr.

Umumlashtirish metodi- Umumlashtirish tushunchasi ham matematika o'qitishdagi ilmiy izlanish metodlaridan biri bo'lib hisoblanadi. Umumlashtirish usulining ahamiyatini atqoli olim A.N. Kondakov quyidagicha ta'riflaydi. «Umumlashtirish shunday mantiqiy usulki, uning vositasi orqali birlik fikrlashlardan umumiy fikrlashlarga o'tiladi». Maktab matematika kursida umumlashtirish tushunchasi quyidagicha tatbiq qilinadi:

- 1) matematik tushunchalarni umumlashtirish;
- 2) teoremlarni isbotlashda umumlashtirish;
- 3) misol va masalalarni yechishda umumlashtirish.

Endi umumlashtirish tatbiqlari alohida-alohida ko'rib chiqiladi.

1. Matematik tushunchalarni umumlashtirish

Ta'rif. Matematik obyektidagi narsataming asosiy xossalarini aks ettiruvchi tafakkur shakli matematik tushuncha deyiladi. Har bir matematik tushuncha o'zining ikki tomoni bilan xarakterlanadi:

- a) tushunchaning mazmuni;
- b) tushunchaning hajmi.

Ta'rif. Tushunchaning mazmuni deb, ana shu tushunchani ifodalovchi asosiy xossalarning to'plamiga aytiladi. Masalan, to'rtburchak tushunchasini olaylik. To'rtburchak tushunchasining mazmuni quyidagi asosiy xossalar to'plarnidan iborat:

- 1) to'rtburchakning diagonalini ikkita uchburchakka ajratadi.
- 2) ichki qarama-qarshi burchaklarning yig'indisi 180° ga teng.
- 3) diagonalari bir nuqtada kesishadi va shu nuqtada ikkita bo'lakka bo'linadi.

Ta'rif. Tushunchaning hajmi deb ana shu tushunchaga kirgan barcha obyektlar to'plariga aytiladi. Masalan, to'rtburchak tushunchasining hajmi to'rtburchak tushunchasiga kirgan barcha to'rtburchak turlaridan, ya'ni: parallelogramm, kvadrat, romb va trapetsiyadan iborat. Bundan ko'rinadiki, to'rtburchak tushunchasining hajmini tomonlari uzunliklarining miqdori turlicha bo'lgan barcha katta va kichik to'rtburchaklar tashkil qilar ekan. Hajm jihatidan keng, mazmun jihatidan esa tor bo'lgan tushunchani *jins tushunchasi* va aksincha hajmi tor, mazmuni esa keng bo'lgan tushunchani *tur tushunchasi* deb yuritiladi. Masalan, akslantirish tushunchasini olaylik. Bu tushunchadan qaytuvchi va qaytmaydigan akslantirish tushunchalari kelib chiqadi.

Bu yerda akslantirish tushunchasi qaytuvchi va qaytmaydigan akslantirish tushunchalariga nisbatan jins tushunchasi, qaytuvchi hamda qaytmaydigan akslantirish tushunchalari akslantirish tushunchasiga nisbatan tur tushunchalari bo'ladi. Yuqoridagi mulohazalardan ko'rinadiki, jins tushunchasi tur tushunchalariga nisbatan umumiy bo'lgan tushuncha ekan. Shuning uchun ham tushunchani umumlashtirishga quyidagicha ta'rif berilgan: «*Tur tushunchalaridan jins tushunchalariga o'tish tushunchani umumlashtirish deyiladi*». Umumlashtirish jarayonida o'rganilayotgan tushunchalar orasida umumiy xarakterli mosliklar o'rnatilib, umumiy fikrlashlarga o'tiladi. Yuqoridagi mulohazalardan ko'rinib turibdiki, umumlashtirish jarayonida umumlashtirilgan tushunchaning hajmi ortib, mazmuni torayar ekan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alixonov S. «Matematika o'qitish metodikasi» Qayta ishlangan II nashri. T., «O'qituvchi» 1997 va boshqalar elementar matematikadan masalalar.
2. Alixonov S. «Matematika o'qitish metodikasi». T., «O'qituvchi» 1992.
3. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.

DIE ARBEIT MIT DEM COMPUTER/NOTEBOOK IM DEUTSCHUNTERRICHT.

Imomova Nilufar

Urganch tumani 18- maktab
nemis tili fani o'qituvchisi

Annotation: Die Abschlussarbeit hat eher empirischen Charakter. Sie beschäftigt sich mit den innovativen Unterrichtsmethoden, die man beim Fremdsprachenunterricht verwenden kann, vor allem beim Deutschsprachenunterricht in der Mittelschule.

Stichwort: Informatik, innovativen, method, computer, notebook, bildung.

Der erste Teil der Arbeit konzentriert sich vor allem auf die Charakteristik der einzelnen Unterrichtsmethoden und auf ihre Verwendung beim Fremdsprachenunterricht.

Heute hat vielleicht schon jede Schule ein Klassenzimmer, das mit Computern ausgestattet ist. Können dieses Zimmer aber auch die Fremdsprachenlehrer regelmäßig nutzen? Am meisten werden die Computer beim Unterricht der Informatik genutzt, in den Fachschulen auch beim Buchhaltungsunterricht oder beim Maschinenschreiben. Nicht alle Fremdsprachenlehrer haben die Möglichkeit die Computer regelmäßig zu nutzen, obwohl der Unterricht mit ihrer Hilfe sehr effektiv ist.

Es gibt viele Vorteile, die der Unterricht mithilfe des Computers bringt. Man kann den Schülern weitere Übungen und kommunikative Aufgaben bieten, sowie aktuelle geografische, ökonomische oder politische Informationen zu den deutschsprachigen Ländern und den Kontakt mit der umliegenden Welt vermitteln. Die Arbeit mit dem Computer motiviert. Der Unterricht ist abwechslungsreich. Die Schüler haben das Internetwörterbuch und die Texteditoren zur Verfügung. Sie können auch verschiedene Spiele spielen (z.B. Spiele zum Üben des Wortschatzes und verschiedener grammatischen Erscheinungen). Es gibt auch verschiedene Programme zum Selbststudium. Bei der Arbeit mit dem Computer müssen die Schüler größere Selbstständigkeit zeigen, was eine wichtige Fertigkeit ist. Sie verbessern ihre Schreib- und Lesefähigkeiten am Computer. Der Lehrer kann den Schülern einen deutschsprachigen Film vorführen, am besten mit Untertiteln, damit sie die Sprache nicht nur hören, sondern auch sehen. Sehr interessant ist, den Schülern einen Film ohne Ton zu projizieren und sie versuchen ihn selbst zu synchronisieren. Bei dieser Tätigkeit lachen die Schüler viel und die Atmosphäre in der Klasse verbessert sich. Die Schüler können auch verschiedene Lieder lernen, die Aussprache üben usw. Deshalb ist es sinnvoll, jeden Computer mit Kopfhörern ausstatten.

Wenn der Lehrer im Computerklassenzimmer auch die interaktive Tafel zur Verfügung hat, kann er an seinem Computer arbeiten, die Schüler sehen alles, was er macht, und können nach ihm arbeiten.

Zu den Nachteilen, die mit der Arbeit an Computern verbunden sind, gehört z.B. ungenügende Rückkoppelung und teure Unterrichtsprogramme, die oft wenig kommunikativ sind. Die Übungen sind monoton, oft mit Fehlern und nicht didaktisch aufbereitet. Die Programme entsprechen oft nicht der Zielgruppe und korrespondieren nicht mit dem Rahmenausbildungsprogramm. Manche Übungen sind schwierig und demotivierend. Die Internetwörterbücher sind oft fehlerhaft. Die Informationen, die man im Internet findet, sind nicht beglaubigt. Die Führung des Unterrichts ist für den Lehrer anspruchsvoll.

Ein großes Hindernis können technische Probleme darstellen. Manche Schüler können auch die Situation missbrauchen und wenn der Lehrer nicht sieht, was sie machen, widmen sie sich einer anderen Tätigkeit. Dieses Problem kann ein Programm lösen, das dem Lehrer ermöglicht, die Aktivität der Schüler auf allen Computern zu kontrollieren.

Verweise.

1. Nekovářová, A., Fliegler, D.: Alltagssprache Deutsch. Plzeň: Fraus, 2007. -ISBN 80- 7238-143-1.
2. Biskupová V.: Pokročilé školení Smart Board. Praha: AV Media, 2009
3. Saidaxmedov N.S. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiyalar. T., 2003y.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA DARS JARAYONINI FAOLLASHTIRISHDA TURLI XIL O'YINLARDAN FOYDALANISHNING SAMARASI

Inoyatova Hamida Hamidullayevna
Abdumajidova Tilobatxon Qodirxonovna
G'afurova Gulchehra Abduhamidovna

Namangan viloyati Kosonsoy TXTBga qarashli
8-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
Boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Tel: +998943000958; +998913441102; +998943037249

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim tizimida o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshiruvchi didaktik o'yinlar va ularning samarali taraflari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar. o'quvchi, boshlang'ich ta'lim, dars jarayoni, ta'lim texnologiyalari, didaktik o'yinlar.

Har bir xalqning ertangi kuni o'sib kelayotgan yosh avlodga, ularning bugungi kunda qanday ta'lim-tarbiya olayotganiga bog'liq. Bunday mas'uliyatli vazifani bajarish hozirgi zamon o'qituvchisidan, ayniqsa boshlang'ich sinf o'qituvchisidan o'z kasbiy mahoratini oshirib borishni, ilg'or pedagogik texnologiyalar mohiyatini chuqur anglab yetishni va darslarni noan'anaviy holatda tashkil etishni talab etmoqda.

Bu darslarga o'yin texnologiyalarini olib kirish demakdir. Chex olimi Yan Amons Komenskiy “Aynan o'yin orqali bolalarning aqliy tomonlarini har tomonlama rivojlantirishimiz mumkin” degan edi. O'yin olimlarning tadqiqotlariga ko'ra mehnat va o'qish bilan birgalikda faoliyatning asosiy turlaridan biri hisoblanadi.

Boshlang'ich ta'lim davrida o'quvchilarning aqliy va jismoniy faoliyatini tashkil qilishda didaktik o'yinlar alohida ahamiyatga ega. Didaktik o'yinlar o'quvchilar aqlini charxlaydi, so'z boyligining oshishi, og'zaki nutqining rivojlanishiga, mukammal inson bo'lib kamol topishida g'oyat katta tarbiyaviy ta'sir kuchiga ega.

Didaktik o'yinlar jaryonida, o'quvchilar o'yin qoidalariga qat'iy rioya qilishga o'rganadilar, inoqlik his-tuyg'ulari, dunyoqarashlari shakllanib boradi. Ayniqsa, o'yin jarayonida ularning idroki, zehni, xotirasi, bilim olish ishtiyoqi va ehtiyoji mustahkamlana boshlaydi, ziyrakligi, diqqati, topqirligi ortib boradi. O'quvchilarning istedodi, ijodiy qobiliyati namoyon bo'la boshlaydi. Didaktik o'yinlar texnologiyalari o'quvchi faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Ular o'quvchi shaxsidagi ijodiy imkoniyatlarni ro'yobga chiqarish va rivojlantirishning amaliy yechimlarini aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyatga ega.

Didaktik o'yinlarning asosiy turlari: Intelektual (aqliy) va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bu o'yinlar ishtirokchilarda aqliy, jismoniy ahloqiy, psixologik, estetik, badiiy, tadbirkorlik, mehnat va boshqa ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Ta'lim – tarbiya jarayonida asosan o'quvchilarda ta'lim olish motivlarini, ularning turli yo'nalishdagi qobiliyat va qiziqishlarini oshiradigan, biror kasbga moyilliklarini ko'rsatadigan didaktik o'yinlardan foydalaniladi.

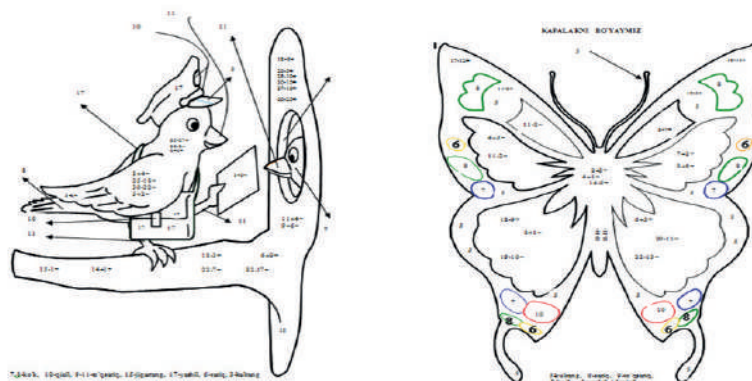
Didaktik o'yinlar nazariy, amaliy jismoniy, roli, ishchanlik va boshqa yo'nalishlar bo'yicha ajratiladi.

Olimlarning haqli ravishda uqtirishlaricha, ta'lim jarayonida ko'pchilik o'qituvchilar tomonidan qo'llanilayotgan o'yinlar har doim ham faol bilim olishga yo'naltirilavermaydi. O'qituvchilar ba'zan bolalarga dam berish, ulardagi charchash oldini olish, sinfda ko'tarinkilikni tashkillashtirish maqsadida hordiq beruvchi o'yinlardan foydalanadilar. Albatta, bunday ko'ngilochar o'yinlar o'quvchi faoliyatida katta ahamiyatga ega. Bu esa tashkilotchilik, birdamlikka intilish, do'stlik, o'zgalarga yordam berishga tayyor turish kabi ijobiy tuyg'ularning rivojlanishida asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Bunday o'yinlarni aksariyat o'quvchilarda charchoq kuzatilganda, aqliy zo'rliqishning oldini olish maqsadidagina qo'llash zarur.

Biz darslarimiz jarayonida turli xil o'yinlardan foydalanishga harakat qilamiz. Ularning barchasi ta'lim olishga qaratilgan, birinchi va ikkinchi sinflarda matematika darslarida turli shklarda tayyorlangan o'yinlardan foydalanishimiz o'quvchilarimizni fanga bo'lgan qiziqishlarini oshirishga yordam beradi. Bu o'yinlar o'quvchilarning hisob kitobni bilish bilan bir qatorda atrof

muhitga bo'lgan munosabatini ham shakllatirib boradi. Atrof muhitdagi ranglar olamiga ahamiyat beradi, shakllarga e'tibor qiladi va shu bilan birga hisob kitob amallari bilan shug'ullanadi. Quyida darslarimiz davomida foydalanyotgan matematik o'yinlarimizdan namuna keltiramiz.

Bu yerda o'quvchilar misollarni ishlash bilan birga ranglarni ham o'rganib boradi. O'qituvchi misollarni bajarib bo'lgan o'quvchilardan kapalak yoki kabutarning tabiatga foyda va zararli tomonlari haqida ma'lumot beradi. O'quvchilar misollarni ishlab javoblariga qarab tagidagi belgilariga qarab ularga rang berib chiqadi, bu esa o'quvchilarni darsdan zerikishlarining oldini oladi.

O'yinlarni o'tkazishda bolalarning individual va yosh xususiyatlarini inobatga olish lozim. O'yinni tashkillash va o'yinga bolalarni qiziqtirish o'qituvchidan katta mahorat, mehnat, aktyorlik mahoratini talab etadi. Bunda o'qituvchi o'zining mimikasi, nutqi, harakatlari bilan o'yinga bo'lgan qiziqishni uyg'otishi, har bir bolaning yutuqlarini vaqtida rag'batlantirishni bilishi kerak deb o'ylaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A. “Ta’limda innovatsion texnologiyalar.-T.:2008”
2. Jukovskaya R.I. “O'yin va uning pedagogik ahamiyati.” (M., 1100).
3. Smolentseva A.A. “Matematik tarkibga ega bo'lgan fan-didaktik o'yinlar”, Moskva, ma’rifat, 1987 yil.
4. www.uzedu.uz

ZAMONAVIY AXBOROT TEXNOLOGIYALARI O'RTA MAKTAB O'QUVCHILARIDA TANQIDIY FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA

Isoqova Dilafrō'z Ibodullayevna.

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
42- maktab informatika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada axborot texnologiyalaridan foydalangan holda informatika darslarida o'rta maktab o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirish xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Informatika o'qitish jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishning asosiy yo'nalishlari ko'rsatilgan. Informatika darslarida tanqidiy fikrlashning axborot, refleks va tadqiqot ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatlarini aniqlash maqsadida axborot texnologiyalaridan foydalanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Axborot texnologiyalaridan foydalangan holda o'rta maktab o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirish qoidalari ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: tanqidiy fikrlash, axborot texnologiyalari, tadqiqot ko'nikmalari, refleksiv ko'nikmalar, axborot ko'nikmalari, informatika.

Zamonaviy jamiyatning jadal rivojlanishi, umuman olganda, o'quv jarayonini va xususan, informatikani tashkil etishda yangi yondashuvlarni talab qiladi. Axborot texnologiyalarini bilish to'liq va har tomonlama ta'lim olishning asosiy shartidir. Kompyuterni bilish shaxsning umumiy savodxonligi mezoniga aylandi. O'rta maktab o'quvchilarining kuchli axborot texnologiyalari arsenalidan foydalangan holda murakkab nostandart muammolarni hal qilish qobiliyati va tayyorgarligi o'rta maktab o'quvchisining bevosita informatika darslarida egallagan axborot kompetensiyasi mavjudligidan dalolat beradi.

Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, axborot va ma'lumotlarni tarqatishdagi vaqtinchalik va fazoviy to'siqlarning sezilarli darajada qisqarishi bilan bir qatorda, ta'lim sohasida yangi istiqbollarni ochdi. Ishonch bilan aytish mumkinki, zamonaviy dunyoda ta'lim va axborot texnologiyalarining uyg'unlashuvi va uni shakllantirishning asosiy tendentsiyalaridan biri hisoblanadi, prinsipial jihatdan yangi integratsiyalashgan ta'lim texnologiyalariga, xususan, Internet texnologiyalariga asoslangan.

Materiallarni taqdim etishning qulayligi va moslashuvchanligi, turli mintaq va mamlakatlarda joylashgan axborot va ma'lumotlarga tezkor kirish imkoniyati, yangilanishning yuqori tezligi va internet texnologiyalarining boshqa afzalliklari ularni amaliyotga tez tatbiq etish imkonini beradi. 21-asrda, zamonaviy jamiyatning deyarli barcha jabhalarida kompyuter texnologiyalaridan ommaviy foydalanish sharoitida o'qitish amaliyotiga axborot texnologiyalari vositalarini joriy etish, o'quv va kognitiv faoliyatni kompyuter bilan ta'minlashga asoslangan o'qitish texnologiyalaridan foydalanish masalalari dolzarbdir. katta ahamiyatga ega. Maktab ostonasidan o'tayotgan zamonaviy o'rta maktab o'quvchisi XXI asrda inson uchun zarur bo'lgan fazilatlariga, jumladan, tanqidiy fikrlash sifatiga ega bo'lishi kerak.

O'quvchilarning tanqidiy fikrlashini shakllantirish muammosining aksariyat jihatlari o'rganish predmeti bo'lganiga qaramay, axborot texnologiyalaridan foydalangan holda yuqori sinf o'quvchilarining tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish masalalari yetarli darajada ishlab chiqilmagan va keyingi tadqiqotlarni talab qiladi. Shuning uchun ushbu maqolaning maqsadi kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda maktab o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirish xususiyatlarini ko'rib chiqishdir.

Axborot texnologiyalaridan o'quv jarayonida foydalanishning psixologik-pedagogik jihatlari, ularning o'quvchilarning aqliy faoliyatini rivojlantirishga, intellektual salohiyatini yuzaga chiqarishga ta'siri ko'plab olimlarning ishlarida o'rganilgan. Ularning ishining asosiy qoidalariga ko'ra, axborot texnologiyalari:

- > jamiyatni axborotlashtirish sharoitida hayot uchun zarur bo'lgan bo'lajak mutaxassislarning shaxsiy fazilatlarini shakllantirish vositasi;

- > kompyuter texnologiyalari vositalari insonning intellektual imkoniyatlarining kuchli tarkibiy qismlari sifatida ishlaydi va insonning nafaqat kognitiv, balki motivatsion, hissiy sohalarining rivojlanishiga ta'sir qiladi;

- > kompyuter va axborot texnologiyalari axborot uzatish shakllarini o'zgartiradi, o'qituvchi va

o'quvchilar faoliyatini faollashtiradi, innovatsion pedagogik texnologiyalar samaradorligiga hissa qo'shadi, shuningdek, o'quv jarayonining an'anaviy shakllarini yangi bosqichga ko'taradi;

Zamonaviy informatika bilimlarni kontseptual sxemalar, kognitiv diagrammalar, bilim ob'ektlari va ular o'rtasidagi munosabatlarni grafik ko'rsatish usullaridan foydalangan holda tasvirlash orqali zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan foydalanishga ko'proq e'tibor beradi. Bu nafaqat sabab-natija munosabatlarini belgilash, muammolarni shakllantirish qobiliyatini shakllantirish, balki ularni hal qilish uchun samarali strategiyalarni yaratish imkonini beradi. Microsoft Office paketiga kiritilgan o'rnatilgan tashkilot diagrammasi va grafikasi vositalari va bir qator maxsus dasturlar kompyuter fanini o'rganishda ushbu tamoyilni amalga oshirish imkoniyatini beradi.

So'nggi paytlarda o'quvchilar shaxsini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim nazariyalari g'oyalarini o'zida mujassam etgan dasturiy vositalarni ishlab chiqish va qo'llash ustuvor vazifa bo'lib qoldi. Ayniqsa, shaxsiy rivojlanish, tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun katta imkoniyatlar yaratilgan o'qitish vositalarining yangi avlodi, ular simulyatsiya tizimlari, biznes o'yinlari, virtual olamlar, ekspert tizimlari, multimedia va elektron ma'lumotnomalar, ensiklopediyalar va boshqalarni o'z ichiga oladi. Ushbu o'quv qo'llanmalari axborot texnologiyalarining imkoniyatlarini amalga oshiradi, ulardan foydalanish maqsadlari an'anaviy ta'limdan tashqari, zamonaviy jamiyatni axborotlashtirish vazifalari, shuningdek, o'quvchilarning intellektual rivojlanishi jarayonlarini faollashtirish zarurati bilan belgilanadi.

Adabiyotlar:

1. Sokolova L.N. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'lim tizimining bir qismi sifatida // “Ta'lim texnologiyasi va jamiyati” xalqaro elektron jurnali -2012. - V.15. - № 2. - C.553-564. - ISSN 1436-4522. URL: http://ifets.ieee.org/russian/depository/v15_i2/html/14.htm
2. Choshanov M.A. Moslashuvchan ta'lim texnologiyasining didaktik dizayni // Pedagogika. - 1997. - 2-son. - S. 21-29.
3. Renkas A.I., Pridatko A.V., Sichevskiy N.I. Internet texnologiyalari zamonaviy o'quv jarayonini axborot-kommunikatsiya ta'minoti vositasi sifatida // “Ta'lim texnologiyasi va jamiyati” xalqaro elektron jurnali -2011. - V.12. - № 3. - C.466-472. -ISSN 1436-4522. URL http://ifets.ieee.org/russian/depository/v12_i3/html/10r.htm
4. Patarakin E. D. Ijtimoiy xizmatlar Web 2.0 o'qituvchiga yordam berish uchun: Uch.-usuli. nafaqa. - Ed. 2, rev. - M.: Intuit.ru, 2007. -- 67 p.
5. Jaldak M.I. O'quv jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha o'qituvchilar malakasini oshirish tizimi: Dis ... Doktor ped. Fanlar: 13.00.02 / APN SSSR; Mazmun va o'qitish metodikasi ilmiy-tadqiqot instituti. - M., 1989. -- 480 b.
6. Kompyuter texnologiyalari va kelajak kasbi, Ukraina uchun moslashish va mahallilashtirish. Dementievskaya N.P., Morse N.V., Nanaeva T.V.ning umumiy nashri // -K., 2009 yil.
7. Maktab informatika fanining kelajagi. Ta'lim axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish tendentsiyalari. Spivakovskiy O.V. / kirish rejimi: <http://cti-ketriaYogspot.com/20Sh/04/og-post09.html>.

О’РТА МАКТАБДА МАТЕМАТИКАНИ О’ҚИТИШНИНГ САМАРАЛИ УСУЛЛАРИ

Isoqova Dilafro‘z Ibodullayevna.

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
42- maktab matematika fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada matematika darsiga qo‘yiladigan asosiy talablar haqida so‘z boradi. Dars strukturasi tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, unda yetakchi rolni darsning maqsadi bajara-di: uning tuzilishini belgilaydigan, dars bosqichlari o‘rtasidagi munosabatni belgilaydigan, ularni bo‘ysundiradigan va birlashtiradigan darsning maqsadi. Matematika o‘qitish metodikasi bo‘yicha adabiyotlarda darsning umumiy maqsadini belgilash bo‘yicha aniq tavsiyalarni topish mumkin, ularning mohiyati quyidagilardan iborat: birinchidan, asosiy didaktik (tarbiyaviy) maqsad ajratib ko‘rsatiladi. ta‘lim maqsadlarini belgilash imkoniyatlari aniqlanadi va matematika darsida uning matematik mazmuni orqali o‘quvchilarni rivojlantirish belgilanadi.

Kalit so‘zlar: o‘qitish, didaktik maqsad / ta‘lim maqsadlari / matematika ta‘limi metodikasi / maktab / didaktika

Haftaning bir kunida beshinchi sinf o‘quvchilari matematikadan ikkita dars o‘tkazishlari kerak edi. Birinchi darsda o‘quvchilarga ishorasi har xil bo‘lgan ratsional sonlarni qo‘shishning yangi qoidasi bilan tanishtirildi va natijada olingan qoidani amaliyotda qo‘llash ko‘nikmasini shakllantirishga birinchi qadamlar qo‘yildi. Birinchi dars oxirida beshinchi sinf o‘quvchilari uy vazifasini oldilar: darslik matnini ishlab chiqish, mashqlarni bajarish. O‘quvchilar buni uyda emas, balki keyingi matematika darsida qilishdi. O‘qituvchi maqsad qo‘yadi: “Bolalar, endi biz birgalikda uy vazifasini bajaramiz.” Biz uni amalga oshirish ketma-ketligi haqida kelishib oldik: birinchi navbatda, darslikdagi matnni ishlab chiqish, keyin qo‘shish qoidasini o‘rganish kerak, lekin uni ko‘p marta takrorlash bilan emas, balki mashqlarni bajarish jarayonida, talaffuz qilishda, avval ovoz chiqarib, keyin jimgina hukmronlik qiling.

Har bir o‘quvchining darslikdagi xatcho‘plari - bo‘sh qog‘oz chiziqlari bo‘lib, ularning uzunligi varaq uzunligiga, kengligi esa - uning chetining kengligiga to‘g‘ri keladi. Bunday chiziqdan biri o‘qilayotgan sahifaning chetiga to‘g‘ri keladi. Matn qo‘lda qalam bilan chizib o‘qiladi. Birinchi o‘qishda belgilar raqamlangan chiziqda amalga oshiriladi: asosiy g‘oya, masalan, qavslar, ayniqsa muhim joylar - undov belgisi yoki ikkita vertikal chiziq va boshqalar bilan belgilanadi. Qayta o‘qishda o‘quvchi matndagi qiyin parchalarni saralashga, asosiy fikrlarni qayta o‘qishga, asosiy savollarni shakllantirishga va ularga javoblarni ish daftariga yozishga intiladi.

O‘tgan dars matni ustida ishlashda o‘quvchilar eng muhim narsani - qo‘shish qoidasi va harakat naqshlarini qayd etdilar. Keyin, namunalarga muvofiq, qoidada ko‘rsatilgan qadamlarni talaffuz qilib, ular qo‘shishni amalga oshiradilar. Shunday qilib, o‘quvchilar asta-sekin “darsni o‘rganish” qobiliyatiga ega bo‘ladilar.

2-misol. O‘rta maktabda o‘quvchilar matematika kitobidan yangi bilimlarni ajratib olishlari, darsni uyda mustaqil o‘rgangan yangi materialni muhokama qilishlari mumkin bo‘lgan tarzda qurish mumkin degan taxmindan kelib chiqqan holda mumkin. O‘quvchilar birinchi navbatda mustaqil ravishda ishlab chiqilgan yangi material bo‘yicha savollar berishadi, asosiy narsani qanday ta‘kidlaganliklarini ko‘rsatadilar, xulosalar chiqaradilar va hokazo.

Matematika darsiga qo‘yiladigan ikkinchi muhim talab uning mazmunini oqilona qurishdir. Shubhasiz, matematika darsida asosiy narsa uning matematik mazmuni bo‘lib, u ushbu o‘quv fanining mantiqini chuqur aks ettirishi va darsda bajariladigan barcha ishlarda hal qiluvchi bo‘lishi kerak. Darsning matematik mazmuni asosida o‘quvchilarda uch xil ko‘nikma va malakalar shakllanadi: matematik, umumiy intellektual (aqliy faoliyat usullari), o‘quv faoliyati ko‘nikma va malakalari. O‘quvchilarga matematik faktlarni o‘z-o‘zidan ko‘p o‘rgatish emas, balki o‘quvchilarni matematika metodlari bilan tanishtirish, tafakkurini rivojlantirish muhim.

Agar, masalan, darsda o‘quvchilarni yangi teorema va uning isboti bilan tanishtirish rejalashtirilgan bo‘lsa, unda darsning butun mazmuni nuqtai nazardan ko‘rib chiqilishi kerak. deduktiv fikrlashni o‘rgatish, isbotlashning umumiy usullari va boshqalar. O‘qituvchi bir xil matematik mazmunni o‘quvchilarning ta‘lim harakatlarini o‘zlashtirishga yordam berish imkoniyatlari nuqtai nazaridan tahlil qiladi, masalan, “natijaga erishish” va “kontseptsiyaga olib

keladigan” harakatlar. Barcha turdagi mazmun, ko‘nikma va malakalar bo‘yicha o‘qitish tizimli, muayyan tizimda amalga oshirilishi kerak. Har bir darsda uning matematik mazmunining asosiy g‘oyasini ajratib ko‘rsatish va qolgan barcha narsalarni uning atrofida guruhlash muhimdir. Darsga qo‘yiladigan uchinchi talab - darsda o‘qitish va tarbiyalash vositalari, usullari va usullarini optimal tanlash.

Darsda ish vositalari, usullari va usullarini tanlashda katta rol o‘qituvchiga yuklanadi. Bu erda ishning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan o‘qituvchining o‘quv materialining o‘ziga xos xususiyatlariga qanchalik chuqur kirib borishiga, o‘quvchilarning umumiy va matematik tayyorgarligi darajasini, ularning shaxsiy fazilatlarini hisobga olgan holda o‘quv kognitiv vazifalarni qanchalik mohirona qo‘yishiga bog‘liq.

O‘qitish vositalari, usullari va usullarini tanlashda ularni universallashtirish mumkin emasligini unutmaslik kerak. Hech bir vosita, birorta ham alohida olingan usullar o‘quv maqsadlariga erishishni ta‘minlay olmaydi. “Matematika” fanining o‘ziga xosligi shundaki, o‘qitishda turli xil birikmalardagi vizual-verbal vositalar asosiy hisoblanadi. Matematika darsi o‘qitishning ko‘rgazmali va texnik vositalaridan kompleks foydalanish bilan tavsiflanadi.

Matematika darsi o‘quvchilarning bilim faoliyatini tashkil etishning turli shakllari bilan tavsiflanadi. O‘z-o‘zini tarbiyalash, o‘z-o‘zini nazorat qilish va o‘z ishini baholash vazifalari o‘quv faoliyatini tashkil etishning individual shakllarini ishlab chiqishni talab qiladi. Ular darsda o‘quvchilar ishining guruh shakllarini ham o‘zlashtirmoqdalar. Guruhlarda o‘quvchilar mehnatini to‘g‘ri tashkil etish jiddiy metodik muammodir. Har xil guruhlarda faqat kuchliroq o‘quvchilar faol bo‘lib, ular o‘z fikrlarini, muammolarni hal qilishni guruhning boshqa a‘zolariga yuklashlari, muammolarning tayyor echimlarini yozishga ruxsat berishlari va hokazolarni qabul qilib bo‘lmaydi. ta‘lim va tarbiyaga katta zarar. Kuchlilar ma‘lum bir guruhdagi zaif o‘quvchilarning ishiga rahbarlik qilsa, ularning oldinga siljishiga yordam bersa va boshqalarning taraqqiyotini kuzatsa yaxshi bo‘ladi.

Adabiyotlar:

1. Djanaberdieva S.A. Matematikani o‘qitishning qiziqarli usullari // Xalqaro amaliy va fundamental tadqiqotlar jurnali, 2014. № 3-1. S. 92-96.
2. [Elektron resurs]. Kirish rejimi: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=4757/> (kirish sanasi: 21.01.2020).
3. Episheva O.B O‘rta maktabda matematikani o‘qitishning umumiy metodikasi / Tobolsk, TGPI nashriyoti im. DI. Mendelev, 1997 yil.
4. Ermolaeva N.A., Maslova G.G. O‘rta maktab matematikasi kursidagi yangilik / M.: Ma‘rifat, 1978 yil.

INNOVATION TA'LIM TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA FIZIKA FANINI O'QITISH

Isoyeva Xolida Tajiyevna

Xorazm viloyati Urganch shahar 19- sinli

IDUM ning fizika fani o'qituvchisi Isoyeva Xolida Tajiyevna

Allabergenova Manzura Qaxramonovna

Xorazm viloyati Urganch shahar 19-sonli

IDUM ning fizika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada innovatsion ta'lim texnologiyalari yordamida fizika fanini o'qitish masalasi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: innovatsion ta'lim, fizika, o'quvchi, multimedia, o'yin.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning markazida, o'quvchi shaxsining mustaqil tafakkurlay olishga o'rgatish masalasi turadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar o'quvchilarning darsga bo'lgan munosabati va ilm olishga bo'lgan havasini oshiruvchi muhim turtki bo'ladi, desak xato bo'lmaydi.

Fizika darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish katta ahamiyatga ega. Ayni vaqtda ta'limni tashkil etishda rolli hamda ishbop oyinlardan samarali foydalanishga e'tibor berilmoqda. O'yin chog'ida mahsulдор emas, balki jarayonli faoliyat tashkil etilganligi bois o'quvchilar tasviriy vaziyatlarni yaratish asosida o'zlarini atrof muhitga bo'lgan munosabatlarini tabiiy namoyon eta oladilar. O'quvchining nazariy bilimlarini amaliy ko'nikma va malakalarga aylantirish, ularda ta'limiy faollikni yuzaga keltirish, ularni ijtimoiy munosabatlar jarayoniga keng jalb etishda o'yinlar o'ziga xos o'rin tutadi.

Ko'rgazmalilikni ta'minlash maqsadida taqdimotli texnologiyalarni qo'llashda ko'rish va eshitish imkoniyatlaridan optimal foydalanish zarur. Shuning uchun ham axborotning bir qismini izohlovchi namoyish slaydlariga o'tkazish, axborotning bir qismini esa o'qituvchi bayon qilishi maqsadga muvofiq.

Ta'limda multimedia texnologiyalarining oxirgi yutuqlaridan foydalanish fizika o'qituvchisining mashaqqatli mehnatini yengillashtirib, o'quvchilarning ta'lim olishga bo'lgan qiziqishlarni oshiradi. Natijada ta'limning sifat va samaradorligi yanada ortadi.

Fizika fanini o'qitish jarayonida taqdimotli texnologiyalardan foydalansak quyidagi imkoniyatlar paydo bo'lib dars samaradorligini oshirishda qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi:

- mavzuni tushuntirishga ko'p vaqt ketmaydi;
- ko'proq axborot beriladi ;
- o'quvchi diqqati doskada bo'ladi ;
- hamma o'quvchini nazorat qilish osonlashadi;
- tejalgan vaqt hisobida boshqa axborotni olish imkoni tug'iladi;
- o'quvchilarning fizika faniga bo'lgan qiziqishi ortadi;
- zarur o'rinlarni takrorlash va mustahkamlash imkoni paydo bo'ladi..

Umuman olganda fizika faning maqsadi tahsil oluvchilarning bilimlarini chuqurlashtirish, ularda idrok va zehnni shakllantirishdir. Darslarni o'yin va bellashuv tarzida ham uyushtirilishi mumkin. Unda ikki yoki to'rtta guruh ishtirok etib, bir qator shartlarni bajaradilar.

Shuni ta'kidlash lozimki, ilg'or pedagogik texnologiya asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarni bilimlarini yaxlit o'zlashtirilishiga yordam beradi. O'quvchi tafakkurini o'stiradi, mustaqil fikrlashga o'rgatadi. Zero, barkamol avlod tarbiyasi jamiyat madaniy- ma'rifiy taraqqiyotining, millat ma'naviy kamolotining muhim belgisidir.

Adabiyotlar:

1. Ishmukhammadov R., Abdukodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2008. – 180 b.

2. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. T.: O'qituvchi, 2004.

О'QISH FANINING TARBIYAVIY AĦAMIYATI VA MAKTABLARDA O'QITILISHI

Jalolova Gulchiroy

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
12-umumiy o'rta ta'lim maktabi
Boshlang'ich ta'limi fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Boshlang'ich sinflarda o'qish fani o'quvchining savodini oshirishda, ularni qalban yuksak, ma'naviy boy qilib tarbiyalashda poydevor hisoblanadi. Ushbu maqolada o'qish fanining afzallik tomonlari, tarbiyaviy ahamiyatga molik jihatlari, ularni o'rgatishda noan'anaviy metodlar haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: O'qish fani, metod, davlat ta'lim standarti, ma'naviy va tarbiyaviy tushunchalar, o'qish texnikasi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi 187-sonli “Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida” gi qarori bilan tasdiqlangan umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti hamda Xalq ta'limi vazirining 2017-yil 3-iyundagi 190-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan umumiy o'rta ta'lim maktablarining 1-4-sinflari uchun o'qish fani dasturi amaliyotga joriy etildi. Bugungi kundagi talablardan kelib chiqib, o'qish fanining sifat va samaradorligini oshirish maqsadida kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi o'quvchilarning har tomonlama ma'naviy boy, qalban yetuk qilib tarbiyalashda muhim o'rin egallamoqda. Darhaqiqat, o'quvchini o'qish va bilim olishga ishtiyoqini o'stirish, ularning tafakkurini kengaytirish har bir o'qituvchidan katta mas'uliyat talab etadi. O'qish darslarida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish, axborot va ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

O'qish darslari adabiyot fanining tarkibiy qismi sanaladi. Dasturlarning o'qish nutq o'stirish bo'limida o'tkaziladigan mashg'ulotlar mazmuniga; o'quvchilarni to'g'ri ravon ma'lum darajadagi tezlik bilan ifodali o'qishga o'rgatish; bolaning ona – Vatan, uningv tabiati kishilar mehnatidagi qahramonlik, jasurlik, oliyjanoblik fazilatlarini ular ongiga singdirish kabi bilimlarni boyitish orqali o'quvchilarning bilim, ko'nikma, malakalari kengaytiriladi, shakllanadi va mustahkamlanadi. O'qish darslarini Davlat talablari asosida hayotiy tajribalarga tayanib, hayotga bog'lab o'tishi uning ta'sirchanligi ongli idrok etishlarini ta'minlaydi. O'qish fanining ta'lim-tarbiyaviy maqsadlari, sinflar bo'yicha o'qish mazmunini, og'zaki va yozma nutqlarini rivojlantirish usullarini, o'qish mashg'ulotlarining yozma nutq bilan bog'lanish kabi masalalar aniq kiritilgan.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni ifodali o'qishga o'rgatish usullari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. To'g'ri o'qish. 1-sinfda jiddiy ahamiyat berish talab qilinadi.
2. Ongli o'qish. O'quvchi har bir gap, gapdagi so'z, so'zdagi bo'g'inlarni o'qish jarayonida uning ma'nosini tushunib o'qishi kerak.
3. Tez va ravon o'qish.

Ravon o'qishda matndagi tinish belgilariga amal qilinishi lozim. Ifodali o'qishga o'rgatishning eng muhim usullaridan biri o'qituvchining namunali ifodali o'qishidir. Buning uchun o'qituvchi o'qitishning pauza, urg'u, ohangi kabi texnik-nazariy vositalari haqida yetarli bilim mahoratiga ega bo'lishi, og'zaki nutq madaniyatini puxta egallashi lozim.

O'qish darslari uchun tanlangan mavzular o'quvchining kundalik hayot, mustaqillikni mustahkamlash va inson munosabatlari bo'yicha ham bilim va tarbiya berishni ko'zda tutadi. Bular ichida istiqloq, vatan, ma'naviyat, tabiat haqidagi mavzular alohida ajralib turadi. Ulardan ko'zlangan maqsad o'zlikni anglash, istiqloq, vatan, tabiat bilan bog'liq tuyg'ularni uyg'otishdir.

Umuman, “O'qish kitobi” darsliklaridagi barcha mavzular o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berish bilan birga, ularning so'z lug'atini boyitishga, og'zaki va yozma nutqini to'g'ri shakllantirish va nutq madaniyatini o'stirishga qaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. S. Matjonov. X. G'ulomova “Boshlang'ich sinf o'qish darslarini pedagogik texnologiya asosida tashkil etish”. Toshkent. 2008-yil.
2. Umumiy o'rta ta'limning Davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. Toshkent. 2017-yil.
3. S. Matjonov. “O'qish kitobi” 4-sinf. Toshkent. 2017-yil.

TARIX O‘QITISHDA AJDODLAR MEROSIDAN FOYDALANISH

Jamolova Sojida Jalolovna
Qiziltepa tumani 7– umumta’lim
maktabi tarix fani o‘qituvchisi

Anotatsiya: Maqolada Bahouddin Naqshbandiy o‘gitlarining yoshlar tarbiyasidagi ta’siri haqida so‘z yuritilgan.

Kalit so‘zlar: mutassavvuf, tariqat, so‘fiy, ta’lim-tarbiya.

Istiqlol yillarida ta’lim tizimida amalga oshirilib kelinayotgan islohotlar yosh avlodni ham ruhan, ham jismonan, bir so‘z bilan aytganda, komil inson g‘oyasi asosida kamol toptirishda samarali omil vazifasini o‘tamoqda.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimda so‘zlagan ma’ruzasida yoshlar tarbiyasida alohida to‘xtalib: “bolalarimizni birovlarining qo‘liga berib qo‘ymasdan, ularni o‘zimiz tarbiyalashimiz lozim. Buning uchun yoshlarimiz bilan ko‘proq gaplashish, ularning qalbiga quloq solish, dardini bilish, muammolarni yechish uchun amaliy ko‘mak berishimiz kerak. Bu vazifalarni amalga oshirishda biz asrlar mobaynida shakllangan milliy an‘analarimizga, ajdodlarimizning boy merosiga tayanamiz”, deya ta’kidlab o‘tdi.

Darhaqiqat, mamlakatimizda yosh avlod ta’lim-tarbiyasiga alohida e’tibor qaratilmoqda. Yoshlarning zamonaviy bilim olishi, yuksak ma’naviyatli bo‘lib ulg‘ayishida, ulug‘ mutassavvuf ajdodlarimizning boy merosidan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, el orasida Xoja Bahouddin Balogardon, Xo‘jai Buzrnk, Shohi Naqshband nomlari bilan mashhur bo‘lgan naqshbandiylik tariqatining buyuk namoyondasi Bahouddin Naqshband o‘gitlari buning yaqqol dalilidir. “Tariqat pirlarining o‘gitlari, so‘fiylar hozirgi til bilan aytganda, fidoiy muallimlar bo‘lib, bir necha avlodni asr-asrlardan beri tarbiyalab kelmoqda. Shu sabab XXI asrda ham insoniyat yana tariqatga ehtiyoj sezib, ulug‘ ustodlar merosini o‘rganib, ular odobi, aytgan gap, qilgan ishini o‘zlashtirib olmoq uchun sa’y-harakat etmoqda”. Bahouddin Naqshbandiyning quyidagi keltiriladigan “Kimki ana shu odobni ushlasa, uni balog‘at ahlining balog‘atiga yetkazadi. Adab bu- hulqni chiqoyli qilish, so‘zni va fe’lni soz qilishdir.”- degan o‘giti ham purma’nolidir.

Darhaqiqat, har bir farzand shaxsi oilada shakllanadi. Demak, oila-barkamol avlod poydevori hisoblanadi. Shunday ekan, oilada farzandlarni axloqiy-huquqiy jihatdan tarbiyalash, ayniqsa, adolat, burch, vatanparvarlikni shakllantirish, ona vatanni sevish hissini uyg‘otish o‘ta muhim hisoblanadi. Oilada farzandlarni o‘z burchiga sadoqat ruhida tarbiyalash mas’uliyat, onglilik, vijdon kabi fazilatlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Bunda ota-onaning o‘zaro samimiy munosabati, ularning farzandlari bilan yaqin, do‘stona munosabatda bo‘lishi, ularning kelajakdagi orzu-maqсадlarini tushunib olishlari, farzandlarning sog‘-salomat voyaga yetishlari uchun asos bo‘ladi. Inson tarbiya jarayonida yaxshi xulq-atvorga, odatlarga va aql-farosat omillariga ega bo‘lgan bo‘lsa, hayot saboqlarini shunchalik yaxshi anglaydi va yaxshi ishlarni amalga oshiradi. Islom ta’limotiga ko‘ra, farzand ota-ona zimmasidagi omonat bo‘lib, ular bu omonat haqida mas’uldirlar.

Ta’lim va tarbiya har bir pedagogdan chidam, matonat, katta bilim va tajriba talab qiladi. Demak, har bir o‘qituvchi ta’lim-tarbiyaga oid bilim va malakaga ega bo‘lishi shart. Bu xususida ulug‘ pir Naqshbandiydan “Ustoz oldida ta’lim berish vazifasi turadi. Ta’lim berish uchun, u o‘z shogirdlarining o‘y-tashvishlari-yu qat’iy muddaolarini hisobga olishi kerak. Chunonchi, u buxoroliklar bilan suhbatlashayotganida, Buxoro tilini qo‘llashi, Bag‘dodda esa Bag‘dod tilida so‘zlashi kerak”- degan o‘gitida pedagog- o‘quvchilar yana bir bor ma’suliyatni chuqur his etadi. “Bizni hamisha o‘ylantirib keladigan yana bir muhim masala – bu yoshlarimizning odob-axloqi, yurish-turishi, bir so‘z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog‘liq. “ Bugun zamon shiddat bilan o‘zgaryapti. Bu o‘zgarishlarni hammadan ham ko‘proq his etadigan yoshlardir. Mayli, yoshlar o‘z davrining talablari bilan uyg‘un bo‘lsin. Lekin ayni paytda o‘zligini ham unutmasin. Biz kimmiz, qanday ulug‘ zotlarning avlodimiz, degan da’vat ularning qalbida doimo aks-sado berib, o‘zligiga sodiq qolishga undab tursin. Bunga nimaning hisobidan erishamiz? Tarbiya, tarbiya va faqat tarbiya hisobidan”, deya ta’kidlamog‘idir Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev.

Yuqoridagi firklardan kelib chiqib, maktab, oila, mahalla, butun jamoatchilikka katta mas’uliyat yuklaydi. Mamlakatimizda ta’lim-tarbiya sohasining barcha bo‘g‘inlari – maktabgacha ta’lim,

maktab, o'rta maxsus va oliy ta'lim tizimini takomillashtirish, yangi muassasalar bunyod etish va mavjudlarini qayta ta'mirlash bo'yicha olib borilayotgan ishlar yoshlar kamolotida o'z samarasini beradi. Yoshlar tarbiyasida tezda ijobiy natijalarga erishish uchun ularga bilim berish bilan birga, ma'lum mehnat jarayonlariga jalb etish, kasb va mutaxassislik sir-sinoatlarini qo'shib o'rgatish maqsadga muvofiqdir. Bahouddin Naqshband islomni hayot bilan, shaxs va oila bilan, jamiyat ravnaqi bilan bog'lab "Kam yegil, kam uxla va kam gapir" deb nasixat qilgan. Amir Temur bu shiorga amal qilib, arkonu davlatga, barcha mulozimlarga aytar so'zim shu bo'ldi: "Kam yenglar-ocharchilik ko'rmasdan boy-badavlat yashaysizlar, kam uxlanglar - mukammallikka erishasizlar, kam gapiringlar -dono bo'asizlar" - deb yozgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoev, Abduxoliq G'ijduvoniylar maqbarasiga tashrifi, 2019-yil 29-mart
2. S.S.Buxoriy "Bahouddin Naqshband yoki yetti pir" -T.: "Navro'z" 2017.
3. U.Uvatov "O'zbekiston – buyuk allomalar yurti" – Y.: "Ma'naviyat" 2010
4. Mirzo Salim Buxoriy . bahouddin naqshband yoki etti pir.:T."Yangi asr avlodi" 2003-yil 7-bet
5. Navro'zova G. - Hazrat Bahouddin Naqshbandning hayoti va tasavvufiy qarashlari . maqola. ziyo.uz

TA'LIM SAMARADORLIGINI INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Jumabayeva Charosxon Omonbayevna

Xorazm viloyati Urganch tumani

43 – son maktabning Rus tili va
adabiyoti fani o'qituvchisi

Tel: +998990621741

Yeshimbetova Nasiba Adambayevna

Xorazm viloyati Urganch tumani

43 - son maktabning Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Tel: +998995563079

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonining sifat-samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvning zarurligi va bunda foydalaniladigan kompyuter texnologiyalari elementlari haqida malumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, mahorat, innovatsiya, o'qituvchi, dars, slayd, prezentatsiya.

Bugungi kunda barcha ta'lim muassasalari yangi axborot kommunikatsion texnologiyalar asosida jihozlanmoqda. Bunday imkoniyatlarning yaratilayotganligi har bir pedagogni o'z mehnat faoliyatiga innovatsion yondashuvni ya'ni, dars jarayonini texnik vositalardan foydalanib tashkil etishni talab etmoqda.

Bunday dars jarayonini yaratishda quyidagilar hisobga olinishi lozim: mashg'ulotning maqsadi; maqsadga erishish yo'llari; o'quv materiallarini taqdim etish usullari; o'qitish metodlari; o'quv topshiriqlarining turlari; muhokama uchun savollar; munozara va bahslarni tashkil etish yo'llari.

Pedagoglar kompyuter texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmasiga ega bo'lish bilan birga quyidagilarni amaliyotda qo'llay olishi lozim: yangi o'quv materiallarini tushuntirishda kompyuterning namoyish imkoniyatlaridan foydalanish; dars mashg'ulotlari uchun prezentatsiya taqdimotlarini tayyorlash; darsga metodik tayyorlanish, qo'shimcha axborotlarni izlash va tizimlashtirish, didaktik materiallarni tayyorlash; kompyuter texnologiyalari asosida o'quv jarayonini tashkil etish va boshqarishda foydalanish malakalari.

Pedagogik texnologiyaning ta'rifida ta'kidlanganidek, dars jarayonini loyihalash, aniq maqsad belgilash va shu maqsad asosida ko'zlangan natijalarni to'g'ri tanlangan metodlar zahirida kafolatlash mumkin. Ana shunday dars turlaridan biri-slayd asosida yaratilgan dars mashg'ulotidir. Slayd o'zi nima?

Slayd - ma'lum bir o'lchamga ega bo'lgan muloqot varaqalari hisoblanib, unga muayyan bir maqsad bilan yaratilayotgan namoyish elementlari joylashtiriladi. Slayd asosida yaratilgan dars loyihasiga kompyuter yordamida o'quv va didaktik materiallar kiritiladi. Darsning har bir bosqichi matnlar, rasmlar, chizmalar yoki jadvallar ko'rinishida kiritiladi. Bunda matnlarni WORD dasturida, grafiklarni esa POWER POINT taqdimot dasturi yordamida kiritiladi.

Prezentatsiyani tashkil qilish va o'tkazish ko'p jihatdan tashkil etuvchi shaxsga ya'ni pedagogning nutq madaniyatiga, mahoratiga va qobiliyatiga bog'liq. O'qituvchining o'quvchilar bilan ijodiy muloqotga kirishishlarini ko'zlab tayyorlangan slaydlarni to'g'ri rejalashtirish va reja asosida navbat bilan ekranda mohirona namoyish qilish o'qituvchidan katta mas'uliyat va malakani talab qiladi.

Prezentatsiyani tayyorlashda quyidagi omillarga e'tibor qaratish lozim: sinf (auditoriya) ning muhitga mosligiga; o'quvchilarning yosh, fiziologik, psixologik xususiyatlariga; o'quvchilarning iqtidoriga; prezentatsiyaning mavzuga mosligiga va hokazolar.

Prezentatsiya tayyorlash bosqichlari quyidagilardan iborat: g'oyaning shakllanishi; mavzu tanlash; reja tuzish; matn tanlash; dizayn tanlash; animatsiya tanlash; ovozlarni kiritish; jadvallar qo'shish; xatolar ustida ishlash; ish natijalarini saqlash(soxranit).

Tayyor prezentatsiyani namoyish qilish uchun kompyuter, maxsus ekran va videoproektorlar kerak bo'ladi. Bu o'qituvchidan maxsus tayyorgarlikni talab etadi. Slaydlardan ko'rgazmali material o'rnida foydalanish o'qituvchi uchun keng imkoniyat yaratadi, jumladan:

1. O'qituvchi o'quvchilarning diqqatini bir joyga jamlashga erishadi. Sinfxonada maxsus ekran orqali darsning har bir bosqichini namoyish qilish o'quvchining nazaridan chetda qolmaydi,

albatta. Ayniqsa, slaydlarni tayyorlash jarayonida dizayn va animatsiya tanlash bosqichlarining to'g'ri va sifatli bajarilganligi taqdimot samarasini yanada oshiradi.

2. O'qituvchi darsni zamonaviy pedagogik texnologiya asosida optimallashtirib - kam kuch va kam vaqt sarflab, ko'p va katta samaraga erisha oladi.

3. Dars jarayonida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishda samarali foydalanish mumkin. Bu o'rinda turli interfaol metodlarni, didaktik o'yinlarni qo'llash muhim. Har bir tanlangan o'yin ta'limiy ahamiyat kasb etishi ya'ni, o'tilgan yoki yangi mavzuni o'zida aks ettirishi va albatta o'quvchining shaxsiga yo'naltirilgan bo'lishi lozim.

4. O'qituvchi darsni yanada qiziqarli o'tishi uchun munozara va bahslarni axborot texnologiyalari asosida tashkil etishi mumkin. Munozara uchun tayyorlangan savollarni turli hayvonlar rasmi yoki bolalarning o'yin faoliyatida mavjud bo'lgan o'yinchoqlar tasviri bilan birga namoyish qilish mumkin. Bu orqali o'quvchilarni bahs-munozaraga jalb qilish va o'z fikr- mulohazalarini erkin va ijodiy ifoda etishlari uchun imkoniyat yaratishi mumkin.

Dars jarayonini prezentatsiyalar asosida tashkil qilish quyidagi afzalliklarga ega: bilimlarni mukammal o'zlashtirish imkoniyatining mavjudligi; vaqtni tejash imkoniyatiga erishish; bilimlar manbaining bola xotirasida uzoq saqlanib qolishi; bolalar diqqatini bir joyga jalb qilish imkoniyatining mavjudligi; o'z bilimlarini namoyish qilish va taqqoslash imkonini berishi; o'quvchilar faolligini oshirishi; o'quvchilarni hamkorlik va hamijodkorlikka undash; o'z fikrini ifodalash, himoya qilish va isbotlashga o'rgatish; o'quvchilar bilimlarini xolisona baholash; barcha jarayonni umumlashtirish va xulosa chiqarish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim samaradorligini ta'min etuvchi asosiy omil o'quvchining bilim o'zlashtirishga bo'lgan qiziqishi va faolligidir. Shunday ekan, har bir pedagog o'quvchini ruhan oziqlantiradigan va faollikka undaydigan yangi zamonaviy texnologiya va usullarning ijodkori hamda targ'ibotchisi bo'lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. M.Ochilov Yangi pedagogik texnologiyalar.
2. R.Mavlonova va boshqalar. Pedagogika.
3. www.tadqiqot.uz

**МАКТАБДА BOSHLANG'ICH SINFLARDA TARBIYA DARSINI O'QITISHDA
“DUMALOQ STOL” INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISH**

Jumaniyazov Xursandbek Masharipovich

Xiva tumanidagi 4-son umumiy o'rta ta'lim maktabining

Tarbiya va huquq fani o'qituvchisi

Ibragimova Munira Shuxratbekovna

boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarida tarbiya fani dars jarayonida o'quvchilarning mehnat tarbiyasini shakllantirishda innovasion ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanishning muhim jihatlari ochib berilgan. Didaktik vositalardan foydalanishda o'quvchilarning psixologik, yosh xususiyatlarini inobatga olish zarurligi misollar asosida isbotlangan.

Kalit so'z: tarbiya, huquq, psixologik, yosh, guruh, didaktik, o'quvchi, fan.

Maktabda o'qitiladigan har qanday fandan beriladigan bilim, tarkib toptiriladigan ko'nikma va malakalarning shakllantirilishida turdosh o'quv fanlarning o'zaro uyg'unlikdagi imkoniyatlaridan yetarlicha foydalanishning ahamiyatini chuqur anglab yetmog'imiz har bir pedagog va tarbiyachi o'zining kundalik pedagogik faoliyatini o'z fani doirasida fanlararo aloqani amalga oshirishga yo'naltirish zarur va muhim masalalar tarkibiga kiradi.

Ulug' didaktik Yan Amos Komenskiy ta'kidlashicha: “Bir-biri bilan bog'liq bo'lgan hamma narsa, huddi shunday holda o'rganilishi kerak”.

O'quv-tarbiya jarayonida pedagogik texnologiyalarning to'g'ri joriy etilishi o'qituvchining bu jarayonda asosiy tashkilotchi yoki maslahatchi sifatida faoliyat yuritishiga olib keladi. Bu esa o'qituvchidan ko'proq mustaqillikni, ijodni va irodaviy sifatlarni talab etadi. Hozirgi davrda sodir bo'layotgan innovasion jarayonlarda ta'lim tizimi oldidagi muammolarni hal etish uchun yangi axborotni o'zlashtirish va o'zlashtirgan bilimlarini o'zlari tomonidan baholashga qodir, zarur qarorlar qabul qiluvchi, mustaqil va erkin fikrlaydigan shaxslar kerak.

«Dumaloq stol» metodi: Topshiriq yozib qo'yilgan qog'oz varag'i davra bo'lab aylantiriladi. Har bir o'quvchi o'zining javob variantini yozib qo'ygach, varaqni boshqa o'quvchiga uzatadi. Keyin muhokama bo'ladi: noto'g'ri javoblar o'chiriladi, to'g'ri javoblarning soniga qarab o'quvchining bilimlariga baho beriladi. Bu metodni faqat yozma shaklda emas, balki og'zaki shaklda ham qo'llash mumkin. Berilishi mumkin bo'lgan topshiriqlarga misollar:

- tarbiyaning tarkibiy qismlari qaysilar?;
- aqliy tarbiyaning hozirgi davr talabi nimada?;
- axloqiy tarbiya vazifalari qaysilar?;
- ekologik tarbiyaning mohiyati nimada?;
- mehnat va iqtisodiy tarbiyaning muhim vazifalarini izohlang;
- estetik tarbiyaning vazifalarini ayting;
- jismoniy tarbiyaning bugungi kundagi ahamiyati;
- huquqiy tarbiyaning muhim belgilari qaysilar?

Shuni esda tutish kerakki, yaxshi qo'yilgan savol, bu – javobning yarmisini o'zida jo etgan savoldir.

Interfaol metodlarning bosh maqsadi - o'q jarayoni uchun eng qulay muhit vaziyat yaratish orqali o'quvchining faol, erkin, ijodiy fikr yuritish, uni ehtiyoj, qiziqishlari, ichki imkoniyatlarini ishga solishga muhit yaratadi. Bunday darslar shunday kechadiki, bu jarayonda bironta ham o'quvchi chetda qolmay, eshitgan, o'qigan, ko'rgan bilgan fikr- mulohazalarini ochiq-oydin bildirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'zaro fikr almashish jarayoni sodir bo'ladi. Bolalarda bilim olishga havas, qiziqish ortadi, o'zaro do'stona munosabatlar shakllanadi. Interfaol ta'lim o'z xususiyatiga ko'ra didaktik o'yinlar orqali, evristik (fikrlash, izlash, topish) suhbat-dars jarayonini loyihalash orqali, muamoli vaziyatni hosil qilish va yechish orqali, kreativ-ijodkorlik asosida, axborot kommunikatsion texnologiyalar yordamida amalga oshirish metodlarini o'z ichiga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azimov, Y. Y., and R. A. Qo'ldoshev. “Husnixatga o'rgatishning amaliy asoslari (metodik qollanma). GlobeEdit, 2020.-141bet.”
2. Sanaqulov X.R., Xodiyeva D.P. Satbayeva «Mehnat va uni o'qitish metodikasi». Darslik. T.: TDPU. 2015-yil.

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI TABIATNI ASRASHGA O‘RGATISH VA JONIVORLARNI ASRAB-AVAYLASH RUHIDA TARBIYALASH

Nilufar Jumaniyazova Sobirovna

7-umumiy o‘rta ta’lim boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Tel: +998938658889

Electron pochta: maksadrahmonov1988@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqoladaboshlang‘ich sinf o‘quvchilarining tabiatga e’tiborini kuchaytirish, jonivorlarga iliq munosabatda bo‘lish kabi masalalar tilga olinadi.

Kalit so‘zlar: ekologik tarbiya, atrof-muhit, pedagogik texnologiyalar, tabiatni e’zozlash, jonivorlarni asrash:

Ekologik tarbiyaga nafaqat bugun, balki ota-bobolarimiz ham chuqur mas’uliyat bilan qarashgan. Ekologik ta’lim va tarbiyalash tizimi bolalar bog‘chalarida, umumiy ta’lim maktablarida, keyingi ta’lim bosqichlarida hamda mehnat jamoalarida davom ettiriladi. Bu o‘rinda hayotiy misollar orqali hozirgi paytda oilalarda ekologik savodxonlikning pastligi uqtiriladi. Daraxtlarga, o‘simliklar olamiga, hayvonlarga zarar keltirilmagan. O‘zbekistonning porloq kelajagini ta’minlash «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonun, Kadrlar tayyorlash milliy dasturida o‘z aksini topgan. Shu munosabat bilan boshlang‘ich ta’lim oldiga qo‘yilgan vazifalardan biri o‘quvchilarni atrof-muhitga ongli munosabatini shakllantirishdir. Bunday vazifani muvaffaqiyatli hal etish o‘qituvchilardan o‘z sohasi bo‘yicha chuqur bilimga, yuksak ekologik madaniyatga ega bo‘lishni, ijodkor bo‘lishni, pedagogik texnologiyalar asosida mashg‘ulotlarni o‘tkazishni talab etadi. Bunday sifatlarga ega bo‘lgan o‘qituvchigina ekologik ta’limning nazariy bilimlarini chuqur egallagan, tabiatdagi jarayonlarning sir-asrorini biladigan, uning ijtimoiy-iqtisodiy va ma’naviy ahamiyatini tushunadigan, aynan tabiatga nisbatan ongli munosabatda bo‘ladigan barkamol shaxsni tarbiyalashi lozim. O‘quvchilarni tabiatni e’zozlash ruhida tarbiyalash faqat dars jarayonida tarkib topmaydi. Dars vaqt jihatidan cheklangan, unda ko‘pgina muhim ekologik bilimlarni o‘quvchilarga o‘rgatib bo‘lmaydi. Sinfdan tashqari mashg‘ulotlar esa vaqt jihatidan cheklanmagan. O‘quvchilarning dars jarayonida olgan ekologik bilimlarini sinfdan tashqari mashg‘ulotlar da rivojlantirish samarali natija beradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini tabiatni e’zozlash ruhida tarbiyalashda sinfdan tashqari ishlar o‘quvchilarning dars jarayonida olgan bilimlarining davomi hisoblanadi va ular mazmunini to‘ldirib, bir butun jarayonga birlashtiradi. Sinfdan tashqari tadbirlar o‘quvchilarning ijodiy faoliyatlarini kengaytirishga imkon beradigan ta’limning qo‘shimcha va erkin turidir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini tabiatni e’zozlash ruhida tarbiyalashda sinfdan tashqari ishlarining barcha turlari bir-birlarini to‘ldirishi va takomillashtirishi lozim. O‘quvchilarni tabiatni e’zozlash ruhida tarbiyalashda sinfdan tashqari ishning tashkiliy shakli, mazmuni, o‘tkazish metodlari jihatidan xilma-xil bo‘lishi kerak. Uning mazmuni qandaydir doimiy bo‘lmaydi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini tabiatni e’zozlash ruhida tarbiyalashda individual ishlar. Tabiatni bilish va moyillik yoki hyech bo‘lmaganda qiziqishga ega bo‘lgan o‘quvchilar bilan tabiatshunoslik bo‘yicha individual ishlar olib boriladi. O‘quvchilarda tabiatga qiziqishi vujudga kelishida o‘qituvchining shaxsi, uning tabiatga muhabbati va unga ehtiyotlik munosabati, o‘quvchilarni ergashtira va qiziqitira olish uquvi katta rol o‘ynaydi. Uning 1-sinfda kuzatishlarni qanday tashkil qilishiga, bu ishning zarurligi va muhimligini qanchalik asoslashiga, tabiatshunoslikni o‘qitishni qanday yo‘lga qo‘yishiga o‘quvchilarning bilim sifatigina emas, balki darsdan tashqari vaqtlarda tabiatshunoslik ishlari bilan ishlash shakllari ham bog‘liqdir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tabiatga oid bilim, ko‘nikma va malakalarini shakllantirishda interaktiv metodlardan foydalanish o‘quvchilarni bu haqida ko‘proq o‘ylashga, bahslashishga, mustaqil fikrini bildirishga undaydi. Bu esa o‘zining ijobiy natijasini beradi. O‘quvchilarni tabiatni sevishtirishga o‘rgatish eng muhim pedagogik muammo. Bizning 1-sinf o‘quvchilari bilan olib borgan tadqiqotlarimiz shuni ko‘rsatdiki, 1-sinf o‘quvchilari hali yozish, o‘qishni deyarli bilishmaydi, shuning uchun ko‘rgazmali vositalar, sayohatlar orqali ularning tabiat haqidagi tassavurlarini shakllantirishimiz zarur. Atrofimizdagi olamning o‘quvchi hayotidagi o‘rni, atrof-muhit ifloslanishining inson salomatligiga ko‘rsatadigan salbiy ta’siri, ushbu holatning oldini olish chora-tadbirlari to‘g‘risida 1-sinf o‘quvchilariga ma’lumot berish hamda ularda atrof-muhit tozaligi va salomatligini saqlash ko‘nikmalarini hosil

qilish eng muhim pedagogik muammo.

Uy hayvonlarini saqlovchi shaxslar quyidagilarga majbur: mazkur Qonun talablariga muvofiq, uy hayvonlarining biologik, tur va o'ziga xos xususiyatlariga mos keluvchi zarur sharoitlarni yaratish; uy hayvonlari saqlanadigan yashash binolarida sanitariya-gigiyena va veterinariya-sanitariya me'yorlariga hamda birga yashashning me'yorlariga rioya qilish. Uy hayvonlarini saqlash qoidalari o'rnatilgan tartibga ko'ra belgilanadi. Uy hayvonlarini saqlovchi shaxs ularni doimiy saqlash joyidan tashqarida ham u bilan birga bo'lish (sayr qildirish) huquqiga ega. Uy hayvonlarini 14 yoshdan katta bo'lgan shaxslar belgilangan tartibda birga olib yurishi (sayr qildirish) mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Nuraddinov M.I. Tabiatshunoslik o'qitish metodikasi. Cho'lpon nomidagi nashriyot matbaa uyi. T;2005
2. Vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda ta'lim-tarbiyaning uzviyligi. Prof. E. Choriyevning taxriri ostida. T;1996
3. Google.uz

O'QUVCHILAR MA'NAVIYATIGA INTERNETNING SALBIY TA'SIRI VA UNING OLDINI OLISH

Jumaniyazova Kumuri Allaberganovna

Xorazm viloyati Urganch tumani

43 - son maktabning Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Tel: +998939215756

Boboxonova Saodatjon Xamrobek qizi

Xorazm viloyati Urganch tumani

43 - son maktabning Nemis tili fani o'qituvchisi

Tel: +998991836858

Annotatsiya: Shiddat bilan rivojlanayotgan zamonda hayotni internetsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Internet orqali juda ko'plab ishlarimizni hal qilish imkoniyatiga ega bo'ldik. Internetning foydasi bo'lgani kabi, o'ziga yarasha zararli jihatlari ham mavjud. Ushbu maqolada o'quvchilar ma'naviyatiga internetning salbiy ta'siri va uni oldini olishga qaratilgan mulohazalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: o'quvchi, ma'naviyat, internet, kontent, axborot, bolalar, o'smirlar, media, diffamatsiya, zarar, huquq, qonun.

Bugungi kunda internet barcha yoshdagi foydalanuvchilar uchun xilma – xil kontent taklif etadi va shu orqali ham ommaviy foydalanuvchilarning hamda alohida guruhlarining turli qiziqishlarini qondiradi. Bolalar va o'smirlar kontentning hammasidan ham foydalanish imkoniyatiga ega bo'lmashliklari kerak. Shu munosabat bilan muayyan kontent qanday yosh guruhiga mos kelishini aniq belgilash lozim. Qonun bilan taqiqlanmagan, ammo yosh foydalanuvchilarga zarar yetkazishi mumkin bo'lgan kontentga alohida e'tibor qaratish kerak. Yoshga to'g'ri kelmaydigan kontent, xususan kattalar uchun mo'ljallangan pornografiya bolalarga zarar yetkazishi mumkin, ayniqsa undan foydalanish imkoniyati tasodifan yuzaga kelgan bo'lsa. Yoshga to'g'ri kelmaydigan kontentga duch kelish xatari foydalanuvchining o'z xatti – harakatlari bilan bog'liq. U bu kontentni atayin qidirishi yoki bexosdan unga to'qnashishi mumkin.

Bugungi kunda ko'p bolalar va o'smirlarning multimedia imkoniyatlariga ega telefonlari bor va bitta tugmasini bosib Internetga kirishlari mumkin. Bunda, ular yoshlariga to'g'ri kelmaydigan kontentga duch kelganlarida yonida kattalar bo'lmashligi mumkinligini unutmaslik kerak. Mobil moslamalar bolalarga har qanday hayotiy vaziyatda o'z raqamli kontentini yaratish va shu orqali foydalanuvchilar uchun kontent hajmini oshirish imkonini beradi. Shuni e'tibordan qochirmaslik kerakki, bolalar va o'smirlar noqonuniy kontentning potensial qurbonlaridir, masalan, bolalarga nisbatan vahshiylik qilish tasvirlangan rasm va videolarni olish va joylashtirish orqali ular qurbonga aylanishi mumkin.

Kontent tekshirilmashligi. Internetdan olingan kontent mustaqil ekspertlar tomonidan tekshirilmaydi, shunday ekan o'smirlar kontentga tanqidiy yondoshishni o'rganishlari va u yerda o'qiganlarining hammasiga ko'r – ko'rona ishonmasliklari juda muhim. Veb 2.0 muhitiga xos bo'lgan foydalanuvchilik kontenti ko'pincha to'liq emas, noxolis va noaniq bo'lishi mumkin. Yoshlar onlayn o'qisa bo'ladigan narsalarning hammasiga ham ishonib bo'lmashligini bilishi kerak.

Zarar yetkazishga undash. Tarmoqda foydalanuvchilarni o'ziga o'zi zarar yetkazishga undaydigan ko'plab saytlar bor (bu o'z joniga suiqasd qilishni, anoreksiya yoki sektachilikni targ'ib qiladigan saytlar) Veb 2.0 va kontent joylashtirish bo'yicha yangi texnologiyalar bor ekan, foydalanuvchi o'ziga o'zi zarar yetkazishga undaydigan kontentning ta'siriga tushib qolishi mumkin. Xususan, bolalar va o'smirlar, ko'pincha bu kabi saytlarning yo'riqnomalarida ko'rsatilgan xavfni real baholay olmaydilar.

Inson huquqlarini poymol etish, diffamatsiya: Internet anonimlikka asoslangan, shuning uchun ayrim aholi guruhlari va alohida shaxslarga qarshi yo'naltirilgan targ'ibotni osongina tarqatish mumkin. Boz ustiga, odamlar o'z raqiblari yoki qurbonlari bilan to'qnashganda, o'z xatti – harakatlari uchun javob bermasliklarini bilganlarida onlayn tartibda o'zlarini o'zgacha tutishlari mumkinligini e'tibordan qochirmaslik kerak. Shunday qilib, inson huquqlari buzilishi va diffamatsiyasi qurboni bo'lish xatari real hayotga qaraganda virtual muhitda ko'proq. Bundan tashqari, diffamatsion kontent balandparvoz axborot ta'siriga tushib qolishi mumkin bo'lgan

bolalar va o`smirlar uchun zararli.

Shaxsiy hayot daxlsizligi. Internetda paydo bo`lgan kontent cheklanmagan vaqt davomida butun dunyo bo`ylab aylanib yurishi mumkin. Foydalanuvchilar, ayniqsa bolalar va o`smirlar, matn va rasmlarning qisqa va uzoq muddatli oqibatlarini tasavvur qila olmaydilar, vaholangki, keyinchalik ularning o`zi bu kontent ochiq makonda turishini istamasliklari mumkin. Server yoki platformada saqlanib qolgan ma`lumotlardan har kim foydalanishi mumkin, ma`lumot egalari esa ularning shaxsiy ma`lumotlari qanchalik himoyalanganligini tasavvur ham qilolmaydilar. Internetdan foydalanuvchilar ushbu muhitning o`ziga xos jihatlarini tushunishlari kerak.

Ilmiy muhitda zamonaviy sivilizatsiyani “mediapolis” so`zi bilan ta`riflash mumkin degan g`oya rivojlanmoqda. Ushbu o`ziga xos ijtimoiy madaniy tuzilmada inson nafaqat axborotni iste`mol qiladi, balki o`zi muntazam ravishda axborotni ishlab chiqib, ommabop media kanallari va texnologiyalari yordamida uzatib boradi. Koronavirus pandemiyasi sabab, barcha ishlar onlayn tizimiga o`tganligi ham bunga misol bo`la oladi. Demak, pedagog nafaqat zarur bilim, mahorat va qobiliyatlarga ega bo`lishi, balki auditoriyaga axborot borasida xulq-atvor madaniyatini o`zlashtirishga yordam beradigan malakali ham bo`lishi zarur.

Bugungi kun ta`limning axborot masalalarini nafaqat milliy, balki dunyo miqiyosida belgilashga majbur qilmoqda. “Media va axborot savodxonligi” deganda yetishib chiqayotgan yosh avlodga bugungi media muhitda axborotga bo`lgan ehtiyojini aniqlash va unga egalik qilish, axborotni baholash va uni yaratishni o`rganish tushuniladi. Shuningdek, media va axborot savodxonligini nafaqat o`quv yillari davomida, balki inson hayoti davomida uzluksiz ravishda rivojlantirib borishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. I.A.Karimov Yuksak ma`naviyat – yengilmas kuch.
2. M.E.Axmedova Pedagogika nazariyasi va tarixi.
3. www.ziyonet.uz
4. www.tadqiqot.uz
5. www.google.com

МАКТАБДА ИНФОРМАТИКА ФАНИНИ О‘ҚИТИШДА ФИКРЛАРНИНГ ШИДДАТЛИ HUJUMI METODIDAN FOYDALANISH

Jumaniyozova Sadoqat Soporboy qizi

Ruzmatov Yunus G‘ayrat o‘g‘li

Urganch tumani 39-maktabning
informatika fani o‘qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu metoda barcha fanlardagi kabi, informatika fanidan ham yangi avlod darsliklari yaratilib, unda mazmunan o‘zgartirishlarga yangicha yondoshildi.

Kalit so‘z: interfaol metod, informatika, o‘quv jarayoni, innovatsiya.

Birinchi prezidentimiz Islom Karimov alohida ta’kidlaganlaridek, biz “mamlakatimizning istiqboli yosh avlodimiz qanday tarbiya topishiga, qanday ma’naviy fazilatlar egasi bo‘lib voyaga yetishiga, farzandlarimizning nechog‘li faol munosabatga bo‘lishiga, qanday oliy maqsadlarga xizmat qilishiga bog‘liq ekanini hamisha yodda tutishimiz kerak”.

O‘quvchilarni mustaqil fikr yuritishga, mushohada qilishga, mutolaa qilishga o‘rgatishda o‘qituvchilar oldida katta mas’uliyat qo‘yiladi. O‘qituvchi o‘qitishdan o‘qishni o‘rgatishga, bilim berishdan o‘quvchilarning bilimlarni mustaqil egallashlariga yodam berishi lozim. Ya’ni o‘qituvchi o‘quvchini ehtiyoj tug‘dirishdan, muhit yaratishga va undan mas’uliyatni his qilishni o‘rgatish kerak.

«Fikrlarning shiddatli hujumi» metodi. Mazkur metod Ye.A.Aleksandrov tomonidan asoslangan hamda G.Ya.Bush tomonidan qayta ishlangan. «Fikrlarning shiddatli hujumi» metodining mohiyati jamoa orasida muayyan topshiriqlarni bajarayotgan har bir ta’lim oluvchining shaxsiy imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarishga ko‘maklashish hamda ta’lim oluvchilarda ma’lum jamoa (guruh) tomonidan bildirilgan fikrga 2 qarshi g‘oyani ilgari surish layoqatini yuzaga keltirishdan iboratdir. Ushbu metoddan foydalanishga asoslangan mashg‘ulot bir necha bosqichda tashkil etiladi. Ular quyidagilardir:

1-bosqich. Ruhiy jihatdan bir-biriga yaqin bo‘lgan ta’lim oluvchilarni o‘zida birlashtirgan hamda son jihatdan teng bo‘lgan kichik guruhlarni shakllantirish.

2-bosqich. Guruhlarga hal etish uchun topshirilgan vazifa yoki topshiriqlar mohiyatidan kelib chiqadigan maqsadlarni aniqlash.

3-bosqich. Guruhlar tomonidan muayyan g‘oyalarning ishlab chiqilishi (topshiriqlarning hal etilishi).

4-bosqich. Topshiriqlar yechimlarini muhokama etish, ularni to‘g‘ri hal etilganligiga ko‘ra turkumlarga ajratish.

5-bosqich. Topshiriqlar yechimlarini qayta turkumlashtirish, ya’ni ularni to‘g‘rilik darajasi, yechimini topish uchun sarflangan vaqt, yechimlarning aniq va ravshan bayon etilishi kabi mezonlar asosida baholash. 6-bosqich. Dastlabki bosqichlarda topshiriqlar yechimlari yuzasidan bildirilgan muayyan tanqidiy mulohazalarni muhokama etish hamda ular borasida yagona xulosaga kelish. Yuqorida mohiyati bayon etilgan «Fikrlarning shiddatli hujumi» metodini ijtimoiy, gumanitar va tabiiy yo‘nalishlardagi fanlar yuzasidan tashkil etiladigan mashg‘ulotlar jarayonida birdik muvaffaqiyatli qo‘llash mumkin. Metodni qo‘llash jarayonida quyidagi holatlar yuzaga keladi:

1. O‘quvchilar tomonidan muayyan nazariy bilimlarning puxta o‘zlashtirilishiga erishish; 2. Vaqtni iqtisod qilish; 3. Har bir o‘quvchini faollikka undash;

4. Ularda erkin fikrlash layoqatini shakllantirish. Ko‘rinib turibdiki ushbu metod ta’lim oluvchilar tomonidan muayyan nazariy bilimlarning puxta o‘zlashtirilishiga erishish, vaqtni iqtisod qilish, har bir ta’lim oluvchini faollikka undash, ularda erkin fikrlash layoqatini shakllantirishga yordam beradi. Maskur uslublardan tashqari juda ko‘p metodlar ham mavjudki ulardan o‘qituvch dars mavzusiga mos uslubni tanlay bilishi o‘ta muhimdir. Quyida keltiriladigon dars ishlanmalar namuna sifatida berilmoqda. Keltirilgan mavzular ayrim maktablarda o‘qituvchining darsni tashkil etish mahoratiga qarab o‘quvchilar tomonidan yengil o‘zlashtirilishi mumkin. Aksariyat o‘quvchilar tomonidan mazkur darslarni o‘zlashtirishi qisman qiyin kechayotgani tajribada korilmoqda. Suningdek, dars ishlanmani turli usulda shakllantirishni mumkinligi e’tiboringizga havola etildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O‘zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2006.

2. Farberman. B.L. . “Ilg‘or pedagogik texnologiyalar”. T: 2001 y.

**О‘QUVCHILARNI XALQARO BAHOLASH TADQIQOTLARIDA ISHTIROK
ETISHDA TAYYORGARLIGINING AMALIY YECHIMLARI**

Jurayeva Malika Xasanboyevna

Namangan viloyati Kosonsoy
tuman xalq ta’limi bo’limiga qarashli
29-sonli umumiy o’rta ta’lim
maktabi kimyo-biologiya fani o’qituvchisi
+998939422261

Jurayeva Ra’nojon Islomjonovna

Namangan viloyati Kosonsoy
tuman xalq ta’limi bo’limiga qarashli
8-sonli umumiy o’rta ta’lim
maktabi boshlang’ich sinf o’qituvchisi
+99899 6418372

Annotatsiya: Ushba maqolada butun dunyoda dolzarb mavzulardan biri bo’lgan o’quvchilarni baholash tadqiqotlarida ishtirok etishda tayyorgarligining amaliy yechimlari, yoshlarga ta’lim berishda mustaqil erkin fikrlashlariga motivatsiyalar berish haqida fikrlar yuritilgan.

Kalit so’zlar: Xalqaro baholash PISA, STEM, TIMSS, AKT, akademik ilmiy texnikaviy konsepsiya, intellektual rivojlantirish, savodxonlik va tabiiy fanlar, katta hayotga tayyorgarlik.

Hozirgi tez o’zgarayotgan dunyoda o’sib kelayotgan yosh avlodni ma’naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga ko’tarish, o’quv-tarbiya jarayoniga ta’limning innovatsion shakllari va usullarini joriy etish asosiy maqsadimizdir. Shuningdek, uzluksiz ta’lim tizimi mazmunini sifat jihatidan yangilash va ta’lim samaradorligini oshirishda quyidagilarga e’tibor qaratish zarur.

➤ har bir o’quvchining qiziqishlari, ehtiyojlari, qobiliyatlari, shaxsiy sifatleri, intellektual xususiyatlarini aniqlash, o’quvchilarda o’qishga sog’lom, kuchli va ta’sirchang motivatsiyani shakllantirish;

➤ iqtidorli va iste’dodli o’quvchilarni tanlash va individual yondashish, zamonaviy kasblarni egallash qobiliyatini rivojlantirish;

➤ yoshlarni tarbiyalash va ularning bandligini ta’minlashda maktabdan tashqari ta’limning zamonaviy usullarini va yo’nalishlarini joriy etish;

➤ o’qitish metodikasini takomillashtirish, ta’lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovation loyihalarni joriy etish.

STEM atamasi AQSH da ilk bor maktab dasturiga kiritilgan бўлиб ўқувчиларнинг илмий-техника йўналишларида компетенцияларини ривожлантиришга қаратилган. Кейинчалик бу йўналиш кенгайтирилиб атамага қўшимча ҳарфлар кiritилди. Жумладан, унга “R” –robotics –робототехникани қўшиб STEM деб ёки “A” - art –санъатни қўшиб STEAM деб атала бошланди.

STEM сўзини ҳарфлаб изоҳланса:

S - science (**табiiй фанлар**)

T - technology (**технология**)

E - engineering (**муҳандислик иши**)

M - mathematics (**математика**)

STEM dasturlari 7-14 yoshdagi o’quvchilarning muttasil ravishda o’tkaziladigan mashg’ulotlarga qiziqishlarini orttiradi. Masalan, fizika darslarida yerning tortish kuchi o’rganilganda, do-skada formulalarni yozib tushuntirilsa, STEM to’garaklarida raketalar, samolyotlar, parashyutlar qurib, ishga tushirib o’z bilimlarini mustahkamlaydilar.

STEAM –real hayot talablaridan kelib chiqqan holda akademik ilmiy–texnikaviy konsepsiya doirasida integrasiyalashgan holda o’qitishdir.

Integratsiyalashgan ta’limni joriy etishdan ko’zlangan maqsad - bu ta’lim jamiyat, ish va dunyoni bir butun holda tasavvur etish va ular o’rtasida barqaror aloqa o’rnatish.

O’quvchilarda tabiatni butun bir borliq sifatida, olamning yagona manzarasini anglashi, ekologik muammolarni tushunishi hamda tabiiy resurslardan oqilona foydalanish ko’nikmalarini,

tabiat va jamiyat taraqqiyotiga o‘z hissasini qo‘sha oladigan kompetent shaxsni tarbiyalash;

STEAM ta‘limi tabiiy va iqtisodiy fanlar yo‘nalishida o‘quvchilarning egallagan bilim, ko‘nikma va malakalarini kundalik hayot bilan bog‘liqligini ko‘rsatishda dars va sinfdan tashqari mashg‘ulotlarda o‘quv tadqiqotlarini o‘tkazish, tajribalarni bajarish, loyihalashtirishga yo‘naltirilgan ijodkorligini tarbiyalash, yangiliklar yaratishga bo‘lgan qiziqishlarini rivojlantirish;

PISA (The Programme for International Student Assessment) - O‘quvchilarning ta‘lim sohasidagi yutuqlarini baholash bo‘yicha xalqaro dastur bo‘lib, dasturning asosiy maqsadi – 15 yoshli o‘quvchi yoshlarning o‘qish savodxonligi, matematik savodxonlik va tabiiy fanlar bo‘yicha savodxonlik darajalarini turli xil testlar ko‘rinishida baholashdan iboratdir. Ushbu loyihalar o‘quvchi yoshlarning ijodiy va tanqidiy fikrlashiga, olgan bilimlarini hayotda qo‘llay olish qobiliyatlariga baho berish va keyinchalik bu ko‘nikmalarni hosil qilishga undashdir.

Aynan 15 yoshli o‘quvchi yoshlar o‘rtasida dasturni amalga oshirilishi sababi ushbu yoshda ak-sar iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkilotiga a‘zo davlatlarning o‘quvchi yoshlari majburiy ta‘limning oxirgi bosqichiga o‘tishadi.

Dasturning asosiy maqsadi o‘quvchilarning maktabda olgan bilimni emas, balki olgan malaka, bilim va ko‘nikmalarni hayotda qullashni bilish va natijani tahlil qila olish, vaziyatdan chiqqa olish, baholashni bilishni tekshirish.

PISA - dasturi o‘quvchilarning katta hayotga tayyorgarlik darajalarini motivatsiyalash, ishonti-rish va bilimlarini mustahkamlashga asos bo‘lib xizmat qiluvchi dastur hisoblanadi.

TIMSS va PISA tadqiqotlarida inson obrazi:

TIMSS – bajaruvchi.

PISA – qaror qabul qiluvchi.

Biologiya faniga oid topshiriqlar:

TIMSS – 36 foiz

PISA—40 foiz

TIMSS

Odatda, standart, shakllantirilgan holat taklif etiladi.

Ma’lumot hajmi katta emas, odatiy “berilgan” formatida.

Topshiriq 1 yoki 2ta savoldan iborat.

Topshiriqlarning 5% tabiiy-ilmiy tadqiqot usul-laridan foydalanishni talab etadi.

Grafik tahlili, jadvallarga asoslangan top-shiriqlar juda kam.

Ekologik muammolarga tegishli savol va top-shiriqlar kam.

PISA

Odatda, yangi, noma’lum, real holat taklif etiladi.

Ma’lumot hajmi kengroq, ko‘pincha ilmiy matnni eslatadi.

Topshiriqlar tematik bloklar ko‘rinishida bo‘lib, 3tadan 5tagacha topshiriqdan iborat.

Topshiriqlarning 21% tabiiy-ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanishni talab etadi.

Ko‘p topshiriqlar grafik, jadval, diagrammalar shaklida berilgan.

Ekologik muammolarga tegishli savol va top-shiriqlar ko‘p.

TIMSS va PISA topshiriqlarining tabiiy fanlar savodxonligi bo‘yicha faoliyat turlari.

TIMSS da faoliyat turi:

- Bilish;
- Qo‘llash;
- Mulohaza qilish.

PISA da faoliyat turi:

- Hodisalarni ilmiy tushuntirish;
- Tabiiy-ilmiy tadqiqotlar metodlarini qo‘llash;
- Ilmiy dalillar asosida xulosa qilish

Bugungi globallashuv jarayonida o‘quvchilarning qiziqishi va iqtidorini aniqlash maqsadida xalqaro baholash dasturi (PISA, TIMSS) talablariga mos keladigan, o‘quvchilarni mantiqiy fikrlashga undovchi amaliy ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan ochiq darslarni tashkil etish;

Biologiya fani o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini oshirishda Innovatsion darsliklardan foydalanish bo‘yicha tavsiyalar berish

Fanlar yuzasidan o‘quvchi yoshlarimizning mustaqil ishlash malakasini shakllashtirish maqsadida xalqaro baholash dasturi talablariga mos keladigan topshiriqlar bilan doimiy ishlashni yo‘lga qo‘yish;

Fanlararo bog‘liqlikka e’tibor qaratish va sinfdan tashqari to‘garak mashg‘ulotlarini faollashtirish yuzasidan tavsiyalar ishlab chiqish;

Tayanch maktablarida o‘quvchilar bilimida aniqlangan bo‘shliqlarni to‘ldirish va ularni bartaraf etish yo‘llari, kompetentlikka yo‘naltirilgan darslarni tashkil etish, ularni dars jarayoniga tatbiq etish yo‘llari yuzasidan ma’lumotlar berish va joylarda ochiq darslar tashkil etish.

Malaka oshirish institutlari va metodika markazlari tomonidan o‘qituvchilarning metodik ehtiyojlarini aniqlash, o‘quv laboratoriya jihozlaridan samarali foydalanish va laboratoriya mashg‘ulotlarini o‘z vaqtida, sifatli o‘tkazilishi yuzasidan, o‘zlashtirilishi qiyin bo‘lgan mavzularga oid masalalarni yechishning turli usullari ustida fikr almashish hamda hududlarda doimiy jadval asosida kaskad usulida (viloyat, tuman (shahar), tayanch maktablari) o‘quv seminarlarni tashkil etish.

Darslarni tashkil etishda o‘qitish usulining turli (ma’ruza, og‘zaki bayon qilish, masalalar yechish, amaliy topshiriq, ko‘rgazmalilik, ekskursiya va boshqa) shakllaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Shuningdek, darsni tashkil qilishda dars berishning turli noan’anaviy usullaridan (bahsmunozara, bayon, boshqotirmalar) hamda o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirilgan, ularni faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan, muammoli ta’lim, loyihalash, interfaol, hamkorlikda ishlash, o‘quv jarayonini samarali tashkil etish va boshqarishga asoslangan ta’lim texnologiyalaridan foydalanish tavsiya etiladi. Hozirgi texnologiyalar jadal rivojlanayotgan davrda o‘qituvchi tomonidan dars jarayonida zamonaviy AKTlardan foydalanishi dars samaradorligining oshishiga va o‘quvchilarning fanga bo‘lgan qiziqishlarini yanada orttirishga xizmat qiladi.

Fizika, kimyo, biologiya darslarida o‘quv laboratoriya jihozlaridan samarali foydalanish, asbob-uskunalar, kimyoviy reaktivlarni inventarizatsiyadan o‘tkazish va ularni saqlash hamda sarflangan davra suhbatlari tashkil etish. Ko‘rik tanlov g‘oliblarining ilg‘or pedagogik ish tajribasini o‘rganish va viloyat saytida ommalashtirish yuzasidan fikrlashishni tavsiya etishimiz mumkin. Yuqorida aytib o‘tilgan tavsiyalar asosida ish tashkil etib, yosh avlodga bilim berib borsak, o‘quvchilarimiz xalqaro reytinglarda yuqori natijalarni egallashlariga zamin tayyorlagan bo‘lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Xalqaro tadqiqotlarda o‘quvchilarning tabiiy fanlar bo‘yicha savodxonligini baholash” A.A Ismailov, G.Tog‘ayeva, S.Akbarova, D.Asqarova
2. M.Pardayeva. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida kompotensiyaviy yondashuvni joriy etishning metodik tizimi boshqarish. T.:2020
3. G.Ibragimova Interfaol o‘qitish metodlari va texnologiyari asosida o‘quvchilarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish. Ped.fan. fal.dok....dis.- T.:2017
4. <https://wikipedia.org>
5. Yu.Amirjonova “Ta’lim tizimida yangi pedagogik texnologiyalarning samaradorligini ta’minlash omillari”, uzluksiz ta’lim jurnali, № 2, 2002

UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMIDA ANANAVIY VA INTERFAOL USULLARIDAN FOYDALANISHNING USLUBIY ASOSLARI

Karimberdiyev Azizbek Jumanazarovich

Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
15-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
jismoniy tarbiya fani o'qituvchisi

Yaqubov Faxriddin Matchanovich

Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
15-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
huquq fani o'qituvchisi

Raximboyeva Roviyaon Shavkat qizi

Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
15-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
rus tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda ta'lim texnologiyalarini tushunishning asosiy yo'li aniq belgilangan maqsadlarga qaratilganlik, ta'lim oluvchi bilan muntazam o'zaro aloqani o'rnatish, pedagogik texnologiyaning falsafiy asosi hisoblangan ta'lim oluvchining xatti-harakati orqali o'qitish masalalari haqida mulohaza yuritilgan.

Kalit so'zlari: ananaviy, interfaol, ta'lim, tarbiya, interfaol metodlar, zamonaviy texnologiya, pedagogik mahorat, ta'lim, o'qitish texnologiyasi, dars, ko'nikma.

O'zbekiston o'z istiqlool va taraqqiyot yo'lidani rivojlanib, xalqaro maydonda o'zining munosib o'rnini topmoqda. Davlatimizning mustaqil taraqqiyot yo'lini ta'minlash uchun ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, madaniy va ma'rifiy sohalarida chuqur islohotlar amalga oshirilmoqda. Bugungi kunda yosh avlodni zamon ruhi va talabi hamda ishlab chiqarish ehtiyojlariga to'liq javob beradigan darajada o'qitish va tarbiyalash "Ta'lim to'g'risida" gi qonun va "Kadrlar tayyorlash Milliy Dasturi"ning asosiy talabi hisoblanadi. Shu bois mustaqillikning dastlabki kunlaridan boshlab sifatli kadrlar tayyorlashga qodir milliy asosga qurilgan va jahondagi ilg'or davlatlar ta'limi taraqqiyoti tajribalariga tayanadigan kadrlar tayyorlash tizimini yaratish asosiy vazifalaridan biriga aylandi. Ta'lim-tarbiyaning mazmuni, maqsad va vazifalari davrlar o'tishi bilan kengayib borishi natijasida uning shakl va usullari ham takomillashib, hozirda inson faoliyatining asosiy yo'nalishlari shu faoliyatdan ko'zda tutilgan maqsadlarni to'liq amalga oshirish imkoniyatini beruvchi yaxlit tizimga, yangi texnologiyalarga aylanib bormoqda.

Bugungi kunda barcha fanlar tizimida innovatsion texnologiyalardan foydalanib dars mashg'ulotlarni tashkil etish dolzarb masala bo'lib, darslarni qiziqarli o'tishi uchun juda qulay hisoblanadi. Chunki ta'lim texnologiyalarining asosiy maqsadi o'quv jarayonini faollashtirish, o'quvchilar tomonidan o'quv materialini o'zlashtirishning yuqori darajasiga erishish va ularni mustaqil fikrlashga hamda o'z fikrini bayon etishga o'rgatishdir. Bugungi kunda ta'lim texnologiyalarini tushunishning asosiy yo'li aniq belgilangan maqsadlarga qaratilganlik, ta'lim oluvchi bilan muntazam o'zaro aloqani o'rnatish, pedagogik texnologiyaning falsafiy asosi hisoblangan ta'lim oluvchining xatti-harakati orqali o'qitishdir. O'zaro aloqa pedagogik texnologiya asosini tashkil qilib, o'quv jarayonini to'liq qamrab olishi kerak.

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o'quv jarayonida keng qo'llashga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan - kunga kuchayib bormoqda. Buning asosiy sabablaridan biri an'anaviy ta'limda o'quvchilarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, interfaol ta'limda zamonaviy texnologiyalar ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari qidirib topishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga o'rgatadi. O'qituvchi bu jarayonda shaxsning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi. Barcha fan o'qituvchilarining kasbiy salohiyati va ma'lumot darajasi, bolalar psixologiyasi, hozirgi zamon boshlang'ich ta'lim metodikasini bilishi hamda o'qituvchi tinmay o'z ustida mustaqil ishlashi fandagi barcha yangiliklardan xabardor bo'lishi ilg'or metodikalarga ega bo'lgan tajribali metodist-o'qituvchilar bilan o'z tajribalari to'g'risida o'rtoqlasha olishi, samarali o'qitish metodikalarini namoyish eta olishi lozim.

Fanlar tizimida ta'lim texnologiyalarini qo'llashda muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni tahsil oluvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, tahsil oluvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko'nikma hamda malakalar darajasini baholash, o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

O'qituvchining pedagogik mahorati, asosan, sinfda, auditoriya mashg'ulotlarida yaqqol ko'rinadi. Chunki o'quv mashg'ulotlari o'zining mazmun va mohiyatiga ko'ra o'qituvchining maktabdagi asosiy ishidir. Shuning uchun u ilmiy-g'oyaviy jihatdan yetuk va ommabop bo'lishi, turmush bilan, o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi bilan uzviy aloqador bo'lishi zarur. Shu sababli, darslarni shunday tashkil qilish kerakki, ularning ta'sirida o'quvchilarda shu fanga nisbatan turli qarashlar, ilmiy tafakkur va e'tiqodlar vujudga kelishi va shakllanishi kerak.

Ta'lim va tarbiya jarayoni ta'sirchanligining yanada yuksak bo'lishi o'qituvchining ilmiy salohiyatiga, yoshlar oldidagi obro'siga, shaxsiy sifatlariga, ilmiy iste'dodiga, ta'lim sohasidagi tajriba va mahorati hamda o'quvchi bilan o'rnatilgan do'stona munosabatiga bog'liqdir.

Xalq ta'limi tizimida faoliyat ko'rsatayotgan o'qituvchi zamonaviy pedagogik texnologiyalar, ta'lim-tarbiya jarayonini faollashtirish usullari va o'qitiladigan fanlar bo'yicha sifatli bilim, ko'nikma, malakalarni hosil qilishni ta'minlovchi pedagogik usullarni qo'llay olishi lozim. Shu maqsadda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning mohiyati, maqsadi va vazifalarini o'rganib chiqib, ular haqida ilmiy asoslangan ma'lumotlar, amaliy yo'llanmalar ishlab chiqishi, ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini o'zlashtirganidan so'ng, uni ta'lim tizimiga joriy eta olishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yo'ldoshev J.G. «YAngi pedagogik texnologiyalar»
2. Abdieva Z.A. Geografiya fanida noan'anaviy dars usullaridan foydalanish.
3. Internet tarmoqlari.

МАКТАБДА BOSHLANG'ICH SINFLARNI MATEMATIKA FANIDAN “VAQT O'LCHOV BIRLIGINI” O'QITISHDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH.

Karimova Shahla Samandarovna
Qarriyeva Dinora Qurbondurdiyevna
Bog'ot tumani 10 –son maktabning
boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari

Annatotsiya: Bu maqolada matematika bolalarni tafakkur, diqqat, xotira, ijodiy tasavvur etish, kuzatuvchanlikni rivojlantirishga imkon beradi shuningdek, matematika o'quvchilarning mantiqiy fikrlash malakalarini oshirishi ularning o'z fikrlarini aniq, to'g'ri va tushunarli bayon etish uchun zamin hozirlashi haqidagi fikrlar bayon qilingan.

Kalit so'zi: diqqat, xotira, son, soat, mil, minut, soniya, o'lchov, bilim.

Respublikamizda ta'lim tarbiyaning mazmun va mohiyatining o'zgarishi o'qituvchi va o'quvchi oldiga yangidan – yangi muammolarni ko'ndalang qilib qo'ydi. Ta'lim-tarbiya jarayonida vujudga kelgan ta'lim yangi pedagogik munosabatlar mazkur jarayonlarda ta'lim texnologiyalarini qo'llashni taqozo etadi. Ta'lim tarbiya jarayonida, jumladan, boshlang'ich sinf matematika darslarida vaqt o'lchov birligini o'rganish barobarida o'quvchilarning bilim va tahsil olishga bo'lgan qiziqishlarini orttiriladi, bilish faoliyati faollashtiriladi, ta'lim tarbiya jarayonini yuqori darajada bo'lishiga imkon yaratadi. Biz boshlang'ich sinf o'qituvchilari ma'suliyatini chuqur his qilgan holda ona tili darslarida matematika darslarida vaqt o'lchov birligini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'rgansak ko'zlangan maqsadga to'la erishamiz.

Katta mil sanoq bo'yicha nechanchi marta aylanayotganini bilish uchun, ya'ni soat nechaligini bilish uchun u bilan kichik mil bog'langan va u soat mili deb ataladi. Sonlar yozilgan doira siferblat deb ataladi. Butun doira 12 ta teng bo'lakka bo'lingan va har bir bo'lak yoniga tartib bilan sonlar yozilgan. Har bir soatning boshlanishini katta mil 12 sonida turganida ko'rsatadi, sanoq bo'yicha soat nechaligini qisqa soat mili ko'rsatadi. Soatlar modeli bo'yicha vaqtni ayramiz.

O'qituvchi vaqtni aytishni o'rgatadi;

Bir soat — bu ko'pmi yoki kammi? Bizning darsimiz tanaffus bilan birga deyarli 1 soat davom etadi. Agar darsda topshiriqlarni bajarish vaqtiga qat'iy rioya qilinsa, juda ko'p bilim olish mumkin. Shu sababli soatni kichikroq o'lchovlarga bo'lish kerak. Buning uchun doirani 60 ta teng bo'limga bo'lishgan. Katta mil bu bitta bo'limni bosib o'tishi uchun ketgan vaqt minut deb ataladi. Bir aylanishda minut mili 60 bo'limni bosib o'tadi. Demak, 1 soat—60minut.

Soat nima? (Vaqtni o'lchash uchun asbob.)

Soat qanday qismlardan tashkil topgan? (Kichik mil soat mili, katta mil — minut mili, millarni xarakatlantiradigan mexanizm siferblat).

Soat qanday o'lchovlarni sanaydi? (Soatlar va minutlarni.)

1 sutka=24 soat, 1 soat=60 minut «Minut» tushunchasini bolalar amaliy mashg'ulotlarda anglab yetadilar. «Bolalar, 1 minut — bu ko'pmi yoki kammi? Siz to'g'ri o'tiring, qimirlamang, men vaqtni belgilayman va siz shunday 1 minut o'tirasiz. (O'quvchilar 1 minut tugagandan yengil tortadilar, tinch o'tirish juda qiyinda.) Demak, 1 minut — bu juda uzoq vaqt. Endi siz doskada misollarni ko'rib turibsiz, ular oson, qani kim 1 minutda ko'p misol yecharkin?

7+5, 8+7, 9+5, 3+8, 7+3, 6+4.

Demak, 1 minut kichik vaqtni? Minutlar qanchalik tez o'tayotganiga qarang. Ularni behuda sarf etmang, ularni bilimlar va xayrli ishlar bilan boyiting. O'quvchilarni vaqt o'lchovlari bilan tanishtirilganidan so'ng o'lchovlar tizimiga solinadi, vaqt o'lchovlari jadvali tuziladi. Vaqt o'lchovlarini o'rganish jarayonida o'qituvchi tarbiyaviy suhbatlar o'tkazish imkoniyatiga ega. Bu odam o'tmishda vaqtni qanday o'lchaganligi haqida, dastlabki taqvimlar haqida yoki soatlar haqida va hokazolar bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Ta'lim taraqqiyoti. Boshlang'ich ta'lim, «Sharq» 1999-yil, 7-maxsus son.
2. Abdullayeva K. va boshqalar. Savod o'rgatish metodikasi.T., «O'qituvchi», 1996-yil.18-25-betlar.
3. Jumayev M.E..Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasidan laboratoriya mashg'ulotlari T.: Yangi asr avlodi 2006.

XALQ HUNARMANDCHILIK MAHSULOTLARINI TAYYORLASH TEXNALOGIYASI

Karimova Moxira Odambayevna
Xorazm viloyati Urganch shahar 19-sonli
IDUMning texnologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada hunarmandchilik mahsulotlarini tayyorlash texnologiyasi, xalq hunarmandlari tomonidan eksport va ichki bozor uchun ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar, o'zbek xalqining ko'p asrlik tarixida xalq hunarmandchiligi san'ati turlari haqida to'liq bayon etiladi.

Kalit so'zlar: hunarmandchilik, kulolchilik, import, eksport, “kudin”, hunarmandchilik tarmoq strukturasi, ichki bozor, mini texnologiyalar.

Yurtimizda hunarmandchilik qadim-qadimdan taraqqiy topgan bo'lib, turli bejirim narsalar yaratish, kundalik turmushda asqotadigan jihozlar tayyorlash, shu orqali o'z mehnati bilan odamlarga foyda keltirish an'ana darajasiga ko'tarilgan. O'zbek xalqining ko'p asrlik tarixida xalq hunarmandchiligi san'ati turlari boy va rang-barang madaniy merosimizning eng ajoyib va ommaviy qismini tashkil qiladi. Zaminimiz qatlamlarini qazish ishlari natijasida topilgan yodgorliklarning guvohlik berishicha, insonning buyumga badiiy ishlov berishi asosida buyum yaratish faoliyati tosh asridayoq boshlangan bo'lib, asrlar osha hozirgacha uzluksiz davom etib kelmoqda. Madaniy merosimiz hisoblanmish noyob zeb-ziynatlar, har xil ro'zg'or anjomlari, ip va ipakdan tikilgan matolar, loy va ganchdan yasalgan sopol hamda chinni idishlar, kulolchilik san'atiga mansub bo'lgan buyumlar barchasi xalqimizning moddiy va madaniy merosi bo'lib kelmoqda.

Hunarmandchilik tobora takomillashib borib, turli ixtisosliklarga ajralib ketgan. Masalan, kulolchilik, duradgorlik, temirchilik, miskarlik, binokorlik, toshtaroshlik, o'ymakorlik, kashtado'zlik, ko'ncilik, zargarlik, zardo'zlik va hokazo. Tasviriy san'atga falsafiy yondashish natijasida shartlilik, uslublashtirish, ramziylikka asoslangan badiiy bezak asarlari yaratish taraqqiy etgan. Jumladan, hozirda jahonga mashhur me'morchilik yodgorliklarimizda qo'llanilgan ganchkorlik, koshinkorlik, naqqoshlik, xattotlik, toshtaroshlikning bir-biri bilan ajoyib darajada uyg'unlashgani buning yaqqol isbotidir.

Bugungi kunda O'zbekistonda hunarmandlar tomonidan ishlab chiqarilayotgan buyumlar va mahsulotlar (ishlar, xizmatlar) yo'nalishlari 34 taga yetdi. Hozirda ular ichki va tashqi bozor uchun mahsulotlar ishlab chiqarishmoqda. Bu mahsulotlar o'zining sifati, badiiy jihatdan yuksakligi, tabiiyligi va milliy o'zligimiz, tarixiy an'alarimizni o'zida uyg'unlashtirgani bilan ham ahamiyatlidir. Hunarmandchilik mahsulotlarini chetga eksport qilish va hunarmandlar faoliyatini yanada rivojlantirish maqsadida 2018-yilda dunyoning 20 dan ortiq davlati (Germaniya, Shveysariya, Rossiya, Italiya, Angliya, Koreya, Malayziya, Ozarbayjon, Latviya, Finlandiya, Hindiston, Fransiya, Gretsiya, Turkmaniston, Eron, AQSH, Ukraina, Turkiya, Xitoy, Ispaniya) da 113 ta ko'rgazma va yarmarka o'tkazildi. Marg'ilonlik hunarmandlarimiz eng qadimgi matolarimizdan banoras va adraslarni unutilib ketgan «kudin» usulida ishlab chiqarishni yo'lga qo'ydilar. Buyuk Sohibqiron Amir Temur davrida sipohlarning tagiga to'shalgan gilam farg'onalik hunarmandlar tomonidan qayta to'qila boshlandi. Bundan 100 yil ilgari ipakdan to'qilgan «G'ajari bo'g'jama» Boysun hunarmandlari tomonidan qayta tiklandi.

Shaharlar rivoji buyurtma bilan hunarmandchilik mahsulotlari tayyorlash va bozorga hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqarishning jadal o'sishi bilan uzviy bog'liq. Natijada hunarmandchilik mahsulotlari tovarga aylanadi, tovar ayirboshlash uchun ishlab chiqarildi. Davr taqozosi bilan hunarmandchilikning yangi-yangi turlari vujudga keldi. Hunarmandlar ham turli mahsulotlar tayyorlash bo'yicha ixtisoslasha bordilar. Shaharlardagi mahalalar hunarmandlarning kasb-koriga qarab shakllangan (masalan, XX asrning boshlarida Toshkentda ko'ncilar, kulollar, egarchilar, beshikchilar, o'qchilar, kosiblar mahallalari bo'lgan). XX asrning boshlarida mashinalashtirilgan ishlab chiqarish keng yo'lga qo'yilishi bilan 43 nomdagi hunarmandchilik mahsulotlarining turi, tarkibi va ishlab chiqarish hajmi keskin kamaydi. XX asr oxiri va XXI asr boshlariga kelib yirik sanoatlashgan ishlab chiqarish qaror topgan bo'lsa-da, hunarmandchilikning mavqeyi saqlanib qoldi. Mini texnologiyalarning paydo bo'lishi hunarmandchilikda tovarlarni yakka tartibda va sifatli ishlab chiqarish imkonini berdi. Bunga milliy ust-boshlar, cholg'u asboblari,

mayda asbob uskunalar, turli yodgorlik buyumlari ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishni kiritish mumkin. Hozirgi hunarmandchilik kichik biznes tarkibidagi yakka mehnat fao liyati va oilaviy korxonalardan iborat. Rivojlangan mamlakatlarda yakka buyurtmalar va qimmatbaho badiiy buyumlar tayyorlaydigan hunarmandchilik sohalarigina (tikuvchilik, etikdo'zlik, gilamchilik, zargarlik, o'ymakorlik va boshqalar) saqlanib qoldi. Hozirgi kunda hunarmandlar eksport va ichki bozor uchun ko'pgina mahsulotlar ishlab chiqaryaptiar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Texnologiya./Z.Sattarova,N.Abdusalomova,N.Ahmedova.-Toshkent:"O'zbekiston" ,2019.-160 b.
2. A.I.Vorobyov.Mehnat ta'limi.-T.,1993.
3. U.Inoyatov,S.Ahmedov,R.Nurimbetov.Iqtisodiyot va tadbirkorlik.-T.: "O'qituvchi",2004.
4. S.Bekmurodova.Texnologiya fanini o'qitishga yangicha yondashuv.Metodik qo'llanma.-T.: "Delta print",2017.

USE OF INTERACTIVE METHODS IN TEACHING ENGLISH AT SCHOOL

Khudayberganova Madina
teacher school № 23 in Yangiariq
district of Khorezm region

Annotation: English is used as a second language in some countries and for some people the 1st language. It enjoys a high prestige in the country. At present the role and status of English in Uzbekistan is higher than ever as evidenced by its position as a key subject of medium of instruction, curriculum. As the number of English learners is increasing different teaching methods have been implemented to test the effectiveness of the teaching process.

Key words: Innovative, technology, evaluate, method, multimedia, game, picture.

The traditional or innovative methods of teaching are critically examined, evaluated and some modifications in the delivery of knowledge is suggested. As such, the strengths and weaknesses of each teaching methodology are identified and probable modifications that can be included in traditional methods are suggested.

The interactive learning is important for personal and professional development. Interaction helps involve students in performing activities with technical terms, and such activities can enhance vocabulary acquisition and promote the development of lexical skills. Students are able to take control of their learning process and also figure out their preferred resources with the help of interactive technology. In this way, they can choose the method to present projects and also develop important research skills for the upcoming days. Furthermore, students are able to develop their communication as well as collaborative expertise by working on shared projects or documents and this will help them significantly afterward when they mature into working individuals. Interactive activities include the organization and development of dialogical speech, aimed at interaction, mutual understanding, solving problems, which are important for each participant in the educational process.

In this The teacher's main role is to “help learning to happen,” which includes involving students in what is going on by enabling them to work at their own speed, by not giving long explanations, by encouraging them to participate, talk, interact, do things. The language student is best motivated by practice in which he senses the language is truly communicative, that it is appropriate to its context, that his teacher's skills are moving him forward to a fuller competence in a foreign language. Briefly put, the students are the most active element in this process. The teacher is here not to explain but to encourage and help students to explore, try out, make learning interesting.

Stories form a very integral part of teaching a language. These stories help teach the students about the formation of sentences and how to express their thoughts and a lot of other things and plus they help in keeping the students interest alive as the story's end is something that every student wants to know. It appeals to the inquisitive nature of the students. Any unfinished story always keeps the mind of the reader agitated.

Although this method of using stories has been implemented the procedure of teaching the language through it is generally not right. The evaluation procedure of testing the students in their proficiency over the language is through questions based on the story. This is generally not that effective. Due to this the students generally tend to take up the stories as a chapter rather than looking at it as an interesting read. A story is supposed to appeal to the creative part of the brain. It helps us be more imaginative, by trying to visualize the things that are happening inside the story.

Used literatures

1. Agnew, P. W., Kellerman, A. S. & Meyer, J. (1996). Multimedia in the Classroom, Boston: Allyn and Bacon.
2. Armbruster, B.B., Anderson, T.H., & Meyer, J.L. The framing project: A collaboration to improve content area reading using instructional graphic. 1994

CLASSROOM MANAGEMENT

Khudayberganova Shukurjon Bakhodirovna.

Teacher School №19 in Urgench district of
Khorezm region

Annotation: The following article is concerning the role of classroom management while teaching and its importance in developing both teachers' proficiency and learners' knowledge during the lesson. This piece of writing also provides some useful and effective strategies to manage the classroom proactively.

Key words: classroom management, model ideal behaviour, offer praise.

Currently the government is mostly focusing its whole attention on the education at schools, colleges, lyceums and other institutions. In teaching process crucial thing that is considered to be vital is classroom management.

Classroom management is crucial in classrooms because it supports the proper execution of curriculum development, developing best teaching practices, and putting them into action. Classroom management can be explained as the actions and directions that teachers use to create a successful learning environment; indeed, having a positive impact on students achieving given learning requirements and goals. In an effort to ensure all students receive the best education it would seem beneficial for educator programs to spend more time and effort in ensuring educators and instructors are well versed in classroom management. Also, research from Berliner and Brophy & Good shows that the time a teacher must take to correct misbehavior caused by poor classroom management skills results in a lower rate of academic engagement in the classroom. From the student's perspective, effective classroom management involves clear communication of behavioral and academic expectations as well as a cooperative learning environment

1. **Model ideal behavior** - make a habit of demonstrating behavior you want to see, as many studies show that modeling effectively teaches students how to act in different situations. A straightforward way to model certain behaviors is holding a mock conversation with an admin, other teacher or student helper in front of the class.

2. **Let students help establish guidelines** - encourage all students to help you build classroom rules, as you'll generate more buy-in than just telling them what they're not allowed to do. Near the start of the year or semester, start a discussion by asking students what they believe should and shouldn't fly. At what points are phones okay and not okay? What are acceptable noise levels during lessons? This may seem like you're setting yourself up for failure, but — depending on the makeup of you class — you may be shocked at the strictness of some proposed rules. Regardless, having a discussion should lead to mutually-understood and -respected expectations.

3. **Document rules** - don't let your mutually-respected guidelines go forgotten. Similar to handing out a syllabus, print and distribute the list of rules that the class discussion generated. Then, go through the list with your students. Doing this emphasizes the fact that you respect their ideas and intend to adhere to them. And when a student breaks a rule, it'll be easy for you to point to this document..

4. **Avoid punishing the class** - address isolated behavior issues instead of punishing an entire class, as the latter can hurt your relationships with students who are on-task and thereby jeopardize other classroom management efforts. Instead, call out specific students in a friendly manner.

5. **Encourage initiative** - promote growth mindset, and inject variety into your lessons, by allowing students to work ahead and deliver short presentations to share take-away points. Almost inevitably, you'll have some eager learners in your classroom. You can simply ask them if they'd like to get ahead from time-to-time. For example, if you're reading a specific chapter in a textbook, propose that they read the following one too. When they deliver their subsequent presentations to preview the next chapter on your behalf, you may find that other students want a bit more work as well.

References:

1. Soheili, Alizadeh, Murphy, Bajestani, Ferguson. Teachers as Leaders: Classroom Management Techniques, 2015
2. Berliner, Brophy & Good. Classroom management, 1986-1988
3. H. Korpershoek, Harms, Boer, Mechteld. Effective classroom management strategies and classroom management programs for educational practice, 2014
4. Dr Barry S. Parsonson, Evidence-based Classroom Behavior Management Strategies, 2021.

МАКТАБЛАРИДА ФИЗИКА ФАНИНИ О’QITISHDA “KIM, QAYERDA XATO QILDI?” METODINI QO’LLASH

Komolov Shonazar Jumabayevich
Urganch tumani 18-son maktabning
fizika fani o’qituvchisi

Annotasiya: Ushbu maqolada fizikani o’qitish jarayonida yangi pedagogik texnologiyalarni qo’llash, dars o’tish jarayonida aynan dars mavzusiga mos interfaol metodlarni qo’llay olish va yangi interfaol metodlarni ta’lim tizimiga joriy qila oladigan ma’lumotlar berilgan.

Kalit so’z: fizika, dars, tezlik, formula, o’quvchi, ta’lim, notekis, ilmiy.

Umumiy o’rta ta’lim fizikani o’qitish o’quvchilarning ilmiy dunyoqarashini, mantiqiy tafakkur qila olish qobiliyatini, aqliy rivojlanishini, o’zo’zini anglash salohiyati shakllantirilishi va o’stirishi, ularda milliy va umuminsoniy qadriyatlarini tarkib toptirishi hamda ijtimoiy hayotlari va ta’lim olishni davom ettirishlari uchun zarur bo’lgan bilimlar beriladi.

“Kim, qayerda xato qildi?” metodini umumiy o’rta ta’lim maktablarining VII sinfida o’tiriladigan “Notekis harakatda tezlik” mavzusini o’tishda qo’llashni ko’rib chiqsak. O’qituvchi yangi mavzuni doskaga yozib qo’yadi. Notekis harakat, uning turlari va notekis harakatda tezlikni topish formulalari to’g’risida batafsil tushuntiriladi. Darsda quyidagi masala sharti o’qildi deylik. Masala. Agar piyoda harakatlanish vaqtining yarmini 110 sm/sek, ikkinchi yarmida 1m/s tezlik bilan harakatlangan bo’lsa, piyodaning butun yo’l davomidagi o’rtacha tezligini toping. Masala sharti e’lon qilingach, o’quvchilarga masalani yechish uchun ma’lum vaqt beriladi va o’qituvchi o’quvchilarni nazorat qiladi. Belgilangan vaqt tugaguncha o’qituvchi javoblarning qaysi to’g’ri ekanligini aytmaydi. Guruh o’quvchilarining ro’yxati kiritilgan jadval tayyorlanadi va qaysi o’quvchi masalani ishlab bo’lgan bo’lsa, o’z familiyasi to’g’risiga masala javobini yozib qo’yadi. Ba’zi o’quvchilar formulani to’g’ri qo’llasalarda, tezlikni bir xil birlikka o’tkazish kerakligiga e’tibor qilmaydilar. Natijada masalaning javobi xato chiqadi.

Masalan, o’quvchi quyidagi xatoga yo’l qo’yishi mumkin:

Berilgan:

$$V_1 = 110 \text{ sm/s}$$

$$V_2 = 1 \text{ m/s}$$

$$\underline{V_{o'r} - ?}$$

$$V_{o'r} = \frac{V_1 + V_2}{2}$$

$$V_{o'r} = \frac{110 \text{ sm/s} + 1 \text{ m/s}}{2} = 55,5 \text{ m/s}$$

Boshqa o’quvchi esa, fizik kattaliklarni bir xil birlikka o’tkazib oladi-yu, lekin masalaning shartiga e’tibor qilmay, umumiy masofa teng ikkiga bo’lingan hol uchun o’rtacha tezlik formulasini qo’llab,

$$v_{o'r} = \frac{2v_1v_2}{v_1 + v_2} = 1.047 \text{ m/s} \text{ javobni chiqaradilar.}$$

Ziyrak o’quvchilar esa, barcha shartlarni e’tiborga oladilar va to’g’ri yechimni topadilar.

$$v_{o'r} = \frac{v_1 + v_2}{2} = \frac{1.1 \text{ m/s} + 1 \text{ m/s}}{2} = 1.05 \text{ m/s}$$

Shu tariqa jadvalni to’ldirib boraveradilar. Masalani yechish uchun belgilangan vaqt tugagach, o’qituvchi javoblarni saralaydi va quyidagi natija qayd etildi deylik.

To'g'ri javob 9kishi	Xato 14 kishi	Xato 7 kishi
1.05 m/s	55.5 m/s	1.047 m/s

O'qituvchi masalani noto'g'ri ishlagan o'quvchilardan bir-ikki nafarini doskaga chiqaradi va o'quvchi qayerda xato qilganligini to'g'ri ishlagan o'quvchilar tekshirib turishini aytadi. O'quvchi qayerda xatoga yo'l qo'yganligi guruh tomonidan to'g'irlanadi va boshqa o'quvchilar ham o'z xatolarini bilib oladilar. Bu metodni qo'llash orqali o'quvchilarni masala yechishga qiziqtirish, optimal baholash va o'quvchi xatosini o'quvchining o'zi to'g'irlashga o'rgatish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tolipov O'.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari(O'quv qo'llanma)Toshkent.OzRFA “Fan” nashriyoti 2006.
2. Rimkevich A.P..Fizikadan masalalar to'plami.T.:1990.
3. O'lmasova M.Mexanika va molekulyar fizika. 1-kitob. Toshkent. 2004 yil.

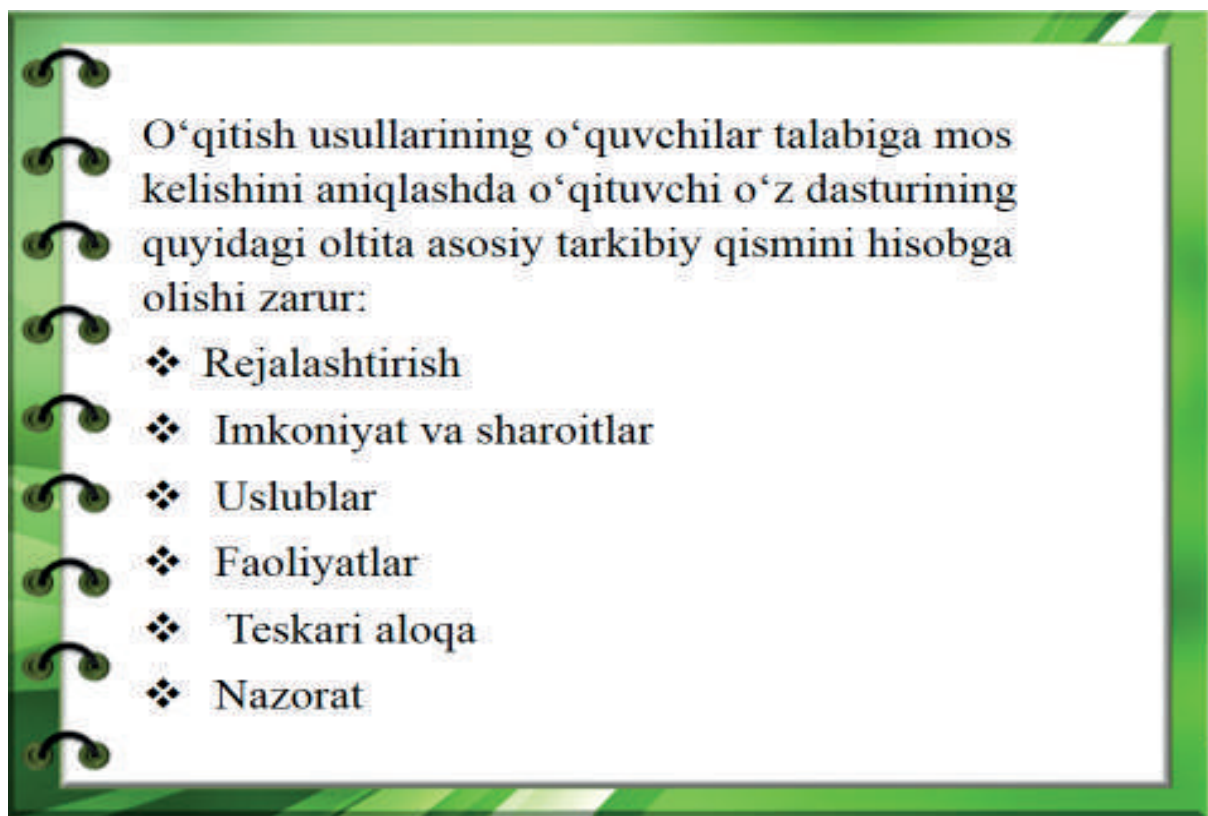

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QITISH USLUBINI TASHKIL ETISH

Kubeyeva Asemay Begaliyevna
Navoiy viloyati, Zarafshon shahar
4-umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limda o'qitish uslubini tashkil etish xususida so'z boradi.

Kalit so'zlar: o'qitish, uslub, vaziyat, matematik, real olam, matematik masala...

O'qitish uslubini aniqlash yo'llaridan biri bu yuqorida keltirilgan oltita omilning har biriga tegishli bo'lgan savollar ro'yxatini tuzishdir. Ta'kidlash joizki, har bir tarkibiy qism talablarining to'liq bajarilishini ta'minlash hamda unga amal qilish tanlangan o'qitish uslubining samaradorligini oshiradi.

O'qitish uslubi quyidagilarni o'z ichiga oladi, ya'ni:

- malakalar va ko'zlangan asosiy maqsadlar tahlili;
- guruh tarkibi;
- zarur bo'lgan malakalar;
- o'rganilishi lozim bo'lgan fanlar;
- o'rganishga ruhlantiruvchi omillar;
- o'rganish turlari va imkoniyatlari;
- o'quv materiallari va uning zamonga mosligi;

muammolarni aniqlash va echimlarni topishda tajribalarni umumlashtirish zarurati; – o'quv materialini taqdim etish usullariga bo'lgan ehtiyoj;

O'qitish uchun quyidagi sharoitlar mavjud bo'lishi zarur:

- o'quv xonalari;
- o'quv qurollari;
- audio-video materiallari;
- turli model va jihozlar;
- amaliy mashg'ulotlar uchun namunaviy qurollar;
- mavzuga oid topshiriq va vazifalar;

- guruh bo‘lib yoki yakka tartibda o‘qitish uslublari;
- baholash materiallari.

Vaziyatlarni matematik tilda ifodalash:

- inson faoliyatining turli jabhalari: shaxsiy hayot, kelajakdagi kasbiy faoliyat, o‘quv faoliyati, jamiyatdagi ijtimoiy hayot, fan va texnikaga doir turli kontekstlarda berilgan muammoli vaziyatlar mohiyatini o‘qib tushunish;
- berilgan vaziyatni tahlil qilish va unda keltirilgan muammoni aniqlash;
- muammo va vaziyatlarda berilgan matematik tuzilmalar (qonuniyatlar va munosabatlar)ni tanib olish;
- muammo va vaziyatlarni soddalashtirish, ularni alohida masalalarga bo‘lish;
- vaziyat tavsifida berilgan ma’lumotlardan amalda foydalanish imkoniyatlarini aniqlash, qayta ishlash va muammoni matematik masala ko‘rinishida ifodalash;
- muammoli vaziyatning muhim jihatlarini aks ettirilgan matematik modelni tuzish.

Matematikani qo‘llash:

- amaliy matematik masalani yechish uchun o‘rganilgan matematik tushunchalar, faktlar, g‘oyalar, qonuniyatlar, algoritmlar va metodlardan foydalanish;
- masalani yechishning muqobil usullarini tahlil qilish, tanlash va asoslash;
- masalani (muammoni) yechish jarayonida yangi matematik bilimlarni hosil qilish va ularni o‘zlashtirish;
- matematik taxminlarni ifodalash va tadqiq qilish, matematik asoslash, taqqoslash va baholash;
- masala yechishda mantiqiy, kreativ fikrlash, matematik mulohaza yuritish va ilmiy izlanish usullari: kuzatish, o‘lchash, tajriba o‘tkazish, analiz va sintez, induksiya va deduksiya, taqqoslash va analogiyalardan foydalanish;
- matematik tushunchalar orasidagi aloqalarni tanib olish

Fanlarni o‘qitishda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish, o‘qituvchi o‘qitish va o‘rgatish, shuningdek, mavjud imkoniyat va sharoitlardan unumli foydalanish uchun mas’ul shaxs hisoblanadi. Bu vazifani bajarish uchun o‘qituvchi o‘qitish jarayoni hamda o‘qitiladigan fanlarning ilmiy va texnik jihatlarini to‘liq bilishi lozim. Bundan maqsad shuki, o‘qitish uslubi shunday yo‘lga qo‘yilsinki, bunda o‘quvchilar o‘qitilayotgan fanni to‘liq o‘zlashtira olishsin.

Foydalanilga adabiyotlar:

1. X.Teshaboyev. “Interfaol usullari”. T.2009-yil
2. Metodik qo‘llanmalar.
3. Internet saytlari.

INNOVATION FAOLIYATINI AMALGA OSHIRISH USULLARI

Kushnazarova Sevara Olimjanovna

Urganch tumani 4-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (94) 234 40 90

sevaraolimjanovna_4090@inbox.uz

Begliyev Reymbergen

Xorazm viloyati XTXQTMOHM katta o'qituvchisi

Telefon: +998 (97) 452 18 20

begliyev.reymbergen55@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy pedagoglarning innovatsion faoliyati va uni amalga oshirish jarayoni yoritilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsion faoliyati, innovatsion texnologiyalar, pedagogik texnologiyalar, ta'lim texnologiyalar, pedagogik tadqiqot metodlari, muammoni tahlil, novatorlik darajasi, kommunikativ qobiliyat

Zamonaviy ta'lim texnologiyalari orasida innovatsion ta'lim texnologiyalari muhim o'rin tutadi. Lug'aviy jihatdan “innovatsiya” tushunchasi ingliz tilidan tarjima qilinganda (“innovation”) yangilik kiritish degan ma'noni anglatadi. Mazmunan esa tushuncha negizida “innovatsiya” tushunchasi muayyan tizimning ichki tuzilishini o'zgartirishga qaratilgan faoliyatni ifodalaydi. Barcha sohalarida bo'lgani kabi ta'lim tizimida ham innovatsiyalar negizida o'qitish jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvlarning mohiyati yoritiladi.

Pedagogning innovatsion faoliyati bu ta'lim jarayonidagi har qanday innovatsion o'zgarishlar, ta'lim tizimiga yangiliklarning kiritilishi bevosita o'qituvchi faoliyatini yangilash va o'zgartirish orqali amalga oshirilishi. Pedagogning bu boradagi faoliyati “innovatsion faoliyat” deb yuritiladi.

Innovatsion faoliyat – bu yangi ijtimoiy talablarning bilan an'anaviy me'yorlarning mos kelmasligi yoki yangi shakllanayotgan g'oyalarning mavjud g'oyalarni inkor etishi natijasida vujudga keladigan majmualar muammolari yechishga qaratilgan faoliyat. Bu kabi faoliyat uzluksiz ravishda yangiliklar asosida ishlash bo'lib, u uzoq vaqt davomida shakllanadi va takomillashib boradi. Innovatsion faoliyatning asosiy belgilari quyidagilardir:

- ijodiy faoliyat falsafasini egallashga intilish;
- pedagogik tadqiqot metodlarini egallash;
- mualliflik konsepsiyalarini yaratish qobiliyati;
- tajriba-sinov ishlarini rejalashtirish va amalga oshira olish;
- o'zidan boshqa tadqiqotchi-pedagoglar tajribalarini qo'llay olish;
- hamkasblar bilan hamkorlik;
- fikr almashish va metodik yordam ko'rsata olishlik;
- ziddiyatlarning oldini olish va bartaraf etish;
- yangiliklarni izlab topish va ularni o'z sharoitiga moslashtirib borish.

Innovatsion faoliyat – pedagogning ruhiy, aqliy, jismoniy kuchini ma'lum maqsadga yo'naltirish asosida nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarni egallash, amaliy faoliyatni nazariy bilimlar bilan to'ldirib borish, bilish, loyihalash, kommunikativ nutq va tashkilotchilik mahoratini rivojlantirishni talab etadi. V.Slasteninning fikriga ko'ra innovatsion (ijodiy) yondashuv:

- ijodiy faollik;
- faoliyatga yangilik (o'zgartirish) kiritishga texnologik va metodologik jihatdan tayyorgarlik;
- yangicha fikrlash;
- yuksak muomala madaniyatiga ega bo'lishni ifodalaydi.

Ta'lim tizimidagi innovatsiyalarni pedagogik jarayonga tatbiq etish to'rt bosqichda amalga oshiriladi:

1. Muammoni tahlil asosida aniqlash.
2. Mo'ljallanayotgan ta'lim tizimini loyihalash.
3. O'zgarishlar va yangiliklarni rejalashtirish.
4. O'zgarishlarni amalga oshirish.

Innovatsion faoliyat – ilmiy izlanishlar, ishlanmalar yaratish, tajriba-sinov ishlari olib borish yoki fan-texnika yutuqlaridan foydalangan holda yangi texnologik jarayon yoki yangi

takomillashtirilgan mahsulot yaratishdan iborat. Innovatsion faoliyat yangi g'oyani izlashdan boshlanadi. Pedagogik innovatsiya ta'lim-tarbiya jarayonidagi muhim va murakkab masala yechimiga yo'naltirilganligi sababli o'qituvchidan yangicha yondashuvni talab qiladi. O'qituvchini innovatsion faoliyatga tayyorlashda bir qator psixologik to'siqlar mavjud. Bularning birinchisi o'qituvchining o'zi ko'nikkan faoliyatchegarasidan tashqariga chiqishi juda qiyinligi, ya'ni o'qituvchilarda ijodkorlikning yetarli emasligi bo'lsa, yana bir sabab yangi va noma'lum narsalar har doim odamlarda cho'chish va xavfsirashni keltirib chiqarishidir. Innovatsion faoliyat o'qituvchining hamma muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy faoliyat bo'lib, u shaxsning kasbiy, metodik mahoratini sifatli qayta qurish demakdir.

Pedagogda ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvni qaror toptirish bosqichlari. O'qitish jarayoni yoki ta'lim tizimiga innovatsion yondashuvni qaror toptirish o'z-o'zidan ro'y bermaydi. Bu jarayon bir necha bosqichda kechadi. Ular quyidagilardir:

- 1-bosqich: tayyor metodik tavsiyanoma (mavjud innovatsiya)lardan foydalaniladi;
- 2-bosqich: mavjud tizimga ayrim yangi g'oyalar, metodlar kiritiladi.
- 3-bosqich: yangi g'oyani amalga oshirish mazmuni, shakl va metodlari ishlab chiqiladi.
- 4-bosqich: pedagog o'qitish va tarbiyalashga oid o'z konsepsiyasi yoki metodikasini ishlab chiqadi.

Pedagoglarning innovatsion faoliyati quyidagilar bilan belgilanadi:

- yangilikni qo'llashga tayyorgarligi;
- pedagogik yangiliklarni qabul qilishi;
- novatorlik darajasi;
- kommunikativ qobiliyatning rivojlanganligi;
- ijodkorligi.

Shu bilan birga pedagogning innovatsion faoliyatini uning motivatsiyasi, malakaviy tayyorgarligi, pedagogik tajriba-sinov ishlarini amalga oshirishga oid bilim va malakalari, pedagogik faoliyatdagi muammo (to'siqlar)ni bartaraf eta olish mahorati bilan ham belgilanadi. O'qituvchi innovatsion faoliyatining asosiy belgilaridan biri uning ijodiy faolligi, ijodkorligi hisoblanadi. O'qituvchidan yangiliklarni o'zlashtirib borish bilan birga ularni o'z faoliyatida qo'llashi va pedagogik jamoa o'rtasida targ'ib qilishi talab etiladi. Pedagoglarda innovatsion faoliyat ko'nikmalarini shakllantirishda jamoadagi psixologik muhit, jamoa a'zolarining jahon ta'lim yangiliklardan xabardorliklari muhim ahamiyatga ega. Pedagogning ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvining natijalari quyidagilarda ko'rinadi:

- faoliyat maqsadini aniq belgilab olishida;
- nostandart vaziyatlarda tezkor qarorlar qabul qilishida;
- o'quv yoki ilmiy-tadqiqot jarayoni bilan bog'liq masalalarni samarali echish usullarini egallay olganligida;
- muammolarni hal etishda eng samarali vosita va metodlarni tanlay bilishida;
- o'z ustida mustaqil ishlashni rejalashtira olishida;
- faoliyati natijasini nazorat va tahlil qila olishida;
- zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish malakasining mavjudligida;
- yangi g'oyalarni izlab topa olishida.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Pedagogik mahorat. Mavlonova R., Abdurahimova D. T.: Fan va texnologiyalar. 2012-yil
2. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi, innovatsiyasi va intergatsiyasi. O'quv qo'llanma R.A.Mavlanova, N.X.Raxmankulova T. G'.G'ulom, 2013 y
3. Interfaol metodlar:mohiyati va qo'llanilishi (Metodik qo'llanma) -T.: “TDPU nashriyoti”, 2012

BOSHLANG'ICH SINFLARDA OG'ZAKI HISOBLASHNI RIVOJLANTIRISH TEKNOLOGIYASI

Kushnazarova Zulfiya Kuchkarovna

Urganch tumani 4-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (94) 238 97 04

zulfiya.kuchkarovna_4@inbox.uz

Erkaeva Marifat Karimovna

Urganch tumani 8-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (93) 468 50 20

km_erkaeva5020@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinflarda og'zaki hisoblashni rivojlantirish texnologiyasi haqida.

Kalitso'zlar: Og'zaki hisoblash, yig'indi, ko'paytma, bo'linma, arifmetik amallar, distrebutivlik qonuni.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar og'zaki hisoblash bilimini shakllantirish hozirgi zamon o'qitish metodikasida yangi texnologiyani joriy etishni asosiy masala qilib qo'ymoqda. Lotin yozuviga asoslangan matematika darsliklarimizda ayniqsa, yuz ichida, ming ichida arifmetik amallar bajarish jarayoni o'quvchilarni fikrlash qobiliyatlarini o'stiradigan, ijodiy qobiliyatini aniqlaydigan holatdir. Yig'indidan, ko'paytmaga o'tish qoidasi, ko'paytma, bo'linma tushunchalari, ularning komponentlari orasidagi munosabatlarni mukammal o'zlashtirishni talab etadiki, bu yuqori sinf matematika fanidan oladigan bilimini mustahkamlash asosi bo'lsin. Boshlang'ich sinflarda eng qulay usul bilan hisoblash masalasi arifmetik amallar bajarishning asosiy tayanchi hisoblanadi. O'qituvchi darslikdagi materiallar bilan cheklanib qolmasdan balki ijodiy fikrlaydigan materiallar bilan darsni boyitish maqsadga muvofiqdir. Masalan, 10, 100, 1000 ichida ko'paytirishni turli ko'rinishlaridan foydalanish o'quvchilarni qiziqishini oshiradi.

$$68 \cdot 5 = (34 \cdot 2) \cdot 5 = 34 \cdot (2 \cdot 5) = 34 \cdot 10 = 340$$

$$68 \cdot 50 = 34 \cdot 100 = 3400$$

Qo'shishning distrebutivlik qonuniga ko'ra:

$$17 \cdot 50 = (16 + 1) \cdot 50 = 16 \cdot 50 + 1 \cdot 50 = 800 + 50 = 850$$

Sonlarni bo'lish texnikasiga ko'ra:

$$135 : 5 = (135 : 2) : (2 : 5) = 270 : 10 = 27$$

$$2250 : 50 = 4500 : 100 = 45$$

O'quvchilar diqqatini og'zaki va yozma ko'paytirishga jalb etish zarurki, bunda o'quvchilar qiziqishi ortib borsin.

$$24 \cdot 25 = (6 \cdot 4) \cdot 25 = 6 \cdot (4 \cdot 25) = 6 \cdot 100 = 600$$

Bunda imkon boricha qisqa holat tanlashga intilish zarur:

$$24 \cdot 25 = (24 : 4) \cdot (25 \cdot 4) = 6 \cdot 100 = 600$$

Ko'paytirishning qavslardan foydalanish holatlari juda ham qiziqarlidir:

$$37 \cdot 25 = (36 + 1) \cdot 25 = 36 \cdot 25 + 25 = 900 + 25 = 925$$

$$35 \cdot 25 = (36 - 1) \cdot 25 = 36 \cdot 25 - 25 = 900 - 25 = 875$$

$$38 \cdot 25 = (36 + 2) \cdot 25 = 36 \cdot 25 + 2 \cdot 25 = 900 + 50 = 950$$

25 ga ko'paytirishning og'zaki usulini 24 va 26 ga ko'paytirishni $(25-1)$ va $(25+1)$ ifoda bilan almashtirish maqsadga muvofiqdir.

(Bu chorak, bo'lak, ulushlar tushunchasini o'tganda zarur bo'ladi.)

$$\text{Masalan: } 36 \cdot 26 = 36 \cdot (25 + 1) = 36 \cdot 25 + 36 \cdot 1 = 900 + 36 = 936$$

$$36 \cdot 24 = 36 \cdot (25 - 1) = 36 \cdot 25 - 36 \cdot 1 = 900 - 36 = 864$$

25 ga bo'lish esa, 5 ga bo'lish qoidasidek bajariladi. Yuqoridagi hisoblashlarga teskari hisoblashlarni bajarish bilan mustahkamlaymiz.

Bo'luvchini 2 ga, 4 ga ikki martalab ko'paytirish bo'lgan hollar uchun xonalarni nollar bilan to'ldirish qoidalariga asoslanadi:

$$225 : 25 = (225 : 2) : (25 : 2) \text{ yoki } (225 \cdot 4) : (25 \cdot 4) = 900 : 100 = 9$$

Agar 9,99 va 999 ga ko'paytirish kerak bo'lsa, u holda eng qulay usulda hisoblash qoidasiga ko'ra $(10-1)$, $(100-1)$, $(1000-1)$ ko'rinishlarda distrebyuterlik qonuniga ko'ra:

$$678 \cdot 9 = 678(10-1) = 6780 - 678 = 6102$$

$$577 \cdot 99 = 577(100-1) = 57700 - 577 = 57123$$

$$34 \cdot 999 = 34(1000-1) = 34000 - 34 = 33966$$

3 sinfda (14·15) ko'paytirish qoidasi

$$14 \cdot 15 = 14(10+5) = 140 \cdot 14 \cdot 5 = 140 + 70 = 210$$

Buni darhol hisoblashga shoshilmasdan bajarish zarur, chunki

$$14 \cdot 15 = 14 \cdot 10 + 14 \cdot 5 = (14+7) \cdot 10 = 21 \cdot 10 = 210$$

ko'rinishda hisoblashni bajarishni unutmaslik kerak.

Agar 23·15 bo'lsa

$$23 \cdot 15 = (22+1) \cdot 15 = 22 \cdot 15 + 1 \cdot 15 = 330 + 15 = 345$$

Shuningdek, 14 va 16 ga ko'paytirishni (15+1) va (15-1) ifodaga almashtirish mumkin.

$$66 \cdot 14 = 66 \cdot (15-1) = 66 \cdot 15 - 66 = 990 - 66 = 924$$

$$62 \cdot 16 = 62(15+1) = 62 \cdot 15 + 62 = 930 + 62 = 992$$

$$61 \cdot 69 = 6(6+1) \cdot 100 + 1 \cdot 9 = 4200 + 9 = 4209$$

$$243 \cdot 247 = 24 \cdot 25 \cdot 100 + 3 \cdot 7 = 60000 + 21 = 60021$$

Bunday usullardagi hisoblashlarni bajarish o'quvchilarni og'zaki hisoblash texnologiyasini mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. M.Jumayev. Matematika (1-sinf). Turon iqbol. 2018 yil 160 bet. O'quv qo'llanma
2. M.Jumayev. Matematika daftari. Turon iqbol. 2018 yil 4,5 bet.
3. M.Jumayev. Boshlang'ich matematik tushunchalarni rivojlantirish nazariyasi va metodikasi. Ilm Ziè. 2018 yil.
4. Jumayev M., Yuldasheva M, Mingbayeva B., Mamatova G. Boshlang'ich ta'lim fanlarini o'qitish metodikasi moduli bo'yicha O'QUV-USLUBIY MAJMUA – T.: – Nizmiy nomli TDPU huzuridagi XTXQTMOHM|| 2017

MATEMATIKADA “FIKRLASH” TUSHUNCHASI

Kutliyeva Iroda, Xujayeva Muhayyo

Urganch tumani 1-son maktabning
matematika fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada matematik bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirish bilan o'quvchilar ular uchun erishilgan shaklda tafakkurning rivojlanishi haqida fikrlar keltirilgan. Tahlil va sintez, tafakkurning o'zaro bog'liq operatsiyalari arifmetika nazariyasi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: sezgi va idrok, sintez, taqqoslash, abstraktsiya, konkretlashtirish, arifmetik misol, arifmetik masala.

Tafakkur bilish chegaralarini kengaytiradi, sezgi va idrokning bevosita tajribasi chegarasidan tashqariga chiqish imkonini beradi. Fikrlash insonning bevosita kuzatmasligini, idrok etmasligini bilish va hukm qilish imkonini beradi. Ayni paytda mavjud bo'lmagan bunday hodisalarning boshlanishini taxmin qilish imkonini beradi. Tafakkur atrof-muhit va idrokda mavjud bo'lgan ma'lumotlarni qayta ishlaydi va aqliy mehnat natijalari tekshiriladi va amaliyotda qo'llaniladi. Inson tafakkuri nutq bilan uzviy bog'liqdir. Fikr tildan tashqarida na vujudga keladi, na oqadi, na mavjud bo'ladi. Kishilarning bilish faoliyati aqliy operatsiyalar: taqqoslash, tahlil va sintez, mavhumlashtirish, umumlashtirish va konkretlashtirish yordamida amalga oshiriladi. Dastlabki matematik bilimlar bolalar tomonidan ularning tushunishlariga moslashtirilgan ma'lum bir tizimda o'zlashtiriladi, bunda alohida qoidalar bir-biri bilan mantiqiy bog'langan, bir-biridan keyin keladi.

Matematik bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirish bilan o'quvchilar ular uchun erishilgan shaklda tafakkurning asosiy operatsiyalaridan foydalanadilar: tahlil va sintez, taqqoslash, abstraktsiya va konkretlashtirish, umumlashtirish; talabalar induktiv xulosalar chiqaradilar, deduktiv fikr yuritadilar. O'quvchilar tomonidan matematik bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirish o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi. Aqliy operatsiyalarni o'zlashtirish, o'z navbatida, o'quvchilarga yangi bilimlarni yanada muvaffaqiyatli o'zlashtirishga yordam beradi. Tevarak-atrofdagi voqelikning predmet va hodisalarini idrok etib, biz biror narsa yoki hodisani aqliy ravishda uning tarkibiy qismlariga ajratishimiz va qismlarni aqliy ravishda bir butunlikka birlashtirishimiz mumkin.

Butunni uning tarkibiy qismlariga bo'lishga qaratilgan tafakkur operatsiyasi tahlil deb ataladi. Ob'ektlar yoki hodisalar o'rtasidagi aloqani o'rnatishga qaratilgan fikrlash operatsiyasi sintez deb ataladi. Tafakkurning bu operatsiyalari o'zaro bog'liqdir. F.Engels ta'kidlaydiki, “tafakkur bir-biri bilan bog'langan elementlarning qandaydir birlikka birlashishi kabi ong predmetlarini ularning elementlariga parchalashdan iborat. Analizsiz sintez bo'lmaydi” [21, 35-bet].

Tahlil va sintez, tafakkurning o'zaro bog'liq operatsiyalari arifmetika nazariyasi elementlarini o'rganishda ham, misol va masalalarni yechishda ham doimiy qo'llanadi. O'rganishning dastlabki bosqichlaridayoq, birinchi o'nlik raqamlarini o'rganishda o'quvchilar mavzu to'plamlarini ularning tarkibiy elementlariga vizual-samarali tahlil qilish (parchalash) va vizual-samarali sintez (bog'lanish), elementlarni to'plamlarga guruhlashdan foydalanadilar. Keyin vizual tahlil va sintez fikrga ko'ra tahlil va sintez bilan almashtiriladi: bola xotirasida saqlanadigan va uning ongida takrorlanishi mumkin bo'lgan vizual tasvirlar bilan ishlaydigan raqamlarning parchalanishi yoki ularning kombinatsiyasini amalga oshirishi mumkin. Yuqori bosqich - bu ichki nutq yordamida aqliy ravishda amalga oshiriladigan aqliy tahlil va sintez. Matematikaning istalgan sohasini o'rgatishda siz tahlil va sintezga tayanishingiz kerak.

Murakkab arifmetik masalalarni yechishda murakkabroq va nozikroq tahlil va sintez talab qilinadi. Murakkab masalaning mazmunini tahlil qilish oddiy, shuningdek, uni sonli ma'lumotlarga, shartlarga va savolga bo'lishdan iborat. Biroq, ma'lumotlarning o'zi, holati va izlanayotgani qo'shimcha tahlildan o'tishi, ularning tarkibiy elementlariga bo'linishi kerak. Matematika o'qitish jarayonida taqqoslash texnikasi o'z qo'llanilishini topadi, ya'ni ko'rib chiqilayotgan sonlarning o'xshash va turli xususiyatlarini ajratib ko'rsatish, arifmetik misollar, arifmetik masalalar. Masalalarni yechgandan so'ng o'quvchilar u yoki bu masalani yechish uchun qanday harakat qo'llanilishini solishtiradilar, so'ngra yechish usullarini masalalar shartlaridagi farqlar bilan solishtiradilar. Bunday taqqoslash o'quvchilarga “bir necha birliklarga ko'proq”, “bir necha marta ko'proq” iboralarining ma'nosini yaxshiroq tushunishga va har bir masala sharti bilan

uni yechish yo‘li o‘rtasida mustahkam bog‘lanish o‘rnatishga yordam beradi. Taqqoslash tahlil va sintezga asoslanadi: har bir vazifani uning tarkibiy elementlariga bo‘lish, so‘ngra muhim farqlarni ajratib ko‘rsatish bilan birga o‘xshash elementlarni aqliy ravishda bog‘lash kerak. Talabalarga ko‘p qiymatli raqamlar bilan muammoni hal qilish usullarida ular uchun nima yangilik ekanligini tushuntirishda ko‘pincha o‘xshashlik qo‘llaniladi: o‘qituvchi kichik sonlar bilan shunga o‘xshash masalani hal qilishni taklif qiladi, ular ustida hisoblash og‘zaki amalga oshirilishi mumkin.

Mantiqiy fikrlash - bu rasmiy mantiq doirasida sodir bo‘ladigan va uning talablariga javob beradigan tafakkur. Ommaviy maktabda o‘quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish vazifasi qo‘yiladi va ma‘lum bir tarzda hal qilinadi. Matematika bo‘yicha barcha maktab dasturlarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirish fanni o‘qitishning maqsadlaridan biri sifatida qayd etilgan. Bir asr oldin L.N. Tolstoy ta‘kidlaganidek, matematikaning o‘z vazifasi hisobni emas, balki hisoblashda inson fikrini o‘rgatishdir. Alohida mantiqiy shakllarni anglash bilan odam aniqroq fikr yurita boshlaydi va o‘z fikrlarini nutqda ifodalaydi. O‘qituvchi matematikani o‘qitishda turli usullardan foydalanib, o‘quvchilar tafakkurini faollashtirishga hissa qo‘shishi va shu orqali uning rivojlanishiga hissa qo‘shishi uchun ularni qo‘llaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Фридман Л.М. Психолого-педагогические основы обучения математике в школе: Учителю математики о пед. психологии. – М.: Просвещение, 2000. – с.68.
2. Моро М.И. Методические указания к демонстрационному материалу по математике № . М.: «Просвещение», 1999г. – с. 22-31.

“5-SINF ONA-TILI FANIDAN NAZORAT ISHLARI YUZASIDAN”

Atolyeva Lola G'afurovna
Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
xalq ta'limi bo'limiga qarashli
42-umumiy o'rta ta'lim maktab
ona tili va adabiyot o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada 5-sinf ona tili nazorat ishlarini takomillashtirish haqida haqida yozilgan.

Kalit so'zlar: ona tili, nazorat ishi, insho, diktant

O'quvchilar ona tili fanidan quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarni egallashlari shart.

5-sinf o'quvchilari uchun ona tili fanidan ijodiy bayon va diktant yozishda belgilangan vaqt va so'zlar miqdori

1	Nazorat turi	Belgilangan vaqt	So'zlar miqdori
2	Diktant	2 soat	100-110 so'z
3	Ijodiy bayon	2 soat	100-150 ta so'z

Ona tili fanidan 5-sinf o'quvchilari uchun o'quv yili davomida ona tili fanidan olinadigan nazorat ishlar ro'yxatidan ayrimlarini misol tariqasida ko'rib chiqamiz albatta har bir o'qituvchi ijodiy yondashgan holda mavzularni darslikdan chiqmagan holda shakllantiradi va o'tkazish tartibini belgilaydi.

O'quvchilarni yosh xususiyatidan kelib chiqqan holda yondashamiz .

Belgilangan nazorat ishlaridan o'quvchilar Maktab mavzusida matn yaratishlari kerak.

Matn yaratish.

Maktab

Maqsad: O'quvchilarni matn tuzish ko'nikma, bilim va malakalarini rivojlantirish, matn tuzishda ijodiy yondashishga o'rgatish, yozma nutqini o'stirish.

Metodik tavsiya: O'quvchilarga matn tuzishda so'z va gaplarning sintaktik va mazmuniy to'g'ri bog'lanishiga e'tibor qaratishini nazorat qilish lozim. Fikrlarning izchilligi, mantiqiyliqi, o'quvchi o'z fikrini to'g'ri yetkaza berishi matn tuzishda ahamiyatlidir. Shuningdek, matn tuzishda xalq maqollari, ibratli fikrlar, hikmatli so'zlar, she'rlardan ijodiy foydalanish maqsadga muvofiqdir. O'quvchida bu borada muayyan ko'nikma hosil bo'lishi lozim. O'qituvchi matn mavzusiga xos ko'rgazmali qurollar, rasmlar, shuningdek AKT orqali videoroliklardan unumli foydalanishini tavsiya qilamiz.

Yana bir nazorat ishi o'quvchilarni insho yozishga bo'lgan bilimlarini shakllantirish uchun qo'yilgan mavzu insho yozish bunda o'quvchilar Vatanga muhabbat mavzusida erkin ijodiy yondashgan holda insho yozishlari va reja shakllantirib olishlari lozim bo'ladi.

Nazorat ishi. Insho

Vatanga muhabbat

MAQSAD: O'quvchilarning yozma nutqi, mustaqil va ijodiy fikrlash ko'nikmamalakalari, imlo va uslubiy savodxonliklarini aniqlash.

METODIK TAVSIYA: O'quvchilar insho mavzusiga mos reja tuza olishlari ;insho mavzusini reja asosida to'liq va izchil yoritishi; jummalarni ifodalash usulida so'z boyligining rang-barangligi, so'zlarni to'g'ri tanlashi va o'z o'rni qo'llashi, uslubiy qonun-qoidalarga rioya qilishlari; insho mazmuniga badiiy vositalarni singdirilganligiga; inshoni mustaqil fikrlab, aniq faktlar asosida, ravon, teran mushohada qilib, inshoni xulosalay olishga alohida e'tibor qaratishlari; insho yozish jarayonida o'zbek adabiy til gammatikasining me'yor va imkoniyatlariga rioya qilishi, so'zlashuv nutqi bilan kitobiy nutq me'yorlariga amal qilish, gapda so'zlarni joylashtirish, o'zgargan tartibdan to'g'ri foydalanish tavsiya qilinadi. Inshoda so'z va gaplarning sintaktik hamda mazmuniy bog'lanishiga e'tibor qaratish lozim.

NAMUNA:

Reja:

1. On-Vatan timsoli doim barhayot.

2. Vatanga muhabbat hissi.
3. Vatanimiz tinchligini asraylik.

Keying nazorat ishi bu matn yaratish hisoblanib o‘quvchilar oddiydan murakkablik tomon sekin asta nazorat ishlarini o‘zlashtirib kelmoqdalar. Yoz -o‘tadi soz mavzusida matn yaratish vazifasi qo‘yildi albatta, ustozlari yordamida

Xulosa

Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz kerakki har qanday ta’lim yoshlarni kelajagiga qaratilishi lozim chunki eng qimmat va samara beradigan investitsiya yoshlarga, ta’limga beriladigan investitsiya hisoblanadi. Shunday ekan har bir jonkuyar ustozlarimiz o‘z bilim-ko‘nikma va tajribalaridan kelib chiqqan holda nazorat ishlarini shakllantiradi, maskur metodik tavsiya ham o‘rni kelganda bir muncha sizlarga yordami tegsa o‘zimni maqsadimga erishganman deb hisoblayman.

Hozirgi kundagi tilga berilaotgan e’tibor davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgan bir davrda kasbga va Dars muqaddas degan tushunchaga biz ham fidoyi yondashsak kelajak bunyodkorlarini voyaga yetkazishimizda o‘zimizni ma’lum darajada hissamizni qo‘shganmiz deya olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, 1997.
2. Ona tili o‘qitish metodikasi. 2014 yil
3. Dillarda Vatan madhi. T: “O‘zbekiston”, 2007.
4. M. Mahmudov, A. Nurmonov, A. Sobirov, V. Qodirov, Z. Jo‘raboyeva
5. 5- sinf ona tili darslik Toshkent 2015.

MATEMATIKA DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

Madaminova Oyshajon Mahsudbekovna,

16-son maktab

Fazilova Azada Xalillayevna,

38-maktabning

matematika fani o'qituvchilari,

Xorazm viloyati Urganch tumani.

Annotatsiya: Ushbu maqolada matematikani o'qitishda hozirgi zamonaviy axborot texnologiyalardan foydalanishning afzalliklari hamda matematikani o'qitishda interfaol metodlar va ulardan samarali foydalanish usullari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Web grafikli kalkulator, geometrik shakllar, matematik

Bugungi kunda mamlakatimizda bo'layotgan ulkan bunyodkorlik ishlari, ta'lim- tarbiya sohasida qabul qilingan qonun va qarorlar “Milliy dastur” imizda belgilab berilgan buyuk maqsadlar hozirgi kun o'qituvchisini yanada ko'proq mehnat qilishga, izlanishga da'vat etmoqda. Ushbu maqsadlarning ijobiy natijaga ega bo'lishi, eng avvalo, yosh avlodga ilmiy bilimlar asoslarini puxta o'rgatish, ularda keng dunyoqarash hamda tafakkur ko'lamini hosil qilish, ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish borasidagi ta'limiy-tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish bilan bog'liqdir. Zero, yurtning porloq istiqbolini yaratish, uning nomini jahonga keng yoyish, ulug' ajdodlar tomonidan yaratilgan milliy-madaniy merosni jamiyatga namoyish etish, ularni boyitish yosh avlodni komil inson hamda malakali mutaxassis qilib tarbiyalashga bog'liqdir.

Hozirgi kunda matematika darslarida foydalaniladigan inrefaol metodlardan ba'zilarini ko'rib chiqamiz.

“Fikriy hujum” metodi. Mazkur metod o'quvchilarning darslar jarayonidagi faolliklarini ta'minlash, ularni erkin fikr yuritishga rag'batlantirish hamda bir xil fikrlash inertsiasidan ozod etish, muayyan mazvu yuzasidan rang-barang g'oyalarni to'plash, shuningdek, ijodiy vazifalarni hal etish jarayonining dastlabki bosqichida paydo bo'lgan fikrlarni yengishga o'rganish uchun xizmat qiladi.

“6x6x6” metodi. yordamida bir vaqtning o'zida 36 nafar o'quvchini muayyan faoliyatga jalb etish orqali ma'lum topshiriq yoki masalani hal etish, shuningdek, guruhlarning har bir a'zosi imkoniyatlarini aniqlash, ularning qarashlarini bilib olish mumkin. Bu metod asosida tashkil etilayotgan mashg'ulotda har birida 6 nafari ishtirokchi bo'lgan 6 ta guruh o'qituvchi tomonidan o'rta tashlangan muammoni muvaffaqiyatli hal qiladi.

“Klaster” metodi. Klaster (g'uncha, bog'lam) metodi pedagogik, didaktik strategiyaning muayyan shakli bo'lib, u o'quvchilarga ixtiyoriy muammolar xususida erkin, ochiq o'ylash va shaxsiy fikrlarni bemalol bayon etish uchun sharoit yaratishga yordam beradi. Mazkur metod turli xil g'oyalar o'rtaqidagi aloqalar to'g'risida fikrlash imkoniyatini beruvchi tuzilmani aniqlashni talab etadi. “Klaster” metodi aniq ob'ektga yo'naltirilmagan fikrlash shakli sanaladi. Undan foydalanish inson miya faoliyatining ishlash tamoyili bilan bog'liq ravishda amalga oshadi. Ushbu metod muayyan mavzuning o'quvchilar tomonidan chuqur hamda puxta o'zlashtirilguniga qadar fikrlash faoliyatining bir maromda bo'lishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, matematika darslarida interfaol metodlardan foydalanish samarasi juda katta. Bugungi kunda imterfaol metodlar o'quvchilarning o'quv va ijodiy faolliklarini oshiruvchi hamda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasida katta tajriba to'plangan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Eshkaraev, K., Norimbetova, Z. (2020). Methodological recommendations for organizing and holding mathematical circles. European Scientific Conference, 248-250.
2. Norimbetova, Z. A. (2020). Axborot kommunikatsion texnologiyalari yordamida geometriya fanini o'qitish metodikasi (10-11-sinflar misolida). Science and Education, 1(7).
3. Narimbetova, Z. A. (2020). Matematika fanida ta'lim texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilar tafakkurining rivojlantiruvchi omil. Academic research in educational sciences, 1(3), 1253-1261.

INTERACTIVE METHODS OF ACTIVITIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

**Makhmudova Kamola Olimovna,
Rajabova Dilsora Ziyodullayevna**

English teachers of the secondary school №1,
Navoi region Kyzyltepa district

Interactive teaching styles incorporate a multitude of goals beneath a single roof. Interactive classes are designed around simple principle: Without practical application, students often fail to comprehend the depths of the study material. The biggest challenge for any teacher is capturing each student's attention, and conveying ideas effectively enough to create a lasting impression. As a teacher, to tackle this challenge effectively, you should implement innovative ideas that make the classroom experience much more lovable for your students. So here are 16 innovative ideas that will help you reinvent your teaching methods and make your classes more interesting.

Recently, when the market for educational technology is replete with suggestions for various methods of learning English, the question “what technique do you teach?” becomes increasingly important. The applicant, pupil, student or businessman (though a student) often freezes in front of bookshelves with the linguistic literature and media-benefits and thoughtfully looks at a long list of advertisements. English Total Physical Response (TPR) is one of the attempts to convey the necessary information and help to assimilate the students through all the main channels of perception: visual, auditory, kinesthetic. People are able to learn the same information in different ways. Those who well perceives the information at the hearing, called auditory. On the other hand, there are those who are important not only to hear but also to see some visual images: pictures, videos, diagrams. These people are called visuals. In addition, there are those who are capable of learning many facts only through the senses, for example, through smell, taste or by means of tactile sensations. They are called kinesthetically. So, what is the Total Physical Response itself? The method of total physical response for foreign language teaching was proposed and described by American psychologist James Asher in the 70s. The basis of it was based on the theory of the operation of the left and right hemispheres of the brain. For what is each of them answering? The left hemisphere is mainly responsible for abstract and logical thinking and speech and the right for creative thinking, that is creativity, imagination and intuition.

Especially, the difference in the hemispheres becomes apparent during instruction.

Indeed, in the conventional method, the information is mostly provided in the form of signs (including speech), when the student listens to the explanation of the teacher, reads the text or completes a series of exercises. While the right hemisphere, which specialize on images, remains practically without effect.

It is not necessary to idealize the TPR method, because it is not devoid of its disadvantages. What are its advantages compared to traditional techniques, and what disadvantages there is to understand. In the classroom, which uses TPR method, students do not just listen to the teacher, but also participate directly in the learning process: repeat the words and phrases with different shades of emotional, take in hand a variety of items, moving, dancing. Vocabulary in this case is selected in such a way as to cover as many verbs of motion.

The method of total physical response, of course, has its drawbacks:

- for a start, the teacher just physically difficult often to teach such classes when you have to move actively along with the students;
- also during the lesson you have to use a lot of visual material which is not always easy to bring along;
- additionally, the TPR is almost no use of grammar in the usual form (rules explanations), that for an adult can seem like a serious problem in the study of the English language;
- finally, for adult can be difficult to engage in such activity due to the already formed stereotypes, and also because of the nature of the mental processes of this age.

It can be concluded that this method in the classroom in a language course in high school or in University is to use periodically. But, to work with children of preschool and younger school age TPR method is very suitable, because of their creative thinking is still far more developed than abstract logic. It watching as the children begin to understand and then to speak in their native

language, psychologist Asher decided to create a similar method for learning a foreign language. First, because young children are actively listened to the speech of the adult, to touch various objects, repeating their name respond to simple instructions of parents, and only after this step, try to start talking on their own.

МАКТАБЛАРДА КИМЙО ФАНИНИ О’ҚИТИШДА ASSESMENT INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISH

Mamatova Dilafruz Axmedjanovna

Xorazm viloyati Yangiariq tumani

15 –son maktabning kimyo fani o’qituvchisi

Annatotsiya: Ushbu metodik maqolada darsni axborot texnologiyalari va zamonaviy pedagogik texnologiyalar uyg’unlashgan holda tashkil etish kimyoni o’qitishda pedagogik texnologiyalardan foydalanish va ta’lim jarayonini loyihalashtirish uchun zarur bo’lgan bilim, ko’nikma, malakalarni tarkib toptirish imkoniyatini beradi.

Kalit so’zi: metodik, ta’lim, axborot, texnologiya, bilim, malaka, modda.

Globalashuv sharoitida ta’lim shaxsni har tomonlama voyaga yetkazish, unda komillik va malakali mutaxassisga xos sifatlarni shakllantirishda muhim o’rin tutadi. Bugungi tezkor davr ta’lim oluvchilar, shu jumladan o’quvchilarni ham qisqa mudatda va aspsli ma’lumotlar bilan qurollantirish, ular tomonidan turli fan asoslarini puxta o’zlashtirilishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishni taqozo etmoqda.

Zamonaviy sharoitda ta’lim jarayonining barcha imkoniyatlariga ko’ra shaxsni rivojlantirish, ijtimoiylashtirish va unda mustaqil, tanqidiy, ijodiy fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashga yo’naltirilishi talab qilinmoqda. O’zida ana shu imkoniyatlarni namoyon eta olgan ta’lim shaxsga yo’naltirilgan ta’lim deb nomlanadi.

Assesment inglizcha- assessment so’zidan olingan bo’lib, baho, baholash ma’nolarini bildiradi. Assesment metodi o’quvchilarning bilim, ko’nikma va malakalari darajasini har tomonlama, xolis baholash imkoniyatini ta’minlovchi topshiriqlar to’plami bo’lib, u biografik anketa, ta’lim sohasidagi yutuqlar bayoni, o’quv individual topshirig’i, bahs- munozara, intervyu, ijodiy ish, test, individul keys, taqdimot, ekspert kuzatishi, rolli hamda ishbilarmonlik o’yinlari kabilardan tashkil topadi. Bu metod asosan quyidagi uch maqsadga xizmat qiladi:

- o’quvchilarning bilim, ko’nikma va malakalarini har tomonlama, xolis baholash;
- o’quvchilarning bilim, ko’nikma va malakalarini rivojlantirish imkoniyatlarini aniqlash;
- o’quvchilarning bilim, ko’nikma va malakalarini rivojlantirishga xizmat qiladigan istikbol reja (maqsadli dastur)ni shakllantirish.

Assesment-1

Test:	Muammoli vaziyat:
1. Mangniy va kalsiydan qanday usullar bilan ajratiladi? A) Xromatografiya va ekstraksiya B)Elektroliz C) Yuqori bosim ostida haydash va ekstraksiya 2. Dengiz suvida qancha Mg bo’ladi. A) 0,38 % B) 0,5 % C) 0,43 % 3. Dolomitning kimyoviy formulasini toping. A) $\text{CaMg}(\text{CO}_3)_3$ B) MgCO_3 C) CaCO_3	Bu metal —og’ir tosh ma’nosini bildiradi. Uning tuzlari mushakbozlikda ko’p ishlatiladi. Bundan tashqari uning yana bir tuzining ajoyib xossai bor. Undan “Lego” bolalar o’yinchoqlari tayyorlanadi. Uni faqat rentgenda aniqlash mumkin. Yuqoridagi fikrlar qaysi elementga tegishli. Javob:
Simptom	Amaliy ko’nikma
Magniy yilda.....birinchi olgan. Magniy tuzlari..... A n g u d r i t g i p s alebastr.....ko’rinishida Ca tabiatda uchraydi. Javob:	 Rasmda nima tasvirlangan?

Ushbu metodni mashg‘ulot jarayonida yoki mashg‘ulotning bir qismida hamda yakka tartibda qo‘llash mumkin. Bu metoddan uyga vazifa berishda ham foydalansa bo‘ladi. Bunda topshiriqlar shakli quyidagi jadvaldagi ko‘rinishda bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Avliyakov N.X., Musaeva N.N. Modulli o‘qitish texnologiyalari. – T.: Fan va texnologiyalar nashriyoti, 2007
2. Ganieva M.A., Fayzullaeva D.M. Keys-stadi o‘qitishning pedagogik texnologiyalari to‘plami / Met.qo‘ll. O‘rtamaksus, kasb-hunar ta‘limi tizimida innovatsion texnologiyalar seriyasidan.– T.:TDIU, 2013

BOSHLANG'ICH SINFLARDA PIRLS - XALQARO BAHOLASH TADQIQOTI

Ashurov Muxammadjon Raimovich

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani

XTB boshlang'ich ta'lim metodisti

Annotasiya: Maqola PIRLS tadqiqoti va ushbu tadqiqotga o'quvchilarni munosib tayyorlash xususida bo'lib, unda PIRLS tadqiqotining mazmun-mohiyati va o'qish savodxonligini oshirish uchun boshlang'ich sinf darslari oldiga qo'yiladigan didaktik vazifalar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: PIRLS, IEA, o'qish, matn, didaktik, savodxonlik, kitobxonlik, ta'lim, tushunish, anglash, baholash, omillar.

Ta'lim samaradorligi va sifatini oshirish – davlat siyosatini amalga oshirishning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish masalalarini hal qilishni ta'minlaydigan tizimli o'zgarishlarning umumiy asosidir. Bugungi kunda davlat ijtimoiy siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri bu pedagogik kadrlar salohiyatini rivojlantirishdir.

So'nggi yillarda mamlakatda ta'lim-tarbiya tizimining sifati va samaradorligini oshirish, o'quvchilarda zamonaviy bilim va ko'nikmalarni shakllantirish, ta'lim tizimi hamda ilm-fan sohasi o'rtasida yaqin hamkorlik va integratsiyani ta'minlash borasida tizimli ishlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, milliy ta'lim-tarbiya tizimining amaldagi holati uni zamon talablari asosida modernizatsiya qilish, yoshlarni jismoniy va ma'naviy sog'lom insonlar etib tarbiyalash, pedagog xodimlar nufuzini oshirish, ularning samarali faoliyat yuritishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratish bo'yicha izchil chora-tadbirlarni amalga oshirishni talab etmoqda.

Mamlakatimizda o'quvchi yoshlarning ijodiy g'oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning bilim, ko'nikma, malaka va hayotiy ko'nikmalarini shakllantirish hamda ilg'or xorijiy tajribalar, xalqaro mezon va talablar asosida baholash tizimini takomillashtirish, shu yo'lda xalqaro tajribalarni o'rganish va milliy ustuvorlik asosida ta'lim tizimida tatbiq etish muhim ahamiyatga egadir. Shunga muvofiq, endilikda respublikamizdagi boshlang'ich 4-sinf ta'lim oluvchilari matnni o'qish va tushunish darajasini baholash uchun Progress in International Reading and Literacy Study (PIRLS) tadqiqotlarida ishtirok etadigan bo'lishdi.

Ushbu xalqaro tadqiqot PIRLS (inglizcha –Progress in International Reading Literacy Study – matnni o'qish va tushunish darajasini aniqlovchi xalqaro tadqiqot) ning maqsadi turli xil ta'lim tizimidan iborat bo'lgan davlatlarni boshlang'ich maktab o'quvchilarining matnni o'qish va qabul qilish bo'yicha tayyorgarligi hamda o'quvchilarning har xil yutuqlarga erishishga sabab bo'luvchi ta'lim tizimidagi o'ziga xos xususiyatlarni aniqlash va baholashdan iborat. Albatta bunday tadqiqot xalq ta'limi sohasidagi xodimlar, olimlar, metodistlar, o'qituvchilar, ota-onalar va jamoat vakillari uchun katta ahamiyatga egadir.

IEA tashkiloti tomonidan tashkil etilayotgan PIRLS – boshlang'ich sinf o'quvchilarining matnni o'qib tushunish darajasini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqot dasturidir. Boshqacha qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qib tushunish ko'nikmalarini qay darajada rivojlanganligi haqidagi ma'lumotlarni xalqaro miqyosda taqqoslash imkonini beradigan, o'qish va o'qitishni yaxshilash uchun ta'lim sohasidagi davlat siyosatiga oid ma'lumotlarni taqdim etadigan yirik xalqaro baholash dasturidir.¹

O'qish savodxonligi o'quvchilarning ilmiy va shaxsiy muvaffaqiyatini o'sishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi, shuningdek, PIRLS ta'lim sohasida olib borilayotgan siyosatning muvaffaqiyatga ta'sirini baholash uchun qimmatli vosita hisoblanadi. O'qish savodxonligi – jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma tilning shakllarini idrok etish va amaliyotda qo'llay olish qobiliyatidir.

O'quvchilarning erishgan yutuqlarini o'rganishda tanlab olingan o'quvchilardan obyektiv testlarni o'tkazish orqali baholanadi. Shuningdek, maktab direktorlari, o'qituvchilar, o'quvchilar, hattoki ota-onalardan so'rovnomalar o'tkazilib, maktabdagi ta'lim sifatiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar, jumladan, maktab resurslari, o'quvchilarning ta'lim olishga oid qarashlari, o'qitish usullari

¹ Ismailov D va boshqalar. Xalqaro tadqiqotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini aniqlash. Toshkent: Sharq, 2019

hamda uysharoitida o'quvchilarning bilim olishi qanchalik darajada qo'llab-quvvatlanayotganligiga doir qimmatli ma'lumotlar to'planadi.

2021 yilning 5-14-aprel kunlari O'zbekiston ilk marta PIRLS o'quvchilarning o'qish savodxonligini baholash bo'yicha xalqaro dasturida ishtirok etdi. Ushbu tadqiqot yuqori texnik va ilmiy talablar asosida o'tkazildi. Shuningdek, o'rganilayotgan holatlarning xususiyatidan kelib chiqib, amaliy tadqiqotlar bilan birga kuzatuv kabi samarali usullardan ham foydalanildi. Bu esa o'quvchilar bilimni xalqaro miqyosda sinab ko'rish imkoniyatini beradi. Mazkur dastur 2001 yildan beri o'tkazib kelinayotgan bo'lib, har 5 yilda 10,5 yoshli bolalarning o'qish savodxonligi bo'yicha bilimni tekshiradi. Bunda bolalarning olgan bilimlariga ko'ra o'z mustaqil fikrlarini bildirib olishlari va matn yuzasidan o'z xulosalarini chiqarishi muhim sanaladi. O'tgan 20 yilda PIRLS turli davlatlarda o'quvchilarning matn ustida ishlash, badiiy tajriba o'ttirish, ma'lumot olish va undan foydalanish ko'nikmalarini baholab kelmoqda.

Shuning uchun pedagogik o'lchovlarga doir tadqiqotlarda o'qib tushunish malakasini baholashda natijalarga salbiy ta'sir etuvchi omillarni atroflicha o'rganish va bu omillarni inobatga olgan holda o'quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash maqsadga muvofiq. Bular: matn omillari, o'quvchi omillari, vazifa omillari.

Matn omillari - matn bilan bog'liq bo'lgan omillar: matn tilining og'irligi, berilish uslubining murakkabligi, matn turlari va unda mavzular tematikasi bilan bog'liq bo'lgan omillar.

O'quvchi omillari - o'qib tushunuvchi bilan bog'liq omillar: o'quvchining yoshi, fiziologik va psixologik holati, tajribasi, kognitiv darajasi bilan bog'liq bo'lgan omillar.

Vazifa omillari - topshiriq bilan bog'liq omillar: topshiriqlar hajmi, miqdori, mazmunining aniq va lo'nda ifodalanganligi bilan bog'liq bo'lgan omillar.

O'quvchilarning o'qish savodxonligini baholash jarayonida o'qib tushunish malakasini baholash mezonlarini belgilashga, baholash jarayonida foydalaniladigan matnlarni tanlashga, u asosida topshiriqlar tuzishga alohida e'tibor bilan yondashish talab etiladi.

Hozirgi kunda respublikamizdagi o'quvchilarning PIRLS tadqiqotiga muvaffaqiyatli ishtirokini ta'minlash uchun Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi huzurida Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi tomonidan o'quvchilar uchun mashq daftarlar ishlab chiqildi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari ushbu mashq daftarlar orqali o'quvchilarni badiiy va axborot matnlari ustida ishlashga o'rgatish mumkin.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish va matnni tushunishga o'rgatish murakkab pedagogik jarayon bo'lib, uni samarali tashkil etish boshlang'ich sinf o'qituvchilaridan jarayonga maqsadli, tizimli yondashishni talab etadi. Binobarin, o'quvchilarni o'qish va matnni tushunishga o'rgatishda boshlang'ich sinf o'qituvchilari yetakchi o'rin egallaydi. Shunday ekan boshlang'ich sinf o'qituvchilari ushbu xalqaro tadqiqot vazifalari, talablari, mezonlarini anglagan holda dars jarayonida o'quvchilarni turli xildagi matnlar ustida ishlashga o'rgatishlari bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi
2. Ismailov D va boshqalar. Xalqaro tadqiqotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini aniqlash. Toshkent: Sharq, 2019
3. Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi veb-sayti: www.markaz.tdi.uz
4. www.edu.uz
5. www.rtm.uz

YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH MASALASI

Axmedova Dilafruz Alovuddin qizi
Mardimov Ashraf Rezamidin o'g'li
Norxodjayev Ergash Alisherovich
Toshkent davlat transport
universiteti MV-1 guruh magistrleri

Annotatsiya: Bugungi kunda butun dunyoda ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan ishlar tobora jadallashib bormoqda. Negaki, jamiyat rivoji va istiqboli ko'p jihatdan kadrlarga bog'liq ekan, albatta bunda ta'lim asosiy rol o'ynashini e'tiborga olish lozimligini anglashga intilish tendensiyasi kuchaydi. Shu jihatdan olib qaralganda maqolada ta'lim sifati va natijadorligiga erishish haqidagi fikrlar asosiy o'rinni egallaydi.

Kalit so'zlar: ta'lim sifati, oliy ta'lim, malakali kadr, amaliy ko'nikma.

Mamlakatimizda so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlarning falsafiy mohiyatini anglash bo'yicha turli xil yondashuvlar keyingi o'n yilliklarda faollashayotganiga guvoh bo'lamiz. Ayniqsa, kognitiv tahlil etishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar ko'p uchraydi.

Mamlakatimizda so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan oliy ta'lim tizimi borasidagi islohotlar pirovard natijada oliy ta'lim sifatini oshirishga yo'naltirilganligi bilan ahamiyatlidir. Bu esa o'z navbatida fuqarolik jamiyatini shakllantirishning yuksak talablari va e'tirof etilgan namunalarga javob beradigan yuqori malakali kadrlarni tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish, ta'lim tizimini tubdan isloh qilish va modernizatsiya jarayonlarini chuqurlashtirishda ilg'or zamonaviy texnolo-giyalar, innovatsion ta'lim va tarbiya jarayonlarini tadqiq etishni taqoza etmoqda.

Ma'lumki, ta'lim sifati tushunchasi 1998 yilda Parij shahrida oliy ta'lim va uning sifatini yanada takomillashtirish to'g'risida o'tkazilgan Butun dunyo Konferensiyasida o'zining xalqaro nomini olgan. Ushbu konferensiyada 29 ta davlat ishtirokida ta'limning sifatini ta'minlash ta'lim muassasalarining uzoq vaqtga mo'ljallangan strategik vazifasi ekanligi ta'kidlangan edi [1].

Ta'lim sifatini ta'minlashning omillari sirasiga mutaxassislar quyidagilarni kiritishadi: a) ta'lim muassasalari; b) professor-o'qituvchilar; v) talabalar, bitiruvchilar; g) ota – onalar; d) iste'molchilar, kadrlar buyurtmachilari. 1998 yilda YUNESKO tomonidan tashkil etilgan oliy ta'limni Butundunyo konferensiyasida “XXI asr uchun oliy ta'limning Butun dunyo deklaratsiyasi” qabul qilindi[2]. Bu deklaratsiyada ta'limning sifati tushunchasiga quyidagi ta'rif berildi: “Sifat – bu oliy ta'lim sohasidagi ko'p tarmoqli konsepsiya bo'lib, u o'z ichiga faoliyatning barcha funksiyalarini va turlarini, o'quv va akademik dasturlarni, ilmiy tadqiqotlar va stipendiyalarni, ta'lim muassasalarini yetuk va malakali kadrlar bilan ta'minlash, o'z ustida muntazam mustaqil ishlaydigan talabalar, binolar, inshootlar, moddiy-texnik baza, qurilmalar va jihozlar va bitiruvchilarni ish bilan ta'minlashni o'z ichiga oladigan tizim”. Agar olimlarning fikrlariga murojaat qiladigan bo'lsak, Djim Kollinz shunday ta'kidlaydi: “Buyuk kompaniyalarning rahbarlari qayta tashkil etish jarayonini o'z jamoasiga kerakli insonlarni olish va keraksiz insonlardan qutilishdan boshlagan. Shundan so'ng ular qaysi tomonga suzishni tanlaganlar. Asosiy g'oya barcha narsalarni kadrlar hal qiladi, nima degan so'zdan kim degan so'z muhimroqdir. Chunki kadrlar bu strategiya, bu tashkiliy tuzilma, bu taktika. Kompaniyalar bugungi kunda yangi sifat bosqichiga o'tish uchun o'z asoslarini yaratishi zarur. Mening fikrimcha bu savolning fundamental javobi kadrlar masalasi hisoblanadi[3]. Bir so'z bilan aytadigan bo'lsak, Djim Kollinzning ushbu fikrlari bugungi kunda kadrlar tayyorlash sifati ta'lim sifatiga muvofiq bo'lishi lozim, degan so'z bilan mos keladi.

Zamonaviy jamiyatda fan, texnika va texnologiyalarning rivojlanishi oliy ta'lim tizimiga quyidagi vazifalarni yechimini topishni yuklamoqdaki, ular sirasiga a) kadrlarni sifatli va kafolatli tayyorlash; b) professor-o'qituvchilar va talabalar mobilligini ta'minlash; g) oliy ta'lim muassasalari faoliyatida ta'lim dasturlarini baholash taomillarini takomillashtirish va boshqa shu kabilarni kritish mumkin.

Mamlakatimizda oliy ta'lim tizimini sifat bosqichiga ko'tarish borasida so'nggi uch yillik ichida bir qancha huquqiy-meyoriy hujjatlar ishlab chiqilib, amaliyotga faol joriy etib kelinmoqda. Ana shunday muhim strategik hujjatlardan biri sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yilning 8 oktabrida “O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi farmonida belgilangan ustuvor vazifalarning falsafiy

mohiyati va mazmuniga e'tibor bersak, bunda O'zbekiston Respublikasida oliy ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlariga ega, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, oliy ta'limni modernizatsiya qilish, ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish asosiy maqsad sifatida belgilanganligiga guvoh bo'lamiz. Farmon maqsadidan kelib chiqqan holda quyidagi vazifalarni izchillik asosida amalga oshirib borish nazarda tutilgan. Ya'ni: “oliy ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish, hududlarda davlat va nodavlat oliy ta'lim muassasalari faoliyatini tashkil etish asosida oliy ta'lim bilan qamrov darajasini 50 foizdan oshirish, sohada sog'lom raqobat muhitini yaratish; xalqaro tajribalardan kelib chiqib, oliy ta'limning ilg'or standartlarini joriy etish, jumladan, o'quv dasturlarida nazariy bilim olishga yo'naltirilgan ta'limdan amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim tizimiga bosqichma-bosqich o'tish; oliy ta'lim mazmunini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, mehnat bozorida o'z o'rnini topa oladigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini yo'lga qo'yish”[4] kabi vazifalar[5,6] shular jumlasidandir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Самаров Р.С., Садриддинов С.Р. Педагогик фаолият тизими такомиллашувини таъминлашда тизимли таҳлил: функционал ёндашув. Замонавий таълим / Современное образование 2016, No2. – 23-29 б.
2. “XXI asr uchun oliy ta'limning Butun dunyo deklaratsiyasi” – Fransiya, Parij, 1998.
3. Djim Kollinz. Ot xoroshego k Velikomu. - Moskva, 2011.- S.78.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabrdagi “O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi Farmoni. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 06/19/5847/3887-son) www.lex.uz
5. Nazarova Nilufar Juraevna. 2021. “THE ROLE OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN YOUTH SOCIAL ACTIVISM”. Archive of Conferences, October, 50-51. <https://conferencepublication.com/index.php/aoc/article/view/1584>.
6. Назарова, Н. Ж. Повышения эффективности духовно-нравственного воспитания в системе образования / Н. Ж. Назарова, Г. А. Абдуганиева // Экономика и социум. – 2019. – № 11(66). – С. 495-500.

BARKAMOL AVLODNI JISMONIY TARBIYALASHDA OILA, MAKTAB VA MAHALLA HAMKORLIGI»

Masharipov Dadaxon Egambergan o'g'li

Xiva shahar 3 sonli maktabning Jismoniy tarbiya o'qituvchisi

Tel: 90.5797700 dadaxon@bk.ru

Annotasiya: Barkamol avlodni jismoniy tarbiyalashda oila, mahalla va maktab hamkorligini ya'ni jismoniy tarbiya sohasida hamkorlikning ilmiy asoslanganligini va Barkamol avlod tarbiyasidagi mas'uliyatini chuqur anglab yetishi ijtimoiy-pedagogik xususiyatlar bilan uzviy bog'liq bo'lganligi xaqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: sport, anketa, reproduktiv bilim.

O'zbekiston pedagoglari tomonidan Barkamol avlodga xos muammolarni o'rganish yuzasidan bir qator muvaffaqiyatli ilmiy izlanishlar olib borilgan. Ana shu izlanishlarda bola tarbiyasi, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash, o'zbek oilalaridan milliy o'ziga xoslik, undagi nizolar va ularni keltirib chiqaruvchi salbiy asoratlar, oilada ota va onaning o'rni va bola tarbiyasidagi mas'uliyati mahalla va jamoatchilikda bolalarning bo'sh vaqtlarini qanday o'tkazishlari kabi bir qator masalalar har tomonlama o'rganilib, tahlil qilingan..

Jumladan, chet ellik olimlar Frantsiyada A.Vill, E.Dyurkiy, P.Jans, Germuniyada T.Shrayder, Amerikada K.Byuller, Shveytsariyada E.Klanard, Rossiyada A.A.Bodalov, T.Grening, V.Vund va boshqalar bu sohada ish olib borganlar, jumladan ustozimiz M.Ochilov, T.G'offorova, E.G'oziev, U.Yusupov, A.Munavvarov, M.Imomova, R.Saidov, V.Karimova, M.G.Davletshin,.

Biroq yuqoridagi izlanishlarda Barkamol avlodni jismoniy tarbiyalashda oila, mahalla va maktab hamkorligi maxsus tadqiqot predmeti sifatida o'rganilmagan.

Aslida mahalla maktab faollari tomonidan oila bilan birgalikda ta'lim-tarbiya jarayonida amalga oshirilishi kerak bo'lgan masalalarni muhokama qilishda qatnashishi kerak ekanligini hech qachon unutmasligimiz kerak.

Bundan kelib chiqadigan xulosa shundan iboratki, Barkamol avlodni jismoniy tarbiyalashda oila, mahalla va maktab hamkorligini ya'ni jismoniy tarbiya sohasida hamkorlikning ilmiy asoslanganligini va Barkamol avlod tarbiyasidagi mas'uliyatini chuqur anglab yetishi ijtimoiy-pedagogik xususiyatlar bilan uzviy bog'liq bo'lganligi tufayli, aynan shu muammo yuzasidan ilmiy tadqiqot ilmini olib borishni taqozo etadi.

Farzandning maktabgacha bo'lgan davridagi jismoniy, aqliy va ma'naviy rivojlanishini ta'minlash borasida ularga gimnastika qilish, o'ziga o'zi xizmat qilish, harf tanish, qo'shiq aytish va raqs tushishi, turli o'yinlarda ongli qatnashish tushunchalarini singdiri va mustaqil ravishda bilim olish ko'nikmalarini shakllantirish yuzasidan maktabga tayyorlash guruhlari,

Kichik yoshdagi (6-11 yosh) maktab davridagi bolalarning jismoniy, ma'naviy va ijtimoiy shakllanishini ta'minlash, uning ilk iqtidorini, qiziqishini va aqliy imkoniyatlarini aniqlash, o'z hatti-harakatlariga javobgarlik hissini tarbiyalash, bo'sh vaqtini to'g'ri tashkil qilishni o'rgatish, atrof-muhitga ongli munosabatda bo'lish, do'stlik, baynalmillik, vatanparvarlik xislatlarini shakllantirishdan iborat bo'ladi.

O'smirlarning (11-16 yosh) qiziqishini, bilimga chanqoqlik va aql zakovatini hisobga olgan holda ijtimoiy faoliyatga tortish, jismonan baquvvat bo'lishini ta'minlash, maishiy mehnat faoliyati orqali turli kasblarga yo'naltirish, o'smirlar guruhlari va jamoatchilik orasida o'z o'rnini topa olishiga ko'maklashish, o'z hatti-harakatlari uchun jamiyat, qonun va ota-onalari oldida javobgarlik tuyg'usini shakllantirish, ijtimoiy faolligi va mustaqil dunyoqarashini yuzaga keltirish.

Yoshlarni (16 yosh va undan yuqori) dunyo andozalariga mos bilim olishlari, kasb tanlashlari, mustaqil hayotga tayyorgarliklarini ta'minlash. Ularning imkoniyatlari darajasida ta'lim olishlariga, tanlagan kasblari bo'yicha ish bilan ta'minlanishlariga, iqtisodiy mustaqil bo'lishlariga shart-sharoit yaratish. Vatan, Davlat va jamiyat oldidagi fuqorolik burchlarini ado etishga javobgarlik hissini to'la shakllantirish, mustaqil oila qurishga tayyorlashdan iboratdir.

Mazkur maqsad va vazifalarni amalga oshirishda pedagogik ta'sir uslublari bilan bog'liq gazetalarni tayyorlash va tashkil qila bilish, o'tkazish.

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, ota-onalar bilan o'tkazilgan dastlabki so'rovda (2010

yil sentyabrda 2-nafar yoki 4 % ota-onalarning javobi 1-guruhga, 8-nafar yoki 16%) ota-onalarning javobi 2-guruhga, 4-nafar yoki 8% ota-onalarning javoblari 3-guruhga oid bo'ldi. Yil davomida oilarda o'tkazilgan “Jismoniy tarbiya” saboqlari “Ma'naviyat” saboqlari, “Mustaqil respublikamiz bolarini tarbiyalash muhim masala” kabi mavzular, suhbatlar, fikr almashuvlar o'tkazildi. 2011 yil may oyidagi 2-anketa so'rovida savollarga javob bergan oilaning 6 nafari yoki 2%, 1-guruh 14 nafar yoki 28%, 2-guruh 30 nafari yoki 60 %, guruh darajasida javob berishdi.

Mahallada oilalar Sharq mutafakkirlarining hayoti, faoliyati va pedagogik meros hamda mustaqil respublikamizda axloq-odob hamda jismoniy tarbiya masalalari haqidagi tavsiya etilgan bir qator adabiyotlarni farzandlarini jismoniy tarbiyalashda foydalanish imkoniyatlarini o'rganib boradilar. Natijada 2011 yil sentyabr oyida 50 nafar ota-onadan 9 nafar yoki 18% savollarga 1-guruh 16 nafar yoki 32%, 3-guruh, 25 nafari yoki 50%, 2-guruh darajasida javob berishdi. Yil davomida ota-onalar bilan bir qator suhbatlar o'tkazildi. Tajriba o'tkazilgan mahallalarda, mahalla va maktab sport qo'mitalari bilan hamkorlikda davra suhbatlari, fikr almashuvlar o'tkazildi.

Natijada 2011 yilning mart oyiga kelib 50 nafar ota-onadan 36 nafar yoki 77 % anketa savollarga 1-guruh 14 nafar yoki 28 %, 2-guruh, darajasida javob berishdi, 3-guruh darajasida javob bergan ota-onalar qolmadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

- 1 O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. T.; «O'zbekiston». 2008. 40 bet.
2. Karimov I.A. Barkamol avlod-O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. T.; «Sharq». 1997. 64 bet.
3. Fozilov Sh., Sultonov R., Saidov H. O'quvchi ma'naviyatini shakllantirish. 149-16 b.
4. Tursunov I.Y., Nishonaliyev U.N. Pedagogika kursi. –T.: “O'qituvchi”, 1997. 214-219 b.

MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI

Masharipova Saboxat Shavkat qizi

Xorazm viloyati Bog'ot tumani
39-maktab matematika fani o'qituvchisi
+998(99)428-04-01

Qurbonova Dilbar Yo'ldosheva

Xorazm viloyati Bog'ot tumani
15-maktab matematika fani o'qituvchisi
+998(97)791-31-86

Annotatsiya. Ushbu ilmiy tezisda matematika fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalar va vositalarning o'rni hamda ahamiyati yoritilgan. Dars jarayonida kompyuter, smartfon, elektron doskalardan foydalanishning matematikani o'rganish jarayonidagi foydali jihatlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, matematika, innovatsion usul, innovatsion vosita, kompyuter, Smart-taxtalar, smartfon.

Ilmiy-tadqiqot va ishlab chiqarish taraqqiyotiga matematika ta'sirining keskin o'sishi, matematik bilim va ko'nikmalarni qo'llash sohasining kengayishi maktabda har bir o'quvchi uchun to'liq huquqli matematik ta'limning ahamiyatini kuchaytirdi va barcha bitiruvchilardan ilg'or o'quv dasturidan foydalangan holda matematikadan kafolatlangan darajaga ta'lim olishlari talab qilinadigan bo'ldi.

Ta'lim berish - bilim bilan jihozlash va shu bilan birga fikrlashga, ob'ekt va hodisalarga dialektik yondashishga, talabalar orasida bilimga bo'lgan muhabbatni, nazariyani hayotga tatbiq etishni o'rgatishdir.

Matematik sinfda o'qituvchilar texnologiyaga qanchalik uzoq vaqt moslashsalar va ularni ta'lim jarayonida qo'llashni kechiktirsalar, zamonaviy o'quvchilarni jalb qilish shunchalik qiyin bo'ladi.

Qanday bo'lmasin, har qanday mobil texnologiyalardan foydalanmasdan turib o'quvchilarni dars jarayoniga jalb qilish qiyindir. O'quvchilar texnologiyaga ishtiyoqi yuqori bo'lganligi sababli, maktablar ham matematikani o'qitish va samarali usullarda tushunishni kuchaytirish uchun texnologiyalardan foydalanishlari kerak.

Biroq, bunga erishish uchun maktablar jozibador vositalar va dinamik texnologiyalarni joriy qilishi kerak. Ular:

Ta'limdagi kamchiliklarni yopadi va o'quv natijalarini yaxshilaydi;

Moliyaviy yoki byudjet cheklovlaridan qat'iy nazar barqaror bo'lib hisoblanadi;

Kundalik mashg'ulotlarning ta'rifi, oson va muammosiz bo'lishiga imkoniyat yaratadi;

Turli xil dunyoqarash va fanlarni qabul qilish imkoniga ega bo'lgan o'quvchilarni dars jarayoniga keng jalb qilishga va ta'lim jarayonining o'quvchilar individual xususiyatlaridan kelib chiqib moslashishga imkoniyat yaratadi.

Matematika sinfidagi jihozlarning turlari sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

Televizorlar va DVD pleyerlar

Bugungi kunda rivojlangan mamlakatlardagi aksariyat o'qituvchilar YouTube videolarini tanlaydilar, ammo televizorlar va DVD-pleyerlar vaqti-vaqti bilan o'quv jarayonida qo'llaniladi.

Smart-taxtalar

Aqlli doskalar tufayli o'qituvchilar bo'r va qora taxtalar bilan xayrlashishlari mumkin. Doskadan farqli o'laroq, o'qituvchilar doskaga yozgan barcha ma'lumotlarini saqlashlari va takror foydalanishlari mumkin bo'ladi.

Kichik ekranni hamma ko'rishi uchun siz shuningdek, sinfdagi kompyuter yoki planshetni oq doska bilan sinxronlashtirishingiz mumkin.

Smart-doskalarining qo'llanilishi, 20-22 o'quvchidan iborat sinfnig 80-85 foizini qamrab olish imkonini beradi.

Kompyuterlar

Kompyuterlar sinfnig asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. Internet aloqasi o'qituvchilar va o'quvchilar uchun foydali matematik veb-saytlarga, shuningdek, bolalar uchun eng yaxshi matematik ilovalarga kirishni ta'minlaydi.

Kompyuterlar, noutbuklar va planshetlar virtual matematik modellarni namoyish qilish, grafikalar yaratish va darsliklarda bo'lmagan o'quv materiallariga kirish uchun juda yaxshi vositadir.

Smartfonlar

O'qituvchilar o'quvchilar sinfda smartfonlardan foydalanishlari kerakmi, degan masalada ikki xil fikr bildirishadi. Ulardan ayrimlari o'quvchilar darsga smartfonlarni olib kelishlari kerak desa, boshqa birlari smartfonlar o'quvchilarni chalg'itadi, degan qat'iy fikrni bildiradi.

Ammo shuni ta'kidlash kerakki, ayrim sinflarda faqat bitta kompyuter bo'lib, har bir talabaning matematikani informatsion texnologiyalarda o'rganish imkonini bermaydi. Shu jarayonda, o'quvchilarning smartfonlari asosiy yordamchi vosita bo'lishi mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, matematikani chuqur o'rganish boshqa fanlarni ham tez va oson o'zlashtirish imkonini beradi. Maktablarda matematika darslarini olib borishda innovatsion usullar hamda vositalardan foydalanish orqali o'quvchilarda tushunishni shakllantirish, mantiqni rivojlantirish imkonini beradi va o'quvchilar boshqa yondosh fanlarni ham tez tushunishlari va o'zlashtirishlari mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A.B.Radjiyev, A.A.Ismailov, J.R.Narziyev, X.P.Axmedov, G.O.Tog'ayeva, O'quvchilar savodxonligini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlar dasturi, qo'llanma, Toshkent, 2019-yil, 62 bet.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi veb-sayti www.tdi.uz;
3. Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi veb-sayti www.markaz.tdi.uz

RUS TILI DARSLARIDA RUS MADANIYATINI TANISHTIRISH VOSITASI SIFATIDA BADIY MATNDAN FOYDALANISH

Masharipova Gulnoza, Jumaboyeva Nilufar

Urdu huzuridagi fizika, matematika, informatika
fanlariga ixtisoslashgan maktabning rus tili fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Maqolada o'qituvchi rus tili darslari uchun muhim jihatlarni ko'rsatib berilgan. O'quvchilarning mustaqil ishi uchun matnlarni tanlashda, u nafaqat talabaning matn bilan dialogga, balki matn bilan matnni, shuningdek, matn bilan suhbatga qaratilgan topshiriqlarni bajarish imkoniyatini ko'rstgan.

Kalit so'zlar: estetik, zamonaviy kontseptsiya, badiiy asar, madaniyat makon, ilmiy, publitsistik.

Maktabda rus tili va adabiyotini o'rganishning zamonaviy kontseptsiyasi ta'limni tashkil etishga madaniy yondashuvni o'z ichiga oladi, bu esa o'quvchilarning nutqini rivojlantirish va axloqiy tarbiyalash istiqbollarini ochadi. Har bir yangi avlod, qolaversa, alohida o'quvchi badiiy hodisani o'ziga xos tarzda idrok etadi va baholaydi. Va shunga qaramay, adabiyot san'ati zahirida go'zallik va abadiylikning ba'zi umumiy qonunlari mavjud. Ijtimoiy tuzilmaning tubdan yemirilishi, tarixiy ideallaro'zgarib, beqarorlik tuyg'usipaydobo'ladigan, qiziqish yo'qolgan yoki vaqtsinovidano'tgan estetik va adabiy yo'nalishlarga munosabat tubdan o'zgargan davrda. Bu yo'l-yo'riqlarni ko'rsatish, o'quvchilarning dunyoqarashi, axloqiy tamoyillari, hayotiy qiziqishlari bilan chambarchas bog'liq bo'lgan estetik didini (badiiy, adabiy, musiqiy) shakllantirishda ko'maklashishga katta mas'uliyat yuklangan til o'qituvchisi zimmasiga yuklatilgan. Go'zallik tuyg'usini rivojlantirishning asosiy mohiyati shundan iboratki, til o'qituvchisi o'quvchini kuzatishga, xulosa chiqarishga o'rgatish orqali uning ongini uyg'otishga harakat qilishi kerak. Bunga erishishning vositalaridan biri esa, badiiy asar matnlari bilan ishlash bo'lib, u ham bolaning tajribasiz qalbida ijodiy tamoyilni ochishi, ya'ni unga kirish orqali ijodiy ijodga intilishni singdirishga yordam berishi kerak.

Rus tili va adabiyotining har bir darsida biz buyuk asarlarga murojaat qilamiz. “Dunyodagi eng dono odamlar bilan har kuni muloqot qilishdan qimmatroq nima bo'lishi mumkin” (Lev Tolstoy). Va agar biz ular qanday odamlar, ular qanday bo'lishi kerak degan savolga javob beradigan bo'lsak, biz ishonch bilan davom etishimiz mumkin - “Nafaqat o'zimizning, balki bironing, nafaqat mamlakatimiz, balki boshqalarning vaqtini ham kuchli his qilish qobiliyati nafaqat o'zimizni, balki boshqa odamlarni ham” (I. A. Bunin).

Matnni kompleks tahlil qilish eng to'liq va keng qamrovli hisoblanadi, chunki u birinchi navbatda badiiy asarning ko'p bosqichli o'zaro bog'langan va bir-biriga bog'liq bo'lgan tarkibiy elementlarning murakkab tizimi sifatida, mazmuni va funktsional jihatlari ko'p qirraliligi bilan bog'liq. muallifning ob'ektiv dunyoni sub'ektiv ko'rishi natijasida yuzaga kelgan badiiy butunlikning g'oyaviy, estetik va og'zaki-majoziy xususiyatlari. Savol va topshiriqlarni shartli ravishda lingvistik va adabiy qismlarga ajratish mumkin. Ammo bu bo'linish shartli, chunki tahlil badiiy matnga aynan badiiy asar sifatida o'ziga xos yondashuvni ishlab chiqishi va go'zallik yaratish “texnologiyasi”ni ochib berishi kerak.

Badiiy asar tilini kuzatish orqali o'quvchilarni milliy madaniyat bilan tanishtirishning bir jihati nutqni rivojlantirish darsida uni tahlil qilishdir. Ko'pincha turli xil ijodiy topshiriqlar ma'lum bo'limlarni o'rganishni yakunlaydi va o'quvchilar tomonidan o'qish jarayonida olingan bilim va ko'nikmalarning o'ziga xos namoyishi hisoblanadi. Kognitiv, rivojlantiruvchi va tarbiyaviy funktsiyalar bajarilishi kerak bo'lgan har qanday darsning «oltin» qoidalariga asoslanib, o'qituvchi turli darajadagi muayyan vazifalarni qo'yganda, ijodiy fikrlashni rivojlantirish, ijodiy muammolarni hal qilish amalga oshiriladigan ijodiy ishga tayyorgarlik ko'riladi. Shuning uchun ta'lim jarayonining barcha jabhalarini: ta'lim, ta'lim va rivojlanishning tabiiy uyg'unligidan mohirona foydalanish juda muhimdir.

Ajoyib odamlarning so'zlari, buyuk asarlarning eng yaxshi namunalari ijodiy ish uchun yordamchi material bo'lib xizmat qilsa, muallifga dunyoga va hayotga o'z munosabatini bildirishda katta erkinlik beriladi, shuningdek, aniq material tanlashda hech qanday cheklov qo'yilmaydi. O'z fikrlari va his-tuyg'ularini tasvirlash uchun, chunki bola qanday materialdan foydalanishni aniqlaydi, o'z qarashlariga yaqin fikrlarni izlaydi, yozish uchun mustaqil ravishda material to'playdi. Bunday ish o'quvchining hayotni idrok etishiga yordam beradi, uning tafakkuri

va nutqini rivojlantiradi, ilgari surilgan fikrlarni isbotlash, fikr yuritish qobiliyatini rivojlantiradi. Bundan tashqari, u kitobdan foydalanishni, badiiy asarlarni tushunishni o'rgatadi va ularga qiziqish uyg'otadi.

Insho ham o'quvchilarning umumiy madaniyatini yuksaltirish, dunyoqarashini, estetik-axloqiy qarashlarini shakllantirish vositalaridan biri, boshqacha aytganda, ularni milliy madaniyat bilan tanishtirish vositalaridan biridir. O'qituvchining vazifasi yosh avlodni tarbiyalash, tarbiyalash esa bolalarning dunyoga ko'zlarini ochishdir - ulkan, go'zal va rang-barang. Ularni o'rab turgan hamma narsani ko'rishni, eshitishni o'rganish, lekin shu bilan birga bu go'zallik, ko'p ovoqli tovush haqida o'zlariga munosib tarzda aytib berishni o'rganish muhimdir. Insho muvaffaqiyatli bo'lishi uchun ishning boshida qanday muhit hukmron bo'lishi ham muhimdir. Va bu erda eng muhimi, o'qituvchi darsni boshlaydigan so'zlar bo'ladi, u yozish uchun asosiy o'quvchilarni eslab, talabalarni ijodiy jarayonga moslashtira oladi. Rus tili darslarida o'quvchilar nutqini rivojlantirishning stilistik jihati ham amalga oshirilishi kerak. Bu ish so'z boyligini o'rganishda, tilning turli morfologik va sintaktik birliklarining stilistik xususiyatlarini o'rganishda, matn uslubini aniqlashda amalga oshiriladi. Bunday ishlarning natijalarini nutqni rivojlantirish darsida ko'rsatish mumkin, agar inshoda talaba yaratilayotgan matnning stilistik yo'nalishi bilan bog'liq holda til vositalaridan foydalanish qobiliyatini ko'rsata oladi. Bunday darslarda turli uslubdagi: ilmiy, publitsistik va badiiy asarlarning eng yaxshi namunalaridan foydalanish ham muhimdir.

Yuqorida aytilganlarning barchasini sarhisob qilar ekanmiz, biz nutq faoliyatining eng muhim turi sifatida zamonaviy o'quvchi o'qish orqali milliy madaniyat bilan tanishtirishning alohida ahamiyatiga to'xtalamiz. O'qituvchi rus tili darslari uchun, uyda o'quvchilarning mustaqil ishi uchun matnlarni tanlashda, u nafaqat talabaning matn bilan dialogiga, balki matn bilan matnni, shuningdek, matn bilan suhbatga qaratilgan topshiriqlarni bajarish imkoniyatini ta'minlashga intiladi. Shundagina turli mavzularni o'rganishda qo'llanilgan asarlar go'yoki yagona umumlashirilgan matn – “Madaniyat makonini” hosil qiladi. “Adabiyot darslari” maqolasida V.Yu. Troitskiy shunday yozadi: “Maktabimizdagi eng dahshatli yo'qotish, ehtimol, undan adabiyot o'qituvchisining yo'qolganligidir. U yerda adabiyot, rus tili, tarix, biologiya, matematika, geografiya, lekin adabiyot hozir kamdan-kam uchraydigan hodisa. Va bu maktabda ma'naviy qashshoqlik sezilarli darajada tarqala boshlagani uchun emasmi, chunki adabiyot har doim mavjud bo'lgan birlik turi sifatidadir. Buslaev, “Bu davrda xalqning umuminsoniy kamolot yo'lida erishgan ma'naviy taraqqiyotining o'lchovi”, adabiyot so'zda va so'zda kashfiyot sifatida muhim va zaruriy “ham shaxsning axloqiy mavjudligi uchun”. va butun xalq” - bir-biri bilan deyarli yomon bog'langan narsalarga parchalanib ketdi.

Maktab ta'limining barcha tarkibiy qismlarini bog'lashning ko'plab usullari mavjud. Ulardan biri badiiy matnlarni tahlil qilish, buyuk asarlar tilini kuzatish orqali dunyo, milliy madaniyat bilan tanishishdir. Ona tili hech qachon kamaymaydigan bitmas-tuganmas boylikdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Семенов В. П. Проблемы языка как культурно-исторической среды // Русский язык в школе. 1990. №7
2. Сомова Т. А. Русский язык и культура// Русский язык в школе, 2001. № 5

МАКТАБДА BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA INSERT TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH

Matkarimova Farog'at Ro'zmetovna.

Xorazm viloyati Xiva tumani

11-son maktabning Biologiya fani o'qituvchisi

Annatotsiya: Ushbu maqolada har qanday pedagogik texnologiyaning o'quv-tarbiya jarayonida qo'llanilishi shaxsiy xarakterdan kelib chiqqan holda, talabani kim o'qitayotganligi va o'qituvchi kimni o'qitayotganiga bog'liqliklari haqida tushunchalar berilgan.

Kalit so'zi: pedagogik, texnologiya, malaka, ta'lim, bilim, biologiya, o'quv.

XXI asrda O'zbekiston ta'lim tizimini isloh qilish va takomillashtirish ustivor vazifalardan biridir. Bu esa, o'z navbatida pedagog olimlarimiz zimmasiga tegishli o'quv fanlari bo'yicha o'quv adabiyotlarini hozirgi davr talabi va ilm-fanning so'nggi yutuqlarini hisobga olgan holda yangilab borish, ta'lim jarayoniga innovatsiya va ta'lim texnologiyalarini joriy etishni taqozo etmoqda.

Insert texnologiyasi biologiya fanlarni o'qitilishida keng qo'llanilib kelinayotgan va yuqori natijalarga erishilayotgan metodlar qatoriga kiradi. **Insert texnologiyasi**– lokal darajadagi pedagogik texnologiya bo'lib, o'quvchilar tomonidan o'quv materialidagi asosiy g'oya va faktik materiallarni anglashga zamin yaratish maqsadida qo'llaniladi.

Insert texnologiyasida qo'llaniladigan maxsus jadval

№	Abzatslar	“Bilaman” V	“Ma’qul layman” +	“O’rganish lozim” -	“Tushunmadim” -?
1	Birinci mikroskopni Galiley tomonidan 1609-1610 yillarda, avvalroq (1608) o'zi yasagan “er durbin-teleskop” asosida ixtiro etildi.	V			
2	“Mikroskop” terminini birinchi bo'lib Iogann Faber 1625 yilda ishlatdi. Galileyni mayda predmetlarni ko'rish uchun ishlatadigan asbobini «mikroskop» deb atadi.		+		

“Bilaman” - V - abzatsda berilgan ma'lumot shu kungacha o'zlashtirilgan bilimlarga mos kelsa;

“Ma’qullayman”- + - agar ma'lumotlar tushunarli va yangi bo'lsa;

“O’rganish lozim”- - - agar ma'lumotlar o'zlashtirilgan bilimlarga mos kelmasa;

“Tushunmadim” - ? -o'quv materiallarini o'zlashtirishi qiyin bo'lsa shu belgilarni qo'yadilar.

Pedagogik texnologiya va ularning ta'limda qo'llanishiga oid bilimlar, tajriba talabalarni bilimli va etuk malakaga ega bo'lishlarini ta'minlaydi.

Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol uslublardan foydalaniladi. Interfaol darslarda o'qituvchining o'rni qisman o'quvchilarning faoliyatini dars maqsadlariga erishishga yo'naltirishga olib keladi.

Bir qator xorijiy mamlakatlarning (Gollandiya, Chexiya, Yaponiya, Koreya) o'quv jarayonlari tahlil etilganda ma'lum bo'ldiki, bu davlatlarda o'quvchilar o'qituvchidan ko'ra ko'proq ishlaydi, ya'ni fikrlaydi, ijodiy yondoshadi va hokazo. Snifdagi o'qituvchi esa o'quvchilarni faollashtiradi. Shu bilan birga tajribalarga ko'ra horijiy mamlakatlarda o'quvchilarning mustaqil ishlashiga

ko'proq sharoit yaratiladi va nazorat qilinadi. Shu nuqtai nazardan mazkur usuldan foydalanish kutilgan natijalarni berishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi Qonuni. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1997 yil. 9-son, 225-modda.

2. I. Sottiboev, Q. Qo'chqorov “O'simlik hujayrasi”. Toshkent, «O'qituvchi», 1991. 121s.

3. П. Зенгбуш “Молекулярная и клеточная биология”. М.: Мир, 1982. 215 с.

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI YUZASIDAN TAVSIYALAR

Matkarimova Laylo Bazarbayevna

Xorazm viloyati Urganch tumani

43 - son maktabning Iqtisod fani o'qituvchisi

Tel: +998942348186

Nurjanova Sharofat Abdolyazovna

Xorazm viloyati Urganch tumani

43-son maktabning biologiya fani o'qituvchisi

Tel: +998990456869

Annotatsiya. Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida o'qitish tizimidagi ayrim muammolar va ularning yechimi yuzasidan tavsiyalar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: muammo, yechim, maktab, ta'lim, o'quvchi, dars, mavzu, maqsad.

Bugungi rivojlanish zamoni barcha sohada chuqur bilim, o'zgacha yondashuv, kreativ fikrlash, innovatsion g'oyalarni talab etadi. Keskin o'zgarishlarga uchrayotgan bugungi dunyoda kechagi g'oyamizni bugun yangilik bilan sug'ormasak, tezlik bilan isloh qilmasak, shakllantirmasak, yangi qoliplarga moslashtirmasak, ertaga u yaroqsiz bo'lib keraksiz chiqindiga aylanib qoladi. Bu sohalar uchun kerakli bilimlar esa albatta, ta'lim orqali amalga oshiriladi. Shuning uchun ham ta'lim sohasi bugungi kunda tubdan isloh qilinmoqda. Ta'lim sohasida maqsadga erishish, yuqori natijalarni egallay olish –bu, shubhasiz, mavjud barcha sohalarining deyarli hammasida yuksalish, taraqqiy etish demakdir. Buni hayotning o'zi isbotlab turibdi. Shu sababli ham ta'lim-tarbiyaga katta e'tibor qaratilgan davlatlarning barqaror taraqqiy etishi yaqqol ko'zga tashlanadi.

O'zbekistonda ham ta'lim davlat siyosati darajasida. E'tibor, talab yuqori darajaga ko'tarilgan. Shu doirada Qonunlar, qarorlar ishlab chiqilgan. Bularning natijasini ko'rib chiqish va tahlil qilish esa ertangi rejalarimizni tuzib, to'g'ri faoliyat olib borishimizga asos bo'ladi. Maktab miqyosida ko'rib chiqsak erishilayotgan natijalar ko'ngildagidek emas. Bunga o'qituvchi yoki o'quvchi aybdor degan fikrdan yiroqmiz. Qolaversa, juda iqtidorli o'quvchilar ham bor. Faqat ular biz kutgandan kam. Maktabdagi dars jarayonlarini kuzatib tahlil qilgan holda xulosa chiqarishga, bu holatning sababini topishga harakat qilamiz. Zero, muammo aniqlansa, yechimi topiladi. Kuzatishlar shuni ko'rsatadiki bunga bir qancha obyektiv va subyektiv sabablar (omillar)bor.

Barcha o'quvchilar darslik bilan ta'minlangan, bepul ta'lim amalda, aholining turmush darajasi yaxshi. Ta'lim jarayoniga o'zgarishlar kiritilyapti, innovatsion ta'lim, interfaol usullar, noan'anaviy darslar, AKTdan foydalanish so'nggi yillarda odatiy dars jarayoniga aylandi. Qo'llanilgan tajribalar shuni ko'rsataydiki bunday usullar (metodlar) sinf o'quvchilarining 10-15% ining faolligini oshiryapti. Sinfidagi barcha o'quvchilar mashg'ulotga birdek qiziqish bildirmayapti. Qiziqish yuqori, juda faol sinflarda ham barcha o'quvchilar topshiriqni talab darajasida bajara olmayapti. Bu tabiiy hol. Har bir o'quvchi alohida shaxs bo'lib, o'zining qiziqishi, ya'ni ichki dunyosi bor. Bundan tashqari ularda tafakkur, xotira, diqqat, nutq kabilar ham turli darajada rivojlangan. Pedagog sifatida shuni aytish lozimki, biz maktabda amalda qo'llayotgan usullar barcha o'quvchilar uchun mos emas. Demak, o'qituvchi dars mavzusi va o'quvchilarning xususiyatlaridan kelib chiqib har bir dars uchun ijodiy yondashib tayyorgarlik ko'rishi lozim. Qolipga solingan dars bilan biz maqsadga erisha olmaymiz. Hozirgi globallashtirish davrida o'quvchi maktabdan tashqari juda ko'p manba (qo'ni-qo'shnisi, ommaviy axborot vositalari, internet... va h.k) lardan ma'lumot olishi oqibatida qolipdagi dars ularni mutlaqo qoniqtirmaydi. Buning uchun biz xorij tajribasini o'rganishimiz ayni muddao bo'ladi. Jumladan, Yapon va Xitoy ta'lim tizimidagi ikki jihatni o'rganish va tadbiq etish maqsadga muvofiqdir.

Yaponiyada 3-sinfga qadar o'quvchilar baholanmaydi, ular tarbiyalanadi. Mantiqan olib qaralsa juda ma'qul usul. Bola, avvalo, maktabga baho uchun bormaslikka o'rganadi. Qolaversa, yaxshi tarbiyalangan o'quvchi bilan ishlash ancha mazmunli va juda samarali bo'ladi. Chunki bunda o'quvchi o'ziga nima kerakligini anglagan holda aniq maqsad bilan ta'lim oladi. Bu esa samaradorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'z-o'zidan maqsadi aniq o'quvchiga hech bir o'qituvchi shunchaki dars o'ta olmaydi. Pedagogda ham mas'uliyat o'n barobar ortadi.

Nazariyada *o'quvchiga individual yondashish, intellektning xilma xilligi, har bir bola shaxs,*

iqtidorsiz bola yo'q deb ta'kidlaymiz. Dars jarayoniga kelsak, hammaga bir xil vazifa beramiz, bolalarni yana iqtidorli va iqtidorsizga ajratib qo'yamiz. Asosiy muammo shundaki biz mavzuni tushuntirishga e'tibor qaratamiz, ma'lumotlarni o'quvchi ongida qanday aks etishi, uni qanday tushunishi esa ikkinchi darajali bo'lib qoladi. Natijada mavzuni tushuntirib bo'lib o'quvchiga savol yo'llasak, faqat eng zehni o'tkir ayrim o'quvchilargina javob berishadi. Shu mavzu asosida jadval to'ldir yoki qolip berib shu qolip asosida klaster yarat deb topshiriq bersak to'liq javob olishimiz ancha qiyin bo'ladi. Aksincha, o'quvchiga tushunganingni xohlagan usulda tasvirla deb topshiriq bersak, o'quvchining ishida o'qituvchi bergan va kitobdagi ma'lumotlardan tashqari yangi fikrlarni ham uchratamiz. E'tiborlisi shundaki, eng passiv hisoblangan o'quvchi ham nimadir yaratadi. Bu esa u ham nimanidir tushungani yoki shu mavzuda o'z fikriga ega ekanligini ko'rsatadi. Shuni unutmashlik lozim o'quvchilarda tushunish va tushuntirish bir xil darajada emas. Ulardan bir xil narsani talab etish mantiqsizlik.

Xitoy ta'limidagi bir jihat bizni o'ziga tortadi. Ular o'quvchilarini: “Sen men bo'la olmaysan, sen o'zing bo'l”-, degan g'oya asosida tarbiyalaydi. Bu kamsitish emas, o'zlikni anglashga undashdir. Qo'lingdan kelgan ishni mukammal darajada bajar, kimgadir o'xshash shart emas.

Yuqoridagilardan kelib chiqib shuni mulohaza qilishimiz mumkinki, ta'limda talabni yanada kuchaytiragan holda ish olib borishimiz zarur. O'qituvchi o'quvchini yaxshi bilishi va darsga tayyorlanganda ba'zi jihatlarga yangicha yondashishi lozim. Moddiy texnik bazamizning boyishi, yangi usullarning yaratilishi o'qituvchining dars jarayonidagi faoliyatini yengillashtiradi. Lekin bunda o'qituvchi faqat nazoratchi bo'lib turishi kerak emas. Bunday o'ylashning o'zi noto'g'ri. Kompyuter tushuntirsa, slayd va rasmlar izohlasa, o'qituvchi nima qiladi? Shu jarayonda o'qituvchining mas'uliyati yanada ortadi. U izlanadi, qanday qilib ko'proq o'quvchiga yaxshiroq bilim berish mumkin, o'quvchilarni olgan bilimlarini hayotga qo'llashga qanday o'rgatsa bo'ladi va h.k. Har bir o'quvchini uyg'otish, fikr bildirishga majburlash yo'llarini topishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Pedagogik faoliyat va men konsepsiyasi. “Til va adabiyot ta'limi” jurnali.
2. www.uzedu.uz

МАКТАБДА МАТЕМАТИКА ФАНИНИ О'QITISHDA ZAMONAVIY AXBOROT TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI

Matnazarov Omonboy Quramboyevich

Urganch tumani 18-son maktabning
informatika fani o'qituvchisi

Sadadinov Nuraddin Shukirillayevich

matematika fani o'ituvchisi.

Annotasiya: Matematika fanlarini o'qitishga yangi texnik vositalar, shu jumladan, kompyuter va boshqa axborot texnologiyalarining jadal kirib kelayotgan hozirgi davrida fanlararo uzviylikni ta'minlash maqsadida informatika fani yutuqlaridan foydalanish dolzarb masalalardan biridir.

Kalit so'zi: kompyuter, ta'lim, Power Point, Internet, Excel, Windows.

Kompyutertexnikalarini ta'lim muassasalariga tatbiq etish, o'qitish jarayonini optimallashtirishga keng yo'l ochib beradi.

Keyingi o'n yillikda matematika fanini o'qitishda kompyuterlardan foydalanish bir necha asosiy yo'nalishlarda olib borildi. Bularga kompyuter yordamida bilimni baholash, turli tipdagi o'rgatuvchi dasturlarni ishlab chiqish va rivojlantirish, bilishga oid matematikaviy o'yinlarni ishlab chiqish va boshqalar kiradi. Matematika o'qitishda kompyuterlarni qulayligini yana bir yo'nalishi ayrim o'quv holatlarini modellashtirishdir. Matematika fanlarini o'qitishga yangi texnik vositalar, shu jumladan, kompyuter va boshqa axborot texnologiyalarining jadal kirib kelayotgan hozirgi davrida fanlararo uzviylikni ta'minlash maqsadida informatika fani yutuqlaridan foydalanish dolzarb masalalardan biridir. Kompyuter texnikalarini ta'lim muassasalariga tatbiq etish, o'qitish jarayonini optimallashtirishga keng yo'l ochib beradi. Keyingi o'n yillikda matematika fanini o'qitishda kompyuterlardan foydalanish bir necha asosiy yo'nalishlarda olib borildi.

Bularga kompyuter yordamida bilimni baholash, turli tipdagi o'rgatuvchi dasturlarni ishlab chiqish va rivojlantirish, bilishga oid matematikaviy o'yinlarni ishlab chiqish va boshqalar kiradi. Matematika o'qitishda kompyuterlarni qulayligini yana bir yo'nalishi ayrim o'quv holatlarini modellashtirishdir.

O'qituvchi Windows operatsion tizimi bilan ishlatiladigan Word matn muharriri, Power Point, Internet, Excel va boshqa maxsus amaliy dasturlar, Multimedia vositalari yordamida yengilgina o'z darsini kompyuter texnologiyasidan foydalanib tashkil etishi mumkin. Buning natijasida o'quvchilarda fanga bo'lgan qiziqish ortadi, o'tilgan mavzuni tushinish, kerakli tushunchani anglash va o'zlashtirish jarayoni tez kechadi. Elektron jadvallar asosan iqtisodiy masalalarni yechishga mo'ljallangan bo'lsada. Uning tarkibiga kiruvchi vositalar boshqa sohaga tegishli masalalarni yechishga ham, masalan, formulalar bo'yicha hisoblash ishlarini olib borish, grafik va diagrammalar qurishga katta yordam beradi. Elektron jadval yordamida berilgan algoritmlar asosida masalalarni hal etish, jadvaldagi qiymatlar bo'yicha turli shakllar yasash va bosmaga chiqarish ishlarini bajarish mumkin. Exceldagi avtomatik to'ldirish imkoniyatidan foydalanib sonli qiymatlarni va matn elementlarini kiritishni osonlashtirish mumkin. Bu imkoniyat ayniqsa funksiya qiymatlarini jadvashtirishda katta yordam beradi.

Excel dagi funksiya ustasi funksiya va uning argumentlarini yarim avtomatik tartibda kiritishga yordam beradi. Funktsiyalar ustasini qo'llash funksiyaning yozilishi va uning hamma argumentlarini sintaktik to'g'ri tartibda kiritilishini ta'minlaydi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarning funksiyalarning xossalarini qiynalmay va tezda o'rganishlariga juda katta yordam beradi. Ma'lumotlarni diagrammalar shaklida namoyish etish, bajarilayotgan ishni tez tushunishga va uni tez hal etishga yordam beradi. Jumladan, diagrammalar juda katta hajmdagi sonlarni ko'rgazmali tasvirlash va ular orasidagi aloqadorlikni aniqlashda juda foydalidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alixonov S. "Matematika o'qitish metodikasi" Qayta ishlangan II nashri. T., «O'qituvchi» 1997 va boshqalar elementar matematikadan masalalar.

2. Dadajonov R. O'quvchilarda matematik qobiliyatni o'stirish haqida. Maktab ta'limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi asosida malaka oshirish va qayta tayyorlash sifat va samaradorligini ta'minlashning ilmiy-pedagogik asoslari. Respublika ilmiy-amaliy konferenstiyasi materiallari. -Toshkent, 2006 y.

ТА’ЛИМ СИФАТИНИ OSHIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH USULLARI

Matniyozova Shoira Latipovna

Urganch tumani 27-son maktab o’qituvchisi

Telefon: +998 (99) 718 27 69

shoira_latipovna2727@inbox.uz

Yakupova Nargiza Xudarganovna

Urganch tumani 27-son maktab o’qituvchisi

Telefon: +998 (99) 965 43 56

yakupova_nx27@umail.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada xar bir pedagog ta’lim samaradorligini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan unumli foydalanishi yo’llari hamda, pedagogik texnologiyalarning ahamiyati boyicha uslubiy tavsiyalar berilgan.

Kalit so’zlar: Pedagogik texnologiyalar, uzluksiz ta’lim tizimini joriy etish, shaxsga yo’naltirilgan ta’lim, pedagogik xaritasini tuzish.

Respublikamizdagi ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan barcha tadbirlarning asosiy maqsadi va harakatlantiruvchi kuchi hamda kadrlar tayorlash sohasidagi davlat siyosati, uzluksiz ta’lim tizimini joriy etgan holda har tomonlama rivojlangan barkamol shaxsni voyaga yetkazishdir.

Mamlakatimiz taraqqiyotining muhim sharti malakali va raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash, iqtisod, fan, madaniyat, zamonaviy texnika va texnologiyalarning ilg’or yutuqlarini amalda tadbiq etishdir. Uzluksiz ta’limni joriy etish va kadrlar tayyorlash tizimini tubdan isloh qilishni o’z ichiga olgan “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”ni amalga oshirishda mavjud ta’lim va kadrlar tayorlash tizimini tubdan o’zgartirishga, zamonaviy fan va texnika yutuqlarini hayotga tadbiq etishga, barcha ta’lim muasasalarida ilg’or pedagogik texnologiyalarni joriy etishga va ta’lim tizimini dunyo standartlari darajasiga ko’tarishga e’tibor qaratilishi lozim. O’zbekiston Respublikasi oliy va o’rta maxsus ta’lim vazirligi tomonidan tuzilgan o’qitish metodlari va pedagogik texnologiyalarini takomillashtirish ijodiy gurihining tarifi bo’yicha “pedagogik texnologiya – ta’lim oluvchi shaxsga yo’naltirilgan, demokratik hamda takrorlanuvchi o’qish natijalarini kafolatlaydigan ma’lum jarayonini loyihalash, amalga oshirish va baholashning tizimiy metodidir”, - deyilgan.

Pedagogik texnologiya qo’yilgan ta’lim maqsadlariga turli uslubiy majmualar yordamida erishish yo’li sifatida qaraladi.

Mashg’ulotning pedagogik xaritasini tuzishda o’qituvchi har bir etap uchun nima mos kelishini oldindan taxmin qila olishi lozim, chunki o’qituvchi o’zi dars berayotgan guruh talabalarining bilim darajasi, qiziqishlari, darsdagi faolligini yaxshi biladi (yangi guruhlardagi birinchi darslar bundan mustasno). Nofilologik OTMlarda xorijiy tilni o’rgatishda ikki muhim jihatga e’tibor qaratish lozim:

Birinchi jihati, bu- xorijiy tilga xos bo’lgan fonetika, grammatik qoidalar, kundalik nutqda foydalaniladigan leksika, dialogik va monologik nutq faoliyati, o’qish texnikasini oshirish, tinglab tushunish malakalari bo’lsa;

Ikkinchi jihati, bu- sohaga hos atamalarni o’rgatish, ilmiy texnik adabiyotlarni o’qish, tushunish, tahlil qilish va o’z munosabatini bildira olish;

Ushbu ikki jihat har bir mashg’ulotni bir biriga bog’langan ikki qismdan iborat qilib tashkil etishni taqozo etadi.

Amaliy mashg’ulotlarning har bir etapida o’ziga mos keladigan pedagogik texnologiyalardan foydalanilsa, ta’lim jarayoni samaradorligi va natijaviyligi yanada oshishiga erishiladi. Yuqorida aytib o’tilganidek har bir etapga mos pedagogik texnologiyalarni tanlash va uni mohirlik bilan qo’llay olish o’qituvchining vazifasidir.

1-qadam. Masalani qo’yish. O’qituvchi har bir guruhga muhokama uchun mavzu beradi.

2-qadam. Har bir guruh o’z mavzusi ustida ishlaydi. (odatda 5-10 minut).

3-qadam. Kichik guruhlar qo’shni guruhlar masalasi echimiga o’z fikrini bildirishi. Har bir kichik guruh doira bo’ylab g’oyalar yozilgan katta varaqni uzatishi mumkin.

4-qadam. Qo’shni masalasi echimini oxirigacha etkazish. Har bir kichik guruh varaqqa yozilgan qo’shni guruh g’oyalarini o’rganadi; savol belgisi bilan rozi bo’lmaganlarini belgilaydi; Qo’shni

masalasi echimi bo'yicha o'z g'oyalarini yozadi. 5 minutdan keyin guruhlar doira bo'ylab keyingi kichik guruhga o'tib, yana joylari bilan almashadi. Siljishlar soni kichik guruhlar (qo'yilgan masalalar) soniga teng.

5-qadam. O'z masalasiga qaytish. Masaladan masalaga doira bo'yicha o'tishlar har bir kichik guruh o'zining dastlabki masalasiga qaytish bilan tugallanadi. Bunda eng muhimi talabalarning berilayotgan vazifani bajara olishiga ishonch hosil qilishiga erishishdek psixologik jarayonni nazardan qochirmaslikdir.

Ushbu texnologiya dars jarayonida, darsdan tashqarida, to'g'arak va fakultativ mashg'ulotlarda, bo'sh vaqtlarda turli adabiyotlar, ilmiy texnik maqolalar va matnlar bilan ishlash jarayonida talabalarning o'rganilgan materialni yaxshi eslab qolishiga, og'zaki nutqni rivojlantirishi va o'z fikrini erkin bayon eta olish malakasini shakllantiradi, shuningdek, bir dars davomida barcha talabani baholash imkonini beruvchi texnologiya hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayoniga yangi pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish ta'lim jarayonini san'at va mahorat darajasiga etkazish, talabalarga tayyor bilimlarni beribgina qolmasdan, balki ularni har bir masalaga tanqidiy yondashuvga, ijodiy fikrlashga, mustaqil qaror qabul qilishga, erkin fikrlashga o'rgatuvchi optimal vosita va an'anaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhari

1. Ziyomuxammadov B. Pedagogik mahorat asoslari. T.:TIB-KITOB, 2009
2. Yo'ldoshev J., Hasanov S. Pedagogik texnologiyalar. – T.: “Moliya-iqtisod” nashriyoti, 2009.

TEKNOLOGIYA FANINI O‘QITISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR

Matniyazova Hilola Bahodirovna

Xorazm viloyati, Urganch shahar

19 - sonli IDUMning texnologiya fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada texnologiya fani o‘qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalar va ularni ta’limda qo‘llanishi haqida so‘z yuritiladi

Kalit so‘zlar: andozalar, ijtimoiy-iqtisodiy, pedagogik jarayon, pedagogik texnologiya, pedagogik jarayon;

Ma’lumki mamlakatimizda istiqlolning dastlabki yillaridan boshlab ta’lim-tarbiya tizimini rivojlantirish davlat siyosati darajasiga ko‘tarilib, farzandlarimizning jahon andozalariga mos sharoitlarda zamonaviy bilim va kasb-hunarlarni egallashlari, jismoniy va ma’naviy jihatdan yetuk insonlar bo‘lib voyaga yetishlarini ta’minlash, ularning qobiliyat va iste’dodi, intellektual salohiyatini ro‘yobga chiqarish, yoshlarimiz qalbida ona yurtga sadoqat va fidoyilik tuyg‘ularini kamol toptirish borasida ulkan ishlar amalga oshirilmoqda. Bu islohotlar ijtimoiy-iqtisodiy va o‘rta ta’lim mazmuni, sifatiga qo‘yiladigan talablarni keskin ortib borishi, erkin bozor munosabatlariga va xususiy mulk ustuvorligiga asoslangan iqtisodiyotni rivojlanishi hamda tadbirkorlik faoliyatini keng joriy qilishda o‘quvchi shaxsi, uning intilishlari, qobiliyati va qiziqishlari ustuvorligi, ta’lim va o‘qitish sifatini baholashning xalqaro standartlarini joriy etilayotganligini inobatga olgan holda umumiy o‘rta ta’lim maktablarida o‘qitiladigan - mehnat ta’limi texnologiyadir.

Hozirgi kunda jarayonini yangilangan dastur va standart talablariga javob beradigan zamonaviy darslar asosida tashkil etish davri keldi. Boshqacha qilib aytganda zerikarli darslar o‘rniga zamonaviy darslarni tashkil etishga ma’suliyat bilan yondashadigan, kasbiy bilimdon, metodik mahoratga ega, ma’suliyatli, interfaol pedagogik texnologiyani mukammal o‘zlashtirib olgan, innovatsiyalar asosida ta’limni tashkil eta oladigan o‘qituvchilarga talab oshib bormoqda. Pedagogik jarayon - ta’lim muasalari, uning taraqqiyotini hal qilishga qaratilgan, maxsus tashkil etilgan pedagog va tarbiyalanuvchilarning maqsadli o‘zaro munosabatlaridir. Shuning uchun ham, ta’lim muassasalarining o‘quv tarbiyaviy jarayonida zamonaviy o‘qitish uslublari-interfaol uslublari, innovatsion texnologiyalarning o‘rni va ahamiyati beqiyosdir. Pedagogik texnologiya va ularni ta’limda qo‘llanishiga oid bilimlar, tajriba o‘quvchilarni bilimli va yetuk malakaga ega bo‘lishlarini ta’minlaydi. Pedagogik texnologiya masalalarini va muammolarini o‘rganayotgan ba’zi o‘qituvchilar, tadqiqotchilar va amaliyotchilarning fikricha, pedagogik texnologiya - faqat axborot texnologiyasi bilan bog‘liq hamda o‘qitish jarayonida qo‘llanishi zarur bo‘lgan o‘qitishning texnik vositalari, kompyuter, proyektor yoki boshqa texnik vositalar bilan bog‘liq. O‘qitish jarayonida, maqsad bo‘yicha kafolatlangan natijaga erishishda qo‘llaniladigan har bir ta’lim texnologiyasi o‘qituvchi yoki o‘quvchi o‘rtasida hamkorlik faoliyatini tashkil eta olsa, har ikkalasi ijobiy natijaga erishsa, o‘quv jarayonida o‘quvchilar mustaqil fikrlab, ijodiy ishlab, izlanib, tahlil etib, o‘zlari xulosa qila olsalar, o‘zlariga, guruhga, guruh esa ularga baho bera olsa, o‘qituvchi esa bularning bunday faoliyatlari uchun imkoniyat va sharoit yarata olsa, bizning fikrimizcha, ana shu o‘qitish jarayonining asosi hisoblanadi. Texnologiya fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalar fanining maqsadi o‘quvchilarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish, pedagogik tafakkurini kengaytirish, ularda fanni o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash uchun zarur bo‘lgan metodik bilim, ko‘nikmalarni shakllantirishdan iboratdir.

Pedagogik maqsadning amalga oshishi ham kafolatlangan natijaga erishishi o‘qituvchi va o‘quvchining hamkorlikdagi faoliyati, ular qo‘ygan maqsad, tanlagan mazmun, uslub, vosita, shaklga ya’ni texnologiyaga bog‘liqdir. O‘qituvchi va o‘quvchining maqsaddan natijaga erishishida qanday texnologiyani tanlashlari ular ixtiyorida, chunki har ikkala tomonning asosiy maqsadi aniq natijaga erishishga qaratilgan bo‘lib, bunda o‘quvchilarning bilim saviyasi, guruh xarakteri, sharoitga qarab, ishlatiladigan texnologiya tanlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A. Abduqodirov, R. Ishmuhammedov. “Ta’limda innovatsion texnologiyalar” T.: 2008.
2. A. Mavlonov. va boshqalar. O’quv faoliyatini tashkil etishda ta’lim texnologiyalari. O’quv qo’llanma. << Tafakkur Bustoniy nashriyoti, Toshkent, 2013. - 142.
3. B.H. Rahimov., A. Mavlyanov., Choriyevda. va boshqalar. Pedagogik texnologiya sxemalarida texnologiya., 2009.
4. B.Y. Xodiev., L.V Golish., O.K. Rixsimboev. Keys-stadi-iqtisodiy oliy o’quv yurtidagi zamonaviy ta’lim texnologiyasi: Ilmiy-uslubiy qo’llanma/”Zamonaviy ta’lim texnologiyalari” turkumi. -T.: TDIU, 2009.
5. D. Axatova, F. Xodjibaeva. Pedagogik tenologiyalar fanidan laboratoriya mashg’ulotlari (Metodik qo’llanma). - Navoiy, 2011.

МАКТАБДА ТЕХНОЛОГИЯ ДАРSLARIDA INTERFAOL TEXNALOGIYALARDAN FOYDALANISH MANZARASINI TASVIRLASH.

**Matyakubova Bibijon Kuvondikovna,
Jumaniyazova Mubarak Toxirovna**
Xiva tumani 4-son maktabning
Texnologiya fani o'qituvchlari

Annotatsiya: Maktabda muntazam texnologiya ta'limining boshlang'ich bosqichi boshlang'ich sinflarda texnologiya darslarida va kichik maktab yoshidagi bolalarni qo'ldan keladigan ijtimoiy foydali ishdur.

Kalit so'z: Innovatsion, texnologiya, fikr, Interfaol, o'qituvchi, o'quvchi.

Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol uslublardan foydalaniladi.

Boshqacha so'z bilan aytganda, o'qitishning interfaol uslubiyotlari – bilish va kommunikativ faoliyatni tashkil etishning maxsus shakli bo'lib, unda ta'lim oluvchilar bilish jarayoniga jalb qilingan bo'ladilar, ular biladigan va o'ylayotgan narsalarni tushunish va fikrlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Interfaol darslarda o'qituvchining o'rnini qisman o'quvchilarning faoliyatini dars maqsadlariga erishishga yo'naltirishga olib keladi.

Maktab ta'limining hozirgi bosqichida o'quvchilarni mehnatga tayyorlash, o'sib kelayotgan avlodning ta'lim va tarbiyasidagi eng zarur masalalardan biri.

Erta kuz - bu go'zal vaqt - daraxtlar kiyimlarini o'zgartirib, bahorgacha bo'lishga tayyorgarlik ko'rishgan payt. Kuz bolalarni ham, kattalarni ham hayratga soladi va rang -barang barglar guldastasini yig'maslikka, archa konusini ko'tarishga, yoki, ehtimol, g'alati qoziqqa qarshi turish qiyin. Ammo bularning hammasi - barglar, konuslar, yulg'un daraxtlari, kashtan va maysazorlar - ajoyib hunarmandchilikni yaratish uchun ajoyib materialdir: chiroyli aplikalar yoki ertak qahramonlarining haykalchalari, oqlangan zargarlik buyumlari va do'stlar va oilalarga sovg'alar. Bu vaqtni o'tkazib yubormang, iloji boricha turli xil barglarni to'plang: katta va kichik, sariq, qizil va yashil. Sizni quruq tabiiy materialdan qilingan amaliy ishlar bilan tanishtirmoqchimiz: daraxt barglari, o'tlar, gullar, urug'lar (aslan sher), terak po'stlog'i (paxta momig'i, momiq - momaqaymoq urug'i), somon, qobiq, tosh, don, tuxum qobig'i, va boshqalar.

Uskunalar Tabiiy materialdan foydalanilgan sinf xonasida sizga quyidagilar kerak bo'ladi: 1. Aplikaning asosi kartondan qilingan, albom cho'yshab, baxmal yoki rangli qog'oz. 2. PVA elim, ingichka elim cho'tkasi, cho'tka ushlagichi. 3. Qismlarni kesish uchun qaychi. 4. Agar kerak bo'lsa, barmog'ingizni namlashingiz va mo'rt quruq varaqni yoki mayda qismini yumshoq qilib olib tashlashingiz uchun bir stakan suv. 5. Ishni ro'yxatdan o'tkazish uchun - ozgina plastilin a. 6. Yangi aplikani yopish uchun qog'oz peçeteler va yuk bilan pastga bosing.

To'kilgan barglarni terib oling. Ustiga narsa qo'yib quriting.

Barg bilan rasmda ko'rsatilgan tartibda ishleng.

Yakuniy qism.

1. Dars oxirida tayyor bo‘lgan ishlarni o‘quvchilar bilan birgalikda tahlil qilinadi.
2. Har bir o‘quvchi qilgan ishlariga qarab izohli baholanadi.
3. Uyga vazifa qilib barglardan to‘tiqush shaklini yasab kelish topshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ta’lim to‘g‘risidagi O‘zbekiston Respublikasining Qonuni (Barkamol avlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. 1997 yil T., “Sharq” nashriyoti).
2. Sanaqulov X.R, Xodiyeva D.P «Boshlang‘ich sinflarda tabiiy materiallardan amaliy ishlar» o‘quv-metodik qo‘llanma 2009 yil. TDPU.

GEOGRAFIYA FANINI O'QITISHDA EVRISTIK SUHBAT METODIDAN FOYDALANISH

Matyoqubova Muqaddas Nurmatovna

Bog'ot tumani 31-son maktabi

Yusupova Go'zaljon Isakovna

Tuproqqal'a tumani 4-son maktab

Geografiya va Iqtisodiy bilim asoslari o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqola bugungi kunda bir qator rivojlangan mamalakatlarda o'quvchilarning o'quv va ijodiy faolliklarini oshiruvchi hamda ta'lim — tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasida katta tajriba qo'llangan bo'lib, ushbu tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar interfaol metodlar nomi bilan yuritilmoqda. Bu metodlarni interaktiv metodlar deb ham atashadi.

Kalit so'zlar: interfaol metod, geografiya, o'quv jarayoni, innovatsiya.

Interfaollik ta'lim jarayoni ishtirokchilarining bilim, ko'nikma, malaka hamda muayyan axloqiy sifatlarni o'zlashtirish yo'lida birgalikda, o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etish layoqatiga egaliklaridir.

Evristik suhbat metodida o'qituvchi o'quvchilar oldiga ma'lum bir muammoli masalani qo'yadi. So'ngra o'qituvchi yordamchi savollar va ayrim ma'lumotlarni eslatish yo'li bilan o'quvchilarni ilgari olgan bilimlariga tayanib muammoni mustaqil xal etishga undaydi. Bu yerda o'qituvchi o'quvchilarni bilish faolligi ustidan nazorat qiladi, savollar shunday qo'yilishi kerakki, berilgan javob asosiy fikrni isbotlashi va shu fikrni davom ettirishi zarur. Masalan, Markaziy va Sharqiy Osiyoda havo haroratining yillik farqi qanday?, Markaziy va Sharqiy Osiyo yillik harorati favrqining sababi nima?, Iqlim diagrammasiga qarab Sharqiy Osiyoda yil davomida yog'inning taqsimlanishini aniqlang?, Yog'in nima uchun ko'p yog'adi? Mazkur savollarga o'quvchilar javob berganlaridan so'ng Markaziy va Sharqiy Osiyo iqlimlarining turi aniqlanadi. Markaziy Osiyo iqlimi quruq va o'zgaruvchan, Sharqiy Osiyoniki esa nam.

Tabiiy geografiyaning boshlang'ich kursida Evristik suhbat barcha mavzularni o'rganishda qo'llanishi mumkin. Materiklar va okeanlar geografiyasida va jahon iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasida Evristik suhbat quyidagi mavzularni o'rganishda qo'llanishi mumkin: materikni yoki mamlakatni geografik joylashishini aniqlashda; turli o'lkalar va mamlakatlar tabiiy sharoitining asosiy xususiyatlarini o'rganishda; Har qanday suhbatning samarasi o'qituvchining savoliga bog'liq. Shuning uchun darsga tayyogarlik davomida o'qituvchi beriladigan savollarni o'ylab ko'rishi lozim. Birinchi navbatda bir-biri bilan mantiqan bog'langan va bir-birini to'ldiradigan, o'quvchilar bilimiga tayanadigan va o'quvchilarni xulosalar chiqarishga undaydigan savollar tuzish lozim. Didaktik maqsadlarga ko'ra suhbat 3 turga bo'linadi: Kirish, yangi bilimlarni o'rganish; umumlashtiruvchi yoki yakuniy suhbat.

- kirish suhbat: maqsadi yangi bilimni puxtaroq o'zlashtirish uchun zarur bo'lgan (ilgari o'zlashtirilgan) bilim va ko'nikmalarni o'quvchilar xotirasida qayta tiklashdan iborat. O'quvchilar geografik borliq va xodisalar o'rtasidagi aloqalarni mustaqil aniqlashdan iborat bo'lgan vazifalarni bajaradi. O'quvchilar karta va boshqa qo'llanmalar vositasida yangi bilimlar eski bilimlar bilan bog'lanadi. Masalan, Afrika iqlimini o'tishda V-sinfda va yil boshida o'zlashtirishgan iqlim tushunchasi esga solinib, iqlimga ta'sir etuvchi omillar aniqlanadi - yangi o'quv materiallarini o'rganish suhbat. Bunda yangi mavzu o'quvchilarni ilgari olgan bilimlariga tayangan holda o'rganiladi. Mazkur suhbatning eng asosiy qismlari o'quvchilar tomonidan qaytarilishi lozim. Masalan, O'zbekiston tabiiy geografiyasini o'rganayotganda tabiiy geografik rayonlarni ajratish tamoillariga e'tibor beriladi. Bayon qilingan metodlar o'qituvchi tomonidan xulosalanishi va mazkur materialni o'zlashtirilganligi tekshirib ko'rish lozim. Shundan so'ng o'quvchilarni mustaqil ishlarini tashkil qilish lozim; -yakunlovchi suhbat. Ma'zkur takrorlash va bilimlarni muayyan bir tartibga solish, shuningdek o'rganilgan bilimlarni umumlashtirish va chuqurlashtirish hamda kengaytirishda tatbiq etiladi. Bunda o'quvchilar xulosalar chiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Farberman. B.L. . “Ilg'or pedagogik texnologiyalar”. T: 2001 y.
2. Azizzodjaeva N.N. Pedagogicheskie texnologii i pedagogicheskoe masterstvo. Ucheb.posobie.- Toshkent. TDPU 2003. - 192 s.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MIQDORLARNI O'RGATISH METODIKASI

Muhammadiyeva Lola Abdixomidovna

Samarqand viloyati Qo'shrabot tuman
34-IDUM boshlang'ich sinf o'qituvchisi
+998941887378

Ochilova Umida Yorlakobovna

Samarqand viloyati Qo'shrabot tuman
34-IDUM boshlang'ich sinf o'qituvchisi
+998937273883

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda miqdorlar mavzularini o'rgatish metodikasi yoritib berilgan. Bunda o'quvchilarga ushbu mavzu turli didaktik o'yinlar, ilg'or pedagogik texnologiyalar asosida o'rgatilishi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: miqdor, arifmetik amallar, birliklar, proporsional kattaliklar, metodik tavsiya, mental masalalar.

Bilimlarni tekshirishda masala o'quvchi tafakkurini rivojlanishi haqida fikr yuritish kerakli amallarni to'g'ri tanlash hisoblash ko'nikmalari haqida fikr yuritishga imkonini beradi. Matematik masalalar sodda va murakkab masalalarga ajratiladi. Bitta amal bilan yechilish mumkin bo'lgan masalalar sodda masalalar jumlasiga kiritiladi. Bir necha sodda masalalardan tuzilgan va shu sababli ikki yoki undan ortiq amal yordamida yechiladigan masalalar murakkab masalalar deyiladi. Sodda masalalarning asosiy turlarini qo'yidagicha taqsimlash boshlang'ich maktabda qo'llash uchun qulay:

1. Arifmetik amallar mazmunini ochishga doir masalalar yig'indisini qoldiqni topishga doir masalalar, bir xil qog'o'shiluvchilar yig'indisini topishga doir masalalar, bo'lishga (mazmuniga ko'ra bo'lishga va teng qismlarga bo'lishga) doir masalalar.

2. Amalning noma'lum komponentlarini (qog'o'shiluvchi, kamayuvchi, ayiriluvchi ko'payuvchi, bo'linuvchi, bo'luvchi) topishga doir masalalar.

3. Bir necha birlik (yoki bir necha marta) "ortiq" (yoki "kam") munogsabati bilan bog'liq masalalar; sonni bir necha birlik (yoki bir necha marta) orttirish (yoki kamaytirish)ga doir bevosita (yoki bilvosita) ifodalangan masalalar; sonlarni ayirmali (yoki karrali) taqqoslashga doir masalalar.

Boshlang'ich (I-IV) sinf o'quvchilari yechadigan murakkab masalalardan qo'yidagi xillarini ajratish mumkin.

1. To'rtinchi proporsional miqdorni topishga doir masalalar.

2. Proporsional bo'lishga doir masalalar;

3. Ikki ayirma bo'yicha sonlarni topishga doir masalalar.

O'quvchilar 1–4-sinflarda uzunlik, massa, (og'irlik) hajm, vaqt va ularning o'lchov birliklari haqida tasavvurga ega bo'ladilar. Misollarni yechish jarayonida ular baho, qiymat, miqdor, narx, tezlik, masofa, unumdorlik tushunchalari bilan tanishadilar.

Mavzuni o'rgatish jarayonida shunga erishish zarurki, o'quvchilar o'zaro bog'liq, ammo mutlaqo boshqa-boshqa mazmunga ega bo'lgan «miqdor» va «raqam» tushunchalarini aniq farqiga bora olishlari kerak. Masalan, sim o'ramidan bir bo'lak kesib olib, o'lchash birligi detsimetrdan foydalanib, 1 dm, 2 dm, 3 dm, 20 dm. kabi uzunliklarni belgilab boramiz. Ya'ni mazkur o'lcham birligini sim uzunligi bo'yicha ketma ket qog'yish bilan o'lchaymiz va tegishli nomi bilan - (20 dm) yozib qog'yamiz.

Miqdor va son (raqam) iboralarni qog'llash bilan bog'liq boshqa mashqlar ham shu kabi aniq va tushunarli ifodalanishi kerak. Masalan; «385 va 481 sonlarini qog'shing», yoki «3 m 85 sm hamda 4 m 81 sm miqdorlarni qog'shing» kabi.

Miqdorlarni o'rgatish bo'yicha metodik tavsiya:

1. O'quvchilarda mavjud mazkur miqdorlar haqidagi tushunchalarni aniqlash (o'quvchilarning hayotiy tajribasiga murojaat etish).

2. Bir xil nomli miqdorlarni solishtirish (chamalab ko'rinish, solishtirish, taqqoslash, o'lchash va boshqa xil usullar bilan).

3. Mazkur miqdorning o'lchov birligi va o'lchov asboblari bilan tanishtirish.

4. O'quvchilarda o'lchash ko'nikmalari hosil qilish.

5. Bir xil nomdagi miqdorlarni qo‘shish va ayirish.
6. Miqdorlarning yangi o‘lchov birliklari bilan tanishtirish, bir nomdagi miqdorlarni boshqa o‘lchov birliklariga aylantirish.
7. Ikki xil nomli miqdorni qo‘shish va ayirish.
8. Miqdorlarni sonlarga ko‘paytirish va bo‘lish

Miqdorlarni o‘rgatishda ularni o‘lchash usullari, tegishli o‘lchov birliklari va ular orasidagi munosabatlar, miqdorlar orasidagi (eng soda formulalar yordamida ifodalanuvchi) bog‘lanishlar qaraladi. Masalan, “Hamma sotib olingan narsa qancha turishini bilish uchun narsaning bahosini narsalar soniga ko‘paytirish kerak” ekanini bolalarga og‘zaki tushuntiriladi. Masalan: jadval asosida tuzilgan masala orqali miqdor haqida o‘quvchilarga tushuncha berilib masala ishlanadi.

Bahosi	Miqdori	Jami pul
8 so‘m	2 ta	?

Ushbu masaladan kelib chiqqan holda jami sotib olingan narsa qancha turishini bilish uchun, narsaning bahosi 8 ni narsalar soni ya‘ni miqdori 2 ga ko‘paytirish kerak.

Agar, jami pul (so‘m) ma‘lum ya‘ni 54 so‘m, miqdori ma‘lum ya‘ni 6 ta bo‘lsa, 1 donasining narxini topish uchun jami pul 54 ni miqdor 6 ga bo‘linadi. Yechish: $54 : 6 = 9$

Miqdor, narx va baho orasidagi bog‘lanishni yaqqol ko‘rinishda tasvirlash uchun jadval tuzish va unda, masalan, qalamlarni sotib olish ma‘lumotlarini keltirish foydalidir:

Bahosi	Miqdori	Narxi(jami pul)
9 so‘m	3 ta qalam	?
9 so‘m	? ta qalam	27 so‘m
?	3 ta qalam	27 so‘m

Bu jadvalning har bir satri bo‘yicha o‘quvchilar sodda masala tuzadilar, uni yechadilar va masalada nima ma‘lum va nimani aniqlash kerakligini aniqlaydilar.

Masalan, qalamlar miqdorini bilish uchun nimani bilish zarur? (bahosi va narxini) Bizga nima ma‘lum?(bahosi.) Qalamlar miqdorini qachon bilib olamiz?“Qalamlar miqdorini (sonini) bilish uchun biz qalamlar narxi (27 so‘m) ni qalamlar bahosi (9 so‘m) ga bo‘lamiz ($27 : 9 = 3$). Shunday qilib, qalamlar miqdori ya‘ni soni kelib chiqadi.

Bolalarni masalalarning bahosi va miqdori bo‘yicha umumiy narxni, umumiy narx va bahosi bo‘yicha miqdorni, umumiy narxi va miqdori bo‘yicha bahosini aniqlash mumkinligi to‘g‘risidagi umumlashtirishga olib kelinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bahramov A. “Matematika.” darsligi 4-sinf. T.: “Sharq” nashriyoti 2017.
2. Soliyeva Z. Pedagogika kollejlari o‘quv jarayoniga ta‘limiy texnologiyalarni tatbiq etish. – T.: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2019.
3. www.pedagog.uz
4. www.ziynet.uz

BOSHLANG'ICH SINFLARDA CHIROYLI YOZUV MALAKALARINI SINGDIRISH USULLARI

Mukimova Laylo Shirinboyevna
Eshmonova Muqaddas Nematullayevna

Navoiy viloyati Karmana tumani
31-sonli maktabning boshlang'ich
sinf o'qituvchilari.
Tel: +998 93 664 65 56

Annotatsiya: Maqolada chiroyli yozuv malakalarini rivojlantirish, yozuv texnikasi, yozuv qurollaridan to'g'ri foydalanish, grafik malakadan to'g'ri foydalanish va qo'llash ta'lim sifati samaradorligini ta'minlashning asosiy omillaridan biri, yuksak natijalarga erishishning muhim jihatlari haqida va interfaol o'qitishning usullari haqida hamda psixik jarayonlar, ongning shakllanishi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: yozuv texnikasi, pedagogik texnologiya, psixik jarayon, idrok etish, chiroyli yozuv.

Biz bilamizki, o'quvchilarda chiroyli yozuv malakalarini hosil qilish uchun, birinchi navbatda, diqqat, sezgi, idrok etish, xotira kabi psixo fiziologik funktsiyalar yaxshi ishlamayotganiga guvoh bo'lamiz. Bazi bir o'quvchilarda yaqqol namoyon bo'ladi. Shunday ekan biz pedagoglar eng avvalo o'quvchiga bilimni o'zlashtirish uchun o'quv materiallarini idrok etishni o'rgatishimiz talab qilinadi. Idrok etilishi lozim bo'lgan materialni tartibga solish, o'rganiladigan manba yoki uning tasvirini yaqqol ko'rsatish, bayonning ravshan va izchil bo'lishi, sinf doskasiga hamma o'quvchi ko'ra oladigan qilib chiroyli yozish idrok etishning muvaffaqiyatli chiqishini ta'minlaydigan dalillardir.

Bola maktabga qadam qo'ymasdan oldinroq qo'liga qalam olib turli shakllarni chiza boshlaydi, ammo bu chiziqlar chiroyli yozuv talablariga to'g'ri kelmasa-da, ulardagi ayrim malakalarning (ruchka, qalam ushlash) shakllanishiga yordam beradi. Kichik yoshdagi bolalarning barmoq muskullari yaxshi rivojlanmaganligi uchun ularga surunkali yozdirib, mashq qildirish yozuvning sifatiga salbiy ta'sir etadi. Inson tashqi olamdagi predmet va xodisalarni idrok etadi, shuningdek, o'z tanasidagi organlarning harakatini va ularning xolatini anglaydi. Idrok-tashqi nerv sistemasiga ta'sir etishi va tana harakatlarining ta'siri tufayli hosil bo'ladi. Inson ko'z, quloq apparatlari, teri sezgisi, muskul va ichki organik sezgilar yordamida rangni, muzika ohangini, og'irlikni, o'z harakat muvozanatini sezadi. Predmetlarning sezgi organlariga ta'siri natijasida miya po'stlog'ida yangi nerv bog'lanishlari tarzida iz paydo bo'ladi. Ana shu nerv bog'lanishlari idrok va sezgining fiziologik asosidir. Bu bog'lanishlar miyada mustahkamlanadi va saqlanib qoladi. Bu hol bizga idrok etgan va sezgan narsalarimizni xotiraga tushirishga imkon beradi.

Yozuv jarayoni turli yozuv qurollari (ruchka, qalam, bo'r) orqali amalga oshiriladi va qaysi yozuv qurolidan foydalanishga qarab qo'l harakatlari shunga moslashtiriladi. Chiroyli yozuvga o'rgatishda birinchi navbatda quyidagi malakalarni singdirib borish talab etiladi:

1. Yozuv qurollaridan to'g'ri foydalanish
2. Parta ustida daftarni to'g'ri qo'yish
3. Yozayotganda gavadani to'g'ri tutish va tirsaklarni to'g'ri harakat qildirish
4. O'z xatini berilgan namuna bilan taqqoslashga o'rgatish.
5. Tovushni bosma harfga, bosma harflarni esa yozma shaklga aylantirishga o'rgatish.
6. Harflar shaklini idrok etishga (yozuvni qayerdan boshlash, qayerda tugatish, o'ngga, chapga, burilish, bog'lash va h. k.) o'rgatish.
7. Harflarni bir-biriga bog'lab yozishga o'rgatish.
8. Harflarni bir xil balandlikda va kenglikda tekis yozishga o'rgatish.
9. Daftar chizig'idagi qatorlarni to'g'ri to'ldirish sarlavha, oy va kunlarni to'g'ri yozish.
- z. Harflarning 65 daraja qiyaligini to'g'ri saqlash.

Demak, boshlang'ich sinf o'quvchilarini chiroyli yozuvga o'rgatishdan oldin quyidagi malakalarni berish lozim.

Yozuv texnikasi, ya'ni yozuvning turli usul va priyomlaridan foydalanish.

Harflarning shaklini to'g'ri ifodalash, ya'ni grafik malakalarni egallash.

Yozuv vaqtida harflarning shakli bilan bir qatorda uning qanday tovush bildirishini ham bilish, ya'ni imloga oid malakalarni egallash. Yuqorida ko'rsatib o'tilgan har bir qoidani maqsad qilib qo'yadi. Masalan, yozuv texnikasi-yozuv qurollaridan to'g'ri foydalanish, yozayotganda partada to'g'ri o'tirish, qo'lni to'g'ri tutish, umuman, gigienik qoidalarga amal qilishni talab qiladi. Grafik malakalar esa harflarning shaklini to'g'ri ifodalashni, ularning orasidagi masofani bir xil bo'lishni qiyalikni to'g'ri saqlashni talab etadi. Imloga oid malakalarda esa qaysi harf qanday tovush bildirishini va ularning o'z o'rnida turishini talab etadi.

Yozuv malakalari 6-9 yoshli bolalar uchun o'qituvchi tomonidan bevosita kuzatib borishni talab etadigan qiyin jarayondir. Xuddi shu davrda o'quvchilar tomonidan bajarilgan mashqlar kelgusi uchun muhim ahamiyatga egadir. O'quvchi o'zining dastlabki yozgan harf va elementlaridan ruhlanadi, o'ziga bo'lgan ishonch ortadi va qiyinroq harflarni yozishga qo'rqmaydi. Shuning uchun ham o'quvchilarda dastlabki yozuv malakalarini hosil qilishda ularning irodasini mustahkamlashga e'tibor berish lozim. Bunda o'qituvchining bolalar bemalol bajara oladigan topshiriqlar tanlashi kata rol o'ynaydi. Bu davrda bolalardagi psixologik xususiyatlarni ham tarbiyalash hamda ularning fiziologik o'sishlarini hisobga olish biz boshlang'ich sinf o'qituvchilarining muhim vazifamizdir. Chiroyli yozuv qoidalarini yaxshi bilish yozuv malakasining shakllanishiga yordam beradi.

Masalan, 1-sinfda dastlab to'g'ri o'tirish, ruchkani to'g'ri ushlash, daftarni to'g'ri holatda qo'yish kabi talablar asosida so'zlarda harflarning balandligini va qiyaligini bir xilda saqlash, so'zlarda harf unsurlari va ularning oralig'ini bir xil uzoqlikda chamalab yozish qoidalari kelib chiqadi.

2-sinfdan boshlab chiroyli yozuv malakasiga o'rgatishda yozuv texnikasiga oid bo'lgan kichik va bosh harflarni bir xil balandlikda chamalab yozish, 4-5 harfdan iborat so'zlarni qo'l harakatini uzmasdan bog'lab yozish, tez va toza yozish kabi qoidalar talab etiladi. Chiroyli yozuv deganda biz toza va aniq chiziqlar bo'yicha, husnixat namunalarida ko'rsatilganidek yozilgan yozuvni tushunamiz.

3-sinfdan boshlab esa bu qoidalarga yana qo'shimcha tez va toza yozish qoidalari kiritiladi. Harflarning qiyaligini to'g'ri saqlash. Bolalarning yozuvlari har xil qiyalikda bo'lishi mumkin. Agar harflarning asosiy elementlari daftar chizig'iga nisbatan tik holatda qo'yilsa, yozuvning holati ham tik bo'ladi. Harf elementlari o'ng tomonga qiya bo'lib, o'tmas burchak hosil qilishi mumkin. O'quvchilarni o'ng tomonga qiya qilib yozishga odatlantirish lozim. Shuningdek, yozuvning to'g'ri bo'lishi uchun daftarning qiya holatiga ham e'tibor berish lozimligi tushuntiriladi va ko'rsatiladi. Daftarning parta ustida noto'g'ri turishi gigiyena qoidalarining buzilishiga ham sabab bo'ladi chunki o'quvchi yozuvning qiyaligini saqlash uchun o'z gavdasini har xil holatda tutishi mumkin. Daftarning pastki chap burchagi ko'krak o'rtasiga to'g'ri bo'lishi yoki daftarning qiya chizig'i partaning chetiga tik bo'lishi kerak.

Tez va ravon yozishga o'rgatish.

Harflarni bir xil balandlikda va kenglikda yozishga o'rgatish bilan birga tez va ravon tekis qilib yozish chiroyli yozuvning muhim talablaridan biridir. Chiroyli va tez yozishning asosiy siri uning bir xil o'lchamdagi ravon harakatidir.

Bir maromda harakat qilib yozish, har bir harf va uning elementlari bir xil balandlikda va qiyalikda bo'lishi alohida go'zallik kashf etadi. Yozuvning tezligini oshirib borishda bolalarning qo'l harakati bir maromda bo'lishiga e'tibor berish, barmoqlarning charchab qolishiga yo'l qo'ymaslik kerak.

Boshlang'ich sinflarda bolalarga chiroyli yozuv malakasini singdirish har bir o'qituvchidan chidam va mahorat talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M. G'ulomov, K. Tursunova, D. Po'latova “Chiroyli yozuv malakalarini shakllantirish” Uslubiy qo'llanma Toshkent “Turon Iqbol 2013.
2. G'ulomov M. “Husnixat” 1-sinflar uchun-T. :O'zbekiston 2002.
3. G'ulomov M. “Husnixat”2-sinflar uchun-T. :Cho'lpon 2003.

К ВОПРОСУ О ФОНЕТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

Намозова Д.Б.

Доцент кафедры Изучения языков
Университета Общественной
безопасности Республики Узбекистан

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы формирования иноязычной фонетической компетенции для подготовки профессионального специалиста в условиях межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: фонетическая компетенция, межкультурное сотрудничество, компетенции, обучение, развитие.

Проблема глобализации, использование английского языка как языка международного общения, ориентация на мировые тенденции в образовании, европеизация содержания и моделей обучения, создание новых образовательных стандартов ставят перед преподавателем иностранного языка в вузе целый ряд общих и важных для развития лингводидактики проблем: переход к компетентностной модели подготовки высококвалифицированных специалистов, способных выстраивать образовательные стратегии для реализации своих способностей, коммуникативных интенций в условиях межкультурного сотрудничества, которые обеспечивают подготовку и самореализацию индивида в условиях межкультурной коммуникации.

Формирование иноязычной фонетической компетенции становится ведущей целью подготовки профессионального специалиста, так как язык как средство международного общения, прежде всего, проявляется в звуке как на сегментном, так и сверхсегментном уровнях, в самой манере звукового поведения, что обеспечивает понимание смысла высказывания, а, следовательно, и достижение целей коммуникации. Нечленораздельность, отсутствие четкости речи, не владение коммуникативно-фонетической составляющей речи приводит к непониманию, нарушению коммуникации, а значит, к невозможности решить основные задачи обучения иностранного языка.

К сожалению, обучение практической фонетике в вузе занимает только два первых курса, что приводит к резкому понижению уровня произношения на старших курсах, в содержании обучения недостаточно реализуется процессуальный аспект, который должен отражаться в различных типах заданий, обеспечивающих переход от репродуктивного к продуктивному уровню деятельности по овладению и развитию фонетической компетенции. Учебники и учебные пособия не обеспечивают этапности в обучении фонетике, следовательно, такое обучение исчерпало себя, поэтому совершенствование методики формирования фонетической компетенции требует обращения к новым технологиям, что является требованием сегодняшнего дня.

Многие исследователи отмечают большую роль обучения фонетической компетенции. С позиции современной методики наметился коммуникативно-компетентностный подход к формированию фонетической компетенции как последовательному и целенаправленному формированию произносительных основ каждого вида речевой деятельности в контексте развития иноязычных компетенций.

Изучение и анализ практической деятельности преподавания фонетики позволяют выявить следующие противоречия между:

- традиционным подходом к обучению фонетике, ориентированным на нормативное произношение, или произносительный стандарт (например, Received Pronunciation, или BBC accent, в случае английского языка), и потребностью успешно достигать цели в реальных ситуациях общения с носителями языка, невзирая на особенности варианта или регионального диалекта;
- программными требованиями к уровню владения произношением и невозможностью при помощи распространенных в учебном процессе средств и приемов обеспечить качественное варьирование языковой нормы;
- ресурсными возможностями мультимедийных технологий, которых во многом лишены традиционные формы обучения фонетике, и не разработанностью в методике обучения

иностранным языкам применения мультимедиа в этих целях.

Таким образом, традиционное обучение фонетической компетенции не обеспечивает должного уровня ее сформированности у студентов и в результате, они не умеют уверенно и успешно достигать целей в реальных условиях коммуникации. Поэтому нужно кардинально поменять подход преподавания.

Список использованной литературы:

1. Вербицкий, А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А. Вербицкий. М.: Высшая школа, 2001. - 204 с.
2. Вопросы методики преподавания иностранных языков в средней и высшей школе. Казань, 1961. - 263 с.
3. Вопросы психологии и методики обучения иностранным языкам / под ред. В.А. Артемова, И.В. Карпова, И.В. Рахманова. М., 2010. - 248 с.
4. Воронкова, Г.В. Проблемы фонологии / Воронкова, Г.В. Л., 2003.- 135 с.

TARBIYA UNING MAZMUNI, MAQSADI VA TAMOYILLARI MAVZUSINI O'QUVCHILARGA O'RGATISH USULLARI YUZASIDAN USLUBIY TAVSIYALAR

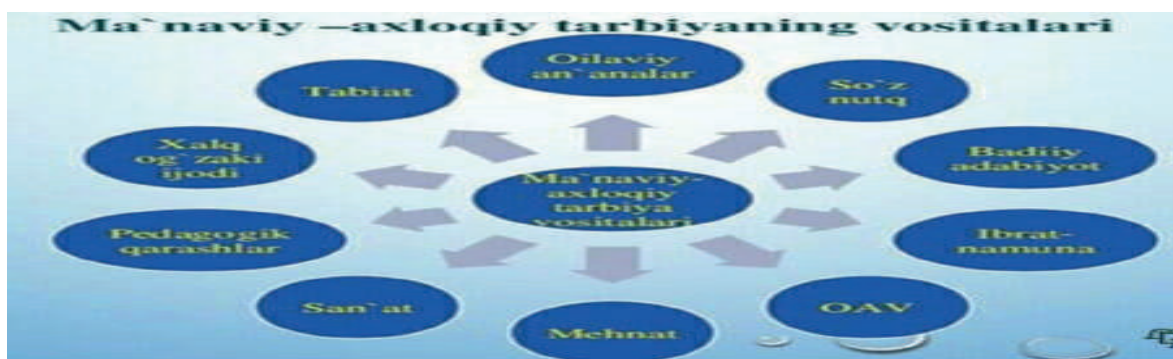
Narzullayeva Ma'rifat Shuhratovna

Navoiy shahar 5-IDUM tarbiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Tarbiya uning mazmuni, maqsadi va tamoyillarini o'quvchilarga o'rgatish usullari yuzasidan uslubiy tavsiyalar ushbu maqolada aks ettirilgan.

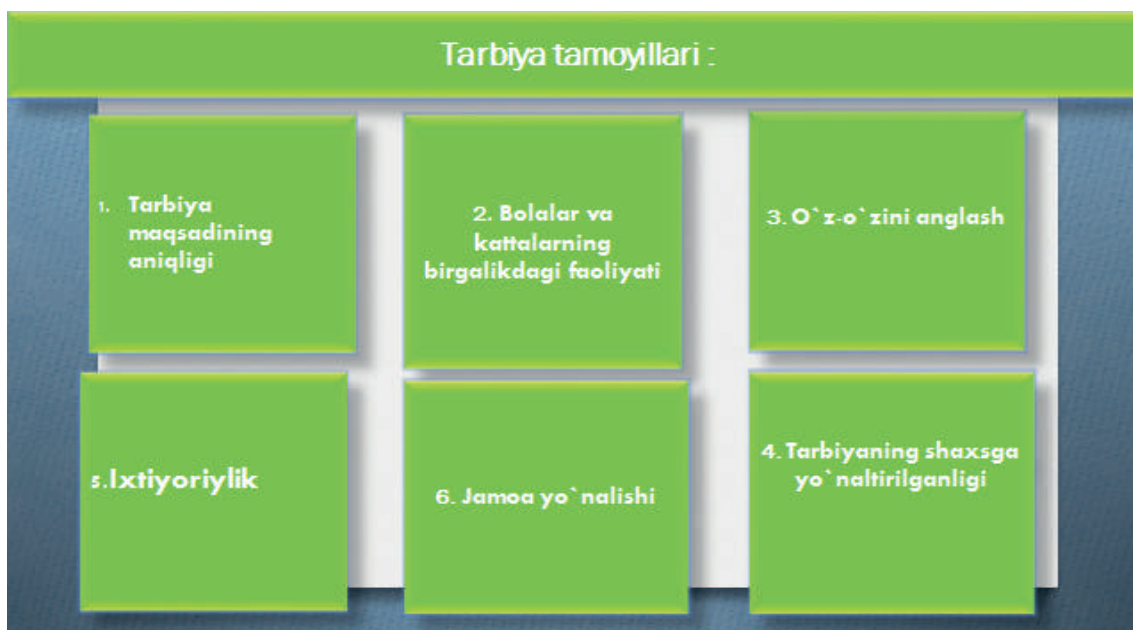
Kalit so'zlar: tarbiya, aqliy tarbiya, axloqiy tarbiya, mehnat tarbiyasi, shaxsga yo'naltirilganlik, ixtiyoriylik.....

Beruniy insonning kamolotga yetishishida ilm-u ma'rifat, san'at va amaliyot asosiy rol o'ynasada, nasl - nasab, ijtimoiy muhit va turmush qonuniyatlari ham katta ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, inson kamolga yetishuvining eng muhim omillari ilm-ma'rifatli bo'lish va yuksak axloqlilikdir. Axloqlilikning belgilari yaxshilik, to'g'rilik, adolat, kamtarlik, saxovat, oliyjanoblik, do'stlik, hamkorlik, mehnat, poklik, go'zallikka intilish kabilardir. Axloqlilik, ya'ni, ma'naviy axloqiy tarbiya uning mazmuni, uni tashkil etish vositalari quyidagilarda namoyon bo'ladi:

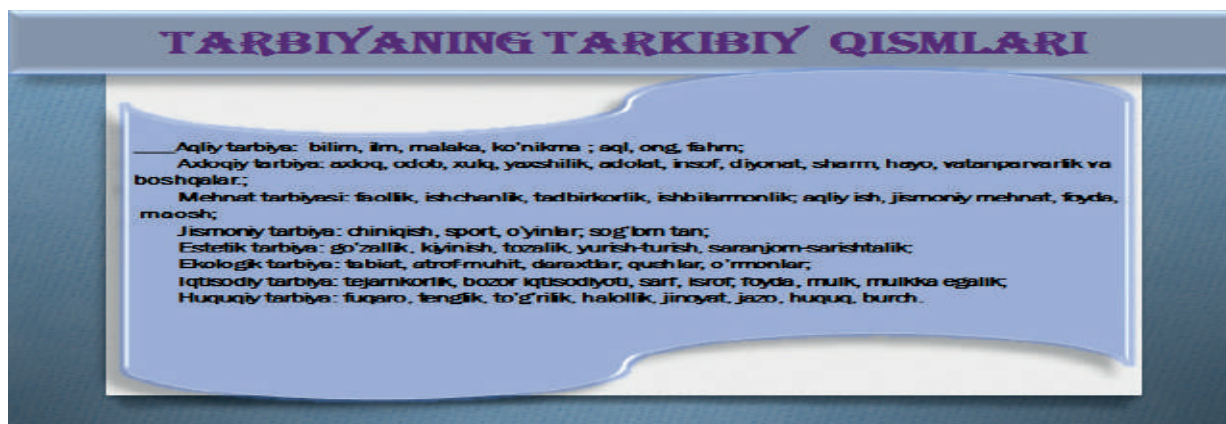
Tarbiya _ muayyan, aniq maqsad hamda ijtimoiy-tarixiy tajriba asosida yosh avlodni har tomonlama o'stirish, uning ongi, xulq-atvori va dunyoqarashini tarkib toptirish jarayonidir. Insonning jamiyatda yashashi uchun zarur bo'lgan xususiyatlarga ega bo'lishini ta'minlash yo'lida ko'riladigan chora-tadbirlar yigindisi _ tarbiyaning mazmuni va maqsadini tashkil etadi.

Tarbiya mazmuni shaxsning shakllanishiga qoyiluvchi ijtimoiy talablar mohiyatidan iborat bolib, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot, kishilik munosabatlari mohiyati va darajasi, shuningdek, jamiyat mafkurasi g'oyalari asosda belgilanadi. Zamonaviy tarbiya mazmunida quyidagi tamoyillar yotadi:

O'zbekiston Respublikasi ijtimoiy-siyosiy mustaqilligining dastlabki yillaridayoq respublikada, amalga oshirilishi ko'zda tutilayotgan tarbiya maqsadi aniq belgilab olindi. O'zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi qonuni hamda “Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi” g’oyalari-ga ko’ra, tarbiyaning asosiy maqsadi – erkin, ijodkor, mustaqil fikr egasi bo’lgan komil inson va malakali mutaxassisni tarbiyalab voyaga yetkazishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish yo’lidagi asosiy vazifa - bu shaxsda umumiy madaniyat unsurlari, ya’ni, shaxsning aqliy, axloqiy, jismoniy, estetik, iqtisodiy, ekologik, huquqiy, siyosiy hamda mehnat madaniyatini tarbiyalashdan iborat. Dunyoqarashi hali to’la-to’kis shakllanmagan bolalar uchun kattalarning hayotiy tajribalari, ularning shaxsiy namunalari tarbiyaviy ta’sir kuchiga ega.

Tarbiya tamoyillari mavzusini **erkin fikrlash darsi** sifatida tashkil etish maqsadga muvofiq deb o’ylayman. O’quvchi nutqini shakllantirish, o’zi uchun mavhum bo’lgan tushunchalarni tengdoshlari va o’qituvchi ko’magida o’rganib olish imkoniyatini yaratuvchi bu darslarda o’qituvchi **“Zararli odatlar muzeyi”, “Qarama-qarshi munosabat”, “Davra suhbat” usullaridan foydalanishi mumkin.**

“Zararli odatlar muzeyi” usulida o’quvchilar kichik guruhlariga bo’linib, “Direktor”, “O’qituvchi”, “O’quvchi”, “Ota-ona” guruhlariga ajratiladi. Har bir guruh o’zlari tanlagan obrazlariga xos bo’lgan zararli odatlarni qog’ozga yozish yoki rasmda tasvirlash orqali ko’rsatib, muzeyga topshirishadi. Masalan: ta’lim-tarbiya olishlarida ota-ona e’tiborsizligi, o’qituvchilarning munosabati, o’quvchi sifatida nimalarga e’tibor bermayotganliklari.

“Qarama –qarshi munosabat” usulida o’qituvchi tomonidan tarbiyaga oid hikoya yoki ri-voyat o’qib beriladi va o’quvchilar ikki guruhga bo’linib, ushbu hikoyaga munosabatlarini bildi-rishadi. Masalan: Ota o’z o’g’lining yetuklik attestatini olishi va 16 yoshga to’lishi munosabati bilan ziyofat berdi. O’g’lini bugungi baxtli kuni bilan tabriklab unga qadah uzatdi. Oila a’zolari bu voqeaga quyidagicha munosabat bildirishdi:

Dadasi: “O’g’lim muborak yoshing bilan tabriklayman, shu munosabat bilan bir qadah ko’taray-lik!”

Buvisi: “Jon bolam, spirtli ichimliklarga o’g’lingni o’rgata ko’rma....

Bobosi: "...mayli, otangning so’zi yerda qolmasin”.

Oyisi: "...o’g’lim, otang senga qadahni spirtli ichimliklarning qanchalik zararli ekanligini bi-lishing yoki bilmasligingni sinab ko’rish uchun uzatdi”.

Savol: Siz oila a’zolarining bu voqeaga bo’lgan munosabatlarini qaysi birini to’g’ri deb o’ylay-siz?

Ma’rifatparvar adibimiz Abdulla Avloniyning “Tarbiya biz uchun yo hayot - yo mamot, yo na-jot- yo halokat, yo saodat yo falokat masalasidir” degan purhikmat so’zlari bugun bizning masla-gimiz va maqsadimiz sari yo’llovchi shiordir. Biz o’qituvchilar shu shior ostida birlashsak, albatta ulug’ maqsadlarimizga erishamiz – mamlakatimizda uchinchi Uyg’onish ko’z ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M. Jumaboyev. Bolalar adabiyoti. T.: O’qituvchi, 2004. 119-125-bet.
2. Internet saytlari.

BOSHLANG‘ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA GRAMMATIK MASHQLAR ORQALI O‘QUVCHILARDA IJODIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI

Nazarova Gulrux Adizovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
xalq ta’limi bo‘limiga qarashli
42-umumiy o‘rta ta’lim maktab ona tili va
adabiyot o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijodiy fikrlashni rivojlantirishda grammatik mashqlardan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, o‘zakdosh so‘zlar, gap bo‘laklari, uyushiq bo‘laklar va predmetning sifatlarini tasvirlash masalalari haqida so‘z yuritilgan.

Kalit so‘zlar: ijodiy, o‘zakdosh, gap, gap bo‘laklari, kesim, uyushiq bo‘laklar.

Tushunchani shakllantirishning turli bosqichida ko‘rgazmalilikdan foydalanish katta ahamiyatga ega. Tushuncha belgilari bilan tanishtirishning boshlang‘ich bosqichida ko‘rgazmalilikdan o‘rganiladigan hodisannng belgilarini nutqda aniq ko‘rsatish maqsadida foydalaniladi. Til tushunchalarini shakllantirishda foydalaniladigan ko‘rgazmali vositalarning o‘ziga xos xususiyati o‘rganiladigan ob’ekt hisoblangan so‘z, so‘z birikmasi, gap, gap bo‘lagi va boshqalarga mos bo‘ladi. Shunday ekan, ko‘rgazmali vositalarga jadval, chizma, biror predmet, uning rasmi bilan bir qatorda til materialning o‘zi ham kiradi. Tanlangan matnlar, alohida so‘z va gaplarda o‘rganilayotgan hodisa aniq va lo‘nda berilgan, nutqiy vazifasi va grammatik xususiyati ravshan ko‘rsatilgan bo‘lishi kerak. Bu ichki ko‘rgazmalilik o‘quvchilarga tushuncha belgilarini mavhumlash-tirish, o‘rganilayotgan hodisani biror tomondan o‘xshashi bo‘lgan boshqa hodisalar orasidan topish imkonini beradi. Masalan, o‘zakdosh so‘zlarni o‘rganishda tarkibida bir necha o‘zakdosh so‘z bo‘lgan matndan foydalanish maqsadga muvofiq:

Maktabimiz hovlisida katta gulzor bor.

*Unga har xil gul ekilgan. Gullarni gulchi
o‘quvchilar parvarish qiladilar.*

Bu ikki matnda uchtdan o‘zakdosh so‘z bo‘lib, ularning ikki muhim belgisi (bir xil umumiy qismga egaligi va ma’nolaridagi o‘xshashlik)ni hisobga olgan holda, o‘zakdosh so‘zlar yuzasidan umumlashtirish imkoni tug‘iladi. Bundan tashqari, o‘quvchilar o‘qituvchi rahbarligida o‘zakdosh so‘zni shu so‘zlarning bir shakli bo‘lgan so‘z (*gullarni*) bilan taqqoslab, o‘zakdosh so‘zlar bilan so‘z shakli o‘rtasidagi farq haqida elementar tushunchaga ega bo‘ladilar.

Tushunchaning mohiyatini ochishga qaratilgan vazifalarning o‘zi o‘quvchilarni ularni bajarishga undashi, majbur etishi lozim. Bu bilan tushuncha ko‘rgazmaliligi ta’minlanadi. Masalan, gapnng uyushiq bo‘laklari tushunchasining mohiyatini ochishda ikki-uch gapdan bitta gap tuzish vazifasini berish maqsadga muvofiq. Masalan, *Bahorda biz qaldirg‘ochlarni quvonib kutib olamiz. Bahorda biz maynalarni quvonib kutib olamiz. Bahorda biz chug‘urchuqlarni quvonib kutib olamiz.* – *Bahorda biz qaldirg‘ochlarni, maynalarni, chug‘urchuqlarni quvonib kutib olamiz.* Gaplar gap bo‘laklari jihatidan tahlil qilinadi; o‘quvchilar uchala gapda takrorlangan so‘zlarni aytadilar; bunday hollarda kishilar uch gap o‘rniga bitta gapdan foydalanishlarini tushunadilar. Shunday qilib, ular uch gapdan bitta gap tuzadilar, uni gap bo‘laklariga ko‘ra tahlil qiladilar, chizmasini tuzadilar.

Bahorda biz qaldirg‘ochlarni quvonib kutib olamiz.

Bahorda biz maynalarni quvonib kutib olamiz.

Bahorda biz chug‘urchuqlarni quvonib kutib olamiz.

Bahorda biz qaldirg‘ochlarni, maynalarni,

chug‘urchuqlarni quvonib kutib olamiz.

Bu vazifalarni bajarish bilan o‘quvchilar ko‘rgazmali xulosa chiqaradilar: bir kesimga bir necha ikkinchi darajali bo‘lak bog‘lanishi va ular bir xil so‘roqqa (nimalarni?) javob bo‘lishi mumkin; bir bo‘lakka qarashli va bir xil so‘roqqa javob bo‘lgan bunday so‘zlar *gapning uyushiq bo‘laklari* deyiladi. Yuqorida keltirilgan misollarda foydalanilgan ko‘rgazmalilik o‘rganilayotgan til hodisalarining belgilarini ajratishga qaratilgan, ya’ni ko‘rgazmalilikdan tushunchani ta’riflashdan oldin foydalanilgan.

Darsda foydalanish uchun ko‘rgazma material tanlashda o‘qituvchi qo‘yilgan maqsadga ko‘ra

o‘quvchilar nimani bilib olishlarini aniq ko‘z oldiga keltirishi kerak. Bir ko‘rgazma materialdan turli maqsadlarda foydalanish mumkin. Masalan, predmet yoki uning rasmidan so‘zning leksik ma‘nosini tushuntirishda ham, grammatik tushunchani shakllantirishda ham foydalanish mumkin. O‘quvchilarni sifatning nutqdagi ahamiyati bilan tanishtirish uchun o‘qituvchi berilgan predmetni tasvirlash, uning belgilarini aytish vazifasini topshiradi. O‘quvchilar har qanday predmetni tasvirlash uchun o‘z nutqlarida sifatlardan foydalanadilar. Bu – tabiiy.

O‘qituvchi *“Predmetni tasvirlashda siz qaysi so‘zlardan foydalandingiz? Nima maqsadda?”* kabi savollar berib, bolalar diqqatini o‘rganiladigan grammatik tushunchaning (bu o‘rinda sifatning) belgilariga qaratadi. O‘quvchilar predmetni tasvirlash uchun qaysi sifatlardan bir predmetni boshqasidan ajratish maqsadida foydalanganliklarini aytadilar. Bu misolda ko‘rgazmali material nutqda grammatik tushuncha (sifat)ning rolini kuzatish maqsadida foydalaniladi va o‘quvchilar aniq materialdan umumlashtirishga o‘tadilar.

Tushunchani shakllantirishni uchun jadval va chizmalardan keng foydalaniladi. Bu ko‘rgazmalardan ko‘proq tushuncha belgilari ajratilgandan so‘ng mavhumlashgan belgilarni umumlashtirish, ular o‘rtasidagi bog‘lanishni aniqlash maqsadida foydalaniladi.

Shunday qilib, grammatik tushunchani o‘zlashtirishga yordam beradigan asosiy metodik shartlar o‘quvchilarning aqliy faoliyatini faollashtirish, ularni yangi bilim olish uchun qiziqtirish, ijodiy fikrlash, o‘quvchilarning nutqiy tajribasiga tayanish, bilimlarning tizimlilik, o‘quvchilarda til birliklariga lingvistik munosabatni shakllantirish ustida maqsadga muvofiq ishlash hisoblanadi.

Adabiyotlar:

1. T. G‘afforova “Boshlang‘ich ta’limda zamonaviy pedagogic texnologiyalar”, T,-“Tafakkur”-2011

1. U. Masharipova, M. Umarova, D. Boynazarova Ona tili 1 O‘qituvchilar uchun metodik qo‘llanma, Toshkent-2014

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARNI KASBIY KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH USULLARI

Nazirava Fatimaxon Raxmatovna

Marg'ilon shahar 1-IDUM o'qituvchisi

Tel: 91-664-45-84

Muminova Muazzam Yakubdjanovna

Marg'ilon shahar 1-IDUM o'qituvchisi

Tel: 90-230-81-81

Annotatsiya: Bu tezisda boshlang'ich sinf o'quvchilarda kasbiy ko'nikmalarini shakllantirish, kasbiy ko'nikmalarni shakllantirishdagi metodlar haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: kasbga yo'naltirish, suhbat, kvest o'yinlari, ekskursiya.

Ommaviy tajribada boshlang'ich sinflarda kasbga yo'naltirish ishlari, odatda, yo o'tkazilmaydi yoki ba'zi hollarda, farqlanmagan tarzda o'tkaziladi. Bu esa o'quvchilarda yuqori sinfga o'tgan paytida ham sarosimlanish, kasb tanlashni xohlamaslik kabi holatlarning ham kuzatilishiga olib keladi. Ayni paytda, ayrim maktablarda boshlang'ich sinfdayoq o'quvchilarning yashirin imkoniyatlarini yuzaga chiqarish, ularning qiziqish va ehtiyojlarini qondirish hamda rivojlantirish, o'z imkoniyatlarini faol tarzda sinba ko'rishlari uchun barcha shart-sharoitlar yaratilgan.

Boshlang'ich sinf yoshi bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ular bilan bog'liq holda mehnat va kasblar dunyosi haqidagi ko'nikmalar ma'lum usul va vositalar yordamida o'quv jarayonida shakllanadi. Pedagogikada boshlang'ich sinfdagi o'quvchilar bilan kasbga yo'naltirish ishlari olib borishda bir qancha asosiy usul va vositalar qo'llaniladi. Demak, bu hikoya, suhbat, munozara bo'lishi mumkin, bunda o'quvchilar mehnat, kasbiy yo'naltirish mavzusiga oid ba'zi tushunchalar, hodisalarni o'rganadilar. Masalan, ona tili darsida lug'at ishini bajarayotganda, o'quvchilar “chilangan” so'zini tahlil qiladilar. O'qituvchi ushbu so'zning to'g'ri yozilishiga e'tibor beradi va bu kasb egalari haqida qisqacha gapiradi, chilangar bo'lib ishlaydigan odam nima qiladi va zamonaviy jamiyatda ushbu faoliyat turiga qanchalik talab borligini aytib beradi.

Suhbat – dialogik o'qitish usuli, savollar tizimini qo'yish orqali o'quvchilarni o'rganilayotgan materialni tushunishga yo'naltirish usuli. Masalan, “Kim bo'lish kerak?” mavzusida o'quvchilarga matn yozishni topshirganda o'qituvchi o'quvchilarga savollar beradi: kasblar tasvirlangan she'rni yod olganmisiz? Siz uchun qaysi kasb ko'proq jozibador? Nega? Kim bo'lishni xohladingiz? va hokazo.

Agar boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv jarayonlarning ko'rinishi, e'tiborning etishmasligi kabi xususiyatlarini hisobga olsak, vizual o'qitish usullari juda samarali bo'ladi. Agar siz kichik yoshdagi maktab o'quvchilarini hayotga va mehnatga tayyorlash nuqtai nazaridan qarasangiz, unda tasviriy qo'llanmalar, plakatlar, jadvallar, rasmlar, eksperimentlar namoyishi, filmlar va boshqalardan foydalanib, siz o'quvchilar bilimini yanada mustahkam o'zlashtirishga erishishingiz mumkin, bunda zarur tushunchalar, balki ularni kutayotgan kelajakning yanada yorqin tasviri bo'lib xizmat qiladi.

Tahlillarimiz shuni ko'rsatdiki, kasblar haqidagi g'oyalarni shakllantirishning samarali usullari quyidagilardan iborat: hikoya qilish, axloqiy suhbatlar, ekskursiyalar, shaxsiy namuna, amaliy faoliyatni shakllantirish usullari, muammoli vaziyatlar, biznes o'yinlari, kvest o'yinlari. Ish guruh va individual shaklda, sinfda va maxsus tashkil etilgan darslarda amalga oshirilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. X. G'ulomova boshqalar. “O'qish darslari”. “Tafakkur” nashriyoti 2011.
2. T. G'afforova. “Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedtexnologiyalar”. “Tafakkur” nashriyoti. Toshkent – 2011.
3. Azizxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. — T.: TDPU, «Nizomiy», 2003
4. Avliyoqulov N. Zamonaviy o'qitish texnologiyalari. — T.: 2001
5. Ziyomuhammadov B., Tojiyev M. Pedagogik texnologiya — zamonaviy o'zbek milliy modeli. — T.: «Lider Press», 2009.
6. Ziyomuhammadov B. Pedagogik mahorat asoslari. — T.: «Turon-Iqbol», 2006
7. ФОРМИРОВАНИЕ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О ПРОФЕССИЯХ. Екатеринбург. 2019

HARBIY MAHORATNING YOSH KADRLAR TARBIYASIDAGI AHAMIYATI.

Niyazov Akmal Erkinovich

O‘zbekiston Respublikasi jamoat
xavfsizligini saqlash universitetining
3-bosqich kursanti.

Ushbu maqolada Qurolli Kuchlar jangovar shayligini oshirishda shaxsiy tarkib faoliyatining samaradorligi, kasbiy mahoratining takomillashuvi har bir harbiy xizmatchining o‘z ustida ishlashi, o‘z o‘zini rivojlantirishi, takomillashtirib borishi bilan bog‘liq jarayonlar haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: *Mudofaa, mahorat, Jangovor shaylik, amaliy ko‘nikma, axloq, kasb, xizmat, ofitser, jamoat fikri.*

Mamlakatimiz mudofaa qobiliyatini mustahkamlash vazifalarini hal etishda, Qurolli Kuchlar jangovar shayligini oshirishda ofitserlar tarkibi katta rol o‘ynaydi. Ular armiyaning po‘lat qalqonidir. Harbiy bilim va amaliy ko‘nikmalari, jangovar an‘analari va axloqiy jihatdan namuna bo‘lgan holda ofitserlar korpusi armiyamiz jangovar qudratini oshirishda asosiy shakllantiruvchi kuch sifatida chiqmoqda. Ular shaxsiy tarkibga jangovar bilim beradi, Vatan himoyachilarini o‘qitadi, qo‘shinni boshqaradi, jang maydonida jangni tashkil etadi, urushda g‘alabani ta‘minlaydi. Ularning mehnati tufayli armiya ma‘naviy – axloqiy kamolot, shon – sharaf, intizom va vatanparvarlik maktabiga aylanadi.

Mohiyatan ofitserlar – bu harbiy muassasa yuragi. Shu sababli yaxshi ofitserlar korpusini vujudga keltirish davlat ahamiyatiga molik vazifadir. Bu esa ofitserlarda quyidagi sifatlarning shakllantirilishini talab qiladi:

- 1) harbiy kasb ustasi bo‘lish (harbiy professional);
- 2) murakkab vazifalarni yechishda o‘ziga ma‘suliyat olish;
- 3) tashkilotchilikni o‘z vaqtida anglash va qo‘llash, shaxsiy tarkib matonati va shijoatini safarbar qilish;
- 4) qo‘l ostidagilar bilan ishlash va tarbiya qilish.

Harbiy tarbiya o‘z mamlakati, Qurolli Kuchlar, kasbi, xizmati bilan faxlanish, o‘z burchi va g‘ururini his etish, kasbiy mahoratini oshirishga intilish, shaxsiy mas‘uliyatni oshirish, o‘z hamkasblariga g‘amxo‘rlik va hurmat bilan qarash, harbiy jamoani birlashtirish sifatlarini shakllantirishga qaratilishi kerak.

Shaxsiy tarkib faoliyatining samaradorligi, kasbiy mahoratining takomillashuvi har bir harbiy xizmatchining o‘z ustida ishlashi, o‘z o‘zini rivojlantirishi, takomillashtirib borishi bilan bog‘liq bo‘ladi. Shaxs o‘z ustida ishlashi natijasida o‘z bilimi doirasini kengaytiradi, ko‘nikma va malakalarini takomillashtiradi, xulqi, fe‘l atvoridagi nuqsonlarni yo‘qotishga intiladi.

Ofitser va askarlarning mustaqil rivojlanishi o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lgan ikki jarayonda, ya‘ni mustaqil tarbiya va mustaqil ta‘lim jarayonida amalga oshiriladi. Bu har ikkala jarayon o‘ziga xos xususiyatlarga o‘zining mazmuniga shakl va metodlariga ega bo‘lib doimo bir-birini to‘ldirib boradi.

Mustaqil tarbiya – insonning o‘zida ijobiy xislatlarni shakllantirish va rivojlantirish hamda salbiy xislatlarni yo‘qotish yo‘lidagi ongli faol maqsadli faoliyatidir. Mustaqil tarbiyaning ichki asosini insonning quyidagi qobiliyatlari tashkil etadi:

- o‘zi haqida qayg‘ura olishi;
- o‘z ishi va kelajagi haqida o‘ylashi;
- o‘ziga chetdan nazar sola olishi;
- o‘z qobiliyati kuchi va imkoniyatlariga to‘g‘ri va haqqoniy baho bera olishi;
- o‘z kamchiliklarini va nojo‘ya hatti-harakatlarini ko‘rish xulosa chiqarishi va bartaraf etish;
- o‘ziga nisbatan tanqidiy munosabatda bo‘la olishi;
- o‘z harakatlari va turmush tarzi uchun mas‘uliyat his etishi;
- oldiga qo‘ygan maqsadlariga erishish yo‘lida qat‘iyat bilan harakat qilishi.

Mustaqil tarbiya murakkab aqliy axloqiy ma‘naviy va irodaviy jarayondir. Bu jarayon davomida shaxsning o‘ziga va atrofdagilariga nisbatan ongli maqsadli va tanqidiy munosabatda bo‘lishi talab

qilinadi.

Hozirgi islohotlar sharoitida yangi jamiyat fuqarosini tarbiyalash, milliy istiqlol, o'zligini anglash tuyg'usini har bir kishi ongiga singdirish va uning ongli e'tiqodiga aylantirish, hozirgi davr talabi darajasida bilimli, uning ma'naviy dunyosini boyitish kabi ulkan vazifalar eng dolzarb masalalardir.

Bu sharoitlarda harbiy jamoalarning jipslashishlarini yanada kuchaytirish, jamoatchilik ruhini mustahkamlash, hamma qismlarda va bo'linmalarda sog'lom ma'naviy - psixologik muhitni yaratish, o'qishda va xizmatda muvafaqqiyatga erishish va harbiy tayyorgarlikni oshirishda muhim vazifalardan biridir. Har bir yosh jangchi, katta avlod oldida, harbiy estafetani ishonchli davom ettirishi, O'zbekiston Qurolli Kuchlarining harbiy shon – shuhrati va sharafini qadrlashi, Vatan himoyachisi - harbiy unvonini sharaflashi kerak.

Hozirgi kun tajribalariga tayangan holda O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining harbiy jamoalarida jamoat fikrlarini o'rganish va shakllantirish zarurdir.

Jamoat fikri – alohida harbiy xizmatchilar fikrining oddiy yig'indisidir. U ayrim fikrlarni baholash yig'indisi majmuini o'z ichiga oladi, bunda harbiy jamoa yoki alohida harbiy xizmatchilarning faoliyati, axloq-odobi, harakati turli umumijtimoiy va xizmat jarayonidagi hodisalarga nisbatan umumiy yoki ustun turadigan munosabatlarni aks ettiradi.

Harbiy jamoaning fikrlari insonlarning o'zaro munosabati va aloqasi jarayonida fikr-mulohaza, maslak, his-tuyg'ularning doimiy almashishida, odob va mafkuraning muayyan ta'sirida rivojlanadi va tashkil topadi.

Komandirning shaxsiy tarkib bilan ishlash bo'yicha o'rinbosari oldida turgan o'rganish ob'ekti, jamoat fikrini o'rganish tartibi, vaqti va vositalarining mavjudligiga bog'liq holda turlicha bo'lishi mumkin, ya'ni so'rov, kuzatish, tahlil qilish, eksperiment, so'rov varaqasini to'ldirish, bevosita muloqotda bo'lish va boshqalar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati .

1. U.I.Ma'murov Harbiy qismda tarbiyaviy ishlar metodikasi O'quv qo'llanma Toshkent 2012-yil 13-16-b.
2. S.S.Xo'jayeva Pedagogika nazariyasi o'quv uslubiy qo'llanma Buxoro-2005. 3.“Yangi asr avlodi”. Toshkent 2005-yil.

BOSHLANG‘ICH SINFLARINI TASHKIL ETISHDA DIDAKTIK O‘YINLARDAN FOYDALANISH USULLARI

Norboyeva Amina

Xorazm viloyati Qo‘shko‘pir tumani
5-IDUMni boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarni o‘qitishda didaktik oyinlardan foydalanishva innovatsion texnologiyalar asosida mulohazalar yuritilgan. O‘qitish jarayonida samara beruvchi bir qancha taklif hamda tavsiyalarini keltirib o‘tgan.

Kalit so‘zlar: didaktik oyinlar, “ESSE” yozish, “U kim? Bu nima?”, “Kim hushyor”, “Anogramma”

Bola hayotida bog‘chadan so‘ng maktabning dastlabki davrlari muhim o‘rin tutadi. Shu bois boshlang‘ich ta‘lim davri ta‘lim jarayonidagi eng mas‘uliyatli davrdir. Bu paytda bolaning savodi chiqishi bilan birga, uning dunyoqarashishakllanadi, tafakkur qilish malakasi rivojlanadi.

Bu davrda bolaning zehni o‘stirishga qaratilgan har bir mashg‘ulot bolaaqlining tarkib topishi va rivojlanishiga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Shuning uchun ham bu davrda, avvalo, ta‘lim jarayonini qiziqarli, ta‘sirli qilib tashkil etishga, motiv hosil qilish va uni rivojlantirishga e‘tibor qaratish lozim. Chunki bu muddat bolaning o‘yin faoliyatidan aqliy faoliyatga, ya‘ni o‘quv faoliyatiga o‘tganligi bilan xarakterlanadi.

Bolaning o‘quv faoliyatini rivojlantirishda turli o‘yinlardan foydalanish katta ahamiyat kasb etadi. Bolalar o‘yin orqali o‘z bilimlarini mukammallashtiradilar va uni chuqur o‘zlashtiradilar. Shu jihatdan qaraganda, ta‘lim jarayonida qo‘llanadigan didaktik o‘yinlarning roli beqiyosdir. Didaktik o‘yinlar ta‘lim jarayoni samaradorligini oshiradi, ta‘lim jarayonida o‘quvchilar faolligini, o‘qish motivlarini rivojlantiradi. O‘qish motivlari ta‘lim jarayonini pedagogic texnologiyalar asosida tashkil etishda ham muhim o‘rin tutadi.

Didaktik o‘yinlar boshlang‘ich sinflarda ta‘limning samarali borishiga o‘quvchilarning o‘quv-bilish faoliyatini muvaffaqiyatli boshqarishda ham katta yordam beradi, ya‘ni didaktik o‘yinlar vositasida nazariy bilimlar oson egallanadi, o‘quvchilarning bilim olishga qiziqishlari ortadi.

Didaktik o‘yinlar nafaqat boshlang‘ich sinflarda, balki ta‘limning keyingi bosqichlarida ham o‘quvchilarning bilimga bo‘lgan ishtiyoqlari rivojiga katta turtki bo‘lishi mumkin.

Didaktik o‘yinlarning bir necha turlari mavjud bo‘lib, ularning barchasi o‘quvchilarni xamjihat bo‘lib ishlashga mustaqil va mantiqiy fikrlashga va faol harakatga undaydi. Ba‘zida shunday hollar ruy beradiki, o‘quvchilarga mavzuga umuman qiziqish ko‘rinmaydi. O‘qituvchi o‘quvchilarni darsga jalb etish uchun shu vaziyatda biror bir didaktik o‘yindan foydalanishi maqsadga muvofiqdir. Didaktik o‘yinlardan dars jarayonida foydalanish o‘quvchi va o‘qituvchiga yahshi kayfiyat bag‘ishlaydi. Shu bilan birga, darsda faol ishtirok etgan o‘quvchilarni ko‘rib kayfiyati ko‘tarilib, keyingi darslarni yanada yahshiroq tayyorlashga harakat qiladi. quyida e‘tiboringizga darslarda zo‘r qiziqish bilan ishtirok etadigan bir nechta o‘yinlardan namunalar havola etamiz.

“ESSE” yozish

O‘qituvchi mavzuga mos bir nechta so‘z yozib doskaga ilib qo‘yadi. Masalan:

Mohimbonu, kuz, daraxtlar, sariq, keldi, rangda, hosil, mo‘l, bo‘ldi.....

O‘quvchilar mustakil ravishda shu so‘zlar ishtirokida hikoya tuzib, sarlavha qo‘yadilar. Bunda ularning lug‘at boyligi oshishi bilan birga gaplarni to‘g‘ri tuzish, tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qilish ijodiy va mustaqil va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantiradi. O‘qituvchining o‘quvchilarni faol ishtiroki uchun vaqti-vaqti bilan ra‘batlantirib borishi o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va bundanda faol ishtirok etishga harakat qiladi. Bu o‘yindan sinfdan tashqari to‘garaklarda va tashabbuslarda qo‘llash mumkin.

“U kim? Bu nima?”

Stol ustiga bir qancha predmetlar terib qo‘yiladi. O‘qituvchi shu predmetlardan birortasini ta‘riflaydi. Masalan: 3-sinf o‘qish fanidan “Olma” hikoyasida olmani yashirib o‘quvchilarga u haqda ta‘rif beriladi. U shar shaklida. Rangi ko‘k, qizil, sariq bo‘ladi. Uni hamma yahshi ko‘radi. Gap nima haqida ekanligi so‘raladi. Muammoli vaziyat yaratiladi. Yangi mavzu shu tariqa aniklanadi. Uyinining afzalligi shundaki, darsda o‘quvchilar diqqati jamlanadi. O‘yin o‘quvchilarda ziyraklik sinchkovlik sifatlarini va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishga imkon beradi.

“Kim hushyor”

O'qituvchi matnni o'qiydi. O'quvchilar matnda bo'lmagan so'zlarni eslab qoladi. Bu o'yin hazil-mutoyiba tarzida o'tadi. O'yinda o'quvchilar ziyraklik, sinchkovlik va kuzatuvchanlik bilan matnni kuzatadi. O'quvchida hikoyani tinglash ko'nikmasini shakllanishiga yordam beradi. Bu o'yin suratlar asosida o'tkazilsa ham bo'ladi. O'qituvchi birorta mavzudagi suratni tasvirlab beradi. Masalan: “Fasllar” she'ridan rasmlar ko'rsatiladi. Rasmni tasvirlash davomida unga tegishli bo'lmagan bir necha keraksiz jumlar ham ishlatiladi. O'quvchilar ziyraklik bilan ana shu jumlani topadi. har bir noto'ri jumlani topgan o'quvchi rag'batlantirilib borilsa, o'quvchini darsga qiziqishi yanada ortadi.

“**Anogramma**”- kombinatorial fikrlash qobiliyatini aniqlash usuli.

Anogramma – bu so'zlardan harf almashishidir. Shunda ulardan boshqa so'z olinadi. Masalan, bir so'z beriladi va shu so'zdagi harflardan foydalanib, yangi so'z yasaladi.

Bu kabi mashg'ulotlar o'quvchilarni ijodiy fikrlashga, tafakkur qilishga, kreativ yondashishga yo'naltiradi. Yuqorida qayd etilgan o'yin va topshiriqlar orqali o'quvchilarning barcha tafakkur operatsiyalari, hodisalarni har tamonlama tahlil qilish sabab, oqibat, bog'lanishlarni aniqlash jarayonida o'quvchilar faolligi yanada oshadi. Shu tariqa o'quvchilarda darslarga qiziqish hosil qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. J.O.Tolipova. Pedagogik texnologiyalar – do'stona muhit yaratish omili. 2005-yil
2. R.Ishmuhammedov. “Ta'limda innovatsion texnologiyalar”. 2008-yil
3. www.ziynet.uz

XALQARO BAHOLASH DASTURLARINI TA'LIM TIZIMIGA JORIY ETISH MEKANIZMLARI

Norboyeva Dilnoza Axmedovna

Urganch tumani 27-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (97) 791 06 63

d_axmedovna0663@inbox.uz

Kushnazarova Sayyora Kuchkarovna

Urganch tumani 4-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (94) 312 64 52

kushnazarova.sayyora_4@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola xalqaro baholash dasturlari va ularni ta'lim tizimiga joriy etish mexanizmlari haqida.

Kalit so'zlar: Xalqaro baholash dasturlari, PISA, PIRLS, TIMSS, TALIS, milliy markaz, yo'l xarita, xalqaro aloqalar.

Dunyo ta'lim tizimida tan olingan va juda ko'plab mamlakatlarda joriy etilgan xalqaro baholash dasturlari quyidagilar:

The Programme for International Student Assessment (PISA) - 15 yoshli o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini baholash;

Progress in International Reading and Literacy Study (PIRLS) - boshlang'ich 4-sinf o'quvchilarining matnni o'qish va tushunish darajasini baholash;

Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS) - 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan o'zlashtirish darajasini baholash;

The Teaching and Learning International Survey (TALIS) - rahbar va pedagog kadrlarning umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'qitish va ta'lim olish muhitini hamda o'qituvchilarning ish sharoitlarini o'rganish uchun.

Xalqaro baholash dasturlarini mamlakat ta'lim tizimiga joriy etish O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish vazifasi davlat inspeksiyasi huzurida yangi tashkil etilgan Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi zimmasiga yuklatilgan.

Quyidagilar Milliy markazning asosiy vazifalari va faoliyatining yo'nalishlari etib belgilangan:

- xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish hamda muvofiqlashtirishda O'zbekiston Respublikasining vakili sifatida ishtirok etish;

- ta'lim tizimida o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini rivojlantirishning innovatsion metodlarini ishlab chiqish va joriy etishga yo'naltirilgan ilmiy izlanishlar olib borish;

- ta'lim sifatini baholash sohasida xalqaro aloqalarni o'rnatish, xalqaro loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish, xalqaro ilmiy anjumanlar va simpoziumlarni tashkil etish va o'tkazishda ishtirok etish;

- ta'lim sifatini baholash sohasida fundamental va amaliy tadqiqotlar o'tkazish;

- ta'lim sifatini baholash bo'yicha tadqiqotlarni ilmiy va uslubiy jihatdan qo'llab-quvvatlash;

- umumiy o'rta ta'lim muassasalarining xalqaro tadqiqotlarda muvaffaqiyatli ishtirok etishini ta'minlash;

- O'zbekiston Respublikasining xalqaro baholash dasturlarida qayd etgan natijalarini boshqa davlatlar natijalari bilan qiyosiy taqqoslash;

- xalqaro baholash dasturlarini ta'lim jarayoniga joriy etish bo'yicha tizimli monitoring olib borish, ushbu sohada ilg'or tajribani ommalashtirish va uning asosida ta'lim muassasalari uchun tavsiyalar va qo'llanmalar ishlab chiqishda ishtirok etish;

- o'qitishning innovatsion usullaridan foydalangan holda o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlar bo'yicha pedagog kadrlarning malakasini oshirish bo'yicha o'quv-uslubiy tavsiyalar tayyorlash.

Shuningdek, xalqaro tadqiqotlarda O'zbekiston Respublikasining ishtirok etishiga tayyorgarlik ko'rish bo'yicha "yo'l xaritasi" tasdiqlangan. Xalq ta'limi vazirligi 2019 yil 1 fevralga qadar Milliy markaz bilan birgalikda o'quvchilarning qobiliyat va iqtidorlarini umumiy o'rta ta'lim

muassasalarining 1-sinfidan boshlab aniqlash va rivojlantirish, o'quvchilarning savodxonligini baholash bo'yicha xalqaro baholash dasturlari va tanlovlarida ishtirok etishni ta'minlash dasturini ishlab chiqadi. Bundan tashqari, xalqaro tadqiqotlar natijalariga asoslangan holda o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan o'quv dasturlari hamda o'quv adabiyotlari mazmuniga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish, xalqaro tadqiqotlarning baholash dasturlari yo'nalishlaridagi savollar milliy bazasini yaratish va o'quv dasturlariga integratsiya qilish, o'quvchilar savodxonligini baholashning milliy tizimini takomillashtirish va 2019-2021 yillarda amaliy ko'nikmalarini shakllantirilishini baholashga qaratilgan sinovlarni tizimli ravishda o'tkazib borish, xalqaro tadqiqotlarning baholash dasturlari yo'nalishlaridagi savollarni o'zida mujassam etgan o'quv dasturlari asosida qo'shimcha metodik qo'llanma va adabiyotlar yaratish, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar markazlari va Toshkent shahar hamda har bir tuman (shahar)da xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirishga yo'naltirilgan tayanch maktablarni belgilash, umumiy o'rta ta'lim muassasalaridagi iqtidorli pedagog kadrlarni xalqaro baholash dasturlari bo'yicha ilmiy tadqiqotlarga jalb qilish, umumiy o'rta ta'lim muassasalarini zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalari bilan jihozlanganlik va Internet jahon axborot tarmog'iga ulanganlik holatini inventarizatsiya qilish hamda mavjud muammolarni bartaraf qilish choralarini ko'rish vazifalarini ham amalga oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Abdullayeva Sh. Ta'limda o'qituvchi shaxsi va o'quvchi faoliyatini uyg'unlashtirish texnologiyalari. // Molodoy uchyonyy, 2016 yil. 9-son.
2. Abduraimova M. Ona tili ta'limida ilg'or pedagogik texnologiya. Toshkent, 2005. 3-26 betlar.
3. Azizxo'jayeva N. O'qituvchi tayyorlashning pedagogik texnologiyasi. T.: TDPU, 2000.

О'QISH DARSLARIDA NUTQ O'STIRISHNING AHAMIYATI

Norova Gulhayo Mirzog'olibovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani

XTB ga qarashli 30-umumiy o'rta

ta'lim maktab boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda o'qish darslarida nutq o'stirishning ahamiyati baon etilgan.

Kalit so'zlar: o'qish darslari, boshlang'ich sinf, hikoya, o'quvchi, o'qituvchi.

Boshlang'ich sinflarning o'qish darslarida o'quvchilar nutqining o'sish darajasi to'g'ri uyushtirilgan qayta hikoyalashdir. Maktab tajribasida to'liq, qisqartirib, tanlab va ijodiy qayta hikoya qilish turlari mavjud. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun matnni to'liq yoki matnga yaqin qayta hikoyalash ancha oson, boshqa turlari esa nisbatan qiyinroqdir. Qayta hikoyalashda o'qilgan hikoya mazmuni yuzasidan o'qituvchining savoli hikoyaning detallari haqida, ayrim voqealar o'rtasidagi bog'lanishning sabab-natijalari haqida fikrlashga qaratilishi lozim.

Asar sujetining rivojlanishida qatnashuvchi shaxslar, ularning xatti-harakati asosiy rol o'ynaydi. O'quvchilar asar mazmunini unda ishtirok etuvchi shaxslar va ularning xatti-harakati, xarakterli xususiyatlarini tahlil qilish yordamida yaxshi anglab yetadilar. O'qituvchining savoli asar qahramonlari nima qilgani, ularning u yoki bu xatti-harakati qayerda va qanday sharoitda yuz bergani haqida so'zlab berishga, voqealarni izchil bayon qilinishga va o'zaro bog'liqligini yoritishga yo'naltirilishi lozim. O'quvchi o'qilgan asar mazmunini o'qituvchi savoli yordamida aytib berishda faqat analizdan emas, sintezdan ham foydalaniladi: ayrim lavhalar o'zaro bog'lanadi (sintezlanadi), bir-biriga taqqoslanadi, ular yuzasidan muhokama yuritiladi va xulosa chiqariladi. Ko'pincha boshlang'ich sinf o'quvchilari qatnashuvchi shaxslar xatti-harakatini yaxshi tushunmasliklari, ba'zan noto'g'ri yoki yuzaki tushunishlari natijasida asar mazmunini anglab yetmaydilar. Shuning uchun ham o'qituvchi savolni juda o'ylab tuzishi, u bolani fikrlashga, o'ylashga majbur etadigan, qatnashuvchi shaxslarning xatti-harakati, voqealarning bog'lanishi yuzasidan muhokama yuritishga undaydigan, ularni o'zaro qiyoslashga, ijobiy va salbiy tomonlarini aniqlashga yordam beradigan bo'lishi lozim. O'quvchi asarda qatnashuvchilarning xatti-harakatini qanchalik aniq ko'z oldiga keltira olsa, u hikoyaning asosiy mazmunini shunchalik chuqur tushunadi, shunchalik mustaqil qayta hikoya qilib beradi.

O'qilgan asar mazmunini izchil ravishda qayta hikoyalash uning rejasini tuzishga yordam beradi. Reja tuzishda o'quvchi hikoyani tarkibiy qismlarga bo'ladi va har qaysi qismdagi asosiy fikrni aniqlaydi. Bularning hammasi analitik ish hisoblanadi. Keyin sintetik ishga o'tiladi, ya'ni bolalar hikoya qismlariga sarlavha topadilar. O'quvchilar o'qituvchi rahbarligida reja tuzish jarayonida o'qilgan hikoyaning har bir qismida bosh va ikkinchi darajali masala nimalardan iboratligi haqida, qanday qilib fikrni qisqa va aniq ifodalash haqida o'ylaydilar. Sarlavha topish ustida ishlash, o'quvchilar topgan sarlavhani jam o'aviy muhokama qilish, reja tuzish jarayonining o'zi bolaning fikrlash qobiliyatini faollashtirishi, unda o'z mulohazasini isbotlash, asoslash odatlarini tarbiyalashi lozim.

Tanlab hikoyalash ham bolalarning tafakkuri va nutqini o'stirish vositalaridan biridir. Tanlab hikoyalashda o'quvchi: 1) o'qilgan matndan bir qismini, lining chegarasini ongli ravishda ajratib so'zlab beradi; 2) hikoyadan faqat bir voqeani aytib beradi; 3) hikoya mazmuni unini faqat bir sujet yo'nalishida so'zlab beradi.

O'quvchilarda tanlab qayta hikoyalash malakasini hosil qilishga boshlang'ich sinf izohli o'qish darslarida keng qo'llaniladigan metodik usullar yordam beradi: 1) hikoya qismiga chizilgan rasm asosida hikoyalash; 2) hikoyadagi bir voqeani tasvirlovchi rasm asosida hikoyalash; 3) tanlab qayta hikoyalashni talab etadigan savollarga javob berish. O'quvchi tanlab hikoya qilishga tayyorlanganda o'qilgan matnni tahlil qiladi. Bunday tahlil bolalar tafakkurini, ular nutqidagi mustaqillikni o'stiradi va o'qilgan matn mazmunini o'zlashtirishga yordam beradi.

Hikoyani o'qish bilan bog'liq holda o'tkaziladigan ijodiy ishlar ham o'quvchilar nutqini, tafakkurini o'stiradi. Bular: 1) ijodiy qayta hikoyalash; 2) inssenirovka qilish; 3) o'qilgan asarga rasm chizish; 4) hikoyani davom ettirish.

Adabiyotlar;

1. Q. Abdullayeva va boshq. O'qish kitobi (2-sinf uchun darslik).— T.: „O'qituvchi“, 2007.
2. Q. Abdullayeva va boshq. 2-sinfda o'qish darslari. - T.: 2004

AXBOROT , MA'LUMOT VA BILIMLAR HAQIDA TUSUNCHA

Norova Sarvar Shokirova

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani xalq ta'limi
bo'limiga qarashli 30-umumiy o'rta ta'lim maktab
informatika va axborot texnologiyasi fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Axborot , ma'lumot va bilimlar haqida tusunchasi haqida ma'lumot berish

Kalit so'zlar: texnosfera, ergosfera, infosfera.

Asrlar davomida insonning faoliyati tabiatdagi usimliklar, xayvonlar, quyosh energiyasi kabi tayyor maxsulotlarni o'zlashtirish bilan bog'lik bulib kelgan. Lekin vaqt utishi bilan inson faqat tayyor maxsulotlarni olishni urganibgina qolmasdan, tabiatga ta'sir qilishni xam urganib oldi. Insonlar erga ishlov bera boshladilar, turli xayvonlarni qulga urgatib, kupaytira boshladilar, zavod va fabrikalar, gidroelektrostantsiyalar, temir yullar va kosmik trassalar qura boshladilar. Buning natijasida bir paytlar urmonlar va dengizlar bilan qoplangan ona zaminimiz bulgan erda yangilanishlar paydo buldi. Uning nomini akademik V. I. Vernadskiy noosfera deb atadi.

Noosferani yaratish bilan birgalikda inson materiya turlari va xossalaridan foydalandi. Lekin bu jarayonning turli bosqchlarida materiyaning xar bir kategoriyasi bir xilda o'zlashtirilmadi. Boshlang'ich paytda moddani o'zlashtirishga e'tibor kuproq qaratilgan bulsa, keyinchalik energiyani o'zlashtirishga va nixoyat, axborotni o'zlashtirishga imtiyoz berildi.

Fanda, ya'ni tabiatni urganish, u tug'risidagi bilimlarni tuplash va urganishda shunday davrlar borligi ma'lumki, ular materiyaning ma'lum bir turining rivojlanishi bilan bog'liqdir. Shu sababli noosferaning uchta tashqil etuvchilarini ajratib kursatish mumkin buladi. Bular:

- texnosfera,
- ergosfera,
- infosfera.

Texnosferaning paydo bulishi moddani urganish va undan foydalanish bilan, ergosferaning paydo bulishi energiyani urganish bilan bog'liq bulsa, infosferaning paydo bulishi axborotni urganish va uni ishlatish bilan bog'liq dir.

Texnosfera va ergosferani urganish ximiya, fizika, matematika va boshqa fanlar orqali amalga oshiriladi.

Insoniyatning tabiatni o'zlashtirishdagi tajriba va bilimlarini tuplashi axborotni o'zlashtirish bilan birgalikda kechadi. Aynan mana shu jarayon infosferaning paydo bulishiga olib keldi. Demak, infosferaning paydo bulishi axborotni urganish bilan bog'liq ekan.

Axborot lotincha informatio so'zidan olingan bulib, tushuntirish, biror narsani bayon qilish yoki biror narsa yoki xodisa haqida ma'lumot ma'nosini anglatadi.

Inson yashaydigan dunyo turli moddiy va nomoddiy ob'ektlar, shuningdek, ular urtasidagi o'zaro aloqa va o'zaro ta'sirlardan, ya'ni jarayonlardan tashqil topgan.

Sezish a'zolari, turli asboblar va xokazolar yordamida qayd etiladigan tashqi dunyo dalillari ma'lumotlar deb ataladi. Ma'lumotlar aniq vazifalarni xal etishda zarur va foydali deb topilsa — axborotga aylanadi. Demak, ma'lumotlarga u yoki bu sabablarga kura foydalanilmayotgan yoki texnik vositalarda qayta ishlanilayotgan, saqlanayotgan, o'zatilayotgan belgilar yoki yozib olingan ko'zatuylar sifatida qarash mumkin. Agar bu sh imkoniyati tug'ilsa, ma'lumotlar axborotga aylanadi. Demak, amaliyotda foydali deb topilgan, ya'ni foydalanuvchining bilimlarini oshirgan ma'lumotlarnigina axborot deb atasa buladi.

Masalan, qog'ozga telefon raqamlarini ma'lum tartibda yozib, birovga kursatsangiz, u buni biror axborot bermaydigan ma'lumot sifatida qabul qiladi. Biroq ana shu xar bir telefon raqami qarshisiga muayyan korxona yoki tashqilot nomi, uning faoliyat turi yozib quyilsa, avvalgi ma'lumot axborotga aylanadi.

Ma'lum vazifalarni xal etish natijasida yangi ma'lumotlar — bilimlar, ya'ni tizimlashtirilgan haqqoniy yoki sinovdan utgan xabarlar paydo buladi.

Ular qonunlar, nazariyalar xamda tasavvur va qarashlarning boshqa jamligi sifatida umumlashgan bulgan. Keyinchalik bu bilimlar o'zga vazifalarni xal etish yoki oldingisini aniqlashtirish uchun zarur bulgan ma'lumotlar tarkibiga kiradi.

Inson o'z xayotida tug'ilgan kunidan (ta'bir joiz bulsa, xatto ona kornida dastlabki paydo bul-

gan kunidan) boshlab doimo ma'lumotlar bilan ish kuradi. Ularni o'zining sezgi a'zolari orqali qabul qiladi.

Kundalik turmushimizda biz axborot deganda atrof- muxitdan (tabiatdan yoki jamiyatdan), sezgi a'zolarimiz orqali qabul qilib, anglab oladigan xar qanday ma'lumotni tushunamiz. Tabiatni ko'zata turib, insonlar bilan muloqotda bulib, kitob va gazetalar o'qib, televizion kursatuvlar ku-rib, biz axborot olamiz. Matematik olim axborotni yanada kengrok tushunadi. U axborot qatoriga fikr yuritish orqali xulosa chiqarish natijasida xosil bulgan bilimlarni xam kiritadi. Boshqa soxa xodimlari xam axborotni o'zlaricha talqin etadilar. Shunday qilib, turli soxalarda axborot turlicha tushunilar ekan. Lekin axborotlarning umumiy tomonlari xam borki, u xam bulsa beshta muxim xossaga ega bulishligidir. Bular axborotni yaratish, qabul qilish, saqlash, ishlov berish va o'zatisht xossalaridir.

Axborotdan foydalanish imkoniyati va samaradorligi uning representativligi, mazmundorligi, etarliligi, aktualligi, o'z vaktidaligi, aniqligi, ishonarliligi, barqarorligi kabi asosiy iste'mol sifat kursatkichlari bilan bog'likdir:

a) axborotning representativligi — ob'ekt xususiyatini adekvat ifoda etish maqsadlarida uni tug'ri tanlash va shaqllantirish bilan bog'liqdir.

b) axborotning mazmundorligi — semantik (mazmuniy) xajmini ifoda etadi.

v) axborotning etarliligi (tulaligi) — qaror qabul qilish uchun minimal, lekin etarli tarkibga (kursatkichlar jamlamasiga) ega ekanligini bildiradi. Tug'ri qaror qabul qilish uchun tulik bulmagan, ya'ni etarli bulmagan, xuddi shuningdek, ortikcha bulgan axborot xam foydalanuvchining qabul kilgan qarorlari samaradorligini kamaytiradi.

g) axborotning aktualligi (dolzarbligi) — axborotdan foydalanish vaktida uning boshqarish uchun kimmatliligi saqlanib kolishi bilan belgilanadi va uning xususiyatlari o'zgarishi dinamikasi xamda ushbu axborot paydo bulgan vaktdan buyon utgan vakt oraliKiga bog'liq buladi.

d) axborotning o'z vaktidaligi — uning avvaldan belgilab quyilgan vazifani xal etish vakti bilan kelishilgan vaktdan kechiqmasdan olinganligini bildiradi.

e) axborotning aniqligi — olinayotgan axborotning ob'ekt, jarayon, xodisa va xokazolarning real xolatiga yakinligi darajasi bilan belgilanadi.

j) axborotning ishonarliligi — axborotning real mavjud ob'ektlarni zarur aniqlik bilan ifoda etish xususiyati bilan belgilanadi.

z) axborotning barqarorligi — axborotning asos qilib olingan ma'lumotlar aniqligini bo'zmasdan o'zgarishlarga ta'sir qilishga kodirligini aks ettiradi.

Informatika uchun axborotni qabul qilish, saqlash, unga ishlov berish va o'zatishtda axborot texnologiyalari vositalaridan qanday foydalanish keraqligi muammosi eng asosiy bulgani uchun axborotlarning tasnifi xam o'ziga xosdir. Jumladan, informatikada analogli va raqamli axborotlar ishlatiladi. Inson sezgi a'zolari analogli (o'zluksiz) axborot bilan ish kurishga moslashgan bulsa, hisoblash texnikasi asosan raqamli (diskret) axborot bilan ishlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://t.me/qarshiduium>
2. <https://hozir.org/android-dasturlash-yonalishi-boyicha-oqituvchilar-uchun-qollan>
3. Dasturlashni o'rganish – Qo'llanma 2021 – Nodirbek.uz

МАКТАБДА КИМЙО ФАНИНИ О'QITISHDA UNING OLDDIDAGI VAZIFALARI

Nurjonova Ro'za Rajabboyevana ,
Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
16-son maktabning kimyo fani o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada keltirilgan ma'lumotlar kimyo fanining tabiatdagi va insonlar hayotidagi vazifasi haqida bayon qiladi.

Kalit so'zlar: kimyo, jism, modda, kimyoviy tarkib, jismlar, moddiy, atom.

1991 yil O'zbekiston Mustaqillika erishgach barcha fanlar qatori kimyo fanidan ham darsliklar, o'quv qo'llanmalar va boshqa adabiyotlarni milliy ruxda yozish va o'qitish imkoniyati yaratildi.

Atrofimizni o'rab turgan moddiy dunyo jismlardan tashkil topgan. Ular katta-kichikligi, rangi, massasi, shakli va boshqa belgilari bilan farqlanadi. Ularning biror maqsadda ishlatiladiganlari buyum deb ataladi. Jismlarning turli xil xossalarga ega bo'lishi eng avvalo ularning tarkibiga bog'liq. Jismning tarkibiy qismi moddalar deb ataladi.

Kimyo mustaqil fan sifatida tabiiyot fanlaridan XIX asrda ajralib chiqqan bo'lsada, ushbu fanning rivojlanish ildizlari 721-813 yillarda yashab o'tgan vatandoshimiz Jobir ibn Xayyon tomonidan oq bo'yoq tayyorlash uslublarini yaratish, sirka kislotani haydash usuli bilan tozalash singari ishlarni amalga oshirishdan boshlanganligini tushuntirish orqali kimyoviy moddalar bilan ishlash uzoq zamonlardan boshlanganligi, bugungi kunga kelib esa kimyo fani bir qator tarmoq fanlarga ajralgan.

Ba'zan turli xil jismlar bir xil moddadan iborat bo'ladi. Masalan, bolg'a, mix, igna va pichoq temir moddasidan tashkil topgan. Shuningdek, bir xil jismlar har xil moddalardan, tashkil topadi. Masalan, qoshiq alyuminiy yoki temir moddasidan, shuningdek, oltin va kumushdan ham yasalgan bo'lishi mumkin. Demak, jismning xossasi uni tashkil qilgan moddaning tabiatiga, ya'ni uning xossasiga bog'liq. Shunga muvofiq, bir xil moddadan iborat turli jismlar bir xil xossaga, har xil moddadan iborat bir xil jismlar esa turli xossaga ega bo'ladi. Kimyo fanining hozirgi vazifalari jamiyatning moddiy va ma'naviy ehtiyojini qondirish yuzasidan hali to'liq hal qilinmagan, ya'ni yechimi topilmagan muammolarni o'rganish va ularning yechimini axtarishdan kelib chiqadi. Yechimini kutayotgan eng muhim muammolar sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin: a) aholining oziq-ovqat mahsulotlariga va keng iste'mol mollariга bo'lgan ehtiyojini to'laroq qondirish; b) xalq xo'jaligini energiya bilan ta'minlash manbalarini topish va ishlab chiqarishga joriy etish; d) tirik organizmda boradigan-Nokimyoviy jarayonlarni o'rganish va ularni boshqarish yo'llarini topish; e) atrof-muhitni kimyoviy muhofaza qilish masalalari mukammal ishlab chiqish va tatbiq etish; f) chiqindisiz texnologiya yaratish; g) kimyoviy o'zgarishlar energiyasidan foydalanish. Insonlar juda qadimdan qand, yog' va oqsilga boy o'simlik mahsulotlaridan iste'mol qilganlar. Ular bundan 6 ming yil avval oltin va kumushdan zebu-ziynat buyumlari tayyorlashni bilganlar.

Eramizdan 2000 yil avval Xitoyda qishloq xo'jaligi zararkunandalariga qarshi kurashishda margimushdan foydalanilgan. O'sha davrlarda Misrda o'simlik va hayvon organizmlaridan turli bo'yoq moddalar, rux va oltingugurtdan dorivor moddalar tayyorlangan.

Barcha xalqlar juda qadimdan bijg'ish jarayonini bilganlar. Har bir xalqning o'ziga xos spirtli ichimligi bo'lgan. Uni dondan asaldan yoki uzum sharbatidan tayyorlaganlar. Sirkadan oziq ovqat tayyorlashdagina foydalanmay, undan bo'yoq olishda ham foydalanilgan. Lekin o'sha davrlarda kimyo bilan faqat maxsus kishilargina shug'ullangan.

Xulosa qilib aytganda, bizni o'rab turgan olamda kimyo fanining o'ni beqiyos.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kimyoni mustaqil o'rganish. 8-11 sinflar uchun. -T.: O'qituvchi, 1989
2. Kimyo va hozirgi zamon. -T.: O'qituvchi, 1990
3. Sorokin V.V. va boshq. Kimyoni bilasizmi?. -T.: O'qituvchi, 1993.
4. Viv'yurskiy V.Ya. Kimyodan bilim olishni va foydalanishni o'rganaylik. -T.: O'qituvchi, 1991.

**О‘QUVCHILAR BILIM SIFATINI OSHIRISHDA KOMPETENTLIK
YONDASHUVIGA ASOSLANGAN O‘QITISHNING ZAMONAVIY USUL VA
VOSITALARI**

Nurmetova Adolat Kuzibayevna

Shovot tumani 38-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: +998 (99) 649 58 70

ak.nurmetova_38@inbox.uz

Begliyev Reymbergen

Xorazm viloyati XTXQTMOHM katta o‘qituvchisi

Telefon: + 998 (97) 452 18 20

begliyev.reymbergen55@inbox.uz

Annotatsiya: O‘quvchilar bilim sifatini oshirishda kompetentlik yondashuviga asoslangan o‘qitishning zamonaviy usul va vositalari, zamonaviy darslarni tashkil qilish usullari.

Kalit so‘zlar: Fan to‘garaklari, o‘quv ekskursiyalari, fakultativ mashg‘ulotlar, Maslahat tushunchalari.

Bugungi kunda ta’lim sohasida tub islohotlar, ijodkorlik ishlari amalga oshirilmoqda. O‘quvchilarni har jihatdan mukammal, komil inson qilib tarbiyalash, ta’lim berishdek ma’suliyatli ish o‘qituvchi pedagoglardan o‘z ustida tinmay ishlashi, izlanishni talab qiladi. Bugunki kunda dars jarayonida o‘quvchilarda nafaqat bilim, ko‘nikma, malaka hosil qilibgina qolmasdan balki o‘rganayotgan ob’ektni qaysi sohada qo‘llay olishi, nimalarda asos bo‘lishini mukammal bilishi lozim. Ulardan amaliyotda yuqori darajada foydalanish malakasini hosil qilishdan iborat. Bunda albatta, dars o‘tish samaradorligini oshirishimiz, o‘quvchilar qiziqishlarini rivojlantirishimiz lozim.

O‘qituvchilarning darsga tayyorlanish jarayoni, dars olib borish texnologiyasi yaxshi ishlab chiqilmagan bo‘lsa, dars biz o‘ylagan natijani bermaydi. Ayniqsa, nazariya bilan amaliyotni uyg‘unlikda olib borib, amaliy mashg‘ulotlarni ko‘proq qo‘llash kerak.

Amaliy mashg‘ulotlar-maxsus jihozlangan xona yoki alohida ajratilgan tajriba maydonida tashkil etilib, o‘quvchilarda ular tomonidan o‘zlashtirilgan nazariy bilimlarni amaliyotda qo‘llay olish ko‘nikma malakalarni hosil qilishga yo‘naltirilgan ta’lim shaklidir. Zamonaviy darslarning tashkil qilishda-zamonaviy darslardan yordamchi turlari dan, ya’ni muayyan o‘quv fani bo‘yicha bilimlarni chuqur o‘rganish, mavjud bilimlarni mustahkamlash, boyitish maqsadida qo‘shimcha ravishda turli shakllarda tashkil etiladigan darslardan foydalalish maqsadga muvofiqdir. Bunda asosan zamonaviy darslarning yordamchi turlari sifatida to‘garak, praktikum seminar, konferensiya, maslahat(konsultatsiya), fakultativ kurs, o‘quv ekskursiyalari uy ishlari kabilarni e’tirof etish mumkin. Bularning har birining bajaradigan vazifalarini aniq tushunib olsak nur ustiga alo nur bo‘lardi.

1 Fan to‘garaklari - ta’lim oluvchining qiziqish va qobiliyatlarini rivojlantirish, o‘qishga ijodiy munosabatini shakllantirishga xizmat qiladi.

2. O‘quv ekskursiyalari – bu alohida yoki bir qancha fanlar bo‘yicha rejalashtirilib, ommaviy, guruhli va kichik guruhli tarzda tashkil etiladi.

3. Fakultativ mashg‘ulotlar – o‘quvchilar ota onalarining hohish – istak va qiziqishlari inobatga olingan holda tashkil qilinuvchi mashg‘ulot turi. Ularni tashkil etishda fanlarning ro‘yhatini aniqlash, bunda nafaqat ta’lim oluvchilarning istaklari, balki ijtimoiy talablar va ta’lim muassasi imkoniyatlari ham hisobga olingan holda tashkil etiladi.

4. Maslahat (konsultatsiya) lar ta’lim oluvchilarda ma’lum o‘quv materiyallarni o‘zlashtirish yoki topshiriqni mustaqil bajarish vaqtida o‘qituvchining yordamiga nisbatan yuzaga kelgan ehtiyojni qondirish maqsadida tashkil etiladi. O‘qituvchi maslahat jarayonida o‘quvchilar faoliyatini u yoki bu masalaning , ayniqsa , qiyin topshiriqlarning ular tomonidan mustaqil ravishda to‘g‘ri tushunishlariga yo‘naltiradi.

O‘qitish sifatini oshirish uchun turli ta’lim metodlaridan foydalanamiz. Ta’lim metodlari bu o‘quv jarayonida qo‘llanilib uning samarasini ta’minlovchi uslublar majmuidir.

Ta’lim metodlarining asosiy funksiyalari quyidagilardan iborat

1. Ragʻbatlantirish
2. Rivojlantirish
3. Tashkil etish
4. Taʼlim berish
5. Tarbiya berish

Oʻquvchilarga bilimlarni yetkazish shakliga koʻra taʼlim metodlari quyidagilarga ajraladi

1. Ogʻzaki bayon qilish
2. Koʻgarzmali
3. Amaliy

Maʼlumki taʼlim jarayonida oʻquvchilar hamda oʻqituvchi oʻrtasida hamkorlikni qaror topdirish faollikni oshirish taʼlim oluvchilar tomonidan bilimlarni samarali oʻzlashtirish, ularda shaxsiy sifatlarni rivojlantirishga xizmat qiladigan metodlar – interfaol metodlar (yaʼni oʻquvchi -oʻqituvchilar oʻrtasidagi oʻzaro tasir metodi) deyiladi.

Anʼanaviy sanalgan sinf – dars tizimidan farqli ravishda nostandart holatda tashkil etiladigan darslar noanʼanaviy darslar deb yuritiladi. Noanʼanaviy darslarning matbuot konferensiyasi, KVN, diolog, rolli oʻyinlar, “binar“, musobaqa, mustaqil ish, “aqliy hujum“, ”pinbord“, “test sinovlar“, “kichik guruhlarda ishlash“, “rangli kartochkalar bilan ishlash“ kabi usullari mavjud. Bu usullarni turli xil taʼlim vositalaridan foydalanib oʻrgatsak maqsadga muvofiq boʻladi. Darslarni taʼlim vositalaridan foydalanib oʻqitish samaradorligini taʼminlovchi oʻbektiv va subektiv amallar orqali tashkil qilsak dars sifati yanada yaxshiroq boʻlardi. Bunda taʼlim vositalarning oʻbektiv amallariga quyidagilar kiradi.

1.Obektiv omillar: darslik, oʻquv qoʻllanmalari va qurollari, xarita, diagramma, chizma, videoproektor, audiomagnitafon, televizor, radio, kompyuter, telefon, note book, neet book, planshet, interaktiv doskalar kiradi.

2.Subʼektiv omillar: oʻqituvchinutqi, madaniyati, namunasi, muayyan shaxs hayotiy faoliyatiga oid misollar, ibratli kitoblar, odat, anʼanalalar va boshqalar kiradi.

Xulosa qilib aytsek, oʻquvchilar bilim sifadini oshirishda oʻquvchi va oʻqituvchilar, maktab oila, mahalla hamkorligini toʻgʻri yoʻlga qoʻysak maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muslimov N.A., va boshqalar. Kasb taʼlimi oʻqituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. 2013 y. Toshkent, «Fan va texnologiyalar». 8 b.t.
2. Sayidahmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar.–T.: Moliya, 2003.–172 b.
3. Tolipov Oʻ., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari – T.: 2006. – 163 b.

ТА’ЛИМ-TARBIYA BOSHLANG’ICH TA’LIMNING ASOSI

Nurova Rayxan Beknazarovna
Navoiy viloyati, Zarafshon shahar
4-umumiy oʻrta ta’lim maktabi
boshlangʻich sinf oʻqituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlangʻich sinf darslarida ta’lim-tarbiya boshlangʻich ta’limning asosi ekanligi, darslarda qoʻllanadigan usullar xususida soʻz boradi.

Kalit soʻzlar: Zakovatli zukko, ta’lim-tarbiya, bilim-ring, individual...

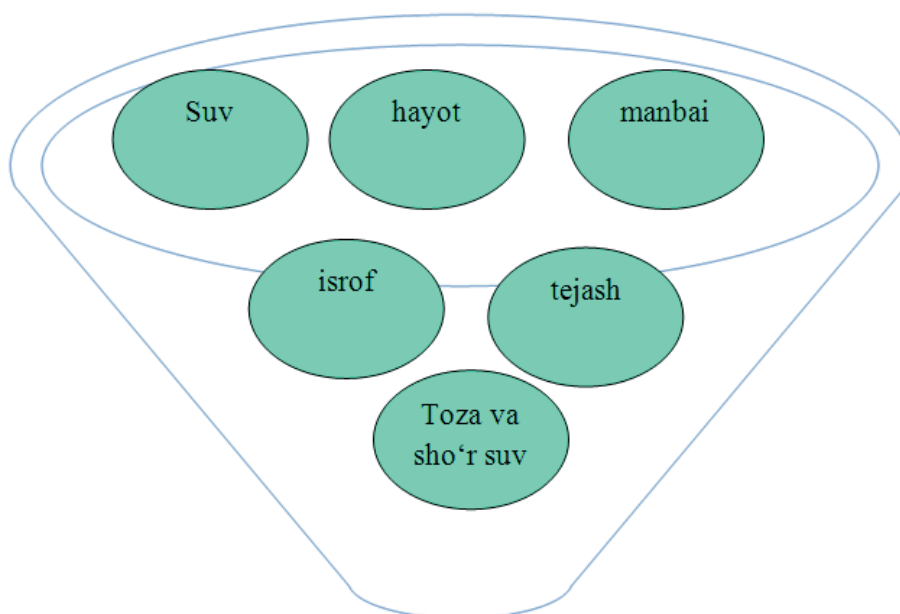
Oʻzbekiston Respublikasida uzluksiz ta’lim tizimini amalda joriy etishning ilmiy-nazariy asosi boʻlgan Kadrlar tayyorlash milliy dasturida oʻquvchilarni ma’naviy-axloqiy tarbiyalash, ma’rifiy ishlarning samarali shakllari hamda uslublarini ishlab chiqish va amalga joriy etish, oʻquv tarbiya jarayonini ilgʻor pedagogik texnologiyalar bilan ta’minlash muhim vazifalardan biri etib belgilangan. Bu vazifani amalga oshirish oʻqituvchilarini muntazam oʻz ustida ishlashga, oʻquvchilarni darsga qiziqtirish va faollashtirishga chorlaydi.

“**Zakovatli zukko**” usuli orqali oʻquvchilar bilan individual ishlash mumkin. Bu usulda tezor savol-javoblarga eng koʻp javob topgan oʻquvchi darsning zakovatli, zukko oʻquvchisiga aylanadi. Bu usulda quyidagi savollardan foydalanish mumkin.

Jamiyatimizdagi koʻpchilik insonlar oʻqituvchilarni kunlar, haftalar va oylar davomida oʻqitiladigan fan boʻyicha asta-sekinlik bilan turli xil koʻrsatma va topshiriqlar beradigan hamda bir maromda qandaydir bilimlar majmuasini oʻquvchilarga singdiradigan zerikarli mutaxassislar sifatida tushunadilar. Lekin ularning qanday koʻrsatma va topshiriqlar berishlari hamda bunday usullar qanday samara berishini koʻpchilik bilmaydi yoki tushunmaydi. Shuning uchun ham, yillar davomida ta’lim berishning bir qancha usullari va uslubiyati vujudga keldiki, ularning jamiyatdagi oʻrni, ahamiyati beqiyosdir. Ba’zi bir ta’lim berish uslublari yosh bolalarning bilim olish jarayonini oʻrganish asosida tashkil etilgan boʻlsa, boshqalari dars berish jarayonida roʻy beradigan muammolarni hisobga olgan holda tashkil etilgan.

“**Topogʻon**” usuli. Bunda doskaga doiralar chiziladi va oʻquvchilar mavzuda oʻtilgan soʻzlarni yozadilar va shu soʻzlarni tushuntirib beradilar.

“Harflar adashib qoldi” o‘yini. Duskaga bosma harflardan iborat so‘z yoziladi. Undagi biror harfning o‘rni almashtirib qo‘yilgan bo‘ladi. Yozuv yoniga shu narsaning rasmini ilib qo‘yish mumkin. O‘quvchiga narsaning nomini bir necha marta talaffuz qilish, bo‘g‘inlab aytish tavsiya qilinadi. Shundan so‘ng doskadagi so‘zning adashib qolgan harflari o‘z o‘rniga qo‘yiladi va so‘z yozma harflarda yozdiriladi.

“Bilimlar shohsupasi” usuli. Konvert ichidagi savolga guruhdan navbat bilan javob beradi.

Savol: Alisher Navoiy qachon va qayerda tug‘ilgan?

Savol: otasining ismi nima?

Savol: Shoir o‘zbek adabiy til rivojiga qanday hissa qo‘shdi?

Shu tarzda o‘quvchilar bilimlar shohsupasidan birin-ketin chiqib boradilar.

“Kim zukko” usuli. Bunda o‘quvchilarga darsdagi bosh mavzu beriladi. O‘quvchilar mavzuga ta’rif berishi kerak bo‘ladi.

Xulosa o‘rnida shuni ta’kidlash joizki, bugungi kunda O‘zbekistonning jahon miqyosida munosib o‘rin egallashi uchun ma’naviy, siyosiy, iqtisodiy yo‘nalishlarda g‘oyat muhim va murakkab ishlar amalga oshirilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. X.Teshaboyev. “Interfaol usullari”. T.2009-yil
2. Metodik qo‘llanmalar.
- 3.Internet saytlari.

МАКТАБДА ТАРИХ ФАНИНИ О’ҚИТИШДА ЯНГИ INTERFAOL METOD KEYS-STADI.

Nurumova Mahbuba Madreyomovna

Yarashbayev Mamur

Qoraqalpog’iston Respublikasi To’rtko’l tumani
XTB ga qarashli 32-sonli umumta’lim maktabining
tarix fani o’qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada keys-stadining tarix fanini o’qitishda bugungi kunda rivojlangan xorijiy mamlakatlarning ta’lim tizimlarida qo’llanilayotgan ko’plab pedagogik texnologiyalardan ijodiy foydalanish mumkinligi haqida bayon qilingan.

Kalit so’z: Ta’lim sifati, keys, zamonaviy axborot, pedagogik qobiliyat, material.

Ta’lim sifati oshirishda berilayotgan materialning eng so’nggi ilmiy tadqiqotlar natijalariga asoslanganligi, har jihatdan tajribadan o’tkazilib amalga tadbiiq etilganligi muhim, albatta. Lekin ta’lim sifati ushbu o’quv materialining qanchalik o’zlashtirilishi bilan belgilanishi ham tabiiy. O’quv materialini samarali o’zlashtirilishiga esa bir qator omillar ta’sir qiladi. Mazkur omillar qatorida ta’lim beruvchining pedagogik qobiliyati, zamonaviy axborot vositalari ham pedagogik texnologiyalardan qay darajada foydalana olishi kabilarni ham sanab o’tish mumkin. SHuning uchun ham ta’lim jarayonidagi ishtirok etuvchi ta’lim beruvchilarni pedagogik qobiliyatini doimiy ravishda sayqallab borish, zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalarini ta’lim jarayoniga yanada keng joriy etib borish tobora muhim ahamiyatga ega bo’lib bormoqda.

Keys-stadi (ing. case – aniq vaziyat, study – o’qitish) – bunda chinakam vaziyatga asoslangan, talaba yuzma-yuz kelgan, topshirilgan vaziyatdan ilojini topib chiqib ketishi yoki to’g’ri qaror qabul qilishi lozim.

Keysning maqsadi. O’quvchilarga Amir Temur davlati tashkil topishi arafasida Kichik Osiyo va Misrdagi siyosiy vaziyatni batafsil tushuntirib, tahlil qilib berish Keys matni. Bu vaqtda Misrda mamluklar sultonligi hukm surar edi. Bu sultonlik xududlari Misrdan tashqari Falastin, Finikiya, Sinay yarim oroli va Suriyani o’z ichiga olgandi. Misr davlati Suriya uchun kurashlarda Holukular davlatini mag’lub eta olganligi ham bu davlatning qudratidan darak berar edi. Misr hukmdorlari Holukular davlatining ashaddiy dushmani bo’lgan boshqa bir mo’g’ul davlati Oltin O’rda bilan ittifoqchilik aloqalarini olib borishga intilganlar. CHunki Holukular yoki elxoniylar davlati Suriya masalasida Misr bilan Ozarbayjon masalasida Oltin O’rda bilan raqobatlashar edi. Elxoniylar Suriyani o’z qo’llarida saqlab qola olmagan bo’lsalarda, Ozarbayjonne Oltin O’rda qo’liga o’tishiga yo’l qo’ymadilar.

Keys yuzasidan savollar:

1. Mamluklar sulolasi Jo’ji ulusi bilan do’stlik va elxoniylar ulusi bilan dushmanlik munosabatlarining sabablari haqida qanday qo’shimchalar qilishingiz mumkin ?

2. Ushbu masala bugungi kunda ham dolzarbligini yo’qotgani yo’q. Buning sababi nimada?

3. Mazkur vaziyatning Amir Temur davlatining taraqqiyotiga bog’liq bo’lgan tomonlari nimada?

Keysning echimi:

1. Jo’chi ulusi Kavkazorti uchun kurashda elxoniylar bilan raqib bo’lgani holda, elxoniylarning O’rta er dengizi bo’yiga chiqish maqsadidagi urinishlaridan cho’chigan Misr mamluklari davlati bilan o’zaro manfaatli ittifoq tuzgan edi

2. Hozirgi kunda ham O’rta er dengizining sharqiy sohillari uchun yirik davlatlar o’rtasida o’zaro raqobat ketmoqda. Bu holat, ayniqsa, Suriya masalasida yaqqol ko’rinadi. Ularning asl maqsadi strategik jihatdan muhim bo’lgan xudud ustidan o’z nazoratini o’rnatishdir.

3. Keyinchalik elxoniylar davlati xududlarini zabt etgan Amir Temurning Kavkazortini zabt etish maqsadidagi urinishlari Jo’chi ulusi bilan, O’rta er dengizining sharqiy sohillariga chiqish maqsadidagi harakatlari esa Misr mamluklari bilan o’zaro raqobatni keltirib chiqardi..

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Topildiev V.R. Ta’lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etishning me’yoriy-huquqiy asoslari. –T.,2015.

2. Usmonov B.A. Amir Temur davlati - T.: Adabiyot uchqunlari. 2016.

DARSLARDA MULTIMEDIALI VOSITALARDAN FOYDALANISHDA UCHRAYDIGAN MUAMMOLAR VA ULARNI HAL QILISH

Ollomova Fazilat, Kadirova Rayxon

Xorazm viloyati Urganch tumani
5-son maktab informatika fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada darslarda multimedialli vositalardan foydalanishda uchraydigan muammolar va ularni hal qilish masalalari to'g'risida mulohaza yuritilgan.

Kalit so'zlar: dars, muammo, multimedia, vosita, axborot, interaktiv, dastur, innovatsiya, ta'lim.

2017-yil 10-aprelda “Ta’lim to’g’risida”gi va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to’g’risida”gi O’zbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq, umumta’lim fanlarini o’qitishning uzluksizligi va izchilligini ta’minlash, zamonaviy metodologiyasini yaratish, umumiy o’rta va o’rta maxsus, kasb-hunar ta’limi Davlat ta’lim standartlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish, o’quv-metodik majmualarning yangi avlodini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etishni tashkil etish maqsadida Vazirlar Maxkamasining qarori qabul qilindi. Mazkur qarorga muvofiq ta’lim jarayonida o’quv darsliklarining yangi avlodini yaratish maqsadida Respublikamizda bir qator ishlar amalga oshirilmoqda. Umumta’lim maktablarida 10-11 sinflar tashkil etilganidan so’ng yangi darsliklar, o’quv qo’llanmalar yaratildi. Ta’lim tizimini zamonaviy axborot va kommunikatsion texnologiyalarining usul va vositalarini keng miqyosda joriy etish va takomillashtirish natijasida ta’lim muammolarini, shu jumladan o’quv-tarbiya jarayonining barcha bosqichlarini intensivlashtirish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanuvchilar, informatika va hisoblash texnikasi, dasturiy ta’minot sohasida mutaxassislar tayyorlash, o’quv adabiyotlarining yangi avlodini yaratish kabi bir qator muammolarni hal etish mumkin bo’ladi. Ta’lim tizimida ayniqsa multimedia vositalarining ahamiyati katta hisoblanadi.

Ta’limda multimedia vositalaridan foydalanishning umumiy bo’lgan birmuncha salbiy taraflari ham mavjud. Ular jumlasiga diqqatning bo’linishi, materiallarni yaratishdagi murakkabliklar, vaqtning ko’proq talab etilishi, dasturiy ta’minot va texnika vositalarini sozlash va foydalanishda vujudga keladigan muammolar, axborotlarni kompyuter ekranidan o’qish jarayonidagi qiyinchiliklar va boshqa jihatlari kiradi.

Diqqatning bo’linishi. Multimedia vositalarida taqdim etilayotgan katta hajmdagi ma’lumotlar, turli havola (ссылка) va shu kabilar dars jarayonida o’quvchi diqqatini bo’lishi mumkin.

O’quv materiallarini yaratishdagi murakkabliklar. Multimedia vositalarining audio, video, grafik va boshqa elementlarini yaratish an’anaviy matn ko’rinishidagi materiallarni yaratishdan ancha murakkab.

Vaqtning ko’proq talab etilishi. Multimedialli materiallarni mustaqil ishda yaratish singari multimedialdan ta’lim oluvchi sifatida foydalanish ham birmuncha ko’proq vaqt sarflanishini talab etadi. Ayniqsa, multimedialli ta’lim vositalarini yaratish uchun ko’p vaqt va diqqat kerak bo’ladi.

Dasturiy ta’minot va texnika vositalarini sozlash va foydalanishda vujudga keladigan muammolar. Multimedialli ta’lim vositalaridan samarali foydalanishni ta’minlash uchun dasturiy ta’minot va texnika vositalari talab darajasida sozlangan bo’lishi zurur. Bunda multimedialli ta’lim materiallarini taqdim etish jarayoni matnlarni tahrirlash va aks ettirishning oddiy vositalariga qaraganda yanada yuqori sifat va keng imkoniyatlar talab etadi.

Axborotlarni kompyuter ekranidan o’qish jarayonidagi qiyinchiliklar. Kompyuter ekranidan axborotlarni o’qish qog’ozga chop etilgan axborotlarni o’qishga qaraganda noqulayroq. To’liq o’qib chiqishni talab etadigan katta hajmdagi matnli axborotlarni, shuningdek, gazeta, kitob va jurnallarni qog’ozda chop etilgan variantda o’qish birmuncha qulay. Aksariyat hollarda multimedia vositalarida zarur axborotlarni topish va uni qog’ozga chop etib olish uchun ma’lumotlarni qidirish quroli taqdim etiladi.

Hozirgi kunda o’quv jarayonini takomillashtirish va qo’llab-quvvatlash uchun ishlab chiqilgan ko’pgina kompyuter dasturlari mavjud. Ulardan ba’zilari ta’lim jarayoniga doimiy ravishda tatbiq etilmoqda. Ular qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin: avtomatlashtirilgan o’quv tizimlari; ekspert o’rgatish tizimlari; o’quv ma’lumotlari bazasi; bilimlar bazasi; multimedia tizimlari; virtual voqealik

tizimlari; ta’lim kompyuter telekommunikatsiya tarmoqlari va boshqalar.

Bunday tizimlarni yaratishda juda ko’p dasturlar ishlab chiqilmoqda va ularning imkoniyatlari ham turlicha. Xususan, My Autoplay 10 dasturida elektron o’quv kurslarini yaratish ta’lim beruvchilar uchun birmuncha qulayliklar yaratadi.

Arafasoft firmasi tomonidan ishlab chiqilgan bu dastur yordamida yaratilgan loyihalarni tashqi xotira qurilmalariga (CD, DVD va hk.) avtoyuklanuvchi qilib yoki kompyuter xotirasiga yozish mumkin. Bu dastur yuqorida keltirilgan multimediali darsliklar yaratishdagi ayrim muammolarni, ya’ni vaqtni qisman tejash, o’quv dasturi tayyorlashdagi ayrim murakkabliklarni qisman hal etish mumkin. Mazkur dastur foydalauvchi uchun juda qulay interfeysli hisoblanib vizual muhitga ega, ya’ni hech bir ssenariylar yozmasdan Windows operatsion tizimi uchun ilova dastur tayyorlash mumkin. Dasturni ishga tushirilganda bir qancha shablonlar taqdim etiladi. Ular ichidan keraklisini tanlash orqali ishchi maydon hosil qilinadi. Foydalanilgan obyektlarga qo’shimcha imkoniyat qo’shish, keyingi saxifalarga o’tish, turli jarayonlarni amalga oshirish mumkin. Ta’lim oluvchining mavzu yuzasidan kerakli ma’lumotlarni turli yo’llar orqali (oddiy matn, video rolik, taqdimot va h.k. ko’rinishda) taqdim etish, o’zlashtirish darajasini oshirish va olgan bilimni tekshirish uchun testlardan foydalanish orqali olgan bilimlarni nazorat qilish kabi imkoniyatlarni yaratadi.

Xulosa o’rnida, hozirgi paytda ta’limga axborot texnologiyalarini jadal tatbiq etish, ta’lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish yetakchi pedagogik- uslubiy g’oyaga aylangani hammaga ma’lum. Shunday ekan ta’lim jarayonida o’qitishning innovatsion texnologiyalaridan foydalanish, elektron o’quv kurslarini yaratish va tashkil qilish har bir soha vakillari uchun dolzarb vazifalardan biri bo’lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. lex.uz – O’zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari elektron to’plami.
2. A.Umarov “Zamonaviy kutubxona qanday bo’lishi kerak?”
3. www.kitob.uz

QANDAY O‘QITAMIZ VA KIM O‘QITADI?

Oripova Shahnoza Ibodullayevna

Navoiy viloyati Karmana tumani
31-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi
ona tili va adabiyoti fani o‘qituvchisi
Telefon: +998(97)228-75-82
Shoripova3@gmail.com

Ravshanova Nafisa Hamdamovna

Navoiy viloyati Karmana tumani
31-umumiy o‘rta ta‘lim.
maktabi ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi
Telefon: +998(93)156-14-45.
ravahanovali@gmail.com .

Annotatsiya: Bugungi kunda ta‘lim tizimini tubdan isloh etish, ta‘lim va tarbiya birligi, o‘qitishning samarali usullari mavzusi har qachongidan ham dolzarblik kasb etmoqda. Ushbu maqola mavzuni A.Avloniy fikrlari asosida izohlab beradi.

Kalit so‘zlar: Ta‘lim tizimi ,tarbiya.millat,yoshlar, ta‘lim oluvchi va bilim beruvchi.

Bugun mamlakatimiz ta‘lim tizimi oldida ikkita savol turibdi.Qanday o‘qitamiz va kim o‘qitadi? Ushbu savolga javobni aksariyatimiz uzoq mamlakatlar ta‘lim tizimidan axtaryapmiz. Qaysi rivojlangan mamlakatlar ta‘lim tizimidan o‘rgansak ekan? Aslida bu savolga javobni uzoqqa bormay millatimizning jonkuyar vakili , buyuk muallimi A.Avloniyning □Turkiy guliston yoxud axloq – asaridan topishimiz mumkin. A.Avloniy ushbu asarida yoshlarga ta‘lim va tarbiya berish haqida aniq va to‘liq ma‘lumot berar ekan , yoshlarga ta‘lim va tarbiya berish mamlakat kelajagini hal qilishi haqida quyidagi fikrlarni bildirgan: «Har bir millatning saodati, davlatlarning tinch va rohati yoshlarning yaxshi tarbiyasiga bog‘liqdur. Shariati islomiyada o‘z bolalarini yaxshilab tarbiya qilmak otalarga farzi ayn, o‘z millatining yetim qolgan bolalarini tarbiya qilmak farzi kifoyadur. Alhosil, tarbiya bizlar uchun yo hayot □ yo mamot, yo najot □ yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir.Darhaqiqat , bugungi yoshlar ertangi kelajagimiz egalaridir. Shunday ekan, biz bugungi kungi yosh avlodga ta‘lim, tarbiya berishda xato qilishga aslo haqqimiz yo‘q.

Har bir millatning taraqqiy etishi yoshlarning ilm va ma‘rifatiga, hunari va san‘atiga bog‘liqdir.Dunyo mamlakatlarining o‘g‘il-qizlari tinim bilmay ilm-fan cho‘qqilarini zabt etayotgan bir vaqtda bizning farzandlarimiz ular bilan teng raqobatlashishi uchun biz barchamiz bir bo‘lib ularga zamon bilan hamnafas tarzda bilim berishimiz zarur. Yoshlarimizda bilim olishga bo‘lgan ishtiyoqni oshirish, olgan ilmlarini hayotda qo‘llay olish ko‘nikmalarini hosil qilishimiz juda zarurdir.

Ta‘lim beruvchi va ta‘lim oluvchilarda bir qator jihatlarni shakllantirish maqsadga muvofiqdir. Eng avvalo , badan tarbiyasi, so‘ngra fikr tarbiyasi,axloq tarbiyasi, intizom,sabr, shijoat,maqsadni aniqlash ,qat‘iyat bilan harakat qilish, tez o‘zlashtirish, izlanuvchalik, kreativlik, keng qamrovli qiziqish va mashg‘ullik, ichki dunyosi boy, pedagogik yangiliklarga o‘ch bo‘lishdir.

Badan tarbiyasi - tan salomatligidir .Tan salomat bo‘lsa, bilim olishga yo‘l ochiladi. Badan tarbiyasining fikr tarbiyasiga ham yordami bordir. Jism bilan ruh ikkisi bir choponning o‘ng bilan tersi kabidir. Agar jism tozalik bilan ziynatlanmasa, yomon xulqlardan saqlanmasa, choponning ustini qo‘yib astarini yuvub ovora bo‘lgan kabidirki, har vaqt ustidagi kiri ichiga uradi. Fikr tarbiyasi uchun mahkam va sog‘lom bir vujud kerakdir. Shuning uchun ota-onalar, bolalarni tibbiy madaniyatini shakllantirish, sog‘lig‘iga e‘tibor berish, vaqtida davolatish kerak.

Fikr tarbiyasi eng dolzarb jihatlardan biri bo‘lib, muallimlarning zimmasiga, vijdonlariga yuklangan muqaddas bir vazifadir. Fikr insonning shijoatli, g‘ayratli bo‘lishiga sabab bo‘ladi. Bu tarbiya muallimlar yordamida amalga oshirilib, fikrning quvvati, ziynati, kengligi muallimning tarbiyasiga bog‘lidir. Ta‘lim bilan tarbiya orasida bir oz farq bor bo‘lsa ham, ikkisini bir-biridan ajratish mushkul.Birini tanga ,ikkinchisini jonga qiyos qilsak bo‘ladi.

Fikr agar yaxshi tarbiya topsa,
Xanjar, olmosdan bo‘lur o‘tkur.
Fikrning oyinasi olursa zang,
Ruhi ravshan zamir o‘lur benur

(A.Avloniy)

Axloq tarbiyasi insonlarga eng muhim, ziyoda sharaf, baland daraja beruvchi tarbiyadir. Tarbiya bilan ta‘lim orasida farq bor. Tarbiya oluvchi -biluvchi, tarbiya oluvchi, amal qiluvchi demakdur. Shuning uchun tarbiya qiluvchi muallimlarning o‘zlari ilmlariga amal qilib shogirdlariga ham bergan darslarini amal qilishni o‘rgatishlari lozimdur. Bu kabi berilgan ta‘lim, berilgan tarbiya va ma‘lumot shogirdlarning diliga tez ta‘sir qiladi. Bu borada payg‘ambarimiz Rasuli akram sallolohu alayhi vasallam: «Eng yomon kishilar ilmiga amal qilmaydigan kishilar», □ deganlar. Agar tarbiya qiluvchi muallim o‘zi olim bo‘lib, amalsiz bo‘lsa, uning shogirdlari axloqiga ham yomon ta‘siri bo‘ladi. «Ustozning o‘zi falon joyda falon ishni qildi. Ammo bizlarga qilmanglar, deb aytdi», deb fikr va xayollariga shubha tushib qoladi.

Ta‘lim berish jarayonidagi yana bir muhim jihatlaridan biri yangiliklarni tez o‘zlashtirish, izlanuvchalik, kreativlik, keng qamrovli qiziqish va mashg‘ullik, ichki dunyo boyligi, pedagogik yangiliklarga o‘ch bo‘lishdir. Ushbu jihatlar ta‘lim beruvchi va ta‘lim oluvchilar uchun bird-ek muhim talablardan biri hisoblanadi. Ta‘lim beruvchi o‘ziga nisbatan yuqoridagi jihatlarini shakllantirib, o‘z ustida ishlab, rivojlanib, zamon bilan hamnafas qadam tashlasa, o‘z fanining yetuk mutaxassisi bo‘libgina qolmay ta‘lim berishda pedagogik innovatsiyalar, tashabbuslar va yangiliklar asosida ta‘lim mazmunining rivojiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsam, yosh avlodga ta‘lim-tarbiya berishda ota-bobolarimiz o‘giti-iga quloq tutish, shunindek, milliyligimizga mos keladigan ta‘lim tizimining yangicha, isloh qilingan yo‘lini ishlab chiqimiz maqsadga muvofiqdir. Zero, zamon shiddat bilan o‘sib borar ekan, biz ushbu zamon talablariga mos keladigan, kezi kelganda undan-da o‘zib keta oladigan yosh avlodni voyaga yetkazishimiz zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.Avloniy «Turkiy Guliston yoxud axloq» Toshkent, 2018-yil.
2. Imom Buxoriy «Al-jome al-sahih». Qomuslar bosh tahririyati. Toshkent, 1991-yil. 1-kitob

МАКТАБДА GEOGRAFIYA FANINI O'QITISHDA «“6X6X6”»
TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH.

Otajonov Dadaboy Sa'dullayevich.
Qarriyeva Gulra'no Erkabayevna.

Bog'ot tuman 31 son maktab
geografiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabda o'quvchilarning geografiya faniga bo'lgan qiziqishini oshirishda interfaol metodlardan foydalanishning samarali usuli haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zi: interfaol, metod, axborot, ta'lim, interaktiv, o'quvchi, baho, olam.

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interaktiv metodlar, innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda. Bunday bo'lishining sabablaridan biri shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchilarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilganligidir. Zamonaviy texnologiyalar esa ularni egallayotgan bilimlarni o'zlari qidirib topishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlari, hatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga o'rgatadi. O'qituvchi bu jarayonda shaxsning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik vazifasini bajaradi. Ta'lim jarayonida o'quvchi asosiy figuraga aylanadi.

Ushbu metod yordamida bir vaqtning o'zida 36 nafar ta'lim oluvchini muayyan faoliyatga jalb etish orqali maxlum topshiriq yoki masalani hal etish, shuningdek, guruhlarning har bir axzosi imkoniyatlarini aniqlash, ularning qarashlarini bilib olish mumkin. “6x6x6” metodi asosida tashkil etilayotgan darsda har birida 6 nafari ishtirokchi bo'lgan 6 ta guruh o'qituvchi tomonidan o'rta tashlangan muammo(masala)ni muhokama qiladilar. Belgilangan vaqt nihoyasiga yetgach, o'qituvchi 6 ta guruhni qayta tuzadi. Qaytadan shakllangan guruhlarning har birida avvalgi 6 ta guruhdan bittadan vakil bo'ladi.

“6x6x6” metodidan ta'lim jarayonida foydalanish o'qituvchidan faollik, pedagogik mahorat, shuningdek, guruhlarni maqsadga muvofiq shakllantira olish malakasiga ega bo'lishni talab etadi. Guruhlarning to'g'ri shakllantirilmasligi topshiriq yoki vazifalarning to'g'ri hal etilmasligiga sabab bo'lishi mumkin.

Ushbu texnologiya 20 minut davomida bir necha bosqichda o'tkaziladi:

1– **bosqichda:** - o'qituvchi dars boshlanishidan oldin 6 ta stol atrofiga 6 tadan stul qo'yib chiqadi.

2– **bosqichda:** - o'quvchilar o'qituvchi tomonidan 6 ta guruhga bo'linadilar. O'quvchilarni guruhlariga bo'lishda quyidagicha yo'l tutish mumkin: 6 ta stolning har biriga muayyan obxekt (masalan, kema, to'lqin, baliq, delfin, kit, akula) surati chizilgan lavhani qo'yib chiqadi. O'quvchilarga kema, to'lqin, baliq, delfin, kit hamda akula surati tasvirlangan (jami 36 ta) varaqchalardan birini olish taklif etiladi. Har bir o'quvchi o'zi tanlab olgan varaqchada tasvirlangan surat bilan nomlanuvchi stol atrofiga qo'yilgan stuldan joy egallaydi.

3 – **bosqichda:** - o'quvchilar joylashib olganlaridan keyin o'qituvchi dars mavzusini exlon qiladi va guruhlariga muayyan topshiriqlarni beradi. Munozara uchun maxlum vaqt belgilanadi. Munozara tashkil etiladi.

4 – **bosqichda:** - o'qituvchi guruhlarning faoliyatini kuzatib boradi, kerakli o'rinlarda guruh axzolariga maslahatlar beradi, yo'l-yo'riqlar ko'rsatadi hamda guruhlar tomonidan berilgan topshiriqlarning to'g'ri hal qilinganligiga ishonch hosil qilganidan so'ng guruhlardan munozaralarni yakunlashlarini so'raydi.

5 – **bosqichda:** - munozara uchun belgilangan vaqt nihoyasiga yetgach, o'qituvchi guruhlarni qaytadan shakllantiradi. Yangidan shakllangan har bir guruhda avvalgi 6 ta guruhning har biridan bitta vakil bo'lishi inobatga olinadi. O'quvchilar o'z o'rinlarini almashtirib olganlaridan so'ng aniq belgilangan vaqt ichida guruh axzolari avvalgi guruhlariga topshirilgan vazifa va uning yechimi xususida guruhdoshlariga so'zlab beradilar.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. A.K.Munavvarov «Pedagogika» Toshkent 1996 yil.
2. O.Mavlonova va boshkalar «Pedagogika» Toshkent 2001 yil.
3. G'ulomov T., Qurbaniyozov R., 5-sinf Geografiya. Yangiyo'l Poligrafiya servis nashriyoti 2015 yil.

BOSHLANG‘ICH SINF DARSLARIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O‘RNI

Otajonova Shirin

Xorazm viloyati Qo‘shko‘pir tuman
5-IDUMni boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada pedagogik texnologiyalardan , ya’ni o‘qitishning rivojlantirishni interfaol metodlari yoritilgan. Shuningdek, axborot texnologiyalarini o‘qitishda samara beruvchi yo‘llari ko‘rsatilgan.

Kalit so‘zlar: uzluksiz, innovatsion texnologiya, WEB-texnologiya, axborot texnologiyalari,

Barchamizga ma’lumki, har bir jamiyat kelajagi unda ta’lim tizimining qay darajada rivojlanganligi bilan belgilanadi. Yurtboshimiz Sh.Mirziyoyev ta’kidlaganlaridek, “Biz ta’lim va tarbiya tizimining barcha bo‘g‘inlari faoliyatini bugungi zamon talablari asosida takomillashtirishni o‘zimizning birinchi darajali vazifamiz deb bilamiz. Haqiqatan ham, hozirgi vaqtda yoshlar tarbiyasi biz uchun dolzarb va ahamiyati hech qachon yo‘qolmaydigan bo‘lib bormoqda. Buning uchun, avvalo, boshlang‘ich sinflarda o‘lib kelayotgan yosh avlodga mukammal ta’lim-tarbiya berish zarur.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari kuchli pedagogik mahoratga ega bo‘lishlari shart. Ular o‘quvchilarni to‘la darsga qamrab olishlari, dars jarayoniga qiziqitira olishlari lozim.

Uzluksiz ta’lim jarayonida har bir o‘qituvchi innovatsion usullardan foydalana olishi, uni amalyotda tatbiq eta olishi lozim. Bu jarayonda o‘qituvchiga qo‘yiladigan talablar quyidagilardan iborat:

- innovatsion texnologiya tushunchasi uning mazmun-mohiyatini bilishi;
- innovatsion texnologiyalarning ta’lim maqsadini amalga oshirishdagi o‘rni va rolini bilishi;
- innovatsion texnologiyalarni fanlar bo‘yicha qo‘llash prinsiplarini bilishi;
- ta’limiy va ishchanlik o‘yinlarini bilishi;
- muammoli rivojlantiruvchi ta’lim metodlarini bilishi;
- o‘quvchilarning mustaqil faoliyatlarini tashkil qilish va ta’minlash yo‘llarini bilish;
- o‘quvchilarning o‘z ustida mustaqil ishlash mahoratini oshirish usullarini egallashi;
- ko‘rgazmali o‘qitish usullarini bilishi va egallashi.

Uzluksiz ta’lim tizimining barcha bosqichlari, ta’lim muassasalari o‘qituvchilari oldida turgan asosiy vazifa mamlakatimizning iqtidorli va istiqbolli yangi avlodini tarbiyalash va ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishdan iborat. Bugungi kunda ta’lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot texno-logiyalarining tezkorlik bilan kirib kelishi quvonarli holdir.

Uzluksiz ta’lim tizimida axborot texnologiyalarini o‘qitishni takomillashtirish, o‘quv mashg‘ulotlarini tashkil etish va o‘tkazishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan, interfaol va noan‘anaviy usullardan foydalanish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

Axborot texnologiyalari – gipermatn, multimedia, internet, elektron pochta, WEB-texnologiya, sun‘iy intellekt tizimlarini o‘zida mujassamlashtiradi.

Axborotlar ko‘paygan va texnik vositalar rivojlanib borayotgan hozirgi davrda o‘qitish jarayonida o‘qituvchi har bir mavzuga doir ma’lumotlar berishida faqatgina kitobdagi ma’lumotlar bilan cheklanib qolmasdan, mavzuga oid proyeksion ko‘rgazmalar, elektron darsliklardan, internet ma’lumotlari, turli dasturlarda tayyorlangan animatsiyalardan foydalanish juda muhim hisoblanadi.

Hozirgi zamon o‘qituvchisi barcha zamonaviy texnika, axborot va pedagogik texnologiyalardan xabardor bo‘lishi davr talabidir. Nazariy va amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazishda yangi adabiyotlardan foydalanish bilan bir qatorda internet ma’lumotlari va elektron kitoblardan foydalanish ta’lim samaradorligini yanada oshiradi. Buning uchun, avvalo, o‘qituvchining o‘zi quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishi talab etiladi:

- kompyuterning asosiy texnik vositalari va ularning tavsiflarini bilish;
- kompyuter savodxonligi, Internet tizimi, modem aloqa va elektron pochtdan foydalana bilish;
- dars jarayonida kompyuter texnikasidan foydalanish metodologiyasini bilish;
- dars jarayonida axborotni saqlash, qayta ishlash, tarqatish va namoyish qila olish;
- axborot texnologiyalari ularni dars jarayonida joriy etish yo‘llarini bilish;
- axborot texnologiyalar asosida bilim olishning didaktik tamoyillarini bilish;

– axborot texnologiyalar asosida muammoli ta’limni tashkil etish bo’yicha ilg’or pedagoglarning tajribalarini o’rganish;

– dars jarayoniga tegishli bo’lgan manbalarni Internetdan izlab topish va undan foydalanish ko’nikmasiga ega bo’lish.

Endi o’qituvchining asosiy vazifasi o’quvchiga tayyor bilim berish emas, balki bilimlarni mustaqil egallashlariga ko’maklashishdan iborat. Buning uchun o’quvchilarning o’z qobiliyati va imkoniyatlarini to’la-to’kis namoyon etishlari va butun kuch-g’ayratlarini bilim olishga sarflashlari uchun imkon beradigan darajada ta’lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish zarur. O’qituvchi buning uchun imkon darajasida o’zining moddiy-texnik bazasiga ega bo’lishi lozim. Bor kuch-g’ayrati, mahorati, tirishqoqligi bilan, qoleversa, zamon bilan hamnafas bo’lib, ish tajribasiga muntazam yangilik olib kirgan pedagogning shogirdlari kreativ fikrlovchi va komil inson bo’lib shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Ochilov M. Pedagogik texnologiya. – T., 2004.
2. Vahobov. M. M. “Maktab va hayot” jurnali. 2016. 3-son. 2-b.
3. www.ziynet.uz
4. <http://www.edunet.uz> – maktablar sayti

SIMOB ELEMENTINING ORGANIZIMDAGI AHAMIYATI

Otajonova Muqaddas Sotimovna

Xorazm viloyati Urganch shahar

18-sonli maktabning kimyo fani o'qituvchisi

Bobojonova Oltinoy Otoxonovna

Xorazm viloyati Urganch shahar

19-sonli IDUMning kimyo fani o'qituvchisi

Organizimda ko'p miqdorda kimyoviy birikmalar sintez bo'lib turadi. Bularning bir qismi energiya manbai sifatida bir qismi organizmni o'sishi va rivojlanishiga ishlatiladi. Yana bir qismi esa jarayonlar natijasida hosil bo'lgan chiqindilar sifatida organizmdan ajralib chiqib turadi.

Eng asosiy elementlar uglerod, kislorod, vodorod, azot, oltingugurt va fosfor lardir. Bundan tashqari hayot uchun kerakli makroelementlar – kalsiy, kaliy, natriy, xlor, magniy, temir, fluor va mikroelementlar bor, aluminiy, vanadiy, xrom, marganes, kobalt, nikel, mis, ruh, yod, stronsiy, molibden lar ham kiradi.

78 dan ortiq element odam organizmining 99% ni tashkillaydi. Ko'p elementlar organizmida kerakli funksiyalarni bajaradi. Ayrim elementlar miqdorining normadan ortib ketishi organizmida boradigan jarayonlarga salbiy ta'sir etib zaharli hisoblanadi.

Shunday elementlardan biri SIMOB elementidir. Massa jihatdan odam organizmida 0,000001%, 70 kg li odam organizmida esa 13mg simob bo'ladi.

Sutka davomida organizmga 0,02-0,05 mg simob tushib turadi.

-Asosan Hg jigarda, buyrakda, taloqda va o'pkada to'planadi.

-Hg hidlanganda darhol miyada konsentirlanadi.

-Hg zaharli.

Organizimda Hg normada:

QONDA-5mg dan 10 mg gacha

SIYDIKDA- 10mg/l gacha

SOCHDA-0,9mg/l gacha.

Organizmda simob odam normal hayot kechiradigan miqdorga ega Uning organizimdagi vazifasi uncha o'rganilmagan, lekin uning qon hosil qilish, leykositlarni fagositlar aktivligini oshirish xususiyati va organizmni tashqi muhitga nisbatan bo'lgan immunitetini oshirish xususiyatiga ega ekanligi aniqlangan.

Hg fermentativ zahar hisoblanadi. Hg qonga tushib avvalo atomar holatda organizmida aylanadi. Keyin atomar Hg fermentativ oksidlanishga uchraydi va oqsil molekulalarining CH-guruhi bilan birikadi. Hg miqdori ko'p bo'lgan vaqtda, hatto oqsil toqimalarining $-NH_2$ -va karboksil ($-COOH$) guruhlari bilan bog'lanadi. Bu bilan organizmida oqsil almashinuvi va organizm fermentativ xususiyatini buzadi.

Asosan Hg nerv va ayruv sistemalariga shikast etkazadi. Og'ir zaharlanishda o'pkani xam ishdan chiqaradi. Metall simob o'zi organizmga toksik tasir etmaydi, lekin simob ning tuzlari va simobning bug'i juda zaharlidir. Masalan;

Hg^{2+} ionlari al'bumin bilan jida mustahkam birikadi va al'buminning erimaydigan birikmalarini hosil qiladi, bu esa o'z navbatida avvalo ichak va buyrak ish faoliyati buziladi. Umuman organizm mikroblarga qarshi kurasha olmay qoladi. Natijada buyraklar parchalangan maxsulotlarni qondan ajratib chiqarish xususiyatini yo'qotadi va bu o'limga olib keladi. Chunki bu birinchi o'rinda yurakka ta'sir etadi.

SIMOBNING ORGANIZMGA TUSHISH YO'LLARI.

Hg organizmga 3 hil yo'l orqali tushishi mumkin: 1. Havo orqali. 2. Ovqat hazim qilish sistemalari orqali. 3. Teri qavati orqali.

SIMOB BILAN ZAXARLANGAN ODAMDA KUZATILADIGAN SIMPTOMLAR:

-bosh og'rihi, issiqlik ko'tarilishi

-buqoqni o'sishiga olib keladi

-jizzakilik, uyqusizlik ko'rish, eshitish xususiyatlarni buzilishi

-soch to'kilishi, tirnoq sinishi, tish to'kilishi

-ich ketishi, qon qayd qilish

- siydik ajralib chiqishining susayishi

- qo'l-oyoqlarni titrashi

-oshqozonda kuchli og'riq paydo bo'lish

-ahlat bilan qon ajralishi

Hg asosan siydik ,axlat, so'lak orqali organizmdan ajraladi.

Oshqozon ichak yo'li 18-20 %

Buyrak yordamida 40%

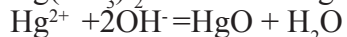
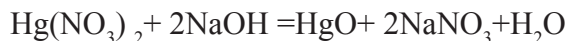
So'lak bezlaridan 20-25%

Organizimdagi Hg miqdorini siydik ,soch, tirnoq va biologik,suyuqliklarda aniqlash mumkin.

Hg²⁺ioning sifat analizi.

reaktiv; Natriy va kaliy gidroksidlar –NaOH, KOH.

O'yuvchi ishqorlar simob (II) tuzlariga ta'sir etganda eritmadan HgO ning sariq cho'kmasini ajratadi.

Hg²⁺ ionining miqdoriy analizi.

Biologik suyuqliklarda simob miqdori neytrallanish metodi asosida aniqlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Valiyev B.A. Klinik laboratoriya usullari. Toshkent, 2009.
2. Valixonov M. N. Biokimyo. Toshkent: Universitet, 2010.
3. Добринина И. Методы определение микроэлементов. Ростов, 2012.
4. Zikiryayev A.A. Bioximiyadan amaliy mashg'ulotlar. Toshkent, Mehnat, 1985.

О’РТА ТА’ЛИМ МАКТАБЛАРИДА ФИЗИКА ФАНИНИ О’ҚИТИШДА ЯНГИ ДИДАКТИК О’ЙИНАЛДАН FOYDALANISHNING SAMARASI

Otamurotova Dilnoza Farxodovna

Xiva tumani 4-son maktab

Aminova Feruza Shakirjonovna

Xonqa tumani 3-son maktabining
fizika fani o’qituvchilari

Annotatsiya: Bu maqolada innovatsion usullarni qo’llashda dars o’qitilganda sinfda qoloq, mavzuni o’zlashtirmaydigan o’quvchini ham o’ziga jalb qilishi va darsni juda qiziqarli o’tishiga qaratilgan ma’lumotlar qamrab olgan.

Kalit so’zi: o’yin, o’quvchi, massa, fizik, tezlik, vaqt, yo’l, formula, hajm.

Innovatsiya — lotincha so’z bo’lib, “yangilik kiritaman, tatbiq etaman, o’zgartiraman” degan ma’nolarni bildiradi. Keng ma’noda qaraganda ta’lim tizimidagi har qanday o’zgarish – bu pedagogik innovatsiyadir.

Ilg’or pedagogik texnologiyalarni qo’llab namunaviy o’quv mashg’ulotlarini o’qitish ta’lim – tarbiyaning faollashtiruvchi usullarini bilishi va egallashi kerak. Bugungu kunda Ozbekistonda uzluksiz ta’lim ta’lim tizimida 80 ga yaqin innovatsion texnologiyalar va metodlardan foydalanilmoqda.

Piramida o’yini - bu o’yinda o’quvchilar ikki guruhga bo’linib, piramida shaklidagi jadvalga fizik kattaliklarning nomini, fizik hodisalarni harflar o’rtib borishi tartibida yozing degan topshiriqni bajaradilar. Qaysi guruh g’olib chiqsa rag’batlantiriladi. Bu o’yinga 1-2 daqiqa vaqt yetarli bo’lib umumlashtiruvchi darslarda foydalanish mumkin

1. Ish	4. Massa .
2. Yo’l	5. Tezlik
3. Vaqt	6....

O’yla, izla, top. Bu o’yinda o’quvchilarga birqancha fizik kattaliklarning belgilari beriladi, ulardan foydalanib, formulalar yozdiriladi, Ikkala guruh bir – birini kamchiliklarini topadilar. Ushbu o’yinni dars davomida 1-2 daqiqa ichida o’tkazish maqsadga muvofiq bo’ladi.

“Matn yozish” Bunda esa berilgan so’zlardan foydalanib, 6 ta, 10 ta, 12 ta gap tuzish lozim. Matn mazmunini o’qitilib, ilmiy aniq faktlar keltirilishiga e’tibor qaratiladi. Masalan :

Bu so’zlardan foydalanib 6 ta gap yozing deb topshiriq berish mumkin.

O’quvchilar bilan yakka tartibda yoki guruh bo’lib ishlashga imkon beradi. Bunday usullardan uyga vazifa so’rashda va yangi mavzuni o’tib bo’lgandan so’ng ham foydalanish mumkin.

“Kubiklar o’yini”. Oddiy kubiklar bo’lib yon tomonlariga formulalarning, fizikaviy tushunchalarning o’lchov birliklari va boshqalarning bo’laklari bo’ladi. Ularning soni 6 ta bo’lishi mumkin. Ular to’g’ri birlashtirilsa, aniq formula va hodisa tasvirlangan rasm hosil bo’ladi. Kubikni uyga vazifa sifatida ham berish mumkin. Bunda kubikning bir tomonida rasm qo’yiladi, har bir tomoni uchun topshiriqlar beriladi.

- 1- tasvirlang – hajmi, shakli.
- 2- Taqqoslang – nimaga o’xshaydi ?
- 3- O’xshating – sizga nimani eslatdi ? Qayerda ko’rgansiz ?
- 4- Tashkil qiling – qanday va nimadan qilingan? Nimalardan tashkil topgan?
- 5- Ishlating – qayerda va qanday ishlatish mumkin ?
- 6- Foydali va zararli tomonlari qanday ?

Darslarda didaktik o’yinlardan foydalanish, o’quvchilarni ahillik, birdamlikka va sinfda do’stona muhitni shakllantirishga yordam beradi. Bir so’z bilan aytganda ta’lim jarayoniga yangicha yondashib, ijodkorlik, bunyodkorlik tadbiriq etilsagina, ta’lim samarasi yangi bosqichga ko’tariladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Turdiyev. N.Sh. Fizika VI sinf .O’qituvchilar uchun metodik qo’llanma. Toshkent -2003.
2. Turdiyev. N.Sh. Fizika VI sinf darslik .Toshkent .
3. Bahromov A. Boydayev A. Fizika VII sinf .O’qituvchilar uchun metodik qo’llanma. Toshkent -2005

**MAKTABDA GEOGRAFIYA VA FIZIKA FANINI O'QITISHDA INSERT VA FSMU
INTERFAOL TEXNLOGIYASIDAN FOYDALANISH**

Ozodova Shahodat Qudrat qizi
Xorazm viloyati Yangiariq tumani
23-son maktabining geografiya o'qituvchisi
Qilicheva Zebo Ozodovna
23-son maktabining fizika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Insert” va FSMU usulidan Geografiya va Fizika fanini o'qitishda o'quvchilarni fanga bo'lgan qiziqishi, bilim, malaka va ko'nikmalarini oshirishda bo'lgan ahamiyatlari haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zi: integratsiya, insert, ta'lim, matn, o'quvchi, o'qituvchi.

Bugungi kunda Geografiya va Fizika fanini o'qitishda integratsiyaga asoslangan darslarni tashkil etishda bir qator ta'lim metodlaridan unumli foydalanilmoqda. Shulardan biri “Insert” usulidir. Buni quyidagi usulda tashkil etish mumkin:

Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi ?

– noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

Geografiya				
Tushunchalar	V – bilaman	+ - men uchun yangi ma'lumot	- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi ?	– noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.
Geografiya so'zining ma'nosi		+		
Nimani o'rganishi	V			
Yo'nalishlari			+	
Ufq				-
Fizika				
Fizika so'zining ma'nosi			-	
Nimani o'rganishi		+		
Yo'nalishlari				-
Atom	V			

An'anaviy darslarni ko'z oldimizga keltirsak, o'qituvchi mavzuni chiroyli tushuntiradi, savol javob mavzu doirasida uyushtiriladi. Keyingi darsda o'quvchilar o'qituvchi kabi gapirishga harakat qiladi, kitobdan mavzuni qayta qayta o'qiydi biyron aytib beradi. Berilgan savollar ham asosan shu o'tilgan mavzu doirasida bo'ladi. Jurnallar “besh” bilan to'lib boradi. Oradan bir oz vaqt o'tib mavzu so'ralganda o'quvchi aytishga qiynalib qoladi. Yuzaki yodlashning natijasi shunday mavhum holatlarga olib keladi. Masalan, 45 minutlik darsning yarmidan ko'p vaqtini darslikdagi matnlarni ko'chirtirish bilan o'tkazgan o'qituvchilar ham yo'q emas. Bugungi darslar o'quvchini mustaqil fikrlashga bahs munozaraga, o'zini-o'zi tahlil eta olishga, egallagan bilimlarini amalyotga qo'llay olish. Bola tafakkurini rivojlantirishga xizmat qilishi kerak. Integratsiyalashgan darslarni tashkil etishda yana FSMU texnologiyasidan foydalanish ham yaxshi samara beradi. Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini himoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'rgatadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko‘rsating

M – ko‘rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Bugungi kunda ona tili fani o‘qituvchilari mazkur imkoniyatlarning baridan unumli foydalanmoqdalar va dars jarayonida barchasini qo‘llashga harakat qilmoqdalar.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Ziyomuhammadov B, Abdullaeva Sh., Ilg‘or pedagogik texnologiya: Nazariya va amaliyot. – T.: Abu Ali ibn Sino, 2001.
2. Gulamov P. va bosh. Tabiiy geografiya, 5-sinf darsligi. T-2017 y.
3. Turdiyev N. Fizika, 6-sinf darsligi, «Niso Poligraf» T.-2017 y. B-176.

METHODS OF TEACHING ENGLISH GRAMMAR IN SECOND LANGUAGE CLASSROOM

**Palvanova Yoqutjon Maxsudovna,
Davletova Dilafruz Palvannazirovna,**
teachers school № 12,
in Khiva city of Khorezm region.

Abstract: This article describes how grammar can be taught in an effective way, which results into making competent users of second language. It starts with the definition of grammar given by researchers from the relevant literature of grammar teaching.

Key words: method, grammar, second language, element of language.

Over the years, many scholars and language teachers have been ambivalent about whether to teach grammar or not in the first place. Then teachers who were on favour of teaching grammar found it difficult to identify the effective ways of teaching it. In the past grammar had been taught “as an isolated element of language arts programs”

Grammar is the set of structural rules governing the composition of clauses, phrases, and words in any given natural language. The term refers also to the study of such rules, and this field includes phonology, morphology and syntax, often complemented by phonetics, semantics and pragmatics. The term “grammar” can also be used to describe the rules that govern the linguistic behavior of a group of speakers.

Grammar adds meanings that are not easily inferable from the immediate context. The kinds of meanings realised by grammar are principally:

-representational - that is, grammar enables us to use language to describe the world in terms of how, when and where things happen e.g. The sun set at 7.30. The children are playing in the garden.

-interpersonal - that is, grammar facilitates the way we interact with other people when, for example, we need to get things done using language. e.g. There is a difference between: Tickets! Tickets, please. Can you show me your tickets? May see your tickets? Would you mind if I had a look at your tickets.

Some rules for teaching grammar: What conclusions are to be drawn about the teaching of grammar? Here are some rules of thumb:

- The Rule of Context: Teach grammar in context. If you have to take an item out of context in order to draw attention to it, ensure that it is re-contextualized as soon as possible. Similarly, teach grammatical forms in association with their meanings. The choice of one grammatical form over another is always determined by the meaning the speaker or writer wishes to convey.
- The Rule of Use: Teach grammar in order to facilitate the learners’ comprehension and production of real language, rather than as an end in itself. Always provide opportunities for learners to put the grammar to some communicative use.

- The Rule of Economy: To fulfill the rule of use, be economical. This means economising on presentation time in order to provide maximum practice time. With grammar, a little can go a long way.

- The Rule of Relevance: Teach only the grammar that students have problems with. This means, start off by finding out what they already know. And don’t assume that the grammar of English is a wholly different system from the learner’s mother tongue. Exploit the common ground.

- The Rule of Nurture: Teaching doesn’t necessarily cause learning - not in any direct way. Instead of teaching grammar, therefore, try to provide the right conditions for grammar learning.

In conclusion, Grammar is made up lots of little rules that work together to create a language. Since there are so many rules, you can’t expect to remember everything, especially not at once. No one can, even professional writers and editors. Language is always changing: new words are being created and words are changing.

References:

1. Carter, R. A., and M. J. McCarthy (1995). Grammar and the spoken language. Applied Linguistics 16(2):141–158.
2. Carter, R. A., and M. J. McCarthy (2006). Cambridge Grammar of English. Cambridge: Cambridge University Press.

BOSHLANG'ICH SINIF DARSLARINI INNOVATSION METODLAR ORQALI TASHKIL ETISH

Tojibayeva Malohat Kuzyeyva

Xorazm viloyati Urganch shahri

26- son maktabning boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

Xodjaniyazova Ruxiya Allakuliyevna

Xorazm viloyati Urganch shahri

26- son maktabning boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Boshlang'ich sinf o'quvchilarining dars mashg'ulotlarini pedagogik, psixi-ologik yondashuvlarga asoslangan holda tashkil etish va o'quvchining har bir dars davomida egallashi lozim bo'lgan bilim, malaka va ko'nikmalarini oldindan belgilab olish to'g'risida fikr mulohazalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Standart, pedagogik texnologiya, o'quv dasturi.

Ulug' allomalarimiz, o'zlarining olamshumul kashfiyot va ixtirolarini sizning yoshingizda-ayni kuchga to'lgan navqiron chog'larida amalga oshirganlar. Siz ham buyuk ajdodlardan ibrat olib, hayotda mo'jizalar yaratishga astoyidil intilishingiz kerak.

Sh.Mirziyoyev

Ruxshunoslarning aniqlashicha, boshlang'ich sinf o'quvchilari o'qituvchining oddiy tushuntirishi orqali egallab olgan ma'lumotlarga qaraganda turli xil ruxiy kechinmalar orqali o'zlari mulohaza yuritib, mustaqil bajargan ishlari vositasida o'zlashtirilgan bilimlarini uzoq esda saqlab qoladilar. Chunki o'quvchi mustaqil mashqlarni bajarishda faoliyat ko'rsatib, ilgari olgan bilimlariga tayangan holda ko'plab o'quv materiallarini hayolidan o'tkazadi. O'xshash hodisalarni taqqoslaydi. O'zicha mulohaza yuritib mustaqil hukm chiqaradi. O'qituvchilarning tayyor holda bergan ma'lumotida esa o'quvchi fikrlash faoliyati to'la ishga kirishmasdan to'g'ri javobni o'zlashtirib oladi. O'xshash hodisalarga duch kelishi bilan o'qituvchi bergan bilimni amaliyotga tadbiq qilishda qiynalib qoladi. Davlat ta'lim standarti va amaldagi maktab dasturlarida o'quvchi egallashi lozim bo'lgan materiallar ancha murakkab bo'lib, bolalarning bu bilimlarni bosqichma bosqich egallab olishlarini kengaytirib va rivojlantirib borishlarini taqozo etadi.

Bugungi davlat ta'lim standarti va ta'lim tizimi biz boshlang'ich sinf o'qituvchilari oldiga o'ta ma'suliyatli vazifalar yuklamoqda. O'qituvchi har bir o'tilayotgan darsga ijodiy yondoshishi, mashg'ulotlarni ilg'or pedagogik texnologiyalar asosida qurishi, darsning har bir daqiqasidan unumli foydalanishi zarur. Mashg'ulotlarni shunday tashkil etish kerakki, o'quvchi har bir dars davomida egallashi lozim bo'lgan bilimlar hajmini, o'zida hosil qiladigan ko'nikma va malakalarni oldindan belgilab olish lozim. Bu o'z navbatida o'quvchining mashg'ulotlarga aniq maqsad bilan qatnashishini taqozo qiladi. Chunki o'quvchi darsning oxirida belgilangan maqsadga erishganligini bilish imkoniyatiga ega bo'lishi zarur.

Boshlang'ich sinf o'quvchisiga bilim berish, har bir dars mazmunini boyitish qiziqarli mashg'ulotlarni dars jarayoniga singdirishni talab qiladi. Bunda o'qituvchining dars uchun oldindan puxta tayyorgarlik ko'rishi va darsda foydalanadigan usullari bolalarni mustaqil ishlashga qaratilishi zarurdir.

Maktab bola hayotida juda muhim rol o'ynaydi. Shu davrda u atrof muhit, jamiyat va kishilar mehnati, maktab maorif haqidagi bilimlarni egallaydi. Kecha o'yin bilan band bo'lib, erkin faoliyat ko'rsatib yurgan bolaning birdan maktabning ichki qonun qoidalariga moslashishi, belgilangan tartib asosida mashg'ulotlarga o'z vaqtida qatnashishi oson kechmaydi. Shu tufayli kichik maktab yoshidagi bolalar o'yin bilan bog'liq bo'lgan darslarda juda faol qatnashadilar. Biz o'qituvchilar buni xisobga olib, darslarga o'yin elementlarini kiritishimiz va undan ta'lim – tarbiyaviy maqsadlarda samarali foydalanishimiz lozim.

Bugun maktabga ilk bor qadam qo'ygan o'quvchining kechagi mashg'uloti o'yin edi. Bolada boshlang'ich sinflarda o'rganiladigan materiallarni o'zlashtirib olishga yordam beradigan epchillik, hozirjavoblik, voqealarni bir biriga taqqoslash, sinchkovlik kabi ijobiy xislatlarning shakllanish davri bo'ladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga mo'ljallangan bilimlarning o'zlashtirib olinishiga erishish uchun ana shularga tayanish va uni parvarish qila borish lozim. Bu o'rinda zamonaviy

pedagogik texnologiyalarining o`rni va ahamiyati juda kattadir.

Xulosa o`rnida shuni aytish mumkinki, davlatimiz tomonidan ta`lim tizimini takomillashtirishga bo`lgan e`tibor, bu ulug` xalqimiz, kelajagimiz va ertangi kunimizga bo`lgan e`tibordir. Kelajagimiz vorislari bo`lgan yosh avlodning mustahkam bilim olishlari, olgan bilimlarini kundalik faoliyatda qo`llay olishlariga, komil insonlar bo`lib voyaga yetishlariga imkoniyatlar yaratishimiz, ta`lim tizimiga bo`lgan e`tiborning yaqqol namunasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yhati:

1. Azbarov Yu.T. Bolalarni sevish san`ati . T. O`qituvchi.1991
2. Yangi pedagogik texnologiyalarning yo`nalishlari, muammolari va yechimlari. Toshkent, 1999 yil.
3. 1-4 sinflar uchun „Sinfdan tashqari o`qish“ kitoblari.

ANDROID DASTURLASH YO‘NALISHI BO‘YICHA QO‘LLANMA

Po‘latova Maqsuda G‘ayratovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani

xalq ta‘limi bo‘limiga qarashli

42-umumiy o‘rta ta‘lim maktab

informatika fani o‘qituvchisi

Annotatsiya. Android dasturlash yo‘nalishi usullari haqida yozilgan.

Kalit so‘zlar: Loyiha, laboratoriya, video, joylash

Ushbu yo‘nalish uslubi bo‘yicha barcha topshiriqlar javob va tushuntirishlarni o‘z ichiga olgan. Shu sababli ular bo‘yicha qo‘shimcha material berilmagan va faqat laboratoriya ishlari topshiriqlariga yechimlar quyida keltirilgan. Biroq android dasturlash yo‘nalishi ancha murakkabligini hisobga olgan holda ushbu yo‘nalishni tanlagan o‘quvchilar uchun loyiha namunalari “Loyihalar” jildida berilgan. Loyihani mustaqil tarzda yuklab olish va Android Studioda ochish bo‘yicha video-yo‘riqnoma ham ushbu jildga qo‘shilgan.

Aytish joizki, ushbu yo‘nalish kontent jihatidan eng boy yo‘nalish.

1-laboratoriya ishi uchun yechim

```
public class MyCalculator {  
    int input1 = 10;  
    int input2 = 20;  
    int input3 = 30;  
    int input4 = 40;  
    int input5 = 50;  
    public float average() {  
        float avg = (input1+input2+input3+input4+input5)/5;  
        return avg;  
    }  
}
```

Izoh: Bu juda oson topshiriq. MyCalculator metodi haqiqiy son qaytarganligi sababli uning oldiga float turini qo‘yamiz.

2-laboratoriya ishi uchun yechim

```
class MyCalculator {  
    public float sum (float a, float b){  
        return (a+b);  
    }  
    public float divid (float a, float b){  
        return (a/b);  
    }  
    public float subtract (float a, float b){  
        return (a-b);  
    }  
    public float multiply (float a, float b){  
        return (a*b);  
    }  
}
```

Izoh: Bu ham juda oson topshiriq. MyCalculator metodlari haqiqiy sonlar bilan ishlaganligi (parametrlari) va haqiqiy sonlar qaytarganligi sababli ular oldiga float turini qo‘yamiz. Har bir metod shunchaki mos amal natijasini qaytarishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://t.me/qarshiduium>
2. <https://hozir.org/android-dasturlash-yonalishi-boyicha-oqituvchilar-uchun-qollan>
3. Dasturlashni o‘rganish – Qo‘llanma 2021 – Nodirbek.uz

TEKNOLOGIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHDA INNOVATSION PEDTEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Po'latova Malika To'liqinovna

Toshkent viloyati, Toshkent tumani
20- umumimiy o'rta ta'lim maktabining
Texnologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida texnologiya darslarini ham zamonga moslab tashkil etish haqida fikr mulohazalar bildiriladi

Kalit so'zlar: mehnat faoliyati, *Applikatsiya*, *qog'oz turlarini aniqlash*, *Qaychidan foydalanish*.

Texnologiya darslarida turli mehnat faoliyat turlaridan foydalanish jarayonida o'quvchilar tomonidan to'planuvchi tajribalarning texnologik operatsiyalarni bajarish sohasidagi bilim va malakalarining muhim asosini tashkil etadi.

Texnologiya darslarida o'quvchilar faoliyatining muhim natijasi bu ularning o'rganilayotgan ob'yekt va hodisalarning yangi belgi va xususiyatlarini yanada mustaqil aniqlash, darsdan darsga yanada ham aniqroq va tizimlashtirilib boruvchi xulosalarning chiqarilishidir. Masalan, darslarning birida o'qituvchi o'quvchilar oldiga qog'oz turlarini aniqlash, qog'ozning ko'pgina vazifasiga ega bo'lgan material sifatida umumiy xususiyatlarni hamda qo'llanish va foydalanishning cheksiz miqdordagi shartlarini ta'riflash vazifasini qo'yadi.

O'quvchilar tomonidan bajariluvchi kuzatishlar va tajribalarning muhim natijasi – hayot bilan bog'liqlik, bunda olingan bilim va malakalarning joriy o'quv ishlarida, mehnat darslarida turli buyumlarni tayyorlashda amaliy qo'llanishidir.

Kichik maktab bolalarini nafaqat ko'ra olishga, balki o'tkaziluvchi kuzatishlar maqsadini qo'ya olish, eng oddiy, amalga oshirish mumkin bo'lgan tajribalarni tashkil eta olish, o'z kuzatishlaridan xulosalar chiqara olish va bu xulosalardan mehnat jarayonida foydalana olishga o'rgatish juda muhim.

O'qituvchi tomonidan tashkil etiluvchi ko'rsatishlar, kuzatishlar va tajribalarning ko'p qismi odatda o'quvchilar oldin mashg'ulotlar, suhbatlar, ekran qo'llanmalarini ko'rib chiqish jarayonida o'zlashtirgan o'quv materialini takrorlash, mustahkamlash va umumlashtirish maqsadlariga xizmat qiladi. Bu holda maxsus topshiriqlar va rejalar bo'yicha bajariluvchi kuzatishlar va tajribalar kichik maktab o'quvchilariga ularning bilimlarini tizimlashtirish, ularni to'ldirish va aniqlashtirish, boshqa o'quv fanlari bo'yicha olingan bilimlar bilan bog'lash, bilimlarning amaliy ishni bajarish uchun ahamiyatini aniqlash uchun xizmat qiladi. Turli materiallarning bir turdagi xususiyatlarni aniqlash va taqqoslash uchun o'tkaziluvchi kuzatishlar va tajribalar katta foyda beradi, masalan, qog'oz va gazlamani, loy va plastilinni, iplar va qog'oz shpagati, qog'oz va plastmassa plyonkalarni. Bunda bajariluvchi taqqoslashlar muhim politexnik ahamiyatga ega bo'lib, bolalarga materiallarning farqli xususiyatlari, sifatlarini yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradi.

Qaychidan foydalanish qoidalari.

1. Qaychini belgilangan joyda, belgilangan holatda qakla.
2. Qaychini uchini yuqoriga qilib ushlama.
3. Qaychini ochiq holda qoldirma.
4. Qaychini yurib turganida ishlatma.
5. Qaychini faqat yopilgan holda uchidan ushlab o'rtog'ingga uzat.
6. Qaychini shlatayotganda kesilishning yo'nalishi va materialni ushlab turgan chap qo'l barmoqlarini kuzatib tur.
7. Yaroqsiz qaychini ishlatma, o'qituvchiga topshir.

Applikatsiya – badiiy asar yaratishning eng sodda va oson usulidir. Bu applikatsiyadan faqat bezash maqsadlaridagina ko'rgazmali qurollar, turli o'yin uchun qo'llanmalar, o'yinchoqlar, bayroqchalar, bezaklar, shu kabilarni yaratishdan keng qo'llash imkonini beradi.

Applikatsiya tushunchasi xususiyatlari va materiallariga ko'ra xilma-xil bajarilishi texnikasining o'xshashligi bilan birlashgan badiiy asarlarni yaratish usullarini o'z ichiga oladi. Har bir material applikatsiyasi bajarilish texnikasiga jiddiy ta'sir ko'rsatuvchi xususiyatlarga ega, masalan, qog'oz, limon, daraxlar po'stlog'lari, fonga turli yelimlar bilan yopishtiriladi.

Texnologiya darslarida loy, plastilin, mum kabi materiallardan foydalanib, ulardan turli uyin-

choqlar, jonivorlar, qushlar, ertak qahramonlari yasaladi. O'yinchoq – dekorativ san'atning eng qadimiy turlaridan biri bo'lib, qadim asarlarda loydan yasalgan narsalar bizgacha yetib kelgan. Mamlakatimizda sanoat va madaniyatning rivojlanib borishiga ko'ra uyinchoqlarni assortimentini, ularning obrazlari yildan-yilga boyib bormoqda. O'yinchoqlar yasaladigan materiallar xilma-xildir. Biroq afzallik loyga beriladi. Loy narsalar yasashda asosiy material hisoblanadi.

Plastilin va loydan tashqari narsalar yasashda mumdan foydalaniladi. Mumning tabiiy va suhniy (neftdan olingan) turlari mavjud. Mum ancha qimmat turadi va undan mayda narsalar yasaladi. Mum bilan ishlash qulay, u qurimaydi, suv bilan namlanishni talab qilmaydi, darz ketmaydi va undan yasaladigan narsalar uzoq saqlanadi.

O'qituvchi tomonidan tashkil etiluvchi kuzatishlar va tajribalar, ko'rsatib berishlar kabi odatda ikki bir-birini to'ldirib turuvchi maqsadni ko'zlaydi: bir tomondan, u yoki bu hodisa yoki natijalarni kuzatishda, o'quvchilar ma'lum xulosalarga kelishadi, ular bajaradigan amaliy ishlari uchun bevosita ahamiyatga ega bo'lgan xulosalar chiqaradilar; ikkinchi tomondan oldindan xulosalarni bilib, o'quvchilar o'z bilimlariga maxsus kuzatishlar va tajribalarda tasdiqlanishlar topadilar, ularning bilimlari mustahkamroq, ongliroq bo'ladi, bu esa amaliy ishlar sifatida o'z aksini topadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. X.Sanaqulov, M.Haydarov “Boshlang'ich sinflarda qog'ozdan amaliy ishlar” 1996 yil.

МАКТАБДА КИМЙО ФАНИНИ О'QITISHDA KEYS-STADY TEXNOLOGIYASI

Polyozova Shaxnoza Axmed qizi
92 - son AFChO' va ChTChO' IMI
kimyo fani o'qituvchisi

Annatotsiya: Bu maqolada o'qituvchining samarali faoliyat ko'rsatishga undovchi darsning metodik ishlanmasini puxta ishlab chiqilgan bo'lib, ta'lim texnologiyasi o'quvchilar faoliyatiga nisbatan yo'naltirilgan.

Kalit so'z: keys, stadi, ta'lim, interfaol, suhbat, ijtimoiy, pedagogik, texnologiya.

Keys-stadi inglizcha - case - aniq vaziyat, hodisa, - study - o'rganmoq, tahlil qilmoq, ta'lim so'zlarining birikuvidan hosil qilingan bo'lib, aniq vaziyatlarni o'rganish, tahlil etish va ijtimoiy ahamiyatga ega natijalarga erishishga asoslangan ta'lim metodidir. Mazkur metod muammoli ta'lim metodidan farqli ravishda real vaziyatlarni o'rganish asosida aniq qarorlar qabul qilishga asoslanadi. Agar u o'quv jarayonida ma'lum bir maqsadga erishish yo'li sifatida qo'llanilsa, metod xarakteriga ega bo'ladi, biror bir jarayonni tadqiq etishda bosqichma-bosqich, ma'lum bir algoritmi asosida amalga oshirilsa, texnologik jihatni o'zida aks ettiradi.

Keys – bu yaxlit axborotlar majmui. Qoidaga ko'ra, keys uch qismdan iborat bo'ladi:

- 1) keysni tahlil etish uchun zarur yordamchi axborotlar;
- 2) aniq vaziyat bayoni;
- 3) keys topshirig'i;

•Bosma holatdagi keys (uni yanada ko'rgazmali bo'lishini ta'minlaydigan grafik, jadval, diagramma, illyustratsiyalarni ham o'z ichiga oladi).

•Multimedia-keys (so'nggi vaqtlarda keng qo'llashni talab etayotgan).

•Video keys (film, audio va video materiallardan iborat bo'lishi mumkin).

KEYS-1 - Bugungi kunda shaharlarimiz va ayniqsa kasalxonalar atrofida juda ko'p archalarni uchratamiz. Archa o'rmonlari havosida bir gaz to'planadi. Bu gaz bilan sil kasaliga uchragan bemorlar nafas olsa, ularning sog'ayib ketishi tezlashar ekan.

Bu gazning 4,48 litri kumush sirg'a bilan ta'sirlashib sirg'a qora rangli birikmagaaylanib qoldi?

Keys-1 bo'yicha —aqliy hujum metodidan foydalanamiz. Keys ommaviy tarzda yechiladi.

Topshiriqlar:

1. Qaysi gaz ajralgan?
2. Nima sababdan kasallar bu gaz bilan nafas olganda sog'aygan?
3. Qora rangli birikma nima?
4. Qancha qora rangli birikma hosil bo'lgan?

Keys yechimi:

1) Aniqlanishicha, archa o'simligi havoga ozon (O₃) gazi chiqarar ekan.

2) Ozon gazi esa beqaror bo'lib molekular va atomar kislorodga parchalanadi. Ozon aralashgan havo bilan nafas olinganda atomar kislorod ta'sirida kasallik tez tuzalar ekan.

3) Ag₂O.

4) 24,8 g

Bularning hammasi o'qituvchi va talaba (yoki o'quvchi)larga bog'liq. Shu bilan birga o'quv jarayonini oldindan loyihalashtirish zarur. Bu jarayonda o'qituvchi o'quv predmetining o'ziga xos tomonini, joy va sharoitni, eng asosiysi, talaba (yoki o'quvchi)larning imkoniyati va ehtiyojini va hamkorlikdagi faoliyatni tashkil eta olishini hisobga olishi kerak. Shundagina, kerakli kafolatlangan natijaga erishish mumkin. Qisqacha aytganda, talaba (yoki o'quvchi)ni ta'limning markaziga olib chiqish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avliyakov N.X., Musaeva N.N. Modulli o'qitish texnologiyalari. – T.: —Fan va texnologiyalar nashriyoti, 2007.

2. Ganieva M.A., Fayzullaeva D.M. Keys-stadi o'qitishning pedagogik texnologiyalari to'plami / Met.qo'll. - O'rtamaksus, kasb-hunar ta'limi tizimida innovatsion texnologiyalar seriyasidan. – T.:TDIU, 2013

GOOGLE CLASSROOMDA O‘QUV JARAYONINI TASHKIL ETISH

Pulatova Gulnoza Navoiy viloyati
Navoiy Shahar 5-IDUMning
informatika fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada GOOGLE CLASSROOMda o‘quv jarayonini tashkil etish to‘g‘risida ilmiy ma‘lumotga ega bo‘lish, tabiiy va sintatik yuvish vositalarining afzalligi borasida ilmiy ma‘lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: Google xizmatlari: Google Calendar — onlayn taqvim, Google Docs — onlayn ofis, Gmail — bepul elektron pochta, Google Maps – xarita...

Hozirgi vaqtda o‘quv jarayonini zamonaviy o‘qitish texnologiyalaridan foydalanmasdan tashkil etish mumkin emas. O‘qitish va tarbiyalashning eng dolzarb vazifasi o‘quvchilar bilimi va ko‘nikmasini rivojlantirish hisoblanadi. Bu esa XXI asr avlodida quyidagi ko‘nikma va fazilatlarini shakllantirish orqali namoyon bo‘ladi: shaxsiy javobgarlik, boshqa nuqtayi nazarlarga nisbatan bag‘rikenglik, muloqot qobiliyatlari, o‘zini rivojlantirish qobiliyati, fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, ma‘lumot topish, tahlil qilish, boshqarish, ma‘lumotlarni birlashtirish, baholash va turli shakllarda va turli metodlar bilan yaratish, jamoada ishlash qobiliyati, muammolarni qo‘yish va yechish qobiliyati.

Ushbu muammoni hal qilish uchun AKTni boshqa zamonaviy ta‘lim texnologiyalari bilan integratsiyalashgan holda o‘quv jarayonida qo‘llash maqsadga muvofiqdir. Google texnologiyasining mohiyati o‘quvchilarni nafaqat o‘quv tarkibini iste‘molchilari sifatida, balki uning faol yaratuvchilari sifatida ham o‘quv jarayoniga jalb qilish imkoniyatidan iborat bo‘lib, u ta‘lim oluvchining pedagogik jarayonning markazida bo‘lishiga yordam beradi. Google Internetga ulangan har qanday brauzer oynasidan kirish mumkin bo‘lgan ko‘plab dasturlar va xizmatlarni taklif etadi. Ta‘lim sohasida eng ko‘p ishlatiladigan Google xizmatlari: Google Calendar — onlayn taqvim, Google Docs — onlayn ofis, Gmail — bepul elektron pochta, Google Maps - xaritalar to‘plami, Google Sites - wiki texnologiyasidan foydalangan holda bepul xosting, Google Translate — tarjimon, YouTube — videoxosting. Ushbu Google ilovalari o‘quvchi va o‘qituvchilarga samarali muloqot qilish va hamkorlik qilish uchun kerakli vositalarni taqdim etadi. Google Services for Education ishlab chiquvchilarining fikriga ko‘ra, mazkur dastur va xizmatlar “o‘qituvchilar va ta‘lim oluvchilar muloqot qilishi, o‘qitish va samarali o‘rganishi uchun imkoniyatlar beradigan bepul va reklamasiz vositalarni o‘z ichiga oladi.

Google Classroom — LMS sifatida ishlatiladigan dasturlardan biridir. Google Classroomni joylashtirish va sozlash juda oson. Barcha ma‘lumotlar Google serverlarida saqlanadi, xususan, o‘quvchilar YouTube da videodarsliklar, Google Drive da elektron darsliklar, Google Docs da yozma ishlarni bajaradi.

Kurslar yaratilib, kirish parollari ta‘lim oluvchilarga tarqatilganidan so‘ng, onlayn o‘qish boshlanadi. Kursga e‘lon, topshiriqlarni qo‘shish, savol berish mumkin (bu holda savolni butun guruh muhokama qilishi, bir-birlarining javoblariga izoh berishi mumkin).

Google Classroom foydalanuvchiga o‘quv jarayonini deyarli qog‘ozsiz tashkil etish, o‘quvchilar hamkorligini takomillashtirish va o‘quvchilariga tabaqalashtirilgan ta‘lim berish, vaqt va qog‘ozni tejash, teskari sinf (flipped learning) modelini boshqarish imkoniyatini beradi. Google Classroomda o‘quv jarayonini o‘qituvchilar yoki o‘quvchilarsiz tashkil etilganda, o‘quv materiallari va o‘tilgan darslarni qayta ko‘rish imkoniyati mavjud.

Googleda akkaunt yaratish

1) Googleda akkaunt yaratish — Google Classroomda ishni tashkil qilish uchun Google akkaunt bo‘lishi kerak.

Googleda akkaunt yaratish uchun:

- gmail.com brauzer manzillar satriga kiritiladi;
- Создать аккаунт tugmachasi tanlanadi;
- akkaunt yaratish oynasida ma‘lumot, login, parol kiritiladi va Далее tugmachasi bosiladi;
- keyingi oynada mobil telefon raqami, zaxira elektron

pochta manzili, tug'ilgan kun kiritiladi va Далее tugmachasi bosiladi;

- mobil telefondan tasdiqlash kodi kiritiladi;
- Google maxfiylik siyosatiga rozilik bildirish uchun — Принимаю tanlanadi;
- Google akkaunt yaratiladi.

2) Google Classroom manzili (classroom.google.com)ni brauzer manzil qatoriga kiritiladi yoki Classroom sahifasiga o'tiladi.

Google Classroomda kurs yaratish:

- yangi kurs yaratish uchun “+” tugmachasi bosiladi va menyudan Create Class tanlanadi.
- tizimni ta'lim muassasasida ishlatmaslik talabiga rozilik belgisi qo'yiladi.
- Create Class oynasida kurs nomi va boshqa ma'lumotlar kiritiladi va Create tugmachasi

bosiladi.

Yaratilgan kurs oynasiga kiriladi.

Foydalanuvchilar (People)ni kursga a'zo qilish uchun. Students bo'limidan “+” orqali kurs o'quvchilari qo'shiladi. Invite link oynasida ta'lim oluvchilarning gmail pochta kiritiladi va invite tugmachasi bosiladi.

Shu tariqa o'quvchilar guruhi kursga a'zo qilinadi. O'quvchilar esa pochta orqali kelgan taklifnomalarni qabul qilishlari kerak bo'ladi.

Ta'lim oluvchilar ishlari joylashgan oyna ochiladi. Birorta o'quvchi tomonidan biriktirilgan topshiriq javobi ochiladi. Bajirilgan topshiriq natijasi alohida oynada ochiladi. Bajirilgan topshiriqqa ball qo'yib, topshiriqlar oynasiga qaytiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Informatika va axborot texnologiyalari 8-sinfi uchun daralik: M. Fayziyeva
2. <https://uz.eyewater.com/google-classroom-nima/>
3. <https://classroom.google.com/h>

BIOLOGIYA DARSLARIDA DIDAKTIK O‘YINLARNI QO‘LLASH

Qalandarova Gulnoza Sattorovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
XTB ga qarashli 30-umumiy
o‘rta ta’lim maktab biologiya fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada biologiya darslarida didaktik o‘yinlar qo‘llashning ahamiyati va unga bir necha misollar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: biologiya, o‘yin, texnologiya, didaktika, ko‘nikma, samaradorlik.

Hozirgi kunya ta’limni tashkil etishda rolli o‘yinlardan samarali foydalanishga e’tibor berilmoqda. O‘yin chog‘ida mahsulдор emas, balki jarayonli faoliyat tashkil etilganligi bois o‘quvchilar tasviriy vaziyatlarni yaratish asosida o‘zlarining atrof-muhitga bo‘lgan munosabatlarini tabiiy namoyon eta oladilar. O‘yinli faol faoliyat esa ularning ijodiy imkoniyatlarini oishrib, tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi. O‘quvchilarning nazariy bilimlarni amaliy ko‘nikma va malakalarga aylantirish, ularda ta’limiy faollikni yuzaga keltirish, ularni ijtimoiy munosabatlar jarayoniga keng jalb etishda rolli o‘yinlar o‘ziga xos o‘rin tutadi. O‘yin texnologiyalari ta’lim samaradorlashni ta’minlash, o‘quvchilarda faollikni yuzaga keltirish, bilim, ko‘nikma, malakalarni Shakkllantirish, vaqtni qisqartirish, ta’limni jadallashtirishga yordam beradi. O‘yin jarayonida namoyon bo‘luvchi psixologik xususiyatlar har o‘quvchiga shaxsiy imkoniyatlarini namoyish eta olish imkonini beradi, ularning ijtimoiy hayotda egallagan o‘rnini barqarorlashtiradi, ularda o‘z-o‘zini boshqarish ko‘nikmalarini hosil qiladi. O‘yinlarni tashkil etish maqsadlari quyidagilardir: ta’limiy (didaktik) maqsad;

tarbiyaviy maqsad;

faoliyatni rivojlantirishga yo‘naltiruvchi maqsad.

Rolli o‘yinlarning muvaffaqiyatli tashkil etilishi uchun bir qator shartlarga amal qilish zarur. Ular quyidagilardir: jamoa a’zolari o‘rtasida samimiy muhitni qaror toptirish; o‘yin jarayonida qat’iy talablar qo‘yilishini inkor etish; o‘qituvchi va o‘quvchilarning erkin, bemalol, o‘ziga ishongan holda, xotirjam harakat qilishlariga erishish; sinfda qulay sharoitning mavjud bo‘lishi (shovqin darajasini nazorat qilish, o‘quvchilarni chalg‘ituvchi harakatlarni sodir etmaslik); sinfda tartib va tinchlikni saqlash maqsadida o‘quvchilarning o‘yin faolligiga ta’sir qilmaslik.

Quyida fanning o‘qitish jarayonida foydalanish mumkin bo‘lgan o‘yinlardan bir nechtasining umumiy loyihasini keltiramiz.

Vitaminlar mavzusini so‘rash jarayonida rolli o‘yin texnologiyasidan foydalanish mumkin. O‘qituvchi sinfni 2 ta guruhga ajratadi. 1-guruh: “Bemorlar”, 2-guruh: “SHifokorlar”. SHundan so‘ng o‘qituvchi “Bemorlar” guruhidan bir o‘quvchiga sekingina unda qaysi vitamin yetishmasligini aytadi. Bemor o‘quvchi unda yetishmaydigan vitaminni eshitgach: shu vitamin yetishmagan taqdirda insonda qanday kasallik belgilari paydo bo‘lishini esga olishi va shu belgilarni o‘zida paydo bo‘lganligini 2-guruhdagi o‘qituvchi tanlagan o‘quvchiga aytishi kerak. SHifokor uni diqqat bilan tinglab, bemorga tashxis qo‘yishi ya’ni unda qaysi vitamin yetishmasligini aniq aytib, uni davolash uchun qanday oziq-ovqat mahsulotlarini iste’mol qilishi kerakligini aytadi. Ko‘rinib turibdiki, bemor rolidagi o‘quvchi ham shifokor rolidagi o‘quvchi ham mavzuni chuqur bilmasdan turib o‘z rolini bajara olmaydi. Rolli o‘yin davomida shunday hol bo‘lgan taqdirda bu o‘quvchi shu guruhdagi boshqa o‘quvchi bilan almashtiriladi. Albatta, bu guruh o‘rnini belgilashda salbiy ta’sir ko‘rsatadi. O‘yin mavzu doirasida rejalashtirilgan savollar tugaguniga qadar davom etadi.

“Jumboq ko‘chasi” o‘yini. Mio... d – eshitish a’zosida nuqson bo‘lgan odamlarga nisbatan qo‘llaniladigan atama, yurakning o‘rta qismi (Miokard – “kar”). En... rd – bog‘lov materiali, yurakning ichki epiteliy qavati (Endokard – “doka”) Kor... cha – jonivorlarning, qushlarning yashash joyi, yurak kamerasi (qorincha – “in”) Dias... a – yuksak o‘simliklarni nomlashda ishlatiladi, yurakning kengayishi (Diasstola – “tol”) Av... iyasi – pomidordan tayyorlanadigan quyuq ozuqa, yurakning ma’lum vaqt davomida kengayib ishlab turishi (Avtomatiyasi – “tomat”)

Adabiyotlar;

1. Tolipova J.O., G‘ofurov A.T. Umumiy biologiyani o‘qitish metodikasi. (11-sinf). –T.: “Sharq”. 2004. -128 b.
2. G‘ofurov A.T. va boshqalar. Biologiyani o‘qitishning umumiy metodikasi. (O‘quvmetodik qo‘llanma). - T.: TDPU. 2005.

MAKTABDA ONATILI FANINI O'QITISHDA SWOT-TAHLIL INTERFAOL
TEXNALOGIYASIDAN FOYDALANISH.

Qalandarova Zamira Rahimovna
Botirova Sayyora Abdrimovna

18-sonli maktabning
ona tili va adabiyot fani o'qituvchilari

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'quvchilarni bugungi davr talabi nuqtai nazaridan milliy istiqlol g'oyasiga sadoqat ruhida tarbiyalashga asoslangan zamonaviy pedagogik texnologiya asosida ishlab chiqilgan usullarni maktab ta'limi jarayoniga tadbiiq etib, darslarni qiziqarli va tushunarli qilib o'tish ko'zda tutilgan.

Kalit so'zi: Yoshlar, jismoniy, ma'naviy, tafakkur, og'zaki, yozma, vatan.

Interfaol metod – ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi faollikni oshirish orqali ularning o'zaro harakati ta'sir ostida bilimlarni o'zlashtirishni kafolatlash, shaxsiy sifatlarni rivojlanishiga xizmat qiladi. Ushbu usullarni qo'llash dars sifati va samaradorligini oshirishga yordam beradi. Uning asosiy mezonlari– norasmiy bahs– munozaralar o'tkazish, o'quv materialini erkin bayon etish, mustaqil o'qish, o'rganish, seminarlar o'tkazish, o'quvchilarni tashabbus ko'rsatishlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi bo'lib ishlash uchun topshiriq, vazifalar berish, yozma ishlar bajarish va boshqalarda iborat.

Interfaollik, bu – o'zaro ikki kishi faolligi, ya'ni, bundan o'quv- biluv jarayoni o'zaro suhbat tariqasida dialog shaklida (kompyuter aloqasi) yoki o'qituvchi – o'quvchilarning o'zaro muloqotlari asosida kechadi. Interfaollik – o'zaro faollik, harakat, ta'sirchanlik, o'quvchi – o'qituvchi, o'quvchi – o'quvchi (sub'yekti –sub'yekti) suhbatlarida sodir bo'ladi. O'zaro fikr almashish jarayoni hosil bo'ladi. Bolalarda bilim olishga havas, qiziqish ortadi, o'zaro do'stona munosabatlar shakllanadi.

SWOT-TAHLIL METODI - metodning maqsadi: mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni hal etish yo'llarni topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholashga, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

S-(strength)-kuchli tomonlari

W-(weakness)-zaif, kuchsiz tomonlari

O-(opportunity)-imkoniyatlari

T-(threat)-to'siqlar va tahdidlar

Masalan, Abdulla Qahhorning “Dahshat” hikoyasidagi Unsin timsolining tahlilini qilib ko'ring moqchi bo'lsak quyidagilarga e'tibor beramiz.

S	Unsin, Dodxoning eng kichkinasi, sakkizinchi xotinidir. U qo'rqmas, jasur qahramon. Asardan parcha
W	Unsin ishonuvchan. Inson aqliga kelmaydigan topshiriqni bergan Dodxoga, berilgan topshiriqni bajarsam , mening javobimni beradi, keyin men o'z uyimga ketaman, deb o'ylaydi
O	Unsin ham hamma qatori qorong'u go'ristondan qo'rqishi mumkin, lekin u hozirgi kunda istiqomat qilayotgan Dodxoning uyini – tiriklar go'ristoni, deb bilib o'z erki, shaxsining qadri uchun o'zida iroda topa oldi.
T	Go'ristonga yetib kelgan Unsinni vahima bosdi. Hamma narsani olibdi-yu, eng zaruri-o'tin esidan chiqibdi. Har sag'anadan bir qo'l, har go'rdan bir tovush chiqishini kutib o'tin qidirish vahimasi yuragiga rahna soldi.

O'quvchi so'zlarni ketma-ket aytishda xatoga yo'l qo'ysa, o'yindan chiqadi. Boshlang'ich sinfda ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'qish motivini rivojlantirish katta ahamiyatga ega.

Chunki motiv o'quvchilarni ta'lim jarayoniga qiziqtiradi, darsga faol qatnashishiga, bilimlarni puxta egallasiga undaydi. Interfaol metodlar o'qish motivini rivojlantirishga katta yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Mirziyoev SH. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak! // “Xalq so'zi” 2017 yil №32
2. Bobomurodova A. Ona tilidan tashkil etiladigan ta'limiy o'yinlarning o'ziga xos xususiyatlari va unga qo'yilgan talablar// “Xalq ta'limi” jurnali, 2009 yil. № 3. 92
3. Qosimova K. va boshqalar. Ona tili o'qitish metodikasi.-T.: “Noshir” 2009 yil.

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH

Qo‘ldosheva Gulandom

Navoiy viloyati Nurota tumani 34-umumta’lim
maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Ma’lumki, barcha ta’lim muassasalarida, shu jumladan boshlang‘ich maktablarda ham sifat, ya’ni o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasi birinchi o‘rinda turadi. Komp’yuter texnologiyalaridan esa o‘quvchilarning bilishga bo‘lgan qiziqishlarini rivojlantiruvchi vosita sifatida foydalanish mumkin.

Ta’limda ijobiy natijalarga erishish, eng avvalo, yosh avlodga ilmiy bilim asoslarini puxta o‘rgatish, ularda dunyoqarash hamda tafakkur ko‘lamini kengaytirish, ma’naviyaxloqiy sifatlarini shakllantirish borasidagi ta’limiy-tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish bilan belgilanadi. Bu borada ta’lim-tarbiya jarayoniga ko‘plab o‘zgartirishlar kiritilmoqda, yangicha yondoshuvlar tadbiq etilmoqda. Shulardan birisi, axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanib dars o‘tishda mashg‘ulotlar samaradorligini oshirishga erishish hisoblanadi.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari bolalarni o‘qishga o‘rgatishi, ularning bilishga bo‘lgan qobiliyatlari, ehtiyojlari va qiziqishlarini shakllantirishi va rivojlantirishi hamda ta’lim jarayoni va fan asoslarini chuqur o‘zlashtirishi uchun zarur bo‘lgan ta’lim vositalari bilan ta’minlashi lozim.

O‘zbekiston Respublikasi «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da ta’lim muassasalarining moddiy texnik va axborot bazasini mustahkamlash, o‘quv-tarbiya jarayonini yuqori sifatli o‘quv adabiyotlari va ilg‘or pedagogik texnologiyalar bilan ta’minlash uzluksiz ta’lim tizimini axborotlashtirish masalasi alohida qayd etilgan. Bundan kelib chiqqan holda ta’lim jarayoniga axborot-kommunikatsion texnologiyalarini joriy etish davr talabi hisoblanadi.

Ta’lim muassasalarida kompyuter texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatining mavjudligini belgilash, ta’lim jarayonida bunday texnologiyalarni qo‘llashning eng muhim ko‘rsatkichlaridan hisoblanadi. Bu sohada erishilayotgan yutuqlarni hisobga olib, kompyuter texnologiyasini quyidagi jihatlarida ta’lim muassasasi umumiy faoliyati jarayonlarida qo‘llash samarali bo‘lishini ta’kidlash lozim:

- ta’lim muassasasi hujjatlarini kiritish va shakllantirish;
- dars jadvallarini tuzish;
- muassasa o‘qituvchilari hamda o‘quvchilar bo‘yicha ma’lumotlar bankini yaratish va undan foydalanish;
- o‘qituvchilar faoliyatining monitoringini yaratish;
- o‘quv muassasasi faoliyatini tezkor boshqarishni interfaol telekonferentsiya, virtual maslahatlar, muhim axborotlarni o‘qituvchilarning jamoaviy yoki shaxsiy kompyuterlari displeyi ekraniga tashlash orqali tez tashkil etish;
- ta’limni boshqarish yoxud boshqa mutasaddi tashkilotlar bilan elektron pochta orqali bog‘lanish sharoitini yaratish;
- boshqa o‘quv muassasalari, jumladan chet el muassasalari bilan ijodiy bog‘lanishni tashkil etish;
- Internet tizimi yordamida axborot izlash va uni tanlash.

Ta’lim muassasasining o‘quv faoliyatida esa:

- axborot va axborot texnologiyalarini majburiy o‘rganishni tashkil etish;
- barcha fanlar bo‘yicha o‘rgatuvchi dasturlardan foydalanish;
- kompyuter testlari yordamida o‘quvchilarning o‘zlashtirishini nazorat qilish;
- kutubxonalar kataloglaridan foydalanish va ommabop kutubxona-lardagi kitoblarga Internet orqali buyurtma berish;
- o‘qituvchilarning metodik ishlanmalari, ma’ruza matnlari va boshqa o‘quv qo‘llanmalarini nashrga tayyorlash;
- Internet tizimidagi ma’lumotlardan foydalanib, o‘quvchilar tomonidan ma’ruzalar va referatlarni mustaqil tayyorlashga erishish;
- o‘quv va badiiy adabiyotlarning elektron matnlaridan foydalanish;
- maxsus entsiklopedik lug‘atlardan foydalanish imkoniyatini yaratish lozim.

Kompyuter texnologiyalaridan foydalanishda, o‘qituvchi uning mazmuniga ko‘ra bir qancha

vazifalarni bajarish mumkin. Faol foydalanish imkoniyatiga ega kompyuter texnologiyalari quyidagi asosiy didaktik funktsiyalarni bajaradi:

- multimedia texnologiyasini qo'llash evaziga o'quvchilarda fanlarga qiziqishni rivojlantiradi;
- bunda ta'limning interfaoligi tufayli o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini faollashtiradi va o'quv materialini o'zlashtirilishining samaradorligi oshadi;
- real holatlarda, namoyish qilinishi qiyin yoxud murakkab bo'lgan jarayonlarni modellashtirish va ko'rish imkoniyatini berishi bilan muhim hisoblanadi;
- o'quv materiallarini o'zlashtirilishi faqat darajasiga ko'ragina emas, balki o'quvchilar erishgan mantiq va qabul qilishlarining darajasiga ko'ra ham samarali hisoblanadi;
- masofadan turib ta'lim olishni faqat sirtidan o'qiyotgan o'quvchilar yoxud internet ta'lim uchungina emas, balki sababli dars qoldirgan o'quvchilar uchun ham tashkil etish imkoniyatini beradi;
- o'quvchilarga mustaqil izlanish yo'li bilan materiallarni izlash, topish hamda muammoli masalalarga javob topish orqali ma'lum tadqiqot ishlarini bajarish uchun imkoniyat yaratadi;
- o'quvchilarning yangi mavzuni o'zlashtirishi, misollar yechishi, insho, bayon yozish ishlarida, o'quv materiallari bilan mustaqil tanishish, tanlash va axborot hamda ma'lumotlarni tahlil etish kabi masalalarni tez bajarish uchun sharoit yaratadi.

Boshlang'ich ta'limda o'qish, ona tili, matematika va tabiatshunoslik fanlarini o'qitishda axborot texnologiyalari yordamida turli xil ko'rgazmali slaydlardan dars jarayonlarida foydalanish mumkin. Masalan:

- o'qish va ona tili fanlarida katta ekranda harflarni, so'zlarni bir-biriga qo'shib o'qish, so'ngra kichik ertak va hikoyalarni o'qish, harflarni to'g'ri va chiroyli yozish;
- matematika fanida oddiy amallardan foydalanib, slaydlar yordamida masalalar yechish, turli xil hisob-kitobli o'yinlar tashkil qilish;
- tabiatshunoslik fanidan tabiatdagi hodisalar haqidagi sodda slaydlar yordamida tushunchalar berish mumkin.

Ushbu usullardan foydalanish yosh va bilimga chanqoq o'quvchining og'zaki nutqini rivojlanishiga, og'zaki hisoblash malakasini oshishiga, ijodkorlik, izlanish va fikrlash qobiliyatini rivojlanishiga turtki bo'ladi.

Elektron taqdimotlardan darsda namoyish va ko'rgazmali material sifatida foydalanish o'qituvchiga katta yordam beradi. O'quv materialining elektron taqdimotda animatsiyalar shaklida berilishi o'tilayotgan mavzuni tushunishni yengillashtiradi va ko'rgazmalilikni oshiradi. Namoyish slaydlarini o'quvchilarga tarqatma material sifatida ham berish mumkin. Bunga misol qilib, 4-sinf ona tili darslarida foydalanish uchun yaratilgan “Kelishiklar” mavzusidagi elektron taqdimotni aytish mumkin.

Elektron darslikdan mustaqil ta'lim olishda va o'quv materiallarini har tomonlama samaralirasmdagi narsaning nomini to'ib yozish to'shiriladi. Shu yerda o'quvchining kompyuter orqali yozuv malakalari shakllantirilib boriladi, test bilan ishlashga ham o'rgatiladi.

Bugungi kun o'qituvchisiga qo'yilayotgan talab, dars jarayonida axborot texnologiyalarni qo'llay olishi, o'quvchilarni kompyuterdan erkin foydalanishga, zamonaviy bilimlarni puxta egallashga, ma'nan yetuk shaxs bo'lib yetishiga o'rgatishdan iborat.

TEKNOLOGIYA FANI PEDAGOGIKA FANINING TARMOQLARIDAN BIRI SIFATIDA

Qo'shnazarova Nazokat Salijonovna

Urganch tumani 4-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (94) 312 64 55

nazokat.salijonovna_55@inbox.uz

Yuldashova Gulnoza Ravshanbekovna

Urganch tumani 27-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (88) 607 19 92

yuldashova.gulnoza_27@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada texnologiya fanini o'qitish metodikasi pedagogika fanining tarmoqlaridan biri sifatidagi pedagogik jarayon haqida

Kalit so'zlar: Texnologiya, umumtexnika fanlari, texnik, mexanika asoslari, mashinasozlik asoslari, elektrotexnika, elektronika asoslari.

Texnologiya fani ta'limi o'qituvchilarini tayyorlash o'quv rejasida umumiy ta'lim fanlari va mahsus fanlarda o'qitish nazarda tutilgan. Mahsus fanlarga umumtexnik, texnika va pedagogika fanlari kiradi. Umumtexnika fanlariga texnik mexanika asoslari, mashinasozlik asoslari, elektrotexnika va elektronika asoslari kirib, texnik fanlar bo'yicha bilim egallashga asos bo'ladi. Chizmachilik va chizma geometriya, materialshunoslik, ishlab chiqarish jarayonini mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish asoslari, ishlab chiqarishni tashkil etish va uning ekonomikasi asoslari, elektromantaj ishlari va elektr bilan ishlaydigan maishiy asbob (pribor)lar va boshqa texnik fanlar jumlasiga kiradi.

O'qituvchining psixologik-pedagogik jihatdan tayyorgarligi psixologiya, pedagogika, texnologiya va kasb ta'limi metodikasi, chizmachilik va rasm o'qitish metodikasi, maktab gigiyenasi kabi fanlarni o'rganishda amalga oshadi. Shunday qilib, texnologiya fani o'qituvchisini tayyorlashda “Texnologiya fanini o'qitish metodikasi” ixtisoslashtiruvchi fanlardan biri bo'lib hisoblanadi. Bu fanlar boshqa fanlarni pedagogika, psixologiya va hokazolarni takrorlamaydi, balki ular bilan yaqin bog'lanishda bo'ladi. “Texnologiya fanini o'qitish metodikasi” kursi o'rganish, umumiy ta'lim maktabidagi texnologiya fanining (mehnat tarbiyasi, politexnik ta'lim, kasbga yo'llash va hokazolarning) maqsad va vazifalarini, shu fan bo'yicha o'quv jarayonini tashkiliy prinsiplarini va uning mazmunini anglab olinishi, maktab ustaxonalarida ta'lim tarbiya jarayonini muvoffaqiyatli olib borishda yordam beradigan metodik vositalar sistemasi sifatida o'rganilishi lozim.

“Texnologiya fanini o'qitish metodikasi” alohida roli shuki, o'quvchilarni mehnatga tayyorlash jarayonida ularda mehnatga ongli munosabatni tarkib topishi uchun ob'ektiv qulay sharoit vujudga keladi. Bo'lajak o'qituvchiga yana shu sharoitdan qanday qilib to'la foydalanishni ko'rsatish modulning vazifalaridan biridir.

Texnologiya fanini o'qitish metodikasi pedagogika fanining tarmog'i sifatida o'z ob'ektlari, vazifalari va tadqiqot metodlariga ega. Texnologiya ta'limi jarayoni, shu jarayonning hamma jihatlarini; o'quv materialining mazmuni, o'qitish metodlari, o'quvchilarning bilish faoliyati, o'qitish natijalari va boshqalar o'rganish ob'ekti hisoblanadi. Pedagogika fanining tarmog'i sifatida texnologiya fanini o'qitish metodikasi oldiga qo'ygan asosiy tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat:

Kuzatish. Kuzatish jarayonida tadqiqotchi o'quv jarayonining borishiga aralashmay, faqat nima sodir bo'layotganini qayd qilib boradi. Tadqiqotchi oldindan kuzatishning maqsadi, vazifasi va metodikasini belgilab oladi. Eksperiment. Eksperiment kuzatishdan farqli ravishda tadqiqotchi tomonidan vujudga keltirilgan jiddiy, aniq sharoitda o'tkaziladi.

Eksperimentda vaziyatni keraklixa takrorlash mumkin. Tajriba avval kichik guruhda, so'ng sinfda, bir necha sinf va maktablarda o'tkaziladi. Natijaning samaradorligi haqida xulosa chiqariladi.

Ilg'or pedagogik tajribani o'rganish va umumlashtirish. Ilg'or o'qituvchilarning ish tajribasini o'rganish, uni umumiy tahlil qilish o'quv jarayonini samarali tashkil etishga oid tavsiflarni ishlab chiqish imkonini beradi. Ilg'or tajribani kuzatish, o'qituvchilar bilan suhbatlashish, o'quvchilarning

ishlari bilan tanishish va boshqa yo'llar bilan o'rganish mumkin. Ilg'or tajribani o'rganish va tarqatishda pedagogik o'qishlar muhim rol o'ynaydi.

Nazariy tadqiqotlar. Metodikani ishlab chiqishda kuzatish metodlari yoki eksperiment yo'li bilan tadqiq qilib bo'lmaydigan malakalarni xal qilishga ham to'g'ri keladi. Masalan, o'quv materialining mazmunini asoslash amaliyotda to'plangan bilim va malakalarning tegishli kompleksini o'rganishdan boshlanadi. Bu holda tadqiqot analiz metodi bilan o'tkaziladi, ya'ni bilim va malakalarning

butun kompleksi ajratiladi. So'ng hamma eksperimentlar ichidan o'quv dasturi mazmuniga kiradiganlari tanlab olinadi. Ya'ni analizga teskari jarayon-sintez sodir bo'ladi. Analiz va sintez nazariy tadqiqot metodlaridandir. Demak, metodika mustaqil tadqiqotlar bilan shug'ullanadi. Shu bilan birga boshqa fanlar bilan chambarchas bog'langan holda, hamkorlikni amalga oshiradi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yhati:

1. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari – T.: 2006. – 163 b.
2. Tolipov O'.Q., Barakayev M., Sharipov Sh.S. Kasb ta'limi pedagogikasi. – T.: 2003. - 88 b.
3. Tohirov O'.O. Texnologiya o'quv fani davlat ta'lim standarti va o'quv dasturini ta'lim amaliyotiga joriy etish metodikasi. // Metodik tavsiyanoma. – T.: RTM, 2017. - 72 b.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA MATEMATIKA O‘QITISH METODLARI

Qobulova Nasiba Ro‘zmat qizi

Xorazm viloyati Bog‘ot tumani 21-son umumiy o‘rta
ta’lim maktabi boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodlari va o‘qitish metodi tushunchasi haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: O‘qitish metodi tushunchasi, Ta’lim maqsadi, Tarbiyaviy maqsad, Amaliy maqsad.

Arifmetik material kursning asosiy mazmunini tashkil etadi. Boshlang‘ich kursning asosiy o‘zagi natural sonlar va asosiy miqdorlar arifmetikasidan iborat. Bundan tashqari, bu kursda geometriya va algebraning asosiy tushunchalari birlashadi. Boshlang‘ich sinf matematika kursi maktab matematika kursining organik qismi bo‘lib hisoblanadi. V–XI sinflarda o‘qitiladigan matematikaning eng asosiy va o‘quvchilar yoshiga mos bo‘lgan elementar tushunchalari beriladi. Yuqori sinflarda shu tushunchalar kengaytirilgan, chuqurlashtirilgan va boyitilgan holda o‘qitiladi. Demak, boshlang‘ich sinf matematikasining mazmuni yuqori sinf matematikasining mazmunini ham belgilab beradi. Boshlang‘ich matematikaning tuzilishi o‘ziga xos xususiyatlarga ega:

1. Arifmetik material kursning asosiy mazmunini tashkil qiladi. U natural sonlar arifmetikasi, asosiy miqdorlar, algebra va geometriya elementlarining propedivtik kurslari asosiy bo‘lim shaklida o‘qitilmasdan arifmetik material bilan qo‘shib o‘qitiladi.

2. Boshlang‘ich sinf materiali konsentrik tuzilgan. Masalan, oldin Io‘nlikni raqamlash o‘qitilsa, keyin 100 ichida raqamlash va arifmetik amallar bajarish o‘qitiladi. Undan keyin 1000 ichida arifmetik amallar bajarish, keyin ko‘p xonali sonlar ichida. Bularni o‘qitish bilan birga raqamlash, miqdorlar, kasrlar, algebraik va geometrik materiallar qo‘shib o‘qitiladi.

3. Nazariya va amaliyot masalalari o‘zaro organik bog‘langan xarakterga ega.

4. Matematik tushuncha, xossa, qonuniy bog‘lanishlarni ochish kursda o‘zaro bog‘langan.

5. Har bir tushuncha rivojlantirilgan holda tushuntiriladi. Masalan, arifmetik amallarni o‘qitishdan oldin uning aniq mohiyati ochiladi, keyin amalning xossalari, keyin komponentlar orasidagi bog‘lanish, keyin amal natijasi, oxirida amallar orasidagi bog‘lanish beriladi.

6. Asosiy tushunchalar va natijaviy tushunchalar o‘zaro bog‘lanishda berilgan. Masalan, qo‘shish asosida ko‘paytirish keltirib chiqarilgan. Ularni o‘rganish arifmetik materialni o‘rganish bilan bog‘lanadi va uni chuqurroq ochib berishga yordam beradi. 2-sinfdan boshlab $(x+6)-3=2$ va h.k ko‘rinishdagi tenglamalar qaraladi. Tenglamalarni yechish, oldin tanlash metodi bilan, so‘ngra amallarning natijalari bilan komponentlari orasidagi bog‘lanishlarni bilganlik asosida bajariladi.

O‘qitish metodi tushunchasi.

Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitishning maqsadlari quyidagilar: umumta’lim maqsadi, tarbiyaviy maqsadi, amaliy maqsadi. Bu maqsadlar bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, bir-birini to‘ldiradi.

1. Ta’lim maqsadi o‘qituvchidan quyidagilarni talab qiladi.

a) o‘quvchilarga matematik bilimlar tizimidan, bilim, malaka ko‘nikma berish;

b) haqiqiy olamni matematik metodlar bilan o‘rganish;

v) o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqlarini o‘stirishni, uning sifatli bo‘lishini ta’minlash;

g) o‘quvchilarga matematikadan shunday bilimlar berishni ta’minlashi kerakki, bu bilimlar orqali, faol bilish faoliyati orqali, bilim, malaka, ko‘nikmalari ortib borsin.

2. Tarbiyaviy maqsad. Matematika o‘qitish o‘quvchilarni sabotlilikka, tirishqoqlikka, puxtalikka, o‘z fikri va xulosalarini nazoarat qila olishga, ayniqsa, kuzatish, asosida aytiladigan fikrlarning ravon bo‘lishiga erishish kerak. Miqdorlar orasidagi bog‘lanishni ifodalash uchun matematikada simvollar ishlatiladi. Mana shu matematik til rivojlanishi kerak. O‘qituvchining vazifasi simvolik tilda ifodalangan matematik fikrni ona tiliga ko‘chirishga o‘rgatishdan iborat bo‘lmog‘i kerak. Bilishga intilish, mustaqil ishdan qanoat hosil qilish tuyg‘ularini tarbiyalashi kerak. Matematika fanini o‘qitishning o‘zi o‘quvchilarda diqqat va fikrni to‘play bilishni tarbiyalaydi. O‘qituvchi quyidagilarni ta’minlashi kerak:

a) o‘quvchi moddiy olamdagi bog‘lanishlarni, miqdorlarning o‘zgarishini, bir-biri bilan aloqasini anglay olishi;

b) o'quvchilarning matematikani o'rganishga astoydil qiziqishini ta'minlash;
d) mehnatga, vatanga insonlarga bo'lgan munosabatini tarbiyalash, estetik did hosil qilish;
g) o'zbek millatining tarixi, jumladan, matematika o'qitilishi tarixiga bo'lgan dunyoqarashni tarbiyalash;

d) o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini va matematik madaniyatini tarbiyalash;

3. Amaliy maqsad. Matematika o'qitishdan kuzatilgan amaliy maqsad – o'quvchilar olgan bilimlarni, amalda qo'llay olishga o'rgatishdan iborat. Olingan bilimlarni sonlar va matematik ifodalar, nuqtalar ustida bajariladigan amallarga tatbiq qila bilish, har xil masalalarni yechishda foydalana bilishga o'rgatish. Bu bilimlarni kundalik hayotda uchraydigan masalalarni hal qilishga qo'llay bilishga o'rgatishdir. O'qitish metodi tushunchasi didaktika va metodikaning asosiy tushunchalaridan biri. Shunday qilib o'qitish metodlari o'zlashtirish, tarbiyalash va rivojlanish kabi uchta asosiy vazifani bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov M. .Abduraxmonova N.Jumaev M.E. Birinchi sinf matematika darsligi.)Toshkent. “Sharq” 2005 yil., 160 bet

2. Axmedov M va boshqalar. To'rtinchi sinf matematika darsligi. Toshkent. “O'qituvchi” 2005 yil 4. Axmedov M. .Abduraxmonova N.Jumaev M.E. Birinchi sinf matematika darsligi metodik qo'llanma.)Toshkent. “Sharq” 2005 yil.,

3. Bikbaeva N.U, R.I.Sidelnikova,G.A.Adambekova. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. (O'rta maktab boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma.) Toshkent. “O'qituvchi” 1996 yil.

RUS TILI DARSLARINI QIZIQARLI TASHKIL ETISHDA QO‘LLANADIGA USUL VA O‘YINLAR

Qodirova Matluba Nosirovna

Navoiy viloyati Navoiy shahar
5-IDUM rus tili fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada rus tili darslarini qiziqarli tashkil etishda qo‘llanadiga usul va o‘yinlar xususida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: rasmlar, savodxonlik, kompyuter, izlanish, internet, DTS...

Hozirgi kunda kompyuterdan, internetdan mukammal foydalana oladigan, shuningdek chet tillarini ham yetarlicha o‘zlashtirgan kadrlarga ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Bu borada hukumatimiz tomonidan qabul qilingan qarorlar zahirida esa ana shunday har tomonlama yetuk kadrlarni tayyorlash lozimligi ta’kidlangan. Shu sababli maktablarda barcha fanlarni o‘qitishda innovatsion yondashuv lozim. Rus tili fanini ham interfaol usullardan foydalangan holda tashkil etilsa, o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasi yanada ko‘tariladi. Bunda quyidagi usullar tavsiya etiladi:

Игра – соревнование: «Слово рассыпалось» Из выделенных букв составить слова

- **ВОРД- ДВОР ; ЕЛОНЬ-ОЛЕНЬ ; ВАТРА-ТРАВА ; КУТА-УТКА .**

Игра «Один звук, марш».

- Из каждого слова уберите 1 звук, чтобы получилось новое слово :

- КрасКа, сКлон, полК, Беда, теПло.
- А теперь наоборот замените один согласный звук :
- Н (К)огти, буд(Л)ка, Л(П) апка, З(Г)убы, П(К)олено.

Игра «Запиши одним словом».Надо заменить каждую группу слов одним общим словом:

- 1) тополь, клён, берёза, ель; (**ДЕРЕВЬЯ**)
 - 2) волк, лиса, заяц, медведь; (**ДИКИЕ ЖИВОТНЫЕ**)
 - 3) футболист, хоккеист, баскетболист; (**СПОРТСМЕН**)
 - 4) шкаф, парта, стол, стул; (**МЕБЕЛЬ**)
 - 5) молоко, сахар, хлеб, мясо; (**ПРОДУКТЫ**)
 - 6) костюм, пальто, кофта, платье; (**ОДЕЖДА**)
 - 7) ботинки, сапоги, валенки, туфли; (**ОБУВЬ**)
 - 8) кукла, мяч, юла, барабан. (**ИГРУШКА**)
- Выигрывает тот, кто правильно запишет все 8 слов

Xulosa qilib aytganda, hozirgi kun o'qituvchisi ta'lim berayotgan bosqichdagi bitiruvchilarga DTS fan yuzasidan qo'yiladigan talablarni yaxshi bilishi va ta'lim jarayonini shunga yo'naltirishi, ya'ni mavzular, modullarni shu talablardan kelib chiqib loyihalashtirishi kerak bo'ladi. Qo'yilgan ta'lim maqsadini amalga oshirish va ko'zda tutilgan natijalarga erishish bo'yicha faoliyat tizimi va mazmunini ishlab chiqish uchun o'qituvchi quyi bosqichdagi ta'lim mazmuni va talablarini ham bilishi, ya'ni ta'lim uzluksizligi va uzviyligi bilan ham yaxshi tanish bo'lishi talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Darsliklar
 3. Internetdan olingan rasmlar, slayd shablonlari, musiqa, multimediya mahsuloti
- ZiyoNet.uz, -kitob.uz, -bolajon.uz, - multimediya.uz va boshqa ta'limiy saytlar

SIFATLI TA'LIM-TARAQQIYOT GAROVI

Qodirova Moxichehra To'rayevna

Navoiy viloyati, Qiziltepa tumani

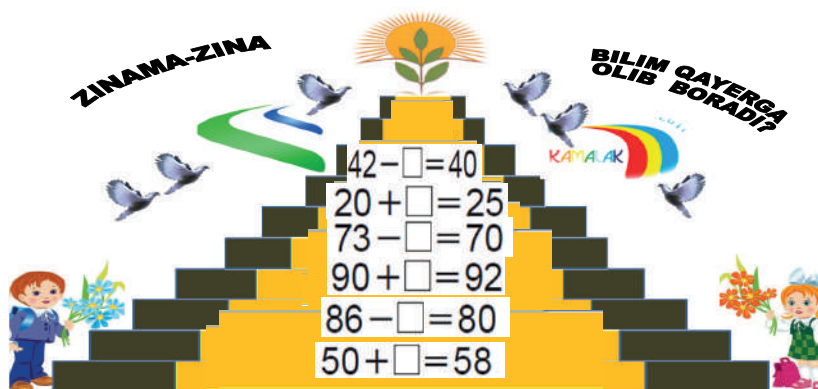
15-umumiy o'rta ta'lim maktabi

boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limni tashkil etishda qo'llanadigan usul va o'yinlar yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: loto, sifatli ta'lim, tarbiya, BBB, usul va o'yinlar, boshlang'ich...

Bugungi kunda ilm-fan, texnika va ishlab chiqarish sohalarining tez sur'atlarda jadallik bilan rivojlanishi barcha ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya sifatini mazmun jihatidan yangi bosqichga ko'tarishni talab etmoqda. Bu o'z o'rnida har bir tizim xodimi, ayniqsa, o'qituvchilar zimmasiga yanada yuksak mas'uliyat va vazifalarni yuklaydi. **Negaki, rad qilib bo'lmaydigan bir haqiqat bor — qilingan barcha sa'y-harakatlar oxir-oqibat o'qituvchi mehnati orqali o'z natijasini o'quvchilarning yaxshi bilimi va xush axloqida namoyon etadi.** Shunday ekan, pedagoglardan vijdonan mehnat qilish, yorug' kelajagimiz oldidagi mas'uliyatlilik, ko'rsatilayotgan yuksak e'tiborga munosib javob berish talab etiladi.

Demak ta'lim-tarbiyaning sifati, samaradorligi birinchi navbatda sifatli ta'limga bog'liq. Sifatli ta'lim esa xalqona tilda aytganda yaxshi muallimga, o'qituvchi va tarbiyachiga bog'liq.

Sifatli ta'lim ko'p jihatdan quyidagi omillarga bog'liq:

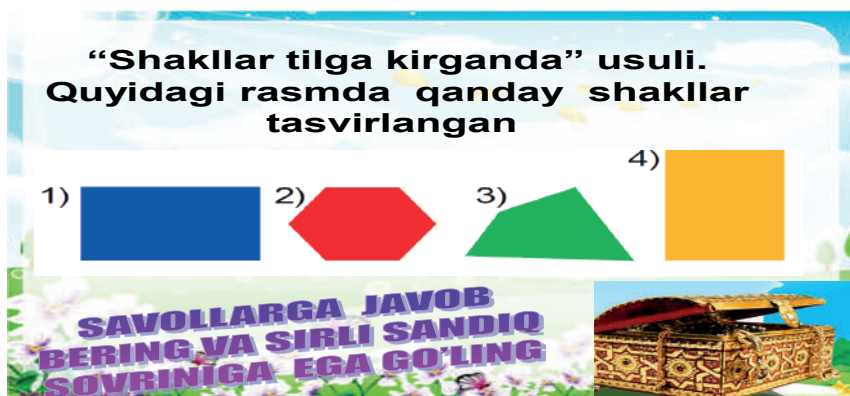
I. O'qituvchining darsga puxta tayyorgarligiga:

O'qituvchining darsga tayyorgarligi quyidagi ikki bosqichdan iborat:

1. O'qituvchining o'z fani yuzasidan **umumiy tayyorgarligi.**
2. O'qituvchining har bir darsga **kundalik tayyorgarligi.**

Inson paydo bo'libdiki, ta'lim-tarbiya paydo bo'lgan. Ta'lim-tarbiya paydo bo'libdiki us-toz-murabbiylarga xos bo'lgan sifatlar hamda talablar ortib borgan.

Ushbu usullar va o'yinlar umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'qituvchilariga darslarda qo'llash uchun mo'ljallangan.

“Loto” usuli

Bu o'yinda o'qituvchi raqamlangan sharchalarni quticha yoki xaltachaga solib qo'yadi. Savollarni doskaga yozib qo'yish mumkin. O'quvchi quticha yoki xaltacha ichidagi sharchalardan birini oladi va qo'lidagi shar raqamiga mos raqamdagi savolga javob beradi. Agar u raqamda so'z yoki so'z birikmasi berilgan bo'lsa, uni izohlaydi. 1-raqamli sharcha chiqsa 1-raqamli so'z birikmasi izohlanadi. Masalan, **1.Qulog'iga quydi** – so'z birimasi, ko'chma ma'noda ishlatilganda ibora, boshqaruv usulida birikkan, jo'nalish kelishigi qo'shimchasi -ga tobe bog'lanishni yuzaga keltirgan.

Sifatli ta'limning “**BBB**” usuli vositasida mavzu xulosalanadi. O'quvchilarning so'z birikmasi va gaplarning o'ziga xos jihatlari, ularning xususiy tomonlari yuzasidan o'zlashtirgan bilim va tushunchalarini qisqa jumlada joylashtirish topshiriladi.

Bilar edim	Bilib oldim	Bilishni istayman
Gap ma'lum bir fikrni ifodalab keladi.	So'z birikmasi va gapning o'xshash va farqli jihatlari	Gapning qurilishi va grammatik ma'nolari haqida

Bunda guruh o'quvchilari jadval bandlarini mustaqil ravishda to'ldirishga harakat qilishlari kerak. Har bir guruhdan bir o'quvchi chiqib, ishni taqdimot etadi.

O'qituvchilarning pedagogik faoliyatida foydalanish maqsadida o'zi tayyorlagan yoki to'plagan hamda tizimga keltirgan metodik materiallari, ilg'or ish tajribalar, metodik tavsiyalar ko'rinishida bo'lishi mumkin. Darslarni qiziqarli va samarali tashkil etish bilan birgalikda, o'z hamkasblarining ilg'or ish tajribalaridan xabardor bo'lish hamda o'z tajribasini ommalashtirish ham sifatli ta'limni jivojlantirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Golish L.V., Fayzullayeva D.M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish. T., “Iqtisodiyot”, 2012.
2. Internet saytlari: -ziyoNet .uz, kitob.uz, multimediya .uz

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI FANINI O'QITISHDA “ZIG- ZAG” INTERFAOL METODDAN FOYDALANISH

Quryozov Begjon, Matmurotov Yoqubboy

Bog'ot tumani 10- maktabning
boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari.

Annatsiya: Bu maqolada O'quvchining ongi va tafakkuri endi shakllanib kelayotgan boshlang'ich sinflarda o'qituvchining mahorati, uning zamonaviy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga mohirona tadbiq eta olishi, ta'limning yangi-yangi yo'l va usullarini izlashi, ilg'or pedagogik tajribalardan ijodiy foydalana olishi haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zi: o'quvchi, zig-zag, pedagogic, jamoa, guruh, bosqich, ta'lim.

Innovatsiyalarning har qanday yangilikdan farqi shundaki, u boshqarish va nazorat qilishga imkon beradigan o'zgaruvchan mexanizmga ega bo'lishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, o'qituvchining innovatsion faoliyati pedagogik jamoani harakatga keltiruvchi, olg'a undovchi, bunyodkorlikka rag'batlantiruvchi kuch sifatida namoyon bo'ladi hamda u ta'lim jarayonining sifatini kafolatlaydi.

SHuning uchun ham bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kelgusi faoliyatga tayyorlashda, innovatsion pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etishga tayyorlash ta'lim oldiga qo'yilgan muhim talablardan biridir. Chunki innovatsion ta'lim texnologiyalari birinchidan, o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakalarni oson va qiziqib o'rganishlari uchun imkoniyat yaratsa, ikkinchidan, o'qituvchining ham professional o'sishiga, ham ma'naviy rivojlanishiga yordam beradi.

4- sinfda “ So'z turkumlari” bo'limi yuzasidan umumlashtiruvchi takrorlash darsida “Zig-zag” metodi ham yaxshi samara berdi. Sinf jamoasini kichik guruhlarga bo'ldik. Har bir jamoada oltitadan o'quvchi bo'ldi, har bir guruhda boshqaruvchi belgilandi. U jamoasi tomonidan aytilgan fikrlarni to'ldiradi va sistemaga soladi. Guruhlarga ajratishda rangli doirachalardan foydalandik. Bir xildagi doiracha olgan bolalar bir stol atrofida birlashdilar. Bunda kuchlarning teng

bo'lishiga e'tibor berdik.

1- guruh uchun.

1. 4- sinfda qaysi so'z turkumlarini o'rgandingiz?
2. Ot so'z turkumidagi so'zlarga qaysi qo'shimchalar qo'shiladi? Otga qo'shiladigan qo'shimchalarning vazifalarini ayting.

2- guruh uchun.

1. 4- sinfda qaysi so'z turkumlarini o'rgandingiz?
2. Otning belgilarini bildiradigan so'z turkumi qaysi?U otning qanday belgilarini bildiradi?

3- guruh uchun.

1. 4- sinfda qaysi so'z turkumlarini o'rgandingiz?
2. Ot, sifat, fe'l yasovchi qo'shimchalarni klasterda ifodalang va ularni misollar bilan tushuntiring.

4- guruh uchun.

1. 4- sinfda qaysi so'z turkumlarini o'rgandingiz?
2. Ot, sifat, fe'l yasovchi qo'shimchalarni klasterda ifodalang va ularni Misollar bilan tushuntiring.

5- guruh uchun.

1. 4- sinfda qaysi so'z turkumlarini o'rgandingiz?
2. Son so'z turkumining xususiyatlarini klasterda ifodalang. Sonlar nimaning miqdori va tartibini bildiradi?

O'quvchilarning jamoasi vazifani bajarib bo'lishgach, guruhlar almashtirildi, ya'ni boshqaruvchi

guruhidagi o'quvchilarni ikkita va bitta qilib boshqa guruhlarga tarqatdi.

Yangi tuzilgan jamoada har bir guruh vakili tartib bilan o'z bilganlarini boshqalarga tushuntirib berdi. Shundan so'ng o'rganilganlar yuzasidan taqdimot bo'ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Safo O. Mustaqillik ma'naviyati va tarbiya asoslari. T.: O'qituvchi. 1997.
2. Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O., Usmanov N. Pedagogika fanidan izohli lug'at. T.:Fan va texnologiya, 2009.-b.348.
3. R.Ikromov va boshqalar Ona tili 4-sinf,, T.:“O'qituvchi”, 2017-yil

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA TABIATSHUNOSLIK TUSHUNCHALARNI SHAKLLANTIRISH USULLARI

Radjapova Raziyajon Marimovna

Urganch shahar 28-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (91) 428 84 74

radjapovaraziya_jon_28@umail.uz

Masharipova Galina Remirovna

Urganch shahar 28-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (90) 738 24 34

galina_remirovna2434@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada tabiatshunoslik tushunchalarining klassifikatsiyasi, tushunchalarini shakllantirish bosqichlari, umumiy, geografik va biologik tushunchalar hamda tushunchalarni shakllantirish va rivojlantirish usullari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Tabiatshunoslik tushunchalar, klassifikatsiya, umumiy tushunchalar, geografik tushunchalar, biologik tushunchalar, ekskursiya, sintez, tahlil, taqqoslash, mavxumlashtirish, konktetlashtirish, umumlashtirish yakka tushunchalar.

Boshlang'ich sinflarda tabiat to'g'risidagi bilimlar tarkibiga jonsiz tabiat jismlari va hodisalari, o'simlik va hayvonlar, odam tanasining tuzilishi va salomatlikni muxofaza qilish, yilning fasllarida qishloq xo'jalik mehnati to'g'risida tasavvur va tushunchalar, oddiy jo'g'rofik tasavvur hamda tushunchalar kiradi.

Atrofiolam bilan dastlabki tanishish ularning sezgi organlarining qabul qilishiga asoslanadi. Olamni bilib olishning birinchi bosqichi-bolalarning barcha yangilarni qarab chiqishga iloji bo'lsa ushlab ko'rishga qaratilgan tug'ma intilishdir. Shunga ko'ra dastlabki tasavvurlar va tushunchalarni shakllantirishga o'quvchiga o'rganish ob'yekti bilan bevosita muloqotda bo'lish imkoniyatini berishi kerak.

Ekskursiyalarda, kuzatishlar vaqtida o'quvchilar kundalik xayotning narsalarini qabul qilib, ulargi o'xshashlik va tafovut belgilarini topadilar. Ularda oddiy tushunchalar shakllanadi. Fikrlash jarayonida bolalarda aniq fikrlar vujudga keladi. Fikr bevosita qabul qilish va tasavvurlar asosida shakllanadi. Fikrlash faoliyati jarayonida bolalarda atrof olam to'g'risida tushunchalar shakllanadi. Tushuncha ochib beriladigan fikrlar yig'indisi uning mazmunini tashkil qiladi. Tabiat jismlari yoki ob'yektlarining birortasi to'g'risida bolalar qanchalik ko'proq fikr aytsalar, tushunchalar mazmun jihatdan chuqurroq bo'ladi. Tabiatshunoslikni o'rganishda bolalar oladigan tushunchalar jo'g'rofiy (umumiy, aloxida va yig'ma) va biologik (tur va avlod) tushunchalariga bo'linadi.

Tabiatshunoslik tushunchalari-bu umumiy muhim belgilari bilan birlashtirilgan ob'yektlar, hodisalar, jismlarining butun guruhi to'g'risidagi umumlashtirilgan bilimlardir.

Tushunchalar tasavvurlardan farqlidir. Tasavvur- sezgi organlar faoliyatining, hotiraning yoki tasavvur qilish mahsulidir. Tushuncha – tafakkur mahsuloti hisoblanadi. Tushunchalar qabul qilinadigan va tasavvur etiladigan narsalar ustida fikr yuritish natijasida vujudga keladi. Tushuncha butun narsalar sinfiga taaluqli umumlashgan mazmunni aks ettiradi. Tasavvurlar tushunchalarning sezgili asosi hisoblanadi, biroq tasavvurlar bilan tushunchalar o'rtasida keskin chegara yo'q. Tasavvurlar mazmunning boyib borishi, ularda narsalarning muhim xossalarini tobora ko'proq aks ettirib borishi bilan umumlashadi va tushunchalarga aylanadi.

Tabiatshunoslikni o'rganishda bolalar Toshkent, Sirdaryo, Tyan-Shan tog'lari kabi yagona tushunchalar; tog'lar, daryolar, shaharlar kabi umumiy tushunchalar; archa, qarag'ay, terak, namatak, jasmin, oq quyon, kulrang quyon kabi tur tushunchalari; daraxt, buta, quyonlar va boshqa avlod tushunchalari bilan uchrashadilar. Tabiatshunoslikni o'qitish jarayonida jo'g'rofiy tushunchalarini biologik tushunchalar bilan bog'lanishiga e'tibor bermoq zarur.

Maktabda o'qishning birinchi yilida bolalar atrof olam bilan tanishish o'quv kitobidan ertak va xikoyalarni o'qish, tabiatdagi kuzatishlar asosida o'simlik va hayvon organizmlari to'g'risida umumiy oddiy tabiatshunoslik tushunchalarini oladilar. Kelgusi sinflarda ular tajribalar o'tkazishda, kuzatishlar, ekskursiyalar, amaliy ishlar vaqtida tabiat to'g'risidagi konkret tushunchalarga ega bo'ladilar.

Umumiy tushunchalarni shakllantirishda o'qituvchi: ob'yektlarni maqsadga yo'nalgan holda

qabul qilib olishlinishni tashkil qilishi; tabiat jismlari va hodisalari to'g'risida har bir yangi tushunchani tahlil qilishi va barcha narsalarda, ilgari o'zlashtirilganlarda takrorlanadigan muhim belgilarni ajratishi; ikkinchi darajali uncha muhim bo'lmagan barcha belgilarni mavhumlashtirish, buning uchun uncha muhim bo'lmagan turlanadigan belgisi, lekin muhim belgilarini saqlagan (lola va binafsha, boychechak va lola) narsalardan foydalanish lozim.

Tabiatshunoslik tushunchalarni shakllantirishda har xil operatsiyalar: sintez, tahlil, taqqoslash, mavxumlashtirish, konktetlashtirish, umumlashtirishdan foydalanishga alohida ahamiyat berilish kerak.

Yakka tushunchalar – bu yoki boshqa narsalarga, hodisalariga xos bo'lgan yakka belgilardir. Agar umumiy tushunchalar atamalar bilan mustaxkamlansa, yakka tushuncha nomlar yoki shaxsiy ism bilan ifodalanadi, chunki uning nomida boshqa ob'yekt bo'lmaydi. Yakka tushunchalarini shakllantira borib, umumiy tushunchani ochishga alohida e'tibor berish lozim.

O'quvchilar tafakkurini rivojlantirmasdan, ularni fikrlash ishiga jalb qilmasdan turib tushunchalarning o'zlashtirilishiga erishish mumkin emas. Tabiatshunoslik tushunchalarni o'zlashtirishda predmetlararo bog'lanishlar (musiqa, o'qish, matematika, ona tili, mehnat, rasm) katta ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. I.Nuritddinova “Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasi” T., 2005 yil.
2. V.M. Pakulova, V.I.Kuznetsova. “Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasi”. – M., Prosveshchenie, 1990.
3. Petrosova R.A., Golov V.P., Sivoglazov V.I. Metodika obucheniya yestestvoznaniyu i ekologicheskoe vospitanie v nachalnoy shkole. – M., 1999.

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARNI МАКТАВ ТА’LIMIGA TAYYORLASHNING АНАМИЯТИ

Raimjonova Xaytxon Rustamovna

Qo'rg'ontepa pedagogika kolleji maxsus fan o'qituvchisi
Tel 998-93-706-13-89

***Annotatsiya:** Maktabdagi majburiy ta'lim bolaga ma'lum talablarni qo'yadi. Ma'lumki, bola ta'lim-tarbiyaviy muassasaning talablarini bajara oladigan rivojlanish darajasiga yetishi kerak, faqat shundagina bolani maktabga berish mumkin. Bu jarayonda tarbiyalanuvchini maktab ta'limiga tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi, shu sababdam maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning ahamiyati o'rganilgan.*

***Tayanich so'zlar:** bola, ta'lim, tarbiya, shaxs, rivojlanishi, maktabgacha ta'lim, majburiy ta'lim.*

Har qanday pedagog hech qanday vositalardan foydalanmay, bolani maktabga tayyorgarligini aniqlay oladi. Ba'zi ota-onalar ham bola qanchalik sog'lom, chaqqon, mustaqil, aqliy, o'qishga tayyor ekanligini taxminan bilishadi. MTM tarbiyachilari har bir bolaning maktabga tayyorgarligini to'g'ri aniqlashda yetarli pedagogik, texnologik bilim va tajribalarga ega bo'lishlari kerak, bunda ular MTMda ta'lim va tarbiya dasturi talablariga tayanishlari kerak. Agar maktabgacha davrda bola normal rivojlangan bo'lsa, uning jismoniy va aqliy rivojlanishiga hech qanday kuchli ta'sirlar bo'lmagan bo'lsa, unda bola yetti yoshda ta'lim olish darajasiga yetadi. Ammo ba'zi oilalar va bog'chada maktabga tayyor bo'lmagan bolalar ham uchraydi. Bunday bolalar mutaxassis nazoratida maxsus tekshiruvdan o'tishadi va o'qishga tayyorgarligi darajasi haqida mutaxassis xulosa chiqaradi. Bolaning o'yin-qaroqligi, mustaqil bo'la olmasligi, his-tuyg'u va ijtimoiy rivojlanishining juda past darajaliligi uning maktabga tayyor bo'lishiga to'siq bo'ladi. Bunday bolalar o'rtoqlari va tengdoshlari orasida o'z o'rnini topa olmaydilar. Maktabda uzoq muddat ota-ona g'amxo'rlikisiz bolgani sababli, bola o'z yoshiga mos his-tuyg'u va iroda mustahkamligiga ega bolishi, o'z xulqini nazorat qila olishi kerak. Agar o'quvchi o'qishga ijobiy yondashsa, o'qishni xohlab, intilsa, ta'limdagi boshlang'ich qiyinchiliklarni tezroq va osonroq bartaraf etadi. Irodali bo'lish bolaga barcha maktab vazifalarini doimiy va muvaffaqiyatli bajarishida muhim ahamiyatga ega. Bilim va ijtimoiy hayot qonun-qoidalariga rioya qilish, xarakter ijobiy jihatlarining shakllanganligi bolaga boshqa bolalar bilan muloqotda, sinfdoshlar bilan do'stona munosabat o'rnatishda va jamoada faol ishtirok etishida juda katta yordam beradi. Bolaning maktabga umumiy tayyorgarligi deganda uning har tomonlama rivojlanganligi tushuniladi. Biror tomonining rivojlanmagani, zaifligi (aqliy, his-tuyg'uli, irodaviy yoki amaliy) maktabda o'zlashtirmaslikning sabablaridan bo'lishi mumkin. Shu bilan birgalikda, bolalar birinchi sinfda o'quv fanlarning (o'qish, yozuv, matematika) mazmunini o'zlashtirish uchun maxsus bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerak. Masalan, matematikani o'qitishda o'qituvchi bola narsalarning rangi, shakli, katta-kichikligi, sonini ajrata biladi deb hisoblaydi, yozuvni o'rganishda esa bola yozuv va rasm qurollarini to'g'ri ishlata olishiga, grafik mashqlarni bajara olishiga tayanadi. Shu kabi bilim, malaka va ko'nikmalar maktabga maxsus tayyorgarlikni tashkil etadi. Umumiy va maxsus tayyorgarlik bir-biriga zid kelmaydi. Maktab fanlarini o'zlashtirishda bolaning maxsus tayyorgarligi umumiy tayyorgarlikdan kelib chiqadi, unga mos keladi, tayanadi.

Bola shaxsini rivojlantirishda ma'lum bir tomoniga (asosan, aqliy) kuchli yo'naltirish berishga alohida e'tibor berish kerak. Kattalar har doim shuni esda tutishlari kerakki, bolani tezlashtirilgan, jadal o'qitish zarur hisoblanadi. Maktabgacha davr inson shaxsini shakllantirishda juda katta ahamiyatga ega. Agar shaxsni har tarafiama shakllantirishda aynan shu yoshdagi qulay sharoitlar qo'llanilmasa, rivojlanish to'xtab qolishi mumkin yoki chetlanishlarini bartaraf etish nihoyatda og'ir kechadi. 7 yosh bola yangi sharoitga tez o'rganadigan va o'qish jarayonida muvaffaqiyatli ishtirok etadigan davr hisoblanadi. Y.A.Kamenskiy bola hayotining yettinchi yilini bekorchilikda buzilib ketmaslik uchun maktabda o'qishni boshlaydigan vaqt deb hisoblagan. Bolaning ona maktabida 5-6 yil ta'lim-tarbiya olishini (bolaning oiladagi tarbiyasi nazarada tutilgan) u yetarli va optimal muhlat deb hisoblagan. Maktabga tayyor bo'lgan bola jismoniy chiniquqan, har qanday ob-havoda uzoq vaqt yura oladi, asosiy harakat malakalariga ega, u o'zining harakatlarini nazorat qila oladi, tozalikka rioya qiladi. Ota onalarning ko'pchiligi maktabda yaxshi o'qishning shart-

laridan biri shaxsning umumiy rivojlanishi deb hisoblashadi. Ammo, bolaning aqliy rivojlanishi eng asosiysi deb bilishadi, shuning uchun mashg'ulotlarda bilim, nutq, tafakkur va xotirani rivojlantirishga harakat qiladilar. Keyingi o'ringa bolaning o'qish va yozish malakalarini rivojlantirishni qo'yishadi, yodlatishadi, suhbatlashishadi birgalikda mantiqiy o'yinlar o'ynashadi. Gohida mehnat, sport, ashula yoki raqs bilan shug'ullantirishadi. Xulosa qilib aytganda, bolani maktabga tayyorlashda maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachilari bilan ota-onalarning hamkorlikda ish yuritishi ijobiy natija beradi.

Adabiyotlar

1. Yusupov O.N. Cognitive semantics in context. Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe 7 (2), 84-87.
2. Юсупов О.Н. Ўзбек адабиётининг инглиз тилидаги таржималарининг лингвокогнитив тадқиқи. Сўз санъати халқаро журнали. 3 сон, 3 жилд. Б.102-105.
3. Юсупов О.Н. О'zbek poeziya namunaları tarjimasining ingliz tilidagi interpretatsiyasi. Тошкент давлат педагогика университети илмий ахборатлари. 3 жилд, 19 сон, - ТДПУ, 2019. Б.146-150.
4. Юсупов О.Н. Анализ проблемы стиля в художественном переводе. The Way of Science, 94. 2014.
5. Юсупов О.Н. Бадиий матннинг лингвокогнитив хусусиятлари. Тошкент давлат педагогика университети илмий ахборатлари, 1 (10), 35 - 37. 2017.
6. Юсупов О.Н. Специфика художественного перевода. Наука и Мир 2 (3), 170 - 172. 2014.
7. О.Н. Юсупов. Pride of Uzbek nation. The Way of Science 9 (31), 80-81

МАКТАБДА YUQORI SINFLARDA ONA TILI VA ADABIYOT FANINI O'QITISHDA FSMU YANGI TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH

Rajabova Umida Baxodirovna

Bog'ot tumani 10- maktab

Sharipova Sadoqat Qo'ziboyevna

34 - maktabning Ona tili va
adabiyoti fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarga ta'lim–tarbiya berishda kasbiy mahoratini, iste'dodi, tajribasi va madaniyati FSMU pedagogik texnologiyalarini qo'llashi, o'quvchilarni o'zaro faollikka olib kelishiga bog'liqligi haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'z: interfaol, ta'lim, kasbiy, FSMU texnologiyasi, o'quvchi, til.

Ta'lim sifatini oshirishda berilayotgan materialning eng so'nggi ilmiy tadqiqotlar natijalariga asoslanganligi, har jihatdan tajribadan o'tkazilib amalga tadbiq etilganligi muhim, albatta. Lekin ta'lim sifati ushbu o'quv materialining qanchalik o'zlashtirilishi bilan belgilanishi ham tabiiy. O'quv materialini samarali o'zlashtirilishiga esa bir qator omillar ta'sir qiladi. Mazkur omillar qatorida ta'lim beruvchining pedagogik qobiliyati, zamonaviy axborot vositalari ham pedagogik texnologiyalardan qay darajada foydalana olishi kabilarni ham sanab o'tish mumkin. SHuning uchun ham ta'lim jarayonidagi ishtirok etuvchi ta'lim beruvchilarni pedagogik qobiliyatini doimiy ravishda sayqallab borish, zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalarini ta'lim jarayoniga yanada keng joriy etib borish tobora muhim ahamiyatga ega bo'lib bormoqda.

FSMU texnologiyasi – 4 bosqichli yozilgan qog'oz varaqlarini tarqatadi va yakka tartibda tarqatiladi.

Bunda:

F – fikringizni bayon eting.

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating.

M – ko'rsatgan sababingizni asoslovchi misol keltiring.

U – fikringizni umumlashtiring.

O'qituvchi tinglovchilar bilan bahs mavzusini belgilab oladi.

Yakka tartibdagi ish tugagach, tinglovchilar kichik guruhlariga ajratiladi va o'qituvchi kichik guruhlariga FSMU texnologiyasining 4 bosqichi yozilgan katta formatdagi qog'ozlarni tarqatadi.

Kichik guruhlariga har birlari yozgan qog'ozlardagi fikr va dalillarni katta formatda umumlashtirgan holda 4 bosqich bo'yicha yozishlari taklif etadi.

O'qituvchi kichik guruhlarining yozgan fikrlarini jamoa o'rtasida himoya qilishlarini so'raydi. “Sintaksis, ohang va tinish belgilari” mavzusi bo'yicha fikrlaringizni bayon qiling.

F – Sintaksis, ohang va tinish belgilari o'ziga xos grammatik xususiyatga ega.

S – Sintaksis, ohang va tinish belgilari mustaqil so'z turkumlariga mansub bo'ladi. Masalan, kitob o'qimoq, maktabga bormoq. Lekin ukam uchun, telefon orqali birikuvlari ikkinchi so'zlari mustaqil so'z bo'lmaganligi uchun so'zlarning bog'lanishiga misol bo'la olmaydi;

M – Sintaksis, ohang va tinish belgilari bor so'zlarning ma'nolari o'zaro mos bo'lishi lozim. Masalan, oyna so'zining ma'nosi sinmoq so'zining ma'nosiga mos. Ammo randalamoq, uzilmoq so'zlariga mos emas. Shuning uchun nutqda ma'nosi mos bo'lmagan so'zlarni bog'lash xato bo'ladi;

U – Sintaksis, ohang va tinish belgilari bor so'zlarni bog'lovchi qo'shimchalar ham o'z o'rnida bo'lishi kerak. Masalan, Toshkentda yashayman, ukamning daftari birikmasida qo'shimchalar to'g'ri qo'llangan. Lekin Toshkentga yashayman, ukamni daftari birikmasida qo'shimcha noto'g'ri qo'llangan.

So'zlarning gapdagi bog'lanishi sintaktik aloqa, sintaktik aloqani o'rganuvchi bo'lim sintaksis deyiladi.

Tovushlardan so'z va qo'shimchalar, so'z va qo'shim-chalardan gap hosil bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. A. G'ulomov, M. Qodirov “Ona tili o'qitish metodikasi”, Toshkent., 2001 yil.
2. O'zbekiston Respublikasining “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” // Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. T.: Sharq, 1998. –b. 57.
3. Qodirov M., Ne'matov H., Abduraimova M. Sayfullayeva R., Mengliyev B. Ona tili 8-sinfi darslik/ T.: Cho'lpon nomidagi NMIU, 2019. – 144 b.

МАКТАБДА КИМЙО ФАНИНИ О’ҚИТИШДА “ZIG- ZAG” INTERFAOL METODDAN FOYDALANISH

Rajapov Temurbek, Xudayberganova Intizor

Urganch tumani 14- maktabning

Kimyo fani o’qituvchilari.

Annatsiya: Ushbu maqolada Zig-Zag interfaol metodi yordamida o’quvchining ongi va tafakkuri zamonaviy texnologiyalarni ta’lim jarayoniga mohirona tadbiq eta olishi kabi muhim ko’rsatkichlarni qamrab olgan.

Kalit so’zi: zig-zag, tafakkur, pedagogik, innovatsion, guruh, bosqich.

Innovatsiyalarning har qanday yangilikdan farqi shundaki, u boshqarish va nazorat qilishga imkon beradigan o’zgaruvchan mexanizmga ega bo’lishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, o’qituvchining innovatsion faoliyati pedagogik jamoani harakatga keltiruvchi, olg’a undovchi, bunyodkorlikka rag’batlantiruvchi kuch sifatida namoyon bo’ladi hamda u ta’lim jarayonining sifatini kafolatlaydi.

SHuning uchun ham yuqori sinf o’qituvchilarini kelgusi faoliyatga tayyorlashda, innovatsion pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etishga tayyorlash ta’lim oldiga qo’yilgan muhim talablardan biridir. Chunki innovatsion ta’lim texnologiyalari birinchidan, o’quvchilarni bilim, ko’nikma va malakalarni oson va qiziqib o’rganishlari uchun imkoniyat yaratsa, ikkinchidan, o’qituvchining ham professional o’sishiga, ham ma’naviy rivojlanishiga yordam beradi.

8- sinfda “7-sinfda” o’tilgan bo’limlar yuzasidan umumlashtiruvchi takrorlash darsida “Zig-zag” metodi ham yaxshi samara berdi. Sinf jamoasini kichik guruhlariga bo’ldik. Har bir jamoada oltitadan o’quvchi bo’ldi, har bir guruhda boshqaruvchi belgilandi. U jamoasi tomonidan aytilgan fikrlarni to’ldiradi va sistemaga soladi. Guruhlarga ajratishda rangli doirachalardan foydalandik. Bir xildagi doiracha olgan bolalar bir stol atrofida birlashdilar. Bunda kuchlarning teng bo’lishiga e’tibor berdik.

1- guruh uchun.

1. 7- sinfda kimyo fanidan qanday ma’lumotlarni o’rgandingiz?
2. Kimyoviy elementlarni bilasizmi? Ularni sanab bering va har birini davriy sistemadag o’rni, atom massalarini ham aytib bering?

2- guruh uchun.

1. 7- sinfda kimyo fanidan qanday ma’lumotlarni o’rgandingiz?
2. Kimyogar olimlarni bilasizmi? Olimlarni nomlari bilan ayting va ularni qilgan kashfiyotlari haqida so’zlab bering?

3- guruh uchun.

1. 7- sinfda kimyo fanidan qanday ma’lumotlarni o’rgandingiz?
2. Kislotalarni nomlarini bilasizmi va ular qaysilari? Kislotalarni guruhlanishini klasterda ifodalang.

4- guruh uchun.

1. 7- sinfda kimyo fanidan qanday ma’lumotlarni o’rgandingiz?
2. Tuzlar deb qanday moddalarga aytiladi? Ular haqida ma’lumotlar bering va ularni guruhlanishini klasterda ifodalang, hamda tabiatda va inson hayotidagi ahamiyati haqida tushuncha bering.

5- guruh uchun.

1. 7- sinfda kimyo fanidan qanday ma’lumotlarni o’rgandingiz?
2. Metallar va metalmaslar haqida ma’lumotlar bering va klasterda ifodalang. Ularni kimyoviy va fizik xossalari haqida qanday ma’lumotlarni bilasiz?

O’quvchilarning jamoasi vazifani bajarib bo’lishgach, guruhlar almashtirildi, ya’ni boshqaruvchi guruhidagi o’quvchilarni ikkita va bitta qilib boshqa guruhlariga tarqatdi.

Yangi tuzilgan jamoada har bir guruh vakili tartib bilan o’z bilganlarini boshqalarga tushuntirib berdi. Shundan so’ng o’rganilganlar yuzasidan taqdimot bo’ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Safo O. Mustaqillik ma’naviyati va tarbiya asoslari. T.: O’qituvchi. 1997.
2. Hasanboyev J., To’raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O., Usmanov N. Pedagogika fanidan izohli lug’at. T.:Fan va texnologiya, 2009.-b.348.
3. I.R.Asqarov va boshqalar Kimyo 7-sinf., T.:“ Sharq”, 2013-yil
4. Olimov Q.T. Pedagogik texnologiyalar.– T.: —Fan va texnologiyalar nashriyoti, 2011.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Raximov Karimbay

Urganch tumani 8-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (99) 688 11 39

raximov.karimbay_8@umail.uz

Djumaniyazova Dinara Kalandarovna

Urganch shahar 28-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (93) 747 01 40

dinarakalandarovna_0140@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish orqali dars samaradorligini oshirish yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsion texnologiyalar, pedagogik texnologiyalar, axborot texnologiyalar, “Tushunchalar tahlili”, “Charxpalak”, “Zinama-zina” “O'zim tekshiraman”, “Bo'lishi mumkin emas”, “Ortiqchasini top”, “Juftini top” metodlari.

Insoniyat jamiyatining hozirgi zamon rivojlanish darajasi mustaqil respublikamiz ijtimoiy hayotining barcha sohalarida amalga oshirilayotgan tub o'zgarishlarda o'z aksini topmoqda.

Mamlakatimizda ta'lim oluvchi-yoshlarning ijodiy g'oyalari hartomonlama qo'llab-quvvatlash hamda rag'batlantirish maqsadida keng ko'lamli islohotlar olib borilmoqda. Xususan, yoshlarning ilmiy-tadqiqot va innovatsiya faoliyatini rivojlantirish maqsadida Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 8 dekabrda “Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida”gi 997-sonli qarori qabul qilindi. Mazkur qaror ijrosini ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi, Xalq ta'limi vazirligi, Tashqi ishlar vazirligi hamda Moliya vazirligining xalqaro baholash dasturlari bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni tashkil etishi belgilandi.

Darhaqiqat, boshlang'ich ta'limda bola shaxsining aqli, dunyoqarashi, savodxonligi, mantiqiy tafakkuri, og'zaki va yozma nutq ko'nikmalari rivojlanadi. Ayniqsa, o'qish darslarida bola borliq, atrof-muhit bilan tanishadi, yaxshini yomondan ajratishni anglaydi, vatan tuyg'usini his qiladi. Ko'rganini va o'qiganini qayta hikoyalash ko'nikmasi shakllanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining qiziquvchanligi va bilishga bo'lgan ehtiyojini hisobga olgan holda pedagogik va axborot texnologiyalaridan darslarda samarali foydalanish bugungi kun pedagoglaridan zamon bilan hamnafas bo'lishni talab qiladi.

Boshlang'ich sinflarda innovatsion texnologiyalardan foydalanish orqali o'quvchilarni darsdagi faolligiga erishiladi, dars mazmuni o'quvchilarga tushunarli tilda bayon etiladi.

Bu borada “Tushunchalar tahlili”, “Charxpalak”, “Zinama-zina” singari metodlar bilan bir qatorda “O'zim tekshiraman”, “Bo'lishi mumkin emas”, “Ortiqchasini top”, “Juftini top” singari didaktik o'yinlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

“Tushunchalar tahlili”, “Charxpalak”, “Zinama-zina” metodlarida boshlang'ich sinflarda o'tiladigan barcha o'quv fanlarida foydalanish mumkin. Ushbu metodlardan dars jarayonida foydalanilganida juftlikda yoki kichik guruhlarda ishlash mumkin.

Savod o'rgatish darslarida “Ortiqchasini top” didaktik o'yinini qo'llash orqali sinf o'quvchilarining eslab qolish qobiliyatini rivojlantirish mumkin. Ushbu didaktik o'yinni tayyorgarlik davrida rasmlar yoki tayyor predmet va o'yinchoqlar asosida tashkil qilinganida ham yaxshi natijalar qo'lga kiritiladi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'qitish tamoyillaridan biri sanalmish ta'lim-tarbiyaning ko'rgazmalilik tamoyili asosida darslarni tashkil qilishga harakat qiladi. Bunda talab asosida ko'rgazmalilik aniq predmet va narsalarni kuzatish va ko'rsatish orqali;

Mayjud predmetlar va narsalarning modeli va nusxasidan foydalanish orqali;

Hodisaning tasviri, rasm, jadval yoki xaritalarni ko'rsatish orqali amalga oshiriladi. O'qituvchi ushbu tamoyilni amalga oshirishda multimediy vositalaridan foydalanishi mumkin. O'tilayotgan mavzuni bola tasavvurida yaqqol hosil qilish va ta'lim sifatini oshirishda multimediy vositalari orqali namoyish qilishning ahamiyati beqiyosdir.

Hozirgi kunda ta'lim sohasida o'qitishni avtomatlashtirishga katta e'tibor berilmoqda. Chunki

zamonaviy o'qitish texnologiyalaridan dars jarayonida foydalanish katta ijobiy natijalar beradi.

Boshlang'ich ta'limda axborot kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish orqali ta'lim samaradorligini oshirish bugungi kun ta'lim jarayoninig muhim vazifasi hisoblanadi.

Ayniqsa tabiatshunoslik darslarida televideniya orqali berib boriladigan ilmiy-ommabob filmlar, audio-video texnikasi vositalari orqali beriladigan o'quv materiallari, kompyuter va internet materillaridan foydalanish mumkin.

Hozirda boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchilari darslarni ilg'or pedagogik texnologiyalar bilan birga axborot kommunikatsion texnologiyalaridan unumli foydalangan holda tashkil etish orqali oquvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini mustaxkamlash ma'suliyati yuklanadi.

Kompyuter orqali darslarni tashkil etish uchun fan o'qituvchilari avvalo kompyuterda ishlash ko'nikmalariga ega bo'lishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Omonov N.T. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat / – T.: “Iqtisod–moliya”. 2009.
2. Pirmuxamedova M. Pedagogik mahorat asoslari . - T.: 2008.
3. Ro'ziyeva D., Usmonboyeva M., Holiqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi. Met.qo'll. – T.: Nizomiy nomli DTPU, 2013.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA TA’LIMY O‘YINLARDAN FOYDALANISH

Raximova Dilobar Xorazm viloyati
Bog‘ot tumanidagi 1-sonli maktabning
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi.

Ro‘zmetova Oygul Xorazm viloyati
Bog‘ot tumanidagi 1-sonli maktabning
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada amaliy mashg‘ulot jarayonida ta’limiy o‘yinlarning o‘rni va ahamiyati aks ettirilgan. Shuningdek o‘quvchilar darsni day darajada o‘zlashtirishi yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Ta’limiy o‘yin, interfaol metod, sifatli ta’lim.

Bugungi kunda yurtimizda olib borilayotgan ishlar nafaqat yurtdoshlarimizni, balki jahon hamjamiyatini ham birdek qiziqitirmoqda. Bu ishlar samarasi o‘laroq ta’lim sohasiga berilayotgan ishlarni misol qilib keltirsak bo‘ladi. O‘zib kelayotgan yosh avlodga sifatli ta’lim berish uchun o‘qituvchilardan kuchli bilim va katta mehnatni talab etadi.

Bugungi axborotlashgan zamonda o‘quvchilarni dars jarayoniga qiziqitirish, bilimlarini oshirish, o‘z mustaqil fikriga ega hamda uni erkin bayon eta oladigan yoshlarni tarbiyalash uchun turli interfaol metod va ta’limiy o‘yinlardan foydalanish zarur. Zero, davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek: Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma’naviy salohiyatga ega bo‘lib, dunyo miqyosida o‘z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo‘sh kelmaydigan insonlar bo‘lib kamol topishi, baxtli bo‘lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz¹. Maktab ostonasiga ilk bor qadam qo‘ygan jaxji o‘quvchi undan qat’iy tartib – intizom talab etuvchi muhitga tezgina moslashib kirishib keta olmaydi, shuning uchun o‘qituvchi darsda o‘quvchilar zerikib qolmasligi uchun ta’limiy o‘yinlardan ko‘proq foydalanishi maqsadga muvofiqdir. Boshlang‘ich sinflarda ularga noma’lum bo‘lgan narsalarni o‘rgatishda o‘qituvchilar va o‘quvchilarda bir nechta qiyinchiliklar paydo bo‘ladi, bunday muammolarni hal etishda bizga interfaol metod va ta’limiy o‘yinlar yordam beradi.

Misol uchun so‘z turkumlarini o‘rganishda quyidagi ta’limiy o‘yinlardan foydalanish mumkin: **1. “Bilimlar daraxti” o‘yini.** Bu o‘yinni gap mavzusida qo‘llasa bo‘ladi. Daraxtga shaxs va narsaning nomini bildirgan rasmlar ilib qo‘yiladi. O‘quvchilar kim? Va nima? so‘roqlariga javob bo‘ladigan so‘zlarni ajratib xattaxtaga yozishadi. Shu so‘zlarga mos qanday? va nima qildi?, nima qilyapti? so‘roqlariga javob bo‘lgan so‘zlarni o‘zlari ongli tarzda aytishadi. Natijada ot, sifat, fe‘l qatnashgan bitta gap hosil qilishadi. **2. “Kim g‘olib” o‘yini.** Ushbu o‘yin o‘quvchilarni o‘tilgan mavzu yuzasidan olgan bilimlarini yanada mustahkamlashga undaydi. Asosiysi, o‘quvchilar ham g‘olib bo‘lishi uchun, ham ko‘proq bilim olish uchun kurashadilar. O‘quvchilar ikki guruhga bo‘linadi. Ularga o‘tilgan mavzu yuzasidan ketma-ket ma’lumot aytishlari so‘raladi va tayyorgarlik uchun vaqt ajratiladi. Qaysi guruh a’zolari mavzu yuzasidan ko‘proq va mazmunli ma’lumotlar aytgan bo‘lsa, g‘olib deb e’lon qilinadi.

Bilimdonlar guruhi	Topqirlar guruhi
Son shaxs va narsaning sanog‘ini bildiradi	Qancha? Nechta? so‘roqlariga javob bo‘ladi
Sonlar harflar va raqamlar bilan yoziladi	-inchi qo‘shimchasi o‘rnida chiziqli(-) ishlatiladi.

3. “Jim” o‘yini. Bunda o‘quvchilarning ziyrakliklari, imlo qoidalariga rioya qilishlari tekshiriladi. Talaffuzda tushib qoladigan undosh tovushlarni o‘rgatganda qo‘llaniladi. O‘quvchilar qo‘lining bir tarafiga —t va ikkinchi tarafiga —d harflari yozilgan kartochnalar tarqatiladi va o‘qituvchi so‘zlarni

¹ Mirziyoev. SH. M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. -T.: O‘zbekiston, 2017.

navbati bilan yozadi; Masalan: Xursan...? oxiriga qo'yilishi kerak bo'lgan harfni o'quvchilar ovozi chiqarmasdan -d harfini ko'tarishadi, noto'g'ri ko'targan o'quvchi o'yindan chiqadi va o'yin shu tarzda davom etadi.

Demak, ona tili darslarida ta'limiy o'yinlardan foydalanish o'quvchilarni mustaqil fikrlash qobiliyatlarini va darsning sifat samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Mirziyoev.SH.M.Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. -T.: O'zbekiston, 2017.
2. "O'zbek tilining izohli lug'ati"- Toshkent."Sharq" nashriyoti.
3. www.edu.uz
4. www.aim.uz

BOSHLANG'ICH TA'LIM FANLARINING MOHIYATI

RAXIMOVA DILOROM BURXONIDDINOVNA
NAMANGAN VILOYATI TO'RAQO'RG'ON TUMANI
53-SONLI MAKTABNING BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHISI

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim tizimining eng dastlabki bosqichi hisoblangan boshlang'ich ta'limdagi fanlar va ularning o'qitilishi, ta'limga innovatsiyalarning jalb qilinishi haqida mulohaza yuritilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, innovatsion texnologiyalar, interfaol usullar, didaktik o'yin, o'zaro munosabat, pedagog, dars, metod.

Bugungi kunda o'zida ta'lim tarbiya elementlarini mujassamlashtirgan boshlang'ich ta'lim jarayonini tashkil etish dolzarb vazifalardan biridir. Boshlang'ich ta'lim bilimlarning poydevori ekanligini inobatga olgan holda, bu jarayonni zamon talablariga mos holda, innovatsion texnologiyalar asosida tashkil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Dars mashg'ulotlarini yangi shakl va texnologiyalarga muvofiq tashkil qilish va o'tkazish, pedagogik faoliyatga innovatsion yondashuvni taqozo etadi. Dars jarayonida yangi pedagogik texnologiyalar, yangi metodlar, innovatsiyalarni qo'llash maqsadga muvofiqdir.

Innovatsiya (inglizcha innovation) - yangilik kiritish, yangilik demakdir. Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol uslublardan foydalaniladi. Yangi pedagogik texnologiya asosida tashkil qilingan darslarning an'anaviy darslardan farqi shuki bu darsda o'quvchiga erkinlik muhitini yaratib berib, unga o'z fikrini yorqin bayon etishga imkon yaratib beradi. Bu imkoniyat qanday yaratiladi?

O'quvchiga hech qanday tazyiq o'tkazmasdan, uni shaxsiyatiga tegmasdan, savollar berish orqali do'stona munosabatdagi o'quv muhiti yaratiladi. O'quv muhitida o'quvchini ishlatish deganda bir necha o'quvchiga mavzularni bo'lib berish orqali dars o'tish emas balki, hamma o'quvchilarni birgalikda ishlatilishni tushunamiz. O'quvchilarni birgalikda ishlatish uchun o'quv jarayonida interfaol metodlardan foydalanamiz. Har bir dars bolaning qobiliyatining uchqunlarini alangalata boradigan kichik ixtiroday o'tishi zarur. Atrofdagi olam va o'zini anglashdagi kichik yutuqlar ham butun o'quv faoliyatini g'aroyib va maftunkor qiladi. Bolalar uchun sinfdoshlari oldida o'zini ko'rsata olish, nimalarga qodirligini isbotlay olish juda muhim qirra hisoblanadi. Buning uchun ularga imkoniyat yaratish zarur.

Boshlang'ich sinflarning o'qish darslari o'z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko'ra ta'lim tizimida alohida o'rin tutadi. Negaki uning zaminida savodxonlik va axloqiy-ta'limiy tarbiya asoslari turadi. Shuning uchun ham boshqa predmetlar ta'limini o'qish ta'limisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. O'quvchi matnni to'g'ri, tez, tushunib o'qish, mazmunini o'zlashtirish bilan ilk bor o'qish darslarida yuzlashadi. Bu darsda turli xil o'yinlar tashkil qilish mumkin. Didaktik o'yinlar nafaqat boshlang'ich sinflarda, balki ta'limning keyingi bosqichlarida ham o'quvchilarning bilimga bo'lgan ishtiyoqlari rivojiga katta turtki bo'lishi mumkin. Ayniqsa qiyin o'zlashtiruvchi o'quvchilarning bilish imkoniyatlarini oshirishga bunday o'yinlar samarali ta'sir ko'satadi.

Boshlang'ich sinfi o'qituvchisi o'quvchilarga matematika, yozuv, tabiatshunoslik, rasm, musiqa, jismoniy tarbiya, mehnat ta'limi kabi fanlardan boshlang'ich bilimlarni berib boradilar. O'qituvchi uchun eng muhimi shundan iboratki, bola o'zi olayotgan bilim, unda shakllanadigan his-tuyg'u hayotda zarur va ahamiyatli ekanini tushunib yetishi kerak.

Darslarda o'quvchilarni qiziqtirish uchun ko'proq innovatsion texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Ayniqsa, hamkorlikka asoslangan o'quvchilarning faolligini oshirishga mo'ljallangan o'quvchilarni boshqarish, fikrini eshitish, tushunish, hurmat qilish, o'zgaralar manfaat bilan hisoblashish, ularga o'rgatish, ta'sir qila olish, o'zining va boshqalarning "men"nini sezish, his qilish, o'zini boshqarish, fikrini aniq va lo'nda bayon eta olishga o'rgatishdan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A.Abduqodirov, R.Ishmuhammedov Ta'limda innovatsiya.
2. M.Ochilov Yangi pedagogik texnologiyalar.
3. Internet saytlari.

MAKTABDA KIMYO FANINI O'QITISHDA SYUJETLI - ROLLI O'YINLARDAN FOYDALANISHNING AXAMIYATI

Raximova O'g'iljon Kurbanovna

Urganch shaxar 4-son maktab

Saidova Mu'tabar Rustamovna

Urganch shaxar 11-son maktabning

Kimyo fani o'qituvchlari

Annotatsiya: Ushbu metod hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida o'qitishning zamonaviy metodlari keng qo'llanilmoqda. O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Ta'lim metodlarini tanlashda har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib, tanlash maqsadga muvofiq sanaladigan ma'lumotlarni o'z ichiga olgan.

Kalit so'z: interfaol, ta'lim, o'qituvchi, o'quvchi, metod, bilim, rol.

Interfaol metodlar yuqorida aytib o'tilganidek, ta'lim oluvchilarni faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta'lim jarayonining markazida ta'lim oluvchi bo'lgan metodlar tushuniladi. Bu metodlar qo'llanilganda ta'lim beruvchi ta'lim oluvchini faol ishtirok etishga chorlaydi. Ta'lim oluvchi butun jarayon davomida ishtirok etadi.

Syujetli - rolli o'yinlar

Yoshlarga ta'lim va tarbiya berish jarayonida talabalarning ijodiy fikrlashi, mustaqil bilim egallash ko'nikmalarini rivojlantirish va o'zlarida mujassamlashgan bilim, ko'nikma va malakalarini yangi vaziyatlarda qo'llash orqali yangi bilimlarni o'zlashtirishda syujetli-rolli o'yinlar muhim rol o'ynaydi.

Mazkur o'quv fanini o'qitishda kundalik hayotda ro'y berishi mumkin bo'lgan hodisalar va ularning oldini olish yo'llarini o'rganish uchun sun'iy ravishda vujudga keltirilgan muammolarni talabalarning o'zlaridagi bilim zahiralari tayangan holda, hamkorlikda, bosqichma-bosqich hal etish jarayonida yangi bilimlarni egallashga qaratilgan didaktik o'yinlarni syujetli rolli o'yinlar deb atash lozim. Bunda o'yin syujeti kundalik hayot yoki jamiyatdan olinadi. Ba'zan mazkur muammolar uyg'unlashtiriladi.

O'qituvchi syujetli rolli o'yinni o'tkazish uchun quyidagilarni amalga oshirishi zarur:

1. Dars davomida yechimi topilishi kerak bo'lgan muammolarga oid ma'lumotlarni to'plashi;
2. Dars ssenariysini talabalar bilan hamkorlikda tuzishi;
3. Rollar va vazifalarni talabalar o'rtasida taqsimlashi;
4. Muammoni hal etish yo'llarini belgilashi lozim.

Dumalovchi kor uyumi metodi o'quv mashg'uloti o'tkazish metodining ramziy nomi bo'lib, ish qo'yilgan muammo ustida mulohaza yuritib ko'rish uchun talabalarga vaqt, tegishli manbalar, tarqatma materiallar berishdan boshlanadi. Bu metod guruhning har bir a'zosiga butun guruhning bilimlari va tajribalaridan foydalanib, o'zining keng qamrovli nuqtayi nazarini bayon etishni nazarda tutadi. Buning uchun talabalar 4 ta kichik guruhlariga ajratiladi. Muhokama qilib chiqish uchun barcha guruhlariga bitta topshiriq beriladi.

Har bir kichik guruh topshiriq ustida alohida ishlaydi. So'ngra birinchi bilan ikkinchi va uchinchi bilan to'rtinchi guruhlar muammo ustida birgalikda muhokama yuritishadi. Oxir oqibatda barcha kichik guruhlar birlashib, butun yaxlit guruh bo'lib qo'yilgan muammo yechimini hal

etishning turli yo'llarini, variantlarini muhokama qilishadi. Bunday muhokama jarayonida talabalarining qo'yilgan muammo yuzasidan bilimlari chuqurlashib, oydinlashib, boyib, keng qamrovli bo'lib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ziyomuhammadov B, Abdullaeva Sh., Ilg'or pedagogik texnologiya: Nazariya va amaliyot. – T.: Abu Ali ibn Sino, 2001.
2. . Abdullayeva K. va boshqalar. Savod o'rgatish metodikasi. T., «O'qituvchi», 1996-yil. 18-25-betlar.

MATEMATIKA DARSLARINING BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITILISHI

Raximova Sabohat Shavkatovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani 12-maktab

Boshlang'ich ta'limi fani o'qituvchisi

Telefon: +998 91 250 76 18

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinflarda matematika fanining o'qitilishi va uning maqsadi, ularning psixologik xususiyatlari, boshlang'ich sinf o'quvchilariga matematikadan samarali ta'lim berilishi uchun qo'llanadigan innovatsion texnologiyalar, didaktik o'yinlar, matematika fanining o'qitish metodikasi haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: matematika, metod, innovatsion texnologiya, didaktik o'yinlar, matematik bilimlar, kompetensiya.

Maktabda matematika fanining o'qitilishining maqsadi o'quvchilarga ularning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda matematik bilimlar tizimini berishdan iboratdir. Bu matematik bilimlar tizimi ma'lum usullar, ya'ni metodlar orqali o'quvchilarga yetkaziladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga matematikadan samarali ta'lim berilishi uchun o'qituvchi boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasini egallab, chuqur o'zlashtirib olmog'i zarur. Matematika boshlang'ich ta'lim metodikasining predmeti quyidagilardan iborat:

1. Matematika o'qitishdan ko'zda tutilgan maqsadni asoslash (nima uchun matematika o'qitiladi, o'rgatiladi).

2. Matematika o'qitish mazmunini ilmiy ishlab chiqish bir tizimga keltirilgan bilimlar darajasini o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos keladigan qilib qanday taqsimlansa, fan asoslarini o'rganishda izchillik ta'minlanadi.

3. O'qitish vositalari – darsliklar, didaktik materiallar, ko'rgazmali qo'llanmalar va o'quv-texnika vositalaridan foydalanish.

4. Ta'limni tashkil qilishni ilmiy ishlab chiqish (darsni va ta'limning darsdan tashqari shakllarini qanday tashkil etish).

Amaliyotda “pedagogik texnologiya”, “ta'limiy texnologiya” va “ta'lim berish texnologiyasi” kabi atamalarining keng qo'llanilishi kuzatilmoqda. “Texnologiya” yunoncha so'zdan kelib chiqqan bo'lib, “techne” – mahorat, san'at, malaka va “logos” – so'z, ta'limot ma'nolarini anglatadi. Pedagogik texnologiya – pedagogik hodisa vat ta'limni texnologiyalashtirish sohasida qo'llaniladigan tushuncha. “Ta'limiy texnologiya” – “ta'lim olish shakllarini maqbullashtirishni o'z vazifalari deb biluvchi, ya'ni butun ta'lim berish jarayonini hamda texnikaviy va insoniy manbalarni hisobga olgan holda bilimlarni o'zlashtirish, ularning o'zaro harakatini yaratish, qo'llash va aniqlashning tizimli usuli” (YUNESKO)

Pedagogik tizim – shaxsning bor sifatlarini shakllantirish uchun tashkiliy, maqsadga yo'naltirilgan va pedagogik ta'sir ko'rsatishni ko'zlagan, o'zaro bog'liq vosita, usul va jarayonlarning yig'indisini ifoda qiluvchi aniq yaxlitlikdir.

Aniq fan va mavzu bo'yicha mashg'ulotning ta'lim modeli jadval ko'rinishida bo'lib, inda quyidagilar ko'rsatiladi:

1. Dastlabki ma'lumotlar: o'quv mavzusi, vaqti, o'quvchilar soni;
2. Shakl (yangi ma'lumot beruvchi dars, o'tilganlarni takrorlovchi dars, umumlashtiruvchi dars) va ko'rinishi (masalan, muammoli, mustaqil ishlash va boshq.), o'quv mashg'uloti rejasi, uning maqsadi, o'quv faoliyatidan ko'zlanayotgan natijalar, o'qituvchilarning vazifalari;

3. Tanlangan ta'lim modeli

Boshlang'ich ta'limda interfaol metodlar o'quvchilarning yosh xususiyatlari, savodxonlik darajalariga mos didaktik o'yinlar, evristik suhbatlar, qiziqarli multimedialardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Matematika darslarida o'quvchilarning faolligini oshirish va fikrlash orqali o'zlashtirishlarini ta'minlash maqsadida multimedia ilovali dars ishlanmalari tayyorlangan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. B. Abdullayev, M. Toshpulatova. Matematika. Metodik qo'llanma. 2016-y.
2. Internet ma'lumotlari
3. Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti. Toshkent. 2017-y.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA NOANANAVIY DARS TURLARI

Raxmatova Munisa Faxriddinovna

Navoiy viloyati, Qiziltepa tumani

15-umumiy o'rta ta'lim maktabi

boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limda noan'anaviy dars turlari xususida so'z boradi.

Kalit so'zlar: yangi bilim, topshiriq, aralash, og'zaki, yozma, sur'atli diktant...

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi doimiy izlanishda bo'lishni taqozo etadi. Dars jarayonida yangiliklardan, yangi pedagogik texnologiyalardan, turli dars turlaridan foydalanish o'quvchining fanga bo'lgan qiziqishini orttirishiga asos bo'ladi.

1. Yangi bilimlarni bayon etish darsi. Darsni tashkil etish, maqsad va vazifalari, yangi darsni o'tishga zamin tayyorlash, yangi bilimlarni bayon etish, mustahkamlash, darsni yakunlash, uyga vazifa.

2. Aralash dars. Bunda ish olib borishning har xil turlari – tushintirish, ma'ruza, yozma, mustahkamlash, tekshirish, yakun yasash uyg'unlashgan bo'ladi.

Guruhlarga topshiriq.
I-topshiriq. O'qituvchi guruhlarga boshqotirma beradi.
Boshqotirmaning yechilish yo'li o'quvchilarga tushuntiriladi.
U'ni hal etish uchun o'quvchilar jadvaldagi raqamlarga qarab bo'g'inlardan so'zlar va so'zlardan maqol hosil qiladilar. Guruhlar boshqotirmani yechish orqali maqolini topishadi.

4	9	6	1	7	8	5	3	2
bo	zur	el	o	g	man	la	li	dob
				a				

1-guruh boshqotirmasi:
(Javob: Odobli bola elga manzur.)

2-guruh boshqotirmasi:

3	6	9	1	5	7	8	4	2
Bil	pa	mas	qa	ni	ri	bil	gan	ri

(Javob: Qari bilganni pari bilmas.)

3. Bilim, ko'nikma, malakalarni hosil qilish va mustahkamlash darsi. Amaliy faoliyatga va mashqlarga e'tibor berishga asoslanadi.

4. Umumlashtiruvchi yoki takrorlash mashg'ulotda muayyan mavzular va bilimlar bo'yicha o'rganilgan material tizimga solinadi.

3-guruh boshqotirmasi:

3	9	7	4	10	1	6	8	5	2
va	lo	bi	bo	la	0	gu	lan	la	na
						l			

(Javob: Ona bilan bola, gul bilan lola.)

4-guruh boshqotirmasi:

5	2	7	1	4	6	3
Du	tin	ol	ol	ma	O	ol

(Javob: Oltin olma, duo ol.)

МЫШЛЕНИЕ КАК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Rimma Ramilevna Zamilova

Associate Professor of Namangan State University

Abstract Рассматривается проблема формирования исторического мышления в теории и практике подготовки будущего учителя истории. Сущность, функции и особенности исторического мышления преподавателя при изучении исторических дисциплин.

Keywords: история, гуманизация, педагогическое образование, методы преподавания, историческое мышление, формирование исторического мышления, методы преподавания истории, игровое моделирование

Новый этап развития системы высшего образования, связанный с реформой образовательной системы Республики Узбекистан в целом, выдвинул на первый план концепцию широкого развития личности, а именно «воспитания молодежи в качестве духовно богатых и физически развитых личностей, обладающих высокими знаниями и духовностью, повышения авторитета руководителей и преподавателей образовательных учреждений, создания условий, необходимых для осуществления ими эффективной деятельности» [Указ Президента Республики Узбекистан «О мерах развития сфер образования и воспитания, науки в новый период развития Узбекистана» № УП-6108 от 06.11.2020]

В русле наметившихся тенденций важнейшей задачей профессиональной подготовки современного учителя становится формирование комплексного исторического мышления, способного объединить теоретические и общегуманитарные знания в целостную систему знаний о педагогике закономерностях его развития, направить теоретическое обучение на решение практически-творческих задач, вооружить учителя методикой самостоятельного изучения разнообразных явлений педагогической культуры эффективного, чувственного и рационального, эмпирического и теоретического и т. д.; логика исследует формы, правила и операции мышления; кибернетика ставит задачи технического моделирования мыслительных операций в форме «искусственного интеллекта»; психология изучает мышление как актуальную деятельность субъекта, мотивированную потребностями и направленную на достижение субъективных целей; языкознание занимается соотношением мышления и языка; эстетика анализирует мышление в процессе созидания и восприятия художественных ценностей; нейрофизиология имеет дело с мозговым субстратом и физиологическими механизмами мышления. Различные аспекты мышления взаимообуславливают друг друга: мышление как предмет психологического исследования не может быть изолировано от определения объективной сущности мышления в логике, мышление с точки зрения эстетики не может быть рассмотрено вне связи с гносеологией, с проблемами языка и пр.

Противоположную позицию занимала идеалистическая философия, которая видела в мышлении особые формы активности духа, составляющие основу умственной деятельности человека и определяющие его бытие. Еще Платон вычленил в качестве главного признака мышления идеальность (мир «идей») как особую форму реальности, которая составляет содержание мышления.

В след за Платоном эту идею поддержали и развили великие мыслители Востока такие как Ибн Сина, Ибн Рушд, Фароби. Ибн Сина считал «душевную силу». «Человек состоит из двух субстанций: души и тела. Тело со всеми своими органами по отношению к душе является как бы инструментом, которым душа пользуется для различного рода своей деятельности».[1]

Ибн Сина считал, что человеку присуща логическая сила. Мозг является мыслящим органом человека, он «... воспринимает, сохраняет ощущаемые образы, распоряжается образами, хранящимися в воображении». Этот процесс осуществляется через нервы, которые соединяют ощущения движения между органами [2]

По мнению Ибн Сины, у человека существуют способности к чувству, восприятию воздействия раздражителей, к «волевому» движению. Эти способности он называл производением душевных сил. [3]

Не отрицая индивидуальных способностей, ограничивающих возможности каждого отдельного человека, Ибн Рушд подчеркивал, что возможности человека в постижении истины неограниченны, и важно только научить людей правильно мыслить, привить им желание размышлять. Общая способность к мышлению, познанию мира и его законов,

будучи врожденной, присуща каждому человеку.

Каждый человек становится субъектом мышления, лишь овладевая языком, понятиями, логикой. Передача способностей мышления – есть задача обучения. Установлено, что теоретический способ мышления наиболее активно формируется в ходе решения познавательной задачи, так как при этом сознание индивида проходит основные этапы процесса познания. [4]

По мнению многих ученых, ход решения задачи или проблемы включает: выделение объекта; установление отношений с другими объектами; выявление свойств объекта; исследование их изменений (движение объекта); определение качественных характеристик объекта; взаимосвязь характеристик в различных состояниях; причинно обусловленные изменения характеристик; выявление сущности как совокупности свойств и отношений, взятых в их взаимосвязи и взаимозависимости. Перечисленный ряд – это и есть (согласно гносеологии) ряд основных этапов процесса познания. Психолого-педагогические исследования показывают, что решение познавательных задач в обучении чрезвычайно активизирует мыслительную деятельность студентов, развивает все основные операции мышления. Поэтому в основу обучения необходимо положить диалектический метод раскрытия сущности объекта через изучение его свойств и установление взаимосвязей с другими объектами аналогичного ряда, а затем – с объектами других (более обобщенных или более конкретных) рядов. Именно такой метод мы применяем в настоящей работе. Итак, подведем итоги: Мышление – это связанный с речью, социально обусловленный, целенаправленный процесс, опосредованно отражающий существующие свойства и отношения предметов и явлений объективного мира. Функции мышления – расширение границ познания путем выхода за пределы чувственного восприятия. В процессе мышления человек пользуется уже сложившимися на основе предшествующей **общественно-исторической** практики знаниями, которые фиксирует в системах языка и передает последующим поколениям. С точки зрения педагогической науки **мышление** – это процесс познавательной деятельности индивида, характеризующийся обобщенным и опосредованным отражением действительности. Общий путь познающего сознания индивида – от изучения единичных свойств, через установление всеобщих связей, к раскрытию сущности вещей и явлений. Выделяются *эмпирический* и *теоретический* виды познания. Эмпирический уровень рационального познания – это этап мыслительно-языковой переработки чувственных данных, полученных с помощью органов чувств. Такая переработка может состоять в анализе, классификации, обобщении материала, полученного посредством наблюдения. Для теоретического уровня рациональной ступени познания характерно включение деятельностного абстрактного мышления как другого источника знания, на этом уровне происходит построение теорий, объяснение наблюдаемых явлений, открываются законы той области знаний, которые являются предметом изучения той или иной науки. Передача способов мышления – одна из целей обучения. Наиболее успешно она может быть достигнута через решение познавательных задач. Применение теории познания в педагогике помогает опосредованно, благодаря общности законов определить закономерности учебно-познавательной деятельности и механизмы управления ею. Философское знание является базой для осмысления целей воспитания и образования в развитии педагогического знания.

List of used literature:

1. Фролов И.Т.; сост. Гуревич П.С. Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. Древний мир – эпоха Просвещения – М.: Политиздат, 1991. – 422 с.
2. Фролов И.Т.; сост. Гуревич П.С. Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. Древний мир – эпоха Просвещения – М.: Политиздат, 1991. – 422 с.
3. Фролов И.Т.; сост. Гуревич П.С. Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. Древний мир – эпоха Просвещения – М.: Политиздат, 1991. – 422 с.
4. Шептулин А. П. Диалектический метод познания. М.: Наука, 1983. 384 с.
5. Шептулин А. Категории диалектики как отражение закономерностей развития мышления. М.: Политиздат, 1980. 64 с.
6. Kodirov, Nodirbek Mamasolievich (2019) “TRANSFORMATION AND GLOBALIZATION OF INFORMATION MEDIA,” Scientific Bulletin of Namangan State University: Vol. 1 : Iss. 12, Article 16.

BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUV

Hilola Ro'zmetova Otanazarovna

Xorazm viloyati Bog'ot

tumani 48-maktab

amirxolnazarov@gmail.com

Annotatsiya: O'zbekistonda boshlang'ich ta'lim va ta'limga zamonaviy yondashuv ta'lim jarayonini aniq vositalar yordamida samarali tashkil etish lozimligini taqozo etadi. O'zbekistonda qo'yilgan o'quv maqsadlariga muvaffaqiyatli erishish natijalarini kafolatlash bugungi kunda pedagoglar oldida turgan muhim vazifalardan biridir. Ushbu maqola boshlang'ich ta'lim sifat samaradorligini oshirishda zamonaviy yondashishning usullariga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: Pedagog, faraz, interfaol metod, pedagogik nazariya, “Aqliy hujum” metodi

Ta'lim texnologiyalari pedagogik faoliyatning ma'lum sohasini qamrab oladi. Didaktik jarayon bosqichlarini muayyan ketma-ketlikda qurish o'quvchilarning bilim faoliyatini mavzu bo'yicha belgilangan maqsadlarga mos holda tanlangan o'qitish metodlari yordamida tashkil etish demakdir. Boshlang'ich sinflarda ta'lim sifat samaradorligini oshirishda zamonaviy yondashuv - o'z mohiyati va mazmuniga ko'ra, ma'lum pedagogik nazariyaga asoslangan, u yoki bu tasnifga tegishli bo'ladi. Ularning samaradorligi to'g'risida fikr yuritilganda o'qitish jarayonini izga soladigan va uni maqsadli yo'naltira oladigan, o'qituvchi va o'quvchining hamkorlikdagi faoliyatini ta'minlash barcha ta'lim muassasalarining oldiga qo'yilayotgan maqsadga nechog'lik erishilayotganini ko'zda tutish kerak

Bu metod asosida matn bilan bir necha bosqichda olib boriladi.

1-bosqich. O'quvchilarni mavzuni tushunishga tayyorlash. O'tgan mashg'ulotlarda berilgan nutq usullariga oid ma'lumotlar esga olinadi va takrorlanadi, har bir nutq uslubining o'ziga xos xususiyatlari yodga olinadi. Chunki matnlarni taqqoslash uchun o'quvchilarda nutq uslublariga oid ma'lumotlar yetarli bo'lishi kerak. Nutq uslublariga oid bilimlar yodga olingandan so'ng har ikki matn o'quvchilar tomonidan mustaqil o'qib chiqiladi. O'quvchilar matn mazmunini tushunishga harakat qiladilar.

2- bosqich. Berilgan matnlarning o'xshash tomonlarini aniqlash. Buning uchun o'qituvchi o'quvchilarga quyidagi savolni beradi? Har ikki matn qaysi jihatdan bir- biriga o'xshaydi? O'quvchilar mazkur savolga shunday javob beradilar:

- har ikki matn ham Alisher Navoiy haqida:
- mantning mazmuni bir xil:
- har ikki matndan ham Navoiy ijodi haqida fikr bildirilgan:
- har ikkala matnda ham shoirning ustozlari nomlari keltirilgan:
- Navoiyning turkiy tilda ijod qilganligi aytilgan:
- Navoiyning jahonga tanilgan shoir ekanligi aytilgan
- Forsiy shoirlarning Navoiy ijodiga munosabati ifodalangan.

O'qituvchi o'quvchilarning Navoiy ijodiga umumlashtiradi va o'z munosabatini bildiradi.

bosqich. Har ikki matn asosida badiiy va ilmiy uslubga xos xususiyatlarni aniqlash. Bu bosqichda har bir uslubning o'ziga xos xususiyatlari aniqlanadi

O'quvchilarning bilish faoliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan ilmiy yondashuvlar ikkita asosiy yo'nalishni o'ziga qamrab oladi: a) didaktik yondashuvlar, u asosiy e'tibor o'qituvchilar faoliyati, o'quvchilarning bilish faoliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan metodik vositalarning o'rnini o'rganishga qaratilgan; b) psixologik yondashuv, bu jarayonda o'quvchilarning o'zlari ularning psixologik-pedagogik xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan bilish faoliyatidan foydalanadilar.

Bugungi kunda mavjud bo'lgan pedagogik-psixologik nazariyalar didaktikaning asosiy negizi

sifatida o‘quvchilar harakatlarini qanday tashkil etish kerak, degan savolga javob izlashi lozim. Chunki o‘quvchilarning bilish faoliyatlari muayyan o‘quv muammolarini yechishga yo‘naltirilishi kerak. Buning uchun faoliyat usullari va metodlari yig‘indisidan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bu metodlar va usullar o‘quvchilarning muayyan maqsadga erishishlariga ko‘maklashishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Tolipov O. Umumiy pedagogika Toshkent: 2007-y.
2. Yo‘ldashev O. Pedagogika Toshkent: 2008-y.
3. Xasanboeva O. Oila pedagogikasi. Toshkent: 2007-y.

O'QUVCHILARGA MUAMMOLI MAVZULARNI O'RGATISHDA SAMARALI USULLARIDAN FOYDALANISH

Ro'zmetova Malika Amatovna

Xorazm viloyati Urganch tumani

43 - son maktabning Rus tili va

adabiyoti fani o'qituvchisi

Tel: +998944271402

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'qituvchilarning muammoli mavzularni o'quvchilarga o'rgatishda kerak bo'ladigan jihatlar va metodlar haqida malumot berilgan, shuningdek innovatsion metodlardan namunalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: o'quvchi, muammo, metod, ta'lim, mavzu, o'qituvchi, bilim, innovatsiya, dars.

Bugungi xalqaro maydonda munosib joy egallash uchun moddiy boylikdan ko'ra intellektual boylik muhim o'rin tutmoqda. Ayniqsa, innovatsion g'oya va takliflar ishlab chiqish taraqqiyotining harakatlantiruvchi kuchidir. Innovatsion yangiliklarni kiritish jarayonida ta'lim muassasasi pedagoglarining o'rni sezilarli darajada oshib bormoqda. Ta'lim texnologiyalarining rang barangligi rivojlanayotgan sharoitda yetakchi pedagogik vazifalarni amalga oshirish o'qituvchi zimmasida qoladi. Ta'limda innovatsion jarayonlar mohiyatini tushunish asosida pedagogikaning ikkita muhim muammosi yotadi. Bular ilg'or pedagogik tajribalarni o'rganish, anglab yetish, umumlashtirish va ommalashtirish, pedagogika fani yutuqlarini amaliyotga tatbiq etishdir.

Yosh avlodning har tomonlama yetuk bilimli, yuksak ma'naviyatli, barkamol shaxs bo'lib yetilishini ta'minlashda eng asosiy hisoblangan pedagoglarning yuqori ilmiy, metodik bilimlari hamda amaliy ishlash bo'yicha yuksak mahoratini oshirib borish lozim. Dars jarayonida tatbiq etiladigan yangi pedagogik texnologiyalar o'quvchilarning bilim darajalarini kengaytirishga, mustaqil fikrlash qobiliyatini o'stirishga, ularning hozirjavoblik xususiyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Muammoli mavzularni o'quvchilarga yetkazishda o'qituvchining roli kattadir. Dars jarayonida o'quvchilarning bilish faoliyatini boshqarish bir necha omillarga bog'liq. Mohir o'qituvchi o'quvchilarda o'qishga bo'lgan qiziqishlarini shakllantirish va doimo rivojlantirib borishi zarur. O'qituvchi O'quvchilarni bilishga intilishini, fanga, aqliy mehnatga qiziqishlarini rivojlantirishi kerak, dars jarayonini to'g'ri tashkil qilish orqali o'quvchini faollikka undash va bu orqali o'quvchi mustaqil izlanish va yangi omillarni «kashf etish»ga, muammoli mavzularni (vaziyatlarni) o'zi hal etishga intiladi.

Dars jarayoni boshqa jarayonlar kabi turlicha bo'lgandagina qiziqarli bo'ladi. Bir xil usulda axborot berish va bir xil usuldagi harakat tez orada zerikishni vujudga keltiradi. Fanga bo'lgan qiziqishni shakllantirishda bu fanni va uning ayrim qismlarini o'rganishning zarurligi va maqsadga muvofiqligini o'quvchilarga anglatish zarur. O'tilayotgan muammoli mavzu, oldingi mavzu bilan qanchalik ko'proq bog'lab tushuntirilsa, u o'quvchilarga shunchalik qiziqarliroq tuyuladi. Dars mavzusini o'quvchilarni qiziqtiradigan narsalar bilan bog'lab tushuntirish ham, ularni darsga qiziqtirishda muhim rol o'ynaydi.

O'qituvchilar muammoli mavzularni o'quvchilarga yetkazishda, samarali metodlarini tanlashga alohida e'tibor beradilar. O'quvchilarning umumiy va yakka tartibdagi faoliyatlarining umumiy jihatlarini ko'proq bo'lsada, ularni tashkil etish, o'qituvchidan o'ziga xos ijodiy yondoshishni talab qiladi, agar butun sinf, gurux, va alohida shaxsga nisbatan bir xil metod bilan ta'sir ko'rsatilar ekan, unda tarbiya ham ijodiy yondoshish ham barbod bo'ladi. Ayrim hollarda muammoli mavzularni o'rganishga qiziqtiruvchi metodlardan, boshqa hollarda esa burch va javobgarlikni his etishni rag'batlantiruvchi metodlarga ko'proq e'tibor berish tavsiya etiladi.

O'qituvchilar muammoli mavzularni o'quvchilarga yetkazishda ma'ruza, seminar, munozara, konferensiya, o'quv sayohati, musobaqa va boshqa pedagogik texnologiyalardan foydalanadilar.

O'quvchilar tafakkurini rivojlantirishda «ma'ruza» darslarining ahamiyati kattadir. Ma'ruza boshlashdan oldin, bu materialni o'rganishdan ko'zlangan aniq maqsadni ta'kidlash muhim. So'ngra bilimlarni egallash, g'oyani isbotlash, oqilona harakat usullarini tanlash zarur. Shundan so'nggina, mavzu mohiyati ochib beriladi. O'z ishiga ijodiy yondoshadigan o'qituvchilar ma'ruza davomida dialog, savol-javob, qaytarish, ziddiyatli vaziyatlar, o'xshatishlar va boshqa faoliyat

turlaridan unumli foydalanadilar.

Ilg'or o'qituvchilar ish tajribasida “munozara” darslar ham muhim o'rin egallab kelmoqda. Munozara darslarini o'tish o'qituvchilardan juda katta mohirlikni talab etadi. Bunda eng avvalo, o'quvchilar fikrlarini taqqoslash va ularning fikrlaridagi qarama-qarshiliklarni aniqlash muhimdir. Lekin, darsning bu turini har doim ham o'tilavermaydi. Chunki, hamma mavzular munozarabop emas.

Darsning noan'anaviy shakllaridan biri “musobaqa” darsidir. Bunda sinf o'quvchilari 3-4 tadan guruhlariga bo'linib, mavzuni mustaqil o'zlashtirib, darsni o'zlari bayon qiladilar. Baholashda ham, guruhdagi barcha bolalar ishtirok etadilar. Bunday darsning mazmuni, metodik ta'minoti, materialni tushuntirishni o'ziga xosligiga alohida e'tibor beriladi. O'quvchilarning guruhlariga bo'linib ishlashlari esa, ularni jamoada hamkorlik bilan ishlashga, o'zaro yordam berishga o'rgatadi.

Darslarida “klaster” ya'ni axborotni yoyish usulining asosiy jihati shundaki, o'rganilayotgan mavzu faoliyatini takomillashtirishga, ularning fikr mulohazalarini shakllantirishga, shu bilan birga ma'lumotlarning turlicha namoyon bo'lishi va dars so'ngida umumiy xulosaga kelishiga zamin yaratadi.

O'quvchining qobiliyati va layoqatini aniqlashda “esse” yozishni o'rgatish orqali bolaning so'z boyligi oshirib boriladi.

“Nima uchun” sxemasi – bu muammoning dastlabki sabablarini aniqlash bo'yicha fikrlar zanjiri bo'lib, u tizimli, ijodiy, taxliliy fikrlashini rivojlantiradi va faollashtiradi.

“Baliq skleti” chizmasi – bir qator muammolarni tasvirlash va uni yechish imkonini beradi va tizimli fikrlash, tuzilmaga keltirish, taxlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Xulosa qilsak, zamonaviy ta'lim o'qituvchini o'quvchilarni faollashtiradigan, o'zi va o'zganing o'rganishi uchun qulay bo'lgan usul va uslublar, o'qitish shakllari va vazifalarini izlashga undaydi, ilg'or pedagogik texnologiyaga tayanib o'quv jarayonini samaradorligini oshirishga o'rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. B.Xodjaev, M.Mirsolieva. Pedagogik texnologiyalar. O'quv-uslubiy majmua.
2. N.Sayidaxmedov «Pedagogik amaliyotda yangi texnologiyani qo'llash namunalari».

BOSHLANG'ICH TA'LIMDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI BO'YICHA TAVSIYALAR

Ro'ziyeva Dilbar O'zganovna
Axmedova Saida Shavkatovna

Farg'ona viloyati Farg'ona shahar 42- son umumiy
o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishda pedagog tomonidan yangicha g'oya va metodlarning dars jarayonida qo'llanishi, o'quvchilarga dars jarayonini yangicha texnikalar va yangi ma'lumotlar asosida tashkil qilishda zarur ko'nikmalar yoritib berilgan. Shu bilan bir qatorda boshlang'ich ta'limdagi muammolar va ularga yechimlar ham ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, muammo, yechim, zamonaviy texnologiyalar, metodlar, ta'lim blogi, kategoriyalar, metodika.

Mustaqillik yillaridan yurtimizda ta'lim sohasi yanada rivojlandi. Yoshlarga bilim olishlari uchun kundan-kunga yangi imkoniyatlar yaratib berilmoqda. Ta'lim metodikalarini yangilash, yangicha tizim joriy qilish uchun yurt ravnaqiga hissa qo'shish ma'suliyatini his qilgan har bir inson bugun izlanishda, harakatda. Ayniqsa, so'nggi yillarda pedagoglarga bo'lgan e'tibor ikki hissa kuchaydi. Qator farmoyish va qonunlarning qabul qilinishi, ijod maktablarining tashkil qilinishi, yangicha yondashuvlar orqali pedagoglarni samarali mehnatini taqdirlash tizimlarining joriy qilinishi so'zimizning yaqqol misolidir.

Jamiyatning hayotini yuksaltirish bevosita yoshlarni barkamol insonlar sifatida voyaga yetkazish masalasi bilan uzviy bog'liq. Bugungi kunda barcha sohalarda amalga oshirilayotgan islohotlarning tub mohiyati ham aynan yoshlarning sifatli ta'lim olishlari uchun shart-sharoitlar yaratishdir. Davlat tomonidan shart-sharoitlar ham yaratib berilganiga guvohmiz. Endi, sifatli ta'lim berish jarayonlarini xalq ta'limi xodimlari, umuman ta'lim sohasida faoliyat yuritayotgan har bir shaxs o'z doirasidan kelib chiqqan holda isloh qilishi lozim. Hozirgi zamon o'qituvchisi ta'lim maqsad va vazifalarini amalga oshirishda o'quvchilarning pedagogik-psixologik tabiatiga e'tiborini qaratishi va ta'lim jarayoniga yangi innovatsiyalarni olib kirishi, hamkorlik asosidagi bahs-munozaralarga imkon yaratib berishi, irodasini mustahkamlashga ko'maklashishi, muomala madaniyatini o'rgatib, yangi qirralarini ocha bilishi kerak. Ayniqsa, boshlang'ich sinfda pedagog bolani shaxs sifatida tarbiyalaydi, shu bois ta'lim tizimining asosiy bo'g'ini hisoblangan boshlang'ich ta'limga e'tibor qaratish muhim masalalardan biri.

Boshlang'ich ta'limning asosiy muammosi sifatida shuni aytish mumkinki, bugungi kunda boshlang'ich ta'lim metodikasida chet el tajribasini qo'llash, yangi texnologiyalar asosida mukammal va yangicha ta'lim blogi va kategoriyalarni ishlab chiqish lozim. Chet el tajribasiga nazar soladigan bo'lsak, aksariyat davlatlarda boshlang'ich ta'lim 6 yoshdan majburiy qilib belgilangan. Eng so'nggi muddat sifatidan 8 yosh qat'iy belgilangan. Sababi, shu vaqt oralig'ida umumta'limiy bilim-ko'nikmalar shakllanib, ularda o'zlashtirishga bo'lgan moyillik oshadi va bu keying ta'limning muvaffaqiyatini belgilab beradi.

Boshlang'ich ta'lim rivojlangan davlatlarda qanday amalga oshiriladi? Misol uchun AQSh da ushbu jarayon 6 yoshdan 15 yoshgacha bo'lgan vaqt oralig'ida amalga oshsa, Fransiya da 6 yoshdan 11 yoshgacha bo'lgan bolalar jalb qilinadi. Niderlandiyada boshlang'ich maktab 4 yoshdan 12 yosh oralig'ida davom etadi. Buyuk Britaniya da bu bosqich 5 yoshdan boshlanadi. Aynan, bu tarzda taqsimlashning ham o'z qonun-qoidasi mavjud.

Maktabdagi o'quv jarayonining sifati ko'p omillarga bog'liq bo'lib, ular orasida o'qitishning usul va metodlari hal qiluvchi ahamiyatga ega. Binobarin, ular bilimlarni ongli va chuqur o'zlashtirishda o'quvchilardan mustaqillik va ijodiy faollikning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi.

Bilamizki, boshlang'ich sinfda olingan bilimlar ta'limning keyingi bosqichlari uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi. Shu sababdan, boshlang'ich sinf o'qituvchisidan katta ma'suliyat talab qilinadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim berishda quyidagilarni muhim deb hisoblaymiz:

- Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish;
- Yoshiga mos muhitni yaratish;
- To'g'ri ma'lumot berish;
- Muomala madaniyatiga amal qilish.

Burhoniddin Zarkujiyning fikricha, insonning bilish faoliyati bilmaslikdan bilishga qarab boradi. Metodlar va usullarni tanlash o'qituvchi darsda hal qilishi mo'ljallangan masalaga bog'liq bo'ladi. Chunonchi, yangi materialni bayon etishda bir xil metodlar qo'llansa, uni mustahkamlashda ikkinchi va mavzuni umumlashtirishda ya'nada boshqa xil metodlar qo'llanadi. Darsning turli bosqichlarida puxta o'ylash samarali usullar hamda metodlarni tanlash juda muhimdir.

O'quvchining psixologik xarakteri ham dars sifatini oshirishda muhim hisoblanadi. Bolani darsni kechiktirishi yoki uy vazifalarini vaqtida bajarmaganligi, xato qilganligi uchun qo'rqitish yoki so'kish orqali tarbiyalash usuli bugungi kunda eng noo'rin va eng qo'pol usul hisoblanadi. Bola tilida tushuntirish orqali, o'quvchini dars jarayonlariga qiziqishini orttirish mumkin.

“Har bir inson har kuni qiladigan ishini xuddi birinchi marta qilayotgandek qilishi kerak. Shundagina ishda rivojlanish bo'ladi”- deb aytadi prezidendimiz. Darhaqiqat, har bir soha vakillari ayniqsa pedagoglarning jamiyat rivojiga qo'shadigan hissasi katta. Chunki, ular jamiyatning asosiy bo'g'ini hisoblangan yoshlarga ta'lim-tarbiya berishadi. Demak, o'z ishiga puxta yondashgan fidoiy ustozlar sifatli ta'lim rivojining kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sh.M.Mirziyoyev: “Tanqidiy tahlil,qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik- har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak.”
2. Boshlang'ich ta'lim jurnali.
3. OAV materiallari.

МАКТАБДА ОНА ТИЛИ ВА АДАБИЙОТИ ФАНINI О'QITISHDA “ТАҚДИМОТ” INTERFAOL USULI.

Ro'zimova Oygul Saburbayevna
Urganch tumanidagi 43-son maktabning
ona tili va adabiyoti fani o'qituvchisi

Annatotsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarning ona tili va adabiyot fanlarini o'qitishda taqdimot interfaol usuli juda samarali usulligi va o'quvchilar bilim darajasini oshirib, mustahkamlashda foydalanish haqida bayon qilingan.

Kalit so'zi: o'quvchi, ta'lim, maqsad, klaster, kungabaqar, aktyor, dars.

Ta'lim uzoq davom etadigan jarayon bo'lib, uning sifati darsda qo'llanilgan metodlarga bog'liq. Darsning mazmunli o'tishi, unda qanday metodlardan foydalanilgani va natijaga erishilgani o'qituvchining mahorati, bilim darajasini belgilaydi. Darsda metodlar to'g'ri tanlansa, maqsadga tez va oson erishiladi. Interfaol metodlarni tanlash har bir darsning didaktik maqsadidan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi. Bu esa o'qituvchidan har doim bir xil usulda emas, dars mavzusiga mos metodlar asosida dars o'tishni talab etadi. Buning uchun o'qituvchi doimo o'z ustida ishlashi, bilim va kasbiy malakasini oshirib borishi, ilm-fan yangiliklaridan xabardor bo'lishi va o'z faoliyatida ulardan samarali foydalanishi lozim. O'qituvchi bir vaqtning o'zida ijodkor, aktyor va fan bilimdoni bo'lsa, kasbiy mahoratidan kelib chiqqan holda darsning mazmuni, o'quvchilarga yetkazish usul va shakllari, vositalarini oldindan belgilab, mavzuga mos metodni tanlasagina dars samaradorligi yuqori bo'ladi.

Har bir metod o'quvchilarning yoshi, qiziqishlari, o'gil bolalar va qiz bolalar sonining proporsiyasi, o'zlashtirish jarayoning tez yoki nisbatan sekin ekanligi, qobiliyatlari va ustunlik jihatlari hisobga olgan holda oson va qiyin turlarga bo'lingan holda tanlanishi va tayyorlanishi muallimdan talab etiladi. Bundan tashqari 45 daqiqa davom etadigan dars mashg'ulotida harakatli o'yinlarning mavjudligi alohida ahamiyatga ega.

“Taqdimot” usuli. Ushbu usulda ma'lum bir mavzu yoki bo'limlar yakunida o'tkaziladigan takrorlash darslarini tashkil qilish mumkin. Bunda o'quvchilar yakka tartibda, juftlikda yoki guruhlarda ishlab, berilgan mavzu bo'yicha mustaqil izlanib, materiallar to'playdi, ularni saralaydi, asosiylarini tanlab olib taqdimot qiladi. Masalan “Alisher Navoiy hayoti va ijodi” mavzusida taqdimot darsi o'tkazilganda o'quvchilarni avvaldan guruhlariga bo'lib, quyidagi yo'nalishlar bo'yicha taqdimot qilish topshiriladi:

1-guruh. Zahiriddin Muhammad Bobur hayoti va faoliyatini xronologik jadval asosida tushuntirish.

2-guruh. Zahiriddin Muhammad Bobur ijodini “Klaster” usuli asosida tushuntirish.

3-guruh. Zahiriddin Muhammad Bobur lirikasini “Kungaboqar” usuli asosida tushuntirish.

4-guruh. Zahiriddin Muhammad Bobur “Boburnoma” asarini konseptual jadval asosida tushuntirish.

Har bir guruh berilgan yo'nalishlar bo'yicha darslik va qo'shimcha adabiyotlardan foydalanib ma'lumot to'playdilar va slayd yoki chizmalar orqali taqdimot qiladilar.

“Taqdimot” darslari orqali o'quvchilarda quyidagi ko'nikmalarni shakllantirishga erishish mumkin:

- o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda aniq va tushunarli bayon qilish;
- axborot manbalaridan foydalana olish, zarur ma'lumotlarni izlab topish, tahlil qilish, saralash orqali ma'lumotlar bazasini yarata olish;
- o'qib o'rganish, bilimni mustaqil ravishda oshirib borish, o'qib o'rganganlarini o'rtoqlari bilan muhokama qilish, o'zini nazorat qila bilish kabi sifatlarga ega bo'lish;
- sinfda va jamiyatda o'z o'rnini anglay olish va boshqalar.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Rafiyev A., G'ulomova N. Ona tili va adabiyot (kasb-hunar kollejlari uchun darslik). T., “Sharq”, 2013.
2. Golish L. V., Fayzullayeva D. M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish. T., “Iqtisodiyot”, 2012.
3. Erkaboyeva N. Q. Adabiyot fanidan savol-javoblar to'plami. T. “Navro'z”, 2018.

BIOLOGIYA DARSLARIDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH

Rustamova Sitora Ilxomovna

Navoiy viloyati Konimex tumani
16-maktab biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida biologiya fanini o'qitishda interfaol usullardan foydalanishning amaliy ahamiyatlariga to'xtalib o'tilgan. Biologiya darslariga o'quvchilarni qiziqtirishni tashkil etishda zamonaviy metodlarning o'rni borasida mulohazalar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: metod, interfaol usul, biologiya darslari, metod, metodik usul

Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida o'qitishning zamonaviy metodlaridan keng qo'llanilmoqda. O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Bu metodlarni har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq. An'anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda uni ta'lim oluvchilar faoliyatini faollashtiradigan turli-tuman metodlar bilan boyitish ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajasi o'sishiga olib keladi. Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasida katta tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar interfaol metodlar nomi bilan yuritilmoqda. Interfaol ta'lim metodlari hozirda eng ko'p tarqalgan va barcha turdagi ta'lim muassasalarida keng qo'llanayotgan metodlardan hisoblanadi. Shu bilan birga, interfaol ta'lim metodlarining turlari ko'p bo'lib, ta'lim-tarbiya jarayonining deyarlik hamma vazifalarini amalga oshirish maqsadlari uchun moslari hozirda mavjud. Amaliyotda ulardan muayyan maqsadlar uchun moslarini ajratib tegishli qo'llash mumkin. Bu holat hozirda interfaol ta'lim metodlarini ma'lum maqsadlarni amalga oshirish uchun to'g'ri tanlash muammosini keltirib chiqargan.

Buning uchun dars jarayoni oqilona tashkil qilinishi, ta'lim beruvchi tomonidan ta'lim oluvchilarning qiziqishini orttirib, ularning ta'lim jarayonida faolligi muttasil rag'batlantirib turilishi, o'quv materialini kichik-kichik bo'laklarga bo'lib, ularning mazmunini ochishda aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, bahs-munozara, muammoli vaziyat, yo'naltiruvchi matn, loyiha, rolli o'yinlar kabi metodlarni qo'llash va ta'lim oluvchilarni amaliy mashqlarni mustaqil bajarishga undash talab etiladi.

O'qitishning interfaol usullarini tanlashda ta'lim maqsadi, ta'lim oluvchilarning soni va imkoniyatlari, o'quv muassasasining o'quv-moddiy sharoiti, ta'limning davomiyligi, o'qituvchining pedagogik mahorati va boshqalar e'tiborga olinadi. Interfaol metodlar deganda – ta'lim oluvchilarni faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta'lim jarayonining markazida ta'lim oluvchi bo'lgan metodlar tushuniladi. Bu metodlar qo'llanilganda ta'lim beruvchi ta'lim oluvchini faol ishtirok etishga chorlaydi. Ta'lim oluvchi butun jarayon davomida ishtirok etadi. Ta'lim oluvchi markazda bo'lgan yondashuvning foydali jihatlari quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- ta'lim samarasi yuqoriroq bo'lgan o'qish-o'rganish;
- ta'lim oluvchining yuqori darajada rag'batlantirilishi;
- ilgari orttirilgan bilimlarning ham e'tiborga olinishi;
- ta'lim jarayoni ta'lim oluvchining maqsad va ehtiyojlariga muvofiq lashtirilishi;
- ta'lim oluvchining tashabbuskorligi va mas'uliyatining qo'llab-quvvatlanishi;
- amalda bajarish orqali o'rganilishi;
- ikki taraflama fikr-mulohazalarga sharoit yaratilishi.

Shunday qilib, biologiya fanini o'qitish jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o'ziga xos xususiyatga ega. Ta'lim amaliyotida foydalanilayotgan har bir interfaol metodni o'qituvchi sinchiklab o'rganishi va amalda qo'llashda o'quvchilarning fikrlashini kengaytiradigan hamda muammoning to'g'ri echimini topishlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan metodni qo'llashi lozim. Turli xil nazariy va amaliy muammolar interfaol metodlar orqali tahlil etilganda o'quvchilarning bilim, ko'nikma, malakalari kengayishi va chuqurlashtirishiga erishiladi.

Yuqorida aytilganlardan interfaol ta'lim metodlarini tegishli tahlil qilish va shu asosda ularni tasniflash zarurati ma'lum bo'ladi. Quyida ushbu masala yuzasidan umumiy mulohazalarni keltiramiz.

Bu metodlarni tasniflashda ularni interfaol metodlar, interfaol ta'lim strategiyalari, interfaol

grafik organayzerlarga ajratish mumkin. Hozirgi kunda eng ommaviy interfaol ta'lim metodlari quyidagilar sanaladi: “Keys-stadi” (yoki “O’quv keyslari”), “Blist-so’rov”, “Modellashtirish”, “Ijodiy ish”, “Muammoli ta’lim”, „6x6x6” va b.

Interfaol ta'lim strategiyalari. “Aqliy hujum”, “Bumerang”, “Galereya”, “Zig-zag”, “Zinama-zina”, “Muzyorar”, “Rotastiya”, “Yumaloqlangan qor” va k. Interfaol ta'lim metodlari tarkibidan interfaol ta'lim strategiyalarini ajratishda guruh ishini tashkil qilishga yondashuv ma'lum ma'noda strategik yondashuvga qiyoslanishiga asoslaniladi. Aslida bu strategiyalar ham ko'proq jihatdan interfaol ta'lim metodlariga tegishli bo'lib, ularning orasida boshqa farqlar yo'q.

Interfaol grafik organayzerlar: “Baliq skeleti”, “BBB”, “Konsteptual jadval”, “Venn diagrammasi”, “T-jadval”, “Men kimman?”, “Klaster”, “Nima uchun?”, “Qanday?” va b. Interfaol grafik organayzerlarni ajratishda bunday mashg'ulotlarda asosiy fikrlar turli grafik shakllarda yozma ko'rinishda ifodalanishiga asoslaniladi. Aslida bu grafik organayzerlar bilan ishlash ham ko'proq jihatdan interfaol ta'lim metodlariga tegishli bo'lib, ularning orasida boshqa farqlar yo'q.

Interfaol ta'lim metodlarini ko'pincha turli shakllardagi o'quv mashg'ulotlari texnologiyalari bilan bir vaqtda qo'llanmokda. Bu metodlarni qo'llash mashg'ulot ishtirokchilarining faolliklarini oshirib, ta'lim samaradorligini yaxshilashga xizmat qiladi.

6x6x6 metodi muammoli dars texnologiyasi

8-sinfda „Vitaminlar” mavzusini 6x6x6 metodi asosida olib borishni yoritamiz.

Darsning tashkiliy qismidan so'ng o'qituvchi o'quvchilarini 6 tadan 6ta guruhga ajratadi va har bir guruh alohida stol va stullarga o'tiradilar. Ularga birtadan oldingi tayyorlangan savollar tarqatiladi va savollarga javob toppish, yozish va munozara uchun vaqt belgilanadi. 6 ta guruhning har bir 6 a'zosi 1-6 gacha raqamlanadi. Guruhlar shakllangach, o'qituvchi o'quvchilarni darslikdan mavzu bilan tanishib chiqishlarini aytib bu faoliyatlari uchun ularga 6 daqiqa vaqt berishini tayinlaydi. Vaqt tugagach, guruhlarda quyidagi savollar tarqatiladi. Bu savollarga javob topishlari, guruhda muhokama qilish, yozishi uchun 8 daqiqadan vaqt belgilaydi. O'quvchilar guruhlarda ishlab savollarga javob beradilar. O'quvchilar savollar javobini darslik va boshqa qo'shimcha manbalardan topadilar, o'qiydilar, yozib oladilar, guruh ichida munozara qiladilar. Belgilangan vaqt tugagach, o'qituvchi guruhni qayta shakllantiradi, endi har bir guruhdagi bir raqamidagilar bitta guruh bo'lib, 2 raqamidagilar ikkinchi guruh bo'lib qaytadan 6ta guruh bo'lib shakllanadi. Bunday darslarni o'quvchilar faol bo'lgan sinflarda tashkil etish yaxshi samara beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Golish L.V. Fayzullayeva D.M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish Toshkent -2012
2. Ishmuhammedov R. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish sullari”
3. Biologiya (Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun) darslik. T-2012

ТА’ЛИМ-TARBIYA JARAYONIDA MODULLI TA’LIM TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Ruzmetova Gulnoza Ilxamovna

Urganch tumani 27-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: +998 (93) 465 55 59

rg_ruzmetova5559@inbox.uz

Sadaddinova Bikajon Maksudovna

Urganch tumani 27-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: +998 (97) 452 74 71

sm.bikajon_7471@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada modulli ta’lim texnologiyasining o‘ziga xos xususiyatlari hamda ta’lim-tarbiya jarayonida modulli ta’lim texnologiyasidan foydalanish usullari bo‘yicha ma’lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: Modul, blok, mantiqiy tugallangan qism, modul dasturi, o‘quvchilarning o‘quv faoliyati, o‘quv faoliyati elementlari, modul dasturlarining turlari, modul dasturini yakunlash.

Modulli ta’lim texnologiyasi modullarga asoslanadi. Modul lotincha so‘zdan olingan bo‘lib, qism (blok) degan ma’noni bildiradi. Ta’lim-tarbiya jarayonida modulli ta’lim texnologiyalaridan foydalanishda mashg‘ulotda foydalaniladigan mavzu mantiqiy tugallangan fikrli qismlar, ya’ni modullarga ajratiladi va har bir qismni o‘quvchilar mustaqil o‘zlashtirishlari uchun o‘quv topshiriqlari tuziladi. Shu o‘quv topshiriqlari asosida, har bir modul yakunida savol-javob o‘tkaziladi va xulosa chiqariladi.

Mazkur mashg‘ulotlarda o‘quvchilarning bilish faoliyati modullarni ketma-ket o‘zlashtirishlarini nazarda tutgan holda tashkil etiladi. Har bir modulni o‘zlashtirish jarayoni o‘quvchilarning yaxlit bilish faoliyatining elementi sanaladi, ya’ni bir mashg‘ulotda yaxlit tashkil etilishi ko‘zda tutilgan o‘quvchilarning o‘quv faoliyati mavzu ajratilgan modullarga muvofiq holda o‘quv faoliyati elementlaridan tashkil topadi. Agar mashg‘ulotda o‘rganiladigan mavzu mazmuni 4 ta moduldan iborat bo‘lsa, o‘quvchilarning o‘quv-bilish faoliyati mos holda 4 ta o‘quv faoliyati elementidan tashkil topadi. Shuni qayd etish kerakki, mashg‘ulot yakunida o‘quvchilarning o‘z faoliyatlarini tahlil qilishi va o‘z-o‘zini baholashini amalga oshirish maqsadida modul dasturini yakunlash bosqichi bo‘ladi. Shu sababli fikr yuritilayotgan ushbu mashg‘ulotda foydalaniladigan modul dasturida 5 ta o‘quv faoliyati elementi bo‘ladi. O‘qituvchi shu asosda modul dasturini tuzadi.

Modulli ta’limning asosiy mohiyati, o‘quvchilar modul dasturlari yordamida mustaqil ishlashiga asoslangan o‘quv-bilish faoliyati orqali belgilangan maqsadga erishadilar.

Modul dasturlari mavzuning ta’limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadidan kelib chiqadigan modul dasturining didaktik maqsadi, o‘quvchilarning mashg‘ulot davomida bajaradigan o‘quv topshiriqlari, topshiriqlarni bajarish bo‘yicha berilgan ko‘rsatmalar, modul dasturini yakunlash qismini o‘zida mujassamlashtiradi.

Modulli ta’lim texnologiyasiga asoslangan mashg‘ulotlarda o‘quvchilarning o‘quv-bilish faoliyati modul dasturlari asosida tashkil etiladi. O‘quvchilar o‘quv materialini modul dasturidan o‘rin olgan o‘quv topshiriqlarini sifatli bajarish orqali mustaqil o‘zlashtiradilar va o‘z o‘quv faoliyatining sub’ektiga aylanadilar. Shu tariqa yagona ta’lim-tarbiya jarayonining ikkita sub’ekti o‘qituvchi va o‘quvchi o‘quv jarayonidan ko‘zlangan maqsadga erishadi.

O‘qituvchi o‘quv materiallarini modullarga ajratadi va modul dasturini yaratadi. Har bir modulning xususiy didaktik maqsadi va o‘quv topshiriqlarini aniqlaydi. Mashg‘ulot yuzasidan nazorat test topshiriqlari va mustaqil ish topshiriqlarini tuzadi. O‘quvchilarning mustaqil o‘quv bilish faoliyatini tashkil etadi. Modul dasturining didaktik maqsadi va o‘quv topshiriqlari bilan tanishtiradi. O‘quvchilarning modul dasturi yordamida mustaqil ishlarini tashkil etadi. Muammoli vaziyatlarni vujudga keltiradi, tegishli hollarda yordam uyushtiradi.

Modul dasturidan o‘rin olgan har bir modul yakunida o‘quv bahsi, savol-javob, munozara, aqliy hujum o‘tkazadi. Modul dasturini yakunlaydi.

Ma’ruzada modulli ta’lim texnologiyasini qo‘llash muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur texnologiyadan foydalanish uchun o‘qituvchi quyidagi tayyorgarlik ishlarini olib borgan bo‘lishi shart:

1. O'rganiladigan mavzuning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlari asosida o'quvchilarga qo'yiladigan o'quv maqsadlarini belgilash;
2. O'rganiladigan mavzuni mantiqiy tugallangan fikrli modullarga ajratish, har bir modulning xususiy maqsadlarini aniqlash va ularning iyerxargik darajasini tuzish;
3. O'quvchilarning har bir modulning xususiy maqsadlariga erishish yo'llarini nazarda tutgan holda o'quv topshiriqlarini tuzish va unga ajratilgan vaqt me'yorlarini belgilash;
4. Modullarning ketma-ketligi asosida modullarning xususiy maqsadlari, o'quv topshiriqlarni yaxlit tarzda o'zida mujassamlashtirgan modul dasturini loyihalash;
5. Ma'ruza matni va modul dasturini mashg'ulotdan bir hafta avval o'quvchilarga tarqatish;
6. Modul dasturining uch xil turi bo'lishini nazarda tutgan holda o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish shaklini aniqlash;

Izoh:

- Agar o'rganiladigan mavzu mazmuni faktik materiallardan iborat bo'lib, o'quvchilar tomonidan o'zlashtirishida qiyinchilik yuzaga kelmasa, u holda modul dasturining individual ishlash modul dasturidan foydalaniladi;

- Agar o'rganiladigan mavzu mazmuni faktik materiallar bilan bir qatorda ilmiy-nazariy masalalardan iborat bo'lib, o'quvchilar tomonidan o'zlashtirishida qiyinchilikni yuzaga keltirgan holda modul dasturining ikki o'quvchi hamkorlikda ishlashiga mo'ljallangan modul dasturidan foydalaniladi;

- Agar o'rganiladigan mavzu mazmuni ilmiy-nazariy masalalar, tushuncha va atamalarni o'zida mujassamlashtirgan bo'lsa, o'quvchilar tomonidan o'zlashtirishida qiyinchilikni yuzaga kelishi tabiiy bo'lgan holda modul dasturining o'quvchilarning kichik guruhlarda hamkorlikda ishlashiga mo'ljallangan modul dasturidan foydalaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Tolipov O', Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbiqiy asoslari – T.: 2006.
2. D. Beverly, D. Shaklee, K. Cushner II. Pedagogicheskoye obrazovaniye dlya XXI veka. - M.: 1994.
3. Adam, R. The Process of Educational Innovation I R. - Lnd, 1991.
4. Beverly D. Inquiry Based Teacher Education - Lnd: 1996.
5. Bassett G. Innovation in Primary Education. - Lnd: 1992.

INFORMATIKA FANINI O'QITISHDA “TUSHUNCHALAR TAHLILI” METODIDAN FOYDALANISH

Ruzmetova Shoxnoza Ulugbekovna
Urganch tumani 18- son maktabning
Informatika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu metod o'tilgan (chorak yoki yilida tugagan) predmeti yoki bo'lim barcha mavzularini o'quvchilar tomonidan yodga olish, biron-bir mavzu bo'yicha o'qituvchi tomonidan berilgan tushunchalarga mustaqil ravishda o'z izohlarini berish, shu orqali o'z bilimlarini tekshirib baholashga imkoniyat yaratish va o'qituvchi tomonidan qisqa vaqt ichida barcha o'quvchilarni baholay olishga yo'naltirilgan.

Kalit so'zi: o'quvchi, mash'ulit, tayanch, vaqt, baho, chorak, predmet.

O'quv mashg'ulotlarining barcha turlarida (dars boshlanishi yoki dars oxirida, yoki predmetining biron-bir bo'limi tugallanganda) o'tilgan mavzuni o'zlashtirilganlik darajasini baholash, takrorlash, mustahkamlash yoki oraliq va yakuniy nazorat o'tkazish uchun, shuningdek, yangi mavzuni boshlashdan oldin o'quvchilarning bilimlarini tekshirib olish uchun mo'ljallangan. Ushbu metodni mashg'ulot jarayonida yoki mashg'ulotning bir qismida yakka, kichik hamda jamoa shaklida tashkil etish mumkin. Metoddan uyga vazifa berishda ham foydalansa bo'ladi.

Mashg'ulotni o'tkazish tartibi:

- o'quvchilar guruhlariga (sharoitga qarab) ajratiladi;
- o'quvchilar mashg'ulotni o'tkazishga qo'yilgan talab va qoidalar bilan tanishtiriladi;
- tarqatma materiallar guruh a'zolariga tarqatiladi;
- o'quvchilar yakka tartibda o'tilgan mavzu yoki yangi mavzu bo'yicha tarqatma materialda berilgan tushunchalar bilan tanishadilar;
- o'quvchilar tarqatma materialda mavzu bo'yicha berilgan tushunchalar yoniga egallagan (yoki o'zlarining) bilimlari asosida (berilgan tushunchalarni qanday tushungan bo'lsalar shunday) izoh yozadilar (yakka tartibda);
- o'qituvchi tarqatma materialda mavzu bo'yicha berilgan tushunchalarni o'qiydi va jamoa bilan birgalikda har bir tushunchaga to'g'ri izohni belgilaydi yoki ekranda har bir tushunchaning izohi berilgan slayd orqali (imkoni bo'lsa) tanishtiriladi;
- har bir o'quvchi to'g'ri javob bilan belgilangan javoblarning farqlarni aniqlaydilar, kerakli tushunchaga ega bo'ladilar, o'z-o'zlarini tekshiradilar, baholaydilar, shuningdek bilimlarini yana bir bor mustah

«Tushunchalar tahlili» metodidan bir darsning o'zida dars boshlanishida o'tgan mavzuni takrorlash, mustahkamlash yoki yangi mavzu bo'yicha o'quvchilarning dastlabki bilimlari, qanday tushunchalarni egallaganliklari va shu darsning oxirida bugungi mavzudan nimalarni bilib olganliklarini aniqlash uchun ham foydalanish mumkin.

<i>Tushunchalar</i>	<i>Mazmuni</i>
<i>Algoritm</i>	
<i>Chiziqli algoritm</i>	
<i>Tarmoqlanuvchi algoritm mazmuni</i>	
<i>Takrorlanuvchi algoritm</i>	
<i>Algoritmning tushunarliliigi</i>	
<i>Algoritmning aniqligi</i>	
<i>Algoritmning diskretliliigi</i>	
<i>Algoritmning natijaviyligi</i>	
<i>Algoritmning ommaviyligi</i>	

Foydalaniladigan adabiyotlari

1. O'quv jarayonida ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini qo'llash yo'llari. Uslubiy qo'llanma. Akademik S.S.G'ulomov umumiy rahbarligi ostida. – T.; TDIU 2005. 90 b, 105 b.
2. Ismatilla Isoqov, Sindorqul Ibragimovich Qulmamatov. “Informatikani o'qitishda innovatsion texnologiyalar”. Ma'ruza matnlari.

INFORMATIKA FANINI O'QITISHDA RAQAMLI AXBOROT, MULTIMEDIA VA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Saburova Kamola Ravshanbek qizi

Xorazm viloyati Xiva shahar

9 - son umumiy o'rta ta'lim maktabining

Informatika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida informatika va axborot texnologiyalari fanini o'qitishda raqamli axborot texnologiyalaridan, multimedia vositalaridan, zamonaviy innovatsion pedagogik texnologiyalari va metodlardan foydalanish orqali darslardan yaxshi natijalarni olish haqida mulohaza qilingan.

Kalit so'zlar: informatika, o'qituvchi, ta'lim, dars, multimedia, raqamli axborot, pedagogik texnologiya, metod, kompyuter.

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'qituvchilarning kasbiy pedagogik tayyorgarligi ta'lim jarayonidagi pedagogik va axborot texnologiyalarni mukammal qo'llashi orqali baholanadi. Darslarda o'quv fanini raqamli axborot texnologiyalaridan foydalanib, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, AKTni darslarda tadbiq qilish eng yaxshi natijalarni beradi, shuningdek multimediali o'quv kurslardan foydalanish ham yaxshi samara beradi. Ta'lim tizimida, darslarni o'tishda yangi pedagogik texnologiyalar va metodlardan foydalanish darsni o'tish va o'zlashtirish samaradorligini oshirib, yangicha mazmun va mohiyat shakllanishiga asos yaratmoqda.

Ta'lim tizimi sifatini oshirishda dars jarayonida zamonaviy axborot kommunikatsion texnologiyalarni, shu jumladan multimediali texnologiyalarni qo'llash, o'qituvchi va o'quvchining interfaol o'zaro aloqalarini ta'minlash, multimediali kurslardan foydalanish samara beradi.

Multimedia texnologiyalarda an'anaviy texnologiyaga qaraganda axborotlarni matn ko'rinishida emas, balki tasvir, ovoz, tovush, harakatlar ko'rinishida ifodalanishi o'quvchilarni darslarda faolroq, diqqatliroq, intiluvchan va qiziquvchan bo'lishga o'rgatadi. Tavsiya qilinadigan har bir axborot ularning ishtiroki va harakati orqali amalga oshiriladi. Multimediali darslardan foydalanish nazariy materiallarning namoyishlarini sifatli video yozuvlari, amaliyot darslarini virtual ko'rsatish, turli jarayonlarni imitatsion, animatsiyali modellarini yaratish imkonini beradi. Bu uchun informatika darslarida va darsdan tashqari vaqtda o'quvchilar kompyuter sinfxonasida muntazam shug'ullanishlarini va malakalarini oshirib borishlarini tashkillashtirish lozim.

Informatika va axborot texnologiyalari fanini o'qitishda zamonaviy ta'lim metodlaridan kuzatish, tajriba, izohli-ko'rgazmali, muammoli vaziyat, tadqiqot, loyihalash metodi, muayyan vaziyatlarni o'rganish, amaliy mashg'ulot, analitik metodlardan foydalanish o'quvchilar egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini shakllantirish va o'quvchilarni kasbga yo'naltirishda natija beradi.

O'quvchining informatika va axborot texnologiyalari fanidan o'zlashtirgan bilim, ko'nikmalarini hamda tayanch va fanga oid kompetensiyalarini aniqlashda nazorat ishlar va amaliy ishlarni tashkil qilish, o'quvchilarning o'quv faoliyatini monitoringini olib borish ta'lim samaradorligi va sifatini baholashning zamonaviy dasturiy vositasidir. Bu nazorat va amaliy ishlarni har bir o'quvchiga alohida berish va uni kompyuterdan foydalangan holda mustaqil bajarishlariga sharoit yaratib berish lozim.

Jamiyat va ilm-fan tinimsiz taraqqiy etaveradi. Yangiliklar yaratilaveradi. Yangilikni ta'lim jarayonida olib kirish va joriy qilish bugungi kun o'qituvchisining vazifasidir. Bilimli va malakaga ega bo'lgan o'qituvchi jamiyatning ta'lim oldiga qo'ygan vazifasini amalga oshirishga qodir bo'ladi. Bu borada informatika fani o'qituvchilari yangiliklarni birinchi bo'lib qabul qilishi va uni fanga tadbiq qilishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining Informatika fani darsliklari.
2. www.uzedu.uz
3. www.ziyouz.com

EFFECTIVE TECHNIQUES IN TEACHING VOCABULARY TO YOUNG LEARNERS

Salayeva Mekhrshod Masharipovna,
teacher school №4 in Yangiariq
district of Khorezm region.

Abstract: Teaching vocabulary to young learners is important because they have some characteristics that can make them easier to learn new words. Although they have those special characteristics, they need a teacher as a facilitator and good techniques that can motivate them in learning vocabulary. This article describes finding out young learners' achievement in learning vocabulary, techniques that can be employed to young learners and techniques that can work for young learners.

Key words: vocabulary, teaching, effective, young learners, pronunciation.

English has four aspects and skills that must be known by the learners. The four aspects are spelling, pronunciation, vocabulary and grammar. Meanwhile, the four skills namely listening, reading, writing and speaking. Those four aspects can develop the four skills in English. The vocabulary aspect can build the four skills in English. There are some reasons that make vocabulary is important to be learned. First it will be hard for the learners if they must study English with limited words in their mind. Thus, learning vocabulary can help the learners to enrich their words in English. If they know those words, they can express their thought through English but if they do not know words in English they cannot write, read, speak anything in English. Second, it is impossible to teach spelling, pronunciation and grammar for the beginners if they do not know words first. Developing vocabulary will be great if it can be started from a young age. They are great word learners.

There is a lot to learn about vocabulary in terms of its range, the sheer number of words and phrases to learn, and the depth of knowledge students need to know about each vocabulary item. Materials can help students in two broad areas: First, they need to present and practice in natural contexts the vocabulary that is frequent, current, and appropriate to learners' needs. Second, materials should help students become better learners of vocabulary by teaching different techniques and strategies they can use to continue learning outside the classroom. There is a vast amount of research into how learners learn best and how teachers might best teach. The next section presents some key principles that we can follow to help students learn vocabulary more effectively.

Organizing vocabulary in meaningful ways makes it easier to learn. Textbooks often present new vocabulary in thematic sets as an aid to memory, but there are other types of organization and these can be described under three broad headings: real-world groups, language-based groups, and personalized groups, examples of which are given below.

There are many different ways of practicing newly presented vocabulary in class, from repeating the words, controlled practice, or reacting to the content in some way, to using the vocabulary to say true things about oneself. For example, in learning the vocabulary of countries, students can:

- Listen to the names of countries and repeat them. – Identify the countries they know in English, and add new ones.
- Say which languages people speak in different countries.
- Say which countries are near their own, or which they have personal connections with (I'm from . . . ; My brother lives in . . . , etc.), or which they would like to visit.

In conclusion, we need to repeat vocabulary often, because students must work with a word or a phrase many times before acquisition takes place, and we must offer variety to keep the exercises fresh and to cater to different learning styles. Finally, we need to help students understand that learning is a gradual process that takes place in small, manageable increments over time, and to encourage them to seek additional information on their own, personalizing the learning experience and tailoring it to their own specific needs.

References:

1. Armbruster, B., Lehr, F., & Osborn, J. (2001). Put reading first: The research building blocks for teaching children to read. Jessup, MD: National Institute for Literacy.
2. Beck, I., McKeown, M., & Kucan, L. (2002). Bringing words to life: Robust vocabulary instruction. New York, NY: Guilford Press.

ТА’ЛИМ- ТАРБИЯНИНГ О’QUVCHILAR HAYOTIDAGI O’RNI

Samandarova Munajat Qahramon qizi
Urganch tumani 19- sonli maktab o’qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Yoshlarimizning ongida ma’naviy bo’shliq paydo bo’lmasligini oldini olish haqida so’z yuritiladi.

Kalit so’zlar: tarbiya, fahm- farosatligi, aql- idrokliligi, hurmat hissini

Qaysidir kitobda o’qiganim bor, unda keltirilgan bir ma’lumot yodimda qolgan. Misr ehromlarini o’rganayotgan olimlar uning devorlaridagi shunday yozuvlarga ko’zlari tushgan ekan: “Bugungi kun yoshlarining tarbiyasi buzilib ketgan”. Bu haqda donishmandlarimiz-u olimlarimizni bir qancha fikrlari mavjud. Bolani dunyoga kelmasidan oldin tarbiyalanishi yoxud ilk go’daklik paytidayoq, yana bir manbada ikki yoshdan, besh yoshdan so’ng tarbiyalanishi lozim ekanligini barchamiz eshitganmiz. Fikrimcha, farzandni tarbiyasi avvalo ota- onaning tarbiyasi ekanligi, fahm- farosatligi, aql- idrokliligi hisobiga rivojlanadi. Lekin bu degani namunali oilalar farzandlariga tarbiya berishlari shart emas yoki nosog’lom oilalar farzandlarining tarbiyasiga qattiqroq kirishish kerak degani emas. Bu jarayon, ya’ni, farzand tarbiyalash jarayoni har qanday oila uchun kerak bo’lsa bir umrlik ish desam aslo xato bo’lmaydi. Kasbim o’qituvchi bo’lganligi sababli turli yoshdagi, turli oilalardan, turlicha dunyoqarashga ega bo’lgan o’quvchilar bilan ishlashga, muomala qilishga to’g’ri keladi. Shu o’rinda haqli bir savol tug’iladi. Xo’sh, biz yoshlar tarbiyasiga innovatsiyani, ta’lim- tarbiya innovatsiyasini qay tarzda olib kirsak bo’ladi. Yoshlarimiz “zamonaviy” bo’lishni axloqsizlik, sabrsizlik, kattalarga quloq solmaslik asosiga barpo etishayotganligi achinarli hol albatta Biz birinchi navbatda ulardagi beparvolik kasalligini davolab olishimiz zarur. So’ngra ularni botiniy va zoxiriy olamlarini tozartirishlariga ko’maklashishimiz lozim. Yoshlarimizning ongida ma’naviy bo’shliq paydo bo’lmasligini oldini olish uchun avvalo ularning qalbida, ongida o’zligimizga, mentalitetimizga ulkan hurmat hissini jo qilsak, ularni hech bir to’siq tarbiya jarayonlariga g’ov bo’la olmaydi. Bu ishda o’qituvchi- ota-ona- mahalla hamkorlikda ish olib borsa, bolaning bosgan qadami bo’lmaydi, ehtimol. Buning uchun ba’zi narsalarga e’tibor qaratsak foydadan holi bo’lmaydi: Kompyuter, virtual va axborot texnologiyalari rivojlanib borayapti. Ulardan me’yorida, kerakli vaqtda kerakli jarayonlarda foydalanish ko’nikmalarini shakllantirishimiz; O’quvchilar salomatligini yaxshilashga qaratilgan innavtsion dasturlar ishlab chiqish; Sinfning “ma’naviyat burchagi” da o’z mahallamizdagi o’rnak ko’rsatgan yoshlar haqida qisqacha ma’lumotlar bazasini tashkil qilish; Maktab kutubxona faoliyatini zamonaviy talablar va ehtiyojlardan kelib chiqqan holda takomillashtirish; Darslarga ota- onalarni taklif qilish; Haftaning so’ngida har bir o’quvchi bajargan ishlari sarhisobini topshirish; Oyda bir marotaba bo’lsa ham sinf o’quvchilari bilan birgalikda qariyalar, yolg’iz keksalar, nogironlar xonadoniga borib hol- ahvol so’rash; Ekologok tarbiya g’oyalarini singdirish; Mas’uliyat hissini paydo qilish.... Dunyo tajribasidan ma’lumki, qaysi mamlakatda ta’lim- tarbiya sohasiga jiddiy e’tibor qaratilgan bo’lsa, shu yurtning iqtisodiy- madaniy qiyofasi, texnik va texnologik imkoniyatlari yuksak cho’qqilarga ko’tarilgan. Buni jahonning rivojlangan davlatlari misolida ham ko’rishimiz mumkin. Pedagogik faoliyatning bosh maqsadi o’quvchi shaxsi, uning rivojlanishi, ta’lim- tarbiya olishi va hisoblanadi. Shining uchun o’qituvchining o’quvchilar shaxsini bilishi alohida ahamiyatga ega, ayniqsa, ta’limning zamonaviy insonparvarlikka yo’nalganligi mazmunida bu alohida dolzarblik kasb etmoqda. O’qituvchi nafaqat tarbiyalash va rivojlantirish, balki o’quvchilar shaxsiga muvaffaqiyatli tarbiyaviy ta’sir ko’rsatishga tayyorlashi ham zarur. Axloqiy tarbiyaning tayanch vazifasi ijtimoiy ahamiyatga ega. Biz yashayotgan davr shiddat mashinasiga minib olgan bir payrda tarbiya masalasida oqsashimiz bu kata falokat. Bu masalani kechiktirmasdan hozirdan, shu soatdanoq jiddiy kirishishimiz joiz. Shunday ekan bu islohotlatni asosiy maqsadlarini to’g’ri anglash, amalga oshirish jarayonida og’ishmay, chalg’imay, kechikmay harakat qilish davr talabi. O’quvchi shaxsiga, avvalo, inson deb nazar tashlaylik. Uni tushunish, qo’llab-quvvatlash, kerak o’rni kelganda jazolash va kezi kelganda rag’batlantirish maromida bo’lsa, natija ko’ngildagidek samara beradi. Yodimizda bo’lsinki, biz yoshlar tarbiyasining boshqaruvchilarimiz. Bizning urishturishimiz, kiyinishimiz, so’zlashish uslubimiz, dunyoqarashimizdan ular o’rnak olishga, bizga o’xshashga harakat qilishga intiladilar. Shu bois avvalo biz bir umr o’zimizni tarbiyalab bormog’imiz kerak. Muqaddas kitoblarda ham beshikdan to qabrgacha ilm izlash kerakligi haqida ta’kidlab o’tilgan.

Demakki, limning ham, tarbiyaning cheki- chegarasi yoq. Ularni qancha o'zlashtirsak shuncha yangi qirralari ko'rinib, ochilab boraveradi Bolalarimizni axloqiy tarbiya bilan qurollantirsak ularni hech bir yot mafkuralar o'z domiga torta olmaydi. Bu harakatlarimiz yurtimiz istiqboli, rivoji uchun qo'shgan zarracha hissamiz bo'lsa ne ajab. Shu o'rinda muhtaram birinchi prezidentimiz, Islom Abdug'aniyevich Karimovningma'naviy tarbiya haqidagi :“Shuni unutmasligimiz kerakki, kelajagimiz poydevori bilim dargohlarida yaratiladi, boshqacha aytganda, xalqimizning ertangi kuni qanday bo'lishi farzandlarimizning bugun qanday ta'lim va tarbiya oilshiga bog'liq.Buning uchun har qaysi ota- ona, ustoz va murabbiy har bir bola timsolida avvalo shaxsni ko'rishi zarur. Ana shu oddiy talabdan kelib chiqqan holda farzandlarimizni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan, ongli yashaydigan komil insonlar etib voyaga etkazish ta'limtarbiya sohasining asosiy maqsadi va vazifasi bo'lishi lozim, deb qabul qilishimiz kerak. Bu esa ta'lim va tarbiya ishini uyg'un holda olib borishni talab etadi.” degan fikrlari nechog'lik asosli ekanligini guvohi bo'lib turibmiz.

INFORMATIKA FANINING MAQSAD VA VAZIFALARI. TA'LIMiy TARBIYAVIY AHAMIYATI. KOMPYUTER GRAFIKASI MISOLDA

Samandarova Nafosat Qodirberdiyevna

Xorazm viloyati Bog'ot tumani
21-maktab informatika fani o'qituvchisi
+998(97)453-12-18

Qurbonova Shaxlo Aminovna

Xorazm viloyati Bog'ot tumani
15-maktab informatika fani o'qituvchisi
+998(99)566-19-29

Annotatsiya: Ushbu maqolada kompyuter grafikasi vositalari asosida o'quvchilarga ta'lim berish va kadrlarni qayta tayyorlashni yo'lga qo'yish hozirgi kunning dolzarb masalalaridan ekanligi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Kompyuter grafikasi, Axborot kommunikatsion texnologiyalari, televideniye, internet, axborot, ikki o'lchamli, uch o'lchamli grafika.

Axborotni asosiy qismini inson ko'rish azolari orqali oladi. Ko'rgazmali axborotni o'zlashtirish oson bo'ladi. Inson tabiatining ana shu xususiyati grafik operatsion tizimlarda ishlatiladi. Kompyuter grafikasi hozirda jadallik bilan hayotimizga kirib keldi va yanada kuchayib bormoqda. Keyingi o'n yil misolida biz kompyuter grafikasi sohasida misli ko'rilmagan o'sishni ko'rishimiz mumkin. 2D va 3D texnologiyalari hayotimizni o'rgimchak to'ridek o'rab oldi. Hozirgi kunni ularsiz ta'savvur qila olmaymiz. Chunki butun insoniyat unga bog'lanib qoldi va undan keng (samarali tarzda) foydalanib kelmoqda albatta. Shuni aytib o'tish joizki, kompyuter grafikasi texnologiyalari sohasi iqtisodiyotning ajralmas bir qismiga aylanib ulgurdi.

Kompyuter grafikasi hamma sohaga jadallik bilan kirib bormoqda. Masalan UZI uskunolari, EKG uskunolari, turli xil roentgen moslamasi bunga yorqin misol bo'la oladi. Televideniya va multipikatsiya sohasida ham kompyuter grafikasini biz naqadar rivojlanib ketganini ko'rishimiz mumkin. Turli hil bolajonlar uchun mo'ljallangan multfilmlar, kino filmlar, videoroliklar, virtual o'yinlar shular jumlasidan. Yana kompyuter grafikasini astronomiya va yadro fizikasi, biologiya, kimyo, qishloq ho'jaligi, yo'l qurilishi, geologiya, geodeziya ishlab chiqarishning yana boshqa sohalarida ham ko'rishimiz mumkin. Xullas kompyuter grafikasi degan tushuncha hayotimizga juda tez, jadallik bilan kirishda davom etyapti. Bu ya'ni Kompyuter grafikasi sohasini yaqinda o'rganish uchun bizga O'zbekiston Respublikasi umumiy o'rta ta'lim maktablarida va o'rta maxsus ta'limida, Oliy ta'limda keng o'rganilib borilayotgan INFORMATIKA fani yaqindan yordam beradi. Bizga ko'makdosh bo'ladi. Kompyuter XX asrning 50 - yillarida paydo bo'lgan bo'lsa uni yaqindan o'rganuvchi fan informatika XX asrning 70 -yillarida paydo bo'ldi. Va alohida fan sifatida o'rganilib bora boshlandi.

Kompyuter grafikasi o'tgan asrning 70 - 80-yillaridan boshlab ommaviylasha boshladi. Hozirgi kunda kompyuter grafikasi shu qadar rivojlanganki, lining ehtiyojlarini qondirish kompyuter texnikasining jadal rivojlanishining asosiy sabablaridan biri bo'lib qolmoqda. Kompyuter grafikasi ilm-fanga, tijoratga, san'at va sportga ham tegishli bo'lib, barcha sohalarida keng qo'llaniladi. Kompyuter grafikasi bo'yicha har yili ko'plab konferensiyalar o'tkaziladi, ihtiyot jumallari va o'quv qo'llanmalar chop etiladi, dissertatsiyalar himoya qilinadi.

Har yili bir necha yuz milliard dollarlik kompyuter grafikasi mahsulotlari ishlab chiqariladi va sotiladi. San'at durdonalari yaratiladi. Kompyuter grafikasi asosida yaratilgan elektron o'yinlar bo'yicha Jahon birinchi o'rinlari o'tkaziladi va ularda millionlab qatnashchilar ishtirok etadilar.

Yaratish usuliga ko'ra kompyuter grafikasi ikki guruhga ajratiladi:

1) (inglizcha - ikki o'lchamli jumlasidan olingani) 2D

2) (inglizcha ~ uch o'lchamli jumlasidan olingani) 3D

Ikki o'lchamli grafika yassi va tekis sirtlarda yaratilgan tasvirlar bo'lib ularga misol sifatida printerda qog'ozga chop etilgan fotosurat, rassom tomonidan (maxsus mato)da chizilgan rasmlarni keltirish mumkin. Ikki o'lchamli grafikaning turlari bilan keyingi sahifada batafsil tanishamiz. Uch o'lchamli grafika yordamida hajmga ega jismlar tasvirlanadi. Bunda jismlarning fazoda egallagan o'rni mayda kublar bilan to'ldiriladi.

Informatika fani fanlar ichida eng yosh fanlardan hisoblanadi. Chunki Biz bilamizki Matematika , Falsafa , Geografiya, Adabiyot , Tarix , Huquq , Kimyo fanlari bizga tarixdan ma'lum. Lekin informatika yosh fan bo'lishiga qaramay shu fanlar orasidan mustahkam joy oldi. Hattoki ba'zi bir fanlardan mavqe borasida o'tib ham ketti deb ayta olishim mumkin albatta. Informatika fanini bu darajaga yetishida kompyuter va axbotor texnologiyalarining , IT texnologiyasini , kompyuter grafikasini hayotimizga jadallik bilan kirib kelishuni misol qilishimiz mumkin.

Agar o'quvchilar berilayotgan materiallarni ko'rish (video) asosida qabul qilsa, axborotni xotirada saqlab qolinishi 15-20 % oshadi. Bunga qo'shimcha sifatida o'quv materiallari audio, video va grafika ko'rinishda mujassamlashgan holda berilsa, materiallarni xotirada saqlab qolish 60 % ortadi. Bunga biz kompyuter grafikasi vositalari asosida chet tillarini o'rganish jarayonini misol qilsak bo'ladi. Ta'limtarbiya jarayonida mediasavodxonligini rivojlantirishni foydalanish o'quvchilar bilim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga egadir. Xulosa o'rnida shuni takidlash lozimki, hozirgi kunda talim tizimida kompyuter grafikasi rivojlantirish ayniqsa, ularda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali ta'lim tizimi oldida turgan juda ham ko'plab moddiy va ijtimoiy dolzarb masalalarni hal qilish mumkin.

Talimda multimediali axborotresurslaridan foydalanishda ularning eng samarali vosita va talim mazmunini boyituvchi omil ekanligi yaqqol namoyon bolibbormoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.B.Boltayev, M.Mahkamov Informatika vaaxborottexnologiyalari 2017 O'zbekistonmilliy ensikolpediya Davlat ilmiy nashriyoti 60 b 2015 110 betlar.
2. Axborot texnologiyalari M. Aripov, B. Begalov, Sh. Begimqulov, A90 M. Mamarajabov. — T.: Noshir, 2009. 123 b.S.S.G'ulomov —Informatika va Axborot texnologiyalari.
- 3.<http://uz.infocom.uz/2017/03/26/> Kompyuter grafikasi vazifalari

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA BIOLOGIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHDA ZAMONAVIY METODLAR

Samandarova Risolat

Urganch tuman 20-son umumta'lim
maktabi biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim metodlari orqali biologiy darslarini tashkil etish haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim-tarbiya, dars, texnik vositalar, biologik ta'lim-tarbiya, ko'rgazmali vositalar.

Mamlakatimizda ta'lim-tarbiya sohasining barcha bo'g'inlari – maktabgacha ta'lim, maktab, o'rta maxsus va oliy ta'lim tizimini takomillashtirish, yangi muassasalar bunyod etish va mavjudlarini qayta ta'mirlash bo'yicha olib borilayotgan ishlar yoshlar kamolotida o'z samarasini beradi. O'quvchilar biologiya fanidan bilim ko'nikmalarini oshirish uchun darslarni zamonaviy shakllarda o'tish kerak.

Zamonaviy darsning namunasi nima bo'lishi kerak? Uning tuzilishi, shakli, metodologiyasi qanday bo'lishi kerak? U qanday talablarga javob berishi kerak? O'qituvchi ishi natijalari uning o'quvchilarining mahorati, o'quvchilarning darsdagi faolligi, o'quvchilarning mavzuga, o'qituvchiga, bir-biriga bo'lgan munosabati, dars davomida paydo bo'lgan shaxsning ta'limiy va rivojlanayotgan harakatchanligi bo'yicha baholanadi. Axborot texnologiyalarini o'qitish – bu axborot bilan ishlashda maxsus usullardan, dasturiy va texnik vositalardan (kino, audio va video, kompyuterlar, telekommunikatsiya tarmoqlari) foydalanadigan pedagogik texnologiya. Barcha metodlar singari, o'qitish usullari, o'quv qo'llanmalari, didaktik funksiyalarning uchligini bajaradi, ular asosan har qanday fanga asoslangan o'qishda o'zgarishsiz qoladi va uch funksiyani bajaradi.

Biologiya darslarida AKTdan foydalanish fanni o'qitish sifatini yaxshilashi mumkin. Maktabda biologiya fanini o'qitishni doimiy ravishda ko'rgazmali eksperiment bilan birga olib borish kerak. Biroq, zamonaviy maktabda fan bo'yicha eksperimental mashg'ulotlar ko'pincha mashg'ulot vaqtining yetishmasligi va zamonaviy moddiytexnik jihozlarning yetishmasligi tufayli qiyinlashadi. Laboratoriya laboratoriyasi zarur asbob va materiallar bilan to'liq ta'minlangan bo'lsa ham, haqiqiy tajriba tayyorlash va o'tkazish uchun ham, ish natijalarini tahlil qilish uchun ham ko'proq vaqt talab etadi. Bundan tashqari, haqiqiy tajriba ko'pincha o'zining asosiy maqsadini - bilim manbai bo'lib xizmat qilishni amalga oshirmaydi. Ko'pgina biologik jarayonlar murakkabdir. Tasavvurli fikrlash qobiliyatiga ega bolalar mavhum umumlashtirishni o'zlashtirishda qiynaladilar, rasmsiz ular jarayonni tushunishga, hodisani o'rganishga qodir emaslar. Ularning mavhum tafakkuri rivojlanishi tasvirlar orqali sodir bo'ladi. Multimediya animatsion modellari talaba ongida biologik jarayonning ajralmas manzarasini shakllantirishga imkon beradi, interfaol modellar esa jarayonni mustaqil ravishda “qurish”, xatolarini tuzatish va mustaqil ishlashga imkon beradi. Ta'lim jarayonida multimedia texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklaridan biri bu faoliyatning yangiligi, kompyuter bilan ishlashga qiziqish tufayli o'quv sifatini oshirishdir. Darslarda kompyuterdan foydalanish o'quvchilarning faol va mazmunli ishlarini tashkil etishning yangi usuliga aylanib, darslarni yanada foydali va qiziqarli qiladi.

Biologiyani o'qitishda foydalaniladigan vositalar biologik ta'lim-tarbiya jarayonining maqsadi va vazifalari, o'rganiladigan mavzu mazmuniga muvofiq, o'qituvchi tomonidan mazkur jarayonning samaradorligini o'ttirish maqsadida qo'llaniladi. Biologiya darslarida o'qituvchi o'rganiladigan mavzu mazmunini to'la yoritadigan o'qitish vositalarini unga muvofiq esa, o'qitish metodlarini tanlaydi, shu asosda darsda o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etadi va boshqaradi.

O'qitish vositalari mamlakatda ta'limni tubdan isloh qilish prinsiplari, fan-texnika, ishlab chiqarish rivojlangan sari ularning turlari xam ko'payib bordi. Demak, ta'lim muassasalarida o'qitish vositalarining turlari xam muayyan darajada o'zgarib, yangilanib boradi, yangi avlod o'qitish vositalari vujudga keladi. O'qitish vositalarining yangi avlod guruhiga: kompyuter texnologiyasining ta'lim beruvchi, modellashtirilgan va nazorat dasturlari, slaydlar, multimedialarni kiritish mumkin.

Ko'rgazmali vositalardan biologiya o'qitishning barcha jarayonlarida, masalan, yangi o'quv materialini tushuntirish, mustahkamlash, tushunchalarni shakllantirish, o'quv, amaliy, mexnat

ko`nikma va malakalarni tarkib toptirish, uy vazifasini bajarish, o`quv materialini nazorat qilishda qo`llaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R.Boqiyev., AL va KHK “Informatika”. “Fan va texnologiya”. 2012.
2. Tolipova J.O., G’ofurov A.T. Biologiya ta’limi texnologiyalari. -T .: “O`qituvchi”, 2002.
3. www.ziyonet.uz

O'QUVCHILARNING BIOLOGIYA FANIDAN IJODIY FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Sanayeva M.I

TFI akademik litseyi
Biologiya o'qituvchisi

Annotatsiya: Ijodiy natijalarga erishish ijodiy fikrlay olish qobiliyatini taqozo etadi, shu bilan bir qatorda u iqtidor, bilim sohasi yoki badiiy qobiliyat kabi bundan ham kengroq va ixtisoslashgan xususiyatlar va ko'nikmalarni talab etadi.

Kalit so'zlar: ijodiy fikrlash, era va davrlar, qon aylanish tizimi, odam temperament

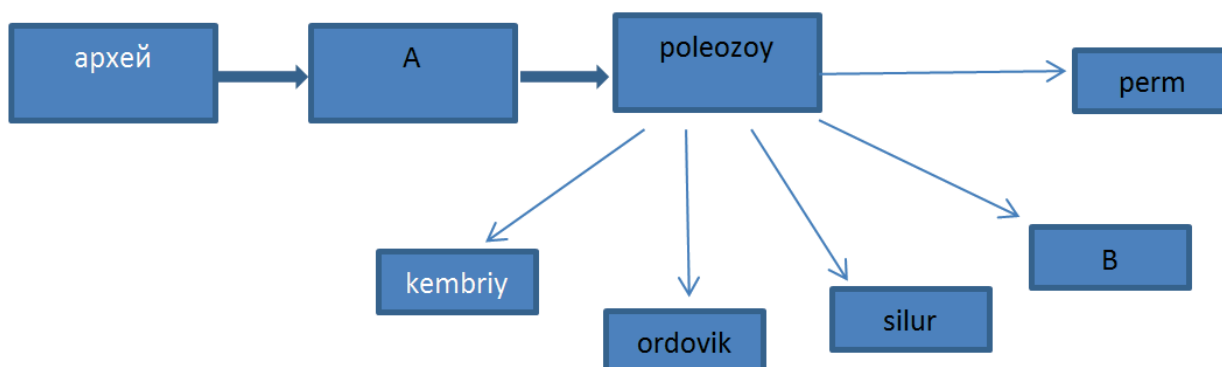
Ijodiy fikrlash o'quvchilarning tajribalar, hodisalar hamda vaziyatlarni yangicha va mazmunli tarzda talqin etishlarini qo'llab-quvvatlash orqali ularning bilim olishlariga ko'maklashadi. O'quvchining tasavvuri va qiziquvchanligi o'rganish jarayonini tezlashtirishi mumkin, bunda ijodiy fikrlash esa tushunishga va o'zlarining oldiga o'rganishdan qo'yilgan maqsad uchun vosita bo'lib xizmat qiladi. O'quvchining akademik litseylarda o'rganishga bo'lgan qiziqishi va rag'batini oshirish uchun barcha o'quvchilarning ijodkorlikka oid imkoniyatlarini hamda qirralarini ochib bera oladigan yangi uslubdagi o'rganish shakllari rivojlantirilishi lozim. Bunday rivojlanish uslublari akademik litseylarda ta'lim olishga qiziqishlari sust bo'lgan o'quvchularga yordam berib, ularga o'z fikrlarini ifodalash va o'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erishishga imkon beradi.

Ijodiy natijalarga erishish ijodiy fikrlay olish qobiliyatini taqozo etadi, shu bilan bir qatorda u iqtidor, bilim sohasi yoki badiiy qobiliyat kabi bundan ham kengroq va ixtisoslashgan xususiyatlar va ko'nikmalarni talab etadi. Ijodiy fikrlash imkoniyati va uning namoyon bo'lishi quyidagilarga asoslanadi:

- soha tayyorgarligi;
- maqsadga yo'nalganlik va o'z-o'ziga ishonch;
- boshqalar bilan jamoaviy ishlash - aqliy ko'nikmalar;
- muammoni ijodiy hal qilish;
- bilim hosil qilish.

Akademik litseylarda Biologiya fanidan o'quvchilarning ijodiy fikrlashlarini oshirish maqsadida ularga turli ijodiy topshiriqlar berib boorish lozim. Yoki aynan shunday topshiriqlarni tuzish vazifa qilib berilishi kerak. Har ikki holatda ham bu jarayonlar o'quvchilarning biologiya faniga bo'lgan qiziqishlarini oshiradi. Quyida o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobilaytini rivojlantiruvchi bir qancha topshiriqlar berildan.

1. Quyidagi sxema asosida A-era, B-davr larga xos ma'lumotni toping. (ketma-ketlikka rioya qiling)

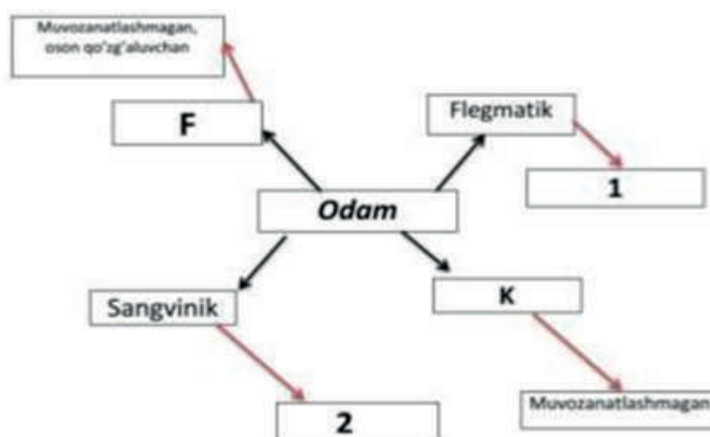

2. Quyidagi sxemadan ko'rsatilgan qon harakatiga ega bo'lgan organizmni toping

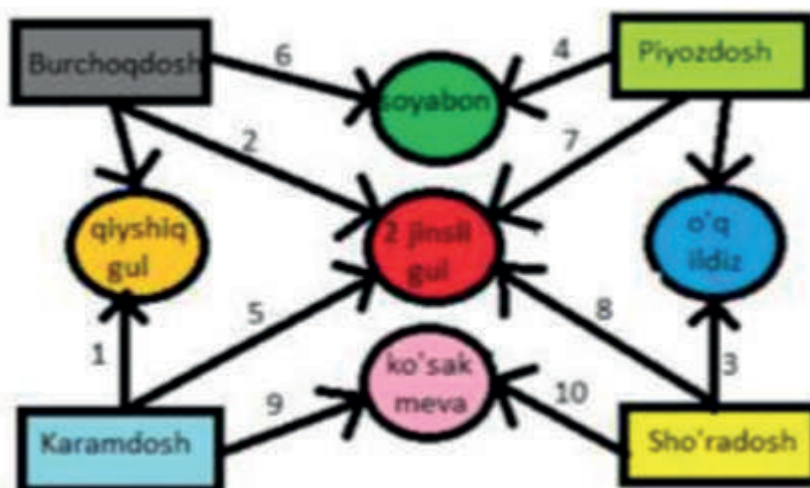

- A) dafniya, siklop, zorka
B) omar, bitiniya, dreyena
C) bitiniya. Tok shillig'i
D) semga, lansetnik

3. Keltirilgan sxemani mos javob bilan to'ldiring.

4. Quyidagi sxemadan to'g'ri javoblarni toping.

Yuqorida berilgan qiziqarli topshiriqlar orqali o'quvchilarning ijodiy fikrlash ko'nikmasi, aqliy ko'nikmalar, bilim sohasining tayyorligi, yangi g'oyalar va tajribalarga nisbatan ochiqlik, boshqalar bilan ishlash ko'nikmasi yoki boshqalar fikri bilan kelishish (hamkorlik), qiyinchilikka duch kelganda o'z maqsadiga erishishga harakat qilish, insonning ijodkorlikka nisbatan qobiliyatiga ishonish, shu bilan birga, topshiriqni bajarishga rag'batlantirilganlikni o'zlashtirish uchun o'quvchilarning ichki imkoniyatlarining turli jihatlariga ta'sir ko'rsatishi mumkin

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Akbar Bahromov, Mohidil Yo'ldosheva. Biologiya 8-sinf. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. Davlat ilmiy nashriyoti. T2010.
2. Eshonqulov O.E., Nishonboyev K.N., Hujayra va rivojlanish biologiyasi. T.: "Sharq" nashriyoti. 2011
3. Sadriddinov N., Rahimov A., A.Mamadaliyev, Z.Jamolova. Biologiya o'qitish uslubi asoslari. T.: O'zbekiston-2005.
4. A.Yusupov. Biologiya: qiziqarli savol javoblar. T.: "O'qituvchi" nashriyoti. 1997.

О’РТА МАКТАBLARDA KIMYO FANINIDAN O’QUVCHILAR BILIM DOIRASINI OSHIRISHDA ISHCHANLIK O’YINDAN FOYDALANISH

Saparniyazova Sevara

Yangibozor tumanidagi 25-sonli maktab

Xudayberganova Manzura

Urganch tumani 43 –sonli maktabning

kimyo fani o’qituvchilari

Annatotsiya: Ushbu maqolada o’rta maktablarda kimyo fani mashg’ulotlarda interfaol usullarning roli muhokama qilingan.

Kalit so’zi: kimyo, suv, modda, atom, didaktik, texnologiya, zarra, o’yin, ro’l.

“O’rta maktabda kimyo fanini o’qitadigan” moddasi asosiy tushunchasi - bu bizning pedagogik tajribamizning vakilligi, o’qituvchilar maktabda kimyo fanidan o’qituvchilar bilan yordam berish. Ehtimol, katta yoki kamroq muvaffaqiyat bilan qo’llanilishi va boshqa tabiiy fanlar (fizika, biologiya, geografiya) va matematikaga qo’llanilishi mumkin. Aksariyat hollarda, kasbiy faoliyatning samarali amalga oshirilishi ushbu faoliyatni amalga oshirish va uni amalga oshirish istagini talab qiladi. Biz ilmiy bilimlarning jadal o’sishi davrida yashayapmiz. Tizimni tahlil qilish nuqtai nazaridan o’rta maktab va ilmiy bilimlar bo’yicha o’quv jarayoni murakkab, cheksiz, o’zaro bog’liq tizimlar va o’quv jarayoni ilmiy bilimlar tizimiga kiritiladi. Shu sababli, ilmiy bilimlarning jadal o’sishi muqarrar ravishda o’quv jarayonining tabiiyligi va o’quv jarayonining sifati va samaradorligini oshirish, o’z navbatida, ilmiy bilimlarning o’sish sur’atlarini oshirishi kerak.

Didaktik o’yinlar texnologiyalari o’quvchi faoliyatining faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Ular o’quvchiga ijobiy imkoniyatlarni ro’yobga chiqarish va rivojlantirishning amaliy yechimlarini aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyatga ega. Didaktik o’yinlar o’quvchilarda tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, tatqiq qilish hisoblash, o’lchash, yasash, sinash, kuzatish, solishtirish, xulosa chiqarish, mustaqil qaror qabul qilish, guruh yoki jamoa tarkibida ishlash axloq – odob o’rgatish, nutq o’stirish til o’rgatish, yangi bilimlar o’rgatish va boshqa faoliyat turlarini rivojlantirishga yo’rdam beradi.

Ishchanlik o’yin darsi – dars mavzusi bo’yicha masalalarni hal etish jarayonida o’quvchilarning faol ishtirok etishini ta’minlash orqali yangi bilimlarni o’zlashtirish mashqi. Kimyoda -7-sinfda Eritmada erigan moddaning massa ulushi, foiz, molyar va normal konsentratsiyasi mavzusida o’quvchilarni 4 ta kichik guruhlariga bo’lib har bir guruhga savollar beriladi.

1. Eritmada erigan moddaning massa ulushi nima.
2. Eritmada erigan moddaning foiz konsentratsiyasi degani nima.
3. Eritmada erigan moddaning molyar konsentratsiyasi deganda nimani tushunasiz?
4. Eritmada erigan moddaning normal konsentratsiyasini tushuntirib bering.

Har bir guruh berilgan savollarga jamo bo’lib javob berishga xarakat qiladi. Jamoda sardorlar belgilanadi va javob berish uchun sardorlar qo’l ko’tarib javob beradi. Javoblar:

1. Massa ulushi (ω) – erigan modda massasini (m_1) eritma massasiga (m_2) m_1 nisbati bo’lib, odatda 1 dan kichik sonlarda ifodalanadi: $\omega < 1$; $\omega = m_1/m_2$

2. Foiz konsentratsiya (C , %) – erigan modda massasining (m_1) eritma massasiga (m_2) nisbatining foizlarda ifodalanishi. Bunda eritma massasi 100% ni tashkil etadi deb olinadi, demak $C \% < 100$. $C \% = \omega \cdot 100\%$, $C \% = m_1/m_2 \cdot 100\%$

3. Molyar konsentratsiya (C_M) – erigan modda miqdorining (mollarda – M) eritma hajmiga (V) nisbati, ya’ni 1 l (1000 ml) eritmada 1 mol modda $m \cdot 1000$ erigan bo’lsa, 1 M (bir molyar) li eritma deb ataladi: $C_M = m \cdot 1000 / M \cdot V$ bu yerda M – moddaning molyar massasi.

4. Normal konsentratsiya (C_N) – erigan modda ekvivalent sonining (E) eritma hajmiga (V) nisbati, ya’ni 1 l (1000 ml) eritmada 1 g-ekv modda $m \cdot 1000$ erigan bo’lsa, 1 N (bir normal) li eritma deb ataladi: $C_N = m \cdot 1000 / E \cdot V$ bu yerda E – moddaning ekvivalent massasi.

O’qituvchi o’quvchilarni baxolash jarayonida qaysi guruh savollarga to’liq javob bersa shu guruhga a’lo va yaxshi baholarni qo’yadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Evstafieva E.I., Titova I.M. Kasb ta’limi: ta’limotlarni / kimyo maktabida, 2012 yil. 20 - 25.
2. Markushev V.A., Beakova V.S., Kuzmina G.A. Kasb ta’limi usullarini rivojlantirishning ilmiy va pedagogik asoslari. Uchinchi pedagogik o’qish. - Sankt-Peterburg, UMCS IST TA’LIM Qo’mitasi, 2011 yil. - 2011 yil. - 298 b.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA TABIIY FAN DARSLARIDA AMALIY MASHG'ULOTLARNING O'RNI VA AHAMIYATI

Saparova Surayyo Yusupboyevna

Xorazm viloyati Shovot tumani

29 -umumiy o'rta ta'lim maktabi

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotasiya: Zamonaviy maktab murakkab ta'mirlash jarayonidan o'tmoqda. Bizning fikrimizcha, atrofdagi dunyoning ajralmas qiyofasi sifatida dunyoning ekologik rasmini shakllantirish, bolalarning ekologik bilimlar tizimi va tabiatni bilish usullarini o'zlashtirish, shaxsiy rivojlanishini o'rganish alohida ahamiyatga ega, voqelik haqidagi muhim dunyoqarashlar, tabiatga qadriyatli, mas'uliyatli munosabatni shakllantirish masalalari haqida malumot berilgan.

Kalit so'zlar: “atrofimizdagi olam”, “tabiatshunoslik”, “o'lkashunoslik”, “bilimlarni mustahkamlash”, “mantiqiy tafakkur”, “darslik bilan ishlash metodikasi”.

Boshlang'ich sinflarda bolalarni o'qitishning qulay sharoitlaridan foydalanib, fanlararo bog'lanishni to'la darajada amalga oshirish zarur. Atrof olam bilan tanishtirish bo'yicha mashg'ulotlarda shakllantiriladigan aniq tasavvurlar boshqa predmetlar bo'yicha vazifalarni hal qilishga yordam beradi va aksincha. Fanlararo aloqa nutqni rivojlantirish kabi vazifalarni hal qilishda amalga oshiriladi. “Atrof olam bilan tanishtirish” kursi o'quv materialining o'zi, foydalaniladigan ish uslublari va metodlari bola nutqini rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratadi. Bu mashg'ulotlarda bolalar bir - birlari bilan bevosita muloqotda bo'ladilar, taassurotlari bilan o'rtoqlashadilar, o'zlarining sevgan ishqibozliklari haqida hikoya qiladilar va hokazo. Syujetli, rolli o'yinlarda bolalar tasavvurlar qilib, o'z qahramonlari uchun matn yaratadilar. Mehnat ta'limi, o'qish, atrof olam bilan tanishish kabi fanlar bilan bog'lanish tabiatga va ishlab chiqarishga kompleks ekskursiyalar o'tkazishda amalga oshirilishi mumkin, bunda:

- ekologik bilimlarni uzatishning yangi shakllari va usullarini izlash (hozirgi vaqtda o'qitishning innovatsion usullari interaktiv o'qitish texnologiyasi va loyiha faoliyati texnologiyasi, chunki bu texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning ekologik kompetentsiyasini shakllantiradi);

- ma'lum bir ekologik muammoni hal qilishda talaba shaxsining faol ishtirokiga yo'naltirish;

- atrof -muhit sifati uchun shaxsiy javobgarlik hissini shakllantirish;

- tabiatga aniq yordam berish masalalari ko'zda tutiladi.

Atrof olam bilan tanishtirish bo'yicha birinchi darsda bolalarni darslik bilan: muallifi, titul varag'ining mazmuni, bezatilishi bilan tanishtirish kerak, kitob bilan tanishtirish mundariyasi bo'yicha bo'ladi. Bolalarni darslik bilan ishlashga o'rgata borib, o'qituvchi ularga ishdagi izchillikni tushuntirishi kerak: avval rasmlar qarab chiqiladi, so'nggra maqollar o'qiladi, shundan keyin savollarga javoblar olinadi.

Ta'limning maqsadi oddiy ma'lumot olish, qonunlarni o'zlashtirish emas, balki ekologik madaniyatli shaxsni tarbiyalashdir. Bola yangi bilimlarni, ma'lumotni, eng muhimi, to'g'ri qabul qilishni, tabiatga zarar bermasdan, o'z bilimlarini amalda qo'llashni o'rganishi kerak.

Asosiy qism oxirida o'qituvchi individual mustaqil kuzatuvlar va tabiiy tarix materiallarini yig'ishda qiziqishni qondirish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, uning o'zi ham maxfiy qolmaydi, lekin ularning harakatlariga katta qiziqish bildiradi: u savollar beradi, bolalar tashabbusini qo'llab -quvvatlaydi va ular bilan taassurotlar almashadi. Biroq, yig'ish uchun topshiriq berayotganda, bolalar e'tiborini faqat ma'lum o'simlik yoki hayvonlarga qaratib, tabiatga hurmatni tarbiyalash muammolarini hal qilish uchun uning sonini qat'iy cheklash kerak. Shu bilan birga, bolalarga o'simliklarni qanday qazish, novdasini kesish va hokazolarni ko'rsatish kerak, lekin siz bolalar uchun hamma ishni qila olmaysiz. To'plangan materiallar saralanadi, papkalarga, savatlarga joylashtiriladi, uning bir qismi darhol o'yinlar va mashqlar uchun ishlatiladi.

Ishning maqsadi: O'quvchilarda butun ta'lim va tarbiya jarayonining ekologizatsiyasi orqali tabiatga, atrofdagi makonga nisbatan yaxlit ekologik dunyoqarash va axloqiy qadriyatlarni shakllantirish. O'quvchilarning fuqarolik pozitsiyasini va ijtimoiy mas'uliyatini shakllantirish bo'yicha maktab faoliyatini faollashtirishdan iborat bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nuriddinova M.I. Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. T., 2005.
2. Bahramov A., “Tabiatshunoslik.” Darsligi 3-sinf. T.: “Cho'lpon” nashriyoti. 2014.
3. Galeeva A.M. Ijtimoiy va ekologik ta'lim va tarbiya tizimining pedagogik asoslari // Ijtimoiy ekologiya muammolari. M., 1991 yil.
4. Shilova V.S. Ijtimoiy-ekologik ta'lim: nazariya va amaliyot. M., 1999 yil.
5. Bahramov A., “Tabiatshunoslik.” Darsligi 4-sinf. T.: “Sharq” nashriyoti 2014.
6. Grigoryans A.G. Tabiatshunoslikni o'qitish. T. 1992.
7. Pakulova V.M., Kuznetsova M.I. Metodika prepodavaniya prirodovedeniya. M., 1990.
8. <https://spbtp.ru/uz/ekologicheskaya-kartina-mira-na-urokah-estestvoznaniya-formirovanie/>

BOLA TARBIYASIDA MAKTAB, OILA VA MAHALLANING O'ZARO HAMKORLIGINI OSHIRISH CHORA TADBIRLARI VA AHAMIYATI

Sardorova Nilufar Zokirovna

Xorazm viloyati Xiva shahri

9-umumiy o'rta ta'lim maktabining

Tarbiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi globallashuv sharoitida eng dolzarb muamolardan biri hisoblanmish farzand tarbiyasi hamda farzand tarbiyasida oila mahalla va maktab hamkorligini yo'lga qo'yishning dolzarb masalalari haqida fikr mulohazalar yuritiladi.

Kalit so'zlar: milliy mafkura, qadryat, ta'lim tarbiya uyg'unligi, Maktab, oila va mahallaning o'zaro aloqadorligi

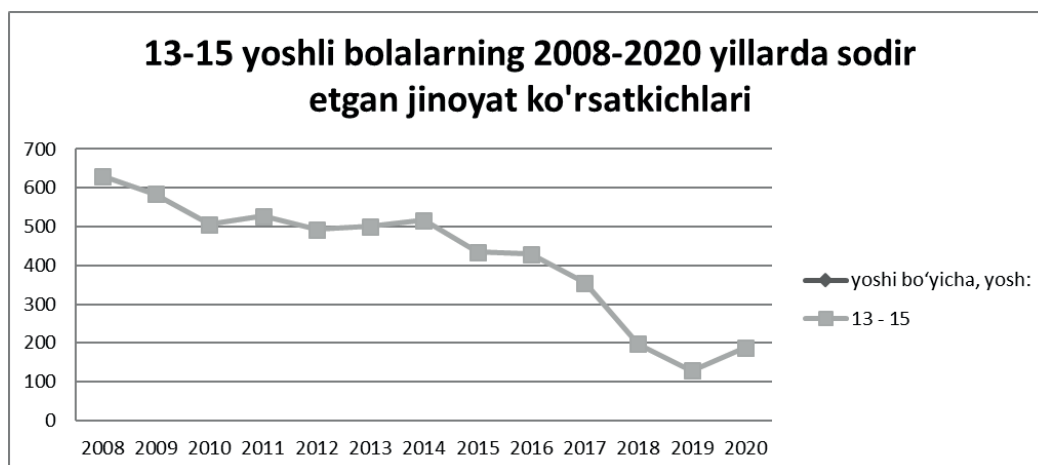
O'sib kelayotgan yosh avlodni barkamol etib tarbiyalash xalqimizning azaliy orzusi bo'lib, farzandlarni ma'naviy-axloqiy milliy madaniy, tarixiy an'analariga hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslanib, zamonaviy shaxsni shakllantirish ota-onalar, maktab, mahallalarning oldida turgan eng asosiy ma'suliyatli vazifalardan sanaladi. Milliy mafkuramiz va qadriyatlarimiz xalqimizning maqsad muddaolarini ifodalaydi. Farzandlar oila timsolida jamiyatning ijtimoiy-ma'naviy qiyofasini ko'radi, jamiyat talablari mohiyatini ilk bora shu kichik jamoada anglaydi. Ular ongiga dastlabki ma'naviy-axloqiy bilimlarni singdirishda oilaning, ayniqsa, ta'lim-tarbiya muassasalarining o'rni muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim-tarbiya muassasalari, oila va mahalla qo'mitalari ijtimoiy institutlarning asosiy vazifasi milliy istiqlol g'oyasini barcha yoshlarimiz ma'naviy boyligiga aylanishiga, ularning dunyoqarashiga singdirishda ko'maklashish, mazmun-mohiyatini har tomonlama tushuntirishdan iborat.

Bugungi kunda yurtimizda barcha sohaga bo'lgani kabi yoshlar tarbiyasiga ham katta e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, bugun o'sib ulug'ayotgan yosh avlodni kamol topishida maktab va oilaning o'zaro hamkorligini rivojlantirish o'quvchining komil inson sifatida kamol topdirishning eng asosiy vazifalaridan biri desak aslo mubolag'a bo'lmaydi.

Maktab, oila va mahallaning o'zaro aloqadorligini oshirishning rivojlanishi va ota onalarning maktab bilan bevosita qiziqib borishi, har jabhadan farzand tarbiyasida ijobiy iz qoldiradi. Jumladan, bola doimiy vaqtda ota ona nazoratida bo'ladi. Bu esa, yoshlar o'rtasidagi jinoyatchilining oldini olishda eng samarali vastia bo'lib xizmat qiladi.

“Ho'sh, ta'lim jarayonida o'qituvchi, ota ona, mahalla hamkorligi nima sababdan lozim?” degan savol tug'iladi. Ma'lumki, bola yoshlik paytidanoq asosiy vaqtini maktabda o'tkazadi. Uning jamiyatda o'rnini topishida oilasi va maktab eng asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. O'quvchining darsdan bo'sh vaqtda jamoat ishlarida xususan, mahalla hasharlarida yoki turli tadbirlarda ota onasi yoki o'rtoqlari bilan ishtirok etishi hamm o'quvchini jamiyatga aralashuvini rivojlantiradi.

So'ng yillarda maktablarda ta'lim tizimiga, davlat nazorati, jamoatchilik nazorati kuchayib bormoqda bunin natijasi o'laroq bugun yoshlar o'rtasida jinoyatchilik kamayib bormoqda. Davlat statistika qo'mitasining bergan ma'lumotlariga e'tibor qaratsak:

Vaqt o'tkani sari yoshlar o'rtasida jinoyatchilik kamayib borayotganligini ko'rishimiz mumkin buning asosiy sabablaridan biri maktab, oila mahallaning o'zaro aloqadorligi desak mubolag'a bo'lmaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yoshlar tarbiyasini rivojlantirish nafaqat, maktab, oila yoki mahallaning ishi, balki, butun jamiyat oldida turgan eng ulkan vaifalardan biri hisoblanadi. Chunki, davlatning davlat sifatida ertangi kunini belgilaydigan insonlar albatt, bugun biz tarbiya qilayotgan yoshlar hisoblanadi. Shuni inobatga olgan holda, har bir pedagog hodim o'z vazifasini sidqi dildan vijdonan bajarishi kerakligini aslo unutmasligi lozim. Agar biz oilani yuproq, unda o'sib kelayotgan bolani yangi nihol deb oladigan bo'lsak, maktab va mahalla ushbu niholning oziq manbalari bo'lishi lozim. Shundagina biz kelgusida ko'zlangan natijalarga erishishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Baubekova Z.D. Tarbiyaviy ishlar metodikasidagi ko'rsatmalar. – T. 1991 y.
2. Ismailova Z. Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasi. T.:2006.
3. <https://hozir.org/ozbekiston-respublikasi-oliy-va-orta-maxsus-talim-vazirligi-ni-v9.html?page=2>

О‘QUVCHILAR YOZMA SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA DIKTANTNING AHAMIYATI

Sattorova Dildora Botirboyevna,

Navoiy viloyat Navoiy shahar 5-umumiy o‘rta ta’lim
maktabi ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘quvchilarning yozma savodxonligini oshirishda yozma ishlarning ahamiyati, diktant turlari, uning maqsad va vazifalari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: diktant, ta’limiy diktant, nazorat diktant, erkin diktant, saylanma diktant

O‘quvchilarning yozma savodxonligini oshirishda yozma ishlarning ahamiyati katta. Dars jarayonida yozma ishlarning turlicha bo‘lishi o‘quvchilarning yozuvga bo‘lgan muhabbatini oshiradi va taraqqiy ettiradi. Turli xildagi yozma ish bolalarning tafakkurini, fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi hamda o‘quvchilarning bilimini mustahkamlaydi, takomillashtiradi. Yozma ishlarning quyidagi turlari o‘quvchilarning yozma savodxonligini oshirish uchun samarali xizmat qiladi: diktant, bayon, insho va ko‘chirib yozish.

Yuqoridagi yozma ishlarning eng soddasi ko‘chirib yozishdir. Lekin ushbu yozma ishlarning barchasi o‘quvchilarda orfografik malakalarini shakllantirishga, mustahkamlashga, ularning ongli yozishlarini ta’minlashga va ish qobiliyatlarini o‘stirishga qaratilgan bo‘ladi. Matnni ko‘chirib yozishni orfografik, grammatik, uslubiy topshiriqlar bilan birgalikda olib boorish maqsadga muvofiqdir. Yozma ishning ko‘chirib yozish turida gapdagi tushirib qoldirilgan so‘z yoki bo‘g‘inni qo‘yib ko‘chirish, matnda berilgan so‘zni o‘zgartirish, berilgan namuna yoki grammatik topshiriq asosida matn yoki so‘z shaklini o‘zgartirish, so‘zlardan gap tuzish, berilgan namunaga o‘xshash gap tuzish, savollarga javob berish, so‘zlar ustiga qaysi grammatik shaklda ekanligini yozish, o‘qilgan va tahlil qilingan matn bo‘yicha savollarga javob berish kabilar kiradi. Ko‘chirib yozush turi ham bir necha xil bo‘lishi mumkin. Masalan, doskadan, jadvaldan yoki kitoblardan ko‘chirib yozish.

Yuqorida qayd etilgan yozma nutqni o‘stirishning asosiy va samarali, shu bilan birga katta ahamiyat kasb etadigan turi bu diktantdir.

1-11-sinflarda diktantlar, asosan, ikki maqsad uchun o‘tkaziladi. Biri grammatika, orfografiya va punktuatsiyadan o‘tilgan qoidalarini puxta bilib olishga yordam beradigan, mustahkamlaydigan, takomillashtiradigan ta’limiy diktant bo‘lsa, ikkinchisi, grammatika, orfografiya va punktuatsiyadan o‘tilgan qoidalarini o‘quvchilar qanday o‘zlashtirganliklarini sinash, tekshirishga imkon beradigan nazorat diktantdir.

Ta’limiy diktantning yana bir nechta turi mavjud:

- eslatish diktanti;
- o‘z diktant yoki yoddan yozish;
- saylanma diktant;
- erkin diktant;
- grammatik topshiriqli diktant;
- tushuntiruvchi diktant;
- ijodiy diktant;

Quyida biz ta’limiy diktant turlarining ayrimlari xususida to‘xtalamiz.

O‘z diktant yoki yoddan yozish diktanti 4-7-sinflarda o‘tkaziladi. Bu diktanto‘quvchilarga grammatika va orfografiyadan olgan bilimlarni mustahkamlashga yordam berishi bilan birga og‘zaki va yozma nutqni o‘stirishga ham katta ahamiyatga ega. O‘z diktant o‘tkazish uchun o‘tilgan mavzu qoidasiga va sinf o‘quvchilarining saviyasiga mos keladigan kichik bir parcha yoki she’riy asardan bo‘lak, yoki to‘rtlik tanlanadi. Tanlangan parchani o‘qituvchining o‘zi bir necha marta o‘qib beradi. O‘quvchilar matn yoki she’rni yodlab olgach, matn bektiladi va o‘quvchilar yodlab olganlarini daftarga yozadilar. O‘quvchilar diktantni yozib bo‘lganlaridan keyin doskadagi matn ochiladi. O‘quvchilar yozganlarini doskadagi matn bilan solishtiradilar va xatolarini tuzatadilar.

Erkin diktant – bayonning soddaroq bir ko‘rinishi bo‘lib odatda boshlang‘ich maktablarning 3-4-sinfida o‘tkaziladi.

Erkin diktantda o‘quvchilar so‘zlarni va grammatik shakllarni o‘zgacha, erkin ishlata oladilar. Ushbu diktant turi o‘quvchilarning qanchalik tushunganliklarini aniqlashga yordam beradi.

O‘qituvchi matnni bir marta o‘qib eshittiradi. So‘ngra bo‘limlarga bo‘lib o‘qiydi. Agar o‘qituvchi 3 ta gap o‘qisa, o‘quvchiuni ko‘paytirib yozishi kerak bo‘ladi: erkin diktant o‘quvchilarni o‘qilgan matnni yaxshiroq esga saqlab qolishda, atrofdagilar nutqini diqqat bilan tinglashda nutqni o‘stirishda, yozma nutqni o‘stirishda katta ahamiyat kasb etadi.

Erkin diktant o‘quvchilarning orfografik, punktuatsion va uslubiy xatolarini kamayib borishiga yordam berish bilan birga, o‘quvchilarning bayon, insho yozishga o‘rgatadi. O‘quvchilarning yozma nutqi rivojlanadi.

Ijodiy diktant – o‘tilgan qoidalarini puxta o‘zlashtirishga yordam berishdan tashqari o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqini ham o‘stiradi. Ijodiy diktantda matn o‘qib berilmaydi. O‘quvchilar o‘zlari berilgan so‘zlar bilan mustaqil ishlaydi. Shu jihatga ko‘ra ushbu diktant bayonga juda yaqin turadi. O‘quvchilar diktantning bu turida so‘zlarni to‘g‘ri yozishga, ularni o‘z o‘rnida ishlata bilishga va kichik-kichik matn tuzishga, ya‘ni ijod qilishga o‘rganadilar. Bu turdagi diktant yuqori sinfda bayonni osonlik bilan yozishga zamin hozirlaydi.

Diktant, umuman yozma ishlarning barcha turi ma‘lum qoidalarining mustahkamlanishi bilan birga o‘quvchilarni har bir gapga, so‘zga, so‘z birikmasiga diqqat bilan qarashga o‘rgatadi. Shu bilan birga matndagi gaplardan kerakli so‘zni, grammatiks haklni tezroq topa olishga o‘rgatadi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Ahmedova H. O‘zbek tili o‘qitish texnologiyalari va loyihalashtirish. – T: Navro‘z, 2016. – 215 B.
2. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug‘ati. – Toshkent, 2002.
3. Erkaboyeva N. O‘zbek tilidan ma‘ruzalar to‘plami. Toshkent: -2019.

BOSHLANG'ICH SINF O'QISH DARSLARIDA O'QUVCHILAR NUTQINI RIVOJLANTIRISH VA MATN BILAN ISHLASH USULLARI

Sattorova Muxlisa Ramazonovna

Navoiy shahar 5-IDUM
boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: o'qish darslarida o'quvchilar nutqini rivojlantirish va matn bilan ishlash malakasini shakllantirish usullari ushbu maqolada o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: hikoya, ertak, she'r, masal, maqol, doston, rivoyat, topishmoq, tez aytish, ilmiy-ommabop matnlar

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgach, ta'lim sohasida ham katta islohotlar amalga oshirildi. Jumladan, „Ta'lim to'g'risida“gi Qonun, „Kadrlar tayyorlash milliy dasturi“ qabul qilindi, „Davlat tili to'g'risida“gi Qonun qaytadan ko'rib chiqildi, Davlat ta'lim standartlari ishlab chiqildi, dasturlar va darsliklar yangilandi. Ta'lim maskanlarida o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berishda yangicha yondashuv, innovatsion texnologiyalar asosida darslarni tashkil etish eng muhim vazifalardan biriga aylandi. Ayniqsa, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, og'zaki nutqilarini rivojlantirishga e'tibor berish eng dolzarb vazifaga aylandi. Har bir predmetda bo'lgani kabi o'qish darslarida ham ta'lim- tarbiya birligiga e'tibor beriladi. O'qish darslarida tarbiya o'qilgan matnning ongli o'zlashtirilishiga bog'liq. O'quvchi matnda fikr nima haqida borayotganini anglasagina, o'zida shunday xislatlarni shakllantirishga harakat qiladi vayaxshi inson bo'lish uchun o'qishning zarurligini anglaydi. O'qish o'qilganlarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan bo'lishi lozim, shunda matndagi asosiy fikr, ilgari surilayotgan g'oya o'quvchilar tomonidan o'zlashtiriladi, so'z va matnlar yod olingan taqdirda ham o'quvchiniki bo'lib qoladi.

Savod o'rgatishning birinchi kunlaridanoq o'qish ongli bo'lishi, bolalarni ongli o'qishga o'rgatish juda muhim. So'roqlar yordamida o'qilganlarni bola qanday tushungani aniqlanadi, tekshiriladi. O'qishdan oldin o'tkazilgan tayyorlov suhbat ham, o'qilgan matn yuzasidan o'tkazilgan suhbat ham shu maqsadga-ongli o'qishga xizmat qiladi. Sharoitga qarab, bolalarga nimanidir o'qishni talab qiladigan muammoli holatni yaratish ham zarur.

O'quvchi nutqini rivojlantirishda, matn bilan ishlash malakasini shakllantirishda lug'at ustida ishlash ham muhim ahamiyat kasb etadi. So'zlarning ma'nosi ustida to'xtalish, birinchidan, fikrni oydinlashtirsa, ikkinchi tomondan matnni tushunishga ham yordam beradi.

Boshlang'ich sinflarda o'rganiladigan matnlar - badiiy asar turlari : hikoya, ertak, she'r, masal, maqol, doston, rivoyat, topishmoq, tez aytish, ilmiy-ommabop matnlar.

Boshlang'ich sinflarda badiiy asar ustida ishlash bosqichlari

- Birinchi bosqich (birinchi sintez) Bu bosqichning asosiy vazifasi matnni yaxlit idrok etish asosida asarning aniq mazmuni va tasviri ifoda vositalari bilan tanishtirishdan iborat.
- Ikkinchi bosqich (analiz) Bu bosqichda voqealar rivojining bog'lanishini belgilash, ishtirok etuvchi shaxslarning xulq-atvori va ularning asosiy xususiyatlarini aniqlash, asar kompozitsiyasini ochish, asarning aniq mazmunini tasviri vositalari bilan birga tahlil qilish va qahramonlar xulq-atvorini baholashdan iborat.
- Uchinchi bosqich (ikkinchi sintez) Bu bosqich ishtirok etuvchi shaxslarning muhim xususiyatlarini umumlashtirish, qahramonlarni baholash va taqqoslash asar g'oyasini aniqlashdan iborat.

Matn bilan tanishtirish shakllari

- Yoddan ifodali aytib berish
- O'qituvchining ifodali o'qib berishi
- Yaxshi o'qiydigan o'quvchiga o'qitish
- Og'zaki qayta hikoyalab, so'zlab berish
- Yoddan ifodali aytib berish
- Asarni sahnalashtirish orqali tanishtirish
- Asarni mustaqil o'qish
- Texnika vositalaridan foydalanish
- Asarni musiqa sadolari ostida o'qib berish

Nutq-insonga berilgan oliy ne'matlardan biri. Inson besh yoshga to'lgunga qadar umri davomida ishlatadigan so'zlarning 90 foizini o'rganib, so'zlay boshlaydi. Demak, shu yoshdan boshlab so'zlarni to'g'ri, chiroyli va aniq talaffuz qilish lozim. Bunda yana biz boshlang'ich sinf o'qituvchilarining zimmasiga katta mas'uliyat yuklanadi. O'qituvchi bolalarning talaffuzi, nutqi ustida qanchalik ko'p ishlasa, uning o'quvchilari tushunarli, sof, jarangdor so'zlay boshlaydi, ularda notiqlik va o'z kechinmalarini boshqalarga qiynalmasdan yetkaza olish ko'nikma hamda malakalari shakllanib boradi.

Tez aytish o'yinlari to'g'ri nafas olishga tovushlarni ravon talaffuz qilishga o'rgatadi. O'quvchilar o'qish tezligining oshishida ham tez aytishlarning ahamiyati katta. Xalq og'zaki ijodi janrlaridan maqollar, ertaklar o'quvchilarni odob-axloqqa o'rgatsa, topishmoqlar esa ularning zehni o'tkirlaydi, aqlini charxlaydi va albatta nutqini ham tivojlantirib, darsning ta'lim-tarbiyaviy jihatdan samarali bo'lishiga katta hissa qo'shadi.

Matn bilan ishlashda **“Kim zukko?” usulidan** foydalanish mumkin. Bu usulda o'quvchilar berilgan so'zlarga she'r matnidan so'z birikmalarini topadilar va ularning qaysi so'z turkumiga oid ekanligini aytadilar.

Matndan olingan so'zlar : tushib, itning, yomon, mehmon O'quvchilar javobi :

Tushib	tushib qoldi	fe'l + fe'l
Itning	itning ko'rpa - yostig'i	ot + ot
Yomon	yomon bo'ldi	sifat + fe'l
Mehmon	mehmon chorlab	ot + fe'l

“Davom ettiring “usuli. Bu usulni 4-sinf o'qish darslarida o'quvchilarining og'zaki nutqini o'stirish uchun mustahkamlash darslarida qo'llash mumkin. Ushbu usulda oxirgi harfdan boshlanuvchi terminlar bilan davom ettiriladi.

Namuna : **Maqol-** hayotiy tajriba asosida xalq tomonidan yaratilgan gap;

L – Lapar – to'y va yig'inlarda , xalq sayillarida yigitlar bilan qizlar orasida tarafma- taraf aytiladigan qo'shiq ;

R – Rivoyat – avloddan – avlodga o'tib kelayotgan, voqea-hodisalarni inson faoliyatini ba'zan uydirma, ba'zan real tasvirlovchi og'zaki hikoya.

O'z fikrini erkin bayon qila oladigan, bilimli, zakovatli va barkamol shaxsni tarbiyalash bizning eng oliy maqsadimizdir. Dars o'tishda bir xillikdan qochib, yangilikka intilsak, albatta, maqsadimizga erishamiz

Foydalanilgan adabiyotlar :

1 . Gaffarova T.”Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar”-T.: “Tafakkur” 2011.

2 . Boymurodova G, Sattorova va boshq.”Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 4-sinf o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma” T.: “Sharq” -2017.

MAKTABDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA SO'Z TURKUMLARINI O'RGATISHDA “BESHINCHISI (OLTINCHISI, YETTINCHISI) ORTIQCHA” METODIDAN FOYDALANISH

Setniyozova Nargiza Rozzoqberdiyevna
Abdullayeva Shoxida Allayarovna Bog'ot tumani
10- maktabning boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari.

Annatotsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida foydalanish mumkin bo'lgan interfaol metodlar xususida to'xtalganmiz. O'ganilgan bu metod o'quvchilarni ot, sifat va fellarni bir-biridan ajratishga yordam berish bilan birga, ularni bilimini ham oshiradi.

Kalit so'zi:ot, sifat, fe'l, bilim, malaka, ko'nikma,qonun, interfaol, ta'lim.

O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni hamda Boshlang'ich ta'lim konsepsiyasida ta'kidlanganidek, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatuvchi, ijodiy tafakkurni rivojlantiruvchi usullarni qo'llab, ularga fan asoslaridan chuqur bilim berish hozirgi zamon boshlang'ich talimining asosiy vazifalaridan hisoblanadi. Mazkur vazifani amalga oshirish uchun esa yangi pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga olib kirish lozim. Yangi pedagogik texnologiyalar boshlang'ich sinf o'quvchisining rivojlanishi va kamol topishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Darslarda yangi materialni bayon etishda o'qituvchi go'yo eshittirib fikrlaydi, bunda u o'quvchilarga bilim beribgina qolmasdan, ularga mantiqan fikrlash, fan muammolarini hal qilishga ijodiy yondoshish uquvlarini singdiradi. O'qituvchi o'quvchilar uchun bilimlar manbai va o'quv jarayonini raxbarigina emas, balki taqlid qilish uchun namuna xamdir.

Hozirda ta'lim metodlarini takomillashtirish sohasidagi asosiy yo'nalishlardan biri interfaol ta'lim va tarbiya usullarini joriy qilishdan iborat.

Barcha fan o'qituvchilari dars mashg'ulotlari jarayonida interfaol usullardan borgan sari kengroq foydalanmoqdalar.

Interfaol usullarni qo'llash natijasida o'quvchilarning mustaqil fikrlash,ahlil qilish, xulosalar chiqarish, o'z fikrini bayon qilish, uni asoslagan holda himoya qila bilish, sog'lom muloqot, munozara, bahs olib borish ko'nikmalari shakllanib, rivojlanib boradi.

So'z turkumlarini o'rganishda “Beshinchisi (oltinchisi, yettinchisi) ortiqcha”

metodidan quyidagicha foydalanish mumkin. Buni biz ” Ortiqchasini ajrat” degan topshiriq bilan berdik. O'quvchilarga bir turkumdagi so'zlar ichiga boshqa turkumga doir so'zlar arlashtirib berildi. O'quvchilar ular ichidan boshqa turkumdagi so'zlarni ajratib olishdi va nima uchun ajratib olish sababni izohlab berishadi. Bu uslni biz kartochkalar yordamida va kompyuterda bajartirdik. Ortiqchasini ajratishgandan so'ng mavzuga taalluqli so'zlarni husnixat bilan daftarlariga yozdirdik.

Berilgan topshiriqlardan namunalar keltiramiz:

Otlar ichidan ortiqchasini ajrat.

Daraxt, suv, osmon, ko'k, mard, kamalak, yomg'ir, tiniq.

Sifatlar ichidan ortiqchasini ajrat.

Baland, keng, choynak, piyola, tor, katta, past, cho'mich, kapkir, kichik.

Fe'llar ichidan ortiqchasini ajrat.

Yuvindi, tebrandi, yugurdi, dutor, rubob, chrchadi, yangradi.

Ma'lumki, savod o'rgatish jarayonida o'quvchilar tovush, bo'g'in, so'z va gaplarni grafik ifodalar ostida anglab, tushunib boradilar.

Ilg'or pedagogik texnologiyalar dars samaradorligini ta'minlovchi omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Ona tili darslarida interfaol metodlaridan foydalanish darsning qiziqarli va jonli o'tishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” // Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. T.: Sharq, 1998. –b. 57.
2. Sh.Fuzalov va boshqalar Ona tili 3-sinf,, T.:“O'qituvchi”, 2019-yil.
3. G'afforova T., Nurillayeva Sh., Haydarova O. Boshlang'ich sinflar uchun ona tili va o'qish-dan didaktik materiallar. Toshkent. 2004.14-b.
4. G'afforova T. Erkin, ijodiy fikrlashga o'rgatish // Boshlang'ich ta'lim, 2009, 4-son, 12-bet.

**BILIM, KO'NIKMA VA MALAKALARIDA BO'SHLIQLARI BO'LGAN
O'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA O'QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATI
VA KASBIY KOMPETENSIYASI**

Seytmuratov Sardorbek Seytmuratovich
Hazorasp tumani 8-son maktab o'qituvchisi
Telefon: +998 (93) 467 68 64
ss.sardorbek_6864@inbox.uz

Yuldasheva Sharofat Kuzyeyvna
Urganch shahar 13-son maktab o'qituvchisi
Telefon: +998 (91) 995 77 97
yuldashevasharofat_7797@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada bilim, ko'nikma va malakalarida bo'shliqlari bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashda o'qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy kompetensiyasi bo'yicha uslubiy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: bilim, ko'nikma, malaka, pedagogik mahorati, pedagogik faoliyat, kasbiy kompetensiya, boshqaruv, oshkora axborot almashish.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturi zamonaviy pedagog javob berishi kerak bo'lgan talablar kompleksini belgilaydi. Quyidagilar mutaxassisning pedagogik ishga tayyorlanganligining zarur va yetarli darajasini ta'minlaydigan asosiy talablar hisoblanadi.

Bugungi kunda davlatimiz tomonidan ta'limga qaratilayotgan e'tibor barcha o'qituvchilarning o'z ustida ishlashi, tinmay izlanish olib borishi hamda o'quv jarayonini zamon talablari darajasida, ilmiy asosda tashkil etishlari uchun zaruriy sharoitlarni yaratib berish bilan bir qatorda, ta'lim sohasiga yosh mutaxassislarning kelib qo'shilishiga imkoniyat yaratmoqda, bu esa o'z navbatida ta'lim muassasasi rahbarlari oldiga yanada yangi vazifalar qo'yadi. Ma'lumki, inson har doim o'sish va rivojlanishdadir. Shunday ekan, inson kamolotiga ta'sir etuvchi omillarnig ilmiy-nazariy mohiyatini barcha pedagogik jamoa rahbarlari to'g'ri tushunishlari lozim. Har bir o'qituvchi o'z pedagogik faoliyatini turli xil sharoitlarda va jamoalarda insonlar ta'sirida amalga oshiradi.

O'qituvchining faoliyatiga ta'lim muassasidagi bugungi sharoithamda jamiyat uchun foydali va zarur maqsadlarli amalga oshirishda shaxs rivojiga va shakllanishiga kuchli tasir qiladigan odamlar guruhi bo'lgan pedagogik jamodagi shakllangan ta'limiy muhit o'z hukmini o'tkazadi. Jamoa jamiyatning bir bo'lagi sifatida uning barcha xususiyatlarini qamrab oladi. Foyaviy, siyosiy, iqtisodiy, axloqiy-ma'naviy va boshka jabhalar shular jumlasidandir.

Bugungi kunda ixtiyoriy pedagogik jamoani tayinlangan rahbar boshqaradi. Rahbarlik - odamlarga maqsadli ta'sir o'tkazishga qaratilgan, ularning xulqini tartibga solish bilan bog'lik bo'lgan boshqaruvning tarkibiy qismidir. Shunday qilib, «boshqaruv» tushunchasi, «rahbarlik» tushunchasiga qaraganda ancha keng tushunchadir. Rahbar boshqaruv faoliyatidaqator funksiyalarni bajaradi: pedagogik jamoaning ilmiy- pedagogik faoliyati maqsadlarini aniqlaydi va shakllantiradi, shu faoliyatni rejalashtiradi, rag'batlantirish vositalari va usullarini belgilaydi, uninazorat qilishni amalga oshiradi va xokazo.

Shuning uchun ham rahbar yosh o'qituvchining o'zi tanlagan kasbga mehr qo'yishi, o'qituvchilik kasbining sirlarini mukammal o'rganishi va unda o'z kelajagiga nisbatan ishonch tuyg'ulari rivojlanishiga ko'p qirrali ta'sir qiladi. O'z navbatida rahbar jamoada o'z o'rniga ega bo'lib, u bilimi, muomalasi, ilmiy dunyoqarashi, o'qituvchilar bilan o'zaro munosabatda, maqsadga intilishda, ijtimoiy xulq va boshqalarda namuna bo'lishi zarur, bundan jamoaning xar bir a'zosi o'ziga xos ta'sirlanadi. Rahbar boshqaruv faoliyatida o'zaro ta'sirning ikki yo'nalishini, o'qituvchining jamoaga va jamoaning o'qituvchiga ta'sirini va bu o'zaro ta'sir ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkinligini hisobga olishi zarur.

O'qituvchining jamoaga ta'siri uning obro'si, bilimi, dunyokarashi, o'zi tanlagan kasbga qiziqishi va qobiliyati, o'z fanini puxta bilishi, o'quvchilar bilan munosabati, o'z ustida ishlashi, tashkilotchilik qobiliyati, peshqadamlik qilishi, faolligi va tashabbuskorligi singari ko'rinishlarda namoyon bo'ladi. Uning obro'si deganda o'qituvchining mutaxassis sifatida jamoa tomonidan tan olinishi, sub'ektiv sifatlarining jamoa faoliyatining ob'ektiv talablariga mos kelishi tushuniladi.

Bunda o'qituvchining bilimi, ko'nikma va malakasi, tajribasi, kasb mahorati, uddaburonligi, tadbirkorligi va ijodkorligi uning boshqalardan ko'ra ko'proq ko'zga tashlanishiga va obro' orttirishiga sabab bo'ladi. Obro'ga ega bo'lgan o'qituvchi shaxslararo munosabatlarda yuqori mavqega ega bo'ladi, jamoada uning fikr-muloxazalariga quloq soladilar, undan maslahat so'raydilar, uning nuqtai nazari bilan hisoblashadilar. Ammo obro' orttirishda shaxsiy sifatlarning o'zigina yetarli bo'lmay, u yoki bu o'qituvchi haqidagi jamoatchilik fikri ham sabab bo'ladi. Shuning uchun ham o'qituvchining jamoatchilik fikri bilan hisoblashmay iloji yo'k, bu esa jamoaning o'qituvchiga bo'lgan ta'siridir. Ya'ni, jamoa o'qituvchining ayrim sa'y-harakatlarini rad etishi, qabul qilmasligi, aksincha bundan saqlanishga intilishi mumkin.

Yuqorida aytib o'tganimizdek, jamoa bilan o'qituvchining o'zaro ta'siri ikki xil, ya'ni ijobiy va salbiy bo'lishi mumkin, bunda rahbarning roli yaqqol namoyon bo'ladi. Ijobiy ta'sirni vujudga keltirishda rahbar pedagogik jamoa va ta'lim muassasasining manfaatlari bir-biriga mos kelishini istagan holda, o'qituvchilarning muvaffaqiyati hamda kayfiyatlari bilan qiziqishi, tabassum bilan muomala qilishi, o'qituvchining ismini hurmat bilan aytib murojaat qilishi (har kimga o'z ismini boshliqdan eshitish yoqimli bo'lishini esda tutishi) zarur. O'qituvchiga nisbatan diqqat-e'tiborli bo'lish, suhbatdoshini o'zi haqida gapirishga ruhlantirish, oshkora axborot almashishdan cho'chimaslik, o'qituvchiga uning jamoa uchun kerakli ekanligini sezdirish, har bir o'qituvchining kamchiliklarini qayd qilganda, albatta, uning muvaffaqiyatlarini ham e'tirof etish kabi rahbarlikning eng maqbul uslublarini o'z faoliyatiga tatbiq etishi zarur.

Talim muassasasida turli dunyoqarash va madaniyatga ega, fe'l-atvori, aqlu zakovati turlicha bo'lgan, ishga layoqati alohida namoyon bo'ladigan o'qituvchilar mehnat qiladi. Bu hol ularning mehnati va funksional vazifasiga bo'lgan munosabatida ham ifodalanadi. Ta'lim muassasasiga yangi kelgan yosh o'qituvchilar jamoadagi tajribali o'qituvchilarning faoliyatini, ularning o'z funksional vazifasiga bo'lgan munosabatini va u yerdagi shart-sharoitlarni to'la o'rgangunga qadar turlicha tasavvurga ega bo'ladilar. «Qush uyasida ko'rganini qiladi» deganlaridek, yosh o'qituvchining ta'lim muassasasidagi shart-sharoitlarni, mazkur ta'lim muassasasida o'qituvchiga qo'yilayotgan talablarni hamda yuklatilayotgan vazifalarni bajarish uchun qay darajada bilim, ko'nikma va malakalar zarurligini, kadrlar salohiyatini va ularning o'z ishlariga bo'lgan munosabatlarini, rahbarlarning mavqei hamda qo'l ostidagilar bilan munosabatlarini o'rganib, tahlil qilib, ijobiy xulosa chiqargan holda o'z ustida ishlashi, izlanishi, tajriba opttirib borishi uchun mazkur ta'lim muassasasida qulay ta'limiy muhit hukmdor bo'lishi zarur, aksincha yosh o'qituvchilar loqayd bo'lib qolishi mumkin. Tajribalar shuni ko'rsatadiki, ko'pgina yosh o'qituvchilar ancha vaqtgacha ta'lim muassasasidagi mavjud shart-sharoitlarga psixologik jihatdan moslashishga qiynalmoqdalar, ayrim moslasha olmaganlari qobiliyatli bo'lishlariga qaramay pedagogik faoliyat bilan shug'ullanishdan voz kechib, boshqa turli sohalarida faoliyat ko'rsatishmoqda. Buning sabablari turlicha bo'lishi mumkin. Ayrim ta'lim muassasalarida jamoaning yosh o'qituvchilar bilan o'zaro ta'siri (salbiy hususiyatlarga ega bo'lib, rahbar va uning qo'l ostidagi xodimlar yosh o'qituvchiga nisbatan to'g'ri munosabatda bo'lmasligida namoyon bo'ladi. Yosh o'qituvchining izlanishi, bilimi, o'z faniga bo'lgan qiziqishi tufayli pedagogik jamoa va o'quvchilar o'rtasida tez obro'topayotganidan xursand bo'lish hamda uni rag'batlantirish o'rniga uning yoshligini ro'kach qilib, turli xil arzimaz sabablarni bahona qilib yig'ilishlarda uyaltirish, obro'sini tushirish uchun qilingan xatti-harakatlar ta'lim muassasasidan bezib ketib qolishlarga sabab bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Iqtisodiy Xamkorlik va Rivojlantirish Tashkiloti (OECD) (2016): PISA 2015 natijalari: Muvaffaqiyatga erishish uchun maktablar uchun strategiya va amaliyotlar (II Bob).
2. J. Shustereder (2014): Yevropa Ittifoqida va Markaziy Osiyoda O'qituvchilar Siyosati.
3. Ulrich, D., Zenger, J. and Smallwood, N. (1999): Results-Based Leadership.

TARBIYA FANIDAN METODIK QO'LLANMA

Sharipova Sohiba Safarovna
Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
xalq ta'limi bo'limiga qarashli
42-umumiy o'rta ta'lim maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Tarbiya fanida bolalarni qiziqtirish uchun yaratilgan

Kalit so'zlar: Tarbiya, Alisher Navoiy, odob

Tarbiya bizlar uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir.

Inson odobi bilan go'zaldir. O'tmishga nazar solar ekanmiz, qadimda odob ilmi alohida fan sifatida maktab va madrasalarda o'qitilganini, ziyoli kishilar, shoh va amaldorlar farzandlari uchun alohida tarbiya ilmidan dars beruvchi kishilarni yollaganlarini ko'ramiz.

Chunki, ular faqat ahloqli kishilargina kelajak poydevori ekanligini tushunib yetganlar. Ha, haqiqatan ham tarbiya- sog'lom avlodni ma'naviy tarbiyalashda asosiy fandır. Mustaqil vatanimizning ertangi avlodi sog'lom, ma'nān yuksak bo'lmog'i kerak. Bunda tarbiya fanining xizmati beqiyos!

Avvalo, bu fanni o'qitadigan o'qituvchining o'zi odob- ahloqli, tarbiyali bo'lmog'i, diniy va ahloqiy bilimga ega bo'lmog'i, o'quvchilarni o'z so'ziga ishonтира oladigan, aktyorlik mahoratiga ega bo'lgan, boy ma'naviy merosimizni yaxshi biladigan, mutafakkirlarning asarlarini, pandnoma va nasihatnomalarni yaxshi biladigan kishi bo'lishi kerak.

O'qituvchi tarbiya fanini o'qitishga kirishar ekan;

1. O'quv jarayonida yangi materialni qo'llay bilishi;
2. O'quv materialini yangicha talqin etishi;
3. O'qitishda yangi informatsion texnologiyani kiritishi kerak.

O'qituvchi darslarda bir xillikdan qochishi kerak. Tarbiya darslari ko'proq noanana'viy tarzda, turli shakllarda- o'yin, bahs, ertalik, suhbat, uchrashuv, sahna ko'rinishlari, qo'g'irchoq teatri tomoshalari ko'rinishlarida tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Bundan tashqari tarbiya darslarida lirik chekinish qilib "Ikki sahifali kumdalik" metodi orqali darslarni qiziqarli tarzda olib borish mumkin. Unga ko'ra "Ikki sahifali kundalik" ya'ni yangi 1 kunlik daftarda tarbiya tarsligining muqovasi aks etgan bo'lib bu bolalarni o'ziga jalb qiladi.

Bu metod ham estedik, ham didaktik jihatdan bolalarni ruhlantirishga xizmat qiladi.

Endi daftarimizning ikkinchi asosiy sahifalarini ochib unda berilgan topshiriqlarni bajarishga kirishadi. Masalan 4-sinf tarbiya darsligining Rostgo'ylik mavzusiga bir nazar solsak. Darsimizda o'tilgan mavzu Jajji tarjimon metodi orqali mustahkamlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 4-sinf tarbiya darslik
2. Alisher Navoiy "Hayratul abror" asari

**O'QUVCHILARGA ONA TILI FANINI BIOLOGIYA FANI BILAN BOG'LAB
O'RGATISHNING YUQORI SAMARASI**

Sharipova Fazilat Ollaberganovna

TTA Urganch filiali akademik litseyi

“Tabiiy fanlar” kafedrası mudiri, biologiya fani o'qituvchisi

Masharipova Zamira Yangiariq tumani

23-son maktabining ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va talaba faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol uslublardan foydalanilinish haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'z: botanika, o't, archa, guruh, daraxt, buta, o't, topshiriq, o'simlik.

Fanlarni integratsiyalab o'qitish muammosini hal etish uchun fanlarning paydo bo'lishi tarixi va ularning taraqqiy etishini anglab yetmoq zarur. Buning uchun fanlarning rivojlanish tarixini bilish lozim. Ana shunda fanlarni integratsiyalab o'qitish muammosining hozirgi holatini, fanlarning paydo bo'lish tarixi va taraqqiyoti qanday bo'lganligini, kelgusida qanday fanlar bo'lishi lozimligi haqida fikr yuritish mumkin.

O'quv jarayonini tashkil etishdagi asosiy vazifa pedagogik texnologiyadan samarali foydalanish ekanligi isbot talab qilmaydigan haqiqatdir. Ammo shu kunga qadar pedagogik texnologiyaning aksariyati nazariy muammolarga bag'ishlangan bo'lib, uning amaliyotga ta'siri kamroq sezilmoqda. Buning uchun zamonaviy texnologiyalarni tezroq amaliyotga joriy etish usullarini ishlab chiqish talab etiladi.

Ona tilini biologiya fani bilan bog'lab o'rganish. Masalan: Botanika fanini “Daraxt va o'simlik nomlari” mavzusi o'tiladi. Dars jarayonida o'quvchilarni 2 guruhga bo'lish mumkin.

1-guruh ona vatanimizda o'sadigan adirlardagi o'simliklarni yozadilar andiz, shirach, kakra, qo'ziquloq va hakazo.

2-guruhdagilar tog' o'simliklarini: archa, terak, qayin, na'matak, bodomcha va hakazo. So'ngra topshiriqlar quyidagicha bo'lishi mumkin:

1. O'simliklar nomi bilan so'z birikmalari hosil qilish: yashil archa, qari terak, shifobaxsh shirach.

2. Hokim va tobe so'z tarkibi kengaytiriladi. Baland yashil archa. Shifobaxsh shirachlarni yig'ib oldilar.

3. Gaplarni kengaytirib matn tuzish mumkin. “Qo'shma so'zlar” mavzusini bolalarga har tomonlama puxta tushuntirishda botanika fani materiallaridan keng miqyosda foydalanish darsni yanada qiziqarli va samarali bo'lishini ta'minlaydi. Masalan: “Botanika” kitobida o'simliklarning ro'yxati berilgan. Unda keltirilgan so'zlarning 47 tasi o'simliklarning nomi qo'shma so'zlardir. Anjirpiyoz, atirgul, boychechak, kampirkanop, ituzum, oqjo'ra, sallagul, dalachoy, qirqbo'g'im, chinnigul singarilar shular jumlasidandir

Ot+otdan	sifat+ot	son+otdan
Boychechak	shirimiya	qirqbo'g'im
Dalachoy	oqjo'xori	Uchqat

Qiyoslash	rang-tus	Miqdor
Kartoshkagul	qora-qat	
Anjirgul		

maza-ta'm	o'rin-joy	iste'mol qilish mumkin
sassiq kovak	yeryong'oq	Ituzum
Shirinmiya	suvqalampir	kiyiko't
Achchiqmiya		

Shunday qilib til materiallarini berishda botanikadan olingan bilimlarga tayanib ish ko'rish bu fanning o'rganish imkoniyatlarini yanada kengaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jo'rayev R.H. va bosh. Yangi pedagogik texnologiyalar. –Toshkent, 2005. -49 b.
2. Tolipova J.O. Biologiyani o'qitishda innovatsion texnologiyalar. –Toshkent, 2014. -141 b.
3. Mahmudov N., Nurmonov A., Sobirov A., D.Nabiyeva. Ona tili: Umumta'lim maktablarining 6-sinfi uchun. – T.: Tasvir, 2013. – 208 b.

YUQORI SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA SON TUSHUNCHASI

Sharipova Hilola Nuriddinovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani XTB ga qarashli
30-umumiy o'rta ta'lim maktabining matematika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada matematikada son tushunchasi, natural son va nol tushunchasining vujudga kelishi tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: matematika, son, natural son, nol, taqqoslash, arifmetika, predmet.

Son uchun «bir» so'zi oddiy «quyosh» so'zi bilan bog'liq, ikki sonining nomlanishi esa mavjud turli predmetlar bilan bog'liq bo'lgan, ya'ni «quloq», «oyoq», «qo'l» va hokazo. Ba'zan «men» va «sen» olmoshi bilan bog'liq bo'lgan. «Bir» deb «erkak», «ikki» «ayol» deb e'tirof qiluvchi tillar boigan. «Bir» va «ikki» so'zidan keyin «ko'p» so'zi paydo boigan. Keyinchalik boshqa sonlarning nomini aytilish zarurati tugilgan. Bunda 1 va 2 sonidan foydalanganlar. Masalan, Tinch okeanining Yangi Gvineya orolida yashovchi odamlar 3 ni 1 va 2, 4 ni 2 va 2 deb hisoblaganlar. 10 deb «ko'p», 100 deb «yana ko'p» so'zlarini qoiganlar.

Natural son tushunchasi matematikaning asosiy tushunchalaridan biridir. U butun matematika fani singari kishilar amaliy faoliyatlaridagi ehtiyojlar natijasida vujudga kelgan. Turli-tuman chekli to'plamlarni bir-biri bilan taqqoslash zarurati natural sonlarning vujudga kelishiga sabab bo'ldi. O'zining rivojlanish davrida natural sonlar tushunchasi bir nechta bosqichni bosib o'tdi. Juda qadim zamonlarda chekli to'plamlarni taqqoslash uchun berilgan to'plamlar orasida yoki to'plamlardan biri bilan ikkinchi to'plamning qism to'plami orasida o'zaro bir qiymatli moslik o'rnatishgan, ya'ni bu bosqichda kishilar buyumlar to'plamining sanog'ini ularni sanamasdan idrok qilganlar. Vaqt o'tishi bilan odamlar faqat sonlarni atashni emas, balki ularni belgilashni, shuningdek, ular ustida amallar bajarishni o'rganib oldilar. Qadimgi Hindistonda sonlarni yozishning o'nli sistemasi va nol tushunchasi yaratildi. Asta-sekin natural sonlarning cheksizligi haqidagi tasavvurlar hosil bo'la boshladi.

Natural son tushunchasi shakllangandan so'ng sonlar mustaqil obyektlar bo'lib qoldi va ularni matematik obyektlar sifatida o'tganish imkoniyati vujudga keldi. Sonni va sonlar ustida amallarni o'rgana boshlagan fan «Arifmetika» nomini oldi. Predmetlarni belgilashda 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 raqamlaridan foydalanilishi hech kimga sir emas. Eng kichik raqam, bu 1, keyingi raqamlar birni qo'shishdan hosil qilingan. Narsalarni sanashda foydalaniladigan sonlar natural sonlar deyiladi. Natural sonlar 1, 2, 3, ... ko'rinishida yoziladi. Verguldan keyin uchta nuqtani qo'yilishi natural sonlarning ketma-ket davom etishini bildiradi. Eng kichik son 1 raqami bo'lsa, eng kattasi mavjudmi? 1, 2, 3, ... yozuv «natural sonlar qatori cheksiz» degan ma'noni bildiradi. Biz o'nlik sanoq sistemasidan foydalanamiz. Raqamning qiymati turgan o'rnini ifodalaydigan sonlarning yozuvi pozitsion sistema deyiladi. 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, va 9 raqamlari yordamida istalgan natural sonni yozish mumkin. 0 raqamini natural son emasligini yodda tutish kerak. Natural sonlarni o'ngdan 3 talab guruhga bo'lib o'qish mumkin. Bu guruh sinf deyiladi. Biz birlar, minglar, millionlar va milliardlar, ya'ni birinchi to'rtta sonlar sinfidan foydalanib, matematikani o'rganamiz. 26 902 718 586 sonini o'qish uchun chapdan o'ngga navbat bilan har bir sinf sonini aytish va unga nomini qo'shish kerak, ya'ni «26 milliard 902 million 718 ming 586». Arifmetika qadimgi Sharq mamlakatlari Vavilon, Xitoy, Hindiston, Misrda vujudga keldi. Bu mamlakatlarda to'plangan matematik bilimlar qadimgi Gretsiyada rivojlantirildi va davom ettirildi.

Arifmetikaning rivojlanishiga asr o'rtalarida Hind, Arab dunyosi mamlakatlari va 0 'rta Osiyo matematiklari, XVIII asrdan boshlab esa yevropalik olimlar katta hissa qo'shdilar. Natural butun sonlar to'plamini tuzishda uch xil yondashuv bor: 1) to'plamlar nazariyasi asosida; 2) aksiomatik usul asosida; 3) miqdorlarni o'lchash asosida. XIX asrda G. Kantor tomonidan to'plamlar nazariyasi yaratilgandan so'ng, bu nazariya asosida natural sonlar nazariyasi yaratildi. Bu nazariya asosida chekli to'plam va o'zaro bir qiymatli moslik tushunchalari yotadi.

Adabiyotlar:

1. Jumayev M. va boshqalar. Matematika o'qitish metodikasi. — T.: «Ilm Ziyos», 2003.
2. Jumayev M. Matematika o'qitish metodikasidan praktikum. — T.: «O'qituvchi», 2004
3. Bikboyeva N. va boshqalar. Ikkinchi sinf matematika darsligi. — T.: «O'qituvchi», 2008

GLOBALLASHUV SHAROITIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O‘RNI

Shodiqulova Shahina Sherzod qizi,

O‘zbekiston davlat Jahon tillari universiteti roman german fakulteti
filologiya va tillarni o‘qitish(ispan) 2103-guruhi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi kunda dunyoda axborot xavfsizligini ta’minlash muammolari - axborot sohasida shaxs, jamiyat va davlat manfaatlarining himoyalangan holati dolzarb ahamiyat kasb etishi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: Axborot texnologiyasi, axborot xavfsizligi, ichki va tashqi xavflar, axborot xurujlari

Axborot qudratli kuchga aylanib, yadro poligonlaridan ham xavfliroq tus olib bormoqda. Bugungi kunda “Axborot texnologiyasi” tushunchasi faqat axborot texnologiyalari sohasidagi olimlar va mutaxassislar tomonidagina emas, balki davlat hokimiyatining barcha tarmoqlari vakillari, psixologlar, siyosatchilar, iqtisodchilar va moliyachilar tomonidan ham keng qo‘llanila boshlandi. Shu bois har qanday davlat, har qanday jamiyat axborot texnologiyalari muammosiga jiddiy e’tibor qaratmoqda. Boshqacha aytganda, hozirgi kunda dunyoda axborot xavfsizligini ta’minlash muammolari - axborot sohasida shaxs, jamiyat va davlat manfaatlarining himoyalangan holati dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Jahonda noxolis axborot tarqatish, uni salbiy talqin qilish yoki o‘z manfaatiga moslab uzatish holatlari avj olmoqda. Shuning uchun ham axborot xavfsizligini ta’minlash har qachongidan ham muhimdir. Demak, axborot xavfsizligini ta’minlash usullarini o‘rganish va tatbiq etish zarur va shartdir.

Axborot xurujlarining oldini olish, axborot xavfsizligini ta’minlash — mamlakatni ichki va tashqi xavflardan himoyalash demakdir. Bugungi axborot texnologiyalari yuksak taraqqiy etgan, axborot jamiyati qaror topib borayotgan sharoitda masalaning mohiyati o‘zgarib ketdi, kimki axborot tarqatishga egalik qilsa, dunyoning taqdiri o‘shaning qo‘lida bo‘ladi.

Globallashuv jarayonini olimlar “internatsionallashtirish yoki baynalmilallashtirish”, “liberal-lashtirish yoki erkinlashtirish”, “universallashtirish”, “amerikalashtirish” hamda “g‘arblashtirish”, deb talqin qilishadi. “Internatsionallashtirish”-mamlakatlararo munosabatlar, xalqaro savdoning o‘sishi, demokratiya va inson huquqlari kabi g‘oyalarni - o‘zaro almashinishidir. “Liberallashtirish” - mamlakatlararo ochiq savdoni chegaralashning man etilishi va jahon iqtisodiyotini erkin-lashtirish. “Universallashtirish” - bu turfa qarash va tajribalarning yer yuzidagi barcha insonlar orasida tarqalishi. Iqtisodiy va madaniy aloqalarning o‘sishi milliy madaniyat va qadriyatlarning uyg‘unlashuviga olib keladi. Boshqacha aytganda, madaniyatlarning qo‘shilib ketishi natijasida o‘zgacha madaniyat yuzaga keladi.

Ingliz olimi Voteming fikriga ko‘ra, “g‘arblashtirish” jarayonini “zamonaviylashtirish” jaray-oni deb ham aytish mumkin. Biroq “zamonaviylashuvning ijtimoiy tuzilishi” bo‘lgan kapitalizm, mustamlakachilik, sanoatlashuv, byurokratizm, imperializm va hokazolar globallashuv jarayonin-ing asosiy negizini tashkil qiladi. Lekin butun dunyoni egallab olgan mazkur axborot tarmog‘idan foydalanuvchilar soni davlatlar va mintaqalarda teng taqsimlanmagan. 1999-yil oxirlarida inter-netdan foydalanuvchilarning 88 foizi rivojlangan davlatlarda istiqomat qilishgan. Bu esa dunyo aholisining 15 foizini tashkil qiladi. AQSh va Kanadada yer yuzi aholisining 5 foizi istiqomat qila-di va mana shu besh foiz aholi internetdan foydalanuvchilarning 50 foizini tashkil etadi. Ma’lu-motlardan ko‘rinib turibdiki, internetni butun dunyo axborot tarmog‘i deya atash ham qaysidir ma’noda nisbiylik kasb etadi.

Hozirgi kunda dunyo globallashuvining yangi davri “axborot asri” yoki “elektron yuz yillik” tomon qadam tashlamoqda. Sun’iy yo‘ldoshlar va internet orqali telekommunikatsiyalarning faoli-yat yuritishi har kim va har narsa uchun yer sharining xohlagan chekkasiga borish va joylashish, ya’ni diteritoriallashish imkoniyatini yaratadi. Globallashuvning turli mamlakatlarga o‘tkazayot-gan ta’siri ham turlicha. Bu dunyo mamlakatlarining iqtisodiy, axborot, ma’naviy salohiyatlari va siyosati qanday ekani bilan bog‘liq.

Dunyoda yuz berayotgan shiddatli jarayonlarning har bir mamlakatga o‘tkazayotgan salbiy ta’sirini kamaytirish va ijobiy ta’sirini kuchaytirish uchun shu hodisaning mohiyatini chuqurroq anglash, uning xususiyatlarini o‘rganish lozim. Bu hodisani chuqur o‘rganmay turib unga mo-slashish, kerak bo‘lganda, uning yo‘nalishini tegishli tarzda o‘zgartirish mumkin emas. Global-

lashuv yana shunday jarayonki, uni chuqur o'rganmaslik, undan foydalanish strategiyasi, taktikasi va texnologiyasini ishlab chiqmaslik mamlakat iqtisodi va madaniyati, ma'naviyatini tog'dan tushayotgan shiddatli daryo oqimiga boshqaruvsiz qayiqni topshirib qo'yish bilan barabar bo'ladi. Biroq, har qanday hodisa singari globallashuv ham o'ziga xos jihatlarga ega. Masalan, bugungi kunda “urf” bo'layotgan g'oyalar va madaniyatlar sohasidagi globallashuvga diqqatingizni qaratmoqchimiz. Ayrim tadqiqotchilar dunyoviy demokratiya, siyosiy plyuralizm, ochiq jamiyat g'oyalari hozirgi davr globallashuvining negizidir deyishmoqda. Ammo, mamlakatimiz bizning tarixiy, madaniy xususiyatlarimizga xos-u mos tarzda o'z taraqqiyot yo'lini belgilagan. Shu yo'lda dunyoviy demokratik davlat qurishni maqsad qilib olganmiz. G'arb ijtimoiy andozalarini tabiatimizga moslay olmaymiz, ruhiyatimizga singdirolmaymiz. Bunday andaza-yu asoslarni mintaqamizda, yurtimizda joriy etishga urinayotganlar o'zlik tuyg'ularini paymol qilishni o'ylashadi. Bu yo'lda “g'arb madaniyati”ning turli xil tazyiqlarini ham kuzatishimiz mumkin. Turli xil filmlar yovuzlik, o'ldirish-otish, xunrezlik urchigan videotasmalar, axloqsizlik urchigan kinolar, yalang'ochlik va hayosizlik asosida chop etilgan nashrlarni tarqatishga urinishlar, g'arb estradasining o'zga davlatlarga ham bostirib kirishini istagan “Globallashuv tarafdorlari”ning asl muddaosi - madaniy yemirilishlar asri vujudga kelishini jon dili bilan istashayotganini nafaqat ziyolilar, yurtimizdagi har bir fuqaro anglab yetishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Sirojiddinov.Sh. O'zbek mumtoz adabiyotining falsafiy sarchashmalari. -Toshkent: Yangi asr avlodi, 2011.
2. To'xliyev B. va boshqalar. Til va adabiyot ta'limining zamonaviy texnologiyalari. – Toshkent, 2011. – 152 B.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ASOSIY MATEMATIK TUSHUNCHALAR

Shonazarova Ra'no Halimovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani

XTB ga qarashli 30-umumiy o'rta ta'lim
maktab Boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishning ahamiyati va asosiy matematik tushunchalarning beilishi tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: matematika, tushuncha, to'g'ri to'rtburchak, predmet, o'quvchi.

Boshlang'ich matematika o'qitishning asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarda asosiy matematik tushunchalarni shakllantirishdir. Tushuncha - bu predmet to'plamlarining muhim, umumiy belgilari to'g'risidagi fikrdir. Tushuncha o'quvchilarda predmet va haqiqiy olam hodisalarining hissiy obrazlari bo'lgan tasavvurlarni umumlashtirish asosida vujudga keladi.

Masalan: to'g'ri to'rtburchak shakliga ega bo'lgan har xil predmetlarni – taxtacha, qog'oz varag'i, stol usti, g'isht yoki gugurt qutisi va shunga o'xshashlarni, orqali idrok qilish bilan o'quvchilar to'g'ri to'rtburchak to'g'risida aniq tasavvurga ega bo'lalilar. Bu predmetlarning qanday materialdan tayyorlanganligini ularning og'irligi, rangi va boshqa xossalarini e'tiborga olmay, bu tasavvurlarni taqqoslab o'quvchi uning umumiy, muhim xossalarini umumlashtiradi. Bu tekis figuralarda 4 tomon, 4 ta to'g'ri burchak borligini aniqlaydi.

Bu misoldan ko'rinadiki, geometrik tushunchalarning shakllanish usullaridan biri qaralayotgan predmetlar to'plamiga mos bo'lmagan har xil belgilarni chiqarib tashlab, umumiy, muhim, belgilarni saqlab qolishdan iboratdir. Bunda o'quvchilar o'qituvchi rahbarligida ayrim xususiy ko'rinishlardan boshlab tekis geometrik figuralar to'plamini ko'rib chiqishlari mumkin. Kvadrat, to'g'ri to'rtburchak, parallelogramm, qavariq to'rtburchak, ixtiyoriy to'rtburchak yoki teskarisi. Hamma to'rtburchaklar to'plamidan qism to'plami bo'lgan qavariq to'rtburchaklarni ajratish, bundan esa uning qismi bo'lgan parallelogramm, undan to'g'ri to'rtburchak va oxirida kvadratni ajratish mumkin. Bu tushunchalar orasida bog'lanish tushunchalar ta'rifida uning yaqin turi va ko'rinishi farqlarini ko'rsatish bilan ifodalash mumkin. Masalan: kvadratni hamma tomonlari teng bo'lgan to'g'ri to'rtburchak sifatida ta'riflash mumkin. To'g'ri to'rtburchak - hamma burchaklari teng parallelogramm sifatida, parallelogramm esa qarama-qarshi tomonlari parallel qavariq to'rtburchak sifatida ta'riflash mumkin. Ko'rsatilgan usul bilan tushunchalarning shakllanishidan tashqari predmetlar orasidagi munosabatni aniqlash ham muhimdir. Masalan: geometrik shakl tushunchasi yuqoridagi usul bilan vujudga kelishi mumkin emas. Boshqa matematik tushunchalar qaralayotgan ob'ektlar orasidagi munosabatlarni o'rnatish bilan shakllanadi. Masalan: kesmaning uzunligi tushunchasi kesmalarining ekvivalentlik munosabatlarini o'rnatish (ustma-ust qo'yganda mos tushuvchi kesmalar ekvivalent deyiladi). Kesmaning uzunligini o'zaro ekvivalenti bo'lgan kesmalar sinfiga xarakterlaydigan umumiylikdir. «Natural son» tushunchasi ham chekli to'plamlar orasida ekvivalent munosabatlar o'rnatish orqali hosil qilinadi. Natural son chekli to'plamlarni xarakterlovchi umumiylik sifatida qaraladi. 2. O'quvchilarning o'quv matematik faoliyatiga rahbarlik qilish. Darsda o'qituvchi o'quvchilarni o'qitadi, o'quvchilar esa o'qiydi degan fikrni boshqa so'zlarda quyidagicha ifodalash mumkin: o'quvchilar, uquv, malaka va bilimlarni egallaydilar, o'qituvchilar esa bilimni egallash jarayoniga rahbarlik qiladilar.

Bu rahbarlik o'qituvchining o'quvchilar o'quv faoliyatini tashkil qilishdan iborat bo'ladi. Buning uchun o'qituvchi kerakli material tanlaydi, uni ma'lum ketma-ketlikda joylashtiradi, o'quvchilarga bilim manbalarini tavsiya qiladi, o'quvchilarning o'zlashtirish bo'yicha faoliyatini tashkil etadi, bilimni o'zlashtirish jarayoni qanday o'tishini nazorat qiladi. O'quvchilarning matematik bilimlarni o'zlashtirish jarayoni qiyin jarayondir. Buni matematik tushunchalarning vujudga kelishini haqqoniy anglagandagina to'g'ri tushunish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov M. .Abduraxmonova N.Jumaev M.E. Birinchi sinf matematika darsligi.)Toshkent. “Sharq” 2005 yil., 160 bet
2. Axmedov M va boshqalar. To'rtinchi sinf matematika darsligi. Toshkent. “O'qituvchi” 2005 yil
3. Axmedov M. .Abduraxmonova N.Jumaev M.E. Birinchi sinf matematika darsligi metodik qo'llanma.)Toshkent. “Sharq” 2005 yil.,

МАКТАБДА ТЕХНОЛОГИЯ ФАНИНИ О’QITISHDA “MUAMMOLI VAZIYAT” USULIDAN FOYDALANISH

Sultanova Asolat Botirovna
Bogot tumani 10- son maktab
Murotova Farogat Sultanovna
Xazorasp tuman 8- son maktab
texnologiya fani o’ituvchilari

Annotatsiya: Bu maqolada innovatsion usullarni qo’llashda dars o’qitilganda sinfda qoloq, mavzuni o’zlashtirmaydigan o’quvchini ham o’ziga jalb qilishi va darsni juda qiziqarli o’tishiga qaratilgan ma’lumotlar qamrab olgan.

Kalit so’zi: o’yin, o’quvchi, ovqat, usul, metod, texnologiya, vaziyat.

Ta’lim innovatsiyalari – ta’lim sohasi yoki o’quv jarayonida mavjud muammoni yangicha yondashuv asosida yechish maqsadida qo’llanilib, avvalgidan ancha samarali natijani kafolatlay oladigan shakl, metod va texnologiyalar.

“Muammoli vaziyat” usuli – ta’lim oluvchilarda muammoli vaziyatlarning sabab va oqibatlarini tahlil qilish, hamda ularning yechimini topish bo’yicha ko’nikmalarini shakllantirishga qaratilgan usuldir. “Muammoli vaziyat” usuli uchun tanlangan muammoning murakkabligi ta’lim oluvchilarning bilim darajalariga mos kelishi zarur. Ular qo’yilgan muammoning yechimini topishga qodir bo’lishlari kerak, aks holda yechimni topa olmaslik, ta’lim oluvchilarning qiziqishlari so’nishiga, o’zlariga bo’lgan ishonchlarining yo’qolishiga olib keladi. “Muammoli vaziyat” usuli qo’llanilganda ta’lim oluvchilar mustaqil fikr yuritishni, muammoning sabab va oqibatlarini tahlil qilishni, uning yechimini topishni o’rganadilar.

“Muammoli vaziyat” usulining bosqichlari:

1. Ta’lim beruvchi mavzu bo’yicha muammoli vaziyatni tanlaydi, maqsad va vazifalarni aniqlaydi. Ta’lim beruvchi ta’lim oluvchilarga muammoni bayon qiladi.

2. Ta’lim beruvchi ta’lim oluvchilarni topshiriqning maqsad, vazifalari va shartlari bilan tanishtiradi.

3. Ta’lim beruvchi ta’lim oluvchilarni kichik guruhlariga ajratadi.

4. Kichik guruhlar berilgan muammoli vaziyatni o’rganadilar. Muammoning kelib chiqish sabablarini aniqlaydilar va har bir guruh taqdimot qiladi. Barcha taqdimotdan so’ng bir xil fikrlar jamlanadi.

5. Bu bosqichda muammoning oqibatlari to’g’risidagi fikr-mulohazalarni taqdimot qiladilar. Taqdimotdan so’ng bir xil fikrlar jamlanadi.

6. Muammoni yechishning turli imkoniyatlarini muhokama va tahlil qiladilar. Muammoli vaziyatni yechish yo’llarini ishlab chiqadilar.

7. Kichik guruhlar muammoli vaziyatning yechimi bo’yicha taqdimot qiladilar va o’z variantlarini taklif etadilar.

8. Barcha taqdimotdan so’ng bir xil yechimlar jamlanadi. Guruh ta’lim beruvchi bilan birgalikda muammoli vaziyatni yechish yo’llarining eng maqbul variantlarini tanlab oladi.

O’qituvchi barcha o’quvchining javobini umumlashtirish jarayonida quyidagilarga e’tiborini qaratishi lozim:

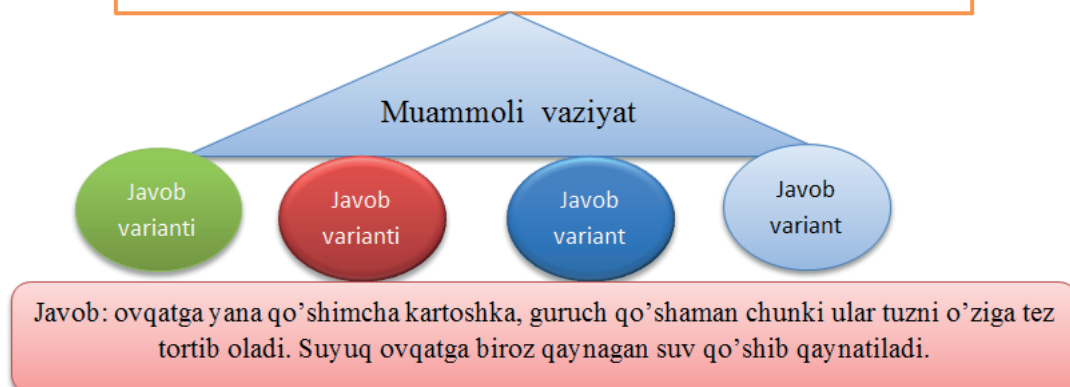
1. Muammoli savolga aniq javob topishga undash.

2. Muammoga aloqasi bor deb o’ylagan barcha fikrlarga e’tibor qaratish.

3. Ko’rgan, eshitgan, o’qiganlari asosida mustaqil fikrlarini aytish, o’z bilimlarini baholay olishga sharoit yaratish.

Ovqat tayyorlash jarayonida ovqat mazasi sho'r bo'lib qolsa

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R. Ishmuhammedov "O'quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik.
2. O'.O.Tohirov va bosh.Texnologiya, maktab 5-sinfi uchun darslik "Sharq" nashriyot. Toshkent – 2020.

HADISLARDA OTA-ONALARNING BURCH VA VAZIFALARI HAQIDA

Temirova Zamira Oripovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
12-umumta'lim maktabi til adabiyot
fani o'qituvchisi
Tel raqami:998919907226

Annatatsiya: maqolada o'quvchi yoshlarni tarbiyalashda hadislardan unumli foydalanish,ota-onaga hurmat hissini shakllantirishda ajdodlarimiz o'g'itini o'rinni qo'llash haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: hadis, Muhammad,ilm, xalifa, aqiqa, hadisshunos, ota-onalarning haqqi, nasihat, maqom, duo, mag'firat, ezgulik, qalb pokligi,solih farzand.

Mashhur hadisshunos Imom al-Buxoriy 810 yili Buxoroda tug'ilgan .O'n yoshda to'lmasidan hadis ilmini o'rganishga kirishganlar.”Muhaddislar sultoni”debe'tirof etilgan buyuk bobokalonimiz Imom al- Buxoriy Muhammad alayhissalom hadislarini 600 mingga yaqinnini to'plab,yozib olganlar.Shundan 7275 tasini sahih,ya'ni ishonarli to'plam “Al-jome' as-sahih”ga kiritib,islom dunyosi uchun katta me'ros qoldirgan.Ushbu muqaddas manbaa islom olamida “Qur'oni karim”dan keyin ikkinchi o'rinda turadi.

Hadis,hikmatli so'zlar,pand-nasihatlar insonlarni,o'quvchi yoshlarni ezgulikka chorlagan va qalblarni doimo poklashga xizmat qilgan.Ustoz o'qituvchilar ham adabiyot,tarix,tarbiya darslarida o'quvchi yoshlarni ota-onalarning haq-huquqlari,burchlari va ota-onaga hurmat,ularni e'zozlash, qadrlash mavzularini o'rgatishda qo'yidagi hadis namunalariidan foydalansalar maqsadga muvofiq bo'ladi:

1.Bola tug'ilgandan so'ng ota-onaning zimmasiga yuklatilgan vazifalardan biri,avvalo farzandga chiroyli ism qo'yishdir.Chunki ism insonning bir umrlik hamrohi bo'lishini inobatga olsak,uning ma'nosi ham go'zal bo'lishi kerak.Janobi Rasululloh payg'ambarlik maqomiga erishganlaridan so'ng,biror kishining nomini eshitalaru,u nom quloqlariga xush kelmasa yoki mazmuni chiroyli bo'lmasa,darhol uni chiroyliroq va ma'nosi yaxshi bo'lgan ismga almashtirar ekanlar.Masalan xalifa Umarning qizi Osiya bo'lib ma'nosi”gunohkor“ ma'nosiga to'g'ri kelarkan .Payg'ambarimiz buni eshitib ismini Jamilaga o'zgartirganlari haqida rivoyat qilinadi.

2. “Hazrati ibn Abbos roziyollohu anhu rivoyatlari ila sobitkim,janobi Rasuli akram sallallohu alayhi vassalam Imom Hasan uchun bir qo'chqor,Imom Husayn uchun bir qo'chqor so'yib aqiqa qilib berganlar “ –deyiladi.Hadisi sharifda aytilishicha,farzand tug'ilganidan keyin uning o'ng qulog'iga azon,chap qulog'iga esa takbir aytib,tug'ilgan kundan boshlab yettinchi yoki o'n to'rtinchi,o'n beshinchi kunlari farzand haqqiga jonlik so'yib aqiqa qilish darkor . Aqiqaning sunnatligi haqida Imom al- Buxoriy bobokalonimiz ham “Al-jo'me as-sahih “ kitoblarida shunday hadis rivoyat qiladilar:”Farzand uchun aqiqa qilib, uning haqqiga biror jonliq suyinglar va shu kuniyoq poklab,sochlarini olinglar!”.Bundan xulosa shuki,aqiqa asosan o'g'il farzandlarni sunnati qilish marosimi bo'lib,aqiqaga so'yiladigan jonliq (asosan qo'y) sog'lom,kamida bir yoshga to'lgan bo'lishi kerak.

3. Mashhur sahobiy Abdulloh ibn Abbos janobi Rasulullohdan ushbu hadisni rivoyat qilganlar:”Qaysi bir solih farzand ota-onasining yuzlariga mehru shafqat nazari ila boqsa,Alloh ham ul farzandning har bir qilgan nazariga bir haj qilganchalik savob bergay” Shunda sahobalar savol berdilar :”Yo Rasululloh,bir kunda u yuz marta shunday boqsa,yuz hajning savobini olaveradilarmi?” .On Hazrat javob berdilar : ”Albatta,Allohning karami keng,u ulug' zotdir va binobarin ajru savoblarini yaxshi bandalaridan darig' tutmagay”.

4. Fuqahoi kiromlardin Abul Lays Samarqandiy shunday deydilar:–“Ota-onalarning o'z farzandlariga 10 ta vojib bo'lgan haqlari bor”.

Ular qo'yidagilar :

- 1.Och qolsalar,taom yetkazib bermoq..
- 2.Ehtiyojlariga qarab kiyim –kechak bilan ta'minlamoq;
3. Biror xizmat buyursalar,labbay deb,buni o'g'rinmay bajarmoq ;
4. Huzurlariga chaqirsalar,darhol bormoq;
5. Gunoh,ma'suliyatli ishlardan tashqari bo'lgan barcha hohishlarini qo'ldan kelgancha amalga oshirmoq;

6. Ular bilan gaplashganda qo'pol va dag'al so'zlashmaslik;
7. Ota-ona nomlarini aytib chaqirmaslik;
8. Birgalashib yo'l yurganda, ularning oldilaridan emas, orqalarida yurishlik;
9. O'zi yoqtirgan narsalarni ham ularga ham ravo ko'rishlik;
10. Farzand o'zi uchun duo qilayotganda, ota-onasini ham duo qilishlikni yodidan chiqarmaslik, ularning haqlariga duoyi xayr qilib, Alloh Taolodan rahmat va mag'firatlarini so'ramoqlik.

Ma'lumki, ota-onalarning o'z farzandlaridagi haq-huquqlari ulkandir. Qaysi bir farzand ularga qo'lidan kelgancha xizmat qilib, mehribonlik ko'rsatib, ularning chin roziligini olgan bo'lsa, albatta, ikki dunyo saodatiga musharraf bo'lishlari muqarrardir. Shunday saodat barchaga nasib qilsin, ilohim! O'quvchi yoshlarni tarbiyalashda ajdodlar ma'naviy me'rosi bo'lgan hadislardan to'g'ri va unumli foydalanish ustozdan bilim va mahoratni talab etadi. Hadislar ma'nosini to'g'ri talqin etib, ularning mazmun- mohiyatini kelajak avlodga yetkazish farzandlar tarbiyasida katta ahamiyatga ega va albatta ijobiy samarasini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mansurova O. Oila ma'naviyati –miliy guruh. T.: "O'qituvchi", 2000
2. Imom al-Buxoriy .Al jome as-sahih .T.: "Ma'naviyat", 2009

DEVELOPING THE STUDENT'S ABILITY TO COMMUNICATE IN A FOREIGN LANGUAGE

**Tilavova Gulnoza Ravshanovna,
Gafurova Gulrukh Bakhtiyorovna**

English teachers of the secondary school №1,
Navoi region Kyzyltepa district

Today's society is undergoing global changes in the social and communicative spheres, which leads to the need to improve and improve communication skills, philological knowledge of students. That is why the priority importance has acquired the study of foreign languages (especially English, as the world leader in the number of speakers), as the most effective and convenient method of communication and synthesis of the spiritual heritage of countries and peoples. The main purpose of learning foreign languages is to develop the student's ability to communicate in a foreign language. The implementation of this goal is associated with the formation of a number of communicative skills: to understand and generate foreign language statements, based on the specific situation of communication, the speech problem and communicative intention; to carry out their communicative behavior in accordance with the rules of communication and the national and cultural characteristics of the country of the language being studied.

In connection with the above tasks, a new and effective way of teaching foreign languages invented and adapted to the existing system of public education in the Republic is the Communicative Teaching Method. To begin with, the communicative method or the communicative approach to language learning (the communicative approach) is not at all a new method: it appeared around the 1960s, but gained popularity only at the beginning of the 21st century. Initially, the communicative method implied group classes with a native speaker. From the very first lesson, training was conducted in English. Later, the approach underwent some changes, and now it is used both in a group and in individual classes.

The communicative methodology is based on the following principles:

- a) communicative behavior of the teacher, which involves students in general activities and thereby affects the process of communication;
- b) the use of exercises that recreate the situation of communication;
- c) the focus of attention of students on the purpose and content of the statement.

The basic principle of the communicative method is that the study of language systems is not an end in itself of the lessons. The whole learning process is aimed at using language skills in communication. In other words, the main task is to overcome the “language barrier”. However, this does not mean a complete abandonment of the study of grammar, lexicology and phonology. These language components in the communicative method play an important role.

But they act as a tool, not a subject of study. The effectiveness of the technique contributes to the atmosphere in which the classes are held. Interesting topics are selected for discussion, free communication in the language is encouraged, group tasks are carried out. This allows each student to feel free and not be afraid to make a mistake. The main purpose of training is the formation of communicative competence of students. The meaning of this term will be more clear and understandable in comparison with the concept of grammatical competence.

Grammatical competence is the ability to correctly build phrases and sentences, properly use and reconcile the times, this knowledge of parts of speech and knowledge of how sentences of different types are arranged. Grammatical competence, as a rule, is the center of attention of many textbooks, in which certain grammatical rules and exercises for practicing and fixing these rules are given. Undoubtedly, grammatical competence is an important, but by no means the only aspect in language learning. Usage (usage) is a much more important and complex aspect on which the communicative approach focuses. A person who has fully mastered all the grammatical rules, who is able to competently build sentences, can discover difficulties in real communication in a foreign language, in real communication. One of the main differences of the method is the use of induction, not deduction. That is, there is no need for lecturing and formulating the rules by the teacher: they themselves are comprehended by the student even without their verbal formulation.

Communicative methods in teaching children are also very effective. Children are trained in the process of playing and simple companionship. Teachers direct the process without forcing babies

to cram and repeat grammar rules. The native language is excluded from work in the classroom. Learning through communication allows you to easily overcome the language barrier, eliminating the fear of speaking a foreign language. The child gets the opportunity to use the language in real life situations and even begins to think in a foreign language.

Summarizing, we can say that the communicative method has many advantages and today it is undoubtedly the most effective way to learn English. Thus, it is possible to state with confidence: the communicative method of teaching English is suitable for everyone and helps to develop all the components of the English language that are so necessary for full mastery of it.

UMUMIY O‘RTA TA‘LIM MUASSASALARIDA “TARBIYA” FANINI O‘QITILISHINING AHAMIYATI

Torayev Doniyor Oktamovich

Urganch shahar 25-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: +998 (97) 360 00 93

doniyoroktamovich_0093@mail.ru

Otayev Iskandarbek Iloxomovich

Urganch tumani 27-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: +998 (97) 221 55 86

oi.iskandarbek_27@inbox.uz

“Umumiy o‘rta ta‘lim muassasalarida “Tarbiya” fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” hukumat qarori bilan yangi “Tarbiya” fani joriy etildi. Yangi darslikning avvalgilaridan farqi nimada?

1. “Tarbiya” darsligi “Odobnoma”, “Vatan tuyg‘usi”, “Milliy istiqloq g‘oyasi va ma‘naviyat asoslari” hamda “Dunyo dinlari tarixi” fanlarini birlashtirdi.

2. 1–9-sinflarda – 2020/2021-o‘quv yilidan, 10–11-sinflarda esa 2021/2022-o‘quv yilidan boshlab amaliyotga joriy etildi.

3. Darsliklarini tayyorlashda Yaponiyaning “Axloq ta‘limi”, Singapurning “Fe‘l-atvor va fuqarolik ta‘limi”, Buyuk Britaniyaning “Tafakkur”, “Xulq ta‘limi” fanlari va darsliklari yaqindan o‘rganildi.

4. Ilk marotaba darsliklarda 21-asr ko‘nikmalari deb nom olgan “Yumshoq ko‘nikmalar” joriy qilindi. Darslik orqali o‘quvchida bilim berishdan tashqari ko‘nikma shakllantiriladi.

5. Yangi fan darsliklaridagi amaliyotga yo‘naltirilgan mashg‘ulotlar va mavzular o‘quvchida muvaffaqiyat motivlarini uyg‘otadi. Faol fuqarolik pozitsiyasi shakllantiriladi.

6. O‘quv fani mohiyati 50% nazariy, 50% amaliy asosga qurilgan.

7. “Tarbiya” darsliklarida “Role-model”, ya‘ni “Namuna keltirish” zamonaviy pedagogik metodidan unumli foydalanilgan. Unda milliy va xalqaro miqyosda yuksak natijaga erishgan insonlar yutuqlari tahlil qilinadi.

8. Sinov tariqasida 1-9 sinfgacha bo‘lgan darslik ustida bitta ijodiy jamoa ishladi. Bu har bir sinf darsligi o‘rtasidagi tafovut va takrorlanishlarni oldini oldi va bir butun, izchillikdagi darslik yaratilishi ta‘minlandi.

9. Darslik yorqin, rangli, illyustratsiyalarga boy va har bir bo‘limi o‘ziga xos fon, milliy va umuminsoniy xulq, ijtimoiy malakani ifoda etgan rasmlar bilan ta‘minlangan. Har bir darslik uchun video, audio, media materiallar tayyorlandi.

10. Insonning kelajakda muvaffaqiyatli inson bo‘lish eng avvalo to‘g‘ri maqsad qo‘yishga bog‘liq. Deyl Karnegi, Brayan Treysi kabi mashhur lektorning ta‘limotiga ko‘ra, hayotda o‘z oldiga maqsad qo‘yish va unga erishishni o‘rganish ham aslida bir fan. “Tarbiya” fanining ahamiyatli jihati shuki, u bosqichma-bosqich bolada maqsad qo‘yish va unga intilish ko‘nikmasini shakllantirib boradi. Tarbiya dasturiga nazar tashlaydigan bo‘lsak,

1-sinfda o‘quvchi dastlab orzularini aniqlay olishni o‘rgatilsa,

2-sinfda o‘z oldiga maqsad qo‘ya olish ko‘nikmasi shakllantirildi.

3-sinfda o‘quvchida dasturni o‘zlashtirish natijasida maqsad va orzu-umidlarini amalga oshirishga harakat qilish ko‘nikmasi paydo bo‘ladi.

4-sinfda atrofda bo‘layotgan voqea-hodisalarga sog‘lom munosabat bildira oladi, shaxs sifatida o‘zini anglaydi va o‘z xatti-harakatlarini tahlil qiladi.

Yuqori sinflarda bu ko‘nikmalar shaklanib, o‘quvchi o‘z oldiga maqsad qo‘ya olish, mustaqil fikrlash, o‘z faoliyatini tahlil qilish, to‘g‘ri qaror qabul qilish kabi ko‘nikmalarga ega bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. To‘laganova G. Tarbiyasi qiyin o‘smirlar. Toshkent . 2002 y .

2. Ishmuhamedov R., Yuldashev M. Ta‘lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar.-T.: “Nihol nashryoti, 2013 yil 278 bet.

3. Davletshin M.G. va boshqalar. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya.Toshkent. TDPU .2004y.

4. G‘oziyev E.G‘. Muomala psixologiyasi.UzMU. 2006 y.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA KICHIK GURUHLARDA ISHLASH TIZIMINI QO'LLASH USULLARI BO'YICHA USLUBIY TAVSIYALAR

Tosheva Nargiza Abdumajitovna

Navoiy shahar 5-IDUM boshlang'ich ta'lim o'qituvchi

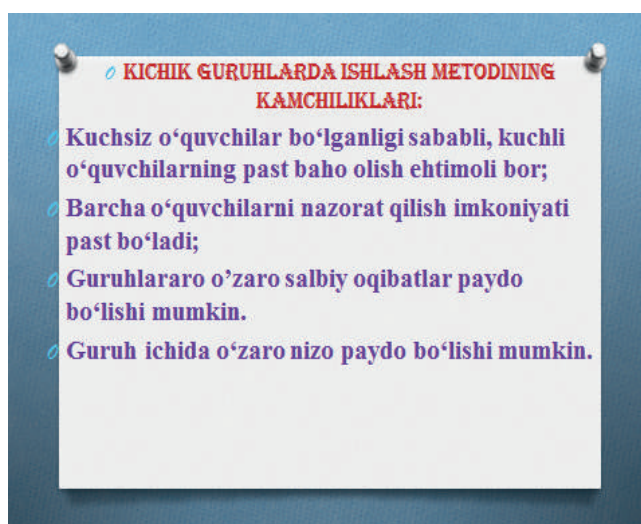
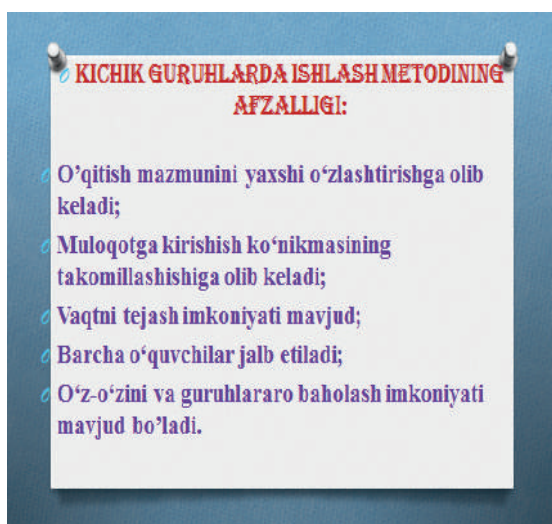
Annotatsiya: boshlang'ich sinflarda zamonaviy ta'limni tashkil etish va ta'lim sifatini oshirishda kichik guruhlarda ishlash tizimini qo'llash usullari bo'yicha uslubiy tavsiyalar ushbu maqolada o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: zamonaviy ta'lim, muammoli vaziyat, kichik guruhda ishlash...

Yuksak ma'naviy-axloqiy salohiyatga ega bo'lgan avlodni voyaga yetkazish, ularning ilmiy dunyoqarashini zamon talablari asosida shakllantirish ta'lim sohasining asosiy masalalaridandir. Zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarflamay, qisqa vaqt ichida yuqori natijalarga erishishdan iborat. Bunda biz o'qituvchilarga dars jarayoniga yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash yaxshi samara beradi, albatta.

Innovatsion jarayonlarda ta'lim tizimi oldidagi muammolarni hal etish uchun yangi axborotni o'zlashtira oladigan, o'zlashtirgan bilimlarini baholay oladigan, zarur qarorlar qabul qiladigan, mustaqil va erkin fikrlaydigan o'quvchilarkerak. Bu borada yangi pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati beqiyosdir. "Muammoli vaziyat", "Jonli hikoya", "Topag'on", "Kim tez manzilga yetadi?", "O'z oilangni top", "Yo'lakcha", "To'lqin", "Magistr" kabi usullarni qo'llash orqali o'quvchilarni topqirlik, zukkolik, epchillik qobiliyatlarini shakllantiradi.

Kichik guruhlarda ishlash malakasini shakllantirish - ayrim o'quvchilarni past o'zlashtirishi, diqqatini jamlay olmasligini oldini olish bilan birga bu o'quvchilarni a'lo o'qiydigan o'quvchilarga tenglashtirib olish imkoniyati beradi deb o'ylayman. Kichik guruhlarda ishlashning afzalligi guruh natijasi uchun hamma birgalikda harakat qiladi, o'quvchular bir-biriga ko'mak beradi, sinfda do'stona muhit shakllanadi. Ushbu metod qo'llanilganda o'quvchi kichik guruhlarda ishlab, darsda faol ishtirok etish huquqiga, boshlovchi rolda bo'lishga, bir-biridan o'rganishga va turli nuqtayi nazarlarni qadrlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Kichik guruhlarda ishlash metodi qo'llanilganda o'qituvchi boshqa noan'anaviy metodlarga qaraganda vaqtni tejash imkoniyatiga ega bo'ladi. Chunki, o'qituvchi bir vaqtning o'zida barcha o'quvchilarni mavzuga jalb eta oladi va baholash imkoni bo'ladi.

Kichik guruhlarda ishlash uchun quyidagi usullardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

“Jonli hikoya” usuli. Bu usuldan ona tili va o'qish darslarida foydalanish mumkin. Bunda o'qituvchi so'zlar yozilgan qog'ozlarni har bir guruh o'quvchilarga tarqatib beradi. Shundan so'ng, o'quvchilarga matn o'qib beradi. O'qituvchi matnni ikki martadan o'qib bergandan so'ng, o'quvchilar qog'ozlaridagi qog'ozlarni shunday ketma-ketlikda joylashtirishlari kerakki, qog'ozlarga yozilgan so'zlar bir matnni hosil qilishi lozim.

Ona – muqaddas zot. Hadislarda “Jannat onalar oyog'i ostidadir” deyiladi. Shuning uchun ham biz onalarimizni qo'z qorachigiday asrashimiz kerak.

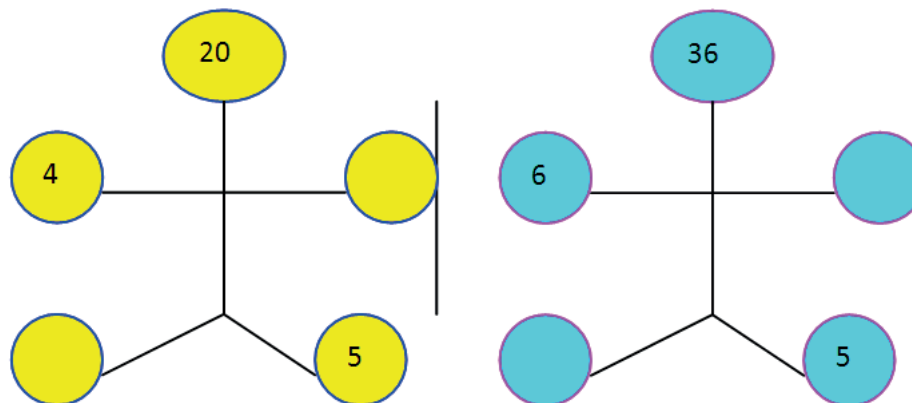

Hadislarda

Jannat onalar

oyog'i ostidadir deyilgan

“Muammoli vaziyat” usuli. Ushbu usulda o'quvchilarning ko'paytirish va bo'lish haqida egallagan bilimlarini mustahkamlashda foydalanishlari mumkin. Bu o'yinni o'qituvchi ko'paytirish va bo'lish mavzularini o'rgatishda qo'llasa maqsadga muvofiq.

Ona tili darsida foydalanish uchun **“O'z oilangni top” usuli.** Bu usulda tarqatma kartochkaga harf elementlari tushirib qoldirilgan 8-10 tadan so'z yozilib, o'quvchilarga tarqatiladi. O'quvchilar esa tushirib qoldirilgan harf elementlari o'z o'rniga qo'yib daftarlariga ko'chirib yozadilar;

- Yana shunday kartochkalarga harf elementlarini notog'ri qo'yilib, o'quvchilarga ularni to'g'rilab yozish vazifasi topshiriladi;

- Dorskada harflari tushirib yozilgan murakkab so'zlar “Qaysi qator oldin yozadi?” ta'limiy o'yini o'tkazish orqali mustahkamlanadi.

Bu usulni qo'llaganda o'qituvchi qisqa vaqt ichida barcha o'quvchilarni darsga jalb qila oladi, bir xillikdan qochadi, xullas, darsning qiziqarli bo'lishini ta'minlaydi. Ayniqsa, o'quvchi o'ta mustaqil bo'ladi. O'quvchining barcha qobiliyatlarini ko'rsatishi uchun imkon beriladi.

Hamkorlikda amalga oshirilgan ta'lim nafaqat oson va qiziqarli, balki samarali hamdir. Chunki ko'pdan yaxshi, to'g'ri va yangi fikrlar ko'p chiqishi mumkinligi isbot talab etilmaydigan haqiqat. Qolaversa, hamkorlikdagi ta'lim o'quvchilarning intellektual rivojiga ta'sir qilibgina qolmay, ularning ma'naviy o'sishini ham tezlashtiradi. Zero, jamoatchilik tuyg'usi, bir-biriga yelkadoshlik hissi o'quvchilarda eng axloqiy sifatning yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari zimmasiga sifatli ta'lim berish bilan birga mukammal tarbiyada asos bo'lish vazifasi yuklatilganini unutmasligimiz lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. R.X. AYUPOV. “Interfaol ta'lim usullari”. T.2010-yil
2. Metodik qo'llanmalar.

UMUMINSONIY QADRIYATLAR ASOSIDA KASBIY KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH

Toshqulov Baxodir

Jismoniy tarbiya fani o'qituvchisi,

Pardayeva Hulkar

Texnologiya fani o'qituvchisi.

Navoiy viloyati Xatirchi tuman

4-umumta'lim maktab o'qituvchilari

Xalqimiz ma'naviyatini yuksaltirishda milliy urf-odatlarimiz va ularning zamirida mujassam bo'lgan mehr-oqibat, insonni ulug'lash, tinch va osoyishta hayot, do'stlik va totuvlikni qadrlash, turli muammolarni birgalashib hal qilish kabi ibratli qadriyatlar, avvalo, o'qituvchi ongiga singgan bo'lishi va shu asosida o'quvchi ongiga singdirilishi, demokratik jamiyat barpo etish va uni mustahkamlash uchun barkamal avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuning uchun hozirgi kun tarbiyachisi:

- pedagogik faoliyatda qobiliyatli, ijodkor, ishbilarmon;
- milliy madaniyat va umuminsoniy qadriyatlarni, dunyoviy bilimlarni mukammal egallagan, ma'naviy barkamol;

- O'zbekistonning mustaqil davlat sifatida taraqqiy etishiga ishonadigan,

vatanparvarlik burchini to'g'ri anglagan e'tiqodli fuqaro;

- mutaxassislikka doir bilimlarni, psixologik, pedagogik bilim va mahoratni, shuningdek nazariy ilmlarni mukammal egallagan;

- o'qituvchilik kasbini va bolalarni yaxshi ko'radigan, har bir o'quvchi ulg'ayib, yaxshi odam bo'lishiga chin ko'ngildan ishonadigan, ularning shaxs sifatida rivojlanib, inson sifatida kamol topishiga ko'maklashadigan;

- erkin va ijobiy fikrlay oladigan, talabchan, adolatli, odobli bo'lmog'i darkor.

Ushbu qadriyatlar ta'lim-tarbiya asosida yosh avlod ongiga singdiriladi. Mamlakatimiz ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan o'qituvchilar va tarbiyachilarning pedagogik mahoratida umumbashariy qadriyatlar ularning ma'naviy dunyosi naqadar keng ekanligini namoyish etadi. Buyuk allomalarimizning ta'lim-tarbiyaga oid qarashlarida umuminsoniy, ma'naviy qadriyatlarga bo'lgan e'tibor asosiy o'rin tutadi. Ota-bobolarimiz qadimdan bebaho boylik bo'lmish ilm-u ma'rifat, ta'lim va tarbiyani inson kamoloti va millat ravnaqining asosi deb bilganlar. Inson xulqi va xatti-harakati aqlga, ilmfanni o'rganishga hamda ma'rifatga asoslangandagina kamolotga erishadi.

Yosh avlodni tarbiyalashda ularga ilmiy bilimlarni berish bilan birga ma'naviy bilimlarni ham berish hamda umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash maqsadga muvofiqdir. Shunday ekan bu maqsadlarga erishish uchun, eng avvalo, o'qituvchining ma'naviy dunyosi va umuminsoniy qadriyatlarga nisbatan munosabati juda yuqori darajada bo'lishi kerak.

O'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish jarayonlarini tashkil etishda ma'lum omillarga e'tibor qaratish zarur:

- o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish jarayonlari samaradorligi o'qituvchilar faolligi va mustaqil ta'lim olish faoliyatiga bog'liqligi;

- ta'lim muassasasida o'qituvchi shaxsining rivojlanishiga turli darajada ta'sir ko'rsatuvchi tarbiyaviy munosabatlar jarayonlari o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish jarayonlarining komponenti sifatida ahamiyatliligi;

- tarbiyaviy munosabatlarning asosiy shakllaridan biri bo'lgan inson-kitob-inson munosabatlarini, ya'ni inson-kitob-inson munosabatlari jarayonida ham o'zaro ta'sir jarayoni mavjudligini inobatga olish o'qituvchilarning kasbiy kompetentligi jarayonlarini ilmiy asosda tashkil etishda o'ziga xos ahamiyat kasb etadi.

Buyuk Sharq allomalarining fikrlariga ko'ra, insonparvarlik g'oyalarining amalga oshishi ma'naviy barkamollikka erishish, bilimli va ma'rifatli bo'lishga bog'liq. Shuning uchun ham ular ilmlilikni insoniy qadriyat darajasida ulug'lab, jamiyatning barcha a'zolarini ilm egallashga chaqiradilar, muallimlarning mehnatini qadrlaydilar. Shu jumladan, Abu Rayhon Beruniy bilim-umuminsoniy qadriyatlarni o'rganishning kaliti ekanligini alohida ta'kidlab, shunday yozadi:

“Ilmning foydasi ochko‘zlik bilan oltin, kumush to‘plash uchun bo‘lmay, balki u orqali inson uchun zarur narsalarga ega bo‘lishdir”¹. Demak, umuminsoniy qadriyatlarning mohiyatini pedagogik nuqtayi nazardan izohlaganimizda, insonning ma‘naviy ehtiyojlari asosida paydo bo‘lgan, amaliy faoliyatda davr sinovidan muvaffaqiyatli o‘tgan, o‘z shakl va mazmunida xalqning ma‘naviy olamini mujassam etgan, asrlar davomida xalqning ma‘naviy madaniyatini shakllantirish manbayi sifatida qadrlanib kelingan ma‘naviy- ruhiy xatti-harakatlar, narsa va hodisalar tushuniladi.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ta‘lim tizimidagi islohotlarning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan o‘qituvchi mehnati faoliyatining umuminsoniy qadriyatlarga yo‘naltirilganligiga bog‘liq. O‘qituvchi o‘zining qizg‘in mehnat faoliyati va kasbiy mahorati bilan umuminsoniy va ma‘naviy qadriyatlarga nechog‘lik boy ekanligini ta‘limtarbiya jarayonida namoyish etadi. O‘qituvchi mehnatining natijasi bo‘lmish komil inson yuksak ma‘naviyatni yaratadi va rivojlantiradi, umumbashariy qadriyatlarni asraydi.

Mamlakatimizda “kadrlarni o‘qitish va tarbiyalash milliy tiklanish tamoyillari va mustaqillik yutuqlari, xalqning boy milliy, ma‘naviy va intellektual salohiyati hamda umumbashariy qadriyatlarga tayangan, insonparvarlikka yo‘naltirilgan ta‘limning mazmuni davlat ta‘lim standartlari asosida” (“Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” 54-bet) olib boriladi. Ayniqsa, umumbashariy qadriyatlar asosida ta‘lim oluvchining shaxsiga unda ta‘lim va bilimlarga bo‘lgan ishtiyoqni kuchaytirishga, mustaqil ish tutishni, insoniy qadr-qimmat tuyg‘usini shakllantirishga alohida e‘tibor beriladi.

Pedagogik faoliyatda umumbashariy qadriyatlar o‘qituvchining qizg‘in mehnati evaziga shakllanib boradi va quyidagi muammolar o‘qituvchi uchun bugungi kunda eng muhim ahamiyatga ega:

- o‘qituvchi mehnatida jamiyatga xos umumbashariy qadriyatlarni o‘z maqsadlarining asosi deb bilishi;
- o‘qituvchi mehnatida maqsadli qadriyatlarni samarali o‘qituvchilarga uzatish istagining mavjudligi va imkoniyatlari;
- o‘qituvchilar maqsadli qadriyatlarni qabul qilishi uchun o‘qituvchi tomonidan zarur shart-sharoitlarning yaratilishi.

O‘qituvchi mehnatining mohiyatida uning ma‘naviy saviyasini ko‘rsatadigan intellektual ong, yuksak ma‘naviyat, an‘analarga va umumbashariy qadriyatlarga tayanadigan zamonaviy ilg‘or yutuqlardan oziqlanadigan milliy dunyoqarash va e‘tiqod kabi mezonlar mavjud bo‘lishi kerak.

Bizning milliy xususiyatlarimiz umuminsoniy qadriyatlar bilan bog‘lanib ketgan. Asrlar davomida xalqimiz umuminsoniy, umumbashariy qadriyatlar rivojiga ulkan hissa qo‘shgan. Turli millat vakillariga hurmat, ular bilan bahamjihat yashash, diniy bag‘rikenglik, dunyoviy bilimlarga intilish, o‘zga xalqlarning ilg‘or tajribalari va madaniyatini o‘rganish kabi xususiyatlar ham xalqimizda azaldan mujassam.

Milliy qadriyatlar asosida yoshlarimizning imon-e‘tiqodini mustahkamlash, irodasini baquvvat qilish, ularni o‘z mustaqil fikriga ega bo‘lgan barkamol insonlar etib tarbiyalash har bir o‘qituvchi-pedagogning insoniy burchidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abu Rayhon Beruniy: o‘ylar, hikmatlar, naqlar, she‘rlar. Toshkent.

1 Abu Rayhon Beruniy: O‘ylar, hikmatlar, naqlar, she‘rlar. Toshkent: 44-bet.

**МАКТАБДА BIOLOGIYA FANIDAN “HUYAYRALARNING BO’LINISHI”
MAVZUSINI O’QITISHDA KEYS-STADI INTERFAOL TEXNALOGIYADAN
FOYDALANISH**

Toxirova Ilmira Rajapbayevna
Matnazarova Ayshajon Karimboyevna
Yangiariq tumani 4-son maktabning
Biologiya fani o’qituvchilari

Annotatsiya: Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o’qituvchi va o’quvchi faoliyatiga yangilik, o’zgarishlar kiritish bo’lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol uslublardan foydalaniladi.

Kalit so’z: ul’tabinafsha, nur, keys, genetika, pedagogik, mitoz, profaza.

O’quvchilarda Genetika bo’limidan o’rganganlarini umumlashtirish ko’nikmasini shakllantirish uchun mini keyslardan foydalanish mumkin. Quyida keltirilgan keyslardan mazkur mavzu yuzasidan o’tiladigan bo’lim oxirida foydalanishni tavsiya qilamiz.

“Hujayralarning bo’linishi” mavzusining “Mitoz va meyoza bo’linishning genetik va biologik ahamiyati. Bu mavzu yuzasidan o’qituvchining o’quv axborot materiali qisqacha bo’ladi. O’qituvchi o’quvchini asosan ijodiy ish bajarish (umumlashtirish) ga va xulosalarning mavjud ma’lumotlarga mosligini baholashga, faktlar va baholovchi fikrlar orasidagi farqlarni ajrata olish (baholash) ga yo’naltiriladi. Ya’ni bu darsda o’rganishning umumlashtirish va baholash bosqichi amalga oshiriladi. Shu sababli bu darsda interfaol metodlar, mini keyslar, turli daraja va shakldagi testlardan foydalanish katta ahamiyat kasb etadi.

Mini keys №1 - Tadqiqot metodiga ko’ra ul’tabinafsha nur ta’sir qilish yo’li bilan o’rganilayotgan hujayralarning bo’linishini to’xtatish belgilangan. Tadqiqotchi tadqiqot uchun optimal bo’lgan sharoitda hujayralarga ul’tabinafsha nurini ta’sir ettirishiga qaramay ayrim hujayralarning bo’linishi ro’y berdi.

Savol: Buning sababi nimada deb o’ylaysiz? Tadqiqotchining xatosimikan?

Bu mini keysni yechimini to’g’ri topish uchun o’quvchi:

- hujayraning mitoz bo’linishi;
- mitoz bo’linish fazalarini;
- mitoz profazasida hujayra ichida bo’ladigan jarayonlarni;
- ul’tabinafsha nurlar profaza boshlanishida ta’sir ettirilganda hujayra interfazaga qaytishini;
- mitoz profazasi o’rtasida va oxirida ul’tabinafsha nurlarni ta’sir ettirish mitoz bo’linishni orqaga qaytara olmasligini bilishi kerak.

Mini keys №2- Ma’lumki eukariot organizmlar zigotadan, zigota esa erkak va urg’ochi hujayralarning qo’shilishidan hosil bo’ladi. Odatda ikkita hujayra yadrosi qo’shilsha xromosomal soni ikki barobarga ortadi, natijada paydo bo’lgan organizm tetraploid bo’lib qolishi kerak. Ammo yuqoridagi holatda rivojlanayotgan organizm hujayralari diploidligicha qoladi.

Savol: Qanday qilib rivojlanayotgan organizm diploidligicha qoladi?

Ushbu mini keysni yechish uchun o’quvchi:

- diploid xromosoma to’plamiga ega bo’lgan jinsiy hujayralar bir-biri bilan qo’shila olishi uchun avval meyoza usulida bo’linishi kerakligini;
- jinsiy hujayralarning meyoza usulida bo’linishi natijasida gaploid xromosoma to’plamiga ega bo’lgan gametalar hosil bo’lishini;
- gaploid xromosoma to’plamli erkak va urg’ochi gametalarning qo’shilishidan diploid to’plamli zigota hosil bo’lishini;
- hosil bo’lgan zigota bundan keyin nuqul mitoz usulida bo’linishi natijasida organizmning shakllanishini va bu organizmning barcha hujayralari diploid to’plamli xromosomalardan iborat ekanligini bilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tolipova J.O., G’ofurov A.T. Biologiya o’qitish metodikasi. O’quv-metodik qo’llanma. –T.: “Bilim”, 2004. -160 b.
2. Tolipova J.O. Biologiyani o’qitishda innovatsion texnologiyalar. –Toshkent, 2014. -141 b.
3. Ganiyeva M.A., Fayzullayeva D.M. Keys-stadi o’qitishning pedagogik texnologiyalari to’plami. Metodik qo’llanma. –T.: TDIU, 2013. - 95 bet.
4. Jo’rayev R.H., Raximov B.X., Xolmatov Sh.F. Yangi pedagogik texnologiyalar. –Toshkent, 2005. -49 b.

О'QISH DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH.

To'xsanova Surayyo

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
xalq ta'limi bo'limiga qarashli
16-umumiy o'rta ta'lim maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

***Annotatsiya.** Maqolada boshlang'ich sinf o'qish darslarida didaktik o'yinlarning o'rni va ahamiyati hamda ularni qo'llash usullari haqida yozilgan.*

***Kalit so'zlar:** pedagogik texnologiya, ta'limiy o'yinlar, mehnat o'yinlari, muloqot o'yini, musiqali o'yinlar, badiiy o'yinlar, harakatli o'yinlar.*

Ta'lim sohasidagi islohotlar ta'lim-tarbiya jarayonida o'qitishning zamonaviy loyihasi – zamonaviy pedagogik texnologiyaga o'tish zarurati vujudga keldi. Ma'lumki, o'yinlar hamma vaqt ta'lim va tarbiyaning muhim vositasi vazifasini bajarib kelgan. Turli ta'lim tizimlarida o'yinlar muhim o'rin egallagan. O'yin jarayonida bolalarda tashkilotchilik ko'nikmalari shakllanadi, vaziyatni baholash malakasi rivojlanadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun o'yin o'ta muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'limiy o'yinlarga asoslangan texnologiyadan o'rganiladigan o'quv materialini o'quvchilar ongiga o'yin faoliyati bilan uyg'unlashtirilgan holda shaklan oyin, mazmunan ta'lim holatida singdiriladi. O'quvchilarni o'zlashtirishlarini nazorat qilish uchun ham o'yin texnologisidan foydalaniladi. O'yin boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim-tarbiya berishning yetakchi usuli hisoblanadi. Bola zamonaviy hayot-maktab hayotiga kirib boradi. Endi u zamonaviy jamoaning a'zosi ekanligini his etishga, intizomga bo'ysunishga, zamonaviy rejimga moslashishga majbur bo'ladi. Bola yosh bo'lishiga qaramay, endi uning maktabda o'qish, uy vazifalarini bajarish, murakkab materiallarni o'rganish kabi zarur yumushlari ko'p. Muhimi, o'yindan maktabga, kundalik majburiy va davomli mehnatga o'tish bola hayotida tub burilishdir. Shuning uchun ham o'qituvchilar bolaning maktabdagi hayotini qiziqarli tashkil etishga intilishlari, motiv hosil qilish va uni rivojlantirishga harakat qilishlari lozim. Motiv o'z-o'zidan hosil bo'lmaydi. Uni bolalar yoshiga va psixologik xususiyatlariga mos didaktik o'yinlar va mustaqil ishlar vositasida hosil qilish mumkin.

Shuning uchun ham boshlang'ich sinf o'qituvchilari ta'lim jarayonini qiziqarli motivlar asosida tashkil etishga e'tibor qaratishlari zarur. O'yin ularning eng sevimli mashg'uloti bo'lib, ular har qanday mashg'ulotni o'yin bilan uyg'unlashtirishga harakat qiladilar.

Shunday ekan, o'qituvchi o'quvchi faoliyatidan ularning sevimli mashg'uloti – o'yinni siqib chiqarmasdan, undan maqsadga muvofiq foydalanish bilan, ta'lim jarayonini samaradorligini oshirishga imkon beradi. Jamiyat tarqiqiyoti jarayonida o'yinlarning paydo bo'lishini o'rhanish murakkab muammolardan biri bo'lib kelgan.

Bolalar o'ynaydigan o'yinlar ularni har tomonlama hayotga tayyorlash uchun yaratilgan. Shuning uchun ular inson faoliyatining barcha turlari bilan genetik aloqador bo'lib, bolalar bilishi, mehnat qilishi, muloqot qilishning o'ziga xos shakli hisoblanadi.

1. «Quruvchi» o'yini.

«Quruvchi» o'yini o'quvchilarni guruhlariga bo'lib, darsda o'tilgan yoki mavzuni mustahkamlash qismida yoki darsdan tashqari vaqtda o'tkazilishi mumkin. O'qituvchi avvaldan darsga tayyorgarlik ko'rib, qog'ozdan “g'ishtchalar” yasaydi va g'ishtchalarga savol yozilgan qog'ozlarni yopishtirib chiqadi. “G'ishtchalar” soni o'quvchilar soniga teng yoki ko'proq bo'lishi kerak, guruhlariga minora yoki devor qurishlari uchun joy ajratiladi. Har bir guruhdan bittadan bola chiqadi va g'ishtchani olib savol o'qiydi. Agar bolalar savollarga to'g'ri javoblar bersalar, o'z maydonlariga g'isht teradilar. Agar noto'g'ri javob bersalar, o'qituvchi g'ishtchani olib qoyadi. O'yin shu tahlidda barcha o'quvchilar qog'oz olib bo'lgunlariga qadar davom etadi. Qurilish maydonchasida eng ko'p g'isht tergan o'quvchilar guruhi g'olib hisoblanadi. Yuqoridagi o'yinlardan foydalanish darsning qiziqarli bo'lishini ta'minlaydi, o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishlarini orttiradi.

Bu turdagi o'yinlarda o'quvchilar ham harakat qiladilar hamda berilgan savollarga tinch holda javob qaytaradilar. Bunday o'yinlardan darsning oxirida va bo'lim yuzasidan umumlashtiruvchi dars o'tganda foydalanish mumkin.

1.«Nima yo`qolib qoldi?» Bu o`yinni bo`limlar oxiridagi darsda qo`llash mumkin.

2.«Qarmoq?» o`yini. Bu o`yindan barcha darslarda qo`shimcha savollar berish yoki turli ertaliklarda foydalanish mumkin.

3.«Meni tushun» o`yini. Bu o`yinni o`quvchilar diqqatini jamlash maqsadida o`qish darslarida bo`ladigan dam olish daqiqalarida o`tkazish mumkin.

4.«Mo`jizalar maydonchasi». Bu o`yin o`qituvchini o`quvchilar bilan bolalarning o`zaro muloqotiga asoslanadi. Muloqot o`yin shaklida amalga oshiriladi. Bu o`yinda o`qituvchi o`z nomidan emas, balki o`quvchilarga yaqin bo`lgan shaxs nomidan ishtirok etadi. Didaktik o`yinlarda qoidalar belgilangan bo`ladi. O`qituvchi ulardan boshqaruv vosita sifatida foydalanadi. O`yin qoidalari ta`limiy, tashkiliy shakllantiruvchi xarakterga ega bo`lib, ko`pgina o`zaro bog`langan shakldagi ko`rinishda bo`lishi mumkin. O`yin bolaning tabiati bilan hamohang bo`lganligi sababli, turli tarbiya tizmlarida o`yinlarga alohida o`rin berilgan. Bolaning motivatsion-talabli faoliyatini rivojlanishida o`yinlarning ahamiyati beqiyosdir.

Bundan tashqari rolli o`yinlar yoki sahna ko`rinishlarida ishtirok etish ham bolalarga huzur bag`ishlaydi.

O`yin texnologiyasidan foydalanish o`qituvchidan o`yin uchun zaruriy materiallarini tayyorlashni, bolalar bilan mashq qilishni taqozo etadi.

Yuqoridagilarni amalga oshirish natijasida bolalarning mustaqil fikrlovchi o`zini erkin tuta oladigan o`z ustida mustaqil ishlaydigan shaxs etib tarbiyalash mumkin. Bu esa zamonaviy pedagogik texnologiyaning o`yin texnologiyasidan boshlang`ich sinf o`qish darslarida foydalanish lozimligini isbotlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Azizxo`jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. Toshkent, 2003.
2. Yo`ldoshev J.G`, Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. Toshkent: O`qituvchi, 2004.
3. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2003.

SIFAT SO‘Z TURKUMINI HOSIL QILISHDA AFFIKSATSIYANING O‘RNI

To‘xtayeva Muqaddas Sherali qizi

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani

18-maktabning ona tili va adabiyot

fani o‘qituvchisi

Telefon:+998913309660

Annotatsiya: Ushbu maqolada sifatning qaysi qo‘shimchalar orqali hosil qilinishi, Ularning o‘zbek tilida tutgan o‘rni va sifat yasovchi qo‘shimchalar haqida umumiy ma’lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlari: Sifat so‘z turkumi, so‘z yasalishi, affiksatsiya, kompozitsiya.

Narsaning yoki predmetning xususiyatini, shaklini, holini bildirib, qanday? yoki qanaqa? savollariga javob bo‘ladigan so‘zlar sifat deyiladi. o‘zbek tilida sifat birlik yoki ko‘plikka, jinsga yoki kelishikka qarab o‘zgarmaydi. Ular har doim bir xil bo‘ladi. sifat so‘z turkumi o‘zining leksik-grammatik xususiyatlariga ko‘ra mustaqil so‘z turkumi sifatida ajratilgan.

O‘zbek tilida belgi-sifat ma’nosini ifodalovchi maxsus morfologik ko‘rsatkich yo‘q. ba’zi bir so‘zning ham ot, ham sifat, ham ravish vazifalarida qo‘llana olishi (ba’zan ularni almashtirishlar) ko‘proq ana shu sabablidir. Lekin -li, -siz singari sifatning o‘ziga xos yasovchi affikslari ham bor. Ammo bular ma’lum ma’noli sifatlarnigina yasaydi.

R.R.Sayfullayevning yozishicha “ predmetning, qisman harakatning belgisini bildiruvchi, darajalanuvchi so‘z sifat deyiladi. Masalan: qizilqalam, oqkabutar.boshqa so‘z turkumi ham belgi ifodalaydi. Ammo sifat barqaror va turg‘un belgini ifodalashi jihatidan ulardan ajralib turadi. Masalan, gul qizil deganda turg‘un belgi, gul qizardi deganda esa o‘zgaruvchi (dinamik) belgi namoyon bo‘ladi.

So‘z yasaliş muammosi o‘zbek tilshunosligining uzoq kechmishiga borib taqaladi. M.Qoshg‘ariy, A.Navoiy, M.Chingey asarlarida so‘z yasaliş masalalari o‘rganilgan. Umuman olganda tilshunoslikda so‘z yasalişining 6 ta usuli mavjudligi qayd etiladi. Ular quyidagilardir: 1)semantik; 2)fonetik usul; 3)sentaktik-leksik usul;4) affksatsiya usuli;5) kompozitsiya usuli,6) abbrivatsiyausuli. shunga qaramay Azim Xojiyev faqat affksatsiya va kompozitsiya usulida yasalgan yasama so‘zlarni tadqiq etgan.

Hozirgi o‘zbek tilida sifat yasovchi affkslarning miqdori 50 ga yaqinligi ko‘rsatilgan. bu affkslarning juda ko‘pchiligi passiv, unumsiz affksga aylangan bo‘lib, hatto so‘z yasash xususiyatlarini yo‘qotganlari ham bor. Ammo boshqa ma’lumotlarga ko‘ra sifat yasovchi affkslarning 100 ga yaqin ekanligi ko‘rsatilmogda. bu affkslar vositasida turli so‘z turkumlaridan, masalan: otdan (iffatli, bahosiz), fe’ldan (sayroqi, vaysaqi), tasviriy so‘zlardan (jizzaki, sharaqlama) va hokazolardan sifat yasaladi. sifat yasovchi qo‘shimchalardan -li va -siz qo‘shimchalari eng faol sifat yasovchi qo‘shimchalardir. Hozirda -li affksi hozirgi o‘zbek tili faktlarining ko‘rsatishicha 2 vazifaga ega:

1) so‘z (sifat) yasaydi; 2) shakl yasaydi.

-li qo‘shimchasi shaxs yoki narsa predmetning asosdan anglashilgan narsaga egaligini, unda shunday narsa borligi bilan bog‘liq bo‘lgan belgisini bildiruvchi sifatlarni yasaydi :boshqoli (ekin), baxtli (yigit). shuningdek, bu qo‘shimcha kuch va gavda so‘zlariga qo‘shilganda shaxsning kuch va gavdaga normadan ortiq egaligini ifodalaydi: Ammo u (Mutal) hamon bo‘shalişga kuchanar edi va kuchli qo‘l battarroq siqar edi (A.Qodiriy). shuni ham aytish kerakki, -li affksining otlarda aytib o‘tilgan ma’nodagi shakl yasashi juda chegaralangan so‘zlar doirasida uchraydi, u boshqa shakl yasovchilar masalan, ko‘plik, egalik shaklini yasovchilar singari barcha otlarga qo‘shilavermaydi.

-dor affksi. fors-tojik tillariga mansub bo‘lgan bu affks o‘zbek tiliga shu tillardan o‘zlashgan so‘zlar tarkibidan o‘tgan. bu qo‘shimcha asosan shaxs yoki predmetning yasovchi asosdan anglashilgan narsaga egaligini bildiradi. ko‘rinib turibdiki, bu affks ma’naviy vazifasi jihatdan -li affksiga yaqin turadi. Lekin -dor affksining sifat yasash doirasi –li affksiga qaraganda ancha torroq. bundan tashqari sifat yasalişiga xizmat qiladigan sifat yasovchi qo‘shimchalar ham bo‘libbular quyidagilar: -lik, -ser; -be, -qi, -ki, -daqi, -no .bu sifat yasovchi qo‘shimchalarida faol va nofaol qo‘shimchlar ham mavjud.

Xulosa qilib shuni ta’kidlab o‘tishimiz lozimki, sifat so‘z turkumi ot so‘z turkumidan keyin o‘rganiladigan turkumlardan biridir. Ma’lum so‘z turkumlarining yasaliş doirasida qilingan ishlar

o‘zbek tili so‘z yasalishi haqidagi ta’limotlarning rivoji uchun muhim hissa bo‘lib qo‘shiladi.

O‘zbek tilida sifat yasashining affiksatsiya usuli eng sermahsul usul bo‘lib, ba’zi manbalarda 50 ta boshqa manbalarda esa 100 ga yaqin affikslar sifat yasashda u yoki bu darajada qatnashadi. Shunga ko‘ra, sifat yasovchi qo‘shimchalarni faol yoki nafaol affikslarga ajratish mumkin. Yasama sifatlarni ta’lim tizimida o‘qitish ularni yasash qoliplari asosida misollar topish, berilgan jadvallarni qoliplar asosida to‘ldirish, yasama sifatlarni qatnashtirib so‘z birikmasi, gap va matn yaratish singari ijobiy ishlarni bajartirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov f. sulaymonov A. Xolyorov X. omonturdiyev J. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. –T.:1980
2. R.R.sayfullayeva. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. –Toshkent.: 2009
3. A.Xojiyev. o‘zbek tili so‘z yasalishi. qo‘llanma. –Toshkent.: 1975

ОНА ТИЛИ ВА АДАБИЙОТ ДАРSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH.

**Tuliyeva Shaxnoza Rashid qizi,
Bekmetova Nurxon Sultonbayevna**
Ufganch tumanidagi 7 son maktabning
ona tili va adabiyot fani o'qituvchilari.

Annotatsiya: ushbu maqolada ona tili va adabiyot darslarida foydalaniladigan interfaol usullar va ularning mazmun mohiyati izohlab berilgan.

Kalit so'zlar: ona tili, adabiyot, il-fan, xorijiy til, FSMU texnologiyasi.

Barchamizga ma'lumki, ona tili va adabiyot fani ta'lim tizimining poydevori bo'lib, o'quvchilarning boshqa fanlarni o'zlashtirishi unga bog'liq bo'ladi va ona tili o'qituvchisi zimmasiga katta ma'suliyat yuklaydi. Bugungi tezkor rivojlanayotgan zamonda ilm – fan, texnika ham shiddat bilan o'sib bormoqda. Har bir sohada taraqqiyot ilgari qadam tashlamoqda. Xususan, ilm – fanda ham katta o'zgarishlar, sezilarli yutuqlarga erishilmoqda. Har bir fanni yangi innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanib o'quvchilarga yetkazib berish bugungi kundagi ta'limning asosiy talablaridan biri hisoblanadi. Boshqa xorijiy tilni yaxshi o'rganmoqchi bo'lgan kishi avvalo, o'z ona tilini mukammal bilishi, e'zozlashi, qadrlashi lozim.

Shunday ekan, o'z tilini mukammal bilgan kishi boshqa xorijiy tillarni o'rganishga kirishishi tabiiy hol. Buning uchun ona tili va adabiyot o'qituvchilari o'z darslarida zamonaviy interfaol metodlardan foydalanib, o'quvchilarning fanga va bilim olishga bo'lgan qiziqishlarini yanada orttirishi lozim. Ona tili va adabiyot o'qituvchisining mahorati o'z o'quvchilarini ta'lim jarayoniga faol ravishda jalb qila olish darajasi va ularning mustaqil aqliy va amaliy darslarini to'g'ri tashkil qilishi bilan belgilanadi. Dars jarayonida interfaol usullardan foydalanish dars samaradorligini oshirishi, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini yanada mustahkamlashi hech kimga sir emas.

Ta'lim jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalarni faol qo'llash, ta'lim samaradorligini oshirish, tahlil qilish va amaliyotda joriy etish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir. O'quvchilarning fikr doirasi, ongi, dunyoqarashlarini o'stirish, ularni erkin tinglovchi, erkin ishtirokchiga aylantirmoq nihoyatda muhimdir. O'qituvchi darsda boshqaruvchi, o'quvchilar esa, ishtirokchiga aylanmog'i lozim. Ana shu vazifani uddalashda innovatsion faoliyat ustunligi ko'p qirrali samara keltiradi. Men o'z darslarimda ko'p foydalandigam FSMU texnologiyasi haqida yoritib bermoqchiman.

FSMU texnologiyasi - 4 bosqichli yozilgan qog'oz varaqlarini tarqatadi va yakka tartibda tarqatiladi.

Bunda:

F - fikringizni bayon eting.

S - fikringiz bayoniga sabab ko'rsating.

M - ko'rsatgan sababingizni asoslovchi misol keltiring.

U - fikringizni umumlashtiring.

O'qituvchi tinglovchilar bilan bahs mavzusini belgilab oladi. Yakka tartibdagi ish tugagach, tinglovchilar kichik guruhlariga ajratiladi va o'qituvchi kichikguruhlariga FSMU texnologiyasining 4 bosqichi yozilgan katta formatdagi qog'ozlarni tarqatadi. Kichik guruhlariga har birlari yozgan qog'ozlardagi fikr va dalillarni katta formatda umumlashtirgan holda 4 bosqich bo'yicha yozishlari taklif etadi. O'qituvchi kichik guruhlarining yozgan fikrlarini jamoa o'rtasida himoya qilishlarini so'raydi. “Sintaksis, ohang va tinish belgilari” mavzusi bo'yicha fikrlaringizni bayon qiling.

F - Sintaksis, ohang va tinish belgilari o'ziga xos grammatik xususiyatga ega.

S - Sintaksis, ohang va tinish belgilari mustaqil so'z turkumlariga mansub bo'ladi. Masalan, kitob o'qimoq, maktabga bormoq. Lekin ukam uchun, telefon orqali birikuvlari ikkinchi so'zlari mustaqil so'z bo'lmaganligi uchun so'zlarning bog'lanishiga misol bo'la olmaydi;

M - Sintaksis, ohang va tinish belgilari bor so'zlarning ma'nolari o'zaro mos bo'lishi lozim. Masalan, oyna so'zining ma'nosi sinmoq so'zining ma'nosiga mos. Ammo randalamoq, uzilmoq so'zlariga mos emas. Shuning uchun nutqda ma'nosi mos bo'lmagan so'zlarni bog'lash xato bo'ladi;

U - Sintaksis, ohang va tinish belgilari bor so'zlarni bog'lovchi qo'shimchalar ham o'z o'rnida bo'lishi kerak. Masalan, Toshkentda yashayman, ukamning daftari birikmasida qo'shimchalar to'g'ri qo'llangan. Lekin Toshkentga yashayman, ukamni daftari birikmasida qo'shimcha noto'g'ri qo'llangan.

So'zlarning gapdagi bog'lanishi sintaktik aloqa, sintaktik aloqani o'rganuvchi bo'lim sintaksis deyiladi. Tovushlardan so'z va qo'shimchalar, so'z va qo'shimchalardan gap hosil bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. R. Ishmuhammedov “O'quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash uslu biyati”, Toshkent, RBIMM-2008 yil.
2. A. G'ulomov, M. Qodirov “Ona tili o'qitish metodikasi”, Toshkent., 2001 yil.

TABIATSHUNOSLIK DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLAR

Turdiyeva Zilola Isroilovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
xalq ta'limi bo'limiga qarashli
42-umumiy o'rta ta'lim maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

***Annotatsiya.** Boshlang'ich sinflarda tabiatshunoslik darslarida didaktik o'yinlarni qo'llash haqida yozilgan*

***Kalit so'zlar:** Tabiatshunoslik, raqamlar tilsimi, charxpalak metodi*

Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasi oldida quyidagi vazifalar turadi:

- ✚ umumiy ta'lim va kompleks tarbiya sistemasida tabiatshunoslikning o'quv predmeti sifatidagi ahamiyati va urnini aniqlash;
- ✚ tabiatshunoslik materiallarini tanlash va birlashtirish (sintez qilish).
- ✚ uning ta'lim hamda tarbiyaviy vazifalarini aniqlash.

Boshlang'ich maktabda tabiatshunoslikni o'qitish tabiat hayotidagi ayrim faktlar va o'simliklar, hayvonlar hamda odamning tashqi xususiyatlari bilan tanishtirishdangina iborat emas. Tabiatshunoslikni o'qitish jonli va jonsiz tabiatning har xil ob'yektlari o'rtasidagi, jonli tabiat bilan odamlar mehnati o'rtasidagi o'zaro aloqalarni kichik yoshdagi maktab o'quvchilari tushuna oladigan shaklda ochib berishi, jonajon tabiatga muhabbatni, uning boyligini qo'riqlash va ehtiyotlik bilan foydalanish istaklarini tarbiyalashi kerak. Shunga ko'ra pedagogika bilim yurtlarining o'quvchilari tabiatshunoslik darslarini tabiat muhofazasi masalalarini hisobga olgan holda rejalashtirishga o'rganadilar.

Boshlang'ich maktab tabiatshunoslik kursi tabiat xodisalarining keng doirasini qamrab oladi, shu munosabat bilan ba'zan o'rganilayotgan xodisalar bilan o'zaro bog'liq holda ko'zlatishlar olib borish qiyin bo'ladi. Shuning uchun ham tabiatshunoslikni dastlab o'rganish uchun ob'yektlar tanlashda quyidagilarni: o'quvchilarning yosh xususiyatlarini, o'rganilayotgan materialning tushunarli bo'lishini, uning ta'limiy va rivojlantiruvchi ta'sirini, o'lkashunoslik materiali bo'lishini, olingan bilimlarni maktab jonli tabiat burchagi va o'quv-tajriba uchastkasidagi ishlar bajarilishida foydalanish imkoniyatini hisobga olish zarur.

Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasining muhim vazifasi - har bir sinf uchun yakka tartibda dastur ishlab chiqishdir. Umuman o'quv predmetining mazmuni maktab dasturi bilan belgilanadi, u tabiatshunoslik fanining rivojlana borishi bilan o'zgarib va takomillashib boradi.

Tabiatshunoslikni o'qitish jarayoni faqat o'qituvchinigina emas, balki o'quvchilar faoliyatini ham o'z ichiga oladi. O'qitishning natijasi dasturda mo'ljallangan material puxta o'zlashtirilgan bo'lishi kerak. Shuning uchun ham o'qitish metodlari va o'quvchilarni tashkil etish shakllarini o'rganish ularning materialni o'zlashtirib olish jarayonini o'rganish bilan birga boradi.

Qo'llaniladigan har qanday metodning ahamiyatini, o'quvchilarning materialni o'zlashtirganligini, ularda zarur tasavvur va tushunchalarning shakllantirilganligini tarbiyaviy natijalarni aniqlamasdan turib bilib bo'lmaydi. Faqat shu ma'lumotlarga asoslanib, har qanday metodni to'g'ri baholash mumkin.

O'qitish ishida o'quvchilar bilimini hisobga olishni to'g'ri tashkil etish va uning asosida har bir o'quvchi natijalarini va umuman o'qitishni baholash muhimdir.

O'qitish metodlari to'g'risidagi masalani ishlab chiqish bilan mashg'ulotlarning o'quv jihozlari to'g'risidagi masalalar ham chambarchas bog'liqdir, chunki o'quv qurollari va boshqa jihozlar tabiatshunoslikdan tasavvurlari va tushunchalarni shakllantirishning asosi hisoblanadi. Tabiatshunoslik metodikasi, shuningdek o'qitishning moddiy bahosi—tabiatshunoslik kabine-ti, tirik tabiat burchagi, o'quv-tajriba uchastkasi, geografiya maydonchasi, o'qitishning texnika vositalarini tashkil etish va foydalanish masalalarini ham qarab chiqadi, bularsiz tabiatshunoslikni o'qitishni to'g'ri olib borish mumkin bo'lmaydi.

Bolalarning atrofimizdagi olamni muntazam o'rganib borishlariga asoslanib, kichik yoshdagi o'quvchilarda tabiat to'g'risida, o'z joyi va barcha mamlakatning tabiiy boyliklari to'g'risida bir butun tasavvur shakllantirish kerak. O'quvchilar Vatanimizning tabiiy boyliklaridan odamlar o'zlarining mehnat faoliyatlarida qanday foydalanayotganliklari bilan tanishishlari lozim. Bunda bolalarga odamlar mehnati atrof tabiat bilan chambarchas bog'liq ekanligini ko'rsatish muhimdir.

“Raqamlar tilsimi” o'yini

-Bu faslda yurtimizda qanday bayramlar nishonlanadi? Sonlarni bu faslda yurtimizda nishonlanadigan bayramlarni aytishingiz zarur.

1-sentyabr “Mustaqillik bayrami”, 1-oktyabr “Ustoz va murabbiylar kuni”,

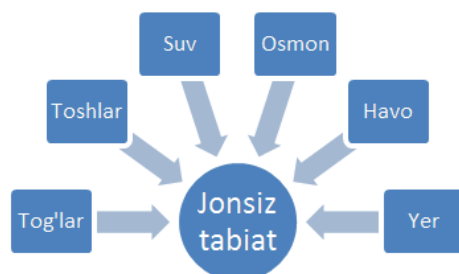
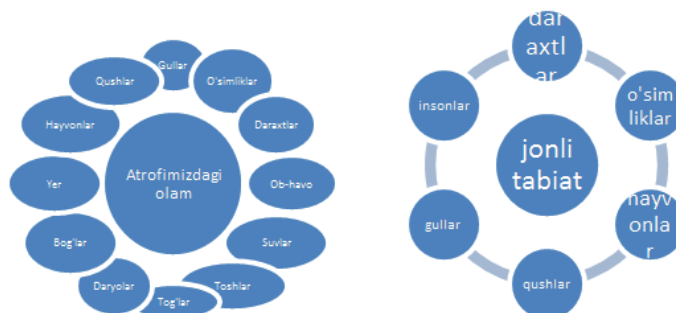
2-sentyabr “Bilimlar kuni”,

21-oktyabr “Til bayrami”,

18-noyabr Bayrog'imiz qabul qilingan kuni va “Mehrjon bayrami” nishonlanadi.

“**Klaster**” usulidan foydalanib, o'quvchilarga odamning sezgi a'zolari, atrofimizdagi olam nima ekanligi haqida savol-javob qilinadi. Jonli va jonsiz tabiatdagi o'zgarishlarni kuzatish jarayonida barcha sezgi a'zolarining xususiyatlari katta ekanligi hisobga olingan holda savol va topshiriqlar tuziladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M. I. Nuriddinova Tabiatshunoslik o'qitish metodikasi
2. Tabiatshunoslik o'qitish metodikasi ta'limotining shakllanishi va rivojlanishi (hozir.org)
3. “Tabiatshunoslik” darsligida kuzatishlarni murakkablashtirib borishni qanday izohlaysiz?
4. 4- sinfda tabiatshunoslikni o'rganish xususiyatlari haqida nima deya olasiz?
5. 4- sinfda tabiatshunoslikni o'qitishda qaysi metodlardan foydalaniladi

KIMYO DARSLARIDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARI

Tursunova Dilfuza

Urganch shahar 29-son maktabning
kimyo fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kimyo fanida kompyuter texnologiyalaridan va dasturlaridan foydalanish bo'yicha qisqa ma'lumot keltirilgan. Kimyoviy til bilimning bir nechta tarkibiy qismlarini va simvolizmi aytib o'tilgan.

Kalit so'zlar: kimyoviy til, kognitiv faoliyat, Organik kimyo, Matematik kimyo, kompyuter sintezi, grafik invariantlari

O'quvchilarning bilish faoliyatining tabiati nafaqat o'qitishning maqsad va vazifalari, balki o'quv materialining mazmuni, ular bilan ishlashni tashkil etish shakllari bilan ham belgilanadi. Kognitiv faoliyatni rivojlantirish, masalan, kimyoviy tildan foydalanish qobiliyati kabi mavzu ko'nikmalariga qo'yiladigan talablarda ham ko'zda tutilgan. Kimyoviy til bilimning bir nechta tarkibiy qismlarini o'z ichiga oladi, ulardan biri simvolizmdir. Ushbu komponentni 5-7-sinf o'quvchilari o'quv dasturi bo'lgan va propedevtika darslarida qo'llaniladigan “Kimyoviy ensiklopediya” kompyuter dasturi yordamida muvaffaqiyatli o'zlashtiradilar. Kimyoviy elementlarning belgilarini bilish o'quvchilarga 8-sinfda kimyo fanining sistematik kursini o'rganishda kimyoviy formulalar yordamida moddalarning tarkibi va tuzilishini, ularni olish xossalari va usullarini kimyoviy reaksiyalar tenglamalari yordamida tasvirlash imkonini beradi.

Kimyoviy til bilimlarini rivojlantirish bir necha bloklardan iborat “Organik kimyo” kompyuter dasturi orqali davom etadi:

1. organik moddalar nomenklaturasi,
2. strukturaviy formulalarni tuzish,
3. organik moddalarning kimyoviy xossalari.

Ushbu dastur 10-11 sinflarda darslarni umumlashtirish va bilimlarni nazorat qilishda o'z-o'zini nazorat qilish vositasi sifatida muvaffaqiyatli qo'llaniladi.

«Sulfat kislotasi ishlab chiqarish» kompyuter dasturining o'ziga xos xususiyati maxsus qurilmalarda sodir bo'ladigan kimyoviy jarayonlarni modellashtirishning keng qo'llanilishi bo'lib, bu talabaning diqqatini ko'rib chiqilayotgan jarayonlarning asosiy xususiyatlariga qaratish imkonini beradi. Shubhasiz, kimyoviy eksperiment o'tkazish jarayonida o'quvchilarning bilim faolligini rivojlantirishni tashkil qilish va undan ham qiyinroq. «Kimyogar» kompyuter dasturi kimyoviy tajriba o'tkazish shakllaridan biri bo'lib, kimyoviy reaksiyalarning belgilari rangning o'zgarishi, cho'kindi, gazning ko'rinishi bilan birga keladi. Hisoblash masalalarini yechishdagi mashqlar talabalarning bilish faolligini rivojlantirish uchun katta ahamiyatga ega. “Kimyodan masalalar yechish” kompyuter dasturidan trening va monitoring sifatida foydalanish mumkin. Dastur turli darajadagi murakkablikdagi vazifalarni taqdim etadi, ularni hal qilish algoritmlarini ko'rsatadi.

Hozirgi kunda kompyuter texnologiyalari nafaqat informatika, balki matematika, fizika, biologiya, kimyo kabi boshqa fanlarni ham o'qitish amaliyotida tobora ko'proq foydalanilmoqda. Tajriba shuni ko'rsatadiki, kompyuter texnologiyalari kimyo o'qitishning an'anaviy shakllari bilan birlashtirilishi kerak. Bu erda olingan ma'lumotlar kompyuter bilan ishlashda uzatiladi, bu erda bilimlar mustahkamlanadi va ularning kuchi ortadi.

Kompyuter kimyosi (Matematik kimyo) kimyoning nisbatan yosh sohasi bo'lib, u fundamental va amaliy xarakterdagi kimyoviy masalalarga grafiklar nazariyasini qo'llashga asoslangan. Kimyoning moddalar va ularning bir-biriga aylanishi haqidagi fan sifatidagi umumiy ta'rifi asoslanib, shuni aytishimiz mumkinki, moddalar (molekulalar) kompyuter kimyosida molekulalar grafiklar, moddalarning o'zgarishi (kimyoviy reaksiyalar) esa grafiklar bilan rasmiy operatsiyalar bilan modellashtiriladi. Bunday rasmiy-mantiqiy yondashuv bir qator hollarda kimyoviy masalalarni algoritmlashtirishni sezilarli darajada soddalashtiradi, ularni kombinatorika va diskret matematikaning tipik masalalariga qisqartiradi va kompyuter dasturlari yordamida echimlarni izlashga imkon beradi. Bunda kompyuter kimyosining maxsus dasturlari bilan bir qatorda universal dasturlardan ham foydalanish mumkin: jadvallar, matematik dasturlar (masalan, Maple yoki Mathematica) bilan ishlash uchun. Kompyuter kimyosidagi tipik vazifalarga misol tariqasida quy-

idagilarni nomlashimiz mumkin: “struktura – xossa” tipidagi bog’liqliklarni qidirish; belgilangan parametrlarga mos keladigan kimyoviy tuzilmalar majmualarini yaratish (tarkibi, funktsional guruhlarning mavjudligi va boshqalar); berilgan reagentlar orasidagi kimyoviy reaksiyalarning barcha turlarini sanab o’tish (“kompyuter sintezi” deb ataladi) va boshqalar. Kompyuter kimyosida umumiy kimyoviy masalalar bilan bir qatorda kimyoviy informatika muammolari bilan chambarchas bog’liq bo’lgan yuqori ixtisoslashtirilgan masalalarning katta guruhi ham mavjud., masalan, kimyoviy va fizik-kimyoviy ma’lumotlar bazalari bilan ishlashda kimyoviy tuzilmalarni tanib olish muammosi. Bu muammolar guruhi, o’z navbatida, grafik izomorfizm muammosi bilan chambarchas bog’liq.

Kompyuter kimyosi masalalarini yechishda turli xil hisoblash usullari va topologik indekslar (grafik invariantlari) bilan operatsiyalar keng qo’llaniladi. Ayrim hollarda formal-mantiqiy yondashuv kimyoviy yondashuvlar bilan kengaytiriladi, masalan, molekula tuzilishini aks ettiruvchi topologik indekslardan tashqari, moddaning tarkibini aks ettiruvchi molekuladagi atomlarning elektron manfiyligi ham qo’llaniladi. Hisoblash kimyosining usullari ko’pincha kvant kimyosi, molekulyar mexanika va boshqalar bilan birgalikda qo’llaniladi. Matematik statistika usullari hisoblash tajribasi natijalarini qayta ishlash uchun keng qo’llaniladi. Ba’zi hollarda yechim topish uchun sun’iy intellekt usullari qo’llaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Берсенева, Е.В. Современные технологии обучения химии : Учебное пособие / Е.В. Берсенева. - М.: Центрхиммпресс, 2007. - 144 с.
2. Долгань, Е.К. Инновации и современные технологии в обучении химии: учебное пособие / Е.К. Долгань. - Москва, 2004. - 76 с

TABIIY FANLARNI O‘QITISHDA SIFAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ASOSIY OMILLARI

Urazmetova Muyassar Maxsudovna

Urganch tumani 12-son maktab o‘qituvchisi

Telefon: +998 (91) 421 64 41

mm_urazmetova12@inbox.uz

Ashirova Zamira Shamuratovna

Urganch shahar OMSTBIDMI o‘qituvchisi

Telefon: +998 (99) 735 22 19

zamirashamuratovna_2219@umail.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada tabiiy fanlarni o‘qitilishining sifatga tasir etuvchi omillarni bartaraf etish hamda ta’lim sifat-samaradorligini oshiruvchi omillar yuzasidan tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: Sifat samaradorlik, metodik adabiyotlar, zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar, laboratoriya va amaliy mashg‘ulotlar.

O‘quvchilarni tabiiy fanlarga qiziqtirish, bu fanlarni o‘qitish sifat va samaradorligini oshirishda zamonaviy laboratoriya asbob-uskunalar va jihozlardan foydalanish qo‘l keladi. Ular yordamida tabiiy fanlardan o‘quv eksprementlari, namoyish tajribalar, laboratoriya ishlari, amaliy mashg‘ulotlarni talab darajasida o‘tkazish mumkin. O‘quvchilarga faqat murakkab nazariy bilimlar berish emas, balki ularni yangi pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanib, zarur o‘quv materiallari asosida o‘qitish, ularning mustaqil bilim olishini tashkil etish kerak.

Ma’lumki, ta’lim jarayoni sifati va samaradorligi o‘zaro bir qator omillarga bog‘liq:

1. Dars olib boruvchi o‘qituvchining kasb – mahoratiga.
2. Ta’lim jarayonini o‘quv – metodik adabiyotlar bilan ta’minlanganligiga.
3. Ta’lim jarayonini moddiy – texnik bazasiga, ya’ni o‘quv – laboratoriya asbob uskunalar, jihozlar bilan ta’minlanganligiga.
4. Barcha darslarni maxsus jixozlangan o‘quv – laboratoriya xonalarida olib borilishiga.
5. Laboratoriya ishlari, amaliy mashg‘ulotlar shuningdek tajriba va namoyishlarni o‘tkazishga tayyorgarlik ko‘rishda va o‘tkazishda ishtirok etadigan laborantlarni kasb mahoratiga.
6. IM, IMI pedagoglari uchun alohida malaka oshirish kurslarini tashkil etilganligiga.
7. O‘qituvchining o‘z fanidan kasb mahoratini mustaqil oshirib borib, muntazam o‘z ustida ishlashiga.
8. Ta’lim jarayonida zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish va boshqa omillarga.

Bugungi kunda kuzatuvlarimiz bo‘yicha tabiiy fanlardan dars olib borayotgan o‘qituvchilarining aksariyati o‘z fanining fidoyisi, tinmay izlanadigan, har bir darsni muqaddas bilib ijodiy muhit yaratib o‘tadigan o‘qituvchilar tashkil etadi. Boz ustiga ular turli sinf o‘quvchilarini “Bilimlar bellashuvi” ga, fan olimpiadalariga, akademik litseylarga, va oliy o‘quv yurtlariga kirishga tayyorlash bo‘yicha darsdan tashqari qo‘shimcha mashg‘ulotlar olib borishadi. Binobarin umumiy o‘rta ta’lim muassasalari pedagoglari o‘z kasb mahoratlarini mustaqil oshirish bo‘yicha muntazam o‘z ustida ishlaydilar.

Bugungi kunda umumta’lim maktablari optimallashtirilgan DTS lar, uzviylashtirilgan o‘quv dasturlari asosida tayyorlangan darslik va o‘quv – metodik qo‘llanmalarining yangi avlodi bilan deyarli to‘liq ta’minlanmagan. So‘zsiz, o‘quv – metodik adabiyotlarning taqchilligi darslar sifat-samaradorligiga o‘z ta’sirini o‘tkazmay qo‘ymaydi. Biz bugungi kunda bu taqchillikka barxam berish maqsadida Respublikamizdagi taniqli olimlar bilan ijodiy hamkorlikda tabiiy fanlar bo‘yicha o‘quv – metodik adabiyotlar tayyorlash bo‘yicha ish olib bormoqdamiz.

Ta’lim jarayonining moddiy texnik bazasiga to‘xtaladigan bo‘lsak, deyarlik aksari ta’lim muassasalarida fan kabinetlari mavjud. Ammo, bitta umumiy kabinetda kimyo biologiya fanlaridan o‘quv – laboratoriya asbob uskunalar va jihozlarning joylashtirilganligi fikrimizcha laboratoriya ishlari va amaliy mashg‘ulotlarini o‘tkazishga jiddiy to‘siq bo‘lmoqda. Fikrimizcha imkoniyat doirasida har bir fan uchun alohida fan xonalarining ajratilishi maqsadga muvofiq bo‘lar edi. Sir emas tabiiy fanlar ta’limi sifat-samaradorligi dars jarayonida zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanishga ko‘p jihatdan bog‘liq. Bu boradagi qiyinchilik shundan

iboratki axborot texnologiyalari va pedagogik texnologiyalarni turli tabiiy fanlar mazmuniga tadbiqi bo'yicha maxsus qo'llanmalar yaratilmagan.

Tabiiy fanlardan o'tkaziladigan laboratoriya va amaliy mashg'ulotlarning sifat-samaradorligi ta'lim jarayonida malakali laborantning ishtirokiga bog'liq. Bugungi kunda umumiy o'rta ta'lim muassasalarida faoliyat olib borayotgan laborantlarning aksariyati o'rta ma'lumotli, talab darajasida malakaga ega emaslar. Qolaversa, laborant lavozimida kim ishlashi kerakligi va tabiiy fanlar uchun laborantlar malaka oshirish kurslarini tashkil etish masalasi muammoligicha qolib o'z echimini kutmoqda.

Xulosa qilib aytganda sanab o'tilgan omillardan umumiy o'rta ta'lim muassasalarida to'laligicha foydalanishga to'siq bo'layotgan qiyinchiliklarni bizning takliflarimiz asosida bartaraf etilsa, binobarin ularda tabiiy fanlar ta'limi sifat-samaradorligini oshirishning muhim omili bo'lib xizmat qilar edi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Xoshimov K., Nishonova S. Pedagogika tarixi.-T.: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2005.
2. Mustafoeva Sh.. "O'smir psixologiyasi: yuz bilmagan jihatlar" Farg'ona nashriyoti. T:2015.
3. Nishonova T., Alimova K. Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi T.: TDPU 2017 - 264 b.

МАКТАБДА BOSHLANG'ICH SINFLARNI O'QITISHDA SYUJETLI - ROLLI O'YINLAR INTERFAOL METODIDAN FOYDALANISH

Vaisova Zulfiya Kuramboyevna

Masharipova Muqaddas Samandarovna

Urganch tumani 18- maktab boshlang' ich sinf o' qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqola umumta'lim maktablarda adabiyot fanini o'qitishda interfaol metodlarning o'rni haqida bayon qiladi. Bunday metodlardan foydalanib dars jarayoni olib borilganda o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishi yanada oshadi va ko'proq samara beradi.

Kalit so'z: ta'lim, fan, o'qitish, metod, zamonaviy, maqsad, dars, markaz.

Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida o'qitishning zamonaviy metodlari keng qo'llanilmoqda. O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Ta'lim metodlarini tanlashda har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib, tanlash maqsadga muvofiq sanaladi.

Interfaol metodlardan foydalaniladigan o'quv jarayonida o'quvchilar tanqidiy fikrlashga, shart-sharoitlarini va tegishli axborotni tahlil qilish asosida murakkab muammolarni echishga, alternativ fikrlarni chamalab ko'rishga va asosli ravishda qarorlar qabul qilishga, bahslarda ishtirok etishga, boshqalar bilan muloqot qilishga o'rganadilar. Buning uchun darslarda individual, juftli va guruhli ishlar tashkil etiladi, izlanuvchi loyihalar, rolli o'yinlar, ijodiy ishlar qo'llaniladi, hujjatlar va axborotning turli manbalari bilan ish olib boriladi.

Interfaol metodlar yuqorida aytib o'tilganidek, ta'lim oluvchilarni faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta'lim jarayonining markazida ta'lim oluvchi bo'lgan metodlar tushuniladi. Bu metodlar qo'llanilganda ta'lim beruvchi ta'lim oluvchini faol ishtirok etishga chorlaydi. Ta'lim oluvchi butun jarayon davomida ishtirok etadi.

Yoshlarga ta'lim va tarbiya berish jarayonida o'quvchilarning ijodiy fikrlashi, mustaqil bilim egallash ko'nikmalarini rivojlantirish va o'zlarida mujassamlashgan bilim, ko'nikma va malakalarini yangi vaziyatlarda qo'llash orqali yangi bilimlarni o'zlashtirishda syujetli-rolli o'yinlar muhim rol o'ynaydi.

Mazkur o'quv fanini o'qitishda kundalik hayotda ro'y berishi mumkin bo'lgan hodisalar va ularning oldini olish yo'llarini o'rganish uchun sun'iy ravishda vujudga keltirilgan muammolarni o'quvchilarning o'zlaridagi bilim zahiralari tayangan holda, hamkorlikda, bosqichma-bosqich hal etish jarayonida yangi bilimlarni egallashga qaratilgan didaktik o'yinlarni syujetli rolli o'yinlar deb atash lozim. Bunda o'yin syujeti kundalik hayot yoki jamiyatdan olinadi. Ba'zan mazkur muammolar uyg'unlashtiriladi.

O'qituvchi syujetli rolli o'yinni o'tkazish uchun quyidagilarni amalga oshirishi zarur:

1. Dars davomida yechimi topilishi kerak bo'lgan muammolarga oid ma'lumotlarni to'plashi;
2. Dars ssenariysini o'quvchilar bilan hamkorlikda tuzishi;
3. Rollar va vazifalarni o'quvchilar o'rtasida taqsimlashi;
4. Muammoni hal etish yo'llarini belgilashi lozim.

Buning uchun o'quvchilar 4 ta kichik guruhlariga ajratiladi. Muhokama qilib chiqish uchun barcha guruhlariga bitta topshiriq beriladi.

Har bir kichik guruh topshiriq ustida alohida ishlaydi. So'ngra birinchi bilan ikkinchi va uchinchi bilan to'rtinchi guruhlar muammo ustida birgalikda muhokama yuritishadi. Oxir oqibatda barcha kichik guruhlar birlashib, butun yaxlit guruh bo'lib qo'yilgan muammo yechimini hal etishning turli yo'llarini, variantlarini muhokama qilishadi. Bunday muhokama jarayonida o'quvchilarning qo'yilgan muammo yuzasidan bilimlari chuqurlashib, oydinlashib, boyib, keng qamrovli bo'lib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O.U. Avlayev, S.N. Jo'rayeva, S.P. Mirzayeva "Ta'lim metodlari" o'quv-uslubiy qo'llanma, "Navro'z" nashriyoti, Toshkent – 2017
2. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
3. Avliyakov N.X., Musaeva N.N. Modulli o'qitish texnologiyalari. – T.: Fan va texnologiyalar nashriyoti, 2007.

BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA MILLIY VA UMUMMADANIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH

Xayriddinova Nigora Usmonxonovna
Dadaxonova Madina Olimxonovna
Temirova Odina Raximxonovna

Namangan viloyati Kosonsoy tumani
8- maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida zamonaviy dunyoqarashni rivojlantirish maqsadida milliy va umummadaniy kompetensiyalarni shakllantirish usul va vositalari muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: kompetensiya, milliy va umummadaniy kompetensiya, shakllantirish, vositalar, san‘at, tabiat, faoliyat, muloqot.

So‘ngi yillarda O‘zbekistonda ro‘y berayotgan jadal o‘zgarishlar munosabatlarni insoniylashtirish va demokratlashtirish, iqtisodiyotdagi o‘zgarishlar bilan bog‘liq bo‘lib, ijtimoiy taraqqiyot jarayonida ta‘lim tizimining o‘rni va rolini o‘zgartirmoqda. Zamonaviy maktab ta‘limi o‘quv axborot texnologiyalaridan keng foydalangan holda, maktab o‘quvchilari uchun yangi bilim va ko‘nikmalar, axborot muhitida zarur bo‘lgan faoliyat usullari shakllanishini ta‘minlashi kerak. Shu sababli ichki ta‘lim tizimini modernizatsiya qilishning yetakchi yo‘nalishi kompetensiyaga asoslangan yondashuv hisoblanadi.

O‘quvchining maktab davrida “kattalar” kompetensiyalarining ba‘zi qismlari shakllanadi va shu tariqa u kelajakka tayyorgarlik ko‘radi, ularni ta‘lim nuqtai nazaridan o‘zlashtiradi. O‘quvchilar ilgari olingan bilimlarni safarbar qilish, kattalarning amaliy tajribasidan foydalanish, isbotlash qobiliyatini namoyish etish, aniq vaziyatni hal qilishda o‘tmish va hozirgi bilimlarning o‘zaro munosabatlarini tashkil qilish, ya‘ni ilgari olingan kompetensiyalardan foydalanish imkoniyatiga ega bo‘lishlari kerak. Shu tarzda olingan bilimlar mustahkam va sifatli bo‘ladi.

Milliy va umummadaniy kompetensiya deganda vatanga sadoqatli, insonlarga mehr-oqibatli hamda umuminsoniy va milliy qadriyatlarga e‘tiqodli bo‘lish, badiiy va san‘at asarlarini tushunish, ta‘sirana olish, orasta kiyinish, yurish-turishda madaniy me‘yorlarga va sog‘lom turmush tarziga amal qilish, umumbashariy ahamiyatga ega bo‘lgan qadriyatlarni bilish, unga hurmat bilan munosabatda bo‘lish, o‘zgalarga nisbatan mehr-muruvvat, saxiylik, o‘zgalarning dunyoqarashi, diniy e‘tiqodi, milliy va etnik xususiyatlari, an‘ana va marosimlarini hurmat qilish, xalqining tarixiy, ma‘naviy va madaniy merosini avaylab asrash, jamiyatda o‘rnatilgan odob-axloq qoidalariga rioya qilish tushuniladi.

Bizning hayotimizning haqiqati shundan iboratki, jamiyat oldida turgan muammolarga faol javob bera oladigan, umumiy vaziyatni tushunadigan, o‘z hayoti va kasbiy muammolarini o‘ylaydigan, tahlil qiladigan, taqqoslaydigan va amalda hal qila oladigan odamlar talabga ega.

Davlat ta‘lim standartida milliy va umummadaniy kompetensiyasining asosiy vazifasi - an‘ana asoslangan ma‘naviy-axloqiy qadriyatlarini, o‘z mamlakatining milliy an‘analarini, tarixi va madaniyatiga hurmat munosabatini shakllantirish, O‘zbekistonning kelajakdagi fuqarolari, munosib merosxo‘rlari va madaniy an‘analarining himoyachilari sifatida o‘ziga xos imidjni shakllantirish, bolani o‘z vaqtida va uyg‘un ravishda ijtimoiy himoya qilishga yordam berish, tashabbusni rivojlantirish, o‘zini o‘zi takomillashtirishdan iborat.

Umummadaniy barkamollikni shakllantirish uchun boshlang‘ich sinflarda izlanish usulidan muntazam foydalanish muhimdir, bu mustaqil ishlash, tashabbuskorlik va kognitiv motivatsiyasini oshirishga imkon beradi. Ushbu usuldan foydalanish o‘quvchilarning guruhdagi o‘zaro munosabatlari jarayonida ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishga, bolalar tomonidan izlash faoliyatida tajriba orttirishga yordam beradi. Loyiha usulini qo‘llash orqali umummadaniy kompetensiya tarkibiy qismlarining shakllanishi ham osonlashadi. Bu usul o‘quvchilarning bilimni mustaqil ravishda qurish, axborot makonida harakat qilish, bilim va ko‘nikmalarini, tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga asoslangan shaxsga yo‘naltirilgan texnologiyalardan biridir.

Milliy va umummadaniy kompetensiyalarni shakllantirish zamonaviy boshlang‘ich maktabning ob‘ektiv zarurati bo‘lib, uning maqsadli yo‘nalishi boshlang‘ich maktab o‘quvchisi shaxsini tarbiyalash bilan bog‘liq bo‘lib, u nafaqat ilm-fanning turli sohalaridagi bilimlar bilan, balki

jamiyatdagi beozorlik va bag‘rikenglik, turli xil hayotiy vaziyatlarda qarorlar qabul qilishda o‘ziga xos fikrlash, mas‘uliyat va iroda bilan namoyon bo‘ladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining umumiy madaniy tajribasini o‘zlashtirish atrofida dunyo bilan munosabatlarni uyg‘unlashtirishga, zamonaviy jamiyat sharoitlariga ijtimoiy, kasbiy, ma‘naviy va axloqiy qadriyatlarga moslashishga imkon beradi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida umummadaniy kompetensiyalarni shakllantirish muayyan vositalar va usullardan foydalangan holda amalga oshiriladi. Umumiy madaniy kompetensiyani shakllantirish vositalari:

a) San‘at. Ushbu vositalar guruhi kognitiv axloqiy hodisalarning hissiy ranglanishiga hissa qo‘shadi va yosh o‘quvchilarda axloqiy g‘oyalarni shakllantirish va hissiyotlarni rivojlantirishda samarali hisoblanadi.

b) Tabiat. Tabiat bolalarda insoniy his-tuyg‘ularni, zaifroq, yordamga muhtojlarni himoya qilishni talab qiladigan va ularga bo‘lgan ishonchni uyg‘otishga imkon beradi.

c) Faoliyat. Ushbu vositalar guruhiga quyidagilar kiradi: o‘yin, mehnat, o‘qitish, badiiy faoliyat. Ushbu faoliyat turlarining har biri o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, ta‘lim vositasi vazifasini bajaradi va umummadaniy kompetensiyalarni shakllantirishda zarurdir.

d) Muloqot. Aloqa umummadaniy kompetensiya tarkibiy qismlarini shakllantirish vositasi sifatida odob-axloq haqidagi fikrlarni tuzatish, his-tuyg‘ular va munosabatlarni rivojlantirish vazifasini eng yaxshi tarzda bajaradi [2].

Xulosa qilib aytganda, bu vositalar orqali ta‘lim berilganda, o‘quvchilar noma‘lum narsadan qo‘rqmaydi, muloqot qila oladi, muammolarni mustaqil hal qiladi, o‘zini isbotlay oladi va bironing fikrini hurmat qiladi, o‘zini tuta bilish va hamdardlik qobiliyatiga ega bo‘ladi, milliy tarixiy merosimizni qadrlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o‘rta va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta‘limining davlat ta‘lim standartlari. Toshkent, 2017.

2. Boshlang‘ich ta‘limni o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalar (majmua). Nizomiy nomidagi TDPU huzuridagi XTXQTMOHM, 2018.

**“MS EXCELDA MATEMATIK AMALLAR VA FUNKSIYALARNI QO‘LLASH
USULLARI” MAVZUSIDA TAYYORLANGAN METODIK TAVSIYASI**

Xayriyeva Gulchehra Faxriddinovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
xalq ta’limi bo‘limiga qarashli
42-umumiy o‘rta ta’lim maktab
informatika fani o‘qituvchisi

Annotatsiya. Androiid dasturlash yo‘nalishi usullari haqida yozilgan.

Kalit so‘zlar: Loyiha, laboratoriya, video, joylash

Informatika fanidan MS EXCEL dasturi yordamida, matematik va mantiqiy funksiyalarga doir masalalarni yechishda o‘quvchilar biq qator qiyinchiliklarga duch kelishadi.

O‘quvchilarni turli xil matematik, iqtisodiy, mantiqiy va algoritmik masalalarni yechishga yo‘naltirishda MS Excel dasturidan foydalanishning o‘ziga xos tomonlariga ega bo‘lib, u quyidagilarda ko‘rinadi:

1. Masalani kompyuterda yechishning barcha bosqichlari ko‘rib o‘tiladi. Bunda, avvalo, o‘quvchidan biror yo‘nalishdagi masalani hal etish uchun kerakli bo‘lgan bilim, ko‘nikma va malakalarni qo‘llash talab qilinadi. Ikkinchidan, o‘quvchiga kompyuterda masala yechish uchun zarur bo‘lgan bilim va ko‘nikmalar singdirib boriladi.

2. MS Excel dasturi masalaga mos boshlang‘ich qiymatlarning o‘zgarishini o‘sha ondayoq natijaviy qiymatlarni o‘zgarishi orqali aks ettiradi. Bu, bir tomondan, o‘quvchini murakkab hisob-kitoblardan ozod qilib, ularda masala yechish maroqli ekanligi haqida tasavvur hosil qilsa, ikkinchi tomondan, o‘quvchiga masalaga mos yechimni ko‘rib turib xulosa chiqarish imkonini beradi.

3. MS Excel dasturida yechilayotgan masalalar, ko‘pincha, hisob-kitoblarni bajarish, ma’lumotlar omborini tashkil etish va tayyorlangan ma’lumotlar ustida turli amallar bajarish, ma’lumotlarni ko‘rgazmali taqdim etish bilan bog‘liq. Bu o‘quvchilarning axborot texnologiyalarining imkoniyatlari haqidagi tasavvurini kengaytiradi hamda yangi dasturlarni o‘rganishga qiziqishini orttiradi.

O‘quvchilarni MS Excelda masala yechishga o‘rgatish uchun ularga yaxshi tanish bo‘lgan masalalarni ko‘rib chiqishdan boshlash maqsadga muvofiq. Biror masalani hal etishda esa aniq reja (masala yechish bosqichlari) asosida ishlashga o‘rgatish muhim o‘rin tutadi. Masalan, bu tavsiyalarni quyidagi masalani hal etishni tashkil etish orqali ko‘rib chiqamiz.

1-masala. Biror sinf o‘quvchilarning familiyasi va ismi, ularning biror oyning har haftasidagi davomati aks ettirilgan jadval hosil qiling. Jadvalda darsga qatnashmagan o‘quvchilar “Q”, kechikkan o‘quvchilar “K” kabi belgilansin hamda katakchalarga darsga qatnashmaganlik va kechikishga mos sabab ko‘rsatilgan izoh kiritilsin.

Yechish. Masalada ma’lumotlar omborini tashkil etish talab qilingan. Shuning uchun quyidagicha reja asosida jadval tashkil etib boramiz:

1. MS Excelda kitob (Книга1) ochib “Davomat dekabr” nomi bilan saqlaymiz (**Сохранить**).

2. Kitobning birinchi varag‘i (Лист1) nomini “8-a sinf davomati” deb qayta nomlaymiz (**Переименовать**).

3. A1 katakchaga “O‘quvchilar davomati” nomli sarlavha yozamiz va uni biz hosil qilmoqchi bo‘lgan jadval markaziga joylashtirish uchun birlashtirilishi kerak bo‘ladigan katakchalar sonini hisoblaymiz. Masalan, dekabr oyida 24 o‘quv kuniga mos 24 ta katakcha, tartib raqami va o‘quvchilarning familiyasini yozish uchun yana 2 ta katakcha kerak bo‘ladi. Demak, A1 dan Z1 gacha bo‘lgan (lotin harflari soni 26 ta) 26 ta katakchani blokka olamiz va birlashtiramiz, buning uchun pektogrammasini **ГЛАВНАЯ** bo‘limidan tanlaymiz (, **ya’ni Объединить и поместить в центре** tugmasi tanlanadi).

4. C2:Z2 katakchalar blokiga dars kunlariga mos sanalarni yozamiz.

5. Mos ravishda, C3:E3, F3:K3, L3:Q3, R3:W3 va X3:Z3 katakchalar bloklarini birlashtirib haftaning tartib raqamlarini yozamiz.

6. A4 katakchaga “T/R”, B4 katakchaga “O‘quvchilarning familiyasi va ismi”, C4 dan Z4 gacha 24 o‘quv kuniga mos hafta kunlarini yozamiz.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	
1	Informatika fanidan olingan I chorak baholari															
2			Sentyabr						Oktabr							
3	T/R	O'quvchilarning familiyasi va ismi	9	16	23	30	6	13	20	27			O'rtaacha baholar	I choraklik baholar		
4	1	Azammatov Olamgir	4			5			3				4,000	4,000		
5	2	Xorozov G'ulom							3				4,000	4,000		
6	3	Boborov Quvonch											4,500	5,000		
7	4	Berdiyorov Afruz	2			4			5		3		3,000	3,000		
8	5	Oljoxov Zafar				4							4,133	4,000		
9	6	Kanjayev O'ltam				5			5		4		4,500	5,000		
10	7	Kattayev kenja	3			5			4		4		4,000	4,000		
11	8	Norqulov Behruz				3			5		4		4,000	4,000		
12	9	Nomozov O'lmas				5		2		4			3,667	4,000		
13	10	Turajulov Sanjar	4	3	3	5		4					4,000	4,000		
14	Informatika fanidan olingan II chorak baholari															
15			Noyabr						Dekabr							
16	T/R	O'quvchilarning familiyasi va ismi	11	18	25	2	9	16	23	30			O'rtaacha baholar	II choraklik baholar		
17	1	Azammatov Olamgir				3			4				4,500	4,000		
18	2	Xorozov G'ulom				3			5		5		4,133	4,000		
19	3	Boborov Quvonch				3			5		4		4,000	4,000		
20	4	Berdiyorov Afruz				5			5		4		4,000	4,000		
21	5	Oljoxov Zafar	2			4			5		3		3,000	3,000		
22	6	Kanjayev O'ltam				5		2	5		5		3,667	4,000		
23	7	Kattayev kenja				2			5		5		3,333	5,000		
24	8	Norqulov Sanjar							4		5		4,500	4,000		

10. M4 va N4 katakchalarni blokka olib quyidagi satrlarga nusxalaymiz.

11. Shu usulda 2-chorak uchun ma'lumotlarni va kerakli formulalarni kiritgach jadvaldagi ma'lumotlarni ko'rish qulay va ko'rgazmali bo'lishi uchun katakchalar bloklariga turli formatlash imkoniyatlarini qo'llaymiz. Natijada quyidagicha jadval hosil bo'ladi:

Jadvaldagi N4 katakchadagi formula o'rniga mantiqiy funksiya orqali quyidagi formulani yozish mumkin:

=ЕСЛИ(М4<1,5;1; ЕСЛИ (М4<2,5;2;
ЕСЛИ (М4<3,5;3; ЕСЛИ (М4<4,5;4;
5))).

3-masala.A5 katakchadaqiymati 50 da noshmaydiganMmusbatbutunsongamo $sP=1\cdot2\cdot3\cdot\ldots\cdot M$ ko'paytmaqiymatinibarchara qamlaribilanB1 katakchadaaniqlang.

Yechish. Masalada hisob-kitob ishlarini bajarish talab qilingan. MS Excel aniq hisoblanadigan eng katta butun son $2^{64}=18446744073709551616$ bo'lib, hisob-kitob natijalarida hosil bo'ladigan bu sondan katta butun sonlar qiymati xatolikka ega bo'ladi. Quyidagicha reja asosida jadval

2 – masalada hosil qilingan ishchi kitobga yangi varaq (лист3) qo`shib olamiz . Hosil bo`lgan varaqni “Ko`paytma” nomi bilan saqlab olamiz .

1. A3 katakchaga **“M ning qiymati”** matnini yozamiz va Enter klavishini bosamiz.
2. A3 katakchadagi matn katakchada to'liq aks etishi uchun ustun kengligini kerakli o'lchamga quyidagi usullar yordamida keltirish mumkin:

a) A3 katakchani belgilab **Главная** menyusidagi **чейки**bo'limidan **Формат**bandiga kirib **Автоподбор ширины** ko'rsatmasini tanlaymiz;

b) A ustun o'ng chegarasini o'ng tomonga sichqoncha yordamida so'ramiz.

1. A4 katakchaga M soni qiymati sifatida eng katta qiymat 50 ni yozamiz.
2. A1 katakchaga "P=1*2*...*M=" matnini yozamiz.

3. B1 katakcha formatini sonning barcha raqamlarini aks ettirish uchun Главная menyusidagi число muloqot oynasidan числоваяbandi tanlab olinadi ,

4. B1 katakchaga (**Формулы**menyusining **Математические** funksiyalar bo'limidan 1 dan M gacha bo'lgan musbat butun sonlar ko'paymasini hisoblaydigan) “=**ФАКТР(A4)**” funksiyani joylashtiramiz

The screenshot shows the Microsoft Excel interface with the 'Вставка' (Insert) tab selected. The ribbon includes sections for 'Шрифт' (Font), 'Выравнивание' (Alignment), and 'Число' (Number). The 'Вставить' (Insert) button is highlighted. Below the ribbon, the formula bar shows the formula '=1*2*3*...*M'. The spreadsheet grid shows the formula in cell A1, with the result '#####' displayed in cell B1. The text 'M ning qiymati' is in cell A2, and '50' is in cell A3.

5. Hisoblash natijasi bo'lgan ko'paytma qiymati ko'p xonali bo'lgani uchun B1 katakchaga sig'maydi va katakchada "#####" ko'rinish aks etadi.

6. Ustun kengligini kerakli o'lchamga keltirish uchun 2-banddagi usullardan birini qo'llaymiz.

7. Jadvaldagi ma'lumotlarni ko'rish qulay va ko'rgazmali bo'lishi uchun katakchalarga turli formatlash imkoniyatlarini qo'llaymiz.

Natijada quyidagicha jadval hosil bo'ladi:

А	В	С
p=1*2*3*...*M 3041409320171340000000000000000000000000000000000000000,00		
M ning qiymati		
50		

А	В	С
p=1*2*3*...*M 550262215981209000000000000000000000000000000000000000,00		
M ning qiymati		
45		

Endi A4 katakchadagi qiymatni o'zgartirib kerakli natijalarni olish mumkin.

4 – masala .Sinf o'quvchilarini fanlar kesimida choraklar bo'yicha olgan baholarini hisoblab boruvchi “O'quvchi samardorligi” nomli elektron jadval yarating.

Ushbu elektron jadval asosan sinf raxbarlar uchun juda qulay bo'lib, har bir o'quvchini o'quv yili davomida fanlar kesimida olgan baholari jamlanib, har bir o'quvchini samaradorligini ifodalaydi. Shuningdek har bir fan o'qituvchisini chorak davomida o'quvchilar bilan ishlash samaradorligi ham nomoyon bo'ladi.

Elektron jadval hisobot shaklida bo'lib, sinf o'quvchilarining chorak davomida baholari sonini ham aniqlash mumkin.

Elektron jadvalni elektron jurnal shaklida ham yuritish mumkin, o'quvchilar davomati, sababli va sababsiz holatlarni ham baholash mumkin.

Elektron jadvalni yaratish jarayoni o'rganuvchiga mustaqil topshiriq bo'lib, misol tariqasida quyidgi manbalarni hovola qilaman.

Foydalangan adabiyotlar

1. Informatika va axborot texnologiyalari . 10 – sinf darslik. N. I . Tayloqov va boshqalar. “EXTREMUM – PRESS” nashriyoti . Toshkent 2017 .
2. Informatika va hisoblash texnikasi asoslari. 8 - sinf. Darslik. B.J.Boltayev, A.R. Azamatov, ... “O'zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti Toshkent-2015.
3. Informatika O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. 5-9 sinf. B.Boltayev, A.Po'latova. Tafakkur bo'stoni. Toshkent 2013.
4. Axborot Kommunikatsiya texnologiyalari Izohli lug'ati. Toshkent 2011-yil.
5. Informatika (Ensiklopediya boshlovchilar uchun) D.A.Pospelova. Moskva “Pedagogika-Press” nashriyoti 2000 yil.

RIVOJLANTIRUVCHI TOPSHIRIQLAR TIZIMI YORDAMIDA O'QUVCHILARINING MANTIQUIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH

Xo'jaboyeva Sadoqat Abduraxmonovna

Urganch shahar 8-son maktabning
matematika fani o'qituvchisi

Sherova Sayohat Xudaybergan qizi

kimyo fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada matematika fanida maktab o'quvchilarining mantiqiy tafakkurini shakllantirishda, aqliy moslashuvchanlikni shakllantirishda mantiqiy topshiriqlar, boshqotirmalar, transfuzion topshiriqlarning o'rni haqida aytib o'tilgan.

Kalit so'zlar: mantiqiy tafakkur, analogiya, fazoviy va tasviriy ko'nikma, induksiya, taqqoslash, grafik.

Maktab o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini shakllantirishni amalga oshirish uchun siz quyidagi mavzular bo'yicha rivojlantiruvchi vazifalar tizimini yaratishingiz mumkin: analogiya; keraksizlarni chiqarib tashlash; tasniflash; mantiqiy vazifalar; qo'pol kuch; geometrik mazmundagi topshiriqlar; “qon quyish” vazifalari; hazil vazifalari; boshqotirmalar; qiziqarli vazifalar.

Bu vazifalarni o'quvchilarning aqliy faoliyatiga ta'sirini hisobga olgan holda guruhlariga bo'lish mumkin. Aqliy moslashuvchanlikni shakllantirish, fikrlashni naqshlardan ozod qilish hazil vazifalarini, ko'ngilochar vazifalarni, variantlarni sanab o'tish vazifalarini hal qilishda sodir bo'ladi, chunki ko'p hollarda bu vazifalar mavzularga bog'liq emas va maxsus nazariy tayyorgarlikni talab qilmaydi.

Mantiqiy topshiriqlar, boshqotirmalar, transfuzion topshiriqlar, tasniflash vazifalari maktab o'quvchilarini fikrlash qobiliyatini o'rgatadi, fikrlashning matematik uslubini shakllantiradi, bolalarning mantiqiy va lingvistik qobiliyatlarini rivojlantiradi, bu esa aniq fikrlash, to'liq mantiqiy fikrlash va o'z fikrlarini aniq ifodalash qobiliyatiga olib keladi. O'xshatish va keraksiz narsalarni yo'q qilish uchun topshiriqlar muammolarga echim topish, sezgi ko'nikmalarini shakllantirish uchun qo'llaniladi, nazariyani bilish va hal qilishda noan'anaviy yondashuvni talab qiladi. Geometrik mazmundagi masalalar bilimga qaratilgan maktab o'quvchilarining fazoviy va tasviriy ko'nikmalarini shakllantirish, dunyoqarashini kengaytirish uchun asos sifatida geometrik figuralar va ularning xossalari.

5-6-sinflarda dars beradigan o'qituvchi yaratilgan topshiriqlar tizimidan foydalangan holda o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantira oladi. Buning uchun quyidagilarni ko'rib chiqiladi:

... tanlangan vazifalar bolalar uchun bajariladigan bo'lishi kerak;

... bitta dars uchun tanlangan vazifalar fikrlashning turli qismlariga ta'sir qilish uchun o'zgarishi kerak;

... agar talabalar topshiriqni bajara olmasalar, uni keyingi darsga qadar o'ylab ko'rish uchun qoldirish tavsiya etiladi;

... o'quvchilarga shunga o'xshash vazifalar uchun ixtiyoriy uy vazifasi berilishi mumkin;

... agar darsda vaqt cheklangan bo'lsa, u holda bu topshiriqlardan matematika to'garagining sinfida foydalanish mumkin.

O'quvchilar bu topshiriqlarni yaxshi bajaradilar. O'quvchilar ularni charchagan, ba'zan monoton va ko'pincha arifmetik mashg'ulotlardan dam olish deb bilishadi. Bu har qanday matematik fikrlashda qo'llaniladigan mantiqiy nayranglarni o'rgatishning oddiy vositasidir.

Analogiya - bu ob'ektlarning qaysidir ma'noda o'xshashligi. Matematikada analogiyadan foydalanish masalalar yechimini topishning asoslaridan biridir. Ushbu turkumning vazifalari og'zaki o'xshashliklarni chizish va raqamlar orasidagi o'xshashlikni topish kabi kognitiv usullarni qo'llashga qaratilgan.

Kamaytirilgan - farq, ko'paytma -....?

Qatorni davom ettiring:

a) 1, 5, 13, 29,... b) 1, 4, 9, 16,....

b) 7, 19, 37, 61,... r) 1, 8, 27....

Birinchi qatorning o'rta katakchasidagi raqamni topish qoidasini toping. Va bu qoidaga ko'ra,

etishmayotgan raqamni bo'sh katakka kiriting. Keraksizlar bundan mustasno ushbu seriyadagi har bir muammo to'rtta ob'ektni aniqlaydi, ulardan uchasi bir-biriga o'xshash va faqat bittasi boshqalardan farq qiladi.

Masalan, Yig'indi, ayirma, ko'paytiruvchi, bo'lak

... Sm, dm, m2, km

... 1, 9, 27, 64

Siz bolalardan birinchi navbatda anagrammalarni echishlarini so'rashingiz mumkin, keyin ortiqcha so'zni yo'q qiling. Masalan, MAPRYA, CHUL, REZOTOK, RIPETREM (qo'shimcha so'z - perimetr)

Tasniflash - fikrlashning umumiy kognitiv usuli bo'lib, uning mohiyati berilgan ob'ektlar to'plamini juft bo'lib ajratilgan kichik to'plamlarga (sinflarga) bo'lishdir. Bunday kichik to'plamlarning soni, shuningdek, ularning tarkibi, turli qiymatlardan foydalanishi mumkin bo'lgan tasniflash (ya'ni, ushbu ob'ektlar uchun muhim bo'lgan xarakteristika) asosiga bog'liq.

Mantiqiy vazifalar - bu dalillarga asoslangan fikr yuritish, tahlil qilish qobiliyatini talab qiladigan vazifalar. Mantiqiy mashqlar bevosita va bevosita talabalarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan. Mantiqiy mashqlar ijodiy xarakterdagi vazifalardir. Ular darsda qiziqarli faol vaziyatlarni tashkil qilish imkonini beradi, bu esa dastur materialini yaxshiroq o'zlashtirishga va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Pedagogik amaliyot shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning asosiy qismidagi sog'lom fikr matematik tayyorgarlikdan oldinda turadi. Bu esa maktab o'quvchilarining ana shunday muammolarni hal etishga bo'lgan yuqori qiziqishini belgilaydi. Ular oddiylardan farq qiladi, chunki ular hisob-kitoblarni talab qilmaydi, lekin fikrlash yordamida hal qilinadi. Aytishimiz mumkinki, mantiqiy vazifa - bu nafaqat berilgan shartga muvofiq ishlab chiqilishi kerak bo'lgan, balki bajarilishini xohlaydigan maxsus ma'lumotdir.

Mantiqiy masalalar juda qiziqarli va matematik ko'nikmalarni rivojlantirish uchun juda foydali. Ularda ob'ektlar o'rtasida aloqa o'rnatish, kuzatish, qat'iyatlilik qobiliyati rivojlanadi. Biroq, bunday masalalarni hal qilishda o'quvchilar ko'p vaqtlarini qaerdan boshlash haqida o'ylashadi.

Keyingi qator masalalarda o'quvchilar shartdagi ko'psonli faktlarni diagrammalari yoki "grafiklar" yordamida osongina idrok etishlari mumkin. Grafik tili sodda, tushunarli va tavsiflovchidir. Grafik muammolar qiziqarli, o'ynoqi tarzda taqdim etilishi mumkin. Ularni hal qilish uchun ko'pincha chuqur bilim talab etilmaydi, ammo zukkolikdan foydalanish kerak. Shuning uchun, bolalar bog'chasidan to o'rta maktabgacha bo'lgan bolalarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish va takomillashtirish uchun grafik masalalardan foydalanish mumkin.

Har qanday darslik bo'yicha ishlagan o'qituvchi o'quvchilarga ta'lim berishda ijodiy yondashishi, ta'lim jarayonini takomillashtirish, fikrlashga o'rgatishi mumkin. Darsda o'quvchilarning bilimga qiziqishi va kuzatuvchanligini shakllantirishga yordam beradigan vazifalardan tizimli ravishda foydalanish zarur. Maxsus tanlangan mashqlar yordamida maktab o'quvchilarini muammolarni hal qilishda maqsadli o'rgatish, ularni kuzatish, analogiya, induksiya, taqqoslash va tegishli xulosalar chiqarishga o'rgatish.

Agar siz sinfda hurmat muhitini yaratsangiz, tashabbusni rag'batlantirsangiz va o'quvchilar ijodini rag'batlantirsangiz, mantiqiy fikrlash yanada jadal rivojlanadi. Mantiqiy fikrlashning tizimli rivojlanishi darsdan ajralmas bo'lishi kerak, har bir o'quvchi nafaqat standart vazifalarni, balki rivojlanayotgan (faol yoki passiv) xarakterdagi vazifalarni ham hal qilish jarayonida ishtirok etishi kerak.

Matematika o'qituvchisi va maktab darsligi fikrlash madaniyatining haqiqiy namunalarini ko'rsatishi juda muhimdir. Zero, o'quvchilar aqliy faoliyatida o'qituvchiga, darslikka taqlid qilishlari tabiiy. Agar o'qituvchi taqdimot mantig'ida, asoslashda xatoga yo'l qo'ysa, o'quvchilardan yuksak tafakkur madaniyatini kutish qiyin, albatta.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Канин Е.С. К изучению соответствия и функции в VI классе // Математика в школе. - 2009. - №5.
2. Мешкова И.А. Графовая модель поиска рационального решения // Математика в школе - 2007. - №1

BOSHLANG‘ICH TA’LIM JARAYONIDA KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH

Xo’jayeva Oyshajon

Xorazm viloyati Qo’shko’pir tumani
5-IDUMni boshlang‘ich sinf o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarni o’qitishda pedagogik texnologiyalardan foydalanishva innovatsion texnologiyalar asosida o’quvchilarni kreativ fikrlashi xususida mulohazalar yuritilgan.

Kalit so’zlar : *innovatsiya, pedagogic texnologiya, kreativlik, “o’rniga qo’y, ijodiy ish.*

Ta’lim-tarbiya samaradorligi birinchi navbatda sifatli ta’limga bog‘liq.

Sifatli ta’lim esa o’z tilimizda aytganda yaxshi muallimga, o’qituvchi va tarbiyachiga bog‘liq. “Kadrlar tayyorlash milliy dasturida”da “Mazkur dasturning maqsadi – ta’lim sohasini tubdan isloh qilish, uni o’tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan to’la xalos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma’naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash milliy tizimini yaratishdir”, deyiladi. Ta’lim muassasasining obro’-e’tibori, o’quv -tarbiya ishlarining yuqori sifatda olib borilishi, o’g’il-qizlarimizning bilim samaradorligi o’sishini ta’minlovchi kuch-malakali mohir pedagoglardir. O’qituvchilar maktabning yuzi hisoblanadi. Bir soatlik dars davomida pedagog o’quvchilarga juda ko’p bilim va ma’lumot berib ularning fanga oid qiziqishlarini oshirishi yoki vaqtini behuda o’tkazishi ham mumkin.

Jamiyat rivojlanib borayotgan bugungi tezkor davrda esa har bir soat dars, unda o’qituvchi nimalar haqida gapirishi, o’quvchilarni qanday yangiliklardan xabardor etishi, xullas, barcha-barchasi oldindan rejalashtirilgan, o’qituvchining dars ishlanmasida aks etgan bo’lishi kerak. O’quvchilarning fikr doirasi, ongi, dunyoqarashini oshirish, ularni mustaqil fikrlaydigan, erkin ishtirokchiga aylantirish kun tartibidagi masala. 1-4-sinf o’quvchilari uchun yaratilgan ilg’or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini amaliyotda joriy etish bo’yicha yetti nomdagi metodik qo’llanma va multimediya ilovalari dars samaradorligini oshirishga yaxshi ta’sir ko’rsatayotganini bilamiz. Hozirgi kunda turli xildagi didaktik o’yinlar va metod yoki usullardan foydalanib dars berib kelmoqdamiz.

1-4-sinf o’quvchilari uchun: “Noto’g’ri jumla”, “O’zim tekshiraman”, “Hikoya”, “U kim? Bu nima?”, “Topag’on”, “Bo’lishi mumkin emas”, “Harflarni top”, “O’qib ko’rchi”, “Sirli so’z”, “Zanjir”, “O’yin topishmoq”, “Bu meniki”, “Tez javob”, “Rebus”, “Krossvord” “U nima qilyapti?”(pantamimo), “Jonli hikoya”, “Nima yoqib qoldi?”, “Pochtachi”, “Kun va tun”, “Qarmoq”, “Meni tushun”, “Iztopar”, “So’z o’yini” kabi didaktik o’yinlarni bilaman.

1-4-sinf o’quvchilari uchun: “Tarmoqlash”(klaster), “B.B.B”(Bilaman).

Bilishni xohlayman. Bilib oldim.), “Aqliy hujum”, “Fikriy hujum”, “Dumaloq stol”, “Ruchka stol ustida”, “Davom ettir” kabi metodlar va o’yinlardan foydalangan holda o’quvchilarga bilim berib kelmoqdaman. O’quvchilarni uchta yoki ikkita guruhga “Quvnoqlar”, “zukkolar” va “chaqqonlar”ga ajratish mumkin.

Bunda “quvnoqlar” ona tovuqqa jo’jalari tuxumdan chiqishiga, “zukkolar” olmaxonning yong’oqlar yig’ishiga, “chaqqonlar” esa quyunchaga sabzilar to’plashiga yordamlashadilar. Jo’jalar, yong’oqlar va sabzilarga jamoalar birlashgan holda javob beradilar. Shunga binoan ko’rgazmalar, tarqatmalar, kartochkalardan foydalanish kerak. Yangi mavzuni e’lon qilish va muallif haqida qisqacha ma’lumot berish. Yangi mavzuni o’qib beriladi va mazmunini tushuntiriladi. O’quvchilarning bugungi mavzuni qanchalik o’zlashtirganliklarini aniqlash maqsadida “o’yla, izla, top” va “o’rniga qo’y” “testni javobini top” ta’limiy o’yinlaridan foydalansa bo’ladi. O’qituvchi yangi mavzuga puxta tayyorlanib test tuzib kelishi yoki tarqatmalar tayyorlashi kerak.

O’quvchilar darsdagi ishtiroki va faolligiga qarab jamoalar to’plagan rag’batlarni hamda jo’ja yong’oq va sabzilarni hisoblab g’olib jamoani aniqlaydi. G’olib bo’lgan jamoa o’quvchilari va boshqa faol qatnashgan o’quvchilarni a’lo baholar bilan baholanadi. Bu usullardan foydalanganda o’quvchilar kreativ fikrlashni o’rganadilar.

O’quvchilarning qiziqishlari, izlanishlarini oshirish maqsadida ularga turli rag’bat usullaridan foydalanish, misol uchun guruhlarning ishtirokini shakllantirishda “Gullar guldastasi”, “Quyosh kuldi”, “Sirli sandiq ochildi”,

“Savatdagi gullar”, “Qorboboning sovg‘asi”, “Prezident tabrigi”, “Bahoroyning gullari”, “Tashakkurnomalar” kabi rag‘batlarni ota-onalarga olib borsalar, oiladagi, maktabdagi hamkorlik yanada yaxshi samara beradi. Yasalgan tojni kiyib ota-onasiga olib borsa, qo‘lidagi tashakkurnoma, Prezident tabrigini o‘qib eshittirsa, bolada ham, ota-onada ham mehr, qiziqish oshadi. Shuningdek, ularni o‘zida kattalar va kichiklarga mehribon bo‘lishga ham o‘rgatadi. Umuman olganda, ta’lim bilan tarbiyaning uzviyligini doimiy ravishda ta’minlash samarali omil bo‘la oladi. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi ana shu tomonlarni nazaridan chetda qoldirmasligi darkor.

Ta’limning barcha bosqichlarida, darsning barcha bosqichlarida mustaqil ishlarni tashkil etish, bolalarga fan sohasida qo‘llanadigan metodlarni o‘rgatish. Bu yo‘l bilan o‘quvchilarda o‘z kuchiga, o‘z bilish imkoniyatlariga ishonch tarbiyalanadi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yo‘ldoshev J., “Ilg‘or pedagogik texnologiya”. – Toshkent, Fan-2004
2. Hamidov A. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent-2004.
3. Haydarov B. va b.q. Ta’lim samaradorligini oshirish yo‘llari. Toshkent- 2002

МАКТАБДА GULLI O'SIMLIKLAR MAVZUSINI O'QITISHDA “ZIG-ZAG”
YANGIN INTERFAOL TEXNALOGIYASIDAN FOYDALANISH.

Xujamuratova Ozoda Riyimberganovna

Urganch tumani 4-son maktabning
biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va talaba faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol uslublardan foydalaniladi.

Kalit so'z: Gulli o'simliklar, o't, spiker, guruh, daraxt, buta, o't, topshiriq.

Mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilish, uni zamon talablari darajasiga ko'tarish, kelajak uchun barkamol avlodni tarbiyalash ishlari Davlat siyosatining ustivor yo'nalishiga aylandi.

Gulli o'simliklar bo'limining umumiy tavsifi va ularning bir biridan farqi.

“Zig-zag”:

1-bosqich - mayda guruhlariga ajratiladilar va spiker (boshliq saylanadi).

2-bosqich – o'quvchilar raqamlanadilar va bir xil raqamlar bir-birini “topadilar”.

3-bosqich - topshiriq beriladi.

I guruh vazifasi:

Masala. Gulli o'simliklarning umumiy tavsifiga oid ma'lumotlarni qisqa muddat ichida o'qib o'zlashtirish.

II guruh vazifasi:

Masala. Gulli o'simliklarning bir-birlardan farqi bayon etilgan ma'lumotlarni qisqa muddat ichida o'qib o'zlashtirish.

III guruh vazifasi:

Masala. Gulli o'simliklarni biotik va abiotik omillarga chidamliligi bayon etilgan ma'lumotlarni qisqa muddat ichida o'qib o'zlashtirish.

IV guruh vazifasi:

Masala. Gulli o'simliklarda sodir bo'ladigan qo'sh urug'lanish bayon etilgan ma'lumotlarni qisqa muddat ichida o'qib o'zlashtirish.

V guruh vazifasi:

Masala. Gulli o'simliklarda xos bo'lgan gulning tuzilishi, formulasi bayon etilgan ma'lumotlarni qisqa muddat ichida o'qib o'zlashtirish.

VI guruh vazifasi:

Masala. Gulli o'simliklarni hozirgi kunda keng tarqalganligining sabablari keltirilgan ma'lumotlarni qisqa muddat ichida o'qib o'zlashtirish.

4-bosqich – berilgan topshiriqni o'zlashtirish uchun berilgan vaqt tugagach, yana o'z joylariga qaytib boradilar, har bir a'zo o'zi o'zlashtirgan materialni eski sheriklariga aytib beradi.

5-bosqich – o'qituvchi guruxlarga savol beradi va javoblar baholanadi.

6-bosqich – guruxlar baholari guruxlarning raqamlari ko'rsatilgan jadvalga qo'yib boriladi.

Har bir raqamlanganlar yangi va har xil topshiriqlar olganini hisobga olsak, har bir talaba o'z guruhi manfaati uchun ham berilgan topshiriqni bilishi kerak va bilishga majbur. Chunki, u o'z guruhiga qaytganda, o'rgangan mavzu bo'yicha savol-javobda guruhi nomidan qatnashishi kerak.

Ushbu pedagogik texnologiya yordamida o'quvchilar o'qigan ma'lumotlarini 80-90% o'zlashtiradi. Sababi ushbu jarayonda, o'qiydilar, eshitadilar, ko'radilar, gapirib beradilar va amalda bajaradilar. Insonlar bilimlarini o'qiganlarining taxminan 10%ini, eshitganlarining 20%ini, ko'rganlarining 30%ini, ko'rgan va eshitganlarining 50%ini, o'zi gapirib berganlarining 70%ini va o'zi amalda bajarganlarining 90%ini eslab qolar ekan.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Aldjanova I.R. Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda pedagogik innovatsiyalardan foydalanish. – T.: “Fan va texnologiyalar” nashriyoti, 2011

2. O'. Paratov va boshqalar, Biologiya (Botanika) 6-sinf o'quvchilari uchun darslik. T.: O'zbekiston -2017 y.

МАКТАБДА YUQORI SINFLARDA МАТЕМАТИКА FAINI O'QITISHDA TAJRIBA VA KUZATISH METODI

Xusinov Maxsudbay Ataxonovich
Xusainov Otajon Ikrombayevich
Urganch tumani 18- son maktabning
matematika fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab o'quvchilariga matematika fanini o'qitishda va bilim, ko'nikma, malakalarini oshirishda tajriba va kuzatish metodlarining ahamiyati haqida ma'lumotlar bayon qilingan.

Kalit so'zi: matematika, tajriba, kuzatish, fikr, ta'lim, misol, masala.

Bizga ma'lumki, matematika fani - abstrakt fan. Uning mazmuni boshidan oxirigacha inson tasavvurining va mantiqiy tafakkurining mahsulidan iborat. Fanning bunday abstrakt tuzilishi, o'zini-o'zi boyitib borishi, ya'ni yangidan-yangi matematik tushunchalar va ularning xossalari ma'lum xossalardan hosil qila olish imkoniyati qadimdan insonning aqliy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qilib kelgan. Xatto matematik masalalarni yechish musobaqalari o'tmishda inson aqlini peshlash vositasi bo'lgan. Shundan kelib chiqadigan bo'lsak, matematika fanining eng asosiy vazifasi aynan o'quvchilarni o'ylashga, to'g'ri, mantiqiy fikrlashga va mushohada yuritishga o'rgatishdan iborat ekanligi oydinlashadi.

Integrativ darslarni tashkil qilish orqali munozara qildirish, fantaziya qila olishga o'rgatish, guruhlararo musobaqa, savol-javoblar tashkil qilish mumkin.

Bunday zamonaviy dars turlarini qo'llashdan asosiy maqsad o'quv jarayonida tinglovchilar faoliyatini faollashtirish, o'quv materialini o'zlashtirishning yuqori darajasiga erishishdan iborat. Ana shunday texnologiya o'quvchilarda dunyoni o'zgacha tasavvur qilishga o'rgatadi, amaliyotni hayot bilan bog'lashga, nazariy qoidalarini so'zma-so'z yodlamaslikka, shaxs va jamiyat uyg'unligini anglashga, fikrlar rang-barangligiga erishishga, nostandart tafakkur qilishga, shuningdek, o'zo'zini rivojlantirish yo'llarini tushunishga imkon yaratadi.

Ta'rif. Matematik obyektidagi narsalarning xossalari va ularning o'zaro munosabatlarini belgilovchi metod kuzatish deyiladi.

Misol. IY-Y sinf o'quvchilariga bir necha figurani ko'rsatib, bu figuralar ichidan o'q simmetriyasiga ega bo'lgan geometrik figuralarni ajrating deb buyursak, o'quvchilar barcha figuralarni ko'rib chiqib quyidagicha xulosaga kelishlari mumkin. Figuralar ichida o'zidan biror o'qqa nisbatan ikki qismga ajragan figuralar bo'lsa hamda ularni ana shu o'q bo'yicha buklaganda qismlar ustma-ust tushsa, bunday figuralar simmetrik figuralar bo'ladi. Ammo boshqa figuralarda o'zlarini teng ikkiga bo'lavchi to'g'ri chiziqlar bo'lmasligi mumkin. U holda bunday figuralar nosimmetrik figuralar bo'ladi. Biz figuralardagi bunday xossa va ular orasidagi munosabatlarni kuzatish orqali figuralarni simmetrik va nosimmetrik figuralarga ajratildi.

Ta'rif. Matematik obyektidagi narsalarning xossafari va ular orasidagi miqdoriy munosabatlarni sun'iy ravishda bo'lak (qism)larga ajratish yoki ularni birlashtirish tajriba metodi deyiladi.

Misol. O'quvchilarga natural sonlarni tub ko'paytuvchilarga ajratish o'rgatiladi:

$$1=1, 2=2 \cdot 1; 3=3 \cdot 1; 4=4 \cdot 1; 5=5 \cdot 1; \dots$$

O'quvchilarda ixtiyoriy natural sonlarni misolda ko'rsatilganidek, tub ko'paytuvchilarga ajratish jarayonida tajriba hosil bo'lib, ular natural sonlar to'plamida tub va murakkab sonlar mavjud ekanligini tushunib yetadilar.

Murakkab natural sonlarni ham tub ko'paytuvchilarga ajralishmi, ammo ularning ko'paytuvchilari kamida uchta va undan ortiq bo'lishini tajriba orqali tekshirib ko'radilar.

$$\text{Masalan: } 4=2 \cdot 2 \cdot 1; 6=3 \cdot 2 \cdot 1; 25=5 \cdot 5 \cdot 1; 36=3 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 1.$$

Kuzatish va tajriba natijasida tub hamda murakkab sonlarni qonun va qoidalarini o'quvchilarga tushuntiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yunusova D.I. Matematikani o'qitishning zamonaviy texnologiyalari, (darslik) T.: 2007
2. Mirzaahmedov M., Rahimqoriyev A., Ismoilov Sh. Matematika, Umumiy o'rta ta'lim maktablari 6-sinfi uchun darslik. –T.: “O'qituvchi”, 2017.
3. Alixonov S. «Matematika o'qitish metodikasi». T., «O'qituvchi» 1992.

МАКТАБДА ОНА ТИЛИ ВА ИНГЛИЗ ТИЛИ ФАНЛАРИДА INTEGRATSIYANING ROLI VA UNING AHAMIYATI

Yuldasheva Shahnoza Ikromovna

Yangiariq tumani 23-son maktabining

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Abdullayeva Dilmora Fayzullayevna

Yangiariq tumani 23-son maktabining

Ingliz tili fan o'qituvchisi

Annatsiya: Biz mazkur maqolada ona tili va ingliz tili ta'limida integratsiyaning roli va uning ahamiyati xususida so'z yuritmoqchimiz. Mazkur masalaning metodik jihatlarini tahlil qilish va integratsiyaga asoslangan darslarni ta'lim jarayonida qo'llashning uslubiy taraflarini o'rganish dolzarbdir.

Kalit so'zi: Integratsiya, differensial, ilmiy, pedagogika, fan, dars, metod, ta'lim.

Integratsiya – bu fanlarning differensial jarayon davomida yaqinlashuvi va bog'liqligidir. Integratsiya jarayoni fanlar orasidagi aloqani yangi, yuqori sifatda bir-biriga bog'lash bosqichi bo'lib, o'zini yuqori ko'rinishda namoyon etadi. Shuni alohida qayd etish kerakki, integratsiya jarayoni asoslari uzoq o'tmishdagi xalq pedagogikasi va ilmiy pedagogikaga asoslangan. Integratsiya fanlararo bog'liqlikdir. Fanlararo bog'liqlik asoslari tabiatni to'la holda o'quv darsliklarda ko'rsatish va tushuntirish zaruratidan paydo bo'lgan.

Ona tili darslarini har bir mavzu doirasida o'zaro turdosh va ingliz tili fanlar bilan bog'langan holda tashkil etish, o'quv jarayonining mazmunli bo'lishini ta'minlaydi. Axborotlar ko'lamining kengayishi, o'quvchilar bilishi zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar hajmining oshishi, integratsion jarayonlarning optimal variantlarini ishlab chiqishni taqozo etmoqda. Bu kabi keng qamrovli jarayonlarni tashkil etish, boshqarish va yo'naltirish uchun esa, albatta, o'qituvchidan tinimsiz ravishda o'z ustida ishlash va intellektual salohiyatni talab qiladi. Ona tili va ingliz tili fanini o'qitishda integratsiya o'zaro turdosh va boshqa fanlar bilan tarkibiy bog'lanishni mustahkamlab, ularni umumlashtirib, o'quvchilarning tabiat va jamiyat haqidagi yaxlit tasavvurlarini yanada boyitish uchun xizmat qiladi. Integratsiya go'yoki bilim berishda zarur emasga o'xshaydi, biroq u insonning dunyoni kengroq tushunishi uchun bir yo'l bo'lib, u orqali o'quvchilar dunyoqarashi kengayadi: til, san'at, tarix, musiqa, adabiyotning qonuniyatlarini chuqur anglaydi, aloqadorlikni bilib oladi. O'quvchilarni ijod qilishga o'rgatish, izlanishga yo'naltirish, tasavvur, fantaziyaning hosil qilish, o'qitishning zamonaviy usullariga kiradi. Jumladan, o'qituvchi darsga kirib, o'quvchilarni munozaraga chorlaydi. Adabiyot va ingliz tili fanlaridan berilgan she'rlarni til o'qitish darslarida modullashtirish mumkin. Integratsiyali darslarni tashkil qilish uchun o'qituvchi darsga tayyorgarlik ko'rishda o'quvchilarda faollikni oshirish yo'llarini, mavzuni o'tish modellarini, mashg'ulot jarayonida foydalanish lozim bo'lgan vositalarni, usullarni aniqlab oladi. Bu ishlarni amalga oshirishda mavzuga oid izchil talablar qo'yilishi lozim. Buning uchun o'qituvchi darsning kengaytirilgan rejasini tuzib, shu reja asosida ish olib boradi. O'quvchilar mustaqil fikrlash orqali individual ravishda izlanadilar, natijada tafakkur qobiliyatlari rivojlanadi. O'quvchilar topshiriqlarni bajarish jarayonida voqea va hodisalarni, ularning izohi, isbotini yagona bir tizimga soladi, xulosa chiqaradi, umumlashtiradi, xayol va fantaziya qila oladi. O'quvchilar mustaqil fikr yuritish, mustaqil so'zlashga o'rgatish uchun ma'lumotlarni qabul qilish darajasiga ko'ra aniqlash mumkin. Buning uchun o'quvchi shaxsini rivojlantirishga qaratilgan topshiriqlar berish o'rinlidir: 1. She'r tarkibidan atamalarni aniqlash, ularning xususiyatlarini ta'riflash. 2. She'rni tashkil etuvchi qismlar orasidagi bog'lanishlarni anglab yetish. 3. She'rda aks ettirilgan, ammo o'quvchiga ma'lum bo'lgan obyektlar orasidagi bog'lanishni aniqlash. 4. She'rni nasriy yo'l bilan bayon etish, ilmiy xulosalar chiqarish kabilar talab etilishi lozim. Bunday topshiriqlar o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etish uchun imkoniyat yaratadi. Nazariy tahlil, amaliy kuzatishlar amalga oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Kompetensiyaga yo'naltirilgan Davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi: Ona tili, adabiyot, o'zbek tili, ingliz tili (5-9 sinflar). – Toshkent. 2016.

2. Ikromova R., Gulomova X., Yo'ldosheva Sh., Shodmonqulova D. Ona tili. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 4-sinfi uchun darslik / Sakkizinchi nashri. – T.: O'qituvchi, 2017. – 152 b.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA NASRIY ASARLARNING O'QUVCHILARNI TARBIYALASHDAGI AHAMIYATI

Yusupova Dilnoza Maxammadinovna

Namangan viloyati To'raqo'rg'on tumani

53-sonli maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalashda ona tili va o'qish savodxonligi kitobida berilgan nasriy asarlarning roli va uning foydali jihatlari haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: tahlil, asar, obraz, g'oya, alloma, qahramon, adabiy tur, voqea.

Bizga ma'lumki, badiiy asarda hayot obrazlar orqali aks ettiriladi. Uning markazida inson, uning tabiat va jamiyatga munosabati turadi. Badiiy asarda borliqni, voqelikni obrazlar vositasida tasvirlash, ob'ektiv mazmun va sub'ektiv bahoni aniq materialda berish haqidagi qoidalar metodika uchun katta nazariy-amaliy ahamiyatga ega.

Birinchidan, asar ustida ishlash davomida muallifning asarida tasvirlangan voqealarga munosabati o'qituvchining diqqat markazida turadi. O'quvchilar voqelikni obrazlar orqali tasvirlashning o'ziga xos xususiyatlarini asta-sekin tushuna boshlaydilar.

Ikkinchidan, allomalar qahramon sifatida ishtirok etgan badiiy asarda aniq tarixiy voqelar tasvirlanadi. Asardagi voqealarga tarixiy yondoshilgandagina asarga haqqoniy baho berish mumkin.

Uchinchidan, yozuvchining hayoti va qarashlari bilan o'quvchilarning yoshlariga mos ravishda tanishtirish maqsadga muvofiq.

To'rtinchidan, badiiy asarni tahlil qilishda o'quvchilarni asarning g'oyaviy yo'nalishini tushinishga o'rgatish muhimdir.

Boshlang'ich sinflar “Ona tili va o'qish savodxonligi kitobi”da turli janrdagi badiiy asarlar va ilmiy-ommabop maqolalar berilgan. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar ertak, hikoya, masal, she'r, maqol, topishmoq, ilmiy-ommabop asarlar va dostonlardan parchalar o'qish orqali ularda ifodalangan voqea-hodisalar, obrazlar va ularning xulq-atvori bilan tanishadilar, o'qigan asarlariga baho berishni o'rganadilar. Ularda asarning tili, uslubi, yozuvchi qo'llagan tasvir va ifoda vositalari haqida dastlabki adabiy tushunchalar shakllana boshlaydi.

O'quvchilar asar mazmunini o'zlashtirish bilan birga unda bayon etilgan asosiy fikrni aniqlab olishga, fikrlar o'rtasidagi bog'lanishni belgilashga o'rganadilar. Badiiy asarni o'qish bilan bolalarda o'zlarini o'rab turgan muhit, Vatan va uning tabiati, kishilar mehnati haqida ham tasavvur hosil bo'ladi. O'qish darslari o'quvchilarda badiiy asarlarning bir-biridan farqini ajrata olish, yozuvchining hayotiy voqealarni qanday badiiy vositalar orqali aks ettirgani va qanday obrazlar yaratganini aniqlay olish, mustaqil o'qish va asarni tahlil qilish malakasini hosil qiladi.

Asar tahlilida o'quvchilarning hayotiy taassurotlari va asarni o'rganish natijasida ularda paydo bo'lgan estetik his-tuyg'ular hisobga olinadi. Aks holda, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishi susaya boradi. Maktabda bolalar adabiyotini o'qitishda aniq ma'lumotlarga, badiiy asarni o'rganish natijasida o'quvchilarda tug'iladigan his-tuyg'ularga suyanib ish ko'riladi. Bu esa o'quvchilarda asar muallifi, obraz, g'oya, adabiy tur, syujet kabi adabiy tushunchalarni elementar tarzda shakllantirishga yordam beradi.

Boshlang'ich sinflarda asar tahlilida badiiy til vositalari – sifatlash, o'xshatish, jonlantirish, mubolag'a va adabiy janr turlari – ertak, hikoya, masal, she'r, doston, maqol, topishmoq kabilar bilan amaliy ravishda tanishtiriladi. Badiiy asarda g'oyaviy mazmun obrazlar orqali ifodalanaadi. Obrazlar esa so'zlar yordamida yaratiladi. So'z adabiyotda badiiy obrazni yaratish qurolidir. Asarning badiiy ifodaliligi yozuvchining undan qay darajada foydalanganligiga bog'liq. Shuning uchun ham badiiy asar yuzasidan olib boriladigan kuzatish ishlari har bir obrazni, umuman badiiy asar mazmunini ochishda katta ahamiyatga ega.

Boshlang'ich sinflarda badiiy asar tilini tahlil qilish orqali o'quvchilarda o'z ona tiliga muhabbat hissi, badiiy asarni ongli o'qish ko'nikmasi o'stiriladi, asar g'oyasini chuqur idrok etishga zamin hozirlanadi, o'quvchilar nutqi rivojlantiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A.Hojiahmedov Mumtoz adabiyot malohati.
2. Ibrohimova Z. Kichkintoylar adabiyotining xususiyatlari.

O'RTA MAKTABLARDA ONA TILI VA ADABIYOT FANINIDAN “ZULFIYA” HALQ SHOIRASI MAVZUSINI O'QITISHDA “BLITS-SO'ROV” USULIDAN FOYDALANISH

Yusupova Muyassar Masharipovna
Abdullayev Og'abek Erkinboy o'g'li
Yangiariq tumani 23 -son maktabning
ona tili va adabiyot fani o'qituvchlari

Annotatsiya: Bu maqolada Blits-so'rov usul orqali o'quvchilarga tarqatilgan qog'ozlarda ko'rsatilgan harakatlar ketma-ketligini avval yakka tartibda mustaqil ravishda belgilash, kichik guruhlarda o'z fikrini boshqalarga o'tkaza olish yoki o'z fikrida qolish, boshqalar bilan ham fikr bo'la olish kabi ko'nikmalarni shakllantirishni o'z ichiga olgan.

Kalit so'zi: Interfaol, innovation, pedagogik, o'quvchi, Blits, ta'lim, fikr.

Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol uslublardan foydalaniladi.

Boshqacha so'z bilan aytganda, o'qitishning interfaol uslubiyotlari – bilish va kommunikativ faoliyatni tashkil etishning maxsus shakli bo'lib, unda ta'lim oluvchilar bilish jarayoniga jalb qilingan bo'ladilar, ular biladigan va o'ylayotgan narsalarni tushunish va fikrlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Interfaol darslarda o'qituvchining o'zni qisman o'quvchilarning faoliyatini dars maqsadlariga erishishga yo'naltirishga olib keladi.

“Blits-so'rov” metodi “Blits-so'rov” (ing. “blits” – tezkor, bir zumda) metodi berilgan savollarga qisqa, aniq va lo'nda javob qaytarilishini taqozo etadigan metod sanaladi. Ta'lim muassasalarida ushbu metodga muvofiq savollar, asosan, o'qituvchi tomonidan beriladi. Berilgan savollarga javoblar jamoaviy, guruhli, juftlik yoki individual tarzda qaytarilishi mumkin. Javob qaytarish shakli mashg'ulot turi, o'rganilayotgan mavzuning murakkabligi, o'quvchilarning qamrab olinishiga ko'ra belgilanadi.

- O'qituvchi o'quvchilarga ushbu mashg'ulot bir necha bosqichda o'tkazilishi haqida tushuncha beradi. Har bir bosqichga moljallangan vazifalarni bajarishga aniq vaqt berilishi, o'quvchilar esa shu vaqtdan unumli foydalanishlari kerakligi haqida ularni ogohlantiradi.

- Keyin hammaga alohida-alohida tarqatma material beradi va ushbu materialni sinchiklab o'rganishlarini so'raydi;

- har bir o'quvchi o'zining shaxsiy fikri asosida tarqatma materialdagi “o'quvchi javobi” bo'limiga berilgan savollardan 3xil variantli javobdan bittasini yozadi, javoblar raqamlar yoki harflar bilan ko'rsatilishi mumkin.

- berilgan vaqt ichida yakka tartibdagi ishlar tugagach tarqatma materiallar o'zaro almashinadi;

- tarqatma materiallar almashingach, oqituvchi to'g'ri javoblarni o'qiy boshlaydi, oquvchilar bir-birini ishini tekshira boshlaydi va “to'g'ri javob” bo'limiga “1” ball dan, agar noto'g'ri bo'lsa “0” ball qo'yib chiqishadi.

№	Savol	A	B	C	O'quvchi javobi	To'g'ri javob
1	Zulfiya Isroilova qachon tavallud topgan?	1915	1917	1913		
2	Zulfiya Isroilovanning dastlabki sh'eri	Qizlar qo'shig'i	Hayot varaqlari	She'rlar		
3	Zulfiya Isroilovanning turmush o'rtog'i kim	Usmon Nosir	Avaz O'tar	Hamid Olimjon		
4	Shoira tog'day tayanch – «orqa tog'» deganda nimani nazarda tutadi?	o'zbek xalqi	turmush o'rtog'i	sh'arlari		

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. S. Ahmedov, R. Qo'chqorov, SH. Rizayev “Adabiyot” 6-sinf uchun darslik – II-qisim. Toshkent «Ma'naviyat» 2017

2. Abdullayeva N., Kimyo fanini o'qitishda ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanishni turli shakl va usullari. Urganch. 2011 yil

**МАКТАБДА BOSHLANG'ICH SINFLARNI ADABIYOT FANIDAN O'QITISHDA
“MUSTAQIL ISH ” INTERFAOL METODIDA FOYDALANISH**

**Yusupova Sayyora Raximovna
Matrasulova Zulfiya Masharipovna**
Hozarasp tumani 31-son maktabning
boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Mustaqil ish” interfaol metodining o'quvchilarning turli xil nazariy va amaliy muammolarni tahlil etilganda o'quvchilarning bilim, ko'nikma, malakalari kengayishi va chuqurlashtirishiga erishiladigan ma'lumotlar bayon qilingan.

Kalit so'z: o'quvchi, bilim, kadr, dars, fikr, pedagog, texnologiya, ta'lim.

O'zbekiston Respublikasi “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” talablaridan biri ta'lim jarayonida pedagogik texnologiyalarni qo'llash, dars o'tishning yangi zamonaviy metodikasini yaratish, o'quvchining ma'lum bir faoliyatga bo'lgan qiziqishini orttirish, muloqot madaniyatini rivojlantirish, o'quvchining bilish faoliyatini faollashtirishning yangi usullarini ishlab chiqish hisoblanadi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosan shu tizimni turli yo'nalishlarda takomillashtirish maqsadlarida yaratilib, hozirda turli yo'nalishlarda rivojlanmoqda. Ular pedagogik jarayonni takomillashtirish, uni o'quvchi shaxsiga yo'naltirishga asoslangan pedagogik texnologiyalar; o'quvchilar faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalar; o'quv materialini didaktik jihatdan takomillashtirish va qayta ishlab chiqish asosidagi pedagogik texnologiyalar; o'quv jarayonini samarali boshqarish va tashkil qilish asosidagi pedagogik texnologiyalar; tabiatga muvofiqlashtirilgan pedagogik texnologiyalar; rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyalari va boshqalar.

Interfaol ta'lim metodlarini ko'pincha turli shakllardagi o'quv mashg'ulotlari texnologiyalari bilan bir vaqtda qo'llanmokda. Bu metodlarni qo'llash mashg'ulot ishtirokchilarining faolliklarini oshirib, ta'lim samaradorligini yaxshilashga xizmat qiladi.

O'quvchilarning nazariy bilimlarini amalga tadbiq etish ko'nikmalarini aniqlash uchun mashqlar bajariladi. Bunda ham mustaqil ish metodidan foydalanib, har bir guruh uchun alohida topshiriqlar beriladi.

1-guruh uchun topshiriq. “O'qish kitobi” dagi Sh. Sa'dullaning “Laqma it” asaridan kim?, nima? so'rog'iga javob bo'lgan so'zlarni aniqlab jadvalga joylang. Ularning imlosini esingizda tuting. Namuna:

Asar nomi	Kim		Nima?		
	Yozuvchi	Kasb nomi	Daraxt	Gul	Hayvon
1. “Laqma it”					It, kuchuk, Moshxon, echki, sigir, govmush, Olaqashqa, xo'roz, tovuq, kurka, o'rdak

2- guruh uchun topshiriq. “O'qish kitobida” dagi Abdulla Oripovning Dehqonbobo va o'n uch bolakay” qissasi asaridan (4- sinf) fe'llarni topib, alifbo tartibida yozing.

Boshqa guruhlar uchun ham shu xildagi topshiriqlar beriladi. Bu metod o'quvchilarni jamoa bo'lib ishlash ko'nikmasining shakllanishiga, vaqtning tejalishiga yordam berdi.

Shunga ko'ra fanlarni o'qitish jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o'ziga xos xususiyatga ega. Ta'lim amaliyotida foydalanilayotgan har bir interfaol metodni sinchiklab

o'rganish va amalda qo'llash o'quvchi-talabalarning fikrlashini kengaytiradi hamda muammoning to'g'ri echimini topishlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilarning ijodkorligini va faolligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O.U.Avlayev, S.N. Jo'rayeva, S.P.Mirzayeva “Ta'lim metodlari” o'quv-uslubiy qo'llanma, “Navro'z” nashriyoti, Toshkent – 2017.
2. G'afforova T., Nurillayeva Sh., Haydarova O. Boshlang'ich sinflar uchun ona tili va o'qish-dan didaktik materiallar. Toshkent. 2004.14-b.
3. Internet ma'lumotlari: [www. ziyonet.uz](http://www.ziyonet.uz)

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH

**Yusupova Zubayda Axmedovna,
Hasanova Nigora Xiva tumani**

4-son maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Annatotsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda darsning samaradorligini oshirishga xizmat qiladigan turli xil interfaol metodlari va texnika vositalaridan unumli foydalanish haqidagi ma'lumotlarni qamrab olgan.

Kalit so'z: intellektual, zamonaviy, axborot, ta'lim, tarbiya, texnika.

Mamlakatimizda ijtimoiy sohadagi o'zgarishlar va intellektual salohiyatning oshib borishi zamonaviy bilimlarning egallanishiga turtki bo'ladi. Ta'lim-tarbiya sohasidagi innovasion o'zgarishlar va ularni zamonamizning yangi ilg'or talablariga javob beradigan darajaga olib chiqish muhim vazifa va maqsadlardan biridir. Bu borada “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” ning qabul qilinishi va to'plangan tajribani tahlil qilish, umumlashtirish asosida mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishga e'tibor qaratilmoqda.

Yangi pedagogik texnologiyaning afzalligi zamon sinovidan o'tib, interfaol darsning sifat va samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligi o'z isbotini topmoqda.

O'quvchining ongi va tafakkuri endi shakllanib kelayotgan boshlang'ich sinflarda o'qituvchining mahorati, uning zamonaviy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga mohirona tadbqiq eta olishi, ta'limning yangi-yangi yo'l va usullarini izlashi, ilg'or pedagogik tajribalardan ijodiy foydalana olishi juda muhimdir.

“Zukkolar” o'yini - Ko'paytirish va bo'lishga doir amallar yechish malakalarini mustahkamlash.

O'yin jihozi: uchta bayroqcha.

O'yinning borishi: Qatorlararo o'tkaziladi. Qatorlar nomi doskaga yoziladi va o'quvchilar soni teng bo'linadi. O'qituvchi har bir oxirida o'tirgan o'quvchiga bayroqchani beradi. O'qituvchi son aytadi. Masalan: 1- qatorga 7 soni, 2-qatorga 4-soni, 3-qatorga 5 soni.

Bayroqchalarni olgan o'quvchi $7 \cdot 1 = 7$ deb bayroqchani oldingi partadagi o'quvchiga uzatadi.

$14 \cdot 2 = 28$; $28 : 4 = 7$; $6 \cdot 5 = 35$; $60 : 6 = 10$

O'quvchilar natija qaysi son bilan tugasa, shu son bilan boshlanadigan ifoda tuzishi kerak bo'ladi. Bayroqcha 1-partaga kelganda oxirgi o'quvchi 7 soni hosil bo'ladigan ifoda bilan o'yinni yakunlashi kerak bo'ladi. Qaysi qatorning bayroqchasi birinchi partaga tez yetib kelsa, o'sha qator g'olib bo'ladi. Go'lib qatorning nomi yozilgan joyda bayroqchalar biriktirilib qo'yiladi.

“Tez yurar poyezd” o'yini

O'yin maqsadi: O'quvchilarning intellektual bilim salohiyatini

O'yin jihozi: doskaga bir - biriga qarama - qarshi turgan poyezd rasmi bor ko'rgazma ilinadi.

O'yinning borishi: Doskaga 2 o'quvchi chiqadi. O'qituvchi bergan savollarga to'g'ri javob bergan o'quvchining poyezdi oldinga surilaveradi. “Marra”ga birinchi bo'lib yetib kelgan o'quvchi g'olib bo'ladi.

Savollar:

1 Massa nima?

2 To'g'ri burchak nima?

3 $10 \text{ sm} = ? \text{ dm}$.

4 Uchburchakning yuzi nimaga teng? kabi savollardan foydalanish mumkin. Ayniqsa o'yin jarayonida ularning idroki, zehni, xotirasi, bilim olish ishtiyoqi va ehtiyoji mustahkamlana boshlaydi, ijodiy qobiliyati namoyon bo'la boshlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'afforova T. Erkin, ijodiy fikrlashga o'rgatish // Boshlang'ich ta'lim, 2009, 4-son, 12-bet.

2. Xoliqova M. Ta'lim texnologiyalaridan foydalanish // Boshlang'ich ta'lim, 2009, 5-son, 20-21-betlar.

3. Ziyomuhamedov B., Tojiyev M. Pedagogik texnologiya – Zamonaviy o'zbek modeli. – Toshkent: “Lider Press”, 2009.

INGLIZ TILI DARSLARIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O'RNI VA ROLI

Yusupova Yorqinoy Abdullayevna

Xorazm viloyati Urganch tumani

39 sonli maktab ingliz tili o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida ingliz tili darslarini tashkil etishda axborot texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: dars, o'quvchi, axborot texnologiyalari, ingliz tili, elektron manbalar.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan so'ng, chet tillarini o'rgatishga qiziqish oshdi va yoshlar uchun ko'plab imkoniyatlar yaratib berildi. Hozirgi paytda xorijiy tillarni o'rgatishga yurtimizda katta ahamiyat berilmoqda. Bu ham albatta, bejiz emas. Bugun jahon hamjamiyati o'ziga munosib o'rin egallashga intilayotgan mamlakatlarimiz uchun, chet ellik sheriklarimiz bilan hamjihatlikda, hamkorlikda o'z buyuk kelajagini qurayotgan xalqimiz uchun xorijiy tillarni mukammal bilishning ahamiyatini baholashning hojati yo'qdir. 2012-yil

10-dekabrda qabul qilingan «Chet tillarini» o'rgatish tizimini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida»gi Prezident Qarori chet tillarini o'rganish imkoniyatlarini kengaytirdi.

Bugungi kunda maktablarda zamonaviy kompyuterlar, elektron manbalar, Internetga kirish imkoniyati mavjud. Axborot texnologiyalaridan foydalanish nafaqat maktab o'quvchilarining mashg'ulotlarining turli bosqichlarida, balki odatiy ingliz tili darslarida ham mumkin. An'anaviy darsning sxemasidagi kompyuter texnologiyalarini joriy etish o'qituvchiga o'quv jarayonini kompyuterdagi ishining bir qismini kompyuterda ishlashni, o'quv jarayonini yanada qiziqarli, rang-barang, qizg'in. Kompyuter o'rnini bosa olmaydi, lekin faqat o'qituvchilarni to'ldiradi. Kompyuterni jalb qilish sizga har qanday darsni jozibali va haqiqatan ham zamonaviylashtirishga imkon beradi. Har qanday vazifani bajarish, kompyuterdan foydalanib, darsdan foydalanib, darsning intensivligini oshirish imkoniyatini yaratadi. O'zgaruvchan materiallardan foydalanish va operatsion rejalar o'qishni individuallashtirishga yordam beradi. Kompyuterda o'qitishning barcha bosqichlarida qo'llanilishi mumkin: yangi materiallar, birlashtirish, takrorlash, bilimlarni boshqarish, ko'nikma va ko'nikmalarni tushuntirishda qo'llanilishi mumkin. Shu bilan birga, bola uchun u turli xil funktsiyalarni bajaradi: o'qituvchilar, ishchi vositalari, o'quv qurollari, o'qish ob'ekti, hamkorlik qilish guruhi, o'yin muhiti, o'yin-kulgi. Bu yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etishga yordam beradi, masalan: ma'lumotlar va kommunikativ, kompyuter va multimedia texnologiyalari bir-biri bilan chambarchas bog'liq. Amalga oshirish axborot texnologiyalari Maktab o'quv jarayonini faollashtirish uchun zaruriy shartlarni yaratadi. Kompyuter texnologiyasi o'quvchilarning shaxsiy fazilatlarini oshkor etish, saqlash va rivojlantirishga yordam beradi. Maktablarda har bir fan dars jarayonida shu bilan birga ingliz tilli ularning faoliyatida har doim axborot texnologiyalaridan (ma'lumotni saqlash, qayta ishlash va uzatish vositalari) ishlatgan. Ularning takomilini oshirish darsning samaradorligini oshirishga yordam beradi. Shuning uchun kompyuterga eng mukammal axborot manbai sifatida qarash orqali o'quvchilarda chet tillarini o'rganishga ishtiyoqni oshirish mumkin.

Axborot texnologiyalari va zamonaviy o'qitish usullaridan foydalanish qobiliyati yangi materiallarni tezkor tushunishga yordam beradi. Turli usullarni birlashtirib o'qituvchi muayyan ta'lim dasturlarini yechishga qodir bo'ladi. Shu munosabat bilan o'qituvchilar va o'quvchilar xorijiy tillarni o'qitishning zamonaviy usullari bilan tanishishlari kerak. Natijada maqsadlariga erishish uchun eng samarali usullarni tanlay bilish ko'nikmalari shakllanadi. Bunda o'qitish va o'rganishning bir necha metodlaridan foydalanish samarali natija beradi. O'qitish kichik bosqichlarda amalga oshiriladi va o'quvchining mavjud bilim tizimiga asoslanadi. Zamon ilgarilab borgani sari har sohada yangilik ko'payib bormoqda.

Ingliz tili fani o'qituvchisi o'quv axborotlarni mustahkamlashga, tushunib yetishi uchun xizmat qiladigan, o'quvchilarni shu mavzu ustida fikrlashga o'rgatadigan bir necha usullardan foydalanishi kerak. O'quvchilarning so'z boyligini oshirishga, kitoblar bilan ishlashga ingliz tilida zamonlarga oid, fonetikaga oid, mashqlar bilan ishlashga o'rganish kerak. o'quvchilarning faoliyatini rivojlantirish uchun yana “bahs”, “davra”, suhbat, “pinbord”, “ishbilarmonlik”, miyaga hujum, taqdimot metodi, aqliy hujum metodi, “ajurli arra” metodi, “Adolat o'lkasiga sayohat” metodi, “Asalari galasi” metodi, “Bahs-munozara” metodi, “Galeriya” metodi, “Gugurt

donalari metodi”, “Idrok xaritasi” metodi, “Yagona davra” metodi va boshqa ko‘p metodlardan dars jarayonida foydalanish mumkin.

Xulosaqilibaytishkerakki, zamonaviytilni o‘rgatishko‘proqmadaniyatli shaxsni shakllantirishga qaratilgan bo‘lib, u o‘z-o‘zini tahlil qilish va yangi bilimlarni tizimlashtirish ko‘nikmalariga ega ekan. Innovatsion usullar butun tizimni modernizatsiya qilishning ajralmas qismidir. Shunga amin holda o‘qituvchilar eng ilg‘or yondoshuvlar bilan tanishishlari va keyinchalik ularni birlashtirishi va o‘z ishlarida foydalangan holda ta‘lim tizimida sezilarli o‘sishga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Q. Xatamova, M.N.Mirzayeva. “Ingliz tili darslarida qo‘llaniladigan interfaol usullar” (uslubiy qo‘llanma), Navoiy, 2006.
2. O. Hoshimov, I. Yakubov. «Methodology of teaching english» (textbook) Tashkent: «Sharq» Publishing House, 2003.
3. www.ziynet.uz

TA'LIMDA “USTOZ-SHOGIRD” TIZIMI- SIFAT VA SAMARADORLIK KAFOLATI

Zaripova Dilobar Salimovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani 15-maktab o'qituvchisi

Telefon: +99890- 501-16-96

dilobarzaripova@mail.ru Annotatsiya:

Maqolada “Ustoz-shogird” tizimining hozirgi kundagi ahamiyati aytib o'tilgan. Ushbu tizim tarixiy an'ana bo'lib kelayotganligi misollar bilan yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: ustoz, shogird, tizim, an'ana, ruhlantiruvchi pir, buyuk ustoz, komillik pillapoyasi, oshiqlikning timsoli

Mustaqillik yo'lida dadil borayotgan O'zbekistonning bugungi kunida yoshlarni kamolotga intilish ma'naviy qadriyatlarni tiklash va Vatanga sadoqat tuyg'ularini o'stirishda ulkan tadbirlar olib borilmoqda. O'zbek xalqining o'tgan ajdodlar tomonidan yaratilib meros bo'lib qolgan madaniy boyliklari xazinasiga xalq orasidagi ustoz-shogird an'analari kiritish mumkin.

Ustoz-inson hayotida muhim ahamiyat kasb etuvchi, uning komillik pillapoyasi tomon odimlashiga ko'maklashuvchi jonkuyar, mehribon shaxsdir.

Bilamizki, ustoz degan sharaflı nomga sazovor bo'lish har kimga ham nasib etmaydi. Bu ulug' nomni olish uchun ko'p yillar davomida murakkab sinovlardan o'tish lozim bo'lgan. Ko'plab mutaxassislar orasida bu sharaflı nomga kamdan kam inson muyassar bo'ladi.

Ko'hna tarix varaqlansa, har bir ulug' zotning ustoz-u shogirdlari bo'lganligiga guvoh bo'lamiz. Chunki ustozsiz shogird bo'lmaydi.

Tarixning guvohlik berishicha, Ahmad Yassaviy yirik mutasavvuf olim Arslonbobo qo'lida tarbiyalanadi, so'ng Buxoroga borib Yusuf Hamadoniy qo'lida tahsil oladi. Alisher Navoiy Nizomiy Ganjaviy (XII asr), Xusrav Dehlaviy (XIII asr), Abdurahmon Jomiy (XV asr) kabi mashhur mutafakkir shoirlar asarlarini o'qib-o'rganish tufayli ustozlar qatoridan joy oldi, ulug'landi. Ularning barchasini o'ziga ustoz, ruhlantiruvchi pir deb bildi. “Xamsa” dostonlarning muqaddima qismida ustozlariga bag'ishlab maxsus boblar yozib, ularni ulug'laydi:

Yo'ldasa bu yo'lda Nizomiy yo'lim,

Qo'ldasa Xusrav bila Jomiy qo'lim,-

Hayot yo'li afsonalarga qorishib ketgan, surati-yu siyrati rivoyatlarda bayon etilgan, xalq orasida Haqqa oshiqlikning timsoli bo'lib gavdalangan Mashrab tariqat rahnamosi sanalgan Mullo Bozor Oxunddan ta'lim oladi. Ustozi maslahati bilan Koshg'arga –Ofoqxo'ja dargohiga boradi va yetti yil tahsil olib, avliyo zot bo'lib yetishadi. XX asr o'zbek adabiyoti namoyandalaridan biri bo'lgan Usmon Nosir Cho'lponni o'zining eng buyuk ustozi deb hisolagan. Avloddan avlodga ko'chib kelayotgan ustoz-u shogirdlik an'anasi bugungi kunda ham davom etmoqda.

Ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish, o'qituvchilarga amaliy-metodik yordam berish, ayniqsa, maktablarda endi ish boshlagan o'qituvchilarga ish jarayonini to'g'ri tashkil etish uchun maslahatlar berish, pedagogik jamoalardagi tajribali o'qituvchilarga izdoshlarini biriktirish maqsadida Xalq ta'limi tizimida, „Ustoz-shogird maktabi“ tizimli ravishda tashkil etilgan. „Ustoz-shogird maktabi“ an'anasiga ko'ra yosh kadrlar malakali ustozlarga biriktiriladi.

Ustoz shogirdlarining darslarini kuzatadi, tahlil qiladi, amaliy-uslubiy tavsiyalar berib boradi. Zamonaviy o'quv laboratoriya asbob-uskunalar va jihozlaridan samarali foydalanish bo'yicha shogirdlariga ilg'or pedagogik tajribalarni o'rgatadi va amalga tatbiq qilishga ko'maklashib boradi.

„Ustoz-shogird maktabi“ yosh o'qituvchining shaxsiy fazilatlarini shakllantirish, amaliy ko'nikmalarga ega bo'lishning uslubiy bazasini takomillashtirishga yordam beradi.

Tarixiy tajriba va an'analarga amal qilar ekanmiz, ta'lim sohasida o'z kasbining fidoyilari bo'lmish o'qituvchi va murabbiylarimiz yosh avlodni tarbiyalashda ulkan muvaffaqiyatlarni qo'lga kiritadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Alisher Navoiy “Xamsa” Toshkent 2015
2. N. Mallayev “O'zbek adabiyoti tarixi” Toshkent. 1965
3. S. Matchonov, Sh. Sariyev “Adabiyot” Toshkent. 2012

МАКТАБДА КИМЙО ФАНИДАН О'QUVCHILARNI QIZIQISHINI OSHIRISHDA “BAXRI-BAYT” USULIDAN FOYDALANISH

Zeboxon Qutlimuratova

Andijon viloyati 3-sonli maktabning

Zaripo'va Muhabbat Ikramovna

Qoraqalpog'iston Respublikasi To'rtko'l tumani

XTB ga qarashli 32-sonli maktabining

Kimyo fani o'qituvchilari

Annotatsiya: Pedagogik texnologiya o'z mohiyatiga ko'ra sub'yektiv xususiyatga ega, ya'ni, har bir pedagog ta'lim va tarbiya jarayonini o'z imkoniyati, kasbiy mahoratidan kelib chiqqan holda ijodiy tashkil etishi lozim.

Kalit so'zi: demokratik, pedagogika, element, grafik, modda, atom.

Pedagogik texnologiyaning umumiy muammolari ko'p va rang-barangdir. Bular orasida an'anaviy ta'limga yangicha yondashuvlarni tatbiq qilish, pedagogik jarayonni takomillashtirish, demokratik pedagogika elementlarini shakllantirish va ulardan amalda foydalanish, hamkorlik va insonparvarlik pedagogikasini kuchaytirish, bilim oluvchi va tarbiyalanuvchi shaxsini faollashtirish, ta'lim mazmunini didaktik tamoyillar asosida boyitish, o'quv jarayonini yuksak darajada tashkil etish va uni boshqarish, ta'lim-tarbiya jarayonlarining uzluksiz monitoringi va nazorati hamda sarhisobini amalga oshirish, rivojlantiruvchi va alternativ (muqobil) texnologiyalarni samarali tarzda qo'llash kabilar alohida o'rin tutadi.

Ta'lim-tarbiya tizimining bugungi kundagi asosiy vazifasi o'quvchilarni Vatanimizni sevadigan, o'z bilimi va iste'dodiga suyanadigan hamda mustaqil ravishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda bilim oladigan qilib tarbiyalashdan iborat. Mazkur vazifalar samarali darslar orqali amalga oshiriladi. Ta'lim jarayoni nihoyatda murakkab va ko'p komponentlidir. Ta'lim samaradorligi pedagog va talaba-o'quvchining faolliligiga, ta'lim vositalarining mavjudligiga, ta'lim jarayonining tashkiliy, ilmiy-metodik mukammalligiga, jamiyatda ilmiy kishilarga bo'lgan ehtiyojga va boshqa hali aniqlanmagan ko'pgina omillarga bog'liq.

Kimyoga oid resursni tushintirishda turmushda uchraydigan va o'quvchilarga ma'lum bo'lgan obyektlar, shakllar yoki tajribalarni tanlash maqsadga muvofiq. Resursda berilgan turli hil obyektlar, shakllar va tasvirlar o'quvchilarga ma'lum bo'lgani uni o'qitishning hamma bosqichida qo'llash mumkin. O'quvchilarni fanga qiziqitirish, darsda qiziqarli masalalar va didaktik o'yinlardan unumli foydalanib faol o'quv – biluv jarayonini vujudga keltirish orqali o'quvchilarning grafik tayyorgarligi darajasini oshirish va kasbiy shakllantirish mumkin.

Kimyoviy baxri-bayt O'yinda ishtirok etuvchilar doira shaklida turadilar. O'yin quyidagicha boshlanadi. Boshlovchi o'quvchi kimyoga oid biror atama yoki tushuncha nomini aytadi va uning oxirgi harfiga keyingi o'quvchi shu harfga boshlanuvchi so'zni aytadi. O'yin shu tariqa davom etadi. Qaysi o'quvchi 5-10 soniya davomida atamalar nomini ayta olmasa, to'xtalib qolsa, u o'yindan chiqqan sanaladi. O'yin bitta o'quvchi qolguncha davom ettiriladi. Eng oxirida qolgan o'quvchi g'alaba qilgan hisoblanadi. Kimyoning asosiy tushunchalarini o'rganishda ham bu o'yin yaxshi samara beradi.

Masalan, modda – atom – molekula – atom massa – allotropiya – yadro – olmos – sublimatsiya – va hokazo. Yoki, kimyoviy element – tenglama – amorf – formula – atom – molekulyar – reaksiya – yadro – oltin – neytron – nisbiy molekulyar massa – va hokazo. Shu bilan birga kimyoviy elementlar, anorganik birikmalarning eng muhim sinflari kabi mavzularda qo'llash ham yaxshi samara beradi.

Masalan, Kaliy nitrat – Temir (II)-sulfat – Temir (III)-sulfat - va hokazo yoki Natriyli silitra – Ammoniy xlorid – Dimetil ammoniy sulfat va hokazo

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ro'zieva D., Usmonboeva M., Holiqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi / Metod.qo'll. – T.: Nizomiy nomli DTPU, 2013.

2. Fayzullaeva D.M., Ganieva M.A., Ne'matov I. Nazariy va amaliy o'quv mashg'ulotlarda o'qitish texnologiyalari to'plami / Met.qo'll. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limida innovatsion ta'lim texnologiyalari seriyasidan – T.: TDIU, 2013.

3. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar / Amaliy tavsiyalar. – T.: —Iste'dod jamg'armasi, 2008.

THE METHODS OF TEACHING ENGLISH TO YOUNG LEARNERS

Zoirova Dilnoza Shavqidinovna
Qiziltepa tumani 39- AFChO‘IMI
ingliz tili fani o‘qituvchisi

The alphabet game. Maqsadi: alifbo harflarini takrorlash. Tilni o‘zgartirish darajasi: boshlang‘ich va o‘rta. O‘yin uchun kerakli vositalar: alohida kartonlardanga bosma harflarda yozilgan alifboning 26 ta harfi. O‘yinning olib borilishi: alifbo harflarni aralash holda o‘quvchilarga ko‘rsatish.”q,x va z” ni olib tashlash maqsadga muvofiq bo‘ladi o‘quvchilarga tanlangan maxsus kategoriyalarga diqqatlarini qaratish kerakligini aytamiz.gullar,supermarket mahsulotlari,mebel jihozlari, sabzavotlar,kiyimlar va boshqalar. Ularning tanlovi ular o‘rganayotgan kategoriyalar va o‘zlarining lug‘at boyliklarini mezoniga bog‘liq. O‘yin o‘quvchining harfni ko‘rsatishi bilan boshlanadi. Tanlangan kategoriya bo‘yichabirinchi bo‘lib aytagan o‘quvchi harf kartochkasini oladi. O‘yin so‘ngida eng ko‘pkartochka to‘plagan o‘quvchi g‘olib sanaladi. Agar bir necha o‘quvchi bir xil vaqtda bir so‘zni aytsa kartochka keyinroq yana qo‘llanilishi uchun joyiga qo‘yiladi. Bu o‘yinni guruhga-guruh tarzda o‘ynash ham mumkin, eng ko‘p kartochka olgan guruh o‘yin yakunida g‘olib deb e‘lon qilinadi.

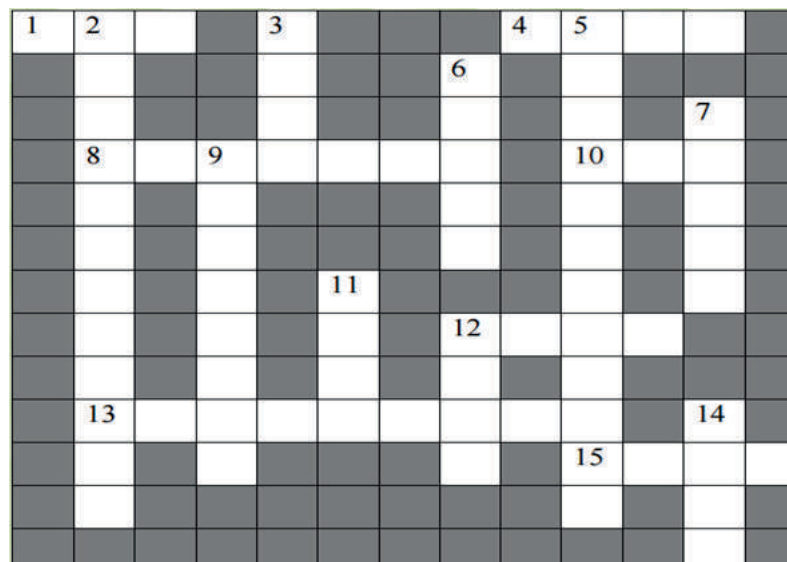
Bananas. Maqsad va sharti: Wh so‘roq (maxsus so‘roq) formasini amaliyotda tadbiq etish. “it” bo‘lishi uchun bir o‘yinchi tanlanadi yoki xoxishi bilan chiqadi. Qolgan o‘yinchi o‘quvchilar esa Wh-question’ formasida “it”ning shaxsiyatiga tegilshi har xil savol berishlari kerak. Javob beruvchi hamma savollarga “Bananas” deb javob berishi lozim. O‘yinning maqsadi ”it” kuldirish kimning savoli javob beruvchining kulishiga sabab bo‘lgan, o‘sha o‘quvchilar “it” bo‘ladi va shu tariqa o‘yin davom etadi. Savollar shunday bo‘lishi kerakki, ularning javobi kulgili bo‘lishi kerak. Bu o‘yida “yes” yoki “no” questions ni berish taqiqlanadi.

Faqat “Wh-question” maxsus so‘roq gap bo‘lishi shart. Ushbu o‘yin mashhur va qiziqarli bo‘lganligi sababli, o‘quvchilar qayta qayta o‘ynashni istashlari mumkin. Shunday ekan, “Bananas”ning o‘rniga boshqa so‘zlarni ham ishlatsa bo‘ladi. Bunda o‘tilgan narsa yoki hayvonlar nomi bilan ham o‘zgartirib ham o‘yin qiziqarli bo‘ladi. Maqsadi so‘z boyligini oshirish. Bu o‘yin 10-15 yoshli bolalar uchun mo‘ljallangan. O‘yinda o‘quvchilar yoki o‘qituvchi tomonidan harflar tanlanadi, va shu harflar qatnashgan gaplar tuzadilar va ularning tarjimasi,sinonimi yoki antonimini berish o‘rqali so‘zlarni to‘g‘ri, aniq yetkazib beriladi.

Krossvord.

An’anaviy o‘yinlardan biri bu krossvord o‘yini bo‘lib, bunda belgilangan katakchalar soni va savoliga mos javob katakchaga joylashtiriladi. Joylashtirish davomiga boshqa so‘zlarning kalit harflari ham ochiladi, shu orqali kransvord savollariga javob topiladi. Krossvord savollari turli sohada bo‘lish mumkin. Bir mavzu doirasida ham bo‘lishi mumkin ammo uni joylashtirish va boshqa so‘zning kalit harfini to‘g‘ri kelishini ham taminlashimiz lozim bo‘ladi.

Crossword

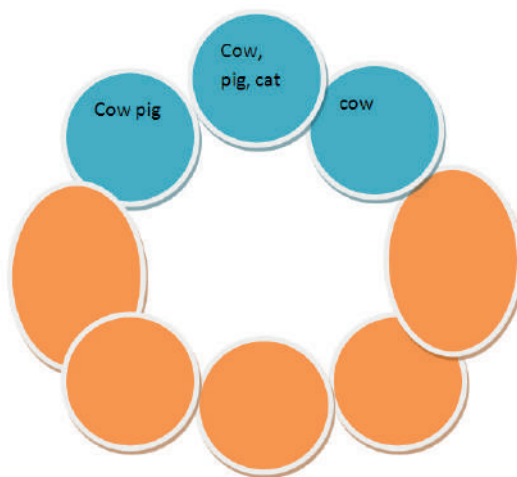

ACROSS 1. v. To injure or damage 4. adj. Very large 8. n. Something abnormal or unusual. 10 (noun/verb) a reduction in size, amount or length; a style of clothes or hair; a remark that hurts a person's feelings; to remove from something larger, to stay away from or be absent from class 12 (noun) a place where something was or will be 13 (verb) to defeat; to exhaust; to cover completely 14 (verb) to give or to send out.

DOWN 2 (adj.) profitable; helpful 3 (adj.) small, insufficient; slender 5 (adj.) not used to something 6 (noun) a manner of writing, speaking; a quality of being superior; a general appearance 7 (noun/verb) a mark that doesn't wash out; to permanently change the color of something 9 (verb) made illegal 11 (noun) a fault, an imperfection 12 (verb) to look for 14 (verb/noun) to make a bubbling hissing sound, as when gas escapes from a liquid; a bubbling sound

Zanjir o'yini. Maqsadi: Xotirani tekshirish va oshirish. O'yinda guruh bo'lib o'ynaladi va boshlanishida bitta mavzu doirasidan cheklangan bo'lishi kerak. Misol uchun "Animals" bunda birinchi o'quvchi bir so'zni aytadi va misol uchun 'cow' deydi, boshqa o'quvchi birinchi o'quvchining so'zini takrorlab "cow" va o'zining yangi so'zini ya'ni 'pig' so'zini aytish bilan davom etadi. O'yinda kimning yodidan ko'tarilib to'xtab qolsa shu ishtirokchi o'yinni tark etadi. guruhda 10 yoki undan ortiq kishilar bo'lsa so'zlar miqdori ko'payadi va qiziqarli bo'ladi. O'yin orqali xotirani tekshirish, qay darajada ekanligini bilib olib uni o'stirish mumkin. Misol uchun:

Guess my job. Maqsadi: turli kasblarni va ularga tegishli so'zlarni mustahkamlash. Kerakli vositalar: kasblar nomi yozilgan kartochkalar to'plami. Har xil kasblar nomi yozilgan kartochkalar konvertga solinadi. Guruhdan ko'ngilli o'quvchi chaqiriladi va bitta kartochka tanlanadi. Galma-gal o'tirgan o'quvchilar kartochkadagi yashiringan kasb qaysi ekanligini toppish uchun faqatgina umumiy (Yes/No questions) savollarni so'raydilar. Kartochkani ushlab turgan o'quvchi faqat "Yes" yoki "No" deb javob berishi mumkin. Kasb nomini birinchi bo'lib topgan o'quvchi o'rtada turgan o'quvchi o'rniga chiqadi va keying kartochkani oladi. O'yin shu tariqa davom etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mahmudova "Pedagogika" o'quv darsligi.
2. <http://www.englishclub.com/esl-activities>.
3. <http://www.eslgamesworld.com/ClassroomGames.html>

YOSHLAR MA'NAVIYATINI SHAKLLANTIRISHDA TARIXIY XOTIRANING ROLI

Zoirova Dilnavoz

Qiziltepa tumani 7– umumta'lim
maktabi tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: maqolada milliy g'urur va milliy iftixor hissini rivojlantiruvchi omil- tarixiy xotirani shakllantirish masalasi yoritilgan.

Kalit so'zlar: tarix, adabiyot, san'at, siyosat, axloq, falsafa, tibbiyot, matematika, fizika, kimyo, astronomiya, me'morchilik.

Mamlakatimizda sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash, yoshlarning o'z ijodiy va intellektual salohiyatini ro'yobga chiqarishi mamlakatimiz yigit qizlarini komil inson qilib tarbiyalash bugungi kunning asosiy vazifalaridan biridir. Yoshlar ma'naviyati dabdurustdan shakllanadigan hodisa emas. Uning o'z evolyustion yo'li mavjud. Yoshlarimiz ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishda ma'naviy meros madaniy boyliklar, tarixiy va madaniy yodgorliklar muhim o'rin egallaydi.

Tarixiy xotira – milliy g'urur va milliy iftixor xissining zaminlaridan biri. Shuningdek, tarixiy xotira – ajdodlar yaratgan moddiy va ma'naviy boyliklarni kishilar ongi va kundlik amaliy faoliyatida qayta namoyon bo'lishi, eslab qadrlanishi hamdir.

Ijtimoiy taraqqiyotimizning hozirgi bosqichida mamlakatimiz fuqarolari, ayniqsa, yoshlarining tarixiy xotirani tiklash borasida olib borayotgan ishlari har qanday tahsinga loyiq. Uch ming yillik buyuk milliy davlatchilik tariximiz yoshlarimiz uchun iftixor va vatanparvarlik omilidir. Ijtimoiy-tarixiy rivojlanishimizning har bir bosqichi xalqimizning mustaqillik, erk, ozodlik uchun yaratish va taraqqiyot sari harakat davri ekanligini ham anglab yetdik.

Eng muhimi, yoshlarimiz haqli ravishda o'z tarixi, ota bobolar tomonidan yaratilgan moddiy-ma'naviy boyliklardan faxrlanish huquqiga ega. Uzoq davrlar davom etgan mustamlakachiliklarga qaramasdan ilm ma'rifatli xalqimiz yaratish yo'lidan aslo chekinmadi. «Beshafqat davr sinovlaridan omon qolgan, eng qadimgi tosh yozuvlar, bitiklardan tortib, bugun kutubxonalarimiz xazinasida saqlanayotgan qo'lyozma, ularda mujassamlangan tarix, adabiyot, san'at, siyosat, axloq, falsafa, tibbiyot, matematika, fizika, kimyo, astronomiya, me'morchilik, dehqonchilikka oid o'n minglab asarlar bizning beqiyos ma'naviy boyligimiz, iftixorimizdir. Qulay geosiyosiy makonda joylashgan O'zbekiston hududida ilm-fan, madaniyatning rivojlanishi ko'p omillarga bog'liq bo'lib, eng asosiysi bu yurtida xalq ilmiy ijodiy faoliyatining an'anaviy mavjudligi edi. Bundan tashqari, yurtimiz hududi qadimqadimdan madaniyatlar, stivilizastiyalar uyg'unlashgan, «Buyuk ipak yo'li» kesishgan, G'arb va Sharq aloqalarining muhim bo'g'ini edi. Bularning bari mamlakatimizda azaldan ilm-fan, madaniyat, san'atning, kishilik faoliyatining barcha jabhalari rivojlanganligini belgilab bergan edi.

Ana shunday buyuk merosni o'rganish orqaligina tom ma'noda yoshlar ma'naviy qiyofasini shakllantirish mumkin. Bunday merosni esa faqat va faqat tarix orqali o'zlashtirish mumkin. Tarix hamma narsaga chidaydi. Ammo o'zini soxtalashtirishga aslo chiday olmaydi. Zero, tarixni o'rganish bizning tafakkurimizni charxlaydi, o'tmish tarixidan faxrlanish, yo'l qo'yilgan xatlardan kelajakda holi bo'lish imkonini beradi. «Tarixni o'rganish - deydi XVIII asrning buyuk nemis ma'rifatparvari Fridrix Shiller, - aqlimizni nurlantiradi, qalbimizni olijanob fidoyilik bilan alangalantiradi. U ruhimizni axloqiy masalalarga pastkashlik va bachkanalik bilan yondoshishdan saqlaydi»

Darhaqiqat, tarixni, uning porloq, yorqin kunlari bilan birga zulmat va mustamlakachilik, ayriqliq va yo'qotishlardan iborat davrlarini ham bilishimiz bizni turli baloqazolardan asraydi, sergaklikka undaydi. Erishilgan yutuqlarni, porloq kunlarni eslash va faqat ulardan g'ururlanishning o'zi etarli emas. Ayni paytda tariximizning qorong'i kunlarini ham esdan chiqarmaslik tarixiy xotira uchun o'ta zarurdir.

Rossiyaga olib ketilgan asarlar orasida Nizomiy qo'lyozmalari, «Tarixi Vasifiy», «Iskandarnoma», Navoiyning «Hamsa»si, Rabg'uziyning «Qissasi Rabg'uziy», «Tafsiri Qur'on», «Ravzat-us Safo», «Dostoni Qosim va Go'ro'g'li», Abdulg'ozining «Shajarayi turk» hamda arab, fors va o'zbek tillaridagi boshqa asarlar bor edi.

Tarixiy xotirani tiklash jarayoni tizimiy ravishda tashkil etilishi lozim. Buning uchun, eng avvalo, milliy tarix xolisona, ilmiy tarzda o'rganilishi, tahlil etilmog'i muhimdir.

Ushbu tarixiy haqiqatni anglash, shubhasiz, xalqimiz, ayniqsa, yoshlarimiz tarixiy xotirasi-ni tiklashda muhim o‘rin egallaydi. Yoshlarimiz mustaqillik o‘zbek xalqi uchun kurashlar tarixi ekanligini anglar, uni qo‘lga kiritish xalqimizning asriy orzusi bo‘lganligini chuqur his etar ekan, shundagina mustaqillikning tom ma’nodagi qadrdimmati, nufuzini tushunib etishlari mumkin.

Qolaversa, xalq, ayniqsa, yoshlar tarixiy xotirasi millat ma’naviyatining asosiy bo‘g‘inlaridan biri hisoblanadi. Tarixiy xotirasi bo‘sh xalq – kelajagi mavhum xalq. Tarixiy xotira va milliy ma’naviyat uyg‘unligi kelajakni belgilab beruvchi, xalqni uyushtiruvchi, yagona maqsad ostida birlashtiruvchi kuchdir.

Bugungi kunda yoshlardagi milliy ruhiyat, insoniy fazilatlar, ma’naviyat, jamiyatni ma’naviy yuksaltirishdagi ishtiroki albatta, ularning barkamol insonlar bo‘lib yetishishi uchun asos bo‘ladi. Barkamol yoshlar tarbiyasi tarixiy ahamiyatga ega. Ulug‘ mutafakirlarimizning ilm-ma’rifat, ta’lim-tarbiya sohasidagi benazir fikrlaridan foydalanish bugungi taraqqiyot uchun, yosh avlodni kamoloti uchun muhim ekanligini inkor qilib bo‘lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. V.I. Abdiyev. «Qadimgi Sharq tarixi».
2. O‘zbekiston poytaxti Toshkent 2200 yoshda. T.: Fan., 2009.
3. Литвинов П.П. Государство и ислам в Русском Туркестане (1865-1917) (по архивным материалам). - Елец: ЕГПИ. 1998.
4. И.В. Волков. Система этноконфессиональных отношений в Русском Туркестане как основа межкультурного сотрудничества в Средней Азии. ИСТОРИЯ ИСЛАМА. 2016

PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR-O‘QUVCHILARNING QIZIQISHINI VA QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI SIFATIDA

Zoirova Shohsanam Ma'murjonovna

Qiziltepa tumani 7– umumta'lim
maktabi ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annatsiya: maqolada yangi pedagogik texnologiyalar asosida o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish, darslarni loyihalash, ta'lim jarayoni takomillash masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogik mahorat, Farberman, kuzatuvchanlik, ijodkorlik.

Mamlakatimiz yangi tarraqqiyot yo'lida dadil odimlamoqda. Bu hol jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy taraqqiyotida tub o'zgarishlar qilish kerakligini bosh maqsad qilib belgilaydi. Ushbu maqsadning ijobiy yo'nalish kashf etishi, mamlakatni ma'naviy rivojlanishini taminlash uchun eng avvalo, o'sib kelayotgan yosh avlodni ilmiy bilimlar bilan qurollantirish, ularda ma'naviy tafakkurni rivojlantirish, aqliy salohiyat ma'naviy-axloqiy sifatlarni rivojlantirishni yo'lga qo'yish va buning uchun ularga ta'lim-tarbiya beruvchilarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan qurollantirishga bog'liq. Shu nuqtaiy nazardan ta'limning eng quyi bosqichidan tahsil olayotganlarini davr texnikasi uning ishlash texnologiyasi bilan qurollantirishda pedagogik texnologiya harakatlantiruvchi kuch bo'lib xizmat qiladi. Pedagogik mahoratni o'rganish jarayonida o'quvchilarni pedagogik kuzatuvchanlik, ijodkorlik, ilg'or pedagogik tajribalarni mustaqil o'zlashtirishga o'rgatiladilar. O'qish, o'qitish, tarbiyalash jarayonida diqqatlarini aniq taqsimlash, bilim, ko'nikmalari, psixik holatlarini boshqara olish va pedagogik texnika madaniyatini mustaqil o'zlashtirish malakalarini shakllantirishga e'tibor qaratilmog'i darkor. Albatta, bu malakalarini shakllantirishda uzluksiz ta'lim tizimining turlari, ayniqsa, umumta'limning o'rni beqiyos. Bunda yoshlar o'zining aql-zakovati, ilmiy salohiyati, ma'naviyati, madaniyati bilan istiqbol g'oyalarni mustahkamlashda, ozod va obod Vatanni qurishda yonib yashaydigan shaxs bo'lib shakllanadi va ta'lim islohotlari hujjatlarida belgilangan vazifalarini bajarishga o'z hissasini qo'shadi. Shunday qilib, insonning ma'naviy yuksalishi, hayotiy tajribasi, bilimi, hatti-harakati, odob-axloqi, kasb mahorati, uning mazmundorligi va nihoyat uni qanchalik takomillashtirib borishi bilan farqlanib turadi. Bugungi kunda Sharq va g'arbda mamlakatlarning ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya berishning interfaol metodlari muvaffaqiyatli qo'llanilishi natijasida dars samaradorligi oshayotganligi nazarga tushmoqda. Mazkur metodlarning mohiyat-mazmunini o'rganish, o'z sharoitimiz, imkoniyatimizga moslashtirib, qayta ishlab amalda qo'llash, fikrimizga o'quvchilarda ilmiy-nazariy, texnikaviy ma'lumotlarni mustaqil o'zlashtirish, bilim, ko'nikmalarni chuqur va aniq shakllantirish va shu asosda ularda ilmiy dunyoqarash asoslarini tarbiyalash, faolligi, tashabbuskorligi, ishbilarmonligi, tadbirkorligini oshirish, o'qituvchi-o'quvchilarning o'zaro hamkorligini, yo'lga qo'yib, yakuniy natijani kafolatlash imkoni tug'iladi.

Ma'lumki, pedagogik texnologiyaga asoslangan metodlar- interfaol metodlar deb nomlanadi. Har qanday jarayon kabi o'qitish jarayonida ish muvaffaqiyatini ta'minlay oladigan, ta'lim samaradorligini oshiradigan va o'quvchilarni ijodiy fikrlashga o'rgata oladigan metod, shubhasiz, faoldir. Hozirgi kunda respublikamiz ta'lim muassasalarida qo'llanilayotgan, chet el didaktikasi-da hali nazariy ham amaliy asoslanib yaxshi samaralarga ega bo'lishga omil bo'layotgan, ammo bizning didaktika fanimizda dastlabki nazariy va amaliy asoslarga ega bo'layotgan, pedagogik amaliyot uchun unchalik tanish bo'lmaganini nazarda tutib «inter» so'zini qo'shib interfaol metodlar deb atalmoqda. B.L.Farbermanning fikriga ko'ra, “Pedagogik texnologiya - ta'lim jarayoniga yangicha yondashuv bo'lib pedagogikada ijtimoiy-muhandislik ong ifodasidir. U pedagogik jarayonni texnika imkoniyatlari va insonning texnikaviy tafakkuri asosida standart holda olib, uning optimal loyihasini tuzib chiqish bilan bog'liq ijtimoiy hodisasidir”. Darhaqiqat, ishlab chiqarish texnologiyasi ma'lum ashyolarga ishlov berish, ularni qayta ishlash metodlari tavsifini bildiradi. O'qitish texnologiyasi esa ta'lim oluvchilarga ta'lim tarbiya berish va ularning ongiga tafakkurini, dunyoqarashini rivojlantirib berish hunari, san'ati va metodlari majmui to'qrisidagi ta'limoti degan ma'noni anglatadi.

Pedagogik texnologiya pedagogik jarayonning shunday mexanizmlarining umumlashgan texnologik asboblari tarzida qayd etiladiki, unga inson salohiyatidan, har bir o'qituvchi, o'qitish va tarbiyalashning qoida, shakl, metod, vositalarini mukammal, san'at darajasida bilsa, shunga qarab

o‘qish jarayonini tashkil qilsa, o‘quvchini mustaqil o‘qishga, mustaqil fikrlashga, mutolaa qilishga o‘rgatadi va ko‘zlangan maqsadga erishadi.

Shunday qilib, “Yangi pedagogik texnologiya” bilimli bo‘lishni, iste’dodni rag‘batlantirishni nazarda tutgan, o‘quv-tarbiya jarayonini san’at, mahorat darajasiga kutarishga imkon yaratidagan, ta’lim sohasidagi barcha islohotlarning harakatlantiruvchi kuchidir.

Xulosa qilib aytganda, mutaxassis o‘zi o‘qitadigan o‘quv predmetini YaPT asosida o‘quv mashhulotlarini tashkil etib, darslarni loyihalashtirsa, ta’lim jarayoni takomillashadi, ijodiy faoliyat yuksaladi, ilg‘or tajriba mukammal o‘zlashtiriladi va ularni amalda qo‘llash uchun imkoniyatlar yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Almamatov T., Yadgarov Q.M., Almamatova Sh. O‘zbek tilini o‘qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish. – T.: 2013
2. Ashrapova T. va b. Ona tili o‘qitish metodikasi. – T.: 1984
3. Tolibova J. Pedagogik texnologiyalar. – T.: 2005

НРАВСТВЕННОЕ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ

Абдиева Матлуба Тажимуратовна,
Навоийская область, г.Навоий
СШУИОП №1, учитель воспитания и ОГП

Ключевые слова: Амир Темур, «Уложения Темура», «Доверяй, но проверяй»

Человек — это сила, руководящая государством в обеспечении благосостояния жизни общества, поэтому мыслитель утверждал необходимым девятую часть государственных дел решать путем совета. Великий полководец Амир Темур, осознав интеллект науки и образования одним из преобладающих факторов в развитие человеческого общества, дал глубокое значение интеллекту и внутренним творческим способностям человека. Его необыкновенно редкий интеллект был одним из его достоинств. Нам известно, что Ибн Арабшах, зная это, писал о нем: «Темур — нравственная, рассудительная личность, нету преград его уму». Уделять внимание умственным способностям человека — значит найти путь, ведущий к обладанию добрых качеств и лидерству в повседневной жизни и социальных событиях. Человек может преодолеть любые трудности с помощью памяти и интеллекта. Амир Темур считал, что ум и интеллект тесно связаны с умственными достижениями и являются результатом интеллекта. Напоминал о значении интеллекта в умственном развитии человека. Поэтому уделял внимание критичности решений, говоря: «Доверяй, но проверяй». Требовал всестороннего подхода и разумного решения, личного мнения, умения верного оценивания событий в жизни общества. Полководец обращал внимание не на анатомическую и физиологическую способность интеллекта, а на практические аспекты.

Исходя из своего опыта, он писал, что, анализируя все данные советы, выбирал самые добродетельные. Он ценил умение быстро решать задачи и его значение в достижении цели и для обладания такими способностями. Амир Темур: «Для правильного решения задачи нужно выслушать многих индивидов, так как интеллект — это индивидуальная способность. Узнав мнение каждого, использовать наилучшие мысли из них, имея в виду значимость анализа синтеза, сравнивая обобщения абстракции выяснения и выполнения». Полководец осознавал победу и поражение в битве как дело судьбы, которое можно предвидеть при помощи умственных способностей человека. Для доказательства своих мыслей он говорил: «Мои предвидения совпадали с судьбой. Если человек будет принимать меры, основываясь на интуицию в осуществлении своих надежд и целей, то она будет служить как средство добрых деяний». Он ставил выше одного разумного человека многочисленных, но не опытных людей: «Победа не в силе, а в уме». Здесь мы осознаем не физическую, а умственную способность, которая облегчает человеку жизнь. В «Уложениях Темура» он всегда уделял внимание интеллекту и умственной деятельности человека. Главнокомандующий, уверенный в возможности разумного и справедливого управления государством, изложил в своих трудах пути и методы облагораживания социальной жизни. Амир Тимур придавал большое значение качеству обучения. Он требовал в процессе обучения молодежи разъяснять им смысл «Корана», значение изложенных в нем мыслей и вместе с ним разъяснять слушателям законы государства, шариата и соблюдения их в жизни, а в вопросе морали изучать и соблюдать созданный Мухаммедом Ибн Абдуллахом «Хадисам», соблюдая эти требования, добиваться совершенства человека. Он в своих совещаниях при встречах с учеными обменивался мнениями о внутреннем и внешнем состоянии государства, кроме религиозных и правовых задач, о духовно-образовательных задачах в государстве, а также о поведении и морали народа. Амир Темур создавал все возможности для преподавания местных и иностранных педагогов и мударрисов, обеспечивая их жильем и хорошей зарплатой. Для более эффективной реализации этого приказывал давать работу в государственных учреждениях ученым и ремесленникам.

Литература:

1. А.Самаркандий. Матлаъи ус-саъдайн ва мажмаъи бахрайн. Т.,1969.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НОВЫХ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ПРИ ПЕРЕХОДЕ РУССКИХ И ЛИТЕРАТУРНЫХ УЧАЩИХСЯ В ШКОЛЕ

**Абдуллаев Ахмеджон Мавлонович,
Гобулов Хасанбой Раджаббоевич.**

Учитель русского языка в школе № 10 Багатского района.

Аннотация: Одно из главных требований сегодняшнего дня - эффективное использование педагогических технологий в улучшении образования, прокладывая путь современным знаниям.

Ключевое слово: родной, учащийся, устный, письменный, учебный.

Интерактивное обучение поможет создать такие условия, при которых ребёнок почувствует свою успешность. Интерактивное обучение подразумевает процесс взаимодействия учителя и ученика, учеников между собой, при котором важно умение вести диалог, наладить понимание между теми, кто учится и между тем, кто учит. Задача учителя – направить деятельность учащихся на достижение целей урока. А цель будет достигнута, если ученик примет участие в её формулировании, потому что такая совместная работа даст обучающемуся понимание задач урока, а также правильное восприятие методов, использованных учителем для достижения цели урока.

Таким образом, интерактивные приёмы и методы обеспечивают коммуникабельность, высокую мотивацию, развивают фантазию, поднимают командный дух, помогают научиться отстаивать свою позицию в грамотном споре. Материал для данной статьи включает в себя примеры разнообразных заданий, а именно:

- тесты, – кроссворды, – филворды,
- логические задания на установление соответствия или закономерности,
- задания для словарной работы, – описание проектов.

Задания составлены с учётом требований образовательных стандартов второго поколения и направлены на формирование у школьников универсальных учебных действий. Содержание заданий поможет проводить постоянную диагностику качества знаний учащихся. При изучении какой-либо темы обучающиеся получают возможность качественно усвоить новый материал, оценить свои знания, дать оценку знаний одноклассников, а учитель сможет отследить ошибки по каждой конкретной теме каждого конкретного ученика и сделать коррекцию.

Интерес у ребят вызывает так называемый «Почтовый ящик» [2]. В начале изучения произведения прикрепляю к доске конверт («почтовый ящик»), в который предлагаю ученикам класть вопросы по трём направлениям: «Знаю ли я текст» (вопросы на знание текста), «Вопрос для автора» (какой вопрос я хотел бы задать автору изучаемого произведения), «Не понял!!!» (что осталось вне понимания после изучения произведения). Создаётся экспертная группа из сильных учеников, которая составляет проверочную работу из вопросов первой группы, разбирает остальные вопросы и выносит их на обсуждение в классе на последнем уроке по изучаемому произведению. В старших классах использую методику «Дебаты». Пишу на доске проблемный вопрос, учащиеся делятся на тех, кто «за» и тех, кто «против», и каждая группа отстаивает свою точку зрения, приходя к какому-то общему решению. Например, неожиданно интересными получились дебаты в 5 классе по вопросу «В любом ли возрасте надо читать сказки?» Победили те, кто был «за» чтение сказок в любом возрасте. Последним аргументом стала пословица «Сказка – ложь, да в ней намёк – добрым молодцам урок». Ведь урок – это, бесспорно, что-то новое, познавательное, это опыт, а учиться, набираться опыта полезно всегда.

Использованная литература

1. Арсирый А.Т. Занимательная литература по русскому языку: Кн. для учащихся / под ред. П.П. Крысина; Худож. О.С. Василькова. – М.: Просвещение, 1995. – 383с.
2. Русский язык. 5 класс. Интерактивные дидактические материалы. Тесты, кроссворды, филворды, логические задания, словарная работа: Методическое пособие с электронным интерактивным приложением / Авт.- сост. И.П. Белоконева, И.Н. Городкова. – М.: Планета, 2013. – 144 с.

КЛИНИК ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШДА ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ВА БАҲОЛАШ УСУЛЛАРИНИ ҚўЛЛАШ

Абдурахимова Лола Анваровна
Тошкент тиббиёт академияси

Долзарблиги. Таълим жараёнида инновацион фаолликни ошириш мақсадида мамлакатимизда мақсадли бир қатор чора-тадбирлар кенг қўламда ташкил этилмоқда. XXI асрга келиб аксарият жараёнлар компьютер ва ахборот тизимлари ёрдамида ташкил этилиб, уларни бошқарув, ишлаб чиқариш, ўқув ва бошқа жараёнларда қўллаш орқали сифат-самарадорликни ошириш имкониятлари тобора кенгаймоқда. Америка қўшма штатлари, Германия, Англия, Жанубий Корея, Япония Россия Федерацияси каби длатлар тажрибасига таянган ҳолда тиббий таълимни ривожлантиришда симуляцион ўқув жараёнини жорий этиш ҳамда ўзига хос томонларини ривожлантириш борасида Тошкент тиббиёт академиясида инновацион лойиҳалар амалга оширилмоқда. Мазкур лойиҳа доирасида клиник фанларни ўқитишда амалий кўникмаларни автоматизм даражасида ўргатиш мақсадида симуляцион технологиялар, хусусан фантом ва манекенлар, симулятор роботлардан унумли фойдаланилмоқда. Мазкур технологияларни қўллаш жараёнида талабаларнинг амалий кўникмаларни эгаллаш даражалари ҳамда кейинги босқичда беморларга тиббий ёрдам кўрсатишда бажара олишларига алоҳида аътибор қаратилди. Таълим жараёнида нафақат амалий кўникмаларни ўргатиш балки уларни тўғри баҳолаш, тўғри йўлланма бериш талабаларда кўникмаларни тўғри шаклланишига бевосита таъсир қилувчи омиллардан бири бўлиб ҳисобланади.

Тадқиқот мақсади: Симуляцион технологиялар ёрдамида амалий кўникмаларни эгаллаш даражасига кўра баҳолаш мезонларини таҳлил қилиш мақсадида талабалар гуруҳи ва педагогларга алоҳида вазифалар шакллантирилди.

Тадқиқот усуллари ва натижалари: тадқиқот жараёнида амалий кўникмаларни ўргатиш жараёни уч хил тартибда ўтказилди ва жалб этилган талабалар гуруҳи 3 гуруҳга ажратилди. Жорий назорат давомида ҳар бир амалий кўнималар бўйича баҳолаш биринчи–анъанавий усул, ҳар бир бажарган қадамига алоҳида балл қўйиш, иккинчи – бажарган қадамлари бўйича ўтди ёки ўтмади деб баҳолаш, учунчи – “ABC” даражаланган тартибда амалга оширилди. Анъанавий усулда педагог томонидан амалий кўникманинг асосий моҳияти, зарур бўлган анжомлар, бажариш кетма кетлиги тушунтириб берилди, фантом, муляж ва симулятор роботларда, волонтерларда кўрсатилди.

Амалий кўникмаларни баҳолашда умумий амалиёт шифокори фаолиятида нисбатан кўп бажариладиган кўникмалар яъни аускультация, фарингоскопия, отоскопия, риноскопия, офтальмоскопия, пикфлуометрия, инголятордан фойдаланиш, ЭКГ олиш ва таҳлил қилиш, ўпка-юрак реанимациясини ўтказиш, шошилиш ҳолатларида тиббий ёрдам кўрсатиш кўникмалари ажратиб олинди. Сўнг ҳар бир талаба томонидан ҳар бир қадам кетма кетлиги бажариши инobatга олиниб, ажратилган баллар қўйилди. Кейинги гуруҳ томонидан намоиш қилинган амалий кўникмалар қадамини инobatга олган ҳолда бажарилди, бажарилмади нуқтаи назаридан натижалар қайд қилинди. Мазкур босқичда талабаларнинг кичик гуруҳларида ишлаш имкони яратилди. Тажриба синов гуруҳидаги талабаларга уч босқичда амалий кўникмаларни ўрганиш тавсия қилинди, бунда А- босқичда педагог билан бирга бажариш, В- босқичда педагог назоратида амалга ошириш ҳамда С – босқичда эса мустақил бажариш ҳамда жамоа бўлиб кузатиш имкони яратилди. Баҳолашда сўнгги босқичдаги натижа қайд этилди.

Оралиқ назорати бўйича қуйидаги натижалар: биринчи гуруҳ – 25 нафар талабадан 22%-5, 59% - 4 баҳо, 19% -3 баҳо; иккинчи гуруҳ – 24 нафар талабадан 48% - 4, 52% - 3 баҳо; учунчи гуруҳ 24 нафар талабадан 35% - 5, 47% - 4, 18%-3 баҳо қайд этилди. Якуний назорат натижалари таҳлили ҳамда талабалар ўртасида амалий кўникмаларни ўзлаштириш борасида саволнома ўтказилди.

Саволномада талабалар томонидан амалий кўникмаларнинг бажариш кетма – кетлиги, симуляцион технологияларни қўллаш, баҳолаш мезонлари, дуч келган қийинчиликлар, берилган маълумотларнинг қай даражада зарурлиги бўйича фикрлари инobatга олинди.

Хулоса: жорий, оралиқ ҳамда якуний назорат давомида амалий кўникмаларни баҳолашда

Ўзига хос хусусиятларнинг устунлиги аниқланди. Таҳлил натижаларига кўра қуйидаги таклифлар шакллантирилди: жорий назорат давомида “АВС” даражаланган усулда амалий кўнималарни ўргатиш, цикл давомида ҳар бир амалий кўникмани эгалаш даражасини чуқурлаштириш, педагог томонидан назорат қилиш; оралиқ назорати жараёнида анъанавий усулда бажарилган амалий кўникманинг ҳар бир қадамига алоҳида балл бериш ва баҳолаш; якуний назорат жараёнида эса амалий кўникмани ҳар бир қадамини тўлиқ ва тўғри кетма кетликда бажаришини инобатга олган ҳолда ўтди-ўтмади натижаларини қайд этиш тавсия қилинди. Талабаларга амалий кўникмаларни ўргатишда симуляцион технологиялардан фойдаланиш самараси юқори бўиб, таълим олувчиларни янги технологиялардан фойдаланган ҳолда кўникмаларни ўзлаштириш, қайта такрорлаш ҳамда автоматизм даражасига етказиш имконини беради.

Шу билан бирга таълим жараёнида талабаларга амалий кўникмаларни бажаришда мақсад, кўрсатма ва қарши кўрсатмалар ҳамда зарур жиҳозлар бўйича алоҳида маълумот бериш, уларнинг мустақил таълим жараёнида амалий кўникмаларни ўзлаштиришлари учун ижобий шароит яратади.

ИННОВАЦИОН УСУЛЛАР ЁРДАМИДА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ ОЛИШ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Абдурахимова Лола Анваровна
Тошкент тиббиёт академияси

Долзарблиги. Узлуксиз таълимни тизимини такомиллаштириш жараёнида юқори малакали мутахассисларнинг танқислиги кузатилиши тиббий таълимда инновацион ёндошувлар, замонавий педагогик ва ахборот технологияларни қўллаш заруриятини кўрсатмоқда. Тиббиёт соҳасида юқори малакали кадрларни тайёрлашда назарий ва амалий билим бериш жараёнида талабаларни фаоллаштириш ҳамда ўз устида ишлаш мақсадида мустақил таълим турини ривожлантириш ўта муҳимдир. Мустақил таълим жараёнида талабалар учун ўзига хос педагогик – инновацион технологияларни қўллаш таълим сифатини оширишга ижобий таъсир қилади.

Тадқиқот мақсади. Тиббий тизимида мустақил фаолият юритувчи ва рақобатбардош мутахассисларни тайёрлашда ахборот технологиялари ёрдамида ички касалликлар фанини ўқитишда замонавий педагогик технологиянинг самарадорлигини таҳлил қилиш жараёни амалга оширилди.

Қўлланилган усуллар: клиник фанларни хусусан ички касалликлар фанини ўқитишда жорий назорат давомида мустақил таълим жараёнини фаоллаштириш мақсадида ўзига хос инновацион усуллардан фойдаланилди. Бунда талабалар учун махсус вазифалар шакллантирилди. Махсус компьютер дастурларидан фойдаланилган ҳолда интеграцион мустақил ишлар ва соғлиқни сақлаш тизимида беморларни олиб боришда қуйидаги инновацион дастурий технологияларни қўллаш тавсия қилинди:

1. УАШ томонидан ҚВП, ҚОП ва ОП шароитида беморларга доир маълумотлар базаси моделини яратиш
2. Тор доирадаги мутахассис – терапевт томонидан беморларга доир маълумотлар базасини шакллантириш моделини яратиш
3. УАШ фаолиятида кенг учрайдиган касалликларнинг замонавий таснифлари базасини яратиш
4. Лаборатор – инструментал текширув усуллари ва меъёрий кўрсаткичларнинг ва улардан мақсадли фойдаланиш усулининг электрон шаклини яратиш
5. Амалиётда кенг қўлланиладиган тиббий калькуляторлар базасини шакллантириш
6. УАШ амалиётида кенг тарқалган касалликларни эрта ташхислаш ва даволашга доир клиник протоколлар ва стандартларнинг электрон шакллари дастурлаш
7. УАШ ва тор доирадаги мутахассислар томонидан бериладга тавсия - рецепт учун клиник фармакологик ёндошувнинг электрон базасини шакллантириш
8. Шифокор амалиётида назарий билимни мустаҳкамлаш мақсадида адабиётлар рўйхати ва электрон шакллари яратиш.

Натижалар ва муҳокама. Юқоридаги инновацион усулларни қўллаш даврида мустақил таълим жараёнининг ижобий натижаси қуйидаги тартибда: анъанавий яъни реферат, презентация усули ҳамда инновацион усуллар бўйича мустақил таълим жараёнини амалга оширишда талабаларнинг назарий ва амалий билимлари рейтинг кўрсаткичлари таҳлил қилинди. 1 гуруҳ - 24 нафар талабага мустақил таълим бўйича ички касалликларга оид долзарб касалликлар бўйича мавзулар тақсимланди. Мавзу бўйича мустақил иш – реферат ёзишда касалликнинг тавсифланиши, этиологияси, патогенези, хавф омиллари, клиник белгилари, лаборатор ва асбобий текширув усуллари, ташхислаш мезонлари, номедикаментоз ва медикаментоз даволаш усуллари, қиёсий ташхислаш ва умумий амалиёт шифокори тактикасига оид маълумоларни ёритиш талаби қўйилди. 2 гуруҳ – 26 нафар талабага клиник аудит асосида тақдимот қилиш топшириғи берилди ва бунда касалликларнинг ташхислаш мезонлари, қиёсий ташхислаш ва оилавий поликлиника шароитида олиб бориш тамойилларига алоҳида эътибор қаратилди. 3 гуруҳ (тажриба синов гуруҳи) – 24 нафар талабага эса кузатув остидаги беморлар бўйича маълумотларнинг электрон базасини шакллантириш ва мониторинг олиб бориш вазифаси берилди. Мониторинг давомида беморларнинг асосий ва ёндош шикоятлари, объектив кўрик натижалари, клиник ва лаборатор таҳлил натижалари, даволаш режаси бўйича тавсия қилинган дори

воситалар самарадорлиги кузатилди ва таҳлил қилинди. Ўқув жараёнида мустақил таълим вазифаларини бажариш давомида биринчи гуруҳ талабаларининг вақт жиҳатидан тез ва якка тартибда ишлаган ҳолда топширишлари кузатилди. 2 ва 3 гуруҳ талабалари томонидан эса жамоа бўлиб ишлашга мойиллик кузатилди. Мустақил ишни баҳолашда талабаларнинг касалликлар бўйича умумий тушунчалари, қиёсий ташхислаш ўтказа олишлари, клиник фикрлаш қобилияти ҳамда назарий билимни амалиётда қўллай олишлари бўйича баҳолаш мезонлари шакллантирилди. Олинган натижалар бўйича апробация жараёнига жалб этилган 2 ва 3 - талабалар гуруҳида ўзлаштириш кўрсаткичининг 20 – 30 % гача ошиши, шу билан бирга талабалар фаоллигининг, қизиқувчанлигининг ошиши ҳамда амалий жиҳатдан ижобий самара, илмий изланувчанликка бўлган интилишлари кузатилди.

Хулоса ўрнида шуни айтиш лозимки, тиббий таълим жараёнида талабаларнинг мустақил ишини фаоллаштириш доирасида инновацион ахборот технологияларидан ҳамда компьютер дастурларини шакллантириш гуруҳ талабалари ўртасида рақобат руҳининг ошиши ҳамда ўз устида ишлаш, олган маълумотларнинг электрон шакли, базаси бўйича ишлашда назарий ва амалий билимининг чуқурлашиши учун замин яратади. Шу билан бирга талабаларнинг аҳолига ёрдам кўрсатишда назарий билимлари асосида амалий кўникмаларни қўллай олишлари ҳамда жамоа бўлиб ишлаш кўникмасининг шаклланишига ижобий таъсир кўрсатади.

МАКТАБ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА “ТЕХНОЛОГИЯ”

Адамбаева Зайнаб Азимбаевна,
28-мактаб Урганч
Технология фани ўқитувчиси
Телефон: +998939289924
munisbek95@mail.ru

Аннотация: Ҳозирги кунда Технология фанини ўқитиш долзарб муаммолардан биридир. Мазкур мақола мактабларда технология дарсларида ўқитиш катта аҳамиятга эгаллигини очиқ беради.

Калит сўзлар: меҳнат, кизиқиш, касб танлаш, тарбиялаш.

Меҳнат - бу инсоннинг моддий ва маънавий қадриятларини қондиришга, жисмоний ва маънавий кучини ривожлантиришга қаратилган онгли, мақсадли, ижодий жисмоний ёки интеллектуал фаолияти. Инсон меҳнатга эҳтиёж сезади.

Меҳнатга бўлган эҳтиёж, одат ва меҳнатга масъулиятли муносабат фақат амалга оширилиши мумкин ва доимий меҳнат топшириқлари, қувончли меҳнат, мустақил ва ижодий, шахс учун ҳам, жамият учун ҳам фойдали бўлиши билан шаклланиши мумкин.

Нима учун сизга мактабда технология дарси керак?

- Кўп қиррали шахсни тарбиялаш.

- Болани касбий жиҳатдан қатъиятли қилиш.

- болани мустақилликка ўргатиш.

- Меҳнатга ижодий муносабатни шакллантириш.

Шу билан бирга, «технология фани битирувчилар учун мустақил равишда ўз олдига жиддий мақсадлар қўйишлари ва уларга эришишлари, турли ҳаётий вазиятларга жавоб бера олишлари учун шахсий ўсишга ҳисса қўшиши керак».

Ўзбекистонга назарий билимларни мустахкамлаш, моддий қадриятларни яратиш ва такомиллаштириш, юқори технологияли ускуналарда ишлаш қobiliяти билан уйғунлаштира оладиган, ўз фаолиятини лойиҳалаштира оладиган, жамоада ҳаракат қила оладиган ва профессионал карерасини кура оладиган ёшлар керак.

Меҳнатни қадрлайдиган, ўз меҳнати билан ҳаётда муносиб ўрин эгаллай оладиган, “ўз бизнесини” йўлга қўйишга қодир бўлган шахсга замонавий жамият эҳтиёжини қондириш унга тегишли таълим-тарбия бериш орқалигина мумкин.

Мактаб таълими тизимининг энг муҳим мақсади - мустақил ва фаол ҳаракат қила оладиган, қарор қабул қила оладиган, замонавий жамиятнинг ўзгарувчан шароитларига мослашувчан тарзда мослаша оладиган ўқувчиларни тайёрлашдир. Бу мақсадни то'ла ро'ёбга чиқариш учун барча умумта'лим жараёнида о'қувчиларни технологик тайёрлашни амалга ошириш зарур.

Замонавий технология таълимининг мақсади ҳар бир ўқувчини онгли қарорлар қабул қила оладиган, ўзгаришларга очик, объектлар ва тизимларни лойиҳалаш ва ишлаб чиқаришга қодир шахс сифатида ривожлантиришдан иборат.

“Технология” фани мактаб ўқувчиларининг умумий таълимининг зарурий таркибий қисмидир. Унинг мазмуни ёшларга сунъий, инсон томонидан яратилган технология ва технология муҳитига зиддиятларсиз кириш имкониятини беради

«Технология» таълим йўналишининг устувор роли талабаларни ўзгарувчан фаолиятга, ҳаётга ва касбга ўзини ўзи белгилашга ва янги ижтимоий-иқтисодий шароитларга мослашишга тайёрлашдир.

“Технология” фани ишлаб чиқаришнинг технологик маданияти ҳақидаги тасаввурларни шакллантириш, ёш авлоднинг меҳнат маданиятини юксалтириш, техник ва технологик билимлар, малакалар тизимини шакллантириш, меҳнат, фуқаролик ва ватанпарварлик фазилатларини тарбиялашни таъминлайди.

“Технология” таълим соҳасида мактаб ўқувчиларини ривожлантириш ва тайёрлашнинг энг муҳим тамойиллари:

1. Ўқувчиларнинг технологик тайёргарлиги мазмунини шакллантиришга политехник ёндашув.

2. Ҳаётий технологик билим ва кўникмаларни, шу жумладан меҳнат маданияти, ҳуққ-атвори ва низосиз мулоқотни ўзлаштириш.

3. Ўқувчиларнинг ижодий ва эстетик ривожланиши.

4. Ёшларнинг касбни ўзи танлаши, ижтимоий ва меҳнатга мослашиши.

Ҳозирги кунда асос сифатида қабул қилинган мактаб ўқувчиларига технологик таълим учта вазифани тасдиқлайди:

- фан-техника тараққиёти ютуқларини нафақат ўзлаштириш, балки ижодий фойдаланишга қодир бўлган жамиятнинг бўлажак аъзоларининг интеллектуал салоҳияти, билим ва касбий савиясини ошириш;

- ўқувчининг билиш қобилияти ва имкониятларини ҳисобга олган ҳолда таълим тизимини шакллантиришга ижодий ёндашишни таъминлаш;

- ўқувчини касбий фаолиятда муваффақиятга эришишга қодир шахс сифатида тарбиялаш (карьера қилиш).

- «технология» таълим соҳаси сифатида математика, физика, кимё, биология ва бошқа фанлар бўйича билимларни синтез қилади. Аммо улар, бу билимлар, саноат, энергетика, алоқа, қишлоқ хўжалиги, транспорт ва инсон фаолиятининг бошқа соҳаларини ривожлантириш омили сифатида қаралади. Ушбу билимларнинг долзарблигини, унинг меҳнат фаолиятида қўлланилишини кўрсатиш жуда муҳим: мактаб ўқувчилари ўз таълим сифати муҳимлигини тушуниш билан сингдирилган;

- мактаб ўқувчиларини ўқитишда ахборот-коммуникатсия технологияларидан фойдаланиш; ижодий лойиҳаларни амалга оширишда матн ва график муҳаррирлардан, компютер дастурларидан фойдаланиш, бу интерерларни лойиҳалаш, тикувчилик учун схемалар тузиш, электрон тақдимотлар яратиш;

Технология дарсларида ҳамма ижодкорга айланиши мумкин.

Айнан технология, бошқа фан соҳалари каби, ўқитишнинг ушбу босқичида олинган билимларни амалий ижодий фаолиятда тўлиқ қўллаш имконини беради, чунки лойиҳа фаолияти технологияни ўқитиш стандартининг марказида мажбурийдир. Ўқувчилар лойиҳа-тадқиқот фаолияти ва илмий-техник ижодкорлик билан шуғулланиб, бир вақтнинг ўзида меҳнат маданияти, дизайн, истеъмолчи, ахборот, график, экологик маданият билан боғлиқ бир нечта муаммоларни ҳал қиладилар.

Технология фақат шахснинг келажақда амалий меҳнат турлари билан касбий боғланишидан қатъи назар, субъектив-амалий ўзгартирувчи фаолият ривожланиш учун зарурдир.

Мактаб ўқувчиларига ўқув юкининг ортиб бориши ва шунга уларнинг соғлиғига салбий таъсир қилади ва технология дарсларида ўқувчилар кизикишларини тез-тез ўзгартириш, ақлий фаолиятни жисмоний меҳнат билан алмаштириш имкониятига эга.

“Технология” фани назария ва амалиётни уйғунлаштиришга ҳисса қўшади, у болаларга уй ҳўжалигини бошқариш бўйича билим ва кўникмалар беради.

Бугунги кунда фарзандларимиз, айниқса, ўсмирларимиз виртуал оламга шунчалик шўнғиб кетганки, кўпчиликда компютерга қарамлик пайдо бўлиб, уни даволаш керак. Шунинг учун болаларни қизиқарли ва ҳақиқий нарсага ўтказиш жуда муҳимдир.

Адабиётлар.

1. Н. Шодиев «Студентларга укувчиларни касб танлашга йуллаш ишларини ургатиш» Тошкент «Укитувчи» 1987 й.
2. К.Давлатов. «Мехнат ва касб таълими, тарбияси ҳамда касб танлаш назарияси ва методикаси « Тошкент, «Укитувчи» 1992 йил.

УСПЕШНОСТЬ ОБУЧЕНИЯ УЧЕНИКОВ В МЛАДШЕЙ ШКОЛЕ

Болтаева Наргиза Нигматуллаевна,

Навоийская область, г.Навоий

СОШУИОП №1

учитель начальных классов

Телефон : +998906658070

Ключевые слова: младший школьный возраст, успешность обучения ребенка, формирование учебной мотивации.

Актуальной проблемой современного образования является проблема повышения качества образования и преодоления школьной неуспеваемости. Формирование учебной мотивации — это проблема первостепенной важности, решением которой занимается не одно поколение ученых, педагогов, психологов. Проблемы мотивации относятся к важным вопросам психологических и педагогических исследований, от правильного понимания которых зависят:

- успешность обучения ребенка,
- появление у него желания учиться,
- получение им положительных эмоций от процесса обучения,
- осознание необходимости получения образования.

С самого раннего возраста нынешние дети привыкают к мгновенному получению информации с помощью планшетов и телефонов, поэтому неудивительно, что традиционные формы преподавания в школе вызывают у них скуку и неприятие. Одной из составляющих эффективного нескучного обучения является полезная информация, преподнесенная способом, вызывающим у ребёнка удивление или другое яркое позитивное впечатление. В этом плане кроме технических приёмов учителям не стоило бы недооценивать и положительное влияние на эффективность преподавания некоторой доли юмора и смеха в классе. Находить время для весёлого настроения в классе — одна из граней возникновения у детей желания учиться.

Младший школьный возраст — это период вхождения ребёнка в учебную деятельность, овладения основными видами учебных действий. Поэтому это наиболее важный этап в становлении мотивации, в формировании нацеленности не только на достижение конкретных результатов или отличных оценок в учёбе, но и на прохождение всего процесса обучения с искренним интересом и удовольствием.

Старые интересы, мотивы теряют свою побудительную силу, на смену им приходят новые. То, что имеет отношение к учебной деятельности, оказывается значимым, ценным, то же, что имеет отношение к игре, становится менее важным. Для учеников начальных классов была разработана психологическая программа «Развитие учебного потенциала учеников 1–4 класса с помощью игровых технологий», целью которой стало формирование позитивной мотивации, развитие учебных возможностей.

Таким образом, было выявлено:

1. Мотивация учебной деятельности является многогранной проблемой и рассматривается различными авторами по-разному.

2. Учебная деятельность школьника побуждается не одним мотивом, а целым комплексом разнообразных мотивов, которые переплетаются, дополняют друг друга, находятся в определенном соотношении между собой.

3. Мотивы обучения формируются в процессе учебной деятельности. Формирование мотивов происходит постепенно, и у некоторых учеников начальной школы ведущий мотив учения не сформирован. Количество учеников с несформированными мотивами учения уменьшается от 2-го к 3-му классу.

4. Исследование показало, что от 2-го к 3-му классу повышаются внутренние мотивы: познавательный и перспективный, в то время как снижаются внешние мотивы: желание порадовать родителей и получение похвалы учителя.

Литература:

1. Алтунина И. Р. Особенности развития мотива и мотивации власти в детском возрасте // Психологическая наука и образование, № 3, 2006.

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРЕПОДАВАНИИ ХИМИИ.

Бекчанов Умрбек Азадович

Преподаватель химии и учитель первой категории,
школы № 3 города Хивы Хорезмской области.
тел: (97)2112744 Ulugbek1979@bk.ru

Аннотация. Современный образовательный процесс немислим без поиска новых, более эффективных технологий, призванных содействовать развитию творческих способностей обучающегося. Необходимо добиваться, чтобы ученик стал активным участником учебного процесса, а учитель являлся организатором познавательной деятельности ученика.

Ключевые слова: постановка проблемной ситуации, проблемного вопроса, укрупнение дидактических единиц в химии, разноуровневый опрос по теме «Углеводороды»

Современный образовательный процесс немислим без поиска новых, более эффективных технологий, призванных содействовать развитию творческих способностей обучающихся. Необходимо добиваться, что бы ученик стал активным участником учебного процесса, а учитель, забыв о роли информатора, являлся организатором познавательной деятельности ученика. Предлагаю вашему вниманию некоторые инновационные технологии, которые использую в своей практике на уроках химии.

I. Интегральная образовательная технология. Принципы: многократное повторение, обязательный поэтапный контроль, высокий уровень трудности. Изучение крупными блоками, применение опор, ориентировочных основ деятельности. Эта технология используется при изучении химии в старших классах. Это активные формы обучения: уроки – лекции, семинары, практикумы, консультации. Теоретический материал излагается «блоком». Используется двукратное объяснение: сначала в форме лекции с демонстрацией опытов и применением средств наглядности, затем кратко, с выделением опорных знаний и вычленением наиболее существенного в изложенном. Новый материал, изучаемый на лекции, неоднократно повторяется учащимися и рассматривается в разных связях на семинарских занятиях. Основные направления работы на семинаре определяются девизом. Например: «Опыт-основа познания», «Отданных анализа к структуре, а от неё к свойствам», «Все познается в сравнении», «Практика – есть критерии истины» и т.д. Лекции проводятся вводные, текущие, заключительные. Преподавание материала «блоком» дает экономию учебного времени, позволяет больше его затрачивать на формирование умений, обсуждение изученного, обучение учащихся высказывать своё мнение, оценивать содержание материала. В зависимости от подготовленности класса лекции проводятся дедуктивно или индуктивно. На индуктивной лекции развиваются мыслительные способности учащихся, их умения строить гипотезы, делать обобщения. На лекции учащиеся привлекаются к самостоятельному разъяснению вопросов, имеется возможность вести проблемное изложение, активизировать мыслительную деятельность, их способность к построению рассуждений в процессе решения поставленных перед ними задач. На лекции учащиеся ведут поиск скрытых от них существующих связей, закономерностей, получают удовлетворение и проявляют большой интерес к предмету, когда найденный ими вариант решения признается истинным, правильным. Для осмысления содержания лекции включаются вопросы. Например – Как вы думаете? – В чем ошибочность такого высказывания? – Как подтвердить правильность высказанного положения? -Каковы области применения данных знаний? Каждую лекцию стараемся делать проблемной. Вначале ставится проблема, а учащиеся подводятся к решению этой проблемы. Например: лекция по теме: «Ароматические углеводороды». - Исходя из структурной циклической формулы бензола, которую предложил Кекуле, назовите реакции, которые будут характерны для данного вещества (демонстрация опытов взаимодействия бензола с бромной водой и перманганатом калия). Бензол с ними не реагирует. Перед учащимися создана проблемная ситуация. Показано противоречие между строением молекулы (формулой Кекуле) и свойствами. - В чем причина данного противоречия? Т.О. учебная лекция – очень важная, активная форма работы по развитию мышления учащихся. Учащимся рекомендуется составлять конспекты, схемы, опорные системы по теме, блоку. По всем темам курса органической химии составлены конспекты.

Теоретический материал, изученный на лекции, закрепляется на уроках семинарах. На семинарах учащимся предлагается основное задание. Оно идет по трем программам I, II, III. Основное задание выполняют все учащиеся. Но каждый выбирает свою программу. Вторая часть семинара посвящена работе по вариантам 1,2,3,4 избранной программы. Над программами работают индивидуально, парами, группами (по желанию учащихся). По каждой теме органической химии запланированы семинарские занятия, практикумы, консультации. Проводятся несколько видов семинаров: обучающий; самостоятельное приобретение знаний по заданной разработке; семинар – практикум по решению расчетных задач; обучающе-практические семинары. Преобладающей функцией семинара является обучающая. Но на них обязательно осуществляется контроль. Затем проводится итоговый контроль.

II. Технология укрупнения дидактических единиц. Может быть использована при изучении раздела «Основные классы неорганических соединений». Четыре программные темы «Оксиды», «Кислоты», «Основания», «Соли» объединяются на основе идей параллельного структурирования и укрупнения дидактических единиц обучения. Когда изучаются темы отдельно, обучающиеся нацеливаются на изучение частных свойств. Не обращается внимание на возможность их параллельного рассмотрения. Обучающиеся лишены возможности приобрести обобщенное умение. Для устранения этого учебный материал по разделу рассматривается параллельно. Составлен следующий план изучения раздела: - характеристика, классификации основных классов неорганических соединений – оксидов, кислот, оснований, солей; - характеристика способов получения оксидов, кислот, оснований, солей; - химические свойства оксидов, кислот, оснований, солей; - зачет по теме «Взаимосвязь оксидов, кислот, оснований, солей».

Библиографический список

1. <http://festival.1september.ru/> – Фестиваль педагогических идей «Открытый урок».
2. <http://khabibra.ucoz.ru/> – персональный сайт учителя начальных классов Хабибрахмановой И.Ю.
3. <http://pedsovet.org/> – Всероссийский интернет-педсовет ПЕДСОВЕТ.org.

ФОРМИРОВАНИЕ ИНТЕРЕСА ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ

Ибрагимова Интизор Батыровна

Учитель начальных классов специализированной
государственной общеобразовательной школы № 3
города Ургенч Хорезмской области

Аннотация: В статье представлена информация о развитии у учащихся интереса и активность в начальном образовании.

Ключевые слова: проблема, актуальность, цель, эмоции, отношение, интерес.

Создание заинтересованного отношения к учению — проблема, проходящая через всю историю школы, не потерявшая актуальность и сегодня. Учение, лишённое всякого интереса и взятое только силой принуждения, убивает в ученике охоту к овладению знаниями. Приохотить ребёнка к учению гораздо более достойная задача, чем приневолить. Сегодня наиболее острые проблемы в области обучения и воспитания связаны с демотивированностью основной массы школьников. Поэтому одной из центральных задач современной школы является формирование у учащихся положительной устойчивой мотивации учебной деятельности, такой мотивации, которая побуждала бы их к упорной, систематической учебной работе. Согласно А. К. Марковой, крупнейшего исследователя в области мотивационной сферы человека, в структуру учебной мотивации входят потребность в учении, смысл учения, мотив учения, цель, эмоции, отношение, интерес.

Возникновение интереса у учащихся зависит в большей степени от методики её преподавания, от того, насколько умело будет построена учебная работа. «Сделать учебную работу насколько возможно интересной для ребёнка и не превратить эту работу в забаву — одна из труднейших и важнейших задач дидактики», — говорил Константин Дмитриевич Ушинский.

Немаловажную роль в развитии познавательного интереса играют дидактические игры. Включенные в урок игровые моменты делают процесс обучения интересным и занимательным, у детей создается рабочее настроение, которое помогает преодолевать трудности в усвоении учебного материала. В игровых формах обучения проявляется возможность эффективной организации взаимодействия педагога и учащихся, продуктивной формы их общения с элементами соревнования, непосредственности. В процессе игры у учащихся вырабатывается привычка сосредотачиваться, мыслить самостоятельно, развивается внимание, стремление к знаниям. Увлекаясь, дети не замечают, что учатся, познают и запоминают новое, ориентируются в необычных ситуациях. Даже самые пассивные учащиеся включаются в игру с большим интересом. Например, на уроках я предлагаю учащимся ребусы. Они с удовольствием их разгадывают, увлекаются, а затем самостоятельно находят новые ребусы в книгах или придумывают их сами. На своих уроках я стараюсь учить учащихся самостоятельно работать, высказывать и проверять собственные предложения и догадки; формировать умения делать обобщения изучаемых фактов; творчески применять знания в новых ситуациях.

Доказательство теорем различными способами помогает воспитывать интерес к предмету: математика уже не кажется им сухой и скучной наукой, дети видят, что и здесь нужны выдумка, полёт фантазии, творческие способности. Опыт показывает, что после проведения подобных экспериментов действительно оказывается, что систематическое целенаправленное использование наглядных пособий на уроках математики в начальной школе повышает качество усвоения знаний, уровень сформированности умений и навыков.

Список используемой литературы

1. Артемов А. К. Приемы организации развивающего обучения. А. К. Артемов// Начальная школа. – 2000. - №9. – с.15-17
2. Ахметов М. А. От дидактического принципа наглядности к полимодальному обучению// Стандарты и мониторинг в образовании. – 2005. - №5. – с. 6

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДОВ ПРОЕКТА В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Икрамова Любовь Олеговна

Учительница начальных
классов средней школы № 42,
г. Фергана, Ферганская область

Аннотация: на сегодняшний день учителя начальных классов все активнее ищут способы оптимизации образовательного процесса, ведь период обучения в начальной школе необычайно важен – в это время закладываются основы учебной деятельности ребенка. Статья содержит практические рекомендации, позволяющие педагогам успешно применять интерактивные технологии обучения, использовать методы проектов, группового взаимодействия, правильно организовывать дискуссии, создавать психологически комфортный климат на уроках.

Ключевые слова: начальная школа, интерактивные технологии обучения, методы проектов, дискуссия, групповое взаимодействие.

Исследования, проводимые в мировом масштабе, показывают, что сегодня для будущих специалистов особую актуальность и значение имеют достижения мировой цивилизации и широкое использование информационных ресурсов, расширение возможностей международного сотрудничества и развития диалога, организация образовательного содержания на основе международных стандартов. Немаловажное значение имеют технологии проектирования, имеющие место среди инновационных технологий.

Современное начальное образование призвано не только сообщать ученикам знания об окружающем мире, но и формировать универсальные действия в личностной, коммуникативной, познавательной, регулятивной сферах, обеспечивающие способность к организации самостоятельной учебной деятельности. Технология интерактивного обучения позволяет идти в ногу со временем и достичь важнейших образовательных целей: стимулировать мотивацию и интерес в области изучаемых предметов и в общеобразовательном плане; повышать уровень активности и самостоятельности обучаемых; развивать навыки анализа, критичности мышления, взаимодействия, коммуникации; изменить установки (на сотрудничество, эмпатию) и социальные ценности; способствует саморазвитию и развитию благодаря активизации мыследеятельности и диалогическому взаимодействию с преподавателем и другими участниками образовательного процесса.

Следовательно, залог успешности обучения младших школьников - это наличие устойчивой учебной мотивации и познавательной активности.

Метод проектов - эффективная педагогическая технология, ориентированная на развитие исследовательской, творческой активности детей, а также на формирование универсальных учебных действий.

Что такое проект (исследование) для маленького ребенка? Это, прежде всего, наблюдения за жизнью, открытие многих явлений. Простота проектов обеспечивает успех их выполнения и вдохновляет школьника на воплощение других, более сложных.

Метод проектов отвечает потребностям современного общества и способствует развитию гармоничной личности, способной к принятию самостоятельных решений, раскрытию индивидуального потенциала, умеющей ставить задачи и задавать вопросы, находить нестандартные, оригинальные ответы на них, привлечь, заинтересовать выбранной темой окружающих. Умение общаться со сверстниками, вести дискуссию дает возможность каждому ребенку пережить чувство причастности к совместному поиску истины. Необходимо обучить школьников соблюдать следующие правила участия в диалоге:

- правило 1 - отвечать на поставленный вопрос;
- правило 2 - каждый имеет право на свою версию;
- правило 3 - каждый имеет право поддерживать версию другого;
- правило 4 - каждый имеет право критиковать версию другого.

Наиболее ценным в этом методе является то, что учение направляют сами школьники, а педагог организует коллективный поиск, подхватывает нужную мысль, подводит к выводам. Отвечают и слабые, и сильные. Ребята не боятся сделать ошибку в ответе, так как знают, что

им всегда придут на помощь одноклассники, и все вместе они примут правильное решение. Главное в работе - умение общаться, вести дискуссию, дать простор мысли ребенка, выслушивая каждого, умело и незаметно направлять ответы в нужное русло.

С 3-го класса можно вводить в практику метод группового взаимодействия обучающихся. Организуя работу в группах, необходимо соблюдать несколько условий:

- 1) дать четко и конкретно сформулированную задачу с вполне предсказуемым результатом;
- 2) обеспечить оборудование для решения задач, в виде учебников, дополнительной справочной литературы;
- 3) заранее задать форму отчета группы: письменные или устные ответы на вопросы, заполнение таблицы и т.д. Решая совместно поставленную задачу, группа занимается сотворчеством.

Таким образом, можно утверждать, что активизация познавательной деятельности учеников начальной школы и наличие у них устойчивой мотивации играют огромную роль. Результат обучения по предложенной модели свидетельствуют о ее эффективности, так как она позволяет не только учесть способности и возможности школьников, но и обеспечивает максимальное развитие их личности.

Список литературы

1. Никишина И.В. Инновационные педагогические технологии и организация учебно-воспитательного и методического процессов в школе: использование интерактивных форм. Волгоград, 2007. С. 45.
2. Романовская М.Б. Проекты в младших классах // Завуч начальной школы, 2007. № 6. С. 12.
3. Шликене Т.Н. Метод проектов как одно из условий повышения мотивации обучения учащихся // Начальная школа, 2008. № 9. С. 16.

ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В ОБУЧЕНИИ ЯЗЫКАМ

Камалова Тамара Юсуповна

преподаватель Хорезмская область

Ургенчский район ГСОШ № 4 т

Телефон: +998 (99) 131 62 65

tamarayusupovna_6265@umail.uz

Ходжаниязова Манзура Бабахановна

преподаватель Хорезмская область

Ургенчский район ГСОШ № 27 т

Телефон: +998 (93) 469 72 24

manzura.babaxanovna_27@inbox.uz

Аннотация: В этой статье акмеологический подход в инновационной деятельности, креативность в инновационной деятельности, понятие «рефлексии» и структура инновационной деятельности преподавателя.

Ключевые слова: Инновационная деятельность преподавателя, акмеологический подход, акмеология, вершина профессионализма, нахождение новых технологий, креативность, продуктивное самосознание, творческая индивидуальность, беглость мысли, гибкость мысли, оригинальность,

Инновационная деятельность преподавателя рассматривается как созидательный процесс и результат творческой деятельности.

В.А.Сластенин при построении инновационной деятельности преподавателя опирается на акмеологический подход.

Акмеология (акме) – перевод с древнегреческого – высшая точка, острие, расцвет, зрелость, лучшая опора.

В.А.Сластенин обосновал предмет акмеологии, субъективные и объективные факторы, способствующие достижению вершин профессионализма, творческого долголетия специалистов. К объективным факторам относятся качество полученного образования, к субъективным – талант и способности человека, его ответственность, компетентность, умение эффективно решать производственные задачи.

Акмеология с научных точек зрения рассматривает соотношение профессионализма и творчества. В этой связи выделяются следующие категории:

- творческая индивидуальность;
- процесс саморазвития и самоусовершенствования;
- креативный опыт как результат самореализации.

Творческая индивидуальность преподавателя включает:

- интеллектуально-творческую инициативу;
- интеллектуальные способности, широту и глубину знаний;
- чуткость к противоречиям, склонность к творческому сомнению, способность испытать внутреннюю созидательную борьбу;
- информационный голод, чувство новизны, необычного в проблеме, профессионализм, жажда познания.

Основные функции реализации творческой индивидуальности В.А.Сластенина определил следующим образом:

- обогащение культуры, определяющейся критерием общественной значимости;
- преобразование педагогического процесса и личности;
- нахождение новых технологий, определяющихся критериями продуктивности и значимости;
- саморазвитие на основе самоопределения, самовыражения личности.

Таким образом, формирование творческой индивидуальности преподавателя динамическим инновационным процессом преобразования и саморазвития личности.

Важнейшей характеристикой инновационной деятельности преподавателя является креативность. Термин «креативность» появился в англо-американской психологии в 60-х

годах. Он обозначал способности, отражающие свойства индивида создавать новые понятия и формировать новые навыки.

Дж.Гилфорд выделил ряд интеллектуальных способностей, характеризующих креативность:

- беглость мысли;
- гибкость мысли;
- оригинальность;
- любознательность;
- способность к разработке гипотезы;
- фантастичность и др.

Применительно к деятельности преподавателя можно определить несколько стадий креативности. На первой стадии осуществляется хорошее копирование готовых методических рекомендаций; на второй стадии в существующую систему вносятся некоторые модификации, методические приёмы; на третьей стадии полностью разрабатываются содержание, методы и формы реализации идеи; на четвёртой стадии создаются собственная оригинальная концепция и методика обучения и воспитания.

Необходимым компонентом в структуре инновационной деятельности преподавателя является рефлексия.

Рефлексия рассматривается как познание и анализ преподавателем явлений собственного сознания и деятельности (взгляд на собственную мысль и действия со стороны. В.А.Сластенин.).

Анализ педагогической литературы свидетельствует о наличии двух традиций в трактовке рефлексивных процессов:

- рефлексивный анализ сознания, ведущий к разъяснению значений объектов и их конструирование;
- рефлексия как понимание смысла межличностного общения.

В этой связи учеными-педагогами выделяются следующие рефлексивные процессы:

- само понимание и понимание другого;
- самооценка и оценка другого;
- само интерпретация и интерпретация другого.

Рефлексия (от лат. Reflexio – обращение назад) понимается как процесс самопознания субъектом внутренних психических актов и состояний.

Рефлексия – это не просто знание или понимание субъектом самого себя, но и выяснение того, как другие знают и понимают его личностные особенности, эмоциональные реакции и когнитивные (связанные с познанием) представления.

При анализе деятельности выделяется два вида рефлексии:

- ретроспективный;
- проспективный.

Ретроспективная рефлексия – это рефлексия в форме ретроспективного восстановления истории акта деятельности.

Проспективная рефлексия - это динамика переживания потребности в ходе осуществления деятельности.

Инновационность означает открытость, признание другого мнения. Инновационная деятельность преподавателя предполагает осуществление в динамике столкновения и взаимообогащения различных позиций.

Эффективное осуществление инновационной деятельности преподавателя связано с рядом условий. К этим условиям относится готовность преподавателя к конструктивному общению, непредвзятое отношение к контраргументации, установка на признание рационального момента в иной позиции.

В деятельности преподавателя особое значение приобретают такие мотивы, как самоактуализация, сотворчество, самопознание и преобразование. Это даёт возможность формировать креативность личности преподавателя.

Важным условием нововведения является создание новой ситуации общения.

Новая ситуация общения – это способность преподавателя создать новую собственную позицию, новое отношение к миру, педагогической науке, к себе.

Преподаватель освобождается от авторитарных претензий на единственную точку зрения,

он открывается богатым формам педагогического опыта. В этой ситуации меняется способ мышления преподавателя, культура его интеллекта, развивается эмоциональная интуиция.

Следующее условие – это открытость учителя культуре и обществу.

Инновационная деятельность преподавателя направлена на изменение действительности, определение проблем и способов их разрешения.

Изменение типа общения между преподавателем и студентами является одним из условий инновационной деятельности.

Новые отношения должны утрачивать характер принуждения, подчинения власти традиции и носить характер сотрудничества, взаиморегуляции, взаимопомощи равных. Главная особенность этих отношений – это сотворчество преподавателя и студента.

Список использованной литературы:

1. Сластенин В.А., Кодымова Л.С. Педагогика: Инновационная деятельность. – М.: Магистр, 1997.
2. Кан – Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М., 1990.
3. Загвязинский В.И. Инновационные процессы в образовании и педагогическая наука. – Тюмень, 1990.
4. Кларин М.В. Инновационные модели учебного процесса в современной зарубежной педагогике. – М., 1994.

ЎҚУВЧИЛАР ФАОЛЛИГИНИ ОШИРИШДА ИННОВАЦИЯЛАРНИНГ РОЛИ

Кенжаева Дилбар Эшмаматовна,
Нурбобоева Асила Кенжаёр қизи
Қашқадарё вилояти, Яккабоғ тумани
8-сонли мактаб ўқитувчилари

Аннотация. Мақолада ўқувчининг интеллектини ошириш ва унинг чора тадбирлари тўғрисида тавсиялар берилган.

Калим сўзлар. Интеллект, ақл, идрок, зеҳн, инновация, интерактив метод.

Бугунги кунда таълим жараёнини инновациялар орқали юксак савияда ташкил этиш, ўқувчиларнинг интеллектуал фаоллигини оширишга хизмат қилмоқда. Интеллектуал фаоллик эса бўлажак ўқувчини таълимнинг кейинги босқичига ҳар томонлама тайёргарлик кўришига, келажакда бирон соҳада мутахассис бўлиб етишишига ёрдам беради. Интеллект (лотинча *intellectus* – яъни ақл, идрок, зеҳн) деган маънони англатади. Бу дегани кишининг билиш фаолияти, тор маънода тафаккури, фикр юритиш жараёнини шакллантириш демакдир.

Замонавий педагогиканинг вазифаси ўқувчилар интеллектуал фаоллигини оширишда таълим жараёнида инновацияларни қўллашни талаб этмоқда. Педагогик термин сифатида инновация тушунчаси, янги янги тушунчалардан бири бўлиб, унга тарли таърифлар ва фикрлар билдирилмоқда. Ўзбекистон Миллий энциклопедиясида инновация сўзи қуйидагича изоҳланади: “инновация – инглизча *innovations* – киритилган янгилик, ихтиро бўлиб, илмий-техника ютуқлари ва илғор тажрибаларга асосланган техника, технология, бошқариш ва маҳоратни ташкил этиш каби соҳалардаги янгиликлар, фаолият доираларида қўлланиши”, деб кўрсатилган.

“Инновацияцион технологиялар педагогик жараён ҳамда ўқитувчи ва ўқувчи фаолиятига янгилик ва ўзгаришлар киритиш бўлиб, уни амалга оширишда, асосан, интерактив методлардан тўлиқ фойдаланилади”.

Бугунги кунда таълим жараёнида янгиликларни жорий этиш яхши самара бермоқда. Таълим соҳасидаги янгиликлар, таълимда янгилик ва ўзгартириш киритиш, мавжудларини яхшилаш ва такомиллаштиришни тақозо этади. Шунинг учун ҳар доим ҳам таълим жараёнида қандайдир ўзгаришлар содир бўлади. Ҳозирги даврни жамиятнинг барча соҳалари каби таълим соҳасида ҳам катта ва тезкор ўзгаришлар даври деб ҳам аташ мумкин. Янгиликларнинг турли кўринишлари мавжуд. Янгиликларнинг турлари, асосан, методологик сабабларга кўра ажратилади.

Таълим соҳалари бир-бири билан шу даражада боғлиқки, бир соҳадаги янгиликлар, исталган бошқа соҳада янгиликларни вужудга келтиради. Шунинг учун таълимнинг айрим компонентларида янгиларнинг жорий этилиши, қўлланган янгиликларнинг умумий самарадорлигини аниқлашни талаб этади.

Бизнинг факримизча, биринчи асосий мезон бу янгиликнинг қандай муҳитда жорий қилишга боғлиқ. Иккинчи мезон янгиликни қўллашнинг йўллари, учинчиси янгилик жорий қилиш тадбирларининг кенглиги ва чуқурлиги, тўртинчи мезон – янгиликнинг вужудга келишига сабаб бўлган асос.

Таълимнинг қайси соҳасида янгиликларнинг киритилиши ва қўлланишига қараб, биринчи мезонга қуйидагиларни киритиш мумкин:

- 1) таълим мазмунида,
- 2) технологиясида,
- 3) ташкил қилишда,
- 4) бошқариш тизимида.

Янгиликларни жорий қилишнинг йўлларида қатъий назар уларни қуйидагиларга ажратиш мумкин:

- а) тизимли, режали, олдиндан ўйланган;
- б) кутилмаган, ўз-ўзидан пайдо бўлган, тўсатдан пайдо бўлган.

Янгиликларни жорий қилиш тадбирларининг кенглиги ва чуқурлигидан қатъий назар уларнинг қуйидаги турларини санаб ўтиш мумкин:

а)оммавий, катта, глобал, тизимли, кескин, асосли, муҳим, жиддий, чуқур ва бошқалар;
б)қисман, кичик, майда.

Янгиликни пайдо бўлиш хусусиятига қараб уларни қуйидагича бирлаштириш мумкин: а) ташқи ва б)ички.

Ўқувчида ўзлаштиришга нисбатан мотив ҳосил бўлса, ўқув материални тез ва осон ўзлаштиради. Таълим жараёнига янгиликларни жорий қилишда ўқувчиларда мотив компоненти ҳосил қилиш муҳим аҳамиятга эга.

Мотивларни ҳосил қилишда қуйидагиларга эътибор қаратиш лозим:

Берилган билим ва кўникмаларнинг зарурлигини тушунтириш, шахсий масъулият ҳиссини яратиш, таълим жараёнида вақтида ўқувчиларнинг қизиқишини уйғотиш ва сақлаб туриш, орттирилган билимларни ҳаётда қандай фойдаланиш мумкинлигини тушунтириш, маъқуллаш, эътироф этиш, раҳбатлантириш, соғлом рақобат, танлаш имкониятларини яратиш.

Шуни таъкидлаш лозимки, мотивлар ҳосил бўлиш учун ўқувчиларда эҳтиёж туғилиши лозим. Эҳтиёжларни эътиборга олишда қуйидаги имкониятлар яратилиши керак:

1)физиологик, таълим жараёнига ҳалақит бермайдиган хона, яъни ўқувчилар учун қулай шароит яратиш;

2)хавфсизлик, яъни ўқувчиларнинг бемалол савол бериш ва бахслашиши муҳитини вужудга келтириш.

Фақатгина ишонч ва ўзаро ҳурмат муҳити ҳар бир ўқувчига самимий бўлиш, ўз фикрларини бемалол баён этиш ҳамда бегона нуқтаи назарни эгаллаш – ўрганишга имкон беради.

Демак, таълим соҳасидаги инновациялар ва ўзгаришлар ижтимоий тараққиётнинг омили ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Давлат илмий нашриёти. Т.2002.
2. Ишмухамедов.Р.Ж. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. -Т.2004. 3 бет.

ЎҚИШ ДАРСЛАРИ ВА ДАРСДАН ТАШҚАРИ ЖАРАЁНЛАРДА ЎҚУВЧИЛАРНИ БАДИИЙ АСАР НАМУНАЛАРИГА ҚИЗИҚТИРИШДА ҚУЙИДАГИ ИШ ШАКЛЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Мингбаева Барно Убайдуллаевна,
ТШХТХҚТ МОХМ “Бошланғич таълим методикаси”
кафедраси катта ўқитувчиси

Аннотация. Ушбу мақолада кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларда бадий адабиёт намуналарига қизиқишни шакллантириш ҳамда ўқиш дарсларида самарали фойдаланган ҳолда ўқувчиларнинг бадий диди, ижодий фаоллиги, нутқи, интеллекти ва мантикий, образли тафаккурини ривожлантириш имкониятига эгалиги таҳлил қилинган. Шунингдек, мақолада мактаб амалиётида ўқиш дарслари ва дарсдан ташқари жараёнларда ўқувчиларни бадий асар намуналарига қизиқтиришда қуйидаги иш шаклларидан фойдаланиш ҳақида фикр юритилган.

Таянч сўз ва иборалар: китобхонлик, бадий адабиёт намуналари, қизиқиш, интерфаол технологиялар, сўз захирасини бойитади, образли тафаккурини ривожлантириш, китоб билан мулоқот, асар матни, методлар.

Ўқувчи бошланғич синфга қадам қўйиши билан ўқитувчи уларни китобга алоҳида қизиқиш билан қарашга ундайди. Педагоглар ҳар доим ўқувчиларга бадий адабиёт намуналарининг аҳамияти ҳақида сўзлаб берадилар. Китобхонлик – энг яхши машғулоти эканлигини тушунтирадилар. Натижада ўқувчиларда бадий асарларни ўқишга нисбатан қизиқиш ва эҳтиёж вужудга келади. Китобхонлиқнинг фойдалилигини баҳоламаслик мумкин эмас. Биринчи навбатда бадий асарлар ўқувчиларни нутқини ривожлантириб уларнинг сўз захирасини бойитади. Бадий адабиёт намуналари билан яқиндан танишган ўқувчиларда хотира ривожланиб, диққат бир нуқтага жамланади.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, бугунги кунда ўқувчиларнинг бадий адабиёт намуналарига нисбатан қизиқишларини шакллантиришга хизмат қиладиган кўплаб интерфаол технологиялар мавжуд. Ўқитувчилар улардан ўқиш дарсларида самарали фойдаланган ҳолда ўқувчиларнинг бадий диди, ижодий фаоллиги, нутқи, интеллекти ва мантикий, образли тафаккурини ривожлантириш имкониятига эга.

Ўқувчиларда бадий адабиёт намуналарига нисбатан қизиқишни шакллантириш билан боғлиқ вазифаларнинг муваффақиятли ечимини таъминлашда қуйидаги методлар мажмуидан фойдаланиш алоҳида аҳамият касб этади.

Бошланғич синф ўқувчиларининг бадий адабиёт намуналарига қизиқишларини шакллантиришга оид педагогик жараённинг ташкил этиш методлари	Бошланғич синф ўқувчиларининг бадий адабиётга қизиқишларини йўналтириш методлари
Ўрганиш Машқлантириш Намойиш этиш Тақлид қилиш Бахс-мунозара Сухбат Ўйин	Баҳолаш Ўзаро баҳолаш Мақташ Рағбатлантириш Мусобақалашиш

Мактаб амалиётида ўқиш дарслари ва дарсдан ташқари жараёнларда ўқувчиларни бадий асар намуналарига қизиқтиришда қуйидаги иш шаклларидан фойдаланиш мумкин:

Бахс-мунозара – бу ўқилган бадий асар билан боғлиқ ҳолда ўқувчилар жамоаси орасида муайян масалаларни муҳокама қилишни англатади. У ўқувчиларда бадий асар юзасидан умумий фикрни шакллантиришга хизмат қиладиган. Бахс-мунозарани бахс билан адаштириш мумкин эмас. Ҳар қандай бахснинг асосини тўғри ечимни топиш ташкил этади. Умумий ҳукмни ифодаламайди.

Сухбат – синфдан ташқари ишларни ташкил этишнинг асосий шакли ҳисобланади. Бу жараёнда ўқитувчи ўқувчилардан оғзаки шаклда бадий асарга оид маълумотлар олади. Бунда у ўқувчиларни муайян мавзудаги бадий асарга оид мулоқотга йўналтиради.

Сухбат ўқитиш ва тарбиялашнинг асосий усули ва методларидан биридир. Сухбатни турли шаклларда амалга ошириш мумкин: тайёрловчи, маълумот берувчи, эвристик, қайта тикловчи, такрорловчи, умумлаштирувчи кабилар. Бундай иш турларини ўқиш дарслари ва синфдан ташқари ўқиш соатларида ташкил этиш мумкин. Китобхонлар беллашуви – бу бадиий асар устида ишлаш усули ҳисобланади. Ушбу жараёнда ўқувчилар ўзлари қизиққан асарни тақдимот қиладилар. Хайъат аъзолари эса ғолибни аниқлайди. Крассворд – ўз-ўзини текшириб кўриш, ўз билимини аниқлаш шакли ҳисобланади.

Викторина эса муайян асар асосида тузилган саволларга жавоб беришдан иборат педагогик жараён ҳисобланади. Театрлаштирилган фестивал ҳам ўқувчиларда бадиий адабиёт намуналарига қизиқишни шакллантиришда алоҳида аҳамият касб этади. Мазкур мақсадга йўналтирилган жараён бир нечта босқичлардан иборат: репертуарни танлаш, ёзувчининг ижодий фаолиятини ўрганиш, асарнинг сахна тарихи билан танишиш, ижрочиларни танлаш.

Китобхонлик соатларида ўқувчилар ҳам ўқитувчилар ҳам мактабга ўқув дастурига киритилмаган бадиий асарларни олиб келадилар. Уларга муайян вақт ажратиб берилади. Ҳар бир ўқувчи ўзи қизиққан бадиий асарни тинч, қулай вазиятда мустақил ўқийди.

Бошланғич синф ўқитувчилари маданият муассасалари билан ҳамкорлик асосида ўқувчиларда бадиий асар намуналарига қизиқиш уйғотишда қуйидаги иш турларидан фойдаланиш мумкин:

Кутубхона соатлари – бунда ўқувчилар мустақил тарзда ўз олдиларига қўйилган муаммо устида ишлайдилар. Мазкур жараёнда ўқувчилар бадиий асар намуналари, луғатлар, энциклопедиялар билан ишлайдилар ва мустақил тарзда кутубхона фаолияти билан танишадилар. Музейга экскурсия – бунда муайян асар муаллифлари ва бадиий асарлар кўргазмаларида ўқувчиларнинг иштироки назарда тутилади. Бадиий ижод хоналари – ўқувчиларда бадиий асар намуналарига қизиқишни шакллантиришга йўналтирилган синфдан ташқари педагогик тадбирларни мужассамлаштиради. Уларда қуйидаги ижодий фаолият шакллари амалга оширилади:

ижодий: адабий байрамлар, кечалар учун сценарийларни мустақил ёзиш; ижодий гуруҳларда ишлаш;

ўйин: театр томошаларида иштирок этиш, ўз роли устида мустақил ишлаш;

ахборот: ёзувчи, унинг ҳаёти ва ижоди ҳақида маълумот тўплаш, уни таҳлил қилиш ва далилларни умумлаштириш.

Бадиий ижод хоналаридаги ҳар бир йиғилиш театр томошаси ва томошабинларни қамраб олади. У ердаги фаолият бадиий адабиёт намуналари устида мустақил мулоқот қилишга асосланган, мослашувчан иш тури ҳисобланади. Мазкур мулоқот ўқувчилар билан таклиф этилган ёзувчилар, шоирлар ва ижодкорлар орасида амалга оширилади. Китобхонлар танлови театрлаштирилган ўйинлар танловидан иборат.

Ўқувчиларда бадиий асар намуналарига қизиқишни шакллантиришда уларнинг кутубхонага мунтазам қатнашлари алоҳида аҳамият касб этади. Сухбатлар жараёнида ўқувчилар болалар адабиётининг янги намуналари билан таништириладилар. Китоб танлашга бағишланган амалий машғулотлар ўтказилади. Ахборот технологияларидан фойдаланиш, оммавий ахборот воситалари билан ўқувчиларни таништириш орқали китобларга нисбатан алоҳида қизиқишни шакллантиришга хизмат қилади. Ўқувчиларни бадиий адабиёт намуналари билан яқиндан таништириш орқали уларда китобга нисбатан алоҳида муҳаббат уйғотилади.

Фойдаланган адабиётлар

1. Мирқосимова М. Ўқувчиларда адабий таҳлил малакасини шакллантириш ва такомиллаштириш асослари. - Тошкент: Фан, 2006. - 112 б.

2. Воюшина М.П. Методика обучения литературе в начальной школе: учебник для студ. высш. учеб. заведений / под. ред. М. П. Воюшина. М.: ИЦ «Академия», 2010. С. 266.

3. Камбарова С.И. Умумий ўрта таълим тизимида ўқувчиларнинг мустақил мутолаа маданиятини шакллантириш технологияси. Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (РхД). дисс. Автореф. - Самарқанд, 2019. - 52 б.

МАКТАБЛАРДА ФИЗИКА ФАНИНИ О’QITISHNING AMALIY AHAMIYATI

Axmedov Munisbek Muhammad o’g’li

Urganch davlat universiteti o’qituvchisi,

Ro’zmetov Rustam Ramanovich

Urganch shaxar 28-son maktabning Fizika o’qituvchisi

Telefon: +998999678977

rustamx1994x@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada kundalik hayotda uchraydigan turli fizika hodisalarni aniq tasvirlash mumkin bo’lgan misollar muhokama qilinadi.

Kalit so’zlar: fizika, fizik hodisalar, kuch, temperatura, quvvat, og’irlik

Fizika o’qituvchisi o’quvchilar uchun nafaqat zarur nazariy materialni berish, balki o’quvchilarni mustaqil o’rganishga undash ham uning asosiy vazifasidir. Maktabda fizika fani boshqa o’quv fanlari orasidan ajralib turadi, chunki o’z kuzatishlari va tajribalari natijasida o’quvchilar ko’plab bilimlarni sodir bo’layotgan jarayonlarni tahlil qila olish qobiliyatiga ega bo’ladilar. Ushbu o’ziga xos xususiyat, ayniqsa, fanning boshida o’quv jarayoniga muvaffaqiyatli qo’shilish imkonini yaratadi.

Ko’p savollarga “nima uchun?” fizika nuqtai nazardan javob berish mumkin. Va bu sizga qiziqqan o’quvchilar ulushini oshirish imkonini beradi. Kundalik faoliyatda biz foydalanib kelayotgan istalgan qurilmaning ishlash mexanizmini, biz o’quvchilarga fizik qonunlardan foydalanib gapirib berishimiz mumkin. Masalan, gazlarning tarqalishi uydagi gaz misolida yaxshi ko’rsatilgan, mexanik energiyaning ichki energiyaga aylanishi esa gugurt qutisi yordamida ko’rish mumkin. Ushbu maqolada biz kundalik hayotdagi fizik hodisalarni ko’rsatadigan misollarni ko’rib chiqamiz.

Taraqqiyot kichik marralardan boshlanadi. Birinchidan, fiziklar optika qonunlarini kashf etdilar, keyinchalik linzalar paydo bo’ldi. Endi ular inson hayotining turli sohalarida muhim rol o’ynaydi. Biologiya yoki tibbiyot sohasidagi ko’plab kashfiyotlar mikroskoplarsiz tasavvur qilish mumkin emas, teleskoplar bizga kosmosni kuzatishga imkon berdi. Biz har kuni sun’iy yorug’likdan foydalanamiz, bu elektr energiyasini kashf qilmasdan imkonsiz bo’lar edi. Keyinchalik fiziklar tomonidan elektr razryadlarini o’rganish radioaloqa kashfiyotiga olib keldi. Aynan fizik tadqiqotlar tufayli Internet va mobil telefonlar butun dunyoda qo’llanilmoqda. Biz fizika qonunlarini eng oddiy narsalarda ham qo’llaymiz - issiq choyni sovutish uchun oshxonada issiqlik o’tkazuvchanligi. Masalan, suyuqlikning bug’lanish tezligi shamol va sirt maydoniga bog’liqligi ma’lum, shuning uchun biz choyni likopchaga quyib, ustiga puflaymiz. Yoki, yana bir misol, shisha stakan yorilib ketmasligi uchun qaynoq suv qo’shib, ichiga metall qoshiq qo’yish kerak. Shunday qilib, qoshiq harorat farqini tenglashtirishga yordam beradi - stakan bir tekis qiziydi va yorilib ketmaydi. Yorug’lik sinishining yorqin va eng oddiy misoli, agar u bir stakan suvga tushirilsa, tekis chiziqlarning “egilishi” bo’ladi. Bu tajribani uyda bemaol takrorlash mumkin va bolalardan “optik illyuziya”ni o’zlari tushuntirishlarini so’rash mumkin. Fizik hodisalarni ko’rsatishdan tashqari, uy sharoitida ko’plab tajribalarni o’tkazish mumkin.

Maktabda o’quvchilarni fizika faniga qiziqtirishda tatbiqiy fizika hamda fanlararo bog’lanishlarning ahamiyati katta. Shu munosabat bilan maktabda, biofizika elementlarining kiritilishi eng avval o’quvchilarda fizika predmetini chuqur va keng o’rganishlarida zamin yaratadi, fanlararo aloqadorlikni jonlanatiradi, o’quvchilarda kasbga bo’lgan qiziqishlarini oshirib, uni ongli ravishda tanlash imkoniyatlarini yaratadi, politexnik ta’limni yanada kuchaytiradi. Fizika o’qituvchisi fizikaga oid materiallarni boshqa predmetlar bilan bog’lagan holda o’tishlari uchun ular eng avval, o’rta maktabda o’tiladigan predmetlarning programmalari bilan yaxshi tanishishlari hamda taklif etilayotgan materiallar mazmuni, maqsadi va vazifalarini yaxshi bilishlari zarur

Bundan tashqari, kundalik faoliyat asosida biz juda ko’p turli xil vazifalarni yaratishimiz mumkin. Ba’zi misollarni ko’rib chiqaylik:

1-misol. Qalinligi 10 sm bo’lgan suv qatlami stakan tagiga qanday kuch bilan bosadi? Stakan tagining radiusi 3 sm.

Javob: 2,83 N.

2-misol. Idishga 20 sm balandlikdagi suv quyiladi. Idish devoridagi o’rtacha suv bosimini

aniqlang.

Javob: 1000 Pa.

3-misol. 800 Vt quvvatga ega elektr choynak 1,6 litr suvni 20°C haroratda 20 daqiqada qaynatishi mumkin. Choynakning samaradorligini toping.

Javob: 0,56.

4-misol. Hammom tayyorlash uchun 11°C da sovuq suv va 66°C da issiq suv aralashtiriladi. 36°C da 110 litr suv olish uchun qancha issiq suv olish kerak?

Javob: 0,05 m³.

Biz kundalik hayotdagi misollar yordamida fizik hodisalarni o'rganishning faqat ba'zi variantlarini ko'rib chiqdik. Kundalik hayotda biz turli xil asboblardan foydalanamiz, ularning harakatlari ham fizika qonunlariga asoslanadi, biz o'zimizga tanish bo'lgan narsalarni ishlatamiz va ular nimaga asoslanganligi haqida o'ylamaymiz ham. Biroq, bularning barchasi ta'lim jarayoniga kiritish muvaffaqiyatli jarayon bo'ladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. fizika.edu.uz
2. Fizika va Texnika youtube kanali
3. ziyonet.com
4. “P.Q.Habibullayev, A.Boydedayev, A.D.Bahromov” Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 7-sinf o'quvchilari uchun darslik «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti 2017

МИНИТЕКСТ КАК СОВРЕМЕННОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СРЕДСТВО

Темирова Шоира Гайбуллаевна,
учитель начальных классов
I категории
Навоийская область, г.Навоий
СОШУИОП №1

Ключевые слова: минитекст, педагогическое средство, коммуникативная компетенция.

Многое изменилось в системе образования за последние годы. В частности, другими стали образовательные стандарты, значительно возросли требования к уровню и качеству знаний и связанных с ними умений и навыков, полученных в результате обучения в учебных заведениях или путем самообучения (самообразования). Поэтому появилась острая потребность в новых методологических подходах к разработке новейших педагогических технологий и современных средств обучения.

Средства обучения — обязательный элемент оснащения образовательного процесса. Наряду с целями, содержанием, формами и методами обучения средства обучения являются одним из главных компонентов дидактической системы.

Актуальным для каждого педагога является вопрос: «При помощи чего учить?» Он выводит на одну из важнейших категорий педагогики — категорию средств обучения. Без них невозможно достичь поставленной цели, реализовать намеченное содержание, наполнить обучение познавательной деятельностью.

«Средство» — многозначное слово. Это и прием, и способ действия для достижения чего-нибудь, это и орудие (предмет, совокупность приспособлений) для осуществления какой-либо деятельности. Под средствами обучения следует понимать разнообразнейшие материалы и орудия учебного процесса, благодаря использованию которых более успешно и за рационально сокращенное время достигаются поставленные цели обучения. В педагогическом процессе средства обучения выполняют следующие функции: компенсаторную, адаптивную, информативную; интегративную, инструментальную. Поиски новых педагогических средств, которые будут более технологичны в условиях современного урока, приводят к микротекстам. Каковы же педагогические возможности микротекста в формировании коммуникативной компетенции?

Коммуникативная компетенция определяется как «овладение всеми видами речевой деятельности и основами культуры устной и письменной речи, умениями и навыками использования языка в различных сферах и ситуациях общения. В связи с этим текст, прежде всего учебно-научный, художественный и публицистический, становится объектом пристального внимания на каждом уроке. Создание на уроке атмосферы совместной творческой деятельности учителя и учащегося пробуждает интерес школьников к работе с текстом. Микротекст может выполнять функции средств обучения:

— компенсаторную функцию, т. е. способствует достижению цели с наименьшими затратами сил, здоровья и времени обучающегося за счет небольшого объема;

— адаптивную, т. к. обеспечивает поддержание благоприятных условий протекания процесса обучения; соответствие содержанию изучаемого понятия и возрастным возможностям обучающихся;

— инструментальную, микротекст как педагогическое средство обеспечивает определенные виды деятельности и достижение поставленной дидактической цели.

Таким образом, планирование уроков с включением микротекстов будет способствовать повышению качества школьного образования в отношении формирования коммуникативной компетенции обучающихся.

Литература:

1. Балаклай А. Г. Осмысление слова / А. Г. Балаклай // Русская словесность. — 2002. — № 2. — С. 18–22.

COMMUNICATIVE APPROACH TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES

**Avulova Dilnoza Ma'rufjonovna,
Abdulloyeva Rushana Eshpulotovna**
English teacher of the secondary
school №1, Navoi, Kyzyltepa

As far back as the history of language instruction goes, conscientious teachers have sought new and better ways to facilitate and accelerate language learning. Challenging questions have always confronted them: What else can we do in our language instruction programs, beyond or beside what we are already doing, to promote more efficient learning for students? What principles, beyond or beside those we now base our teaching on, could better guide our instructional approaches? Which of the present assumptions that underlie what we teach and how we teach might be faulty? What new techniques, new insights, new ideas, new emphases or new aims could increase the rate and quality of learning of our students.

My purpose here is to briefly look at background of communicative approach to teaching, its main features along with the new methods that have attracted the attention of EL teachers in recent years, to show reason for interest in them, in what they are exploring, in what they accomplish, the principles and ideas that guide them.

Innovations in methodology used in the educational process of higher institutions are connected with the use of new technologies. Interactive training as a new methodological approach to the foreign language teaching gives a chance to solve communicative-cognitive tasks through foreign language communication.

Where does communicative language teaching come from? Its origins are many, insofar as one teaching methodology tends to influence the next. The communicative approach could be said to be the product of educators and linguists who had grown dissatisfied with the audiolingual and grammar-translation methods of foreign language instruction.

They felt that students were not learning enough realistic, whole language. They did not know how to communicate using appropriate social language, gestures, or expressions; in brief, they were at a loss to communicate in the culture of the language studied. Interest in and development of communicative-style teaching mushroomed in the 1970s; authentic language use and classroom exchanges where students engaged in real communication with one another became quite popular.

In the intervening years, the communicative approach has been adapted to the elementary, middle, secondary, and post-secondary levels, and the underlying philosophy has spawned different teaching methods known under a variety of names, including notional-functional, teaching for proficiency, proficiency-based instruction, and communicative language teaching.

So, what is communicative language teaching? Communicative language teaching makes use of real-life situations that necessitate communication. The teacher sets up a situation that students are likely to encounter in real life. Unlike the audiolingual method of language teaching, which relies on repetition and drills, the communicative approach can leave students in suspense as to the outcome of a class exercise, which will vary according to their reactions and responses. The real-life simulations change from day to day. Students' motivation to learn comes from their desire to communicate in meaningful ways about meaningful topics.

How do the roles of the teacher and student change in Communicative language teaching? Teachers in communicative classrooms will find themselves talking less and listening more--becoming active facilitators of their students' learning (Larsen-Freeman, 1986). The teacher sets up the exercise, but because the students' performance is the goal, the teacher must step back and observe, sometimes acting as referee or monitor. A classroom during a communicative activity is far from quiet, however. The students do most of the speaking, and frequently the scene of a classroom during a communicative exercise is active, with students leaving their seats to complete a task.

The major principles of co-operative learning within the communicative training system are:

1. positive interdependence - when each student performs his (her) job well, the group succeeds;
2. individual responsibility - when working together in a group each student has a different job;
3. equal participation - each student is given the same amount of time to speak or complete a task;

4. simultaneous interaction - when all students are involved at the same time.

In the process of dialogue training the students learn: to solve complex problems on the basis of analysing the circumstances and corresponding information, to consider alternative opinions, to take well-considered decisions, to take part in discussions, to associate with different people.

So, interactive methods of teaching foreign languages give us a chance to solve some problems simultaneously. The main purpose is to develop communicative skills, to help establish emotional contact with the students, provide with realization of educational task, that is: to train them to work in a team, to consider somebody's opinion. As seen from experience the use of the above mentioned methods helps to avoid a student's nervous tension, to change the forms of activity, to draw attention to the main questions of the lesson.

To summarize the interactive methods of teaching give the foreign language teachers the possibility to master some new techniques of communicative methods of foreign language training. Risk taking and conversational interaction play a major part in language acquisition. It is hoped that this brief survey will encourage many language teachers to learn more about the interactive methods of training. Such knowledge will give some healthy perspective in evaluating the innovations or new approaches to methodology that will continue to emerge over time.

BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARINI KITOBXONLIKKA MEHR UYG'OTISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI

**Madrimova Bonuxon Begnazar qizi,
Matkarimova Shirin Otaboyevna**

Urganch tuman 19-son umumiy o'rta ta'lim maktabi
Telefon: +998 97 2177220

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchilarga badiiy kitoblarni o'qitish va mehr uygotish foydalanish haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Zamonaviy pedagogik texnologiya, o'quvchilarda uchraydigan maqtanchoqlik, “Toshbaqa bilan chayon”, “Do'stlik va ayyorlik” “Bo'ri bilan Tulki” ertagi.

O'zbekiston Mutsaqillikka erishgandan so'ng, milliy qadriyatlarga, milliy urf-odatlariga e'tibor katta bo'ldi, milliy istiqlool mafkurasida ham milliy tarbiyaga ahamiyat berilgan. Chunki, biz yosh avlodni pok, vijdonli iymonlik, insofli, intizomli, halol odobli qilib tarbiyalashni o'z oldimizga maqsad qilib qo'yamiz. Bu murakkab jarayonda kitob vositasida tarbiyalashga katta e'tibor berish zarur. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim o'quvchilari o'ta ta'sirchan va hissiyotga beriladigan bo'ladilar. Boshlang'ich sinf yoshida kitoblarda yozilgan narsalar, kattalar tomonidan aytilgan nasihatlar, tezda qabul qilinadi. Ular o'zlarinikidan ko'ra boshqalarning axloqiy tomonlariga qiliqlariga qilgan ishlariga tezda baho beradilar. Ana shularni e'tiborga olib o'qituvchi suhbat, ovozli va ifodali o'qish, ertak aytib berish, so'zlab berish kabi tadbirlar, mashg'ulotlar orqali o'qilgan yoki aytilgan, ertaklar qahramonlarning xilma-xil hislatlarini, ularning o'zaro munosabatlarini, vaziyat va sharoitlarni tushuntirib berar ekan. Yaxshi hislatlar bolalarning o'zlarida ham borligini aytib o'tadi. Masalan, o'quvchilarning juda ko'pchiligida uchraydigan maqtanchoqlikning yomonligi va uni nimalarga olib kelishi haqida o'zbek xalq ertaklaridan “maqtanchoq quyon”ni o'qib bersa, halollik, to'g'rillikning afzalligi haqidagi. To'g'rivoy va egrivoy ertakini aytib beradi. Do'stlik va ayyorlik haqida suhbatlashib, Gulxaniyning “Toshbaqa bilan chayon”, “Bo'ri bilan Tulki” ertagini tushuntirib tulki bo'ridan bo'lganini va uni aldab qopqonga tushurib ayyorlik qilib qochib ketganini aytib beradi. Shunday odamlar bizning ichimizda ham bo'lib, birov boylikka, birov qo'rqqanidan, birov mansabga o'tirish uchun do'st bo'ladi va keyinchalik ular baribir aldab ketadi.

Haqiqiy do'st yaxshi va yomon kunlarda ham do'st bo'lib qolaveradi, deb xulosa qiladi. Boshlang'ich sinf kitobxonlari bilan ishlaganda o'qituvchi yoki kutubxonachi maktab hayoti bilan bog'liq bo'lgan asarlarga ko'proq e'tibor beradi. Ma'lumki maktabda turli xil hislatlarga ega bo'lgan, ya'ni bebosh, beg'am, tanbeh, to'polonchi, intizmosiz bolalar ham o'qiydi.

Bu bolalarning xulqi tufayli qanchadan – qancha oynalar, kitoblar, kiyimlar iflos bo'ladi. O'qituvchi boshlabg'ich sinf o'quvchilariga, ya'ni bilimlarni bilishi va o'zlashtirishi lozim bo'lgan to'g'riso'lik, adolatlilik, halollik, saxiylik kabi hislatlarni kitobdan qiziqarli hikoya, ertaklardan ularning qalbiga singdirib berish lozim. Ushbu yo'nalishning harakteri xususiyati shundaki, juda ko'p bolalar yuqoridagi aytilgan hislatlarning aksi o'zlarida ham mavjud ekanligini lekin ularga tushuntirib borish darkor.

Bir guruh kitobxon o'quvchilar bilan ish olib borganda o'qituvchi ota- onaga mehr – oqibat ko'rsatishni ularning aytganlarini doimo bajarish kerakligini ta'kidlaydi. Ota – onani yaxshi ko'rish bu o'zi tug'ilib o'sgan yerini, elini, Vatnini sevishtirish bilan bolaligini tushuntiradi. O'qituvchi sinf javonida islom dini haqida yozilgan kitoblardan foydalanish lozim. Bolalar bilan umuman din, xususan islom dini haqida fikr yuritganda suhbatdan keng foydalanishini tavsiya etamiz. Suhbat davomida bolalarga dunyodagi hech bir narsa o'z – o'zidan bo'lib qolmaganligini ularning har bir narsani vujudga keltiruvchi yaratuvchisi Olloh ekanligi aytiladi. Diniy tarbiyani faqatgina bir tomonlama olib borish yaramaydi, chunki u dunyo, yer-u osmonni falakni yaratgan Olloh bilishga, unga ishonishga, uning diniga e'tiqod qilishga o'rgatadi. Shuning uchun diniy tarbiya boshqa tarbiyaviy yo'nalishlar ichida alohida mavqeyini egallaydi. O'qituvchi bolalarga estetik jihatdan tarbiyalash lozim. Ushbu tarbiyaviy yo'nalish asosan ruhiyatga, hisga, hayajonga asoslanganki uni olib borish tarbiyachidan katta bilim, mahorat, sab va taqotni talab qiladi. O'qituvchi boshlang'ich sinf o'quvchilariga estetik tarbiya berishda quyidagi asoslarga tayanadi:

- A) shoir yozuvchining mahorati, uslubi imkoniyati;
- B) kitobning mazmuni, ma'nosi, kuchi g'oyasi badiiyligi;

V) o'qituvchining tayyorgarligi, uslubi bilimi va haqozo;

Mana shu uch holat birlashgandagina, hamkorlik bilan muvoffaqiyatga erishiladi. Boshlang'ch sinf o'qituvchisi badiiy va san'at asarlari bilan ishlaganda estetik tarbiyaga ko'proq ahamiyat beradi. Chunki bu asarlarda insonning ruhiyati, xarakteri, faoliyati his- hayajoni, kechinmalari, dunyoda bo'layotgan voqea va hodisalarning hammasi bir butunligiga aks ettiriladi va bu o'quvchiga ta'sir etadi. Badiiy adabiyot boshlang'ich sinf o'quvchilarini aqlan, axloqan va estetik tarbiyalashning qudratli, ta'sirchan quroli sifatida xizmat qiladi, u bola nutqining rivojlantirish va boyitishga ulkan ta'sir ko'rsatadi.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING BILISH FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH

Ollaberganova Nilufar Quvondiqovna

Pirjanova Malohat Jumanazarovna

Urganch tuman 19-son umumiy o'rta ta'lim maktabi

Telefon: +998 97 5127220

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida o'quvchilarining bilish faoliyatini rivojlantirish haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Zamonaviy pedagogik texnologiya, bilimlar va ko'nikmalarning hosil bo'lishi va to'planishi topshiriqlarni, nutqiy faoliyat tajribasini shakllantirish

O'quvchilarning aqliy rivojlanishlari ularning muayyan holati sifatida ifodalanib to'plangan bilim, ko'nikma va malakalar bilan tavsiflanadi. Mazkur bilim, ko'nikma va malakalarga tayangan holda o'quvchilar mavjud voqelik va dalillarni tahlil etadilar, umumlashtiradilar, o'zaro qiyoslaydilar, ommalashtiradilar, mavhumlashtiradilar, tasnif etadilar va tizimlashtiradilar. O'quvchilarning aqliy rivojlanishlari shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida amalga oshirilib turli-tuman bilimlarning maqsadga yo'naltirilgan holda taqdim etilishi va o'zlashtirilishi natijasida vujudga keladi. Bu o'quvchilarning umumiy bilimdonliklari, aql-zakovatlarining mahsuli bo'lib, tafakkurlari, tahlili qilish, umumlashtirish, tasniflash, tizimlashtirish, asoslash, xulosalar chiqarish, hodisalar orasidagi mantiqiy aloqadorlikni aniqlash, muayyan tushunchalarni shakllantirish, umumiy layoqatlarini rivojlantirish, bilish ehtiyojlarining shakllanganligiga ishonch hosil qilish, tabiiy hodisalarni izlash, aqliy mehnatga odatlanishlarida aks etadi. O'z tabiatiga ko'ra boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan amalga oshiriladigan darsdan tashqari mashg'ulotlar sinfdan tashqari ta'lim dasturlariga asoslanib, o'quvchilarning nutqini rivojlantirish va sinfdan tashqari o'qish jarayonlarini qamrab oladi. Shuning uchun ham sinfdan tashqari o'qish jarayonida o'quvchilarga o'quv materiallarini minimal darajada taqdim etgan holda ularda ko'proq bilim, ko'nikma va malakalar va nutqiy faoliyat tajribasini hosil qilish lozim. Darsdan tashqari vaqtlarda amalga oshiriladigan mashg'ulotlar o'quvchilarning nafaqat so'z zaxiralarini boyitishga yo'naltirilishi, balki muayyan vaziyatlarda turli muammolarni hal etishga xizmat qiladigan o'quv ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilishi maqsadga muvofiqdir. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, bunday yondashuv umumiy yondashuv sifatida qaralmasligi kerak. Bu o'rinda sinfdan tashqari o'qish jarayoni o'z oldiga o'quvchilarning o'qish texnikasini takomillashtirishdan iborat bo'lgan tor maqsadni qo'ymasligi kerak, balki mantiqiy tafakkur va o'zaro muloqotni samarali rivojlantirish vazifasini hal qilishi lozim. Bu shaxslararo aloqadorlik, o'zaro ijobiy munosabatlar va hamkorlikni ta'minlashda alohida yuksaklikka erishish imkonini beradi. Sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlarida o'quvchilarni shaxslararo muloqotga tayyorlash ko'lami kengaytirilib ularning ob'ektiv borliqning turli jihatlarini tabiiy tarzda idrok etishlari uchun keng imkoyatlar yaratiladi. Shuning uchun ham muloqot vaziyatlari fikr ifodalashning tushuntirish, izohlash, munozaraga kirishish kabi shakllarini keng qo'llash imkonini beradi. O'quvchilarda fikriy faoliyat usullarini qo'llash mayllarini hosil qilish, o'z tafakkurini unumli tarzda o'quv mehnatiga sarflash ko'nikmasini hosil qiladi. Bilimlar o'quvchi tafakkurini rivojlantiruvchi muhim vositalardan biri hisoblanadi. Bilimlar va ko'nikmalarning hosil bo'lishi va to'planishi topshiriqlarni shakllantirish va uning aniqligini ta'minlash zarurdir. Bu ijodiy faoliyat namoyon bo'lishining dastlabki bosqichidir. O'quvchilarda fikriy faoliyat usullarining o'zlashtirilishi egallangan bilimlarni yangi bilimlar hisobida boyitishga kirishish imkonini beradi. Shu tariqa, axborotlarni o'zlashtirishning unumli usullarini egallash muayyan hajmdagi bilimlarni o'zlashtirishga ko'maklashadi. Bunday usullarni boshlang'ich sinf o'quvchilari dars va darsdan tashqari jarayonlarda o'zlashtirishlari nazarda tutiladi. Uning tarkibiga quyidagilar kiradi:

- narsa va buyumlarning o'ziga xos belgilarini ajrata olish ko'nikmasi;
- buyumlarning mavjud, o'ziga xos umumiy, muhim belgilarini farqlash;
- mavjud bo'lgan asosni nazarda tutgan holda buyumlarni o'zaro qiyoslash;
- ob'ektlarni ularning tabiiy belgilarini hisobga olgan o'zaro taqqoslash;
- buyumlarga xos belgilarni nazarda tutgan holda ular ustida tadqiqotlar o'tkazish;
- muayyan tushunchaning o'ziga xos jihatlariga tayangan holda unga taalluqli bo'lgan dalillarni

jamlash;

- tur, jins orasidagi tushunchalarni aniqlash;
- tasniflash qonunlariga asoslangan holda tadqiqotlar o'tkazish kabilar.

O'quv materiallarini tanlashda mavzu atrofida birlashtirish prinsipi muhim ahamiyat kasb etib u o'quvchilarga taqdim etiladigan bilimlarni tizimlashtirish mikonini beradi. Mazkur prinsip keng qamrovli bo'lib, mavzulararo aloqadorlikni ta'minlashga ham asos bo'ladi. Rolli o'yinlarni tashkil etishga aksariyat hollarda bu jarayonga o'qituvchilar o'z shaxsiy nuqtai nazarlaridan kelib chiqqan holda yondashadilar. Mashqlar tarzida o'tkaziladigan rolli o'yinlar o'quvchilarning ichki mayllarini yetarlicha shakllantira olmaydi. Ijodiy xarakterdagi rolli o'yinlar esa, keng ko'lamli tayyorgarlikni taqozo qilib ularni tashkil etish va o'tkazish uchun ajratilgan vaqt yetarli emas. Chunki sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlari har ikki haftada bir marta o'tkaziladi. O'quvchilar bilan har bir mashg'ulotda mustaqil fikr ifodalash mashqlarini tashkil etish mumkin. Bunday mashqlar nafaqat o'quv materiallari bilan tanishtirish bosqichida, balki mashqlantirish bosqichida ham tashkil etiladi. O'quvchilarning tayyorgarlik darajalaridagi turli-tumanlikni hisobga olgan holda har bir o'quvchining o'ziga xos psixologik xususiyatlari va bilish imkoniyatlariga tayanib ularning ichki mayllarini pedagogik qo'llab-quvvatlab topshiriqlar berishda individual yondashuvga tayanish kerak. Mustaqil bilish faoliyatini tashkil etish shakllari dalillarning turli-tumanligi bilan tavsiflanib, faol o'qitish metodlari bilan uyg'unlashtirilgan holda mustaqil ishlar natijalarini baholash asosida qo'yilgan muammolarning yechilganligi aniqlanadi. Bunday faol o'qitish usullariga o'quvchilarning bilish faoliyatlarini faollashtiruvchi suhbatlar, turli manbalardan olingan ilmiy-ommabop materiallar asosida ma'lumotlar berish, og'zaki tarzda muloqot matnlari tuzish, muammoli ma'ruzalar qilish kabilarni kiritish mumkin. O'qituvchi o'quvchilar bilan hamkorlikda ularning bilish faoliyatlarini faollashtiruvchi suhbatlarning mavzularini tanlaydi. Bunda o'quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olish bilan bir qatorda, ularni turli darajadagi yangi bilimlar va axborotlar bilan qurollantirishni ham o'qituvchi nazarda tutishi kerak. O'qituvchi bunday suhbatlarning mavzusini sinchkovlik bilan yondashgan holda tanlashi lozim. Uning mavzusi e'lon qilinishi bilanoq o'quvchilar uning yangiligi va qiziqarligigini his etishlari talab qilinadi. O'quvchilarning bilish faoliyatlarini faollashtirishga yo'naltirilgan suhbatlarning mavzu jihatdan rangba-rang bo'lishi ularni tashkil etish metodikasida ham o'ziga xos jihatlarining namoyon bo'lishiga zamin yaratadi. Muayyan vaziyatlar bilan bog'liq holda mazkur metodikaning o'ziga xos jihatlari yaqqol namoyon bo'ladi.

BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHISI FAOLIYATIDA MULOQOTNING O'RNI

**Polvonova Zamira Sharipovna,
Ataxonova Nasiba Radjapovna**

Urganch tuman 19-son umumiy o'rta ta'lim maktabi
Telefon: +998 97 5127220

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida o'quvchilar nafaqat bilimlarni o'rganishga, balki ularning muloqotga bo'lgan ehtiyojlarini ham qondirish haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Zamonaviy pedagogik texnologiya, o'quvchilarda samarali hamkorlik o'rnatish, pedagogik vazifalar

Muloqotning noverbal qismi o'qituvchi bilan o'quvchilarning hamkorlikdagi harakatlari tizimida muhim o'rin egallaydi. Shu narsa ma'lumki, noverbal muloqotning turli vositalari aksariyat hollarda yaqqol namoyon bo'ladi va muayyan harakatlarga asos bo'ladi. O'qituvchi faoliyatida noverbal muloqotning o'rnini aniqlash alohida dolzarblik kasb etmoqda. Har bir shaxs uchun muloqotga bo'lgan ehtiyoj tabiiy xarakterga ega. Shuning uchun ham u ta'lim-tarbiya jarayonida birinchi darajali ahamiyat kasb etadi. Muloqotsiz ijtimoiy tajribani o'quvchilarga taqdim etish mikonsizdir. O'quvchilarning intilishlarini o'qituvchi yoki tengdoshlarining ichki olamiga yaqinlashtirish uchun atrofdagilarga uning nazari bilan yondashish, ularni tinglash va tushunish muhim o'rin egallaydi.

Ta'lim jarayonida o'quvchilar nafaqat bilimlarni o'rganishga jalb etiladilar, balki ularning muloqotga bo'lgan ehtiyojlari ham qondiriladi. Shu asosda o'quvchilarda o'z-o'zini namoyon etish, ijod qilish, o'zliklarining yaxshi jihatlari ko'rsatish ko'nikmalari shakllantiriladi. Shu munosabat bilan o'qituvchi pedagogik mehnatining natijasini sifatida uning o'quvchilar bilan hamkorlikda ishlashni tashkil etishi, ular bilan muloqotga kirishishi, ular faoliyatiga rahbarlik qilishini ko'rsatish mumkin. Ilmiy manbalarda o'qituvchilarning kommunikativ layoqatlari haqida ko'plab fikrlar bayon etilgan. Chunki mazkur layoqat mahsuldor pedagogik faoliyatni tashkil etish uchun nihoyatda zarur hisoblanadi.

Tajribalar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar samarali hamkorlik o'rnatish uchun o'qituvchilarning pedagogika fani asoslari va o'qitish metodikalarini yaxshi bilishlarining o'zi yetarli emas. Uning barcha bilimlari va amaliy ko'nikmalari jonli tarzda bevosita muloqot tizimi orqali o'quvchilarga taqdim etiladi.

O'qituvchi pedagogik faoliyatining muhim tarkibiy qismi sifatida uning o'quvchilar bilan pedagogik aloqaga kirishishini ko'rsatish mumkin. Shu asosda o'qituvchi va o'quvchilar orasida bir-birlarini tushunish muhiti vujudga keladi. Mazkur muhitning asosini o'qituvchining o'quvchilar bilan muloqoti tashkil etadi. O'qituvchi bilan o'quvchilar orasida o'zaro bir-birlarini tushunishning mavjud emasligi ular orasida qiyinchilikni vujudga keltiradi hamda o'quv-tarbiya jarayonini murakkablashtiradi, pedagoglarning xalqning ijtimoiy tajribasini ta'lim oluvchilarga yetkazilishini qiyinlashtiradi. Bu esa o'quvchilarning yangi xarakterdagi shaxsiy tajribani hosil qilishlariga to'sqinlik qiladi. O'qituvchining o'quvchilar bilan muloqotga kirishish jarayoni kasbiy pedagogik faoliyatning mazmuni va muhim tarkibiy qismini tashkil etadi. Pedagogik faoliyatning o'ziga xos jihati sifatida muloqot uning amalga oshirilishida muhim omil sifatida xizmat qiladi. Shuning uchun ham mazkur jarayonda shaxslararo kundalik munosabatlarning shakli emas, balki kasbiy faoliyatning tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'ladi. Pedagogik muloqotning o'ziga xos jihatlari e'tibor qaratar ekanmiz, shaxslararo muloqotning boshqa shakllariga nisbatan pedagogning o'quvchilar bilan muloqoti va hamkorligidagi o'ziga xoslik o'quvchilarning rivojlanishlariga xizmat qilishidir. Bu o'rinda pedagogik muloqot o'quvchilarga ta'sir ko'rsatish instrumentariysi sifatida namoyon bo'ladi. Shuning uchun ham mazkur o'rinda muloqotning odatiy vazifasiga qo'shimcha vazifalar yuklatiladi. Tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, kundalik pedagogik hamkorlik tizimida muloqot maqsadga yo'naltirilgan ta'limiy faoliyatni amalga oshirish vositasi sifatida o'ziga yuklatilgan maxsus vazifalarni bajaradi. O'qituvchi pedagogik muloqot qonun-qoidalarini yaxshi bilishi kerak. Buning uchun esa u kommunikativ layoqat va madaniyatga ega bo'lishi lozim. Pedagogik jarayonda aloqani amalga oshirishning muhim vazifasi tabiiyki murakkablashadi. Chunki muloqotning tabiiy shakllari bu o'rinda kasbiy vazifaviy yuklamaga ega bo'ladi va pedagogik xarakter kasb etadi. Pedagogik faoliyatda oydinlashgan muloqot o'qituvchidan ko'plab

didaktik vazifalarni yechishni talab qilib faoliyat va jarayon natijasini ta'minlashga yo'naltiriladi. O'qituvchi o'quvchilar bilan muloqot jarayonida birinchi navbatda psixologik kommunikativ izlanishlarni amalga oshiradi. Bunda u o'quvchilar bilish jarayonining o'ziga xos jihatlarini hisobga oladi. Ikkinchidan, pedagog o'quvchilarning o'ziga xosliklarini hisobga olgan holda o'ziga xos tarzdagi ta'lim-tarbiyaviy ishlarni loyihalashtiradi. O'qituvchilarning muntazam tarzda pedagogik vazifalarni yechish zaruriyatiga duch kelishlari pedagogik vazifaning ifodasi sifatida pedagogik faoliyatning kommunikativ tarkibini ifodalashga xizmat qiladi. Bu esa o'z navbatida yaqqol evristik xarakterga ega. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, pedagogik muloqot faqatgina o'qituvchining kommunikativ faoliyatini ifodalamaydi. O'qituvchi pedagogik muloqot orqali o'quvchilarni tashabbuskorlikka, hamkorlikka, o'zaro ijobiy munosabatlar o'rnatishga undaydi. Pedagogik muloqot o'zining ta'sir ko'rsatish xarakteriga egaligi bilan o'qituvchi bilan o'quvchilar orasidagi sub'ekt-sub'ekt munosabatlarini ta'minlashga xizmat qiladi. Pedagogik muloqot jarayonida sub'ekt-sub'ekt munosabatlar darajasida o'zaro birgalikda muloqot qilishga bo'lgan ehtiyojlar qondiriladi. O'qituvchi o'zining o'qitish va ta'lim berishga bo'lgan ijtimoiy vazifasini bajarishi natijasida o'quvchilar o'zaro bir-biplarini tushunish, nuqtai nazarlarini himoya qilish, shaxsiy rivojlanishga erishish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Buning natijasida faoliyatning rang-barang shakllarini egallab ijtimoiylashtirishga muvaffaq bo'ladilar. Ilmiy manbalarda pedagogik muloqotga nisbatan turlicha yondashilgan. Ularning asosini pedagogik muloqotning o'qituvchi hamda o'quvchilar orasidagi hamkorlikning asosiy vositasi ekanligi ta'kidlangan. Mazkur jarayonda o'qituvchining mavqei o'quvchilarning xalq-atvori, xatti-harakatlari va faoliyatlarini boshqarish bilan belgilanishi yaqqol namoyon bo'ladi. O'qituvchi bilan o'quvchilar muloqoti birinchi navbatda hamkorlikdagi ijodiy jarayon sifatida namoyon bo'ladi. Pedagogik muloqotning ijodiy xarakteri quyidagilarda o'z ifodasini topadi:

- o'qituvchining o'quvchilar shaxsining o'ziga xosliklarini bilishida;
- o'quvchilar bilan bevosita hamkorlik qilish va ularga ta'sir ko'rsatishida;
- o'qituvchining o'z xulq-atvorini boshqarishida;
- o'qituvchining pedagogik ta'sir vositalarini tanlashida.

Ko'rinib turibdiki, haqiqatdan ham pedagogik muloqot hamkorlikdagi ijodiy faoliyat ifodasi hisoblanadi. Pedagogik muloqot kasbiy faoliyat tizimi sifatida tabiiy xarakterdagi insoniy muloqot shaklidir. U ta'lim jarayonida o'qituvchi bilan o'quvchilar orasida hamkorlikning vujudga kelishiga turtki bo'ladi. Shu tariqa pedagogik muloqot tushunchasi ostida o'qituvchi bilan o'quvchilarning o'zaro munosabatlari tizimi, o'zaro axborot almashinish jarayoni, ta'lim-tarbiyani optimallashtirish imkoniyatlari, alohida o'quvchilar bilan birgalikda ishlashni tashkil etish imkoniyatlari, sinf jamoasi va o'qituvchilarning birgalikdagi harakatlari, tarbiyaviy ta'sir ko'rsatilishi, o'quvchilarning bilish imkoniyatlari, ularning mustaqil rivojlanishlari uchun qulay sharoitlarning yaratilishi tushuniladi. Bunday vaziyatda o'qituvchi pedagogik jarayonni faollashtiruvchi, uni tashkil etuvchi va boshqaruvchi sub'ekt sifatida namoyon bo'ladi. Pedagogik muloqotning tarbiyaviy-didaktik vazifalarini oydinlashtirish alohida ahamiyatga ega. Pedagogik muloqot o'qituvchining shunday muloqotiki, uning yordamida o'quvchilarning mayllarini rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratiladi, o'quv faoliyatining ijodiy xarakterga ega bo'lishi ta'minlanadi, ularning shaxsiyatini samarali shakllantirish imkoniyatlari vujudga keltiriladi, o'quv jarayonida qulay hissiy muhit yaratiladi, sinf jamoasida ijtimoiy-psixologik jarayonning boshqarilishi ta'minlanadi. Shu bilan bir qatorda, o'quv jarayonida o'qituvchining shaxsiy xususiyatlaridan yuqori darajada foydalanish imkoniyati tug'iladi.

Samarali pedagogik muloqotni yo'lga qo'yish uchun o'qituvchi quyidagi ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak:

- o'z xulq-atvorini boshqarish;
- diqqatning sifatini ta'minlashi;
- ijtimoiy persepsiyaga ega bo'lishi va o'quvchining qiyofasidan uning kechinmalarini o'qiy olishi;
- o'quvchi shaxsiyatini mos tarzda modellashtirish, tashqi belgilar asosida uning ruhiy holatini anglash;
- nutq orqali muloqot o'rnatish;
- o'quvchilar bilan nutq yordamida va nigohlar orqali aloqaga kirishish kabi ko'nikmalarga.

Pedagogik muloqotning qulayligini ta'minlovchi tarkibiy qismlaridan biri – o'qituvchilarning pedagogik ta'sir vositalarini egallaganliklaridir. Ular pedagogik muloqot texnikasi, verbal va

noverbal vositalarni yaxshi bilishlari kerak. Pedagogik muloqotning samaradorligi o'qituvchining o'quvchilar bilan qay darajada hamkorlik o'rnatganligida namoyon bo'ladi. Samarali pedagogik muloqot bilan bir qatorda, mahsuldor pedagogik muloqot tushunchasi ham mavjud. Mahsuldor pedagogik muloqot didaktik jarayon sifatida quyidagilarni ta'minlashga xizmat qiladi:

- o'qituvchi va o'quvchilar orasida vujudga kelishi lozim bo'lgan aniq pedagogik aloqa o'rnatish;
- o'qituvchi bilan o'quvchilarning o'zaro hamkorligi jarayonida vujudga keladigan to'siqlar va qiyinchiliklarni bartaraf etish;

- o'quvchilarni odatiy mavqelaridan hamkorlik mavqeiga o'tkazish;

- o'quvchilarni hamkorlikdagi pedagogik jarayon sub'ektiga aylantirish.

Bunday vaziyatda pedagogik muloqot hamkorlikdagi o'quv-tarbiya jarayonini tashkillashtiruvchi va uni muntazam qulaylashtiruvchi omil sifatida namoyon bo'ladi.

**Ro'zmetov Aziz Qadambayevich,
Rajapova Dilnoza Bozorboyevna**
Urganch tuman 19- sonli maktab o'qituvchisi

Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz.

Sh.M.Mirziyoev

Annotatsiya: interaktiv testlar, viktorinalar yaratish va ActivePresenter-dan foydalanish maqsadi

Kalit so'zlar: AKT, ActivePresenter, test, Adaptiv dizayn, HTML5 texnologiyasi

Kompyuter texnologiyasining rivojlanib borishi va insonning ish faoliyatida keng qo'llanilishi ta'sirida ma'lum bir yo'nalishdagi dasturlarga bo'lgan talab yanada ortdi. Ma'lumki dasturlarning ishlab chiqilishi va rivojlanishi qo'llaniladigan sohadagi maqsadlardan kelib chiqadi. Hozirgi kunda Word, Excel, Power Point dasturlari fan o'qituvchilarining kundalik yordamchisiga aylanib ulgurdi. Bugungi kun o'qituvchilari faqatgina darslikdan foydalanib qolmasdan ta'bir joiz bo'lsa, har bir dars uchun o'zi ham yangi dasturlarni o'rganishi kerak. Chunki zamon ilgarilab borayotgan bugungi davr bolasini 45 daqiqalik dars mobaynida diqqatni faollashtirib bilim berish-murakkab jarayon. Shuning uchun bolalarga turli ko'rgazmalar va o'yinlar orqali ta'lim berish ularning nutqi rivojlanishiga va fikr doirasi kengayishiga imkon beradi. Active Presenter dasturidan foydalanish ham darslarda samaradorlikka erishiladi. Dasturda animatsiyalar yaratishga, interfaol testlar, viktorinalar tuzishga imkon beradi. ActivePresenter shuningdek, rivojlangan video yozish va tahrirlash xususiyatlariga ega bo'lgan mukammal elektron ta'lim vositasi bo'lib, kompyuterda sodir bo'layotgan keng auditoriya uchun uzatish qobiliyatiga ega. ActivePresenter bilan siz turli xil elektron ta'lim materiallarini yaratishingiz mumkin, jumladan, namoyish videolari, dasturiy ta'minot simulyatsiyasi, tekshiruv so'rovlari, elektron ta'lim o'yinlari. Adaptiv dizayn, HTML5 texnologiyasi va tomoshabinlar bilan o'zaro ta'sir qilish funksiyalari bilan turli xil senariylarni yaratish qobiliyatini qo'llab-quvvatlash orqali ActivePresenter har qanday elektron ta'lim kurslarini yaratish uchun eng yaxshi vositadir. Yangi dasturlardan foydalanib, yangi metodik masalalarni hal etishi, fanga mansub bilimlarini chuqurlashtirishi, o'z kasbiy mahoratini oshirishi zarur. Testlar uchun sozlamalarda bitta testga qayta-qayta bir necha marta javob berish va o'zgartirish imkoniyati mavjud. Har bir testga muayyan ball belgilash mumkin. Shungdek, qisman to'g'ri javoblarni berish, savol va javoblarni aralashtirish, vaqt belgilash, har bir javobning natijasini ko'rsatib borish yoki bir yo'la test yakunlanganda natijani ko'rsatish, xatolarni tahlil qilish ham mumkin. Bu imkoniyatlardan foydalanib nazorat testlarini o'rgatuvchi testlarga aylantirish mumkin. Bu esa tezkor va samarali o'qitish usullaridan biri hisoblanadi. Testlarning savollari va javoblariga turli rasm, sxema va formulalarni biriktirish mumkin. Har bir shakl muayyan didaktik jihatlariga ega. O'quvchilar bilim, ko'nikma, malakalarini sinashda test usuli nazorati ham muhim omillardan biridir. Test topshiriqlarining bajarilish darajasi o'quvchilarning o'quv materiallarini ruhiy jihatdan qay yo'sinda ekanligini aniqlashga yordam beradi.

Test topshiriqlari tahlili shuni ma'lum qiladi: eslab qolish, so'ngra ifodalash, keyin reproduktiv axborotga o'tish, undan so'ng produktiv axborotga, fikrlashga yo'naltirilganligi o'quvchilarning bilimini nazorat qilishni takomillashtiradi, ularning bilimlarini amaliyotda qo'llashga yordam beradi. O'zlashtirish saviyasi qanchalik yuqori bo'lsa, fikrlash operatsiyalar soni shunchalik ko'payadi. Yaxshi tuzilgan test topshirigi o'quvchidan o'ylab, butun olgan bilimlarini ishga solgan holda javob berishiga undashi lozim. Test topshiriqlari o'zlashtiruvchi uchun murakkab bo'lmay, balki o'z bilimini namoyon etishga imkoniyat berishi shart.

ActivePresenter sizga to'qqiz xil savollarni kiritish imkonini beradi:

- 1.To'g'ri / noto'g'ri
- 2.Javobni tanlang
- 3.Ko'p javoblar
- 4.Insho
- 5.Maydonni to'ldiring
- 6.Bir nechta maydonni to'ldiring
- 7.tartib
- 8.Surish va tushirish
- 9.Shkala

1-shakl. «To‘g‘ri/ noto‘g‘ri» shaklidagi yopiq test — bunda berilgan savolga 2 xil javob qaytarish mumkin («to‘g‘ri/ noto‘g‘ri», «ha/yo‘q» va h.k.). Bu testda o‘quvchining axborotni bilishi sinalladi.

2-shakl. ActivePresenter -dagi odatiy savollar slaydi to‘rt qismdan iborat. Ikkita asosiy qism - javoblar guruhi va slaydning nomi. Qolgan ikkitasi slaydlar tartibiga joylashtirilgan. Bu testda o‘quvchidan to‘g‘ri javobni noto‘g‘ri javoblardan farqlash talab etiladi.

3-shakl. Bir necha to‘g‘ri javobli yopiq test. Bu test oldingisidan sal murakkabroq bo‘lib, o‘quvchidan to‘g‘ri javoblarni va ularning sonini aniq bilish talab etiladi.

4-shakl. Matn kiritiladigan insho test. Javobni satrga kiritish yo‘li bilan javob beriladi. Bu test oldingilaridan murakkabroq bo‘lib, o‘quvchidan aniq javobni bilishi va uni to‘g‘ri kiritishi talab etiladi.

5-shakl.. O‘quvchidan barcha katakchalarni to‘ldirish talab etiladi Bu testda bitta savol ichida bir nechta muammo beriladi. Biroq, o‘quvchi oson javoblarni topsa, murakkab javoblar o‘z-o‘zidan ma‘lum bo‘ladi. Bu vaziyat o‘quvchini mantiqiy fikrlashga o‘rgatadi.

6-shakl. Tartibga keltirish testi. Bu testda javoblar berilgan bo‘lib, ularni muayyan ketma-ketlikda joylashtirish talab etiladi. Bu testda ham navigatsiya elementi qo‘llanilganligi sababli u boshqalariga qaraganda qiziqarliroqdir. Bu testda ham mantiqiy fikrlash talab etiladi, biroq moslik testidagi kabi javoblar o‘z-o‘zidan ma‘lum bo‘lib qolmaydi. Shu sababli bu test boshqalaridan ancha murakkab va qiziqarli hisoblanadi.

7-shakl. Son kiritiladigan ochiq test. Ochiq testning (4-turdagi testning) xususiy shakli bo‘lib, talabadan aniq javobni bilishi va satrga sonni yozish talab etiladi. Biroq, bu testning o‘ziga xosligi shundaki, unga javobni aniq, taxminiy yoki, ma‘lum bir oraliqda berish mumkin. Bu test tuzuvchiga savolni to‘g‘ri shakllantirishni, talabadan esa savoldagi ikkinchi yashirin ma‘noni anglagan holda to‘g‘ri javob berishni talab etadi.

8-shakl. Bo‘sh joylarga matn kiritiladigan ochiq test. Bu test talabaning yozma nutqini (leksika, grammatika, orfografiya) to‘g‘ri shakllantiradi.

9-shakl. Bo‘sh joylarga matn kiritiladigan yopiq test. Ushbu test 8-turdagi testga nisbatan osonroq, chunki, unda javoblar mavjud bo‘ladi, o‘quvchilar faqat mantiqiy fikrlash va javoblarni bir-biriga qiyoslab ro‘yxatdan to‘g‘risini tanlash talab etiladi.

Zamonaviy pedagog yoshlarga yaqinroq bo‘lishi, ularning e‘tiborini tortishi uchun ActivePresenter dasturida tuziladigan interfaol testlarni tuzishni o‘rganishi maqsadga muvofiq.

-o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshirishga xizmat qiladi;

-o‘qituvchining o‘z kasbiga ijodiy yondashuvi uchun ko‘plab imkoniyatlar taqdim etadi;

-o‘qituvchining ta‘lim olishi masofaviy malaka oshirishi uchun keng imkoniyatlar taqdim etadi.

O‘quvchilarning dunyoqarashini kengaytirishda muhim ahamiyatini ta‘kidlagan holda ularning foydalanish me‘yorlarini unutmashimiz zarur. Shu sababli ham bugungi kun o‘qituvchisi tinimsiz o‘z ustida ishlashi, keng ijodiy tafakkurga ega, ilg‘or pedagogik va multimedia texnologiyalarini samarali qo‘llay oladigan shaxs sifatida o‘z kasbiy-mutaxassisligi uchun zarur fazilatlar egasi bo‘lishi davr talabidir.

Foydalangan adabiyotlar:

1. A. Sattorov “Informatika va axborot texnologiyalari”. T.: “O‘zbekiston”.2002

2. <https://talk.atomisystems.com/c/activepresenter>

3. <https://atomisystems.com>

SOME ADVANCED METHODS OF TEACHING READING

**Sharipova Mohichehra Ramazonovna,
Ruziyeva Gulzoda Shamsiddin kyzy**

English teachers of the secondary school №3, Navoi, Kyzyltepa

It is very important to notice that reading needs not less attention than speaking in the process of teaching English. That's why at all courses of study students have such subject as Home reading. This fact only proves the necessity of developing reading skills as well as writing and speaking. The library of our institute is full of different interesting books on Home reading. But it is the task of the teacher of Home reading to choose from the great number of them. It is very important to make a right choice of the book that will really interest the students. The book which the teacher chooses should have an important, interesting content dealing with the problems of nowadays life (especially some life-stories, love, people's relations and smth. relating to the life of students). Before giving the material to read the teacher should arrange a kind of debate or discussion to arise the problem which the students are going to read about. Thus, they will have a necessary background to begin with reading. And only then they may read the story advised by the teacher. The reading process should be progressive. This means not to enlarge the volume of the material for reading but to make the students understand the main idea of the story, the style, actions of the characters as deep as possible. Thus, the students will be involved into the reading process and it will be much more interesting and desirable for them. Another important point is finding out the key words of the story. The key words are usually the base on which the students can make their summary and discuss the important problem. For example, one key word can become a ground for the whole story. Hearing a key word students have associations with it and this helps them to make a report or summary on the story. The next step in the process of Home reading activity is asking questions as they make clear some misunderstandings and wrong interpretations of the material. Moreover, it is a nice training to speak and give one's point of view on any object discussed. Here the students try not only to express their ideas but also prove them. One question sometimes makes an a large discussion in which all the learners participate. So, they try to speak and discuss the significant points of the reading material. We can easily understand that speaking comes out of reading because it provides the ground of debates, discussions and expressing ideas. After all, the teacher gives the students the task to make a summary of the story. It is an advanced way of finding out the most important events, ideas, facts of the story and expressing them, giving one's conclusion. Usually the summaries of the students differ from each other, though they were given one story to read. At the end of the lesson of Home reading the students are invited to give their value to the book and its style. They express their ideas, point out whether they liked or disliked any parts, events and characters of the story read by them.

Literature used:

1. Searle J.R. Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language. - Cambridge: Cambr. Univ. Press, 1999.- 306 p.

BOSHLANG'IC SINIF O'QUVCHILARNING KASBIY MADANIYATINI MILLIY QADRIYATLAR ASOSIDA SHAKLLANTIRISH

Tojiboyeva Aygul Sa'dullayevna,
Yakubova Go'zal Kurbanboyevna

Urganch tuman 19-son umumiy o'rta ta'lim maktabi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarning kasbiy madaniyatini milliy qadriyatlar asosida shakllantirish haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: milliy qadriyatlar, madaniy – ma'rifiy tadbirlar, oila muhiti, ijodiy mehnat

Hozirgi davrda yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, ularni ma'rifatli va yuksak madaniyatli qilib tarbiyalash boshlang'ich sinf o'qituvchilarining zimmasidagi ma'suliyatli, biroq sharaflil vazifasidir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv – tarbiya jarayonida kasbiy madaniyatini shakllantirish, ularning darsga va darsdan tashqari faoliyatini tashkil etish hamda oila muhiti va jamoatchilik o'rtasida olib boriladigan madaniy – ma'rifiy tadbirlarning samaradorligini ta'minlashga ham bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan biz o'quv – tarbiya jarayonida xalqimizning boy madaniy merosi vositasida umumiy o'rta ta'limi muassasalari o'quvchilarining kasbiy madaniyatini shakllantirishning samarali modelini yaratishda quyidagilarni asosiy negiz sifatida tayandik: ta'lim – tarbiya jarayonini tashkil etishda yangicha metodologik yondashuv; pedagogika, tarix, estetika, ruhshunoslik, ma'naviyat asoslari, madaniyatshunoslik, etnografiya, uslubshunoslik fanlariga hozirgi zamon talabi jumladan, jamiyatning ijtimoiy – iqtisodiy, madaniy yangilangan konsepsiyasi; uzliksiz ta'lim tizimini insonparvarlashtirish, ta'lim – tarbiya mazmunini, shakl va usullarini yangicha talablar asosida takomillashtirish va amaliy ahamiyatini kuchaytirishni, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish. Darsda va darsdan tashqari tarbiyaviy tadbirlar jarayonida ko'proq o'quvchilarning kasbiy madaniyatini shakllantirish asosida uyushtiriladigan tarbiyaviy tadbirlarning mazmuni, mohiyati, tuzilishi quyidagi xarakterli xususiyatlarga bog'liqdir.

Birinchi xususiyati – uning o'quvchi kundalik hayotining tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'lishidir. O'quvchi o'quv ishlarining davomi sifatida sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarda bevosita ishtirok etadi, turli mazmundagi ma'ruzalar, suhbatlar, savol – javoblarda qatnashadi, tinglaydi, o'z ma'naviy saviyasini boyitib boradi.

Ikkinchi xususiyati – u bilan ta'lim jarayonida bilim, malaka va ko'nikmalarni mustahkamlash, qo'shimcha ma'lumotlar bilan boyitish o'quvchilarning ma'naviy merosga qiziqishini o'stirish maqsadida tashkil etiladi.

Uchinchi xususiyati – u ta'lim jarayonida olinadigan bilimni takrorlamaydi, aksincha o'quvchining qiziqishi, mayli, intilishi, tarbiyaviy ehtiyoji asosida yangi mazmun, shakli va usullar bilan uyushtiriladi. Har qanday tarbiyaviy tadbir qiziqarli shaklni, o'ziga xos belgilarni, o'y – kechinmalarni, tarbiyaviy xarakterli, ijodiy mehnatni. Uddaburonlikni talab etadi.

To'rtinchi xususiyati – ma'naviy qadriyatlarni o'rganishga bag'ishlangan tarbiyaviy tadbirlarning mazmuniga o'rganiladigan davr ijtimoiy – iqtisodiy, madaniy hayot mohiyati singdiriladi. Ularning mohiyatini yechish va ahamiyatini yoritishi uchun esa o'sha davrda xarakterli bo'lgan ta'sirchan vosita va usullarga murojat qilinadi. Har bir sinfdan tashqari o'tkaziladigan tarbiyaviy – tadbirlar ta'limiy, tarbiyaviy, qiziqitiruvchi, rivojlantiruvchi xarakter bilan bir qatorda, xalq tomonidan asrlar davomida yaratilgan ma'naviy – ma'rifiy manbalarni ommalashtirishda targ'ibot, tashviqot va axborot xarakteriga ham egadir. Shuning uchun ham bu xarakter xususiyatlarini nazoratdan chetda qoldirgani uchun ularni mazmunan mantiq talab qilgan ta'sirchan vositalar bilan boyitish zarur.

Beshinchi xususiyati – har qanday sinfdan tashqari tarbiyaviy tadbir o'quvchilarni bevosita yoki bilvosita qatnashchiga aylantiradi, o'quvchi tarbiyaviy tadbirni tayyorlashda, o'tkazishda bevosita yoki bilvosita ishtirok etadi, tomosha qiladi, kuzatadi, fikrlaydi, o'z fikr mulohazalarini bayon etadi.

Dasr va dasrdan tashqari tarbiyaviy tadbirlarning o'quvchilar kasbiy madaniyatini shakllantirishdagi ahamiyati asosan jonli muloqot va so'zga bog'liqdir. Jonli muloqot – tarbiyaviy

tadbir qatnashchilariga yetkazish qiyin bo'lgan ba'zi jarayonlarning mohiyatini ochib berish qudratiga ega. Tarbiyaviy tadbirning boshqaruvchisi jonli muloqatning tashkil etuvchisi hisoblanadi, uning jozibadorligi, bilish saviyasi, dunyoqarash doirasi, ma'naviy madaniyat darajasi shu tadbirning muvaffaqiyatini ta'minlovchi omillari hisoblanadi. Jonli muloqat tarbiyaviy tadbir boshqaruvchisi, ma'ruzachi tadbir qahramoni, qatnashchilar o'rtasida vujudga keladi. Jonli muloqat so'z vositasida amalga oshadi. So'z – dars va darsdan tashqari tarbiyaviy tadbir ob'ekti va sub'ekti o'rtasidagi yamoqchi hisoblanadi. Bu so'z – mazmunli nutq, ifodali she'r o'qish, she'riy va prozoik monologlar, diologlar, jamoa tomonidan o'qiladigan ma'ruzalar, ifadali tasvir tarzida namoyon bo'ladi. Badiiy – emotsional, obrazli so'zdan foydalanishda sub'ektning ma'naviy qadriyatlarga munosabati, ichki ruhiy kechinmalari, his – hayajoni, faolligi, ishga ijodiy munosabati talab etiladi. Aks holda, tarbiyaviy imkoniyati keng bo'lgan tadbir ham, ma'naviy – ma'rifiy manba ham o'quvchi ongiga, xulqi va faoliyatiga kuchli ta'sir etmaydi. Ma'naviy manbalar yuzasidan o'tkaziladigan har qanday tadbir o'quvchiga yetkaziladigan ilmiy, tarixiy, ma'naviy, ma'rifiy, adabiy – badiiy ma'limotning tub mohiyati, mantiqan chuqur mazmuni tushunib, his – hayajon bilan tinglovchi yoki tadbir ishtirokchilariga yetkazilgan taqdirda, u o'quvchining ma'naviy dunyosiga kuchli ta'sir qiladi.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'tkaziladigan bir tarbiyaviy tadbirlar vositasida o'quvchi ma'naviy ongi, milliy g'ururi, kasbiy madaniyatini shakllantirish mazmunini metodologik, ta'limiy – tarbiyaviy tadbir vositasida o'quvchi kasbiy madaniyatini shakllantirish mazmunini metodologik, ta'limiy – tarbiyaviy, ruhiy, uslubiy, ijtimoiy – maishiy xarakterdagi talablar asosiga qurilishni taqozo etadi. Har qanday tarbiyaviy tadbir qiziqarli shaklni, o'ziga xos belgilarni, o'y – kechinmalarni, tarbiyaviy xarakterni talib qiladi. Buning asosiy sabablarini quyidagicha izohlash mumkin:

- umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilari bilan tashkil etiladigan tarbiyaviy tadbirlar muhim sanalarga bog'lanadi yoki ma'lum maqsad bilan aniq belgilangan kunda o'tkaziladi.

- umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'tkaziladigan tarbiyaviy ishlarining bir xil shaklidan doimiy foydalanish yaxshi natija bermaydi.

Chunki uni qayta – qayta namoyish etish o'quvchilarni zeriktirishi va loqayd munosabatda bo'lishiga olib keladi. Masalan, Alisher Navoiy tavalludi munosabati bilan adabiy – badiiy kecha, anjuman yoki g'azalxonlik kechalari faqat alloma shoir tavvalud topgan oyi mobaynida o'tkazilishi mumkin. Har qanday tarbiyaviy tadbir ixtiyoriylik, qiziqish, etijoy asosida o'tkazilsagina kutilgan natijani beradi. Kasbiy madaniyatni shakllantirishga ajratilgan sinfdan tashqari tarbiyaviy tadbirlar asosan ta'lim muassasasi o'quvchilarining mavjud imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda, ularning hayoti, tajribalari asosida uyushtiriladi va o'tkaziladi. Umumiy o'rta muassasalari tarbiyaviy tadbirlarni tashkil etib o'tkazishi o'quvchilar dunyoqarashining to'g'ri shakllanishiga, ahloqiy kamol topishiga, nazariy bilimlarini amaliyot bilan chambarchas bog'lanishiga zamin yaratadi. Tarbiyaviy tadbirlarni yana bir ijobiy tomoni shundaki, u o'quvchilarni izlanuvchan, faqat umumta'lim fanlardan olgan bilimlar bilan chegaralanib qolmasdan balki, boshqa ilmiy, metodik, psixologik, ijtimoiy, iqtisodiy, texnikaviy, ommabop, badiiy va shu kabi adabiyotlarni o'qishga, bundan tashqari teatr, kino, muzey kabilarni ko'rishga hamda sayohatlar, uchrashuvlar uyushtirishga, baxs – munozara, ko'rik – musobaqa kabilarni tashkil etishga da'vat etadi. Tadbirlarni ommaviy – siyosiy, ma'naviy – ma'rifiy, targ'iviy – tashviqiy, ommabop – madaniy kabi turlari mavjud. Bu tadbirlar turar joylarda, korxona va o'quv muassasalarida hamda boshqa shu kabi joylarda muntazam ravishda o'tkazilib turiladi. Biz tarbiyaviy tadbirlarni quyidagi turlarga ajratamiz: Tavqimdag muhim sanalar, mavzuli, diniy – tarbiyaviy, siyosiy – ijtimoiy, an'anaviy, noan'anaviy, kasbiy bayramlar. Ushbu tadbirlarning muhim xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Tavqimdag muhim sanalarga – yil davomida tavqim bo'yicha o'tkaziladigan tadbirlar kiradi.

Masalan: 14- yanvar “Vatan himoyachilari kuni”, 8-mart “Xalqaro xotin – qizlar kuni”, 21-mart “Navro'z

Umumxalq bayrami”, 9- may “Xotira va qadirlash kuni”, 1-iyun “Dunyo bolalarini muhofaza qilish kuni”, 1-oktyabr “O'qituvchilar kuni” va shu kabilar.

2. Mavzuli ya'ni biror mavzu asosida o'tkaziladigan tadbirlar. Masalan: “Kasbim – fahrim

mening”, “Hunar – el saodatidir”, “Boylik tugar biroq, hunar tugamas”, “Hunar – hunardan unar”, “Mehnatning tagi rohat”, “Kim oqilu – kim zukko”, “Yosh texniklar” kabilar.

3. Xalqning diniy – tarbiyaviy milliy bayramlari. Masalan: “Ramazon va qurbon hayitlari”.

4. Vatanimizning ijtimoiy – siyosiy bayramlari. Masalan: “Mustaqillik va Konstitutsiya kunlari”, “Davlat tili qabul qilingan kun”.

5. An’anaviy o’quv muassasalariga taaluqli. Masalan: “Birinchi va so’ngi qo’ng’iroq”, “Bitiruvchilar kechasi”, “Sinfdozlar uchrashuvi”.

Ma’naviy barkamol, yosh avlod o’z xalqi, Vatani tarixini, ulug’ siymolarini, milliy va tarixiy qadriyatlarini, urf – odatlarini, rasm – rusmlarini, ularning mohiyatini chuqur bilagn holda jahon adabiyoti, san’ati, madaniyati durdonalari bilan tanish bo’lmog’i, kishilik jamiyati taraqqiyoti tarixi davomida qo’lga kiritilgan yutuqlar bilan oshno bo’lmog’i darkor. Bularning barchasi o’quvchi – yoshlarga ma’naviy va diniy tarbiya berishni uyushtirishi va rejalashtirishda diqqat e’tiborda tutmoq talab etiladi.

УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА АХБОРОТ КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАБДАРС ЎТИШНИНГ ЗАРУРАТГА АЙЛАНИШИ

Дусиева Флора Тураевна,
Қашқадарё вилояти, Яккабоғ тумани
8-сонли мактаб информатика фани ўқитувчиси
Бахриддинова Дилбар Расуловна
Қашқадарё вилояти, Яккабоғ тумани
8-сонли мактаб бошланғич синф ўқитувчиси

Аннотация. Мақолада бугунги ҳаётимизнинг асосий қисмига айланиб қолган, таълим соҳасида ҳам ўз ўрнига эга бўлган интернетнинг нафақат ўқувчилар, ҳатто ўқитувчилик фаолиятида муҳим аҳамиятга эга эканлиги мисоллар асосида талқил этилган. Айниқса, дарс жараёнини ташкил этишда ахборот коммуникация воситаларидан унумли фойдаланиш мақсадга мувофиқлиги таъкидлаб ўтилган.

Калит сўзлар. Интернет, виртуал воситалар, вербал, виртуал воситалар, ахборот, интернет кафе, интернет ресторан, ахборот коммуникация технологиялари.

Инсоният ўзининг кейинги икки асрлик ҳаёти давомида ниҳоятда улкан кашфиётлар ва илмий-техникавий ютуқларни қўлга киритди. Мазкур кашфиётларнинг энг муҳимларидан бири бу – дунё бўйлаб ахборот алмашинувининг ўта тезкор ва самарали усули саналмиш – **интернет** тизимининг яратилишидир.

Интернетнинг кашф этилиши инсоният учун жуда катта имкониятлар эшигини очди. Бугун барча соҳа ва йўналишларда ахборотларни қабул қилиб олиш ёки уларни керакли жойга етказиш учун сонияларгина кифоя қилади. Мисол учун, айрим тадбиркорлар ўзининг офисидан чиқмасдан туриб дунёнинг хоҳлаган бир чеккасидаги ҳамкори билан савдо-сотиқ ишларини интернет орқали амалга ошира олади ва ҳоказо. Бунга ўхшаш мисолларни жуда кўплаб келтиришимиз мумкин. Энг қизиғи эса, **интернетнинг бу даражадаги тез имкониятлари ва унинг барча учун бир хилдаги жозибаси жамиятда яшовчи катта-ю кичик барчани ўзига ром этиб олди.** Айниқса, ёшлар, хусусан, мактаб ёшидагиларнинг жуда катта фоизи ўз ҳаётларини интернетсиз тасаввур қила олмай қолдилар. Ўйибор бериб кузатсангиз, интернет кафе ва интернет ресторанларнинг фақат ёшлар билангина гавжумлигининг гувоҳи бўласиз. Бугунги ёшларнинг аксарияти ахборотларни қабул қилишда **виртуал воситаларни, хусусан, интернетни биринчи ўринга қўймоқдалар.** Бу қайсидир маънода яхши, албатта, чунки жадал ривожланиб бораётган тараққиёт бунга тақозо қилмоқда. Аммо ҳар бир нарсанинг яхши томонлари бўлгани сингари, уларнинг салбий томонлари ҳам бўлиши мумкин. Ҳатто ҳозиргача ҳам айрим ўқитувчилар томонидан умумтаълим мактабларида фақат **вербал** кўринишдагина (оғзаки) ташкил этилаётган аксарият дарс машғулотлари ўқувчилар учун ўз қизиғини йўқотмоқда. Сабаби аён, ахборот узатишнинг ўта замонавий ва жозибали воситаларига кўникиб қолган ўқувчилар учун бундай оғзаки дарслар ўта зерикарли ҳисобланади. Шунинг учун ҳам айрим мактабларда ўқувчиларнинг фанлардан ўзлаштириш кўрсаткичлари жуда паст. Ва бу ҳолат бутун халқ таълими тизимида катта муаммо кўринишида намоён бўлмоқда.

Халқ таълими тизимида мазкур муаммонинг илмий ечимларини топиш мақсадида бугунги кунда бир ишлар амалга оширилмоқда. Хусусан, умумтаълим муассасаларида дарс бераётган ўқитувчиларнинг компьютер билан ишлаш саводхонлигини ошириш мақсадида ўқув соатлари ташкил этилмоқда. Халқ таълим ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институтларида ташкил этилаётган 144 соатлик малака ошириш курсларининг ўқув режаларига 8 соатлик **“Ахборот технологиялари”** модули, шунингдек. Мутахассислик фанлари блокида эса **“Фанни ўқитишда ахборот коммуникация технологияларидан фойдаланиш”** модули киритилди. Қисқа қилиб айтганда, умумтаълим мактабларида ташкил этилаётган ҳар бир дарс машғулотини ахборот коммуникация технологиялари имкониятларидан кенг фойдаланилган ҳолда ташкил этиш учун ўқитувчилар назарий ва амалий жиҳатдан тўлиқ қуроллантирилиб бормоқда. Натижада умумтаълим мактаблари ўқитувчиларининг компьютер саводхонлиги сезиларли даражада ошмоқда. Демак, ўз малакасини ошириб, мактабга қайтиб борган ҳар бир фан ўқитувчиси дарс самарадорлигини

ошириш, ўқувчиларни фаоллаштириш мақсадида ўзининг муайян соатлардаги дарсларини ахборот коммуникация технологияларидан унумли фойдаланган ҳолда ташкил эта олади. Аслида ҳам фақат шу йўл билангина юқоридаги муаммонинг ечимини топиш мумкин.

Хулоса қилиб айтганда, ҳозирги шароитда, **виртуал воситалар** ахборот узатишнинг энг замонавий ва тезкор воситаларига айланиб бораётган бир шароитда таълим муассасаларида ташкил этилаётган дарсларни илғор педагогик ва ахборот коммуникация технологияларидан фойдаланилган ҳолда ташкил этиш — кун тартибидаги энг муҳим заруратга айланиб қолмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Тўғарак машғулотлари учун методик тавсиялар. Жумаева.М.Т.2017.
2. Ишмуҳамедов.Р.Ж. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. Т.2004.

ТАЛАБАЛАРИНИНГ КОММУНИКАТИВ-ДИДАКТИК КОМПЕТЕНТЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МУАММОСИНИНГ ПЕДАГОГИК НАЗАРИЯСИ

Кучимова Нилуфар Туранбаевна
Самарқанд давлат университети ўқитувчиси

Аннотация. Хорижий тил ўқитувчисининг касбий-педагогик фаолиятида коммуникатив мулоқот компетентциясининг ўзига хос аҳамияти таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: коммуникатив-дидактик, компетенция, педагогик назария.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 19 майдаги ПҚ - 5117 “Ўзбекистон республикасида хорижий тилларни ўрганишни оммалаштириш фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори ҳам нафакат чет тил мутахасиси балки бошқа соҳа вакиллари ҳам хорижий тил (инглиз тили)ни В1-В2 даражасида билиши кераклиги ушбу қарорда ўз аксини топди[1].

Узлуксиз таълим тизимининг босқичларида хорижий тилларини ўқитишнинг асосий мақсади интенсив ривожланаётган социал ҳаётда кундалик, илмий ва маданий ва манавий соҳаларда халқаро миқёсда мустақил ва эркин фаолият олиб боришлари учун чет тилларида дидактик коммуникатив компетентликни ривожлантиришдан иборатдир. ДТСда компетенциялар учта гуруҳда тасниф этилади:

– лингвистик компетенция (фонетика, лексика, грамматика) ҳақида билимлар ва нутқ фаолияти турлари (тинглаш, гапириш, ўқиш ва ёзиш) бўйича кўникмаларни эгаллашдан иборатдир;

– социолингвистик компетенция ижтимоий-маданий компетенцияни ўз ичига олиб, аутентик нутқнинг миллий хусусиятларини: ўзи яшаётган мамлакатнинг урф-одатлари, қадриятлари, маросимлари ва бошқа миллий-маданий хусусиятларини билиш ҳамда тили ўрганилаётган мамлакат билан таққослаган ҳолда тақдим эта олиш қобилиятини кўзда тутати;

– прагматик компетенция ўрганилаётган чет тилида коммуникатив вазиятда тушунмовчиликлар пайдо бўлганда такроран сўраш, узр сўраш ва ҳоказолар орқали мураккаб вазиятлардан чиқиб кета олиш қобилиятини назарда тутати. Мазкур стандартда дискурс компетенцияси прагматик компетенция таркибига киритилган. Дискурс компетенция оғзаки ва ёзма нутқдаги изчилликни таъминлашда лингвистик сигналларни тушуниш ва интерпретация қилиш кўникмаларини назарда тутати.

Таълимда самарадорликка эришиш ҳар қандай давлат таълим тизимининг бош мақсад ва вазифаси бўлиб, бу жараён олий таълим муассасаларининг моддий-техник базасини муттасил ривожлантириш, унинг меъёрий ва ҳуқуқий асосларини ривожлантириш, ўқув-услубий таъминоти, таълим менежменти ва назоратини замонавий педагогик ва инновацион технологиялар асосида такомиллаштириш, кадрлар тайёрлаш тизимини жаҳон, буюртмачи корхона ва ташкилотлар эҳтиёжларига мос келадиган, олий таълим тизими профессор-ўқитувчиларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизими таълим мазмунини халқаро хорижий тажрибалар асосида такомиллаштиришга ундайди.

Давлат Таълим Стандартига кўра, олий таълим ташкилотлари ихтисослиги чет тили бўлган бакалавр ҳамда магистратура босқичи битирувчи талабалари С1 даража учун таълим мазмун моҳияти қуйидаги йўналишларда белгиланган:

– глобал муаммолар (замонавий технологиялар ва уларнинг инсониятга таъсири, глобаллашув, миграция, экология, ва ҳ.к.);

– ижтимоий мавзуларга оид мазулар (теварак атроф билан ижтимоий муносабатлар, жинс масалалари, ижтимоий тенглик, маданий қадриятлар, толерантлик ва ҳ.к.);

– касбга оид (социолингвистик фаолият турлари, малака ва кўникмалар, касб тайёргарлиги ва ҳ.к.);

– таълим билан боғлиқ мавзулар (узлуксиз таълим, кадрлар тайёрлаш миллий дастури, магистратура бўлимида ўқиш ва ҳ.к.);

– илмий тадқиқотга оид мавзулар (халқаро лойиҳалар, фундаментал ва инновацион грандлар, илмий тадқиқот этикаси, интеллектуал бойлик ва бошқарув, муаллифлик ҳуқуқи).

Коммуникатив дидактик компетенцияларни педагогик назарияларини кўриб чиқадиган

бўлсак турли хил дидактик тизимлар мавжуд бўлишига қарамасдан, янгиларини жорий қилинишга уриниш ва педагогик Олий таълим муассасаларида тахсил олиш давомида бўлажак ўқитувчиларни дидактик жиҳатдан тайёрлаш уларнинг касбий-педагогик шаклланиш жараёнининг қуйи тизимининг ажралмас қисми эканлиги бўлишига қарамай, педагогика Олий таълим муассасалари битирувчилари таълим жараёнини ташкил этишда катта қийинчиликларга дуч келадилар ва уларда дидактик маданиятлари етарли даражада ривожланмаганлиги аён бўлади.

Педагогик мулоқот тушунчасини ўрганишда кўплаб олимлар ўқитишнинг коммуникатив мулоқот билан боғлиқ моҳияти ва табиатига эътибор қаратганлар (Н.В. Басова, И.И. Зарецкая, В.А. Кан-Калик, Г.А. Китайгородская, А.В. Мудрик, З.С. Смелкова ва бошқалар). Ушбу тадқиқотларга кўра, педагогнинг фаолиятида мулоқот қуйидаги:

- ўқув вазифаларини ечиш воситаси;
- таълим бериш жараёнининг самарадорлигини таъминлайдиган ўқитувчи ва ўқувчи орасида ўзаро муносабатлар тизимини ташкил қилиш;
- тахсил олувчининг индивидуаллигини ривожлантириш жараёни;
- тахсил олувчи билан ўзаро фаолият олиб бориш ва унга таъсир кўрсатиш воситаси;
- қўйилган дидактик вазифаларга эришиш йўли каби вазифаларни бажаради.

Хорижий тил ўқитувчисининг ҳаётий зарурат сифатида мулоқот қилиш малакаси ҳақида гап кетганда, олимлар бу жараённинг икки томонлама табиатига эътибор қаратадилар. Бундай иккитомонлилик ўқитувчининг қандай-қанақа мулоқот малакаларига эга бўлишидан қатъий назар, унда «ёш авлодга ижтимоий тажрибани бериш ўтказиш самарали оширса бўладиган унумдор каналнинг, зарурий шарт-шароитларнинг йўқлиги» сабабли ўқитувчи меҳнатида самарали унумли натижаларга эриша олмаслигига, ва бу билан мулоқот ва таълим бериш (ўқитиш) жараёнларининг бирбиридан ўшаро боғлиқлигини кўрастиб ўтадилар.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республкаси Президентининг 2021 йил 19 майдаги ПҚ – 5117 “Ўзбекистон республикасида хорижий тилларни ўрганишни оммалаштириш фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори.
2. Басова Н.В. Педагогика и практическая психология: Учеб. пособие. Ростов-на-Дону.: Феникс, 2000. 413с.
3. Зарецкая И.И. Коммуникативная культура педагога и руководителя. М.: Сентябрь, 2002. - 160с.

ТИЛ БИРЛИКЛАРИ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТУЗАТУВЧИ УСУЛЛАРИНИ ТАМОЙИЛЛАРИ

Пардаева Диёра Тохировна

Тошкент давлат педагогика университети
стажёр тадқиқотчи

Аннотация Ушбу мақолада талабаларда лингвистик компетенциянинг қайси компонентлари талабалар орасида кам ривожланганлигини ва қайси бири секин ривожланаётганини ёки умуман ривожланмаслигини аниқлашга ҳаракат қилинган шунингдек лингвистик компетенциянинг лексик – грамматик компоненти талабанинг мураккаблигига мос келади-ган, ўрганилаётган тилнинг грамматик соҳасида муайян лексик бирликлардан фойдаланиш қобилиятини белгилашига оид манбаларни тақдим этдик.

Калит сўзлар: грамматика, лингвистик компонент, компетенция, лексика, грамматик компонент.

Жаҳон олий таълим ташкилотларида бўлажак ўқитувчиларнинг лингвистик компетенция сифатини таъминлаш, таълим жараёнини моделлаштириш, лойиҳалаштириш, лингвистик малакасини тузатувчи усул ва технологик мазмунини белгилайдиган мақсадли ёндашувлар ва тамойиллар асосида такомиллаштириш, ўқув жараёнида коммуникатив сифатларни ва лингвистик компетенцияларини ривожлантириш бўйича илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда. Шу билан бирга бўлажак инглиз тили о'қитувчиларни ўқитиш ва касбга тайёрлаш, таълим сифатини халқаро даражага кўтариш, лингвистик кўникмаларни ривожланиш даражасини ошириш, модулли таълимни йўлга қўйишга алоҳида эътибор берилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 19 майдаги ПҚ - 5117 “Ўзбекистон республикасида хорижий тилларни ўрганишни оммалаштириш фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори ҳам нафақат чет тил мутахасиси балки бошқа соҳа вакиллари ҳам хорижий тил (инглиз тили)ни В1-В2 даражасида билиши кераклиги ушбу қарорда ўз аксини топди[1].

Талабаларнинг бошқариладиган самарали хорижий тил ўқув фаолияти чет тили таълими сифатини оширишнинг асосидир. Продуктив чет тили таълим фаолияти - бу ижодий натижаларга қаратилган таълим фаолияти. Бу таълим фаолияти кўпроқ чет тилини ўзлаштириш жараёнида талабанинг шахсиятини ривожлантиришга қаратилган бўлиб, бунинг натижасида маълум таълим йўналишлари яратилади: чет тилини ўрганиш ва янги умуминсоний билимларни олиш усуллари; янги билим ва кўникмаларни касбий фаолиятда қўллаш усуллари; талабанинг ўз-ўзини ривожлантириш йўллари, шахсий ўсиши [2, 60-6]. Шунга мувофиқ, ўқув жараёни чет тилини ўрганувчилар томонидан талабанинг ўқув ва когнитив фаолиятининг йиғма натижаси бўлган ўқув йўналишларини яратишга қаратилган бўлиши керак. Шундай қилиб, ушбу бандда келтирилган услубий ёндашувларнинг назарий таҳлили лингвистик компетенцияни ривожлантириш учун тузатувчи методологиянинг концептуал асосларини аниқлаш ва етакчи методологик тамойилларни асослашга ўтиш имконини берди.

Ўтказилган назарий таҳлил коммуникатив, когнитив, лингвистик компетенцияни ривожлантириш учун тузатувчи технологияларни ишлаб чиқиш учун компетенцияга асосланган, табақалаштирилган ва самарали ёндашувлар белгиланди. Ушбу услубий асос тузатувчи технологияларининг мақсадни белгилаш тамойилларини аниқлашга имкон берди, биринчи курс талабалари учун чет тилини ўқитишнинг табақалаштирилган моделини яратишга имкон берадиган унинг адаптив-интеграцион асосини аниқлашдир. Ушбу принциплар тизими қуйидаги методологик принципларни ўз ичига олади: Чет тили машғулотларининг индивидуализацияси ва дифференциацияси, ўқув жараёнининг мослашуви ва компенсацияси, чет тили машғулотларининг ўзгарувчанлиги, лингвистик компетенциянинг босқичма-босқич ривожланиши, мулоқотга йўналтирилган таълим контексти, когнитив асос ва лингвистик компетенцияни ривожлантириш, чет тили модулли ўқитиш, касбга йўналтириш, ўқитиш интерактивлиги, лингвистик компетенцияни ривожлантиришнинг фаоллик характери, ўқув ва когнитив фаолиятни оптималлаштириш, чет тилидаги таълим фаолиятини ривожлантириш.

Тренингни индивидуаллаштириш ва дифференциаллаштириш тамойили

Ушбу тамойил усуллари тамойиллари тизимида етакчи ўринни эгаллайди, у ўқув жараёнининг чет тили талабаси шахсини ривожлантиришга йўналтирилганлигини белгилайди. Шу билан бирга, талабаларнинг шахсий имкониятлари, билиш услублари, қизиқишлари, тўлим стратегияси, эҳтиёжлари ва бошқаларни ҳисобга олган ҳолда мустақиллигини ривожлантиришга катта эътибор қаратилади.

Мослашув ва компенсация тамойили

Ўқув жараёнини мослаштириш ва компенсация қилиш принципи лингвистик компетенцияни ривожлантириш учун тузатиш технологияларининг асосий тамойилларидан биридир.

Тил факультети талабаларини ўқитишнинг бошланғич босқичидаги мослашув жараёнлари катта аҳамиятга эга. Шунга қўра, талабанинг янги шароитларга мослашуви узоқ давом этмаслиги керак, акс ҳолда унинг ўрганишга бўлган шижоатнинг даражаси пасайиши мумкин. Шу билан бирга, талабаларнинг тил тайёргарлигини ҳисобга олиш ва хорижий тилларни ўқитишнинг бошланғич босқичини уларнинг тил даражасига мослаштириш керак.

Чет тилни ўрганишнинг ўзгарувчанлик принципи

Чет тилни ўрганишнинг ўзгарувчанлиги принципи тузатувчи технологияларининг етакчи тамойилларидан биридир, чунки у маълум шакллар, усуллари танлашни белгилайди.

Шундай қилиб, машғулотларнинг ўзгарувчанлиги қуйидагича намоён бўлади:

- таълимни ташкил этиш (шакллар, методлар, усуллар, технологиялар);
- таълим мазмуни (тематик бўлимлар)
- нутқ фаолияти турлари, чет тилини ўрганиш жиҳатлари ва бошқалар).

Бундан ташқари, ўзгарувчанлик принципи саналиб кўникмаларини шакллантиришни белгилайди вариантлар ва тўғри қарор қабул қилиш. Мисол табиатнинг ўзгарувчан ва мумкин бўлган жавоб вариантларини тезда таҳлил қилишга ва қабул қилишга қаратилган топшириқлар тегишли ечимлар.

Лингвистик компетентсияни босқичма-босқич ривожлантириш тамойили

Бизнинг тадқиқотимизда биз лингвистик компетентсия ривожланишининг учта даражасини ажратамиз:

- репродуктив (паст),
- функционал жиҳатдан етарли (ўртача),
- продуктив (юқори).

Бу даража бунга боғлиқ ҳар бир талаба лингвистик компетенциянинг ривожланиш даражаси билан ажралиб туради.

Эътибор беринг, репродуктивлик даражаси талабанинг лингвистик билим ва кўникмаларининг етарли эмаслиги билан тавсифланади, чет тилини ўрганишга нисбатан аниқ талаффуз қилинган ташқи сабабнинг мавжудмаслиги, қобилиятсизлигидир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 19 майдаги ПҚ – 5117 “Ўзбекистон республикасида хорижий тилларни ўрганишни оммалаштириш фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори.

2. Рубцова, А.В. Компетентностная составляющая продуктивного подхода к обучению иностранному языку в высшей школе /А.В.Рубцова// Сборник научных трудов по итогам международной научно-практической конференции «Вопросы современной педагогики и психологии: свежий взгляд и новые решения.- Екатеринбург.-2016. - С. 46-48.

3. Сахарова, Н.С. Развитие иноязычной компетенции студентов университета. автореф. дис... д-ра. пед. наук: 13.00.08 / Сахарова Наталия Сергеевна.- Оренбург, 2004.- 39 с.

БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМДА ТЕХНОЛОГИЯ ДАРСЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ

**Ўрозова Райхон Абдиалимовна,
Ризаева Дилдора Хакимовна**
Қашқадарё вилояти, Яккабоғ тумани
8-сонли мактаб ўқитувчилари

Аннотация. Мақолада бошланғич синфларда технология, асосан, қўл меҳнати дарсларини ташкил этиш ва уларни ўргатиш усуллари ҳақида тавсиялар берилган.

Калит сўзлар. Қоғоз, картон, сим, ёғоч, дазмол, махсус лой, пластмассалар, пластилин, елим.

Бугунги кунда жамиятимиз учун ҳар томонлама ривожланган фан техника тараққиётини ҳаётга тадбиқ эта оладиган етук малакали кадрлар тайёрлаш масаласи турибди.

Айниқса, бошланғич синфларда ўқувчиларни меҳнатга тайёрлаш уларнинг кизиқишлари, мойилликлар ва имкониятларга асосланган қўл меҳнати ҳисобланади. Шу муносабат билан меҳнат таълими жараёни ўқувчиларда ушбу ёш учун билим, меҳнат, ахлоқий, эстетик, иқтисодий-экологик ва ақлий имкониятларни аниқ меҳнат жараёнларида ривожлантиришга қаратилган. Уларни меҳнатга тайёрлаш қўл меҳнати дарслари жараёнида болаларга, асосан, ишлаб чиқариш технологиялар чиқиндилари (қоғоз, картон, сим, ёғоч, дазмол ва бошқалар) билан табиий ва сунъий хом ашёлар (махсус лой, пластмассалар, пластилин, елим ва бошқалар) билан ишлаш орқали кейинги синфларда қўл меҳнати дарсларини давом эттиришда зарурий асос бўлиб хизмат қилади.

Ўқувчиларни меҳнат таълимига ўргатишда замонавий педагогика технологияларидан ўз ўрнида тўғри фойдаланиш, ўқув жараёнини ташкил этишда унинг тумойиллари ва усулларига қўйиладиган умумий талабларга мувофиқ тарзда амалга ошириш зарур.

Меҳнат таълимини амалий меҳнат фаолияти билан бирлаштириш ва ўқувчиларнинг илмий билимларини чуқур ўзлаштиришини таъминлашда таълимнинг турли усулларида фойдаланилади. Назарий материални тушунтириш чоғида ўқитувчи ўқувчиларнинг билим ва тажрибасига суянади. Бошланғич синфларда иш материалларининг мазмуни, ҳажми ва усуллари ўқувчиларнинг тайёгарлик босқичига мос келиши шарт. Ўқув материалларини ўқувчиларга етказиб беришда фақат соддалаштириш йўли билан бориш мақсадга мувофиқ бўлмайди. Бундай йўл билан бориш ўқувчиларнинг ақлий ривожланишини таъминлай олмайди. Ҳар бир ўрганишда соддалиқдан мураккабликка қараб бориш мақсадга мувофиқдир.

Кўпгина ўқитувчилар ўқитишнинг турли метод ва усуллари кўллаб, шунингдек, синфдан ташқари ишларни кизиқарли ташкил этиб, яхши ўзлаштириш натижаларига эришмоқдалар ва билимга муҳаббат ҳамда кизиқишларини сингдирмоқдалар. Бундай ўқитувчилар қўл меҳнатини ўргатишда ўқувчиларга турмуш соҳасидаги билим ва кўникмаларни сингдириш билан бирга, уларга ижодий қобилиятларни ва билишга кизиқишини, мустақил фаолликни ўстиришга ёрдам бермоқдалар.

Ўқитиш усуллари билимларни шундай даражада эгалланишига хизмат қилиши керакки, унда ўқувчилар чизмани ўқитувчи чизган ўлчамлар асосида эмас, балки буюмни исталган ўлчами бўйича чизиб, эгаллаган билимларни амалда қўллай олсин.

Қўл меҳнатига ўргатишда қўлланиладиган асосий усуллар тизими куйидагилар билан белгилашимиз мумкин:

1. Оғзаки баён қилиш.
2. Тушунтириш ва ҳикоя қилиш.
3. Сухбат.
4. Машқлар.
5. Амалий ишлар.
6. Лаборатория ишлари,
7. Мустақил ишлар.
8. Экскурсия.
9. Китоб билан ишлаш.

10. Техник воситалар.

Қўл меҳнатига ўргатишда бошқа фанларни ўргатишда бўлганидек, ўқитишнинг хилма-хил усуллари қўллаб, улар ёрдамида ўқувчиларнинг билим, малака ва кўникмаларини эгаллаб олишларига, шунингдек, билиш қобилиятларини ривожланишига эришилади.

Ўқувчиларнинг касб-хунарга қизиқишини тарбиялашда инсоният меҳнат фаолиятини тарихини ўргатувчи омилларга таяниб, ўқувчиларни келажакда тўғри касб танлашларига улкан замин яратилса, мақсадга мувофиқ бўларди. Ўқувчиларнинг меҳнат турларига қизиқишини ошириш, касб танлаш ва ўзлаштиришни шакллантириб бориш учун педагоглар зиммасига ўқувчиларга ёшлигидан бошлаб таълим, тарбия бериш билан бирга касб-хунарга қизиқиш ишларини тўғри йўлга қўйишда қуйидаги шартларга амал қилиш лозим:

-бошланғич синф ўқувчиларига касб-хунарга тўғрисидаги тушунчаларни сингдириш;

-ўқувчиларни ёшига, жинсига мос касб-хунарга танлашга, уларга педагогик психологик ёндошиш;

-касб-хунарга қизиқтиришда ўқувчиларнинг ёши ва қизиқишини ҳисобга олиш;

-бошланғич синф қўл меҳнати дарслари учун ўқувчилар шахсий папкаларини қўлланилиши;

-1-3 синф ўқувчиларига қўл меҳнати дарсларини тўғри усулларда ташкил этиш ва мунтазам ўтказиш имконини беради. Бу эса бевосита ўқувчининг билим ва саводхонлик даражасини юқори кўрсаткичга қичаришда муҳим рол ўйнайди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1.Тўғарак машғулоти учун методик тавсиялар. Жумаева.М.Т.2017.

2.Ишмухамедов.Р.Ж. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. Т.2004.

ЎҚУВЧИЛАРНИНГ БИЛИМ, КЎНИКМА ВА МАЛАКАЛАРИНИ ОШИРИШДА НАМУНАЛИ ДАРСНИНГ АҲАМИЯТИ

Чориева Садоқат Очиловна,
Норова Чарос Рустамовна

Қашқадарё вилояти,
Яккабоғ тумани 8-сонли мактаб ўқитувчилари

Аннотация. Мақолада таълим жарёнида намунали дарс ташкил этиш ва у орқали эришилиши мумкин бўлган ютуқлар ҳақида тўхталиб ўтилган.

Калит сўзлар. “Кластер”, “ақлий ҳужум”, “топқирлар баҳси”, “сўз устуни”, “ким тўғри ва тез топади”.

Ёш авлодга жаҳон андозалари даражасида билим бериш, уларни ҳар жиҳатдан ривожлантиришга эришиш умумтаълим мактаблари олдида турган энг долзарб вазифалардан биридир. Бу вазифани бажаришда замонавий педагогик технологиялардан фойдаланиб ўтиладиган ноанъанавий намунали дарсларнинг ўрни ва аҳамияти катта. Хўш намунали дарс нега ўтилади? Унинг оддий дарсдан фарқли жиҳати нимада? каби саволларга аниқ асосли жавоб айтиш кўпчиликда бир оз қийинчилик туғдириши рост. Намунали дарс асосан намунавий усулда ташкиллаштирилади. Ўқувчилар машғулот давомида ўқув йилининг муайян даври мобайнида ўрганган билим, кўникмаларини намойиш этадилар. Мактабнинг намунали дарсларига ота-оналар, маҳалла вакиллари, ўқитувчилар таклиф этилиб, дарс жараёнини кузатиб борадилар. Дарс сўнгида улар ўз фикр – мулоҳазаларини “дарс таҳлили дафтарига” ёзиб қолдиради. Ушбу дарс кузатувчилар томонидан кўпинча юқори баҳоланади. Айниқса, ўқувчиларнинг иқтидори, мустақил фикрлаши, ўз фикрларини дадил, бийрон билда баён эта олишлари барчада катта таассурот қолдиради. Бундай тадбирларни ўтказилиши “Оила – маҳалла – таълим муассасаси” ҳамкорлигини кучайтиришга ҳам ёрдам беради.

Бугунгикунда мактаб олдида қўйилган вазифалардан бири таълим сифати ва самадорлигини янги босқичга кўтаришдир. Шунингдек, илм – фан, техника ва ишлаб чиқариш соҳаларининг тез суръатларда, жадаллик билан ривожланиб бораётгани ҳар педагог зиммасига янгидан янги масъулият ва вазифаларни юкламоқда. Ота – она эрта тонгдан фарзандини “дарсга кечикма”, “дарсга эътиборли бўл”, “одобли бўл”, “яхши баҳо олиб қайт” сингари насиҳатлар билан эзгу умидда мактабга кузатадилар. Ўз касбининг фидойиси бўлган ҳар бир ўқитувчи мактаб остонасидан одимлар экан, ўй – хаёлида “кечагиданда яхшироқ дарс оляпманми?”, “ўқитувчиларнинг фаоллигини янада оширяпманми?”, “ўз дарсимга қаноат ҳосил қиляпманми?”, деган саволларга ўз – ўзидан жавоб қидиради. Дарс – бу таълимнинг асоси, ўқитувчи раҳбарлигида ўқувчилар учун синфда аниқ мақсадларини кўзлаб белгиланган вақт мобайнида ўқув – тарбия жараёнининг ташкил этилишидир. Ўқитувчи дарсга пухта тайёргарлик кўриб, 45 дақиқалик дарснинг мақсадига мос талабларни тўғри бажаришни бурч деб ҳисоблаши зарур. Дарс турли илғор услублар асосида ўтилса, ўқувчи мавзунинг тез, осон ва самарали ўзлаштириб олишга ҳаракат қилади. Бугунги замонавий ўқитувчи асосий вазифаси ҳам сифатли дарс ўтиб, яхши тарбия бериш, дарс муқаддаслигини масъулият билан ҳис қилиш ҳисобланади.

Афсуски, мактабдаги дарс ҳақида эскича фикр юритадиган, ўзи ўқиган даврда дарс қандай ўтилган бўлса, ҳозир ҳам шундай, деб ўйлайдиган ота – оналар топилади. Намунали дарслар орқали улар бугунги кундаги таълим – тарбия жараёни илғор педагогик технологиялардан фойдаланиб юқори натижага, эришилаётганидан, ўқувчиларнинг замонавий лаборатория жиҳозларидан фойдаланишга кун сайин ошиб бораётганидан хабар топади, шахсан гувоҳи бўлади. Ота – она ким бўлиши, қаерда ишлашидан қатъий назар, жамият, қолаверса, мактаб олдида фарзандининг таълим – тарбия олишига доимо масъулдир. Таъбир жоиз бўлса, ота – оналар мактабга фарзандининг дарсга тайёргарлик билан бориши, машғулотларга фаол қатнашиши, тиришқоқ ва интилувчан бўлишини назорат қилиши лозим. Бу борада аниқроқ фикр юритадиган бўлсак, дарсларни янги педагогик технологиялар, инновацион, интерфаол усулларда ташкил этиш ўқувчилар учун ҳам анча қулайлик яратади. Бунинг моҳияти шундаки, ўқитувчи ўз устида ишлайди, дарсга илмий ёндошади, изланувчанлиги

ошади, компьютер ва бошқа техника воситалариан фойдаланади.

Умумтаълим мактабларида илғор педагогик технологиялар асосида ўтилган намунали дарслар ўзининг яхши натижа ва самарасини бермоқда. Жумладан, бугун ўқитувчилар дарсни “кластер”, “ақлий ҳужум”, “топқирлар баҳси”, “сўз устуни”, “ким тўғри ва тез топади” каби бир неча усуллардан фойдаланиб ўтмоқда. Бир нарса аёнки, ўқитувчи амалиётчи сифатида ўқув – тарбия жараёнининг паст – баландини, муаммолари-ю ўқув – методик материалларининг самарадорлик даражасини кўпроқ билади, холис баҳолайди. Дарс жараёнида замонавий таълим усуллариан фойдаланади. Ўз меҳнатининг натижасидан, маҳсулидан қаноат ҳосил қилади, қувонади.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, педагог ҳар бир дарсини “намунали дарс” асосида ташкил этиши, методларни ўз ўрнида қўллаши шарт. Қўллаётган ҳар бир метод дарсининг самарали бўлишига хизмат қилиши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ишмухамедов.Р.Ж. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. Т.2004.

THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH IN USE OF COMMUNICATION TECHNIQUES

Kutlimuratova Surayyo Shamuratovna

Khorezm region Urgench city No. 19 IDUM English teacher

Abstract: This article discusses the use of communicative techniques in the teaching of English in a unique way.

Keywords: English, experts, functional-semantic, communicative, lessons;

It is known that the English language is rapidly improving. Nor has this acceleration bypassed our country. Of course, this is a sign of great development for both our country and our people. Therefore, it is advisable to do it in a specific experience, in a tested form, in teaching English.

The Council of Europe has taken a number of steps to develop a program to intensify foreign language teaching on the continent. In 1971, a group of experts was commissioned to study the possibilities of creating a system of teaching foreign languages to schoolchildren and older students.

The idea of developing frontier levels as specific goals of foreign language acquisition was formed. Originally designed primarily for older students, it has been successfully adapted to the goals and content of education in schools and other educational institutions. In 1982, the results of the study were presented and analyzed in the document “Modern Languages: 1971-1981”. This allowed to significantly expand and implement the practical application of the developed approach on a functional-semantic basis. systems), in the development of assessment and self-assessment systems, self-study, taking into account its individualization (student autonomy) in the development of recommendations for the professional training of foreign language teachers get.

In addition to the above, the level of mastery and mastery of the linguistic and spoken material mastered at each level of the title is determined. This degree is defined as a key criterion of pragmatic adequacy, which implies the conformity of the communicative intentions conveyed and perceived by the communication partners or the meanings of their statements. The second criterion is the level of communication efficiency.

According to the Wastage levels and the threshold level, the foreign language acquisition and proficiency assessment and self-assessment scales are determined based on the use of multi-level scales in the spectrum of language knowledge from zero to ideal (e.g. expert). At the same time, a special place is given to the requirements for the organization of classes in the classroom or in a foreign language room, the creation of a communication environment, a communicative environment, the organization of a group room. There are techniques for forming individual work audiences, groups and pairs, and ways to manage learning activities during sessions.

Compared to our teaching practice, it is particularly interesting that students perceive their texts as a result of the teacher's efforts to activate their initial knowledge, interests, and experiences in the form of brainstorming, anticipation, and creative activity. Clearly, the students' initial textual activity guides the content and characteristics of the foreign language speech sample actually presented by the teacher at the text stage. Here, comparisons are made between student-created and academic texts responsibly. Including all types of communicative relationships are carried out and discussed together, suggesting solutions, problem, problem-solving, peer assessment and self-assessment, going beyond the content of the text, transitioning to situations, real life and so on.

References:

1. Michael Harris, David Mower, Anna Sikorzynska “Opportunities” (Intermediate, Intermediate), Longman.
2. Methods of teaching foreign languages in primary and secondary schools (Ed. V.M. Filatov) .- Rostov n / a: “Phoenix”, 2004.
3. Jalolov Jamol. Foreign language teaching methods. Publishing and Printing House “Teacher”, Tashkent - 2012.
4. Bekmuratova U.B. Essay on “The use of innovative technologies in teaching English.” Tashkent - 2012.
5. Otaboeva, M. R. The use of modern innovative technologies in modern innovative teaching of foreign languages and its effectiveness / M. R. Otaboeva. - Text: direct.

FIZIKA VA MATEMATIKA FANLARINI O'QITISHDA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Ro'zmetova Nargiza Shuhrat qizi,

Xorazm viloyati Shovot tumani

23-maktab fizika va matematika fani o'qituvchisi,

Saylxonov Doniyor Dilshodovich

Xorazm viloyati Shovot tumani

23-maktab informatika fani o'qituvchisi

nruzmetova2203@gmail.com Tel:993502203

dsaylxonov1@gmail.com Tel:992989090

Annotatsiya: Ushbu maqolada fizika va matematika fanlarini o'qitishni takomillashtirishda axborot texnologiyalaridan foydalanish to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Multimedia ekrani, interfaol doska, AKT, so'rov tizimi, gipoteza

Matematika fanini o'zlashtirib borish natijasida kishi sofdil, rostgo'y, haqiqat uchun kurashuvchi mard va vatanparvar bo'lib tarbiyalanadi.

(A. Y. Xinchin)

So'nggi besh yil ichida ta'lim sohasida juda katta o'zgarishlar bo'ldi. O'qituvchilar obro'si oshirildi, oylik maoshlari asta-sekin ko'tarilmoqda, malaka oshirish kurslarida turli hil yangiliklar, qulayliklar yaratilmoqda, ishlayman, o'rganaman degan har bir o'qituvchiga imkoniyatlar yaratilmoqda. Bu esa o'z o'rnida o'qituvchidan katta ma'suliyat talab qiladi. O'qituvchining ta'lim oldida turgan eng muhim vazifalardan biri yoshlarda ijodiy tafakkur, ijodiy izlanish, mavjud imkoniyatlardan eng qulay va serunumini tanlay olish ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish, ularni milliy qadriyatlarimiz, udum va an'analarimiz ruhida tarbiyalashdir.

Xozirgi kunda fizika va matematika fanini o'rganishga extiyoj katta. Bu esa o'z o'rnida fizika va matematika fani o'qituvchilariga katta ma'suliyat yuklaydi. Dars o'tish davomida o'quvchilar ba'zi mavzularni tushunishga qiynalishadi, ba'zilarini tushunish uchun faraz qilish kerak bo'ladi. O'quvchi o'tilayotgan mavzuni tushunmasa unda bu fanga qiziqish sustlashadi. Shunday hollarda o'quvchilarni fanga qiziqtirish uchun har xil pedagogik texnologiyalardan, Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari(AKT)dan samarali foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Pedagogika fanining rivojlanishi bilan o'qitish usullari va shakllari yanada takomillashdi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari(AKT)dan o'quv jarayonining barcha sohalarida foydalanish, jarayonni axborot muhitiga singdirish bugungi kunda odatiy holga aylandi.

Yosh maktab o'quvchilarini axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga (AKT) yo'naltirish va ularni to'g'ri qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish o'quvchilarning umumiy o'rta ta'lim bosqichida umuminsoniy ta'lim harakatlarini shakllantirish, uning samaradorligini ta'minlashning muhim elementi hisoblanadi. Shuning uchun umumiy o'rta ta'lim bosqichida universal ta'lim tadbirlarini shakllantirish dasturida ushbu kichik dastur mavjud bo'lib, u AKTdan foydalanish sohasidagi muayyan harakatlarning tarkibiy qismlaridan biri ekanligini anglatadi.

Yangi axborot texnologiyalari konsepsiyasiga turli xil vositalar, xususan telefon, telegraf, telekommunikatsiya, faks va boshqalar orqali ma'lumot uzatishni ta'minlovchi aloqa texnologiyalari kiradi. Bularning barchasini zamonaviy o'qituvchiga qanday yetkazish kerak? Gipoteza: deylik, axborot texnologiyalari nafaqat o'quvchi uchun, balki o'qituvchi uchun ham noyob imkoniyatni yaratadi va pedagogik fan rivojlanib borgan sari, o'qitish usullari va shakllari yaxshilanadi.

Biz, asosan, o'quv jarayonida axborot texnologiyalaridan quyidagi yo'nalishlarda foydalanamiz:

-Interfaol doska, multimedia ekrani, so'rov tizimi, didaktik materialni yaratish.

Ko'pincha biz didaktik materiallar va hisobotlarni tuzishda axborot texnologiyalaridan foydalanamiz.

Kompyuter tarmoqlarining yaratilishi insoniyatga mutlaqo yangi aloqa usulini taqdim etdi. Multimediasohasidagi so'nggi ixtirolarni hisobga olgan holda ma'lumotlar uzatish texnologiyasining eng so'nggi yutuqlari dunyoning deyarli har qanday joyiga ko'plab ma'lumotlarni qayta ishlash va uzatish uchun cheksiz imkoniyatlarni ochib beradi.

AKT vositalarini ishlab chiqish va ulardan foydalanishda faol ishtirok etadigan o'qituvchilar

o'quv jarayonida axborot vositalaridan foydalanishga tayyorlik darajasiga ega bo'lishi kerak. Bu shuni anglatadiki, o'qituvchilar foydalanuvchi ko'nikmalariga ega bo'lishlari, dasturlash to'g'risida tushunchaga ega bo'lishlari va mutaxassis bo'lishlari kerak.

Ta'lim faoliyatida AKT vositalaridan foydalanadigan o'qituvchiga qo'yiladigan talablar har qanday o'qituvchiga qo'yiladigan an'anaviy talablardan va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish va ta'lim faoliyatini axborotlashtirish jarayonida AKTdan amaliy foydalanish bilan bog'liq bo'lgan maxsus talablardan iborat bo'lishi kerak.

An'anaviy talablar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- tashkiliy (ishlarni rejalashtirish, sinf o'quvchilarning hamjihatligi va boshqalar);
- didaktik (o'quv materialini tanlash va tayyorlash bo'yicha o'ziga xos ko'nikmalar);
- o'quv materialini tushunarli, ishonchli va izchil taqdim etish;
- bilim qiziqishlari va ma'naviy ehtiyojlarini rivojlantirishni rag'batlantirish;

O'quv jarayonida yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish interfaol suhbatni amalga oshirish orqali o'quv jarayonini individuallashtirish va differentsiatsiya qilish, o'quv faoliyati uslubini mustaqil ravishda tanlash va o'rganilayotgan ob'ektlarni kompyuterda vizual ravishda tanlash imkoniyatini beradi.

Axborot texnologiyalari ta'limga oid ma'lumotlarni taqdim etish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi. Rang, grafika, tovush va video texnologiyalarning barcha zamonaviy vositalaridan foydalanish haqiqiy faoliyat muhitini yaratishga imkon beradi. Kompyuter o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshirishi mumkin. AKT o'quvchilarni o'quv jarayoniga jalb qiladi, ularning qobiliyatlarini keng ochib berishga va aqliy faoliyatni faollashtirishga yordam beradi. AKT ni ta'lim amaliyotiga tatbiq etishda,

albatta, ijodiy yondashish lozim.

Xulosa qilib shuni aytmoqchimanki, o'quv jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish har jihatdan mashaqqatli bo'lsa ham, lekin u barcha xarajatlarni oqlaydi, o'qishni yanada qiziqarli qiladi. O'qituvchi o'z texnologiyasini va ish usullarini tanlash huquqiga ega, chunki har bir o'qituvchi o'quvchining rivojlanishi uchun tinimsiz izlanishda bo'lmog'i lozim.

SAVOD O‘RGATISH DAVRDA YOZMA SAVODXONLIK MALAKALARINI TARKIB TOPTIRISH

Esanova Gulsara Kenjayevna

Samarqand viloyat Urgut tuman 62-maktab
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Savod o‘rgatish davrida o‘quvchilarning yozma ko‘nikma va malakalarini shakllantirishda yozma savodxonlik yaxshi samara beradi.

Kalit so‘zlari: Savod o‘rgatish, yozma savod o‘rgatish, malaka, ko‘nikma.

Umumiy ta‘limning poydevori bo‘lgan boshlang‘ich ta‘lim ongli va to‘g‘ri yozishga o‘rgatish bilan birga keng dunyo qarash aqliy kamolotga erishish va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish o‘quvchilarni har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi. Shuning uchun boshlang‘ich ta‘lim har tomonlama takomillashtirish bugungi kun ta‘labidir. Yozuv ko‘nikmalarni egallash ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lib turli rasmiy hujjatlarni o‘qish imkonini beradi. Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarni yozishga o‘rgatish metodikasi ularda aniq, chiroyli va tez yozish ko‘nikmasini hosil qilishi lozim. Yozuvga o‘rgatishning gigiyenik shartlarini o‘quvchilarning yozuvidagi individual kamchiliklarini tuzatish usullarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Yozuv inson ma‘naviyatining ko‘zgusi bo‘lib, o‘quvchilarni yozuvga o‘rgatish ilmiy izlanishlarga olib keladi. Yozma nutq avlodlarni bir-biriga bog‘laydi, yozuv tufayli kishi fikri, insoniyat qo‘lga kiritgan bilimlar avloddan- avlodga yetib borishi vujudga keldi. Pedagogika fanlar nomzodi Y. Abdullayev “Sovg‘a” alifboni o‘rganamiz risolalarida Professor Qumri Abdullayeva “Savod o‘rgatish darslari” metodik qo‘llanmalarida Mirhabib G‘ulomov T.Gafforova Rohatoy Safarova X.G‘ulomovalarning savod o‘rgatishga bag‘ishlangan metodik qo‘llanmalar va ilmiy metodik maqolalarida yozuvga o‘rgatish borasida yaxshi metodik qo‘llanmalar ishlab chiqilgan.

Boshlang‘ich sinflarda yozuv ko‘nikmalarini shakllantirar ekanmiz xatti-harakatlariga qaramay pedagog amaliyot vaqtida yozuvda grafik xato kamchiliklar mavjudligini guvohi bo‘ldik.

1993 yil 2-sentyabrda 13 sessiyasida “Lotn yozuviga asoslangan o‘zbek alifbosini joriy etish to‘g‘risida”gi qarorga o‘zgartirishlarning kiritilish to‘g‘risidagi qaror qabul qilindi. Nutqning har bir tovushi uchun unga mos grafik shakl qabul qilindi. Savod o‘rgatish analitik-sintetik tovush metodiga asosan olib borilish ko‘zda tutiladi. O‘quvchilar savod o‘rgatish davrida o‘qishga o‘rgatish bilan bir payitda yozuvga o‘rgatib boriladi. O‘quvda bu davirda yozuvdan elementar ko‘nikma va malaka hosil qilinadi. Partada to‘g‘ri o‘tirish, daftarni to‘g‘ri qo‘yish chiziqlarni chamalash, yozayotganda ro‘chkadan to‘g‘ri foydalanish, hoshiyaga rioya qilish. Yozuvdan birdan- bir maqsad fikrni ifodalashda yozuv malakalaridan foydalanish hisoblanadi. Bu maqsadni bolalar tez anglab yetsalar ularda yozma nutq malakasi shunchalik muvaffaqiyatli va to‘g‘ri shakllanadi. Yozuv malakasi o‘qish malakasi bilan uzviy bog‘liqdir. Bola yomon o‘qisa, yozuvni, egallashi ham qiyin bo‘ladi, chunki bo‘g‘inlab o‘qish malakasidan so‘ng, bo‘g‘inlab yozish malakasi shakllanadi. Grafik malakasini shakllantirishni tilshunos olim K. Qosimova quydagi bosqichlarda bo‘ladi; 1. Turli shakllar andozasi ustidan chizish, Erkin rasmlar chizish yozuv qurollarini to‘g‘ri tutish, turli qiya elementlar chizish, uzunlikni oraliq mosofani chamalash va qo‘l mashqlarini o‘tkazish. 2. Harf elementlarini yozish, barobar masofada qisqa va uzun elementlar osti va usti ilmaqli elementlar chizish. Bosh va kichik harflarni alohida yozish. Harflarni yozma shakli ularni o‘qilish shakli bilan taqqoslash orqali tushuntiriladi, Shuning uchun yozuv quruq yozuv bo‘lmay ongli yozuvga aylanadi. Dars jarayonida o‘quvchilarga didaktiv o‘yinlar bilan o‘tkazilsa darsimiz yanada qiziqarli hamda samarali bo‘ladi. “Bog‘bon boboga yordam o‘yini” didaktiv o‘yin o‘tkaziladi. Bunda olma daraxti va savatchadan foydalanadi.

Olma ortiga yashiringan harflarni yozilishi va o‘qilishini aytib savatchaga solishadi. Bu metodda o‘quvchilarning qay darajada o‘zlashtirayotganligi aniqlanadi. Savod o‘rgatishda tovush-harf bilan tanishtirish unililardan boshlanadi. O‘zbek tilida 24 ta udosh tovush bor. Yozuvda ular 23 ta harf bilan ifodalanadi.

Shundan 3 tasi harf birikmasi. Ularning 21 tasi yakka harf bilan belgilanadi. Ular quydagilar ; b, d, f, g, h, j [jurnal] [jo‘la] k, l, m, n, p, q, r, s, t, x, y, z, g‘, sh, ch, ng. Undoshlarni o‘rgatishda ham muayyan tartibda asoslanadi. Sh tovushini ifodalovchi sh harf birikmasi ham S va H harfi tovushini ifodalovchi ch harf birikmasi h harfi bilan tanishtirilishi o‘rgatiladi, x va h tovushlarining talaffuzi va imlosi haqida ham dastlabki tushunchalar berib boriladi. Alifbo ohirida joylashgan tutuq [,] belgisi unli tovushdan so‘ng kelsa, uni cho‘zib talaffuz qilishiga, undosh tovushdan so‘ng kelsa, undoshni unidan ajratib talaffuz qilish haqida tushunchalar beriladi.

Foydalangan adabiyotlar:

- 1 Alifbe davrida yozuv ko‘nikmalarini shakllantirish metodikasi. Samarqand- 2021 Ergashova G, A.
2. ”Ta’lim to‘g‘risidagi qonun”
3. Onatili o‘qitish metodikasi. K.Qosimova. Toshkent “NOSIR” nashiryoti. 2009.

PISA TEXNOLOGIYASI ASOSIDA BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING ADABIY KITOBXONLIK MALAKASINI SHAKLLANTIRISH

G‘ulomova Zuhra Mehriddinovna

Samarqand viloyati Nurobod tuman

26-umumiy o‘rta ta’lim maktabi

boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada PISA texnologiyasi orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining adabiy kitobxonlik malakasini shakllantirish asoslab berilgan. O‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirishda PISA xalqaro dasturi ijobiy ta’sir ko‘rsatish maqsadida tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: PISA, Xalqaro dastur, adabiy kitobxonlik, interfaol metodlar, hamkorlik, samaradorlik, natija.

PISA dasturining maqsadi nima? U qanday zaruriyat tufayli paydo bo‘ldi va PISA haqida qator savollar ko‘pchilikni qiziqtiradi. XXI asr informatsion texnologiyalar asri. Bu asr o‘z mutaxassislaridan farq qiluvchi kompetensiyalarni talab qiladi. XX asrda o‘z sohasida iloji boricha ko‘proq ma’lumotni bilgan mutaxassislar yuqori qadrlangan bo‘lsa, endi bu bilimlar hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lmay qoldi. PISA ing. (Programme for International Student Assessment) turli davlatlarda 15 yoshli o‘quvchilarning savodxonligini (o‘qish, matematika, tabiiy fanlar) hamda bilimlarni amaliyotda qo‘llash qobiliyatini baholovchi xalqaro dastur. Bu dastur 3 yilda bir marotaba o‘tkaziladi. Dastlab 1997-yilda ishlab chiqilgan va 2000-yilda 1-marta qo‘llanilgan. Bu dastur bo‘yicha har 3 yilda o‘quvchilarning bilimini baholash maqsadida sinovlar o‘tkaziladi. Bu xalqaro dasturdan qatnashishdan maqsad testlarni o‘tkazish yoki o‘quvchilarni testga tayyorlash emas, o‘quvchilarimizda XXI asr ta’lim tizimida raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash uchun mustahkam zamin yaratish hisoblanadi. Bugungi kunda ta’lim tizimida ko‘plab o‘zgarishlar yuz bermoqda. Xalq ta’limi tizimida milliy o‘quv dasturi modulini targ‘ib etish keng yo‘lga qo‘yildi. PISA dasturini 3 va 4-sinf o‘qish fani darslarida qo‘llash jarayonida o‘quvchilarni badiiy asarni o‘qish va matn ustida ishlashga o‘rgatish orqali ularga milliy va jahon adabiyotlarini o‘qib, tahlil qilish, ezgulik va yovuzlik, yaxshilik va yomonlik, go‘zallik haqidagi fikrlarini kengaytirishda ushbu dastur talablarga javob beradi. O‘qish fanida dasturni o‘qitish orqali o‘quvchilarda to‘g‘ri, tez, ongli, ifodali o‘qish malakalarini shakllantirish, o‘quvchilarda o‘qishga muhabbat uyg‘otish, ularni oddiy kitobxondan chuqur mulohaza yurituvchi ijodkor kitobxon darajasiga ko‘tarish, o‘qish orqali o‘quvchilarning tevarak-atrof borliq haqidagi bilimlarini kengaytirish, dunyoqarash elementlarini shakllantirish, o‘quvchilarning tafakkurini o‘stirish elementar adabiy tushunchalarini shakllantirish nazarda tutiladi. Masalan: 4-sinfda X.To‘xtaboyevning “Do‘stlik” asarini ham PISA tadqiqoti asosida o‘quvchilarning fikrlash, savodxonlik darajasini, kitobxonlik malakasini shakllantirishda o‘qituvchi diqqatini matn muallifi haqidagi hayotiy biografiyasidan boshlash maqsadga muvofiqdir. O‘qituvchi matndan parcha o‘qib, qahramonlar maqsadi, taassurotlari, fikrining mantiqiyligi asosida asar g‘oyasi nima haqida ekanligini qayd etib boradi. Har bir o‘quvchini mantiqan fikrlashga undaydi. Masalan quyidagi topshiriqni berish mumkin:

1-topshiriq

Hikoyaning bosh qahramoni Abduqodir maktubni yozayotganida nimalarni o‘ylaydi?

Oyisini hursand qilmoqchi edi

Shaharga bormoqchi edi

O‘tgan voqealar yodiga tushgan edi

Qishloqqa bormoqchi edi

2-topshiriq

Muallifning ushbu hikoyasi qahramonlariga ta’rif bering

Abduqodir: _____

Vova: _____

Bobo: _____

O‘qituvchi: _____

Kalit so‘zlar: rus bola, do‘stlikni qadrlaydi, quyon bolalarini yaxshi ko‘radi, ko‘chada vaqtini behuda sarflaydi, do‘sti edi, boshqa shahardan ko‘chib kelgan, yoshi o‘tganini tan oladi, bog‘bon bo‘lishni hohlaydi, kasbi bog‘bon, maktub yozadi.

3-topshiriq:

Abduqodir(fikr): _____

Vova(quyon): _____

O‘qituvchi(maktab): _____

Bobo(niyat): _____

(ushbu topshiriqda qahramonlar va so‘zlar orqali hikoyani o‘quvchi talqinida matnni tushunish, anglash darajasi baholanadi)

PISA dasturi asosida o‘quvchilarni maktablarda o‘qitish xalqaro tadqiqotlarda muvaffaqiyatli ishtirok etishni ta‘minlaydi. O‘qitishning innovatsion usullaridan foydalangan holda ona tili, matematika, tabiiy fanlar yo‘nalishi bo‘yicha pedagog kadrlarning malakasini oshirish bo‘yicha ta‘lim sohasida tizimli ishlar amalga oshirilayapti. PISA xalqaro dasturi boshlang‘ich sinf bitiruvchi o‘quvchilarining o‘qish sifatini oshirish, matnni tushunish darajasini kengaytirish adabiy kitobxonlik malakasini shakllantirishda yordam beradi. Tadqiqotlar doirasida asosiy e‘tibor tushunishni namoyon qilishdan o‘zlashtirilgan ma‘lumotlarni qanday qilib yangi loyihalar vaziyatlarda qo‘llay olish qobiliyatlarini shakllantiradi.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun –T.:2020 –yil
2. T.G‘afforova “Boshlang‘ich ta‘limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar” T.:Tafakkur, 2012
3. w.w.w.Uzedu.uz, w.w.w.ziynet.uz

ONA TILI DARSLARIDA DIKTANT YORDAMIDA SAVODXONLIKNI OSHIRISH

Ismatova Gulbahor

Samarqand viloyati Jomboy tumani
9-umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada onatili darslarida diktant yordamida savodxonlikni oshirish va diktant turlari haqida ma'lumotlar beriladi.

Kalit so'zlar: Tekshiruv va ta'limiy diktant, lug'at, yod, yozuv, saylanma, izohli, ko'rsatish, ijodiy, ta'kidiy, erkin, husnixat, baholash me'yori.

O'qituvchi bir soatlik dars davomida to'plagan ma'lumotlarini o'quvchilarga yetkazish uchun, tinimsiz izlanadi. Dars oldiga qo'ygan maqsadiga erishish uchun ter to'kib, astoydil tayyorgarlik ko'radi. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitishning asosiy maqsadlaridan biri yozma savodxonlik ko'nikmalarini takomillashtirishdir.

O'quvchi diktant yozganda so'zning harfiy ifodasini ko'rmay, eshitish orqali tovushlar majmuasini tasavvur etadi, tovushlarni harflar bilan almashtirib yozadi.

Maqsadiga ko'ra diktantlar ikki turga bo'linadi:

1. Ta'limiy diktant.
 - Lug'at diktant
 - Yoddan yozuv diktanti
 - Saylanma diktant
 - Izohli diktant
 - Ko'rsatish diktanti
 - Ijodiy diktant
 - Ta'kidiy diktant
 - Erkin diktant

2. Tekshirish diktant. Tekshirish diktanti shu sinf o'quvchilari saviyasiga mos kelishi, o'rganilgan imlo qoidalariga asoslanib yoziladigan so'zlar va tinish belgilari ko'proq qo'llanilgan matnlar tanlanadi.

O'quvchilar diktant yozish jarayonida so'zlarni ketma-ket, husnixat bilan yozish bilan birga ularning ongli fikrlash qobiliyati ham shakllanib boradi. O'quvchilarning yozma savodxonligini oshirishda, shakllantirishda turli xil turlaridan foydalanishimiz mumkin.

Tekshiruv diktanti o'rganilib, mashqlar bilan mustahkamlangan qoidalarini o'quvchilar qay darajada o'zlashtirganini aniqlash maqsadida o'tkaziladi. Dastlab matn bir marta ifodali o'qib beriladi, keyin aytib turib yozdiriladi.

Lug'at diktanti ixcham, ko'p vaqt talab qilmaydigan yozma ish turi bo'lib, to'g'ri yozish yodda saqlash uchun ayrim so'zlarga tayanib, darsni mustahkamlash maqsadida o'tkaziladi.

Izohli diktantda o'quvchilar terma gaplardan tuzilgan matnni yozib bo'lgach, tekshiriladigan qoida asosida fikr yuritadilar, shu so'zni topib tagiga chizadilar.

Ta'kidiy diktant o'quvchining orfografik qoidani ongli o'zlashtira olganligini sinash maqsadida o'tkaziladi.

Saylanma diktantda o'quvchilar aytib turib yozdirilgan gaplarni yoki matnni to'liq yozmaydilar. Bu diktant turiga 10 daqiqa vaqt ajratilsa bo'ladi.

Erkin diktantda o'quvchi matnning umumiy mazmunini saqlagan holda, o'qituvchi tomonidan o'qilgan matndagi ayrim so'z yoki so'z birikmalarini boshqasiga almashtiradi. Erkin diktant bayonga yaqin turadi. Unga reja tuzilmaydi. Erkin diktantda imlo va mazmuniga e'tibor beriladi.

Ijodiy diktant o'quvchidan faol va mustaqil fikrlashni talab etadi. 3-4 sinflarda ushbu diktantning 2 turidan foydalaniladi. Masalan: o'qituvchi qoidani aytadi, o'quvchilar misollar topadilar. Bo'm-bo'sh dalalar oppoq qor bilan qoplandi. Berilgan matn kengaytiriladi. Bu diktant turi nutq madaniyatini o'stirishda muhim ahamiyatga ega.

Metodist olim G'oyibnazar Ernazarovning "Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi" kitobida baholash me'yori quyidagicha talqin qilinadi:

- "1" baho agar o'quvchi o'rganilgan mavzuni umuman bilmasa, "1" baho qo'yiladi.
- "2" baho yettita imlo va yettita xatosi bo'lsa qo'yiladi.

- “3” baho to‘rtta imlo xatosi bo‘lsa, husnixatga amal qilingan diktantga qo‘yiladi.
- “4” baho ikkita imlo xato va chiroyli husnixatdagi diktantga qo‘yiladi.
- “5” baho mutlaqo xatosiz yozilgan bo‘lsa yoki qo‘pol bo‘lmagan bitta imlo xatosi bo‘lgan chiroyli husnixatdagi diktantga qo‘yiladi.

1. Diktantdagi xatolar nisbati turli ko‘rinishda bo‘lishiga qaramay, baholashda imlo xatolari soni asosiy chegara sanaladi.

2. Agar diktantda tuzatishlar miqdori beshtadan ortiq bo‘lsa, baho bir ballga pasayadi.

3. Agar diktantda uch va undan ortiq tuzatish bo‘lsa, “5” baho qo‘yilmaydi.

Xat, yozuv kishi qalbining oynasi, xatiga qarab odamning tabiatini, xarakterini ham bilish mumkin. Xatiga qarab o‘quvchining ichki ma‘naviy go‘zalligini ko‘rishimiz mumkin.

Boshlang‘ich sinf ona tili darslarida diktant yordamida savodxonlikni oshirish ta‘lim tizimini, bilimlarni o‘zlashtirish va tez anglash uchun xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, o‘quvchilarni to‘g‘ri va chiroyli yozishlariga erishish o‘qituvchidan ham, o‘quvchidan ham ko‘p mahnat talab etadigan jarayon bo‘lib, bunga erishish uchun o‘quvchidan ilmga chanqoqlik va o‘z xatiga nisbatan qiziqish, o‘qituvchidan esa mukammal bilim, pedagogik mahorat, o‘z kasbiga mehr-muhabbat talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Q.Abdullayeva, r.Safarova ikkinchi sinflar uchun diktantlar to‘plami
2. G‘.Ernazarov “boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi” . Toshkent – “ilm-ziyo” – 2017-y.

BOLA TARBIYA TASHKIL ETISHDA OILA MAKTAB VA MAHALLA HAMKORLIGI

Karimova Munira

Samarqand viloyat Jomboy tuman
9-umumiy o'rta ta'lim maktab
Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: mazkur maqolada oilada bola tarbiyasini mohirona tashkil etishning pedagogik shart- sharoitlari tahlil qilingan. Oilada bola tarbiyasini tashkil etish yuzasidan oila maktab va mahalla hamkorligining mazmuni yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, tarbiya, oila, ota- ona, mahalla, komil inson, farzand tarbiyasi.

Oila kelajakda farzandlar qanday inson bo'lib yetishishiga ta'sir ko'rsatadigan tarbiya o'chog'idir. Har qanday jamoyat taraqqiyotida oilaning mustahkamligi o'rni beqiyosdir. Hammamiz yaxshi tushunamiz, bugungi tez o'zgarayotgan, shiddatli davrda oilaviy masalalarning ilmiy asosda chuqur o'rganmasdan turib, ijtimoiy hayotda ko'plab murakkab savollarga javob topish qiyin. Sog'lom demokratik jamiyatni yaratishning muhim shartlaridan biri har jihatdan sog'lom, ma'naviyati yuksak mustaqil fikrlovchi barkamol avlodni tarbiyalashdir. Mustaqil O'zbekistonda sog'lom va mustahkam jamiyat qurish uchun avvalo jamiyatning asosiy bo'g'ini bo'lgan farzandlarimiz tarbiyalanayotgan oila mustahkam va ma'nan sog'lom bo'lishi lozim. Sog'lom oila –sog'lom kelajak demakdir. Azaldan o'zbek oilalarida har bir shaxsning o'z o'rni va hurmati, mavqei nihoyatda qadrlangan. Milliy odatlarga asoslangan sharqona tarbiya shakllangan.

Oilada ota-onaning qilgan xatti-harakati bola uchun misoli bir ko'zgu. Xalq pedagogikasida aytilganidek qush uyasida ko'rganini qiladi. Ota-onalar o'rtasidagi munosabatda mehr-muhabbat, o'zaro bir-birlariga g'amxo'rlik kabi sifatlar bolaning tarbiyasida yaxshi ibrat hisoblanadi. Inson kamolotida ilm egallash, dunyoqarashni to'g'ri shakllantirish, aqliy rivojlanish, jamiyat taraqqiyotiga o'z hissasini qo'shish ulug' vazifalaridan hisoblanadi. Farzandimizni ma'naviy barkamol, jismonan sog'lom bo'lishiga faqat o'qituvchi emas oiladagi kattalar, ota-onalar ham ma'suldirlar. Hadisda ham shunday deyilgan “Hech biro ota –ona o'z farzandiga yaxshi xulqdan ortiqroq me'ros berolmaydi”.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining XIV bob 64-moddasida “Ota-onalar farzandlari voyaga yetgunga qadar boqish va tarbiyalashga majburdirlar”- deb takidlangan.

Jamiyatning ravnaqi va kelajagi ana shu jamiyatda yashovchilarning ham ma'naviy, ham moddiy kamolotiga bog'liq. Inson ma'naviy qashshoq ekan, risoladagidek kelajagi porloq jamiyat qurib bo'lmazligi hayot haqiqati ekani ma'lum. Bunday insonni tarbiyalash muayyan darajada oila zimmasiga yuklatiladi. Demak kelajagimiz, or-nomusimiz, orzu –umidlarimiz, ishonchimiz, butun borlig'imiz ana shu ota-onaning tarbiyasiga bog'liq. Butun kuch g'ayratimizni, qalb qo'rimizni bolaning ta'lim-tarbiya ishiga qaratmog'imiz lozim. Odamlar o'rtasida mehr oqibat, haqiqiy insoniy munosabatlarni bolaga shakllantirishda oiladagi tarbiyaning ahamiyati kattadir. Kelajagimiz poydevori bilim dargohlarida yaratiladi, boshqacha aytganda, xalqimizning ertangi kuni qanday bo'lishi farzandlarimizning bugun qanday ta'lim tarbiya olishiga bog'liq. Buning uchun har qaysi ota-ona ustoz va murabbiy har bir bola timsolida avvalo shaxsni ko'rish zarur ana shu oddiy talabdan kelib chiqqan holda, farzandlarimizni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan ongli yashaydigan komil insonlar etib voyaga yetkazish –ta'lim tarbiya sohasining asosiy maqsadi va vazifasi bo'lishi lozim. Bu esa ta'lim va tarbiya ishini uyg'un holda olib borishni talab etadi.

Birinchi prezentimiz I.A.Karimov “Ta'limni tarbiyadan, tarbiyani esa ta'limdan ajratib bo'lmaydi bu sharqona qarash, sharqona hayot falsafasi deb ta'kidlagan. Bu haqida fikr yuritganda, Abdulla Avloniyning “Tarbiya biz uchun yo hayot –yo mamot, yo najot-yo halokat, yo soadat –yo falokat masalasidir” degan chuqur ma'noli so'zlarini eslash joiz.

Buyuk ma'rifatparvar bobomizning bu so'zlari asrimiz boshida millatimiz uchun qanchalar muhim va dolzarb bo'lgan bo'lsa, hozirgi vaqtda ham biz uchun shunchalik, balki undan ham ko'ra muhim va dolzarb ahamiyat kasb etadi. Yoshlarning ma'naviy olamini bolalikdan boshlab ezgu g'oyalar asosida shakllantirish lozim.

Yosh ota-ona o'qituvchi bilan birgalikda quydagi jihatlariga alohida e'tibor berishlari zarur: farzandining savodini chiqarish ilmi, kasb-hunarli, uyli –joyli qilish, bolalarni mustaqil fikrlashga

o‘rgatish, bolalarning bo‘sh vaqtini unumli tashkil qilish, ularning ehtiyoji va qiziqishlaridan kelib chiqib qo‘shimcha ta’lim berish; farzandlarda mavjud bo‘lgan qobiliyatlarini rivojlantirish uchun zarur sharoitlarni yaratish; bolaning shug‘ullanishi uchun uyda yana zarur shart-sharoitlar yaratib berish; bolani uy vazifasi o‘z vaqtida ma’suliyat bilan birlashishga o‘rgatish va uni nazorat qilish; bolalarni muloqat, muomala va tinglash san’atiga o‘rgatish, sanitariya-gigiyena ekologik bilim va ko‘nikmalarni singdirish.

Bugungi kunda bizning qilayotgan barcha ishlarimiz farzandlarimizning baxtu-soadat faqat boylik, mol-u mulk bilan belgilanmaydi. Odobli, bilimdon va aqilli, mehnatsevar, iymon-e’tiqodli farzand nafaqat ota-onaning balki butun jamiyatning eng kata boyligidir.

Ota-onaning o‘z farzandiga dastlabki bilim va malakalar berishi kelgusida bola uchun ham, oila uchun ham, jamiyat uchun ham juda foydali bo‘ladi. Bolaning ruhiy holatiga ta’sir ko‘rsatuvchi asosiy uch unsur bor: birinchisi oila, ikkinchisi atrof muhit, uchinchisi maktab. Ota-onalar bolaga munosabatlarida bu uch unisurni unutmasliklari kerak.

Foydalanadigan adabiyotlar.

1. Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi T; “O‘zbekiston” 2003 y
2. A.I.Karimov “Yuksak ma’naviyat yengilmas kuch”-T; “Ma’naviyat” 2008y
3. A.K. Munavvarov “Oila pedagogikasi” 1994 y
4. D.Jo‘rayev “Bolani oilada tarbiyalash yo‘llari” Samarqand-2019 y.

4-SINF O‘QISH DARSLARI ORQALI O‘QISH SAVODXONLIGINI TAKOMILASHTIRISH

Mamatova Mutabar Rashidovna

Samarqand viloyati Narpay tumani 12- maktabning
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada 4-sinf o‘qish darslari orqali o‘quvchilarda o‘qish savodxonligini oshirishdagi o‘rni yoritib berilgan.

Kalit so‘zlari: boshlang‘ich ta‘lim, badiiy asar, asar tahlili, kreativ yondoshuv, ta‘limda hamkorlik, samaradorlik, mantiqiy tafakkur, intellektual rivojlanish.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda qabul qilingan “Xalq ta‘limi tizimida ta‘lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 997-sonli Qarorida va O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risidagi 5712-son Farmonida 2030-yilga kelib, xalqaro tadqiqotlar doirasida reyting bo‘yicha jahonning birinchi 30 ta ilg‘or mamlakatlari qatoriga kirishiga erishish hamda xalq ta‘limi tizimida ta‘lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish asosida o‘quvchilarning o‘qish, matematika va tabiiy fanlar yo‘nalishidagi fanlardan savodxonlik darajasini baholashga yo‘naltirilgan ta‘lim sifatini baholashning milliy tizimini yaratish vazifalari belgilangan. Konsepsiya doirasida o‘quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash, axborotni mustaqil izlash, tahlil qilish kompetensiyalari va malakalarining rivojlanishiga alohida urg‘u berishni hisobga olgan holda, zamonaviy innovatsion iqtisodiyot talablariga javob beradigan umumta‘lim dasturlari va yangi davlat ta‘lim standartlarini joriy etish, o‘quvchilarning bilim darajasini baholashda xalqaro PISA, TIMSS, PIRLS va boshqa dasturlarda doimiy ishtirok etish nazarda tutilgan.

PIRLS-(Progress in International Reading Literacy Study) — bu turli mamlakatlarda boshlang‘ich sinfda tahsil oluvchi o‘quvchi yoshlarning matnni o‘qish va tushunish darajalari sifatini baholab beruvchi xalqaro baholash tizimidir. Ushbu tadqiqotning maqsadi esa, dunyoning turli mamlakatlarida tahsil oluvchi boshlang‘ich sinf (4-sinf) o‘quvchilarini matnni o‘qish va tushunish darajalarini taqqoslovchi, shuningdek, mamlakatlar milliy ta‘lim tizimida o‘qish savodxonligi bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlar va natijalarni taqqoslashga moslashgan xalqaro baholash loyihasi hisoblanadi.

Mazkur xalqaro tadqiqotlarda munosib ishtirok etish o‘quvchidan o‘qish savodxonligiga erishishni, matnni ongli o‘qish bilan birgalikda, tahlil qila olish, mantiqiy mulohaza yuritib o‘z munosabatini bildirib olish kabi xususiyatlarni talab etadi. Ushbu vazifalarni samarali hal etish esa boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida matn ustida ishlash va badiiy asarni tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirish orqali ijobiy hal etiladi.

Boshlang‘ich sinflarning o‘qish darslari o‘z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko‘ra ta‘lim tizimida alohida o‘rin tutadi. Negaki uning zahirida savodxonlik va axloqiy-ta‘limiy tarbiya asoslari turadi. Shuning uchun ham boshqa predmetlar ta‘limini o‘qish ta‘limsiz tasavvur qilib bo‘lmaydi.

O‘quvchi matnni to‘g‘ri, tez, tushunib o‘qish, mazmunini o‘zlashtirish bilan ilk bor o‘qish darslarida yuzlahadi. O‘qish darslari orqali o‘quvchilarning Davlat ta‘lim standarti (DTS) talablari bo‘yicha o‘zlashtirishlari ko‘zda tutilgan o‘quv-biluv ko‘nikma-malakalari hamda bilimlarni egallashlariga yo‘l ochiladi. Aynan o‘qish ta‘limida insonning, avvalo, o‘zligini, qolaversa olamni anglashga bo‘lgan intilishlariga turtki beriladi. O‘qish darslari uchun tanlangan mavzular o‘quvchilarga kundalik hayot, mustaqillikni mustahkamlash va insoniy munosabatlar bo‘yicha ham bilim va tarbiya berishni ko‘zda tutadi. Bular ichida istiqloq, vatan, ma‘naviyat va tabiat haqidagi mavzular alohida ajralib turadi. Ulardan ko‘zlangan maqsad o‘zlikni glash, istiqloq, vatan tabiat bilan bog‘liq tuyg‘ularni uyg‘otishdir. Umuman “O‘qish kitobi” darsliklaridagi barcha mavzular o‘quvchilarga ta‘lim-tarbiya berish bilan birga, ularning lug‘atini boyitishga, og‘zaki va yozma nutqini to‘g‘ri shakllantirish va nutq madaniyatini o‘stirishga ham qaratiladi. Uzliksiz ta‘limning boshqa bosqichlaridan farqli o‘laroq, boshlang‘ich sinflarning o‘qish darslarida o‘quvchilarning o‘qish malakalarini shakllantirish, asar matni ustida ishlash ta‘limning didaktik maqsadi hisoblanadi. U turli mavzudagi matnlar ustida ishlash orqali ma‘naviy-axloqiy, adabiy-

estetik tarbiya bilan chambarchas bog‘lab olib boriladi. Darsliklardagi har bir mavzu uchun tanlangan matnlarning janriy rang- barangligiga, poetik mukammalligiga, o‘quvchilarning bilim darajasi va yosh xususiyatlariga mos kelishiga alohida e‘tibor qaratiladi.

O‘quvchilar darsliklar yordamida o‘zlashtiriladigan bilim, ko‘nikma va malakalarining kelajak hayotda zarur bo‘lishini tushunib yetishishlariga erishish o‘qituvchilar oldidagi muhim vazifalardandir.

Umuman olganda, o‘qish darslari oldiga qo‘yiladigan didaktik vazifalar quyidagilardan iborat:

1. O‘quvchilarda yaxshi o‘qish sifatлари: to‘g‘ri, tez, ongli, ifodali o‘qishlarini shakllantirish.
2. O‘quvchilarni kitobdan foydalanishga, undan kerakli bilimlarni olishga o‘rgatish, kitobga muhabbat uyg‘otish ularni oddiy kitobxondan chuqur mulohaza yurituvchi, ijodkor kitobxon darajasiga ko‘tarish.
3. O‘quvchilarning atrof-muhit haqidagi bilimlarini kengaytirish va boyitish hamda ilmiy dunyo qarashlarini shakllantirish.
4. O‘quvchilarning axloqiy, estetik jihatdan yetuk va mehnatga muhabbat ruhida tarbiyalash.
5. O‘quvchilarning bog‘lanishli nutqini va adabiy-estetik tafakkurini o‘stirish.
6. O‘quvchilarning xayolot olamini boyitish.
7. Elemental adabiy tasavvurlarini shakllantirish.

Shuni unutmaslik kerakki, har bir ta‘limiy vazifani bajarishning aniq va ilmiy metodik usullari mavjud bo‘lib, ular zamonaviy o‘qitish usullari bilan boyitib borilmoqda. Bu vazifalar boshqalari bilan o‘zaro bog‘liq holda va sinfdan tashqari o‘qish mashg‘ulotlari jarayonida hal qilinadi.

Ko‘rinadiki, ijodiy o‘qish izohli o‘qishdan farqli o‘laroq, to‘g‘ridan-to‘g‘ri matn mohiyatini ochishga ijodiy yondashishni taqozo etadi. Masalan 3-sinfda O‘tkir Hoshimovning “Xazonchinak”, 4-sinfda Hamidjon Hamidovning “Pahlavon va Shoir” rivoyatini ijodi o‘qish metodi asosida o‘qitish ijobiy samaralar beradi. Boshlang‘ich sinf o‘qish darslarida zamonaviy pedagogik texnologiya usullaridan “Aqliy hujum”, “Tarmoqlash”, “Guruhlar bilan ishlash”, “Bilis texnologiyasi” kabilardan ham foydalanish yaxshi samara beradi.

Xulosa qilib aytganda boshlang‘ich sinf o‘quvchilari:

Ifodali o‘qish ya‘ni matnni to‘g‘ri, tushunib, tez (me‘yorida) o‘qish.

Badiiy o‘qish, ifodali o‘qishning yuksak bosqichi hisoblanadi. Unda so‘z san‘atining barcha komponintlari ishtirok etadi. Badiiy o‘qishning muvaffaqiyatini ta‘minlaydigan omillardan biri tanlab o‘qishdir. Masalan 3-sinfda S. Anorboyevning “Hassa” hikoyasi bilan tanishish jarayonida o‘qituvchi topshirig‘iga ko‘ra qayta o‘qib chuqurroq bilimga erishadilar.

To‘g‘ri o‘qish: 4-sinf o‘quvchilari to‘g‘ri o‘qishni o‘qig‘anda xato qilmasdan, yangilishmasdan o‘qish tushuniladi, ya‘ni to‘g‘ri o‘qish so‘zning tovush-harf tarkibini grammatik shakllarini buzmasdan, so‘zdagi tovush yoki bo‘g‘inni tushurib qoldirmay, boshqa tovushni qo‘shmay, harflar o‘rnini almashtirmay, aniq talaffuz qilib, so‘zga urg‘u qo‘yib o‘qish hisoblanadi.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda “Xalq ta‘limi tizimida ta‘lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 997-sonli Qarori.
2. G‘oyibnazar Ernazarov “Ona tili o‘qitish metodikasi” Toshkent “Ilm ziyo”-2017 yil-B 198

SAVOD O‘RGATISH DAVRIDA O‘QUVCHILARNI O‘QISH MALAKALARINI SHAKLLANTIRISH

Normamatova Qursiya G‘ulomiddinovna

Samarqand viloyati Urgut tumani

88-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqola savod o‘rgatish davrida o‘quvchilarni o‘qish malakalarini shakllantirishning metod, usul va vositalari sharhlangan. Savod o‘rgatish davrida o‘quvchilarni o‘qish malakalarini shakllantirishga oid metodik tavsiyalar keltirilgan,

Kalit so‘zlar: Savod o‘rgatish, nutq o‘stirish, xalqaro taqiqot, PISA, TIMSS, PIRLS, metod, didaktik o‘yinlar.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda “Xalq ta‘limi tizimida ta‘lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora- tadbirlari to‘g‘risida”gi 997-sonli Qarorida va O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risidagi 5712-son Formonida 2030-yilga kelib, xalqaro tadqiqotlar doirasida reyting bo‘yicha jahonning birinchi 30 ta ilg‘or mamlakatlari qatoriga kirishiga erishish hamda xalq ta‘limi tizimida ta‘lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish asosida o‘quvchilarning o‘qish, matematika va tabiiy fanlar yo‘nalishidagi fanlardan savodxonlik darajasini baholashga yo‘naltirish ta‘lim sifatini baholashning milliy tizimini yaratish vazifalari belgilangan. Konsepsiya doirasida o‘quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash, zamonaviy innovatsion iqtisodiyot talablariga javob beradigan umum ta‘lim dasturlarini joriy etish, o‘quvchilarning bilim darajasini baholashda Xalqaro, PISA, TIMSS, PIRLS va boshqa dasturlarda doimiy ishtirok etish nazarda tutiladi. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining faoliyatini takomillashtirish masalalari tilshunos olimlar K.Qosimova, Sh.Yo‘ldashovalar tamonidan tadqiq qilingan.

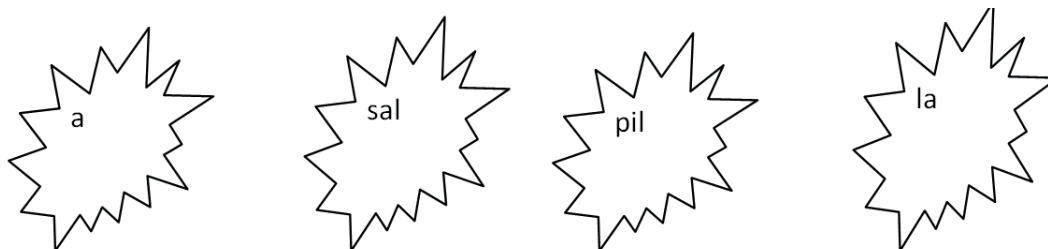
Maktabda o‘qitish elementar o‘qishni o‘rgatishdan boshlanadi, “Alifbe”ga asoslangan holda qisqa vaqt ichida o‘quvchilar o‘qish ko‘nikmasini egallaydi.

Ma‘lumki, savod o‘rgatish jarayonidagi o‘qish darslarining asosiy vazifasi o‘quvchilarga tovush va harfni tanishtirish, ularning to‘g‘ri talafuz o‘rgatish orqali bolalarda to‘g‘ri, ongli, ifodali o‘qish ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat.

Shuningdek tayorgarlik davrida o‘qishni o‘rgatish uchun zamin tayorlaydi. Bu davrda bolalarda boshqalar nutqi eshitish diqqatni to‘plash (tovush,bo‘g‘in, so‘z, gaplarni farqlash, ajratish, ularni vazifalarini tushunish) kabi xususiyatlarini rivojlantiradi.

O‘qishga o‘rgatish uchun, avvalo o‘quvchi tovush va harf bilan yaxshi tanishish lozim. Biror bir harfga doir rasm chizilib, unga doir matnlar tuziladi. Undan kerakli so‘z va gaplar ajratib olinadi, keyin so‘z ustida tahlil ishlari bajariladi.

So‘z asos qilinib, analitik mashqlar yordamida o‘tilgan tovush ajratib olinadi. Masalan anor rasmini ko‘rsatadi, o‘quvchilar uning nomini aytadi. O‘qituvchi a tovushini cho‘zib (a-a-nor) deb aytadi va unli harf ekanligini tushuntiradi. O‘qituvchilar a tovushini aytgach, uning xususiyatlari haqida topshiriqlar beriladi. O‘rganilgan harflarni, boshqa harflar bilan aralashtiriladi. Shunda o‘quvchilar bu harfni topadilar. O‘qishni o‘rgatishda, bo‘g‘in asos qilib olinadi. Bunda o‘qituvchi bo‘g‘in jadvalini birin-ketin o‘qishni ko‘rsatadi.

Masalan: bunda “Alifbo” sahifalaridagi so‘zlarni oldin bo‘g‘inga bo‘lish va o‘qishni mashq qilish sifatli samara beradi. Sinfda tovush ustida ishlash savod o‘rgatishning asosi bo‘lib xizmat qiladi. Savod o‘rgatish davrida so‘z va bo‘g‘inlar tovush tamonidan analiz va sintez qilish, tovush

va ularning artikullatsiyasini analiz qilish mashqlari o'tkaziladi. Analitik va sintetik(tahlil-tarkib) tovush metodida savod o'rgatish jarayoni 4 oy davom etadi. Bu jarayon 2 qismga bo'linadi.

1) Alifbegacha davr; 2) Alifbe davri.

Nutq (gap)dan so'zni ajratish: so'zni aniq talaffuz qilish, bo'g'inlarga –bo'lish va bo'ginlarni aniq talaffuz qilish muayyan tovushni ajralgan holda so'zni bo'g'inlab o'qish (maa-na, boo-bo, loo-la).

Undosh tovushni yopiq tovushdan ajratish: Isss-lom, A-sommm.

Sirg'aluvchi undosh ochiq bo'g'indan ajratish:sssa-lom, tu-yyya.Bo'g'in hosil qilgan bir unliniajratish :o-na, a-ka, u-ka. O'quvchilar non rasmini ko'rib, noo deydi, keyin qolgan n harfini qo'shadi non so'zi hosil bo'ladi. Savodxonlik davrida o'quvchilarning nutqi va o'qish ko'nikmasini aniqlash.

a) so'zni sirg'ali o'qiydi-talaffuzni uzaytirib o'qish,

b) bo'g'inlab o'qiydi-bir nafasda o'qish,

d) harflab o'qiydi-bu noto'g'ri o'qish

e) ancha harf biladi lekin o'qishni bilmaydi

Savod o'rnatishda o'quvchilarning o'qish va nutq malakalarini shakllantirishda turli xil metodlar va didaktik o'yinlar orqali darslar o'tish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respubikasi “Ta’lim to’g’risida” gi Qonun. T.:2020 y.
2. K.Qosimova “Ona tili o’qitish metodikasi” Toshkent “NOSIR” nashriyot. 2009 yil.
3. O.U.Ablayev, S.N.Jo’rayeva, S.R.Mirzayeva “Ta’lim metodlari” T.: 2017 “Navzro’z” nashryoti.-B 208.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI PIRLS XALQARO TADQIQOTIGA TAYYORLASH

Ochilova Marhabo Mardonovna
Samarqand viloyati Paxtachi tumani
17- maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: PIRLS tadqiqoti va PIRLS tadqiqotlarida o'quvchilarga ma'lumot batafsil berilgan.

Kalit so'zlar: PIRLS, boshlang'ich, savodxonlik, o'qish, tadqiqot, qobiliyat, dunyo, o'quvchi, mamlakat.

PIRLS nima- PIRLS xalqaro tadqiqoti boshlang'ich sinf o'quvchilarini qay darajada rivojlanganligi haqidagi ma'lumotlarni xalqaro miqyosida taqqoslash imkonini beradigan, o'qish va o'qitishni yaxshilashda ta'lim sohasidagi davlat siyosatiga xizmat qilishi mumkin bo'lgan tahlillarni taqdim etadigan yirik xalqaro baholash dasturi hisoblanadi.

O'zbekistonning PIRLS 2021 baholash tizimida ishtirok etishi yuzasidan 2019-yilning 25-yanvar kuni ilk rasmiy uchrashuv bo'lib o'tdi. PIRLS dasturining 2021- yil uchun mo'ljallangan tadqiqotlarida O'zbekistonning ishtirok etish tashabbusi IEA tashkiloti tomonidan katta olqishlar bilan qarshi olindi. Shuningdek PIRLS 2021 tadqiqotlarida ishtirok etish shartlari tadqiqotni amalga oshirish bosqichlari tadqiqotning samarali tashkil etishiga qaratilgan yo'riqnomalar va boshqa ko'plab vazifalar atroficha muhokama qilindi. PIRLS tadqiqotlari doirasida turli ta'lim tizimiga ega bo'lgan davlatlar 4-sinf bitiruvchilarining o'qish sifati va o'qilgan matnni tushunish darajasi o'rganiladi. Bu tadqiqotlarga 4-sinf bitiruvchilarining tanlanilishi shu bilan e'tiborliki aynan o'qishning yuqori darajasiga ega bo'lishi, ularning keyingi ta'limda bilimni egallash qobiliyatini shakllantirish va shu orqali hozirgi zamonga muvaffaqiyatli moslashuviga yordam beradi.

PIRLS tadqiqotlari 2001-yildan boshlab 5 yil oralig'ida boshlang'ich ta'lim miqyosida o'tkazib kelinmoqda. U xalqaro tadqiqotlar orasida yuqori o'ringa ega. Bu dasturga kiruvchi davlatlarning soni yildan yilga ortib bormoqda. 2021-yildan boshlab 4 marta o'tkazildi.

2021 –yilda o'tkaziladigan PIRLS tadqiqotlarida dasturning birinchi marta raqamli formatga (digital PIRLS, lekin shu bilan birga an'anaviy qog'oz format bo'ladi) o'tishi hamda PIRLS 2016-yilda boshlangan internet muhitida boshqariladigan onlayn o'qishni komp'yuterda baholash ko'zda tutilmoqda.

PIRLSni o'rganishdan maqsad, dunyoning turli mamlakatlaridan qatnashgan 4-sinf o'quvchilari tomonidan matnni tushunish darajasini taqqoslash, shuningdek milliy ta'lim tizimlarida o'qish savodxonligi o'rtasidagi tafovudlarni aniqlashdir.

PIRLS tadqiqot uchun namunalar keltirib o'tamiz.

PIRLSda Rossiyalik boshlang'ich sinf o'quvchilarining yuksak yutuqlarga erishishlariga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni ko'rib o'tish mumkin.

O'qish tezligini nazorat qilishdan ko'ra, tushunib o'qishga urg'u berish kuzatildi. O'qish savodxonligi funksional savodxonlikning integrativ komponenti sifatida an'glatmoqda.

Topshiriq: PIRLS tadqiqoti uchun topshiriqlar tayyorlash va ular ustida ishlash texnologiyasi 3-sinf o'qish kitobidan Danakvoy

Bor ekan-da, yo'q ekan. Yesang bir haftagacha to'q tutadigan Shaftolivoy bor ekan. To'ravoyning shaftolidan yegisi kelibdi. Buni sezgan Daraxtmomo tilga kirib:

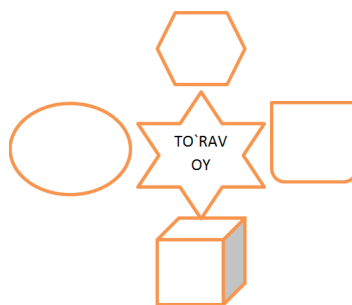
___ Yeging keliyaptimi, bolakay? – debdi.

___ Judayam, - deb yuboribdi To'ravoy. Shunda Daraxtmomo asta shoxlarini yerga egibdi.

Topshiriqlar:

1- Topshiriq. Yayra Sa'dullayeva ijodi haqida bilganlaringizni yozing.

2-topshiriq. Toravoyga ta'rif bering.

3-topshiriq. Rasm asosida hikoya tuzing.

Xalqaro PIRLS tadqiqoti eng yaxshi o'quv dasturlari va yosh o'quvchilarning o'qish faoliyatlarini taqdim etadi. PIRLSga qatnashish O'zbekistonga boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida o'qish qobiliyatlari darajasini mustaqil ravishda ob'ektiv baholash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shodiyeva Q. Nutq o'stirish uslubiyoti. – T.: O'qituvchi, 2008. – 304 b.
2. Xalqaro tadqiqotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash (Boshlang'ich sinf o'qituvchilari, metodistlar va soha mutaxassislari uchun metodik qo'llanma). Ta'lim inspeksiyasi huzuridagi Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi. Toshkent, 2019-yil, 92 bet

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING NUTQINI O‘STIRISHDA LUG‘AT USTIDA ISHLASH YO‘LLARI

Otaqulova Malohat Ma‘mirovna

Samarqand viloyati Kattaqo‘rg‘on tuman
90- maktabning boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Usbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining lug‘at boyligini oshirish metodikasi sharhlangan. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining lug‘at boyligini oshirish yuzasidan metodik tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: ta‘lim, tarbiya, hamkorlik, yangi so‘zlar, lug‘at, lug‘at boyligi, hamkorli, metodika, samaradorlik.

O‘quvchi lug‘atining boyishiga, birinchi navbatda, uni o‘rab olgan muhit, tabiat, kishilarning hayoti, o‘qish faoliyati, kattalar va tengdoshlari bilan bo‘lgan muloqatlari asosiy manba vazifasini bajaradi.

Bola tabiat va insonlar bilan munosabatda bo‘lishi natijasida so‘z, ibora tasviriy ifoda, maqol, hikmatli so‘zlarni o‘rganadi, ularni o‘z so‘zlariga aylantiradi.

Boshlang‘ich ta‘limda lug‘at ustida ishlashning umumiy yo‘l-yo‘riqlari, yo‘nalishlari, manbalari haqida metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan bo‘lsa-da, ularni hali qoniqarli ahvolda deb bo‘lmaydi.

Lug‘at ustida ishlash uchun maxsus dars ajratilmaydi. U barcha predmetlarni o‘rganishda, asosan, ona tili va o‘qish darslarida dars-lik materiallarini o‘rgatish bilan bog‘liq holda olib boriladi.

Ona tili darslarida lug‘at ustida ishlash o‘quvchilar nutqini o‘stirishga, savodxonligini shakllantirishga, so‘z boyligini boyitishga, nutq madaniyatini yuksaltirishga qaratilganligi sababli bu ish maktablarda 1-sinfdan boshlanadi va butun o‘quv jarayonida davom ettiriladi.

Maktabda nutq o‘stirishning muhim vazifalaridan bin lug‘at ustida ishlashni yaxshilash, tartibgasolish, uning asosiy yo‘nalishlarini ajratish va asoslash, o‘quvchilarning lug‘atini boyitish jarayonini boshqarish hisoblanadi.

O‘quvchilar lug‘ati quyidagi manbalar asosida boyitiladi va tako-millashtiriladi:

1. Atrof-muhitni: tabiatni, kishilarning hayoti va mehnat faoliyati, bolalarning o‘yini va o‘qish faoliyatini, kattalar bilan munosabatni kuzatish. Tabiat qo‘yniga, turli joylarga, muassasalarga ekskursiya vaqtida bolalar narsa va hodisalarni kuzatish bilan ko‘pgina yangi nom va iboralarni o‘rganadilar. Bu ekskursiyalar yuzasidan o‘tkazilgan suh-bat vaqtida ularning bilimi chuqurlashtiriladi, ayrim so‘zlar ma‘nosiga aniqlik kiritiladi.

O‘qish kitoblaridagi matnlarda birinchi marta uchragan, bolalar ma‘nosini bilmaydigan ayrim so‘zlar matnni o‘qishdan oldin tushuntiriladi.

Matnni o‘qish jarayonida so‘z ma‘nosini tushuntirishga chek qo‘yish kerak.

Ko‘chma ma‘noda ishlatilgan obrazli so‘zlar va badiiy nutq birliklari matn o‘qilgandan keyin tushuntiriladi, chunki ularning ma‘nosi matn mazmunidan, kontekstdan yaxshi tushuniladi. Ayniqsa, masallar o‘qilganda, undagi allegorik, ko‘chma ma‘noda ishlatilgan so‘zlarni asarni o‘qishdan oldin yoki o‘qish jarayonida tushuntirib bo‘lmaydi.

Metodikada so‘zlarni tushuntirishning quyidagi usullaridan foydalaniladi:

1. So‘zni kontekst asosida tushuntirish. Bunda o‘quvchilar tushun-maydigan so‘z ularga tushunarli so‘zlar qo‘llangan gap (yoki matn) yordamida tushuntiriladi.

2. So‘z ma‘nosini lug‘atdan va o‘qish kitoblarida matn ostida berilgan izohdan foydalanib tushuntirish. Bunda o‘quvchilarni izohdan mustaqil foydalanib, so‘z ma‘nosini mustaqil tushunib olishga o‘rgatish muhim ahamiyatga ega.

3. So‘z ma‘nosini shu so‘zning ma‘nodoshi yordamida tushuntirish. Masalan, sabo — shabada, mudofaa — himoya, sozanda — musiqochi, diyor — vatan, inshoot — bino, samo — osmon kabi. So‘zni sinonim tan-lash bilan tushuntirganda, shu so‘zning stilistik (uslubiy) ahamiyatini ham ko‘rsatish zarur.

4. Tanish bo‘lmagan so‘z bilan ifodalangan tushunchani tanish bo‘lgan so‘z bilan ifodalangan tushunchaga (uning antonimiga) taqqoslash orqali tushuntirish. Masalan, ishchan tushunchasini dangasa tushunchasiga, rostgo‘y so‘zini yolg‘onchi so‘ziga taqqoslab tushuntirish mumkin.

Ko‘chma ma‘noda ishlatilgan so‘z va so‘z birikmalari, tasviriy vo-sitalar, maqollar ham taqqoslash usulidan foydalanib tushuntiriladi.

5. Soʻzni oʻziga yaqin tushuncha ~ boshqacha ifoda etish bilan tushuntirish. Bunda tushuntiriladigan soʻzning izohi qisqa va aniq boʻlishi kerak. Masalan, oʻzboshimchalik oʻz xohishicha ish tutish, ishni oʻzi xohlaganicha bajarish; mutaxassis biror hunar egasi; shim qor~ uzoq uchadigan koʻzi oʻtkir qush; mesh - mol terisidan tikilgan idish; guidon - gill solib qoʻyiladigan idish va boshq.

Baʼzi soʻzlar ularning vazifasini izohlash orqali tushuntiriladi. Masalan, kombayn bir vaqtning oʻzida donni oʻradigan, yanchadi-gan, tozalaydigan qishloq xoʻjalik mashinasi; ekskavator bir vaqtning oʻzida erni qazib tuproqni yuk mashinasiga ortadigan mashina; aero-drom - samolyotlar turadigan, uchib ketadigan yoki kelib qoʻnadigan joy va hokazo.

6. Soʻzni predmetning asosiy belgisini izohlash orqali tushuntirish. Masalan, yantoq suvsiz joyda oʻsadigan ninasimon tikanli oʻsimlik; akula - okeanlarda yashaydigan juda katta yirtqich baliq.

7. Axloqiy, mavhum tushunchalarni ifoda etuvchi soʻzlarning maʼnosini misollar yordamida tushuntirish. Buning uchun oʻquvchilar oʻrgangan badiiy asardan axloqiy fazilatga ega boʻlgan asar qahra-monining qilgan ishlari tahlil qilinadi.

Xulosa qilib aytganda, soʻz maʼnosini tushuntirish ustida ishlash oʻquvchilar lugʻatini boyitadi, nutqini ravonlashtiradi.

Adabiyotlar roʻyxati:

1. Bobomurodova A. Ona tili taʼlimi jarayonida oʻyin topshiriqlardan foydalanish. Toshkent: Musiqa, 2009.

2. Gʻulomov A. Nutq oʻstirish mashgʻulotlari (Oʻqituvchilar uchun metodik qoʻllanma). –T. 1995 y.

МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ МУАССАСАСАЛАРИГА “ILK QADAM” O’QUV DASTURI ASOSIDA TA’LIM JARAYONINI TASHKIL ETISH.

Qo‘chqorova Gulzira Abdurasulovna

Samarqand viloyati

Toyloq tuman 41- DMTT tarbiyachisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Ilk qadam” dasturining maqsadi, mazmuni va u asosida ta’lim jarayonining tashkil etishning usullari bayon qilingan.

Ka’lit so‘zlari: “Ilk qadam” dasturi, maktabgacha yosh, nutq, AKT, qo‘g‘irchoq, moychechak, kanmalak.

Maktabgacha ta’lim va tarbiya bolalarni o‘qitish va tarbiyalashga, ularni intellektual, ma’naviy-axloqiy, yetuk, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdik bolalarni umumiy o‘rta ta’lim tayyorlashga qaratilgan ta’lim turidir. Maktabgacha ta’lim va tarbiya olti yoshdan yeti yoshgacha bo‘lgan bolalarni boshlang‘ich ta’limga bir yillik majburiy tayorlashniham nazarda tutadi. Maktabgacha ta’lim va tarbiyani tashkil etish tartibi Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risidgi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni bilan belgilanadi. “Ilk qadam” Maktabgacha ta’lim muassasasining davlat o‘quv dasturi 3-Bob 3.2.3 bandida “Nutq, muloqat, o‘qish, yozish malakalari” sohasi kompetensiyasilarida: 1. Nutq, muloqat, o‘qish va yozish tarbiyaviy faoliyati; 2. Nutq eshitadi va tushinadi; 3. O‘z nutqida to‘g‘ri talaffuz, qulay grammatik shakllar va gapning turli shakllari hamda qurilmalaridan foydalanadi; 3. Ikkinchi tilni o‘rganishga nisbatan qiziqishni uyg‘onadi; 4. Ikkinchi tilni o‘zlashtirish bo‘yicha tayanch bilimlarga ega bo‘ladi; 5. Badiiy asarlarga qiziqish bildiradi; 6. So‘zning lug‘aviy ma’nosi, bo‘g‘inli va fonetik tuzilishi haqida tasavvurga ega bo‘ladi; 7. Gapning turli ma’no shakllarini mustaqil ravishda tuzadi va so‘zlab bera oladi; 8. Yozishning dastlabki malakalari va vositalaridan foydalanishni biladi. Ta’lim dasturi - Davlat o‘quv dasturiga asosan muayan yosh guruhlarga tashkil etiladigan ta’lim jarayonini amalga oshiriladi. Dastur muhim vosita bo‘lib, u yordamida tarbiyachi mutaxassislar O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga quyiladigan Davlat talablariga muvofiq muayan yosh guruhidagi bolalar uchun eng maqul va samarali shakl, uslub va ta’lim jarayonini tashkil qilish asosida dunyoni badiiy tasavvur etishda: 1. Rasm, o‘yinchoq, xalq amaliy san’ati asarlari obyektlarini o‘rganishga emosional ta’sirlanadi. 2. Tabiyat ko‘rinishlari, o‘yinchoqlar, bolalarning kiyimlaridagi ranglar go‘zalligini sezadi. 3. Tanish qo‘shiqlarni ajratadi: “Sariq jo‘jalar va O‘zbekiston Respublikasining Madhiyasi” 4. Diqqat bilan tovush, ohanglarni tinglaydi: “Qarsak chaladi va alla aytish”, 5. Tasviriy san’at elementlaridan foydalanish. Bolaga mustaqil ishlashi uchun turli tabiiy materiallar, bo‘yoq, yelim, qalam va plastilin bilan ishlashni o‘rgatamiz.

Nutq, muloqat, o‘qish va yozish malakalarini sohasidagi ta’limiy-tarbiyaviy faoliyati 4-5 yoshdan. Bola nutqini tinglaydi va anglaydi, so‘zlashadi va muloqat qiladi. Boshlangan hikoyani davom ettira oladi. Voqea-hodisalar to‘g‘risida muhokama davrida savollar beradi va o‘z fikrini bayon etadi. Berilgan savolni tushinadi va unga javob beradi. Muloqatda fe’l va sifatlarni faol qo‘llaydi. Ot va fe’llarni qo‘llagan xolda murakkab bo‘lmagan gaplar tuzadi. Shifokor kasallarni davolaydi, sotuvchi sabzavotlarni sotadi. “Ko‘p”, “Bitta” ma’noda so‘zlarni ishlatadi. 5 ta qalamlar yoki 1 ta qalam deb so‘zlay oladi. Turli ohangdagi so‘zlarni imo- ishoralar yordamida nutqida ishlatiladi. Didaktik va so‘z o‘yinlari o‘ynashadi. Topgan topaloq o‘yini, tez javob top o‘yini, so‘zni oxirida yetkaz o‘yini, do‘kon o‘yini. O‘qish malakalari. Bola kiton o‘qishga qiziqish bildirdi 4-5 yoshdan. Tinlagan hikoyasiga munosabatini bildiradi va kattalarga savol beradi. Ertak kitobi, nutq kitobi, jurnal va gazetalar. Eshitgan hikoyasining asosiy o‘rinlarini rasmlar bo‘yicha gapirib bera oladi. Ko‘rgazmali rasmlar orqali, ertak kitoblar rasmlari orqali ko‘rsatish mumkin. Badiiy asardan parcha tinglagandan so‘ng asar nomini ayta oladi. O‘z yoshiga mos she’rlarini yoddan biladi. “Vatan”, “Qo‘g‘irchoq”, “Moychichak”, “Kamalak”. Kitobni ehtiyotlab foydalanadi. Bolada yozuv malakalari. Qo‘l barmoqlar mayda matorikasi 4-5 yoshdan. Chiziq, belgi, ilgaklarni sodda namunalarini qayta chiza oladi: Qumda, barmoqlarda, varaqda, Mayda qismlardan iborat konstruktorini yig‘adi, aniq belgilangan chiziq asosida qog‘ozni tekis yirtadi qaychi bilan qirqadi. O‘rta munchoqlarni ipga teradi. Barmoqlar yordamida mashliqlar bajaradi. Belgilangan chiziq asosida qog‘ozni tekis yirtadi. “Qaychi va barmoqlar yordamida” Ikki qo‘l bilan qog‘ozni buraydi. Bola atrofdagi borliqni ijodiy o‘zgartirish malakasiga ega: 1. Murakkab

predmetlar chizadi va ularni bezakli naqshlar bilan yasatadi. Choynak, gilam, ro‘mol va lagan, 2. Xotira yoki tasavvuriga ko‘ra sujet yaratdi. Ertak qahramonlarini so‘zlab beradi, 3. Qog‘ozdan va tabiat materiallaridan applikativ bizaklar tabriknomalar, xatcho‘plar yaratadi. 4. Muhit yoki o‘z loyihalarini bezatadi. 5. Qism, yirtish, taxlash yo‘li bilan shakllarining turishi, o‘rni va harakatlarini ifodalangan tarzda kichik sujetlar yaratadi. 6. Tengdoshlari bilan ijodiy o‘yinlar yaratishi mumkin. 7. Shaxsiy ishlarida turli ijoda vositalarini qo‘llaydi. 8. Jamoaviy loyihalarda g‘oyalar taklif etadi. Bolalarning nutqini ertaklar asosida AKT foydalanib rivojlantirish yaxshi samara beradi. 6-7 yoshdan tarbiyalanuvchilarga so‘z gap haqida misollar yordamida ma‘umot berish, ularni qisqa hikoya tuzish orqali bolalarda gap tuzish ko‘nikmasini rivojlantirish mumkin. Nutq o‘stirishda bolalarda jamoa bo‘lib ishlashga o‘rgatish, ma‘noli so‘zlash xususiyatlarini rivojlantirish bolaning lug‘at boyligini oshirish, ijodkorlik, tasavvur qilish qobiliyatini shakllantirishda yaxshi natija beradi.

Xulosa qilib aytganda “Ilk qadam” dasturi asosida tashkil qilinadigan mashg‘ulotlarimiz bolalarni dunyo qarashini shakllantirishda maktabga tayyorlashda dasturul amal bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim muassasasining davlat o‘quv dasturi. T.: 2018 y.
2. O‘zbekiston respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat ta’lablari T.: 2018 y.

**MAVZU: BOSHLANG‘ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARDA O‘QUVCHILARNI
KREATIV FIKRLASHGA O‘RGATISH.**

Umarova Iroda Sadridin qizi

Samarqand viloyati Samarqand shahar
16- umumiy o‘rta ta’lim maktab
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya ushbu maqola boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ fikrlash qobiliyatlarini aniqlash va matematika fanida o‘quvchilarda kreativ fikrlash motivatsiyalarini rivojlantirishning o‘ziga xos usullari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: Kreativlik, axborot, qobiliyat, ijodkorlik, ko‘nikma, yaratuvchanlik.

Bugungi kunda matematika fanini o‘qitishga katta e’tibor berib borilmoqda. Xususan Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev “Matematikani yaxshi bilgan bola aqilli, keng tafakkurli bo‘ladi va istalgan sohada ishlab ketadi” degan gaplaridan bilinib turibdiki matematikaga qanchalik e’tibor beralayotganini o‘quvchilarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishda asosan boshlang‘ich sinfdanoq o‘quvchilarga matematika savodxonligini oshirib o‘quvchilarga qiziqarli misol, masalalarga o‘rgatib borishda o‘quvchilarning kreativlik qobiliyatini shakllantirishimiz lozim. Matematika o‘quvchilarga fikrlash qobiliyatlarini ham rivojlantirib va hisob-kitob qilishga o‘rgatib aqliy faoliyatini rivojlantirib borish imkonini beradi. O‘quvchilarni fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda yangi bilimlarni berishda o‘quvchilarni o‘z fikrini erkin fikrlashga o‘rgatib borish kerak.

Kreativ-lotincha so‘z bo‘lib creak “ijod” yoki “yo‘qnarsadan yaratish” kabi ma’nolarni anglatadi. Kreativ shaxs tomonidan amalga oshiriladigan amaliy harakat bo‘lib u o‘zida muayyan yangilikni yangi g‘oyalarni aks ettirishi va xilma-xillik, qiziquvchanlikni taffakkur va noan’anaviylikni aks ettiradi. Bugungi kunda asosan boshlang‘ich sinf o‘qituvchisida ijodkorlik va kreativ muhim ahamiyatga ega bo‘lib bormoqda ta’lim tarbiya jarayonida ushbu sifatni rivojlantirib borishimiz lozimdir.

O‘quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatini matematikada rivojlantirishda dars va darsdan tashqari mashg‘ulotlarda tez o‘rgatishda asosan kreativ fikrlash va ijodiy tafakkurda tezkorlik va natija muhim o‘rin tutib o‘quvchilarda ijodkorlik ko‘nikmasini shakllantirishda avvalo sinfda qulay muhitni yaratish lozim. O‘quvchilarda asta sekin kreativ topshiriq bajarishda nisbatan qiziqish ortadi va darslarda boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga ayniqsa 1-sinf o‘quvchilariga matematika darslarida darslikda berilgan misol masalalardan tashqari boshqotirmalardan foydalanib borsak o‘quvchilarning izlanuvchanlik va kreativ fikrlash qobiliyatlarini oshishiga yaxshi samara berib fanga bo‘lgan qiziqishi yanada ortib boradi.

$$\square + \square + \square = 21$$

$$\bigcirc + \bigcirc + \square = 19$$

$$\star + \bigcirc + \square = 15$$

$$\square + \star + \bigcirc = ?$$

ta 2 raqami va amallardan foydalanib 6 sonini hosil qiling.

Bu boshqotirmalardan foydalanib ona tili, o‘qish va boshqa fanlardan ham bimalol foydalana oladilar.

Kreativ fikrlashda o‘quvchilar quyidagi sifatlarga ega bo‘ladilar.

-Boshqa o‘quvchilar hayoliga kelmagan g‘oyalarni ayta oladi.

-G‘oya va fikrlarini isbot qilib matematika darslaridagi boshqotirma va misollarni texda hisoblab ayta oladi.

-Yechimi topilmagan masalalardan zavqlanadi yechimni topishga qattiq kirishadilar.

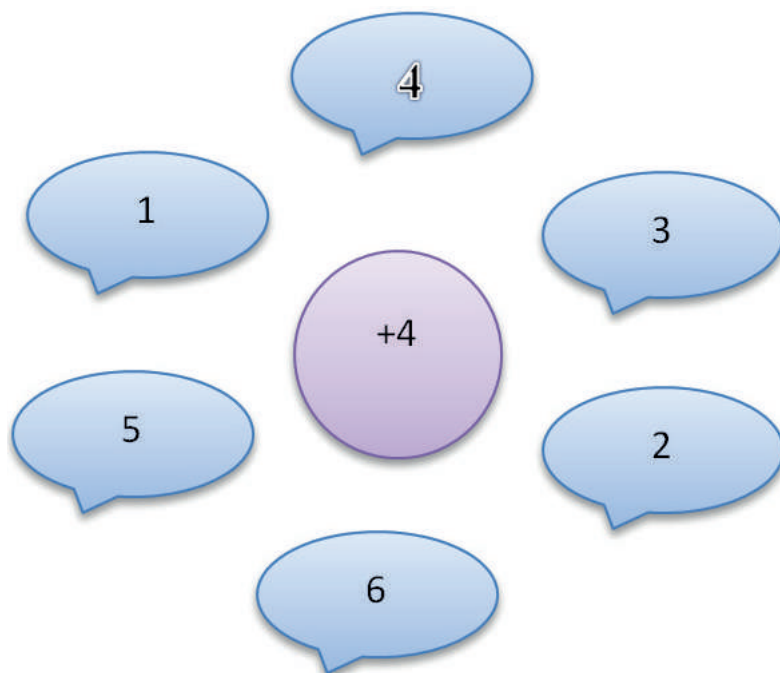
O‘qituvchilar dars jarayonida qo‘llanadigan turli innavatsion texnologiyalardan foydalangan holda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarga matematika fanlarga qiziqtirish har xil didaktik o‘yinlar

orqali misol va masalalarning yechimini shakllantirib borish lozim. Hozirda o‘quv yillarida darsliklar bir muncha murakkab shuning uchun DTS talablariga asosan kompetensiyaviy talimga mos keladi. O‘quvchilarning matematik faoliyatlarini oshirishda Toshkentlik metodist matematik I.I Dirchenka o‘quvchi qobiliyatlarini tekshirib mashqlarning 5 turini ishlab chiqqan bulardan

1. Mantiqiy tafakkurni.
2. Fazoviy tasavvurlarni va fazoviy farazlarni.
3. Hisoblash algoritmik qobiliyatlarini.
4. Geometrik instruitsiyani.
5. Umumlashtirishga bo‘lgan qobiliyatlarni rivojlantirib boriladi.

O‘quvchilarga aniq tushunarli bo‘lishi uchun ko‘proq misollardan mantiqiy masalalardan foydalanib o‘tishimiz mumkun. O‘quvchilar qanchalik amaliy tarzda bajarsa shunchalik tez o‘zlashtirib kreativ yondashib boradilar

Bu misollar orqali o‘quvchilar tez o‘zlashtiradi va aniq hisoblash, tezkorlik, faollik kabi malakalari shakllanadi. Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak hozirgi kunda boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga qaratilgan e‘tibor kuchli shuning uchun o‘qituvchi o‘quvchilarni har tomonlama kuchli qilib fikrlash qobiliyatlarini hisoblash matematikaga fikrlash va kreativ yondashgan holda barcha fanlarda foydalanib borish lozim.

Adabiyotlar:

1. Axmedov M va boshqalar Matematika 1, Toshkent.: O‘zinkomsentr, 2003, 160-bet.
2. Axmedov M va boshqalar 1-sinfda matematika darslari - Toshkent.: O‘zinkomsentr, 2003, 96-bet.

BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA INSHO YOZISH KO'NIKMASINI SHAKILLANTIRIS

Xurramova Gulhayo Mahmud qizi

Samarqand viloyati Urgut tumani 104-maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Bugungi kunda maktablarda bolalar tafakkurini rivojlantirishga alohida e'tibor berilmoqda. Bola o'qish ko'nikmalarini egallash bilan birinchi navbatda o'z ona tilini o'rganishi zarur. Chunki, ona tili bilimdonlik, aql – idrokning kalitidir. Ona tili bolaning umumiy komol topishiga ham, bilim va mehnatga havasini uyg'otishda ham alohida ro'l o'ynaydi. Ona tili daslarida bog'lanishli nutqqa doir yozma ishlar o'tkazish ham o'quvchilarning fikrlash jarayonlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Yozma ishlardan eng samarali turlaridan biri bu inshodir.

Insho- asli arabcha so'z bo'lib, ma'nosi “yaratish”, “bino qilish”, “boshlash” demakdir. Bu so'zning ma'nosi hozirda ancha torayib, asosan o'quvchiva talabalar tomonidan yoziladigan ijodiy yozma ish ma'nosida qo'llanadi.

Inshoni hayot bilan bog'lash. Bunda kuzatishlar asosidagi insho, kundalik yuritish, qilingan ishlar yuzasidan “hisobot” tarzidagi insho, xat, maqol o'qilgan kitob haqida taqriz kabilarning tarbiyaviy ahamiyati juda katta.

Insho uchun maktab va o'qituvchining tarbiyaviy vazifalariga mos bo'lgan mavzu tanlash. Bunday mavzularga mehnat haqidagi kishilarning maqtoviga loyiq ishlari haqidagi, ahloqiy muammolar, vatan haqidagi mavzular kiradi. Mavzuni o'qituvchi maktab sharoiti va o'z sinf o'quvchilarning xususiyatlarini hisobga olgan holda tanlanadi.

Insho ustida ishlashda ishning hissiy darajasini –ta'sirini oshirish. Bunda tabiat obrazli va emotsional, qahramonlik yoki foydali harakatlar qiziqqarli ta'sirchan qilib tasvirlanadi.

Insho 1-sinfda kichik og'zaki axborot va ehtirosli hikoyadan boshlanib, o'z fikrini ifodalashga o'quvchi shaxsining tashkil topishiga xizmat qiladigan, ta'lim- tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan jiddiy rejali aqliy ishga aylanadi. Insho shaxsni shakillantirishda foydali vosita bo'lib, xis-hayojon uyg'otadi. O'quvchining o'z ko'rgan bilganlari, eshitganlari haqidagi kuzatishlar, ekurskursiyalar, o'yinlar o'z tajribasi va boshqa materiallar asosidagi insho:

-kitob materiali, rasmlar, film, spektakl, oqituvchi hikoyasi va boshqa manbalar asosidagi insho:

-turli manbalar matreiallardan foydalanadigan insho,

Mustaqillik darajasiga ko'ra insho ikki turga bo'linadi:

-sinf o'quvchilari uchun umumiy bir mavzu asosida jomoaviy tayyorgarlikdan so'ng yoziladigan insho:

-alohida mavzu asosida yakka tayyorgarlikdan so'ng yoziladigan individual insho. Janirga ko'ra hikoya, tasvir va muhakama tarzidagi insholarga bo'linadi, Boshlang'ich sinflarda tasvir va muhokama elementlari mavjud bo'lgan hikoya tarzidagi inshodan ko'proq foydalaniladi.

Rasm asosidagi insho maktablarda tez –tez o'tkaziladi, chunki rasim bolalar nutqiy ijodini, tasavvurini boyitishga xizmat qiladi. Rasm bolalar sezgisiga ta'sir etadi, hayotning bola tajribasida hali uchramagan tomonlarini ochadi. Rasm o'quvchilarga tanish bo'lgan hodisalarni anglashga ham yordam beradi.

O'quvchilar avval rasmlar seriyasi asosida, so'ng bir rasm asosida, undan so'ng tasviri insho yozish (rasmni tasvirlash) ga o'rgatiladi.

Dasturga ko'ra, 1-sinf o'quvchilari o'yinlari, mehnatlari, voqea hodisalar haqidagi taassurotlari asosida o'qituvchi rahbarligida hikoya tuzishlari va uni ma'lum tayyorgarlikdan so'ng yozishlari, 2-sinfda rasmlar seriyasi asosida kichik hikoya tuzish va uni jamoa tarzida tuzilgan reja asosida yozish, tabiatni kuzatish va mehnat jarayoni haqida, bolalarning o'yinlari, ishlari, sayllar haqida, avval o'qituvchi rahbarligida, keyin mustaqil ravishda kichik hikoya tuzish va uni yozish, shaxsiy ishlari haqida xat yoza olishlari, 3-sinfda rasmlar asosida hayotiy tajribalari, kuzatishlari, ekskursiyalaridan olgan taassurotlari asosida rejani avvalo jomoaviy ravishda, keyin mustaqil tuzib hikoya qilish va uni yozishlari talab etiladi. Insho ustida ishlashda mavzu tanlash, uni rejalashtirishda esa og'zaki va yozma insho mavzusini belgilab olish muhim rol o'ynaydi.

Insho rejasini tuzish. Reja har qanday og'zaki yoki yozma hikoya qilishning zaruriy pog'onasi, uning “loyihasi”dir. Kishi o'z nutqi haqida o'ylab, asosiy gapni belgilab oladi. Inshoga tayyorgarlik inshoni yozishdan bir necha kun ilgari boshlanadi, darsdan tashqari vaqtlarda va boshqa darslar jarayonida ham olib boriladi.

Insho ijodiy ish bo‘lganligi sababli o‘quvchilardan yuqori darajadagi mustaqillik va faollikni, matnda faqat o‘z shahsiy fikrini ifodalashni talab qiladi. O‘quvchilar inshosini tahlil qilish: Nutq o‘stirish metodikasida o‘quvchilar inshosi uchun baho me‘yori muhim masala hisoblanadi. Tabiiyki, bunda yuqorida bayon etilgan asosiy talablarga rioya qilinadi.

O‘quvchilar inshosini baholashda quyidagilar hisobga olinadi:

-insho mavzusining yoritilishi (mazmuni mavzuga mosmi, ya’ni yetarli yoritilmaganmi, haqiqatga mos keladimi?).

-reja, kompozitsiya, izchillik(reja to‘g‘ri tuzilganmi, materialni bayon qilish tartibi rejaga mos keladimi, mazmunda takror yo‘qmi, zarur o‘rinlar tushib qolmaganmi, izchillik buzilmaganmi, asosiy fikr aniqmi, xulosa chiqarilganmi?)

Janri, uslubi(hikoya tarzidagi matnda tasviriy va muhokama elementlari bormi, uslubda xatoga yo‘l qo‘yilmaganmi, izchilik buzilmaganmi, badiiylik elementlari bormi?).

Xulosa qilib aytganda insho bolalarning voqea hodisalarini chuqur his etishga yordam beradi, izchil fikrlashga o‘rgatadi, tilga va adabiy ijodga qiziqishlarini o‘stiradi. Bolalar eng qiziqarli va o‘zlariga yaqin voqea-hodisalar haqida hikoya qiladilar, ularning inshosi mustaqil ishlash malakasini o‘stiradi, ijtimoiy faollikni oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. J.Shodiyeva “Boshlang‘ich sinf o‘quvchisi shahsini shakllantirishda inshodan foydalanish” uslubiy ko‘rsatma. Samarqand-2020. -B 40.
2. Husanboyeva Q. “Adabiy ta’limda insholarning o‘rni” -T.:// Til va adabiyot ta’limi. 2010 yil.
3. Madayev O. “Insho qanday yoziladi” O‘rta maxsus o‘quv yurtlarining o‘qituvchilari uchun metodik qo‘llanma. -T.: “O‘qituvchi”. 1991 yil.

**BOSHLANG‘ICH SINFLARDAGI BO‘SH O‘ZLASHTIRUVCHI
BILAN ISHLASH USULLARI**

O‘QUVCHILAR

Yaxshiboyeva Dildora Jumaniozovna
Samarqand viloyati Pstdarg‘om tuman
23-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflardagi bo‘sh o‘zlashtiruvchi o‘quvchilar bilan ishlash jarayonlari yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: Boshlang‘ich ta’lim, ta’lim-tarbiya ta’limda hamkorlik, ko‘nikma, mustaqil fikr, iqtidorlik, bo‘shliq.

O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonun qabul qilingandan so‘ng mamlakatimiz ta’lim tizimida xususan boshlang‘ich ta’limda keng qamrovli ijobiy o‘zgarishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Boshlang‘ich ta’lim jarayoni o‘quvchilarni rivojlantiruvchi shaxsga yo‘naltirilgan kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta’lim-tarbiya tizimiga amal qiladi.

Boshlang‘ich ta’limga keyingi ta’lim bosqichlari uchun asos poydevor ekanligi nuqtai nazaridan yondashish unga alohida e’tibor qaratish zarurligi haqida, ko‘p marotaba ta’kidlandi. Boshlang‘ich ta’lim muammolari bo‘yicha ko‘plab ilmiy ishlar, tadqiqotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Ammo hozirgi kunda boshlang‘ich ta’lim sohasidagi muammolar yo‘q deyolmaymiz. Ulardan biri bo‘sh o‘zlashtiruvchi o‘quvchilar bilan ishlash jarayonidir. Demak boshlang‘ich sinfda olingan ta’lim tarbiya uning keyingi o‘qish jarayonlariga o‘z ta’sirini ko‘rsatar ekan, biz o‘quvchilarda bo‘shliqlar bo‘lishiga yo‘l qo‘ymasligimiz lozim.

Maktabga ilk qadam qo‘ygan har bir sog‘lom bola qaysidir yo‘nalishda layoqatga ega bo‘ladi. Birinchi sinfda ta’lim olishga kirishgan bolalarning mavjud layoqatlari bilimdonlik darajalarini belgilaydi. O‘quvchilardagi layoqatlar rivojlantirib borilsa iqtidorlikka aylanadi. Iqtidorlik haqida gapirilganda tengdoshlariga nisbatan yuqori idrok etish, ijodiy fikrlash darajasiga ega bo‘lgan o‘quvchi tushuniladi. Ammo bizga ma’lumki boshlang‘ich sinflarda faqat iqtidorli o‘quvchilar emas o‘zlashtirishi sustroq ya’ni bo‘sh o‘zlashtiruvchi o‘quvchilar ham kuzatiladi. Bunday o‘quvchilarning darslarni o‘zlashtirishida, ularni ta’lim olishga qiziqtirishda ota-onalar bilan o‘qituvchi hamkorlik ishlarini yo‘lga qo‘yishi muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

O‘quvchining o‘zlashtirish ko‘rsatgichi past bo‘lishining asosiy sabablari ota-onalarning farzandining ta’lim jarayoniga e’tiborsizligi tufayli ham yuzaga keladi. Farzandini bekamu-kust o‘sishi, boshqalardan kam bo‘lmasligi uchun ota-ona kechayu-kun tinim bilmay ishlashadi. Ammo farzandini nechchi bahoga o‘qishi, qaysi fanlardan qiynalayotgani ularni unchalik qiziqitirmaydi. “Bolam maktabda o‘qib bilim olib kelyapti” emas farzandlari bilan uyda ham ota-ona birgalikda shug‘illanishi lozim.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi ham bo‘sh o‘zlashtiruvchi bolalar bilan ishlash jarayonida darsni to‘g‘ri tashkil qilishi, darslar bola ruhiyatiga mos, qiziqarli hamda didaktik o‘yinlarga asoslangan tarzda tashkil etilishi shart. O‘qituvchining o‘zi ham chuqur bilim va kasbiy kompetensiyaga tayangan holda o‘quvchilardagi nutq qobiliyatini, o‘z fikrini aniq bayon qila olishini, erkin fikrlashini shakllantirishi lozim. Bo‘sh o‘zlashtiruvchi o‘quvchilarning ko‘pchiligida nutq madaniyati unchalik rivojlanmagan bo‘ladi. Shu sababli ham ko‘pchilik bolalarda o‘zini fikrini aniq ayta olmasligi natijasida ham bo‘shliqlar paydo bo‘ladi.

Ona tili va o‘qish darslari jarayonida bu kamchiliklar tuzatiladi. O‘quvchilar nutqini o‘stirish uchun rasmlar orqali gap yoki kichik hikoya, matnlar tuzdirish yaxshi natija beradi.

Yana bir usuli ertak, hikoyalar o‘qitilib, o‘qituvchi o‘quvchiga matn yuzasidan savollar berishi orqali ham bola o‘z fikrini bildiradi va xulosalarini aytadi.

So‘zlarni o‘qish jarayonida xatoliklarga yo‘l qo‘yishi, so‘zlarni sekin o‘qishida o‘qituvchi undan tezkorlikni talab qilmasligi lozim. Avvalo so‘zlar bo‘g‘inlab o‘qitiladi. Masalan: al-la, ki-tob, qor-bo-bo. Avval ikki uch bo‘g‘inli so‘zlar tanlanadi so‘ngra murakkab so‘zlar o‘qitiladi. Bu usuldan individual tarzda qo‘llansa bola tengqurlari kabi ravon o‘qiy oladi.

So‘zlarni eshitib yoza olmaslik ya’ni diktant yozishda qiyinchiliklarga duch keladigan o‘quvchilarda bu ko‘nikmani shakllantirish uchun dastlab lug‘at diktantlardan foydalaniladi. Bunda o‘qituvchi so‘zlarni bo‘g‘inlab talaffuz qilgan holda, o‘quvchilarga qanday tovushlarni eshityapsiz ularni yozuvda aks ettiring deb aytiladi. Keyinchalik tekshiruv diktanti va ta’kidiy

diktant turlaridan individual foydalanish ijobiy natija beradi.

Bilamizki matematika fani o'quvchilardagi faollikni oshirish, diqqatni jamlash, xotirani mustahkamlash, tasavvurni rivojlantiradi. O'zlashtirishi sust bo'lgan o'quvchilarning diqqatini jamlovchi xotira mashqlarini o'tkazish yaxshi natija beradi. Masalan: 5 ta doiracha olinadi. Uning ichiga 5 ta son yozilib o'quvchiga ko'rsatiladi. So'ngra o'quvchi sonlarni yoddan aytib beradi.

Matematik masalalarni yechishni shakllantirish uchun masala sharti tanishtirilib so'ngra o'quvchilar tasavvurida o'sha jarayon amaliy bajariladi.

Masalan: Qizil gul-5 ta Sariq gul- 4 ta Jamini topish uchun bola amaliy bajarib ko'rib so'ngra qo'shish amalini bajarish kerakligini tushunadi. Agarda 1ta vazada 5ta qizil,4ta sariq gul bor bo'lsa.6ta vazada nechta gul borligini tushuntirishda ham amaliy bajartirilib topsalar ularda arifmetik amallardan to'g'ri foydalanish ko'nikmasi hosil bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda o'quvchilardagi bo'shliqlarni to'ldirish uchun ota-onalar va o'qituvchi hamkorlikda ish olib borishi lozim. Agarda o'qituvchi o'z ishiga ma'suliyat bilan qarab unga mohirona kreativ yondasha olsa, bolalardagi bo'shliqlarni to'ldira oladi va yaxshi natijaga erishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi “Ta’lim to’g’risi”dagi Qonuni – T: 2020-yil 23-sentabr.
2. Boshlang'ich ta'lim jurnali. 2018-yil 2-son.
3. Qosimova K., Matjonov S., G'ulomova X., Yo'ldasheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o'qitish metodikasi.

3-SINFLARDA SHE'RIY JANRLARNI O'QITISH METODIKASI

Yusupova Noila Ibadullayevna

Samarqand viloyati Kattaqo'rg'on shahar
17-IDUM boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab ta'limida boshlang'ich sinflarda she'riy janrlarni o'rganishning metodlari haqida fikr-mulohazalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: she'r, rolli ijro, og'zaki nutq, malaka, ko'nikma, dunyoqarash, nazm, intonnatsiya, kechinma

Bugungi kunda yangilangan milliy ta'lim tizimida tarbiyalanuvchini yoshligidan mustaqil fukrlashga o'rgatish barkamol shaxsni tarbiyalashning asosiy omili sifatida belgilangan. Shundan kelib chiqqan holda o'quvchilarda atrof-muhitga, hodisalarga ijodiy yondashuv malakalarini shakllantirishda she'riy janrlarning o'rni juda kattadir.

Boshlang'ich sinf o'qish darslarida she'riy janrlar g'oyatda turli-tuman va qiziqarli usullarda tashkil qilinsa, mavzu o'quvchilar uchun tushunarli va qiziqarli hamda esda qolarli bo'ladi. Boshlang'ich sinf darsliklarida qo'llanilgan she'riy janrlar o'zining badiiy timsollari, axloqiy salohiyati o'quvchilarning qalbida hissiy kechinmalar uyg'otishi sabab o'quvchilarda she'rdan zavqlanish hissini uyg'otadi. Masalan, 3-sinf o'qish darsligidagi “Donishmand quyon va kichkintoy jirafa” she'ri juda sodda shaklda yoritib berilgan.

Tunov kun o'rmonda bir

Voqea bo'ldi g'alat

Quyonlar maktabiga

Keldi ikki jumla xat

Ushbu to'rtlikda “g'alat” so'zi o'quvchilarga o'rmonda qandaydir bir hech kim bilmagan, qiziq voqea sodir bo'lganini bildiruvchi so'z hisoblanadi. She'rda o'rmondagi quyonlar maktabiga jirafaning o'qishga kelishi yoritilgan. Bunda o'quvchi she'rda ishtirok etgan hayvonlarni tasavvur qiladi. Bu yerda o'qituvchidan katta mahorat talab qilinmaydi. Chunki she'r juda oson tilda yozilgan. O'qituvchi hayvonlar obrazi orqali shoir aslida nima demoqchi ekanligini o'quvchiga to'g'ri yetkaza bilishi kerak. Jirafaning o'qishga bo'lgan qiziqishi uni hatto quyonlar maktabiga yetaklaganini, kichkina makatabchada faqat boshini suqib ham o'qishga rozi bo'lgani bu -har bir bolaning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Qolaversa, she'rni ifodali o'qib berish – bu ham bir san'at. Buning uchun o'qituvchida chiroyli nutq, bir vaqtning o'zida har xil obrazlarga kira olish malakasi bo'lishi kerak. Boshlang'ich sinf darsliklaridagi deyarli barcha she'rlar rolli ijro asosida berilgan. Bu she'rlarni nafis so'z bilan, rollarga kirib, ovoz toniga e'tibor berib o'qilsa o'quvchilarning diqqatini jamlash osonroq bo'ladi. Bunday she'rlar orqali o'quvchilar yaxshilik va yomonlik, oq va qora, go'zallik va xunuklik, xushfe'llik va badxulqlik, mehnatsevarlik va dangasalik, do'stlik kabi xilma-xil fikrlarga duch keladi. Bunda o'qituvchi “O'zing o'yla” deb nomlangan o'yinni tashkil etsa, o'quvchilar bilan dars yanada qiziqroq va jo'shqinroq bo'ladi. O'qituvchi sinf xattaxtasiga qizil va qora uycha rasmini yopishtirib qo'yadi. O'quvchilarga she'rdagi yaxshi qahramonlar va yaxshi ishlar qizil uychaga, yomon qahramonlar va yomon ishlar qora uychaga kirgizishlarini mustaqil ravishda bajarishlari topshiriladi.

-Quyon qanday yechim topdi?

- Siz uni o'rnida bo'lganingizda nima qilardingiz? degan savol esa har qanday o'quvchini o'sha vaziyatga bir lahza bo'lsa ham olib tushadi, bu o'quvchida mantiqiy fikrlash, o'z fikrini og'zaki ayta olish ko'nikmasini shakllantiradi.

Bolalar uchun yozilgan she'rlarni yod olish juda ham oson va tez esda qoladi. O'quvchi qancha ko'p she'r yod olsa uning xotirasi shuncha mustahkamlanib boraveradi. She'rdagi topshiriq she'rni ifodali o'qish uchun berilgan bo'lsa ham o'quvchilar tezda she'rni yod olib qo'yishadi. Hozirgi kunda boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini tekshirish va baholashda ham she'riy janrlardan foydalanish katta ahamiyatga ega. Buni 3-sinf o'qish darsligidagi “Xo'roz nega uchmaydi?” she'ri misolida ko'rib chiqamiz.

Qanotlilar sinfida

Xo'roz ekan bilimdon,

Qiyinalmay “5” olarkan

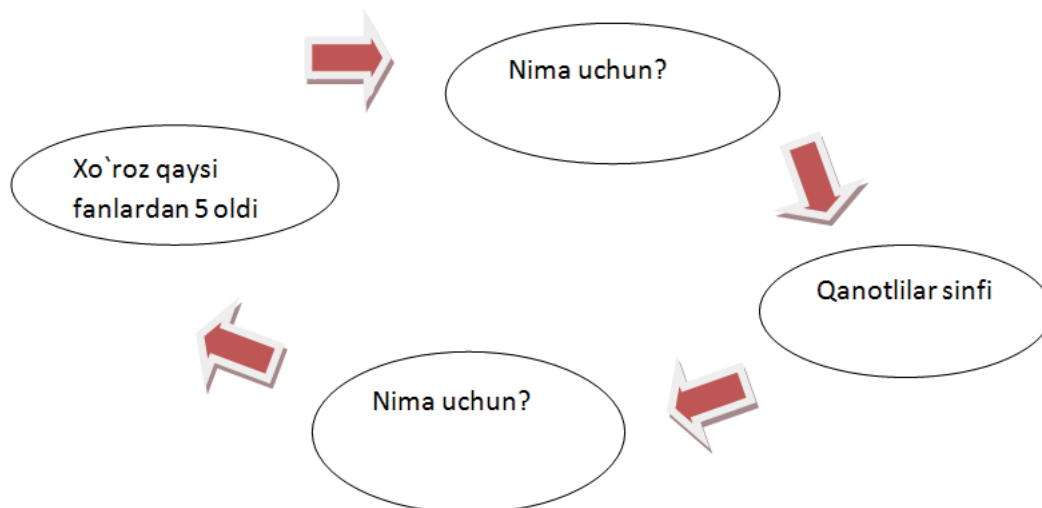
Hamma fandan har qachon.

Bunda quyidagicha topshiriqlar tuzish mumkin.

-Nima uchun sinfni “Qanotlilar” deb nomlagan? Fikringizni yozing

-Xo‘roz o‘qigan fanlarni sanab bering.

O‘qituvchi bu she‘rni rolli ijro ettirsa va “Nima uchun” metodini qo‘llab she‘rni tahlil qilsa, o‘quvchilarda muammoni yechishga, savolga aynan she‘rdan javob topishga bolgan qiziqishlarini orttiradi. Bunda savollar bir-biriga bog‘lanib ketaveradi va javoblar bir- birini to‘ldiradi.

Xulosa o‘rnida shuni aytmoqchimanki, har qanday she‘r hissiy kechinmalar asosida yoziladi. Faqat she‘rni ifodali o‘qishgina she‘rdagi asl tub ma‘noni ochib bera oladi. Ifodali o‘qish orqali o‘quvchilar shoirning yaratgan ta‘sirchan manzaralarida birmuncha vaqt yashaydilar. O‘zlarini o‘sha olamga tushib qolgandek his etadilar. Qachonki o‘qituvchi she‘rni chiroyli nutq bilan, ohangdor ovozda, intonatsiya bilan, rolli ijro etsa she‘r oquvchi uchun bir umr yodida qoladi va eng yaxshi ko‘rgan she‘riga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 3-sinf o‘qish darsligi M. Umarova, X.Xamrakulova, R.Tojiboyeva
2. Maktab adabiyot darslarida she‘riy san‘atlarni o‘rganishning estetik-pedagogik asoslari A.Amirovich “ Science and Education” scientific journal September 2020

SINKVEYN METODIDAN FOYDALANIB DARS SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

Berdiyev Avazjon G'aniyevich

Navoiy viloyati Navbahor tumani

12-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

998 942243515

Annotatsiya: Maqolada interfaol metodlar va ulardan foydalanish yo'llari, sinkveyn va dars jarayonida foydalanishning o'ziga xosligi haqida ma'lumot keltirilgan.

Kalit so'zlar: interfaol metodlar, ta'lim jarayoni, Sinkveyn

Zamonaviy o'qituvchi doimo o'z davridan ancha oldinni ko'ra bilishi, yoshlarga ta'lim-tarbiya berishda jamiyat talablari yo'nalishini yaxshi anglab yetmog'i lozim. Zero, ta'lim-tarbiya ishining sifati birinchi navbatda o'qituvchiga, uning nazariy bilimi va pedagogik mahoratiga bog'liq. Shunday ekan, o'qituvchi malakasini zamon talablariga muvofiq tinmay o'stirib borishi talab etiladi. Ta'lim jarayonida zamonaviy metodlardan foydalanish o'quvchilarning mantiqiy, tanqidiy, mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishda yaxshi samara beradi. Mazkur metodlar tarbiyaviy xarakterdagi bir qator vazifalarni amalga oshirish imkonini ham beradi:

- o'z faoliyati natijalariga mas'ullik va qiziqish uyg'otadi;
- o'zgalar fi kriga hurmat;
- jamoa bilan ishlash mahorati;
- faollik;
- ishga ijodiy yondashish;
- imkoniyatlarini ko'rsata bilish;
- «men»ligini ifodalay olish va hokazolar.

Dars jarayonida turli xil metodlardan foydalanish o'quvchi qiziqishini ortirish bilan birga, o'qituvchini ham izlanishiga olib keladi. Chunki o'qituvchi darsga tayyorgarlik ko'rishi uchun turli xil metodlar bilan tanishadi va tayyorgarlik ko'radi, qarabsizki o'qituvchida ham yangiliklar izlanishlar ortib boradi. Shu o'rinda shuni ta'kidlashim kerakki men o'z darslarimni xilma-xil metdodlardan foydalanishga harakat qilaman.

Ish jarayonimda ishlatadigan "Sinkveyn" metodi o'qish va ona tili darslarim uchun qulayroq deb o'ylayman. "Sinkveyn" so'zi "Besh qator" degan ma'noni anglatadi. Unda o'qituvchi faqat bitta ot so'z turkumiga oid so'zni o'quvchilarga taqdim etadi. O'quvchilar 2-qatorda shu so'zni ikkita sifat bilan, 3-qatorda uchta fe'l bilan tasvirlaydilar. 4-qatorda esa shu so'z ishtirokida to'rt so'zli jumla yozadilar, 5-qatorda yuqoridagi so'zni boshqa bir ma'nodoshga almashtirib yozadilar.

1. Ot so'z turkumiga oid bitta so'z.
2. Sifat so'z turkumiga oid ikkita so'z.
3. Fe'l so'z turkumiga oid uchta so'z.
4. Gap. Yuqoridagi so'zlar yordamida gap tuzish.
5. Yakuniy so'z yoki sinonim (birinchi qatordagi so'z asosida).

Masalan:

1. **Maqol.**
2. Ibratli, nasihatomuz.
3. O'rgatadi, tarbiyalaydi, nutqni bezaydi.
4. Xalq hikmatlarining qaymog'i hisoblanadi.
5. Ibrat.

Yoki

1. **Vatan**
2. Ozod, obod
3. Boqadi, yediradi, ichiradi
4. Vatan sajdagoh kabi muqaddasdir
5. Ona yurt

Shuni alohida ta'kidlash joizki, o'quv jarayonida zamonaviy interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning mavzuni oson o'zlashtirishlariga yordam beradi, dars sifati va pedagogning kasbiy mahoratini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungu kunda o'quvchilarni o'qitish emas,

balki, ularni o'qishga o'rgatish zarur. Chunki, biz hayotga bitiruvchilarni emas, balki, maktab ta'lim-tarbiyasini ko'rgan mustaqil shaxsni yetkazishimiz kerakligini muhtaram Yurtboshimiz ko'p ta'kidlaydilar. Darslarni zamon talabi darajasida, interfaol usullarda, innovatsion yo'nalishlarda, turli noan'anaviy yo'sinda tashkil etilishi o'quvchilar ongi, dunyoqarashining kengayishiga, mustaqil fikrlovchi shaxsni, ijtimoiy-siyosiy hayotda ongli ishtirok etadigan fuqaroni shakllantirishga omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, interfaol metodlar o'quvchilarda o'z oldiga maqsad qo'yish, erkin va mustaqil fikrlash, o'z fikr-mulohazalarini bayon etish va uning to'g'riligini boshqalarga isbotlay olish, yakka tarzda va juftlikda ishlash, hamkorlikda ishlash, ijodiy fikrlash, ma'lumotni tahlil qilish, xulosalar chiqarish, o'z iqtidorini namoyon qilish, berilga imkoniyatlardan eng ma'qulini tanlash, bahs-munozaraga kirishish ko'nikmalarni shakllantiradi va rivojlantirib boradi.

Foydalangan adabiyotlar

1. R. Yo'ldoshev, R. Xusainova, U. Bobojonov “Ta'limning interfaol metodlari”, Urganch-2011
2. <http://www.pedagog.uz> - Toshkent davlat pedagogika universiteti veb sayti.
3. <http://www.ziynet.uz>. - axborot ta'lim portal

DARSLARIDA MUAMMOLI VAZIYAT USULINI QO'LLASH METODIKASI

Bekchanova Shoira Ollayorovna,

Tuproqqala tumani 12-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (99) 155-97-16

bekchanovash@gmail.com

Babadjanov Zokir Kadamovich

Urganch Davlat Universiteti magistiri

Telefon: +998 (97) 452-00-16

zokir1986@umail.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada darslarida qo'llaniladigan zamonaviy pedagogik texnologiyalardan muammoli vaziyat usulini qo'llanilishi va bosqichlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Muammoli vaziyat, ta'lim beruvchi, ta'lim oluvchi, kichik guruh, taqdimot, muhokama, tahlil.

“Muammoli vaziyat” usuli ta'lim oluvchilarda muammoli vaziyatlarning sabab va oqibatlarini tahlil qilish, hamda ularning yechimini topish bo'yicha ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan usuldir.

“Muammoli vaziyat” usuli uchun tanlangan muammoning murakkabligi ta'lim oluvchilarning bilim darajalariga mos kelishi zarur. Ular qo'yilgan muammoning echimini topishga qodir bo'lishlari kerak, aks holda yechimni topa olmaslik, ta'lim oluvchilarning qiziqishlari so'nishiga, o'zlariga bo'lgan ishonchlarining yo'qolishiga olib keladi. “Muammoli vaziyat” usuli qo'llanilganda ta'lim oluvchilar mustaqil fikr yuritishni, muammoning sabab va oqibatlarini tahlil qilishni, uning yechimini topishni o'rganadilar.

“Muammoli vaziyat” usulining bosqichlari:

1. Ta'lim beruvchi mavzu bo'yicha muammoli vaziyatni tanlaydi, maqsad va vazifalarni aniqlaydi. Ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilarga muammoni bayon qiladi.

2. Ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilarni topshiriqning maqsad, vazifalari va shartlari bilan tanishtiradi.

3. Ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilarni kichik guruhlariga ajratadi.

4. Kichik guruhlar berilgan muammoli vaziyatni o'rganadilar. Muammoning kelib chiqish sabablarini aniqlaydilar va har bir guruh taqdimot qiladi. Barcha taqdimotdan so'ng bir xil fikrlar jamlanadi.

5. Bu bosqichda muammoning oqibatlari to'g'risidagi fikr-mulohazalarni taqdimot qiladilar. Taqdimotdan so'ng bir xil fikrlar jamlanadi.

6. Muammoni yechishning turli imkoniyatlarini muhokama va tahlil qiladilar. Muammoli vaziyatni yechish yo'llarini ishlab chiqadilar.

7. Kichik guruhlar muammoli vaziyatning yechimi bo'yicha taqdimot qiladilar va o'z variantlarini taklif etadilar.

8. Barcha taqdimotdan so'ng bir xil yechimlar jamlanadi. Guruh ta'lim beruvchi bilan birgalikda muammoli vaziyatni yechish yo'llarining eng maqbul variantlarini tanlab oladi.

Namuna: O'qituvchi A.Qahhorning 7-sinfidagi “O'g'ri” hikoyasini o'tishda ekran orqali “Qobil boboga Amin nega yordam bermadi?” - degan muammoli savol asosida muammoli vaziyat vujudga keltiriladi, mavzuning mazmunini to'liqroq o'zlashtirishga erishadi. O'quvchilar asardagi Qobil boboning ishonuvchanligi, ko'ngli bo'shligi, soddaligi, Ellikboshi Pristavga xabar bermaganligi to'g'risidagi javoblarni aytishadi, jadvalni to'ldirishadi.

Topshiriqni guruh a'zolari quyidagicha bajaradilar:

“Oqlovchi”	“Qoralovchi”
Qobil bobo oilasining tirikchiligi shu birgina ho'kiz orqasidan o'tib turardi	Qobil bobo o'ta ishonuvchan, mustaqil fikrga ega emas

Guruhlar orasidan bitta sud ijrochisi tayinlanadi. Sud ijrochisi oxirida guruhlarining yozganlarini xulosalaydi va o'qituvchisi bilan birgalikda hukm chiqarib, taqdimotga olib chiqadi. Sud ijrochisi o'z so'zini isbotlash uchun guvohlarni chaqiradi va guvohlikka chiqqan o'quvchilar o'z

yozganlarini isbotlashga harakat qiladilar, sud ijrochisi o‘z asoslarini bayon qiladi. O‘qituvchi barcha o‘quvchining javobini umumlashtirish jarayonida quyidagilarga e‘tiborini qaratishi lozim:

1. Muammoli savolga aniq javob topishga undash.
2. Muammoga aloqasi bor, -deb o‘ylagan barcha fikrlarga e‘tibor qaratish.
3. Ko‘rgan, eshitgan, o‘qiganlari asosida mustaqil fikrlarini aytish, o‘z bilimlarini baholay olishga sharoit yaratish.
4. Har bir guruh a‘zolarining mustaqil fikrlarini qisqa, lo‘nda, tiniq, aniq qilib ifodalashlariga ko‘maklashish.
5. O‘rtog‘ining o‘zidan yaxshi fikrlashini sidqidildan tan olishga, ularga havas qilishga, ularni past darajada fikrlayotganligini tan olishga yo‘naltirish.
6. O‘rtog‘ining ijobiy javoblarini o‘zlashtirishga harakat qilish.
7. Darslikdan unumli foydalanishni bilish.

O‘qituvchi umumlashtirish jarayonida aniq asosli javob aniqlanadi, yaxshi ishtirok etgan o‘quvchilar rag‘batlantiriladi, baholanadi.

Mazkur o‘yindan maqsad-o‘quvchilarga mavzu mazmunini chuqur yetkazish bilan birga hayotda uchraydigan haqsizlik va adolatsizlikka qarshi odilona kurasha bilishni o‘rgatishdan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Abdullayeva Sh. Ta‘limda o‘qituvchi shaxsi va o‘quvchi faoliyatini uyg‘unlashtirish texnologiyalari. Молодой учёный, 2016 yil. 9-son.
2. Azizxo‘jayeva N. O‘qituvchi tayyorlashning pedagogik texnologiyasi. T.: TDPU, 2000.

О'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA О'QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATI VA KASBIY KOMPETENSIYASI

Davletova Manzura Nozorovna,

Xiva shahar pedagogika kolleji o'qituvchisi

Telefon: +998 (97) 607-27-01

qutliyevnodir@gmail.com

Sobirova Shoxista Azadovna

Xiva shahar pedagogika kolleji o'qituvchisi

Telefon: +998 (91) 435-75-94

sobirovasha@umail.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada bilim, ko'nikma va malakalarida bo'shliqlari bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashda o'qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy kompetensiyasi bo'yicha uslubi tavsifalar berilgan.

Kalit so'zlar: bilim, ko'nikma, malaka, pedagogik mahorati, pedagogik faoliyat, kasbiy kompetensiya, boshqaruv, oshkora axborot almashish.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturi zamonaviy pedagog javob berishi kerak bo'lgan talablar kompleksini belgilaydi. Quyidagilar mutaxassisning pedagogik ishga tayyorlanganligining zarur va yetarli darajasini ta'minlaydigan asosiy talablar hisoblanadi.

Bugungi kunda davlatimiz tomonidan ta'limga qaratilayotgan e'tibor barcha o'qituvchilarning o'z ustida ishlashi, tinmay izlanish olib borishi hamda o'quv jarayonini zamon talablari darajasida, ilmiy asosda tashkil etishlari uchun zaruriy sharoitlarni yaratib berish bilan bir qatorda, ta'lim sohasiga yosh mutaxassislarning kelib qo'shilishiga imkoniyat yaratmoqda, bu esa o'z navbatida ta'lim muassasasi rahbarlari oldiga yanada yangi vazifalar qo'yadi. Ma'lumki, inson har doim o'sish va rivojlanishdadir. Shunday ekan, inson kamolotiga ta'sir etuvchi omillarnig ilmiy-nazariy mohiyatini barcha pedagogik jamoa rahbarlari to'g'ri tushunishlari lozim. Har bir o'qituvchi o'z pedagogik faoliyatini turli xil sharoitlarda va jamoalarda insonlar ta'sirida amalga oshiradi.

O'qituvchining faoliyatiga ta'lim muassasidagi bugungi sharoit hamda jamiyat uchun foydali va zarur maqsadlarli amalga oshirishda shaxs rivojiga va shakllanishiga kuchli tasir qiladigan odamlar guruhi bo'lgan pedagogik jamodagi shakllangan ta'limiy muhit o'z hukmini o'tkazadi. Jamoa jamiyatning bir bo'lagi sifatida uning barcha xususiyatlarini qamrab oladi. Foyaviy, siyosiy, iqtisodiy, axloqiy-ma'naviy va boshqa jabhalar shular jumlasidandir.

Bugungi kunda ixtiyoriy pedagogik jamoani tayinlangan rahbar boshqaradi. Rahbarlik - odamlarga maqsadli ta'sir o'tkazishga qaratilgan, ularning xulqini tartibga solish bilan bog'lik bo'lgan boshqaruvning tarkibiy qismidir. Shunday qilib, «boshqaruv» tushunchasi, «rahbarlik» tushunchasiga qaraganda ancha keng tushunchadir. Rahbar boshqaruv faoliyatidaqator funksiyalarni bajaradi: pedagogik jamoaning ilmiy- pedagogik faoliyati maqsadlarini aniqlaydi va shakllantiradi, shu faoliyatni rejalashtiradi, rag'batlantirish vositalari va usullarini belgilaydi, uninazorat qilishni amalga oshiradi va xokazo.

Shuning uchun ham rahbar yosh o'qituvchining o'zi tanlagan kasbga mehr qo'yishi, o'qituvchilik kasbining sirlarini mukammal o'rganishi va unda o'z kelajagiga nisbatan ishonch tuyg'ulari rivojlanishiga ko'p qirrali ta'sir qiladi. O'z navbatida rahbar jamoada o'z o'rniga ega bo'lib, u bilimi, muomalasi, ilmiy dunyoqarashi, o'qituvchilar bilan o'zaro munosabatda, maqsadga intilishda, ijtimoiy xulq va boshqalarda namuna bo'lishi zarur, bundan jamoaning xar bir a'zosi o'ziga xos ta'sirlanadi. Rahbar boshqaruv faoliyatida o'zaro ta'sirning ikki yo'nalishini, o'qituvchining jamoaga va jamoaning o'qituvchiga ta'sirini va bu o'zaro ta'sir ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkinligini hisobga olishi zarur.

O'qituvchining jamoaga ta'siri uning obro'si, bilimi, dunyokarashi, o'zi tanlagan kasbga qiziqishi va qobiliyati, o'z fanini puxta bilishi, o'quvchilar bilan munosabati, o'z ustida ishlashi, tashkilotchilik qobiliyati, peshqadamlik qilishi, faolligi va tashabbuskorligi singari ko'rinishlarda namoyon bo'ladi. Uning obro'si deganda o'qituvchining mutaxassis sifatida jamoa tomonidan tan olinishi, sub'ektiv sifatlarining jamoa faoliyatining ob'ektiv talablariga mos kelishi tushuniladi. Bunda o'qituvchining bilimi, ko'nikma va malakasi, tajribasi, kasb mahorati, uddaburonligi, tadbirkorligi va ijodkorligi uning boshqalardan ko'ra ko'proq ko'zga tashlanishiga va obro'

orttirishiga sabab bo'ladi. Obro'ga ega bo'lgan o'qituvchi shaxslararo munosabatlarda yuqori mavqega ega bo'ladi, jamoada uning fikr-muloxazalariga quloq soladilar, undan maslahat so'raydilar, uning nuqtai nazarini bilan hisoblashadilar. Ammo obro' orttirishda shaxsiy sifatning o'ziga yetarli bo'lmay, u yoki bu o'qituvchi haqidagi jamoatchilik fikri ham sabab bo'ladi. Shuning uchun ham o'qituvchining jamoatchilik fikri bilan hisoblashmay iloji yo'k, bu esa jamoaning o'qituvchiga bo'lgan ta'siridir. Ya'ni, jamoa o'qituvchining ayrim sa'y-harakatlarini rad etishi, qabul qilmasligi, aksincha bundan saqlanishga intilishi mumkin.

Yuqorida aytib o'tganimizdek, jamoa bilan o'qituvchining o'zaro ta'siri ikki xil, ya'ni ijobiy va salbiy bo'lishi mumkin, bunda rahbarning roli yaqqol namoyon bo'ladi. Ijobiy ta'sirni vujudga keltirishda rahbar pedagogik jamoa va ta'lim muassasasining manfaatlari bir-biriga mos kelishini istagan holda, o'qituvchilarning muvaffaqiyati hamda kayfiyatlari bilan qiziqishi, tabassum bilan muomala qilishi, o'qituvchining ismini hurmat bilan aytib murojaat qilishi (har kimga o'z ismini boshliqdan eshitish yoqimli bo'lishini esda tutishi) zarur. O'qituvchiga nisbatan diqqat-e'tiborli bo'lish, suhbatdoshini o'zi haqida gapirishga ruhlantirish, oshkora axborot almashishdan cho'chimaslik, o'qituvchiga uning jamoa uchun kerakli ekanligini sezdirish, har bir o'qituvchining kamchiliklarini qayd qilganda, albatta, uning muvaffaqiyatlarini ham e'tirof etish kabi rahbarlikning eng maqbul uslublarini o'z faoliyatiga tatbiq etishi zarur.

Talim muassasasida turli dunyoqarash va madaniyatga ega, fe'l-atvori, aqlu zakovati turlicha bo'lgan, ishga layoqati alohida namoyon bo'ladigan o'qituvchilar mehnat qiladi. Bu hol ularning mehnati va funksional vazifasiga bo'lgan munosabatida ham ifodalanadi. Ta'lim muassasasiga yangi kelgan yosh o'qituvchilar jamoadagi tajribali o'qituvchilarning faoliyatini, ularning o'z funksional vazifasiga bo'lgan munosabatini va u yerdagi shart-sharoitlarni to'la o'rgangunga qadar turlicha tasavvurga ega bo'ladilar. «Qush uyasida ko'rganini qiladi» deganlaridek, yosh o'qituvchining ta'lim muassasasidagi shart-sharoitlarni, mazkur ta'lim muassasasida o'qituvchiga qo'yilayotgan talablarni hamda yuklatilayotgan vazifalarni bajarish uchun qay darajada bilim, ko'nikma va malakalar zarurligini, kadrlar salohiyatini va ularning o'z ishlariga bo'lgan munosabatlarini, rahbarlarning mavqei hamda qo'l ostidagilar bilan munosabatlarini o'rganib, tahlil qilib, ijobiy xulosa chiqargan holda o'z ustida ishlashi, izlanishi, tajriba opttirib borishi uchun mazkur ta'lim muassasasida qulay ta'limiy muhit hukmdor bo'lishi zarur, aksincha yosh o'qituvchilar loqayd bo'lib qolishi mumkin. Tajribalar shuni ko'rsatadiki, ko'pgina yosh o'qituvchilar ancha vaqtgacha ta'lim muassasasidagi mavjud shart-sharoitlarga psixologik jihatdan moslashishga qiynalmoqdalar, ayrim moslasha olmaganlari qobiliyatli bo'lishlariga qaramay pedagogik faoliyat bilan shug'ullanishdan voz kechib, boshqa turli sohalarida faoliyat ko'rsatishmoqda. Buning sabablari turlicha bo'lishi mumkin. Ayrim ta'lim muassasalarida jamoaning yosh o'qituvchilar bilan o'zaro ta'siri (salbiy xususiyatlarga ega bo'lib, rahbar va uning qo'l ostidagi xodimlar yosh o'qituvchiga nisbatan to'g'ri munosabatda bo'lmasligida namoyon bo'ladi. Yosh o'qituvchining izlanishi, bilimi, o'z faniga bo'lgan qiziqishi tufayli pedagogik jamoa va o'qituvchilar o'rtasida tez obro'topayotganidan xursand bo'lish hamda uni rag'batlantirish o'rniga uning yoshligini ro'kach qilib, turli xil arzimmas sabablarni bahona qilib yig'ilishlarda uyaltirish, obro'sini tushirish uchun qilingan xatti-harakatlar ta'lim muassasasidan bezib ketib qolishlarga sabab bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. J. Shustereder (2014): Yevropa Ittifoqida va Markaziy Osiyoda O'qituvchilar Siyosati.
2. Iqtisodiy Xamkorlik va Rivojlantirish Tashkiloti (OECD) (2016): PISA 2015 natijalari: Muvaffaqiyatga erishish uchun maktablar uchun strategiya va amaliyotlar (II Bob).
3. Ulrich, D., Zenger, J. and Smallwood, N. (1999): Results-Based Leadership.

О'ЗБЕКИСТОННИНГ КИМЙО ФАНИ YUTUQLARI

Jumayev Bo'ri Suyunovich

Surxondaryo viloyati Qumqo'rg'on tumani

6-son umumiy o'rta ta'lim maktabi

Kimyo fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada yurtimiz kimyo fani olimlarining erishgan yutuqlari va yurtimizda kimyo sanoatida olib borilayotgan ishlar haqida malumot berilgan.

Kalit so'zlar: kimyo sanoati, fan-texnika, kimyo fani olimlari, metallurgiya, tibbiyot, neft-gaz, kompozitsion materiallar kimyosi.

Barchamizga ma'lumki bugungi kunda fan-texnikaning rivojlanishi turmush tarzimizni tubdan o'zgartirdi. Hozirgi sog'lom hayot, to'kin dasturxon, qo'l mehnatining yengillashishi, tibbiyot sohasining rivojlanishi, mustahkam binolar qurilishi, axborot-texnologiyalarining rivojlanishi va borliqni o'rganish kimyo fanining yutuqlarining yaqqol isbotidir. O'zbekistonimizning tabiiy boyliklaridan oqilona va unumli foydalanish kimyo, fizika, geografiya, matematika fanlarini qanchalik chuqur egallashimizga bog'liq.

Kimyo fani va sanoatining rivojlanishida o'zbek olimlaridan D.Y. Yusupov, K.N.Axmedov, I.R.Asqarov, F.T.Risqiyev kabi olimlarning mehnatlari o'z samarasini bermoqda. Mamlakatimizda ishlab chiqarishga bo'lgan e'tibor ortib bormoqda. Bunga misol qilib mashina zavodi, shakar zavodi, tekstil zavodi, neft va gazni qayta ishlash, sement ishlab chiqarish, mineral o'g'itlar, polimer mahsulotlar, soda ishlab chiqarish, farmasevtika va tibbiyot anjomlari, paxta yog' zavodi va organik birikmalar ishlab chiqarilayotgani va amaliyotga tadbiiq qilinayotganini aytib o'tish mumkin. Turli o'simliklardan alizarin bo'yog'ini ajratib olish, chigitni tozalash, tolani presslash, suv va tuproqni analiz qilish, o'lkada sanoatni rivojlantirishga zarur bo'lgan tog' jinslarini tadqiq qilish, sabzavot ekinlari tarkibidagi shakar miqdorini aniqlash, shisha uchun kerakli giltuproq va qumtuproq tarkibi hamda sifatini aniqlash, uzumni bijg'itib spirt tayyorlash, anor po'stlog'idan oshlovchi moddalar tayyorlash, sement eritmaları va toshqol olish, don va dukkakli o'simliklardagi kraxmalni aniqlash, qamish, g'o'zapoya va daraxtlarning o'tinlaridagi yonilg'i birliklarini hisoblash kabi ilmiy tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Kimyogar olim D.I. Mendeleyev aytganidek "Ishlab chiqarish bo'lmagan joyda rivojlanish ham bo'lmaydi". O'zbekistonda o'z tabiiy boyliklaridan turli mahsulotlar ishlab chiqarish yo'lga qo'yilgan va uni yanada rivojlantirish maqsadida intilmoqda. Mazkur sohalardan ayrimlari to'g'risida to'xtalib o'tamiz.

Metallurgiya sanoati bo'yicha Olmaliq va Bekobodagi metallurgiya kombinatlarini misol qilish mumkin. Bu zavodlarda po'lat va cho'yon ishlab chiqarish yo'lga qo'yilgan. Vatanimizda 40 ta qimmatbaho metal konlari topilgan. Oltin zaxirasi bo'yicha 4- o'rinda turadi. Ishqoriy metallardan Na, K, Ca va boshqalari keng tarqalgan bo'lib, natriy birikmalaridan soda ishlab chiqarilmoqda, kalsiydan esa qurilish materiallari, shisha ishlab chiqarish yo'lga qo'yilgan.

Tibbiyot sohasiga to'xtaladigan bo'lsak, bu sohada ham bir qancha yutuqlarga erishilmoqda. Qon to'xtatuvchi salfetkalar, jarroxlik iplari, turli dori-darmonlar va asbob-uskunalar ishlab chiqarish, amaliyotda qo'llanilmoqda. Turli shifobaxsh o'simliklar ekib, parvarishlanmoqda va ulardan dori-darmonlar ishlab chiqiladi.

Keyingi yillarda O'zbekistonda neft va gazni qayta ishlash zavodi jadal suratda rivojlanmoqda. Farg'ona va Oltiariq neftni qayta ishlash zavodi turli xil neft mahsulotlari: benzin, kerosin, aviabenzin, aviakerosin, ligroin, suyuqlantirilgan gaz, mazut va boshqa mahsulotlar ishlab chiqmoqda. Muborak va Sho'rtan gazni qayta ishlash zavodi gazni aralash moddalar hisoblangan. Vodorod sulfidni ajratib olib undan oltingugurt kislotasini ishlab chiqarishda foydalanilmoqda. Neft va gaz zahiralari mamlakatimizga ancha yillarga yetariligi aniqlangan. Bu sohani yanada rivojlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti 2019-yil 9-iyulda "Axoli va iqtisodiyotni energiya resurslari bilan barqaror ta'minlash, neft va gaz mahsulotlari tarmog'ini takomillashtirish, uglevodorod xomashyosi samaradorligini oshirish" to'g'risida qaror imzoladi.

S.Turobjonov organik birikma piridinni sanoat chiqindilari va mahalliy xomashyodan ishlab chiqqan. Bundan tashqari aseton, sirketil efiri, polimerlar sintezi energiya va moddiy resurslarni tejash texnologiyalari amaliyotga joriy qilingan. Paxta va pilladan olinadigan tolalardan turli xil metallar va kiyim-kechaklar ishlab chiqarilayotgani yana bir yutuqlarimizdan biridir.

Paxta va yog'och sellyulozasi kimyosi akademik T. Mirkomilov tomonidan rivojlantirildi. Sellyulozani modifikatsiyalab, olingan mahsulotlarning nurga chidamliligini oshirish, o'tga chidamli qilish, ezilmaydigan bo'lishini ta'minlash, mexanik jihatdan pishiq, chirimaydigan, kirishmaydigan va boshqa ijobiy xossalarni o'zida mujassamlashtirgan mahsulotlar olish ustida tadqiqotlar olib borildi.

Respublikamizda kompozitsion materiallar kimyosi akademik S. Ne'matov rahbarligida rivojlantirildi. Yangi xossalarga ega bo'lgan qoplama materiallar, sirlar, kremniy organik suyuqliklar, keramik materiallar ishlab chiqarishga tatbiq etildi. Bu materiallardan yo'l qurilishlarida, avtomobil, qishloq xo'jaligi mashinalari, turli beton plitalari ishlab chiqarish va boshqa sohalarda keng foydalaniladi.

Kimyo fanini chuqur egallash va amaliyotga tatbiq qila olish ana shunday ishlab chiqarishlar sonini va sifatini yanada oshiradi. Bugungi farovon hayot, zamonaviy uylar va barcha qulayliklar kimyo fani va sanoatining yutuqlari samaradorligidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumta'lim maktablari kimyo fani darsliklari.
2. www.uzedu.uz
3. www.google.uz

ONA TILI DARSLARIDA O‘YINLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Mo‘minova Gulcherhra Adashovna,
Navoiy viloyati, Zarafshon shahar
4-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
Telefon:+998 933193117

Annotatsiya: Maqolada darslarda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan o‘rinli foydalanish va boshlang‘ich sinfda ona tilini o‘qitishda o‘yinli texnologiyalarni qo‘llash haqida fikrlar bayon qilingan.

Kalit so‘zlar: Elektron resurslar, o‘yinli texnologiyalar, leksikologiya, so‘z turkumlari, guruh, qarama-qarshi ma‘noli, so‘zlar, xalq maqollari

Boshlang‘ich sinfda o‘quvchining bilimi qanchalik mustahkam bo‘lsa, uning dunyoqarashi, tafakkur olami, intellektual salohiyati shunchalik rivojlanadi. O‘quvchining fanlardan olgan bilimni mustahkamlashda ta‘lim-tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash muhim o‘rin tutadi.

Hozirgi kunda ta‘lim-tarbiya jarayonida juda ko‘p zamonaviy pedagogik texnologiyalardan qo‘llanilmoqda, ammo ularning hammasidan to‘g‘ri kelgan mavzuda foydalanish maqsadga muvofiq emas. Bu kunda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning tayyor elektron resurslari mavjud. O‘qituvchi tayyor elektron resurslari yordamida dars o‘tish bilan chegaralanmasdan, ularni fandagi mavzuga mosini tanlashi va uni ustida o‘zi qayta ishlashi lozim. Jumladan, o‘yinli texnologiyalarni olaylik. Boshlang‘ich sinf ona tili fani darsida o‘tilgan mavzular asosida bilimlarni mustahkamlashga yo‘naltirish lozim. Quyida o‘yinli texnologiyalardan foydalanish yuzasidan misollar keltiraman.

Ona tili darslarida o‘yinli texnologiyalar o‘quvchilarning fanga qiziqishini orttiradi, o‘tilganlar yuzasidan bilimlarini mustahkamlaydi. Quyida 3—4-sinf ona tili darslarida o‘quvchilarning leksikologiya va so‘z turkumlari bo‘limiga doir o‘yin topshiriqlari yuzasidan misollarni tavsiya etaman.

“So‘zdan marjon tuzing” o‘yini: O‘quvchilar uch guruhga bo‘linib, ularga so‘zlarning aralash to‘plami beriladi. Bu so‘zlar ichidan har bir guruh o‘z topshirig‘i bo‘yicha so‘zlarni ajratib yozadi.

Aralash so‘zlar: karnaygul, chumchuq, stol, shisha, do‘ppi, gultojixo‘roz, laylak, turna, , lochin, shaftoli, anjir, nok, kabutar, safsargul, nastarin, terak, atirgul, o‘rik , olxo‘ri, gilos, behi, tut, olma, xurmo, burgut, qaldirg‘och, bo‘ri, mushuk, yalpiz, archa, nilufar.

Topshiriq: 1 – guruh gullarning nomlari, 2 – guruh qushlarning nomlari, 3 – guruh mevali daraxt nomlarini ajratib yozadilar. Topshiriq sinf doskasida bajariladi, doska 3 ga bo‘linadi va har bir guruhga topshiriqni bajarish uchun ma‘lum vaqt belgilanadi.

1 – guruh. Gullarning nomlari: karnaygul, gultojixo‘roz, safsargul, nastarin, atirgul, nilufar.

2 – guruh. Qushlarning nomlari: laylak, turna, chumchuq, lochin, kabutar, burgut, qaldirg‘och.

3 – guruh. Mevali daraxt nomlari: o‘rik , olxo‘ri, gilos, behi, tut, olma, shaftoli, anjir, nok, xurmo.

“Men boshlayman, sen davom ettir ” o‘yini. Undan qarama-qarshi ma‘noli so‘zlar yuzasidan bilimlarni mustahkamlash maqsadida foydalanish mumkin.

1-topshiriq: O‘quvchilar 2 guruhga ajratilib 1 – guruh qarama – qarshi ma‘noli so‘zning 1 – qismini aytish , 2 – guruh esa shu so‘zning qarama – qarshi ma‘nosini aytishi lozim .

1 – guruh: **2 – guruh**

do‘st dushman

baland past

yosh qari

tez sekin

qattiq yumshoq

uzun qisqa

2-topshiriq: O‘qituvchi tomonidan xalq maqollaridan boshlanish qismi beriladi. Qolgan qismini xohlagan o‘quvchini tur‘azib so‘raydi .

1. Ko‘z – qo‘rqoq, ...

2. Egri ozadi, ...

3. Birlashgan o'zar, ...

4. Oz so'zla, ...

Bu kabi o'yinli topshiriqlarni bajarish o'quvchini zeriktirmaydi va sinfda barcha faol ishtirok etishiga yordam beradi. Xulosa qilib aytganda, didaktik o'yinli mashqlar ta'lim samaradorligida katta ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Umumta'lim maktablari uchun ona tili o'quv dasturi. T. 2017-yil.
2. Ishmuhamedov R. va b.q. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. -T.: 2010. K.Turg'unboev, M.Ortiqova "Pedagogik innovatsiya asoslari" –Andijon. "Andijon nashriyot-matbaa". 2011 yil.
3. Mavlonova R.A. Boshlang'ich ta'limda innovatsiya. -T.: 2007. T.G'afforova "Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar".- T., "Tafakkur" **nashriyoti, 2011 yil.**
4. **3-4-sinf ona tili darsliklari**

О‘ЗБЕК ТИЛИНИ О‘РГАНУВЧИЛАР UCHUN NUTQIY VAZIYATDA PROPOZITSIYANING IFODALANISHINI O‘RGATISH

Tajibayeva Gavharjon Bazarboyevna

Xorazm viloyati Urganch shahar
28-son maktabning o‘zbek tili fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek tilini birinchi va ikkinchi xorijiy til sifatida o‘rgatishda muayyan nutqiy vaziyatda ayrim so‘zlar semantikasiga to‘xtab o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: Kognitiv aspekt, Propozitsiya, shakl va mazmun, eksplitsit axborot, imlitsit axborot, presuppozitsiya, nutqiy vaziyat, semantika

Bugungi kunda o‘zbek tilshunosligi kognitiv aspektda o‘rganilishi boshqa tillarning tadqiqi singari ommalashmoqda. Til ilmida tez-tez uchrayotgan ayrim terminlar yangidek tuyilsa-da, ularning aksariyati o‘z tarixiga ega bo‘lib, nazariy jihatdan mukammal tadqiq qilingan va izlanishlar yana davom etayotganligining guvohi bo‘lish mumkin. Hozirgi vaqtda tilshunoslikda sintaksisida gapda ifodalangan obyektiv mazmunga nisbatan propazitsiya atamasi qo‘llanilmoqda. Propazitsiya terminining tilshunoslikka mantiqiy va falsafiy tadqiqotlar ta‘sirida kirib kelganligi qayd etiladi. Bu esa ko‘pchilikning qiziqishini orttirib, uni mukammal, boshqa tillardagi ushbu hodisani qiyoslab o‘rganishga sabab bo‘lmoqda desak, mubolag‘a bo‘lmaydi. Tilshunos olim N.Mahmudov propazitsiyani “Gapning mantiqiy negizi” deya tavsiflaydi.

O‘zbek tilini o‘rganmoqchi bo‘lgan xorijliklar, albatta, umumiy tilshunoslik sohasida uchraydigan terminlarning mazkur tildagi tadqiqi bilan, uning sharhlanishi bilan qiziqishi tabiiy. Shunday ekan, bizning nazarimizda, propozitsiya haqidagi ma‘lumotlarni ham ularning e‘tiboriga havola qilish muhimdir. Bu borada yozuvchi va shoirlarimizning asarlaridan foydalansak, maqsadga muvofiq bo‘lardi.

Tashqi va ichki strukturadagi nomuvofiqlik so‘roq gaplarda nisbatan kengroq uchraydi.

Masalan: *“Men senga o‘ynab o‘tiran dedimmi?!” - Safar aka qo‘lini paxsa qildi.* (O‘. Hoshimov “Ikki eshik orasi”)

Birinchi sodda so‘roq gap bir komponentdan tashkil topgan bo‘lib, tashqi va ichki strukturasi quyidagi axborotlar mavjud:

Eksplitsit axborot: *Men senga o‘ynab o‘tiran dedimmi?*

Imlitsit axborot: *“Men senga o‘ynab o‘tiran demagan edim”.* So‘zlovchi shu o‘rinda *“o‘ynab”* so‘zi orqali kesatq, qisman g‘azab kabi subyektiv munosabatini ham bildirib o‘tgan. Bu esa *–mi* so‘roq yuklamasi sof so‘roq gapni hosil qilmayotganligiga nisbatan to‘ldiruvchi qism sifatida namoyon bo‘ladi.

Ikkinchi sodda gap semantikasida esa *paxsa qildi* kesimi tarkibida yana bir qo‘shimcha axborot yashiringan: *Bekor qolgani Safar akaning g‘azabni keltirdi.* Agar muallif *“Men senga o‘ynab o‘tiran dedimmi?-dedi, Safar aka”* shaklidagi ko‘chirma gapli qo‘shma gapdan foydalanganda edi, biz g‘azablanish ma‘nosini anglamagan bo‘lar edik.

Yuqoridagi gap so‘roq va tasdiq shakldagi axborotlarni ifodalashiga ko‘ra ham zidlanadi.

Qo‘shma gaplar ham semantik-sintaktik jihatdan murakkablashadi, natijada nomutanosiblik yuzaga keladi. Buni shakllantiruvchi morfologik vositalar, o‘ramlar borligi e‘tirof etilgan. Lekin morfologik vositalardan tashqari so‘zning o‘zi ham muayyan nutqiy vaziyatda gap tarkibidagi yashirin ma‘noga ishora qiladi.

Quyidagi misolda buni ko‘rib o‘tamiz:

Tirnoqlari sarg‘ayib ketgan yo‘g‘on barmoqlarini xaltachaga suqib, bir chimdim tamaki oldi-da, qog‘ozga to‘kdi. (O‘Hoshimov “Ikki eshik orasi”)

Ayni qo‘shma gap tarkibida oltita propozitsiyani anglashimiz mumkin:

1. Tirnoqlari sarg‘aygan.
2. Barmoqlari yo‘g‘on.
3. U tamaki chekadi.
4. Tamakini o‘zi tayyorlaydi, boshqa emas.
5. Tamaki xaltachada turadi, boshqa narsada emas.
6. U juda ko‘p mehnat-u mashaqqat ko‘rgan.

Bu imlitsit axborotga ishora qiluvchi hayotiy tasviriy obyektlar - sariq tirnoqlar va yo‘g‘on

barmoqlardir.

Tashqi struktura bilan ichki struktura oʻrtasida ifodalangan yuqoridagi axborotlarni biz ikki turga boʻlib tahlil qilamiz.

Eksplitsit axborotlar:

1. Tirnoqlari sargʻaygan.
2. Barmoqlari yoʻgʻon.
3. Tamaki chekadi.

Implitsit axborotlar:

1. Tamakini oʻzi tayyorlaydi (boshqa emas)
2. Tamaki xaltachada turadi (boshqa narsad emas)
3. U juda koʻp ogʻir mehnat bilan mashgʻul boʻlgan.

Tahlil etilayotgan axborotlar tasdiq shaklda ekanligi bilan bir komponent ostida birlashadi.

Xulosa qilib aytganda, oʻzbek tilida ayrim soʻzlar muayyan nutqiy vaziyatda propazitiv maʼno kasb etadi va presuppozitsiyani hosil qiladi. Buni “sariq” “yoʻgʻon” rang va xususiyat bildiruvchi sifatlari misolida koʻrib oʻtdik. Umuman olganda, oʻzbek tilini oʻrganayotgan xorijliklar uchun bu narsa juda mukammal oʻrgatilishi shart boʻlmasa-da, soʻzlarning semantik maʼnosini ochib berishda, birining oʻrniga boshqa birining ishlatishi mumkin ekanligini uqtirish uchun muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Davlatova R. Oʻzbek tilshunoslari uchun metodik-uslubiy qoʻllanma. Toshkent: Muharrir, 2011
2. Lutfullayeva D. Tasdiq gaplarda shakliy–mazmuniy nomuvofiqlik. Toshkent: Fan, 1997.
3. Nurmonov A., Mahmudov N. Oʻzbek tilining nazariy gramatikasi. Toshken: Oʻqituvchi, 1995.
4. Nurmonov A., Mahmudov N., Axmedov A., Solixoʻjayeva S. Oʻzbek tilining mazmuniy sintaksisi. Toshkent: Fan, 1992.
5. Nurmonov A. Tanlangan asarlar 3-jild. -Toshkent: Akademnashr, 2012.
6. Oʻ. Hoshimov. Ikki eshik orasi. Toshkent: MERIYUS, 2011.

UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMIDA KIMYOVIY TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI

Turg'unova Gulrux Uyg'un qizi

Navoiy viloyati Navbahor tumani

13-maktab kimyo fani o'qituvchisi

Tel: 998 997567014

Annotatsiya: Zamonaviy texnika va texnologiyalar shiddat bilan rivojlanib borayotgan bugungi kunda jamiyatimizning barcha sohalarida keskin o'zgarishlar kuzatilmoqda. Shunga hamnafas tarzda ta'lim tizimini ham bosqichma bosqich isloh qilib borish zamon talabidir. Ushbu maqolada mamlakatimiz o'rta ta'lim tizimida kimyo fanining rivojlanishidagi asosiy yo'nalishlari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: kimyo, fan, ta'lim, element, ta'lim standarti.

Kimyo - bu birinchi navbatda jamiyat ehtiyojlaridan kelib chiqqan sohalarda rivojlanib boradigan ijtimoiy fan. Kimyoviy ta'limning tarkibi, shu jumladan maktab ta'limi, jamiyat manfaati va uning fanga munosabati bilan belgilanadi.

Maktab kimyoviy ta'limining vazifasi bolalarga moddalarning xususiyatlari va ularning tabiatdagi o'zgarishlari haqida tegishli tasavvur uyg'otishdir. O'quvchilar atrofdagi narsalar nimadan iboratligini va turli xil ta'sirlarda bu narsalar bilan nima sodir bo'lishini bilishlari kerak: o'tin qanday yoqiladi, havo qanday hosil bo'ladi, nega temir zanglaydi, to'kilgan simob qanday yig'ilishi mumkin va hokazo. Umuman olganda, mamlakatimizda umumiy o'rta ta'limda o'tiladigan barcha fanlar bo'yicha tizimlashtirilgan dastur bo'yicha ish olib boriladi va barcha hududlar bo'yicha yagona davlat siyosati yuritiladi[1].

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6-apreldagi 187-sonli qarori bilan umumiy o'rta ta'limning "Davlat ta'lim standarti" tasdiqlandi.

Davlat ta'lim standartining maqsadi — umumiy o'rta ta'lim tizimini mamlakatda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, rivojlangan xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari hamda ilm-fan va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan holda tashkil etish, ma'naviy barkamol va intellektual rivojlangan shaxsni tarbiyalashdan iborat.

Ushbu standartga ko'ra, o'quvchilar kimyo asoslariga oid quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarni egallashlari shart:

- modda, tuzilishi, xossalari, tarkibini bilish;
- kimyoviy elementlar va ularning birikmadagi valentligini hamda kimyoviy formulani tuza bilish;
- kimyoviy qonunlar va nazariyalarni, atom-molekulyar ta'limotni bilish;
- anorganik birikmalarning eng muhim sinflari: oksidlar, asoslar, kislotalar va tuzlar tarkibi-xossasi, qo'llanilishi va ular orasidagi genetik bog'lanishni bilish;
- atom va yadrosi tarkibi, elementlar zarrachalarni bilish;
- kimyoviy elementlar davriy qonuni va davriy sistemasini bilish;
- kichik va katta davr elementlarining atom tuzilishlarini hamda elektron formulalarini tasavvur qila olish;
- kimyoviy bog'lanish turlarini bilish;
- kimyoviy reaksiyadagi asosiy qonuniyatlarni anglash;
- kichik davrda joylashgan kimyoviy elementlar tavsifini bilish;
- metall va metalmaslarning ayrim vakillari xossalari va qo'llanilishini bilish;
- O'zbekistonda olinadigan kimyoviy xom ashyolarning mohiyatini anglash;
- anorganik kimyoga oid masalalar yecha olish;
- kimyoviy reaksiyalar va jihozlardan foydalana olish;
- kimyoviy ishlab chiqarish jarayoni, kimyoviy moddalardan foydalanishni ekologik nuqtai nazardan tushuntira olish[2].

Kimyo fani birinchi navbatda kuzatuv va tajribaga asoslanadi. Shuning uchun, laboratoriya mashg'ulotlari sonini oshirish va kimyoviy laboratoriyalar o'quv xonalari, o'quv asbob-uskunalarini davriy ravishda zamonaviy turlariga yangilab borish zarurdir. Har bir maktab kamida minimal zarur bo'lgan asbob-uskunalar bilan jihozlanishi talab etiladi.

Kimyo mustaqil fan bo'lib, u aniq mavzu, qonunlar va qoidalar tizimiga ega. Kimyoning fizika,

biologiya va matematikaga qo‘shilishi uni ushbu dolzarbligini kamaytirmaydi. Xuddi shu jismlar, masalan atomlar yoki nuklein kislotalar turli xil fanlar tomonidan har xil o‘rganilmoqda. Albatta, kimyo ob’ekt sifatida uning o‘ziga xosligini saqlab qolishi kerak. Shu bilan birga, kimyo, fizika va matematikadan o‘quv dasturlari elementar kelishilgan bo‘lishi kerak. Demak, fizikada atom tuzilishi tugallangandan keyin va logarifm tushunchasi matematikaga kiritilgandan so‘ng vodorod ko‘rsatkichi bo‘yicha davriy qonunni o‘rganish maqsadga muvofiq bo‘ladi[3].

Ixtisoslashgan kimyoviy ta’limning muhim vazifasi talabalarni oliy ma’lumotga tayyorlash hisoblanadi. O‘rta maktabdan oliy ta’limga muvaffaqiyatli o‘tish uchun abituriyentlarga beriladigan savol va topshiriqlarni yagona tizim asosida shakllantirish va uni davriy ravishda yangilab borish maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Xulosa qilish uchun biz yurtimizda kimyoviy ta’limni rivojlantirish an’alarini saqlab qolishga qaratilgan ijobiy faoliyatning quyidagi asosiy yo‘nalishlarini shakllantirishimiz mumkin:

- kimyo fanidan maktab o‘quv dasturini zamonaviy fan yutuqlari asosida muntazam yangilab borish;

- ushbu dastur uchun yangi darsliklar to‘plamini yaratish;

- mahalliy sanoat asosida har bir maktabda eksperimental kimyoviy bazani rivojlantirish;

- oliy o‘quv yurtlariga kirish uchun abituriyentlar uchun kimyo fanidan yagona bazaviy dastur yaratish.

Yuqorida keltirilgan asosiy yo‘nalishlar bo‘yicha tegishli ilmiy-amaliy ishlarni olib borish orqali o‘rta maxsus ta’lim tizimida kimyo fanini o‘qitish va shu yo‘nalishda malakali kadrlar tayyorlash bo‘yicha katta yutuqlarga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Talim to‘g‘risida” gi qonuni Toshkent, 1997-yil 29 avgust, 464-I-son.

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6-apreldagi 187-sonli qarori bilan umumiy o‘rta ta’limning “Davlat ta’lim standarti”, Toshkent, 2017.

3. Saliyeva D. Rivojlanish psixologiyasi (Pedagogik psixologiya fanidan o‘quv-uslubiy majmua). – Qo‘qon, 2020. – B. 31

4. M.S. Hotamova, “Kimyo o‘qitish nazariyasi va metodikasi” Navoiy 2005.

SAVOD O'RGATISH DAVRIDA O'QISH VA YOZUV DARSLARI

Xasanova Shahodat Shermat qizi

Xorazm Viloyati Bog'ot tumani
7-son umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada savodga o'rgatish davrida o'qish va yozuv darslari haqida ma'lumot keltirilgan.

Kalit so'zlar: umumdidaktik, imlo qoidasi, imloviy malaka, analiz, sintez, taqqoslash.

O'qish va yozuv darslariga qo'yiladigan talablar dars ta'limining asosiy shakli hisoblanadi. Analitik-sintetik tovush metodi asosida olib boriladigan savod o'rgatish darslari xilma-xil bo'lishi, o'quvchilarni zeriktirmasligi va charchatib qo'ymasligi kerak.

Savod o'rgatish davridagi o'qish yoki yozuv darslari va ularning ayrim turlari uchun umumiy bo'lgan asosiy talablar mavjud:

1. Umumdidaktik talablar:

a) har bir darsning tarbiyaviy maqsadi bo'lib, unda bironta axloqiy sifat o'stirilishi lozim;
b) darsning ta'limiy maqsadi, ya'ni o'quvchilar darsda qanday yangilikni bilishi, nimani o'rganishi, qanday ko'nikma va malakalar o'stirilishi, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va faolligining qanday bo'lishi aniq belgilab olinishi kerak;

d) darsning izchilligi va istiqboli, uning oldingi va keying darslar bilan bog'liqligi aniq belgilab olinishi zarur;

e) o'tiladigan materialning xarakteri va ta'lim maqsadidan kelib chiqib dars uchun xilma-xil va metodik usullar va vositalar tanlanishi lozim;

f) dars davomida o'quvchilarga differensial va individual yondashish, ishni barcha o'quvchilarning imkoniyati, bilimi, ko'nikma va malakasi hamda fikrlash faoliyatini hisobga olgan holda uyushtirish kerak;

g) o'quvchilarni aqliy mehnat (o'qish) usullariga o'rgatish, ularda maktabda o'qish uchun kerakli ko'nikmalarni hosil qilish zarur;

i) beriladigan material ilmiy, o'quvchilar yoshiga mos va muvofiq bo'lsin va hokazo.

2. Maxsus metodik talablar:

a) o'quvchilar nutqi uchun qayg'urish, darsda adabiy til nuqtai nazaridan to'g'ri, ifodali, obrazli, aniq nutqqa erishish lozim;

b) o'qish darsida ham, yozuv darsida ham o'quvchilar nutqini o'stirishga, lug'atini boyitishga, gap tuzish va uni tahlil qilishga, og'zaki hikoyalash va shu kabi ish turlariga alohida ahamiyat qaratish kerak;

d) maktab va sinf devorlariga osilgan, xattaxtaga yozilgan har qanday yozuv mazmunan va imlo jihatdan savodli bo'lishi zarur;

e) darsda nutq madaniyati hukmron bo'lishi, o'qituvchi va o'quvchilar adabiyot tilida so'zlashishlari kerak;

f) o'qish va yozuv ko'nikma-malakalarini shakllantirish mashqlari darsda yetakchi o'rinni egallab, taxminan, darsning uchdan ikki qismiga tog'ri kelishi lozim;

g) har bir o'qish va yozuv darsida “Alifbe”dagi matnlar bilan bir qatorda Q.Muhammadiy, P.Mo'min, Z.Diyor, A.Obidjon kabi sevimli bolalar shoiri va yozuvchilari asarlaridan namunalar tanlab olinishi va sinfda o'qish sinfdan tashqari o'qish hamda o'qib berilgan matnni eshitish bilan bog'lanishi zarur va hokazo.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. K. Qosimova va boshqalar Ona tili o'qitish metodikasi.

РАЗВИТИЕ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ

Жумаева Махзуна Фахрединовна

Учитель русского языка и литературы школы № 13
Навбахорского района Навоийской области

Аннотация: В основе темы лежат требования к современному образовательному процессу, который характеризуется общей направленностью на развитие речи учащихся, дидактические системы гуманно-личностной ориентации, одна из главных задач которых состоит в том, чтобы не только дать знания учащимся, но и пробудить личностный мотив, привить интерес к обучению, тягу к самосовершенствованию, «научить учащихся учиться».

Ключевые слова: развитие речи, речь, мотивация, правописание, отношение, успехи, грамотность.

Речь – основа всякой умственной деятельности, средство коммуникации. Умение учеников сравнивать, классифицировать, систематизировать, обобщать формируется, в процессе овладения, через речь, проявляются также в речевой деятельности. Логически чёткая, доказательная, образная устная и письменная речь ученика – показатель его умственного развития.

Успехи учащихся в связной речи обеспечивают и в большей мере определяют успех в учебной работе по всем предметам, в частности способствуют формированию полноценного навыка чтения и повышению орфографической грамотности.

В основу начального курса русского языка положено всестороннее развитие речи. Этой задаче подчинено изучение фонетики, морфологии, элементов лексики и синтаксиса. Развитие речи – это принцип в работе, как по чтению, так и по правописанию. Работа над правильным произношением и выразительностью устной речи, над обогащением словаря, над точностью и правильным употреблением слова, над словосочетанием, предложением и связной речью, над орфографически грамотным письмом – вот основное содержание уроков по развитию речи.

Развитие речи – та необходимая составная часть содержания, то звено, которое органически связывает все части начального курса языка и объединяет их в учебный предмет – русский язык. Наличие этого связующего звена открывает реальные пути осуществления меж предметных связей и создания системы занятий по развитию речи, единой для уроков грамматики и правописания.

К первому классу ребёнок владеет устной речью, свободно произносит слова и в процессе общения не задумывается над расстановкой слов внутри фразы. Она самая развёрнутая и нормативная. Построение каждой фразы в письменной речи является предметом специального обдумывания. Обучение письменной речи связано с высокими требованиями предъявляемые к ней: чёткость структуры высказывания, обоснованность мысли, точность в употреблении слов, предложений, выразительных средств языка. Учителю при работе по формированию связной речи учащихся следует уделять внимание не только развитию письменной речи с опорой на устные высказывания, но и специальным занятиям устной, успешность которых непосредственно связана с учётом мотивации речи.

Речь возникает из потребности высказаться, а высказывания человека порождается определёнными побуждениями. Наличие мотивации речи означает, что у школьника не только есть мысли и чувства, которые могут быть выражены им, но что ему хочется поделиться, т.е. у него имеется внутреннее побуждение к тому, чтобы высказать свои мысли и чувства. Работа по развитию речи требует разнообразных приёмов и средств. В процессе занятий меняется учебная ситуация и мотивы речи. Учащиеся то высказываются свободно, то выполняют “жёсткие задания”, которые дисциплинируют мысль и направляет в строгое русло их речевую деятельность. В работе по развитию речи необходимо сочетать и то, и другое. Чтобы дети говорили хорошо, живо эмоционально, интересно, чтобы стремились улучшить свою речь, надо “ввести учащегося в роль увлекательного рассказчика” умеющего передать замысел простыми словами. Необходимо развивать творческое воображение детей, учить видеть картины и героев, о которых он читает, представлять себе те места, тех людей, о которых говорит или пишет. Важное значение имеет целевая установка каждого

самостоятельного высказывания ученика: нужно требовать от ребёнка рассказать так, чтобы слушатели поняли его мысль, представили себе описываемую картину, почувствовали бы его отношение к высказанному.

Работа по обогащению словаря учащихся имеет большое значение для формирования навыков письма, для предупреждения орфографических ошибок в письменной речи детей, потому, что развивает у школьников разностороннее внимание к слову, ответственное отношение к нему.

Использованная литература:

1. И.И. Политова “Развитие речи учащихся начальных классов”. Москва, “Просвещение” 1984 г.
2. Журнал “Начальная школа”.
3. Обобщение собственного опыта работы.

РУССКИЙ ЯЗЫК КАК ПРЕДМЕТ ИЗУЧЕНИЯ

Йулдашева Гузаль Эргашевна

Учитель русского языка и литературы
специализированной школы номер 3
города Ургенч Хорезмской области

Аннотация: В этой статье дано как изучить русский язык и научиться овладеть русской речью.

Ключевые слова: речь, обучающая, лингвистика, языкознания, словарный запас, литературатурная речь.

Специфика изучения русского языка как учебного предмета заключается в том, что он одновременно является и предметом изучения и средством обучения. Основная задача обучения – свободное владение русским литературным языком, то есть подчиняющимся нормам не только в устной, но и в письменной форме.

Главная функция русского языка в школе – **обучающая**. Процесс обучения складывается из:

- 1) изучения основ науки о языке и речи (теории);
- 2) обучение умениям и навыкам владеть языком в устной и письменной формах во всех его функциональных разновидностях (практические умения и навыки).

Основу изучения русского языка в школе составляет фундаментальная лингвистика (языкознание), включающая все ярусы современного русского языка, его историю, диалектологию, а также смежные науки: графику, орфографию, пунктуацию, функциональную стилистику.

Однако школьный курс представляет адаптированную учебную дисциплину, то есть приспособлен к уровню интеллектуального развития школьников. Основное её содержание – общепризнанные в лингвистике понятия, поэтому только в 70-е годы XX века в школьный курс были включены такие разделы, как лексика, словообразование, учение о словосочетании.

Не менее важной функцией русского языка является развивающая, так как его изучение тесно связано с развитием логического, абстрактного, творческого мышления, а также с развитием речи.

От свободного владения языком зависит весь процесс обучения в целом. Большое место уделяется **воспитывающей** функции языка, так как благодаря познанию языка и литературы развивается эмоциональная и духовная сферы личности, расширяется кругозор, формируется мировоззрение, что повышает культурный уровень школьника в целом.

Русский язык также является средством приобщения к сокровищам национальной и мировой культуры (**культурологическая функция**).

Задачи преподавания русского языка определяются социальным заказом общества, уровнем развития базовых наук (языкознания, литературоведения, философии, педагогики, психологии и частных методик) и предназначены:

- 1) дать глубокие и прочные теоретические знания по основам науки о языке;
- 2) развивать и совершенствовать речь учащихся, пополняя словарный запас и грамматический строй речи;
- 3) последовательно и планомерно вырабатывать и закреплять умения и навыки (языковые, речевые, правописные);
- 4) обеспечить развитие логического и речевого мышления школьников;
- 5) воспитывать целеустремлённость, самостоятельность в пополнении знаний, в решении поставленных задач;
- 6) сформировать эстетический взгляд на роль языка и речи в жизни общества.

Решение всех этих задач всецело зависит от учителя, его профессиональных качеств, которые вырабатывает методика преподавания русского языка.

Нужно различать понятия «русский язык как неродной» и «Русский как иностранный». Второе название относится к изучению русского языка по схеме преподавания его как любого другого иностранного, обычно как английского; преподаётся при этом русский язык иностранным гражданам. Не стоит путать его с русским как неродным, так как второй

преподаётся в основном непосредственно в России, но в тех регионах, где коренным языком являются другие языки.

Представьте, что вы иностранец и желаете обучиться русскому языку. Согласитесь, учиться по тем же учебникам и методикам, что представлены в общеобразовательных школах России, вы не сможете, потому как такая структура обучения вам будет непонятна.

У жителей России с детства закладывается база знаний и правил, запас слов. Живущий же за границей человек может впервые слышать даже самые простые выражения и слова, не зная грамматики и совершенно не ведая о построении предложений. Именно поэтому преподавание русского языка иностранному гражданину будет проходить примерно по тем же правилам, что и обучение английскому или другому языку гражданина России, начиная с самых основ, с выстраиванием фундамента понимания и закладыванием «словаря», состоящего из необходимых слов. Если же говорить о самом изучении русского как иностранного, то предмет этот будет находиться в полной взаимосвязи с иными научными дисциплинами, куда войдут и культурология, и лингвистика, история страны изучаемого языка, и даже педагогика с этнопсихологией.

Список использованной литературы:

1. Тиллябаева Л.Р. Русский язык в реальности и перспективе. Преподавание языка и литературы.
2. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: лингвострановедение в преподавании русского как иностранного
3. Щукин А.Н. Методика преподавания русского языка как иностранного: Учебное пособие для вузов
4. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность — М., 1987
5. Габдулхаков Ф.А. О роли русского языка на современном этапе развития общества.
6. Интернет-сайт rusmethodika.net

SAVOD O'RGATISH JARAYONIDA YOZUVGA O'RGATISH

Хо'jaqulova Madina Mansurovna
Navoiy viloyati Navbahor tumani
13-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
998 991148281

Annotatsiya: Ushbu maqolada boalarga savod o'rgatish jarayonida yozuvga o'rgatish haqida ma'lumot keltirilgan.

Kalit so'zlar: grafik malaka, izohlab o'qish, imlo, imloviy malaka, analiz, sintez.

Savod o'rgatish jarayonida o'quvchilar o'qishga o'rganish bilan parallel ravishda yozuvdan ham elementar malaka hosil qiladilar. Dasturga muvofiq o'quvchilar yozuvdan quyidagi malakalarni egallashlari lozim: 1. Partada to'g'ri o'tirish, daftarni to'g'ri qo'yish, chiziqlarni chamalash, yozayotganda ruchkadan to'g'ri foydalanish, hoshiyaga rioya qilish. 2. Yozuv daftari yoki alifbe asosida o'zbek alifbosidagi barcha bosh va kichik harflarni yozish, shuningdek, harflarni so'zda bir-biriga bog'lab yoza olish; bosma matnni yozma matnga aylantirib yozish. 3. Tahlil qilingan so'z va ikki-uch so'zli gaplarni o'qituvchi yordamida yozish. 4. Talaffuzi bilan yozilishida farq qilinmaydigan so'zlarni ko'chirib yozish va eshitib yozish; yozganlarini matnga qarab, shuningdek, izohlab o'qish bilan tekshirish. 5. Og'zaki tuzilgan hikoyadan olingan gapni yozish.

Analitik-sintetik tovush metodi (tovush-tarkib metodi) tamoyiliga muvofiq, o'qish va yozuv birligi saqlanadi. Harflarni yozishda o'qishga o'rgatishdagi tarkib asos qilib olinadi, ya'ni o'qish darsida o'quvchilar harfni o'zlashtiradilar, matnni o'qiydilar, yozuv darsida esa shu harfli so'zni yozadilar. Yozuvga o'rgatishning bu tarkibida genetik tamoyil buziladi, ya'ni oson harfni yozishdan asta-sekin qiyin harfni yozishga o'tiladi.

Yozuvga o'rgatish, birinchi navbatda, grafik malaka hosil qilishdir. Har bir malaka ham ta'lim berish, ko'nikmani shakllantirish va shu asosda qator mashqlarni bajarish natijasida hosil qilinadi.

Grafik malaka qo'l-harakat malakasidir, bu harakat, birinchidan, muskul kuchiga asoslanadi. Ikkinchidan, yozuv jarayonida nutq birligi bo'lgan tovush grafik belgilariga, ya'ni harfga tarjima qilinadi. Bu yozuvga ongli faoliyat tusini beradi. Ozuving ongliligi, birinchidan, tovush va harfning to'g'ri nisbatini, ikkinchidan, bir qancha grafik va imlo qoidalariga rioya qilishni, uchinchidan, o'z fikrini, taassurotni, istaklarini ifodalashda yozuv malakasidan foydalanishni talab qiladi.

Yozishdan birdan-bir maqsad fikrni ifodalashda yozuv malakalaridan foydalanish hisoblanadi. Bu maqsadni bolalar tez anglab yetsalar, ularda yozma nutq malakasi shunchalik muvaffaqiyatli va to'g'ri shakllanadi. Savod o'rgatish jarayonida bolalar juda sekin yozadilar.

Yozuv malakasi o'qish malakasi bilan uzviy bog'liqdir. Bola yomon o'qisa, yozuvni egallashi ham qiyin bo'ladi, chunki bo'g'inlab o'qish malakasidan so'ng, bo'g'inlab yozish malakasi shakllanadi. Harf terish kartonida tuzilgan so'zni ko'chirish yoki yozishga tayyorlanishda bolalar uni bo'g'inlab o'qiydilar. Bu o'qish uchun ham, bo'g'inlab aytib yozish uchun ham, imloga oid malakasining o'sishi uchun ham muhimdir.

Yozish va o'qish uchun bolaning umumiy nutqiy rivojlanishi katta ahamiyatga ega. Keyinroq, bolalarda o'z fikrini yozma ifodalash malakasi biroz barqarorlashganda, bu malaka nutqqa, fikrni ifodalash jarayoniga ham ijobiy ta'sir qiladi. Grafik malakani hosil qilishdan asosiy maqsad harflarni bosmasdan bir tekisda, elementlarga ajratmay bog'lab, tez, bir maromda yozish, so'zlarni qatorga to'g'ri joylashtirishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. K. Qosimova va boshqalar. Ona tili o'qitish metodikasi.
2. Gaffarova T. va boshqalar. 1-sinfda o'qish darslari.
3. Safarova R. va boshqalar. Savod o'rgatish.

XIVA XONLIGIDA MADANIY HAYOT VA ME'MORCHILIK

Abduazizova Munajat Mo'minjonovna

Namangan viloyati Yangiqo'rg'on tumani 25-sonli
umumiy o'rta ta'lim maktabining Tarix fani o'qituvchisi
Telefon: +998 93 268 16 80

Annotatsiya: Quyidagi ushbu ilmiy maqoladan ya'ni Xiva xonligida madaniy hayot va me'morchilik bo'yicha berilgan ma'lumotlardan respublikamizning barcha pedagoglari o'quvchi-yoshlarga bilim berishda, qo'shimcha qo'llanma sifatida foydalanishlari mumkin.

Kalit so'zlar: Xiva, “Oshiqlar tumori”, Xorazm, “Turkmanlar shajarasi”, “Baxtu saodat jannati”, ichki, tarix, tashqi, asar.

Butun O'rta Osiyoda bo'lgani kabi, Xiva xonligida ham asosiy ilm o'chog'lari boshlang'ich maktablar va madrasalar edi. Boshlang'ich maktab, ya'ni, quyi ta'limda o'qish-yozishni o'rganib, xat-savod chiqargan o'smirlar poytaxt Xivadagi hamda Buxorodagi madrasalarda o'qib ta'lim olganlar. Manbalarga ko'ra, XIX asrda Xiva xonligida 1500 ga yaqin boshlang'ich maktab va 130 ta madrasa bo'lgan. Faqat Xivaning o'zida 22 ta madrasa bo'lib, ular ichida Muhammad Rahimxon, SHerg'ozixon, Rahmonberdiy, Olloqulixon, Xoja Mahram, Fozilbek, Davlat Qorako'z, Bekniyoz devonbegi madrasalari alohida nufuzga ega edi.

Xorazm adabiy muhitida ilg'or g'oyalarni targ'ib etgan shoirlardan biri Nurmuhammad G'arib Andalib (1710 – 1770 yy.) edi. Klassik poeziyaning turli janrlarida ijod qilgan Andalibning “Said Vaqqos”, “Zaynul arab”, “Yusuf va Zulayho”, “Layli va Majnun” kabi dostonlari mashhurdir.

Xivada ijod etgan shoirlar ichida Muhammad Rizo Ogahiy (1809 – 1874 yy.) alohida o'ringa ega. Tarixchi, tarjimon va shoir bo'lgan Ogahiyning 1832-yilda tuzilgan “Tahvizul oshiqon” (“Oshiqlar tumori”) devonidagi g'azallari ayniqsa mashhurdir.

XVII – XVIII asrlarda “Go'r o'g'li” majmuasi dostonlari rivojlantirildi, “Tohir va Zuhra”, “Oshiq G'arib va Shohsanam”, “Sayyod va Hamro”, “Sanobar”, “Yusufbek va Ahmadbek”, “Bahrom va Dilorom” kabi dostonlarning folg'lor va xalq og'zaki ijodidagi ko'rinishlari taraqqiy etdi.

Bu davrda tarixnavislikdagi ilgargi an'analar saqlanib qoldi. Tarixiy asarlar orasida Abulg'ozining “Shajarai turk” va “Shajarai tarokima” (“Turkmanlar shajarasi”) o'zbek tilida bitilgan muhim tarixiy asarlar hisoblanadi. Tarixnavislik an'analari keyinchalik Munis, Ogahiy, Muhammad Yusuf Bayoniy kabi tarixnavislar davom ettirdilar. XIX asr boshlarida Muhammad Rahimxonning buyrug'i bilan Shermuhammad Munis (1778 – 1829 yy.) “Firdavs ul-iqbol” (“Baxtu saodat jannati”) asarini yaratdi. Xiva xonligining XVIII – XIX asrlar tarix haqida qimmatli ma'lumotlar beruvchi bu asarni keyinroq Olloqulixon topshirig'i bilan Munisning jiyan Ogahiy davom ettirdi va 1872-yilgacha bo'lgan voqealar bilan boyitdi. Shuningdek, Xiva xonligi tarixiga bag'ishlangan asarlar orasida Bayoniy (1859 – 1923 yy.) ning “Shajarai Xorazmshohiy” asari ham qimmatli hisoblanadi. Xorazm O'rta Osiyoda o'ziga xos uslublarga boy bo'lgan me'morchilik maktabiga ega voha hisoblanadi. Bu hududda paydo bo'lgan me'moriy inshootlar nafis bezaklari, jimjimador naqshlari bilan Xorazm me'morchilik maktabining o'ziga hosligini ko'rsatib turadi. XVIII – XIX asrlarda Xiva xonligida ko'plab inshootlar bunyod etildi. Ayniqsa xonlikning poytaxtlari Urganch va Xiva shaharlarida ko'plab saroylar, masjid va madrasalar, xonaqolar, karvonsaroylar, yopiq bozorlar qurilgan.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, XVI – XX asrning boshlarida mavjud bo'lgan Xiva xonligi – O'zbekiston davlatchiligi va boshqaruvi tarixida, iqtisodiy va madaniy hayotda o'z o'rniga ega bo'lib, jamiyat taraqqiyotining mintqa hududlaridagi o'ziga xos tomonlari o'rganishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan davlat hisoblanadi. Uning tarixi O'zbekiston tarixining ajralmas qismidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Sheripov U.A. Xiva xonligi tarixi. – Urganch, 2009. – 174 b.
2. Yo'ldoshev M. Xiva xonligida feodal egaligi va davlat tuzilishi. – T.: 1959.

JAHON ORO BEGIM

Azimova Mabuda Yusubjanovna

Namangan viloyati Yangiyo'rg'on tumani 58-sonli
umumiy o'rta ta'lim maktabining Tarix fani o'qituvchisi
Telefon: +998 97 253 24 22

Annotatsiya: Quyida berilgan ushbu ilmiy maqolada Jahon Oro begim bilan bog'liq qisqacha ma'lumotlar keltirilgan ya'ni – U ilm – fanda yuksak bilimdon ekanligi, g'arib – g'urabo va faqirlarga bo'lgan e'tibori, me'morchilik va obodonchilik ishlariga qiziqishi va amalga oshirgan ishlari va uning hayotidagi iztirobli kechinmalar haqida ma'lumotlar berishga harakat qilingan.

Kalit so'zlar: Jahon Oro, Shoh, begim, “Pari Mahal”, “Risolayi sohibiya”, “Qizil qal'a”, ilm.

Temuriy ma'liklardan biri Jahon Oro begim Shoh Jahonning katta qizi 1614-yilda tug'ilgan. Shoh Jahonning taxtga o'tirish marosimida Jahon Oro begim 14 yoshda edi. Otasi unga 40 ming dona yoqut javohir in'om etib, yana yiliga 600 ming rupiya miqdorida nafaqa belgilagan edi. Onasi Mumtoz Maxal begim vafot etgan chog'da Jahon Oro begim o'n yetti yoshda edi. Binobarin, onasining vasiyatiga ko'ra, shoh oilasini boshqarish uning zimmasiga tushdi. Jahon Oro begimning jismi ismiga monand bo'lib, husn-latofatda, aql-idrokda va ilmu odobda tabiat unga saxiylik qilgan edi. Boz ustiga, yaxshigina g'azallar bitardi. Shoh Jahon bu qiziga alohida mehr ila qarardi. U Mumtoz begimdan qolgan barcha boylik va mulklarni shu qiziga topshiradi. Jahon Oro begim saltanat ishlarini boshqarish, ichki va tashsi siyosat, diplomatiya masalalarida otasiga foydali maslahatlari bilan yordamlashar edi. Unda bobokaloni Boburshohga o'xshash me'morchilik va obodonchilik ishlariga qiziqish va havas katta edi. Binobarin, Agrada qurilgan jome' masjidining tarxi (loyiha) Jahon Oro begimning qalamiga mansubdir. U Dehli, Surat, Ambola, Behal va Panipat shaharlarida karvonsaroylar qurdirdi, Lohurda esa orombaxsh katta bog' bunyod ettirdi. Jahon Oro begim mamlakatdagi g'arib – g'urabo va faqirlarga moddiy yordam uyushtirib, kambag'allar uchun uy – joylar qurdirdi. Shuningdek, Kashmirda “Pari Mahal” (Parilar saroyi) nomli ajoyib bog' barpo qildi, Shahdxonobodda Alimarlonxon arig'ini qazdirib, naqshkor hovuz qurdirdi. Jahon Oro begimning ilm – fan bobida ham qalam tebratgani tarixdan ma'lum. Chunonchi “Risolayi sohibiya” (Do'stlik haqida risola) asari mavjud. 1658-yili taxt talashgan Avrangzeb Olamgir o'z akasi Doro Shukuhni mag'lubiyatga uchratib, ukasi Murod Baxshni zindonga tashlaydi. Bemor, xasta otasi Shoh Jahonni hibsga olib, Agradagi “Qizil qal'a” nomli saroyda nazoratda saqlaydi. Ukasi Avrangzebning xatti – harakatlaridan norozi bo'lgan Jahon Oro begim mamlakatni aka – ukalar o'rtasida taqsimlashni, jumladan Doro Shukuhga – Panjobni, Murod Baxshga – Gujaratni, Shoh Shujo'ga – Bangolni, Avrangzebning katta o'gli (zindonda edi) Muxammad Sultonga – Dekanni bo'lib berishni maslahat beradi. Ammo, Avrangzeb bu taklifni qabul qilmaydi. Ota – bola, aka – ukalar va do'stlar orasiga tushgan nizo va ularning fojiali qismati Jahon Oro begimni qattiq iztirobga soladi. Dilxasta malika dunyo ishlaridan qo'l yuvib, mahbuslikda kun kechirayotgan xasta otasiga xizmat qilish bilan o'ziga taskin beradi. U 1658-yildan to 1666-yilgacha “Qizil qal'a” qasrida mahbuslikda yotgan otasi Shoh Jahonning xizmatida bo'ladi. 1666-yilda Shoh Jahon mahbuslikda, g'aribona ayanchli ahvolda, o'z sevikli yori Mumtoz Mahal uchun qurdirgan Toj Mahal maqbarasidan ko'z uzolmay, qizi Jahon Oro begim qo'lida hayotdan ko'z yumdi. U 1681-yilda oltmish yetti yoshida vafot etdi. Uni Dehliidagi Zarzari Baxsh qabristoniga dafn etadilar.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, Jahon Oro begim garchi shoh qizi bo'lsa-da, tabiatan kamtar va oliy himmatliligi tufayli boylik hamda shon-shuhratlarga qiziqmagan edi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Файзиев Т. Темурий маликалар. – Т.: А.Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 1994. – 26 б.
2. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Ж-харфи. – Т.: ЎзМЭ., 2004. –237 б.

JALOLIDDIN MANGUBERDI

Mamajanov Rasuljon Raximjonovich
Namangan viloyati Yangiqo'rg'on tumani
52-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
Tarix fani o'qituvchisi
Telefon: +998 93 498 76 55

Annotatsiya: Quyida berilgan ilmiy maqolada Jaloliddin Manguberdi – yurt himoyachisi haqida so'z boradi ya'ni Jaloliddin Manguberdi mug'ul bosqinchilariga qarshi mardonavor kurashgani, vatan ozodligi yo'lida jon fido qilgani haqida qisqacha ma'lumot berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Jaloliddin Manguberdi, mug'ul, tarix, kurash, qarshi, qaror, bosqin, davr, vatan.

Tariximizdagi buyuk sarkardalardan biri mug'ul bosqinchilariga qarshi mardonavor kurashgan, vatan ozodligi yo'lida jon fido qilgan Jaloliddin Manguberdi haqida gapiradigan bo'lsak, O'rta asr musulmon mualliflari, jumladan uning vaziri va mirzasi ham bo'lgan an-Nasaviy uni Mankburni, (ya'ni mank belgi, xol degan ma'noda, xoldor burunli degan ma'noni anglatgan) nomi bilan atashgan. Jaloliddin Manguberdi xotirasini abadiylashtirish va tarixiy adolatni qaror toptirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasini maxsus qaror qabul qildi va unga ko'ra – buyuk sarkardaning tavallud to'yi keng miqyosda nishonlanishi qayd qilib o'tildi. Jaloliddin Manguberdi faoliyati, mug'ul bosqini xususidagi qimmatli ma'lumotlar asosan an-Nasaviyning “Siyrat as sulton Jaloliddin Mankburni” asarida uchraydi. Shuningdek, Ibn al-Asir Otamalik Juvayniy, Rashididdin kabi o'rta asr musulmon tarixchilari asarlarida ham shu davrga oid qator muhim ma'lumotlar keltiriladi. Mazkur davr bo'yicha XX asrdagi eng qimmatli ma'lumotlar Z.M.Buniyodovning “Xorazmshoh – Anushtegeniylar davlati” kitobida qayd etiladi. Jaloliddin og'ir bir paytda Movarounnahr urush domiga tortilgan, mamlakatning katta qismi mug'ullar tomonidan istilo etilgan, imperiya qo'shini yakson qilingan, amirlarning bir qismi xoinlik yo'liga, qolgani o'z joni-mulkini asrash yo'liga tushgan, sulton mamlakatni o'z holiga tashlab qo'ygan, o'zaro sarosima va tahlika hukm surgan bir vaqtda tarix sahnasida paydo bo'ldi. Jaloliddin shunday bir og'ir vaziyatda, Vatan va xalq erki uchun kurashib, mug'ullarga qarshi 11 yil kurash olib bordi. 14 marotaba mug'ullarga qarshi ot surib, uning 13 tasida g'oliblikni qo'lga kiritishga muvaffaq bo'ldi. Jaloliddin murakkab va ziddiyatli davrda yashadi. Shubhasiz u o'z davrining farzandi edi. U qo'shinlarining ko'plab harbiy yurishlar vaqtida talonchilik, zo'ravonlik qilishlariga gohida ko'z yumdi, xonavayronchilik keltiruvchi ishlarga bosh qo'shdi. Bu esa Eron, Ozarbayjon, Iroq, Gurjiston ahlida salbiy fikrlarning ko'payishiga, noroziliklarning kuchayishiga ham olib kelgan. Lekin nima bo'lganda ham Jaloliddin Manguberdi o'zining asosiy maqsadi mug'ul istilochilariga qarshi kurashish ekanligini yodida saqladi.

O'zbekiston hukumati Jaloliddin Manguberdining mo'g'ul bosqinchilariga qarshi kurashda ko'rsatgan mislsiz jasorati, vatanga va o'z xalqiga sadoqat va cheksiz muhabbatini qadrlash va uning porloq ruhini abadiylashtirish maqsadida “Jaloliddin Manguberdi tavalludining 800 yilligini nishonlash haqida” qaror qabul qilindi. U haqida videofilm, doston, pyesa va b. yaratilgan. “Jaloliddin Manguberdi” ordeni ta'sis etilgan¹.

Xulosa shuki, biz pedagoglar ilm-ahliga har doim, takror-takror aytishimiz lozimki Jaloliddin Manguberdi va boshqa ko'plab jasur qahramonlar yurt ozodligini o'z hayotidan ustun qo'yganliklari haqida, bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmaganliklari haqida tushuntirishimiz, shu zamindan yetishib chiqqan, dunyo tan olgan buyuk sarkardalar, mutafakkirlarning avlodlari va davomchilari hisoblanamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Azamat Ziyo. O'zbek davlatchiligi tarixi.-T., Sharq. 2001.
2. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Ж-ҳарфи. – Т.: ЎзМЭ., 2004. –237 б.

1 Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Ж-ҳарфи. –Т.: ЎзМЭ., 2004. –Б. 42.

SHAROF RASHIDOV DAVRIDA O'ZBEKISTON SANOATINI RIVOJLANISHI

Yuldasheva Aziza Soburovna

Toshkent viloyati Angren shahar 16-sonli
umumiy o'rta ta'lim maktabining Tarix fani o'qituvchisi
Telefon +998 99 406 58 44

Annotatsiya: Quyidagi ilmiy maqolada Sharof Rashidov davrida O'zbekiston sanoati rivojlanishi haqida ya'ni – Sharof Rashidovning o'z esdaliklari, respublikada rangli metallurgiyani rivojlanishi, Olmaliq kimyo va Samarqand liftsozlik zavodlari haqida qisqacha ilmiy ma'lumotlar berishga harakat qilingan.

Kalit so'zlar: SSR, “O'zbekximmash”, RSFSR, “Tashsel'mash”, “Toshkentkabel”, “O'zbekoltin”, Qorarov.

Sharof Rashidov O'zbekistonga rahbar bo'lgan davrda mamlakat xo'jaligining keng qamrovi hisoblangan ishlab chiqarish sanoati va qishloq xo'jaligida ham katta yutuqlarga erishildi. Bu sohalar ko'zga ko'rinarli darajada o'sdi. Xususan, Sharof Rashidov o'z esdaliklarida bu haqida alohida to'xtalib o'tgan. O'zbekiston SSRda zamonaviy sanoat ishlab chiqarishining yuzdan ortiq tarmog'i bor, eng yangi texnika va asbob-uskuna bilan ta'minlangan 1500 tadan ko'proq yirik sanoat korxonasi ishlab turibdi¹. O'zbekistonning iqtisodiy rivojini o'sha davrda boshqa ittifoqdosh respublikalarsiz tasavvur etib bo'lmasdi. O'zbekiston SSRga mamlakatning hamma tomonlaridan asbob-uskunalar va stanoklar, mashinalar va qurilish materiallari, yengil va oziq-ovqat sanoati mahsuloti, keng iste'mol mollari ortilgan eshelonlar kelib turardi. O'zbekiston ittifoqdosh respublikalar, viloyatlar va o'lkalardan o'z xalq xo'jaligini yanada rivojlantirish uchun zarur narsalarning hammasini: Rossiya Federatsiyasi va Qozog'istondan don, Sibirdan yog'och, Qarag'anda va Kuzbassdan ko'mir, Moskva, Leningrad, Ukraina shaharlaridan, Uraldan sanoat uchun stanoklar va metall hamda boshqa ko'p narsalarni olgan.

O'z navbatida O'zbekiston ittifoqdosh respublikalarga o'z sanoati va qishloq xo'jaligining juda xilma-xil mahsulotlarini, shu jumladan, asosiyboyiligimiz – paxtani yuborib turibdi. “O'zbekximmash” zavodida tayyorlangan mashina-uskunalar RSFSR, Ukraina, Belorussiya, Moldaviya, Gruziya, Ozarbayjon, Qirg'iziston korxonalarida o'rnatilgan. “Tashsel'mash” zavodining paxta terish mashinalari Tojikiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Ozarbayjon paxtazorlarida juda yaxshi ishlab turibdi. Endilikda respublikaning har bir zamonaviy korxonasi mamlakatning hamma joylaridagi o'nlab va yuzlab korxonalar ishlab turgan. Masalan, Lenin nomidagi Toshkent elektron texnik zavodiga yuzdan ortiq turli korxonalar detal va boshqa materiallarni yubormoqda, “Toshkentkabel” zavodining markasi qo'yilgan mahsulot esa Sobiq Ittifoqning 10 mingta manziliga yuborilgan. Chkalov nomli Toshkent aviatsiya ishlab chiqarish birlashmasi qardosh respublikasining yuzlab korxonalari bilan mustahkam kooperatsiyasi ishlamoqda. Bu davrda O'zbekiston hududida ishlab chiqarishning turli sohaları faoliyat yuritgan. Respublikada rangli metallurgiyani rivojlantirishga ham Sharof Rashidov katta hissa qo'shgan. Uning bevosita tashabbusi bilan 1962-yilda Olmaliq misni boyitish fabrikasi, 1967-yili Muruntov oltin koni ishga tushirildi. O'zbekiston faqat “oq oltin” emas, haqiqiy oltinning ham koni ekanligi isbotlandi. Muruntovda har yili 18 mln tonna ruda qayta ishlanar, 50 tonna oltin olinar edi. Bu korxonaning quvvati, oltinning sofligi bo'yicha dunyodagi tengi yo'q edi. Qisqa vaqt ichida O'zbekiston dunyodagi eng yirik oltin ishlab chiqaruvchi davlatlar qatoridan o'rin oldi². 1965-yilda SSSR rangli metallurgiya vazirligiga bo'ysunuvchi “O'zbekoltin” birlashmasi va boshqa oltin qazib olish korxonalari tashkil etildi. Qazib olgan flyus rudalari Olmaliq kon-metallurgiya kombinatining mis eritish zavodida oltin ajratib olishyo'lga qo'yildi. 1970-yilda Chodak oltin koni ishga tushirildi. Bu kon Namangan viloyati Pop tumanidagi kon. O'sha vaqtdan respublikada oltin savdosi shakllandi. Oltin olish oldingi yillarga nisbatan 3 marta ko'paydi. 1972-yilda Qo'shbuloq koni va Angren oltin ajratish fabrikasi loyiha quvvatlarida ishlay boshladi. 1977-yil Kauldi, 1980-yil Marjonbuloq oltin qazib olish fabrikasi foydalanishga topshirildi³.

1 Рашидов Ш. Асарлар. Бешинчи жилд. –Т.: Фафур Фулом. 1983. –Б. 356

2 Бобоматов Т, Эргашев Ш. XX аср: тақдирларда акс этган тарих. –Т.: O'zbekiston, 2014. –Б. 125

3 Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 6-том. –Т.:Ўзбекистон, 2004. –Б. 148

Qo'shbuloq oltin konni Angren shahridan 15 km janubda, Qurama tizmasining shimoliy yon bag'ridagi kon. 1959-yilda topilgan. 1966-yildan o'zlashtirilmoqda. Konning 10 km kvadrat. O'rta karbon davriga mansub andezit- datsit formatsiyali, qalinligi 2,5 km gacha bo'lgan vulkanogen yotqiziqlari qoplamidan tarkib topgan Qo'shbuloq kalderasida rivojlangan.

Hozirgi Olmaliq “Ammofos” aksiyadorlik jamiyati O'zbekistondagi yirik korxonalaridan biri. Azotli va fosforli o'g'it – ammosfos, shuningdek, monoammoniyfosfat, salifos, ammoniy sulfat, yog'och tolali taxtalar, polietilen plyonkalar ishlab chiqaradi. 1969-yil dekabrda Olmaliq kimyo zavodining ilk navbati ishga tushirilgan va sobiq Ittifoqda 1-marta ekstraksion fosfat kislota hosil qilish uchun xom ashyo sifatida Qorarov (Janubiy Qozog'iston) fosforiti qo'llanilgan. Korxona 2-navbati 1973-yilda ishga tushirilgan. Bundan tashqari Sharof Rashidov rahbarlik qilgan yillarda Samarqandda qurilgan zavodlardan biri – Samarqand liftsozlik zavodidir. Bu zavod kommunal mashinasozligi sanoati korxonasi. Yuk va odamlarni tashishga mo'ljallangan turli modifikatsiyadagi liftlar, liftlarga extiyot qismlar ishlab chiqaradi.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkin, Sharof Rashidov o'z rahbarlik yillarida O'zbekiston iqtisodiyotida: “Elektr energetika va gaz sanoati kabi O'zbekitonda metallurgiya, ko'p tarmoqli mashinasozlik, katta ximiya, elektr texnika, kon-ruda, ko'mir, oltin chiqarish sanoati, binokorlik industriyasi, yengil va oziq-ovqat sanoatining ko'pgina zamonaviy tarmoqlari barpo etilgan edi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Рашидов Ш. Асарлар. Бешинчи жилд. –Т.: Фафур Фулом. 1983. – 490 б.
2. Бобоматов Т, Эргашев Ш. XXаср: тақдирларда акс этган тарих. –Т.: O'zbekiston, 2014. – 214 б.
3. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. –Т.: Ўзбекистон, 2004.

HALIMA XUDOYBERDIYEVANING HAYOTI VA IJODI

Payg'ambarova Nodiraxon Alisher qizi

Farg'ona viloyati Uchko'prik tumani 5-sonli umumiy o'rta ta'lim
maktabining Ona tili va Adabiyot fani o'qituvchisi
Telefon: + 998 91 151 10 25

Annotatsiya: Berilgan quyidagi ilmiy maqolada Halima Xudoyberdiyevaning hayoti va ijoda haqida, “Begim, sizni tabiat...” she'rining yaratilishi haqida ham ma'lumot berishga harakat qilingan.

Kalit so'zlar: shoira, “Ilk muhabbat”, “Chaman”, “Gordost”, “Beliye yabloki”, “Reshimost”.

Halima Xudoyberdiyeva 1947- yil 17- mayda Sirdaryo viloyatining Boyovut tumanida tug'ildi. Otasi – Ummatqul Xudoyberdi o'g'li bog'bon edi. Onasi – Sharofat Xonnazar qizi bo'lajak shoira endi ikki yoshga to'lganida vafot etadi. So'ng unga xolasi – qishlog'ining faol ayollaridan bo'lgan Qarshigul Xonnazar qizi onalik qiladi. Otasi ham, onasi ham go'zallikning, ezgulikning, badiiy so'zning qadrini biladigan kishilar edi. “Uning anchagina asarlari, jumladan, “Bir o'rim soch tarixi”, “Sayram baxshi aytimlari”, “Hindiqushdan nola keldi” she'rlari, “Ilinj” dostoni aynan onayizorasi ta'sirida bitilgandir”.

Halimaning dastlabki she'riy majmuasi – “Ilk muhabbat” hali talaba chog'ida – 1969- yili chop etilgan edi. Birinchi kitobi o'zbek she'riyatiga tamomila o'ziga xos shoira kirib kelayotganidan dalolat berar edi. Yosh Halima ijodga ko'ngil ermagi emas, hayot-mamot masalasi deb qaraydi. U bir she'rida: “Shunchaki yozmoqlik shoirga o'lim”, – deb yozadi. Shoiraning “Oq olmalar”, “Chaman” kitoblari ketma-ket chop etildi. “Suyanch tog'larim”, “Bobo quyosh”, “Sadoqat”, “Muqaddas ayol”, “Yuragimning og'riq nuqtalari” singari she'riy to'plamlari birin-ketin nashr etildi. Shoiraning she'rlari qator chet tillariga tarjima qilingan. Uning ruschaga o'girilgan she'rlari “Gordost”, “Beliye yabloki”, “Reshimost” nomlarida Moskva va Toshkentda bosiladi. Halima Xudoyberdiyevaning “Bu kunlarga yetganlar bor” va “Turkiston onasi” she'riy kitoblari xalqimiz mustaqillikka erishgandan keyin chop etilgan. Shoira qirg'iz, tojik, rus, yapon, tatar shoirlari va dramaturglarining bir qancha asarlarini o'zbek tiliga tarjima qilgan. Halima Xudoyberdiyeva 1990- yili “Muqaddas ayol” to'plami uchun Respublika Davlat mukofotiga sazovor bo'ladi. Halima Xudoyberdiyeva she'riyatida inson ko'nglidagi murakkab his-tuyg'ular, ruhiyatning g'oyat murakkab manzaralari ta'sirchan aks etadi. Shoira “Begim, sizni tabiat...” she'rining yaratilishi haqida shunday deb yozadi: “Shunday rivoyat ko'nglimda yurardi. Buni bir joydan eshitganmanmi, o'zim o'ylab topganmanmi, aniq bilmasdim. Bir-biriga o'ta ko'ngil qo'ygan, mehr-u sadoqatda tengi yo'q er-u xotin uzoq yillar yashab, farzand ko'rishmabdi. Uchramagan tabibi, sirlashmagan habibi qolmabdi. Turli ta'sirlar, uzoq maslahatlardan keyin xotin erining uylanmog'iga rozi bo'libdi. Xotin o'z uyining to'g'risidagi yangi uyga kelin kelib tushgach, shom aralash, odamlarning ko'zini xato qilib, ikki uy oralig'idagi katta masofada butun hovli yuziga mix qoqib chiqibdi. Zora, oyog'iga mix kirib qiynalib, hovlida yurolmasa... Zora, bu fojiali tunni yostiqni tishlab yotib bo'lsa-da, o'z xobgohida o'tkazolsa... Tongda uyg'onib hovliga chiqqanlar o'z uyida behush yotgan ayolni va ayol oyog'idan oqqan qondan qip-qizil lolazorga aylangan hovli yuzini ko'radilar. Dastlabki turtki shu – “Mixning, tig'ning zahrini sezmay yonib boraman” satri bo'lib, ko'nglimni qizdirdi. Qolgani ijodkorning xayoloti...”.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki – Halima Xudoyberdiyevaning deyarli barcha she'rlarida chuqur insoniy va ijtimoiy iztiroblar, dardlar, sevinchlar, oliyjanob xayollar, mardona o'ylar juda ta'sirli, yorqin aks ettirilganligini ko'rishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. https://uz.wikipedia.org/wiki/Halima_Xudoyberdiyeva
2. <https://qomus.info/oz/encyclopedia/x/xudoyberdieva/>
3. https://ww-article-cache-.s3.amazonaws.com/uz/Halima_Xudoyberdiyeva

TECHNIQUES FOR USING FILMS IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN ENGLISH

Khidirova Nilufar

MA student

Termez state university
nilufarxidirova@gmail.com

Abstract: The development of methods of teaching English requires teachers to expand the range of methodological resources. Now, in addition to printed and audio materials, teachers can use English-language films, since today they have become available to a wide range of consumers and, in essence, are the most authentic material representing the language, speech behavior and culture of native speakers.

Key words: authentic materials, movies, methodology, culture, techniques, communicative competence.

Films can be used both in the classroom and for independent work. As a rule, the use of films helps to maintain the motivation of students at a sufficiently high level, since watching a film / its scenes and doing exercises for them are much more interesting than traditional types of work that focus on correctness and aimed at preparing for various exams and tests, and not on mastering a foreign language as a tool for communicating with its native speakers.

One of the main disadvantages of standardized and traditional types of work is the lack of real meaningful context. As a rule, as a result of using such types of work in English classes, students find it difficult to understand the main ideas in listening and reading, based on authentic material.

When using a movie in an English class, you can use the following techniques:

- viewing the scenes in order, that is, viewing one scene, then analyzing it, and only after that viewing the next scene;
- viewing only certain scenes or using one scene from the whole movie;
- watching the whole movie.

The choice of techniques for using films, as a rule, depends on the learning objectives and the audience of the learners. As a rule, for weak groups of students, watching the entire film at once is undesirable, since students of this level may experience information overload. When using this approach, the teacher must determine in advance the purpose of using each passage intended for viewing [1], for example:

- organizing a discussion on a specific topic;
- listening;
- grammar;
- pronunciation;
- speech behavior;
- facts of the culture of the country of the target language.

When watching a film in its entirety, it seems appropriate to use tasks related to the whole film, and not to its parts. With this approach, an entire session, including watching a movie and completing assignments for it, usually takes one to two hours, in contrast to sessions in which enjoy movie clips and related types of work [2]. For example:

- with an image, but no sound (or vice versa);
- pause or frame-by-frame viewing (pause / frame control);
- an arbitrary sequence of fragments (for their subsequent ordering) (jumbled sequence);
- viewing in small groups of different fragments or the same in different modes for subsequent restoration of the whole (split viewing).

This approach is best suited for advanced English learners, as it eliminates the kind of fuss associated with constant interruptions in viewing, allowing students to focus on understanding the film's meaning and implications.

That is why films with meaning should be chosen for viewing entirely, and not purely entertaining, since it is important not only to pay attention to the form, but also to activate thinking, which allows films that raise questions that concern native speakers and those who study it [3] ... In this case, the meaning put into the words is important, and the form is interesting in connection

with the shades of meaning that it brings to the transmitted meanings.

As a rule, watching a whole film gives students additional motivation to learn a foreign language, and also allows them to delve deeper into the depths of the language being studied and the modern speech behavior of its native speakers.

This approach to the study of English and the speech behavior of its native speakers not only contributes to the development of listening skills, but also develops students' interest in pragmatics, which, in turn, is an integral part of communicative competence.

When choosing a film to be used in English classes, you must be guided by the following criteria:

- the degree of comprehensibility of the film, the language used in it to a certain group of students;
- the extent to which the plot of the film is suitable for a given audience;
- the amount of language material;
- the volume of speech-behavioral material;
- the volume of regional geographic material;
- balance of speech and visual material;
- the presence of subtitles;
- how modern the film is; etc.

The more of the above criteria are met, the less likely it is that watching a movie in English classes will result in a waste of time and annoyance on the part of both the teacher and the students.

When using films in English classes, you should adhere to a three-phase scheme of work:

- 1) before viewing (pre-viewing);
- 2) while viewing (while-viewing);
- 3) after viewing (post-viewing / follow-up).

The importance of the first phase is the fact that it is preparatory. The effectiveness of the use of films in the classroom in English largely depends on the teacher and his ability to acquaint students with the concept and characters of the selected film, thereby preparing them for watching the film. At this stage, exercises can be used to complete which students will need to guess, for example, about the content of the film, based on the cover of the DVD, etc.

During viewing, you can work with the storyline and characters of the movie being used. At this stage of the work, you can resort to various types of exercises, for example:

- viewing in small groups of different fragments or the same in different modes for subsequent restoration of the whole (split viewing);
- with an image, but no sound (or vice versa);
- study of details;
- recording / transcription;
- video dictation with filling in the gaps (video dictogloss).

Exercises of this type will help you better understand the film, as well as the idioms and slang presented in it (if any) used in various communication situations. This is very important because in real communication with a native speaker, as a rule, you can encounter an abundance idiomatic expressions and, possibly, slang, ignorance and inability to use correctly which can reduce the effectiveness of communication.

In the final stage (after watching the movie), you can use exercises such as:

- alternative choice (true / false);
- multiple choice;
- search for matches (matching);
- putting in the right order;
- gap filling;
- problem solving;
- role-play;
- group discussion.

This stage can include

and homework from the movie you saw using the following exercises:

- an essay with elements of description, reasoning, etc. (for example: Your favorite character);
- Movie review.

Thus, films are very valuable, authentic material that is often underestimated. When choosing a

movie, you should be guided by the above criteria. Provided the correct choice of a film, suitable for a specific audience and corresponding to the goals set by the teacher, he (the film) will not only help students master the language being studied, but also acquaint them with the speech behavior of its carriers.

Films are also great for listening, since the language used in them corresponds as much as possible to real communication, when we see a speaking native speaker and have a more complete context in front of us, including its visual aspects, which make it possible to compensate for possible problems of the sound side of communication ... In the film, the pronunciation of native speakers is visually presented, which makes it easier to understand intonation and stress in an English-speaking sentence.

Having mastered such knowledge, students will be able to better understand the true meaning of the utterance, as well as build their speech in a foreign language according to the models accepted among its speakers. Skills like these will allow students to focus not only on form but also on content.

It is important to note that the films are also a visual illustration of all the components of the speech behavior of native speakers of the target language, i.e. gestures, facial expressions, postures, distance between interlocutors, ways of expressing emotions in various communication situations, etc.

All of the above factors of speech behavior of native speakers, in turn, they help students not only learn the foreign language itself, but also how the language is used in everyday life by its native speakers. Knowledge of the rules of speech behavior will help students use a foreign language in the process of communicating with its native speakers more effectively.

Reference

1. Stempleski S. Video in the ESL classroom: Making the most of the movies // ESL Magazine. 2000. March/April. P. 10-12.
2. Shea D. Whole movies and engaged response in the Japanese university ESL classroom // Pedagogical Perspective on Using Films in Foreign Language Classes / ed. by C. Casanave
3. Simons. Keio University SFC Monograph. 1995. № 4. P. 3-17.
4. Shoir J. Teacher's Media Competence in The Training Process Eelectronic Informational and Educational Resources //Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT. – 2021. – T. 6. – C. 116-118.
5. Khudaynazarovna T. G. The language of the media and the national linguistic world view: towards the problem of interconnections and interdependencies //INTERNATIONAL JOURNAL OF DISCOURSE ON INNOVATION, INTEGRATION AND EDUCATION. – 2020. – T. 1. – №. 5. – C. 124-127.

О’SMIRLIK DAVRIDA SHAXSNING SHAKLLANISHI

Yunusova Dilnoza Alisher qizi

Xorazm viloyati Xiva shahri 6-sonli umumiy o’rta
ta’lim maktabining amaliyotchi psixologi fani o’qituvchisi
Telefon: +998 99 525 34 99

Annotatsiya: O’smirlik davrida shaxsning shakllanishi bo’yicha yozilgan quyidagi ilmiy maqolada – Insoning ijtimoiy omillari, katta o’smirlarga nisbatan kichik o’smirlarda paydo bo’ladigan muammolar, asosiy ziddiyatni keltirib chiqaruvchi omillardan biri, o’smirlarni faoliyati va boshqa hislatlari haqida atroflicha ilmiy yondashishga harakat qilingan.

Kalit so’zlar: O’smir, kichik, ijtimoiy, o’qituvchi, yosh, psixologik, kata, tengdosh.

Ijtimoiy omillar deganda, ilm-fanda aytiladiki – kichik maktab yoshidan o’rta maktabga o’tish, ya’ni yakka o’qituvchi rahbarligidan ko’pchilik o’qituvchilar tasarrufiga o’tish va muloqotdagi o’zgarishlar ijtimoiy foydali ishlarni kengaytirib borish, mustaqil va amaliy ishlarni ko’proq bajarish, shu bilan birga bolaning oiladagi o’rnini ham o’zgarishidir. Ushbu o’zgarishlar ta’sirida bolalar jismoniy va aqliy imkoniyatlarini o’sib borishi munosabati bilan o’zlariga ko’proq ishona boshlaydilar, u endi oilaviy muammolar muhokamasida ham ishtirok eta boshlaydi.

Katta o’smirlarga nisbatan kichik o’smirlarda paydo bo’ladigan kelisha olmaslikni ulardagi jinsiy yetilishi bilan emas, balki atrofda shart-sharoitlar, oiladagi ota-ona, aka-ukalarning unga munosabati, mahalla-ko’y, ya’ni ijtimoiy sharoitlar ta’siri bilan bog’lash zarur. Shu ijtimoiy sharoit ulardagi psixologik iqlimni o’zgartirish bilan, kichik o’smirdagi yomon xulq-atvor, o’jarlik, kamchiliklarini tan olmaslik kabi salbiy xislatlarning oldini olishi mumkin. Ba’zi o’qituvchilar kichik o’smirdagi bu o’zgarishlar – urushqoqlik va salbiy alomatlar o’jarliklarining iddizlari qayerdan kelib chiqqani va nima bilan bog’langanligi, nimaning ta’siri ekanligini bilmay turib, noto’g’ri tashxis va xulosalar chiqaradilar va bu esa aksariyat holda fojiga olib kelishi mumkin. Aslida o’smir yoshidagi bolalarning psixik holatlarini va psixik rivojlanish xususiyatlarini hisobga olish, psixik muammolarini erkin va to’g’ri echishlari uchun yordam berish, ularga psixologik yondashish zarur. Kichik o’smir yoshdagilar bilan ishlayotganda o’qituvchining har bir tashqi va ichki reaksiyasi ortida uning o’z psixologik sabablari borligini bilish muhimdir. Bu “madaniyatsiz”, “zararli”, “tushunib bo’lmaydigan” deb nom olgan xatti-harakatlar bir qarashda shunday baholanadi, lekin bu hatti-harakatlar shaxs qaror topishi maxsus bosqichi uchun xos xususiyatdir.

Asosiy ziddiyatni keltirib chiqaruvchi omillardan biri o’z mustaqilligini imkoniyatidan ortiq darajada baholashdir. O’z imkoniyatlarini ortiqcha baholash bilan kichik o’smirning psixik imkoniyatlari o’rtasida tafovut paydo bo’ladi. Bu ziddiyatni hal etilishi qanday sodir bo’ladi va u bolani tashqi ko’rinishi xulq-atvorida qanday namoyon bo’ladi? Ma’lumki, har bir bolaning munosabatlari aniq ishlarda ko’rinadi, mustahkamlanadi va qayd etiladi. Bola o’zidagi mustaqillikni shakllantirish uchun o’zi mustaqil ishlarni bajarishga to’g’ri keladi. Lekin, ikkinchi tomondan bir marta mustaqil ish bajarish uchun mavjud shart-sharoitlardan holi bo’lishga harakat qiladi. Bola boshqa mexanizmlarga ega emas. Bular o’smirning o’z kuchiga ichki bir ishonchni mavjud emasligini bildiradi. Bu belgilar mana shu yoshda kishini mustaqil harakat qilishga qodir bo’lishga, ayni hollarda tevarak atrofda kishilarga qarshi borib, o’zini haq ekanligini qattiq turib himoya qilishga, boshqa hollarda esa vaziyatni vazminlik bilan qabul qilishga dav’at etadi. Kichik o’smirda o’z-o’zini hurmat qilish va o’zini anglashni shakllantirishni bir qancha yo’llari mavjud. Masalan: bu davrda kattalarga taqlid qilish yoki oilada o’z hurmatini talab qilish, o’z so’zini o’tkazish, o’zini hurmatli, obro’li katta yoshli kishini obraziga o’xshatib rivojlantirish kuchli bo’ladi. Ularga biror so’z yoki tanbeh bilan murojaat qilsangiz...u o’zini mustaqil fikrlay olishi va biror ishni albatta uddasidan chiqa oladigandek ko’rsatadi. Vaholanki, hali o’smirni psixologik imkoniyatlari etarli emas yoki rivojlanmagan bo’lishi mumkin. Kattalar, o’qituvchilar o’smirdagi bu jarayonni psixologik nuqtai nazaridan baholay olishimiz, unga soxta pedagogik, yuzaki yondashmay, aksincha, unga o’z imkoniyatlarini o’stirishga o’z ichki va tashqi qobiliyatlarini to’g’ri rivojlantirishga yo’naltirishimiz muhim.

O’smirlarni o’z tengdoshlari bilan muloqotda bo’lishi g’oyat katta ahamiyatga egadir. O’z tengdoshlari bilan tenglik asosida qilingan munosabat asosida o’smir alohida bir ijtimoiy munosabatlar maktabini o’taydi. O’zaro qiziqishlar, atrof dunyoni, bir-birlarini o’zligini anglashlari

va tushunishlari ular uchun juda qimmatlidir. O'smirlar uchun uy vazifalari, uy ishlari bo'yicha majburiyatlarni bajarishga qaraganda tengdoshlari bilan muloqot qilish muhimroqdir. O'z sirlarini bola endi ota-onasiga emas, balki tengdoshiga ko'proq ishonadi. U endi salbiy va ijobiy tomonlariga alohida bir urg'u bermagan holda o'zi xoxlagan kishisi bilan do'st bo'lish xuquqini talab etadi. O'z tengdoshlari bilan muloqot va munosabat jarayonida o'z shaxsini erkinlik bilan to'la namoyon eta oladi. Shaxsiy erkinlikni u katta bo'lish xuquqi deb anglaydi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz lozimki, yuqoridagi ilmiy qarashlardan kelib chiqib fikr bildiradigan bo'lsak, o'smirlar davriga kirib kelayotgan bola oilaviy muammolar muhokamasida ham ishtirok eta boshlaydi, o'smirlarda paydo bo'ladigan munosabatlar, ziddiyatlar, muloqotlar va munosabatlar asosida o'smirlarda g'urur hissi shakllana boshlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Saliyeva D. Rivojlanish psixologiyasi (Pedagogik psixologiya fanidan o'quv-uslubiy majmua). – Qo'qon, 2020. – 165 b.
2. Psixologiya fanida ilmiy kitoblar//
3. http://library.ziynet.uz/uz/book/index?Book%5Blevel_id%5D=&Book%5Btype_id%5D=&Book%5Bcategory_id%5D=&Book%5Btitle%5D=psixologiya&Book%5Bdescription%5D=&Book%5Blanguage_id%5D=&yt0=Qidiruv

KIMYO FANINI O'QITISHDA METODIK TAVSIYALAR

Qalandarova Gulnora Rajabovna

Xorazm viloyati Xiva shahar

6 - son IDUM ning kimyo fani o'qituvchisi

Telefon: +998 99 941 60 67

Annotatsiya: Kimyo fanini o'qitishda metodik tavsiyalar bo'yicha yozilgan ilmiy maqolada - kimyo fanida metodik tavsiyalarni qo'llash, Ta'lim berishda kompyuterdan foydalanish, D.I.Mendeleyevning davriy qonuni va elementlarni o'qitish metodikasi va boshqalar haqida qisqacha to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Kimyo, ta'lim, elektron, element, qo'llanma, o'qitish.

Kimyo fanida metodik tavsiyalarni qo'llashda – o'quv-uslubiy adabiyotlarning yangi avlodini rivojlantirish konsepsiyasida elektron materiallarni elektron darslik, elektron qo'llanma, elektron ma'lumotnoma, elektron qomusiy kitob, elektron plakat va elektron stend va hokazolarni ishlab chiqish ham qaraladi. Ta'lim berishda kompyuterdan o'qitish vositasi sifatida foydalanishning pedagogik maqsadga muvofiq hisoblanadi. Elektron qo'llanmalar yordamida ulardan foydalangan holda o'qitishni faollashtirish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish kerak. Bunda axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish zarur. Hozirgi kungacha elektron qo'llanmalardan foydalanish metodikalari bo'yicha o'zbek tilida bajarilgan ishlar yetarli emas. Ba'zi ishlab chiqilgan elektron versiyalarda ham animatsiyalar kam, ko'p mavzular matn shaklida berilgan. Mavzudagi ob'ektlar ko'p hollarda rasmlar holida keltirilgan. Kimyo fanini o'qitishda o'quvchilarda tasavvurni rivojlantirish muhim hisoblanadi. Kimyoni o'rganishda axborot-kommunikatsion vositalaridan foydalanish samaradorligini o'rganishga bag'ishlangan ishlar juda kam. Bor manbalarda o'quv tarbiyaviy jarayondagi imkoniyatlari yetarlicha to'liq ochib berilmagan. Kimyo o'quv predmetini elektron qo'llanmalardan foydalanib o'qitish va umuman mavzu yuzasidan elektron qo'llanmalar bo'yicha qator maqola va internet saytlari mavjud. Bu borada xorijda yaratilgan P.A. Freshneyning “Education Periodic Table” elektron qo'llanmasi kimyoviy elementlar davriy jadvali elektron ko'rinishda bo'lib, har bir kimyoviy elementning qachon va kim tomonidan kashf qilingani, ularning tabiatda ko'rinishi, ularning birikmalari, xossalari, dunyo xaritasida elementlarning joylashgan o'rni, element atomlarning fazoviy tuzilishining harakatli holati to'liq ma'lumot olish imkonini beradi. Darslarda o'quv texnik vositalardan foydalanish ayni paytda darslarni samarali, faol tarzda tashkil etishda, o'quvchining diqqat e'tiborini jalb etish kabi kutilgan natijalarni bermoqda. Anorganik kimyoda kimyoviy elementlarning “Davriy qonuni va davriy jadvali” mavzusini uslubiy jihatidan mukammal bo'lishda zaruriy ko'rgazmalar va o'qitish vositalaridan samarali foydalanish juda muhim. D.I.Mendeleyevning davriy qonuni va elementlarning davriy sistemasi kimyo o'qitish metodikasi fanining nazariy asosi hisoblanadi. Kimyoni o'qitishda zamonaviy usullardan xususan, kompyuter vositalaridan foydalanish o'quvchilarni dastlabki mavzularni o'qitishdayoq fanga qiziqishlarini oshirishda, bilim berish va bilimlarni mustahkamlashga zamin yaratadi.

Xulosa shuki kimyo fanida, kimyoviy elementlarning “Davriy qonuni va davriy jadvali” bo'limi o'qitishda va boshqa jihatlarida agar – kompyuter texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan o'qitish metodikasi yaratilsa, kompyuterdan foydalanilgan holda o'qitish jarayonini an'anaviy o'qitish metodlari bilan uyg'unlashtirib olib borilsa, ushbu bo'limni o'rgatishda elektron vositalaridan foydalanish metodikasi ishlab chiqilsa, talimda samaradorlik sezilarli darajada ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Kimyo fanini o'qitishda metodik tavsiyalar// /kimyoni_oqitishda_zamonaviy_tehnologiyalar%20(1).pdf
2. Kimyo fanini o'qitishda metodik tavsiyalar// <https://kompy.info/kimyo-fanini-oqitishda-axborot-texnologiyalaridan-foydalanish.html>
3. Kimyo fanini o'qitishda metodik tavsiyalar// <https://hozir.org/kimyo-fanidan-yangi-pedagogik-texnologiya-asosida-darslarni-ta.html>

BOSHLANG'ICH TA'LIMNI TASHKIL QILISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIC TEKNOLOGIYALAR

Maxmudova Nigora

310 -Aniq fanlarga ixtisoslashtirilgan
maktab boshlangich sinf o'qituvchisi

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interfaol metodlar va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish kundan-kunga ortib bormoqda. Bunday bo'lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchilar faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish esa ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari qidirib topish, mustaqil o'rganish va fikrlash, tahlil qilish, hatto yakuniy xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishga o'rgatadi. O'qituvchi bu jarayonda shaxs rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik funksiyasini bajaradi. Bugungi kunda ta'limda «Aqliy hujum», «Fikrlar hujumi», «Tarmoqlar» metodi, «Sinkveyn», «BBB», «Beshinchisi ortiqcha», «6x6x6», «Bahs-munozara», «Rolli o'yin», FSMU, «Kichik guruhlarda ishlash», «Yumaloqlangan qor», «Zigzag», «Oxirgi so'zni men aytay» kabi zamonaviy texnologiyalar qo'llanmoqda. Ta'limda o'quvchi shaxsini fikrlashga, o'zgalar fikrini anglash va shu fikrni og'zaki hamda yozma shaklda savodli bayon eta olishga o'rgatish masalasiga e'tibor qaratilgan bo'lib, mustaqil fikrlaydigan, nutq madaniyati rivojlangan savodxon shaxsni kamol toptirish asosiy o'rin egallaydi. Millatning turmush tarzi, madaniy yaratuvchanligi uning boy tarixiy merosi asosida o'rganiladi.

«Beshinchisi (oltinchisi, yettinchisi ...) ortiqcha» metodi. O'quvchilar mantiqiy tafakkur yuritish ko'nikmalariga ega bo'lishlarida ushbu metod alohida ahamiyatga ega. Uni qo'llashda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi:

- O'rganilayotgan mavzu mohiyatini ochib berishga xizmat qiluvchi tushunchalar tizimini shakllantirish;
- hosil bo'lgan tizimdan mavzuga taalluqli bo'lgan to'rtta (beshta, oltita, ...) va taalluqli bo'lmagan bitta tushunchaning o'rin olishiga erishish;
- o'quvchilarga mavzuga taalluqli bo'lmagan tushunchani aniqlash va uni tizimdan chiqarish vazifasini topshirish;
- o'quvchilarni o'z harakatlari mohiyatini sharhlashga undash (mavzuni mustahkamlash maqsadida o'quvchilardan tizimda saqlanib qolgan tushunchalarga ham izoh berib o'tishlari hamda ular o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlikni asoslashlarini talab etish lozim).

Mazkur metod o'quvchilardan o'rganilayotgan mavzu (yoki bo'lim, bob) yuzasidan tahliliy mulohaza yuritish, shuningdek, eng muhim tayanch tushunchalarni ifodalay olishni talab etadi. Bu metodni 2-sinfda o'quvchilarning unli va undosh tovushlar haqidagi bilimlarini sinash, uni mustahkamlash maqsadida ham qo'llash mumkin. Masalan, ekran orqali unli tovushlar ko'rsatiladi. Galma-galdan shu tovush bilan boshlanadigan so'zlarni ifodalaydigan rasmlar ko'rsatiladi. O'quvchilar rasmlardagi narsa, buyum nomlarini daftarlariga yozadilar. Bunda o'quvchilarning xotiralari mustahkamlanadi, so'z boyligi oshadi. Boshlang'ich sinflarda interfaol metodlar va ta'limiy o'yinlardan, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, ijodiy izlanish va mantiqiy fikrlash doiralarini kengaytirish bilan birga ularni darslarda o'rganganlarini hayot bilan bog'lashga, qiziqishlarini oshirishga yordam beradi. O'qituvchilarning bunday zamonaviy talablar asosida yaratilgan sharoitlardan samarali foydalanib, darslarni ilg'or pedagogik hamda axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etilishi ta'lim-tarbiya jarayonini sifatini kafolatlaydi.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING ISTE'DODI VA IQTIDORINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI

Saidaxmedova Nargiza Mullaxonovna

Olmazor tuman 298-maktab boshlangich sinf o'qituvchisi

Boshlang'ich sinflarda aqliy tarbiyani shakllantirishda quyidagi metodlardan foydalanish zarur deb hisoblaymiz. Bu esa o'quvchilarning aqliy tafakkurining shakllanishida muhim o'rin egallaydi. Kuzatishlar shundan dalolat beradiki, boshlang'ich sinf o'qituvchilari dars jarayonida yozma ishlardan faqat ona tili darslarida foydalanishadi. Bunday mashg'ulotlar aksariyat hollarda, o'quvchilarning yozma savodxonligini tekshirishga qaratilgan bo'ladi (insho, diktant). Vaholanki, “o'qish”, boshqa darslarda ham yozma ish turlaridan foydalanish yaxshi natijalarga olib keladi. Yozma ishlar bolalarni mustaqil fikrlashga, dunyoqarashini o'stirishga xizmat qilishi bilan birga, barcha o'quvchilarning mavzu yuzasidan olgan bilimlarini tekshirib ko'rishga imkon beradi. Bo'lim yoki mavzu yakunida yozma ishlar tashkil etilganda o'quvchilar darsda olgan bilimlarini mustahkamlaydilar, mavzuga qayta murojaat etish orqali asar haqidagi tasavvurlari yanada teranlashadi, xotirasidan mustahkam joy oladi. Yozma ishlarni bajarish jarayonida o'quvchilarda Vatanga nisbatan g'urur, muhabbat tuyg'ulari tarbiyalanadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi yozma ish uchun o'zi mustaqil holda mavzu tanlashi ham mumkin, albatta, bu mavzular ham shoir asarlaridagi asosiy g'oyalarga qaratilishi lozim. Mavzular quyidagi mazmunda “Men sevgan shoir”, “Vatanim kuychisi”, “O'zbekiston – vatanim manim”, “Men nechun sevaman O'zbekistonni” kabi mavzularda bo'lishi mumkin.

Demak, dars jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma, ijodiy ishlaridan samarali foydalanish aqliy tafakkurning shakllanishida muhim o'rin tutadi. Yozma ishlar “O'qish” darsida amalga oshiriladigan ishlarning rejasida ko'rsatilishi, uning maqsadi, ularga qo'yiladigan talablar aniq belgilangan bo'lishi lozim.

- Yuqoridagi fandan yozma ishlarni uyushtirishdan oldin, o'quvchilar mavzu yuzasidan bilim, ko'nikma va malakaga ega bo'lishlari shart.
- Yozma ishlarni tashkil qilishda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, qiziqishlari, talablari hisobga olinishi lozim.
- Yozma ishlarni erkin mavzuda tanlash qoidasiga amal etish zarurki, bunda bola o'z imkoniyatlarini o'zi hisobga oladi.
- Yozma ish mavzusi o'quvchini o'ziga jalb qila oladigan darajada jarangdor bulishi lozim.

Mazkur ishlarni amalga oshirishda xar bir o'qituvchi, eng avvalo, tashkil qilinadigan darsning mazmunini chuqur o'rganishi, uning natijalariga jiddiy e'tibor berishi va bu bilan o'quvchi shaxsiga ijobiy tasir etishga intilmog'i, Vatanga muxabbat, milliy g'urur, Vatan ravnaqi uchun xizmat qilish, qolaversa, ona tabiatni asrash kabi sifatlarini yanada rivojlantirish yo'llarini izlamog'i lozim. Boshlang'ich sinflarda dars ta'limi va tarbiya ishlarining markaziy qismi hisoblanib, o'quvchilarni bilim, ko'nikma, malakalar bilan qurollantirishda, milliy qadriyatlarimiz haqida tushunchaga ega bo'lishida, axloqiy sifatlarini hosil qilishda muxim ahamiyatga ega. Ma'lumki boshlang'ich sinflarda o'qitiladigan “O'qish” darslari ham umumiy didaktik talablarga javob berishi, jumladan, darsda mavzuning xarakteridan kelib chiqib, xalqimizning boy pedagogik merosiga tayanish, shoir va ijodkorlarimizning asarlaridagi tarbiyaviy g'oyalardan foydalanish imkoniyatlarini izlash lozim.

Bugungi kunda pedagogik jarayonining samaradorligini ta'minlash masalasi xar qachongidan ham dolzarb muammo hisoblanadi. Bugungi kunda maktablarda sinf-dars shaklidagi mashg'ulotlardan foydalanib kelinmoqda va ularga quyilgan talablar ham o'zgarib bormoqda. darslarni qiziqarli uyushtirish uchun o'qituvchilar yangicha dars turlaridan turli-tuman interfaol usul va vositalardan foydalanishlari lozim. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'qish darslarida keltirilgan asarlardan, jumladan, A.Oripov asarlaridan foydalanganda dars loixasini tuzishda o'quvchining Yoshi, individual xususiyati va darsning davomiyligiga alohida e'tibor qaratishi o'quvchilarning bilimlarini sinash va qiziqishlarini oshirish maqsadida boshqortirma, rebus, o'yin-topishmoq kabi dars samaradorligini oshiruvchi vositalardan foydalanuvshi lozim.

МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТА’ЛИМ ЖАРAYONINI TASHKIL QILISH

Ismoilova Nilufar Abdujabborovna

Olmazor tuman 12-DMTT rahbari

Maktabgacha ta’lim. Uzluksiz ta’lim tizimining birlamchi bo‘g‘ini hisoblangan ushbu soha har tomonlama sog‘lom va barkamol bola shaxsini tarbiyalash va maktabga tayyorlashda g‘oyat muhim ahamiyat kasb etadi. Lekin, tahlillar shuni ko‘rsatdiki, oxirgi yillarda turli omillar ta’sirida maktabgacha ta’lim tizimida bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash borasida rivojlanish o‘rniga, orqaga ketish holatlari, yil davomida maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabgacha ta’lim muassasalariga qamrab olish ko‘rsatkichlari o‘sishi tendensiyasi kuzatilmadi. Aksincha, so‘nggi 20 yil davomida davlat tasarrufidagi maktabgacha ta’lim muassasalari soni 45 foizdan ziyodroq kamayib, bugungi kunda respublika bo‘yicha bolalarning maktabgacha ta’lim bilan qamrab olinishi 30 foizni tashkil etdi. Bunga mavjud maktabgacha ta’lim muassasalarining moddiy-texnika bazasi zamonaviy talablarga javob bermasligi, tizimda variativ dasturlar, bolalarni maktabga tayyorlash bo‘yicha muqobil shakllarning ishlab chiqilmaganligi, rivojlangan mamlakatlarning tajribasi yetarli darajada o‘rganilmaganligi, faoliyat yuritayotgan pedagog kadrlarning aksariyati oliy ma’lumotli emasligi, ta’lim sifati monitoringi yuritilmaganligi kabi omillar sabab bo‘ldi.

Darhaqiqat, o‘tgan qisqa vaqt mobaynida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «2017-2021 yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi, «Maktabgacha ta’lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi, «O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida»gi farmon va qarorlari, shuningdek, “Maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha 2017-2021 yillarga mo‘ljallangan Dasturi hamda respublikada maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha «Yo‘l xaritasi» asosida misli ko‘rilmagan ishlar amalga oshirildi. Barcha sohalar qatori tizimda amalga oshirilayotgan o‘zgarishlar, farmon va qarorlarda belgilangan vazifalarning ijrosi boshqa sohalar qatori Davlatimiz rahbarining doimiy e’tiborida bo‘layotganligini guvohi bo‘lmoqdamiz. Qabul qilinayotgan farmon va qarorlarning hayotga tatbiq etilishi natijasida yil yakuni bo‘yicha maktabgacha ta’lim muassasalariga bolalarning qamrovi 10 foizga oshishi, kelasi yilda esa maktabgacha ta’lim muassasalarini saqlash harajatlari joriy yilga nisbatan 32 foizga o‘sishi kutilmoqda.

Jumladan, ilg‘or xorijiy tajribani hisobga olgan holda bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish sharoitlarini yaratish, maktabgacha ta’lim sifatini oshirish, maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalarni maktabga sifatli tayyorlashni tubdan yaxshilash, ta’lim-tarbiya jarayoniga jahon amaliyotida keng qo‘llaniladigan zamonaviy ta’lim dasturlari va texnologiyalarini joriy etish, maktabgacha ta’lim muassasalariga pedagog kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish mexanizmini takomillashtirishdan iborat dolzarb vazifalar qo‘yildi. Ayniqsa, maktabgacha ta’lim muassasalari faoliyati uchun yetarli sharoit yaratilmaganligi bois, binolar qarovsiz holga kelib, bo‘shab yotganligi, ulardan samarali foydalanilmayotganligi tanqid qilinib, kelasi yilning birinchi yarmida amalga oshirilishi lozim bo‘lgan yettita yo‘nalishdagi strategik vazifalar belgilab berildi.

МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ ШАКЛИ ВА ТУРИ HAQIDA BOSHLANG’ICH TUSHUNCHALAR

Sharofiddinova Surayo Mamadiyorovna

Olmazor tuman 269-DMTT rahbari

Maktabgacha ta’lim uzluksiz ta’limning boshlang’ich qismi hisoblanadi. U bolaning sog’lom va rivojlangan shaxs bo’lib shakllanishini ta’minlab, o’qishga bo’lgan ishtiyoqini uyg’otib, tizimli o’qitishga tayyorlab boradi. 6-7 yoshgacha bo’lgan maktabgacha ta’lim davlat va nodavlat bolalar maktabgacha ta’lim muassasalarida va oilada amalga oshiriladi. Maktabgacha ta’limning maqsadi – bolalarni maktabdagi o’qishga tayyorlash, bolani sog’lom, rivojlangan, mustaqil shaxs bo’lib shakllantirish, qobiliyatlarini ochib berish, o’qishga, tizimli ta’limga bo’lgan ishtiyoqini tarbiyalashdir. Maktabgacha ta’lim muassasasida bolalarning hayoti va sog’lig’ini muhofaza qilish maktabgacha ta’lim muassasasi hamda shtatdagi tibbiyot xodimlari, shuningdek maktabgacha ta’lim muassasasiga birlashtirilgan sog’liqni saqlash organlarining tibbiyot xodimlari tomonidan amalga oshiriladi.

Maktabgacha ta’lim muassasasida bolalarning hayoti va sog’lig’ini muhofaza qilishni tashkil etish tartibi va qoidalari, maktabgacha ta’lim muassasasiga bolalarni olib kelish va olib ketish qoidalari, maktabgacha ta’lim muassasasi binolarida xavfsizlikni tashkil etishga oid talablar, maktabgacha ta’lim muassasasida yong’in xavfsizligini tashkil etishga oid talablar, hudud xavfsizligiga bo’lgan talablar “Maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalarning hayoti va sog’lig’ini muhofaza qilishni tashkil etish tartibi to’g’risida Nizom” bilan tartibga solinadi. Maktabgacha ta’lim muassasalari – O’zbekiston Respublikasidagi ta’lim muassasalarining turi bo’lib, turli yo’nalishdagi maktabgacha bo’lgan davrdagi umumta’lim dasturlarini amalga oshiradi. Maktabgacha ta’lim muassasalari 2 yoshdan 7 yoshgacha bo’lgan bolalarni tarbiyalashni, o’qitishni, nazorat qilishni, parvarishlashni va sog’lomlashtirishni ta’minlaydi. Maktabgacha ta’lim muassasasining ish tartibi va u yerda bolalarning bo’lish davomiyligi davlatning maktabgacha ta’lim sifat va darajasiga bo’lgan talablari, nizom, maktabgacha ta’lim muassasasi va ota-onalar orasida tuzilgan shartnoma, hamda ta’lischilar tomonidan belgilanadi.

Maxsus maktabgacha ta’lim muassasasini tashkil etish tartibi, mol-mulki va pul mablag’lari, maxsus maktabgacha ta’lim muassasasida o’quv-ta’lim va sog’lomlashtirish jarayonini tashkil qilish, ta’lim jarayoni ishtirokchilari va maxsus maktabgacha ta’lim muassasasining boshqaruvi haqidagi to’liq ma’lumotlar “Maxsus davlat maktabgacha ta’lim muassasasi to’g’risidagi Nizom” da ko’rsatilgan. Maktabgacha ta’lim, olinish shakli va usullaridan qat’iy nazar, quyidagi maqsadlarni o’z oldiga qo’yadi:

- Maktabgacha ta’lim maqsad va vazifalarni amalga oshirishda ijtimoiy va xayri tashkilotlari, mahalla, xalqaro fondlar faol ishtirok etadilar.
- O’zbekistonda maktabgacha ta’lim davlat tilida hamda qoraqalpoq, rus, tojik, qirg’iz, qozoq va turkman tillarida olib boriladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishi va ta’limi (MYBRT) UNICEF va Hukumat o’rtasida ta’lim, sog’liqni saqlash, bolalar himoyasi va muloqot yo’nalishlaridagi qo’shma dasturlarning ajralmas qismidir. MYBRT xizmatlariga, shu jumladan maktabgacha ta’lim xizmatlariga ega bo’lish imkoniyati bolalar hayotining ilk yillarida ularni rivojlantirish va maktabga tayyorlashga xizmat qiladi. Kichik yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlash UNICEFning ta’lim sohasidagi ustuvor yo’nalishlaridan biridir.

МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ TASHKILOTINING MAQSAD VA VAZIFALARI

Ismoilova Iroda Karimovna
269-DMTT tarbiyachisi

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrdagi “2017-2021 yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2707-sonli qarori ijrosini ta’minlashda bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta’lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta’lim dasturlarini tatbiq etish, malakali pedagog kadrlar bilan ta’minlash, bolalarni har tomonlama intellektual, ahloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish, ta’lim muassasalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash ishlarini izchil davom ettirish maqsad qilib olindi. Maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha 2017-2021 yillarga mo‘ljallangan dasturida belgilangan vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari rejasi ishlab chiqildi.

Ta’lim tizimining hozirgi kundagi rivojlanish bosqichida uning birinchi bo‘g‘ini hisoblangan maktabgacha ta’limda jadal o‘zgarishlar yuz bermoqda va ular quyidagilarda namoyon bo‘lmoqda: maktabgacha ta’lim muassasalari faoliyatining xuquqiy-me‘yoriy asosi takomillashmoqda; maktabgacha ta’lim muassasalari moliyaviy-xo‘jalik faoliyatining yangi turlariga o‘tmoqda; nodavlat maktabgacha ta’lim muassasalari tarmog‘i kengaymoqda; ta’limning ilg‘or texnologiyalari joriy etilmoqda; xodimlar malaka oshirish tizimi takomillashmoqda; qisqa muddatli guruhlar asosida maktabgacha ta’lim muassasalarining muqobil shakllari joriy etilmoqda. Maktabgacha ta’limning mazkur Konsepsiyasi uning 2017 yilgacha bo‘lgan vazifalari, strategiyasi, maqsad va tamoyillarini aniqlab beradi. Konsepsiyaning xuquqiy asosini quyidagi me‘yoriy-xuquqiy hujjatlar tashkil etadi: O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun, “Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi” va ta’lim sohasidagi boshqa huquqiy-me‘yoriy hujjatlar.

Maktabgacha ta’lim uzluksiz ta’limning boshlang‘ich bo‘g‘ini hisoblanadi. U bola shaxsini sog‘lom va yetuk, maktabda o‘qishga qiziqishni shakllantirish maqsadini ko‘zlagan holda, olti-yetti yoshgacha oilada hamda davlat va nodavlat maktabgacha ta’lim muassasalarida olib boriladi. Maktabgacha ta’limning maqsad va vazifalarini tatbiq etishda jamoat va homiy tashkilotlari, mahalla, xalqaro fondlar faol ishtirok etadilar. Maktabgacha ta’lim-bolaning individual va yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda uning jismoniy va psixik rivojlanishini ta’minlovchi, uni uzluksiz ta’limning keyingi bosqichi - maktabga borishiga zamin yaratuvchi, har tomonlama maqsadli yo‘naltirilgan ta’lim va tarbiya jarayonidir. Maktabgacha ta’lim o‘zining shakl va usullaridan qat’iy nazar quyidagi vazifalarni bajarishi lozim:

- bolalarning jismoniy va psixik sog‘ligini mustahkamlash;
- bolalarni milliy, umuminsoniy, qadimiy va madaniy qadriyatlarga jalb etish;
- bolaning aqliy, intellektual salohiyatini rivojlantirish;
- milliy an‘analar va udumlar asosida yuksak ahloqiy va ma’naviy sifatlarni shakllantirish;
- bolalarni tizimli va maqsadli ravishda maktabda ta’lim olishga tayyorlash, ularning individual xususiyatlari va iqtidorini rivojlantirish.

Xulosa qilib aytganda hozirgi kunda O‘zbekistonda maktabgacha ta’lim tizimiga katta e’tibor berilyapti va turli xil ta’lim muassasalari tashkil qilinaypti.

МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ ТИЗИМИДА INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Ibragimova Munira Baxodirovna
269-DMTT tarbiyachisi

Zamonaviy mutaxassislarning asosiy g’oyalardan biri pedagogika fanlari Ta’lim ishlarini olib borishning yangi usullarini, to’liq tendentsiyalar, maqbul ehtiyojlar, ota-onalarning kognitiv ehtiyojlarini o’rganish zarur. Maktabgacha ta’limda innovatsiyalar O’rnatilgan ta’lim an’alarini eksperimental va ijodiy tushunish bo’yicha hamma joyda qidirib topilgan, “soxta-yadroviy” muammosi keskin, shaklning o’ziga xosligi bilan tavsiflangan uslubiy amaliyotlar va shaklning o’ziga xosligi bilan tavsiflanadi. Shu sababli, hatto ko’p yillik amaliyotga ega bo’lgan o’qituvchilar ham tajriba pedagogik joylari va maktabgacha tashkilotlar faoliyatida izchil innovatsiyalarni amalga oshirishni ta’minlash qiyin.

Maktabgacha ta’lim mutaxassislari ta’lim tizimida innovatsion g’oyalarni yaratish va joriy etish zamonaviy bolalar bog’chasini rivojlantirish uchun zaruriy shartdir degan fikrga kelishib olishadi. Moliyalashtirish yuzasidan davlat muassasalari “Maktabgacha tarbiyachiga pul ketayotganda” innovatsion tashkiliy echimlarining kundalik tartibida kiradigan innovatsion tashkiliy echimlarning kunlik tartibiga kiritilishi institutning obro’sini sezilarli darajada oshiradi va rivojlanishning keyingi yo’nalishlarini belgilab beradi. O’quv jarayonida innovatsion texnologiyalarni joriy etish Psixofizik yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, maktabgacha tarbiyachilar tomonidan har doim ijobiy seziladi, ular faoliyatni osongina o’zgartiradilar. O’z navbatida, tashabbus pedagogik kompozitsiya Ota-ona jamoatchiligi, bolalar bog’chasini o’quvchilarning oilalari bilan o’zaro ta’siri mexanizmlarini takomillashtirish zarurati, shuningdek, muhim ahamiyatga ega. Mutaxassislarning ta’kidlashicha, shtatlardagi innovatsion texnologiyalar nafaqat mumkin, balki ehtiyoj ham. Biroq, buni yodda tutish kerak pedagogik texnologiyalar Maktabgacha bolalarning o’quv jarayonida qo’llanilishi mumkin, bir nechta qat’iy talablar berildi. Bularga quyidagilar kiradi:

- Kontseptuallik, o’quv jarayoni ma’lum ilmiy tushunchaga asoslanishi kerakligini anglatadi.
- Tizimga tegishli texnologiyalar, bu texnologiyalar tizimga xos bo’lgan barcha belgilarga ega bo’lishi kerak. Ya’ni, ular yaxlit, mantiqiy va ularning elementlarining tarkibiy qismlari bo’lishi kerak - o’zaro bog’liq.
- Ishlov berish - pedagogik jamoa muayyan maqsadlarni belgilash, o’quv jarayonini rejalashtirish, ish jarayonida, bir yoki boshqa lahzalarni tuzatish imkoniyatini tushunish kerak.
- Reprodikuvchanlik - bu talabga nisbatan qo’llaniladigan o’qituvchi shaxsidan qat’i nazar, texnologiyani teng darajada samarali bo’lishi kerak.

Yaqin o’tkan yillarda zamonaviy innovatsion IT texnologiyasi dominant pozitsiyani egallash maktabgacha ta’limda to’g’ridan-to’g’ri o’quv-uslubiy ishlarni tashkil etish uchun keng qo’llaniladi. O’qituvchilar, kompyuterlar savodxonligini muvaffaqiyatli o’zlashtirgan, o’quvchilar uchun keng imkoniyatlarni ochishi mumkin va bu faqat taqdimotlar va o’qitish roliklarini namoyish etish bilan cheklanmaydi. Mahalliy rivojlanayotgan dasturlarning ulkan tanlov sharoitida ota-onalar yoshga to’liq javob beradigan narsalarni tanlash juda qiyin va ta’lim ehtiyojlari Bola. Vakolatli fikrni olish bu masala Faoliyat uchun maqbul sharoitlarni yaratishga imkon beradi yoshni rivojlantirish Bolalar, oilaviy vakillarning oilaviy vakillari bilan samarali hamkorlikni barpo etish uchun zaruriy narsalarni yaratadilar, ota-onalarning nazarida o’qituvchining nufuzini oshiradi.

МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ SOHASINING HUQUQIY VA QONUNIIY ASOSLARI

Tasheva Nasiba Salimovna

Toshkentdagi Puchon Universiteti o’qituvchisi

Ta’lim sohasini isloh qilish bugun hukumatimiz diqqat e’tiborida turgan dolzarb sohalaridan biri, desak mubolag’a bo’lmaydi. So’nggi yillarda maktabgacha ta’lim tizimini isloh qilish va rivojlantirishga qaratilgan qonunlar, qarorlar qabul qilinib, amaliyotga joriy etilmoqda. Maktabgacha ta’lim sohasida yagona davlat siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish, bolalarni maktabgacha ta’lim bilan bosqichma-bosqich to’liq qamrab olishni ta’minlash maqsadida O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentyabrdagi “Maktabgacha ta’lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi Farmoni bilan Maktabgacha ta’lim vazirligi tashkil etildi. Bugungi kunda O’zbekistonda 14 mingdan ortiq maktabgacha ta’lim tashkiloti faoliyat ko’rsatmoqda. 2019-yilda Maktabgacha ta’lim vazirligi tizimga bolalar qamrovini 52 foizga yetkazdi. 2020-yilda bu ko’rsatkich 59,5 foiz bo’lishi kutilmoqda, shuningdek, 85,2 foiz 6 yoshli bolalarni majburiy 1 yillik ta’lim bilan qamrab olish rejalashtirilgan.

Ma’lumki, Maktabgacha ta’lim vazirligi tashkil etilmasdan avval tizimda zamonaviy dasturlar joriy etilmagan, bolalarni maktabga tayyorlash bo’yicha muqobil, moslashuvchan modellar yetarli darajada rivojlanmagan. Taraqqiy etgan mamlakatlardagi kabi bolalarni ijtimoiy, shaxsiy, hissiy, nutqiy, matematik, jismoniy va ijodiy rivojlantirish, atrof-muhit bilan tanishuvga yo’naltirilgan maxsus davlat ta’lim dasturlari tatbiq qilinmagan edi. Davlat maktabgacha ta’lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan pedagog kadrlarning aksariyati o’rta maxsus ma’lumotga ega bo’lib, bolalarni maktab ta’limiga talab darajasida tayyorlash imkonini bermas edi. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O’zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida”gi qarori misolida ko’rsak, mazkur konsepsiya maktabgacha ta’lim tizimini yana-da takomillashtirish, bolalarning sifatli maktabgacha ta’limdan teng foydalanishini ta’minlash, maktabgacha ta’lim xizmatlarini rivojlantirish, bir so’z bilan aytganda, maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirishning maqsadli vazifalarini qamrab olgan bo’lib, jarayonning ustuvorliklari va bosqichlarini belgilab beradi.

Maktabgacha ta’limda xususiy sektorni rag’batlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Shu tariqa, 2018-2019-yillarda Maktabgacha ta’lim vazirligi umumiy qiymati 3,89 trln. so’mga teng Davlat-xususiy sheriklik haqidagi shartnomalarni imzoladi (ulardan 1,1 trln. so’mi tadbirkorlar hisobidan ajratilgan bo’lsa, 2,8 trln. so’mi - imtiyozli kreditlar hisobiga to’g’ri keldi). Foydalanishga topshirilishi kutilayotgan nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari quvvati 147,9 ming o’ringa teng. 2020-yilda yana 2 mingta oilaviy va 420 ta davlat-xususiy sheriklik doirasidagi maktabgacha ta’lim tashkilotlari ochilishi rejalashtirilgan. Maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun pedagog va boshqaruv kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va salohiyatini oshirish borasida ham ijobiy o’zgarishlar kuzatilmoqda. Maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish ham Konsepsiyaning asosiy yo’nalishlaridan biridir. Mazkur tizimda innovatsiyalarni, ilg’or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish maqsadida maktabgacha ta’lim tashkilotlarini kompyuterlar bilan ta’minlash, internet tarmog’iga ulanishi bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. O’zbek xalq pedagogikasida sevgi, oila, bolalar haqidagi qarashlar ko’p yillik tajriba ta’sirida shakllangan. Bu tushunchalarning qonun va qonuniyatlarida pedagogik va amaliyotda sinalgan tarbiya normalari qoidalar, o’z aksini topgan. Xalq pedagogikasida oila inson hayotida eng asosiy tarbiya omili sifatida ko’riladi. Oila jamiyat negizidir. Oila bolalarga ta’sir etish usullari, odat-an’alarini aniqlashi kerak. U dam olish tartibini, bolalarning mehnat va o’quv mashg’ulotlarini belgilashi lozim. SHuningdek, oila ota-ona va bolalar orasidagi o’zaro munosabatlarning eng qulay me’yorlarini ishlab chiqadi. CHunki bola o’zini qiziqitirishgan masalalar bo’yicha eng avvallom bor o’z ota-onasi, eng avvalo onasi bilan o’rtoqlashadi. Bu yerda oila a’zolari orasidagi munosabatlar amalga oshadi, hamda ota-onaning tarbiyaviy vazifalari aniqlanadi.

O’zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi har yili 1 dekabrga qadar o’tayotgan yilning «Yo’l xaritasi» bajarilishi yakunlarini batafsil o’rganish asosida keyingi yil uchun «Yo’l xaritasi»ni ishlab chiqadi va tasdiqlash uchun O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga kiritadi, shuningdek, «Yo’l xaritalari»ning bajarilishi ustidan doimiy monitoring olib boradi.

MAHALLIY SHAROITDA YETISHTIRILADIGAN MAKKAJO’XORI NAVLARINI O’RGANISH VA KONSERVASH TEXNOLOGIYASI

Nilufar Sangilova

Toshkent kimyo texnologiya instituti

Yangiyer filiyali talabasi.

Телефон: +998941655124

Madina Rahmatullayeva

Jizzax politexnika

instituti talabasi.

Телефон: +998915912084

Ali Axmedov.

Toshkent kimyo texnologiya instituti

Yangiyer filiyali katta o’qituvchisi.

Телефон: +998905382788

ali.akhmedov.68@bk.ru

Annotatsiya. Maqolada mahalliy sharoitda yetishtiriladigan makkajo’xori navlari, ularni kimyoviy tarkibini o’rganish hamda “Shirin makkajo’xori” konservasi texnologiyasi yoritilgan.

Kalit so’zlar: Makkajo’xori, nav, yorma, kimyoviy tarkib, uglevodlar, oqsillar, moylar, vitaminlar, kletchatka, kraxmal, meniral moddalar, konservlash, texnologiya.

Mamlakatimizda makkajo’xori asosiy don ekinlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa uning oziq-ovqat, yem-xashak, agrotexnik ahamiyati yuqori. Oziq-ovqat sanoatida asosan makkajo’xorining doni ishlatiladi. Uning doni tarkibida uglevodlar, oqsillar, moylar, B, PP, C, K vitaminlari hamda fosfor va kaliy elementlari bor. Makkajo’xori doni juda ham to’yimli bo’lib, tarkibida 10,6% gacha kletchatka, 1,4% dan ortiq meniral moddalar, noyob element hisoblangan yod mikroelementi bor. Makkajo’xori doni tarkibida 4,3-5,0% atrofida moy bo’lganligi uchun uning uni tez buzulishlarga uchraydi. Donining murtagi maxsus uskunalarda ajratib olinib, qolgan qismidan un tayyorlanadi, chunki makkajo’xorining murtagi tarkibida 25-40% gacha yuqori sifatli moy bor (1-jadval). Bu moy pazandachilik va konditer sanoatida asosiy masalliq hisoblanadi [1].

1-jadval.

Makkajo’xori navlarining kimyoviy tarkibi

№	Nomi	Oqsil miqdori, % da	Uglevod miqdori, % da	Yog’ miqdori, % da
1	Tishli makkajo’xori	10	75	5
2	Shirin makkajo’xori	20	75	7
3	Kremniyli	15	85	4-5
4	Mumsimon	2-3	95	2
5	Kraxmalli	7-8	80	7-8
6	Bodroq	11-13	65	8-9

Makkajo’xorining texnik ahamiyati shundan iboratki, uning donidan kraxmal, spirt, glyukoza, sirka kislotasi, poyasidan esa qog’oz, karton, yog’och spiriti, sun’iy kauchuk, suniy smola olinadi. Makkajo’xori issiqqa talabchan o’simlik, tuproq harorati 7-8 °C issiqlikda urug’larning unib chiqishi tezlashadi. Makkajo’xor maqbul joyga ekilganda 8-10 kunda unib chiqadi. Makkajo’xorining o’suv davri uning naviga qarab 70 -140 kunni tashkil qiladi. Toshkent, Sirdaryo, Jizzax, Samarqand viloyatlarida 20-25 mart kunlari ekiladi. Hozirgi kunda Sirdaryo va Jizzax viloyatlarida asosan O’zbekiston-361, AMV, Parketop-TV, Avezova brillianti navlari ekilmoqda [2].

Makkajo’xori ko’p ekiladigan mamlakatlarda (Gruziya, Moldova, Ruminniya) u asosiy oziq-ovqat ekini hisoblanadi. Bundan tashqari, makkajo’xori donidan yorma tayyorlanadi. Shu davrda uning sutli donini konservlash ham mumkin [3].

Hozirgi kunda aholini sifatli, ekologik toza va arzon oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta’minlash maqsadida qishloq xo’jaligi mahsulotlarini qayta ishlashga bo’lgan talab kuchayib bormoqda.

Mahalliy sharoitda makkajo’xorining don sifati yuqori darajada bo’lgan Bonfire, Manacor va Temuko navlarini yetishtirish sinab ko’rilmogda. Makkajo’xorini boshqa donli ekinlar kimyoviy tarkibi bilan taqqoslab ko’rilganidan keyin tadqiqot ob’ekti sifatida tanladik (2-jadval).

2-jadval.

Donli ekinlarning kimyoviy tarkibi

№	Donli ekinlar turi	Oqsil miqdori, % da	Uglevod miqdori, % da	Moy miqdori, % da	Mineral moddalar miqdori, % da	Vitaminlar turi
1	Yumshoq bug’doy	13,9	79,9	2,0	1,9	B ₆ , PP, E, B ₁
2	Qattiq bug’doy	16	77,4	2,1	2,0	B ₆ , PP, E, B ₁
3	Arpa	12,2	77,2	2,4	2,9	B ₁ , B ₂ , PP, E
4	Suli	11,7	68,5	6,0	3,4	B ₁ , B ₂ , B ₆
5	Sholi	7,6	72,3	2,2	5,9	B ₆ , PP, B ₁
6	Makkajo’xori	11,6	78,9	5,3	1,5	B ₁ , B ₂ , PP, C, K

Makkajo’xorining boshqa donli ekinlardan kimyoviy tarkib jihatdan ustunligi 2-jadvaldan ko’rinib turibdi. Konservlash uchun qattiq, katta va sariq rangli, yoqimli hidga va shirin ta’mgaga bo’lgan makkajo’xori namunalari tanlab olindi. Tanlab olingan uch xil nav makkajo’xorilardan bir necha variantda makkajo’xori konservlari tayyorlandi va ulardan optimali tanlab olindi. Taklif etilayotgan texnologiya asosida tayyorlangan “Shirin makkajo’xori” konservasi suvda eriydigan vitaminlar, makro- va mikroelementlar hamda biologik faol moddalarlarga boy ekanligi aniqlandi. Mahalliy sharoitda yetishtiriladigan makkajo’xori navlarining ikkilamchi resurslaridan samarali foydalanish o’z yechimini kutayotgan navbatdagi masala hisoblanadi.

Adabiyotlar ro’yxati

1. H.Atabayeva, O.Qodirxo’jayev. O’simlikshunoslik. T.: Yangi asr avlodi. 2006 y. -342 b.
2. Qayumova L. Oziq-ovqat xomashyosi va mahsulotlarining kimyoviy tarkibi. -T.: O’zbekiston, 1996 y. -174 b.
3. Flaumenbaum B.L. Meva, sabzovot, go’sht va baliq mahsulotlarini konservalash texnologiyasi asoslari. M.: Kolos, 1993 y. -467 b.

DARSDA FOYDALANILGAN INNOVATSION VA QIZIQARLI METODLAR

Toxirova Muxlisa Yaxyoyevna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
xalq ta'limi bo'limiga qarashli 42-umumiy o'rta
ta'lim maktab ona tili va adabiyot o'qituvchisi

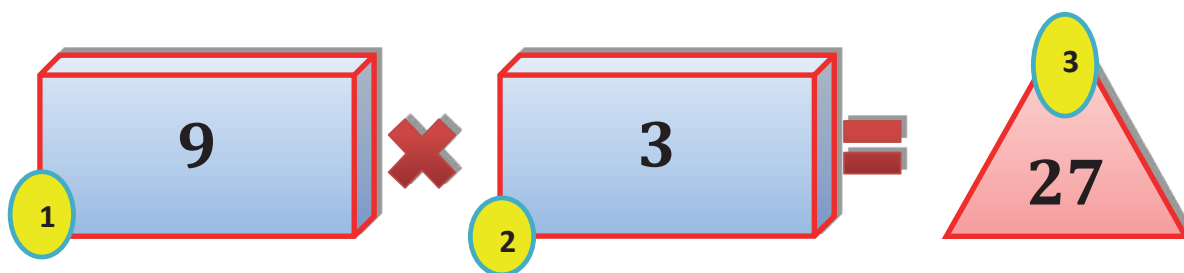
Annotatsiya

Ushbu maqolada ona tili va adabiyot fanlarini fanlararo bog'liqligini rivojlantirishga fikrlar yo'naltirilgan

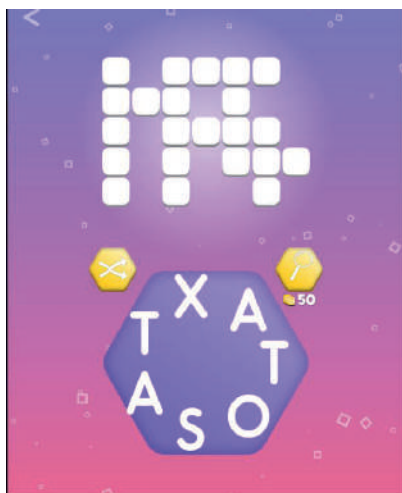
Kalit so'zlar: ona tili, adabiyot, raqamlar, quti

“RAQAMLI ADABIYOT” METODI

Geometrik shakllarda berilgan adabiy voqealarning sodir bo'lgan sanalari, statistik ma'lumotlar bilan bog'liq bo'lgan sonlar aniqlanadi va mental arifmetika usulida (amallarni noodatiy usullarda hisoblash) shakllar hisoblab chiqariladi. Topilgan noma'lum son izohlanadi.

“SO'Z O'YINI” METODI

Guruhlarda ishlash uchun. Bu o'yindan maqsad, barcha o'quvchilarni dars jarayoniga jalb qilish bunda xatto passiv o'quvchilarni ham darsga jalb qilish mumkin. Bunda mavzuga doir termin, asar nomi va h.k foydalangan holda doskada harflar aralashgan ko'rgazma

qo'yiladi. O'quvchilar chiqib harflarni to'g'ri joylashtirgan holda so'zlarni topishadi.

Ko'p so'z topgan guruh a'zolari g'olib topilib, rag'batlantiriladi.

“SIRLI QUTI” METODI

Ushbu metod o'quvchilarni egallagan bilimlarini mantiqiy sinovdan o'tkazishga yordam beradi. Masalan, sirli qutida biror bir buyum yashiriladi. Yashirilgan buyum haqida o'quvchilardan mantiqiy yoki mavzudan tashqari ma'lumotlar so'raladi. O'quvchilar

javob berishga qiynalishsa, keyin javobga yaqin variantlar aytiladi. Ushbu metod adabiyot fanini boshqa fanlar bilan o'zaro aloqadorligini kuchaytirishga yordam beradi.

“Videotopishmoq “ metodi

Ushbu metod o'tilgan mavzuni takrorlashda yaxshi samara beradi. O'quvchilarga hech bir izohsiz bir nechta videolavha, slaydlar namoyish qilinadi. O'quvchilar har bir lavhada qanday jarayon aks ettirilganligini izohlaydilar, jarayonlarning mohiyatini daftarlariga qayd etadilar, o'qituvchi tomonidan berilgan savollarga javob qaytaradilar. Shundan so'ng dars reja asosida davom ettiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA INTERNET SAYTLARI:

1. 6-sinf adabiyot darsligi “O'qituvchi” nashriyot –matbaa ijodiyot uyi

Toshkent:. 2019

2. Xrestomatiya. 6-sinf. “G'afur G'ulom” nomidagi nashriyot –matba

a ijodiy uyi. Toshkent-2015

3. www.uzedu.uz

4. www.ziyonet.uz

5. www.kitob.uz

6. www.arxiv.uz

“ЎЗБЕКИСТОН ОЛИМЛАРИ ВА ЁШЛАРИНИНГ ИННОВАЦИОН ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАРИ”

(10-қисм)

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович

Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович

Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.12.2021

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000
